دوایین ڕووداوەکان و کۆتایی جیهان

نووسینی
محمد حسان

وەرگێڕانی
عبدالمجید عبدالحمید

نارین

بسم الله الرحمن الرحيم

نارين

دواین ڕووداوەکان و
کۆتایی جیهان



ناوی کتێب بەعربـــــــی:	أحداث النهاية ونهاية العالم
نوسینــــــــــــی:	محمد حسان
ناوی کتێب بە کـــوردی:	دواین ڕووداوەکان و کۆتایی جیهان
وەرگێڕانــــــــــــی:	عبدالمجيد عبدالحميد
نەخشەسازی نـــاوەوە:	شنۆ حمدامین
نۆرە و ساڵی چـــاپ:	یەکەم/ ١٤٣٠ک ـ ٢٠٠٩ز
ژمارەی سپـــــاردن:	(١٢٤٠) ساڵی (٢٠٠٩)ی پێدراوە.

کتێبخانەی نارین
هەولێر - چوارڕیانی شێخ مەحمودی حەفید
E- mail: nareen_1@yahoo.com
بازاڕی زانست بۆ کتێب و چاپەمەنی
تەلەفۆن: (00964) 66 2511982
07504064610

دواین ڕووداوەکان و
کۆتایی جیهان

نوسینی

محمدحسان

وەرگێڕانی

عبدالمجید عبدالحمید

نارین

بەناوی خوای بەخشندەی میهرەبان

الحمد لله وکفی والصلاة والسلام علی نبیه المصطفی وصحبه المجتبی

أما بعد...

سوپاس و ستایش بۆ خوای پەروەردگار کە دروستی کردووین لە نەبوونەوە و رزق و ڕۆزی داوین و ڕێنموویی کردووین و هۆش و بیر و عەقڵی پێ بەخشیوین بۆ ئەوەی بە هۆیانەوە گەورەیی و مەزنی ئەومان بۆ دەرکەوێت، کارە جوانەکانی بەڵگەی دانایی و زانایی و جوانکاری ئەوە، سوپاس بۆ هەموو ئەو نیعمەتانەی کە لە ژماردن نایەن، کەچی زۆربەی مرۆڤە یاخی بووەکان پێی نازانن، لە گەورەترین و مەزنترین و شکۆمەندترین ئەو نیعمەتانە نیعمەتی ئیسلامە... ئەو بەرنامەیەی کە مرۆڤەکانی لە تاریکی و شەوەزەنگەوە دەرکرد بۆ ڕووناکی... بە هاتنی خۆری ڕۆژێکی نوێ هەڵات و بانگی کردنەوەی لاپەرەیەکی نوێی لە مێژووی دوور و درێژی مرۆڤایەتی دا، چیتر قەرزاران بە هۆی قەرزەکانیانەوە مۆری کۆیلایەتییان پیا نەدەنرا .

سوپاسی دەکەین بۆ هەموو ئەو نیعمەتانە... سوپاسێك شایستەی مەزنی و گەورەیی ئەو بێت... سوپاسی دەکەین بە قەد گەورەیی عەرشەکەی خۆی... بە قەد گەورەیی و مەزنی و جوانی زاتی خۆی و بە قەد فراوانی ڕەحمەت و میهرەبانی خۆی... شایەتی دەدەم کە هیچ پەرستراوێك نییە شایەنی پەرستن بێت تەنها(الله) نەبێت تەنها و بێ هاوەڵە...

سەڵات و سەلام لەسەر پێغەمبەری نازدارﷺ کە (محمدی کوڕی عبدالله) یە... شایەتی دەدەم کە نێردراوی پەروەردگارە و ئەم پەیامەی لە لایەن پەروەردگارەوە بۆ هێناوین و بەو پەڕی جوانی و دانایی و بە بێ کەم و کووڕی ئەوپەیامەی گەیاند و لەو پێناوەدا ئازار و ئەشکەنجەی زۆری چەشت و شەونخوونی زۆری کرد، کەچی ئەو هەرگیز وازی نەدەهێناو، بەڵکو سوورتر و دامەزراو تر بوو بۆ گەیاندنی ئەم پەیامەو تام و چێژی لەو ماندوو بوونە وەردەگرت، ئەو پێغەمبەرەی ﷺ کە

ڕەحمەتێك بووە بۆ هەموو جیهان و خۆشەویستی پەروەردگارە... بەسە بۆ ئەو کاتێ خوای گەورە گلەیی لێ دەکات پێی دەڵێت:﴿عَفَا ٱللَّهُ عَنكَ لِمَ أَذِنتَ لَهُمۡ﴾[1] التوبة: ٤٣. تەماشاکەن خوای پەروەردگار لە گەڵ بەندە خۆشەویستەکەیدا بەچی شێوە و شێوازێك قسە دەکات!؟

برا خۆشەویستەکانم... خوشکە بە حورمەتەکانم...

خۆم بە ئاسوودە دەزانم کە لەم چەند وشانەدا لە خزمەتتاندا بم و جێگای بەختیارییە بۆ من ئەگەر توانیبێتم بە جوانی ئەم کتێبەم لە زمانی عەرەبییەوە وەرگێڕابێتە سەر زمانی شیرینی کوردی بۆ ئەوەی خوێنەرانی کورد ئەو مروارییە بە نرخەیان لە دەست دەرنەچێت و شوێن پێی باووباپیرانی خۆیان بزر نەکەن، ئەم میللەتە کە سەدان کەڵە پیاوی تێدا هەڵکەوتووە و توانیویانە خزمەتی ئەم ئایینە بکەن کە تا ئێستا بوونەتە پێشەنگ و جێی شانازی نەوەکانیان، لە سەرووەی هەموویانەوە صلاح الدین الایوبی و ابن المستوفی و ئامەدی و دینەوەری و ابن خەلەکان و ابن صلاح الشهرزوری و دەیان زانا و دانای تر.

جا لەم پێشەکییەدا حەز دەکەم دووخاڵ بخەمە ڕوو...

١ ـ ئەم کتێبە لە بنەڕەتدا زنجیرە باسێك بوو کە ڕێزدار(محمد حەسان) لە ڕێگای کەناڵی ئاسمانی(الناس) بە بیست و نۆ ئەڵقە پێشکەشی کرد لە ژێر ناونیشانی (أحداث النهاية ونهاية العالم)، لەگەڵ چەند برایەکدا(خوا پاداشتی چاکەیان بداتەوە) بە باشمان زانی ئەم کتێبە وەرگێڕینە سەر زمانی کوردی جا ئەوانیش ئەو ئەرکەیان بە من سپارد، بۆیە منیش سوپاسی متمانەکەیان دەکەم .

٢ ـ لە تەفسیر کردنی ئایەتەکاندا پشتم بە تەفسیری (ڕامان)بەستووە لە دانانی ڕێزدار (ئەحمەد کاکە مەحمود) خوا لە تاوانەکانی ئێمە و ئەویش خۆش بێت، بۆیە تەفسیر کردنی هەموو ئایەتەکان لەو تەفسیرەوە وەرگیراوە، خوا پاداشتی هەموو لایەك بداتەوە.

---

١ ـ واتە: خوا لێت خۆش بێت بۆچی– بێ تاقیکردنەوە– مۆڵەتت بە دوورووەکاندا نەیەن بۆ غەزاکەی تەبوك؟)).

هەروەها داواتان لێ دەکەم لە ڕەخنە و ئامۆژگاری و پێشنیارەکانتان بێ بەشم مەکەن، لە هەر کەم و کووڕییەك ئاگادارم بکەنەوە چ زمانەوانی یان بابەتی بێت، خوای گەورە پاداشتی هەموو لایەك بداتەوە.

داوا لە خوا دەکەم، کە (دڵسۆزی و ئیخلاص)مان پێ ببەخشێت و هەموو کارو کردەوەکانمان لێ وەرگرێت لە ریا بە دوورمان بکاتەوە و لە تاوانەکانمان خۆش بێت، ئێوەیش لە دوعای خەیر بێ بەشم مەکەن، بەڵکو خوای پەروەگار دوعای کەسێکتان وەربگرێت!

عبدالمجید عبدالحمید
kfree_١٩٧٥@yahoo.com

بە ناوی خوای بەخشندە و میهرەبان

الحمد لله رب العالمين والصلاة والسلام على خير المرسلين محمداً وعلى آله وصحبه أجمعين....

أما بعد:....

لە کۆن ونوێدا زۆرێك لە زانایان دەرکەوتوون و هەر یەکە لە بوارێکدا توانیویەتی خزمەتی ئایینی پیرۆزی ئیسلام بکات و خۆیان بکەنە پردێك بۆ ئەوەی خەڵکی لە ڕێگایانەوە بەرەو بەهەشت بپەڕنەوە، لە نموونەی ئەو زانا بەڕێزانە ڕێزدار (شێخ محمد حەسان)ە کە لەم کتێبەدا لە خزمەتی وشە جوانەکانیدا دەبین.

بە ڕاستی ئەو زانایە توانیویەتی لە ماوەیەکی کەمدا خۆی بە هەموو جیهانی ئیسلامی بناسێنێت، ئێستا زۆربەی موسڵمانان بە هەموو ئاست و توێژەکانیانەوە تامەزرۆی وتارە شیرینەکانی ئەون، چ لە ڕێگای کتێبەکانییەوە بێت یان لە ڕێگای کەناڵە ئاسمانییەکانەوە، بۆیە حەزمکرد لەم پێشەکییەدا کەمێك لەسەرژیانی ئەم بەڕێزە بدوێم.

ناوی تەواوی ئەم بەڕێزە (محمدی کوڕی ابراهیم ی کوڕی ابراهیم ی کوڕی حەسان)ەو بە(محمدحەسان) ناسراوە لە گوندی (دموە) سەر بە پارێزگای (الدقهلیة)ی وڵاتی میسر لە بەرواری (١٩٦٢/٤/٨) لە خێزانێکی دینداری سادە لە دایك بووە.

هەر لە منداڵییەوە باپیری (کە باوکی دایکی دەکات) بە خێوکردنی ئەم منداڵەی گرتە ئەستۆی خۆی، ئەو باپیرەی کە هەموو قورئانی پیرۆزی بەجوانی لەبەر بووەو شارەزاییەکی تەواوی لە فیقهی شافعیدا هەبوو، هەر لە سەرەتای ژیانییەوە باپیری درکی بە زیرەکی و لێهاتووی ئەم منداڵە کرد و هەستی کرد کە دەتوانێ قورئانی پیرۆز لە بەر بکات بۆیە لە تەمەنی چوار ساڵییەوە (شێخ محمدحەسان) پەیوەندی بە حوجرەی گوندەکەیانەوە دەکات و بەردەوام هاتوو چۆی ئەوێ دەکات تاکو لە تەمەنی هەشت ساڵیدا و لەسەر دەستی مامۆستا بەڕێزەکەی (شێخ مصباح محمدعوض) هەموو قورئانی پیرۆز لە بەر دەکات .

پاشان چەند کتێبێك لەسەرزمانی عەرەبی و عەقیدەی ئیسلامی و فیقهی شافعی لە بەر دەکات وەکو کتێبی (متن أبي شجاع) لە فیقهی شافعیدا. وە باپیری پاشان هەوڵی لە گەڵدا بۆ لەبەرکردنی کتێبی (رياض الصالحين) ئەویش لە تەمەنی دوازدەساڵیدا لەبەریکرد و پاشان (الأجرومية) لەبەردەکات، ئینجا لەسەر دەستی شێخەکەی (مصباح محمد) کتێبی (التحفة السنية) لەبەردەکات و هەر لە منداڵییەوە حەزی لە خوێندنەوەی زمانی عەرەبی و شیعر بووە.

پاشان لە مزگەوتی گەورەی گوندەکەیان دەست بە وانە وتنەوە دەکات و هەردوو کتێبی (فقه السنة) و (رياض الصالحين) راڤە دەکات کەچی هێشتا تەمەنی تەنها سیازدە ساڵە.

لە لایەن باپیرییەوە داوای لێ دەکرێت کە وتاری هەینی بخوێنێتەوە، ئەویش یەکەم وتاری خۆی لە گوندی (میت مجاهد) دەخوێنێتەوە لە تەنیشت گوندەکەی خۆیانەوە دەبێت (گوندی دموە) لە کاتێکدا تەمەنی سیازدە ساڵە، جا لەو وتارەدا کە وتارێکی زۆر بەنرخ و بەبەها بوو باسی مردنی کرد و کاریگەری زۆری لەسەر نوێژەران هەبوو وە هەموویان پێی سەرسام بوو بوون، بۆیە شێخی مزگەوتەکە داوای لێ دەکات کە بۆ هەفتەی ئایندە دیسان خۆی ئامادە بکات و وتاری هەینییان بۆ بخوێنێتەوە، جا لێرەدا بە سەرهاتێکی خۆش هەیە لە کاتی چوونی بۆ ئەو گوندە، شێخ محمد حەسان خۆی باسی دەکات و دەڵێت: ((کاتێ لەسەر داواکاری باپیرم ڕۆیشتم بۆ گوندی (میت مجاهد) بە مەبەستی خوێندنەوەی وتاری هەینی لەوێ شێخێکی بە تەمەنی لێبوو کە هاوەڵی باپیرم بوو، منیش خۆم پێی ناساند و ئەویش زۆر بە گەرمی بە خێرهاتنی لێکردم و ڕێزی لێگرتم، بەڵام کاتێ پێم گوت بە مەبەستی خوێندنەوەی وتاری هەینی هاتووم زۆر پەست بوو ئەمجار جوێنی پێدام و لە مزگەوت دەریکردم و منیش زۆر دڵتەنگ بووم لەبەر ئەو رەفتارە، چونکە من زۆر حەزم دەکرد ئەگەر بۆ جارێکیش بوایە وتارم بخوێندایەتەوە، لەو گوندە برادەرێکم هەبوو، ڕۆیشتم بۆ ماڵی ئەوان و ئەو شەوە تاکو بەیانی لەوێ مامەوە، خۆش بەختانە ئەو ڕۆژە کابرایەکی خەڵکی گوندەکە کۆچی دوایی کرد و خەڵکی گوندەکە

هەموو دەرچوون بۆ بە خاك سپاردنی وە ئەمەیشە هەلێکی زێڕین بوو بۆ من بۆ ئەوەی وتاری تێدا بخوێنمەوە منیش وتارێکم خوێندەوە و کاریگەرییەکی زۆری هەبوو لەسەرخەڵکەکە،بۆیە شێخەکە بانگی کردم (ئەوەی کە دوێنی جوێنی پێدام و لە مزگەوت دەریکردم)، کە ئەو ڕۆژە وتاری هەینی لە مزگەوتەکە بخوێنمەوە، بەکورتی ئەو ڕۆژە وتارێکی زۆر کاریگەرم بۆ خوێندنەوە، پاشان شێخەکە بانگی کردم و داوای لیّ کردم ئیتر هەموو ڕۆژێکی هەینی بڕۆم بۆ ئەویّ بە مەبەستی خوێندنەوەی وتاری هەینی)).

بۆیە ئەوە یەکەم ئەزموون بوو بۆ شێخ لە گەڵ وتاردا.

چیتر لەو ڕۆژەوە تاکو ئەمڕۆ شێخ محمد حەسان مینبەری جیّ نەهێشتووە و هەردەم وتار دەڵێتەوە مەگەر بە هۆی نەخۆشی یان سەفەر وتار و مینبەری جیّ هێشتبێت، ئەمجار پەیوەندی دەکات بە قوتابخانە یاساییەکانەوە و بەردەوام دەبێت لە سەری تاکو گەیشتە قۆناغی زانکۆ و لەویّ لە بەشی ڕاگەیاندن (اعلام) لە زانکۆی (القاهرە) توانی بە پلەی زۆر باشە(جید جدا) بڕوانامەی بەکالۆریوس بە دەست بهێنیّ،وە لەو بەشەدا (بەشی ڕاگەیاندن) سوودی زۆر وەرگرت لە چەند بابەتێك کە یارمەتی دەری بوو بۆ مەبەستی بانگەواز بۆ دینی خوا، بە تایبەتی هەندیّ وانە لەوانە: وانەی(تحلیل المضمون) و (کیفیة مخاطبة الجماهیر) .

لەو کاتانەدا شێخ بەردەوام بوو لە خوێندنی بابەتە شەرعییەکان لەسەردەستی مامۆستایانی ئەزهەر بە تایبەتی لە هەردوو بابەتی فیقهی ئیسلامی و تەفسیر، هەرگیز شێخ وازی لەوتاری هەینی و وانەوتنەوە نەهێناو وانەیەکی هەفتانەی هەبوو لە گوندی زانکۆ.

لە یەکەم پشووی هاوینی ساڵی خوێندنی لە زانکۆ و کە هێشتا تەمەنی هەژدە ساڵە شێخ محمد حەسان سەفەر دەکات بۆوڵاتی ئوردن بۆلای فەرموودناسی شام و مجددی ئەم سەدەیە و شێخی ئەهلی سوننە و دوژمنی بیدعە و بیدعەچییەکانی (شێخ أبو عبدالرحمن محمد ناصر الدین الالبانی) خوا لە تاوانەکانی ئێمە و ئەویش خۆش بێت، لە چەند وانە و دەرسێکی کەمی شێخ (الالبانی)دا ئامادە دەبێت و لەو

ماوەیەدا وەکو پێشەوا و وتار خوێنی یەکێك لە مزگەوتەکانی نزیك شاری (السحاب) دەمێنێتەوە.

پاش زانکۆ شێخ پەیوەندی دەکاتە پەیمانگای دیراساتی ئیسلامی یەوە لە قاهیرە بە مەبەستی بە دەست هێنانی خوێندنی بالا لە دیراساتی ئیسلامیدا، بەلام قەدەری خوای گەورە وا دەبێت کە ئەو خوێندنە تەواو نەکات بە هۆی ماوەی پەیوەندی کردنی بە خزمەتی سەربازییەوە و ئەویش پەیوەندی دەکات بە سوپاوە، لەوێ لە ناو سوپادا واز لە وانە وتنەوە ناهێنێ و دەست بە وتار خوێندن و وانە وتنەوە دەکات.

لە پاش ماوەی خزمەتی سەربازی لە شاری (السویس) دەمێنێتەوە و لە مزگەوتەکانی ئەو شارەدا دەست بە وتار خوێندن و وانە وتنەوە دەکات و خەڵکی شاری سویس خۆشیان دەوێت و لە دەوری کۆ دەبنەوە و ناوبانگ دەردەکات.

پاشان سەفەر دەکات بۆ وڵاتی سعودیە و لەوێ و لە مزگەوتی (الراجحی)لە (الریاض)بۆ ماوەی زیاتر لە شەش ساڵ وەکو وتارخوێن و پێشەوا دەمێنێتەوە و لەسەردەستی ڕێزدار شێخ (أبو صالح سلیمان الراجحی)فێری حیکمەت و دانایی دەبێت.

پاشان شێخ محمد حەسان دەڕوات بۆ لای زانای پایەبەرزی ئەم سەردەمە شێخ عبدالعزیز بن باز رحمه الله ، لەو زانایەوە زانست و زانیاری وەردەگرێت، ئەو زانایە کە بە پێشەوای ئەهلی سوننە و زانای سەردەمی خۆی دێتە ژماردن، چەند ساڵێك لە بەر دەستیدا دەبێت و چەند کتێبێك لەو زانایەوە دەخوێنێت و گوێبیستی دەبێت لەوانە راڤە کردنی (فتح الباري)و (النونية)و (الطحاوية)و (الواسطية)و چەند کتێبێکی تر لە فیقهی ئیسلامی و (أصول) دا.

پاشان کتێبی (الطحاوية) لەبەر دەستی شێخ (عبدالله بن جبرين) وە چەند کتێبێکی تر لای ئەوزانایە دەخوێنێت لەبوارەکانی فیقهی ئیسلامی و أصول و تەفسیرو عەقیدە.

ئەمجار لای زانای پایەبەرز (شێخ عبدالقادر شیبە الحمد) راڤە کردنی کتێبی (بلوغ المرام) دەخوێنێت.

لە پاش ئەو هەموو ماندوو بوونە لە لایەن شێخ (سلیمان الراجحی) داوای لێ دەکرێت کە بچێت بۆ مزگەوتەکەی خۆی لە (القصیم)، لە کردنەوەی یەکێك لە پرۆژەکاندا و بە ئامادە بوونی گەورە زانایان لە وڵاتی سعودیە شێخ (سلیمان) داوای لێ دەکات، کە لە پێش ئەو هەموو زانایەدا وتارێك بڵێتەوە، لە پاش تەواوبوونی وتارەکە شێخ (عبدالله بن منیع) هەڵدەستێ و لەسەرداوای ئەو هەموو زانا بەرز و بەرێزانە بڕوانامەی (دکتۆراه) پێشکەش بە شێخ محمد حەسان دەکات.

ئەو ماوەیە کە شێخ محمد حەسان لە (القصیم) دەبێت هاتووچۆی زانای پایەبەرز و فەقیهی ئەم سەردەمە شێخ (محمد بن صالح العثیمین) دەکات و لە ئەوەوە زانیارییەکی زۆر وەردەگرێت

ئەمجار بە پشتگیری و تەزکیەی شێخ (محمد بن صالح العثیمین) داوای لێ دەکرێت لە زانکۆی (الامام محمد بن سعود الاسلامیه) لقی (القصیم) لە هەردوو کۆلێژی (الشریعه)و (أصول الدین) وانەی (الحدیث) و (مناهج المحدثین) و (تخریج) و (طرق الحدیث) بڵێتەوە.

شێخ محمد حەسان خاوەنی دەیان کتێب و سەدان کاسێتە لە هەموو بوار و لقەکانی زانست و زانیاریدا، تەنها بە نوسینی کتێب و خوێندنەوەی وتار و دەرس و وانە نەوەستاوە بەڵکو هەوڵ و چالاکی ئەو پیاوە زۆربەی وڵاتانی جیهانی گرتووەتەوە، زۆربەی وڵاتانی جیهان گەڕاوە بە مەبەستی بانگەواز بۆ ئایینی پیرۆزی ئیسلام و بەشداری لە دەیان کۆنگرەی جیاجیا کردووە لە وڵاتانی (ئەمریکاو کەنەدا و ئەڵمانیا و مەجەر و قەتەر و کوەیت و ئیمارات..هتد) لە یەکێك لەوگەشتانەیدا و لە شاری نیویورك ی وڵاتی ئەمریکا و لە یەکێ لە کۆنگرە نێو دەوڵەتییەکاندا بەشداری دەکات و هەر کە شێخ محمد حەسان وتارەکەی تەواو دەکات (حەفتا و پێنج) کەس موسڵمان بوونی خۆیان ئاشکرا دەکەن و دێنە سەر ئایینی پیرۆزی ئیسلام، جگە لەوە لە دەیان کۆنگرەی تر بەشداری کردوو کە پەیوەست بووە بە ئیسلام و موسڵمانانەوە.

ئێستا بۆ نزیکەی دە ساڵە شێخ خۆی یەکلا کردووەتەوە بۆ بانگەواز و وانە وتنەوەو مامۆستای عەقیدە و سیرە و(منهاج المحدثین) و (تخریج أحادیث) و (شرح

حديث جبريل)ە لە پەيمانگاى پێگەياندنى بانگەوازكاران لە المنصوره و هەروەها سەرۆكى ئەنجومەنى كارگێرى (مجمع أهل السنة) يە، وانەيەكى هەفتانەى هەيە لە مزگەوتى (مجمع التوحيد) لە گوندى (دموه) لە منصوره.

مامۆستاكانى:

ئەم رێزدارە لە چەند زانايەكەوە زانست و زانيارى وەرگرتووە لە سەرووى هەموويانەوە:

١ـ شێخ عبدالعزيز بن باز.

٢ـ شێخ محمد بن صالح بن العثيمين.

٣ـ شێخ عبدالله بن جبرين.

٤ـ شێخ عبدالقادر شيبه الحمد

نوسينەكانى:

١. حقيقة التوحيد.
٢. خواطر على طريق الدعوة.
٣. قواعد المجتمع المسلم .
٤. خطب الشيخ محمد حسان (١٢ مجلد).
٥. خطب الشيخ محمد حسان (٤ مجلد).
٦. ماذا قدمت لدين الله؟.
٧. نهاية العالم متى وكيف.
٨. الحصاد الحلو والحصاد المر.
٩. اجتنبوا السبع الموبقات.
١٠. سلسلة الدار الآخرة (٣ مجلد).
١١. تبرج الحجاب.
١٢. الطريق الى القدس.
١٣. الإيمان بالقضاء والقدر.

١٤. الثبات حتى الممات.

١٥. أئمة الهدى و مصابيح الدجى.

١٦. جبريل يسأل والنبي يجيب (٣ مجلد).

١٧. مسائل مهمة بين المنهجية والحركية.

١٨. الحقوق الإسلامية.

١٩. أحكام الجنائز.

٢٠. أحداث النهاية ونهاية العالم.

٢١. أمراض الأمة.

٢٢. الفتنة بين الصحابة.

٢٣. دروس من سورة النور.

٢٤. صفات المنافقين.

٢٥. دروس في التربية .

٢٦. قبس من السنة.

٢٧. السيرة بين الحاضر والماضي.

٢٨. شرح الأصول الثلاثة.

جگە لەوە سەدان دەرس و وانە و زنجیرە باسی هەیە زۆربەی ئەو دەرسانە لە چەند سایتێکی سەر تۆڕی ئەنتەرنێت دەست دەکەوێت لەوانە:

١ـ لە باسی تەفسیردا نەوەت و پێنج کاسیتی هەیە کە تیایدا تەفسیری سورەتی (مریم و الحجرات و النور و ق و الفاتحە) دەکات. وە چەند کاسێتێکی تر لە تەفسیردا .

٢ـ لە باسی عەقیدە و بیروباوەڕدا (سەد و بیست) کاسێتی هەیە کە تیایدا ڕاڤەکردنی کتێبی (حقيقة التوحيد و معارج القبول و عقيدة الواسطية) دەکات.

٣ـ لە باسی فەرموودەدا (نەوەت و پێنج) کاسێتی هەیە لە ڕاڤەکردنی فەرموودەکانی (صحيح البخاری) دا و زیاتر لە (دوو سەد و پەنجا) کاسێتی هەیە کە

ڕاڤەکردنی فەرموودەی (جبریل) دەکات و (دە) کاسێتی هەیە لە باسی(أحکام الجنائز)دا

٤ـ لە باسی سیرە و مێژوودا زیاتر لە (پەنجا) کاسێتی هەیە.

٥ـ لە باسی بانگەواز بۆ دینی خوای پەروەردگار زیاتر لە (بیست) کاسێتی هەیە.

٦ـ لە باسی ئاداب و ڕەوشتدا زیاتر لە سەد کاسێتی هەیە کە ڕاڤەکردنی کتێبی (مدارج السالکین) ی (ابن القیم) دەکات و زیاتر لە (چل) کاسێتی هەیە باسی مافەکان کە پێویستە بزانرێن دەکات و دەیان کاسێتی تر لەو بابەتەدا .

جگە لەمانە خاوەنی سەدان کاسێتی ترە لە بابەتە جیاجاکاندا لە باسی بەهەشت و دۆزەخ و ڕۆژی دوایی و ئازارە کۆن و نوێیەکانی موسڵمانان و کێشەکانیان و هەوڵدان بۆ چارەسەر کردنی . وە لە کۆتاییدا با ئەوەمان لە بیر نەچێت کە شێخ محمد حەسان خاوەنی دەنگێکی زۆر خۆشە و خەتمەیەکی تەواوی هەیە و هەموو قورئانی پیرۆزی بەو دەنگە خۆشە خوێندووەتەوە.

بۆ زیاتر ئاشنا بوون لەگەڵ محمد حەسان و وتار و کتێبەکانیدا سەردانی ئەو سایەتەی تایبەت بە خۆی بکە: www.mohamedhassan.org

داوا لە خوای باڵادەست و کارزان دەکەم من و ئێوە و شێخ محمد حەسان و پێغەمبەری نازدارﷺ و هەموو پیاوچاکان لە بەهەشتی بەریندا کۆ بکاتەوە و بەرەکەت بخاتە کات و تەمەنی شێخەوە و حەق و ڕاستی لەسەرزمانی جێگر بکات و ئێمەش لە فیتنە دوور بکاتەوە.

وآخر دعوانا أن الحمد لله رب العالمین

کۆکردنەوە و ئامادەکردنی

عبدالمجید عبدالحمید

بسم الله الرحمن الرحيم

إن الحمد لله نحمده ونستعينه ونستغفره، ونعوذ بالله من شرور أنفسنا وسيئات أعمالنا من يهده الله فلا مضل له، ومن يضلل فلا هادي له وأشهد أن لا إله إلا الله وحده لا شريك له، وأشهد أن محمداً عبده ورسوله.

فإن أصدق الحديث كتاب الله، وخير الهدى هدى محمد ﷺ، وشر الأمور محدثاتها وكل محدثة بدعة وكل بدعة ضلالة، وكل ضلالة في النار.

قال تعالى: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ تُقَاتِهِۦ وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنتُم مُّسْلِمُونَ﴾ آل عمران: ١٠٢.[١]

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُم مِّن نَّفْسٍ وَٰحِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَآءً ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ٱلَّذِى تَسَآءَلُونَ بِهِۦ وَٱلْأَرْحَامَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ النساء: ١.[٢]

﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَقُولُوا۟ قَوْلًا سَدِيدًا ﴿٧٠﴾ يُصْلِحْ لَكُمْ أَعْمَـٰلَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ الأحزاب: ٧٠-٧١.[٣]

١ـ واتە: ئەی گەلی خاوەن باوەڕ! دەبێ هەرچۆنێ پێویستە، ئاوا لە سنوورەکانی خوا پارێز بکەن.. ، هەمیشە گوێڕایەڵ بن، هەرگیز سەرپێچی نەکەن، هەردەم خواتان لە یاد بێت، هیچ کات لە بیری نەکەن، سوپاسگوزار بن، سپڵە مەبن، دەبێ هەتا گیانمان لە بەردابێ، لە خوا بترسین و بەر فەرمانی ئەو بین، بۆیە دەفەرموێ: وە دەبێ هەر بە موسڵمانێتی بمرن، واتە: هەتا زیندوون توند دەست بە ئیسلامەکەتانەوە بگرن و دەستی لێ بەر مەدەن، هەتا رۆژێ کە مردن با بە دینەوە بچنەوە لای خوا.

٢ـ واتە: ئەی خەڵکینە! لەو پەروەردگارەتان پەرواتان بێ و بترسن کە ئەو ئێوەی لە تاکە کەسێك ئادەم ﷺ دروست کرد، وە هەر لەو تاکە کەسەش هاوسەرکەشی (حەوا) دروست کرد، وە لەو دووانەیش پیاوانێکی زۆر و ئافرەتانێکی زۆری بە دونیادا بڵاو کردەوە لە گەڵ جیاوازی رەنگ و زمان و لێهاتوویی و لێوەشاوەییان، وە لەو خوایە بترسن کە بە ناوی ئەو یەکتری سوێند دەدەن و لە یەکتر بەو داوا ئەکەن، بۆ نمونە ئەڵێن: لە بەر خوا ئەو کارەم بۆ بکە، ئەو شتەم بدەرێ، وە هەروا خۆشتان لە مافی خزمایەتی بپارێزن و پشت لە یەکتر نەکەن و هاوکاری یەك بن و لەکاتی بوون و نەبوون بە دەم یەکەوە بن، بێ گومان خوا بەوردی و هەمیشەیی ئاگادار و چاودێرە بە سەرتانەوە، دەزانێ ئەرکی سەر شانتان ئەنجام دەدەن یان نا.

٣ـ ئەی ئەوانەی بڕواتان هێناوە! هەر لە خوا بترسن، و قسەی راست و رێك و پێك بکەن(٧٠) ئەوسا خوا کارەکانتان بۆ راست دێنێ و هیدایەتتان دەکا بۆ ئەنجامدانی کاری چاك و گوناهەکانیشتان بۆ دەپۆشێ و هەر

أما بعد:

هەروەكو ئاشكرایە لەم ساڵانەی دواییدا قسە و باسێكی زۆر دەكرێت دەربارەی (دوایین ڕووداوەكان)و داستان و جەنگ و نیشانە بچووك و گەورەكان كە لە پێش ڕۆژی دواییدا ڕوو دەدەن، ئەم قسە و باسە دەربارەی ئەم بابەتە سامناكە تەنها زانایان و بانگخوازانی موسڵمانانی نەگردووەتەوە، بەڵكو زۆربەی سەركردە و پێشەوا و زانایان و ڕۆشنبیران و نوسەرانی جگە لە موسڵمانانی خەریك كردووە، ئەوەی جێگای سەرنج و تێڕامانێكی قووڵە، كە ئەوەی ئەوان دەینووسن و باسی لە بارەوە دەكەن لە بواری خستنە ڕووی بیرۆكەیەك یان ڕۆشنبیرییەكی هۆشمەندانەی سارد نییە، بەڵكو زادە و هەڵقوڵاوی بیروباوەڕێكی ڕوون و ئاشكرایە.

إبن القیم دەفەرموێت[1]: ((هەرسێ ئوممەتەكە چاوەڕوانن لە دوا سەردەمدا چاوەڕوانكراوێك دەرچێت، چونكە ئەوان لە هەموو میللەتێكدا بەڵێنیان پێ دراوە، موسڵمانان چاوەڕوانی دابەزینی(المسیح)عیسای كوڕی مەریەم عليه السلام دەكەن لە ئاسمانەوە، بۆشكاندنی خاچ و كوشتنی بەراز و كوشتنی دوژمنەكانی لە جوولەكە و ئەوانەی كە دەیپەرستن لە گاورەكان، چاوەڕوانی دەرچوونی (المهدی) دەكەن كە لە ئەهلی بەیتی پێغەمبەرایەتییە و زەوی پڕ دەكات لە دادپەروەری پاش ئەوەی پڕ بوو بوو لە ستەم و زۆرداری)).

ئەوەتا یەكەم سەرۆك وەزیرانی دەوڵەتی جوولەكە بە ناوی (بن جوریون) دەڵێت[2]: ((بوون و زیندوویی زایۆنی(صەهیونیەت) لە دوو سەرچاوەوە كۆمەك دەكرێت: سەرچاوەیەكی قووڵی سۆزداری بەردەوام، ئەمەیشە سەربەخۆیە لە هەموو كات و شوێنێكدا و ئەمەیشە زۆر دێرینە بە قەد دێرینی خودی گەلی جوولەكە و ئەم سەرچاوەیشە بەڵێنێكی خوداوەندە و هیوایەكە بۆ گەڕانەوە، ئەم بەڵێنەش دەگەڕێتەوە بۆ چیرۆكی یەكەم جوولەكە كە ئاسمان بە ئەوی ڕاگەیاند:

كەسێك گوێڕایەڵی فەرمانی خوا و پەیامبەری ئەو بكات ئەوە بێ گومان سەركەوتنێكی گەورەی بە دەست هێناوە.(٧١)

١ـ إغاثة اللهفان (٢/٤٦٢) طبعة المكتب الاسلامي.

٢ـ الخلفية التوراتية (ص ٤٢).

((لە پاش خۆت هەموو زەوی و زاری (بەنی کنعان) دەدەم بە تۆ و نەوەکەت و ببێتە موڵکێکی بەردەوامی نەمری تۆ)) ئەم بەڵێنە بە میراتگیری گەلی جوولەکە بۆ زەوی دەزانن، وا دەبینن ئەمە بەشێکە لە پەیماننامەیەکی بەردەوام لە گەڵ خوداوەندی خۆیاندا پەیمانیان بەستووە بە جێ بە جێ کردن و هێنانە دی ئەو بەڵێنە . وە باوەڕ بە دەرکەوتنی (المسیح) بە مەبەستی گەڕاندنەوەی دەسەڵات و فەرمانڕەوایی بووەتە سەرچاوەیەکی بنەڕەتی لە ئاینی جوولەکەدا، هەر تاکێك لە نوێژەکانی ڕۆژانەیدا بە پاڕانەوە و ملکەچ کردنەوە دووبارەی دەکاتەوە و دەڵێت: باوەڕم هەیە باوەڕێکی ڕەها بە هاتنی (المسیح)، بەردەوام هەموو ڕۆژێك لە چاوەڕوانی ئەودام هەرچەندە دوایش بکەوێت)) جا جوولەکە باوەڕی وایە کە(المسیح)ی چاوەڕوانکراو لە(بەنی ئیسرائیل)ە و ئەوانیش دەبنە سەرباز و پشتیوانی و هەموو جیهان فەرمانڕەوایی دەکات لە ئورشەلیمەوە(القدس).

گاورەکان باوەڕیان بە گەڕانەوەی(المسیح) هەیە کە دادەبەزێتە سەر زەوی بە مەبەستی کوشتنی جوولەکە و موسڵمانان و هەرکەسێ شوێنی ئەوان نەکەوتووە لە جەنگێکی جیاکەرەوەدا کە بە(هر مجدون)، یان(سهل مجیدون) ناوی دەبەن کە ئەویش دەشتێکە لە زەوی (فلسطین)، باوەڕیان وایە ئەم جەنگە یەکلایی کەرەوە لەسەر ئەو زەوییە دەبێت.

ئافرەتە نوسەرێکی ئەمریکی بە ناوی(جریس هالسل) دەڵێت: ((باوەڕیان وایە کە جەنگی (هر مجدون) جەنگێکی ناوکی یە(نەوەوییە) و هیچ داڵدەیەکی نییە بە پێی پلانێکی خوداوەند، زۆربەی ئینجیلییەکان ئەوانەی باوەڕیان بە چارەسازی (التَدبُّرِيَّةَ) هەیە دەستیان گرتووە بە ڕەفتارێکەوە لە گەڵ ئیسرائیلدا بە شێوەیەکی ڕاستەوخۆ ئەم بۆچوونە دەیانبات بۆ دانپێدانی خۆیان بە ڕوودانی جەنگێکی سوتێنەر کە دڕندەترو بەربڵاوترە لە هەر کوشتارێك کە بە بیر و هۆشی ادولف هتلری تاوانکاردا هاتبێت)).

بەڵکو (أوترال لوبرتس) خاوەنی کتێبی (دراما نهاية الزمن)و (هول لندسی) خاوەنی کتێبی (نهاية الكرة الأرضية العظيمة) وا دەبینن کە کۆتایی یەکی ناسۆری

هەژێنەر نزیکە لە جیهانەوە بە هۆی ئەو جەنگەوە کە بە جەنگی (هر مجدون) ناوی دەبەن، تا رادەیەك یەکێکیان بە شێوەیەك دەربڕیوە و دەڵێت: ((هیچ پێویست ناکات بە بیرکردنەوە لە قەرزە دەرەکییەکانی ئەمەریکا یان بەرز بوونەوەی باج یان ئایندەی نەوەکانی داهاتوو، مەسەلەکە تەنها چەند ساڵێکە و هەموو شتێك لە جیهاندا لە بنەچەوە دەگۆڕدرێت)).

ئەمەش نوسەرێکی (أصولی) ئەمریکی ترە بەناوی (لاری جونز) دەڵێت: (ئەو کەسەی باوەڕی بە بیردۆزەی (هرمجدون) هەیە ئەوە کەسێکی (أصولی)یەو کتێبی پیرۆز دەخوێنێتەوە هەروەکو چۆن فەرهەنگێك دەخوێنێتەوە بۆ ئەوەی پێشبینی ئاینده بکات... ئەمجار دەڵێت: گاورە نوێیە راسترەوەکان باوەڕیان وایە کە کتێبی پیرۆز پێشبینی گەڕانەوەی بێگومانی (المسیح) بۆ جارێکی تر دەکات پاش ماوەیەك لە جەنگی ناوکی(نەوەوی) جیهانی یان کارەساتێکی سروشتی و هەرەس هێنانێکی ئابووری و پاشاگەردانییەکی کۆمەڵایەتی، ئەوان باوەڕیان وایە کە ئەم رووداوانە دەبێت رووبدەن پێش گەڕانەوەی دووەم،... ئەمجار دەڵێت: لە کۆتایی ئەم قەیرانەدا ئەو گاورە تازە لەدایك بووانە سەر لە نوێ دەگەڕێنەوە لە گەڵ (المسیح)دا وەکو سەرکردەیەکی سەربازی سەرکەوتوو بۆ ئەنجامدانی جەنگی(الهر مجدون) بۆ ویرانکردنی دوژمنانی خودا، ماوەیەك بە بەختەوەری لە گەڵیدا دەمێننەوە و هەر ئەوەیە کە (المسیح) بۆ ماوەی هەزار ساڵ فەرمانڕەوایی سەر زەوی دەکات)).

هەروەها (جریس هالسل) کە ئافرەتە نوسەرێکی ئەمریکی یە لە کتێبی (النبوءة والسیاسة)دا دەڵێت: (مێژووی مرۆڤایەتی بە جەنگێك یان بە کارەساتێکی ناوکی (نەوەوی) تەواو دەبێت کە پێی دەڵێن ((أر مجدون Armageddon)) وە ئەم جەنگەیش دەبێتە رێخۆشکەرێك بۆ گەڕانەوەی (المسیح) کە فەرمانڕەوایی دەکات (لە پاش گەڕانەوەی) بە سەر هەموو زیندوو و مردووەکاندا وەکو یەك).

بەڵکو هەشتا هەزار قەشەی ئینجیلی پروتستانتی ئەم بیروباوەڕەیان هەیە وە ئەم بیروباوەڕەی خۆیان و پەیامەکەیان لە ڕێگای سەدان ویستگەی رادیۆ و تەلەفزیونەوە بڵاو دەکەنەوە.

له به ناوبانگترین ئەوانه قەشەیەکی ئەمریکی بە ناوی (جیمی سواجارت) کە دەڵێت: ((خۆزگەم دەخواست بڵێم: ئێمە ئاشتی دەستەبەر دەکەین بەڵام باوەڕم وایە کە (هرمجدون) بەڕێوەیە... ئەو بەڕێوەیە... وە لێشاوی ئەو ڕووداوە لە دۆڵی (مجیدو) دەبێت... ئەو بەڕێوەیە... ئەوان دەتوانن ئیمزا لەسەر ڕێککەوتنامەی ئاشتی بکەن کە دەیانەوێت... بەڵام ئەو ئیمزایانە هەرگیز هیچ شتێك جێ بەجێ ناکات... من پلان دانارێژم بۆ چوونە ناو دۆزەخێکی داهاتووەوە... خوداوەند خۆی لە ئاسمانەوە دادەبەزێت... ئەی خوداوەند من بەختەوەرم لەو پێناوەدا... ئەو بەڕێوەیە دووبارە... من هەرگیز گوێ نادەم بەوەی کە لە ئەنجامی (هرمجدون) دا دروست دەبێت لە دڵەڕاوکێ و کیشە و گرفت، چونکە ئەوە ئارامی دەبەخشێتە گیانم)).

لە یەکێ لە وتەکانی سەرۆکی ئەمریکی (رونالد ریگان) کە رۆژنامەی (Jerusalem post) لە بەرواری ١٩٨٣/١٠/٢٨ بڵاوی کردووەتەوە لە گەڵ بەڕێوەبەری جێبەجێکردنی لوبی زایۆنی (صهیونی) (الإیباك)، ریگان گوتی: ((کاتێ دەڕوانمە پێشبینیە کۆنەکانتان لە (العهد القدیم) دا و دەڕوانمە پەیوندییە پێشبینی کراوەکە دەربارەی جەنگی (الأرماجدون) خۆم دەبینمەوە رووبەرووی پرسیارێك دەبمەوە، ئاخۆ ئێمە ئەو نەوەین کە ئەو ڕووداوە ببینین؟ نازانم ئەگەر لەم دواییەدا تێبینی کام لەم پێشبینیانەم کردبێ بەڵام باوەڕم پێیکە بێ گومان ئەوە دەگونجێ و جووتە لە گەڵ ئەم سەردەمەی تیایدا دەژین)).

قسە و باسێکی زۆر هەیە (نامەوێ لەوە زیاتر درێژەی پێ بدەم) هەمووی دووپاتی دەکەنەوە کە کارەکە تەنها وشە یان ئەندێشە و بیر نییە بەڵکو بیروباوەڕێکی دامەزراوە لە ناخ و دڵی ئەو میللەتەدا.

حەز دەکەم لێرەدا دووپاتی بکەمەوە کەوا ئێمەیش باوەڕمان هەیە باوەڕێکی بتەو کە وشەی (هر مجدون) لە گوفتاری پێغەمبەری ڕاستگۆ وە نییەﷺ کەسێکی ژیر ناتوانێت چ جا زانایەك بڕیار بدات و، یەکلایی بکاتەوە، کە ئەوە ئەو داستانە گەورەیە کەوا پێغەمبەری ڕاستگۆ و باوەڕپێکراوﷺ باسی کردووە، ئەو کەسەی کە

هیچ قسەیەك لە خۆ وە ناکات، لە فەرموودەیەکی دروستدا(صحیح) دا کە ئیمامی (مسلم) ریوایەتی کردووە لە فەرموودەی (ابی هریرە) ەوە دەفەرموێت: راستگۆی باوەڕپێکراو ﷺ فەرموویەتی: ((لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَنْزِلَ الرُّومُ بالأعْماقِ أوْ بَدابِق))، واتە: قیامەت هەڵناسێت تاکو ڕۆمەکان کۆ نەبنەوە دژی موسڵمان لە (أعماق) یان لە (دابق))) . کەوابوو (ڕۆمەکان) کێن؟ ڕۆمەکان (بەنی الاصفر)ن کە درێژبوونەوەیان لەم سەردەمەدا ئەورووپی و ئەمریکییەکانن. (الأعماق) لە کوێیە؟ الأعماق: ناوەراستی وڵاتی شامە .

هەر بە قەستی گەڕامەوە بۆ فەرهەنگە زمانەوانییە کۆنەکان بۆ ئەوەی لە مانای ئەو دوو وشەیە بگەم کە پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە ئەوانیش (الأعماق و دابق)ە، لە کۆتاییدا و لەو فەرهەنگە زمانەوانیەدا بۆم دەرکەوت کە (الأعماق): جێگایەکە نزیکی (دابق) لە نێوان حلب (سوریا) و أنطاکیا (تورکیا)[1]. صەڵات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی کە لە خۆ وە قسە ناکات کە دەفەرموێت:((لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَنْزِلَ الرُّومُ بالأعْماقِ أوْ بَدابِق))، واتە: قیامەت هەڵناسێت تاکو ڕۆمەکان کۆ نەبنەوە لە دژی موسڵمان لە (الأعماق) یان لە (دابق)،)) دووبارە فەرموی: ((فَيَخْرُجُ إِلَيْهِمْ جَيْشٌ مِنَ المَدِينَةِ مِنْ خِيَارِ أَهْلِ الأَرْضِ يَوْمَئِذٍ، فَإِذَا تَصَافُّوا للقتال))، واتە: سوپایەك لە مەدینەوە دەردەچێ بۆ سەر ڕۆمەکان، کە ئەو سوپایە لە باشترین و هەڵبژێردراوترینی ئەهلی سەر زەوی یە لەو کاتەدا،جا کە بەرامبەر ڕۆمەکان وەستان بە مەبەستی کوشتار...)) واتە: هەردوو لەشکرەکە ئامادەی جەنگ و تێکەڵ بوون و شەڕ بوون، بۆ بەرپاکردنی جەنگێکی یەکلایی کەرەوەی جیاکەرەوە ((قَالَتِ الرُّومُ: خَلُّوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الَّذِينَ سَبَوْا[2] مِنَّا نُقَاتِلْهُمْ))، واتە: ڕۆمەکان

١ـ راجع ((معجم البلدان)) (٨٠٣، ٤٥٤٠)، وقد قال النووي (رحمه الله) في ((شرح مسلم)) (٩ / ٢٤٨، ٢٤٩): ((الأعماق، بفتح الهمزة، وبالعين المهملة، و دابق، بكسر الباء الموحدة وفتحها، والكسر هو الصحيح المشهور، ولم يذكر الجمهور غيره.. وهو اسم موضعٍ معروف و (الأعماق و دابق) موضعان بالشام بقرب حلب)).

٢ـ قال النووي (رحمه الله) في ((شرحه لمسلم)) (٩ / ٢٤٩): ((سبوا: على وجهين: فتح السين والباء، وضمهما، قال القاضي في ((المشارق)): ((الضم رواية الأكثرين. قال: وهو الصواب))، قلت: كلاهما صواب، لأنهم سبوا أولاً ثم سبوا الكفار)) انتهى المراد.

دەڵێن: ئەی سوپا ئێوە ڕێگامان بۆ چۆڵ بکەن و وازمان لێ بهێنن تا بچینە سەر ئەو موسڵمانانەی کە لە ئێمەیان بە دیل گرتووە (سبوا منا) بۆ ئەوەی بجەنگین دژیان.

ئەمە مانای چییە؟

الحافظ (إبن كثير) –رحمه الله– دەڵێت[1]: ((ئەم وشە پێغەمبەرایەتییەوە بەڵگەیەکە لەسەر ئەوەی زۆربەی ئەهلی ڕۆمەکان – واتە: لە ئەورووپی و ئەمریکییەکان بە زمانی ئەم سەردەمە– ملکەچی خوای گەورە و باڵا دەست دەبن لە دوا سەردەمدا)) وە باوەڕ دەهێنن بە محمد ﷺ و دێنە پاڵ ڕیزی موسڵمانان، شان بە شان موسڵمانان دەجەنگن چونکە ئەوان بوونە بەشێك لەوان . کەوابوو بیرکەرەوە –ئەی موسڵمان– تاکو داروخان دزە نەکاتە دڵتەوە و سەرت بڵند بکەرەوە با لە گەڵ ئەستێرەی جەوزادا دەست لەملان بکات چونکە نۆرەی داهاتوو بۆ دینی محمدەﷺ بە پشتیوانی خوای باڵا دەست.[2]

١ـ في ((النهاية في الفتن)) (١ / ٥٦)

٢ـ حەزم دەکرد بە درێژی ڕوونم بکردایەتەوە کە سەرکەوتن و سەرخستن بۆ دینی خوا چۆن دەبێت؟ سوپاس بۆ خوا کە یارمەتی داین بۆ باسکردنی ((دوایین ڕووداوەکان)) بۆ ئەوەی بۆ بەڕێزتان ئەو شتانە باس بکەین کەوا زۆربەی برا و خوشکانمان بیری لێ دەکەنەوە لە گەڵ ئەم واقیعە تاڵەدا کە پڕە لە خوێن ڕشتن و جەستەی پارچەکراوی موسڵمانان لەسەر ڕووی زەویدا، بەڵکو ئەم هێرشەی دەزگاکانی ڕاگەیاندن لە لایەن زلهێزەکانی جگە لە موسڵمانانەوە کەوا ئێستا دەم درێژی دەکەنە سەر ئیسلام و پێغەمبەری خوا ﷺ! ! بۆیە زۆربەی ئەو برا و خوشکانەمان پرسیار دەکەن و دەڵێن: چۆن خوای گەورە دەسەڵات دەداتە ئەم دینە و سەری دەخات و کەی سەری دەخات؟ وە دەزانم هەمووان دڵیان دەسوتێ و دەیانەوێ موژدەکانی سەرکەوتن بە چاوی خۆیان ببینن، وە دەیانەوێ بە گوێی خۆیان هەواڵەکانی سەرکەوتن و عیززەت ببیسن، بەڵام خوای گەورە هەرگیز پەلە ناکات لە بەر پەلەی کەسێك، وە هیچ کەسێك نییە لە خوای گەورە بە غیرەت تر بێت بۆ دینەکەی، وە هیچ کەسێك لەو بە غیرەت تر نییە بۆ سەرخستنی حەق، وە هیچ کەسێك لەو بە بەزەیی تر نییە بەو موسڵمانە لاوازانەی کە ڕۆژانە دەکوژرێن و خوێنیان دەڕژێت و جەستەیان پارچە پارچە دەکرێت. ((الله أرحم بعباده من رحمة الأم بولدها)) برا و خوشکانم ئەگەر حیکمەت و دانایی لای ئێمە دیار نەبێت ئەوا هەرگیز لە خوای گەورە بزر نابێت، ئەگینا چۆن حیکمەت دەدەیە پاڵ خۆت لە کاتی بەخشیندا یان لە کاتی دەست گرتنەوەت، بەڵکو لە هەر کارێك کە دەیکەیت و کەچی نەفی حیکمەت دەکەیت لەو کەسەی کە حیکمەتی بەخشیوەتە هەموو حەکیمەکانی سەر زەوی؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يُؤْتِي الْحِكْمَةَ مَنْ يَشَاءُ وَمَنْ يُؤْتَ الْحِكْمَةَ فَقَدْ أُوتِيَ خَيْرًا كَثِيرًا وَمَا يَذَّكَّرُ إِلَّا أُولُو الْأَلْبَابِ﴾ البقرة: ٢٦٩.

((قَالَتِ الرُّومُ:)) واتە: ڕۆمەکان بە موسڵمانانیان گوت: ((خَلُّوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الَّذِينَ سَبَوْا مِنَّا نُقَاتِلْهُمْ)) واتە: ئەوانەمان بۆ دەرکەن کە لە ڕۆمن لە سەرتادا . پاشان خوای گەورە سنگیانی فراوان کردووەتەوە بۆ وەرگرتنی ئیسلام و ئەمجار پەیوەندییان کردووە بە ریزی موسڵمانانەوە بە فەزڵی خوای پەروەردگار ((فَيَقُولُ الْمُسْلِمُونَ: لاَ وَ الله ! لاَ نُخَلِّي بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ إِخْوَانِنَا فَيُقَاتِلُونَهُمْ))، واتە: موسڵمانەکانیش دەڵێن: نەخێر سوێند بە خوا ڕێگاتان بۆ چۆڵ ناکەین بۆ سەر برا موسڵمانەکانمان، ئەمجار جەنگ دەست پێ دەکات)) کوشتار دەست پێدەکات، سەرنجی ئەم باسکردنە ورد و جوانە بدە، پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت: ((فَيَنْهَزِمُ ثُلُثٌ لاَ يَتُوبُ الله عَلَيْهِمْ أَبَداً))، واتە: سێیەکی سوپای موسڵمانان پاشە کشە دەکات و را دەکات، کە هەرگیز خوای گەورە لەوان تەوبە وەرناگرێت))، واتە: خوای گەورە تەوبە ناخاتە دڵیانەوە! ولا حول ولا قوة إلا بالله، یەکەم سێیەکی لەشکری موسڵمانان پاشە کشە دەکات و رادەکات! بۆ؟ لە کاتێکدا ئەوانە لە ریزی لەشکردان و (شمشێر) یان چەکەکانیان هەڵگرتووە- ئەمە پێویستی بە باسکردنێکی دوور و درێژە پشت بە خوا روونی دەکەمەوە-.

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە(صحيح مسلم) هاتووە[1] (لە پاشان باسی دەکەم إنشاء الله) سێیەکی ئەم لەشکرە بەرانبەر ئەم فیتنەیە هەڵگەڕانەوە و پاشگەز بوونەوە و وازیان لە دینەکەیان هێناوە بە گشتی.

داوا لە خوا دەکەین ئێمە و ئێوە دامەزراو بکات لەسەر حەق و راستی و ئیسلام تاکو دەگەینە خوای پەروەردگارمان هەر خۆی پشت و پەنامانە.

بۆیە ئاگادارت دەکەمەوە-براکەم- خۆزگە بە رووبەڕووبوونەوەی دوژمن مەخوازە یان سنگی خۆت بکەیتەوە بۆ فیتنە و بڵێیت: من لەوە گەورەترم توشی بەلایەك ببم بە فیتنەیەك کاریگەری لەسەر دڵم هەبێت، یان لەسەر دینەکەم! نەخێر! !. ڕەحمەتی خوا لە(مطرف ی کوڕی عبدالله) بێت کە فەرموویەتی[2]: ((لأنْ

---

١ ـ (برقم: ٢٨٩٩)

٢ ـ أخرجه أحمد في ((الزهد)) (٢٩٤)، ووكيع (٢٠١)، وهناد (٢٥٤)، – في الزهدبسندٍ صحيح.

أُعَافَى فَأَشْكُرُ خَيْرٌ مِنْ أَنْ أُبْتَلَى فَأَصْبِر)) واتە: خوای گەورە لەشساغیم پێ ببەخشێ و سوپاسگوزاری بم پێم باشترە لەوەی توشی بەڵایەك ببم و ئارام بگرم)) چونکە تۆ نازانیت لە کاتی بەڵا و ڕووبەڕووبونەوەی دوژمندا ئایا ئارام دەگری یان پاشگەز دەبیتەوە؟.

بۆیە پێغەمبەری راستگۆﷺ دەڵێت: ((لا تَتَمَنَّوْا لِقَاءَ الْعَدُوِّ))،[1] واتە: خۆزگە بە ڕووبەڕووبونەوەی دوژمن مەخوازن))، بەڵام ئەگەر خوای گەورە قەدەری وابوو بە یەك بگەن لە گەڵ دوژمندا ئەوا دامەزراو بن. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِذَا لَقِيتُمْ فِئَةً فَٱثْبُتُواْ وَٱذْكُرُواْ ٱللَّهَ كَثِيرًا لَّعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾الأنفال: ٤٥، ((واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! کاتێ لە گەڵ دەستەیەك لە دوژمنان بە یەك دەگەن لە جەنگدا بەرامبەریان مەحکەم و دامەزراو بن و هەرگیز هەڵ نەیەن وە یادی خوا زۆر بکەن، بەڵکو سەرفەراز بن و سەرکەون)).

لەو دوا جەنگە یەکلایی کەرەوەدا سێیەکی لەشکری ئیسلامی دەشکێن و شکست دەهێنن . بەڵام دووەم سێیەك ئەوا پێغەمبەری راستگۆﷺ دەفەرموێت: ((وَيُقْتَلُ ثُلُثُهُمْ، أَفْضَلُ الشُّهَدَاءِ عِنْدَ الله))، واتە: سێیەکیان دەکوژرێن کە باشترین شەهیدن لە لای خوا)).

ئەی خودایە!! وریابە براکەم... شەهیدبوونیش پوختەو پاڵفتەی هەیە... ئەوەی بە شەهیدی دەمرێت ئەوە هەڵبژاردە و دەستنیشانکراوە، چونکە مەرج نییە ئەوەی لە گۆرەپانی جەنگدا بکەوێت ئەوا دەبێتە شەهید، ڕەنگە کەسێك لە گۆرەپاندا بکوژرێت کەچی ئەو کەسێکی ئەهلی ئاگر بێت!! چی دەڵێیت؟!

من پێت دەڵێم: ڕەنگە کەسێك لە گۆڕەپاندا بکوژرێت کەچی لای خودا بە ئەهلی ئاگر بژمێردرێت چونکە هەموو کردەوەکان پەیوەستن بە نیەت و نیاز و مەبەستەوە

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجهاد والسير، باب لا تتمنوا لقاء العدو (٣٠٢٤، ٣٠٢٦)، ومسلم، كتاب الجهاد، باب كراهية تمني لقاء العدو (١٧٤١، ١٧٤٢).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعۡبُدُواْ ٱللَّهَ مُخۡلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ﴾ البينـة: ٥، ((واتە: لە هەمان کاتا لە (تەورات و ئینجیل) دا فرمانیان پێ نەدرابوو بەوە نەبێ کە بە تەواوی هەموو خوا بپەرستن و سەر بۆ ئەو دانەوێنن و ئاینی خالیس هەر بۆ ئەو دابنێن)) .

پێغەمبەری خواش ﷺ فەرمویەتی[1]: ((إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى، فَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ، فَهِجْرَتُهُ إِلَى اللهِ وَرَسُولِهِ، وَمَنْ كَانَتْ هِجْرَتُهُ لِدُنْيَا يُصِيبُهَا أَوِ امْرَأَةٍ يَنْكِحُهَا، فَهِجْرَتُهُ إِلَى مَا هَاجَرَ إِلَيْهِ))، واتـە: کـردەوە و پەرستشەکان تەنها بە نیەتەوە دەبن وە هەموو کەسێکیش تـەنها ئـەوەی بـۆ هەیـە کـە نیـەتی لـێ هێنـاوە، هـەر کەسـێ مەبەسـتی لـە کۆچـکردنەکەی بـۆ خـوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ بوو ئەوا کۆچکردنەکەی بۆ خوا و پێغەمبەرەکەیەتی ﷺ وە هەر کەسێ مەبەستی لە کۆچکردنەکەی بۆ شتێکی دونیایی بـوو بـە دەسـتی بهێنێ یـان ئافرەتێك کە مارەی بکات ئەوا کۆچکردنەکەی بۆ ئەوەیە کە کۆچی بۆی کردووە)).

بەڵێ... ئەوەی دەیـەوێت لـەم دونیایـەدا دەسـتی دەکـەوێت... دەیـەوێ ببێتـە پاڵەوان.. دەیەوێ ببێتە کەسێکی دلێر و ئازا... دەیەوێ ببێتە کەسێکی جـوامێر... دەیەوێ دەزگاکانی ڕاگەیاندن ئاماژەی بـۆ بکـەن... دەیـەوێ لێـرە و لـەوێ وێنـەی بگرن!! ئەمە ئەوەیە کە ئەو دەیەوێ ... هەمووی لە دەنیادا بە دەستی هێنا بەڵام لە ڕۆژی دواییدا هیچ پشکێکی لە لایەن خوداوەنـدی بـاڵا دەسـتەوە نییـە هـەروەکو چۆن لە هەردوو کتێبی (الـصحيح)[2] دا هـاتووە لـە فەرموودەیـەکی (سـهل ی کـوڕی سعد الساعدی) کە دەفەرموێت: ((أَنَّ رَسُولَ اللهِ ﷺ الْتَقَى هُوَ وَالْمُشْرِكُونَ فَاقْتَتَلُوا فَلَمَّا مَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ إِلَى عَسْكَرِهِ وَمَالَ الآخَرُونَ إِلَى عَسْكَرِهِمْ، وَفِي أَصْحَابِ رَسُولِ اللهِ ﷺ رَجُلٌ لاَ يَدَعُ لَهُمْ شَاذَّةً وَلاَ فَاذَّةً إِلاَّ اتَّبَعَهَا يَضْرِبُهَا بِسَيْفِهِ فَقَالَ: مَا أَجْزَأَ مِنَّا الْيَوْمَ أَحَدٌ كَمَا أَجْزَأَ فُلاَنٌ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِ ﷺ ((أَمَا إِنَّهُ مِنْ أَهْلِ النَّارِ)) . فَقَالَ رَجُلٌ

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الأيمان والنذور،باب النية في الإيمان (٦٦٨٩)، و مسلم، كتاب الإمارة (١٩٠٧) عن عمر.

٢ـ أخرجه البخاري كتاب الجهاد والسير، باب لا يقول: فلان شهيد (٢٨٩٨) ومسلم، كتاب الإيمان، باب غلظ تحريم قتل الإنسان نفسه (١١٢) عن سهل.

منَ الْقَوْمِ: أنَا صَاحِبُهُ، قَالَ: فَخَرَجَ مَعَهُ كُلَّمَا وَقَفَ وَقَفَ مَعَهُ، وَ إذَا أسْرَعَ أسْرَعَ مَعَهُ، قَالَ: فَجُرِحَ الرَّجُلُ جُرْحاً شَدِيداً، فَأسْتَعْجَلَ الْمَوْتَ، فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِه بالأرْضِ، وَذُبَابَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْه ثُمَّ تَحَامَلَ عَلَى سَيْفِه فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَخَرَجَ الرَّجُلُ إلَى رَسُولِ اللهِﷺ فَقَالَ: أشْهَدُ أنَّكَ رَسُولُ الله، قَالَ: (وَمَا ذَاكَ ؟) . قَالَ: الرَّجُلُ الَّذي ذَكَرْتَ آنفاً أنَّهُ مِنْ أهْلِ النَّار، فَأعْظَمَ النَّاسُ ذَلكَ . فَقُلْتُ: أنَا لَكُمْ بِه، فَخَرَجْتُ فِي طَلَبِه ثُمَّ جُرِحَ جُرْحاً شَدِيداً، فَأسْتَعْجَلَ الْمَوْتَ، فَوَضَعَ نَصْلَ سَيْفِه فِي الأرْضِ، وَذُبَابَهُ بَيْنَ ثَدْيَيْه، ثُمَّ تَحَامَلَ عَلَيْه فَقَتَلَ نَفْسَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللهِﷺ عنْدَ ذَلكَ: ((إنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أهْلِ الْجَنَّة فيمَا يَبْدُو للنَّاسِ وَ هُوَ منْ أهْلِ النَّار، وَ إنَّ الرَّجُلَ لَيَعْمَلُ عَمَلَ أهْلِ النَّارِ فيمَا يَبْدُو للنَّاسِ وَ هُوَ منْ أهْلِ الْجَنَّة))، واته: پێغەمبەری خواﷺ ڕووبەڕووی بێ باوەڕان بووەوە و دەستیان بە کوشتار کرد،پاشان پێغەمبەری خواﷺ لایدا و ڕۆیشت بۆ بنکە سەربازییەکەی خۆی و ئەوانیش لایاندا و ڕۆیشتن بۆ بنکە سەربازییەکەی خۆیان، کابرایەك هەبوو لە هاوەڵانی پێغەمبەرﷺ هیچ کەسێکی دەگمەن و بێ وێنەی جێنەدەهێشت ئیللا شوێنی دەکەوت و بە شمشێر لێی دەدا... فەرمووی: هیچ کەسێك لە ئێمە ئەمڕۆ وەکو پاداشتی (فلان)ی دەسنەکەوتووە، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((ئەو لە ئەهلی ئاگرە)) کابرایەك لە خەڵکەکە لە دڵی خۆیدا فەرمووی: من هاوەڵی ئەوم . دەڵێ: دەرچووم لە گەڵیدا هەر کاتێك ئەو ڕابوەستایە ئەوا منیش ڕادەوەستا وە ئەگەر پەلەی بکردایە ئەوا منیش پەلەم دەکرد... فەرمووی: کابرا بە برینێکی سەخت بریندار بوو... بۆیە پەلەی کرد بۆ ئەوەی زوو بمرێت... جا سەری شمشێرەکەی لە زەوی نا و نووکەکەی خستە سەر سنگی خۆی ئەمجار خۆی دا بە سەر شمشێرەکەدا و خۆی کوشت، پاشان کابرا ڕۆیشت بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و فەرمووی: أشهد أنك رسول الله... فەرمووی: چی بووە؟ فەرمووی: ئەو کابرایەی لە پێشدا باست کرد کەوا لە ئەهلی ئاگرە... و خەڵکی ئەو قسەیان بە گەورە زانی، من گوتم: دەبێ شوێنی بکەوم و بە شوێنیدا دەرچووم ئەمجار بە سەختی بریندار بوو،پەلەی کرد بۆ مردن و سەری شمشێرەکەی لە زەوی نا و نووکەکەی خستە سەر سنگی و ئەمجار خۆی دا بە سەریدا و خۆی کوشت، پێغەمبەری خواﷺ لەو کاتەدا فەرمووی: ((کەسی وا هەیە کردەوەی ئەهلی

بەهەشت ئەنجام دەدات بە بۆچوونی خەڵکی کەچی ئەو لە ئەهلی ئاگرە وە کەسی وا هەیە کردەوەی ئەهلی ئاگر ئەنجام دەدات بە بۆچوونی خەڵکی کەچی ئەو لە ئەهلی بەهەشتە)).

ئەوەتا ئەم پیاوە شمشێری هەڵگرتووە و لە گەڵ پێغەمبەری خوادا ﷺ و لە ریزی یەکتاپەرستان دەجەنگێ و لە گەڵ ئەوەیشدا پێغەمبەری راستگۆ ﷺ ئەو کەسەی کە لە خۆ وە هیچ قسەیەك ناکات حوکمی دەدا بە سەردا بە حوکمێکی ترسناك .... ئەی خودایە کۆتامان بە چاکە بگێڕی ...

بۆیە پێغەمبەری خوا ﷺ دەڵێت: ((إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالخَوَاتِيمِ))[1] واتە: هەموو کردار و رەفتارەکان بە پێی دوایینیانە)) ڕەنگە کەسێك لە گۆڕەپاندا بکوژرێت و لە ئەهلی ئاگر بێت هەروەکو باسمان کرد. لە گەڵمدا بگەڕێوە بۆ ریوایەتی فەرموودەکە: ((فَيَنْهَزِمُ ثُلُثٌ لا يَتُوبُ الله عَلَيْهِمْ أَبَداً، وَيُقْتَلُ ثُلُثُهُمْ أَفْضَلُ الشُّهَدَاءِ عِنْدَ الله))، واتە: سێیەکی سوپای موسڵمانان پاشە کشە دەکات و را دەکات هەرگیز خوای گەورە لەوان تەوبە وەرناگرێت، سێیەکیان دەکوژرێن باشترین شەهیدن لە لای خوا)) ئەی ئاخۆ سێیەم سێیەکیان چییان بە سەر دێت؟ وەڵامەکە لە فەرموودەکەی پێغەمبەری خوادایە ﷺ: ((وَيَفْتَتِحُ الثُّلُثُ)) واتە: (ئەو سێیەکەکە سەردەکەون و رزگار دەکەن) . واتە: ئەو سێیەکەی کە ماوەتەوە . هەروەکو باسمان کرد سێیەکی لەشکری ئیسلامی هەڵگەڕانەوە و سێیەکی دووەمیان کوژران و ئەوەی ماوەتەوە سێیەم و دوایین سێیەکن ئەمجار پێغەمبەری خوافەرمویەتی ﷺ: ((لاَ يُفْتَنُونَ أَبَداً))، واتە: ((هەرگیز توشی فیتنە نابن)). هیچ فیتنەیەك نییە کە کار لەم کۆمەڵە هەڵبژێردراوە بەرێزە بکات... ئەمە ئەو کۆمەڵەیە کە زۆر پاککراونەتەوە و دراونە لە بێژنگ، ئەوانە پوختەی پوختەکانن.

ڕیوایەتی دووەم، کە بەڵێنم پێدان لە ((صحیح مسلم))[2] هاتووە لە (یسیر ی کوڕی جابر) ەوە دەڵێت: ((هَاجَتْ رِيحٌ حَمْرَاءُ بِالْكُوفَةِ)) واتە: ((بایەکی سوور لە

١ــ أخرجه البخاري: كتاب القدر، باب العمل بالخواتيم (٦٦٠٦).

٢ــ أخرجه مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب إقبال الروم في كثرة القتل عند خروج الدجال (٢٨٩٩).

کوفە هەڵچوو(هەڵیکرد))) ئایا بە بیرتدا دێت کاتێ بایەکی بە زەبر ئاسمان و دەور و بەرت پڕ بکات لە تۆزێکی سوور؟! ئەوە ترسێکە و دڵەکان لە بن دەردەهێنێ... تەنها کاتێ کە (با) یەکە هەڵدەچێت... تەماشای ئەو خۆڵە زەردە دەکەین کە دەیبینین و خەریکە بە هۆیەوە هیچ شتێك نەبینین و دڵەکان خەریکن لە بن دەردەچن؟ لە کاتێکدا (با) سەربازێکە لە سەربازەکانی خوای گەورەی باڵادەست، ئەوەش بزانە خوای گەورە چەندەها میللەتی بە(با) لە ناو بردووە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَمَّا عَادٌ فَأُهْلِكُوا بِرِيحٍ صَرْصَرٍ عَاتِيَةٍ ۝٦ سَخَّرَهَا عَلَيْهِمْ سَبْعَ لَيَالٍ وَثَمَانِيَةَ أَيَّامٍ حُسُومًا فَتَرَى الْقَوْمَ فِيهَا صَرْعَى كَأَنَّهُمْ أَعْجَازُ نَخْلٍ خَاوِيَةٍ ۝٧ فَهَلْ تَرَى لَهُم مِّنْ بَاقِيَةٍ﴾ الحاقة: ٨، واتە: هەرچی (گەلی) عادیش بوو — کە خوا پەیامبەرێکی بۆ ناردبوون— بە (با) و گەردەلوولێکی ساردی سەختی هەرەبەهێز لە نێو چوون(٦) حەوت شەو و هەشت ڕۆژ لەسەر یەك: خوا زاڵی کرد بە سەریاندا، جا ئەگەر لەوێ بوایەیت ئەو گەلەت دەدی لەو شەوان و ڕۆژانەدا بە مردوویی کەوتوون وەکو کۆتەرەی پواوی دارەخورما(٧) جا ئایا دەبینی کەسیان مابێتەوە ..؟(٨)))
کەوابوو (با) ئایەتێکە لە ئایەتەکانی خوای گەورە بۆیە ئەگەر کاتێ پێغەمبەری خواﷺ (با) یەکی ببینایە ئەوا زۆر لێی دەترسا, لە هەردوو کتێبی (الصحيح)[١] دا هاتووە لە دایکی ئیماندارانەوە (عائیشە) فەرموویەتی: ((كَانَ النبيّﷺ إِذَا رَأَى غَيْماً أَوْ رِيحاً عُرِفَ فِي وَجْهِهِ . قَالَتْ: يَا رَسُولَ الله، إِنَّ النَّاسَ إِذَا رَأَوُا الْغَيْمَ فَرِحُوا رَجَاءَ أَنْ يَكُونَ فِيهِ الْمَطَرُ وَأَرَاكَ إِذَا رَأَيْتَهُ عُرِفَ فِي وَجْهِكَ الْكَرَاهِيَةُ؟ فَقَالَ: ((يَا عَائِشَةُ مَا يُؤْمِنِّي أَنْ يَكُونَ فِيهِ عَذَابٌ؟ عُذِّبَ قَوْمٌ بِالرِّيحِ، وَقَدْ رَأَى قَوْمٌ الْعَذَابَ، فَقَالُوا: ﴿هَٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا﴾ الأحقاف: ٢٤، واتە: پێغەمبەری خواﷺ ئەگەر هەورێك یاخود (با) یەکی ببینایە ئەوا بە سیما و ڕوویدا دەزانرا، عائیشە فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ

١ـ أخرجه البخاري، كتاب التفسير باب قوله: (({فَلَمَّا رَأَوْهُ عَارِضًا مُّسْتَقْبِلَ أَوْدِيَتِهِمْ قَالُوا هَٰذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا بَلْ هُوَ مَا اسْتَعْجَلْتُم بِهِ رِيحٌ فِيهَا عَذَابٌ أَلِيمٌ} الأحقاف: ٢٤)). (٣٢٠٦) و (٤٨٢٩)، ومسلم، كتاب صلاة الأستسقاء، باب التعوذ عند رؤية الريح و الغيم والفرح بالمطر (٨٩٩ / ١٦).

ئەگەر خەڵکی هەورێك ببینن ئەوا خۆشحاڵ دەبن بە ئاوات و تکای ئەوەی بارانی تیادا بێت کەچی من دەتبینم ئەگەر تۆ هەورێك ببینی ئەوا بە سیما و ڕووتدا بێ زارییەك دەردەکەوێت؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەی عائیشە کێ دڵنیام دەکاتەوە کە ئەو هەورە سزای تیادا نییە؟ میللەتێك بە(با) سزا دران کەچی پێش وەخت سزاکەیان بینیبوو و گوتوویان: ((هَذَا عَارِضٌ مُّمْطِرُنَا)) واتە: وتیان: ئەمە هەورێکە بارانمان بۆ دەبارێنێ)).

تا ئەو ڕادەیە باوك و دایك و گیانم بە فیدای بێتﷺ دەزانن ئەوە کێیە؟ ئەو ئەو کەسەیە کە خوای گەورە لە هەموو گوناهەکانی رابوردوو و ئایندەیشی خۆش بووە!

(یسیر ی کوڕی جابر) دەڵێت: ((هَاجَتْ رِيحٌ حَمْرَاءُ بِالْكُوفَةِ، فَجَاءَ رَجُلٌ لَيْسَ لَهُ هِجِّيرَي))، واتە: بایەکی سوور لە کوفەوە هەڵچوو(هەڵێکرد) کابرایەکی دەنگ بەرز هات))، واتە: کابرایەکی دەنگ بەرز بوو، لە بەر کاردانەوەی ڕووداوێك لە قسەکانی تێنەدەگەیشتی، لە بەر دڵەڕاوکێ و ترسەوە... کابرایەك ئەم دیمەنەی بینیوە، هاتووەو دەگەڕێت بە دوای هاوەڵێکدا لە پێشەوای هاوەڵان و بۆیە (عبدالله ی کوڕی مەسعود) ی بینی، ئەو هۆشمەندە زانایەی بینی، هات بۆ ئەوەی پرسیاری لێ بکات: ((يَا عَبْدَاللهِ بْنَ مَسْعُودٍ ! جَاءَتِ السَّاعَةُ، قَالَ: فَقَعَدَ وَكَانَ مُتَّكِئاً))، واتە: ئەی (عبدالله ی کوڕی مەسعود) قیامەت هات، فەرمووی: بۆیە (عبدالله) ڕاست بووەوە و دانیشت لە کاتێکدا ڕاکشابوو)). بۆیە دەبێ لە کاتی فیتنەدا بگەڕێینەوە بۆ لای زانایان، چونکە ئەوان ڕێنیشاندەرن بەرەو حەق و ڕاستی، چونکە ئەوانە دەڵێن: (خوای گەورە فەرمووی و پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی...)، بۆیە (إبن مسعود) ئاگاداری کردەوە کە هێشتا کاتی هاتنی قیامەت ماوە، (ابن مسعود) فەرمووی: ((إِنَّ السَّاعَةَ لا تَقُومُ حَتَّى لاَ يُقْسَمَ مِيرَاثٌ، وَلا يُفْرَحَ بِغَنِيمَةٍ، ثُمَّ قَالَ بِيَدِهِ هَكَذَا _ وَنَحَّاهَا نَحْوَ الشَّامِ _ فَقَالَ: عَدُوٌّ يَجْمَعُونَ لأَهْلِ الإِسْلاَمِ، وَيَجْمَعُ لَهُمْ أَهْلُ الإِسْلامِ))، واتە: قیامەت ڕوو نادات تاکو ئەو کات و سەردەمەی میراتی تیادا دابەش ناکرێت و بە دەستکەوت (غەنیمە) دڵخۆش نابن ئەمجار بە دەستەکانی ئیشارەتی بۆ شام

کردووە فەرمووی: دوژمنێك کۆدەبنەوە لە دژی ئەهلی ئیسلام وە ئەهلی ئیسلامیش کۆ دەبنەوە بۆیان)).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَلَا يَزَالُونَ يُقَٰتِلُونَكُمْ حَتَّىٰ يَرُدُّوكُمْ عَن دِينِكُمْ إِنِ ٱسْتَطَٰعُوا۟﴾ البقرة: ٢١٧، ((واتە: بێ گومانبن هەمیشە ئەو بێ باوەڕانە جەنگتان لە گـەڵ دەکـەن و هـەرگیز کۆتـایی نـاهێنن و دەست هـەڵناگرن " تـا ئەگـەر بۆیـان بگونجێ" لە ئاینتان وەردەگێڕن)) خوای گەورە نەیفەرموو (تـاکو لـە زەوییەکـەتان دەرتـان بکـەن)) وە خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَلَن تَرْضَىٰ عَنكَ ٱلْيَهُودُ وَلَا ٱلنَّصَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَتَّبِعَ مِلَّتَهُمْ﴾ البقرة: ١٢٠، ((واتە: هەرگیز ئەم جوولەکـە و فەلانـە لـە تۆخۆشـیان نایە (ئەی موحەممەدﷺ هەتا پەیڕەوی لە ئایین و بەرنامەیان دەکەیت، واتە: هـەتا نەچیتە سەر دینی ئـەوان هـەرگیز بـە تـەمای ڕەزامەنـدی ئـەوان مەبـە و، بـاوەڕیش ناهێنن، لە پیلان و ئاژاوەگێڕی و فەساد و خراپەکاری کۆتـا ناکـەن)). وە هـەروەها خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ لَا تَتَّخِذُوا۟ بِطَانَةً مِّن دُونِكُمْ لَا يَأْلُونَكُمْ خَبَالًا وَدُّوا۟ مَا عَنِتُّمْ قَدْ بَدَتِ ٱلْبَغْضَآءُ مِنْ أَفْوَٰهِهِمْ وَمَا تُخْفِى صُدُورُهُمْ أَكْبَرُ ۚ قَدْ بَيَّنَّا لَكُمُ ٱلْءَايَٰتِ ۖ إِن كُنتُمْ تَعْقِلُونَ﴾ آل عمـران:١١٨، ((واتـە: ئـەی ئەوانـەی باوەڕتان هێناوە ! بە دەر لە خۆتان، کەسێك مەگرنە دۆست و مەیکەنـە جێـی ڕاز و نیـازی خۆتـان و، نهێنییـەکانی خۆتانیـان لا بـدرکێنن، پێغەمبـەرﷺ دەفـەرموێت: ((خوا هەر پێغەمبەرێکی ناردبێ، یـان هـەر خەلیفەیـەکی دانـابێ، دوو هـاوڕازی بـۆ داناوە: هاوڕازێکیان فەرمانی چاکەی پێ دەکا و هانی دەدا لە سەریی، ئەویکەشیان کاری خراپەی خستووەتە بەردەمی و هانیداوە لـە سـەریی، ئـیتر مەگـەر خـوا مـرۆڤ بپارێزێ))(فتح الباری)، لە کار تێکردنتان و زیان پێگەیاندنتان درێغی ناکەن و کـۆڵ نادەن، پێیان خۆشەو ئاواتیانە ئێوە هەر لە دەرد و ئازاردا بن جگە لەوەش کـە بـە ئاشکرا دژایەتیتان دەکەن، هێشتا ئەو ڕق و قینەش لە دڵیاندا دەیشارنەوە فرەتر و گەورەترە لەوەی، کە بە زاریاندا دێ، دڵیان پڕە لـە پـیلان و فرتوفێـل بەرامبـەرتان، ئێمە نیشانە و بەڵگەی زۆرمان بۆ ڕۆشن کردەوە هەتا بەو ئایەتانە دۆسـت و دوژمـن لێك بکەنەوە، ئەگەر ئێوە تێ بفکرێن و دەرکی ڕاستییەکان بکەن، ئەزانن کێ بگرنە

دۆست و هاوڕاز، بەڵێ زۆر گرنگە موسڵمانان دۆست و نەیاری خۆیان بناسن، زۆریش پێویستە کار و باری خۆیان نەخەنە بەر دەس دوژمنانی دینی خوا، زۆریش مەبەستە نەکرێنە هاوڕاز و کار و باری نهێنی و ئاشکرای موسڵمانان بزانن)).

ئەمە ئەو قورئانەیە، کە لە بەر دەستماندایە ئەی یەکتاپەرستان ...(ابن مسعود) فەرمووی: ((عَدُوٌّ يَجْمَعُونَ لأهْلِ الإِسْلاَمِ وَيَجْمَعُ لَهُمْ أهْلُ الإِسْلاَمِ، قُلْتُ: الرُّومَ تَعْنِي؟ قَالَ: نَعَمْ))، واتە: دوژمنێك کۆدەبنەوە لە دژی ئەهلی ئیسلام ، ئەهلی ئیسلامیش کۆ دەبنەوە بۆیان، گوتم: مەبەستت ڕۆمەکانە؟ فەرمووی: بەڵێ)) ئەمجار تەماشای ئەم داستانە بکە و بزانە چۆن دەبێت؟ فەرمووی: ((وَتَكُونُ عِنْدَ ذَاكُمُ الْقِتَالِ رَدَّةٌ شَدِيدَةٌ)) واتە: لەو جەنگەدا هەڵگەڕانەوەیەکی توند روو دەدات)).

ئەمەش یەکەمین سێیەکە هەروەکو لە ریوایەتەکەدا هاتبوو وە لە پێشدا باسمان کرد... هەڵگەڕانەوە و لە دین دەرچوون فەرمووی: ((فَيَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً))، واتە: موسڵمانان کۆمەڵێك پاڵەوانی ڕاستگۆی دڵسۆز پێش دەخەن بۆ ئەوەی ببنە پێشەنگیان لەم جەنگەدا، بۆ ئەوەی ببنە پێشەنگی ئەم لەشکرە ئیسلامییە، ئەوانەیش مەرج لەسەر خۆیان دادەنێن و پەیمان بە خوای خۆیان دەدەن کە نابێت بگەڕێنەوە ناو ریزی لەشکری موسڵمانان تاوەکو یەکێك لەو دوو ئامانجە دەستەبەر نەکەن: یان سەرکەوتن، یان شەهید بوون ((فَيَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يَحْجُزَ بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، فَيَفِيءُ هَؤُلاَءِ وَ هَؤُلاَءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ))، واتە: موسڵمانان و جگە لە موسڵمانان دەگەڕێنەوە، لەم ڕۆژەدا سەرکەوتن نە بۆ موسڵمانان و نە بۆ دوژمنانی موسڵمانان دەستەبەر نابێت: ((وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ))، واتە: ئەوانەی کە پەیمانیان بە پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان دابوو لەسەر سەرکەوتن یان شەهید بوون هەموو لە ناو دەچن)) فەرمووی: ((فَإِذَا كَانَ الْيَوْمُ الثَّانِي)) تەماشای ڕۆژانی جەنگەکە بکە چۆن پێغەمبەری خوا ﷺ ڕۆژەکانی بە جوانی دیاری کردووە فەرمووی: ((فَإِذَا كَانَ الْيَوْمُ الثَّانِي: فَيَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يَحْجُزَ بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، فَيَفِيءُ هَؤُلاَءِ وَ هَؤُلاَءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ فَإِذَا كَانَ الْيَوْمُ الثَّالِثُ: فَيَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ، لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً، فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يَحْجُزَ

بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، فَيَفِيءُ هَؤُلَاءِ وَ هَؤُلَاءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ))، واتە: ئەگەر ڕۆژی دووەم هات: موسڵمانان كۆمەڵێكی تر پاڵەوانی ڕاستگۆی دڵسۆز پێش دەخەن، ئەوانەیش مەرج لەسەر خۆیان دادەنێن و پەیمان بە خوای خۆیان دەدەن، كە نابێت بگەڕێنەوە ناو ریزی لەشكری موسڵمانان تاوەكو یەكێك لەو دوو ئامانجە دەستەبەر نەكەن: یان سەركەوتن، یان شەهید بوون، دیسان جەنگێكی سەخت ڕوودەدات تاوەكو تاریكایی شەو لێكیان جیا دەكاتەوە، شەڕ دەوەستێ بە بێ سەركەوتنی هیچ لایەك ، ئەو كۆمەڵە فیداكارانە هەموویان لە ناو دەچن، ئەگەر ڕۆژی سێیەم هات كۆمەڵە فیداكارێكی تر هەڵدەبژێرن، كە تا مردن نەگەڕێنەوە بە سەركەوتوویی نەبێت ئەوانیش دەجەنگن تاوەكو دیسان شەو كۆتایی بە جەنگ دەهێنێت و هەردوولا دەگەڕێنەوە بنكەكانیان بە بێ سەركەوتن بۆ هیچ لایەك وە دوای جەنگانێكی تر ئەم كۆمەڵە فیداكارەش لە ناو دەچن))، سێ ڕۆژ ئەو جەنگە بەردەوام دەبێت هیچ كۆمەڵێك لەو دوو كۆمەڵە سەرناكەوێت و، هەموو ئەو ژمارە پاڵەوانەی، كە موسڵمانان پێشیان دەخەن تا بینە پێشەنگی ئەم لەشكرە ئیسلامی یە لە ناو دەچن.

دەڵێت: ((فَإِذَا كَانَ الْيَوْمُ الرَّابِعِ: نَهَدَ[1] إِلَيْهِمْ بَقِيَّةُ أَهْلِ الإِسْلاَمِ فَيَجْعَلُ اللهُ الدَّبْرَةَ عَلَيْهِمْ – وفي لفظٍ[2]: ((فَيَجْعَلُ اللهُ الدَّائِرَةَ عَلَيْهِمْ)) –أي: على أعداء المسلمين – فَيَقْتُلُونَ مَقْتَلَةً لَمْ يُرَ مِثْلُهَا)) ئەمجار فەرمووی: ((حَتَّى إِنَّ الطَّائِرَ لَيَمُرُّ بِجَنَبَاتِهِمْ، فَمَا يُخَلِّفُهُمْ حَتَّى يَخِرَّ مَيْتاً)) واتە: ئەگەر ڕۆژی چوارەمی جەنگ هات باقی موسڵمانان بۆ ڕۆمەكان ڕاست دەبنەوە و بە گژیاندا دەچنەوە و بەربەرەكانیان دەكەن وە خوای گەورە مردن و بنەبڕ كران لەسەر ڕۆمەكان دادەنێت كوشتارێكی وایان لێ دەكرێ كە وێنەی نەبینراوە، یان نابینرێت بە شێوەیەكی وا كە باڵندە بە سەر لاشەكانیاندا بڕوات ناتوانێت لێیان تێپەڕكات و دەمرێت)) لە بەر زۆری كوژراوەكان لە گۆرەپانی

١ـ أي: نهض و تقدم.

٢ـ عند ابن أبي شيبة (٧/ ٤٩١)، والحاكم (٤ / ٥٢٣). قال النووي (رحمه الله) في ((شرحه لمسلم)) (١٨ / ٢٤، ٢٥): ((رواه بعض رواة مسلم: ((الدائرة)) بالألف، وبعدها همزة، وهو بمعنى الديرة، وقال الأزهري: الدائرة هم الدولة تدور على الأعداء وقيل: هي الحادثة)).

جەنگەکەدا و لە بەر زۆری بۆنی پیسی گۆشتی گەنیو و بۆن و بەرام، هەموو دەگۆڕدرێت خەریکە وای لێ دێت هەر کە باڵندەیەك بە ئاسمانەوە تێپەڕێ دەکەوێتە خوارەوە و دەمرێت. ((فَيَتَعَادُّ بَنُو الأب كَانُوا مائَةً، فَلاَ يَجِدُونَهُ بَقِي مِنْهُمْ إلاَّ الرَّجُلُ الْوَاحِدُ . يقول: فَبِأَيِّ غَنِيمَةٍ يُفْرَحُ؟ أَوْ أَيُّ مِيرَاثٍ يُقَاسَمُ؟ فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ سَمِعُوا بِبَأْسٍ، هُوَ أَكبَرُ مِنْ ذَلِكَ فَجَاءَهُمُ الصَّرِيخُ))، واتە: ئەو کاتە ئەوەی باوکێك کە کاتی خۆی سەد کەس بوون ئێستا سەرژمێری خۆیان دەکەنەوە سەیر دەکەن تەنها یەك پیاویان ماوە! جا لەبەر ئەوە بە چ دەستکەوتێك (غەنیمەتێك) دڵ خۆش دەبێت؟ چ میراتێك دابەش بکرێت؟ لە کاتێکدا کە ئەوان دەستکەوت (غەنیمەت) دابەش دەکەن لە ناو خۆیاندا کێشەیکی تر دەبیسن کە ئەوە لەوی تر گەورەترە، بانگەوازکارێك دێت و بانگ دەکات)) ئەوەتا کابرایەك هاوار دەکات، چی دەڵێت؟

دەڵێت: فیتنەیەکی گەورەتر لەوەی کە لە پێشدا تیایدا بوون ڕوویداوە، ئایا فیتنە لەوە گەورەتر هەیە؟ بەڵێ... (لە پاشان بە درێژی باسی دەکەین إنشاء الله) هاوار دەکات و دەڵێت: ((إِنَّ الدَّجَّالَ قَدْ خَلَفَهُمْ فِي ذَرَارِيِّهِمْ فَيَرْفُضُونَ مَا فِي أَيْدِيهِمْ))، واتە: مەسیحی دەججال لە دواوە چووەتە سەر کەس و کار و ئەهلەکانتان ئەوانیش ئەو دەستکەوتەی (غەنیمەتەی) لە دەستیاندا بوو فڕێی دەدەن)) واتە: لە دەستکەوتەکان چونکە هیچ پێویستیان پێی نییە ((وَيُقْبِلُونَ، فَيَبْعَثُونَ عَشَرَةَ فَوَارِسَ طَلِيعَةً))واتە: دەردەچن، موسڵمانان لە پێش خۆیانەوە (دە) سوار دەنێرن))، بۆ لێکۆڵینەوەی کارەکە، بۆ دڵنیا بوون لەبوونی دەججال، باش تێڕوانەو بزانە ڕاستگۆی باوەڕپێکراوﷺ چی دەفەرموێت: ((إني لأعرف أسماءهم وأسماء آبائهم وألوان خيولهم هم خير فوارس على ظهر الأرض يومئذ أو من خير فوارس على ظهر الأرض يومئذ)) واتە: ((من دەزانم ناوی خۆشیان و باوکەکانیشیان چی یە، ڕەنگی وڵاخەکانیشیان دەزانم، ئەو دە سوارە باشترین و چاکترین سواری سەر زەوین لەو کاتەدا)).

منیش دەڵێم: ڕەنگە باس کردنی ئەم چەکە زیاتر لە مانا و مەبەستێکی هەبێت، تەنها خوای گەورە لە مەبەستی پێغەمبەرەکەیﷺ دەزانێ، ڕەنگە پێغەمبەری

خوای ﷻ بە (چەك) دەریبڕیوە مەبەستی چەکی سەردەمی خۆی بێت! ئەمە یەکێکە لە بۆچوونەکان، دەڵێن: ڕەنگە ئەم هەموو چەکە لە کار بکەوێت،! چۆن ئەوە ڕوودەدات؟ هەروەکو دەزانن ئەم چەکانە و زۆربەی ئەوەی لەم بوونەوەردا هەیە بە کۆمپیوتەر کار دەکات! ڕەنگە بە بیرتاندا بێت کاتێك جۆرێك لە جۆرەکانی ڤایرۆس توشی جۆرێك ئامێر بوو کە پێی دەڵێن ئامێری (بیجر) لە یەکێ لە ویلایەتەکانی وڵاتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا... بۆیە لەم ویلایەتەدا هەموو ئامێرەکان بە گشتی لە کار کەوتن کاتێ کە کۆمپیوتەرەکەی سەرۆك توشی ڤایرۆسێك لەو ڤایرۆسانە بوو! بەڵام من دەڵێم: خوای گەورە ئەم بوونەوەرە بۆ مەبەستی خۆی ئامادە دەکات وە بۆ ئەوەی کە خۆی فەرمانی پێداوە و چارەنووسی دیاری کردووە و ڕێکی خستووە، چونکە ئەم بوونەوەرە هیچ کەسێك لە خەڵکی فەرمانڕەوایی تیادا ناکات، ئەم بوونەوەرە هیچ هێزێك لە هێزەکان فەرمانڕەوایی تیادا ناکات وە هیچ وڵاتێك لە وڵاتەکان بەڵکو هەموو ئەم بوونەوەرە خوای پەروەردگار بەڕێوەی دەبات، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلِ ٱللَّهُمَّ مَٰلِكَ ٱلۡمُلۡكِ تُؤۡتِي ٱلۡمُلۡكَ مَن تَشَآءُ وَتَنزِعُ ٱلۡمُلۡكَ مِمَّن تَشَآءُ وَتُعِزُّ مَن تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَآءُۖ بِيَدِكَ ٱلۡخَيۡرُۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ﴾ آل عمران: ٢٦ ، ((واتە: بڵێ: خوایە! ئەی خاوەن هێز و دەسەڵات ! هەرکەسێك خۆت بتەوێ دەسەڵات و موڵکی پێ ئەدەی، هەرکەسیش خۆت بتەوێ دەسەڵات و حکومەتی لە دەستێنی(دەسەڵاتداری بێ سنوور و بێ مەودا هەر ئەتۆی) هەر کەسیش خۆت بتەوێ باڵادەست و ڕێزداری ئەکەی و، هەر کەسیش خۆت بتەوێ زەلیل و سووکی ئەکەی، گشت خێر و چاکەیەك هەر بە دەستی خۆتە بە ڕاستی تۆ بە سەر هەموو شتێکدا بە توانا و دەسەڵات داری)).

کەواتە فەرمان تەنها فەرمانی ئەوە و موڵکیش تەنها موڵکی ئەوە و بەڕێوەبردنیش تەنها بەڕێوەبەردنی ئەوە، ئەویش توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە ﴿إِنَّمَآ أَمۡرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيۡـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ﴾ یس: ٨٢، ((واتە: بەڕاستی هەرکاتێ ویستی شتێ بەدی بهێنی هەر ئەوەیە کە پێی بفەرمێ ببە! ئەویش دەست بە جێ دەبێت)) پێغەمبەرری خوای ﷺ دەربارەی ئەو داستانانە قسە

دەکات و دەربارەی ئەو نیشانانە لە گەڵ ئەوەیشدا هیچ هۆشمەندێك لەسەر ڕووی زەویدا ناتوانێت وێڕای ئەوەیش هیچ زانایەك ناتوانێ کاتێکی دیاری کراو و ئاشکرا بۆ کۆتایی جیهان دابنێت، یان بۆ ڕۆژی دوایی چونکە ئەمە بەشێکە لەو شتە نادیارانە کە تایبەتمەندی خوای گەورەی میهرەبانە وە هیچ فریشتەیەکی نزیککراو یان پێغەمبەرێکی نێردراو نازانێت هەرچەندە ئەو کەسە پێغەمبەری سەروەرمان بێت ﷺ.

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَعِندَهُۥ مَفَاتِحُ ٱلۡغَيۡبِ لَا يَعۡلَمُهَآ إِلَّا هُوَ﴾ الأنعام: ٥٩، ((واتە: کلیلی گشت گەنجینەکانی پەنهانی (غەیب)، تەنها لای خوایەو، تەنها هەر ئەویش پێیان دەزانێت و تەواوی کارە نادیارەکانیش لای ئەو ئاشکراو دیارن)).

خوای گەورە بە پێغەمبەرەکەی ﷺ دەفەرموێت: ﴿يَسۡـَٔلُكَ ٱلنَّاسُ عَنِ ٱلسَّاعَةِۖ قُلۡ إِنَّمَا عِلۡمُهَا عِندَ ٱللَّهِۚ﴾ الأحزاب:٦٣، ((واتە: بێ باوەڕەکان پرسیاری هاتنی ڕۆژی قیامەتت لێ ئەکەن !پێیان بڵێ: ئەی پێغەمبەر! هەر خوا خۆی زانیاری و ئاگاداری تەواوی هەیە بە ڕۆژی قیامەت کە کەی دێت،جا تۆ چووزانیت لە قیامەت؟ لەوانەیە کاتی هاتنیشی زۆر نزیك بێت!)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرۡسَىٰهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنتَ مِن ذِكۡرَىٰهَآ ﴿٤٣﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَىٰهَآ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَآ أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخۡشَىٰهَا ﴿٤٥﴾ كَأَنَّهُمۡ يَوۡمَ يَرَوۡنَهَا لَمۡ يَلۡبَثُوٓاْ إِلَّا عَشِيَّةً أَوۡ ضُحَىٰهَا﴾ النازعات:٤٢ـ ٤٦، ((واتە: لە بابەت ڕۆژی قیامەتەوە: لێت دەپرسن کە چ کاتێ ڕوو ئەدا؟ (٤٢).جا تۆ چیتە لە باسکردنی ئەو ڕۆژە؟ واتە: تۆ هیچی لێ نازانیت، ئیتر ئەوانە بۆ ئەوەندە تەنگاوت دەکەن...؟(٤٣) سەرەنجام و کۆتایی دونیا تەنها لای پەروەردگارتە، واتە: هەر خواوەندت کاتەکەی دەزانێ(٤٤) ئەرکی تۆ تەنها بێدار کردنەوەو ترساندنی ئەوانەیە لەو ڕۆژە دەترسن و خۆیانی بۆ ئامادە دەکەن ئیتر دیاریکردنی کاتەکەی بە تۆ نەسپێردراوە، جا کەوابوو تۆ کارەکەی خۆت ئەنجام بدە وخۆت بە شتێکەوە سەر گەرم مەکە کاری تۆ نەبێت.(٤٥)ئەو ڕۆژە کە ئەوانە قیامەت دەبینن، وا ئەزانن لە دونیادا تەنها ئێوارەیەك یا

چێشتەنگاوێك ماونەتەوە، واتە: لە بەر درێژی و سەختی و گرانی ئەو ڕۆژەیە، ماوەی ژیانی دونیایان بەلاوە زۆر کەم دەبێ! !(٤٦))).

لە(صحیح مسلم)یش[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عمر ی کوڕی خەتتاب) ەوە کە: جبریل پرسیار لە پێغەمبەری شکۆمەندﷺ کردووە: متى الساعة؟ واتە: قیامەت کەی ڕوودەدات)). پێغەمبەری خۆشەویستﷺ فەرمووی: ((: ما المسئول عنها بأعلم من السائل))واتە: منی پرسیارلێکراو لە تۆی پرسیارکەر زاناتر نیم)).

ئەگەر دەستپاك و باوەر پێکراوی ئەهلی زەوی و دەستپاکی ئەهلی ئاسمان نەزانن دەربارەی کاتی هاتنی قیامەت بۆیە نابێت هیچ کەسێکی ژیر بڕیار بدات کە قیامەت لە ساڵی فلاندا یان لە مانگی فلاندا ڕوودەدات!! چەند جارێك موسڵمانانم ئاگادار کردووەتەوە و گوتوومە: ئەمە جۆرێکە لە هەڵەشەیی(مجازفە) وە نەزانینێکی ڕوون و ئاشکرایە و لاوازییە لە دیندا، خوای گەورە و بێ هاوتا کاتی هاتنی قیامەتی ئاشکرا نەکردووە لای هیچ دروستکراوێکی خۆی، بەڵکو لای فریشتە نزیکەکانیش، هەر خوای گەورە خۆی پێغەمبەری خواو خۆشەویستی هەڵبژێردراوی خۆیﷺ ئاگادار کردووەتەوە دەربارەی نیشانەکان هەروەکو لە (صحیح البخاری)[٢] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابن عمر) کە پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی ((مفاتح الغیب خمس لا یعلمهن إلا الله)) واتە: کلیەکانی پەنهانی (غەیب) پێنج دانەن هیچ کەسێك زانیاری دەربارەیان نییە تەنها خوا نەبێت)) ئەمجار ئەو ئایەتەی خوای گەورەی خوێندەوە: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥ عِلۡمُ ٱلسَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ ٱلۡغَيۡثَ وَيَعۡلَمُ مَا فِي ٱلۡأَرۡحَامِۖ وَمَا تَدۡرِي نَفۡسٞ مَّاذَا تَكۡسِبُ غَدٗاۖ وَمَا تَدۡرِي نَفۡسُۢ بِأَيِّ أَرۡضٖ تَمُوتُۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرُۢ ﴾ لقمان: ٣٤. ((واتە: ئینجا خوا باسی پێنج شت ئەکات کە تەنها هەر خۆی ئەیان زانێ:١/ (إن الله...) بە ڕاستی زانیاریی هاتنی ڕۆژی قیامەت هەر لای خوایە،

١ـأخرجه مسلم، كتاب الإيمان حديث رقم (٨).

٢ـ خرجه البخاري كتاب التوحيد، باب قول الله تعالى: ﴿عَٰلِمُ ٱلۡغَيۡبِ فَلَا يُظۡهِرُ عَلَىٰ غَيۡبِهِۦٓ أَحَدًا﴾ الجن: ٢٦)(٧٣٧٩)، وأنظر رقم (٤٦٢٧).

جگە لەو کەسێکی تر نازانێ قیامەت کەی دێت. ٢/ (وینزل...) تەنها ئەویش باران ئەبارێنێ لە کاتی دیاریکراوی خۆیدا، کەسێکی تر ناتوانێ باران ببارێنێ . ٣/ ویعلم ...) ئەویش ئەزانێ چی لە منداڵدانەکاندایە، واتە: هەر لەو کاتەوە کە هێشتا ئاوە، خوا خۆی دەزانێ چییە: کوڕە یان کچ، بەختیار و سەرفرازە، یان لاسار و بەدبەختە، بەژن و باڵای کورتە، یا... هتد. ٤/(وما...) هیچ کەسێك – نە چاکەکار و نەخراپەکار – سەد لە سەد نازانێت سبەینێ چی دەکا لە چاك و لە خراپ . ٥/(وما ...) هیچ کەسیش نازانێ لەسەر کام زەوی ئەمرێ، واتە: کام جێگا دەبێتە گۆڕ و ئارامگای، هەرچەندە لەوانەیە هەوڵیش درابێ بۆ زانینی ئەمە! چونکە هەر خوایە زاناو بە ئاگایە بە تەواوی ڕووداوەکان و گشت نهێنی و ئاشکرایەکیشی لا یەکسانە)).

کەوابوو خوای گەورە تەنها خۆی کاتی هاتنی قیامەت دەزانێت.

دەڵێم: لە گەڵ ئەوەشدا خوای گەورە پێغەمبەرەکەیﷺ لە نیشانەکانی ئاگادار کردووەتەوە، خوای گەورە لە حەقی پێغەمبەرەکەیداﷺ فەرموویەتی: ﴿عَـٰلِمُ ٱلۡغَيۡبِ فَلَا يُظۡهِرُ عَلَىٰ غَيۡبِهِۦٓ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ إِلَّا مَنِ ٱرۡتَضَىٰ مِن رَّسُولٖ﴾ الجـن: ٢٧، ((واتە: ئەو زاتە زانای نادیار و غەیبە،غەیبی خۆی بۆ هیچ کەسێك دەرناخاو ئاشکرا ناکا.(٢٦)

مەگەر بۆ پەیامبەرێك کە خۆی لێی ڕازی بێت، ئەو کاتە ئاگاداری هەندێ لە نهێنییەکانی خۆی دەکات، کەوابوو غەیب زانین، تایبەتە تەنها بەزاتی پەروەردگارمانەوە (جل جلالە) ئیتر هیچ کەسێك پەی پێ نابات، مەگەر کەسێکی خاوەن خووی جوان و شیرین و ڕاساڵ و ملکەچ بۆ فەرمانەکانی خوا لە پەیامبەران، وەك (عیسا) کوڕی (مەریەم) ئەوەبوو ئوممەت و گەلەکەی خۆی بە گەلێ شت – کە ئەوان نەیان ئەزانی – ئاگادار کرد: (و أنبئكم بما تأكلون وما تدخرون في بيوتكم)(٢٧))).

دەفەرموێت ﴿وَٱلنَّجۡمِ إِذَا هَوَىٰ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمۡ وَمَا غَوَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يَنطِقُ عَنِ

ٱلْهَوَىٰٓ ۝٣ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴾ النجم: ١ـ ٤، واتـە: سـوێند بـەو ئەسـتێرەیە کـە بـە خێرایـی ئـاوا دەبێـت، یـا لـە شـوێنی خـۆی دەترازێـت و بـەر دەبێتـەوە کـاتی نزیکبوونەوەی قیامەت (١) هاوەڵەکەی ئێوە موحەممەدﷺ لە ڕێی هەق لای نـەداوە و بـاوەڕی پووچیـشی نـەبووە (٢) وە قـسەو گوفتـاری (پێغەمبـەر) لـە ڕووی هەواوهەوەسەوە نییە، جا کەسێ ئاوابێ چۆن ڕێگە ون ئەکات؟!(٣) ئەو قورئانـەی کە ئەو دەیڵێت، جگە لەوەی کە بە وەحی بۆی دەنێررێ هیچی تر نییە، واتـە: ئـەم قورئانە هەر لە لایەن خواوەیە(٤))) .

دەفـەرموێت: ﴿وَلَا يُحِيطُونَ بِشَيْءٍ مِّنْ عِلْمِهِۦٓ إِلَّا بِمَا شَآءَ ﴾ البقـرة: ٢٥٥، واتـە: ((هیچ کەسیش ناتوانێ بە پلەی زانینی خـوادا بگـا، مەگـەر خـوا خـۆی بیـەوێ، کـە لەسەر زمانی پەیامبەران شتێکیان بۆ ڕوون بکاتەوە و ئاگاداریان بکا)) .

لـە(مـسند أحمـد) و (سـنن أبـی داود) و (مـستدرك الحـاکم) دا بـە سـەنەدێکی (صحیح)[١] هاتووە لە فەرموودەیەکی(عبدالله ی کوڕی عمرو) کە فەرموویەتی: ((کنت أکتب کل شئ أسمعه من رسول الله أرید حفظه فنهتني قريش و قـالوا: أتكتـب كـل شئ تسمعه و رسول الله بشر يتكلم في الغضب والرضـا؟ قـال: فأمـسكت عـن الكتابـة فذكرت ذلك لرسول اللهﷺ فأومأ بأصبعه إلى فيه،فقال:" أكتب فوالذي نفسي بيده ما يخرج منه إلا الحق))واتە: هـەموو شـتێك کـە لـە پێغەمبـەری خـوداوەﷺ دەمبیـست دەمنوسیەوە بۆ ئەوەی لە بەری بکەم و ڕەوانـی بکـەم کەچـی قـورەیش نـەهی لـێ کـردم و وتیـان: ئایـا هـەموو شـتێك دەنوسـیتەوە کـە دەیبیـسیت، لـە کاتێکـدا پێغەمبەری خـواﷺ مرۆڤـە و قـسە دەکـات لـە کـاتی پەسـتی و ئاسـاییدا؟ دەڵێـت: منیش وازم لە نوسینەوەی فەرموودەکان هێنا و بۆ پێغەمبـەری خـوامﷺ گێڕایـەوە ئەویش بە پەنجەی ئیشارەتی بۆ دەمی خۆی کـرد و فـەرمووی: بنووسـە... سـوێند بەو کەسەی گیانی مـنی بـە دەسـتە لـەم دەمـەوە جگـە لـە حـەق هیـچی تـری لـێ دەرناچێت)).

١ـ أخرجه أحمد (٢/١٦٢) و أبو داود، كتاب العلم، باب في كتـاب العلـم (٣٦٤٦) والحـاكم (١ / ١٠٥، ١٠٦) و صححه بمجموع طرقه الشيخ الألباني في ((السلسلة الصحيحة)) (٢٠٢٦).

لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[1] دا هـاتووە لـە فەرموودەیـەکی (حذیفـة)ەوە:((لقـد خطبنا النبي ﷺ خطبة ما ترك فیها شـیئا إلـي قیـام الـساعة إلا ذکره علمـه مـن علمـه وجهله من جهله)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ وتارێکی بۆ خوێندینـەوە هـیچ شـتێکی تیادا بە جێنەهێشت تاکو هاتنی قیامەت ئیللا باسی بۆ کـردین، ئـەوەی زانـی زانـی ئەوەیشە نەیزانی ئەوا نەیزانی)).

لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابي زید عمرو کوڕی أخطب) کە دەفەرمویت: ((صلی بنا رسول اللهﷺ الفجر، و صعد المنبر. فخطبنـا حتـی حـضرت الظهـر، فنـزل فـصلی ثـم صـعد المنـبر، فخطبنـا حتـی حـضرت العـصر، ثـم نـزل فصلی،ثم صعد المنبر فخطبنا حتی غربت الشمس، فأخبرنا بما کـان وبمـا هـو کـائن فأعلمنا أحفظنـا)) واتـە: پێغەمبـەری خـواﷺ نوێـژی بـەیانی پـێ کـردین و ئـەمجار چووە سەر مینبەر و وتاری بۆ خوێندینەوە تاکو نیوەڕۆ هات ئەمجار دابەزی نوێـژی کرد و دیسان چووە سەر مینبەر و وتاری بۆ خوێندینەوە تاکو نوێژی عەسر ئـەمجار دابـەزی و نوێـژی عەسـری بـۆ کـردین دیـسان چـووە سـەر مینبـەر و وتـاری بـۆ خوێندینەوە تاکو ڕۆژ ئاوا بوو... ئەوەی کە ڕۆیداوە و ئـەوەی کـە ڕوودەدات باسـی بۆ کردین زاناترینمان ئەو کەسە بوو کە زیاتری لە بەر کردبوو)).

لە (صحیح البخاری)[3] دا هاتووە لە فەرموودەیـەکی (عـوف ی کـوڕی مالـك)ەوە کە دەفەرمویت: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((اعدد ستاً بین یدي الساعة)) واتە: شەش نیشانە بژمێرە لە پێش هـاتنی قیامـەت)). لەپاشـان باسـی دەکـەین (إنـشاء الله).

کەواتە خوای گەورە پێغەمبەرکەیﷺخۆی ئاگادار کردووەتەوە و هەواڵی بە ئەو داوە لـە هـەموو ئـەو نیـشانانەی کـە لـە پـێش هـاتنی قیامـەت ڕوو دەدەن لـەم بوونەوەرەدا.

١ـ أخرجه البخاري کتاب القدر، باب وکان أمر الله قدراً مقدوراً (٦٦٠٤) و هذا لفظه، ومـسلم، کتـاب الفـتن و أشراط الساعة، باب إخبار النبيﷺ فیما یکون إلی قیام الساعة (٢٨٩١).

٢ـ أخرجه مسلم، کتاب الفتن و أشراط الساعة, باب إخبار النبيﷺ فیما یکون إلی قیام الساعة (٢٨٩٢).

٣ـ أخرجه البخاري، کتاب الجزیة والموادعة، باب ما یحذر من الغدر (٣١٧٦).

زانایان نیشانەکانیان کردووەتە دوو بەشەوە:

نیشانە بچووکەکان و نیشانە گەورەکان لە پاشان باسی هەموو ئەوانە بـە درێـژی دەکەم ـ إنشاء الله ـ .

ئەوەی کە ئێستا تیایدا دەژین و ئەوەی کە بە چاوەکانمان دەیبینین و ئەوەی بە گوێیەکانمان دەیبیسین خۆشەویستمان و پێغەمبەرﷺ لە پێش چواردە سەدە بە ئێمەی راگەیاندووە و خوای گەورە ڕاستی فەرمووە کاتێك دەفەرموێت: ﴿مَّآ أَفَآءَ ٱللَّهُ عَلَىٰ رَسُولِهِۦ مِنْ أَهْلِ ٱلْقُرَىٰ فَلِلَّهِ وَلِلرَّسُولِ وَلِذِى ٱلْقُرْبَىٰ وَٱلْيَتَٰمَىٰ وَٱلْمَسَٰكِينِ وَٱبْنِ ٱلسَّبِيلِ كَىْ لَا يَكُونَ دُولَةًۢ بَيْنَ ٱلْأَغْنِيَآءِ مِنكُمْ ۚ وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ ۚ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ ۖ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ﴾ الحشر: ٧، واتە: هەرچی پەیامبەرﷺ پێی دان وەری بگرن، واتە: بەچی فەرمانی پێ کردن بیکەن چ لەم دەستکەوتەدا و، چ لە هەر شتێکی تردا جێبەجێی بکەن و، ڕێی لە هەر شتێ لێ گرتن، ئێوەش دەستی لێ هەڵگرن، خۆتان لەخەشم و غەزەبی خوا بپارێزن بە جێبەجێکردنی فەرمانەکانی و وازهێنان لە قەدەغەکراوەکانی بە ڕاستی خوا سەخت تۆڵەیە قین و ڕقی لە هەر کەسێك گرت ڕزگاری نابێ)).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَٱلنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ﴿١﴾ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ﴿٢﴾ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلْهَوَىٰٓ ﴿٣﴾ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْىٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلْقُوَىٰ﴾النجم: ١ـ ٥، واتـە: سوێند بەو ئەستێرەیە کە بە خێرایی ئاوا دەبێت، یا لـە شـوێنی خـۆی دەترازێـت و بەر دەبێتەوە کاتی نزیکبوونەوەی قیامەت (١) هاوەڵەکەی ئێوە (موحەممـەد)ﷺ لـە ڕێـی هـەق لای نـەداوە و بـاوەڕی پووچیـشی نـەبووە (٢) وە قـسەو گوفتـاری (پێغەمبـەر) لـە ڕووی هەواوهەوەسـەوە نییـە، جـا کەسـێ ئـاوابێ چـۆن ڕێگـە ون ئەکات؟! (٣) ئـەو قورئانـەی کـە ئـەو دەیڵێـت، جگـە لـەوەی کـە بـە وەحـی بـۆی دەنێردرێ هیچی تر نییە، واتە: ئەم قورئانە هەر لە لایەن خواوەیە(٤) خاوەن هێز و بە زەبر (جوبریل) ی فریشتەیە، قورئانی فێرکردووە، بـەڵێ زۆر بـە هێـزە، دەسـت پاکـە، زمـان پاکـە، دەسـا ئـیتر ئێـوە چـۆن ئـەڵێن قورئـان ئەندیـشە و خورافـەی پێشووەکانە؟!! (٥))) .

کەواتە هەر شتێك پەیوەندی بە ئاینەوە هەبێت لە (وەحی) سرووشی خوای گەورەوەیە و پێغەمبەری خواﷺ لەخۆ وە دەربارەی قسە ناکات، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿عَٰلِمُ ٱلۡغَيۡبِ فَلَا يُظۡهِرُ عَلَىٰ غَيۡبِهِۦٓ أَحَدًا﴾ الجن: ٢٦، واتە: ئەو زاتە زانای نادیار و غەیبە،غەیبی خۆی بۆ هیچ کەسێك دەرناخات و ئاشکرا ناکا)).

بەڵێ: پێغەمبەری خواﷺ نیشانە بچووك و گەورەکانی زانیوە ئەوەی کە روویداوەو ئەوەی کە روودەدات لە پێش هاتنی قیامەت.

لە پێشدا باسی ئەو فەرموودەمان کرد، کە ئیمامی (البخاری)[١] ڕیوایەتی کردووە لە فەرموودەیەکی (عوف ی کوڕی مالك)ەوە لە پێغەمبەری خواوەﷺ کە فەرموویەتی: ((" أعدد ستا بين يدي الساعة: موتي، ثم فتح بيت المقدس،ثم موُتان يأخذ فيكم كقصاع الغنم، ثم أستفاضة المال حتى يعطي الرجل مائة دينار فيظل ساخطا، ثم فتنة لا يبقى بيتا في العرب إلا دخلته، ثم هدنة تكون بينكم وبين بني الأصفر فيغدرون، فيأتونكم تحت ثمانين غاية تحت كل غاية أثنا عشر ألفا))، واتە: شەش نیشانە بژمێرە لە پێش هاتنی قیامەت: مردنی من، پاشان رزگار کردنی (بیت المقدس)، پاشان مردنێکی لە ناکاو و کوت و پڕ لە ناوتاندا بڵاو دەبێتەوە وەکو ئەو دەردەی لە مەڕ دەدات، پاشان زۆربوونی سەروەت و سامان تاوەکو هەر پیاوێك سەد دیناری پێ دەدرێت کەچی هێشتا هەر پەست و نارازییە، پاشان فیتنە و ئاژاوەیەك پەیدا دەبێت هیچ ماڵێکی عەرەب نامێنێت ئیللا ئەو فیتنەیەی تێ دەچێت، پاشان رێککەوتنامەیەك لە نێوان ئێوە و رۆمەکاندا مۆر دەکرێت، جا ئەوان ئەو رێککەوتنامەیە دەشکێنن، پاشان لە ژێر هەشتا ئاڵادا هێرشتان بۆ دەهێنن لە ژێر هەر ئاڵایەکدا دوازدە هەزار جەنگاوەر هەیە)).

ئەوەتا ئێمە دەگەڕێینەوە لای فەرموودەکە لە سەرەتاکەیەوە بۆ ئەوەی لە خزمەت وشەکانیدا بوەستین وشە بە وشە و نیشانە بە نیشانە (کە لە پاشدا بە درێژی باسیان دەکەین).

پێغەمبەری خوافەرموویەتیﷺ : ((أعدد ستا بين يدي الساعة:)) واتە: شەش نیشانە .بژمێرە لە پێش هاتنی قیامەت)).

١ـ لە پێشدا بە کورتی باس کرا.

نیشانەی یەکەم: ((مَوْتِي)).

واتە: مردنی من))، مردنی خۆشەویستﷺ، بە مردنی ئەو نازدارە ئەم نیشانەیە هاتەدی، مردنی پێغەمبەرﷺ لە کۆن و ئێستادا یەکێکە لە گەورەترین ئەو کارەسات و بەدبەختی یەی کە توشی ئەم ئوممەتە هاتووە، لە (سنن الترمذي)و (ابن ماجة)و (مسند أحمد) هاتووەو (شێخ ألبانی)[1] بە دروست (صحیح)ی زانیوە، کە (أنس) فەرموویەتی: ((لما كان اليوم الذي دخل فيه رسول اللهﷺ المدينة أضاء كل شئ . فلما كان اليوم الذي مات فيه أظلم منها كل شئ، وما نفضنا عن رسول اللهﷺ الأيدي، وإنا لفي دفنه حتى أنكرنا قلوبنا))واتە: ئەو ڕۆژەی کە پێغەمبەری خواﷺ هاتە شاری مەدینەوە هەموو شتێك ڕووناك بووەوە وە کاتێ ئەو ڕۆژەی کۆچی دوایی کرد هەموو شتێك تاریك بوو وە هێشتا دەستمان لە تەپوتۆزەکەی کاتی ناشتنی پێغەمبەرﷺ نەتەکاندبوو، هێشتا خەریکی ناشتنی بووین تاکو ئینکاریمان لە دڵەکانمان دەکرد)).

ڕەزای خوا لە ڕەیحانەکەی پێغەمبەری خواﷺ (فاطمەی زەهرا) کاتێ بە(أنس)ی فەرموو: ((يا أنس أطابت أنفسكم أن تحثوا التراب على رسول الله ﷺ))[2] واتە: ئەی ئەنەس...ئایا چۆن دڵتان هات گڵ بەسەر جەستەی پێغەمبەری خواداﷺ بکەن ؟؟)).

کەوایە بە مردنی پێغەمبەری خواﷺ نیشانەیەك لە نیشانەکانی قیامەت هاتە دی چونکە خوای باڵا دەست پێغەمبەرە هەڵبژێردراوەکەی خۆی و خۆشەویستەکەیﷺ نەناردووە بۆ ئەوەی لەم ژیانەدا بە نەمری بمێنێتەوە. خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ ٱلْخُلْدَ أَفَإِيْن مِّتَّ فَهُمُ ٱلْخَـٰلِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ

١ـ أخرجه أحمد في (٣/ ٢٢١، ٢٦٨)، والترمذي كتاب المناقب، باب في فضل النبيﷺ (٣٦١٨) وقال: ((حديث غريب صحيح)) وابن ماجة، كتاب الجنائز، باب ذكر وفاته و دفنهﷺ (١٦٣١)، والدارمي في المقدمة (٨٨)، والبغوي في ((شرح السنة)) (٣٨٣٤)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن الترمذي وابن ماجة))

٢ـ أخرجه البخاري كتاب المغازي باب مرض النبيﷺ ووفاته (٤٤٦٢).

ﭐلْمَوْتِۗ وَنَبْلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلْخَيْرِ فِتْنَةًۖ وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴾ الأنبياء: ٣٤ـ ٣٥، واتە: ئێمە پێش تۆ وامان نەکرد مرۆیەك نەمرێ ئایا ئەگەر تۆ بمری، ئەوانە ژیانی هەتا هەتاییان دەبێ؟! نە، هەرگیز شتی وا نییە، وەك دەفەرموێ: (كل من عليها فان ويبقى وجه ربك ذو الجلال والإكرام)(٣٤) هەموو گیانێك تامی مردن هەر دەچێژێ و دەمرێ، بە ناخۆشی، خۆشی، هەژاری، دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی، تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ وەئیللا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش بەڵگەیان لەسەر رادەگرێ تا کەس بیانووی نەمێنێ سەرەنجام هەر بۆ لای خۆمان دەگێردرێنەوە ئەوسا بە پێی رەفتار و دەرچوونتان لە تاقی کرنەوەکەدا پاداش و تۆڵە وەرئەگرن (((٣٥)) .

واتە: ئەگەر پێغەمبەری خواﷺ کۆچی دوایی بکات ئایا هیچ کەسێك لە پاش ئەو بەنەمری دەمێنێتەوە؟.

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُۚ أَفَإِيْن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ ٱنقَلَبْتُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَٰبِكُمْۚ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ ٱللَّهَ شَيْـًٔاۗ وَسَيَجْزِى ٱللَّهُ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴾ آل عمران: ١٤٤، واتە: موحەممەدیش تەنها هەر پێغەمبەرێکە و چیتر نییە، بەر لەویش گەلێ پەیامبەرانی تر هاتوون و رۆیشتوون و مردوون و ئایینەکەشیان دوای خۆیان هەر ماوەتەوە، ئەمیش هەر وەك ئەوان وایە، باشە! ئەگەر ئەو وەفاتی کرد وەك (مووسا)و (عیسا) وەیان کوژراو شەهید بوو وەك (زەکەریا)و (یەحیا) ئێوە پاشگەز دەبنەوەو لە ئایین وەردەگەڕێن؟ بەڵێ ئەو رۆژەی کە هاوبەشدانەرەکان بڵاویان کردەوە کە: پەیامبەرﷺ کوژراوە، ترس و بیمێکی زۆر کەوتە دڵی هەندێ لە موسڵمانەکانەوە و لە نێو گۆڕەپانەکەدا سست و لاواز بوون، ئەوسا خوایش بەو ئایەتە گلەیی لێ کردن، خۆ هەرکەسێکیش: پاشگەز بێتەوە و لە ئایین وەرگەڕێ با چاك بزانێت کە هەرگیز ناتوانێ زیانێ بە خوا بگەیەنێت، بەڵکو هەر لە خۆی زیان دەدات، دڵنیاشبن کە خوا پاداشتی شوکرانەبژێران ئەداتەوە و سەریان دەخات)).

پێغەمبەری خواﷺ کۆچی دوایی کرد، لەسەر جێگەی مردن نوست، بەڵکو تامی سەرەمەرگی مردنیشی چەشت ئەوەتا ئەو خۆشەویستە دەستەکانی دەکاتە ناو پەرداخێکی ئاوەوە و ئارەقەی نێو چاوانە پیرۆز و روناکەکەی دەسڕێ و دەڵێت: ((لا إله إلا الله إن للموت سكرات)) واتە: لا الە الا الله بە راستی مردن سەرەمەرگی هەیە)) تاکو دایکی ئیمانداران (عائیشە) دەفەرموێت: ((مات رسول اللهﷺ بين حاقنتي وذاقنتي، أو بين سحري و نحري، فما أكره شدة الموت لأحد بعدما رأيت رسول اللهﷺ))[1]، واتە: پێغەمبەری خواﷺ کۆچی دوایی کرد لە کاتێکدا سەری لەسەر سنگم بوو، چیتر هەرگیز سەختی مردنی هیچ کەسێکی ترم لا سەیر نییە لە پاش ئەوەی پێغەمبەری خوامﷺ بەو شێوەیە بینی)) .

کەوابوو نیشانەی یەکەم: هەروەکو خۆشەویستﷺ فەرمووی: (موتي) ئەوا ئەو نیشانەیە هاتە دی .

نیشانەی دووەم: ((ثم فتح بيت المقدس))

واتە: ئەمجار رزگار کردنی (بيت المقدس)))، هەروەها ئەم نیشانەیەش رووی داوە کاتێك کە (بيت المقدس) رزگار کرا لە سەردەمی (عمر ی کوڕی خەتتاب)دا بە سەرکردایەتی (ابی عبیدە ی کوڕی الجراح) پێغەمبەری خواﷺ لە ساڵی (یازدەی کۆچی) کۆچی دوایی کرد و خوای گەورە دەرووی لە هاوەڵانی کردەوە (لە سەردەمی عمردا) بە رزگارکردنی (بيت المقدس) لە ساڵی شازدەی کۆچی .

(عمر ی کوڕی خەتتاب) لە مەدینەوە هات بۆ خاکی فلسطین بە مەبەستی وەرگرتنی کلیلەکانی (بيت المقدس) بە دەستی خۆی لە گەڵ رێورەسمێکی سالار و شکۆمەندیدا کە جوانی و شکۆمەندی زیاد دەکات بەو خۆ بەکەمزانینەی، پێشەوای باوەڕداران(عمری کوڕی خەتتاب) کە (الفاروق)و (الأواب)ە لە گەڵ خزمەتکارەکەیدا لەسەر پشتی تەنها یەك وڵاخ، جارێك ئەو سواری دەبوو وە جارێك خزمەتکارەکەی

١ـ أخرجه البخاري كتاب المغازي باب مرض النبيﷺ ووفاته (٤٤٤٦، ٤٤٤٩)، وأنظر: الترمذي كتاب الجنائز، باب ما جاء في التشديد عند الموت (٩٧٨) وقال:((حديث حسن غريب)).

سوار دەبوو و کاتێ گەیشتنە خاکی (بیت المقدس) وڵاخەکەی لە تەنگاوێکەوە ڕۆیشت و ئەویش ترسا کە لە تەنگاوەکەوە بڕوات و لە کاتێکدا ئەم وا لەسەر وڵاخەکەیە بۆیە دابەزی و پێڵاوەکەی خستە بن باخەڵی و وڵاخەکەی ڕاکێشا و خۆی کەوتە پێش وڵاخەکە، کاتێ کە (أبی عبیده ی کوڕی الجراح) (سەرکردەی لەشکری سەرکەوتوو) ئەوەی بینی فەرمووی: ((یا أمیر المؤمنین، ما أحب أن القوم قد أسشرفوك)) واتە: ئەی پێشەوای باوەڕداران پێم خۆش نییە ئەو خەڵکە بتبینن و تۆیش لەو حاڵەتەدای))، پێشەوا فەرمووی: ((أوه یا أبا عبیدة، لو قالها غیرك یا أبا عبیدة، لقد كنا أذل قوم فأعزنا الله بالإسلام، فمهما ابتغینا العزة في غیره أذلنا الله))[1] واتە: (ئۆۆه ئەی أبو عبیده... با یەکێکی تر ئەو قسەی بگوتایە ئەی أبو عبیده، ئێمە کەساسترین میللەت بووین و خوای گەورە بەئیسلامەوە شکۆیی پێ بەخشین و هەر کاتێ بە شوێن شکۆمەندیدا بگەڕێین جگە لە ئەو (واتە لە ئیسلام) ئەوا خوای گەورە کەساسمان دەکات)) لە سەردەمی ئەم مەزنەدا (عومەر) و لە سەردەمی دەستپاکی ئەم ئوممەتەدا (امین الأمة) (ابو عبیده ی کوڕی الجراح) خوای گەورە (بیت المقدس)ی ڕزگار کرد. داوا لەخوا دەکەم جارێکی تر بیگەڕێنێتەوە بۆ موسڵمانان هەر خۆی پشت و پەنامانە و بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا.

نیشانەی سێیەم: (ثم موتان یأخذ فیكم)

واتە: پاشان مردنێکی لە ناکاو و کوت و پڕ لەناوتاندا بڵاو دەبێتەوە)) (كقعاص الغنم) بڵاو دەبێتەوە واتە: وەکو ئەو دەردەی کە توشی مەڕ دەبێت و دەیفەوتێنی. ئەوەش شتێکە لە لووتی وڵاخ و ئاژەڵەوە دەردەچێت و یەکسەر دەیفەوتێنی)).

زانایانمان فەرموویانە[2]: ئەم نیشانەیەش ڕوویداوە لە تاعونی عمواس (چاوەقوڵەی عمواس)[3] لە وڵاتی شام،ئەوەی کە پەسەندە بە پێی قسەی کۆمەڵێکی

١ـ أخرجه الحاكم في المستدرك (١/١٣٠)، وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (١/ ١١٧).

٢ـ ((فتح الباري)) (٦ / ٣٢١).

٣ـ وحديث الطاعون، في ((صحيح البخاري)) (٥٧٢٩) ومسلم (٢٢١٩).

زۆر لە ئەهلی (سیرە و مێژوو) لە ساڵی هەژدەی كۆچی ڕوویداوە و لەم دەردەدا و لەم تاعونەدا بیست و پێنج هەزار موسڵمانی كوشت لە سەرووی هەموویانەوە دەستپاكی ئەم ئوممەتە (أمين الأمة) (ابو عبيدە ی كوڕی الجراح) بەڵكو بە هۆیەوە خۆشەویستەكەی پێغەمبەری خواﷺ (معاذ ی كوڕی جبل) كۆچی دوایی كردووە .

نیشانەی چوارەم : پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت: ((ثم أستفاضة المال حتى يعطي الرجل مائة دينار فيظل ساخطا)) وە (استفاضة المال) واتە: زۆر بوونی سەروەت و سامان، واتە: پاشان سەروەت و سامان زۆر دەبێت تاوەكو هەر پیاوێك سەد دیناری پێ دەدرێت كەچی هێشتا هەر پەست و نارازییە)).

لە (صحيح البخاری)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (عدی كوڕی حاتم) دەڵێت: ((بينا أنا عند النبيﷺ إذ أتاه رجل فشكا إليه الفاقة – يعني: الفقر – ثم أتاه آخر فشكا قطع السبيل، فقال النبيﷺ لعدي بن حاتم: ((يا عدي، هل رأيت الحيرة ؟)) قلت: لم أرها، وقد أنبئت عنها، فقال النبيﷺ: ((فإن طال بك حياة لترين الظعينة – والظعينة: هي المرأة في الهودج الذي يوضع على البعير – ترتحل من الحيرة، حتى تطوف بالكعبة لا تخاف أحدا إلا الله)) قلت فيما بيني و بين نفسي: فأين دعار طيئ الذين قد سعروا البلاد؟ – أي: اين هؤلاء الذين قطعوا الطريق على المسافرين؟ – ((ولئن طالت بك حياة لتفتحن كنوز كسرى)) قلت: كسرى بن هرمز؟ قال: كسرى بن هرمز، ولئن طالت بك حياة لترين الرجل – وهذا هو الشاهد – يخرج ملء كفه من ذهب أو فضة يطلب من يقبله منه، فلا يجد أحدا يقبله منه)) قال عدي: فرأيت الظعينة ترتحل من الحيرة حتى تطوف بالكعبة لا تخاف إلا الله، وكنت فيمن افتتح كنوز كسرى بن هرمز – صلى الله على الصادق – قال: ((ولئن طالت بكم حياة لترون ما قال النبي أبو القاسم ﷺ: ((يخرج ملء كفه)) . واتە: لە كاتێكدا لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا بوومﷺ كابرایەك هاتە خزمەتی و سكاڵای هەژاری لێ كرد،

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الزكاة، باب الصدقة قبل الرد (١٤١٣)، وأنظر (٣٥٩٥).

ئـەمجار کابرایـەکی تـر هاتـە خزمـەتی و سـکاڵای زۆربـوونی ڕێگرانـی کـرد، جـا پێغەمبـەری خـواﷺ بـە(عـدی کـوڕی حـاتم) ی فـەرموو: ((ئـەی عـدی، ئایـا شـاری (حیرە)ت بینیوە؟ گوتم: نەمبینیوە بەڵام باسیان بۆ کردووم، پاشـان پێغەمبـەری خواﷺ فەرمووی: ئەگەر تەمەنت درێژ بێت ئەوا ئافرەت دەبینی کە دەخرێتـە سـەر کەژاوەیەك و دەخرێتە سەر وڵاخێك و لە(حیرە)وە دەردەچێت و تاکو تەواف کەعبـە دەکات و لە هیچ شتێك ناترسێت تەنها خوا نەبێت، منیش لە دڵی خۆمدا گوتم: ئـەی ئەوانەی کە ڕێگایان لە خەڵکی دەگرد لە کوێن؟ ئـەمجار فـەرمووی: ئەگـەر تەمـەنت درێژ بێت ئەوا گەنجینە و وڵاتی کیسرا رزگار دەکەن، گوتم: کیـسرای کـوڕی هرمـز؟ فەرمووی: کیسرای کوڕی هرمز، ئەگەر تەمەنت درێژ بێت ئەوا سـەردەمێك دێـت کـە کابرایەك دەبینی پڕ دەسـتی خـۆی ئـاڵتون و زیـو دەکـات بـۆ ئـەوەی کەسـێك لێـی وەربگرێت کەچی هیچ کەس نادۆزێتـەوە، (عـدی) دەڵێـت: ئـافرەتم دەبـینی لـە نـاو کەژاوەیەکدا بوو بە سەر وڵاخەوە لە (حـیرە) وە دەردەچـوو تـاکو تـەواف کەعبـەی دەکرد و لە هیچ کەس نەدەترسا تەنها خـوا نـەبێت، مـن یـەکێك بـووم لەوانـەی کـە گەنجینە و وڵاتی (کیسرای کـوڕی هرمـز) مـان رزگـار کـرد صـەڵات و سـەلام لەسـەر ڕاستگۆی باوەر پێکراو... فەرمووی: وە ئەگەر ئێوە تەمەنتان درێژ بێت ئـەوا ئـەوە دەبینن کە پێغەمبەرمان (ابو القاسم)ﷺ فەرمووی:- کەسێك پڕ دەسـتی زێـڕ و زیـو دەر دەکات)).

هەنـدێ لـە ئـەهلی عـیلم فەرموویانـە[1]: ئـەو ڕووداوە وەکـو خـۆی ڕوویـدا لـە سەردەمی (عمر ی کوڕی عبدالعزیز)دا (رحمه الله) لە ماوەی دوو ساڵ و نیودا جارێکی تـر ژیان گەڕایـەوە لـە سـەردەمی ئـەودا وەکـو ئـەوەی باسـی سـەردەمی پێغەمبـەرﷺ دەکەین لە بەر دادپەروەری و خواناسی و دینداری ئەم پیـاوە لـە شـێوە و شـێوازی (عمر ی کوڕی خەتتاب).

لەسـەردەمی(عمـر ی کـوڕی عبـدالعزیز)دا خـەڵکی لـە هـەرزانی و فـراوان بـوونی سامان و خۆشگوزرانیدا دەژیـان بـەڵکو فـەرمانی کـردە بانگەوازکارێك بـە شـاران و وڵاتاندا بانگ بکات دەیگوت: ((هەرکەسێ قەرزی لە سەرە ئەوا دانەوەی قەرزەکـەی

١ـ أنظر ((الفتح)) للحافظ ابن حجر (٦ / ٧٤٣ ط الحديث).

لەسەر (بیت المال)ی موسڵمانانە، هەر کەسێ هەژار و کەمدەستە ئەوا پێویستییەکەی لە (بیت المال)ی موسڵمانانەوە دابین دەکرێت وە هەر کەسێ بیەوێ حەج بکات و خەرجی حەجەکەی نییە ئەوا لە(بیت المال)ی موسڵمانانەوە بۆی دابین دەکرێت وە هەر کەسێ بیەوێ ژن بهێنێ ئەوا خەرجی ژن هێنانەکەی لە (بیت المال) ی موسڵمانانەوە دابین دەکرێت))وە بە فەزڵی خوای گەورە ئەو میللەتە دەوڵەمەند بوون تاوەکو لە پاش ئەوە بانگەوازکارێك دەردەچوو بانگی دەکرد کەچی کەسی نەدەدۆزییەوە بەخشینەکەی لێ وەرگرێت یان (صدقە) کەی وەرگرێت.

هەندێ لە زانایان دەڵێن[1]: ئەم ڕووداوە جارێکی تر لە دوا سەردەمدا ڕوو دەدات، لە پێش قیامەت لە سەردەمی (المهدی و عیسا ی کوڕی مەریەم) علیهما السلام، ئەو باسەیشە بە درێژی باسی دەکەم (إنشاء الله) کاتێ کە زەوی پڕ بەرەکەت دەبێت و کاتێك کە بەرەکەت دادەبەزێت و سەروەت و سامان زۆر دەبێت ڕەنگە کەسێك دەرچێت بە سەروەت و سامانەوە کەچی کەسێك نادۆزێتەوە (صدقە) کەی لێ وەرگرێت چونکە خەڵکی لە سەردەمی عیسادا‌ﷺ دڵنیا دەبن کەوا قیامەت نزیك بووەتەوە و ڕووی لێ کردوون و بۆیە ئەوانیش لەو کاتەدا بە دڵنیاییەوە، خەریکی خواپەرستی و گوێڕایەڵی خوای گەورەن و ئەنجامدانی کاری چاکەن بۆیە لەو کاتەدا دڵیان پەیوەست نابێت بە دونیاوە، پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت: ((حتی یعطي الرجل مائة دینار فیظل ساخطا))، واتە: تاوەکو سەد دینار دەدرێت بە کەسێك کەچی هێشتا هەر پەستو نارازییە)) .

هەندێ لە ئەهلی زانست(عیلم) فەرموویانە[2]: یان لە بەر نەبوونی قەناعەتە و ڕازی نەبوونە، یاخود لە بەر ئەوەیە ئەو پارەیە پێویستییەکانیان بۆ دابین ناکات و هەموو خەرجییەکانی کە پێویستی پێیەتی دابینی ناکات.

١ـ أنظر: ((الفتح)) للحافظ ابن حجر (٦ / ٧٤٣ ط الحدیث).
٢ـ انظر: ((عمدة القاري)) (١٥/ ١٠٠) لبدر الدین العیني.

نیشانەی پێنجەم: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((فتنة لا يبقى بيت من العرب إلا دخلته)).

واتە: پاشان فیتنەو ئاژاوەیەك پەیدا دەبێت هیچ ماڵێکی عەرەب نامێنێت ئیللا ئەو فیتنەیەی تێ دەچێت)). هەندێ لە ئەهلی زانست فەرموویانە: رەنگە ئەم فیتنەیە مەبەستی دەزگاکانی ڕاگەیاندن بێت بە هەموو شێوازەکانییەوە و بە هەموو جۆرەکانییەوە جا ئەگەر هاتوو ئەو هۆکارانە بینراو یان بیسراو یان خوێندراو بێت بەڵام لە گەڵ ئەوەیشدا دڵنیا نیم و بڕیار نادەم ئەوە مەبەستی فەرموودەکەی پێغەمبەربێت ﷺ تەنها خوای گەورە دەزانێت مەبەستی پێغەمبەرەکەی ﷺ چییە لەم نیشانەیەدا.[1]

نیشانەی شەشەم: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((ثم تكون هدنة)).

واتە: پاشان ڕێککەوتنامەیەك، یان ئاگربەست مۆر دەکرێت)) وە ئێستا زۆرێك لەڕێککەوتنامە هەیە لەنێوان زۆربەی وڵاتە ئەوروپییەکان و ئەمریکییەکان لەلایەك و وڵاتە ئیسلامییەکان لە لایەکی ترەوە، خوای گەورە خۆی باش دەزانێت.((ثم تكون هدنة بينكم وبين بني الأصفر)) واتە: پاشان ڕێککەوتنامەیەك لە نێوان ئێوە و ڕۆمەکاندا[2] مۆر دەکرێت))، ((فيغدرون فيأتونكم تحت ثمانين غاية)) واتە: جا ئەوان ئەو ڕێککەوتنامەیە دەشکێنن پاشان لە ژێر هەشتا ئاڵادا هێرشتان دەکەنە سەر)) مەبەستی ئاڵایە... بۆیە ناوی نراوە غایە (مەبەست) چونکە ئەوە مەبەستی سوپایە، ئەگەر هاتوو ئاڵاکە رووخا ئەوا مەبەستەکەیش دەرووخێت وە رووخان دەچێتە نێو دڵی تاکەکانی سوپاوە ((تحت كل غاية أثنا عشر ألفا))، واتە: لە ژێر هەر ئاڵایەکدا دوازدە هەزار جەنگاوەر هەیە)).

١ـ وبعض أهل العلم أشار إلى أن هذه الفتنة ربما تكون ما وقع من فتن بين الصحابة رضوان الله عليهم، بداية من مقتل عثمان، واستمرت بعده. انظر: ((فتح الباري)) (٦ / ٣٣٨).

٢ـ بفهوم العصر: هم أهل أوربا و أمريكا.

له (مسند الإمام أحمد)و (سنن ابی داود و ابن ماجه)و (صحیح ابن حبان)[١] دا هاتووه به سەنەدێكی (صحیح) له فەرموودەی كابرایەك له هاوەڵانی پێغەمبەرەوەﷺ پێیان دەگوت: (ذو مخمر) دەڵێن: (مخبر) فەرمووی: گوێم لێ بوو كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ستصالحون الروم صلحا آمنا، فتغزون أنتم وهم عدوا من ورائكم، فتنصرون وتغنمون و تسلمون، ثم ترجعون حتى تنزلوا بمرج ذی تلول "- والمرج: المكان الذي يكثر فيه الماء والخضرة - " فيرفع رجل من أهل النصرانية الصليب، فيقول: غلب الصليب، فيغضب رجل من المسلمين فيدقه، فعند ذلك تغدر الروم وتجمع للملحمة))))، واتە: ئێوە پەیماننامەیەكی ئاشتی لە گەڵ ڕۆمدا مۆر دەكەن، جا ئێوە دەجەنگن و له كاتێكدا ئەوان دوژمنتانن له پاشەوەتان، ئێوە سەردەكەون و دەستكەوتتان دەست دەكەوێت و خەڵكی دەكەنە موسڵمان، پاشان دەگەڕێنەوە تاكو له جێگایەكدا دادەبەزن، كه پێی دەڵێن: (مرج ذي تلول) (وەمانای مرج: ئەو جێگایەیە كه سەوزایی و ئاوی زۆر لێیە، واته: مێرگ) ئەمجار كابرایەكی گاور خاچەكەی بەرز دەكاتەوە و دەڵێت: خاچ سەركەوت... بۆیه كابرایەك له موسڵمانان پەست دەبێت و له ملی دەدا، جا لەو كاتەدا ڕۆمەكان غەدرتان لێ دەكەن و خۆیان ئامادە دەكەن بۆ داستانێك)).

له (صحیح مسلم)[٢] دا هاتووه له فەرموودەی (حذیفة ی كوڕی اسید الغفاری)یەوە دەڵێت: (أطلع النبیﷺ علينا، ونحن نتذاكر، فقال ﷺ: " ما تذاكرون؟" قالوا: نذكر الساعة يا رسول الله، فقالﷺ: " إنها لن تقوم حتى ترون قبلها عشر آيات)) فذكر الدخان، والدجال، والدابة، وطلوع الشمس من مغربها، ونزول عيسى ابن مريم عليه السلام ويأجوج ومأجوج، وثلاثة خسوف: خسف بالمشرق، وخسف بالمغرب، وخسف بجزيرة العرب، وآخر ذلك نار تخرج من اليمن – وفي رواية: ((من قعرة عدن)) –

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب الملاحم، باب ما يذكر من ملاحم الروم (٤٢٩٢، ٤٢٩٣)، وابن ماجة كتاب الفتن، باب الملاحم (٤٠٨٩) وقال البوصيري في ((الزوائد)): ((إسناده حسن)) وأحمد في ((المسند)) (٤/٩١) و (٥/ ٣٧١، ٤٠٩)، وابن حبان (٦٧٠٨، ٦٧٠٩)، والحاكم (٤/ ٤٦٧)، وصححه ووافقه الذهبي، وابن أبي شيبة في ((مصنفه)) (١٩٤٤٩)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٣٦١٢)، و((المشكاة)) (٥٤٢٨).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن، باب الآيات التي تكون قبل الساعة (٢٩٠١).

تطرد الناس إلى محشرهم)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ بە سەری کردینەوە لە کاتێکدا ئێمە گفتوگۆ و قسەمان دەکرد، جا فەرمووی: دەربارەی چی گفتوگۆ دەکەن و باسی چی دەکەن؟ ئێمەش لە وڵامدا وتمان: باسی قیامەت دەکەین ئەی پێغەمبەری خواﷺ (تەماشای کێشەی هاوەڵان بکە و باسی چی دەکەن !)، فەرمووی: قیامەت هەڵناسێت تا لە پێشدا دە نیشانە نەبینن ئەمجار باسی کرد و فەرمووی: (دوکەڵێك)و (دەجال)و (زیندەوەرێکی سەیر (دابة))و (هەڵهاتنی رۆژ لە رۆژئاواوە)و (دابەزینی عیسای کوڕی مەریەم)و (یأجوج و مأجوج) و سێ رۆچوون ڕوو دەدات: (رۆچوونێك لە رۆژهەلات) و (رۆچوونێك لە رۆژئاواوە) و (رۆچوونێك لە دورگەی عەرەبەوە) لە کۆتایی ئەوانە (ئاگرێك لە یەمەنەوە دەردەچێت) (لە ریوایەتێکی تردا: لە قولایی عەدەنەوە) خەڵکی رادەماڵێت بەرەو مەحشەر)).

ئەمە نمونەیەکە لە نیشانە گەورەکانی قیامەت، لە ریوایەتی تردا هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەم نیشانانەی کردووە بە ریزبەندێکی جیاواز لەوەی کە (حذيفة ی کوڕی أسيد الغفاری) ریوایەتی کردووە، بەڵام بە هەر حاڵ ئەوە بزانە کە نیشانە گەورەکان ئەگەر یەکێکیان ڕوو بدات ئەوا ئەوانی تر بە شوێنیدا ڕوو دەدەن وەکو گرێیەك وایە ئەگەر هاتوو کرایەوە ئەوا دەنکەکانی پەرتەوازە دەبن.

پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەمەی کردووە هەر وەکو چۆن لە (مسند أحمد) و (مصنف ابن أبی شیبە) دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو) لە لای (الحاکم) لە فەرموودەی (أنس)ەوە یە لە چەند رێگایەکی ترەوە کە بە کۆی هەمووی (شێخ ئەلبانی)[1] بە دروست (صحیح) ی زانیوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((الأمارات خرزات)) واتە: نیشانەکان وەك دەنکەکانن)) ((منظومات في سلك))، واتە: لە دەزوویەکدا هۆنراونەتەوە)) تەماشای شێوازی دەربڕینی پێغەمبەری خواﷺ بکە کە خوای گەورە چۆن ئەو رەوانبێژییە بێ وێنەی پێ

١ـ أخرجه أحمد(٢ / ٢١٩)، وابن أبي شيبة (٣٧٢٧٤)، والحاكم (٤/٥٢٠) ط العلمية عن عبدالله بن عمرو رضي الله عنه ورواه الحاكم عن أنس رضي الله عنه (٤ / ٥٨٩)، ورواه ابن حبان (٦٨٣٣)، والطبراني في ((الأوسط)) (٤٢٧١) عن أبي هريرة، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٢٧٥٥، ٣٢٢٧) و ((الصحيحة)) (١٧٦٢، ٣٢١٠).

بەخشیوە ((فإن يقطع السلك يتبع بعضها بعضا))، واتە: ئەگەر دەزوووەکە بچڕا ئەوا شوێنی یەکتر دەکەون)) ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە... چەند نیشانەیەکی یەك لە دوای یەك، ئەگەر نیشانەیەکی هاتەدی ئەوا ئەو دوای نیشانەکان شوێنی دەکەون... داوا لە خوا دەکەم کەوا ئیمان بە نسیبی من و ئێوە بکات و لەسەر ئەو ئیمانە بمرین کە خۆی لێی رازییە...

چەندەها ڕووداوی زۆر... ئەی باشە دەربارەی ئەم سەردەمەی ئێمەی تیادا دەژین؟؟ ئایا پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە؟؟ بەڵێ!! حاڵەتێکی شوێن کەوتنی ڕیسوایی، حاڵەتێکی لاوازی و کەساسی کە ئوممەتەکەمانی پیادا تێدەپەڕێ لەم ساڵانەدا، پێغەمبەری خوای زەوی و ئاسمانەکان ﷺباسی کردووە... ئایا بە ئێوەم نەگوت کەوا پێغەمبەری خواﷺ هیچ شتێکی لەم بوونەوەرەدا جێ نەهێشتووە کە ڕوودەدات تاکو قیامەت ئیللا باسی کردووە؟ ئەوەی زانی و ڕەوانی کرد ئەوا زانی و ڕەوانی کرد وە ئەوەیشە نەیزانی و ڕەوانی نەکرد ئەوا نەیزانی و ڕەوانی نەکرد)) ئەوەی کە خوای گەورە ویستی لەسەر بێت بۆ ئێمەیان گواستووەتەوە، کەوابوو پێغەمبەری خواﷺ دەربارەی ئەم کات و سەردەمە بەسۆیە چی فەرمووە ؟؟

ئیمامی (بوخاری و مسلم)[1] لە فەرموودەیەکی (أبی سعید الخدری) ڕیوایەتیان کردووە کە خۆشەویستمانﷺ فەرموویەتی: ((لتتبعن)) تەماشاکە کەی ئەو فەرموودە پیرۆزەی فەرمووە؟؟ پێش چواردە سەدە... ((لتتبعن سنن من كان قبلكم، شبرا بشبر، وذراعا بذراع، حتى لو دخلوا جحر ضب تبعتموهم " قالوا: يا رسول الله: اليهود والنصاري، قال: "فمن ؟؟))، واتە: ڕێگا و ڕێسای ئەوانەی پێش خۆتان دەکەون بست بە بست و باڵ بە باڵ تەنانەت ئەگەر ئەوان بڕۆنە کونی بزنمژەیەکەوە ئەوا دوایان دەکەون . فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ مەبەستت جوولەکە و گاورە؟ فەرمووی: ئەی کێ؟)) واتە: ئەی جگە لەوان کێیە؟ تەماشای

١ـ أخرجه البخاري، كتاب أحاديث الأنبياء، باب ما ذكر عن بني إسرائيل (٣٤٥٦)، ومسلم كتاب العلم، باب اتباع سنن اليهود و النصارى (٢٦٦٩).

ئەم شێوازە ڕەوانبێژییە جوانە بکەن کە پێغەمبەری خواﷺ بەو شێوە جوانە دەری بڕیوە و دیاری کردنێکی وردبینانەی کردووە بۆ حاڵی ئەم ئوممەتە بەسۆیە لەو شوێن کەوتن و ریسوا بوونە کە لەم سەردەمەدا تێدەپەرێ چونکە رۆژگار دەستەوامە.

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿وَتِلْكَ ٱلْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ ٱلنَّاسِ﴾ آل عمران: ١٤٠، واتە: ئێمە ئەو رۆژگارەی سەرکەوتن و تێکشکانە، لە نێو مەردمدا دەستاو دەستی پێ دەکەین رۆژێ بۆ ئێوەیە و ڕۆژێکیش بۆ ئەوان)).

ڕێزداران... ئەم قسانە ئەوە ناگەیەنێت کەوا ئەم ئوممەتە پیاو چاکی تیادا نەماوە، بەڵام پێغەمبەری خواﷺ باسی حاڵەتێك لە حاڵەتەکان دەکات کە ئەم ئوممەتە لەو لاوازی و شوێن کەوتنەدا تیادا تێدەپەرێ لە قۆناغێك لە قۆناغەکانی مێژوو وە پڕ سەروەری و دوور و درێژەکەی هەرچەندە ئەگەر هاتوو ئەم ئوممەتە ئێستا بەم قۆناغەدا تێدەپەرێ ئەوا سەردەمانێك بووە بە چەندەها قۆناغی تردا تێپەڕیوە کە پڕ بووە لە پایەداری و توانابوون، دڵنیا بن جارێکی تر بە ویستی خوای گەورە پایە و دەسەڵاتی بۆ دەگێڕێتەوە چونکە ئەوە بەڵێنێکە لە پێغەمبەری نازدارەوەﷺ... کە لە پاشدا باسی دەکەم ـ إنشاء الله ـ .

ئیمامی أحمد لە(مسند)ەکەیدا و ابن ماجە لە (سنن)ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەیەکی (ابو هریرە)وە ریوایەتیان کردووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((سيأتي على الناس سنوات خداعات، يصدق فيها الكاذب ويكذب فيها الصادق ويؤتمن فيها الخائن ويخون فيها الأمين وينطق فيها الرويبضة)) قيل: وما الرويبضة يا رسول الله؟ قال: ((الرجل التافه)) وفي لفظ: ((الرجل السفيه يتكلم في أمر العامة)) واتە: ساڵانێکی هەڵخەڵەتێنەر بە سەر خەڵکیدا دێت، باوەڕ بە کەسی درۆزن دەکرێت و کەسی ڕاستگۆ بە درۆ دەخرێتەوە، کەسی دەستپیس

١ـ أخرجه أحمد (٢ / ٢٩١، ٣٣٨)، وابن ماجة، كتاب الفتن، باب شدة الزمان (٤٠٣٦)، والحاكم (٤ / ٥١٢، ٥٥٧)، وقال الحافظ في ((الفتح)) (١٣ / ٨٤): ((سنده جيد))، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١٨٨٨، ٢٢٥٣).

وناپـاك دەبێتـە دەسـتپاك و کەسـی دەسـتپاکیش دەبێتـە دەسـتپیس و ناپـاك، (الرويبضة) دیته قسه کردن و دەبێتـە دەم سـپی، فـەرموویان: ئـەی پێغەمبـەری خواﷺ (الرويبضة) کێیه؟ فەرمووی: کەسانێکی هیچ و پووچ و نـەفام لـە کاروبـاری گشتیدا قسه دەکەن)).

کەوابوو هەموو ئەوانەی کە ئێستا بـە چـاو دەیبیـنین و بـە گوێیـەکانمان ئـەمڕۆ دەیبیسین پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە چونکە ئەو هیچ قـسەیەکی لـە خـۆ وە نەکردووە وە هەردەم من باسی ئەوە دەکەم بۆ ئـەوەی هیـوا و ئـاوات بڕژێنمـە نـاو دڵەکان لە کاتێکدا کەوا هیوا و ئاوات کەم بوونەتەوە و بێ ئومێـدی زۆر بـووە و بـێ هیوایی باڵی کێشاوە بـە سـەرماندا، دڵـەکان هاتوونەتـە لـەرزە، ئـەو کەسـەی کـەوا باسی حاڵی ئێستای خەڵکی کردووە بەو شێوەیەی ئێستا تیایدا دەژیـن بـەو شـێوە ڕوون و ئاشکرایە، باوك و دایك و ڕوح و گیـانم بـە فیـدای بێـتﷺ هـەر ئـەوە باسـی سـەرکەوتنی دیـنی خـوای کـردووە و باسـی دەسـەڵاتی ئـەم ئوممەتـە پـیرۆز و کامەرانەی کردووە وە پشت بە خـوا مـوژدەی ئـەوەتان پـێ دەدەم لـە قـسەی ئـەو ڕاستگۆیەوە کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکاتﷺ.

من پڕ بە دەم دەڵێم: ئەگەر هەموو بێ باوەڕان لە هەموو بوونەوەردا کۆ ببنـەوە بە مەبەستی ئەوەی ڕەگ و ریشەی موسڵمانان لە بـن دەربێـنن یـا خـود سـەوزی و گەشـی موسـڵمانان لـەم دونیایـەدا لـە نـاو بـەرن ئـەوە نـاتوانن و هـەرگیز نـاتوانن هەرچەندە کۆ ببنەوە.

پێغەمبەری خواﷺ بەو موژدەیە موژدەی داوە هەروەکو چۆن ئیمـامی (مـسلم) لە (صحیح)[1] ەکەیدا لەفەرموودەی(ثوبان)ەوە ریوایـەتی کـردووە کـەوا پێغەمبـەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن الله زوى لي الأرض فرأيت مشارقها ومغاربها)) واتە: خـوای گەورە زەوی بۆ نزیك کردمەوە تاوەکو ڕۆژهەڵات و ڕۆژ ئاوام بینی)).

کەوا بوو پەروەردگارمان ئەم زەوی یەی بۆ پێغەمبەرەکەی بچووك کردەوەﷺ و ئەویش ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوای زەوی بینی، هەروەکوو چۆن (المسجد الأقـصى) ی بـۆ

١ــ أخرجه مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب هلاك هذه (الأمة بعضهم ببعض ٢٨٨٩).

روونکردەوە لە پاش گەڕانەوەی لە گەشتەکەی بۆ ئاسمان لە شەوی (إسراء و معراج)دا هەروەکو دەزانن خوای گەورە وێنەکەی بۆ گواستەوە و لە پێش چاوی دانا هەر کە بێ باوەڕان پرسیاریان بکردایە دەربارەی هەر شتێك ئەوا تەماشای دەکرد و وەسفی بۆ دەکردن[1]! ئەوەیش لای خوای گەورە زۆر گران و دەگمەن نییە.

ئەمجار پێغەمبەرمانﷺ فەرمووی: ((وإن أمتی سیبلغ ملکها ما زوی لی منها)) واتە: بە دڵنیاییەوە موڵك و سامانی ئوممەتەکەم دەگاتە ئەو جێگایەی کە بۆم بچووك کرایەوە)).

پێغەمبەری خواﷺ موژدە بە هاوەڵانی دەدات لە کاتێکدا ئەوان لە مەککەن و قامچی دوژمنان لەسەر پشتیانە و خوێن بە جەستەیانەوە رێدەکات وە بێ باوەڕان ئازاری ئەوانیان دەدا لەسەر ئەو لمە گەرمە و لەو قرچەی گەرمادا... موژدەی چییان پێ دەدا؟؟ بە سەر کەوتن و پایەداربوون... دەفەرموێت: ((وإن أمتی سیبلغ ملکها ما زوی لی منها، وأعطیت الأحمر و الأبیض))، واتە: وە بە دڵنیاییەوە موڵك و سامانی ئوممەتەکەم دەگاتە ئەو جێگایەی کە بۆم بچووك کرایەوە وە خوای گەورە سوور و سپی پێ بەخشیم)).

ئەوەش موڵکی کیسرا و قەیصەرە هەروەکو لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابی هریرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إذا هلك کسری فلا کسری بعده، وإذا هلك قیصر فلا قیصر بعده، والذي نفسي بیده لتنفقن کنوزهما في سبیل الله))، واتە: ئەگەر کیسرا لە ناوچوو ئەوا کیسرای تر بە دوایدا نایەت، ئەگەر قەیصەر لە ناوچوو ئەوا قەیصەری تر بە دوایدا نایەت، سوێند بێ بە ئەو کەسەی گیانی منی بە دەستە هەموو گەنجینەکانیان لە پێناوی خوادا دەبەخشن)) .

١ـ انظر: البخاري (٣٨٨٦)، ومسلم (١٧٠) من حدیث جابر ﷺ ومسلم (١٧٢) من حدیث أبي هریرةﷺ.

٢ـ أخرجه البخاري، کتاب الجهاد والسیر، باب الحرب خدعة (٣٠٢٧)، ومسلم کتاب الفتن و أشراط الساعة، باب لا تقوم الساعة حتی یمر الرجل بقبر الرجل، فیتمنی أن یکون مکان المیت من البلاء (٢٩١٨)، وروي عن جابر بن سمرة عند البخاري (٣١٢١) و مسلم (٢٩١٩).

براکەم... کەس باوەڕ بەوە ناکات تەنها کەسانێك نەبێت کە خوای گەورە دڵی پڕ کردووە لە ئیمان و دڵنیایی هەروەکو خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿وَلَمَّا رَءَا ٱلْمُؤْمِنُونَ ٱلْأَحْزَابَ قَالُوا۟ هَٰذَا مَا وَعَدَنَا ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ وَصَدَقَ ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥ ۚ وَمَا زَادَهُمْ إِلَّآ إِيمَٰنًا وَتَسْلِيمًا﴾ الأحزاب:٢٢، واته: جا کە بڕواداران ئەو هەموو لەشکر و دەسەڵاتەی حیزبەکانیان چاوکرد کە بەرەو روویان دەهاتن بۆ مەدینە گوتیان: ئەمە هەر ئەو بەڵێنە بوو کە خوا و پەیامبەرەکەیﷺ پێیان داین، واتە: لە پێشەوە بەڵێنیان پێ داین بە رۆژە دژوارو سەختەکان، لە پاشان بە یاریدەدان و سەرکەوتن، خوا و پەیامبەرەکەیﷺ راستیان فەرمووە، باوەڕدارەکان پتر باوەڕ و ملکەچییان زیادی کرد)).

ئەمە دروشمی ئیمانداره راستگۆکانە، بەڵام دوورووەکان ئەوا قسەکانیان خراپ و چەپەڵە هەروەکو خوای گەورە باسی دەکات﴿مَّا وَعَدَنَا ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ إِلَّا غُرُورًا﴾ الأحزاب: ١٢، واتە: ئەو بەڵێنەی خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ پێیان داین بە سەرکەوتن، هەر فریودان و لە خشتە بردن بوو بۆمان!)).

پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((وإني سألت ربي لأمتي أن لا يهلكها بسنة عامة،- أي بقحط عام – وأن لا يسلط عليهم عدوا من سوى أنفسهم فيستبيح بيضتهم وإن ربي قال: يا محمد إني إذا قضيت قضاء فإنه لا يرد، وإني أعطيتك لأمتك أن لا أهلكهم بسنة عامة، وأن لا أسلط عليهم عدوا من سوى أنفسهم يستبيح بيضتهم ولو اجتمع عليهم من بأقطارها))، واتە: من داوام لە پەروەردگاری خۆم کرد کەوا ئوممەتەکەم بە گرانییەکی سەختی گشتگیری لە ناو نەبات، دوژمنێکی جگە لە خۆیان باڵا دەست نەکات بە سەریاندا بگاتە رادەیەك کە وەچە و نەوەیان لە ناو ببات، پەروەردگارم پێی فەرمووم: ئەی محمدﷺ من ئەگەر هاتوو هەر فەرمایشتێکم بڕیار دابێت ئەوا گەڕانەوەی نییە، دڵنیابە ئەوەم پێ بەخشیت کەوا ئوممەتەکەت بە گرانییەکی سەختی گشتگیری لە ناو نەبەم و دوژمنێکی جگە لە خۆیان باڵا دەست نەکەم بە سەریاندا بگاتە رادەیەك کە وەچە و نەوەیان لە ناو

بیات، ئەگەرچی هەموو خەڵکی دەور و بەریان لەسەر کۆ ببنەوە)).

ئای چی موژدەیەکی خۆشە.... !!

لە فەرموودەیەکی تردا کە (أحمد) و(الحاكم)[١] و جگە لەوان بە سەنەدێکی (صحيح) لەسەر مەرجی (مسلم) لە (تميم الداري) یەوە ریوایەتیان کردووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ليبلغن هذا الأمر - واتە: ئەم دینە - ما بلغ الليل والنهار)) – واتە: ئەم دینە دەگاتە ئەو جێگایانەی کە شەو و ڕۆژ پێی گەیشتوون)) ئایا شەو و ڕۆژ هێچ جێگایەکیان جێهێشتووە و پێی نەگەیشتبن؟ نەخێر سوێند بە خوا – ((ولا يترُكُ الله بيت مَدَرٍ ولا وَبَرٍ إلا أدخله الله هذا الدين، بعزِ عزيزٍ أو بذل ذليل، عزاً يعز الله به الإسلام، وذلاً يذل الله به الكفر))، واتە: خوای گەورە هیچماڵێکی لە قوڕ دروستکراو و هیچ ماڵێکی لە خوری دروستکراو بە جێ ناهێڵێ ئیللا ئەم دینەی پێ دەگەیەنێت، جا چ بە شکۆی شکۆمەندانەوە یان زەلیلی خاوەن زەلیلیەکانەوە، شکۆیەك خوای گەورە ئیسلامی پێ شکۆدار دەکات و زەلیلییەك خوای گەورە کوفری پێ زەلیل بکات)).

وەرن... ئەی چاکەکاران... لە پاش ئەم پێشەکییە زانستییە... لە پاش ئەم باسە لە نیشانەکانی پێش هاتنی قیامەت... وەرن با پێکەوە باسێك دەربارەی (دواین ڕووداوەکان)) بەدرێژی بکەین، ئەم زنجیرە پرۆگرامییە لە نێوان بناغەیەکی زانستی و پرۆگرامێکی پەروەردەیی و شێوازێکی بانگەوازی کۆ دەکاتەوە... لە کاتێکدا پێشکەشی دەکەم کە شەهەوات و ماددییات زاڵ بوونە،زۆربەی خەڵکی لەسەر بەرنامەکەی خوای پەروەردگار لایان داوە و تاوەنەکانیش لەسەر یەك کۆ بوونەتەوە و ترس لە خوای پەروەردگار کەم بووتەوە... ئەمە پێشکەش ناکەم بۆ ئەوەی لەم واقیعە هەڵبێم، بەڵکو پێشکەشی دەکەم بۆ ڕاستکردنەوەی واقیع بۆ ئەوەی ئەو مرۆڤایەتییەی، کە وەکو سەرخۆش لەبەر خۆیانەوە وڕینە دەکەن و پێدەکەنن وەکو شێت ڕادەکەن، وەکو کەسێکی هەڵاتوو و کارو کردەوەیەك بە

١ـ أخرجه أحمد(٤ / ١٠٣)، و الحاكم(٤ / ٤٣٠، ٤٣١)، والبيهقي في((الكبرى)) (٩ / ١٨١) من حديث تميم، وله شاهد عند أحمد (٦ / ٤)، وابن حبان (٦٧٠١)، والحاكم (٤ / ٤٧٦) ط العلمية، والطبراني في ((الكبير)) (٢٠/ ٢٥٤)، والبيهقي في((الكبرى)) (٩/١٨١)من حديث المقداد بن الأسود، وصححه الشيخ الألباني في((الصحيحة))(٣).

یەكتر دەكەن، كە گیاندارە دڕندەكان شەرم دەكەن بە یەكتری بكەن لە جیهانی دارستاندا!! بۆ ئەوەی بزانن بە دڵنیاییەكەوە، كەوا مردن كۆتایی ژیان نییە... نەخێر نەخێر ... بەڵكو لە پاش مردن زیندووبوونەوە هەیەو لەپاش زیندووبوونەوەش حەشر هەیە و لە پاش حەشر لێپرسینەوە و، ڕاوەستان لەبەر دەستی خوای پەروەردگاردا بەزەلیلی و ترسەوە هەیە بە مەبەستی پرسیار كردن دەربارەی كەم و زۆر، بچووك و گەورە.

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ۝٧ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ﴾ الزلزلة: ٨، واتە: ئینجا هەر كەسێك كێشی وردیلەیەك چاكەی ئەنجام دابێت، پاداشەكەی دەبینێتەوە.(٧) كەسێكیش كێشی وردیلەیەك شەر و خراپەی كردبێت، تۆڵەكەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا، كەوابوو با هەموومان هۆشیار و زیرەك و وریابین، بزانین ڕۆژانە چی ئەكەین و لە خوا بترسین (٨))).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَضَعُ الْمَوَازِينَ الْقِسْطَ لِيَوْمِ الْقِيَامَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْئًا وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ﴾ الأنبياء: ٤٧، واتە: بێ گومان ڕۆژی قیامەت ئێمە ترازووی دادپەروەری دائەنێین و كردەوەكانیانی پێ ئەكێشین ئەوسا هیچ كەسێك كەمترین ستەمی لێ ناكرێ چ لە چاكەكاران و چ لە خراپەكاران، تەنانەت ئەگەر كردەوەكانیانی بە ئەندازەی سەنگی دەنكە خەرتەلەیەكیش بێت كە لە بچووكیدا كراوە بە نموونە، ئێمە ئەیهێنین و ئامادەی ئەكەین وە ئەوەندە بەسە بۆ ئێمە كە بە وردی ژمێریاری كردەوەكانیان بین)).

لە پاش لێپرسینەوە بەهەشت یان دۆزەخ هەیە... خۆشییەك هەرگیز ناخۆشی بە دوایدا نایەت وە یا خود ناخۆشییەك هەرگیز خۆشی بە دواییدا نایەت ((یا أهل الجنة خلودا فلا موت ... ویا أهل النار خلود فلا موت))، واتە: ئەی ئەهلی بەهەشت بە نەمری بژین و چیتر مردن نییە... ئەی ئەهلی ئاگر بە نەمری بژین چیتر مردن نییە)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوْمَ يَأْتِ لَا تَكَلَّمُ نَفْسٌ إِلَّا بِإِذْنِهِۦ ۚ فَمِنْهُمْ شَقِىٌّ وَسَعِيدٌ ﴿١٠٥﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ شَقُوا۟ فَفِى ٱلنَّارِ لَهُمْ فِيهَا زَفِيرٌ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ خَـٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَـٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ۚ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٌ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ ۞ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ سُعِدُوا۟ فَفِى ٱلْجَنَّةِ خَـٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَـٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَ ۖ عَطَآءً غَيْرَ مَجْذُوذٍ﴾هود: ١٠٥ـ ١٠٨، واتە: ڕۆژێکیش کە دێت هیچ کەسێك بۆی نییە بە فەرمانی خوا نەبێت قسە بکات ئینجا ئەو خەڵکە دەبنە دوو کۆمەڵ، هەیانە بە هۆی لاساری و کلابونییەوە بەدبەختە و چارەڕەشە، هەشیانە بە بۆنەی چاکیی و باشی خۆیەوە بەختیار و ڕوو سپییە(١٠٥) جا ئەوانەیان بەدبەخت و لار و لاسارن لە ئاگردان، هەر لەوێیش تووشی هەناسە کورتی و تەنگە نەفەسی دەبن و هەر هاوار هاواریانە(١٠٦) تا ئاسمانەکان و زەوی هەبن ئەوانیش تێیدا ئەمێننەوە. عەرەب ئەگەر ویستبای بڵێ ئەو شتە بەردەوام و هەمیشەیە دەیگوت: (ما دامت السموات والأرض) کەوابوو بە هەتا هەتایی لە دۆزەخدا دەمێننەوە و لێی دەرناچن، مەگەر پەروەردگارت بیەوێ لە وەخت و کاتێکدا دەریان بهێنێ بۆ ئەوەی بە جۆرێکی تر لە سزا سزایان بدات، بە ڕاستی پەروەردگاریشت زۆر بە دەسەڵاتە بیەوێ هەر شتێ بکات دەیکات وە هیچ بەرگرێکی بۆ نابێت.(١٠٧) ئەوانەیشیان کامەران و بەختەوەرن لە ئەوەڵ لەحزەوە لە بەهەشتن و بۆ هەمیشە لەوێ ئەمێننەوە تا ئاسمانەکان و زەوی بن مەگەر ئەوەندە پەروەردگارت مەیلی هەبێ کارێ تر بکات جا ئەوکاتە لە بەهەشتدا نابن.(إبن كثير) ئەڵێت: مانەوەیان لە بەهەشتدا بە هەتا هەتایی واجیب و پێویست نییە لەسەر خوا، بەڵکو خوا بە فەزڵ و منەتیەتی، جا بۆ ئەوە سوپاس و تەسبیحاتی بکەن زیکری (سبحان الله، الحمد لله) ئەخرێتە سەر زاریان، ئەو بەخششە هەتا هەتایی و نەبڕاوەیە.(١٠٨))).

باسەرەتایی ((دواین ڕووداوەکان)) ببێتە کۆتایی... بەڵێ... ئەمە کۆتاییەکی بێ گومانی ڕاستییە بۆ هەموو مرۆڤێك لەسەر زەویدا هەر چەندە ڕێزی بەرز بێت یان پلەی بەرز بێت یا نزم بێت! ئەوە مردنە...

داوا لە خوا دەکەم لەم زنجیرەیەدا پەند و ئامۆژگاری لێ وەرگرین و ببێتە سەرەتایەك بۆ گەڕانەوەیەکی راست بۆ لای خوا... ببێتە هۆیەك بۆ گەڕانەوەی ئەم ئوممەتە بۆ پلە و پایە و پێشەنگی و کەرامەت و خۆشگوزرانی لە دونیا و قیامەتدا ئەویش بە نەهێشتن و بنەبڕ کردنی لاوازی و بێ دەسەڵاتی و بێ ئومێدی و داروخانی دەروونە بکوژەکەیە... ئەو حاڵەتە لەرزۆکە ترسناکە کە توشی بووە و بووتە هۆی وازهێنان لە کار کردن و داهێنان بە هۆی خراپ تێگەیشتن لە مەبەستی خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ. هەروەها داوا لە خوای گەورە دەکەم کە ببێتە هۆیەك بۆ کارێکی دڵسۆزانەو داهێنان لە دین و دونیادا پێکەوە. دڵنیا بن کە ئەم ئوممەتە ناتوانێت رێگایەك بۆ خۆی بکاتەوە بەرەو شکۆمەندی و کەرامەت لە نێو بەردی سیستەمی نوێی جیهانی بەڵکو ناتوانێ خۆی خۆشگوزەران بکات لە دوا رۆژدا بە بەهەشتی بەرین تەنها بە زانست و کردەوە (علم وعمل) نەبێت.

چەند بێ نرخە هەندێ کەس پڕوپاگەندەی ئەوە دەکەن کە هیچ لە کێشەکە ناگۆڕێت تاکو (المهدی) لە دوا رۆژدا دەرنەچێت چیتر با ئەم ئوممەتە واز بهێنێ لە زانست و کار و کردەوە (علم وعمل) با چاوەڕوانی (المهدی) ئاخر زەمان بکەین. ئەگەر وابوایە ئەوا پێغەمبەری خوا ﷺ بەرگەی ئەو هەموو ئازارەی نەدەگرت و بە سەر درك وداڵدا رێی نەدەکرد بۆ ئەوەی دینی خوا بگەیەنێ.

کەوابوو هەموو رابن و هەستنەوە بۆ خۆشگوزرانی دونیا و قیامەت و داوا لە خوا دەکەم کە ئەم کارە تەنها لە بەر ئەو بێت و پشکمان لە دینەکەماندا تەنها قسەکردن نەبێت و داوای لێ دەکەم کە مەبەست و نیەتمان پاك بکاتەوە. إنە ولي ذلك وهو مولاه.

سەرەمەرگی

با هەموو کەسێك بزانێت ئەم دونیایە هەرچەندە درێژە بکێشێت ئەوا هێشتا هەر کورتە، هەر چەندە گەورە و مەزن بێت ئەوا سووك و ریسوایە، چونکە شەوگار هەرچەندە درێژە بخایەنێت ئەوا هەر دەبێت شەبەق دەرکەوێت، لە بەر ئەوەی تەمەن هەرچەندە درێژ بێت ئەوا هەر دەبێت بچینە ناو گۆڕەوە.

أيـــا مـــن يـــدعی الفهـــم　　إلی كـــم يـــا أخـــی الـــوهم
تتبـــع الـــذنب بالـــذنب　　وتخطـــی الخطـــأ الجـــم
أمـــا بـــان لـــك العيـــب　　أمـــا أنـــذرك الـــشيب
ومـــا فـــی نـــصحه ريـــب　　أمـــا نـــادی بـــك المـــوت
أمـــا أسمعـــك الـــصوت　　أمـــا تخـــشی مـــن الفـــوت
فتحتـــــاط وتهـــــتم　　فكـــم تـــسير فـــی الـــسهو
وتختـــال مـــن الزهـــو　　وتـــنفض إلی اللـــهو
كـــأن المـــوت مـــا عـــم!　　كـــأنی بـــك تـــنحط
إلی اللحـــد وتـــنغط　　وقـــد أسـلمك الـــرهط
إلی أضـــيق مـــن ســـم　　هنـــاك الجـــسم ممـــدود
ليـــستأكله الـــدود　　إلی أن ينخـــر العـــود
ويمـــسی العظـــم قـــد رم　　فـــزود نفـــسك الخـــير
ودع مـــا يعقـــب الـــضير　　وهيـــئ مركـــب الـــسير
وخـــف مـــن لجـــة الـــيم　　بـــذا أوصـــيك يـــا صـــاح
وقـــد بحتـــك مـــن بـــاح　　فطـوبی لفتـی راح بـآداب محمـد يـأتم

واتە: ئەی ئەوکەسەی بانگەشەی تێگەیشتن دەکەی،هەتاکەی-براکەم-خەیاڵ و گومان و ئەندێشە؟،بە تاوان شوێنی تاوان دەکەویت، بەهەنگاوی زۆر هەنگاو دەنێیت، ئایا شوورەیی و کەم وکوورِیت بۆ روون نەبووەتەوە؟، ئایا پیری وریای

نەکردیتەوە؟ هیچ گومانێك لە ئامۆژگاری ئەودا نییە، ئایا مردن بانگی نەکردووی؟ ئایا دەنگەکەی ئەوت نەبیست؟ ئایا لە لەدەست دەرچوون ناترسیت؟ جا بایەخ دەدەیت و گرنگی دەدەیت ، هەتا کەی لە خامۆشیدا ڕێ دەکەی؟ لەخۆت بایی دەبیت لە بەر جوانی و قەشەنگی، دەڕۆی بۆ لای ڕابواردن و خلافاندن، دەڵێی مردن هەموو کەسێك ناگرێتەوە! وا دەتبینم کە بەرەو خوارەوە دەکەویت کاتێ داهێڵرای بۆ ناو گۆڕەکەت، لە کاتێك کەوا خەڵکی تۆیان سپارد، بۆ جێگایەك کە تەنگترە لە کونی دەرزی، لەوێ جەستەکەت درێژ بووەتەوە،بۆ ئەوەی کرمەکمان بیخۆن، تاکو ئەو دار و چیلکەیە پووك دەبێتەوە، کە ئێوارە هات ئێسکەکە دەڕزێ، بۆیە چاکە بکە تویشووی خۆت واز بهێنە لەوەی لە پاش زیان دێت، بۆیە سوارێکی ڕۆیشتن بۆ خۆت ئامادە بکە لە بەر زۆری ئاوی دەریاکە لە سەرخۆبە، بە ئەوە ئامۆژگاریت دەکەم ئەی هاوڕێکەم، ئەوا هەموو شتێکم بۆ ئاشکرا کردی، جا موژدە بۆ ئەو کەسەی کە دەڕوات، لەسەر ڕێ و شوێنی پێغەمبەرو جێ بەجێی دەکات.

ژیان زۆر بە پەلە دەڕوات!! زۆربەی خەڵکی وان لە بێ ئاگابووندا دەربارەی ئەوەی کە دێت - ئیللا کەسانێك نەبێت کە خوای گەورە خۆی ڕەحمی پێ کردبێتن-، ئەگەر کەمێك بگەڕێیتەوە بۆ پاشەوە، دەڵێیت: مانگی ڕەمەزانی پێشوو وا هەست دەکەم تەنها لە مانگی پێشوودا بووە، بەڵکو ئەمڕۆ کە تۆی تیادای ئەگەر بگەڕێیتەوە بۆ هەمان ڕۆژ لە هەفتەی ڕابوردوو وا هەست دەکەیت کە پێش کاتژمێرێك بووە! دڵنیا بە کە تەمەن دەڕوات وەڕۆژگار دەڕوات وە مانگەکانیش بە دوایدا دەڕۆن وە ساڵەکان لە گەڵ خۆیاندا ڕادەکێشن وە تەمەنیش بە دوای خۆیدا ڕادەکێشی وە ژیانی نەوە دادەخرێت لە پاشان نەوەیەکی تر و لە پاشان نەوەیەکی تر... وە پاش هەموو ئەوانە، هەموو خەڵکی لە بەر دەستی پادشای شکۆمەندا ڕادەوەستن بە مەبەستی لێپرسینەوە لە گەورە و بچووك ﴿فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ﴾ الزلزلة: ٧ـ٨، واتە: ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە.(٧) کەسێکیش کێشی وردیلەیەك شەر و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا، کەوابوو با هەموومان

هۆشیار و زیرەك و وریابین، بزانین ڕۆژانە چی ئەکەین و لە خوا بترسین.(٨))).

زۆربەی خەڵکی وان لە بێ ئاگابووندان لەوەی کە دێت نموونەیان وەکو لێشاوی شەپۆلە یەك لە دوای یەکەکانی دەریاکانە هەر کاتێك شەپۆلێك لە ڕۆخی دەریاکەدا بشکێتەوە ئەوا شەپۆلێکی تر بە شوێنیدا دێت.

نموونەیان وەکو ئەو ئاوە بە خوڕەیە کە لە ڕووبار و دەریا و زەریاکانەوە هەڵدەقوڵێن بزانە کە ئەو ئاوەی ئەم ساتە چاوەکانتی دەکەوێتە سەر جیاوازە بە تەواوەتی لەو ئاوەی کە پێش ساتێك بینیوتە، چونکە ئاو دەڕوات و دەگۆڕێت وە ژیانیش دەڕوات و دەگۆڕێت، منداڵدانەکان بەرهەم دەهێنن و منداڵ دەردەهێنن و زەویش قووتی دەدات، چەندەها ئافرەت لە هەموو ساتێکدا لە ڕووی زەویدا منداڵیان دەبێت، خەڵکانێك لە هەموو ساتێکدا لە ڕووی زەویدا بەرەو گۆڕستان دەبرێن . وە ڕۆژێك دادێت کە بوونی مرۆڤایەتی بە گشتی رادەوەستێ و ڕوناکی هەموو ئەستێرەکانی ئاسمان دەکوژێتەوە و ئاوەکان ڕادەوەستن، ئاوی کانی و بیرو چاڵاوەکان وشك دەکەن، ئاوی روبار و دەریا و زەریاکان رادەوەستن بۆ ئەوەی لە پاش ئەوە هەمووان هەستنەوە بۆ راوەستان لە بەر دەستی خوای گەورە و میهرەبان، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَوْمَ تُبَدَّلُ ٱلْأَرْضُ غَيْرَ ٱلْأَرْضِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ وَبَرَزُوا۟ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴾ إبراهيم: ٤٨، واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا ئەم زەوییەی ئێستا ئەگۆڕدرێ بە زەوییەکی تر، ئاسمانەکانیش هەروا! ئەوجا هەموان لە گۆڕەکانیان دەهێنرێنە دەرو، دەبرێن بۆ بەردەم خوای تاك و تەنیای دەسەلاتدار)).

هەموو شتێك لە ژیانی ئەم دونیایەدا گۆڕا و تەواو بوو، وە بوونی مرۆڤایەتی بە گشتی راوەستا، بووەستە لە گەڵ ئەم ساتەدا، کات و ساتی تۆ – ئەی برا خۆشەویست و ژیرەکەم– بە مردنت دەست پێ دەکات و کات و ساتی من بە مردنم دەست پێ دەکات، قیامەتی تۆ بە مردنت دەست پێ دەکات وە لە ژیانی ئەم دونیایە دەگوێزرێیتەوە بۆ ژیانی دوایی، بە تەواوەتی جیاوازە لەو ژیانەی کە تۆی تیادا دەژیت، خوای گەورە مەبەست و هۆی دروستکردنمانی روون کردووەتەوە وە

ڕاستی ئەم دونیایەی تیایدا دەژین بۆ روون کردووینەتەوە.

خـــــوای گـــــەورە دەفـــــەرموێت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ الذاريات:٥٦، واتە: من هەر بۆیە جنۆکە و ئادەمیم دروست کردووە بم پەرستن و بمناسن)).

ئەمە ئەو مەبەست و ئامانجەیە، کە لە پێناویدا دروست کراوین، هەر لەو پێناوەدا زەوی و ئاسمانەکان دروست کراون، بەهەشت و دۆزەخ، هەر لەو پێناوەدا خوای گەورە کتێبی دابەزاند و هەموو پێغەمبەرانی ڕەوانە کردووە، هەموو بوونەوەر تەنها لەو پێناوەدا دروست کراوە، لە پێناوی ئەوەی کە خەڵکی بە تاك و تەنهایی خوای خۆیان بپەرستن و بە تەنها خوای بزانن و بۆ ئەوەی تەنها خوای گەورە بپەرستن و هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەن.

بۆیە ئەم مەبەست و ئامانجە بە جوانی بناسە و بزانە، وریا بە وەکو قسەی ئەو کابرا گومڕایە نەکەیت کە دەڵێت: ((هاتم... نازانم لە کوێ وە.. بەڵام هاتم ... ڕێگایەکم لە پێش خۆم بینی و لە سەری ڕۆیشتم ... بەردەوام لەسەر ئەم ڕێگایە دەڕۆم بمەوێت یان نا... چۆن هاتم؟؟ چۆن ڕێگاکەی خۆم بینی.؟؟ نازانم! !)).

بەڵام کەسی موسڵمان دەزانێ، هەر کەسێ خوای گەورە بناسێ دەزانێ ئەو دروستکراوێکە لە دروستکراوەکانی خوا، خوای گەورە لەم دونیایەدا بۆ ئامانجێك دروستی کرددوە، بەڵکو چارەنووسی بۆ دیاری کردووە، کۆمەڵێك وان لە بەهەشتدان و کۆمەڵێك لە دۆزەخ، داوا لە خوای باڵا دەست دەکەم من و ئێوە بکاتە ئەهلی بەهەشت هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

کەوابوو مەبەست و ئامانج تەنها پەرستنە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ الذاريات: ٥٦، واتە: من هەر بۆیە جنۆکە و ئادەمیزادم دروست کردووە بم پەرستن و بمناسن)).

ئایا ڕاستی و دروستی ژیانی ئەم دونیایە چییە؟

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ ٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّمَا ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَا لَعِبٞ وَلَهۡوٞ وَزِينَةٞ وَتَفَاخُرُۢ بَيۡنَكُمۡ وَتَكَاثُرٞ فِي ٱلۡأَمۡوَٰلِ وَٱلۡأَوۡلَٰدِۖ كَمَثَلِ غَيۡثٍ أَعۡجَبَ ٱلۡكُفَّارَ نَبَاتُهُۥ ثُمَّ يَهِيجُ فَتَرَىٰهُ مُصۡفَرّٗا ثُمَّ يَكُونُ حُطَٰمٗاۖ وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِ عَذَابٞ شَدِيدٞ وَمَغۡفِرَةٞ مِّنَ ٱللَّهِ وَرِضۡوَٰنٞۚ وَمَا ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَآ إِلَّا مَتَٰعُ ٱلۡغُرُورِ ﴾ الحديد: ٢٠، واتە: بزانن کە بە ڕاستی ژیانی ئەم دونیایە تەنها گەمەو گەپ و جوانی و زۆرکردنی ماڵ و منداڵ و خۆهەڵکێشانی نێوانتانە وەك وێنەی بارانێکە شینابییەکەی گەشتیاران سەرسام بکات پاشان وشك ببێ جا ببینێ بە زەرد بوویی، دواتر ورد و خاشاك ببێ و (با) هەر پرووشەی بباتە جێگاکەوە، واتە: زیبا و جوانی ئەم دونیایەش هەروەك مەزراو کشتوکاڵێك وایە کە زۆر بە جوانی و ڕێك و پێکی بنج داکوتێ سەوز ببێ پاشان وشك و زەرد وەرگەڕێ و بایەکی توندی بۆ هەڵکەوێ هەرپرووشەی بخاتە بن دارێك لە پاشە ڕۆژێشدا سزایەکی سەخت هەیە بۆ کافر و بێ باوەڕان، لێبووردن و، ڕەزامەندیش لای خوا هەیە بۆ دۆستانی ژیانی دونیا تەنها کاڵای دەستخەڕۆکارە، کەوابوو هۆشیار بن و نەخەڵەتێن بە دونیا)).

مەبەست لە (الكفار) لێرەدا باخەوانە.

کەوایە تەماشای ڕاستی و دروستی ژیانی دونیا بکە بۆ ئەوەی ڕاست و دروستی ئەم دونیایە بزانی کە خوای گەورە کردوویەتییە جێگای بەڵا و تاقیکردنەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً ﴾الأنبياء: ٣٥، واتە: بە ناخۆشی، خۆشی، هەژاری، دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی، تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ ئەگینا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش ئیقامەی حوججەیان لەسەر دەکات تا کەس بیانووی نەمێنێ)) بۆ تاقیکردنەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلَّذِي خَلَقَ ٱلۡمَوۡتَ وَٱلۡحَيَوٰةَ لِيَبۡلُوَكُمۡ أَيُّكُمۡ أَحۡسَنُ عَمَلٗاۚ وَهُوَ ٱلۡعَزِيزُ ٱلۡغَفُورُ ﴾ الملك: ٢، واتە: ئەو خوایە کە مردن و ژیانی دروست کرد، ئەوەتا هەندێ ئەژێنێ، هەندێ ئەمرێنێ خۆ مردنیش گواستنەوەیە لە جێگایەکەوە بۆ

جێگایەکی تر، پاشان لە جێگای دووەمدا ژیانێکی نویێ دەست پێ ئەکاتەوە، بۆ ئەوەی تاقیتان بکاتەوە کامەتان کار و کردەی چاکتر و باشترە، پاشانیش بە پێی ئەوە پاداش وەرگرێتەوە، واتە: تاقی دەکرێنەوە بۆ ئەوە کە خۆی و خەڵکانی تر بزانن لە ئایندەدا چ کارێ ئەنجام ئەدات، تەنها ئەوە دەسەڵاتدار، (ئەتوانێ تۆڵە لە هەموو کەسێك وەربگرێ، زۆریش گوناهپۆش و لێبووردەیە، بۆ هەر کەسێك تەوبە بکا و پەشیمان بێتەوە و بگەڕێتەوە بۆ لای)).

کەوایە تۆ لێرەدای لەم جێگایە بۆ تاقیکردنەوە وە لە ژیان و ماڵی تاقیکردنەوەی، چونکە دونیا ماڵی ڕێڕەوە و ماڵی مانەوە نییە، دونیا ڕێگایەکە یان بەرەو بەهەشت یان بەرەو ئاگر، ئەم دونیایە کێڵگەیەکە بەرهەمێك دەچێنێ کە بەرەو بەهەشت دەتبات وە یاخود بەرەو دۆزەخ خوای گەورە من و ئێوە بپارێزێ لە ئاگر.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَٱضۡرِبۡ لَهُم مَّثَلَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا كَمَآءٍ أَنزَلۡنَٰهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَٱخۡتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ ٱلۡأَرۡضِ فَأَصۡبَحَ هَشِيمٗا تَذۡرُوهُ ٱلرِّيَٰحُۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ مُّقۡتَدِرًا ﴿٤٥﴾ ٱلۡمَالُ وَٱلۡبَنُونَ زِينَةُ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَاۖ وَٱلۡبَٰقِيَٰتُ ٱلصَّٰلِحَٰتُ خَيۡرٌ عِندَ رَبِّكَ ثَوَابٗا وَخَيۡرٌ أَمَلٗا ﴾ الكهف: ٤٥- ٤٦، واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ تۆ نەزیلەی ژیانی ئەم دونیایەیان بۆ بهێنەوە لە جوانی و ڕازاوەییدا وە لە فەنا و تیاچوونیدا بەوەی کە وەکو ئەو ئاوە وایە کە لە ئاسمانەوە دەیبارێنینە سەر زەوی ئەوجا تێکەڵ بە ڕووەك و تۆوی ناو زەوی دەبێ و هەموو تەرزی گژوگیایەکی جوان و هەمە جۆرەی پێ سەوز دەبێ، هەندێکی پێ ئاوێتە بە هەندێکی تری دەبێ و سەر لێك دەدەن و زەوی دەرازێننەوە کەچی لە دوای ماوەیەك دەبێتە پووش و پەڵاش و (با) پرژ و بڵاوی دەکاتەوە، هەمیشە خوای گەورە بە سەر هەموو شتێکا بە توانا و بە دەسەڵاتە (٤٥) ماڵ و منداڵ زینەت و جوانی ژیانی دونیان، کەوابوو هەق نییە کەسێکی پێ بخڵەتێ و، کارو کردەوە چاکە هەرماوەکان وەکو خزمەت بە دین و بە خەڵك و ئاوەدانکردنەوەی شار و گوند و هەرکارێکی تر لەو شێوە، باشترە و باشترین هیوایە بۆ مرۆڤ (ئیبن کەسیر) دەڵێت: زۆربەی ریوایەتەکان دەڵێن: (الباقيات الصالحات) زیکری (سبحان

الله و الحمد لله و لا اله الا الله والله أكبر و لا حول ولا قوة الا بالله) یە.(٤٦))).

پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ ڕاستێتی ژیانی ئەم دونیایەمان بۆ ڕوون دەکاتەوە، هەروەکو چۆن لە (سنن الترمذي)دا بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەی (ابن عمر)ەوە هاتووە کە پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لو كانت الدنيا تعدل عند الله جناح بعوضة ما سقى كافراً منها شربة ماء))واتە: ئەگەر ئەم دونیایە لای خودا تەنها باڵی مێشێکی بهێنایە ئەوا تەنها قومێك ئاوی بە کافر نەدەدا)).

تەماشای ئەم دونیایە بکە بە هەموو نەخش و نێگار و جوانییەوە چەندە لای خوای گەورە سووك و ڕیسوایە، بزانە کەوا بۆ بێ باوەڕ و باوەڕدارە، هەمووان بە پێی گرتنە بەری هۆکارەکانی دەست دەکەوێت.

خوای گەورە بوونەوەری دروست کردووە، زەوی دروست کردوو، هۆکارەکانی و یاسا و ڕێساکانی تیادا داناوە، ئەو خودایە پەروەردگاری بێ باوەڕ و باوەڕدارە وەکو یەك ڕزق و ڕۆزی بێ باوەڕ و باوەڕدار دەدات ئەگەر هاتوو بێ باوەڕان هۆکارەکانی گرتە بەر ئەوا بە پێی هۆکارەکانی بەرهەمی دەست دەکەوێت، ئەگەر ئیماندار هۆکارەکان نەگرێتە بەر بە دڵ و ئەندامەکانی ئەوا تەنها هۆکارەکان هیچی پێ نادات، کەواتە نابێت هۆکارەکان وەرنەگرین نە بە دڵ و نە بەنهێنی و ئاشکرا . ئەم دونیایە لە لای خوداوەند سووك ریسوایە تەنانەت باڵی مێشێك ناهێنێت، کاتێ کە ژیر و هۆشمەندەکان ڕاستێتی ئەمماڵەیان زانی بۆیە ئەم دونیایەیان کێڵا و چاندیان و لە دوا ڕۆژدا بەرهەمەکانی دەدورنەوە.

إن للـــــه عبـــــاداً فطنــــا	طلَّقـوا الـدنيا وخافـوا الفتنـا
نظـــروا فيهـــا فلمـــا علمـــوا	أنهـا ليـست لِحَـيٍّ وطنـــاً
جعلوهــــا لُجَّــــــة واتخـــــذوا	صـالح الأعمـال فيهـا سُفُنـا[2]

واتە: خوای گەورە چەندەها بەندەی ژیری هەیە، دونیایان تەڵاقداوە و لە فیتنە

١ــ أخرجه الترمذي كتاب الزهد، باب ما جاء في هوان الدنيا على الله (Y) (٢٣٢٠)، وقال: ((حديث صحيح غريب من هذا الوجه))، وابن ماجه كتاب الزهد، باب مثل الدنيا (٤١١٠)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٥٢٩٢) و((الصحيحة)) (٩٤٣).

٢ــ انظر: ((رياض الصالحين)) للنووي (ص ٣٨) ط دار الذخائر.

ترسان، تەماشایان کردوو کاتێك زانیان، کەوا بۆ کەسی زیندوو نیشتمان نییە، بۆیە ئەم دونیایان کردە ئاوێکی زۆر و، کارە چاکەکانیان تیادا کردە کەشتی.

ئەم وشانە چەندە جوان و رێك و پێکن؟؟!! (جعلوها لجة)، واتە: ئاو، کردەوە چاکەکانیان تیادا کردە کەشتی، بۆ ئەوەی بە ئەم کەشتییە بە نێو شەپۆلی یەك لە دوای یەکەکاندا لە شەپۆلی فیتنە (فیتنەی گومان و هەوەسبازی (شەهەوەت)) بۆ ئەوەی بەم کردەوە چاکانە بپەڕنەوە بۆ بەهەشتەکەی خوای پەروەردگار. دونیا بە گشتی لۆمە کراو و زەمکراو نییە، ئەمەیشە یەکێکە لە بنەما زانستیەکان کە حەز دەکەم جەخت لە سەری بکەم. لە قورئان و سوننەتدا بە گشتی خودی ئەم دونیایە لۆمە و زەم نەکراوە[1] نە بۆ کاتەکەی (کە شەو و رۆژە) وە نەبۆ جێگا و شوێنەکەی (کە زەوییە)و، نە بۆ پیت و کەڵك و سوودەکانی و ئەوەی کە تیایدایە.

چۆن لە کاتێکدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَهُوَ ٱلَّذِي جَعَلَ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ خِلۡفَةٗ لِّمَنۡ أَرَادَ أَن يَذَّكَّرَ أَوۡ أَرَادَ شُكُورٗا ۝٦٢ وَعِبَادُ ٱلرَّحۡمَٰنِ ٱلَّذِينَ يَمۡشُونَ عَلَى ٱلۡأَرۡضِ هَوۡنٗا وَإِذَا خَاطَبَهُمُ ٱلۡجَٰهِلُونَ قَالُواْ سَلَٰمٗا﴾الفرقان: ٦٢، واتە: ئەو خوایەیە شەو و رۆژی جێنشینی یەك کردووە، بە نۆرە لە دوای یەك دێن، ئەمەیان ڕەشە و تاریك ئەوەشیان رووناك و سپی، بۆ کەسێك بیەوێ لە نیعمەتەکانی خوا بیر بکاتەوە و یان بیەوێ سوپاسگوزار بێت)). کەوایە شەو و رۆژ دوو ئایەتن لە ئایەتەکانی خوای پەروەردگا...

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَءَايَةٞ لَّهُمُ ٱلَّيۡلُ نَسۡلَخُ مِنۡهُ ٱلنَّهَارَ فَإِذَا هُم مُّظۡلِمُونَ ۝٣٧ وَٱلشَّمۡسُ تَجۡرِي لِمُسۡتَقَرّٖ لَّهَاۚ ذَٰلِكَ تَقۡدِيرُ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡعَلِيمِ ۝٣٨ وَٱلۡقَمَرَ قَدَّرۡنَٰهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَٱلۡعُرۡجُونِ ٱلۡقَدِيمِ﴾ یس: ٣٧ـ ٣٩، واتە: شەویش نیشانەو بەڵگەیەکی ترە بۆیان کە ئێمە رووناکی خۆر و ڕۆژی لێ دەردەکێشین جا لە ناکاو شەو دێ و دەڕۆنە تاریکییەوە.(٣٧) بەڵگەیەکی تر بۆیان خۆرە کە بەردەوام دێت و دەچێ تا

١ـ انظر: ((جامع العلوم والحكم)) لابن رجب (٣٦٩) ط الحديث.

کاتی دیاریکراوی خۆی بۆ راوەستان و لە کارکەوتن چی دەبینی بەرەو بنەوخولگەی خۆی هەر لە گەڕدایە تا ئەوکاتە بۆی دیاری کراوە، ئەو هاتوچۆ و گەڕانە بەو شێوە وردە، خەملاندنی خوای بە دەسەلاتی زانایە .(٣٨) گەڕانی مانگیشمان خەملاند — کە ئەمیش بەلگەیەکە بۆ دەسەلات و توانایی خۆمان — بە بیست وهەشت مەنزلٚ و ئاسۆ، تا هەموو شەوێك دابەزێتە جێگایەکیانەوە پاشان دوو شەو یان شەوێك پەنا ئەگرێ تا وەك پەلی کۆنی باریکی وشکی زەرد بووی کەوانەیی داری خورمای لێ دێت (٣٩))).

زەویش نیشانەیەکی ترە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَءَايَةٌ لَّهُمُ ٱلۡأَرۡضُ ٱلۡمَيۡتَةُ أَحۡيَيۡنَٰهَا وَأَخۡرَجۡنَا مِنۡهَا حَبّٗا فَمِنۡهُ يَأۡكُلُونَ ﴾ یس:٣٣، واتە: نیشانەیەك بۆیان لەسەر زیندووبوونەوە، زەوی مردووە، زیندوومان کردۆتەوە بە باران و، دانەوێلەیەکمان لێ دەرهێناوە لێی ئەخۆن و پێی دەژین)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَانظُرُوا كَيْفَ بَدَأَ الْخَلْقَ ﴾ (٢٠ سورة العنكبوت))،واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ پێیان بلێ: بگەڕێن گەشتی زەوی بکەن و بنوارن خوا چۆن دروستکردنی جیهانی دەس پێ کرد؟)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿هُوَ ٱلَّذِي جَعَلَ لَكُمُ ٱلۡأَرۡضَ ذَلُولٗا فَٱمۡشُواْ فِي مَنَاكِبِهَا وَكُلُواْ مِن رِّزۡقِهِۦۖ وَإِلَيۡهِ ٱلنُّشُورُ ﴾ الملك: ١٥، واتە: ئەو خوایەیە کە زەوی رام کردووە بۆتان، بە هەر شێوەیەك بتانەوێ سوودی لێ وەربگرن ئامادەیە، لە گەلٚ ئەو هەموو جم وجۆلە و سووڕانەوەیدا، ئێوە زۆر بە ئاسوودەیی ژیانی خۆتانی تیا ئەبەنە سەر. جا کەوابوو بچن بە هەموو گۆشەو کەنارێکیا هەولی ژیانی خۆتان بدەن و بازرگانی بکەنە پیشە و لەڕزق و رۆزی بخۆن، هەر بۆ لای خوایە زیندوو بوونەوە بۆ حیساب و جەزا)).

چیاکان و روبارەکان و دەریاکان و زەریاکان و دارەکان و بەرووبومەکان و پیت و بەرهەمەکان و هەموو ناز و نیعمەتەکانی خوای پەروەردگارن بۆ بەندەکانی، لەسەر زەویدا ئامادەی کردووە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِن تَعُدُّواْ نِعۡمَتَ ٱللَّهِ لَا

تُحْصُوهَآ إِنَّ ٱلْإِنسَٰنَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴾ إبراهيم:٣٤، واتە: خۆ ئەگەر ئێوە بتانەوێ نیعمەتەکانی خوا بژمێرن هەرگیز لە ئەژمار نایەن بۆتان بە راستی مرۆڤی لارێ زۆر ستەمکار و کوفرکەرو سپڵەیە ! بۆیە لە بەرامبەر ئەو هەموو بەخششانەوە ئەوەندە بەدنمەکەو پێ نازانێت)).

ئەو زەم و لۆمەی کە لە قورئاندا دەربارەی دونیا هاتووە تەنها ئەو سەرپێچیانە دەگرێتەوە کە خوای گەورە پێی ڕازی نییە هەر لە هاوەڵدانان (کە ترسناکترین و گەورەترین سەرپێچییە لە سەرپێچییەکان) تاکو بچووکترین سەرپێچی تاکو ئەوەی بەردێك بخەیتە سەر ڕێگا بۆ ئەوەی ڕێگا لە جموجوڵی خەڵکی بگریت.

بۆیە علی﷜ دەفەرموێت: ((الدنیا دار صدق لمن صدقها، ودار غنی لمن تزود منها ودار نجاة لمن فهم عنها،، فهي مهبط وحی الله ومصلی أنبیاء الله ومتجر أولیاء الله ربحوا فیها واکتسبوا فیها الجنة))[1]، واتە: دونیا ماڵی ڕاستگۆیی یە بۆ هەر کەسێ ڕاستی لە گەڵدا بکات، ماڵێ دەوڵەمەندییە بۆ هەر کەسێ تێشووی تیادا کۆبکاتەوە، ماڵی رزگار بوونە بۆ هەر کەسێ لێی تێگەیشت، چونکە ئەم دونیایە شوێنی دابەزینی سروشی خوایە، جێ نوێژگەی پێغەمبەرانی خوایە، شوێن بازرگانی پیاو چاکان و خۆشەویستانی خوایە،سۆزو میهرەبانیان تیادا بردەوە بەهەشتیان تیادا قازانج کرد)).

بەڵێ... تۆ لە دوا ڕۆژدا بەهەشت بە دەست ناهێنی ئەگەر لەم دونیایەدا شتی بۆ نەچێنی هەر کە لەم پردە پەڕیتەوە یان دەگەیتە بەهەشتی بەرینی پڕ لە ناز و نیعمەت یان بۆ ئەوی تر، داوا لە خوا دەکەم کە من و ئێوە لەوی تر بپارێزی.

(ئیمامی بوخاری و مسلم)[2] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ما من مسلم یغرس غرساً أو یزرع زرعاً فیأکل منه

١ـ أخرجه ابن أبي الدنیا في ((إصلاح المال)) (١٠٨)، و ((ذم الدنیا)) (١٤٧) بسند فیه نظر، کما قال الحافظ ابن رجب في ((جامع العلوم والحکم)) (٣٩٩).

٢ـ أخرجه البخاري کتاب المزارعة، باب فضل الزرع والغرس إذا أکل منه (٢٣٢٠)، ومسلم کتاب المساقاة، باب فضل الغرس والزرع (١٥٥٣).

طير أو إنسان أو بهيمة إلا كان له به صدقة))، واتـە: هـەر كاتێـك موسـڵمانێك دارێكـی رواند یان زەوییەكی كێڵا و چاندی و پاشان هەر مەلێك یان مرۆڤێك یان ئاژەڵێك لێی بخوات ئەوا بە هۆیەوە صەدەقەیەكی دەست دەكەوێت)).

تەماشای راستێتی و دروستی ئـەم دونیایـە بكـە، بـە هەڵـەوە تەماشـای مەكـە، بەڵكو دەست بە ژیانەوە بگرەو، هەرگیز بێ هیـوا مەبـە و بـێ ئومێـد مەبـە دڵتـەنگ مەبەو، بزانە كەوا ئەمڕۆ تۆ لێرەیت ئەگەر بە كارێكی چاك و باشەوە بە سەرت بـرد، كە خەیری دونیا و دینەكەتی تیـادا بێـت ئـەوا تـۆ لـە بەهەشـتدای، ئەگـەر نەچـیتە بەهەشتی ئەم دونیاوە ئەوا ناچیتە بەهەشتی دوارۆژەوە، ئیماندار هەردەم لە ژیـانی بەختەوەری و ئاسوودەییەییدا دەژی، چونكە بە تەواوەتی حەقیقەتی ئەم دونیایـە و حەقیقەتی دوارۆژ دەزانـێ، چـونكە لـە ناخـەوە بـڕان و دابڕانـی تیـادا نییـە، خـوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً﴾ النحل: ٩٧، واتە: هەر كەسێك – لە نێر یـان لـە مـێ– هـەر كـارێكی چاك ئەنجام بداو بە ئیمان و باوەڕداریش بێت، بەڵێن بێت بیژێنین بە ژیانێكی پـاك، واتـە: بـە ژیـانێكی بـە قەناعـەت و بـە سـەعادەت...) ئەمـە بەهەشـتی دونیایـە: ﴿وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ﴾ النحل: ٩٧، واتە: بـە چـاكتریش لەوەی كردوویانە پاداشتیان بدەینەوە)).

ئەمـە حەقیقـەتی بەختەوەرییـە بۆیـە حەقیقـەتی ژیـانی ئـەم دونیایـە بزانـە و بناسە. ئەگەر ئەو راستیەت بۆ روون بووەوە ئەوا بە دڵنیایی یەوە بزانە كەوا ژیـانی دونیا بە ئاكام و دەرئەنجامێك دیاری كراوە، تەماشای ژیان مەكە بە ڕێگای تەماشـا كردنت بۆ میللەت و سەدەكانی ڕابووردوو و داهاتوو! بەڵكو كات و ساتەكەی بناسە لە ڕێگای ژیانی تایبەتی خۆتەوە چـونكە ژیـانی تـۆ ئـەو ماوەیەیـە كـە لەسـەر ئـەم زەوییە دەمێنیتەوە، ژیان بـە نـسبەت مـن و بـە نـسبەت تـۆوە سنووردار و دیـاری كراوە بە ئاكامێك، هەروەها بەنسبەت ژیـانی دونیـاوە هەرچـەندە درێـژە بخایـەنێت ئەوا سنوردارەو دیاری كراوە بە ئاكامێك وە بەو دڵنیـایی یـەوە ژیـانی ئـەم دونیایـە تەواو دەبێت بە شێوەیەكی گشتی و بە شێوەیەكی تایبەتی بە نسبەت من و تـۆ وە هەرچەندە درێژە بخایـەنێت ئـەوە كورتـە، هـەر چـەندە خـۆی بـە مـەزن و شـكۆدار

بزانێت و ئەوا سووك و ریسوایە چونکە هەروەکو گوتمان شەوگار هەر چەندە درێژ بخایەنێت ئەوا دەبێت شەبەق هەڵبێ وە هەرچەندە تەمەن درێژ بێت هەردەبێ بچینە ناو گۆڕەوە، دڵنیابە کە چاکەکاران دەمرن و خراپەکارانیش دەمرن، جەنگاوەران و تێکۆشەران دەمرن و تەوەزەل و تەمبەڵەکانیش دەمرن، ئەوانەی کە بە بیرو باوەڕەکەیانەوە شانازی دەکەن دەمرن و، ئەوانەی زەلیلی دەستی بەندەکانن دەمرن، ئەو شکۆدارانەی کە سوورن لەسەر ژیانی پڕ شکۆمەندی و پایەداری دەمرن وە ئەو ترسنۆکانەی کە سوورن لەسەر ژیان بە هەر چی شێوە و نرخێك بێت دەمرن، خاوەنی بایەخدارە گەورەکان و ئامانجە بەرزەکان دەمرن، ئەو هیچ و پووچانەی کە تەنها لە پێناوی هەوەسە ریسواکەیان و ئامانجە کورت و بێ نرخ و هەرزانەکانیاندا دەژین دەمرن... هەمووان دەمرن... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ (٢٧) سورة الرحمن))، واتە: هەرچی بە سەر پشتی زەوییەوەیە هەر هەموو لە نێو دەچێ.(٢٦)وە تەنها رووی پەروەردگاری خاوەن شکۆ و کەرەمکرد دەمێنێتەوە(٢٧))).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُ﴾القصص: ٨٨، واتە: هەموو شتێك تیا دەچێت جگە لە رووخساری پیرۆزی ئەو نەبێ .)) دڵنیابە کە ئەوە گەورەترین راستییە... کە هەموو ژیانی مرۆڤایەتی بە رەنگی زەلیلی و بەندایەتی ڕەنگ دەکات بۆ خوای گەورە و باڵادەست و بەدەسەڵات. ئەوە ئەو راستییە کە بانگی هەموو کەسێکی هۆشمەند و هەموو بیرمەندێك و ئەدیبێك: بە هیچ شێوەیەك مانەوە نییە تەنها بۆ ئەو خوایەی کە زیندووە و نامرێت، ئەوە ئەو راستییە هەموو پێغەمبەران تامیان کردووە (علیهم الصلاة والسلام) بەڵکو سەرپێچی کەران و گوێڕایەڵان... ئەوە ئەو راستییە کە هەموو مرۆڤێك لەسەر ئەم زەویەدا پێی خۆش بێت یان نا دەبێ بیچێژێ...

دع عنک ما قد فات فی زمن الصبا   واذكر ذنوبک وابكها يا مذنب

لم ينسه الملكان حين نسيته   بل أثبتاه وأنت لاه تلعب

والـــروح منـــك وديعـــة أودعتهـــا ستردهـا بالرغـم منـك وتـسلب
وغـــرور دنيـــاك التـــي تـسعى لهـــا دار حقيقتهـــا متـــاع يذهـــب
الليـــل فـــاعلم و النهـــار كلاهمـــا أنفاسـنا فيهمـا تعـــد وتحـسب

واتــە: واز بهێنــە لــەوەی کــە ڕۆیـشت لــە تەمــەنی لاوێتیـدا، یـادی تاوەنـەکانت بکەرەوە و بگری ئەی تاوانبار، دوو فریشتەکە لـە بیریـان نـەکرد کـاتێ تـۆ لـەبیرت کرد، بەڵکو ئەوان تۆماریان کرد و کەچی تۆ رادەبـوێری و یاریـت دەکـرد ، روحـیش لای تۆ بە بارمتە دانراوە ، هەرکاتێك بێت دەیگەڕیننەوە و دەیبەنـەوە بتـەوێت یـان نا، مەغرور بونت بـەو دونیایـە کـە هـەوڵی بـۆ دەدەی، ئـەوە ماڵێکـە و راسـتیەکەی شمەکێکـەو دەڕوات شـەوگار و رۆژگـار هــەردوو بزانــە، هەناسـەکانمان تیایانــدا دەژمێردرێت و حیساب دەکرێت.

(الفضیل ی کـوڕی عیـاض) گەیـشتە کابرایـەك، (الفـضیل) بـە کـابرای فـەرموو: تەمەنت چەندە ؟ کابرا فەرمووی: شەست ساڵە، (الفـضیل) فـەرمووی: کەواتـە تـۆ شەست ساڵە بەرەو لای خوا دەڕۆیت و زۆرت نەماوە پێـی بگـەی. کـابرا فـەرمووی: إنا لله وإنا إليه راجعون، (الفضیل) فەرمووی: ئایا ماناکەی دەزانی؟ کابرا فەرمووی: بەڵێ دەزانم من بەندەی خـودام و بـۆ لای ئـەو دەگەڕێمـەوە. (الفـضیل) فـەرمووی: براکەم... هەرکەسێ زانی کەوا بەندەی خودایە و بـۆ لای ئـەو دەگەڕێتـەوە ئـەوا بـا بزانێت کە لـە بـەر دەسـتێدا رادەوەسـتێ، هـەر کەسـێ زانـی کـەوا لەبـەر دەسـتیدا رادەوەستێ ئەوا با بزانێت کە بەرپرسیارە، هەر کەسێ زانی کەوا بەرپرسـیارە ئـەوا با بۆ ئەو پرسیارە وڵامێك ئامادە بکات... کابرا دەستی بە گریان کـرد و فـەرمووی: ئەی چارە چییە؟ (الفضیل) فەرمووی: ئاسانە... کابرا فەرمووی: ئەی ئـەوە چـییە رەحمەتی خوات لێ بێت؟ (الفضیل) فەرمووی: ئەو تەمەنەی کە ماوە باشەی تیـادا ئـەنجام بـدە، خـوای گـەورە لـە تاوانـەکانی رابـووردوو و ئەوانـەی کـە مـاوە خـۆش دەبێـت، ئەگـەر لـەوەی، کـە مـاوە خراپـە بکـەیت ئـەوا سـزای کـردارە خراپـەکانی رابووردوو و داهاتووت وەردەگریتەوە.[1]

١ـ أخرجه ابو نعيم في((الحلية))(٨/ ١١٣)، وانظر:(جامع العلوم والحكم)(٣٨٣)، و(لطائف المعارف) (١٠٨).

(سلێمان ی كوڕی عبدالملك) پرسیاری كرد لە(ابو حازم) زانای خواناسی زاهید و فەرمووی[١]: ئەی (ابو حازم) ئایا بۆ دونیامان خۆش دەوێت و رقمان لە مردنە ؟؟ (ابو حازم) فەرمووی: چونكە ئێوە دونیای خۆتانتان ئاوەدان كردەوە و دوارۆژی خۆتانتان وێرانە كرد بۆیە ئێوە رقتان لەوەیە لە ئاوەدانییەوە بگوێزرێنەوە بۆ وێرانە . (سلێمان ی كوڕی عبدالملك) فەرمووی: ئایا چ بەش و پشكێكمان هەیە لای خوای گەورە ئەی (ابو حازم)؟ فەرمووی: خۆت بینیوە و خۆت هەڵسەنگێنە بە كتابەكەی خوداوە و بۆ ئەوەی بزانی چ پشكێكت هەیە... فەرمووی: ئایا ئەوە لە كوێ دەدۆزمەوە (دەیبینمەوە)؟ فەرمووی: لەو ئایەتەدا كە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ ۝١٣ وَإِنَّ ٱلْفُجَّارَ لَفِى جَحِيمٍ﴾ الإنفطار: ١٣- ١٤، واتە: بە راستی چاكەكاران لە ناو خۆشی بەهەشت دان (١٣)و بێ گومان تاوانباران و بەدكارانیش لە ئاگری دۆزەخ دان(١٤))). (سلیمان) فەرمووی: كەوابوو رەحمەتی خوا لە كوێیە ئەی(ابو حازم)؟ فەرمووی: ڕەحمەتی خوا زۆر نزیكە لە پیاوچاكان و چاكەكارانەوە. (سلیمان ی كوڕی عبدالملك) فەرمووی: ئایا سبەینێ گەڕانەوە و گەیشتن بۆ لای خودا چۆن دەبێت ؟(ابو حازم) فەرمووی: كەسی ئیماندار وەكو كەسێكی بزر وایە و بگەڕێتەوە بۆ لای كەس و كارەكەی، بەڵام كەسی خراپ وەكو بەندەیەكی ڕاكردوو وایە و بگەڕێتەوە بۆ لای گەورەكەی.

بیربكەرەوە لەم ڕاستییە... دەزانم كە تۆ دەیزانی و منیش دەیزانم، بەڵام خۆمانی لێ بێ ئاگا دەكەین و لە بیری خۆمانی دەبەینەوە و یادی ناكەین تەنها ئەو كاتە نەبێت، كە تەرمێك بە شان هەڵدەگرین، بەڵكو ڕەنگە هەندێ لەوانەی، كە لە ڕێ و رەسمی سپاردنی جەنازەیەكدا ئامادەن لێی بێ ئاگان بۆیە دەبینی لەو كاتەدا باسی كاروباری دونیا دەكەن لە كاتێكدا، كە مردن لە پێش چاوی خۆیان دەبینن بەڵكو مردووەكە بە شانی خۆیان هەڵدەگرن كەچی خۆیان خەریك كردووە – تەنانەت لەو كات و ساتەدا – لەو راستیە خۆیان بێ ئاگا دەكەن ئەو راستییەی كە

١ــ أخرجه الخطيب في (تاريخه) (٦/ ٦٩)، وابن عساكر في ((تاريخه)) (٢٢ / ٣٠، ٣٩). وانظر: ((صفة صفوة)) لابن الجوزي (٢ / ١٥٨).

خوای گەورە یادی خستوینەتەوە، هەروەها پێغەمبەرمانﷺ یادی خستوینەتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَآءَتۡ سَكۡرَةُ ٱلۡمَوۡتِ بِٱلۡحَقِّۖ ذَٰلِكَ مَا كُنتَ مِنۡهُ تَحِيدُ﴾ ق: ١٩، واتە: وا بێهۆشی و سەختی و بوورانەوەی مرۆڤی گیانەلا پێش هات پێت ئەوتری: ئەوەش ئەوەیە کە کاتی خۆی خۆتت لێ لادەداو نەت دەویست دووچاری بیت، دە ئایا راست نییە؟)) کەوابوو مردن سەکەراتی هەیە، تەنانەت پێغەمبەری خوای زەوی ئاسمانەکانﷺ لە فەرموودەیەکدا دەفەرموێت کە لە (صحیح البخاری)دا هاتووە و دایکی ئیمانداران (عائیشە) ڕیوایەتی کردووە و دەڵێت: ((كان النبيﷺ يمد يده في قدح به ماء ويمسح العرق عن جبينه الأزهر الأنور و يقول: ((لا إله إلا الله إن للموت لسكرات)) وتقول عائشة — والحديث في البخاري وغيره — ((مات النبي وإنه لبين حاقنتي وذاقنتي، فلا أكره شدة الموت لأحد بعد النبيﷺ))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ لە کاتی سەرەمەرگدا دەستی درێژ دەکرد بۆ ناو پەرداخێك کە ئاوی تێدا بوو، ئارەقەی ناوچاوانە گەش و ڕوونە پیرۆزەکەی خۆی دەسڕی و دەیفەرموو ((لا اله الا الله، بە راستی مردن سەکەراتی هەیە))، عائیشە دەفەرموێت: پێغەمبەری خواﷺ کۆچی دوایی کرد لە کاتێکدا سەری لەسەر سنگم بوو، چیتر هەرگیز سەختی مردنی هیچ کەسێکی ترم لا سەیر نییە لە پاش ئەوەی پێغەمبەری خوامﷺ بەو شێوەیە بینی)).

بەڕاستی مردن توند بوو لەسەر خۆشەویستمان...ئاه ه ه... جارێکی تر ئاه ه ه ... ئەگەر شەیتان لە سەرت ببینی (خوا من و ئێوە بپارێزێ) کاتێ دینێکی ترت بۆ پێشنیار دەکات لەم کات و ساتەی ئەشکەنجە و خەفەتەتدا، لە کاتی سەکەراتدا و لەو سەرەمەرگییەدا.

هەندێ لە ئەهلی عیلم فەرموودەیەکیان بە بەڵگە هێناوەتەوە لەسەر کێشەی پێشنیار کردنی دینەکانی تر بە سەر هەندێ کەسدا لە کاتی سەرەمەرگدا... کە (ئیمامی مسلم)[١] ڕیوایەتی کردووە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله)وە کەوا

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الأشربة،باب استحباب لعق الأصابع والقصعة،و أكل اللقمة الساقطة، بعد ما يصيبها من أذى (٢٠٣٣).

پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن الشيطان يحضر أحدكم عند كل شئ من شأنه)) واتە: شەیتان لە هەموو كاروبارێكی هەر یەكێكتاندا ئامادە دەبێت)).

پرسیار كرا لە (شيخ الإسلام ابن تيمية) دەربارەی كێشەی پێشنیار كردنی دینەكانی تر لە سەرەمەرگدا ئەویش فەرمووی[1]: ((هەندێ خەڵكی دینەكانی تری بۆ پێشنیار دەكرێت و هەندێك پێشنیاریان بۆ ناكرێت وە ئەمە بەشێكە لە فیتنەی ژیان و مردن (المحيا والممات) كە پێغەمبەرمانﷺ فەرمانی پێ كردووین پەنا بگرین بە خوا لێی لە نوێژەكانماندا. لەو فەرموودانەی كە هاتووە فەرموودەیەكی (الصحيح)[2]دا: ((أمرنا النبيﷺ أن نستعيذ في صلاتنا من أربع: ((من عذاب القبر ومن عذاب جهنم ومن فتنة المحيا والممات ومن فتنة المسيح الدجال)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ فەرمانی پێ كردووین پەنا بگرین بەخوا لە چوار شت: لە نوێژەكانماندا لە سزای ناو گۆڕ، لە سزای دۆزەخ ، لە فیتنەی ژیان و مردن، لە فیتنەی (المسيح الدجال))).

عبدالله ی كوڕی ئیمامی ئەحمەدی كوڕی حەنبەل (پێشەوای ئەهلی سوننە) دەڵێت: ((كاتێ باوكم لە سەرە مەرگدا بوو بە دەستی ئیشارەتی دەكردوو دەیفەرموو: هێشتا نا...هێشتا نا (لا بَعدُ... لا بَعدُ) سێ جار .كاتێ هاتەوە سەرخۆ، گوتم: بابە گیان، ئەوە چیت گوت لەم كاتەدا؟ فەرمووی: كوڕم، چی دەڵێم؟ فەرمووی: بە دەستەكانت ئیشارەت دەكەیت و دەڵێیت (هێشتا نا)... فەرمووی: كوڕم... ئەوە(ئیبلیس)ە لەعنەتی خوای لێ بێت لە ژووری سەرمەوە دانیشتووە، پەنجەكانی خۆی دەگەزێت و دەڵێت: ئەی ئەحمەد لە دەستم دەرچوویت... منیش دەڵێم: هێشتا نا تاكو نەمرم لەسەر یەكتاپەرستی...[3]

ساتێكە لە تەنگانەترین ساتەكان ئەویش ساتی سەكەرات و سەرەمەرگییە خوای

١ـ ((مجموع الفتاوى)) (٤ / ٢٥٥) بتصرف، وانظر: ((التذكرة)) للقرطبي (٣٣) وما بعدها.

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب المساجد، باب ما يستعاذ منه في الصلاة (٥٨٨) من حديث أبي هريرة (ت)، وهو في البخاري، كتاب الجنائز، باب التعوذ من عذاب القبر (١٣٧٧) بلفظ مختلف، ورواه مسلم، (٥٩٠) عن ابن عباس.

٣ـ أخرج هذهالقصة البيهقي في(الشعب) (٨٥٢)، وأبو نعيم في(الحلية)(٩ / ١٨٣)،وابن عساكر(٥/٣٢٤، ٣٢٥).

گــەورە دەفــەرموێت:﴿وَجَآءَتۡ سَكۡرَةُ ٱلۡمَوۡتِ بِٱلۡحَقِّ﴾ق: ١٩، واتــە: وا بێهۆشـــی و سەختی و بوورانەوەی مرۆڤی گیانەڵا هاتە پێشت)).

ئایا دەزانی حەق چییە؟حەق ئەوەیە کە تۆ دەمریت – هەمووان دەمرن– تـەنها خوا زیندووە و نامرێت وە حەق ئەوەیە فریشتەی ڕەحمەت یان فریشتەی عـەزاب ببینی لە کاتی مردنتدا، حـەق ئەوەیـە کـە گۆڕەکـان ببێتـە باخێك لـە باخـەکانی بەهەشت یان چاڵێك لە چاڵەکانی دۆزەخ.

﴿ذَٰلِكَ مَا كُنتَ مِنۡهُ تَحِيدُ﴾ق: ١٩، واتە: ئەوتریێ: ئـەوەش ئەوەیـە کـە کـاتی خـۆی خۆتت لیێ لادەدا و نەت دەویست دووچاری بیت، دە ئایا راست نییـە ؟))، واتـە: نـاتوانی لێـی هــەڵبێی یـان بـڕۆی یـا رابکـەیت... دەڕۆی بـۆ لای پزیـشك ئەگـەر نەخۆشییەك رووی لیێ کردی لە ترسی مردنا، دەڕۆی بۆ لای خواردن ئەگەر هەستت بە برسییەتی کرد لە ترسی مـردن... دەڕۆی بـۆ لای خواردنـەوە کـاتیێ هەسـتت بـە تینیـوتی کـرد لـە ترسـی مـردن... ئـەمجار چـی؟ ئـەی هـەرزەکاری بـەهێز... ئـەی زیرەکـی بلیمـەت... ئـەی کەسـی گـەورە... ئـەی کەسـی بـچووك... ئـەی کەسـی دەوڵەمەند... ئەی کەسی هـەژار... ئـەی کەسـی سـاغ و سـەلامەت... ئـەی کەسـی نەخۆش...

کــل بــاك فــسيبكى وكــل نــاع فــسينعى
وكــل مــذخور ســيفنى وكــل مــذكور سينــسى
لــيس غــير الله يبقــى مــن عــلا فــالله أعلــى

واتـە: هـەموو ئەوانـەی دەبوونـە هـۆی گریـانی خـەڵکی دەبـیێ بگـرین ، هـەموو ئەوانـەی هـەواڵی مـەرگیان دەگەیانـد دەبـیێ مردنیـان رابگەیـەنریێ، هـەموو شـتێکی پاشەکەوت کراو دەبیێ نەمێنی، هەموو شتێکی باسکراو دەبیێ لە بیر بـچێتەوە، هـیچ شتێك جگە لە خوا نامێنیێ، هەرکەسیێ بەرز بووە و ئەوا خوا لە هەمووی بەرزترە.

تەماشا بکە بۆ ئەوەی لاوازییەکەی ببینی لەو کات و ساتەدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلتَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنۡۜ رَاقٖ ﴿٢٧﴾ وَظَنَّ أَنَّهُ ٱلۡفِرَاقُ ﴿٢٨﴾ وَٱلۡتَفَّتِ ٱلسَّاقُ بِٱلسَّاقِ ﴿٢٩﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ يَوۡمَئِذٍ ٱلۡمَسَاقُ﴾ القيامة: ٢٦ـ ٣٠، واتە: نەخێر هەر ئاوا بۆیان ناچێتە سەر، کاتێ گیان گەیشتە قورقوڕاگەو مرۆڤ گەیشتە گیانەڵان و هیچ نوشتەو ئەفسانەیەك کەڵکی نەما.(٢٦) ئەو کاتە بەوەی لە دەورەیەتی گوترا: کێ چارەسەری دەکات؟ (٢٧) زانی ئەوە ساتی جیابوونەوەیە لە دونیادا، ئیتر(نەخۆشەکە) دڵنیا دەبێت ئەو حاڵەی ئەوی تێدایە بە ئێجگاری مردن و کاتی ماڵئاوایی و جیابونەوەیە لە دونیادا، چونکە فریشتەکانی مەرگ دەبینێ (٢٨) لاقێکی لەوی تری ئاڵا (کاتی گیان کێشان) لە بەر سەختی رۆژەکە.(٢٩) ئەو رۆژە حوکمی راپێچکردن بۆ پەروەردگارتە بۆ لێپرسینەوە و خواردنی بەری کێڵگەکەی خۆت(٣٠))).

تۆمارگەکە کرایەوە و کتێبەکان راگەیەندران و بڵاوکرانەوە دەبینی ﴿فَلَا صَدَّقَ وَلَا صَلَّىٰ ﴿٣١﴾ وَلَٰكِن كَذَّبَ وَتَوَلَّىٰ﴾ القيامة: ٣١ـ ٣٢، واتە: جا مرۆڤی بێ باوەڕ لە بەر ئەوە کە نەبڕوای کردووە و نە نوێژیشی خوێندووە .(٣١) بەڵکو قورئانی بە درۆ زانیوە و روویشی لێ وەرگێڕاوە، لە قیامەتدا خەجاڵەتە(٣٢))). پشتی لێ کرد و ئایەتەکانی خوای بە درۆ خستووەتەوە و فەرموودەکانی پێغەمبەری ﷺ بە درۆ خستەوە و باوەڕی پێیان نەبوو، پشتی لە حەق کرد و لە رێگای لایدا ﴿كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلتَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنۡۜ رَاقٖ﴾ القيامة: ٢٦ـ ٢٧. ابن عباس دەڵێت: ((وَقِيلَ مَنْ رَاقٍ)) ئەگەر روحەکەی بەرز کرایەوە، فریشتەکان دەڵێن: ئایا کێ بەرزی دەکاتەوە فریشتەی رەحمەت یاخود فریشتەی عەزاب)[1] ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە... بمانپارێزە...!!

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسۡتَقَٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيۡهِمُ ٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحۡزَنُواْ وَأَبۡشِرُواْ بِٱلۡجَنَّةِ ٱلَّتِي كُنتُمۡ تُوعَدُونَ

١ـ أخرجه الطبري في ((التفسير)) لسورة القيامة: (آية ٢٦، ٢٧)، و عزاه السيوطي في ((الدر المنثور)) لابن أبي الدنيا في ((ذكر الموت))، وابن أبي حاتم، وهو في ((تفسيره)) (القيامة: ٢٦، ٢٧) من طريق: عمرو بن مالك عن أبي الجوزاء عن ابن عباس.

﴿ نَحْنُ أَوْلِيَآؤُكُمْ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِي ٱلْآخِرَةِ ۖ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِيٓ أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ ﴾ فصلت: ٣٠-٣٢، واتە: بێ گومان ئەو کەسانەش وتیان: پەروەردگارمان خوایە پاشان خۆیان ڕاست کردبوویەوە، واتە: زۆر بە مەحکەمی لەسەر یەکتاسین وەستان و بە هیچ لایەکدا لایان نەدا، کاتێ مردن، لە گۆڕدا لە کاتی زیندووبوونەوەدا فریشتە دائەبەزنە لایان و پێیان دەڵێن: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان – پاش خۆتان– دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە.(٣٠) ئێمە لە ژیانی دونیادا دۆستان بووین، لە پاشەڕۆژێشدا،دۆستان دەبین وە لەوێ نەفستان چ بخوازێ ئامادەیە بۆتان و هەرچیش بخوازن لە بەهەشتدا بۆتان هەیە.(٣١) ئەم مێوانداریەش،میواندارییەکە لەلایەن پەروەردگارێکی گوناهپۆشی بەبەزەییەوە ((٣٢)).

ئەهلی ئیمان و ئەهلی بەردەوام بوون لەسەر ڕێگای ڕاستی، فریشتەکان لە لایەن خوای گەورەوە بە سەریاندا دادەبەزن، کەسی ئیماندار فریشتەی دامەزرێنەر دەبینێ ئایا ئەوە چی سات و کاتێکە؟؟ ڕەنگە یارمەتی بدرێت لەوەی کە خوای گەورە بۆی ئامادەکردووی لە بەهەشتی بەریندا لەو ساتەدا...

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت لە فەرموودەیەکی (صحیح)دا کە (ابن ماجه)[١] و جگە لەو ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (ابو هريرە)ەوە دەڵێت: ((المیت تحضره الملائكة))، واتە: لە کاتی مردندا (فإذا كان الرجل صالحا قالوا – واتە: فریشتە بە روحەکەی دەڵێت: ((أخرجي أيتها النفس الطيبة كانت في الجسد الطيب، أخرجي حميدة، وأبشري بروح و ريحان، و رب راض غير غضبان)) واتە: ئەی ئەو نەفسەی کە لە جەستەیەکی پاکدا بوویت بە سوپاسگوزارییەوە دەرچۆ، موژدە بۆ تۆ بە بۆن و بەرامی خۆشی بەهەشت و پەروەردگارێك کە لێت ڕازییە و تووڕە و پەست نییە)) خودایە بمانگێڕە لەو هەڵبژێردراوە لە خواترسانە...

١ـأخرجه ابن ماجه، كتاب الزهد، باب ذكر الموت و الاستعداد له (٤٢٦٢) و أحمد (٢ / ٣٦٤) وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن ابن ماجه))

لە پاشان ئەم وشانە بە درێژی دەناسێن لە بەشەکانی داهاتوودا (انشاء الله) داوا لە خوا دەکەم کە کۆتایی ژیانی من و ئێوە بە یەکتاپەرستی و ئیمان بێت و خوای گەورە کۆتایی ژیانمان بە چاکە بگێڕێ.

گیان دەرچوون

لە بەشی ڕابوردوودا لە باسی ئەم دیمەنە ترسناك و سامناکە ڕاوەستاین، کە بە ئاشکرا لاوازی مرۆڤی تیادا بە دی دەکرێت هەر چەندە کەسەکە بە هێز و بە دەسەڵات بێت وە هەرچەندە خاوەن پلە و پایە بێت، لە سەرەمەرگدا دەیبینی کەسێکی زۆر بێ هێز و لاوازە... هەموو هۆکارەکانی بزر کردووە و لێی بڕاوە... هەموو شتێکی ون کردووە. ئەوەتا تەماشای (هارون الرشید) بکەن... کە بە هەورەکەی دەگوت کاتێ لە چەقی ئاسماندا بوایە پێی دەگوت: ئەی هەورەکە لە هەر کوێیەك دەباری بە ئارەزووی خۆت ببارە، دڵنیابە کە داهاتەکەت هەر دەگەڕێتەوە بۆ لای خۆم ـ انشاء الله...

ئایا دەزانی — برا شیرینەکەم — مانای ئەم وشانە چییە؟ مانای ئەوەیە دەیەوێ بۆ خەڵکی ڕوون بکاتەوە، تا چەند موڵك و دەسەڵاتەکەی فراوانە...

تەماشای فراوانی موڵکی (هارون الرشید) بکەن... کاتێ لەسەر جێگای مردن بوو، ئاکام و ئەجەلەکەی لێی نزیك بووەوە وکۆتایی ژیانی هات، دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: ﴿مَآ أَغۡنَىٰ عَنِّي مَالِيَهۡۜ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلۡطَٰنِيَهۡ﴾ الحاقة: ٢٨ـ ٢٩، واتە: دارایی وماڵەکەم هیچ کەڵکێکی پێ نەگەیاندم بۆ ئەم ڕۆژەم.(٢٨) ئەو موڵك و دەسەڵاتەی بووم لە دەس چوو نە ڕشتەم نە پایەوپلەم، هیچیان نەیان توانی تۆزقاڵەیەك ئارامم بکەنەوە(٢٩))).کوا سەروەت و سامان؟ کوا دەسەڵات و سوڵتان؟ کوا موڵکەکان؟ هەمووی نەما و بزر بوو... بۆیە (هارون الرشید)سوور بوو لەسەر ئەوەی کە هەڵیگرن و بیبەن بۆ ئەوەی گۆڕەکەی ببینێ کە تیادای دەنێژن... لە پاش ئەو هەموو موڵکە... ئەو فراوانییە ئەو ڕابواردن و خۆشگوزرانییە ئەو کامەرانییە ئەو خەیر و خەیراتە... دەیەوێ ئەو چاڵە ببینێ تیادا دەخەوێ تاکو ئەو کاتەی خوا خۆی ویستی لێ بێت... دەیەوێ گۆڕەکەی خۆی ببینێ هەڵیانگرت...(هارون الرشید) تەماشای گۆڕەکەی خۆی کرد و دەستی

بە گریان کرد ئەمجار سەری بەرز کردەوە بۆ ئاسمان و فەرمووی: ((ئەی ئەو کەسەی هەرگیز موڵکەکەی لە ناو ناچێت ڕەحم بکە لەو کەسەی موڵکەکەی لە ناوچوو...)).[1]

ئەی خودایە...!! کوان پادشاکان؟؟ کوان سوڵتانەکان؟؟ کوان دەوڵەمەندەکان؟؟ کوان هەژارەکان؟؟ کوان ستەمکاران؟؟ کوان بە هێز و شکۆدارەکان؟ کوان کیسراکان؟ کوان قەیصەرەکان؟؟

أين الظالمون و أين التابعون لهم في الغي — بل أين فرعون وهامان؟
أين من دوَّخوا الدنيا بسطوتهم — وذكرهم في الورى ظلم و طغيان ؟
هل أبقى الموت ذا عزّ لعزته — أو هل نجا منه بالسلطان إنسان ؟
لا والذي خلق الأكوان من عدم — الكلُّ يفنى فلا إنس و لا جان

واتە:کوان ستەمکاران و کوان شوێنکەوتووانیان لەگومڕاییدا؟، بەڵکو کوا فیرعەون و هامان ؟، کوان ئەوانەی کە دونیایان قاڵ کردبوو بە دەسەڵاتیان و، یادی ئەوان لە نێو دروستکراوەکاندا لە ستەم و سەرکەشی؟، ئایا مردن هیچ خاوەن عیززەتێکی هێشتووەتەوە بە هۆی عیززەتەکەیەوە، یان ئایا هیچ مرۆڤێك بە هۆی سوڵتانەکەیەوە رزگاری بووە؟ نەخێر سوێند بەو کەسەی کە بوونەوەرەکانی لە نەبوونەوە دروستکردووە، هەموو نامێنن نە مرۆڤ و نە جنۆکە.

أيا عبد كم يراك الله عاصيا — حريصا على الدنيا وللموت ناسيا
أنسيت لقاء الله واللحد والثرى — ويوما عَبُوساً تشيبُ فيه النواصيا
لو أن المرء لم يلبس ثيابا من التقى — تجرد عريانا ولو كان كاسيا
ولو أن الدنيا تدوم لأهلها — لكان رسول الله حياً وباقيا

١- ((إحياء علوم الدين)) (٤ / ٤٨١). وقد روى ابن أبي الدنيا في (المحتضرين) (١١٧) عن عبدالله بن بساط قال: أحتضر بعض الملوك، فجعل يقول: ((يا من لا يزول ملكه، ارحم من قد زال ملكه)).

ولكنهـــا تفنـــى ويفنـــى نعيمهـــا وتبقى الذنوب والمعاصى كما هى

واتە: ئەی بەندەکە، تا چەند خودا لە سەرپێچیدا دەتبینیٚ؟ سووری لەسەر دونیا و مردنت لە بیر کردووە، ئایا دیدەنی خوا و گۆڕ و خاکت لە بیر چووە، رۆژێکی گرژو مۆن کە پەرچەم و ناوچاوەکان تیایدا پیر دەبێت، ئەگەر کەسێك پۆشاکی تەقوا نەپۆشێت، ئەوا کەسێکی رووتە هەرچەندە جل و بەرگی لە بەردا بێت، ئەگەر دونیا بۆ دانیشتوانەکەی بەردەوام بوایە، ئەوا پێغەمبەری خواﷺ زیندوو دەبوو و دەمایەوە، بەڵام لە ناو دەچێت و خۆشگوزرانەکەیشی لە ناو دەچێت، کەچی تاوان سەرپێچیەکان دەمێننەوە هەر وەکو خۆی.

يـــا نفـــسُ أزف الرحيـــل وأظلـك الخطـب الجليـلُ
فتـــأهبي يـــا نفـــس لا يلعـب بـك الأمـل الطويـلُ
فلتَنَـــزِلِنَّ بمنـــزلٍ ينـــسى الخليـــل بـــه الخليـــلُ
وليركـــبن عليـــك فيـــه مـــن الثـــرى ثقـــل ثقيـــلُ
قُـــرِن الفنـــاء بنـــا جميعـــا فما يبقـى العزيـز ولا الـذليلُ

واتە: ئەی نەفسەکەم کاتی کۆچکردن نزیك بووەتەوە، کارەکانی خودای شکۆمەند سێبەری بۆ کردووی، بۆیە ئەی نەفسەکەم خۆت ئامادە بکە، هەرگیز هیوا درێژی یاریت پیٚ نەکات، رۆژێك دێت کە دەچیتە جێگایەك هاوریٚ هاورێی لە بیر دەچێتەوە، خاکی زۆر قورس لەسەر شانت کۆ دەبێتەوە، فەوتان هاودەمە لە گەڵ هەمووماندا بۆیە هیچ کەس نامێنێت نە شکۆمەند و نە زەلیل.

خوای گەورە بە خۆشەویستە هەڵبژێردراوەکەو پێغەمبەرکەیﷺ خۆی فەرمووە: ﴿ وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ ٱلْخُلْدَ ۖ أَفَإِيْن مِّتَّ فَهُمُ ٱلْخَـٰلِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ ۗ وَنَبْلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلْخَيْرِ فِتْنَةً ۖ وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ ﴾الأنبياء:٣٤ـ ٣٥، واتە: ئێمە پێش لە تۆ وامان نەکرد مرۆیەك نەمریٚ ئایا ئەگەر تۆ بمری، ئەوانە ژیانی هەتا هەتاییان دەبیٚ؟!نە، هەرگیز شتی وا نییە(٣٤) هەموو گیانێك تامی مردن هەر

دەچێژێ و دەمرێ، بە ناخۆشی،خۆشی، هەژاری،دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی،تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ ئەگینا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش ئیقامەی حوججەیان لەسەر دەکات تا کەس بیانووی نەمێنێ سەرەنجام هەر بۆ لای خۆمان دەگێردرێنەوە ئەوسا بەپێی ڕەفتارو دەرچوونتان لە تاقی کرنەوەکەدا پاداش و تۆڵە وەرئەگرن(٣٥))).

خـــــوای گــــــەورە دەفـــــــەرموێت: ﴿قُلْ إِنَّ ٱلْمَوْتَ ٱلَّذِى تَفِرُّونَ مِنْهُ فَإِنَّهُۥ مُلَٰقِيكُمْ﴾ الجمعـة:٨، واتـە: پێیـان بلّـێ: ئـەی پێغەمبـەرﷺ بـێ گومـان ئـەو مردنەی کە ئێوە لە بەری هەڵدێن و ئەترسن پێی بگەن بە ڕاستی هەر ئەتانگاتێ)).

خوای گەورە دەفـەرموێت: ﴿فَإِذَا جَآءَ أَجَلُهُمْ لَا يَسْتَأْخِرُونَ سَاعَةً وَلَا يَسْتَقْدِمُونَ﴾ الأعراف: ٣٤، واتە: جا هەر کە کۆتایی ماوەکەیان هات نە سات و کاتێك دوادەکەون و نەپێشیش دەکەون لـەو سـات و وەختـەی بۆیـان دیـاری کـراوە ئەوسـایش گشت دەچنەوە لای خوا)).

النفس تبكى على الدنيا وقد علمت	أن السلامة فيها ترك ما فيها
لا دار للمرء بعد الموت يسكنها	إلا التى كان قبل الموت يبنيها
فإن بناها بخير طاب مسكنها	وإن بناها بشر خاب بانيها
أموالنا لذوى الميراث نجمعها	ودورنا لخراب اليوم نبنيها
وكم من مدائن فى الآفاق قد بنيت	أمست خراباً وأفنى الموت اهليها
أين الملوك؟ التى كانت مسلطنة	حتى سقاها بكأس الموت ساقيها
إن المكارم أخلاق مطهرة	الدين أولها والعقل ثانيها والعلم ثالثها
والحلم رابعها والجود	خامسها والفضل باقيها
لا تركنن إلى الدنيا	فالموت لاشك يفنينا ويفنيها
واعمل لدار غد رضوان خازنها	والجار أحمد والرحمن ناشيها
قصورها ذهب والمسك طينتها	والزعفران حشيش نابت فيها
أنهارها لبن مصفى ومن عسل	والخمر يجرى رحيقاً فى مجاريها

والطير تجری علی الأغصان عاكفةً تسبح الله جهراً فی مغانيها
فمن يشتری الدار فی الفردوس يعمرها بركعة فی ظلام الليل يحييها

واتە: نەفسەکەم بۆ دونیا دەگری و باش دەزانیٚ، کە بێوەیی تیایدا واز هێنانە لەوەی کە تیایدایە،بۆ هیچ کەس لە پاش مردن هیچ خانویەك نییە تیایدا نیشتەجیٚ بیٚ، تەنها ئەوە نەبێت کە لە پێش مردن بنیات ناوە، ئەگەر بە چاکە دروستی کردووە ئەوا جێگایەکی خۆشە، ئەگەر بە خراپە دروستی کرد ئەوە دروستکەرەکەی پەشیمان دەبێتەوە، سامانەکانمان بۆ کەس و کاری پاش خۆمان کۆی دەکەینەوە خانووەکانمان بۆ کاول کردنی ڕۆژگار دروستی دەکەین، چەندەها شار لەو ئاسۆیانەدا دروستیان کرد، کەچی هەموو کاول بوون و مردنیش ئەهلەکەی فەوتاند، کوان ئەو پادشایانەی کە دەسەڵاتدار بوون، تاکو بە دەستی ئاوگێر (بەرداخی مردنی) کردە نۆشی، ڕێگا و شتە جوانەکان پاك و تەمیز و دیارن، ئاین یەکەمیانە و هۆش دووەم و زانست سێیەمە، هێمنی و لە سەرخۆیی چوارەمە و بەخشندەیی، پێنجەمە و چاکەکاری پاشماوەکەیەتی، خۆت مەدە پاڵی دونیا چونکە بێ گومان مردن ئێمە و ئەویش لە ناو دەبات، بۆیە کار بکە بۆ ماڵەکەی سبەینیٚ کە (رضوان) گەنجینەوانییەتی وهاوسێکەت (أحمد)ەو (الرحمن) دروستی کردووە، کۆشکەکانی ئاڵتونە و قوڕ و خاکەکەی مسکە،وە گژ و گیاکەی زەعفەرانە و تیایدا سەوز بووە، ڕووبارەکانی ماستی پاڵفتەن و هەنگوین، مەی وەکو شیلە بەروبارەکانیدا تێدەپەڕیٚ، باڵندەکان لەسەر لقەکانی دێن و دەچن، یاد و تەسبیحاتی خوا بە ئاشکرا دەکەن لە لانەکانیاندا، کیٚ دیەویٚ ماڵێك بکریٚ لە فیردەوسدا، ئاوەدانی بکاتەوە بەرکاتێك لە تاریکی شەودا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كَلَّآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلتَّرَاقِيَ ﴿٢٦﴾ وَقِيلَ مَنۡۜ رَاقٖ﴾ القيامة: ٢٦ـ ٢٧، واتە: کیٚ ڕوحەکەی بەرز دەکاتەوە.... کیٚ دوعای بۆ دەکات... کیٚ چارەسەری دەکات؟ پزیشکەکانی دەوریان لێداوە ئەم پزیشکە تایبەتە بە نەشتەرگەری دڵەوە... ئەویتر تایبەتمەندە بە نەشتەرگەری مێشك و دەمارەکانەوە سێیەم مامۆستایەکی گەورەی لێهاتووە لە بواری بێهۆشکەریدا و ئەویتر لە بوارێکی

ترداو پێنجەم لەبوارێکی تردا لەدەوری کۆ بونەتەوە و پزیشکەکان سەرسام بوون و بێ توانا بوون... تەماشای بکە لە کاتێکدا ئەو ڕەنگی زەرد بووەتەوە وەرەنگی بزرکاوەو، پەلەکانی سارد بووتەوە و پێستەکەی گرژ بووەتەوە و هەست بە ساردییەکی سەخت دەکات لەم کاتی سەکەراتدا بەرەو سەرپەنجەکانی هەردوو دەست و هەردوو پێییەکان دەڕوات، لەم کات و ساتەدا... هەولێکی بێ وچان دەدات — لە کاتێکدا ئەو لە سەرەمەرگدایە — لێوەکانی بجولێنێتەوە و زمانەکەی بە وتنی وشەی (التوحید) یەکتاپەرستی خوای گەورەیە بە وشەی (لا الـه الا الله) وا هەست دەکات کە زمان و لێوەکانی وەکو چیا وان و نایەوێ بە هیچ شێوەیەك بجولێتەوە... تەنها بۆ ئەو کەسانە نەبێت کە خوای گەورە بۆی ئاسان دەکات و دەتوانێت بلێیت(لا اله الا الله).

لەم کاتەدا من هەست دەکەم و لەحاڵی ئەو دەزانم...خەڵکی لێی کووبونەتەوە و دەڵێن: فلان ناتوانێ زمانی بجولێنێتەوە وە ناتوانێت براکانی بناسێت، ناتوانێ وەڵامی هاوسێ و براکانی بداتەوە... هەست دەکەم لە حاڵی ئەو کاتێ گوێی لە قسەکانی ئەوانە... بەڵام توانای نییە وەڵامیان بداتەوە... وە هەست دەکەم کاتێ کە تەماشای ئەوان دەکات لە ساتێکی بە ئاگا بووندا لە نێوان سەکەرات و سەرەمەرگدایە وە بەزمانی حاڵ وڵامیان دەداتەوە بەڵکو ڕەنگە بە زمانی قسەکردن پێیان دەڵێت: ئەی کەس و کارەکەم... ئەی خۆشەویستەکانم... ئەی کوڕەکانم ... بە تەنها جێم مەهێڵن... بە تەنها لە گۆڕم مەنێن... من باوکی ئێوەم... من خۆشەویستی ئێوەم... من بووم ئەو کۆشکانەم دروست کرد... من بووم خانووەکانم ئاوەدان کردەوە... من بووم پەرەم بە بازرگانی دا من بووم ئەو هەموو سەروەت و سامانەم کۆ کردەوە... کێ لە ئێوە تەنها یەك ساڵ یان دوو ساڵم بۆ زیاد دەکات... مانگێك یان دوو مانگ ڕۆژێك یان دوو ڕۆژ... کاتژمێرێك یان دوو کاتژمێر.

لێرەدا قسەی خوای گەورە بەرز و بڵند دەبێتەوە: ﴿فَلَوْلَآ إِذَا بَلَغَتِ ٱلْحُلْقُومَ ﴿٨٣﴾ وَأَنتُمْ حِينَئِذٍ تَنظُرُونَ ﴿٨٤﴾ وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنكُمْ وَلَٰكِن لَّا تُبْصِرُونَ ﴿٨٥﴾ فَلَوْلَآ إِن كُنتُمْ

غَيْرَ مَدِينِينَ ﴿٨٦﴾ تَرْجِعُونَهَآ إِن كُنتُمْ صَٰدِقِينَ ﴿٨٧﴾ فَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُقَرَّبِينَ ﴿٨٨﴾ فَرَوْحٌ
وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ ﴿٨٩﴾ وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٩٠﴾ فَسَلَٰمٌ لَّكَ مِنْ أَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ
﴿٩١﴾ وَأَمَّآ إِن كَانَ مِنَ ٱلْمُكَذِّبِينَ ٱلضَّآلِّينَ ﴿٩٢﴾ فَنُزُلٌ مِّنْ حَمِيمٍ ﴿٩٣﴾ وَتَصْلِيَةُ جَحِيمٍ ﴿٩٤﴾ إِنَّ
هَٰذَا لَهُوَ حَقُّ ٱلْيَقِينِ ﴿٩٥﴾ فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ ﴾ الواقعة: ٨٣ـ ٩٦، واتە: جا بۆ چ کاتێ گیانی یەکێکتان گەیشتە گەروو(٨٣) و ئێوەیش لەو کاتەدا سەیری ئەکەن چۆن گیانی دەرئەچێ؟(٨٤) ئێمە نزیکترین لێیەوە لە ئێوە، زاناترین بە حاڵی لە ئێوە، بەڵام ئێوە فریشتەکان نابینن چۆن ئامادە بوون بۆ گیان کێشانیان جا ئەگەر ئێوەن دروستکەر — وەك خۆتان نکوولّی هەق ئەکەن— بۆچی گیانی ئەو مردووە ناگێڕنەوە؟! (٨٥) دەبا ئەگەر پاداشتی کردەوەکانتان نادرێتەوە وەك ئێوە پێتان وایە!.(٨٦) گیانەکەی بۆ دەگێڕنەوە ئەگەر ڕاست ئەکەن زیندووبوونەوە نییە و لێپرسینەوە نییە، دیارە کە هەرگیز ئەو دەسەڵاتەتان نییە، جا چاك بزانن کە ئەبێ هەر خوا ئەوە بکات و بڕوایشی پێ بێنن(٨٧) ئینجا ئەگەر مردووەکە لە نزیکخراوەکان بێت(٨٨) ئەوە ئیسراحەت و ڕزق و ڕۆزییەکی چاك و بەهەشتی بەرینی بۆ هەیە(٨٩) خۆ ئەگەر لە یارانی لای ڕاست بێت(٩٠) فریشتەکان پێیان ئەڵێن: لە لایەن یارانی لای ڕاستەوە سڵاوت لێ بێ (٩١) بەڵام ئەگەر لە دەستەی بێ باوەڕان و گومڕایان بێ(٩٢) ئەوە میوانداری لە ئاوێکی کوڵ بە کوڵ(٩٣) و خرانە نێو ئاگری بۆ هەیە.(٩٤)بێ گومان ئەمەی بۆت باس کرا لەم سوورەتەدا ئەی محمدﷺ سەبارت بە هەرسێ دەستەکە، هەواڵێکی ڕاستی بێ گومانە(٩٥) جا کەوایە تەسبیح بکە بە یادی ناوی خوای مەزنت(٩٦))).

پاکی و بێگەردی بۆ تۆ(ئەم قسەیە جگە بۆ تۆ بە کەسی تر ناگوترێت) ئەی ئەو کەسەی کە بە مردن گەردنی شکۆمەندانت زەلیل کردووە...

پاکی و بێ گەردی بۆ تۆ...! ئەی ئەو کەسەی بە مردن هیوا و ئاواتی قەیصەرەکانت بڕییەوە...

ئەی ئەو کەسەی بە مردن لە کۆشکەکانیانەوە گواستیانتەوە بۆ گۆڕەکانیان... لەڕوناکی جێگاکانیانەوە بۆ تاریکی گڵکۆکانیان... لە یاریکردن لە گەڵ ئافرەت و

منداڵ و خزمەتکارەوە بۆ هاوبەشی لە گەڵ کرم و ڕیسواییدا... لە ڕابواردن لە نێو جۆرەها خواردن و خواردنەوە بۆ گەوزانەوە لە نێو جۆرەها خاك و قوڕاودا... ﴿فَسَبِّحْ بِٱسْمِ رَبِّكَ ٱلْعَظِيمِ﴾.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُوا۟ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَـٰمُوا۟ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا۟ وَلَا تَحْزَنُوا۟ وَأَبْشِرُوا۟ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴾ فصلت: ٣٠، واتە: بێ گومان ئەو کەسانەش فەرموویان: پەروەردگارمان خوایە پاشان خۆیان ڕاست کردبوویەوە، واتە: زۆر بە مەحکەمی لەسەر یەکناسین وەستان و بە هیچ لایەکدا لایان نەدا، کاتێ مردن، لە گۆڕدا لە کاتی زیندووبوونەوەدا فریشتە دائەبەزنە لایان و پێیان دەڵێن: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان — پاش خۆتان — دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە)) .

کەی فریشتە دادەبەزێتە سەر ئەهلی باوەڕ و سەقامگیران؟؟

ئەهلی عیلم لەم بارەیەوە دوو بۆچوونیان هەیە: [١]

یەکەم... زانایانمان فەرموویانە: ((فریشتە دادەبەزێتە سەر ئەهلی باوەڕ و یەکتاپەرستی و بەردەوامبوون لە کاتێکدا ئەوان لە سەرەمەرگدان لەم ساتانەدا... ساتەکانی سەکەرات و سەرەمەرگی... فریشتە دادەبەزێ بە مەبەستی دامەزراو کردنیان... بەڵێ بۆ دامەزراوکردن... خودایە ئاخر خەیرمان بە نسیب بکە . فریشتە لەسەر سەری کەسی ئیمانداری ڕاستگۆی یەکتاپەرست دادەنیشێت بە مەبەستی دامەزراوکردنی... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّـٰلِمِينَ ۚ ﴾ إبراهيم: ٢٧،

١ـ انظر: تفسير الطبري، وابن كثير عند تفسير سورة فصلت آية (٣٠).

واتە: جا ئەوانە کە باوەڕیان بە خوا و بە گشت بڕیارەکانی خوا هێناوە، بە هۆی ئەم وشە جێگر و نەگۆڕاوەی (لا الە الا اللە) خوا پێگەیان قایم و سابت ئەکا لە ژیانی ئەم دونیا و لە ژیانی ئەو دونیا و ستەمکارانیش گومرا و سەر لێشێواو دەکات خوا بیەوێ هەر شتێ بکات زۆر بە ئاسانی دەیکات حەز بکا کێ رینموویی بکا و کێیش گومڕا و سەر لێشێواو بکا ئەمانە هەموو لە دەسەڵاتی ئەودان)).

بۆیە کەسی وا دەبینین لە سەرەمەرگدا بە بزەوە گیانی دەردەچێت... تەماشا دەکەن وەکو ئەوەی قسە لە گەڵ کەسانێکدا بکات تەنها ئەو دەیانبینێ... هەموو ئەوانەی کە لە ژوورەکەدا دانیشتوون لە گەڵیدا هیچ نابینن، چونکە ئەو بە کردەوە دەستی کردووە بە گواستنەوە بۆ جیهانێکی تر . فریشتەکانی خوا یارمەتی دەدەن بۆیە دەبینی رووی گەش دەبێتەوە لە بەر خۆیەوە و لەسەر خۆ وشەی یەکتاپەرستی (توحید) دووبارە دەکاتەوە... بە سووك و ئاسانی... بۆ ؟؟

چونکە ئەوەی لەم ساتانەدا ئەو وشەیە دووبارە بکاتەوە ئەوە ئەو کەسەیە کە باوەڕی بە خوای زەوی و ئاسمانەکان هێناوە و خوای زەوی و ئاسمانەکانیش باوەڕی بە ئەو کردووە و دەیناسێت، ئەوە کەسێکە لە ژیانیدا لەسەر وشەی یەکتاپەرستی (توحید) ژیاوە... هەر کەسێ لەسەر شتێك بژێت ئەوا لەسەر ئەو شتە دەمرێت... هەر کەسێ بە هەر شتێکەوە بمرێت ئەوە بەو شێوەیە زیندوو دەکرێتەوە ئەگەر تۆ لەسەر گوێڕایەڵی بژیت ئەوا لەسەر گوێڕایەڵی دەمرێت و لەسەر هەمان گوێڕایەڵی زیندوو دەکرێیتەوە... هەروەها ئەگەر کەسێك لەسەر سەرپێچی ژیا بێت... ئەوا لەسەر هەمان سەرپێچی دەمرێت...ئەگەر تەوبە نەکات...

ئەو برایانە لە ئەمریکا بۆیان گێڕامەوە– کاتێ بە سەردانێك چووم بۆ لایان – دەربارەی گەنجێکی ئەمریکی، کە لە نوێژی بەیانیدا دێتە ژوورەوە بۆ یەکێ لە مزگەوتەکانی شاری(بروکلن) لە ویلایەتی (نیویورك) کاتێ ئەوان لە نوێژەکەیان بوونەوە بەوانی گوت: دەمەوێ ببمە کەسێك لە شوێنکەوتوانی (محمد ی کوڕی عبداللە)ﷺ... دەمەوێ بێمە نێو دینی ئیسلامەوە بۆیە ڕێگام نیشان بدەن چی

بکەم؟؟ فەرموویان: تۆ کێیت؟ چیرۆکەکەت چییە؟؟ چی تۆی هێناوە بۆ ئێرە؟

فەرمووی: ڕێگام نیشان بدەن، کە چی بکەم و پرسیار مەکەن...

فەرموویان: هەستە خۆت بشۆ و شایەتمان بهێنە... ئەویش هەستا خۆی شت و شایەتمانی هێنا و ئەمجار فێری نوێژیان کردوو نوێژی بەیانی کرد...

فەرمووی: دەمەوێ لەگەڵ ئێوەدا بمێنمەوە لە مەڵبەندەکەتان بۆ ماوەی چەند ڕۆژێك بۆ ئەوەی دەربارەی ئیسلام شت فێر بم... ئەوانیش ڕێگایان پێ دا بۆ ئەوەی لە گەڵیاندا بمێنێتەوە... ڕۆژی یەکەم بەسەر چوو... دووەمیش... سێیەمیش... لەو ماوەیەدا سەرنجی براکانی بۆ لای خۆی ڕاکێشا بوو، لە بەر درێژی سوژدەکانی لە بەر دەستی خوای گەورەدا و لە بەر زۆر گریانی و سوور بوونی لەسەر گوێگرتن لە قورئانی پیرۆز... کاتێ لە نوێژی مەغریب بوونەوە لە تەنیشت برایەك لە براکانمان دانیشت بۆ ئەوەی گوێ لە خوێندنەوەی قورئان بگرێت... ئەو برایە پێی گوت: براکەم... وام لێهاتووە، خۆم بە کەم دەزانم بە تەنیشتی تۆ وە، هەر کاتێ تەماشات بکەم ئەوا خۆم بە کەم دەزانم.. من بۆ ماوەی دە ساڵە هاتوومەتە نێو ئەم دینەوە وە تۆیش تەنها دوو ڕۆژە هاتووی کەچی دەتبینم هەردەم بە گریان و ترسەوەی و دەتەوێ هەموو کاتێك گوێبیستی قورئان بیت... براکەم ... توخوا... پێم بڵێ باسەکەت چییە؟ چیرۆکەکەت چییە؟

ئەویش فەرمووی: بۆ ماوەی چوار ساڵە دەبێ هیچ شەوێك بە سەرمندا تێناپەڕێ ئیللا من دەگریم و لە خوا دەپاڕێمەوە کەوا ڕێنموییم بکات بۆ سەر دینی حەق و ڕاستی... دەڵێت: ئەو شەوەی، کە من بۆ بەیانییەکەی هاتم بۆ لاتان بە گریانەوە خەوم لێ کەوت لە کاتێکدا من لە خوا دەپاڕامەوە... کە ڕێنموییم بکات بۆ سەر دینی حەق و ڕاستی فەرمووی: ئەو شەوە (عیسا ی کوڕی مەریەم)م لە خەودا بینی(علیه وعلى نبینا أفضل الصلاة والسلام) بە پەنجەی ئیشارەتم بۆ دەکات و دەڵێت: ببە(محمد)ی ... ببە شوێن کەوتووانی (محمد)... دەڵێت: منیش دەرچووم و، پاشان هاتم بۆ لای ئێوە، چونکە یەکەم مزگەوت بوون لەسەر ڕێگاکەم، ئەو برایانە سوێند دەخۆن بە خوای پەروەردگار ... کاتێ بانگدەرەکە

بانگی بۆ نوێژی عیشا فەرموو ئەو گەنجە لەگەڵ براکانیدا چووە ناو نوێژەکەوە و لە ڕکاتی یەکەمدا و لە سوژدەی یەکەمدا سوژدەی برد و سەری بەرز نەکردەوە و نوێژەران نوێژەکانیان تەواو کرد و پێشەواکە سەلامی دایەوە کەچی ئەو برایە لە سوژدەدایە و ... بانگی لێ کرد ... ئەی فلان ئەی فلان کەچی وەڵامی نەبوو بۆیە هەستا بۆ لای ... وە براکانی کە نوێژیان بە تەنیشتەوە دەکرد بانگیان کرد، یەکێکیان جوڵاندیەوە ئەویش بە زەویدا کەوت، کە تەماشایان کرد کەوا گیانی دەرچووە و گەیشتووەتە لای خواکەی... ئەی خودایە، کۆتایی ژیانمان بە چاکە بگێڕی... لە کاتێکدا لە بەر دەستی خوادا سوژدەی بردبوو... چەند کۆتاییەکی خۆشە؟!!! هەر کەسێ بە سوژدەوە بمرێت ئەوا لە قیامەتدا بە سوژدەوە لە گۆڕەکەیدا زیندوو دەکرێتەوە، بۆ لای خوای گەورە بە سوژدەوە حەشر دەکرێت، هەروەکو چۆن ڕاستگۆی باوەڕپێکراو، کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات دەفەرموێت لە فەرموودەیەکی (جابر)ەوە کە لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە دەڵێت:((يبعث كل عبد على ما مات عليه))، واتە: هەموو بەندەیەك لەسەر ئەوە زیندوو دەکرێتەوە کە لە سەری مردووە)).

هەرکەسێ لەسەر گوێڕایەڵییەك بمرێت ئەوا لەسەر هەمان گوێڕایەڵی زیندوو دەکرێتەوە... هەر کەسێ بە جل و بەرگی ئیحرامەوە لە حەج و عومرەدا بمرێت ئەوا ڕۆژی قیامەت بە جل و بەرگی ئیحرامەوە زیندوو دەکرێتەوە لە کاتێکدا ئەو لە گۆڕەپانی مەحشەردا بانگ دەکات و دەڵێت: ((لبيك اللهم لبيك)).

کابرایەك هەبوو کاری بانگدان بوو، خوای گەورە دەوڵەمەندی کردبوو و ژیانی لێ فراوان کردبوو... لە پێش مردنی توشی نەخۆشییەکی سەخت بوو... بووە هۆی ئەوەی لەسەر جێگا بکەوێت . هەموو هۆی گریانەکەی ئەوە بوو کە ئەو لە دوا ڕۆژانی تەمەنیدا لە بانگدان بووە و ناتوانێت بانگ بدات، لەو ڕۆژەی کە خوا ویستی لێ بوو کۆچی دوایی تیادا بکات دەستی بە گریان کرد و دەیگوت:: پەروەردگارا... پەروەردگارا ... ئایا من چی تاوانێکم کردبوو... کە بووە هۆی ئەوەی لە

١ـ أخرجه مسلم، كتاب صفة القيامة، باب الأمر بحسن الظن بالله عند الموت (٢٨٧٨).

دوارۆژەکانی ژیانمدا بانگدانی لێ حەرام کردووم تاوەکو تەوبەی لێ بکەم ؟؟ پەروەردگارا.. بە هۆی تاوانەکانمەوە بانگدانم لێ حەرام مەکە کە هەردەم دڵم پێوەی پەیوەست بووە... لە ژیانمدا سوور بووم لە ئەنجامدانی... پاشان کاتی نوێژی عەسر هات... گوێی لە بانگ بوو لە مزگەوتەکانی نزیك ماڵیانەوە بەرز بووە وە ئەویش دەستی بە گریان کرد لە کاتێکدا ناتوانێت هەڵسێتە سەر پێ... ناتوانێت بجوڵێتەوە... ناتاوانێت لە ماڵ دەرچێت... لە ناکاودا هەستایە سەر پێ و لەسەر جێگاکەی خۆی کە لە سەری خەوتبوو ڕاوەستا... ڕووی لە قیبلە کرد و دەستی بە بانگدان کرد... الله أكبر... تاکو گەیشتە کۆتایی بانگەکە دەڵێت... لا الـه الا الله... پاشان کەوتە سەر جێگاکەی... کەس و کار و منداڵەکانی... لێی کۆبوونەوە بینیان گیانی دەرچووە لە گەڵ وتنی وشەی... لا الـه الا الله... ئاااى چەند کۆتاییەکی خۆشە ! ! ؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((انما الأعمال بالخواتيم))،[1] واتە: هەموو کردەوەکان بە پێی دواییینیانە))

پەروەردگارا... تاوانەکانمان داپۆشە و ئابروومان مەبە... ئەی بە بەزەییترینی هەموو میهرەبانەکان...

وەرە لە گەڵ مندا با پێکەوە دیمەنێکی تر ببینین... خوای گەورە من و ئێوەی لێ بپارێزێ... قوتابییەك بە گریانەوە هاتە ژوورەوە بۆ لام.. سوێندی دام بە خوا بۆ ئەوەی دوعا بۆ باوکی بکەم لە وانەی هەفتانەی ڕۆژی پێنج شەممە بەڵکو خوای گەورە دوعای یەکێ لە پیاوچاکانی ئامادە بووی ئەو کۆمەڵە وەربگرێت کە ئامادەی وانەکە دەبن... وەبینیم کاریگەرییەکی زۆر بە سەر ئەو برامانەوە دیارە... گوتم:براکەم چی بووە؟؟ فەرمووی: باوکم مرد... گوتم: داوا لە خوا دەکەم کە ڕەحمی پێ بکات... فەرمووی: ئەی مامۆستا بەڵام شێوەی مردنەکەی زۆر ناشیرین و قیزەون بوو... گوتم: پێم بڵێ چی بووە؟ فەرمووی: باوکم کەسێکی زۆر بە هێز بوو... تا ڕادەیەك ئەم برامانە لە یادی نایەت کە باوکی هەرگیز توشی ئازارێك یان نەخۆشییەك هاتبێت... خوای گەورە تەندروست و لەشساغی پێ بەخشیبوو...

١ـ تقدم، وهو في ((صحيح البخاري)).

فەرمووی: لەم ڕۆژانەدا پاش خواردنی نانی نیوەڕۆ هەستی بە سك ئێشەیەك كرد... وای بە باش زانی ئەوەی کە لە سکیدایە دەبێ دەری بهێنێ و برشێتەوە... فەرمووی: چووە سەر ئاو وە لەسەر ئاوکۆکە (حوض) وەستا... ئەمجار دەستی بە هاوار کرد... بۆ ئەوەی هەر شتێك لە سکیدایە دەری بهێنی... بەدەنگی بەرز هاواری دەکرد و هەموو گوێمان لە هاوارەکەی بوو... فەرمووی: کاتێ ڕاوەستانی درێژەی خایاند (لە کاتێکدا هێشتا پێویستی پێیەتی) لە بەر زۆر بوونی ئازارەکەی کەوتە سەر ئەژنۆکانی... دەمی لە ئاودەستەکە نزیك کردەوە – دوور بێ لە رووتان – ((أعزکم الله)) نەیتوانی لەسەر ئاوکۆکە بووەستێ بۆیە لە پێش ئاودەستەکە کەوتە سەر ئەژنۆ، هەر کاتێك بیەوێ برشێتەوە ئەوا دەمی لە ئاودەستەکە نزیك دەکردەوە، چونکە نەیدەتوانی ڕابوەستێ ..فەرمووی: پاشان گوێمان لە دەنگێکی بەرز بوو... ئێمەیش چووینە ژوورەوە بینیمان رووی لە ناو ئاودەستەکەدایە لە پاش ئەو هاوارە... جوولەی لێ بڕاوە... کاتێ بەرزمان کردەوە بینیمان گیانی دەرچووە و ڕۆیشتووە بۆ لای خوای گەورە.. پەروەردگارا.. بمانپارێزە... گوتم: پەنا بە خوا... گیانی دەرچوو لە کاتێکدا رووی لە ناو ئاودەستەکە بوو؟ کوڕەکەی فەرمووی: بەڵێ لە ناو ئاودەستەکە... گوتم: براکەم... پێم بڵێ... ئایا حاڵی باوکت چۆن بوو؟ (بە گریانەوە) فەرمووی: تەنها یەك نوێژی بۆ خوا نەکردبوو ..

ئەی خودایە !! ئەی تۆ براکەم... ئایا تاکو ئێستا نوێژەکانت دەفەوتێنێ ؟؟ ئەی خوشکەکەم ئایا تاکو ئێستا نوێژەکانت دەفەوتێنی؟ تاکو ئێستا سەرقاڵی بە بازرگانی کردنەوە ؟؟ تاکو ئێستا سەرقاڵی بە پلە و پایەوە؟؟ تا ئێستاش دەڵێیت: من سەرقاڵم؟ بەلام دڵنیابە کە تۆ هەر وا دەبیت... ئەگەر خۆت بدەیتە دەستی گەردەلولی کارکردنەوە و بەردەوام بیت لەسەر ئەو ڕێگەیە... ئەوا بە ئاگا نایەیتەوە ئیللا لە ناو گۆڕستاندا نەبێت لە نێو لەشکری مردووەکاندا... کەوابوو هەستە بۆ ئەنجامدانی نوێژەکەت... نوێژ دیاری خودایە بۆ ئەم ئوممەتە... پێغەمبەری هەڵبژێردراوﷺ لە سەرووی حەوت ئاسمانەوە هەڵیدەگرێت... بۆ ئەوەی ببێتە پەیوەندییەك لە نێوان ئوممەتەکەی و پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان...

نوێژ پەیوەندی و خەڵاتە... ئەویش دوایین ئامۆژگاری پێغەمبەربووﷺ لە كاتێكدا لە سەرەمەرگدا بوو... بۆیەئەو بەردەوام دەیگوت: ((الصلاة الصلاة وما ملكت أیمانكم))[١] واتە: ئامان وریای نوێژەكانتان بن، وریای نوێژەكانتان بن و ئاگاداری ژێردەستەكانتان بن)).

ئەی بەندەكە...

تـــأتي للـــصلاة فی فتـــور و كأنـك قـد دعیـت إلی الـبلاء
و إن أدیتهـا جـاءت بـنقص لمـا قد كان منك من شرك الریاء
و إن تخلـو عـن الإشـراك فیهـا تـدبر للأمـور بالارتقـاء
و یـا لیـت التـدبر فی مبـاح ولكـن فی المـشقة والـشقاء
و إن كنت المصلي یوما بین خلقه أطلـت ركوعهـا بالانحنـاء
وتعجـل خـوف تـأخیر لـشغل و كـأن الـشغل أولی باللقـاء
وإن كنـت المجـالس یومـا أنثـی قطعت الوقت من غیر اكتفاء
أیـا عبـد لا یـساوي الله معـك أنثـی تناجیـه بحـب وصـفاء

واتە: دێیت بۆ نوێژەكەت بە سستی و لاوازییەوە، وا دەزانی بانگهێشت كراوی بۆ بەڵایەك، ئەگەر ئەنجامی بدەیت ئەوا بە كەم و كورییەوە، چونكە نوێژەكەت (شیركی ریای) تیادایە، ئەگەر (شیركی ریای) تیادا ئەنجام نەدەیت، ئەوا بە جوانی بیردەكەیتەوە بۆ سەركەوتنی كارەكانت، خۆزگە بیركردنەكەت لە شتێكی رێدراودا بوایە، بەڵام ماندوویەتی و بەد بەختی یە، ئەگەر رۆژێك لە ناو خەڵكیدا نوێژ بكەی ئەو كرنۆش بردنت درێژ دەكەیتەوە، پەلە دەیكەیت لە ترسی دوا كەوتنی كارەكەت، وادەزانی كە كاردنەكە لە پێش ترە بۆ ئەنجامدانی، ئەگەر رۆژێك لە مەجلیسێكدا ئافرەت هەبوو، ئەوا كاتەكەت دەبڕیت بە بێ تێر بوون ، ئەی بەندەكە

١ـ أخرجه أبو داود كتاب الأدب، باب في حق المملوك (٥١٥٦)، وأحمد في ((المسند)) (٧٨/١)، وابن حبان (٦٦٠٥)، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (١٥٨)، وأبو یعلی (٥٩٦)، وصححه الشیخ الألباني في ((صحیح الجامع)) (٤٦١٦). و ((الصحیحة)) (٨٦٨) من حدیث عليﷺ.

ئایا خوای گەورە هێندە ناهێنێت لەگەڵیدا، لە ئافرەتێك موناجاتی لە گەڵدا بکەیت بە خۆشەویستی و بێگەردییەوە.

کەوایە هەر ئێستا پەیمان بدە پەروەدگارەکەت... نوێژەکانت لە کاتی خۆیدا ئەنجام بدەیت و بیانپارێزی... وە تۆیش ئەی خوشکەکەم پەیمان بدە پەروەردگارت کە نوێژەکانت لە کاتی خۆیدا ئەنجامی بدەیت و بیانپارێزی... هیچ سەرقاڵییەك سەرقاڵت نەکات وە بە هیچ شتێکی تر مەیگۆرەوە...

ئەم برایە دەڵێت: کەوا باوکی هەرگیز نوێژی بۆ خوا نەکردووە!! گوتم: براکەم... دەزانم مەترسی وازهێنان لە نوێژ چەندە ترسناکە بەڵام سوێندت دەدەم بە خوا کە پرسیار لە دایکت بکە: کە باوکت چی کارێکی دەکرد؟ فەرمووی: باشە ئەو پرسیارە دەکەم... ئەمجار ئەم کوڕە ڕێزدارە ڕۆیشت بۆ لای دایکی و پرسیاری لێ کرد: کە ئایا باوکی چی دەکرد تاکو کۆتایی ژیانی بەم شێوە ترسناك و تۆقێنەرە بێت؟ دایکی دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: کوڕی خۆم... باوکت لە ناو خەڵکیدا بە سوو (ربا) رەفتاری دەکرد! ئەویش لە هەزار، هەزار و پێنج سەدی دەردەهێنا...

گوتم: ئاه ه ه...ئەمە... ئەمە... باوکت حەرامی دەخوارد... سامانی خەڵکی بە ساختە و خۆرایی دەخوارد... کەوا بوو دەبا بخوات... لە کوێ ؟؟ لە ئاودەست!! دەبا کۆتایی ژیانی بەو شێوە بێت ﴿ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ ٱلرِّبَوٰا۟ لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِى يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيْطَٰنُ مِنَ ٱلْمَسِّ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوٓا۟ إِنَّمَا ٱلْبَيْعُ مِثْلُ ٱلرِّبَوٰا۟ ۗ وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلْبَيْعَ وَحَرَّمَ ٱلرِّبَوٰا۟﴾ البقرة: ٢٧٥، واتە: ئەو کەسانەی سوو ئەخۆن، (دینارێك بە دوو دینار، یان بە زیاتر دەدەن) کە لە گۆڕ دەنرێن پاشان زیندوو ئەکرێنەوە و ڕاست دەبنەوە، وا ڕاست دەبنەوە هەر دەڵێی شەیتانەکان دەستی لێ وەشاندوون. عەرەبەکان بە مرۆڤی پەرکەمداروو فێدار دەیانگوت: جنۆکە دەستی لێ وەشاندووە، ئەوجا قورئانی پیرۆزیش لەسەر زمانی ئەوان هات، بە کورتی: پیاوی سوو خۆر لە ڕۆژی قیامەتدا وەکو مرۆڤی پەتەڕی و شێتی لێدێ، چونکە لە دونیادا

دەیانگوت: مامەڵەو کڕین و فرۆشتنیش هەر وەکو مامەڵەکردن بە سوو وایە((واتە هەردوکیان بە لای ئەوانەوە یەکسانن))، چونکە ئەوان باوەڕیان بە حەرام و حەڵاڵ نییە ؟خۆ خواش کڕین و فرۆشتنی ڕێداوە و سوو خۆریشی حەرام و یاساغکردووە)).

دع الحـرص علـى الـدنيا   وفى العـيش فـلا تطمـع
لا تجمـع مـن الحـرام   فـلا تـدري لمـن تجمـع
فـإن الـرزق مقـسوم   وسـوء الظـن لا ينفـع
فقـير كـل مـن يطمـع   غـنى كـل مـن يقنـع[1]

واتە: واز بهێنە لە سووربون لەسەر دونیا، تەماحت با نەبێت بۆ ژیان، هەردەم حەرام کۆمەکەرەوە، چونکە نازانیت بۆ کێی کۆ دەکەیتەوە، دڵنیابە کە رزق دابەش کراوە گومانی خراپ هیچ سوودی نییە، هەژارە هەر کەسێ چاوچنۆك و چڵێس بێت دەوڵەمەندە هەرکەسێ ڕازی بێت.

الـنَّفسُ تَجـزَعُ أن تكـونَ فَقـيرَةً   والفقـرُ خَـيرٌ مِـن غِنَـى يُطْغِيهَـا
وَغِنَى النفُوسِ هُوَ الكَفَافُ فَإن أَبَتْ   فجميعُ ما فى الأرضِ لا يكفِيهَا
هَـى القَنَاعـةُ فالْزَمْهَـا تَكُـنْ مَلكـاً   لَـو لَـم تَكُـنْ لَـكَ إلاَّ رَاحـةُ البـدنِ
وأنْظُـر لمِـن مَلَـكَ الـدُّنْيا بأَجْمَعِهَـا   هَل رَاحَ مِنْهَا بِغَيرِ الطيب والكَفَنِ

واتە: نەفس شپرز دەبێت کاتێ هەژار دەبێت، هەژاری چاکترە لە دەوڵەمەندییەك زاڵ بێت بە سەریدا، دەوڵەمەندی نەفسەکان ئەوەیە کە بژێوی ڕۆژانەت هەبێ، ئەگەر ڕازی نەبوو ئەوا هەموو سەر زەوی بەشی ناکات، ئەوە ڕازی بوونە ئەگەر دەستی پێوە بگری دەبیتە پادشا، ئەگەر هیچ شتێکت نەبێت تەنها ئارامی جەستەت، تەماشای ئەوانە بکە کە بوونە خاوەنی هەموو دونیا، ئایا جگە لە بۆن و کفن هیچی تری لە گەڵ خۆیدا برد؟.

١ـ انظر: ((عقلاء المجانين)) لابن حبيب (٧٤ ط ابن خلدون).

بەڵێ... هیچ شتێك لە گەڵ خۆتدا نابەیتە ناو گۆڕەکەت تەنها ئیمان و کردەوەی چاکە نەبێت...

برایەکی تر بۆی گێڕامەوە... سوێندی بۆ خواردم بە خوای گەورە... کە دەرهاوسێیەکی هەبوو لە قاتی سەرەوە هەمیشە کاری گوێگرتن بوو لە گۆرانی بیانی و جگە لە بیانی... مۆسیقای دەنگ بەرز... دەڵێت: پاش ئەوەی یادیم خستەوە بە یادی خوا چەند جارێك و هەردەم دووبارەم دەکردەوە کەچی هیچ سوودی نەبوو بەڵام ئەوەی منی بێزار کردبوو ئەوە بو کە ئەو سوور بوو لەسەر ئەوەی دەنگی ئامێرەکەی بەرز بکاتەوە بە شێوەیەك ئازار بە خەڵکی بگەیەنێت بە بیانوی ئازادی (وا دەزانێ کە ئازادی بێ سنوورە) دەڵێت: ڕۆژێك لە ڕۆژان لە کارەکەم گەڕامەوە، گوێم لە دەنگی گریان و هاواری ژن و منداڵ بوو، گوتم: ئەمە چییە؟ گوتیان: فلان لە سەرەمەرگدایە... دەڵێت: لە کاتێکدا من گوێم لە دەنگی گۆرانییە بە دەنگی بەرز لە نێو گریان و هاواردا فەرمووی: چوومە سەرەوە و گوتم: ڕۆڵەکانم باوکتان لە سەرەمەرگدایە کەچی تا ئێستاش سوورن لەسەر گۆرانی لەم کات و ساتەدا ؟؟ قورئانێك بخەنە سەر ئامێرەکە... چونکە ئەم جێگایە ئێستا فریشتەی تیادا ئامادە دەبێت، گوتیان: ئەگەر بە ئەرك نەبێت کاسێتێکی قورئانمان بۆ بهێنە . دەڵێت: سوێند بە خوا بە پەلە دابەزیمە خوارەوە و کاسێتێکی قورئانم هێنا و بە دەستی خۆم کاسێتەکەم کردە ناو ئامێرەکە دەڵێ: لە پاش کەمێك لەو کاتەی کابرا لە نێوان سەکەرات و سەرەمەرگدایە کاتێ گوێی لە قورئانەکە بوو گوتی: نەخێر نەخێر من نامەوێت گوێم لەو دەنگە بێت من نامەوێت گوێ لە قورئان بگرم...!! واز لە ئامێرەکە بهێنن با گۆرانییەکە بلێت چونکە من گۆرانی دڵم ئاسوودە دەکات... کابرا دەڵێت: سوێند بە خوا بە گریانەوە لە ماڵەکە دەرچووم کابرا هیچ قسەیەکی نەکرد تەنها ئەم وشانە نەبێت...

ئەی خودایە... ((انما الأعمال بالخواتیم))، واتە: هەموو کردار و ڕەفتارەکان بە پێی دواییینیانە)) .

باش بیر لەم چەند وشانە بکەرەوە ((الخواتیم میراث السوابق)) واتە: هەر کەسێ لەسەر گوێڕایەڵی ژیا ئەوا کۆتایی ژیانی بە گوێڕایەڵی دەبێت وە هەر کەسێ لەسەر سەرپێچی ژیا ئەوا کۆتایی بە سەرپێچی دەبێت .

ئەمە یەکەم بۆچوونی زانایانمانە دەربارەی ئەو دوو کاتەی کە فریشتە دادەبزنە سەر ئەهلی ئیمان و بەردەوام بوون.

بەڵام بۆچوونی دووەم...

زانایانمان فەرموویانە: فریشتە دادەبزێتە سەر ئەهلی ئیمان و بەردەوام بوون لە کاتی دەرچوون و زیندوو بوونەوە لە گۆڕەکانیانەوە...ڕۆژی زیندوو بوونەوەو هەڵسانەوە لە کاتی دەرچوونی خەڵکی لە گۆڕەکانیانەوە دیمەنێکی زۆر سەیر دەبینی! لەگەڵ مندا بیر بکەرەوە و بیهێنە پێش چاوی خۆت کەسێك لە گۆڕەکەیەوە دەردەچێت و لەسەر رووی ڕێ دەکات...دەمەوێ ئەم دیمەنە هەردەم لە پێش چاوت بێت کە خەڵکی دەبینی بەژن و پیاوەوە لەسەر روویان ڕێ دەکەن! ئەوەچی دەڵێت؟!

دەڵێم: خوای پەروەردگار باسی چەند کۆمەڵێکی کردووە کە بە سەر روویاندا ڕێ دەکەن کاتێ لە گۆڕەکانیان دەردەچن... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَحۡشُرُهُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمۡ عُمۡيٗا وَبُكۡمٗا وَصُمّٗاۖ﴾ الإسراء: ٩٧، واتە: لە ڕۆژی قیامەتیشدا بە دەمەو روویی و کوێری و لاڵی و کەڕی هەموو کۆ دەکەینەوە و حەشریان دەکەین چونکە لە دونیادا هەقیان نەبیستووە، هەقیان نەدیتووە لەوێش هەر نابینا و کەڕ و لاڵ دەبن)).ئەو کەسێکە هیچ نابیسێت!! قسە ناکات!! نابینێت!! کەچی لەسەر رووی ڕێ دەکات... بەرەو کوێ دەڕوات؟؟ بەرەو دۆزەخ و خراپترین ئاکام ﴿كُلَّمَا خَبَتۡ زِدۡنَٰهُمۡ سَعِيرٗا﴾ الإسراء: ٩٧، واتە: هەر جارێکیش بڵێسەی ئاگرەکە کەم و کز بوو دووبارە نیلی دەدەین و هەڵی دەگیرسێنینەوە و زیاتری دەکەین بۆیان)).

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أنس) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((يحشر الكافر يوم القيامة على وجهه)) قالوا: يا رسول الله كيف يحشر على وجهه ؟! فقال: إن الذي أمشاه في الدنيا على قدمين قادر على أن يمشيه يوم القيامة على وجهه)) وفي لفظ: ((أليس الذي أمشاه على رجلين في

١ـ أخرجه البخاري، كتاب التفسير باب سورة الفرقان (٤٧٦٠)، ومسلم كتاب صفة القيامة والجنة والنار، باب كيف يحشر الكافر على وجهه (٢٨٠٦).

الدنيا قادر على أن يمشيه على وجهه يوم القيامة؟)). قال قتادة: بلى وعزة ربنا)) واتە: بێ باوەڕ لە ڕۆژی قیامەتدا لەسەر ڕووی حەشر دەکرێت، فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ چۆن بە سەر ڕوویدا حەشر دەکرێت؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەو کەسەی کە لە دونیادا لەسەر دوو پێ ڕێی پێ دەکرد دەتوانێت لە قیامەتدا لەسەر ڕووی ڕێی پێ بکات))، لە گوتەیەکی تردا ((ئایا ئەو کەسەی ڕێی پێ دەکرد لەسەر دوو پێ لە دونیادا بە توانا نییە لەسەر ڕووی ڕێی پێبکات ؟؟)).

قەتادە فەرمووی: بەڵێ سوێند بە عیززەتی پەروەردگارمان)).

من لەگەڵ هەموو کەسێکی ئیمانداری یەکتاپەرستی ڕاستگۆدا دەڵێم: بەڵێ سوێند بە عیززەتی پەروەردگارمان ئەو دەتوانێ...

لە ریوایەتێکی تردا کە لە(سنن الترمذي)و (مسند أحمد)[1] دا هاتووە پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((يُحشر الناس يوم القيامة ثلاثة أصناف، صنف مشاة، وصنف ركبان، وصنف على وجوههم))، واتە: خەڵکی لە ڕۆژی قیامەتدا بەسێ شێوە حەشر دەکرێن، هەندێك بە پێ (پیادە)، هەندێکی تر بە سوار، هەندێکی تریان لەسەر ڕوویان)).

ئەوانەی کە سوار دەبن ئەوانە بەندە لە خواترسەکانن (خودایە من و ئێوە بگێڕێت لەوانە)) خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوْمَ نَحْشُرُ ٱلْمُتَّقِينَ إِلَى ٱلرَّحْمَٰنِ وَفْدًا﴾ مريم: ٨٥، واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ باسی ئەو ڕۆژە بکە، کە ئێمە دەستە دەستە خۆپارێزەکان بەڕێز و حورمەتەوە دەبەینە دیداری خوای بەخشندە بۆ پاداشت بەریز و بە سواری هەروەکو چۆن پێشوازی لە وفدێ دەکرێ)).

کەوابوو فریشتە دادەبەزنە سەر ئەهلی ئیمان و یەکتاپەرست و بەردەوام بوون، لە کاتێکدا ئەوان لە گۆڕەکەیان دەردەچن... کاتێ ئیماندار لە گۆڕەکەی دەردەچێت دەبینێ فریشتە لە پێشوازی ئەو دایە و (سواری) بۆ ئامادە کردووە کە تەنها خوداوەند خۆی دەزانێت چەندە جوان و بەڕێزە بۆ ئەوەی کەسی ئیمانداری

١ـ أخرجه أحمد (٢ / ٣٥٤)، والترمذي، كتاب تفسير القرآن، باب ومن سورة بني إسرائيل (٣١٤٢) وقال: ((هذا حديث حسن)). وضعفه الشيخ الألباني في ((ضعيف الجامع)) (٦٤١٧) و ((المشكاة)) (٥٥٤٦).

لە خواترس سواری بێت، هەرگیز فریشتە ناهێڵێت بە سەر زەویدا ڕێ بکات... لە هەمان کاتدا ئەو موژدە خۆشەی پێی دەدات، کاتێ پێشوازی لە هەموو ئەهلی ئیمان دەکەن و پێیان دەڵێن:﴿أَلَّا تَخَافُوا وَلَا تَحْزَنُوا وَأَبْشِرُوا بِالْجَنَّةِ الَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَاؤُكُمْ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِي أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ﴾ فصلت: ٣٢، واتە: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان –پاش خۆتان– دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە.(٣٠) ئێمە لە ژیانی دونیادا دۆستان بووین، لە پاشەڕۆژێشدا،دۆستان دەبین لەوێ نەفستان چ بخوازێ ئامادەیە بۆتان و هەرچیش بخوازن لە بەهەشتدا بۆتان هەیە.(٣١) ئەم مێوانداریەش، میواندارییەکە لەلایەن پەروەردگارێکی گوناهپۆشی بە بەزەییەوە(٣٢))).

کەوابوو باوەڕدار هەر لە یەکەم ساتی دەرچوونی لە گۆڕەکەیەوە موژدەی پێ دەدرێت و ڕێزی لێ دەگیرێ...

دەڵێم: کاتێ گیان دەرچوو.. بەندەکە مرد ... هەموو کارێکی تەواو بوو... هەموو شتێك تەواو بوو... ئەوەی قازانجی کرد ئەوا قازانجی خۆی کرد... ئەوەی زیان لێ کەوتوو بوو ئەوا زیان لێ کەوتوو دەبێت... دەڵێن: فلان کەس کە هەموو دونیای پڕ کردبوو لە عیلم و پلە و پایە و ڕێزی ناو خەڵکی و فەرمانڕەوایی... ئەوا مرد... فلان دەشۆردرێ... ڕووت کرایەوە لە هەموو فەرمانڕەواییەك... لە هەموو جل و بەرگێك... فلان کفن دەکرێت وە هیچ کەس لەم دونیایە دەرنەچووە ئیللا بەو کفنەوە نەبێت هەموو شتێکی بە جێ هێشت... فلان ئەوا بە شان هەڵدەگیرێ... بەرەو کوێ دەیبەن؟ بەرەو گۆڕ... ئەو چاڵە تاریکە وە لەمە بە دواوە لە بەشەکانی تردا باسی دەکەین –انشاء الله– داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە کۆتاییمان بە چاکە بگێڕێ و بە ئیمان و یەکتاپەرستییەوە بمرین ... آمین...

تەرم (جەنازە)

لە بەشی ڕابوردودا لە كاتی دەرچوونی روحدا لێبوینەوە، كاتێ كە مردن دادەبەزێتە سەر مرۆڤ و دەمرێت... كاتێ كە توشی نارەحەتی و سەرەمەرگ دەبێت و توشی سەكەرات دەبێت... روحەكە لە جەستەكەی جیا دەبێتەوە و ژیانی مرۆڤ كۆتایی پێ دێت و لاپەرەكانی دادەخرێت... پاشان دەخرێتە سەر (تەختە شۆر) ئەمجار كفن دەكرێت... ئێستا بووەتە جەنازە و پاشان بە شان هەڵدەگیرێ... چیرۆكی ژیانت تەواو بوو ئەی ئادەمیزاد.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلْإِنسَـٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلْكَرِيمِ ﴿٦﴾ ٱلَّذِى خَلَقَكَ فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِىٓ أَىِّ صُورَةٍ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ﴾ الإنفطار: ٦ــ٨، واتە: ئەی ئادەمیزاد..! چی تۆی تەفرە و فریوداوە بەرامبەر بە پەروەردگاری بەخشندەت كافر بوویت لە گەڵ ئەو هەموو نیعمەت و بەخششانەدا؟ (٦) ئەوەی دروستی كردیت لە نەبوون، ئینجا بە شێوەیەكی زۆر جوان ئەندامەكانی ڕێك خستیت قەد و بەژن وباڵا و ئەندامی شیاو و گونجاوی پێ بەخشیت جا ڕێك و پێكی كردیت واتە: قەد و قامەت و باڵا لە جوانترین شێوەی پێ بەخشیت(٧) لەهەر شێوە و دیمەنێكدا خۆی ویستی یەكی خستیت (٨))).

فلان ... ئەو.... چ كەسێكە ئەو!!؟؟ خاوەن سوڵتان و فەرمانڕەوایی بوو... موڵك... خانەدانی... ناسراوی و شكۆمەندی... پێنووس... بیرو هۆش... خاوەنی ئەدەب و زانست... خاوەنی هێز و لەشساغی... ئەو ئێستا هەڵگیراوە و لەسەر شانە... بەرەو كوێ دەیبەن؟ بۆ گۆڕستان...

جەنازەكە ئێستا بە شان هەڵدەگیرێ... ئەم دیمەنە بە هەموو دڵ و دەروونتەوە بهێنە یادی خۆت و تیایدا بژی... ئایا دەزانی كە ئەو جەنازەیە بە شان هەڵگیراوە هەر كە پیاوەكان لەسەر شانەكانیان بەرزی دەكەنەوە دەست بە قسە كردن دەكات؟؟ چی دەڵێیت؟؟

ئیمامی بوخاری[1] ریوایەتی کردووە لە فەرموودەیەکی (ابی سعید الخدری)یەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إذا وضعت الجنازة، واحتملها الرجال على أعناقهم، فإن كانت صالحة قالت: قدموني، وإن كانت غير صالحة قالت:يا ويلها، أين يذهبون بها؟ يسمع صوتها كل شيء إلا الإنسان - ولو سمعه صعق))، واتە: ئەگەر جەنازەیەك ئامادە کراو خەڵکی بە سەر شانەکانیان هەڵیان گرت، جا ئەگەر کەسەکە لە چاکەکاران بوو ئەوا دەڵێت: پێشم بخەن ..پێشم بخەن.. ئەگەر لە چاکەکاران نەبوو ئەوا دەڵێت: وەیل بۆ خۆی، بۆ کوێی دەبەن؟ هەموو شتێك گوێی لەو دەنگە دەبێت تەنها مرۆڤ نەبێت، ئەگەر گوێی لێ بوایە ئەوا دەبورایەوە لە ترساندا)).

هەر لە یەکەم ساتی هەڵگرتنی لەسەر شانەکان قسە دەکات ئەگەر هاتوو ئەم کەسە لە پیاوچاکان بوو ئەوا دەڵێت: تکایە پەلە بکەن و دوام مەخەن، واتە: پێشم بخەن پێشم بخەن... چونکە جێگاکەی خۆی لە بەهەشتدا دەبینێ، ئەوەی بۆی ئامادە کراوە دەیبینێ، خوای گەورە لەو خۆشگوزرانییە بۆی ئامادە کردووە... ئەگەر (پەنا بەخوا) کەسێکی خراپ بوو ئەوا دەڵێت: يا ويلها ... أين يذهبون بها؟؟ واتە: ویل بۆ خۆی... بۆ کوێی دەبەن؟ هەر لە رەحمەتی خوایە بۆ بەندەکانی کە پەردەیەکی خستووەتە نێوان بەندەکانی و دەنگی خاوەن جەنازەکان، ئەگەر ئەو پەردەیە نەبوایە و خەڵکی گوێیان لە دەنگی خاوەن جەنازەکان بوایە ئەوا ژیان تێك دەچوو... هەروەها لە ڕەحمەت و بەزەیی و میهرەبانی خوای گەورەیە بۆ ئێمە و لاوازییەکەمان کە پەردەیەکی خستووەتە نێوان ئێمە و تەسبیحاتی ئەم بونەوەرەی دەور و بەرمان ..

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ تُسَبِّحُ لَهُ ٱلسَّمَٰوَٰتُ ٱلسَّبۡعُ وَٱلۡأَرۡضُ وَمَن فِيهِنَّۚ وَإِن مِّن شَيۡءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمۡدِهِۦ وَلَٰكِن لَّا تَفۡقَهُونَ تَسۡبِيحَهُمۡۗ ﴾ الإسراء: ٤٤، واتە: هەر حەوت ئاسمانەکان و زەوی و هەموو ئەوانەش کە تێیاندان هەموو گەورەیی و بێ خەوشی

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجنائز، باب حمل الرجال الجنازة دون النساء (١٣١٤).

ئەو(خوا)یە دەڵێن گەواهی بۆ یەکتایی ئەو دەدەن، هەموو شتێك هەر هاواری تاك و تەنیایی ئەو ئەکەن، پاڕانەوە و تەسبیحاتی و حەمدی ئەو دەڵێن، واتە: هەموو نیازمەندی ئەون ئەو بێ نیازە لە هەموو بەڵام ئێوە لە پاکانە و تەسبیحاتیان تێ ناگەن، چونکە عەقڵ و ژیریتان ناخەنە کار بۆ تێگەیشتن)) بۆ؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴾، واتە: بە ڕاستی ئەو (خوا)یە هەمیشە بە حەوسەڵە و لەسەر خۆیە بۆیە لە گەڵ ئەو هەموو گوناهـ و تاوانەدا مۆڵەتی ئێوە دەدا و ناتانگرێ، زۆریش لێبووردەیە، بۆیە هەرکەسێك داوای لێبووردنی لێ بکات لێی دەبووری)). لە سەرخۆیە و هێمنە بەرانبەرتان، کاتێ کە پەردەیەکی خستووەتە نێوان ئێوە و دەنگی تەسبیحاتی هەموو دروستکراوەکان لە دەوروبەرتان... ئەگینا ئەگەر ئەو پەردەیە نەبوایە لە نێوان ئێمە و دەنگی تەسبیحاتی بوونەوەرەکان لە دەوروبەرمان ئەوا عەقڵمان لە دەست دەدا وە ژیانمان سەقامگیر نەدەبوو... وای دابنێ، کە خوای گەورە ئەو پەردەیەی نێوان تۆو جل و بەرگەکەتی لادا و گوێت لە دەنگی جل و بەرگەکەت دەبوو کاتێ تەسبیحاتی دەکرد... یان دەنگی تەسبیحاتی ئەو خواردنەی کە دەیخۆی... یان دەنگی تەسبیحاتی ئەو خانووەی کە تیایدا نیشتەجێی... سوێند بە خوا ئەوا عەقڵت لە دەست دەدا دڵنیابە کە هەموو بوونەوەر بێ ئاگا نین لە یاد و تەسبیحاتی خوا... بەڵکو ئێمە بێ ئاگاییەکەمان درێژەی کێشا... لە ڕێ لادانمان زۆر بووە و لە خوای گەورە زۆر دوور کەوتینەتەوە ﴿ إِنَّهُۥ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴾.

جەنازەکە گەیشتە گۆڕەکەی...گەیشتە ماڵی نامۆیی...گەیشتە ماڵی سامناکی و دڵتەنگی... گەیشتە ماڵی تەنگ و چەڵەمەیی... گەیشتە ماڵی خاك و کرم ... فلان خانەدان و ناسراوی شکۆمەند... خاوەنی فەرمانڕەوایی... ئێستا دەکرێتە ناو ئەم چاڵەوە... ئەم جێگا تەنگ و چەڵەمەیە لە ناو ئەم خاك و خۆڵە... هەرگیز جێگای ئاوریشمی تیادا ڕاناخەن... ئەوان گەڕانەوە و تۆیان بە جێهێشت... تۆیان خستە ناو ئەو خاك و خۆڵە ... هەر چەندە ئەگەر لە گەڵتدا بمانایەوە ئەوا هیچ سوودی نەدەبوو... لەوێ... لەو تەنهاییە هیچ شتێك لە گەڵ تۆدا نەماوەتەوە تەنها

کردەوەکانت و ڕەحمەتی ئەو خوایەی کە زیندووە و نامرێت...

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی هەروەکو لە هەردوو (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرمووده‌یەکی(أنس)ەوە: ((يتبع الميت ثلاث: أهله وماله وعمله، فيرجع اثنان و يبقى واحد، يرجع أهله وماله ويبقى العمل)) واتە: سێ شت شوێنی مردوو دەکەوێت: کەسو کارەکەی و سامانەکەی و کردەوەکانی، جا دووانیان دەگەڕێنەوە و یەکێکیان دەمێنێتەوە، کەسوکار و سامانەکەی دەگەڕێنەوە و کردەوەکانی دەمێنێتەوە)).

هەموو سامانەکەی بە سەر کەس و کارەکەیدا دابەش دەکرێت... لەم ژیانی دونیا و تەنها کردەوەکانی مایەوە کە ئەم بەندە بە دەستەکانی خۆی پێشی خۆی خستووە... هیچ کەس لە کەس و کارت ناتوانن تەنها شەوێك لە گەڵ تۆدا و لە ناو گۆڕەکەتدا بمێننەوە هێچ سوودی نییە تەنها ئەوە نەبێت کە بە دەستەکانی خۆت پێشت خستون...

بە(حاتم الاصم)[2] یان گوت: بە چی شتێك پشت بەستنت بە خوا هێنایە دی؟ فەرمووی: بە چوار ئاکار و ڕەوشت: دڵنیا بووم کە رزقەکەم هیچ کەسێکی تر نایبات بۆیە دڵنیا بووم، دڵنیا بووم کە کارەکانم جگە لە خۆم بە جوانی هیچ کەسی تر ئەنجامی نادات بۆیە خۆم پێوە خەریك کردووە وە دڵنیا بووم کە مردن لە ناکاودا دێت بۆیە من دەست پێشخەر بووم... دڵنیا بووم کە خوای گەورە هەموو کاتێك دەمبینێت بۆیە شەرمم کرد لە کاتی سەرپێچیدا بمبینێ)).

چەند وشەیەکی کەم دەبوایە بە روناکی و بە ئاوی چاو بنوسرایە نەك بە ئاوی ئاڵتون... بەڵێ... کەس و کار دەگەڕێنەوە... سەروەت و سامان دەگەڕێنەوە... تەنها کار و کردەوەکانت دەمێنێ... بۆیە هەر ئێستا چاکە بروێنە... بۆ رۆژێك کە پێویستت بە تەنها یەك تەسبیحاتە... یان یەك جار وتنی (لا اله الا الله)... یان یەك (الله اكبر) یان تەنها یەك ركات لە تاریکی شەودا و لە بەر دەستی خوای گەورە و باڵا دەست دا .

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الرقاق، باب سكرات الموت (٦٥١٤)، ومسلم كتاب الزهد والرقائق (٢٩٦٠).
٢ـ أخرجه البيهقي في ((الشعب)) (١٢٧٤)، وأبو نعيم في ((الحلية)) (٨ / ٢٧٣).

لە ئەمریکا بووم – بە سەردانێك چوو بووم بۆ لای ئەو برایانە–... پێیان گوتم: فلان کەس یەکێکە لەو برایانەمان لێرە دەژی... کەچی هیچ یارمەتیمان نادات بە سەروەت و سامان بۆ ئەنجامدانی پرۆژە خەیرییەکان... ئامادە نابێت لە گەڵماندا لە کاتی نوێژەکاندا... کەچی خوای گەورە سەروەت و سامانێکی فراوانی پێداوە بە هۆی ئەو بازرگانییەوە و نزیکی ئەم مزگەوتەیە... حەز دەکەین بڕۆین بۆ لای و یادی خوای بهێنیتەوە... مردن و گۆڕ و ڕۆژی دوایی یاد بهێنەوە... بەڵکو خوای گەورە رازی بوون بخاتە ناو دڵیەوە بە هۆی قسەکانتەوە ... منیش ڕۆیشتم بۆ لای ئەو کابرایە لە گەڵ چەند برایەکدا ... یادیم خستەوە بە یادی خوای گەورە کەچی هیچ سوودی نەبوو... هەندێ قورئانم بە سەردا خوێندەوە کەچی هیچ کاریگەری لەسەر نەبوو... یادیم خستەوە بە هەندێ لە فەرموودەکانی پێغەمبەری نازدار ﷺ کەچی دڵی هیچ نەجولایەوە... ئەمجار پێی گوتم: ئەی مامۆستا خۆت هیچ ماندوو مەکە... گوتم: خوا پاداشتی چاکەت بداتەوە دڵنیات کردم... کاتێ دڵتەنگی و غەمباری بە رووبەوە بینی رووی لێ کردم، منیش گوتم: خەیر... داوا لە خوا دەکەم کە دڵی تۆی کردبێتەوە بۆ وەرگرتنی حەق... گوتی: من دڵنیات دەکەمەوە ئەگەر کاتێ گەڕامەوە بۆ شار و وڵاتەکەی خۆم ئەوا مزگەوتێك بۆ خوا دروست دەکەم ... خۆم یەکلا دەکەمەوە بۆ خواپەرستی و گوێڕایەڵی... گوتم: کەوابوو پێنوسێك و پەڕەیەکی کاغەزم بدەرێ... گوتی: بۆ؟ گوتم: دەمەوێت بەڵێننامەیەك بنوسیت و فریشتەی مردن (ملك الموت) لە سەری ئیمزا بکات بۆ ئەوەی (ملك الموت) بە هیچ شێوەیەك نزیکت نەبێتەوە تاکو دەگەڕێیتەوە وڵاتەکەت و مزگەوتێك دروست دەکەیت و دەگەڕێیتەوە بۆ لای خوا و خۆت یەکلا دەکەیتەوە بۆ گوێڕایەڵی و خوا پەرستی... کابرا پێکەنی و لە مەبەستەکەم تێگەیشت... تەماشایەکی کردم و گوتی: من نەهاتووم بۆ ئەم وڵاتە تەنها بۆ (دۆلار) کۆکردنەوە نەبێت... ئەمجار گوتی: من هەر کاتێك توشی سەر ئێشەیەك ببم ئەوا لە گیرفانم کاغەزێکی سەد دۆلاری دەردەهێنم و دەیخەمە سەر سەرم و بە بێ دواکەوتن سەر ئێشەکەم نامێنێ... گوتم: کەوابوو تۆ بەندەی دۆلاری...(عبد للدولار).

ڕاستی فەرمووە پێغەمبەری هەڵبژێردراوﷺ کە دەفەرموێت: ((تعس عبدالدينار، وعبد الدرهم، وعبد الخميصة: إن أعطي رضي و إن لم يعط سخط، تعس و انتكس، وإذا شيك فلا انتقش))،[١] واتە: کەساس و چارەڕەش بوو بەندەی دینار و بەندەی دەرهەم و بەندەی (الخميصە) ئەگەر پێی بدرێ ئەوا ڕازی دەبێت و ئەگەر پێی نەدرێ ئەوا پەست دەبێت، کەساس و سەرەوژێر بوو، ئەگەر درکێك چوو بە لەشیدا ئەوا کەسێك نابینێتەوە بۆی دەربهێنێ)).

سوێند بە خوا هیچ شتێك سوودی بۆت نییە تەنها ئەوە نەبێت کە پێشی خۆتی دەخەیت...

پێغەمبەری خواﷺ بە هاوەڵانی دەفەرموێت: ((أيكم مال وارثه أحب إليه من ماله؟ قالوا: يا رسول الله، ما منا أحد إلا ماله أحب إليه . قال: ((فإن ماله ما قدم، ومال وارثه ما أخر))[٢] واتە: کام لە ئێوە سامانی میراتگرەکەی لە سامانەکەی خۆی خۆشتر دەوێت؟ فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ هیچ کەسێك لە ئێمە نییە وە هەموومان سامانەکەی خۆمان لا خۆشەویستترە، فەرمووی: کەواتە سامانەکەی خۆی ئەوەیە کە پێشی خۆی دەخات و سامانی میراتگرەکەی ئەوەیە کە پاشی خۆی دەخات و جێی دەهێڵێ)).

کەوابوو سەروەت و سامانە ڕاستەقینەکەت ئەوەیە کە لە ژیانتدا و لە دونیادا خەرجت کردووە بە دەستەکانی خۆت... بۆیە هەرگیز پیسکە مەبە لەسەر خۆت ئەو سەروەت و سامانەی کە سەرقاڵی کردووی لە یادی خوا... سەرقاڵی کردووی لە گوێڕایەڵی خوا... لە نوێژ ... لە کردەوەی چاکە بۆ دوا ڕۆژت... بەڵکو ڕەنگە تۆ ئەو هەموو سامانە لە ڕێگای حەرامەوە کۆت کردبێتەوە، خۆت نەدەپاراست لە کاتی خواردنی حەڵاڵ، یان پارویەکی حەڵاڵ بکرێتە دەمی کەس و کار و منداڵەکانتەوە ... ئەم سامانە لە بەر دەستی خوای گەورە پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی: لە چی ڕێگایەکەوە پەیدات کرد و لەچی ڕێگایەکەوە خەرجت کردووە؟ سامانەکەت بە

١ـ أخرجه البخاري كتاب الجهاد و السير، باب الحراسة في الغزو في سبيل الله (٢٨٨٦، ٢٨٨٧) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه.

٢ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق، باب ما قدم من ماله فهو له (٦٤٤٢) من حديث عبدالله بن مسعود رضي الله عنه.

جێ دەهێڵی... بە سەر میراتگرەکانتدا دابەش دەکرێت... ئەگەر بڕۆی بۆ ناو گۆڕ... هیچ شتێك لە ناو گۆڕدا لە گەڵ تۆدا نامێنێتەوە تەنها کردەوەکانت نەبێت... گۆڕەکەت داخرا... بە تەنها مایتەوە ئەی بەستەزمان... پەروەردگارا... یارمەتیمان بدە لە تەنهایی ناو گۆڕ ئەی بە بەزەییترین کەسی میهرەبانەکان ..

لە فەرموودەیەکدا کە (الترمذي و ابن ماجة و الحاكم)[1] بە سەنەدێکی (حسن) ریوایەتیان کردووە ((كان عثمان إذا و قف على قبر بكى حتى يبل لحيته . فقيل له: تذكر الجنة والنار فلا تبكي، وتبكي من هذا؟ قال عثمان: إن رسول الله قال: إن القبر أول منازل الآخرة، فإن نجا منه، فما بعده أيسر منه، وإن لم ينج منه فما بعده أشد منه)) وقال رسول الله (ما رأيت منظرا قط إلا والقبر أفظع منه))، واتە: ((ئەگەر ئیمامی عوسمان لەسەر گۆڕێك ڕابوەستایە دەستی بە گریان دەکرد تاکو ریشی تەڕ دەبوو، پێیان گوت: باسی بەهەشت و ئاگرت بۆ دەکرێت کەچی ناگریت، بەڵام لەم کاتەدا دەگری؟ عوسمان فەرمووی: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: گۆڕ یەکەمماڵە لە ماڵەکانی دوارۆژ ئەگەر لێی رزگار بووی ئەوانەی لە پاش ئەو دێت سووك و ئاسانترە وە ئەگەر لێی رزگار نەبیت ئەوانەی کە لە پاش ئەو دێت سەختترە)) وە پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((هیچ دیمەنێکم نەبینیوە ئیللا گۆڕ لەو ترسناکترەو سامناکترە))

من حەز دەکەم بە هەموو دڵێکەوە بۆ هەر کەسێ هەستی کرد بە دڵ رەقی و وشك بوونی چاوەکانی ئەوا با لە گەڵ جەنازەیەکدا بڕوات... و بە قەستی تەماشی ناو گۆڕەکە بکات لە پێش ئەوەی مردووەکەی تیادا بنێژن... بۆیە پێغەمبەری خواﷺ فەرمانی پێ کردووین بە سەردانی گۆڕستان و دەڵێت: ((نهيتكم عن زيارة القبور، فزوروها))[2] واتە: من سەردانی گۆڕستانم لە ئێوە قەدەغەکردبوو جا لێرە بە دواوە سەردانی بکەن))

١ـ أخرجه الترمذي، كتاب الزهد، باب (٥) رقم (٢٣٠٨) وقال: ((حديث حسن غريب))، وابن ماجه، كتاب الزهد، باب ذكر القبر والبلى (٤٢٦٧)، وأحمد (٤٥٦)، والحاكم (١/ ٣٧١)، وحسنه الألباني في ((صحيح الجامع)) (١٦٨٤)، و((المشكاة)) (١٣٢).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الجنائز، باب استئذان النبيﷺ ربه في زيارة قبر أمه (٩٧٧).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (صحیح مسلم) دا هاتووە ((فإنها تذكر الموت)) [١] واتـە: چونکە مردنتان یاد دەخاتەوە)).

ئەی ئەو کەسەی هەست بە رەق بوونی دڵەکـەت دەکـەیت بەرانبـەر بـە گـۆڕ... تەماشای بکە... تەماشای روبەرەکەی بکـە و بـیر بکـەرەوە لـە تـەنهایی و تـەنگ و چـەڵەمەیی، تەماشـای ئـەو خاکـە بکـە کـە لـە بـن گۆڕەکەدایـە... ئـەمجار بیهێنـە بەرچـاوی خـۆت کـە ئـەوە تـۆی ئـەو هـەموو گڵـە دەکەنـە سـەر لاشـەت و دەم و چاوتدا... یادی ئەو گڵە بکەرەوە کە دەکرێتە سەر لاشەتدا... بە تەنها لـەو جێگـە تەسـك و تەنهاییـە دەمێنیتـەوە، حـەز دەکـەم لێـرەدا هەنـدێ راوەسـتم وەکـو بنەمایەکی زانستی، ناچـارم کـە بیڵـیم... ئـەگینا حـەزم دەکـرد هـەر لـەم باسـەدا بـەردەوام بوایـەم وە بـە چـەند وشـەیەکی نـەرم و نیـان و ناسـك لـە پێغەمبـەری خوداوە ﷺ پێشینە چاکەکارانمانەوە بۆ ئـەوەی دڵـەکان بـدوێنم... بـەڵام هـەروەکو باسم کرد من تەنها دڵەکان نادوێنم... وە تەنها عەقڵەکان نادوێنم بەڵکو دڵ و عەقڵ هەردوو پێکەوە دەدوێنم لە هەمان کاتدا... بەڵێ... چونکە هەندێ خەڵکی بەرانبەر بە گورێك و لە گەڵ گۆڕێکدا رادەوەستێ... دەڵێت: ئـەو خۆشـگوزرانییە و سـزایەی ناو گۆڕ کە باسی لێوە دەکەن تەنها ئەفسانە و قسەی پڕ و پووچـە... چـونکە ئـەم کارە عەقڵ پێی رازی نییە... چونکە هیچ گونجا و بـە جـێ نییـە کـەوا گـۆڕ فـراوان بێتەوە یان تـەسك بێتەوە یان خاوەنەکەی خۆشگوزران بێت یاخود سـزا بـدرێت...؟ ئەمـە کارێکـە عـەقڵ وەری ناگرێـت... هـیچ عـەقڵێکی سـاغ و تـەواو بـاوەڕی پـێ ناکات...

براکانم... من هەرگیز لە رێز و پایـەی عـەقڵ کـەم ناکەمـەوە... بـەڵکو دووپـاتی دەکەمەوە کەوا هەرگیز روناکی(وەحی) سرووش روناکی عەقڵ ناکوژێنێتـەوە بـەڵکو پاکی دەکاتەوە و بە هێزی دەکات و پڕ بەرەکەتی دەکات... بە مەرجێ ئەو عەقڵـە لە گەڵ هەموو بوونەوەردا سوژدە بەرن و ملکەچی خوای گەورە بن... خوای گەورە عەقڵی بە پاکی ناو بردووە لە قورئاندا وە پایە و شکۆمەندی روونکردووەتەوە..

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الجنائز، باب استئذان النبيﷺ ربهفي زيارة قبر أمه (٩٧٦).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَفَلَا يَعْقِلُونَ﴾ یس : ٦٨، واتە: دە ئایا ئەوان تێ ناگەن و ژیریيان ناخەنە کار)) خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَفَلَا يَتَدَبَّرُونَ﴾محمد: ٢٤، واتە: ئایا ئەوانە بۆ لە ئایەتەکانی قورئان رانامێنن و تێ نافکرێن تا پەند و ئامۆژگاری لێ وەرگرن)) خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكَذِّبِينَ﴾ الأنعام: ١١، واتە: پێیان بڵێ: بچن بە وڵاتی بێ باوەڕەکاندا ئەوانەی یاخی بوون گەشتێ بکەن ئەوسا تەماشاکەن بزانن پاشە ڕۆژی ئەوانە چۆن بوو کە ئایەتەکانی خوایان بە درۆ دادەنا؟))، خوای گەورە دەفەرموێت:﴿إِنَّ فِي خَلْقِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافِ اللَّيْلِ وَالنَّهَارِ لَآيَاتٍ لِأُولِي الْأَلْبَابِ﴾ آل عمران: ١٩٠، واتە: بە راستی لەو شێوە دروستکردنە سەرسوڕهێنەرەی ئاسمانەکان و زەوی و ئالوگۆڕی شەو و ڕۆژ چەندین بەڵگە و نیشانەی پتەو هەیە لەسەر بوونی خوا و تاك و تەنیایی بۆ کەسانێ خاوەن ژیری و هۆشمەندن)). بۆ خاوەنی عەقڵە روناکەکان... کەوابوو عەقڵ چەندە مەزنە؟؟!! عەقڵ چەندە بە شکۆیە؟؟!! عەقڵ چەندە بەڕێزە؟ بە مەرجێ جگە لەو ڕۆڵەی کە پێی سپێردراوە هیچ ڕۆڵێکی تر نەبینی... سنوری خۆی نەبەزێنی... لە توانای خۆی زیاتر هەنگاو نەنێت... دەبێت عەقڵ لەگەڵ هەموو بوونەوەردا ملکەچی خوای گەورە بن...

چونکە زۆر ئەستەمە کەوا عەقڵ بتوانێت ڕاستیەکانی(وەحی) سرووش بزانێت و بناسێت و لێی تێبگات لەم ڕاستێتیە گەورە بە بێ (وەحی) سرووش. من پرسیار لەو برا و خوشکانە دەکەم: ئایا کێ خاوەنی پاکترین و شکۆدارترین و مەزنترین و خاوێنترین عەقڵە کەوا ئەم زەوییە ناسیویەتی ؟؟ ئەو کەسە محمد ی کوڕی عبداللە یە ﷺ... لە گەڵ ئەوەیشدا پێغەمبەرمانﷺ نەیدەتوانی ڕاستیەکانی ئیمان و قورئان بناسێت ئیللا لە پاش هاتنی (وەحی) سرووش لە لایەن خوداوەندەوە... چۆن ئەم قسەیە دەکەیت؟؟ ئایا پێغەمبەری خواﷺ ڕاستیەکانی ئیمانی نەدەناسی بە عەقڵە روناکەکەی ئیللا پاش دابەزینی(وەحی) سرووش؟؟ بەڵێ...

خوای گەورە دەفەرموێت: .. ﴿وَكَذَٰلِكَ أَوْحَيْنَآ إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا ۚ مَا كُنتَ تَدْرِى مَا ٱلْكِتَٰبُ وَلَا ٱلْإِيمَٰنُ وَلَٰكِن جَعَلْنَٰهُ نُورًا نَّهْدِى بِهِۦ مَن نَّشَآءُ مِنْ عِبَادِنَا ۚ وَإِنَّكَ لَتَهْدِىٓ إِلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسْتَقِيمٍ﴾ الشورى: ٥٢، واتە: هەروەك بۆ پەیامبەرانی پێشین وەحیمان کرد ئاوایش ئەم قورئانەمان بۆتۆ وەحی کرد بە بڕیار و فەرمانی خۆمان و ڕۆح و گیان و ئەقڵ دەژێنێتەوە تۆ لەپێش وەحی نەت ئەزانی کتێب و بڕوا چییە؟ بەڵام ئێمە ئەو قورئانەمان کردە نوور و ڕووناکییەك تا بە هۆی ئەوەوە هەر کەسێکمان بوێت لە بەندەکانمان ڕێنمایی بکەین کەوابوو چ قورئان چ بڕوا هەردوو بەهرەی خوان بێ گومان تۆ ئەی موحەممەدﷺ بۆ ڕێگەیەکی ڕاست خەڵکی ڕێنوێنی دەکەیت)).

کەواتە... تەنانەت پێغەمبەری خواﷺ نەیدەتوانی لە پێش (وەحی) سرووش ڕاستیەکانی وەحی بزانێت و بناسێت... عەقڵ بواری خۆی هەیە، دەبا لە بوارەکەی خۆیدا داهێنان ئەنجام بدات... خۆت دەزانی کە چەندە پێویستمان بە داهێنانی عەقڵەکان هەیە لەم کات و ماوەیەدا ... بەڵام ئێمە عەقڵ بکەینە(حاکم) دادوەرێك بە سەر دینی خوای گەورەوە ئەوا سوێند بە خوا ئەم دینە دەبووە یاریەك بە دەستی عەقڵی مرۆڤەکانەوە... ئەگینا من پرسیار دەکەم، ئەو چۆن دینێك دەبێت کە ئێمە وەری دەگرین ؟؟ ئەو دینەی کە عەقڵی تۆ بڕیاری لە سەرداوە ؟؟ یان ئەوە دینەی کە عەقڵی من بڕیاری لە سەرداوە ؟؟ یان ئەو دینەی کە عەقڵی فلان بڕیاری لە سەرداوە؟؟ یان عەقڵی فلان... ئەم دینە کام دینە و چۆن دینێکە ؟؟ !

ئیمامی عەلیﷺ دەڵێت: ((لو كان الدين بالرأي لكان المسح على باطن الخف أولى من المسح على أعلاه))،[١] واتە: ئەگەر دین بە بۆچوون(رأی) بوایە ئەوا سڕینی ژێرەوەی خوف لە پێشتر و ڕەواتر بوو لە سڕینی سەرەوەی)) ئەگەر بتەوێت خوفەکانت بسڕی ئەوا سوننەت وایە کە سەرووی خوفەکان بسڕی... نەوەك ژێرەوەی کە دەکەوێتە سەر زەوییەکە... ئەگەر دین بە پێی عەقڵ بوایە ئەوا ژێرەوەی خوفەکان لە پێشتر و ڕەواترە بۆ سڕین لە سەرەوەی خوفەکە... بەڵام

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب الطهارة، باب كيف المسح؟ (١٦٢ – ١٦٢)، والدار قطني في ((السنن)) (١ / ١٩٩، ٢٠٤)، والبيهقي في ((السنن الكبرى)) (١ / ٢٩٢)، وصححه الألباني في (الإرواء) (٣).

دین ئـەرك پێـدان و یاسـادانانە، ئەمەیشە ئـەوە ناگەیـەنێت کـە ئێمـە عـەقڵ پـووچ بکەینەوە و هەڵیبوەشێنینەوە... دەبـا بیربکەینـەوە بـە عەقڵـەکانمان لـە فـەرمانی پەروەردگارمان و پێغەمبەرمانﷺ .. من (هەروەکو باسم کرد) ڕێـز و پایـەی عـەقڵ کەم ناکەمەوە لە بایەخ و گرنگی کەم ناکەمـەوە... ئـەگینا ئەگـەر عـەقڵ بـەرنگاری روناکی (وەحی) سرووش ببێتەوە وە ئەو عەقڵـە لـە پـەیرەو بەرنامـەی پێغەمبـەری خواﷺ لا بدا یان لە بەرنامەی پێغەمبەران (علیهم الـصلاة والـسلام) بـە شـێوەیەکی گشتی... سوێند بەو خودایەی کە هیچ خودایەك جگە لە ئەو نییە ئەوا عەقڵ لە نـاو زەلکاوێکی بـێ نرخـەوە نـوقم دەبێـت... نـوقم دەبـوو لـە نـاو زۆنگـاوی گـومڕایی و ئارەزووەوە... ئایا بە بیرتدا دێت عەقڵی وا هەیە مانگا دەپەرستێ ؟؟ بەڵکو عەقڵی وا هەیە مـشك دەپـەرستێ ؟؟ ئایـا بـاوەڕ دەکـەیت؟؟ کـە مانگایـەك لـە سـەردەمی ئـەتۆم و سـەردەمی(فـضائیات)دا وە لـە سـەردەمی(انترنێـت)دا تـاکو ئێـستا کردوویانەتە خوایەك و دەیپەرستن؟؟ دەیپەرسـتن جگـە لـە خـوا..(جـل جلالـە)وە هەروەها لە سەردەمی ئەتۆمدا مشك دەپەرستن لە پەرستگا گەورە و شکۆدارەکاندا جگـە لـە خـوا؟؟(جـل جلالـە) بـەڵکو عـەقڵی وا هەیـە کـە ئەنـدامی نێرینـەی پیـاو دەپەرستێت؟؟ بەڵکو عەقڵی وا هەیە کە ئەندامی مێیینەی ئـافرەت دەپەرسـتێت؟؟ عەقڵی وا هەیە مرۆڤ دەپەرستێت؟ ئـەوەتا عیـسا ی کـوڕی مـریم دەپرسـتن (علیـه وعلی نبینا أفضل الصلاة والسلام)وە (العزیر)یان دەپەرست... عەقڵی وا هەیە کـەوا کچەکەی خۆی دەکوژێت، کـە هێـشتا زینـدووە لـە ترسـی برسـێتی و شـەرمەزاری! عـەقڵی وا هەیـە بـەرگری لـەزۆرانبازی(گـا) دەکـات! عـەقڵی وا هەیـە بـەرگری لـە رەگەزپەرسـتی رەنگـی پیـستەکان دەکـات! عـەقڵی وا هەیـە(نـاڵێم چـەندەها ماڵ)،بەڵکو چەندەها دەوڵەت و میللەت لە ناو دەبـەن لـە ڕێگـای موشـەك و چـەکی هاوێژەر و فرۆکە و راجیمە و زرێپۆشەوە بە ناوی ئازادی و دیموکراسییەوە، عـەقڵی وا هەیە خاوەنەکەی دەڵێت:

هبوني عیدا یجعل العرب أمة وسیروا بجسماني علی دین برهم
سـلام علـی کفـر یوحـد بیننـا وأهـــلا وســـهلا بعـــده بجهـــنم

واتە: بمبەخشنە جەژنانەیەك بە مەرجێ عەرەب بکاتە میللەتێك، لاشەکەم بکەنە

سەر دینی (برهم)، سڵاو لە کوفرێك ببێتە هۆی یەکگرتنمان، لە پاش ئەوە دۆزەخ بە خێر بێت.

عەقڵی وا هەیە خاوەنەکەی دەڵێت: دواین کەڵەشێر کە بانگی دەکرد(قوقاندی) سەرمان بڕی ئێستا هیچ نەماوەتەوە تەنها خوا نەبێت...!! ئەوا ئاسکێکی تر رادەکات هەموو سەگەکانی راوی دوای کەوتوون ئێمەیش دوای دەکەوین پاشان راوی خوا دەکەین...))عەقڵێکی تر هەیە خاوەنەکەی دەڵێت: ئەو خودا ناپەرستیّ و شەیتانیش ناپەرستیّ ئەمجار دەڵێت: هەردووکیان دیوارێکن چاوەکانم دەگرن و دایدەپۆشن... ئایا دیوارێك بگۆڕمەوە بە دیوارێکی تر... عەقڵی ئافرەتێکی تر هەیە خاوەنەکەی دەڵێت: تەنانەت (یەکتاپەرستی) ش ستەمی لە ئافرەت کردووە. پێیان گوت: چۆن؟ گوتی: وشەی یەکتاپەرستی بریتییە لە(لا اله الا هو) ئایا بۆ نالێن(لا اله الا هي)؟ ئایا ئەمانە عەقڵن ئەی بەرێزان؟؟ ڕەحمەتی خوا لە زانای پایەدار (ابن القیم) کاتیّ دەڵێت:

لا يـــستقل العقـــل دون هدايـــة بـــالوحي تأصـــيلا ولا تفـــصيلا
كالطرف دون النور ليس بمدرك حتـــى يـــراه بكـــرة و أصـــيلا

واتە: هەرگیز عەقڵ سەربەخۆ نابێت بە بیّ هیدایەتی، وەحی لە بناغەوە و بەدوور و درێژی، وەکو چاوێك بە بیّ روناکی نابینیّ،تاوەکو تەماشا بکات بەیانیان و ئێواران.

تۆ چاوەکانت دەبینیّ... منیش چاوەکانم دەبینیّ... بەڵام ئایا لە تاریکیدا هیچ دەبینین ؟؟ هیچ نابینین لە تاریکیدا... لە گەڵ ئەوەیشدا هەستی بینیمان هەیە... بەڵکو دەبیّ روناکی یەك هەبێت بۆ ئەوەی ببینیّ...بۆیە عەقڵەکەی من و عەقڵەکەی تۆ پێویستی بە روناکی پێغەمبەرایەتی یە... بۆ ئەوەی ئەم عەقڵە حەق و راستی لەسەر راستێتی خۆی ببینیّ... ئەگینا ئەوا ئەم عەقڵە نوقمی تاریکی گومڕایی دەبێت... عەقڵی وا هەیە لە بواری دونیادا داهێنان دەکەن (من نکۆڵی لە داهێنان ناکەم) بەڵام ئەگەر لە رووی بیرو باوەڕە و ئەخلاقەوە تەماشای بکەیت ئەوا دەبینی

کەوتووەتە نێو قوڕاو و لێتاودا بە بێ ناکۆکی...

لا يـستقل العقــل دون هدايــة	بــالوحي تأصــيلا ولا تفــصيلا
كالطرف دون النور ليس بمدرك	حتــى يــراه بكــرة و أصــيلا
نــور النبــوة مثــل نــور الـشمس	للعـين البـصيرة فاتخـذه دلـيلا
فــإذا النبــوة لم ينلــك ضــياؤها	فالعقــل لا يهــديك قــط سـبيلا
طــرق الهــدى محــدودة إلا علــى	مــن أم هــذا الــوحي والتنــزيلا
فـإذا عـدلت عـن الطريـق تعمـدا	فـأعلم بأنـك مـا أردت وصـولا
يــا طالبــا درك الهــدى بالعقــل	دون النقل لن تلقى لذاك دليلا[١]

واتە: هەرگیز عەقڵ سەربەخۆ نابێت بەبێ هیدایەتی، وەحی لە بناغەوە و بە دوور و درێژی، وەکو چاوێك بە بێ روناکی نابینێ، تاکو تەماشا بکات بەیانیان و ئێواران، روناکی پێغەمبەرایەتی وەك روناکی رۆژە، بۆ ئەوەی چاوەکان ببینن بۆیە بیکە رێ پێشاندەر، ئەگەر پێغەمبەرایەتی روناکی خۆی پێت نەبەخشی، ئەوا عەقڵ بە تەنها هەرگیز بۆ رێگا رێنموییت ناکات، رێگاکانی هیدایەت دیاریکراون تەنها ئەو کەسە نەبێت کە بۆ پیشەوای ئەم سرووشە و قورئانە، ئەگەر بە قەستی لە رێگا لابدەیت ئەوا بزانە کە خۆت نەتویستووە بگەیتە جێ، ئەی ئەو کەسەی کە دەتەوێت هیدایەت لە رێگای عەقڵەوە بەدەست بهێنی، بە بێ قورئان و فەرموودە بزانە کە ئەوە نابێتە ڕابەرت.

علـم العلـيم وعقـل العاقـل اختلفـا	من ذا الذي فيهما قد أحرز الشرفا
العلـم قـال: أنـا أحـرزت غايتـه	والعقـل قـال: أنـا الـرحمن بـي عرفـا
فأفـصح العلـم إفـصاحا وقـال لـه	بأينـــا الله في قرآنـــه اتـــصفا
فـأيقن العقــل أن العلـم سـيده	فقبـل العقـل رأس العلـم و انـصرفا

زانستی زانیارێك و عەقڵی هۆشمەندێك بووە جیاوازییان، کام لەوان پلە و پایە و شکۆمەندیان بە دەست هێنا، زانستەکە گوتی: من ئەو مەبەستەیەم بە دەست

١ـ ((الصواعق المرسلة)) لابن القيم (٣/ ٩٧٩) ط دار العاصمة.

هێناوە عەقڵ گوتی: لە ڕێگای منەوە خەڵکی (الرحمن) ی ناسیوە، بۆیە زانستەکە بە دەربڕینێك دەریبڕی و گوتی: بە کام لە ئێمە خوای گەورە لە قورئاندا وەصفی خۆی کردووە،بۆیە عەقڵ زانی کەوا زانست گەورەی ئەوە، پاشان عەقڵ سەری زانستی ماچ کرد و بڵاوەیان لێ کرد.

کەوابوو ئەمە بنەمایەکە دەبێ بزانین لە کێشە و باسی سزا و خۆشگوزرانی و ناو گۆڕ و تاوەکو حوکم نەدەین بە سەر دینی خوداوە بە عەقڵەکانمان.

بنەمای دووەم...

دەڵێن:... سزای ناو گۆڕ لە قورئانی پیرۆزدا نەچەسپاوە، هەر چەندە لە سوننەتدا هاتبێت ئەوا بەسە بۆ ئێمە تەنها لە قورئانەوە شت وەرگرین!!

قسەیەکی زۆر ترسناکە... بەڵکو لەو پەڕی ترسناکیدایە وە ڕەنگە ئەوان ئەو ئایەتە بکەنە بەلگە کە دەڵێت: ﴿مَّا فَرَّطْنَا فِي الْكِتَابِ مِن شَيْءٍ﴾ الأنعام: ٣٨، واتە: لە هیچ شتێك کەمتەرخەمیمان نەکردووە لە(لوح المحفوظ) دا)) ئەم قسەیە راستە بەڵام مانای ئەوە ناگەیەنێت کە ئێمە پێویستمان بە سوننەت نییە و تەنها قورئان بەسە! چونکە ترسناکییەکی زۆر گەورەیە... چونکە بە دەقی قورئانی پیرۆز خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَمَا آتَاكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَاكُمْ عَنْهُ فَانتَهُوا وَاتَّقُوا اللَّهَ إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ﴾ الحشر: ٧، واتە: هەرچی پەیامبەرﷺ پێی دان وەری بگرن، واتە: بەچی فەرمانی پێ کردن بیکەن چ لەم دەستکەوتەدا و، چ لە هەر شتێکی تردا جێبەجێی بکەن. ڕێیشی لە هەر شتێ لێ گرتن، ئێوەش دەستی لێ هەڵگرن، خۆتان لە خەشم و غەزەبی خوا بپارێزن بە جێبەجێکردنی فەرمانەکانی و وازهێنان لە قەدەغەکراوەکانی بە ڕاستی خوا سەخت تۆڵەیە قاری لە هەر کەسێك گرت رزگاری نابێ)).

ئایا ئەوانە لە بیریان چووە کە خوای گەورە ئەم قورئانەی بە جارێك دانەبەزاند؟ بەڵکو خوای گەورە هەردوو (وەحی) سرووشەکەی پێکەوە دابەزاند (قورئان و سوننەت) بیر بکەینەوە ئەی موسڵمانان... من ڕووی دەمم لە هەموو ئەم ئوممەتە

لەسەر زەوی بە گشتی دەکەم و لە گەڵ ئەواندا قسە دەکەم... کە تۆ فەرمانت پێ کراوە بە وەرگرتنی سوننەتەکەی پێغەمبەری خۆشەویستﷺ... بەڵکو قورئانی پیرۆز ئەم مەسەلەی یەکلا کردووەتەوە...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًا مُّبِينًا﴾ الأحزاب: ٣٦، واتە: بۆ هیچ پیاو و ژنێکی بڕوادار نییە کاتێ خوا و پەیامبەرەکەی بڕیاری کارێکیان دا سەرپشککرانیان بۆ هەبێ لە کارەکەیاندا واتە: بۆیان نییە خۆیان بارێك هەڵبژێرن، بەڵکو دەبێت بێ سەرلێکردنەوە فەرمانبەردار و ملکەچ بن، ئەمانە گشت ئەو ڕاستییە دووپات دەکەنەوە کە دەبێ موسڵمان هەمیشە گوێڕایەڵی لە خوا و لە پێغەمبەرەکەی بکەن و نابێ بۆ خۆی – بێجگە لەوە – بڕیارێکی تر بدات (ئیبن کەسیر) یش ئەڵێت: ((ئەم ئایەتە هەموو بوارەکانی ژیان دەگرێتەوە، کەوابوو هەر کات خوا و پەیامبەرەکەیﷺ بڕیاری شتێکیان فەرموو لە هەر بوارێکدا ئیتر ئەبێ هەر ئەوە پیادە بکرێ ئەگینا یاخیبوون و سەرپێچییە)) هەرکەسێك سەرپێچی بکات لە فەرمانی خوا و پەیامبەرەکەی بەو شێوەیە کە جگە لە بڕیارەکانی ئەوان کارێکی دی هەڵبژێرێ بۆ خۆی ئەوە بێ گومان گومڕا بووە بە گومڕابوونێکی ئاشکرا)) .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوٓا۟ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُوا۟ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا ۚ وَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿٥١﴾ وَمَن يُطِعِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ وَيَخْشَ ٱللَّهَ وَيَتَّقْهِ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْفَآئِزُونَ﴾ النور: ٥١- ٥٢، واتە: وتە و گوفتاری بڕوادارەکانیش کاتێ بانگ دەکرێن بۆ لای خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ بۆ ئەوەی لە نێوانیاندا داوەری بکا هەر ئەمەیە کە ئەڵێن: ئەوا بیستمان و گوێڕایەڵیشین، ئا ئەوانە – کە بۆ ڕەزامەندی خوا پەلە ئەکەن – سەرفرازی ڕاستەقینەی دونیا و قیامەتن .(٥١)هەر کەسێ گوێڕایەڵی خوا و پەیامبەرەکەی بکا و لە خوا بترسێت لە بەر ئەو درێغییانەی کە کردوویەتی وە لە سەرپێچیش خۆی بپارێزێ ئا ئەوانەن

سەرکەوت و برەوەن(٥٢))).

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَٱحۡذَرُواْۚ فَإِن تَوَلَّيۡتُمۡ فَٱعۡلَمُوٓاْ أَنَّمَا عَلَىٰ رَسُولِنَا ٱلۡبَلَٰغُ ٱلۡمُبِينُ﴾ المائـــدة: ٩٢، واتـــە: دەبـــێ بەبـــەردەوام گوێڕایـەڵی خـوا بـن و بەرفـەرمانی پەیامبـەر بـن و وریاشـبن هەمیـشە لـەو شـتە ناپەسەندانە دوور بگرن جا ئەگەر لە قسەم دەرچوون و رووتان لـە ئامۆژگارییـەکانم وەرگێڕا ئەبێ بزانن کە بە راستی پەیامبەر جگە لە راگەیانـدنی پـەیامی خـوا هیـچی تری لەسەر نییە سزاو تۆڵەیش هەر بەدەستی خوایە)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ وَأُوْلِي ٱلۡأَمۡرِ مِنكُمۡۖ فَإِن تَنَٰزَعۡتُمۡ فِي شَيۡءٖ فَرُدُّوهُ إِلَى ٱللَّهِ وَٱلرَّسُولِ إِن كُنتُمۡ تُؤۡمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡأٓخِرِۚ ذَٰلِكَ خَيۡرٞ وَأَحۡسَنُ تَأۡوِيلًا﴾ النساء: ٥٩، واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە! گوێڕایەڵی فەرمانی خوا و پەیامبەر بن لە هەموو کاروبارێکدا وە بەر فەرمانی کاربەدەستان و کارسازانی خۆتان بن، واتە: بە قسەی ئەو کاربەدەست و زانایان بکەن کە لە خۆتان بن .واتە: لە چوار چێوەی شەریعەتدا گوێڕایەڵیان بن، ئینجا ئەگەر لە شتێکدا کێشەو ناکۆکیتان بوو جا بیگێڕنەوە بۆ لای خوا و پەیامبەرﷺ واتە: با تەنها قورئان و سوننەت داوەر و حەکەمتان بن، بەڵێ پێویستە لە هەموو شتێکدا بگەڕێنەوە لای خواو پەیامبەرﷺ دیارە کە بڕیاری پەیامبەریشﷺ هەر بڕیاری خوایە. ئەگەر باوەڕتان بە خوا و بە رۆژی دوایی هەیە دەبێ ئاوابێت، ئەو گێڕانەوەی کێشە و هەرایە بۆ لای قورئان و سوننەت جوانتر و چاکترە بۆتان چاکترین رەفتاریشە بۆ داهاتووتان)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَلَا وَرَبِّكَ لَا يُؤۡمِنُونَ حَتَّىٰ يُحَكِّمُوكَ فِيمَا شَجَرَ بَيۡنَهُمۡ ثُمَّ لَا يَجِدُواْ فِيٓ أَنفُسِهِمۡ حَرَجٗا مِّمَّا قَضَيۡتَ وَيُسَلِّمُواْ تَسۡلِيمٗا﴾ النساء: ٦٥، واتە: نەخێر وەك ئەوە نییە دوو رووەکان دەیزانن سوێند بێ بە پەروەردگارت ئەی پێغەمبەر نابنە باوەڕدار تا بۆ یەکلا کردنەوەی کێشەکانی نێوانیان تۆ دەکەنە داوەر و ئەوساش بەرامبەر بەو بڕیارەی تۆ داوتە هیچ

تەنگیەکیان دەست نەکەوێ لە دەروونیاندا و بەچاکیش تەسلیم و ملکەچ ببن بەڵێ دەبێ ملکەچی و ڕەزامەندی تەواومان بۆ هەموو بڕیارەکانی خوا و پەیامبەرﷺ هەبێ)).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَٱلنَّجۡمِ إِذَا هَوَىٰ ١ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمۡ وَمَا غَوَىٰ ٢ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ ٣ إِنۡ هُوَ إِلَّا وَحۡيٞ يُوحَىٰ ٤ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلۡقُوَىٰ﴾ الـنجم: ١ـ ٥، واتـە: سوێند بەو ئەستێرەیە کە بە خێرایی ئاوا دەبێت، یا لە شوێنی خۆی دەترازێت و بەر دەبێتەوە کاتی نزیکبوونەوەی قیامەت (١) هاوەڵەکەی ئێوە (موحەممەد)ﷺ لە ڕێی هەق لای نەداوە و باوەڕی پووچیشی نەبووە (٢) وە قسەو گوفتاری (پێغەمبەر) لە رووی هەواوهەوەسەوە نییە، جا کەسێ ئاوابێ چۆن ڕێگە ون ئەکات ؟! (٣) ئەو قورئانەی کە ئەو دەیڵێت، جگە لەوەی کە بە وەحی بۆی دەنێررێ هیچی تر نییە، واتە: ئەم قورئانە هەر لە لایەن خواوەیە(٤) خاوەن هێز و بە زەبر (جوبریل) ی فریشتەیە، قورئانی فێرکردووە (٥).))

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿هُوَ ٱلَّذِي بَعَثَ فِي ٱلۡأُمِّيِّـۧنَ رَسُولٗا مِّنۡهُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمۡ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ﴾ الجمعـة: ٢، واتـە: خـوا هـەر ئـەو پەروەردگارەیە کە لە ناو عەرەبە نەخوێندەوارەکاندا –وەك ئیبن عەبباس– ئەڵێ: پەیامبەرێکی پایەبەرزی لە خۆیان نارد، ئایەتەکانی قورئانەکەی ئەویان بە سەرا دەخوێنێتەوە هەرچەند ئەمیش خوی نەخوێندەوارە، ودڵ و دەروون و ڕەواڵەتیان پاك دەکاتەوە لەبیروباوەری بتپەرستی و یاسای لاروچەوتی کۆمەڵایەتی ئەو سەردەمە و قورئان و فەرموودەکانی خۆیان فێر دەکات خۆ بەڕاستیش پێش هاتنی ئەو ئەوان لە گومڕایی و سەر لێشێواوییەکی ئاشکرادا بوون... سیاسەتی پووچ و گەندەڵ، ڕەوشت و ئەخلاقی رووخاو، باری کۆمەڵایەتی پەست و قێزەون... هتد)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱذۡكُرۡنَ مَا يُتۡلَىٰ فِي بُيُوتِكُنَّ مِنۡ ءَايَٰتِ ٱللَّهِ وَٱلۡحِكۡمَةِۚ﴾ الأحـزاب: ٣٤، واتـە: و یـاد بگـرن ئـەوەی دەخوێنرێتـەوە لـە ماڵەکانتاندا لە ئایەتەکانی خـوا و فـەرموودەکانی پێغەمبـەرﷺ واتـە: مـادەم ئێـوە

ماڵەکانتان جێگەی سروش و نیگای خوایە ئەبێ زۆر ساڵح و چاك و پاك بن)) مەبەست لە (آیات الله) قورئانە و مەبەست لە (الحکمه) بە یەکدەنگی هەموو ئەهلی سوننە: مەبەستی سوننەتە...

ئیمامی الشوکانی دەڵێت[1]: ((جێگیر بوونی بەڵگەیەتی سوننەت و سەربەخۆبوونی لە یاسادانانی حوکمەکان، یەکێکە لە پێویستی یە دینیەکان، وە هیچ کەسێك لەو قسەیەدا جیاواز نییە ئیللا کەسێك نەبێت کە هیچ پشکێکی لە ئیسلامدا نەبێ))...

زۆر ئەستەمە کە لە قورئان تێبگەین بە بێ سوننەت ئەو کەسەی کە قورئانی لە سەردابەزیوە وە پێویستە لە سەرمان دڵنیا بین و لێبکۆڵینەوە لە ڕاست و دروستی فەرموودە(صحة الحدیث) چونکە هەرکەسێ بە دەم پێغەمبەری خوداوەﷺ بە قەستی درۆی کرد ئەوا با جێگای خۆی لە ئاگردا ئامادە بکات هەروەکو لە (صحیح البخاری)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((بلغوا عني ولو آیة، وحدثوا عن بني إسرائیل ولا حرج، ومن كذب علي متعمدا فلیتبوأ مقعده من النار)) واتە: لە منەوە ئەگەر تەنها یەك ئایەتیش بووە بگەیەنن، لە بەنی ئیسرائیلەوە باسەکان بگەڕێننەوە بە بێ ئەوەی قەدەغە بێت، هەرکەسێ بە دەم منەوە بە قەستی درۆ بکات ئەوا با جێگای خۆی لە ئاگردا ئامادە بکات))

بۆیە ئەگەر ڕاست و دروستی فەرموودەیەکی جێگیر بوو بە پێی ئەو بنەمایانە کە دانراوە لە لایەن زانا ڕەخنەگر و لێهاتووەکان، دانا بە سەلیقەکان لە فەرموودەناسان ... ئەوا پێویستە لە سەرمان کەوا ملکەچی فەرموودەکەی پێغەمبەری خوابینﷺ، جا ئەگەر هاتوو عەقڵمان لێی تێگەیشت یان لێی تێنەگەیشت.

١ـ ((إرشاد الفحول)) (ص ٥٣).

٢ـ أخرجه البخاري في كتاب أحاديث الأنبياء، باب ما ذكر عن بني إسرائيل (٣٤٦١).

ابن القيم دەفەرموێت[١]: سوننەت لە گەڵ قورئاندا سىٚ ڕووى هەيە يا خود بە سىٚ شێوەيە: ...

ڕووى يەكەم: ئەو سوننەتەى كە لە گەڵ قورئاندا دەگونجىٚ لە هەموو ڕوويەكەوە... ئەمە ماناى چييە؟ ماناى ئەوەيە: كەوا خواى گەورە لە قورئاندا فەرمان دەكات بە نوێژ و ڕۆژوو و زەكات و حەج... خواى گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ﴾ البقرة: ٤٣، واتە: فەرمانيان پىٚ بكە با بە تێر و تەسەل نوێژ ئەنجام بدەن و بەشێكى دارايیشيان بە زەكات بدەن)) وە خواى گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلِلَّهِ عَلَى ٱلنَّاسِ حِجُّ ٱلْبَيْتِ مَنِ ٱسْتَطَاعَ إِلَيْهِ سَبِيلًا﴾آل عمران: ٩٧، واتە: خوا حەجى كەعبەى بڕيارداوە لەسەر مەردم لەسەر ئەوەى توانای ڕێگای هەبىٚ)). ...هتد .

ئەمجار سوننەت دێت ئەو فەرمانە كە قورئان فەرمانى پىٚ كردووە دەيچەسپێنێت... بۆيە خاوەنى سوننەتﷺ دەڵێت: هەروەكو لە هەردوو كتێبى (صحيح)[٢] دا هاتووە لە فەرموودەيەكى (ابن عمر) ەوە:

((بني الإسلام على خمس: شهادة أن لا إله إلا الله، و أن محمدا رسول الله، و إقام الصلاة، و إيتاء الزكاة، وصيام رمضان، وحج البيت)) واتە: ئيسلام بنيات نراوە لەسەر پێنج پايە: شايەتيدان كە هيچ خوايەك نيە شايەنى پەرستن بێت تەنها (الله) نەبێت و محمد يش نێردراوى (الله) يە، نوێژ كردن و زەكات دان و ڕۆژووگرتن و حەجى ماڵى خوا)).

كەوابوو فەرمان بەوە دەكات كە قورئان فەرمانى پێكردووە بۆيە بەڵگەكانى سوننەت و بەڵگەكانى قورئان هاوكار و پشتيوانى يەك دەكەن ئەمە يەكەم ڕووە ..

١ـ ((إعلام الموقعين)) (٢ / ٢٧١، ٢٧٠) ط الإيمان (بتصرف).

٢ـ أخرجه البخاري في كتاب الإيمان، باب: دعاؤكم إيمانكم (٨)، ومسلم، كتاب الإيمان، باب: أركان الإسلام و دعائمه العظام (١٦).

ڕووی دووەم : سوننەت ببێتە ڕوونکەرەوە و ڕاڤەکردنی ئەوەی کە قورئان بە کورتی و پوختی باسی کردووە:... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ﴾ البقرة:٤٣) ئەگەر بڵێیت چۆن نوێژ بکەم؟ چۆن نوێژەکان ئەنجام بدەم بەو شێوەی کە خوای گەورە فەرمانی پێ کردووە؟ پێت دەڵێم: بڕۆ قورئان بکەرەوە و تەنها یەك ئایەتم بۆ دەربهێنە کە پێمان بڵێت نوێژی نیوەڕۆ چوار ڕکەعاتە ... خێراکە لە قورئان پایەکانی حەجم بۆ دەربهێنە ... هەروەها ئەو شتانەی کە نوێژ پووچ دەکەنەوە و هەروەها چەنییەتی و بڕەکانی زەکات... هتد...

ئەوا هەموو ئەوانە نادۆزیتەوە ئیللا لە سوننەت دا نەبێت ... لە قورئاندا فەرمانی کورت و پوخت کراوە: ((وَأَقِيمُواْ الصَّلاَةَ)) ئەمجار خاوەنی سوننەت دێتﷺ و لە پێش چاوی هاوەڵان نوێژ دەکات... دەڵێت: ((صلوا كما رأيتموني أصلي))[1] واتە: نوێژ بکەن بەو شێوەی کە منتان دەبینی نوێژم دەکرد)).

قورئان فەرمان دەکات ﴿وَأَتِمُّواْ ٱلْحَجَّ وَٱلْعُمْرَةَ لِلَّهِ﴾ البقرة: ١٩٦، واتە: هەربۆ خوا حەج و عومرە بە چاکی و بە تەواوی ئەنجام بدەن واتە ئەگەر نیازی هەریەك لەوانەتان کرد دەبێ زۆر بەرێك و پێکی جێبەجێیان بکەن و تەنها نییەتی خوایان لێ بێنن)) پاشان پێغەمبەری خوارحەج دەکات و هەموو بنەما و ڕێساکانی حەج بە تەواوی لە پێش چاوی هاوەڵان دەکات و بەوان و بە هەموو ئەم ئوممەتە لە پاش خۆی، دەڵێت: ((لتأخذوا عني مناسككم))،[2] واتە: هەموو یاسا و ڕێسا و چۆنییەتی حەج لە منەوە وەرگرن و فێر بن)).

کەوابوو سوننەت ڕوونکەرەوەی قورئانە و درێژە پێدانی ئەم ئایەتانەیە کە بە کورتی و پوختەیی باس کراوە...

ڕووی سێیەم : ئەویش بە بایەخترین ڕووی سوننەتە لە گەڵ قورئاندا... ئەویش ئەوەیە کە سوننەت شتێك بەپێویست(واجب) دابنا کەچی قورئان باسی نەکردووە و لێ بێ دەنگ بووە لە (واجب) بوونی یا خود شتێکی بە حەرام دانابێ کە قورئان

١ـ أخرجه البخاري كتاب الأذان، باب الأذان للمسافر إذا كانوا جماعة (٦٣١).

٢ـأخرجه مسلم، كتاب الحج، باب استحباب رمي جمرة العقبة يوم النحر (١٢٩٧)، وأحمد (٢ / ٣٦٦).

لێی بێ دەنگ بووە لە بە حەرام زانینی... کەوابوو پێغەمبەری خوا ﷺ یاسا دادەنات چونکە هەرگیز هیچ قسەیەك لە خۆوە ناکات... لە کتێبی (سنن ابي داود و الترمذي)دا[1] بە سەنەدێکی(صحيح) هاتووە لە فەرموودەیەکی (المقدام ی کوڕی معد یکرب)ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ألا إني أوتيت الكتاب ومثله معه ألا يوشك رجل شبعان على أريكته، يقول: عليكم بهذا القرآن، فما وجدتم فيه من حلال فأحلوه وما وجدتم فيه من حرام فحرموه))، ((ألا لا يحل لكم لحم الحمار الأهلي، ولا كل ذي ناب من السبع، ولا لقطة معاهد، و إن ما حرم رسول الله كما حرم الله))، واتە: خوای گەورە قورئانی پێ بەخشیوم و هاوشێوەکەی لە گەڵدایە (واتە: سوننەت) خەریکە وای لێ دێت کەسێکی تێر لەسەر قەنەفەکەی دانیشتووە و دەڵێت: دەست بگرن بەم قورئانەوە (واتە: تەنها ئەم قورئانەمان بەسە) ئەوەی حەڵاڵ بوو تیایدا ئەوا بە حەڵاڵی بزانن و ئەوەی حەرام بوو تیایدا ئەوا بە حەرامی بزانن))، جا بزانن کەوا گۆشتی گوێدرێژی ماڵی حەڵاڵ نییە بۆتان، لە گەڵ هەموو دڕندەیەکی کەڵپەداردا و دۆزراوەی پەیمان پێدراوەکان، دڵنیابن ئەوەی کە پێغەمبەری خوا ﷺ حەرامی کردووە هەروەکو ئەوەیە چۆن خوای گەورە حەرامی کردبێت)).

لێرەدا پلە و پایەی سوننەتمان زانی و بۆمان دەرکەوت کە تەنها قورئان بەس نییە.[2]

کەوابوو خێراکەن... لە پاش ئەم بناغە گرنگە لە (ابن القیم)ی زۆر زانەوە فەرموون دەربارەی کێشەی سزا و خۆشییەکانی ناو گۆڕ باس بکەین ... من بە قەستی ئەم بنەما زانستییە زۆر گرنگەم باس کرد بۆ ئەوەی عەقڵ و دڵ لە یەك کاتدا پێکەوە بدوێنم...

پێت دەڵێم: برای خۆشەویستم ..خوشکی بەڕێزم... ژیانی ناو گۆڕ پێی دەڵێن: ژیانی بەرزەخ... هیچ کەسێك حەقیقەتەکەی نازانێت نە فریشتەیەکی نزیککراو و نە

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب السنة، باب لزوم السنة (٤٦٠٤)، والترمذي، كتاب العلم، باب ما نهى عنه أن يقال عند حديث رسول الله ﷺ (٢٦٦٤)، وصححه الشيخ الألباني في ((المشكاة)) (١٦٣).

٢ـ بۆ زیاتر ئاشنا بوون لەم بابەتە بڕوانە کتێبی ((پلە و پایەی سوننەت لە ئیسلامدا و تەنها قورئان بەس نییە) لە دانانی زانای پایەدار محمد ناصر الدين الألباني و وەرگێڕانی مامۆستای بەڕێز خليل أحمد کەلاری.

پێغەمبەرێکی نێردراو... ئەمەیشە بنەمایەکی گرنگە و لەوپەڕی گرنگیدایە...
کەوابوو مانای بەرزەخ چییە؟

براکانم ... لە پاش مردن، ژیانی دووەم و ماڵێکی تر هەیە... وە ژیانیش لەم ماڵەدا بە تەواوەتی جیاوازە لە ژیانمان لە ماڵی دونیا...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقُل رَّبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ ﴿٩٧﴾ وَأَعُوذُ بِكَ رَبِّ أَن يَحْضُرُونِ ﴿٩٨﴾ حَتَّىٰ إِذَا جَاءَ أَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُونِ ﴿٩٩﴾ لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِن وَرَائِهِم بَرْزَخٌ إِلَىٰ يَوْمِ يُبْعَثُونَ﴾ المؤمنون:٩٧ـ ١٠٠، واتە: بڵێ پەروەردگاری من! پەنا بە تۆ ئەگرم لەتێ کوتاندن و دنەدنەو وەسوەسەی شەیتانەکان کە بەرەو کاری خراپ بمبەن و نەهێڵن لە بەرامبەری خراپەوە چاکە بکەم.(٩٧)و خۆشم هەر بە تۆ ئەسپێرم ئەی پەروەردگار! کە ئەوان بێنە لامەوە بۆ تێکدانی کارەکانم.(٩٨) خوانەناسان هەر درێژە بە کاری خراپ و بێ بڕوایی خۆیان ئەدەن تا کاتێ مردن یەخەی یەکەبەیەکەیان دەگرێت و ئەحواڵی ئاخیرەتی بۆ ئاشکرا دەبێ، ئەوسا ئەڵێ: پەروەردگارم! بمگێڕەوە بۆ دونیا.(٩٩) بەشکو ئەو کارە چاکەی کاتی خۆی لە دەستم چووە بیکەم،نەخێر هەرگیز ئەو داخوازیە جێبەجێ نابێت ئەوەیش هەر قسەیە و – ئەو بە ناچاری – دەیکات،تا ڕۆژی زیندوو دەکرێنەوە لەمپەرێکی زۆر گەورەیان لە پێشدایە و ناتوانن بگەڕێنەوە بۆ دونیا واتە: هەرگیز ناگەڕێنەوە و هەر لە سزاشدا دەبن(١٠٠))).

ابن القيم دەڵێت [١]: ((خوای گەورە سێ ماڵی دروست کردووە ئەوانیش: ماڵی دونیا و ماڵی بەرزەخ و ماڵی نیشتگە(قرار) بەهەشت یان دۆزەخ))... ماڵی دونیا هەموو دەزانین چییە... ئەی لە پاش دونیا چی دێت؟ هەرکە مرۆڤ دەمرێت و لە گۆڕەکەیدا دەنێژرێت... ئەوا دەگوێزرێتەوە بۆ ماڵی دووەم کە ئەویش ماڵی بەرزەخە ﴿لَعَلِّي أَعْمَلُ صَالِحًا فِيمَا تَرَكْتُ كَلَّا إِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِن وَرَائِهِم بَرْزَخٌ

١ـ كتاب ((الروح)) (ص ٦٣، ٦٤)، وانظر: ((العقيدة الطحاوية)) (ص ٣٩٠).

﴿ إِلَىٰ يَوۡمِ يُبۡعَثُونَ ﴾ المؤمنون: ١٠٠، واتە تا ڕۆژی قیامەت... مالّی سێیەم: مالّی نیشتگە (دار القرار) یان بەهەشت دەبێت یان دۆزەخ (داوا لە خوا دەکەم کە من و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی بەهەشت)) من و ئێوە بپارێزێ و دوورمان بکاتەوە لە دۆزەخ).

ئاگاداری ئەم بنەمایە بە... چونکە ئەگەر تۆ لێی تێبگەیت ئەوا هەموو دژواری و کێشەیەك کە دەتەوێت پرسیاری لێ بکەیت نامێنێ.

ابن القیم دەڵێت: ((خوای گەورە ئەحکامەکانی لە مالّی دونیادا بە سەر جەستەدا چەسپاندووە و روحەکان شوێنکەوتەی ئەون)) ئەم قسەیە زۆر بە نرخە و بەهایە... تۆ بە جەستە نوێژ دەکەیت و کاریگەری لەسەر روحت دەبێت... بە جەستە رۆژوو دەگریت و روح و دەروون پاك دەبێتەوە... بە جەستە (صەدەقە) دەدەیت و بە روح و دەروون پاك دەبێتەوە... فەرمووی: ((خوای گەورە ئەحکامەکانی مالّی بەرزەخی بە سەر روحەکاندا سەپاندووە و جەستەکان شوێنکەوتەی ئەون)) ئایا کێشە و گومان چارە کرا؟؟ تۆ پرسیارم لێ دەکەیت: چۆن سزا دەدرێت یان خۆشگوزران دەبێت کەسێك بمرێت بە خنکان، یان بمرێت بە سووتان؟ پێت دەڵێم: خوای گەورە لە ژیانی بەرزەخدا ئەحکامەکانی چەسپاندووە بە سەر روحەکاندا... ئایا روح چییە؟؟ ئایا وەکو ئاسن رەقە؟یان وەکو ئاو شلە؟ یان وەکو دوکەڵ گازە؟ ﴿ وَيَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلرُّوحِۖ قُلِ ٱلرُّوحُ مِنۡ أَمۡرِ رَبِّي وَمَآ أُوتِيتُم مِّنَ ٱلۡعِلۡمِ إِلَّا قَلِيلٗا ﴾ الإسراء: ٨٥، واتە: وە لە بابەت (ڕۆح)ەوە لێت دەپرسن و دەڵێن: باشە ئەو ڕۆحەی کە هۆی ژین و زیندوێتی ئادەمیزادە چییە؟ ئایا شتێکی کۆنە، تازەیە، هەقیقەتی هەیە؟! پێیان بڵێ: ڕۆح منیش هیچی لێ نازانم چونکە لە فەرمانە نهێنییەکانی پەروەردگارمە بە دەسەڵاتی خۆی بە دیهێناوە و مرۆڤ و گیانلەبەرانی پێ دەجووڵێ و دەژی ئەو هەر خۆی لێی بە ئاگایە، ئێوە بە تایبەتی لە بابەت ڕۆحەوە بەشێکی کەم زانیاریتان پێ دراوە کەوابوو دەم لە هەموو شتێك مەکوتن و بێ چەند و چون خۆ بە دەسەوە بدەن زۆر باشترە ئەمەیش ئەوە ناگەیەنێت کە مرۆڤ دەبێ دەرگای هەموو هەوڵ و تێکۆشانێك لە خۆی دابخات، بەڵکو تەنها ئەوە دەگەیەنێت کە: بۆ عەقڵ و ژیری مرۆڤ سنوورێك دانراوە لەوە بەو

لاوە ڕێ دەرناکات کەوابوو بێ دەنگ بوون لە(ڕۆح) خێر و قازانجە بۆی)).

بۆیە کەس نازانێت روح چییە کەس نازانێت روحی مرۆڤ لە چی پێك هاتووەو چۆنەو تاکو ئێستا هەرچەندە زانستی ئەمڕۆ لەسەردەمی ئەتۆمدا گەیشتووەتە پلەیەکی زۆر پێشکەوتوو کەچی تاکو ئێستا نازانێت روح چییەو لەچی دروست بووەو چۆنە؟

کەوابوو روح لە خۆشگوزرانیدا دەبێت و سزا دەدرێت وە جەستەیش شوێن کەوتەی روح دەبێت لە خۆشگوزرانی و سزای سەختدا... کەواتە هەرکەسی بە سووتان مرد یان بە خنکان مرد... یان بە تەزووی کارەبا... یاخود کەسێ لە دەریاکاندا بووە خۆراکی ماسییەکان ئەوا پشکی خۆی دەست دەکەوێت لە کامەرانی یان سزای بەرزەخ هەرگیز حوکم مەدە بە عەقڵەکەت بە سەر ئەو چاڵە تەسکەدا کە دەیبینی و بڵێیت: من هەرگیز چاڵێکم نەبینیوە فراوان ببێتەوە یان تەسك ببێتەوە...

براکانم... فەرموو بنەمای چوارەم وەربگرە کە ئەویش لەو پەڕی گرنگیدایە... ابن القيم دەڵێت[1]: ((نهێنی مەسەلەی روناکی و ئاگری ناو گۆڕ و فراوان بوون و تەنگی گۆڕ بەو شێوە ناسراوەی لای خەڵکی نییە لە جیهانی دونیادا)) جاری وا هەیە لە بیابانێکی فراوان، یان کۆشکێکی گەورە، کە بە شکۆدارترین کەل و پەل ئامادە کراوە... لە گەڵ ئەوەیشدا هەست دەکەیت وا خەریکە دەخنکێیت... جێگاکە خەریکە بە سەرتەوە تەنگ دەبێت.. دەڵێی روحت یان دەروونت خەریکە لە کونی دەرزییەکەوە دەردەچێت... ئەمە لەم دونیادا... ئەوەی لە جیهانی بەرزەخدا روو دەدات سەیرترە... روناکی ناو گۆڕ جیاوازە لە روناکی دونیا وە ئاگری ناو گۆڕ جیاوازە لە ئاگری دونیا وەفراوانی ناو گۆڕ جیاوازە لە فراوانی دونیا وە تەنگی ناو گۆڕ جیاوازە لە تەنگی دونیا وە نهێنی ئەم مەسەلەیە لەوەدایە کە روناکی و ئاگری ناو گۆڕ و فراوان و تەنگی ناو گۆڕ لەو شێوە زانراوە نییە کە خەڵکی لە جیهانی دونیادا دەیناسن...

---

١ ـ ((الروح)) (٧٢، ٧٣ بتصرف).

ابن القیم نمونەیەکی نایابی هێناوەتەوە و دەڵێت: دوو پیاو لەسەر جێگەیەك دەخەون لە یەك ژووردا و لە یەك کاتدا... کەسی یەکەم هەڵدەستی و شوێنەواری کامەرانی بە روویەوە دیارە و دادەنیشێت و رووی گەش بووتەوە و سنگی فراوان بووەو باسی خەوێکت بۆ دەکات لە جوانترین ئەو خەوانەی کە بینیویەتی بۆ نمونە دەڵێت: لە خەودا لە گەڵ پێغەمبەری خوادا بوومﷺ یان دەڵێت:لە خەودا لە ناو بەهەشتدا بووم... فلان شت و فلان شتم بینی... شوێنەواری کامەرانی بە روویەوە دیارە بە هۆی ئەو خەوەوە کە لە چەند ساتێکدا بینیبووی... بەڵام ئەویتر هاوار دەکات و ئازار دەچێژێ، لە جێگەکەی بێزابووە، لە خەو هەڵدەستێ و بە روویەوە شوێنەواری سزا و ئازار دیارە بەڵکو رەنگە بە سەر لاشەیەوە... ئەو دەڵێت: کەوا لە خەوێکی ناخۆشدا بوو کەوا خەریکە پەراسوٚکانی بشکێنی و هەناسەکانی تەنگ کردبوو... ئەو هاواری دەکرد... بەڵام ناتوانێ دەنگی خۆی بگەیەنێتە هیچ کەسێك بۆ ئەوەی لەو خەوە ناخۆشە رزگاری بکات...

مەبەست لەم نمونەیە ئەوەیە: .....

کەسی یەکەم لە کامەرانیدا بوو... روحەکەی لە کامەرانیدا بوو بەڵکو رۆیشت بۆ بەهەشت کەچی هێشتا لە جێگاکەی خۆیدایە و نەجوڵاوەتەوە و نەگوێزراوەتەوە و هەستی بە ئازاری براکەی نەدەکرد کە بە تەنیشتییەوە لە ئەشکەنجەدا بوو وە بە هەمان شێوە براکەی هەستی بە کامەرانییەکەی ئەم نەدەکرد... ئەمە لەم دونیایەدا روودەدات، ئەی گومانت چۆنە بەوەی کە لە ژیانی بەرزەخدا روودەدات؟ وادەزانم من عەقڵتم دواند... بۆ ئەوەی بزانیت بە دڵنیاییەوە کەوا ئەم کارە عەقڵی هۆشمەندەکان نکۆڵی لی ناکەن لە سەرووی ئەو هەموو بەڵگانەی لە کتێبەکەی پەروەردگاری زەوی و ئاسمان و بەڵگەی فەرموودەکانی پێشەوای پێغەمبەران و گەورەی لە خواترس و پوختەکانﷺ... سوێند بە خوا ئەگەر باسی ئەو بەڵگە عەقڵیانەم نەکردبایە و تەنها یەك ئایەت لە کتێبەکەی خوای گەورە و یەك فەرموودەی دروست (صحیح) لە فەرموودەکانی پێغەمبەری راستگۆمﷺ بکردایە ئەوا پێویست (واجب) بوو لە سەرت کە ئەوە بڵێیت کە ئیماندارە پێشینە و

ڕاستگەکان دەڵێن:

﴿سَمِعْنَا وَأَطَعْنَا غُفْرَانَكَ رَبَّنَا وَإِلَيْكَ الْمَصِيرُ﴾البقرة: ٢٨٥،واتە، ئەڵێن: وتەی خوامان بیست و گوێڕایەڵی فەرموودەکانی خواین، ساتۆش ئەی پەروەردگارمان! (هەرچی بفەرموی ئامادەین)، داوای لێ بوردنت لێ ئەکەین،دەسا تۆیش لێمان خۆش ببە ئەی پەروەردگارمان! چاکیش دەزانین کە سەرەنجام گەڕانەوەشمان تەنها بۆ لای تۆیە)).

بەڵام بە قەستی ویستم هەموو عەقڵەکان و هەموو دڵەکان بدوێنم... داوا لە خوا دەکەم لەم ساتانەدا خوای گەورە عەقڵەکان و دڵەکان لە یەك کاتدا بجوڵێنێتەوە بە تەوبە و گەڕانەوە بۆ لای خۆی... بە ئەنجامدانی کاری چاکە بۆ ئەم چاڵە تەنگە... داوا لە خوا دەکەم بیکاتە جێگایەکی خۆش بۆ ئێمە و ئێوە... ئێمە و ئێوە لە سزای دوارۆژ دوور بکاتەوە و بمانپارێزی... هەر خۆی پشت و پەنامانە و بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا...

دەڵێیت: ئایەتێکم لە قورئانەوە دەوێ؟

بەڵێ ... ئێستا لە قورئانەوە ئایەتێکی روون و ئاشکرات بۆ دەڵێم ... کە زانایانی ئەهلی سوننە ڕێك کەوتوون لەسەر ئەوەی کەوا ئەم ئایەتە لەسەر سزای ناو گۆڕە... بەڵکو پێشەوای ئەم دونیایە و خاوەنی ڕاستترین کتێب لە پاش قورئان کە ئەویش ئیمامی بوخاری یە لە (صحیح)ەکەیدا و لە (کتاب الجنائز)[1] دەرگایەکی داڕێژاوە و دەڵێت: (باب ما جاء في عذاب القبر)[2] واتە: (دەرگای ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی سزای ناو گۆڕ هاتوون) وە تەنها داڕێژانی ئەو دەرگایە (باب) ە بەسە بۆ ئەوەی ببێتە بەڵگەی مەسەلەکەمان... بۆیە زانایان فەرموویانە: (فیقهی بوخاری لە داڕێژانی دەرگاکانیدایە)[3] بەمانای ئەوەی داڕێژانەکەی خۆی لە خۆیدا پڕ لە فیقهە... ئیمامی بوخاری ئەم ڕاستییەی جێگیر کردووە لەو داڕێژانە ڕەوانبێژە ...

١- رقم (٢٣)

٢- رقم (٨٦).

٣- ((فتح الباري)) (١ / ١٣، ٢٤٣).

باسـی ئايەتـەكان لـە قورئـانی پـيرۆز و فـەرموودە راسـتەكان لـە فـەرموودەی پێغەمبەرەوەﷺ...

بيربكەرەوە لە گەڵ مندا لەو ئايەتەی خوای گەورە كە لە سورەتی (غافر)دا هاتووە دەربارەی بنەماڵە و كەس وكاری فيرعەون: ﴿ وَحَاقَ بِـَٔالِ فِرۡعَوۡنَ سُوٓءُ ٱلۡعَذَابِ ۝٤٥ ٱلنَّارُ يُعۡرَضُونَ عَلَيۡهَا غُدُوّٗا وَعَشِيّٗاۚ وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدۡخِلُوٓاْ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ أَشَدَّ ٱلۡعَذَابِ ﴾ غافر: ٤٥- ٤٦، واتە: ئەو سزابەد و توندەش داروەستەكەی فيرعەونی داگرت، واتە: لە دەرياكەدا نوقم كران (٤٥) لەسەر ئاگر رادەنوێنرێن بە بەيانی و نيوەڕۆ بە دواوە ئەمەش هەر لە گۆڕەوە تا قيامەت، رۆژێكيش قيامەت بەرپا دەبێت خوا بە فريشتەكان دەفەرمویێ: ئال و شوێنكەوتوانی فيرعەون بخەنە ناو سەختترين سزاوە(٤٦))).

ئـەم ئايەتـە روون و ئاشـكرايەی خـوای گـەورە باسـی دوو سـزای كـردووە لـە ئايەتەكەدا... سزای بەرزەخ و سـزای دوارۆژ ﴿ ٱلنَّارُ يُعۡرَضُونَ عَلَيۡهَا غُدُوّٗا وَعَشِيّٗاۚ ﴾ واتە: بەيانيان و ئێواران... ئەمە لە بەرزەخدا بە بەڵگەی وتەی خوای گەورە كـە لـە پـاش ئـەوە دێـت لـە هـەمان ئايەتـدا ﴿ وَيَوۡمَ تَقُومُ ٱلسَّاعَةُ أَدۡخِلُوٓاْ ءَالَ فِرۡعَوۡنَ أَشَدَّ ٱلۡعَذَابِ ﴾.

الحافظ لە (الفتح)دا دەڵێت[1]: ((ئيمامی قرطبي فەرموويەتی: رای جمهوری زانايان ئەوەيە كە ئەم نمايش دانە لـە بەرزەخـدا دەبێـت... ئەمەيـشە بەڵگەيـە بـۆ جـێگير بوونی سزای ناو گۆڕ، جگە لەو گوتوويەتی... باسی سزای هەردووماڵەكە (الـدارين) لەم ئايەتەدا روونكردووەتەوە بـەلام بەڵگـەی لەسـەر ئـەو كەسـانەی كـە نكـۆڵی لـە سزای ناو گۆڕ دەكەن بە رەهايی نەك لەسەر ئەوەی تايبەتـە بـە بـێ باوەڕانـەوە وە بەڵگەيـشە لەسـەر ئـەوەی كـەوا روحـەكان دەمێـنن لـە پـاش جيابوونـەوەيان لـە لاشەكەيان... ئەوەيشە گوتە و فەرموودەی ئەهلی سوننەيە)).

١ـ (٣ / ٢٧٦).

ئەمجار فەرموو ئەوە سوننەتە(صەلات و سەلام لەسەر خاوەنی سوننەت) لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (البراءی کوڕی عازب) ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إذا أقعد المؤمن في قبره)) واتە: ئەگەر کەسی ئیماندار لە گۆڕەکەیدا دایاننیشاند)) چۆن دایدەنیشینن لە گۆڕەکەیدا ؟؟ من پێش ئێستا بە تۆم گوت: کە نهێنی مەسەلەی روناکی و ئاگری ناو گۆڕ و فراوانی و تەنگی ناو گۆڕ بەو شێوە ناسراوەی لای خەڵکی نییە لە جیهانی دونیادا وە ئەویشە بە زۆر مەزانە لە توانا و مەزنی خوای گەورە...

ئیمامی (بوخاری و مسلم)[2] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (ابو هريره) وە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: _ ((كان رجل يسرف على نفسه، فلما حضرته الموت: قال لبنيه: إذا أنا مت فأحرقوني ثم اطحنوني ثم ذروني في الريح))، واتە: کابرایەك هەبوو لە ئەنجامدانی تاواندا زیادە ڕەوی کردبوو، کاتێ مەرگ لێی نزیك بووەوە بە کوڕەکانی گوت: ئەگەر من مردم ئەوا لاشەکەم بسوتێنن و پاشان ورد وردی بکەن و بمکەن بە بادا)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە(صحیح)دا هاتووە((فاذروا نصفي في البر ونصفي في البحر)) واتە: نیوەی خۆڵەمێشەکەم فرێدەنە وشکانی و نیوەکەی تری فرێدەنە دەریاوە)) بە ڕاستی وەسیێتێکی نامۆیە فەرمووی: فوالله لئن قدر الله عليَّ ليعذبني عذابا ما عذبه أحداً من العالمين، فلما مات فُعِل به ذلك. فأمر اللـه الأرض، فقال: اجمعي ما فيك منه، ففعلت: فإذا هو رجل قائم)) فقال الله سبحانه: ((ما حملك على ما صنعت؟ فقال: يا رب خشيتك))وفي لفظٍ: ((مخافتك يا رب، وأنت أعلم))((فغفر اللـه له))، واتە: سوێند بە خوا ئەگەر خوا بتوانێت زیندووم بکاتەوە ئەوا سزایەکم دەدات کە هەرگیز هیچ کەسێکی بەو شێوە سزا نەدابێت، کاتێ کابرا مرد

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجنائز، باب في عذاب القبر (١٣٦٩) ومسلم، كتاب صفة القيامة والجنة والنار، باب عرض مقعد الميت من الجنة أو النار عليه، و إثبات عذاب القبر والتعوذ منه (٢٨٧١).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب أحاديث الأنبياء، باب(٥٤)، (٣٤٨١)، وكتاب التوحيد (٧٥٠٦)، ومسلم، كتاب التوبة، باب في سعة رحمة الله تعالى و أنها سبقت غضبه(٢٧٥٦)، وانظر: صحيح البخاري(٧٥٠٨)، ومسلم(٢٧٥٧).

ئامۆژگارییەکەیان جێ بە جێ کرد، جا خوای گەورە فەرمانی کردە زەوی: ئەوەی لە تۆدا هەیە کۆی بکەرەوە، ئەویش کردی و بە بێ دواکەوتن بووە کابرایەك و ڕاست بووەوە، خوای گەورە پێی فەرموو: چی وای لێ کردی ئەو کارە بکەیت؟ ئەویش فەرمووی: ترسی تۆ ئەی پەروەدگارا)) لە گوتەیەکی تردا: واتە: ترسی تۆ ئەی پەروەردگارم و خۆتیش دەزانی)) ((خوای گەورە لێی خۆش بوو)).

بەڵکو لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (صحیح) دا هاتووە: ((فأمر اللـه البحر)) واتە: خوای گەورە فەرمانی کردە دەریا)) ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ بە گوتەی(البحر) دەستی پێ کرد ((فجمع ما فیه وأمر البر فجمع ما فیه ثم قال: لم فعلت؟ قال: من خشیتك وأنت أعلم. فغفر له)) واتە: ئەویش ئەوەی تیادا بوو کۆی کردەوە و فەرمان کردە وشکانی ئەوەی تیادا بوو کۆی کردەوە ئەمجار پێ گوت: بۆ ئەو کارەت ئەنجام دا؟ ئەویش فەرمووی: لە ترسی تۆ تۆیش باش دەزانی، بۆیە خوای گەورە لێی خۆش بوو)).

ئایا هیچ شتێك بە زۆر دەزانی لە توانای خوای گەورە و لە مەزنی خوا و ویستی خوای گەورە... لە گەڵ مندا بگەڕێرەوە بۆ ئەو فەرموودەی لە پێش دا باسمان کرد ((إذا أقعد المؤمن في قبره، أتي ثم شهد أن لا اله إلا الله، و أن محمدا رسول الله فذلك قول الله تعالى: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّـٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴾ إبراهيم: ٢٧، واتە: ئەگەر کەسی ئیماندار لە گۆڕەکەیدا دایاننیشاند دەهێنن و ئەمجار شایەتی دەدا کە هیچ خوایەك نییە شایەنی پەرستن بێت تەنها(الله) نەبێت و (محمد)یش نێردراوی ئەوە، ئەوەیشە مانای ئەو ئایەتەیە کە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْـَٔاخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّـٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴾، واتە: جا ئەوانە کە باوەڕیان بە خوا و بە گشت بڕیارەکانی خوا هێناوە،بەهۆی ئەم وشە جێگر و نەگۆڕاوەی(لا اله الا الله)، خوا پێگەیان قایم و سابت ئەکا لە ژیانی ئەم دونیا و لە ژیانی ئەو دونیا و ستەمکارانیش گومرا و سەر

لێشێواو دەکات خوا بیەوێ هەر شتێ بکات زۆر بە ئاسانی دەیکات حەز بکا کێ رینموویی بکا و کێیش گومرا و سەر لێشێواو بکا ئەمانە هەموو لە دەسەڵاتی ئەودان)).

لە ڕیوایەتی (مسلم)دا هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرمویەتی: ((نزلت في عذاب القبر، فيقال له: من ربك؟ فيقول: ربي الله، ونبيي محمد فذلك قوله: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِي ٱلْآخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴾ إبراهيم: ٢٧، واتە: لەسەر سزای ناو گۆڕ دابەزیوە، پێی دەڵێن: کێ پەروەردگاری تۆیە؟ ئەویش دەڵێت: پەروەردگاری من(الله)یەوە پێغەمبەرەکەم(محمد)ەﷺ ئەوەیشە مانای ئەو ئایەتەی خوای گەورەیە کە دەفەرموێت: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِي ٱلْآخِرَةِ ۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَ ۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴾.

چەند وشەیەکی ڕوون و ئاشکرایە، لەو پەڕی ڕوونیدایە لە ڕاستگۆی باوەڕ پێکراوەﷺ کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات...

لە پێشدا باسی فەرموودەیەکمان کرد لە(عثمان)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرمویەتی: ((إن القبر أول منازل الآخرة))، واتە: گۆڕ یەکەم ماڵە لە ماڵەکانی دوارۆژ)).

لە هەردوو (صحيح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابن عباس)ەوە دەڵێت: ((مر النبيﷺ بقبرين ثم قال: ((إنهما ليعذبان وما يعذبان في كبير، أما أحدهما فكان لا يستتر من البول، وأما الأخر فكان يمشي بالنميمة)) واتە: پێغەمبەری خواربە تەنیشت دوو گۆڕەوە تێپەڕی ئەمجار فەرمووی: ئێستا ئەم دوو گۆڕە سزا دەدرێن، لەسەر شتێکی گەورەش سزا نادرێن – مەبەستی ئەوەیە کە وازلێهێنانی زۆر گەورە نییە ئەگینا بەڵێ ئەویش گەورەیە وەکو تاوان – پاشان فەرمووی: جا یەکێکیان

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الوضوء، باب ما جاء في غسل البول (٢١٨)، وانظر طرفيه هناك. ومسلم، كتاب الطهارة، باب الدليل على نجاسة البول ووجوب الاستبراء منه (٢٩٢).

خۆی له میز پاك نەدەكردەوه و ئەویتریان لە كۆششكردندا بوو بۆ قسە هێنان و بردن)) .

لە گوتەیەكی تردا هاتووه ((لا یتنزه من بوله))واتە: خۆی لە میز پاك نەدەكردەوه)).

كارێكی زۆر سووك و ئاسانه كه مرۆڤ خۆی لێ دوور بكاتەوه تاوەكو نەبێتە هۆیەك لە هۆكارەكانی سزای ناو گۆڕ... ئەگینا پێغەمبەری خواﷺ له ترسناكی قسەهاوردن و بردن (نمیمه) كەم ناكاتەوه و له ترسناكی خۆنەشاردنەوه و خۆپاك رانەگرتن لەمیز... نەخێر ئەوه مەبەستەكەی نییە بەڵكو سووك و ئاسانه بۆ ئێمە كه واز له قسەهاوردن و بردن (نمیمه) بهێنین و یان خۆمان بشارینەوه له كاتی میز كردندا و خۆمان پاك بكەینەوه له میزكردن... له پاشان دەگەڕێمەوه بۆ روونكردنەوەی مانای ئەو وشانەی پێغەمبەری خواﷺ ـ انشاء الله ـ له كاتی باس كردنی هۆكارەكانی سزای ناو گۆڕ... بەڵام ئەم ریوایەتەم بۆیە هینایەوه چونكه بەڵگەیەكی زۆر روونه لەسەر سزای ناو گۆڕ . (البخاری و مسلم)[1] ریوایەتیان كردووه له فەرموودەیەكی (ابو هریره) ەوه كەوا پێغەمبەری خواﷺ زۆر جار ئەم دوعایەی دووباره دەكردەوه ((اللهم إني أعوذ بك من عذاب القبر)) واتە: پەروەردگارا... من پەنا دەگرم به تۆ له سزای ناو گۆڕ)).

هەروەها ئیمامی مسلم له(صحيح)ەكەیدا[2] له فەرموودەیەكی (زید ی كوڕی ثابت)ەوه ریوایەت كردووه دەڵێت: (بينما النبي في حائط لبني النجار على بغلة له ونحن معه إذ حادت به، فكادت تلقيه،(أي: كادت بغلة رسول الله أن تلقيه على الأرض حين نفرت به فجأة) يقول زيد: وإذا أقبر ستة، أو خمسة،أو أربعة، فقال: ((من يعرف أصحاب هذه الأقْبُر؟)) قال رجل: أنا أعرفها يا رسول الله! ، قال: ((فمتى مات هؤلاء؟)) قال الرجل:ماتوا في الإشراك (أي: في الشرك قبل الإسلام)، فقال عليه

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجنائز، باب التعوذ من عذاب القبر (١٣٧٧)، ومسلم كتاب المساجد، باب ما يستعاذ منه في الصلاة (٥٨٨).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب صفة القيامة والجنة والنار، باب عرض مقعد الميت من الجنة أو النار عليه و إثبات عذاب القبر والتعوذ منه (٢٨٦٧).

الصلاة والسلام: ((إن هذه الأمة تُبْتَلَى في قبورها، فلولا أن لا تدافنوا لدعوت اللـه أن يُسْمِعَكُم من عذاب القبر الذي أسمع))، واته: له کاتێکدا پێغەمبەرخواﷺ لە نزیکی باخچەیەکی بەنی نەجار بوو لەسەر وڵاخەکەی، ئێمەش لە گەڵیدا بووین لە ناکاو لێی ترازا و خەریك بوو فڕێی بداتە خوارەوە (واتە: خەریك بوو وڵاخەکە پێغەمبەری خواﷺ فڕێی بداتە سەر زەوییەکە کاتێ لە ناکاودا ترسا) زید دەڵێت: لەوێدا چەند گۆڕێك هەبوو شەش یان پێنج یان چوار بوو، فەرمووی: کێ خاوەنی ئەم گۆڕانە دەناسێت؟ کابرایەك فەرمووی: من دەیناسم ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئەویش فەرموویی: کەواتە ئەوانە کەی مردوون؟ کابرا فەرمووی: لە کاتێکدا مردوون کە هاوەڵیان بۆ خوا دادەنا (واتە لە سەردەمی هاوەڵدانانەدا و پێش هاتنی ئیسلام) پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەم ئوممەتە لە گۆڕەکەیدا توشی بەلا دەبن وە ئەگەر ئێوە مردووتان نەناشتبایە ئەوا داوام لە خوا دەکرد، کە دەنگی سزای گۆڕەکانتان ببیستایە لەوەی کە من دەیبیسیم)).

بەڵکو سەرسام دەبین کاتێ بزانین کەوا هەڵبژێردراوی خواﷺ هاوەڵانی فێری ئەو دوعا ترسناکە دەکرد (کە ئێستا باسی دەکەم) هەروەکو چۆن سورەتەکانی قورئانی فێر دەکردن...

تاکو ئەو رادەیە؟ بەڵێ... تکام وایە کەوا ئێمەیش ئەو فەرموودەیە لە بەر بکەین کە (ئیمامی مسلم) ریوایەتی کردووە لە (صحیح)[1] هەکەیدا لە فەرموودەیەکی (ابن عباس)ەوە ((أن رسول اللهﷺ كان يعلمهم هذا الدعاء كما يعلمهم السورة من القرآن يقول: ((قولوا: اللهم إنا نعوذ بك من عذاب جهنم وأعوذ بك من عذاب القبر وأعوذ بك من فتنة المحيا والممات وأعوذ بك من فتنة المسيح الدجال))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ ئەم دوعایەی فێر دەکردن هەروەکو چۆن سورەتێکی لە قورئانەوە فێر دەکردن و دەیفەرموو: ((بڵێن: خودایە ئێمە پەنا دەگرین بە تۆ لە سزای دۆزەخ وە پەنا دەگرم بە تۆ لە سزای ناو گۆڕ و پەنا دەگرم بە تۆ لە فیتنەی ژیان و مردن و پەنات پێ دەگرم لە (المسيح الدجال) .لە پاشان بە درێژی باسی

١ـ أخرجه مسلم، كتاب المساجد، باب ما يستعاذ منه في الصلاة (٥٩٠).

دەکەم ـ انشاء الله ـ.

ئێستایش فەرموو بۆ وەرگرتنی فەرموودەیەکی روون و ئاشکرا لەسەر سزای ناو گۆڕ کە ئەویش فەرمودەیەکی کۆڵەکە و پشت پێبەستراوە لەم بابەتەدا... (ئیمامی أحمد) ریوایەتی کردووە لە(مسند)ەکەیدا و (أبو داود) لە(سنن)ەکەیدا و (النسائی) لە(سنن)ەکەیدا و (الحاكم) لە (مستدرك)ەکەیدا و جگە لەوان[1] لە فەرموودەی (براء ی کوڕی عازب)ەوە دەڵێت: ((خرجنا مع رسول الله ﷺ في جنازة رجل من الأنصار فانتهينا إلى القبر ولما يلحد، فجلس النبي على شفير القبر وجلسنا حوله،كأنما على رؤوسنا الطير))، واتە: لە گەڵ پێغەمبەری خوادا ﷺ دەرچووین لە شوێن تەرمی (جەنازەی) کابرایەکی ئەنصاری جا کە گەیشتینە گۆڕەکە هێشتا نەنێژرابوو، ئەمجار پێغەمبەری خوا ﷺ دانیشت و ئێمەیش بە دەوریدا دانیشتین،کو ئەوەی کە باڵندەیەك بە سەر سەرمانەوە نیشتبێتەوە))(بێ دەنگی و خامۆشی و شکۆمەندی و ڕێزگرتن بە هۆی مردنەوە) قال: وفي يده عود ينكت به في الأرض – أي: يضرب به في الأرض – فرفع النبي رأسه فقال: ((استعيذوا بالله من عذاب القبر)) مرتين أو ثلاثا ثم قال: ((اللهم إني أعوذ بك من عذاب القبر ثلاثا)) ثم قال: ((إن العبد المؤمن إذا كان في انقطاع من الدنيا وإقبال من الآخرة نزل إليه ملائكة من السماء بيض الوجوه كأن وجوههم الشمس))، واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ دارێکی بە دەستەوە بوو لە زەوییەکەی دەدا پاشان سەری بەرز کردەوەو فەرمووی: پەنا بگرن بە خوا لە سزای ناو گۆڕ، دووجار یاخود سێ جار ئەو رستەیەی دوو بارە کردەوە ئەمجار فەرمووی: خودایە من پەنا دەگرم بە تۆ لە سزای ناو گۆڕ (سێ جار دووبارەی کردەوە) ئەمجار فەرمووی: دڵنیابن کەوا بەندەی ئیماندار ئەگەر کاتی ئەوەی هات لە دونیا دەرچێت و روو لە دوا رۆژ بکات ئەوا لە ئاسمانەوە چەند

---

١ ـ أخرجه ابو داود،كتاب السنن، باب المساءلة في القبر و عذاب القبر (٤٧٥٣)، والنسائي كتاب الجنائز باب عذاب القبر (٢٠٥٨) مختصراً، وابن ماجه كتاب الزهد، باب ذكر الموت والبلى (٤٢٦٩) مختصراً، والترمذي كتاب الجنائز،باب ما جاء في عذاب القبر (١٠٧١) والحاكم (١ / ٣٧–٤٠) وصححه على شرط الشيخين و أقره الذهبي، وأحمد (٤ /٢٩٥،٢٨٨،٢٨٧، ٢٩٦)وصححه الشيخ ألألباني في((صحيح الجامع))(١٦٧٦)، و((أحكام الجنائز)) (١٩٨، ٢٠٢).

فریشتەیەكی روو سپی بۆ دادەبەزن روویان وەكو رۆژ وایە))

ئەی خودایە بمانگێڕە لەو لەخواترس و پوختانەی كە فریشتە بە سەریاندا دادەبەزێ بە مەبەستی جێگیر كردنیان ئەی پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەكان ((معهم كفن من أكفان الجنة، وحنوط من حنوط الجنة، حتى يجلسوا منه مد البصر، ثم يجيء ملك الموت حتى يجلس عند رأسه فيقول: يا أيتها النفس الطيبة اُخرجي إلى مغفرة من الله ورضوان))، واتە: ئەو فریشتانە كفنیان پێیە كە لە بەهەشتەوە هێناویانە و بۆنی خۆشیان پێە كە لە بەهەشتەوە هێناویانە تاكو لای دادەنیشن بە قەد ئەوەی چاو بڕ دەكات، ئەمجار فریشتەی گیان كێشان دێت بۆ لای و تا لای سەری دادەنیشێت و دەڵێت: ئەی نەفسە پاكەكە دەرچۆ بۆ لێبوردن و رەزامەندی خوای گەورە)).

وە لە ڕیوایەتێكی تردا كە ئیمامی احمد[١] لە (ابو هریرە)ەوە ریوایەتی كردووە دەڵێت: ((كانت في الجسد الطيب اخرجي حميدة، و أبشري بروح و ريحان و رب غير غضبان)) واتە: ئەی ئەو نەفسەی كە لە جەستەیەكی پاكدا بوویت بە سوپاسگوزارییەوە دەرچۆ، مژدە بۆ تۆ بە بۆن و بەرامی خۆشی بەهەشت و خوایەك كە لێت پەست نییە)).

ئەی خودایە...!! پەروەرگارا هەموومان بگێڕە لەوانەی كە ئەم بانگە شیرینەیان لێ دەكرێت.

((قال ﷺ: ((فتخرج تسيل كما تسيل القطرة من في السِّقَاء))، واتە: جا نەفسەكەی دەردەچێت هەروەكو ئەوەی كە دڵۆپە ئاوێك لە دەمی شەربەیەكەوە بە سووك و ئاسنی دێتە خوارەوە)) ((فيأخذها، فإذا أخذها لم يدعوها في يده طرفة عين حتى يأخذوها، فيجعلوها في ذلك الكفن، وفي ذلك الحنوط، ويخرج منها كأطيب نفحة مسك وجدت على وجه الأرض))، واتە: ئەمجار دەیبات، كاتێ بردی ئەوا دەیكەنە نێو ئەو كفن و بۆنە خۆشەوە كە بۆی ئامادە كراوە وە بۆنێكی خۆشی لێوە دەردەچێت وەكو خۆشترین بۆنی میسك كە لەسەر ئەم زەوییەدا بینراوە)).

١ـ أحمد في ((المسند)) (٦ / ١٣٩، ١٤٠).

کەسی وامان تیادایە بە لوتی خۆی بۆنی کردووە و بە چاوەکانی بینیوەیەتی وە بە گوێی خۆی بیستیویەتی شتی زۆر سەیر... کاتێك کە کەسێکی چاکەکار لە ئەهلی چاکسازی کۆچی دوایی کردووە و بۆنێکی زۆر خۆش و بەرێزیان لێ بیستووە کە ئەو جێگایەی هەموو پڕ کردووەتەوە.

((قال: ((فیصعدون بها فلا یمرون علی ملأ من الملائکة إلا قالوا: ما هذا الروح الطیب؟ فیقولون: فلان ابن فلان، بأحسن أسمائه التي کانوا یسمونه بها في الدنیا، حتی ینتهوا بها إلی السماء الدنیا، فیستفتحون له، فیفتح لهم، فیشیعه من کل سماء مقربوها إلی السماء التي تلیها، حتی ینتهي إلی السماء السابعة،فیقول الله عز وجل: اکتبوا کتاب عبدي في علیین وأعیدوه إلی الأرض، فإني منها خلقتهم، وفیها أعیدهم، ومنها أخرجهم تارة أخری، فتعاد روحه في جسده، فیأتیه ملکان، فیجلسانه فیقولان له: من ربك؟ فیقول: ربی الله، فیقولان له: ما دینك؟ فیقول دیني الإسلام، فیقولان له: ما هذا الرجل الذي بعث فیکم؟ فیقول هو رسول الله))، واتە: ئەمجار بەرزی دەکەنەوە وە بە لای هیچ کۆمەڵێکی فریشتەدا تێناپەڕن ئیللا دەڵێن: ئەم روحە پاکە کێیە؟ ئەوانیش دەڵێن: ئەمە فلان ی کوڕی فلانە، بە جوانترین و خۆشترین ئەو ناوەی کە لە دونیادا بانگیان دەکرد تاکو دەگەنە ئاسمانی دونیا ئەمجار داوای ئەوە دەکەن کە دەرگایان بۆ بکرێتەوە و پاشان دەرگایان بۆ دەکرێتەوە، جا لە هەر ئاسمانێك نزیکەکانیان لە خوداوە شوێنی دەکەون تاوەکو دەگەنە ئاسمانەکەی تر، تاکو دەگەنە ئاسمانی حەوتەم، ئەمجار خوای گەورە دەفەرموێت: ناو و نوسراوی بەندەکەم لە (علیین)دا بنووسن و بیگەڕێننەوە بۆ زەوی چونکە من لە زەوییەوە دروستیانم کردووە و هەر بۆ ئەوێیش دەیانگێڕمەوە و لەوێیشەوە جارێکی تر دەریاندەهێنم، ئەمجار روحەکەی دەگەڕێننەوە بۆ لای جەستەکەی، دوو فریشتە دێن بۆ لای و دایدەنیشێنن پێی دەڵێن: پەروەردگاری تۆ کێیە؟ ئەویش دوڵێت: پەروەردگاری من (الله)یە، ئەوانیش پێی دەڵێن: ئایا دینەکەت چی دینێکە؟ ئەویش دەڵێت: دینی من ئیسلامە، ئەوانیش پێی دەڵێن: ئەو پیاوە کە لە ناوتاندا رەوانە کرا کێیە؟ ئەویش دەڵێت: ئەوە پێغەمبەری خودایە ﷺ)).

((چونکە ئەو لەم دونیایە جگە لە دینی ئیسلام لەسەر هیچ دینێکی تر نەژیاوە؟ لەسەر جگە لە یەکتاپەرستی و ئیمان نەژیاوە؟ نە مردووە تەنها لەسەر ئەو نیعمەتە نەبێ؟ ویستی خوای گەورە وا بووە ئەوەی لەسەر هەر شتێك بژێت ئەوا هەر لەسەر ئەوە دەمرێت وە ئەوەی لەسەر هەر شتێك بمرێت ئەوا لەسەر ئەوە زیندوو دەکرێتەوە)).

((فيقولان له: وما علمك؟ فيقول: قرأت كتاب الله فأمنت به وصدقت، فينادي مناد من السماء: أن صدق عبدي فأفرشوه من الجنة، وألبسوه من الجنة، وافتحوا له باباً إلى الجنة، فيأتيه من روحها وطيبها، ويأتيه رجل حسن الوجه حسن الثياب، طيب الريح، فيقول: أبشر بالذي يسرك، هذا يومك الذي كنت توعد، فيقول له: من أنت؟ فوجهك الوجه الذي يجيء بالخير؟ فيقول: أنا عملك الصالح))، واتە: ئەمجار پێی دەڵێن: ئەی زانستەکەت چییە؟ ئەویش دەڵێت: کتێبەکەی خوای گەورەم خوێندەوە و باوەڕم پێ هێناو بە ڕاستم زانیوە، بۆیە بانگکارێك لە ئاسمانەوە بانگ دەکات و دەڵێت: کەوا بەندەکەم ڕاستی فەرموو ئەوا لە بەهەشتەوە جێگای بۆ ڕاخەن وە لە پۆشاکی بەهەشتی لە بەرکەن وە لە بەهەشتەوە دەرگایەکی بۆ بکەنەوە، جا بۆیە لە بۆن و بەرامی بەهەشتی پێ دەگات، ئەمجار کابرایەکی ڕوو خۆشی جلوبەرگ پاك و جوان و بۆن خۆش دێت بۆ لای و پێی دەڵێت: موژدە بێ لێت بەو شتەی کە دڵخۆشت دەکات، ئەمە ئەو ڕۆژەیە کە پەیمانت پێ درا بوو ئەویش دەڵێت: تۆ کێیت؟ چونکە ڕووت ئەو ڕووەیە کە چاکەی لە گەڵ خۆیدا هێنا بێت؟ ئەویش دەڵێت: من کردەوە چاکەکانتم)).

من یەکتاپەرستییەکەتم، نوێژەکەتم، ڕۆژووەکەتم، زەکاتەکەم، حەجەکەتم، چاکەکەتم، شەونوێژییەکەتم، فەرمان کردنەکەتم بە چاکە، نەهی کردنەکەتم لە خراپە، صەدەقەکەتم، من باڵا پۆشێکەتم ئەی خوشکی موسڵمان و ڕێزدارم)).

((فيقول: رب أقم الساعة، حتى أرجع إلى أهلي ومالي، وإن العبد الكافر إذا كان في انقطاع من الدنيا، وإقبال من الآخرة، نزل إليه من السماء ملائكة سود الوجوه، معهم المسوح فيجلسون منه مد البصر ثم يجيء ملك الموت حتى يجلس عند

رأسه،فيقول: أيتها النفس الخبيثة اخرجي إلى سخط من الله وغضب، فتفرق في جسده فينتزعها كما ينتزع السفود من الصوف المبلول، فيأخذها، فإذا أخذها لم يدعوها في يده طرفة عين حتى يجعلوها في تلك المسوح، ويخرج منها كأنتن ريح جيفة وجدت على وجه الأرض، فيصعدون بها فلا يمرون بها على ملأ من الملائكة إلاّ قالوا: ما هذه الروح الخبيثة؟! فيقولون: فلان ابن فلان بأقبح أسمائه التي كان يسمى بها في الدنيا حتى ينتهي بها الى السماء الدنيا، فيستفتح له، فلا يفتح له))، واته: پەروەردگارا! قیامەت هەڵسێنە تاكو بگەڕێمەوە ناو كەس و كار و ماڵەكەم، بەڵام بەندەی بێ باوەڕ ئەگەر كاتی ئەوەی هات لە دونیا دەرچێت و رووبكاتە دوارۆژی ئەوا لە ئاسمانەوە چەند فریشتەیەك دەموچاو رەش بۆ لای دادەبەزن كفنی ئاگرینیان پێیە، لە لایدا دادەنیشن بە قەد ئەوەی چاو بڕ دەكات ئەمجار فریشتەی گیان كێشان دێت بۆ لای و لە ژوور سەری دادەنیشێت و پێی دەڵێت: ئەی نەفسە پیسەكە دەرچۆ بۆ پەستی و توڕەیی خوای گەورە، ئەمجار ئەویش روحەكەی بە لاشەیدا بەش بەش دەبێت ئەوانیش رایدەكێشن هەروەكو چۆن (شیشی گۆشت برژاندن) بە ناو خوری تەڕدا رابكێشرێت، ئەمجار دەیبات، جا ئەگەر بردی ئەوا لە چاوتروكانێكدا بەری نادات تا دەیخەنە ناو ئەو كفنی ئاگرینەوە جا بۆنێكی لێوە دەردەچێت وەكو پیسترین و ناخۆشترین بۆن كە لەسەر زەویدا بینرابێت، پاشان بەرزی دەكەنەوە و بە لای هیچ كۆمەڵێكی فریشتەدا تێناپەڕن ئیللا دەڵێن: ئەم روحە پیسە كێیە؟ دەڵێن: فلانی كوڕی فلانە... بە ناخۆشترین ناوەكانی كە پێی بانگ دەكرا لە دونیادا، تا دەگەنە ئاسمانی دونیا، جا داوای ئەوە دەكەن دەرگایان بۆ بكرێتەوە كەچی دەرگایان بۆ ناكرێتەوە، ئەمجار پێغەمبەری خوا(ρ)ئەو ئایەتەی خوێندەوە كە دەفەرموێت: ﴿لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَٰبُ ٱلسَّمَآءِ وَلَا يَدْخُلُونَ ٱلْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ ٱلْجَمَلُ فِى سَمِّ ٱلْخِيَاطِ﴾ الأعراف: ٤٠، واتە: ئەو كەسانەش ئایەتەكانی ئێمەیان بە درۆ داناو، باوەڕیان پێ نەكردن و لە ئاستیان خۆیان بە گەورە گرت، هەرگیز دەروازەكانی ئاسمان بۆ رۆحیان و بۆ كار و كردەوەیان ناكرێتەوە و ناشچنە بەهەشتەوە، هەتا وشتر نەچێ بە كونی دەرزی دروومان‌دا، واتە: خۆ هەرگیز ئەمە

دەست نادات کەواتە ئەوانیش دەست نادات بچنە بەهەشت))، ((فیقول الله عز وجل: اکتبوا کتابه في سجین في الأرض السفلی، فتطرح روحه طرحاً))، واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: ناو و نوسراوەکەی لە (سجین)دا بنووسن و لە زەوی ژێرەوە ئەمجار روحەکەی بە فرێدان فرێی دەدەنە خوارەوە)) ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ ئەو ئایەتەی خوێندەوە، کە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يُشْرِكْ بِٱللَّهِ فَكَأَنَّمَا خَرَّ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَتَخْطَفُهُ ٱلطَّيْرُ أَوْ تَهْوِى بِهِ ٱلرِّيحُ فِى مَكَانٍ سَحِيقٍ﴾ الحج : ٣١، واتە: هەرکەسێك هاوەڵ و هاوبەش بۆ خوا دابنێت وەکو ئەوەیە لە ئاسمانەوە بەربێتەوە (بۆ قوڵایی زەوی) کتوپڕ هەر لە هەواوە مەل و پەلەوەر لە سەری ئامادە بێت و بیفڕێنێ و پارچە پارچەی بکات یاخود بایەکی بەهێز و قورس بیبا بۆ جێگایەکی دوور و چەپەك و ملی بشکێنێ، ئەوە نموونەی کەسێکە هاوەڵ بۆ خوا دابنێ چونکە لە ئاسۆی بەرزی باوەڕەوە ئەکەوێتە چاڵی هەرە خواری تیا چوونەوە و جێگەی قایمی خۆی لە دەست داوە و پەلەوەر سەری تێ ئەکەن)). ((قال: فتعاد روحه في جسده ویأتیه ملکان فیجلسانه فیقولان له: من ربك؟ فیقول: هاه.. هاه.. لا أدری، فیقولان له: ما دینك؟ فیقول: هاه.. هاه.. لا أدری، فیقولان له: ما هذا الرجل الذي بُعِثَ فیکم؟ فیقول: هاه.. هاه.. لا أدری، فینادي منادٍ من السماء: أن کذب فأفرشوه من النار وافتحوا له بابا إلی النار فیأتیه من حرها وسمومها، ویضیق علیه قبره حتی تختلف فیه أضلاعه، ویأتیه رجل قبیح الوجه، قبیح الثیاب، منتن الریح، فیقول: أبشر بالذی یسوءك، هذا یومك الذي کنت توعد فیقول: من أنت فوجهك الوجه یجیٔ بالشر؟ فیقول: أنا عملك الخبیث، فیقول: رب لا تقم الساعة))، واتە: فەرمووی: ئەمجار روحەکەی دەگێرنەوە بۆ لای جەستەکەی، ئەمجار دوو فریشتە دێن بۆ لای و دایدەنیشێنن و پێی دەڵێن: پەروەردگاری تۆ کێیە؟ ئەویش دەڵێت: هاه ..هاه... نازانم، ئەوانیش دەڵێن: ئەی دینەکەت چ دینێکە؟ ئەویش دەڵێت: هاه... هاه... نازانم، ئەوانیش دەڵێن: ئەو پیاوەی کە لە ناوتاندا رەوانە کرا کێ بوو؟ ئەویش دەڵێت: هاه... هاه... نازانم... ئەمجار بانگکەرێك لە ئاسمانەوە بانگ دەکات: کەوا درۆی کرد و لە ئاگر جێگایەکی بۆ رابخەن وە دەرگایەکی لە دۆزەخەوە بۆ

بکەنــەوە، جـا لــە گــەرمی ناخۆشــی دۆزەخــی بـۆ دێـت، گۆڕەکـەی لەسـەر تـەنگ دەبێتەوە و دێتە یەك تا پەراسوکانی تێك دەچن و دەچن بە ناو یەکدا، ئـەمجار کابرایـەکی روو ناشـیرین دێـت بـۆ لای جلوبـەرگێکی پیـسی لـە بەردایـە و بـۆنێکی بۆگەنی لێ دێت، پێی دەڵێت: موژدە بێت بۆ ئەو شتەی کە دڵتـەنگت دەکـات ئەمـە ئەو رۆژەیە کە پەیمانت پێ دراوە، ئەویش دەڵێت: تۆ کێیـت؟ رووت بـە ئـەو رووە دەکات کە شەڕ و خراپەی لە گەڵ خۆیدا هێنابێت؟ ئـەویش دەڵێـت: مـن کـردەوە خراپەکانی تۆم، ئەویش دەڵێت: پەروەردگارا قیامەت هەڵمەسێنە)) ... داوا لە خـوا دەکەم من و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی کامەرانی... هـەموومان رزگـار بکـات لـە سـزا و دۆزەخ و داپۆشراومان بکات بە پۆشاکە جوانەکـەی خـۆی لـە دونیـا و دوارۆژدا هـەر ئەو پشت و پەنامانە و بە توانایایە بە سەر هەموو شتێکدا.

براکـەم ... کارەکـە زۆر تۆقێنـەر و ترسـناکە... کێشەکە زۆر ناشـیرین و ئێـسك قورسـە، بەسـە بـۆ مـرۆڤ تـەنها تەماشـایەکی نـاو گـۆڕ بکـات تەنانـەت بـا لـە نێـو زیندووەکانیشدا بێت بۆ ئەوەی دڵـەکان دەرچێتە دەرەوە... سـوێند بـە خـوا هـیچ کەس لە ئێمە ناتوانێت کە تەنها یەك شەو لە نـاو گۆڕێکـدا لـە گۆڕسـتان بمێنێتـەوە کـە هێشتا زینـدووە... ئـەی گومانـت چۆنە ئەگـەر روحەکـەی لـێ دەرچـووە و لـە لاشەکەی جیابووتەوە؟ گومانت چۆنە ئەگەر هەر یەکە لـەو خەڵکـە ببـینی کـە هـیچ شتێکی پێ نەماوە تەنها کردەوە چاکەکانیان نەبێت؟

دەڵێم: رەنگە خۆشەویستەکانم پرسیارم لێ بکەن ئایـا هۆکارەکـانی سـزای نـاو گۆڕ چییە؟ پرسیارێکی ترسناکە و لەو پەڕی گرنگیدایە... منیش وڵامەکەم بـە ئـەم شێوەیەیە...

١: (النمیمە) قسەهێنان و بردن... ئایە(النمیمـە) چییە؟ گواستنەوەی قـسە لـە نێوان خەڵکیدا بە مەبەستی خراپەکاری ... چەندەها کەس بە و هۆیەوە توش بوون لـەژنان و پیـاوان... داوا لـە خـوا دەکـەم کـە ئێمـە و ئێـوە داپۆشـێت لـە دونیـا و دوارۆژدا. (نمـام) لـە ماڵێکـەوە دەڕوات بـۆ مـاڵێکی تـر... لـە نوسـینگەیەکەوە بـۆ نوسینگەیەکی تر... لە جێگایەکەوە بۆ جێگایەکی تر بۆ ئەوەی قـسە بگوازێتـەوە!

ئایا نەتبیستووە کەوا فلان دەربارەی تۆ قسەی کردووە و فلان شت و فلان شتی گوت؟ ئەمجار گوێیەکان دەکرێنەوە بۆ ئەم وشە پیس و ترسناکە (بۆ قسەی دوو زمان) کە خۆشەویستان لە یەك جیادەکاتەوە و ماڵەکان و خێزانەکان تێك دەدات... جاری وا هەیە یەك وشەی دووزمان ڕەنگە ببێتە هۆی جیابوونەوەی پیاو لە ژنەکەی... لە نێوان برا و براکەیدا... ڕەنگە بە وشەیەکی ڕاست خێزانێك بەختەوەر بکەیت... ڕەنگە بە یەك وشەی (نمیمە) خێزانێك بە تەواوی بەد بەخت و بێ نەوا بکات.

ئەی موسڵمانان... تەنها وشەیەك بە کەم مەزانن – من قسە لە گەڵ هەموو ئەم ئوممەتەدا دەکەم... هەموو خاوەن پێنوسەکان دەدوێنم خاوەنی زمانەکان دەدوێنم... وشەیەکی ترسناکە، بە وشەیەك مرۆڤ ڕەزامەندی خوا بە دەست دەهێنی... بە وشەیەك مرۆڤ پەستی خوا بە دەست دەهێنێ وە بە وشەیەك دەچێتە بەهەشتەوە وە بە وەشەیەك دەچێتە ئاگرەوە... بەڵکو بە تەنها وشەیەك ئافرەتێك بۆ پیاوێك حەڵاڵ دەبێت، بە تەنها وشەیەك لێی حەرام دەبێت ئەوە تەنها وشەیە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَّا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾ ق: ١٨، واتە: هەر وتەیەکی لە دەم دەردەچێت فریشتەی چاودێری ئامادە لە لایەتی دەینووسێ ئایا فریشتەکان هەموو قسەیەك دەنووسن؟ یا تەنها ئەو قسەیە دەنووسن کە پاداش و تۆڵەی هەیە؟ بەڵێ بە پێی ئەم ئایەتە هەموو وتە و قسەیەك ئەنووسن)).

بەڵکو پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ فەرموویەتی هەروەکو چۆن لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابوهریرە)ەوە (إن العبد ليتكلم بكلمة من رضوان الله لا يلقى لها بالاً يرفعه الله بها درجات، وإن العبد ليتكلم بالكلمة من سخط الله لا يلقى لها بالاً يهوى بها في جهنم))، واتە: بەندەی وا هەیە کە تەنها یەك وشەی لە ڕەزامەندی خوادا دەکات و گوێی پێ نادات کەچی خوای گەورە چەندان

١ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق، باب حفظ اللسان (٦٤٧٨)، ومسلم كتاب الزهد والرقائق، باب التكلم بالكلمة يهوي بها في النار (٢٩٨٨) مختصراً.

پلە بەرزی دەكاتـەوە، بەنـدەی واش هەیـە كـە تـەنها یـەك وشـە لـە پەسـتی خـوادا دەكـات و گـوێی پـێ نـادات كەچـی خـوای گـەورە دەیهاوێژێتـە نـاو دۆزەخـەوە))، كەوابوو وریای دووزمانی بە... هیچ شـتێك پەیوەنـدی نێـوان زانایـان و بـانگخوازانی تێك نەداوە تەنها ئەم جۆرە وشانە نەبێت... كەسی دووزمان لە زاناياكـەوە دەڕوات بۆ لای زانایـەكی تـر وە لـە بانگخوازێكـەوە دەڕوات بـۆ لای بـانگخوازێكی تـر وە لـە نێـوان بـرا و براكەیـدا و لـەنێوان پیـاو و خێزانەكەیـدا بـە تـەنها یـەك وشـە كـە خۆشەویستییەكە تێك دەدات... ئەم ئاوە پاكە پیس دەكات...

بیر بكەرەوە لەم فەرموودەیە كە دڵەكان لە بن دەردەهێنێ كە ئیمامی أحمد لـە (مسند)ەكەیدا و (ابو داود)و جگە لەوان ڕیوایەتیان كردووە بە سەنەدێكی (صحیح)[١] لە فەرموودەیەكی (ابن عمر)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من قـال في مؤمن ما ليس فيه، أسكنه الله ردغة الخبال حتى يخرج مما قال وليس بخـارج))، واتـە: هەركەسێك دەربارەی ئیماندارێك شتێك بڵێت كە ئـەو ڕەوشـتەی تیـادا نـەبێت ئـەوا خوای گەورە لە (ردغه الخبال) دا نیشتەجێی دەكـات تـاكو ئـەوەی كـە گوتوویـەتی دەرنەچێت وە ئەوەیشە دەرناچێت)).

ئایا دەزانی (ردغة الخبال)چییە؟ ئەوە گوشراو و ڕینگاوەی ئەهلی ئاگرە...

براكەم ... لە خوا بترسە لە قسەكانتدا... چونكە بەردان و وازهێنانی زمـان ئـەوا دەبێتە هۆی بوختانی كوێرانە... بە بێ ڕوونكەرەوەیەك یان بەڵگەیـەك ڕێگـا خـۆش دەكات بۆ هەموو كەسێك كە ئارەزووی لێ بێت هەرچی دەڵێت بـە ئـارەزووی خـۆی بیڵێت... لە هەر كاتێكدا ئارەزووی لێ بێت پاشان بۆی دەردەچێت بە دڵنیایی و بە بێ ترسەوە... جاری وا هەیە ڕۆژ دەبێتەوە كۆمەڵێكی بێ وەی و بێ كێشە كەچـی كاتێ ئێوارە دادێت دەبینی ناموسـی ئـەو كۆمەڵـە برینـدار بـووە و ناوبـانگی خـراپ بـووە. هـەموو تاكێـك تاوانبـار كـراوە یـان هەڕەشـەی تاوانبـاری لێكـراوە... ئـەم

١ـ أخرجه أحمد في ((مسنده)) (٢ / ٧٠)، وأبو داود كتاب الأقضية باب فيمن أعان على خصومة من غير أن يعلم أمرها (٣٥٩٧)، والحاكم (٢ / ٣٢)، وصححه ووافقه الذهبي، والطبراني في ((المعجم الكبير)) (١٢ / ٣٨٨)، ((و الأوسط))(٦٤٩١)، وعبدالرزاق في ((المصنف)) (٢٠٩٠٥) والبيهقي في ((الشعب)) (٥ / ٣٠٤، ٣٠٥) و (٦ / ١٢١)، و ((الكبرى)) (٦ / ٨٢) و (٨ / ٣٣٢)، وصححه الشيخ الألباني في ((الإرواء)) (٧ / ٣٤٩)، و ((صحيح الجامع)) (٦١٩٦)، و ((صحيح الترغيب)) (١٨٠٩)، و ((الصحيحة)) (٤٣٧).

حاڵەتەی لە دڵەراوکێ و گومان و دوودڵی کە لە هیچ حاڵـەتێك لـە حاڵەتـەکان وەری ناگرێت...

کەوابوو وریای (نمیمە) بن، چونکە ئەوە هۆیەکی گەورەیە لە هۆکارەکانی سـزای ناو گۆڕ...

((إنهما ليعذبان وما يعذبان في كبير، أما أحدهما فكان يسعى بالنميمة)) واتـە: ئێستا ئـەم دوو گـۆڕە سـزا دەدرێـن، لەسـەر شـتێکی گـەورەش سـزا نـادرێن، جـا یەکێکیان کۆششی دەکرد بۆ قسە هێنان و بردن)) سـوێند بـە خـوا ئەگـەر بـیر لـەم فەرموودەیە بکەینەوە بە جوانی ئەوا هەزار جار بیرت دەکردەوە لـە پـێش ئـەوەی یەك جار قسە بکەیت وە پێش ئەوەی یەك جار بدوێی... تۆ ئەی خوشکەکەم زمانت بپارێزە و وریای (نمیمـە) بـە، چـونکە (نمیمـە) هۆیەکـە لـە هۆکارەکـانی کەساسـی زۆربەی پیاوان و ژنانی موسڵمانان، دڵنیابـە کـە وشـەیەکی زۆر ترسـناکە... داوا لـە خوا دەکەم کەوا من و ئێوە بگێڕیێ لە ڕاستگۆیان.

هۆکاری دووەم : خۆنەشاردنەوە لە کاتی میزکردن... دیمەنێکی ناشیرینە و هیچ شەرمێکی تیادا نییە کاتێ پیاوێك ببینی لـە شـوێنێکی گشتی دا ڕاوەسـتاوە و میـز دەکات بە بێ ئەوەی خۆی داپۆشێت... تەماشای ئەم بەها ناسکە جێگیرە بکـە لـە سوننەتی پێغەمبەری خوداوەﷺ... بـەڵام کـوا داپۆشـین؟ کـوا شـەرم؟ کـوا پـاك و خاوێنی؟

إذا لم تخـش عاقبـة الليـالي   ولم تستح فاصنع ما تشاء

فـلا والله مـا في العيش خـير   ولا الدنيا إذا ذهـب الحياء

واتە: ئەگەر لە ئاکامی شـەوان ناترسـیت، شـەرم ناکـەیت ئـەوا ئـارەزووی چـی دەکـەیت بیکـە، سـوێند بـەخوا ئـەم ژیانـە خـەیری تیـادا نیـە، لەدونیایـشدا(خـەیر نییە)ئەگەر شەرم نەما و ڕۆیشت.

ئەم پیاوە لە ناو گۆڕدا سزا دەدرێت... چـونکە خـۆی نەدەپۆشـا لـە کـاتی میـز کردن... ئەندامێك لە ئەندامەکانی خۆی ئاشکرا کردووە لە کاتی میزکردنـدا... ئـەی گومانـت چـییە کەسـێك هـەموو جەسـتەی ئاشـکرا بکـات؟ یـان ئافرەتێـك هـەموو

جەستەی ئاشکرا بکات؟ داوا لە خوا دەکەم کەوا ئێمە و ئێوە داپۆشێت...

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((وأما الأخر فكان لا يستتر من البول))، واتە: ئەویتریان لە کاتی میزکردن خۆی نەدەشاردەوە)).

لە گوتەیەکی تردا ((لا يتنزه من بوله))، واتە: خۆی پاك نەدەکردەوە لە پاش میزکردن))... دڵنیا بن کە دینەکەمان دینی پاکی و خاوێنی و جوانییە: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ يُحِبُّ ٱلتَّوَّٰبِينَ وَيُحِبُّ ٱلْمُتَطَهِّرِينَ﴾ البقرة: ٢٢٢، واتە: بە ڕاستی خوا ئەو کەسانەی خۆش ئەوێ کە لە گوناه پەشیمان ئەبنەوە و خۆیان بە پاك و خاوێن ڕائەگرن)).

برای موسڵمانم:

با ڕواڵەتت پاك بێت... لە ناخیشدا پاك بیت... پاك ڕاگرتنی ناخ بەڵگەیە لەسەر پاکی ڕواڵەت... پاك ڕاگرتنی ڕواڵەت بەڵگەیە لەسەر پاکی ناخ... انشاء الله... چونکە ناخ و ڕواڵەت لای ئەهلی سوننە و جەماعە لە یەك جیانابنەوە... چونکە ئەگەر ڕواڵەت لە ناخ جیا ببێتەوە ئەوا کەسەکە دەبێتە کەسێکی دوو ڕوو.

هۆکاری سێیەم: لە ترسناکترین هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕ. خواردنی حەرامە(پەروەردگارا...ئێمە و ئێوە بپارێزێ لە حەرام و ڕزقی حەڵاڵمان پێ ببەخشێت)) لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١]دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبوهريره)ەوە ((أن رجلا مات فقال الناس: هنيئاً له الشهادة إنه في الجنة، فقال رسول الله: ((بل والذى نفسي بيده، إن الشَّمْلَة التي أصابها يوم خيبر من المغانم لم تصبها المقاسم،لتشتعل عليه ناراً))، واتە: کابرایەك مرد و خەڵکی فەرموویان: مژدە بۆ خۆی بۆ بە دەست هێنانی پلەی شەهادەت ئەو لە بەهەشتدایە، جا پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: بەڵکو سوێند بەو کەسەی گیانی منی بە دەستە ئەو کاڵایەکی برد لە ڕۆژی خەیبەردا لە دەستکەوتەکان پێش ئەوەی دابەش بکرێت وە ئەوەیشە بووەتە ئاگر و دەیسوتێنێ)).

١ـ أخرجه البخاري كتاب المغازي، باب غزوة خيبر (٤٢٣٤)، ومسلم كتاب الإيمان، باب غلظ تحريم الغلول، و أنه لا يدخل الجنة الا المؤمنون (١١٥).

ئەی خودایە ! ! کالآیەکی بردووە (بەرگێکی فراوانە بۆ خۆپێچانەوە و داپۆشین) لە پێش ئەوەی دەستکەوتەکان دابەش بکرێت... بەجگە لە مافی خۆی برد بووی... کەوا بوو خواردنی سامانی خەڵکی بە ناحەق و خواردنی حەرام لە ترسناکترین هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕە... بۆیە وریای حەرام بە و خۆتی لێ بە دوور بگرە... لە(صحيح مسلم)[1]دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو هريرة)ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((أيها الناس! إن الله طيب لا يقبل إلا طيبا، و إن الله أمر المؤمنين بما أمر به المرسلين))، واتە: ئەی خەڵکینە خوای گەورە چاك و باشە بۆیە ئەوەی چاك و باش نەبێت وەری ناگرێت وە خوای گەورە فەرمانی کردووەتە ئیمانداران بەوەی فەرمانی کردووەتە پێغەمبەران)) خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿إِنَّمَا كَانَ قَوْلَ ٱلْمُؤْمِنِينَ إِذَا دُعُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ لِيَحْكُمَ بَيْنَهُمْ أَن يَقُولُواْ سَمِعْنَا وَأَطَعْنَاۚ وَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ﴾ المؤمنون: ٥١، واتە: وتمان: ئەی پەیامبەران! هەر لە خۆراکی پاك و حەڵاڵ بخۆن و بەردەوام کاری چاك ئەنجام بدەن، واتە: پەیامبەرانمان گشت بەو جۆرە ڕێنمایی کردوون کەواتە ئوممەت و گەلەکەیشیان دەبێ هەروا رەفتار بکەن)) وە خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُلُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقْنَٰكُمْ﴾ البقرة: ١٧٢، واتە: ئەی گەلی خاوەن باوەڕان! لەو نیعمەتە پێماندان و کردمانە ڕۆزیتان کامی پاکە ئەوە بخۆن)).

((ثم ذكر الرجل يطيل السفر، أشعث أغبر، يمد يديه إلى السماء: يا رب يا رب ! ومطعمه حرام ومشربه حرام، وملبسه حرام، وغذي بالحرام فأنى يستجاب لذلك ؟)) ئەمجار باسی کابرایەکی کرد کە سەفەرەکەی درێژ دەکاتەوە و قژگڤ و تۆزاوی یە، دەستی بەرز دەکاتەوە بۆ ئاسمان پەروەردگارا... پەروەردگارا .... لە کاتێکدا خواردنەکەی حەرامە و خواردنەوەکەیشی حەرامە و پۆشاکەکەی حەرامە و حەرامی دەرخوارد دراوە ئیتر چۆن وەڵام بدرێتەوە؟)).

---

[1] ـ أخرجه مسلم كتاب الزكاة، باب قبول الصدقة من الكسب الطيب و تربيتها (١٠١٥).

برا بەڕێزەکەم... سامانی خەڵکی بە ناحەق مەخۆ... بەرتیل مەخۆ... سامانی هەتیوان مەخۆ... خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَٰلَ ٱلْيَتَٰمَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِى بُطُونِهِمْ نَارًا ۖ وَسَيَصْلَوْنَ سَعِيرًا﴾ النساء: ١٠، واتە: ئەو کەسانەی کە بە ستەم و ناهەق ماڵ و سامانی منداڵی هەتیوو دەخۆن بێ سۆ تەنها ئاگر دەکەنە سك ورگیانەوە و بە زوویش دەخرێنە ناو ئاگرێکی زۆر گەرم و بەگڕی دۆزەخەوە)).

سوێند بە پەروەردگاری کەعبە ئەو هەموو سامانە دەبێتە میراتی و بۆ کەس و کارت بە جێی دەهێڵی... بە هۆیەوە خۆشگوزران دەبن و رادەبوێرن کەچی تۆ دەربارەی ئەو سامانە لەبەردەستی خوای پەروەردگاردا پرسیارت لێ دەکرێت... لە کوێ بە دەستت هێنا؟ لە کوێ خەرجت کرد؟.

هۆکاری چوارەم : لە هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕ... درۆ کردن، بەد رەوشتی و داوێن پیسی، سوو خواردن (ربا) هەروەکو چۆن لە فەرموودەی (سمرة ی کوڕی جندب الطویل)دا هاتووە لە (صحیح البخاری)[1]دا.

بەڵام درۆ، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَكُونُوا۟ مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ﴾ التوبة: ١١٩، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ! لە نافەرمانی خوا پارێز بکەن و هەمیشە لە گەڵ دەستەی ڕاستان بن)).

لە هەردوو کتێبی(صحیح)[2] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرمویەتی: ((علیکم بالصدق، فإن الصدق یهدي إلی البر، وإن البر یهدي الی الجنة، وما یزال الرجل یصدق و یتحری الصدق حتی یکتب عند الله صدیقا، و إیاکم و الکذب، فإن الکذب یهدي الی الفجور، و إن الفجور یهدي الی النار، وما یزال الرجل یکذب و یتحری الکذب حتی یکتب عند الله کذابا))، ((واتە:

١ـ أخرجه البخاري، کتاب الجنائز، باب ما قیل في أولاد المشرکین (١٣٨٦)، وانظر (٨٤٥).

٢ـ أخرجه البخاري، کتاب الأدب، باب قول الله تعالی: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُواْ اتَّقُواْ اللّهَ وَكُونُواْ مَعَ الصَّادِقِينَ﴾ التوبة: ١١٩،(٦٠٩٤)،ومسلم کتاب البر والصلة و الآداب،باب قبح الکذب و حسن الصدق وفضله(٢٦٠٧)واللفظ له.

دەست بگرن بە ڕاستگۆیی یەوە چونکە ڕاستگۆیی ڕێنمویی خاوەنەکەی دەکات بۆ چاکە، چاکەیش ڕێنمویی خاوەنەکەی دەکات بۆ بەهەشت، بەردەوام کەسێك ڕاست دەکات و بە دوای ڕاستیدا دەگەڕێت تاکو لای خوای گەورە بە ڕاستگۆ دەژمێردرێت، خۆتان بە دوور بگرن لە درۆ چونکە درۆ ڕێنمویی خاوەنەکەی دەکات بۆ خراپە، خراپەیش ڕێنمویی خاوەنەکەی دەکات بۆ دۆزەخ وە بەردەوام کەسێك درۆ دەکات و بە دوای درۆدا دەگەڕێت تاکو لای خوای گەورە بە درۆزن دەژمێردرێت)).

سوو خواردن (ربا) خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَمْحَقُ ٱللَّهُ ٱلرِّبَوٰاْ وَيُرْبِي ٱلصَّدَقَٰتِ ۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ كُلَّ كَفَّارٍ أَثِيمٍ ﴾ (البقرة: ٢٧٨) واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە! دەبێ بە تەواوی ملکەچی فەرمان و قەدەغەکراوەکانی خوا بن، و لە گشت سنوورەکانی پارێز بکەن و لە پاشماوەی سووەکەشتان – کە بە لای ئەم و ئەوەوەیە واز بێنن و داوای مەکەن ئەگەر باوەڕداری ڕاستەقینەن، دەبێ گوێڕایەڵی تەواوی فەرمودەکانی خوا بن و لەو سووەش بێدەنگ بن)).

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1]دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابن مسعود) و(جابر)ەوە: (لعن رسول الله آكل الربا و مؤكله وكاتبه و شاهديه وقال: ((هم سواء)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ نەفرەتی کردووە لەو کەسەی سوو دەخوات و ئەوەی دەبێتە وەکیلی و نووسەرەکە و هەردوو شایەتەکە و ئەمجار فەرمووی: هەمووان وەکو یەکن)).

داوێن پیسی (زنا) تاوانێکی گەورەیە لە نابووترین تاوانە گەورەکانە: ﴿وَٱلَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ ٱلنَّفْسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَٰعَفْ لَهُ ٱلْعَذَابُ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِۦ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ

---

١ ـ أخرجه مسلم كتاب المساقاة باب لعن آكل الربا و مؤكله (١٥٩٧) من حديث ابن مسعودﷺ، وفي (١٥٩٨) من حديث جابرﷺ وهذا لفظه.

حَسَنَٰتٍۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾ الفرقان: ٦٨- ٧٠، واتە: ئەوانەی وێڕای خوا هیچ پەرستراوێکی تر ناپەرستن، کەسێکیش ناکوژن کە خوا کەشتنی یاساغ کردبێ، مەگەر بە هەق و ڕەوا. زیناش ناکەن وە هەرکەسێ ئەو کاروکردەوە ناپەسەندانە بکات ئەوە لە دوارۆژدا دەگاتە سزای تاوانەکەی خۆی (٦٨) لە ڕۆژی قیامەتیشدا دوو بەرامبەر ئازار دەدرێ چونکە لە لایەکەوە هاوەڵی بۆ خوا بڕیار داوە لە لایەکی تریشەوە ئەو گوناهە ناشیرینانەی کردووە و بە سووکی و زەلیلی و ریسواییەوە بە هەتا هەتایی هەر لەوێدا ئەمێنێتەوە (٦٩) مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت بە چاکە، هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە (٧٠))).

کەواتە لە ترسناکترین هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕ بەڵکو سزای دوارۆژیش درۆکردن و داوێن پیسی و سووخورادنە...

بە گشتی... ڕێزداران... هەموو سەرپێچیەکان لە هۆکارەکانی سزای ناو گۆڕن... کەوابوو چارەسەر و دەرمانەکەی چییە؟

وەڵامەکەی لە چەند وشەیەکی کەمدایە... ئەویش ئەوەیە کە بەردەوام بیت لەسەر ڕێگا و بەرنامەکەی پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان... بە ئەنجامدانی فەرمانەکانی و دوور کەوتنەوە لە قەدەغەکراوەکانی وە لەسنوورەکانی خۆیدا ڕابوەستێ... دوور بکەوێتەوە لە (نمیمە) و (غەیبەت) و دوور بکەوێتەوە لە هەموو ئەوانەی کە دەبێتە هۆی پەست بوونی خوای گەورە...

یادت دەخەمەوە ئەی برا خۆشەویست و ژیرەکەم بە خوێندنەوەی سورەتی (الملك) لە هەموو شەوێکدا.

جا لە فەرموودەیەکدا هاتووە، کە (الترمذي و أبو داود و ابن ماجه)[١] ریوایەتیان کردووە و شێخ ئەلبانی لە کتێبی (صحیح الجامع) دا بە (صحیح) ی زانیوە لە فەرموودەیەکی (ابو هریره)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن سورة

١- أخرجه أبو داود، كتاب الصلاة، باب عدد الآي (١٤٠٠)، والترمذي كتاب فضائل القرآن، باب ما جاء في فضل سورة الملك (٢٨٩١) وقال: ((حديث حسن))، وابن ماجه، كتاب الأدب، باب ثواب القرآن (٣٧٨٦)، وأحمد (٢ / ٢٩٩)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٢٠٩١)، و((المشكاة)) (٢١٥٣).

من القرآن ثلاثون آية، شفعت لرجل حتى غفر له، و هي سورة تبارك الذي بيده الملك)) واته: سورەتێك له سورەتەكانی قورئان هەیه سی ئایەتە، شەفاعەتی بۆ كابرایەك كرد تاكو خوا لێی خۆش بوو، ئەویش سورەتی تبارك الذي بيده الملك ه)).

لە (مصنف)ی عبدالرزاق و (الكبرى) ی ئیمامی (النسائی) دا و (مستدرك الحاكم)و (سنن البیهقی) به (موقوف)ی هاتووه(واته قسەكه دراوەتە پاڵ هاوەڵێك له هاوەڵان) وه له لای (ابن مردويه) بە (مرفوع)ی هاتووه (واتە قسەكە دراوەتە پاڵ پێغەمبەری خوا ﷺ) به سەنەدێك كه شێخ ئەلبانی به (صحيح)ی[1] زانیوه و لە فەرموودەیەكی (ابن مسعود)ەوه كەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((سورة الملك هي المانعة من عذاب القبر)) واته: سورەتی (الملك) ڕێگره له سزای ناو گۆڕ)) كەوابوو سوور به لەسەر خوێندنەوەی سورەتی (الملك) له هەموو شەوێكدا... ئەگەر قەدەری خوا وابوو بمریت ئەوا لەسەر گوێڕایەڵی دەمریت ..

له گەورەترین هۆكارەكانی ڕزگار بوون له سزای ناو گۆڕ شەهید بوونه له ڕێگای خوادا... وه ئیمامی (الترمذي و ابن ماجة و احمد و جگه لەوان)[2] ریوایەتیان كردووه له فەرموودەیەكی (المقدام ی كوڕی معد يكرب)ەوه كەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((للشهيد عند الله ست خصال: يغفر له في أول دفعة من (دمه) ويرى مقعده من الجنة، و يجار من عذاب القبر، و يأمن من الفزع الأكبر، و يوضع على رأسه تاج الوقار، الياقوتة منها خير من الدنيا وما فيها، و يزوج اثنتين و سبعين زوجة من الحور العين، و يشفع في سبعين أقاربه))، واته: شەهید له لای خودا شەش ئاكاری هەیه: لەگەڵ یەكەم دڵۆپە خوێندا خوای گەوره له تاوانەكان خۆش دەبێت،جێگای خۆی له بەهەشتدا دەبینێت، له سزای ناو گۆڕ دەپارێزرێت، له ترسی گەوره دڵنیا

١ـ أخرجه عبدالرزاق (٦٠٢٤، ٦٠٢٥)، والنسائي في ((الكبرى)) (١٠٥٤٧)، و الحاكم (٢/٥٤٠) والطبراني في ((الكبير)) (٩ / ١٣٢، ١٣١)، و ((الأوسط)) (٦ / ٢١٢)، والبيهقي في ((الشعب)) (٢ / ٤٩٤)، وأبو نعيم في ((الحلية)) (٧/ ٢٤٨)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١١٤٠)، و ((صحيح الجامع)) (٣٦٤٣)، و ((صحيح الترغيب و الترهيب)) (٢/٩١).

٢ـ أخرجه الترمذي، كتاب فضائل الجهاد، باب في ثواب الشهيد (١٦٦٣) وقال: ((حسن صحيح غريب))، وابن ماجه، كتاب الجهاد باب فضل الشهادة في سبيل الله (٢٧٩٩) و أحمد (١٦٧٣٠) والبيهقي في (السنن) (٩ / ١٦٤) وفي(الشعب) (١٠٨٢٣، ١٠٨٢٤) وصححه الشيخ الألباني في(صحيح الجامع) (٥١٨٢) و (أحكام الجنائز)(٣٥, ٣٦).

دەبێت، تاجێکی ڕێز لێنانی لەسەر دادەنرێت، کە تەنها یەك(یاقوتە)ی هەموو دونیاو ئەوەیشی تیادایە دەهێنێت، حەفتا و دوو حۆری لە (حور العین) ی لێ مارە دەکرێت، شەفاعەت دەکات بۆ حەفتا کەس لە کەس و کاری)).

داوا لە خوا دەکەم کە من و ئێوە لە سزای ناو گۆڕ بپارێزی...

خۆشەویستان... ئایا لە پاش ئەمانە چی دێت؟ لە بەشی داهاتوودا بە پشتیوانی خوای گەورە باسی دەکەین و داوا لە خوا دەکەم کردەوە چاکەکانی ئێمە و ئێوە وەربگرێت... آمین

نیشانە بچووکەکانی قیامەت

لە بەشی رابوردوودا لە باسی گۆڕدا راوەستاین... ئا ئەوەتا گۆڕەکە بە سەر خاوەنەکەیدا داخرا!! تاکو کەی؟ تاکو رۆژی قیامەت... داوا لە خوا دەکەم گۆڕەکانمان بۆ بکاتە باخچەیەك لە باخچەکانی بەهەشت و نەیکاتە چاڵێك لە چاڵەکانی ئاگر... ئەمجار فەرموون با پێکەوە باسی قیامەت و نیشانەکانی بکەین...

پێش ئەوەی باسی قۆناغەکانی قیامەت بکەم لە زیندووبوونەوە و حەشر و ترازوو و لێپرسینەوە و سیرات و بەهەشت و دۆزەخ... تاوەکو ئەو دوای ئەو هەموو کارە مەترسیدارانە... کۆمەڵێك بنەمای گرنگ هەیە دەیخەمە روو...

بنەمای یەکەم : قیامەت دێت و هیچ گومانێکی تیادا نییە

ئەم ڕاستییە دەبێ هەموو ستەمکارێك و ستەملێکراوێك پێکەوە بیزانن... با ستەمکار بزانێت کەوا ئەو لە بەر دەستی خوادا رادەوەستێ بە مەبەستی تۆڵە لێسەندنەوە (القصاص) (واتە: سزا بە گوێرەی تاوانەکەی خۆی)، موژدە بێ بۆ ستەملێکراو کەوا نەیتوانی لە دونیادا حەقەکەی خۆی وەرگرێتەوە ئەوا لە تەنیشتی ئەو کەسەی ستەمی لێکردووە رادەوەستێنرێت... وە لە لای خوداوەند دوژمنان و نەیاران کۆدەبنەوە بۆ ئەوەی خوای گەورە بە تەواوەتی و بە بێ کەم و کووری مافەکانی خۆی بداتەوە ...

لا تظلمن إذا ما كنت مقتدرا فـالظلم ترجـع عقبـاه الى النـدم
تنام عينـاك والمظلوم منتبه يـدعوا عليـك و عـين الله لم تـنم

واتە: هەرگیز ستەم مەکە ئەگەر بوویتە کەسێکی بە توانا و دەسەڵاتدار، چونکە هەردەم ستەم پەشیمان بوونەوەی بە دواوەیە، تۆ دەخەوی و چاوەکانت لە یەك

دەنێت و ستەملێکراویش بە ئاگایە، دوعات لێ دەکات و چاوەکانی خوایش نەخەوتووە.

لە پاشاندا بە درێژی باسی (القصاص) دەکەم (انشاء الله)، داوا لە خوا دەکەم کەوا من و ئێوە داپۆشێت لە دونیا و قیامەتدا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ذَٰلِكَ بِأَنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلْحَقُّ وَأَنَّهُۥ يُحْيِ ٱلْمَوْتَىٰ وَأَنَّهُۥ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ ﴿٦﴾ وَأَنَّ ٱلسَّاعَةَ ءَاتِيَةٌ لَّا رَيْبَ فِيهَا وَأَنَّ ٱللَّهَ يَبْعَثُ مَن فِي ٱلْقُبُورِ﴾ الحج: ٦ـ ٧، واتە: دروستکردنی ئادەمیزاد بەو جۆرەو زیندووکردنەوەی زەویش بەو شێوەیە هەر هەموو بۆ ئەوەیە ئێوە بیربکەنەوەو چاك بزانن کە بەراستی تەنها خوا زاتێکی راست و هەقە و بێ گومان هەر ئەویشە مردووان زیندوو ئەکاتەوە و هەر ئەوە بە سەر هەموو شتێکدا بە توانایە (٦) دڵنیابن قیامەتیش بەرپا دەبێت، کە هیچ گومانی تێدا نییە،و بە راستی خوا هەموو ئەوانەی لە گڵکۆ و گۆڕدان زیندوو ئەکاتەوە تا پاداشت و تۆڵەیان وەرگرنەوە(٧))).

ئەم مرۆڤە لە گۆڕەکەیدا دەمێنێتەوە تاکو گوێی لە بانگەواز دەبێت... هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ ٱلْمُنَادِ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ ٱلصَّيْحَةَ بِٱلْحَقِّ ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلْخُرُوجِ﴾ ق: ٤١ـ ٤٢، واتە: گوێ راگرە ئەی پێغەمبەرﷺ! بۆ ئەو هەواڵەی پێت دەدەین لە ئەحواڵی قیامەت، رۆژێك (ئیسرافیل) بانگ دەکا لە شوێنێکی نزیك بە خەڵك هەمووتان دەرچن لە گۆڕەکانتان بۆ حەشر (٤١) ئەو رۆژە کە هەموو ئەو (صیحە) و هاوارەیان بە هەق گوێ لێ دەبێ، ئا ئەو رۆژە رۆژی لە گۆڕ دەرچوونە بۆ حەشر و پاداش و تۆڵە(٤٢))) .

خوای گەورە فەرمان دەکاتە (ئیسرافیل) بە فووکردن بە بووقدا، کە ئەویش فووکردنی زیندووبونەوەیە... لەو کاتەدا زەوی دێتە لەرزە و دەجوڵێتەوە بۆ ئەوەی خۆی رزگار بکات لەو بارە قورسەی کە پێیەتی، بۆ ئەوەی هەرچی لە ناخیدایە فرێی بداتە دەرەوە لە مرۆڤەکان، هەر لە (ئادەم)ەوە تاوەکو دووایین مرۆڤ، کە قیامەتی بە سەردا هاتووە...

خــواى گــەورە دەفــەرموێت: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ۝١ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا﴾ الزلزلة: ١ـ ٢، واتە: كاتىٚ كە زەوى بە توندى تەكانى داو كەوتە لەرزە لەرز و جووڵە جووڵ بە هەر هۆيەكەوە بێت، (ئيبن عەبباس) ئەڵێ: ئەوە لە (نەفخە) ى يەكەمدايە بە جۆرە لەرزەيەكى وا كە شايستەى ئەو بێت جا ئەبىٚ ئەو حاڵەتە چ ڕووداوێكى گەورە بێت.(١) زەوى هەرچى بارى گران و قورسى هەبوو فرێى دايە دەرەوە: (مردوان، نەوت و ئاو و خەزنە و هەزاران هەزار شتى تر)! (٢))).

واتە: هەموو مردووەكان فرىٚ دەداتە دەرەوە ﴿وَقَالَ ٱلْإِنسَٰنُ مَا لَهَا﴾ الزلزلة: ٣، واتە: ئەو كاتە ئادەمى كافر بە سەر سوڕمانێكەوە دەڵىٚ: زەوى چييەتى وا دەكات...؟(٣))).

بۆيە لەو كاتەدا مرۆڤى ترساوى تۆقيو نكۆڵى لەو كارە دەكات دەڵێت: ما لها؟ ئەوە چييەتى؟ چى شتێك جێگير بوون و هێمنييەكەى تێك داوە؟ پێش ماوەيەك ئەم زەوييە جێگير و دامەزراو و هێمن بوو كەچى ئێستا دەجوڵێتەوە و تێك چووە و شڵژاوە، ئەوە فەرمانى خواى بە سەردا دابەزيوە لەوەى كە خواى گەورە بۆى ئامادە كردووە لە لەرينەوە و بوومەلەرزە، كە هيچ داڵدەيەكى نييە... پاشان ئەوەى لە ناخيدا بوو لە مردووەكان لە پێشينەكان و پاشينەكان فرێى داوەتە دەرەوە وە لەو كاتەدا خەڵكى نكۆڵى لەو كارە دەكەن وە ئەم زەوى يە دەگۆڕدرێت بە زەوى يەكى تر... دێنە دەرەوە و دەردەكەون بۆ لاى خواى تاك و بەتوانا[1]...

﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ۝٤ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ۝٥ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ ٱلنَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا۟ أَعْمَٰلَهُمْ ۝٦ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ۝٧ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ﴾الزلزلة:٤ـ ٨، واتە: لەو ڕۆژەدازەوى هەواڵەكانى خۆى چاك و خراپ ڕادەگەيەنێت و مەردوم تىٚ ئەگات كە ئەو زەمين لەرزەيە سەرەتاى ڕۆژێكى سەخت و وێران بوونى دونيايە(٤) ئەويش بەهۆى ئەوەوە كە

١ـ ((تفسير ابن كثير)) (٤/٥٢٤).

پەروەردگارت وەحی و فرمانی پێ کردووە بەو زەلزەلەیە: لە خۆیەوە ناتوانێ هیچ بکات و هەردەم لە ژێر دەستەڵاتی خوادایە.(٥) لەو ڕۆژەدا خەڵکی بە پەرش و بڵاوی لەگۆڕەکانیان دەردەچن بۆ شوێنی حیساب بۆ ئەوەی پاداش و تۆڵەی کار و کردەوەکانیان نیشان بدرێت.(٦) ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە(٧) کەسێکیش کێشی وردیلەیەك شەڕ و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا، کەوابوو با هەمووما‌ن هۆشیارو زیرەك و وریابین، بزانین ڕۆژانە چی ئەکەین و لە خوا بترسین(٨)).

بە ڕاستی دیمەنێکی ترسناکە و دڵەکان لە بن دەردەهێنێ! وە بزانە کەوا قیامەت دێت و نزیکە... ئەگەر تۆ بە پێوەرە مرۆڤایەتییەکەت بیپێوی ئەوا هێشتا دوورە، خوای گەورەی بەرز و بەڕێز هەواڵمان دەداتێ کەوا نزیکە و زۆر نزیکە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ﴿٦﴾ وَنَرَاهُ قَرِيبًا﴾ المعارج: ٦- ٧، واتە: بە ڕاستی ئەوان ئەو ڕۆژە بە دوور دەبینن!(٦) وە ئێمەیش بە نزیکی ئەبینین، چونکە بۆ ئێمە هیچی تێ ناچێت(٧)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ﴾ الأنبياء: ١، واتە: کاتی حیساب و لێپرسینەوەی مەردم لە کار و کردەوەیان نزیك بۆتەوە و ئەوانیش لە خەفڵەتان لەو ڕۆژە، ڕوو دەسووڕێنن و گوێیان لێ نییە و لەوە داناچڵەکێن کە خوا پێیان ئەکات!(١)).

بیر بکەرەوە لەو قسەی خوای گەورە کە دەفەرموێت: ﴿اقْتَرَبَتِ السَّاعَةُ وَانشَقَّ الْقَمَرُ﴾ القمر:١[1]، واتە: ڕۆژی قیامەت نزیك بۆتەوە، مانگیش لەت بوو(١)).

خوای گەورە باسی قیامەت دەکات بە شێوازی رابوردوو ﴿أَتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ فَلَا

١- قيل: إن انشقاق القمر هي الآية التي ظهرت على عهد النبي ﷺ، كما ثبت ذلك في الصحيح، وقيل: بل المعنى: إنه ينشق، كما في قوله (﴿أَتَىٰ أَمْرُ اللَّهِ﴾ النحل: ١، أي: يأتي، وانظر: ((التذكرة)) للقرطبي (٦٣٨، ٦٣٩).

تَسۡتَعۡجِلُوهُۚ﴾ النحل: ١، واتە: ئەوا بەفەرمانی خوا بۆ سزای بێ باوەڕان هات و گەیشت و قیامەت بەرپا بوو، بەڵێ چونکە قیامەت هەر لە هاتندایەو سەرئەنجامیش (هەر پێش دێت) خوای گەورە بە کرداری رابووردوو (ماضي) وشەی (أتـى)ی هێنا، جا کەوایە پەلەی ئەو رۆژە مەکەن، بێ گومان بن هەر دێت (١)). خوای گەورە بە شێوازی رابووردوو دەریبڕیوە کە بە بێ گومان روو دەدات[١]، بیر بکەرەوە لە گەڵ مندا لەو قسەیەی خوای گەورە: ﴿يَسۡـَٔلُكَ ٱلنَّاسُ عَنِ ٱلسَّاعَةِۖ قُلۡ إِنَّمَا عِلۡمُهَا عِندَ ٱللَّهِۚ وَمَا يُدۡرِيكَ لَعَلَّ ٱلسَّاعَةَ تَكُونُ قَرِيبًا﴾ الأحزاب: ٦٣، واتە: بێ باوەڕەکان پرسیاری هاتنی رۆژی قیامەتت لێ ئەکەن !پێیان بڵێ: ئەی پێغەمبەرﷺ! هەر خوا خۆی زانیاری و ئاگاداری تەواوی هەیە بە رۆژی قیامەت کە کەی دێت،جا تۆ چووزانیت لە قیامەت؟ لەوانەیە کاتی هاتنیشی زۆر نزیك بێت! (٦٣)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَسۡـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلسَّاعَةِ أَيَّانَ مُرۡسَىٰهَا ﴿٤٢﴾ فِيمَ أَنتَ مِن ذِكۡرَىٰهَآ ﴿٤٣﴾ إِلَىٰ رَبِّكَ مُنتَهَىٰهَآ ﴿٤٤﴾ إِنَّمَآ أَنتَ مُنذِرُ مَن يَخۡشَىٰهَا ﴿٤٥﴾ كَأَنَّهُمۡ يَوۡمَ يَرَوۡنَهَا لَمۡ يَلۡبَثُوٓاْ إِلَّا عَشِيَّةً أَوۡ ضُحَىٰهَا﴾ النازعات: ٤٢- ٤٦، واتە: لە بابەت رۆژی قیامەتەوە: لێت دەپرسن کە چ کاتێ روو ئەدا؟.(٤٢) جا تۆ چیتە لە باسکردنی ئەو رۆژە؟ واتە: تۆ هیچی لێ نازانیت، ئیتر ئەوانە بۆ ئەوەندە تەنگاوت دەکەن...؟ (٤٣) سەرەنجام و کۆتایی دونیا تەنها لای پەروەردگارتە، واتە: هەر خواوەندت کاتەکەی دەزانێ.(٤٤) ئەرکی تۆ تەنها بێدار کردنەوەو ترساندنی ئەوانەیە لەو رۆژە دەترسن و خۆیانی بۆ ئامادە دەکەن ئیتر دیاریکردنی کاتەکەی بە تۆی نەسپاردراوە.(٤٥) ئەو رۆژە کە ئەوانە قیامەت دەبینن، وا ئەزانن لە دونیادا تەنها ئێوارەیەك یا چێشتەنگاوێك ماونەتەوە، واتە: لە بەر درێژی و سەختی و گرانی ئەو رۆژەیە، ماوەی ژیانی دونیایان بەلاوە زۆر کەم دەبێ!.(٤٦)).

واتە: ئەگەر هەستانەوە لە گۆڕەکانیان بۆ مەحشەر ئەو ماوەی ژیانی دونیایان بە کەم دەزانن تاکو وا دەزانن لای ئەوان ئێوارەی رۆژێك بووە یان تەنها

١- ((تفسير ابن كثير)) (٢/ ٥٤٣).

چێشتەنگاوێك[١]، ئـەهلی زەوی وا هەسـت دەکـەن کـەوا ئـەوان لەسـەر زەویـدا نەماونەتەوە تەنها یەك کاتژمێر نەبێت...

براکەم... هەر چەندە ڕۆژگار درێژە بکێشی ئەوا قیامـەت هـەر دێـت، و قیامـەتی تۆ بـە مردنـت دەسـت پـێ دەکـات، هەرچـەندە ژیـان درێـژە بکێـشێ وە هەرچـەند شەوگار درێژ بێت ئەوا هەر دەبێ شەبەق دەرکەوێت... هەرچەندە تەمەن درێژ بێـت ئەوا هەر دەبێ بچینە ناو گۆڕەوە، هەرچەندە مانەوە لـە نـاو گـۆڕدا درێـژە بکێـشێ ئەوا هەر دەبێ لـە گۆڕەکـەمان دەرچـینە دەرەوە بـە مەبەسـتی ڕاوەسـتان لـە بـەر دەستی خوای بەرز و پیرۆزدا...

کەوا بوو ئەگەر تەماشای قیامەت بکەین بە ئەم پێوەری مرۆڤییانـە ئـەوا هێـشتا دووره بەڵام پەروەردگارمان ئاگادارمان دەکاتەوە کەوا زۆر نزیکـە... خـوای گـەورە دەفـــەرموێت: ﴿وَمَآ أَمۡرُ ٱلسَّاعَةِ إِلَّا كَلَمۡحِ ٱلۡبَصَرِ أَوۡ هُوَ أَقۡرَبُۚ﴾ النحـــل: ٧٧، واتە: وە هاتنی ڕۆژی قیامەتیش هێندە ئاسانە و خێرایە هەر بە قەد چاوتروکانێکە، یـان لـە خێراییـدا لـەوەیش نـزیکترە چـونکە تـەنها هـەر ئەوەندەیـە کـە خـوا پێـی بفەرموێ ببە، ئەوجا دەست بە جێ دەبێت، جا ئەو کاتە ئەو ڕۆژە هات ئیتر هەق و ناهـەق ڕوونـتر دەرئەکـەوێ ((٧٧)) لـە هـیچ فەرهـەنگێکی زمانەوانیـدا دەربڕینێـك نادۆزیتەوە لەسەر نزیك بوونـەوەی هـاتنی قیامـەت وەکـو ئـەم چـەند وشـە کەمـە و یەکلایی کەرەوە... هەرکە چاوەکانت لە یەك نا و نوقاندت ئەمجار بیکەیتـەوە ئـەوا هەموو شت کۆتایی پێ هاتووە.

بنەمای دووەم : نیشانەکانی قیامەت

بنەمایەکـە ئێمـە باسـی دەکـەین دەربـارەی نیـشانەکانی قیامـەت و دووبـارەی دەکەمەوە: زانیاری دەربارەی هاتنی قیامەت ئەوا خوای گـەورە هـیچ کەسێکی لـێ ئاگـادار نەکردووەتـەوە نەفریـشتەیەکی نزیککـراو و نـە پێغەمبـەرێکی نێـردراو هـەر چەندە ئـەو کەسـە پێغەمبـەری هەڵبـژێردراو بێـتﷺ ... کـەوا بـوو هـاتنی قیامـەت

١ـ ((المصدر السابق)) (٤ / ٤٥٤).

زانیارییەکەی نادیارە و کەس نازانێت تەنها خوای گەورە نەبێت.

پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە (صحیح البخاری) دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابن عمر)ەوە: ((مفاتح الغیب خمس لا یعلمهن إلا الله)) (واتە: کلیلەکانی غەیب پێنج دانەن هیچ کەسێك دەربارەیان نازانێت تەنها خوا نەبێت) ئەمجار ئەو ئایەتەی خوای گەورەی خوێندەوە ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥ عِلۡمُ ٱلسَّاعَةِ وَيُنَزِّلُ ٱلۡغَيۡثَ وَيَعۡلَمُ مَا فِي ٱلۡأَرۡحَامِۖ وَمَا تَدۡرِي نَفۡسٌ مَّاذَا تَكۡسِبُ غَدٗاۖ وَمَا تَدۡرِي نَفۡسُۢ بِأَيِّ أَرۡضٖ تَمُوتُۚ إِنَّ ٱللَّهَ عَلِيمٌ خَبِيرُۢ ﴾ لقمان:٣٤، واتە: ئینجا خوا باسی پێنج شت ئەکات کە تەنها هەر خۆی ئەیان زانێ: (١) بە ڕاستی زانیاریی هاتنی ڕۆژی قیامەت هەر لای خوایە، جگە لەو کەسێکی تر نازانێ قیامەت کەی دێت (٢)تەنها ئەویش باران ئەبارێنێ لە کاتی دیاریکراوی خۆیدا، کەسێکی تر ناتوانێ باران ببارێنێ(٣) ئەویش ئەزانێ چی لە منداڵدانەکاندایە، واتە: هەر لەو کاتەوە کە هێشتا ئاوە، خوا خۆی دەزانێ چییە: کوڕە یان کچ، بەختیارو سەرفرازە، یان لاسار و بەدبەختە، بەژن و باڵای کورتە، یا... هتد (٤)هیچ کەسێك – نەچاکەکار و نەخراپەکار– سەد لە سەد نازانێت سبەینێ چی دەکا لەچاك و لە خراپ (٥) هیچ کەسیش نازانێ لەسەر کام زەوی ئەمرێ، واتە: کام جێگا دەبێتە گۆڕ و ئارامگای، هەرچەندە لەوانەیە هەوڵیش درابێ بۆ زانینی ئەمە! چونکە هەر خوایە زانا و بە ئاگایە بە تەواوی ڕووداوەکان و گشت نهێنی و ئاشکرایەکیشی لا یەکسانە (٣٤)).

لە جوانترین ئەو شتانەی کە لەم بابەتەدا خوێندوومەتەوە ئەوەیە کە ئیمامی (أحمد) ڕیوایەتی کردووە لە(مسند) ەکەیدا و ابن ماجە لە (سنن)ەکەیدا و البوصیری لە (الزوائد)دا بە سەنەدێکی (صحیح) و پیاوانی سەنەدی فەرموودەکە لە باوەڕپێکراوەکانن (رجاله ثقات)، الحاکم لە (المستدرك)و بە (صحیح) ی زانیوە (الذهبي) لە گەڵیدا هاودەنگەوە و العلامە (أحمد شاكر) بە (صحیح) ی زانیوە[1] لە

١ـ أخرجه أحمد (٥/ ١٨٩) و وابن ماجة، كتاب الفتن و باب فتنة الدجال وخروج عيسى ابن مريم و خروج يأجوج و مأجوج (٤٠٨١)، وقال البوصيري في ((الزوائد)): ((هذا إسناد صحيح، رجاله ثقات، و مؤثر بن عفارة ذكره ابن حبان في الثقات، وباقي رجال الإسناد ثقات)). و الحاكم (٤ / ٤٨٨، ٤٨٩) و قال: ((حديث صحيح

فەرموویەکی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت::
((لقيت ليلة أسري بي إبراهيم و موسى و عيسى – صلوات الله عليهم أجمعين- فتذاكروا أمر الساعة))، واتە: ئەو شەوەی کە گەشتی ئیسرایان پێ کردم چاوم کەوت بە ئیبراهیم و عیسا و موسا (صەلات و سەلامی خوا لە هەموویان بێت) باسی کیشەی قیامەتیان کرد)) ئەی خودایە...! ((الخليل و الكليم وروح رب العالمين وسيد البشر)) کە پێشەوای هەموو مرۆڤایەتی و گەورەیان و هەڵبژێردراویانە بایەخیان بە قیامەت داوە... ئاگاداری ئەم ئەدەبە بە... پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((فردوا أمرهم إلى إبراهيم، فقال: لا علم لي بها)) واتە: کیشە و باسەکەیان گەڕاندەوە بۆ لای ئیبراهیم‌عليه السلام و ئەویش فەرمووی: هیچ شتێك دەربارەی نازانم)) تەماشای ئەو ئەدەبە بکە لە گەڵ خوای پەروەردگاردا!! ((فردوا الأمر إلى موسى، فقال: لا علم لي بها، فردوا الأمر إلى عيسى، فقال: أما وجبتها، فلا يعلمها أحد إلا الله، و فيما عهد إلي ربي أن الدجال خارج . قال: ومعي قضيبان، فإذا رآني ذاب كما يذوب الرصاص فيهلكه الله))، واتە: ئەمجار کیشە و باسەکەیان گەڕاندەوە بۆ لای موساعليه السلام و ئەویش فەرمووی: هیچ شتێك دەربارەی نازانم ئەمجار کیشە و باسەکەیان گەڕاندەوە بۆ لای عیساعليه السلام و ئەویش فەرمووی: بەڵام کاتی ڕوودانەکەی، هیچ کەسێك زانیاری دەربارەی نییە تەنها خوا نەبێت وە ئەوەی کە خوا پەیمانی پێداوم کە دەججال دەردەچێت، ئەمجار فەرمووی: وە دوو داردەستم پێیە کاتێ ئەگەر من ببینێ ئەوا دەتوێتەوە هەروەکو چۆن قورقۆشم (رصاص) دەتوێتەوە و خوا بە هەلاکەتیا دەبات)).

لە ڕیوایەتێکی تردا (کە لە پاشدا بە درێژی باسی دەکەم انشاء الله) ((ذاب كما يذوب الملح في الماء)) واتە: دەتوێتەوە هەروەکو چۆن خوێ لە ئاودا دەتوێتەوە)).

کەوابوو کاتی هاتنی قیامەت هیچ کەسێك نازانێت تەنها خوا نەبێت... زانیاری دەربارەی کاتەکەی لە لای خوداوەندی بەرز و پیرۆزە ..

الإسناد ولم يخرجاه))، ووافقه الذهبي و صححه الشيخ أحمد شاكر في ((المسند)) (٣٥٥٦)، وضعفه الألباني في ((ضعيف الجامع)) (٤٧١٢).

بەڵکو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە کەوا جبریل ﷺ پرسیاری کردووە لە پێغەمبەری خوا ﷺ: ((متى الساعة؟ فقال المصطفى ﷺ: "ما المسؤول عنها بأعلم من السائل . قال: فأخبرني عن أمارتها . قال: ((أن تلد الأمة ربتها، و أن ترى الحفاة العراة العالة رعاء الشاء يتطاولون في البنيان)) واتە: قیامەت کەی دێت؟ پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ فەرمووی: ئەو کەسەی کە پرسیاری لێ دەکرێت لە پرسیارکەر زاناتر نییە . فەرمووی: کەواتە نیشانەکانیم پێ بڵێ . ئەویش فەرمووی: کەنیزەک گەورەو خاوەنی خۆی لێوە لە دایك دەبێت، خەڵکانی پێ پەتی و رووت و هەژار و شوانی مەڕەکان ببینی کە پێشبڕکێ بکەن لە بەرزکردنەوەی کۆشکەکانیاندا)) بەڵام ئەو خوایەی کە کاتی هاتنی قیامەتی لە هەموو دروستکراوەکانی شاردووەتەوە ئەوا پێغەمبەرو خۆشەویستە هەڵبژێردراوەکەی ﷺ خۆی ئاگادار کردووەتەوە لە نیشانەکانی قیامەت کەوابوو هیچ ڕێگرێك نییە لە شاردنەوەی کاتی هاتنی قیامەت و زانینی نیشانەکانی، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ فَهَلْ يَنظُرُونَ إِلَّا ٱلسَّاعَةَ أَن تَأْتِيَهُم بَغْتَةً فَقَدْ جَآءَ أَشْرَاطُهَا ﴾ محمد: ١٨، واتە: ئایا ئەمانە مەگەر چاوەڕێی هاتنی قیامەت ناکەن لە ناکاو دەرگایان لێ بگرێت؟! خۆ بێ گومان هەندێ لە نیشانەکانی قیامەت هاتوونە پێش و دەرکەوتوون(١٨))). ئەمە نیشانەکانی قیامەتەو خوای گەورە پێغەمبەرەکەمانی ﷺ ئاگادار کردووەتەوە... پێغەمبەرەکەمان ﷺ هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات چونکە قورئان سروشە(وەحی)یەو سوننەتیش وەحییە. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱلنَّجْمِ إِذَا هَوَىٰ ۝١ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَىٰ ۝٢ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلْهَوَىٰٓ ۝٣ إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْىٌ يُوحَىٰ ۝٤ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلْقُوَىٰ ﴾ النجم:١ـ٥، واتە: سوێند بەو ئەستێرەیە کە بە خێرایی ئاوا دەبێت، یا لە شوێنی خۆی دەترازێت و بەر دەبێتەوە کاتی نزیکبوونەوەی قیامەت(١) هاوەڵەکەی ئێوە(موحەممەد ﷺ) لە ڕێی هەق لای نەداوە و باوەڕی پووچیشی نەبووە(٢) قسەو گوفتاری (پێغەمبەر) لە رووی

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الإيمان، باب بيان الإيمان و الإسلام و الإحسان ووجوب الإيمان بإثبات قدر الله سبحانه و تعالى (٨).

هەواوهەوەسەوە نییە، جا كەسێ ئاوابێ چۆن ڕێگە ون ئەكات ؟!(٣) ئەو قورئانەی كە ئەو دەیڵێت، جگە لەوەی كە بە وەحی بۆی دەنێررێ هیچی تر نییە، واتـە: ئـەم قورئانە هەر لە لایەن خواوەیە(٤) خاوەن هێز و بە زەبر (جوبریل) ی فریشتەیە، قورئانی فێركردووە، بەڵێ زۆر بە هێزە، دەست پاكە، زمان پاكە؟!!(٥))).

لە فەرموودەیەكدا كە(ابو داود و الترمذي) ریوایەتیان كردووە لە فەرموودەی (المقدام ی كوڕی معد یكرب)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ ((ألا إني أوتيت القرآن ومثله معه))، واتـە: مـن قورئـانم بـۆ هـاتووە و دابـەزیوە و هاوشێوەكەیشی لـە گەڵدایە)) (واتە: سوننەت).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿هُوَ ٱلَّذِي بَعَثَ فِي ٱلۡأُمِّيِّـۧنَ رَسُولٗا مِّنۡهُمۡ يَتۡلُواْ عَلَيۡهِمۡ ءَايَٰتِهِۦ وَيُزَكِّيهِمۡ وَيُعَلِّمُهُمُ ٱلۡكِتَٰبَ وَٱلۡحِكۡمَةَ﴾ الجمعة:٢، واتـە: خـوا هـەر ئـەو پەروەردگارەیە كە لە ناو عەرەبە نەخوێندەوارەكاندا پەیامبەرێكی پایەبەرزی لە خۆیان نارد، ئایەتەكانی قورئانەكەی ئەویان بە سەرا دەخوێنێتەوە هەرچەند ئەمیش خۆی نەخوێندەوارە،دڵ و دەروون و ڕەوالـەتیان پـاك دەكاتـەوە لـە بیروباوەڕی بتپەرستی و یاسای لاروچەوتی كۆمەڵایەتی ئەو سەردەمە و قورئـان و فـەرموودەكانی خۆیـان فێـر دەكـات خـۆ بـە ڕاسـتیش پـێش هـاتنی ئـەو ئـەوان لـە گـومڕایی و سـەر لێشێواوییەكی ئاشـكرادا بـوون... سیاسـەتی پـووچ و گەنـدەڵ، ڕەوشت و ئەخلاقی رووخاو، باری كۆمەڵایەتی پەست و قێزەون... هتد(٢)).

مەبەست لە (الحكمة) سوننەتە.

كەوا بوو – ئـەی ڕێـزداران – خـوای گـەورە پێغەمبەرەكـەیﷺ لـە نیـشانەكانی ئاگـادار كردووەتـەوەو پێغەمبـەری خـواﷺ هـاوەڵانی ئاگـادار كردووەتـەوە ئـەوەی لەبەری كرد ئەوا لە بەری كرد و ئەوەی لە بیری كرد ئەوا لە بیری كرد .

لە هـەردوو كتـێبی (الـصحيح)[١]دا هـاتووە لـە فەرموودەیـەكی (حذيفة ی كـوڕی اليمان)ەوە دەڵێـت: ((: لقـد خطبنـا الـنبيﷺ خطبـة مـا تـرك فيهـا شيئا إلى قيـام

١ـ تقدم، وهو في ((صحيح البخاري)) برقم (٦٦٠٤)، ومسلم (٢٨٩١).

الساعة إلا ذكره علمه من علمه وجهله من جهله))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ وتارێکی بۆ خوێندینەوە کە هیچ شتێکی تیادا بە جێ نەهێشت تاکو هاتنی قیامەت ئیللا باسی بۆ کردین ئەوەی لێی تێگەیشت ئەوا لێی تێگەیشت و ئەوەیشی لێ تێنەگەیشت ئەوا لێی تێنەگەیشت)).

لە(صحیح مسلم)دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبی زید عمرو ی کوڕی أخطب الأنصاري)ەوە دەڵێت: ((صلى بنا رسول اللهﷺ الفجر، و صعد المنبر. فخطبنا حتى حضرت الظهر، فنزل فصلى ثم صعد المنبر، فخطبنا حتى حضرت العصر، ثم نزل فصلى،ثم صعد المنبر فخطبنا حتى غربت الشمس، فأخبرنا بما كان وبما هو كائن فأعلمنا أحفظنا))[1] واتە: پێغەمبەری خواﷺ نوێژی بەیانی پێ کردین و ئەمجار چووە سەر مینبەر و وتاری بۆ خوێندینەوە تاکو نیوەڕۆ هات ئەمجار دابەزی نوێژی کردوو دیسان چووە سەر مینبەر و وتاری بۆ خوێندینەوە تاکو نوێژی عەسر، ئەمجار دابەزی و نوێژی عەسری بۆ کردین دیسان چووە سەر مینبەر و وتاری بۆ خوێندینەوە تاکو ڕۆژ ئاوا بوو... ئەوەی کە ڕویداوە و ئەوەی کە ڕوودەدات باسی بۆ کردین زاناترینمان ئەو کەسە بوو کە زیاتری لە بەر کردبوو)) ئەمەیشە جیاواز نییە لە گەڵ گوتەی پەروەردگارمان کە دەفەرموێت: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ عِندَهُۥ عِلۡمُ ٱلسَّاعَةِ ﴾ لقمان:٣٤، واتە: بە ڕاستی زانیاریی هاتنی ڕۆژی قیامەت هەر لای خوایە، جگە لەو کەسێکی تر نازانێ قیامەت کەی دێت))، کەواتە کاتی هاتنی قیامەت هیچ کەسێك نازانێت تەنها خوای بەخشندە و میهرەبان نەبێت... بەڵام نیشانەکان و ئەو ڕووداوانەی کە لە پێش هاتنی قیامەت دێن ئەوا خوای گەورە پێغەمبەرەکەی لێ ئاگادار کردووەتەوەﷺ ... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿عَٰلِمُ ٱلۡغَيۡبِ فَلَا يُظۡهِرُ عَلَىٰ غَيۡبِهِۦٓ أَحَدًا ﴿٢٦﴾ إِلَّا مَنِ ٱرۡتَضَىٰ مِن رَّسُولٍ ﴾ الجن:٢٧، واتە: ئەو زاتە زانای نادیار و غەیبە،غەیبی خۆی بۆ هیچ کەسێك دەرناخاو ئاشكرا ناكا .(٢٦) مەگەر بۆ پەیامبەرێك کە خۆی لێی ڕازی بێت، ئەو کاتە ئاگاداری هەندێ لە نهێنییەکانی خۆی

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب في الآيات التي تكون قبل الساعة (٢٨٩٢).

دەکات، کەوابوو غەیب زانین، تایبەتە تەنها بەزاتی پەروەردگارمانەوە(جل جلالـه) ئیتر هیچ کەسێك پەی پێ نابات، مەگەر کەسێکی خاوەن خووی جوان و شیرین و راسالْ و ملکەچ بۆ فەرمانەکانی خوا لە پەیامبەران(٢٧))).

کەواتە ئەم نیشانانە چین ؟

نیشانەکان دەبنە دوو بەشەوە: نیشانە بچووکەکان و نیشانە گەورەکان...

نیشانە گەورەکان: پێغەمبەری خوا ﷺ باسی دە نیشانەی کردووە، هەروەکو لە (صحیح مسلم)[١]دا لە فەرموودەی (حذیفة ی کوڕی أسید الغفاری) یەوە هاتووە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((اطلع النبی علینا ونحن نتذاکر، فقال: ((ما تذاکرون؟)) قالوا: نذکر الساعة، قال :((إنها لن تقوم حتى ترون قبلها عشر آیات فذکر الدخان والدجال، والدابة، وطلوع الشمس من مغربها، ونزول عیسى ابن مریم علیه السلام، ویأجوج ومأجوج، وثلاثة خسوف، خسف بالمشرق، وخسف بالمغرب، وخسف بجزیرة العرب، وآخر ذلك نار تخرج من الیمن تطرد الناس إلى محشرهم))))،واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ بەسەری کردینەوە لە کاتێکدا ئێمە گفتوگۆ و قسەمان دەکرد، جا فەرمووی: دەربارەی چی گفتوگۆ دەکەن و باسی چی دەکەن؟ فەرموویان: باسی قیامەت دەکەین ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ، فەرمووی: قیامەت هەڵناسێت تا لە پێشدا دە نیشانە نەبینن ئەمجار باسی کرد و فەرمووی: (دوکەڵێك)و (دەججال)و (زیندەوەرێکی سەیر (دابة))و (هەڵاتنی رۆژ لە رۆژئاواوە)و (دابەزینی عیسا ی کوڕی مەریەم)و (یأجوج و مأجوج)و سێ رۆچوون روو دەدات: (رۆچوونێك لە رۆژهەڵات)و (رۆچوونێك لە رۆژئاواوە)و (ڕۆچوونێك لە دورگەی عەرەبەوە) لە کۆتایی ئەوانە ئاگرێك لە یەمەنەوە دەردەچێت خەڵکی ڕادەماڵێت بەرەو مەحشەر)).

کەوابوو ئەمانە نیشانە گەورەکانن... بەڵام وەرن پێش ئەوەی باسی نیشانە گەورەکان بکەین با باسی نیشانە بچووکەکان بکەین...

١ـ أخرجه مسلم، کتاب الفتن و أشراط الساعة, باب إخبار النبي ﷺ فيما يكون إلى قيام الساعة (٢٩٠١).

نیشانە بچووکەکان: ئاگاداری ئەم بنەما گرنگە بە... چونکە هەندێ لەوانەی کە باسی ئەم مەسەلەیان کردووە لێیان تێکەڵ بووە...

دەڵێم: هەندێ لە نیشانە بچووکەکان هاوجووتن لە گەڵ دەرکەوتنی نیشانە گەورەکان وەکو دەرکەوتنی (المهدی) چونکە دەرکەوتنی (المهدی) لە سەردەمی (عیسا ی کوڕی مەریەم) دا دەبێت وە ئەگەر (عیسا ی کوڕی مەریەم) بە دیار بکەوێت واتە دەججال هەیە و مەوجوودە... بەڵکو (عیسا) و (المهدی) دەردەچن بۆ کوشتنی دەججال هەروەکو چۆن لە پاشاندا بە درێژی باسی دەکەین (انشاء الله).

کەوابوو هەندێ لە نیشانە بچووکەکان لە گەڵ هەندێ لە نیشانە گەورەکاندا دەردەکەون وە هەندێکیان لە پاش نیشانە گەورەکان دەردەکەون وەکو (با)، ئایا دەزانی (با) چییە؟ بە پشتیوانی خوا لە پاشاندا بە درێژی باسی دەکەین (انشاء الله) بەڵام ئەو (با) یە بایەکی ساردی خۆشە کە گیانی ئیمانداران دەکێشێ لەسەر رووی زەوی تاکو لەسەر زەویدا تەنها کەسێك نامێنێتەوە بڵێت ((الله، الله)) وە لەسەر زەویدا هیچ کەس نامێنێتەوە تەنها خراپترین کەسەکان نەبێت وە قیامەت بە سەر ئەواندا هەڵدەستێ وە لەم سەردەمەدا کەعبە دەروخێنرێت بەرد بە بەرد، کەوابوو فەرموون با باسی نیشانە بچووکەکان بکەین ...

ڕەوانە کردنی پێغەمبەری خواﷺ و مردنی و رزگار کردنی (بیت المقدس).

نیشانەی یەکەم : رەوانە کردن و هاتنی پێغەمبەری خواﷺ

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوو لە فەرموودەی (سهل ی کوڕی سعد الساعدي)) لە فەرموودەی (أنس ی کوڕی مالك))ەوە و گوتەکەی هی (مسلم)ە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((بعثت أنا والساعة کهاتین)) واتە: هاتنی من و قیامەت وەکو ئەم دووانەیە)) پێغەمبەری خواﷺ

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب التفسير، باب (١) (٤٩٣٦)، و مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب قرب الساعة (٢٩٥٠) من حديث سهل. و أخرجه البخاري، كتاب الرقاق، باب قول النبيﷺ ((بعثت أنا والساعة كهاتين)) (٦٥٠٤) ومسلم كتاب الفتن و أشراط الساعة باب قرب الساعة (٢٩٥١) من حديث أنس رضي الله عنه.

هەردوو پەنجەی شایەتمان و پەنجەی ناوەڕاستی یەك خست و دایە پاڵ یەك... بۆ؟ چونکە لە نێوان ئەو دوو پەنجەیەدا پەنجەی سێیەم نییە... یان لە بەر ئەوەی پەنجەی شایەتمان لە پاش پەنجەی ناوەراست دێت... یان لە بەر ئەوەی پەنجەی ناوەراست لە پاش پەنجەی شایەتمان دێت بە بێ جیاوازی... هەروەها پێغەمبەری خواﷺ و هاتنی قیامەت (هێندە لە یەك نزیکن)، تەمەنی میللەتان جیاوازە لە تەمەنی تاکەکان (تاکو مەسەلەکەت لێ تێکەڵ نەبێت) کەوا بوو هاتن و رەوانەکردنی پێغەمبەری خواﷺیەکەم نیشانەیە لە نیشانەکانی قیامەت چونکە لە پاش پێغەمبەری خواﷺ پێغەمبەری تر نییەو ئەو دوایین پێغەمبەرەﷺ...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ مَّا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَآ أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَٰكِن رَّسُولَ ٱللَّهِ وَخَاتَمَ ٱلنَّبِيِّـۧنَ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمًا ﴾ الأحزاب: ٤٠، واتە: موحەممەدﷺ باوکی هیچ پیاوێکتان نییە، نە زەید و نە کەسی دیکە، بەڵکو ئەو پەیامبەری خوایە دواهەمینی پەیامبەرانە، کۆتایی زنجیرەی پەیامبەرانی پێ هاتووە، هەمیشەش خوا بە هەموو شتێك زانا و بە ئاگایە (٤٠) .))

ئەو بە بێ گومان دوایین پێغەمبەرەﷺ و پێغەمبەری تر لە پاش ئەو نییە وە هیچ نێردراوێك لە لایەن خوداوە نییە بەڵکو لە پاش پێغەمبەری خواﷺ راستەوخۆ قیامەت دێت...

هەروەکو لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[1] دا هاتووە – بە پێی گوتەی (مسلم) – لە فەرموودەیەکی (ابو هریرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((فضلت على الأنبياء بست: أعطيت جوامع الكلم ونصرت بالرعب، وأحلت لي الغنائم، وجعلت لي الأرض طهوراً ومسجداً، وأرسلت إلى الخلق كافة، وختم بي النبيون))، واتە: فەزڵی من دراوە بە سەر پێغەمبەرانی تردا بە شەش ئاکار: من رەوانبێژییەکی تەواوم پێ بەخشراوە وە سەرخراوم بە سەر دوژمندا بە ترس, وە دەستکەوت و

١ـ أخرجه البخاري كتاب الجهاد والسير، باب قول النبي (ﷺ): ((نصرت بالرعب مسيرة شهر)) (٢٩٧٧)، ومسلم كتاب المساجد و مواضع الصلاة (٥٢٣).

غەنیمەتم بۆ حەڵاڵ کراوە وە هەموو سەر زەویم بۆ پاك کراوە و کراوەتە نوێژگە، من بۆ هەموو خەڵکی ڕەوانە کراوم، کراومەتە دوایینی پێغەمبەران)).

مەبەستمان لەم فەرموودەیە ((وختم بي النبيون))واتە: کراومەتە دوایینی پێغەمبەران)) هەرچەندە چەند بانگەواز کارێکی درۆزن بانگەشەی پێغەمبەرایەتی بکەن ئەوا دڵنیا بە کەوا لە پاش(محمد) پێغەمبەری تر نایەتﷺ ... لە پاش ئەو خۆشەویستە هەڵبژێردراوە هیچ نێردراوێك لە لایەن خوداوە نییە، جا پێغەمبەری خوداﷺ دوایین پێغەمبەرە و دوایین نێردراوە و بە ڕەوانە کردنی ئەو زاتە پیرۆزە یەکەم نیشانە لە نیشانەکانی قیامەت دەرکەوت هەروەکو خۆی فەرموویەتی: ((بعثت أنا والساعة كهاتين))، واتە: هاتنی من و قیامەت وەکو ئەم دووانەیە))، هەردوو پەنجەی شایەتمان و ناوەراستی لە یەك ناو یەکی خست...

نیشانەی دووەم و سێیەم و چوارەم و پێنجەم و شەشەم و حەوتەم:

هەموو ئەوانە لە فەرموودەکەی (عوف ی کوڕی مالك) دا هاتووە کە (ئیمامی بوخاری)[1] ڕیوایەتی کردووە (لە سەرەتادا وەکو نمونەیەك لە نمونەکانی قیامەت باسم کرد) پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أعدد ستا بين يدي الساعة: موتي، ثم فتح بيت المقدس،ثم مُوتان يأخذ فيكم كقصاع الغنم، ثم أستفاضة المال حتى يعطي الرجل مائة دينار فيظل ساخطا، ثم فتنة لا يبقى بيتا في العرب إلا دخلته، ثم هدنة تكون بينكم وبين بني الأصفر فيغدرون، فيأتونكم تحت ثمانيين غاية تحت كل غاية أثنا عشر ألفا)) واتە: شەش نیشانە بژمێرە لە پێش هاتنی قیامەت: مردنی من، پاشان ڕزگار کردنی (بیت المقدس)، پاشان مردنێکی لە ناکاو و کوت و پڕ لە ناوتاندا بڵاو دەبێتەوە وەکو ئەو دەردەی لە مەڕ دەدات، پاشان زۆربوونی سەروەت و سامان تاوەکو هەر پیاوێك سەد دیناری پێ دەدرێت کەچی هێشتا هەر پەست و نارازییە، پاشان فیتنە و ئاژاوەیەك پەیدا دەبێت هیچ ماڵێکی عەرەب نامێنێت ئیللا ئەو فیتنەیەی تێ دەچێت، پاشان ڕێککەوتنامەیەك لە نێوان ئێوە و ڕۆمەکاندا مۆر

---

١ ـ سبق وهو في البخاري (٣١٧٦).

دەکرێت، جا ئەوان ئەو ڕێککەوتنامەیە دەشکێنن، پاشان لە ژێر هەشتا ئاڵادا هێرشتان بۆ دەهێنن لە ژێر هەر ئاڵایەکدا دوازدە هەزار جەنگاوەر هەیە))

ئێستا با پێکەوە لەگەڵ ئەو نیشانانەدا ڕابوەستین، کە ڕوویداوە لەم فەرموودە پیرۆزەدا:

١ـ مردنی ئەو:

خۆشەویستمان کۆچی دوایی کردﷺ ... وە کۆچی دوایی ئەو خۆشەویستە گەورەترین کارەسات بوو کە بە سەر ئەم ئوممەتەدا هاتووە... تاکو (أنس) دەڵێت: وە فەرموودەکە لە سنن (الترمذي)دا هاتووە بە سەنەدێکی (صحیح)[١]: ((لما كان اليوم الذي دخل فيه رسول اللهﷺ المدينة أضاء كل شئ . فلما كان اليوم الذي مات فيه أظلم منها كل شئ، وما نفضنا عن رسول اللهﷺ الأيدي، وإنا لفي دفنه حتى أنكرنا قلوبنا))، واتە: کاتێ ئەو ڕۆژە پێغەمبەری خواﷺ هاتە شاری مەدینەوە هەموو شتێك ڕووناك بووەوە وە کاتێ ئەو ڕۆژە کۆچی دوایی کرد هەموو شتێکی تیادا تاریك بوو وە هێشتا دەستمان لە تەپوتۆزەکەی کاتی ناشتنی پێغەمبەرﷺ نەتەکاندبوو، هێشتا خەریکی ناشتنی بووین تاکو ئینکاریمان لە دڵەکانمان دەکرد)).

ڕەزای خوا لەم خۆشەویستە ئەویندارە... بۆ نا؟ بە مردنی ئەو وەحی لە ئاسمانەوە بڕا... ئای ئەوە چ کەرامەتێکە! زۆربەی خەڵکی لێی تێناگەن...

لە (صحيح مسلم)[٢] هاتووە لە فەرموودەی (أنس)ەوە دەڵێت: ((قال ابو بكرﷺ بعد وفاة رسول اللهﷺ لعمرﷺ: انطلق بنا إلى أم أيمن نزورها كما كان رسول الله يزورها، قال: فلما انتهينا إليها بكت، فقالا لها: ما يبكيك؟ ما عند الله خير لرسوله فقالت: ما أبكي أن لا أكون أعلم أن ما عند الله خير لروسله، ولكن ابكي أن الوحي قد انقطع من السماء، فهيجتهما على البكاء، فجعلا يبكيان معها))، واتە: ئەبو بەکر بە

١ـ سبق تخريجه، رواه أحمد (٣ / ٢٢١، ٢٦٨) والترمذي (٣٦١٨)، وابن ماجه (١٦٣١).
٢ـ أخرجه مسلم، كتاب فضائل الصحابة، باب من فضائل أم أيمنﷺ (٢٤٥٤).

عومەری فەرموو لە پاش مردنی پێغەمبەری خواﷺ : هەستە با پێکەوە بڕۆین بۆ سەردانی (أم أيمن) هەروەکو چۆن پێغەمبەری خواﷺ سەردانی ئەوی دەکرد، فەرمووی: کاتێ گەیشتنە لای ئەو دەستی بە گریان کرد، ئەوان بە (أم أيمن) یان فەرموو: بە هۆی چییەوە دەگریت؟ ئەوەی لە لای خوداوەندە چاکتر و باشترە بۆ پێغەمبەرەکەیﷺ. ئەویش فەرمووی: بۆ ئەوە ناگریم و دەزانم ئەوەی لای خوداوەندە باشترە بۆ پێغەمبەرەکەیﷺ بەڵام بۆ ئەوە دەگریم کە بە مردنی ئەو وەحی لە ئاسمانەوە بڕا، جا هەستی ئەوانی وروژاند و ئەوانیش لە گەڵ ئەودا دەستیان بە گریان کرد)).

چونکە وەحی لە ئاسمانەوە بڕا... بەڵام پێغەمبەری خواﷺ بە سوننەتەکەی لە گەڵماندایە... بە شەریعەتەکەی لە گەڵماندایە... بە ڕەوشت و ئاکارەکانی لە گەڵماندایە... بە ڕێنموویەکانی لە گەڵماندایە... بەڵکو ئێستا ئەو خۆشەویستە و لە ژیانی بەرزەخدایە و هیچ کەس حەقیقەتی و چۆنیەتییەکەی نازانێ نە فریشتەیەکی نزیککراو و نە پێغەمبەرێکی نێردراو...

لە فەرموودەیەکی (أوس ی کوڕی أوس)دا هاتووە کە (ئیمامی أحمد و الترمذي و ابو داود و النسائي و ابن ماجه) بە سەنەدێکی (حسن)[1] ریوایەتیان کردووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن من أفضل أيامكم يوم الجمعة، فأكثروا علي من الصلاة فيه، فإن صلاتكم معروضة علي)) فقالوا: يا رسول لله، وكيف تعرض صلاتنا عليك وقد أرمت؟ يقولون: بليت[2] ـ أي: أكلت الأرض جسدك يا رسول الله ـ قال: (إن الله تبارك وتعالى حرم على الأرض أن تأكل أجساد الأنبياء))، واتە: باشترین ڕۆژ لە ڕۆژەکانی ئێوە ڕۆژی هەینییە، بۆیە صڵاواتم زۆر بۆ بنێرن لەو ڕۆژەدا و دڵنیاش بن کە صڵاواتەکانتنان بۆم نمایش دەکرێت) فەرموویان ئەی پێغەمبەری خواﷺ ..

---

١ ـ أخرجه أحمد (٤ / ٨) و أبو داود، كتاب الصلاة، باب فضل يوم الجمعة و ليلة الجمعة (١٠٤٧)، و ابن ماجة كتاب إقامة الصلاة و السنة فيها (١٠٨٥)، وكتاب الجنائز، باب ذكر وفاته و دفنه (١٦٣٦)، والنسائي (٣ / ٦٢، ٩١)، و في ((الكبرى)) (١ / ٥١٩)، وابن حبان في ((صحيحه)) (٩١٠)، وصححه الشيخ الألباني في (صحيح أبي داود، وابن ماجة) و غيرهما.

٢ـ انظر ((لسان العرب)) (مادة: أرم).

چۆن صەڵاواتەکانمان نمایشت دەکرێت لە کاتێکدا تۆ بوویت بە خاك و خۆڵ؟ فەرمووی: خوای بەرز و پیرۆز حەرامی کردووە لەسەر زەوی جەستەی پێغەمبەران بخوات)) .

ئەی باشە گومانتان چۆنە بەجەستەی پاکترین پیغەمبەر و پێشەوای لەخواترسان و پوختەکان وە خۆشەویستی پەروەردگاری زەوی و ئاسمان؟!

بەڵێ خۆشەویستان ... کۆچی دوایی پێغەمبەری خواﷺلە گەورەترین ئەو کارەساتانەیە کەوا توشی ئەم ئوممەتە هاتووە ..بەڵکو من باوەڕم وایە کەوا مەزنترین کارەساتە بەڵام خوای گەورە ویستی و قەدەری وایە کەوا هیچ کەسێك لەسەر زەویدا بە نەمری نامێنێتەوە هەرچەندە ئەو کەسە خۆشەویستی هەڵبژێردراوی خۆی بێتﷺ.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ ٱلْخُلْدَ أَفَإِيْن مِّتَّ فَهُمُ ٱلْخَٰلِدُونَ ﴿٣٤﴾ كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ وَنَبْلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلْخَيْرِ فِتْنَةً وَإِلَيْنَا تُرْجَعُونَ﴾ الأنبياء: ٣٤ـ ٣٥، واتە: ئێمە پێش لە تۆ وامان نەکرد مرۆیەك نەمرێ ئایا ئەگەر تۆ بمری، ئەوانە ژیانی هەتا هەتاییان دەبێ؟! نە، هەرگیز شتی وا نییە(٣٤) هەموو گیانێك تامی مردن هەر دەچێژێ و دەمرێ، تاقیتان دەکەینەوە بە ناخۆشی،خۆشی، هەژاری، دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی، تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ وەئیللا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش ئیقامەی حوججەیان لەسەر دەکات تا کەس بیانووی نەمێنێ سەرەنجام هەر بۆ لای خۆمان دەگێردرێنەوە ئەوسا بە پێی رەفتار و دەرچوونتان لە تاقی کرنەوەکەدا پاداش و تۆڵە وەرئەگرن (٣٥))) .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا مُحَمَّدٌ إِلَّا رَسُولٌ قَدْ خَلَتْ مِن قَبْلِهِ ٱلرُّسُلُ أَفَإِيْن مَّاتَ أَوْ قُتِلَ ٱنقَلَبْتُمْ عَلَىٰٓ أَعْقَٰبِكُمْ وَمَن يَنقَلِبْ عَلَىٰ عَقِبَيْهِ فَلَن يَضُرَّ ٱللَّهَ شَيْـًٔا وَسَيَجْزِى ٱللَّهُ ٱلشَّٰكِرِينَ﴾آل عمران: ١٤٤، واتە: موحەممەدیش تەنها هەر پێغەمبەرێکە و چیتر نییە، بەر لەویش گەلێ پەیامبەرانی تر هاتوون و ڕۆیشتوون و

مردوون و دینەکەشیان دوای خۆیان هەر ماوەتەوە، ئەمیش هەر وەك ئەوان وایە، باشە! ئەر ئەو وەفاتی کرد وەك (مووسا) و (عیسا) وەیان کوژراو شەهید بوو وەك (زەکەریا)و (یەحیا) ئێوە پاشگەز دەبنەوەو لە دین وەردەگەڕێن؟ خۆ هەرکەسێکیش: پاشگەز بێتەوە و لە دین وەرگەڕێ با چاك بزانێت کە هەرگیز ناتوانێ زیانێ بە خوا بگەیەنێت، بەڵکو هەر لە خۆی زیان دەدات، دڵنیاشبن کە خوا پاداشتی شەکرانەبژێران ئەداتەوە و سەریان دەخات.(١٤٤))).

کەوابوو مردنی پێغەمبەری خواﷺ نیشانەیەکە لەنیشانەکانی قیامەت،دایك و باوك و روحم بە فیدای بێت...

٢ــ رزگار کردنی (بیت المقدس):

پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ثم فتح بیت المقدس)) واتە: پاشان رزگار کردنی (بیت المقدس) لە پاش کۆچی دوایی پێغەمبەری خواﷺ بە چەند ساڵێکی کەم (بیت المقدس) ڕزگرا کرا... چونکە پێغەمبەری خواﷺ لە ساڵی (یازدەی کۆچی) کۆچی دوایی کرد و (بیت المقدس) لەسەردەمی (عومەر ی کوڕی خەتتاب) دا رزگار کرا لەسەر دەستی (ابو عبیدە ی کوڕی الجراح) لە ساڵی شازدەی کۆچی... (عومەر ی کوڕی خەتتاب) لە مەدینەی پیرۆزەوە هات بۆ (فلسطین) بە مەبەستی وەرگرتنی کلیلەکانی (بیت المقدس) وە بە شێوەیەکی نەرم و نیانی لە گەڵ خەڵکەکەیدا جوڵایەوە و ئارامی بەخشی بە خەڵکەکە و سەروەت و سامانیان بەڵکو تەنانەت کەنیسەکانیان و هەموانی رازی کرد ..

٣ـ دەرد و نەخۆشی و درم (الوباء):

((ثم مُوتان یأخذ فیکم کقصاع الغنم))، واتە: پاشان مردنێکی لە ناکاو و کوت و پڕ لە ناوتاندا بڵاو دەبێتەوە وەکو ئەو دەردەی لە مەڕ دەدات)) دەرد و ئافات و درم, تاعون (چاوە قووڵە)، ئەمەیشە مەبەستی: (تاعونی عمواس) بوو، (عمواس): شارێکە لە فلسطین بە دووری نزیکەی شەش میل لە رێگای (بیت المقدس) لە

جێگایەك کە پێی دەڵێن (الرملة). لەم تاعونەدا واتە: (تاعونی عمواس) بیست و پێنج هەزار موسڵمان کوژران... لە سەرووی هەموویانەوە (ابو عبیدە ی کوڕی الجراح و معاذ ی کوڕی جبل) ڕەزای خوا لەوان و لە هەموو هاوەڵانی پێغەمبەری خوا ﷺ ((ثم موُتان يأخذ فيكم كقصاع الغنم)) واتە: لە نێو ئێوەدا بڵاو دەبێتەوە هەروەکو چۆن دەرد و ئافات و درم لە نێو ئاژەڵ و مەڕدا بڵاو دەبێتەوە وە ئەم نیشانەیش هاتە دی و ڕوویدا... هەروەکو زانایانمان فەرموویانە...

٤ـ زۆر بوون و فرەبوونی سەروەت و سامان (أستفاضة المال).

((ثم أستفاضة المال)) واتە سەروەت و سامان زۆر دەبێت... وە لە گوتەی (البخاری) دا هاتووە ((لا تقوم الساعة حتى يكثر المال)) واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو سەروەت و سامان زۆر نەبێت)) .

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە هەردوو کتێبی (الصحيح)[1] دا لە فەرموودەی (ابی موسى الاشعری) ەوە هاتووە ((لیأتين على الناس زمان يطوف الرجل فيه بالصدقة من الذهب ثم لا يجد أحدا يأخذها منه)) واتە: سەردەمێك بە سەر خەڵکیدا دێت کەوا کەسێك بە (صەدەقە)ی ئاڵتونەوە دەسوڕێتەوە کەچی هیچ کەسێك نادۆزێتەوە لێی وەربگرێت)).

لە (صحيح البخاری)[2] دا لە فەرموودەی (عدی کوڕی حاتم))ەوە هاتووە دەڵێت: ((((بينا أنا عند النبيﷺ إذ أتاه رجل فشكا إليه الفاقة، ثم أتاه آخر فشكا قطع السبيل، فقال النبي ﷺ لعدي بن حاتم: ((يا عدي، هل رأيت الحيرة ؟)) قلت: لم أرها، وقد أنبئت عنها، فقال النبيﷺ :((فإن طال بك حياة لترين الظعينة ترتحل من الحيرة، حتى تطوف بالكعبة لا تخاف أحدا إلا الله)) يقول عدي: قلت فيما بيني و بين نفسي: فأين دعار طيئ الذين قد سعروا البلاد؟ يقول عدي: وقال لي رسول اللهﷺ ((ولئن

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الزكاة، باب الصدقة قبل الرد (١٤١٤)، ومسلم، كتاب الزكاة، باب الترغيب في الصدقة قبل أن لا يوجد من يقبلها (١٠١٢).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب الزكاة، باب الصدقة قبل الرد (١٤١٣)، وانظر (٣٥٩٥).

طالت بك حياة لتفتحن كنوز كسرى)) قلت: كسرى بن هرمز؟ فقال الصادق: كسرى بن هرمز، قال عدي: فرأيت الظعينة ترتحل من الحيرة حتى تطوف بالكعبة لا تخاف إلا الله، وكنت فيمن افتتح كنوز كسرى بن هرمز، ولئن طالت بكم حياة لترون ما قال النبي أبو القاسم: لترين الرجل يخرج ملء كفه من ذهب أو فضة يطلب من يقبله منه، فلا يجد أحدا يقبله منه)) واتە: لە كاتێکدا لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا بووم ﷺ کابرایەك هاتە خزمەتی و سکاڵای هەژاری لێ کرد، ئەمجار کابرایەکی تر هاتە خزمەتی و سکاڵای زۆربوونی ڕێگرانی کرد، جا پێغەمبەری خوا ﷺ بە (عدی کوڕی حاتم)ی فەرموو: ((ئەی عدی، ئایا شاری (حیرە)ت بینیوە؟ گوتم: نەمبینیوە بەڵام باسیان بۆ کردووم، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئەگەر تەمەنت درێژ بێت ئەوا ئافرەت دەبینی، کە دەخرێتە سەرکەژاوەیەك و دەخرێتە سەر وڵاخێك و لە (حیرە)وە دەردەچێت و تاکو (تەواف کەعبە) دەکات و لە هیچ شتێك ناترسێت تەنها خوا نەبێت، منیش لە دڵی خۆمدا گوتم: ئەی ئەوانەی کە ڕێگایان لە خەڵکی دەگرد لە کوێن؟ ئەمجار فەرمووی: ئەگەر تەمەنت درێژ بێت ئەوا گەنجینەی وڵاتی کیسرا رزگار دەکەن، گوتم: کیسرای کوڕی هرمز؟ فەرمووی: کیسرای کوڕی هرمز، (عدی) دەڵێت: ئافرەتم دەبینی لە ناو کەژاوەیەکدا بوو بە سەر وڵاخەوە لە (حیرە)وە دەردەچوو تاکو تەواف کەعبەی دەکرد و لە هیچ کەس نەدەترسا تەنها خوا نەبێت وە من یەکێك بووم لەوانەی کە گەنجینە و وڵاتی (کیسرای کوڕی هرمز) مان رزگار کرد، ئەگەر ئێوە تەمەنتان درێژ بێت ئەوا ئەوە دەبینن کە پێغەمبەرمان (ابو القاسم) ﷺ فەرمووی: ئەوا سەردەمێك دێت کابرایەك دەبینی پڕ دەستی خۆی ئاڵتون و زیو دەکات بۆ ئەوەی کەسێك لێی وەربگرێت کەچی هیچ کەس نادۆزێتەوە لێی وەرگرێت)).

ئایا ئەمە ڕوویداوە؟ بەڵێ ڕوویداوە ..لە چی سەردەمێکدا؟ لە سەردەمی (عمری کوڕی عبدالعزیز) دا هەروەکو چۆن زۆربەی لێکۆڵەروان لە ئەهلی زانست دەڵێن[1]... تا گەیشتە ئەو رادەیە کە لە سەردەمی (عمر)دا کەسی وا هەبوو

١ـ انظر: ((فتح الباري)) (٦/ ٧٤٣ ط الحديث).

(صەدەقە)ی لە ماڵەکەی دەردەکرد کەچی کەسی نەدەدۆزییەوە لێی وەربگرێت چونکە خوای گەورە بە فەزڵی خۆی دەوڵەمەندی کردوون و پێشەوایەکی دادپەروەری پێ بەخشیبوون.. بۆیە ئەویش بانگەوازکارێکی دەنارد و بە شاران و وڵاتاندا بانگی دەکرد: ((هەرکەسێ قەرزی لە سەرە ئەوا دانەوەی قەرزەکەی لەسەر (بیت المال)ی موسڵمانانە)) جا عمر ی کوڕی عبدالعزیز قەرزی هەموو قەرزارانی دایەوە ((وە هەر کەسێ لەگەنجان دەیەوێ ژن بهێنێ ئەوا خەرجی ژن هێنانەکەی لە (بیت المال)ی موسڵمانانەوە دابین دەکرێت، هەر کەسێ بیەوێ حەج بکات و خەرجی حەجەکەی نییە ئەوا لە (بیت المال)ی موسڵمانانەوە بۆی دابین دەکرێت بۆیە کەسی وا هەبوو کە صەدەقەی لە سامانەکەی دەردەهێنا و بە دوای هەژارێکدا دەگەڕا کەچی نەیدەدۆزییەوە)) سبحان الله!!

خوای گەورە بە فەزڵی خۆی دەوڵەمەندیانی کردبوو بە بەرەکەتی (بیت المال)ی موسڵمانان ئەمجار بە فەزڵی دادپەروەری ئەم پێشەوا لە خواترس و دەستپاکە... چونکە ئەو لە جۆر و شێوە و شێوازی (عمر ی کوڕی خەتتاب)ە...

هەندێ لە ئەهلی زانست فەرموویانە[١]: ئەم ڕووداوە لە دواسەردەمدا ڕوو دەدات لە سەردەمی عیسا دا عليه السلام کاتێ بۆ جارێکی تر بەرەکەت دادەبەزێتە سەر زەوی... چونکە ئێستا بەرەکەت لە کاتەکاندا نەماوە و بەرکەت لە خواردن و خواردنەوە و تەمەن و تەندروستی و لەشساغی و بەروبومدا نەماوە ... بەرەکەت لە بن دەرهێنراوە... جارێکی تر بەرەکەت دادەبزێتە سەر زەوی بە ئیزنی خوای پەروەردگار لە سەردەمی عیسای کوڕی مەریەم دا عليه السلام (هەروەکو لە پاشاندا بە درێژی ڕوونی دەکەمەوە انشاء الله) تاوەکو وای لێ دێت لەو سەردەمەدا کەسێك (صەدەقە) لە ماڵەکەی دەردەکات کەچی هیچ کەسێك نادۆزێتەوە (صەدەقە) کەی لێ وەربگرێت چونکە خەڵکی دەزانن کەوا قیامەت نزیکە و هەروەها دەزانن کەوا پێویستیان بەو جۆرە سامانە نییە.

١ـ هەمان سەرچاوە.

٥ـ فیتنە و ئاژاوە (الفتنة).

پێغەمبەری خواﷺ فەرمویەتی: ((ثم فتنة لا يبقى بيتا في العرب إلا دخلته)) واتە: پاشان فیتنە و ئاژاوەیەك پەیدا دەبێت هیچ ماڵێکی عەرەب نامێنێت ئیللا ئەو فیتنەیەی تێ دەچێت)) وە خوای گەورە خۆی دەزانێ مەبەستی پێغەمبەرەکەیﷺ لەم (فیتنەیە) چییە.. خۆتان دەزانن کەوا فیتنە لەم سەردەمەدا چەند زۆر بووە... بەڵام نە بە عەقڵ و نە دادپەروەرییە کەوا عاقڵێك بە بەڵگەی قورئان و سوننەتی پێغەمبەرەکەیﷺ قسە بکات بڕیار بدات کەوا ئەم فیتنەیە مەبەستی دەزگاکانی ڕاگەیاندنە (بۆ نمونە) بە هەموو شێوازەکانی بینراو و بیسراو و خوێندراو... دەڵێم: نابێت هیچ کەسێك فەرمودەیەك دابەزێنێتە سەر خودی شتێکدا بەڵکو خوای گەورە خۆی مەبەستی پێغەمبەرەکەی دەزانێ ﷺ ...[1]

٦ـ ڕێککەوتنامەیەك لە نێوان موسڵمانان و ڕۆمەکاندا (الهدنة بين المسلمين وبني الاصفر).

ئەمەیشە نیشانەی شەشەمە لەم فەرموودەیەدا پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت ((ثم هدنة تكون بينكم وبين بني الأصفر))، واتە: پاشان ڕێککەوتنامەیەك لە نێوان ئێوە و ڕۆمەکاندا مۆر دەکرێت)) مەبەست لە (بنی الاصفر): ڕۆمەکانە... ڕۆمەکانیش بە زمانی ئەم سەردەمە ئەهلی ئەورووپا و ئەمریکا دەگرێتەوە...

دەڵێت: ((فيغدرون، فيأتونكم تحت ثمانين غاية)) واتە: جا ئەوان ئەو ڕێککەوتنامەیە دەشکێنن، پاشان لە ژێر هەشتا ئاڵادا هێرشتان بۆ دەهێنن)) مەبەستی لە (غاية) ئاڵایە کە بۆ سوپا بەرز دەکرێتەوە و بە ئاڵا دەڵێن مەبەست (غاية)، چونکە ئاڵا مەبەستی هەر لەشکرێکە و ئەگەر ئاڵاکە رووخا ئەوا مەبەستەکەیش لە گەڵیدا دەروخێت ..

١ـ قال القرطبي في ((التذكرة)) (ص ٦١٢): ((والذي ينبغي أن يقال به في هذا الباب إن ما أخبر به النبيﷺ من الفتن و الكوائن أن ذلك يكون، و تعيين الزمان في ذلك من سنة كذا يحتاج إلى طريق صحيح يقطع العذر..)).

ڕیوایەتێکی تریشدا، کە لە پێشدا باسم کرد لە (سنن ابی داود و ابن ماجە) و (صحیح ابن حبان) دا هاتووە بە سەنەدێکی (صحیح)[١] لە فەرموودەی کابرایەك لە هاوەڵانی پێغەمبەرﷺ پێیان دەگوت: (ذو مخمر)، دەڵێن (مخبر) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ستصالحون الروم صلحا آمنا، فتغزون أنتم وهم عدوا من ورائكم، فتنصرون وتغنمون و تسلمون، ثم ترجعون حتى تنزلوا بمرج ذی تلول "- والمرج: المكان الذي يكثر فيه الماء والخضرة – " فيرفع رجل من أهل النصرانية الصليب، فيقول: غلب الصليب، فيغضب رجل من المسلمين فيدقه، فعند ذلك تغدر الروم وتجمع للملحمة))) واتە: ئێوە پەیماننامەیەکی ئاشتی لە گەڵ ڕۆمدا مۆر دەکەن، جا ئێوە دەجەنگن و لە کاتێکدا ئەوان دوژمنتانن لە پاشەوەتانن، ئێوە سەردەکەون و دەستکەوتتان دەست دەکەوێت و خەڵکی دەکەنە موسڵمان، پاشان دەگەڕێنەوە تاکو لە جێگایەکدا دادەبەزن کە پێی دەڵێن (مرج ذي تلول)ە (مانای مرج: ئەو جێگایەیە کە سەوزایی و ئاوی زۆر لێیە واتە: مێرگ) ئەمجار کابرایەکی گاور خاچەکەی بەرز دەکاتەوە و دەڵێت: خاچ سەرکەوت... بۆیە کابرایەك لە موسڵمانان پەست دەبێت و لە ملی دەدا، جا لەو کاتەدا ڕۆمەکان غەدرتان لێ دەکەن و خۆیان ئامادە دەکەن بۆ داستانێك)) لەو فەرموودەی کە ئێستا ئێمە لە باسی ئەوداین ((فيأتونكم تحت ثمانين غاية تحت كل غاية أثنا عشر ألفا))، واتە: پاشان لە ژێر هەشتا ئاڵادا هێرشتان بۆ دەهێنن لە ژێر هەر ئاڵایەکدا دوازدە هەزار جەنگاوەر هەیە)).

بیر بکەرەوە... ئەم فەرموودەیە یەکێکە لە فەرموودەکانی پێغەمبەری خواﷺ کە تیایدا باسی شەش نیشانە لە نیشانەکان دەکەن کە لە پێش هاتنی قیامەت ڕوودەدەن، ئا ئەوەتا ئێمە باسی نیشانە نیشانە لە بەشەکانی داهاتوودا دەکەین...

١ـ أخرجه ابو داود وكتاب الملاحم باب ما يذكر من ملاحم الروم (٤٢٩٢، ٤٢٩٣)، وابن ماجة كتاب الفتن باب الملاحم (٤٠٨٩)، وقال البوصيري: ((إسناد حسن))، وأحمد في ((المسند)) (٩١/٤) و (٣٧١، ٤٠٩)، وابن أبي شيبة (١٩٤٤٩)، وابن حبان في صحيحه (٦٧٠٨، ٦٧٠٩)، والحاكم (٤ / ٤٢١)، وصححه الشيخ ألألباني في ((صحيح الجامع)) (٣٦١٢)، و ((المشكاة)) (٥٤٢٨).

دەرکەوتن و بڵاو بوونەوەی فیتنە (ظهور الفتن)

وشەی (الفتن) کۆی (فتنة) یە، مەبەست لە (فیتنە) تاقیکردنەوە و ئەزمون دێت... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَبْلُوكُم بِالشَّرِّ وَالْخَيْرِ فِتْنَةً﴾ الأنبیاء: ٣٥، واتە: تاقیتان دەکەینەوە بە ناخۆشی، خۆشی، هەژاری، دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی، تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ وەئیللا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش ئیقامەی حوججەیان لەسەر دەکات تا کەس بیانووی نەمێنێ (٣٥)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَاعْلَمُوا أَنَّمَا أَمْوَالُكُمْ وَأَوْلَادُكُمْ فِتْنَةٌ﴾ الأنفال: ٢٨، واتە: بشزانن کە بێ گومان هەموو ماڵ و سامان و منداڵتان هۆی تاقیکردنەوەن بۆتان بۆ ئەوەیە دەرکەوێ ئاخۆ ئێوە چۆن هەڵسوکەوتیان لە گەڵ ئەکەن؟ (٢٨)) . مەبەست لە فیتنە لێرەدا تاقیکردنەوەیە... دەڵێت: (فتنت الذهب بالنار إذا امتحنته لتظهر جودته من رداءته)،[١] واتە: ئاڵتونەکەت بە ئاگر تاقیکردەوە, ئەگەر تاقیتکردنەوە بۆ ئەوەی چاك و خراپیت بۆ دەرکەوێ)) کەواتە دەرکەوتنی تاقیکردنەوە و زۆربوونی لە نیشانەکانی قیامەتە، وا دەزانم ئێستا تاقیکردنەوە بە چاوی خۆمان دەبینین — داوا لە خوا دەکەم ئێمە و ئێوە بپارێزێ بە میهرەبانی و ناز و نیعمەت و چاکەی خۆی هەر ئەو پشت و پەنامانە و بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا —پێغەمبەری خواﷺ ئەم تاقیکردنەوەیانەی بە وردی وەصف کردووە، لە گەڵ مندا بیر بکەرەوە لەم وشانەی پێغەمبەری نازدارﷺ.

لە صحیح (مسلم)[٢]دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو هريره)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((بَادِرُوا بِالأَعْمَال فِتَناً)) واتە: بە کردەوەی چاکە پێشبرکێ بکەن پێش ئەوەی تاقیکردنەوە دابەزێتە سەر هەر یەکێکتاندا))... ((كقطع الليل المظلم، يصبح الرجل مؤمناً ويمسي كافراً أويمسي مؤمناً ويصبح كافراً)) واتە: وەکو پارچەیەك لە شەوەزەنگی تاریك، کە ڕۆژ دەبێتەوە کابرا ئیمانداره و کەچی ئێوارەی بە سەردا دێت کافر بووە یان کە ئێوارە دێت ئیماندارە و کاتێ ڕۆژ

---

١ ـ معجم مقاييس اللغة (٤ / ٤٧٢)، ولسان العرب مادة ((فتن)).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الإيمان، باب الحث على المبادرة بالأعمال قبل تظاهر الفتن (١١٨).

دەبێتـەوە کـافر بـووە)) لـە یـەك ڕۆژدا کـوفر دەکـات یـان لـە یـەك شـەودا... بـۆ؟ پێغەمبەری خواﷺ دەفـەرموێت: ((یبیـع دینـه بعـرض مـن الـدنیا)) واتـە: دینەکـەی خۆی دەفرۆشێت بە شتێکی بێ نرخی دونیا)).

لە نوێژی بەیانیدا لە گەڵ تۆدا دەبێت لەماڵێك لـە ماڵـەکانی خـوای پـەروەردگار بەڵام نوێژی مەغریب یان لە نوێژی عیشا بـە دوایـدا دەگـەڕێت کەچی نایدۆزیتـەوە !! ڕۆژی دووەم دیسان نایدۆزیتەوە و ڕۆژی داهـاتوو دیـسان نییـە، ئـەی بـۆ کـوێ ڕۆیشت؟ ئەو دینەکەی خۆی فرۆشتووە، بەرانبەر بە شتێکی کـەم و هـیچ و پووچـی ئەم دونیایـە... ڕەنگـە ئێـوارە بچیتە ژوورێکـەوە لـە ژوورەکـانی (الـشات) یـان لـە ژووری (دردشه) (لە ئەنتەرنێت)یان سایتێکی بەرەڵایی (إباحی) وە لـەو ژوورە یـان لەو سایتە دەرناچێت ئیللا دینەکـەی خـۆی فرۆشـتووە بەرانبـەر بـە شـتێکی کـەمی دونیـا (لا حـول ولا قـوە الا بـالله) بـە پلـە و پایەیـەکی تیاچـوو... بـە هـەوەس ئارەزوویەکی قەدەغەکراو... بە تـام و چـێژێکی لـە ناوچـوو... بـە پلەیـەکی هـیچ و پووچی بێ نرخ... بە ڕاستی واقیعێکی ترسناکە و زۆربەی خەڵکی تێـی کـەوتون لـە ئاستی هەموو مرۆڤایەتی... کەسێك دەبینی (کەم تەرخەمە) لە نوێژەکانیدا یـان لـە باڵاپۆشی خێزانەکەی یان خواردنی حەرام و سوو یان خواردنی سـامانی خـەڵکی بـە ناحەق لە پێناوی شەهوەتێکی بێ نرخدا...

ئایا ئێستا دەیهێنیتە پێش چاوی خۆت لە پاش ئـەو دەربڕینـە پـڕ ڕەوانبێژییـە پێغەمبەرایەتیـە ((بـادروا بالأعمـال فتنـاً کقطـع الليـل المظلـم)) ئـەوە دەربـڕینی پێغەمبەرایەتی یە لەو پەڕی ڕەوانبێژیدایە کـە خـوای گـەورە (جوامـع الکلـم) ی پـێ بەخـشیوە... خۆشەویـستمان دەربـارەی ئـەو فیتنەیـە بـەو شـێوەیە دەری بڕیـوە ((کقطع الليل المظلم)).

بەڵێ... هـیچ ڕزگـار بوونێـك نییـە لـەو فیتنـە زۆر تاریـك و ڕەشـەدا... کـە هـیچ تروسکایی و ڕوناکی تیـادا نییـە... تـەنها بـە کـرداری چـاکە نـەبێت... پێغەمبـەری خۆشەویستمانﷺ سەرنجمان ڕادەکێشێ بە ڕوونی بۆ لای چارەسەرێك چـونکە ئـەو میهرەبانییەکی بە دیاری نێـردراوە، ئـەو خۆشەویـستە نەخۆشـییەکەمان بـۆ دیـاری

دەکات و پاشان ئەم ئوممەتە جێ ناهێڵێ بە سەرسامی بمێنێتەوە بەڵکو چارەسەرەکەی بە وردی و دەستپاکی یەوە دیاری و دەست نیشانی دەکات .

لە صحیح (مسلم)[١]دا و لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە هاتووە: ((نادى منادي رسول الله ﷺ: الصلاة جامعة)) واتە: بانگەوازکارێکی پێغەمبەرﷺ بانگی کرد: الصلاة جامعة)) ئەمە سەرنج رادەکێشێ و دڵەکان دەجولێنی و ماناکەی ئەوەیە: ئەی موسڵمانان کۆبنەوە بۆ نوێژ بۆ ئەوەی گوێبیستی پێغەمبەری خواﷺ بن... روونکردنەوەیەکی پێغەمبەری خواﷺ هەیە و ئێستا بە سەر خەڵکیدا بڵاو دەکرێتەوە... یان چاکەیەکە دەبێتە فەرمانێك بۆ ئەم ئوممەتە یان خراپەیەك کە دەبێتە قەدەغەکراوێك لەسەر ئەم ئوممەتە...

کاتێك پێت دەڵێن: خوای گەورە فەرمووی، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی... ئەوا بە جوانی گوێ بگرە و دڵت بکەرەوە کەوا بوو خۆشەویست چی فەرموو ؟؟ فەرمووی: ((إنه لم يكن نبي قبلي إلا كان حقا عليه أن يدل أمته على خير ما يعلمه لهم وينذرهم شر ما يعلمه لهم)) واتە: هیچ پێغەمبەرێك لە پێش من نەهاتووە ئیللا لە سەری بووە کە رێنمایی ئوممەتەکەی بکاتەوە لە هەر چاکەیەك بۆیان کە بیزانێت و ئاگاداریان بکاتەوە لە هەر خراپەیەك بۆیان کە بیزانێت)).

دڵنیابە کە هەموو پێغەمبەران بۆ هەموو خەڵکی رەحمەتن، مرۆڤایەتی پەرتەوازە بوون و بڵاوبوونەوە هەروەکو چۆن ڕانە مەڕ پەرتەوازە دەبن... ئەمجار خوای گەورە میهرەبانییان بە سەردا دادەبەزێنێ بە ناردنی پێغەمبەران... بۆیە نابێت مرۆڤایەتی وا ببینێت (تەنانەت لە سەردەمی فضائيات دا) کەوا گەیشتوونەتە پلەیەك چیتر پێویستییان بە بەرنامەی پێغەمبەران نەماوە... ئەوانەی کەوا پەروەردگاری جیهان ناردوونی بۆ ئەوەی ئەو مرۆڤایەتییە پەرتەوازەی ونبووی گومڕایە رێنمویی بکەن بۆ رێگای ڕاست و هیدایەت... بۆ رێگای پەروەردگاری جیهان چونکە ئێستا خەڵکی وا هەن دەچپێننە گوێی مرۆڤەکانەوە و دەڵێن: شوێن کەوتنی پێغەمبەران دەبێتە بەردێك لەسەر عەقڵی مرۆڤ بۆ تێگەیشتن لەوەی کە

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الإمارة، باب وجوب الوفاء ببيعة الخلفاء الأول فالأول (١٨٤٤).

لەم سەردەمەدا پێی گەیشتوون وە ئەم هەموو جیهانەی کردووەتە گوندێکی بچووك لە ڕێگای ئەم پێشکەوتنە زانستییە سەرسوڕهێنەرە لە جیهانی گەیاندن و پەیوەندی و هاتووچۆدا... تاکو کۆتایی ئەم وشە بریقەدارانە... سوێند بە خوا هیچ شتێك مرۆڤایەتی ناگەیەنێتە ئاستێك کە پێویستیان بە پێغەمبەران نەبێت... لە سەرووی هەموویانەوە و مەزنترینیان و پێشەوایان محمدﷺ ئەو کەسەی کە ئەگەر لە هەر سەردەمێکدا بوایە ئەوا پێویست بوو خەڵکی بڕۆن بۆ لای و شوێنی بکەون و باوەڕی پێ بهێنن و پشتیوانی بکەن و کۆمەکی بکەن و بە ڕێزداری بزانن - صلی الله وسلم وبارك علیه -.

پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ دەفەرموێت: ((إنه لم یكن نبي قبلي إلا كان حقا علیه أن یدل أمته على خیر ما یعلمه لهم وینذرهم شر ما یعلمه لهم وإن أمتكم هذه جعل عافیتها في أولها)) واتە: هیچ پێغەمبەرێك لە پێش من نەهاتووە ئیللا لە سەری بووە کە ڕێنمایی ئوممەتەکەی بکاتەوە لە هەر چاکەیەك بۆیان کە بیزانێت و ئاگاداریان بکاتەوە لە هەر خراپەیەك بۆیان کە بیزانێت، ئەم ئوممەتەی ئێوە خوداوەند لە سەرەتاکەیدا خراپەی لێ دوور کردەوە))

تەماشای یەکەمین سەدە بکە، سەدەی پڕ خەیر و بەرەکەت هەروەکو پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: (لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە: ((خیر الناس قرني، ثم الذین یلونهم، ثم الذین یلونهم)) واتە: باشترینی خەڵکی ئەوانەی ئەم سەدەیەن، پاشان ئەوانەی لە پاش ئەوان دێن، پاشان ئەوانەی لە پاش ئەوان دێن)).

کەوابوو پێغەمبەری خواﷺ باسی یەکەمین باشترین سەدەکان دەکات، باسی سەردەمی هاوەڵان و سەردەمی شوێنکەوتووان و سەردەمی شوێنکەوتووانی شوێنکەوتووان دەکات و دەڵێت: ((وإن أمتكم هذه جعل عافیتها في أولها، وسیصیب آخرها بلاء، و أمور تنكرونها)) واتە: ئەم ئوممەتەی ئێوە هێز و ڕەنگ و بۆی لە

١- أخرجه البخاري، كتاب الرقاق، باب ما یحذر من زهرة الدنیا (٦٤٢٩)، ومسلم، كتاب فضائل الصحابة، باب فضل الصحابة (٢٥٣٣ / ٢١٢).

سەرەتاکەیدایە و کۆتاییەکەی توشی بەڵا دەبن و توشی چەندەها کێشە دەبن کە ئینکاری لێ دەکەن))

فیتنەی وا دێت وای دەبینی زۆر سەختە و دەڵێی: من بەرگەی ئەم بەڵایە ناگرم، بەرگەی ئەم فیتنەیە ناگرم ئەمجار ئەو فیتنەیان لەسەر لادەچێت، فیتنەیەکی تر دێت کە فیتنەی پێشوو ناسک دەکاتەوە، واتە: کاتێ تەماشای فیتنەی دووەم دەکەیت دەبینی کە فیتنەی یەکەم هیچ نییە لە چاو ئەودا... پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت: ((وتجيء فتنة فيرقق بعضها بعضا، وتجيء الفتنة فيقول المؤمن: هذه مهلكتي ثم تنكشف وتجيء الفتنة فيقول المؤمن: هذه هذه، فمن أحب أن يزحزح عن النار ويدخل الجنة فلتأته منيته، وهو يؤمن بالله واليوم الآخر، وليأت إلى الناس الذي يحب أن يؤتى إليه))، واتە: فیتنەی وا دێت کە یەکتری ناسک دەکەنەوە (واتە: هەر فیتنەیەك دێت و ئەوەی پاش ئەو لەو خراپتر و گەورەترە)، فیتنە دێت و کەسی ئیماندار دەڵێت: بە ڕاستی ئەم فیتنەیە بە هەلاکەتما دەبات، ئەمجار ئەو فیتنەیەی لەسەر لادەچێت و فیتنەیەکی تر دێت و ئیماندار دەڵێت: ئەمە ئەمە (واتە: ئەمە بە ڕاستی بە هەلاکەتما دەبات) جا هەر کەسێ دەیەوێ لە ئاگر ڕزگاری بێت و بچێتە بەهەشتەوە با کاتێ دەمرێت باوەڕی بە خوا و ڕۆژی دوایی هەبێت و بڕوات بۆ لای ئەو کەسانەی کە پێی خۆشە بچێت بۆ لایان)) .

دڵنیابە کە پێغەمبەری خواﷺ چارەسەرەکەی دیاری کردووە بۆ هەر فیتنەیەك لە چەند وشەیەکی کەمدا بەڵام لەوپەڕی ڕەوانبێژی و ئاشکرادایە... پێویست لەسەر موسڵمان ئەوەیە لەم فیتنەیەدا باوەڕەکەی خۆی ساغ بکاتەوە و بتەوی بکات، چونکە ئیمان کۆتی ئارامی و دڵنیایی یە و پەیژەی ڕزگار بوونە لە نێو دەریای ئەم هەموو فیتنە لەسەریەك و هەڵچوانەدا... ئیمان قەڵای دڵنیاییە لە نێوان ئەم گەردەلوولە هەڵچووەدا –گەردەلوولی فیتنە – ئیمانیش پێویستی بە تازە کردنەوە هەیە بە گوێڕایەڵی... چونکە (ئیمان) وتە و باوەڕ و کردەوەیە... بە گوێڕایەڵی زیاد دەکات و بە سەرپێچی کەم دەکات... حاڵی دڵت لە کاتێکدا تۆ گوێبیستی: خوای گەورە فەرمووی... پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی... دوارۆژت دەهێننە یاد و بڕیار

دەدەیت بە دڵت کە تەوبە بکەیت و بگەڕێیتەوە... زۆر ئەستەمە حاڵی ئیمان لە دڵتدا لەم کاتەدا وەکو حاڵی ئەو کاتەی دڵت بێت کاتێ تەماشای فلیمێکی بێ ئابڕوو بکەیت یان زنجیرەیەك لە زنجیرە نزمە بێ نرخەکان! ! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿هُوَ الَّذِي أَنزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَّعَ إِيمَانِهِمْ﴾ الفتح:٤، واتە: ئەو خوایەیە کە ئاسوودەیی و ئارامی ڕۆحی و مەعنەوی دابەزاندە دڵی بڕوادارەکان، لە کاتی پەیمانەکەی حودەیبییەدا بۆ ئەوەی بڕوایان زیاد بکات لە گەڵ بڕواکەیاندا، تا تەنها پشت بە خوا ببەستن و دڵیان تەنها یادی ئەوی تیا بە دی بکرێ)).

کەوابوو ئیمان بە گوێڕایەڵی زیاد دەکات، بە یادی خوا زیاد دەکات، بە کۆڕ و مەجلیسی زانست زیاد دەکات، بە دوور کەوتنەوە لە خوای گەورە کەم دەکات لەسەر هەر زەوییەك بێت یاخود لە ژێر هەر ئاسمانێکدا بێت...

لێرەدا ئاوردانەوەیەکی زانستی تر هەیە کە ئەوەیش: گوتەی پێغەمبەری خوا ﷺ ((وليأت إلى الناس الذي يحب أن يؤتى إليه))، واتە: بڕوات بۆ لای ئەو کەسانەی کە پێی خۆشە بچێت بۆ لایان)) کەوابوو لێرەدا مافی خودا هەیە و مافی خەڵکی هەیە وە لێرەوە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أنس) ەوە: ((لا يؤمن أحدكم حتى يحب لأخيه ما يحب لنفسه))، واتە: هیچ کەسێك لە ئێوە ئیمانی کامل نییە تاوەکو ئەوەی بۆ خۆی پێی خۆشە بۆ براکەشی پێی خۆش بێت)).

ئەگەر لەم ڕوانگەوە لە گەڵ خەڵکیدا هەڵسوکەوت بکەیت، ئەوا هەرگیز ئازاری کەس نادەیت، بیر بکەرەوە لەو وشەیەی پێش ئەوەی لە حەقی کەسێکدا بیڵێیت، ئایا پێت خۆشە ئەو کەسە بە هەمان شێوە قسە لە گەڵ تۆدا بکات؟ بە هەمان زمان و شێواز؟ بە هەمان ئەو وشانەی کە تۆ ئێستا لە گەڵ ئەودا دەیکەیت؟ ئایا پێت خۆشە ئەو کردارەت پێ بکرێت کە تۆ بە براکەت دەیکەیت؟

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الإيمان، باب من الإيمان أن يحب لأخيه ما يحب لنفسه (١٣)، ومسلم كتاب الإيمان، باب الدليل على أن من خصال الإيمان: أن يحب لأخيه المسلم ما يحب لنفسه من الخير (٤٥).

براکەم... ئەگەر تۆ کەسێکی بە توانای ئەوا بیر بکەرەوە لە توانای خوای گەورە بە سەرتەوە، ئەگەر دەوڵەمەندیت ئەوا بیر لە هەژاری خۆت بکەرەوە بەرانبەر خوای گەورە، هەر کەسێك خودای خۆی ناسی ئەوا خۆیشی دەناسێ، ئەگەر هەر کەسێك خودای خۆی بە دەوڵەمەندێکی رەها ناسی ئەوا خۆی بە هەژارێکی رەها دەناسێ... وە هەر کەسێ خواکەی خۆی بە عیززەتێکی تەواوەوە ناسی ئەوا خۆی بە زەلیلێکی تەواوەوە دەناسێ، هەر کەسێ خواکەی خۆی بە خاوەن زانستێکی تەواوەوە ناسی ئەوا خۆی بە نەفامێکی تەواوەوە دەناسێ ....

براکەم... ئەگەر تۆ کەسێکی زانایت ئەوا کێ فێری کردیت؟ وە ئەگەر تۆ کەسێکی دەوڵەمەندی ئەوا کێ دەڵەمەندی کردی؟ وە ئەگەر تۆ کەسێکی بە هێزی ئەوا کێ بە هێزی کردی؟ لە خۆ بایی مەبە... بەڵکو خواکەی خۆت باش بناسە بۆ ئەوەی توانای خۆت بناسی و بزانیت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلْفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِ ۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٍ﴾ فاطر:١٧، واتە: ئەی خەڵکینە! ئێوە هەژارن و نیازتان بە خوا هەیە، ئەو بێ نیاز و سوپاسکراوە هەرچەندە خەڵکی ململانێ بکات.(١٥) ئەگەر بیەوێ ئێوە لە ناو ببا و خەڵکێکی تازە بێنێت، وادەکات.(١٦) ئەو کارەش بۆ خوا گران نییە (١٧))) .

من وا دەبینم کە ئەگەر ئەم ئوممەتە هیچ شتێك جێ بە جێ نەکات تەنها ئەم ئامۆژگارییە نەبێت ئەوا هەڵسوکەوت و مامەڵەی نێوان خەڵکی رێك و پێك دەبوو وە ئەگەر گوێڕایەڵی فەرمانەکانی پێغەمبەری خواﷺ دەبووین لەم چەند وشانەدا ئەوا خوای گەورە لە فیتنە رزگاری دەکردین ئەوانەی کە ئاشکران و ئەوانەی کە شاراوەن...

دەڵێم: ترسناکی فیتنەکان زیاتر و زۆرتر دەبن کاتێ کە کەسانێك پێی هەڵسن و ئاگرەکەی زیاتر خۆش بکەن ((أناس من جلدتنا ويتكلمون بألسنتنا ويلبسون ملابسنا))،واتە: خەڵکانێك لەنەوەی خۆمانن و بەزمانی خۆمان قسە دەکەن و جل و بەرگەکەی ئێمە لەبەر دەکەن)) ئەوا فیتنەکە بە زەبرتر وتوندتر دەبێت...

ڕەزای خوا لە (حذیفة ی کوڕی الیمان)... دەستپاك و جێی باوەڕی نهێنییەکانی پێغەمبەری خواﷺ، دەڵێی خوای گەورە منەتی کردووە بە سەریدا بۆ گواستنەوەی ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی (فیتنەکان) هاتوون.

(حذیفة ی کوڕی الیمان)[١] دەڵێت: ((كان الناس يسالون رسول اللهﷺ عن الخير وكنت أسأله عن الشر مخافة أن يدركني))، واتە: خەڵکی پرسیاریان دەکرد لە پێغەمبەری خواﷺدەربارەی خێر و چاکە، بەڵام من پرسیاری شەڕ و خراپەم لێ دەکرد لە ترسی ئەوەی پێم بگات)).

تەماشای ئەم فیقهە و تێگەیشتنە بەرزە بکە... حذیفة دەستمان دەخاتە سەر دەرگایەك لە ترسناکترین دەرگاکان، چونکە چاکە لای هەموو خەڵکی ئاشکرایە و دیارە، بەڵام هەندێ فیتنە هەیە کە پێویستی بە چاوساغی و زانیاری و تێگەیشتن هەیەو پێویستی بە دڵسۆزی و یارمەتی خوا هەیە . بۆیە ئاگاداری ئەم گفتوگۆ نایاب و بەنرخە بە، حذیفة دەڵێت: ((يا رسول الله إنا كنا في جاهلية وشر فجاءنا الله بهذا الخير، فهل بعد هذا الخير من شر؟؟)) قال ﷺ: ((نعم)) واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئێمە لە ناو نەفامی و شەڕ و خراپەدا بووین — واتە: پێش ئیسلام — ئەنجا خوا ئەم خێرەی هێنا و ئێمەش تێیداین و تۆشی هێنا بۆمان، ئایا لە پاش ئەم خێرە شەڕ و خراپە هەیە وەك چۆن لە پێشەوەیدا هەبوو؟ پێغەمبەریشﷺ فەرمووی: بەڵێ)) ئەی خودایە! بمانپارێزە... حذیفة فەرمووی: ((و هل بعد ذلك الشر من خير؟)) واتە: ئایا لە پاش ئەو شەڕ و خراپەیە خێر و چاکە هەیە ؟)) پرسیارێکی سەیرە! ئەگەر پێی بگوتایە بەڵێ پاش ئەوە شەڕ هەیە و حذیفة بێ دەنگ بوایە و پرسیاری دووەمی لێ نەکردایە ئەوا فیتنەکە گەورە دەبوو، بەڵام حذیفة دوودڵ بوو بۆیە فەرمووی: ((و هل بعد ذلك الشر من خير؟ فقالﷺ : ((نعم وفيه دخن))، واتە: ئایا لە پاش ئەو شەڕ و خراپەیە خێر و چاکە هەیە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: بەڵێ بەڵام خەڵتێکی (خەوشێك) تێدایە)) هەمووی خەیر و

١ـ أخرجه البخاري كتاب المناقب، باب علامات النبوة في الإسلام (٣٦٠٦)، ومسلم، كتاب الإمارة، باب وجوب ملازمة جماعة المسلمين (١٨٤٧).

چاکەی پاڵاوتە نییە بەڵکو خەیرێکە و گومان و ئارەزووەکانی تێکەڵە کەواتە پێویست بە چاورونی دەکات بۆ رۆیشتن بە سەر ڕێگادا... حذیفة فەرمووی: ((وما دخنه؟ قال: ((قوم یهدون بغیر هدیي تعرف منهم وتنکر)) قلت: فهل بعد ذلك الخیر من شر؟))، واتە: ئایا خەوشەکە چییە؟ فەرمووی: خەڵکانێك دەبێت لەسەر بەرنامە و ئاکاری من نارۆن، چاکە و خراپەشیان لێدەبینیت، گوتم: ئایا لە پاش ئەو خێر و چاکەیە خراپە و شەڕ هەیە؟)) واتە: ئایا لە پاش ئەو خەیرەی کە تێکەڵ بە خەڵتە شەڕی تر هەیە؟ لە گەڵ مندا وریای وڵامەکەی داهاتوو بە . ((دعاة علی أبواب جهنم من أجابهم إلیها قذفوه فیها))، واتە: بانگەوازکارانێك لەسەر دەرگاکانی دۆزەخ راوەستاون، هەر کەسێك وەڵامیان بداتەوە ئەوا فرێی دەدەنە ناو دۆزەخەوە))

جا حذیفة بەردەوام پرسیار دەکات لە پێغەمبەری خواﷺ و دەڵێت .((قلت: یا رسول الله صفهم لنا، قال: هم من جلدتنا ویتکلمون بألسنتنا)) واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺوەسفیان بۆمان بکە؟ فەرمووی: ئەوانە لە پێستی خۆماندان و بە زمانی خۆمان قسە دەکەن (مەبەستی ئەوەیە مرۆڤن))).

جاری یەکەم دەڵێت: ((وما دخنه؟)) ئەویش دەڵێت: ((قوم یهدون بغیر هدیي تعرف منهم وتنکر)).

جاری دووەم دەڵێت: ((صفهم لنا یا رسول الله)) ئەویش دەڵێت: ((هم من جلدتنا ویتکلمون بألسنتنا)) بانگەوازکارانێك لەسەر دەرگاکانی دۆزەخ راوەستاون خەڵکی بانگ دەکەن بۆ ناو دۆزەخ بە وتە و کردەوەکانیان !! یان ئەوان (خەڵکی بانگ دەکەن بۆ بەهەشت بە وتەکانیان بەڵام بە کردەوەکانیان بانگیان دەکەن بۆ ئاگر، جا هەر کاتێك بە قسەکانیان بە خەڵکی بڵێن: وەرنە پێشەوە و بێن بۆ لامان ... ئەوا کردەوەکانیان دەڵێت: گوێیان لێ مەگرن) هەروەکو (ابن القیم) [1] گوتویەتی، بۆیە زۆرجار خەڵکی دەبینی زۆر سەرسام دەبن .

١ـ الفوائد (٦١).

لێرەدا ریوایەتێكی تر هەیە كە چەند وشەیەكی سەیری تێدایە، ئەویش فەرمایشتی پێغەمبەری خوایە ﷺ كە دەفەرموێت: ((رجال قلوبهم قلوب الشياطين في جثمان إنس))[1] ماناكەی ئەوەیە: بە رواڵەتدا رواڵەتی مرۆڤە بەڵام دڵەكانیان دڵی شەیتانە - پەنا بە خوا - دەبینی بە زمانی عەرەبی قسە دەكات و جل و بەرگەكەی ئێمە لە بەر دەكات كەچی دەڵێت: ((پێنووسێكی سوورم بدەنێ با هەڵەكانی قورئانتان بۆ راست بكەمەوە))!.

گوێی لێ دەگرێت و لەوەوە دەخوێنێتەوە كاتێك دەڵێت: ((تەنانەت (یەكتاپەرستی) ش ستەمی لە ئافرەت كردووە، چونكە وشەی یەكتاپەرستی دەڵێت (لا اله الا هو) ئایا بۆ ناڵێن (لا اله الا هي؟)).

گوێی لێ دەگرێت و لەوەوە دەخوێنێتەوە كاتێك دەڵێت: ((كۆمەڵگای هاوەڵان كۆمەڵگایەكی پارچە پارچە و سەرقاڵی كارە سووك و ریسواكان و ئارەزووە جنسیەكان بوون، ئەم دەستدرێژییە جنسییە تەنها هاوەڵە بەناوبانگەكانی نەگرتبووەوە و بەڵكو هاوەڵە ئافرەتە ناسراوەكانیشی گرتبووەوە! چونكە كاتێك نێر مێ، مێ و نێر بە یەك دەگەن و بوو بووە نەریتێكی رۆژانە كە كۆمەڵگای (یثرب) لە سەری راهاتبوون، بۆیە (محمد) بۆ نەهێشتنی تەنگی ناچار بوو كە رێگە بداتە هاوەڵانی كەوا كێشە نییە ئەگەر بچنە مزگەوتەكانەوە بە لەشگرانییەوە)).

گوێی لێ دەگرێت و لەوەوە دەخوێنێتەوە كاتێك دەڵێت: من خودا هەڵنابژێرم و شەیتانیش هەڵنابژێرم چونكە هەردووكیان دیوارێكن چاوەكانم دەگرن و دایدەپۆشن... ئایا دیوارێك بگۆڕمەوە بە دیوارێكی تر؟)).

ئەی پەروەردگارمان! پەستی و تووڕەیی خۆت لە سەرمان هەڵگرە، بە پێی قسە و كردەوەی نەفامەكانمان مامەڵەمان لە گەڵدا مەكە هەر تۆ پشت و پەنایت و توانات بە سەر هەموو شتێكدا هەیە.

جارێكی تر دەگەڕێینەوە بۆ فەرموودەكە، حذيفة فەرمووی: ((يا رسول الله، فما تأمرني إن أدركني ذلك؟))، واتە: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ بە چی شتێك فەرمانم پێ

١ـ وهي في ((صحيح مسلم)) برقم (٥٢ / ١٨٤٧).

دەکەی ئەگەر ئەو سەردەمەم بە سەردا هات ؟))، واتە: لە کاتی فیتنەدا چی بکەم؟ پێغەمبەری خۆشەویستﷺ فەرمووی: ((تلزم جماعة المسلمين و إمامهم)) واتە: پەیوەست دەبیت بە کۆمەڵی موسڵمانان و پێشەواکەیانەوە))، بە راستی ئەم ڕێگایە ڕێگای ڕزگاربوون و دەربازبوونە، لە سەردەمی فیتنەدا، ئەو شتەی کە خوای گەورە لە سەرت فراوانی کردووە خۆت لەسەر خۆت تەنگی مەکە ! وە مەڵێ: کۆمەڵەکەی من کۆمەڵەی فلانە... حزبەکەم حزبی فلانەو... مەبە کەسێکی حزبی و... مەبە کەسێکی دەمارگیر... واز بهێنە لەم دەمارگیریە سەرسەخت و گەنیوە، تەنها با دەمارگیرییەکەت بۆ کۆمەڵی حەق بێت لەسەر رووی ئەم زەوییەدا کە ئەویش کۆمەڵی موسڵمانانە، هەروەکو خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلْمُسْلِمِينَ﴾ (٧٨) سورة الحج) واتە: لە پێشدا و لەم قورئانەشدا هەر خوا ئێوەی ناوناوە موسڵمان و خۆ بەدەسەوەدەر)) خوای بەرز و بەڕێز خۆی ئەم ناوەی لێ ناوین بۆیە تۆیش دەست بگرە بە کۆمەڵی موسڵمانانەوە هەروەکو چۆن پێغەمبەری خواﷺ ڕێنمویی حذیفەی کردووە و فەرموویەتی: ((تلزم جماعة المسلمين و إمامهم)) کەچی حذیفة بەردەوامە لە پرسیارەکانی دەڵێت: ((فإن لم يكن لهم جماعة و لا إمام ؟))، واتە: ئەی ئەگەر موسڵمانان نە کۆمەڵیان هەبوو نە پێشەوا)) ئەویش فەرمووی: ((فاعتزل تلك الفرق كلها ولو أن تعض بأصل شجرة حتى يدركك الموت وأنت على ذلك)) واتە: خۆت بە دوور بگرە لە هەموو ئەو فیرقە و تاقمانە، ئەگەر چی بە قەپ گرتنیشت بێت بە ڕەگی دارێك هەتا مردن پێت دەگات، تۆش هەر بە هەمان شێوە دوور بگرە)).

جا بۆیە فیتنە و تاقیکردنەوەکە زیاد دەکات و گەورە دەبێتەوە کاتێ کەسانێك ئاگرەکە گڕ بدەن و بەرێوەی ببەن لە پێستی خۆمانن و بە زمانی خۆمان قسە دەکەن هەروەکو چۆن ئەو ڕاستگۆیە فەرموویەتی کە هەرگیز لە خۆ ، قسە ناکات.

بەڵاکە زیاتر و زۆرتر دەبێت کاتێ بزانیت کەوا فیتنەکە رووبەرووی دڵەکان دەبێتەوە... هەندێ کەس هەن وا دەزانن ئەگەر لە جێگای فیتنەکە دوور بکەونەوە لە پاش ئەوەی رووبەرووی بووەوە بە چاوەکانی بینی و بە گوێیەکانی گوێبیستی

وشەکانی بوو بەڵکو ڕەنگە بە ئەندامەکانی بەشداری کرد بەڵکو ڕەنگە دڵەکەی پەیوەست بوو پێوە, پاش ئەوە وا دەزانێ ئەگەر ئەو لەو جێگەیە دوور بکەوێتەوە ئەوا هەموو شتێك تەواو دەبێت... بەڵام کاتێ دەڕوات بۆ سەر جێگەکەی بۆ ئەوەی بخەوێ ئەوا دیمەنی ئەو فیتنانە دیسان بە بەر چاویدا دێن و دەچن و وێنە بە وێنە وشەکانی فیتنە دەبیسێ و لە گوێیدا دووبارە دەبێتەوە وشە بە وشە...بۆ؟

چونکە پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: (هەروەکو لە (صحیح مسلم))[١]دا هاتووە لە فەرموودەی (حذيفة ی کوڕی اليمان)ەوە کە دەڵێت: ((تعرض الفتن على القلوب كالحصير عودا عودا))، واتە: فیتنەکان ڕووبەڕووی دڵەکان دەبنەوە وەکو حەسیرێك دار بە دار))، واتە: فیتنە بە فیتنە ((فأي قلب أشربها نكتت فيه نكتة سوداء))، واتە: هەر دڵێك خواردیەوە و وەریگرت ئەوا خاڵێکی ڕەشی تیادا بە جێ دەهێڵێ)) ئەی خودایە!! جا هەر دڵێك هەندێ لەو فیتنەیەی چەشت ئەوا شوێنەوارێکی ڕەش لە ناو دڵیدا دەهێڵێتەوە ((وأي قلب أنكرها))، واتە: هەر دڵێك ئینکاری لێ کرد و ڕەدی کردەوە))، بە هیچ شێوەیەك جێگای فیتنەی تیادا نابێتەوە، چونکە بە فەزڵی خوا پڕە لە ئیمان و قورئان نوێژ و تەسبیحات و ئیستغفار و فەرمان کردن بە چاکە و بانگەواز کردن بۆ خوا و خۆشویستنی هەژاران و نەداران، جا ئەوە دڵێکە پڕە لە چاکە، بۆیە فیتنە دێت بە دوای جێگایەکدا دەگەڕێت لەو دڵە روناك و گوێڕایەڵەدا کەچی هیچ جێگایەك بۆ خۆی نادۆزێتەوە و ئەمجار دەردەچێت ! بەڵێ... ئەو فیتنەیە ڕووبەڕوو دەبێتەوە بەڵام لە ناو دڵەکەیدا جێی نابێتەوە و دڵەکان هیچی لێ ناخواتەوە چونکە ئەو ئینکاری لێ کردووە .

ئەی من لە پێشدا نەمگوت: کەوا دەبێ چۆڵکردن و بەتاڵکردن (التخلية) لە پێش خۆرازاندنەوە (التحلية) وە دەبێ دڵەکان پاك بکەیتەوە لە پێشدا بۆ ئەوەی مادەی ئیمانی تیادا جێگیر بێت بۆیە لە پاش ئەوە ئەگەر فیتنەی ڕووبەڕو بێتەوە ئەوا ڕەدی دەکاتەوە و وەری ناگرێت ((وأي قلب أنكرها نكت فيه نكتة بيضاء حتى تصير على قلبين، على أبيض مثل الصفا، فلا تضره فتنة ما دامت السموات

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الإيمان، باب رفع الأمانة و الإيمان من بعض القلوب و عرض الفتن على القلوب (١٤٤).

والأرض،وعلى أسود مربادا كالكوز مجخياً لا يعرف معروفا ولا ينكر منكرا إلا ما أشرب من هواه)) وقلب أبيض لا تضره فتنة ما دامت السماوات والأرض))، واتە: هەر دڵێك ئینكاری لە فیتنەكە كرد ئەوا خاڵێكی سپی تیادا بە جێ دەهێڵێ، تاكو دەبێتە دوو جۆرە دڵ: یەكێكیان سپی هەروەكو شتێك روون و پاك و بێگەرد بۆیە چیتر هیچ زیانی پێناگەیەنن تاكو زەوی و ئاسمانەكان هەن، ئەویتریان دڵێكی رەشە وەكو گۆزەیەكی لارەوە بوو وایە جا هیچ چاكەیەك ناناسێت، هیچ خراپەیەك ئینكار ناكات ئیللا شتێك كە ئارەزووەكەی پێ ئاو بدات)) ئەوە دڵێكە پڕ لە هەوەس و ئارەزووە !.

هەوەس و ئارەزوو پادشایەكی ستەمكاری نەفامی زۆردارە، گوێیەكان كەڕ دەكات بۆ بیستنی حەق وە چاوەكان كوێر دەكات بۆ بینینی بەڵگە و چاكەكاری، هەرچەندە ئەو بەڵگە و چاكەیە وەكو ڕۆژی روون و روناك ببێت لە كاتی چێشتەنگاودا وە وەكو ڕۆژ وابێ كاتێك دەدرەوشێتەوە، خاوەنی هەوەس و ئارەزوو هەرگیز قسەیەك وەرناگرێت لە خوداوە و یان لە پێغەمبەری خوداوەﷺ، پێی دەڵێیت: گۆشتی بەراز حەرامە، كەچی ئەو پێت دەڵێت: بەڵی جاران حەرام بووە چونكە نەخۆش بووە و نەخۆشی لە گەڵ خۆیدا گواستووەتەوە، بەڵام ئێستا بەراز لە كێڵگە تەندروستەكاندا بە خێو دەكرێت و لە ژێر چاودێری پزیشكی پسپۆردا ئیتر بۆ حەرامە؟! پێی دەڵێیت: ئاڵتون حەرامە، ئەو دەڵێت: بۆ؟ چی شتێك و هۆكارێك هەیە بۆ حەرام كردنی ئاڵتون لە پیاوان؟

پێی دەڵێیت: مەی حەرامە... ئەو دەڵێت: بەڵێ، بەڵام ئەوانەی ئەم سەردەمە پێی ناڵێن مەی بەڵام پێی دەڵێن (المشروبات الروحية) بە ناوی ترەوە ناویان لێ ناوە بە هۆی ئەوەی لە گەڵ ئەم سەردەمەی تیایدا دەژین بیگونجێنن...

إن قلت قال الله قال رسوله — همزوك همز المنكر المتغال
أو قلت قال الصحابة و الأولو — تبعٍ لهم في القول والأعمال
أو قلت قال الشافعي وأحمد — وابو حنيفة والإمام الغالِ
صدوا عن وحي الإله ودينه — وأحتالوا على حرام الله بالإحلال

یـا أمـة لعبـت بـدين نبيهـا كتلاعـب الـصبيان فى الأوحـال

حاشا رسول الله يحكم بالهوى تلـــك حكومـــة الـــضلال

واتە: ئەگەر بڵێیت خوا و پێغەمبەرەکەی فەرمووی، ئەوا چاوەقرپێت لێ دەکەن وەکـو کەسـێکی بـێ بـڕوای لـە خۆبـایی، یـان بڵێیـت هـاوەڵان فـەرموویان و شوێنکەوتووانی ئـەوان لـە وتـە و کردەوەکانیانـدا، یـان بڵێیـت (الـشافعی) و أحمـد فەرمووی ابو حنیفە و پشەوای بە نـرخ و گرانبـەها (مەبەسـتی مالکـە)، بەرهەڵستی وەحی خوا و دینەکەی دەکەن، فێڵ دەکەن لەوەی خوا حـەرامی کـردووە و حـەڵاڵی دەکەن، ئەی ئەو ئوممەتەی کە بـە دیـنی پێغەمبەرەکـەی یاریـان کـردووە وەکـو یاریکردنی منداڵ لە نێو قوڕاودا،حاشا بێت کە پێغەمبەر حوکم بە هەوەس بکات، بە ڕاستی ئەوە حوکمێکی کوێرانەیە...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰدَاوُۥدُ إِنَّا جَعَلۡنَٰكَ خَلِيفَةٗ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَٱحۡكُم بَيۡنَ ٱلنَّاسِ بِٱلۡحَقِّ وَلَا تَتَّبِعِ ٱلۡهَوَىٰ فَيُضِلَّكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَضِلُّونَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ لَهُمۡ عَذَابٞ شَدِيدُۢ بِمَا نَسُواْ يَوۡمَ ٱلۡحِسَابِ﴾ ص:٢٦، واتە: ئەی داوود! بە ڕاستی ئێمە تۆمان کردە جێنشین لەسەر زەویدا بۆ بەڕێوەبردنی کاروباری مەردم، دەسا تۆیش بە شێوەیەکی پەسەند و بە هەق و دادگەرانە لە نێوان خەڵکدا بڕیار بدە و حوکم بکە، و شوێن هەوا و ئارەزوو مەکەوە لە حوکمکردندا تا بەو هۆیەوە لە ڕێگای خوا گومڕات بکات بێ گومان ئەو کەسانەی کە لە ڕێی خوا لادەدەن و گومڕا ئەبن سزا و جەزرەبەی توند و سەختیان بۆ هەیە بە هۆی ئەوەی کە ڕۆژی حیساب و پاداشت و تۆڵەیان لە بیرکردووە)).

حذيفة دەڵێن [1]: ((القلوب أربعة: قلب أجرد فيه سراج يزهر– أي: ينير– وقلب

١ـ أخرجه ابن أبي شيبة في ((المصنف)) (١١/ ٣٦) عن أبي البختري عن حذيفة، قال أبو نعيم في ((الحلية)) (٤ / ٣٨٥): ((و أرسله) وقد روي مرفوعاً، أخرجه أحمد (٣ / ١٧)، و أبو نعيم (٤ / ٣٨٥) عن أبي سعيد الخدري مرفوعاً، وفيه علتان: ضعف ليث، والانقطاع بين أبي البختري و أبي سعيد، وضعفه الشيخ شعيب في تحقيق المسند (٢٩ / ١١)، وانظر: ((مجمع الزوائد)) (١ / ٦٣).

أغلف مربوط على غلافه، وقلب منكوس، وقلب مصفح، فأما القلب الأجرد فقلب المؤمن سراجه فيه نوره، وأما القلب الأغلف فقلب الكافر، وأما القلب المنكوس فقلب المنافق عرف ثم أنكر، وأما القلب المصفح فقلب فيه إيمان ونفاق فمثل الإيمان فيه كمثل البقلة يمدها الماء الطيب، ومثل النفاق فيه كمثل القرحة يمدها القيح والدم، فأي المادتين غلبت على الأخرى غلبت عليه))، واتە: دڵەکان چوار جۆرن: دڵێکی رووت و بەتاڵ چرایەکی تێدایە و روناکی دەتاتەوە، دڵێکی بەرگ گیراو و بە بەرگەکەی بەستراوەتەوە (واتە: دڵکوێربووە)، دڵێکی سەرەوخوار، دڵێکی گوشاد، جا دڵە رووتەکە ئەوا دڵی ئیمانداره چراکەی تێدا روناکییەکەیەتی، دڵە بەرگ گیراوەکە ئەوا دڵی بێباوەڕە، دڵە سەرەوخوارەکە ئەوا دڵی دووڕووە حەقی ناسی، بەڵام پاشان نکۆڵی لیّ کرد، دڵە گوشادەکە ئەوا ئەو دڵەیە کەوا ئیمان و دووڕووی تێدایە جا نمونەی ئیمانەکە وەکو سەوزی وایە و ئاوی پاکی پیّ دەگات، نمونەی دووڕووییەکەی وەکو برینێك وایە و خوێن و زوخمی پیّ دەگات، جا هەر مادەیەك لەو دووانە زاڵ بوو بە سەر ئەویتردا ئەوا زاڵ دەبیّ بە سەریدا)).

بەڵێ ئەی ڕێزداران... هاتنی فیتنە نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەت جا ئەو فیتنەیە زۆر بووەتەوە و زیادی کردووە و گڕی گرتووە وەکو ئەوەی کە پووش و پەڵاش ئاگری تیّ بەر بووبێت...

پێش ئەوەی ئەم بەشە تەواو بکەم دەڵێم: فیتنە بە گشتی دەبنە دوو بەشەوە و سێیەمیان نییە ئەوانیش:

فیتنەی هەوەس و ئارەزوو (الشهوات)، فیتنەی گومان و دوو دڵی ((الشبهات))

- فیتنەی هەوەس و ئارەزوو (الشهوات)...

ئەمەیشە جۆرەکانی زۆرە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿زُيِّنَ لِلنَّاسِ حُبُّ الشَّهَوَاتِ مِنَ النِّسَاءِ وَالْبَنِينَ وَالْقَنَاطِيرِ الْمُقَنطَرَةِ مِنَ الذَّهَبِ وَالْفِضَّةِ وَالْخَيْلِ الْمُسَوَّمَةِ وَالْأَنْعَامِ وَالْحَرْثِ﴾ آل عمران:١٤، واتە: حەزوو ئارەزوو بۆ ژنان بۆ کوڕانی زۆر و بۆ کۆگا و کیسەی زێڕ و زیوو، بۆرەوە ئەسپی نیشاندار و پڕخاڵ و

بۆ مەڕ و بزن و وشترو گاو مەزرا و کشتوکاڵ ڕازێنراوەتەوە بۆ خەڵك و لایان شیرینکراوە تەنانەت گەلێ جار زیانی خۆشیانی تێدایەو ملی خۆیانی بۆدەشکێنن کەچی هەر کەمی ناکەنەوە ! !)) ئەمە نمونەیەکە لە نمونەکانی فیتنەی هەوەس و ئارەزوو.

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (عمرو ی کوڕی عوف الأنصاري) ەوە دەڵێت: ((واللە ما الفقر أخشى عليكم ولكني أخشى أن تبسط عليكم الدنيا كما بسطت على من قبلكم، فتنافسوها كما تنافسوها، وتهلككم كما أهلكتهم))، واتە: سوێند بە خوا هەرگیز لە هەژاری لێتان ناترسم بەڵام لەوە دەترسم کە نیعمەتەکانی دونیاتان بە سەردا بڕێژرێ هەروەکو چۆن بە سەر ئەوانەی پێش ئێوەدا ڕژا و ئێوەش پێشبرکێی تیادا بکەن هەروەکو ئەوان کردیان و ئەمجار بەهەلاکەتدا بتانبات هەروەکو چۆن ئەوان بە هەلاکەتدا چوون)).

تەماشای فیتنەی سامان بکە و تەماشای فیتنەی دونیا بکە، جا سامان فیتنەیەکی زۆر سەختە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَآ أَمْوَٰلُكُمْ وَأَوْلَـٰدُكُمْ فِتْنَةٌ﴾ التغابن: ١٥، واتە: بە ڕاستی ماڵ و منداڵەکانتان بەڵان بۆتان پێیان تاقی دەکرێنەوە تا دەرکەوێ کامتان گوێڕایەڵی دەکەن و کامیشتان یاخی دەبن کەوابوو بێدار و هۆشیار بن پێیان فریو نەخۆن!))، واتە: تاقیکردنەوە، جا منداڵ فیتنەیە، بەڵێ بەرپرسیاری دەربارەی ئەوان، ئەوان دەبنە جێی تاقیکردنەوەی تۆ، جاری وا هەیە خوای گەورە (خەیر) دەکاتە فیتنە هەروەکو چۆن لە (شەڕ) دا فیتنە هەیە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَبْلُوكُم بِٱلشَّرِّ وَٱلْخَيْرِ فِتْنَةً﴾ الأنبياء:٣٥، واتە: تاقیتان دەکەینەوە بە ناخۆشی،خۆشی، هەژاری، دەوڵەمەندی، لەش ساغی و نەخۆشی، تا سابیر و ناشوکر دەرکەوێ وەئیللا خوا بۆ خۆی دەزانێ وە بەمەش

١ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق، باب: ما يحذر من زهرة الدنيا و التنافس فيها (٦٤٢٥) وفي (٣١٥٨)، ومسلم كتاب الزهد والرقاق باب (٥٣) (٢٩٦١).

ئیقامەی حوججەیان لەسەر دەکات تا کەس بیانووی نەمێنی)).

ئێستا(ترمومتر)ێکی زۆر ورد دەخەمە بەر دەستت بۆ ئەوەی نیعمەتەکانی بەردەستت بناسیتەوە، ئایا ئەوە نیعمەتە یان تۆڵە سەندنەوەیە (نقمە)؟ تەماشای ئەو سامانەی بەردەستت بکە کە خوای گەورە پێی بەخشیوی ئایا ئیعمەتە یان فیتنەیە؟ منداڵەکانت ئایا نیعمەتن یان فیتنەن؟ ئەو کورسییە و پلە و پایەی کە تۆی تیادای، پێگە کۆمەڵایەتییەکەت، ئایا نیعمەتە یان فیتنەیە؟ چۆن ئەوە بزانم؟ خێراکە پێم بڵێ چۆن لە یەك جودایان بکەمەوە؟ وەڵام: (بە ددانەکانت توند بیگرە و بزری مەکە،چونکە زۆر بەنرخە! !) دەڵێم: ئەگەر ئەو سامانەی بەردەستت لە خوای گەورە نزیکت بکاتەوە ئەوا نیعمەتە، هەروەها ئەگەر سەروەت و سامانەکەت لە ڕێگای حەڵاڵەوە کۆت کردەوە و حەقی خوای گەورەت لێ دەرهێنا ئەوا نیعمەتە، ئەگەر سامانت بە حەرام کۆ کردەوە، لە گەڵ ئەوەیشدا خوای گەورە سامانەکەت زیاد دەکات ئەوا دڵنیا بە کە فیتنەیە و لە بەرگی نیعمەت دایە، کەوابوو هەموو خەیرێك کە لە بەر دەستت دایە ئەگەر لە خوا نزیکت بکاتەوە ئەوا نیعمەتە و ئەگەر لە خوا دوورت بکاتەوە ئەوا فیتنەیە و لە بەرگی نیعمەتدایە. وە هەروەها پلە و پایە ئەگەر لە خوا نزیکم بکاتەوە ئەوا من ئەم کارەم کردووە لەم جێگەیەدا بۆ خوای گەورە و دینی خوا و خزمەتی موسڵمانان، ئەم کار و کورسییە یان ئەم پلە و پایەم نەگرتووەتە دەست بۆ ستەم کردن لە هەژاران و نەداران یان بەدەست هێنانی هەوەس و ئارەزوویەکی پیس و بێ نرخ، یان شتێکی کورتی لەناوچوو، ئەگەر لەخوا نزیکی کردیتەوە ئەوا نیعمەتە و پێویستی بە سوپاسگوزاری هەیە، ئەگەر لە خوا دووری کردینەوە ئەوا دڵنیا بە کە فیتنەیە هەر چەندە لە پێش چاوت پۆشاکی نیعمەتی لە بەر کرد، جا دڵنیابە ئەو فیتنەیە کە ڕاستییە.

باش بیر بکەرەوە لە گوتەی خوای گەورە کاتێك دەفەرموێت: ﴿فَلَمَّا نَسُوا۟ مَا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَٰبَ كُلِّ شَىْءٍ حَتَّىٰٓ إِذَا فَرِحُوا۟ بِمَآ أُوتُوٓا۟ أَخَذْنَٰهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ۚ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ﴾ الأنعام: ٤٤-٤٥، واتە: جا کە ئەو هەموو ئامۆژگاریەیان لە بیرخۆ بردەوە کە لەسەر زمانی پەیامبەران کرابوون ئینجا ئێمەیش بۆ خەفڵاندنیان و وەك(إستدراج) ێکیش،

دەروازەی هەموو خێرێكمان بۆ واڵا كردنەوە و رزق و ڕۆزییەكی فرەمان رشت بە سەریاندا و ئەوانیش خۆشی و نەشوە گرتنی هەتا بەو ماڵ و منداڵەی پێماندابوون دەعیەو فیزگرتنی و لە رێی راست لایاندا ئەوسا ئێمەیش كتوپڕێك رقمان لێ گرتن و ئەوانیش لەو هەموو خۆشگوزرانییە بێ هیوا و نائومێد بوون.(٤٤) ئینجا ئەوانەی كە ناهەقی و ستەم پیشەیان بوو، هەموو خێر و خۆشیەكیان لە كیس چوو و دوابڕاو بوون سوپاس و ستایشی بێ پایانیش بۆ خوای پەروەردگاری جیهانەكان.(٤٥)).

جۆرەكانی هەوەس و ئارەزوو زۆرن، بەڵام دەڵێم: جۆری ئارەزووەكە هەر چۆنێك بێت ئەگەر بەندەكە تەوبەی لێ كرد و گەڕایەوە بۆ لای خوا ئەوا خوا تەوبەكەی لێ وەردەگرێت هەرچەندە ئەگەر توشی زینایش هاتبێ، ئەگەر توشی كردارەكانی قەومی (لوط) بوو، ئەگەر مەی خواردەوە، ئەگەر دزی كرد وە هەرچەندە تاوانەكە گەورە بێت، هەرچەندە تاوانەكە ترسناك بێت ئەگەر بەندەكە تەوبەی كرد و لە بن دەریهێنا و پەشیمان بووەوە و كرداری چاكەی ئەنجام دا ئەوا خوای گەورە لێی خۆش دەبێت، چونكە ئەهلی سوننە هیچ كەسێك بە كافر نازانن كاتێ تاوانێك لە تاوانە گەورەكان ئەنجام بدات ئەمەیشە فەزڵی خوای گەورەیە بە سەر بەندەكانییەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ حَسَنَٰتٍ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾ الفرقان: ٧٠، واتە: مەگەر كەسێك پەشیمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و كاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو كەسانە خوا گوناه و خراپەكانیان بۆ دەگۆڕێت بەچاكە، هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە)).

- بەڵام فیتنەی گومان و دوو دڵی (الشبهات).

ئەمە ترسناكترە، چونكە ئەگەر دڵەكان تامی گومانی چەشت ئەوا دەبێتە باوەڕێك لای خاوەنەكەی و رەنگە لەو پێناوەدا بكوژرێت یان ئەو لەو پێناوەدا كەسی تر بكوژێت، چونكە ئەو وا دەزانێ لەسەر بیر و باوەڕی راستی یە، ئەویش لەو رێگایەوە دین سەر دەخات، كەچی لە راستیدا گومان و دوو دڵی یە ! !

(ئیمامی أحمد) و (أبو داود) و (الحاكم) و (الدارمی) و جگە لەوان ڕیوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەی (معاویە ی کوڕی أبو سفیان)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((افترقت اليهود على إحدى و سبعين فرقة فواحدة في الجنة وسبعون في النار، وافترقت النصارى على ثنتين و سبعين فرقة فإحدى و سبعون في النار و واحدة في الجنة والذي نفس محمد بيده لتفترقن أمتي على ثلاث وسبعين فرقة، فواحدة في الجنة وثنتان و سبعون في النار)) قيل: يا رسول الله ! من هم! قال: ((الجماعة)) واتە: جولەکەکان لە نێو خۆیاندا بوونە حەفتا و یەك تاقم و فیرقەوە و یەکێکیان لە بەهەشتدایە و حەفتای لە ئاگردایە،وە گاورەکان لە نێو خۆیاندا بوونە حەفتا و دوو تاقم و فیرقەوە حەفتا و یەك تاقمیان لە ئاگردایە و یەکێکیان لە بەهەشتدایە، سوێند بەو خوایەی کە گیانی (محمد)ی بە دەستە بە دڵنیاییەوە ئوممەتەکەم دەبێتە حەفتا و سێ تاقم و فیرقەوە، یەکێکیان لە بەهەشتدایە و حەفتاو دووی لە ئاگردایە، فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ کێن ئەو کۆمەڵە ڕزگار بووە؟ فەرمووی: کۆمەڵی موسڵمانانە)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (الترمذي)[2] ڕیوایەتی کردووە: ((على ثلاث و سبعين ملة كلها في النار إلا واحدة)) قالوا: من هي يا رسول الله . قال: ((ما أنا عليه و أصحابي))، واتە: دەبێتە حەفتا و سێ تاقم و فیرقەوە، یەکێکیان لە بەهەشتدایە و حەفتاو دووی لە ئاگردایە، فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ کێن ئەو کۆمەڵە ڕزگار بووە؟ فەرمووی: ئەو بەرنامەیەیە کە ئەمڕۆ من و هاوەڵانمی لە سەرە)).

١ـ أخرجه أحمد (٤/ ١٠٢)، وأبو داود، كتاب السنة، باب شرح السنة (٤٥٩٧)، والدارمي (٢٥١٨)، والحاكم (١٢٨/١) بسند حسن عن معاوية ﷺ.

قال الحاكم: ((هذه أسانيد تقام بها الحجة في تصحيح هذا الحديث)) ووافقه الذهبي.

وقال شيخ الإسلام في ((الاقتضاء)) (١ / ١٢٢): ((هذا حديث محفوظ من حديث معاوية)) و أصل حديث الافتراق ثابت من طرق أخرى، كما عند أبي داود (٤٥٦٦)، والترمذي (٢٦٤٠)، وابن ماجه (٣٩٩١)، وأحمد (٢ / ٣٣٢)، من حديث أبي هريرة مرفوعاً، وسنده حسن

٢ ـ أخرجه الترمذي، كتاب الإيمان، باب ما جاء في افتراق هذه الأمة (٢٦٤١) وقال: ((هذا حديث حسن مفسر غريب))، والحاكم في ((المستدرك)) (١ / ١٢٨، ١٢٩) من حديث عبدالله بن عمرو مرفوعاً، وفي سنده الأفريقي و هو ضعيف، لذا ضعفه من هذا الوجه الحاكم، ورمز السيوطي لضعفه في ((الجامع الصغير)) (٧٥٣٢ – فيض).

وقال الشاطبي في ((الأعتصام)) (١ / ١٦٥): ((إسناده غريب)).

ئەم گومانانەش زۆر ترسناکن، کەبە هۆیەوە چەندەها کۆمەڵ جیابوونەوە, هەروەکو ابن القیم[١] دەفەرموێت: هیچ شتێك (القدریە و المرجئە و الخوارج و المعتزلە و الروافض) و هەموو کۆمەڵەکانی تری ئەهلی بیدعەی بەو ڕێگایەدا نەبردووە کە تێی کەوتوون تەنها خراپ تێگەیشتن لە خوا و پێغەمبەرکەیﷺ.

ئایا دەزانی الخوارج ئیمامی (علی) یان بە کافر دەزانی ؟؟ لە کاتێکدا ئەو چ کەسێکە ! ! ؟؟ ئەو ئەو کەسەیە کە لە ماڵەکەی پێغەمبەری خوداﷺ گەورە بووە و ئەوەیشە بەسە... بە کافریان زانی بە هۆی گومانێکەوە ! کە ئێستا کاتی ئەوە نییە باسی بکەین وە بە درێژی لە کتێبی (الفتنة بین الصحابة) دا باسم کردووە بۆ هەر کەسێ دەیەوێ بگەڕێتەوە بۆی، بەڵام دەمەوێت باسەکە تەواو بکەم بە دانانی چەند خاڵێکی کرداری (عملی) وەکو چارەسەرێك بۆ ئەم نەخۆشییە ترسناکە، لە کاتێکدا کە فیتنە بڵاو بووەتەوە، فیتنەی هەوەس و ئارەزوو وە فیتنەی گومان و دوو دڵی... وە من هیچ سەردەمێك نازانم (بە پێی خوێندنەوەکانم) کە بەو شێوەیە فیتنەی تیادا بڵاو ببێتەوە (لە هەردوو جۆرە فیتنەکە) وەکو ئەم سەردەمە, کەوابوو هەنگاوە کرداریەکان (عملی) چین بەرەو ڕێگای ڕزگار بوون ؟

یەکەم: خاڵی کرداری سەر ڕێگا

ڕاستکردن و دڵسۆزی لە کاتی داواکردنی یارمەتی لە خوداوەندی گەورە و بێ هاوتاوە، واللە من هیچ ڕزگار بوونێکم نییە و تۆیش هیچ ڕزگار بوونێکت نییە تەنها بەڕاستکردن لە کاتی پەنا گرتندا بە خوای گەورە، بەو زانیارییەی کە پێتە هەرگیز لە خۆ بایی مەبە، نە بە گوێڕایەڵیکەتیش، نە بە پەرستنەکەتیش... بەڵکو پەنا بە خوا بگرەو دڵنیابە، کە هیچ ڕزگارکەرێك و هیچ پەنایەك نییە تەنها بۆ لای ئەو نەبێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَإِذَا سَأَلَكَ عِبَادِي عَنِّي فَإِنِّي قَرِيبٌ أُجِيبُ دَعْوَةَ الدَّاعِ إِذَا دَعَانِ فَلْيَسْتَجِيبُوا لِي وَلْيُؤْمِنُوا بِي لَعَلَّهُمْ يَرْشُدُونَ ﴾ البقـــــرة: ١٨٦، واتە: هەر کاتێ بەندەکانم لە بارەی من پرسیارت لێ دەکەن: ئایا من دوورم لێیانەوە یان نزیك؟ دەبێ بزانن، من زۆر نزیکم لێیانەوە بە هاناو پاڕانەوەی نزا

١ـ ((الروح)) (ص ٦٣ دار الکتب العلمیة).

گوێیانەوە دێم و وەڵامیان ئەدەمەوە هەر کە لێم وەپاڕێن دەبا ئەوانیش فەرمان و داخوازی من وەڵام بدەنەوە و فەرمانەکانم پشتگوێ نەخەن و باوەڕی تەواو بتەویان بە من هەبێ، بەشکو ڕێی ڕاست بۆ خۆ بە دی بکەن.))

هیچ هێز و توانایەکمان نییە بۆ ئەنجامدانی گوێڕایەڵی یان وازهێنان لەسەر سەرپێچی یان هەڵاتن و دەرباز بوون لە فیتنە تەنها بە یارمەتی خوای گەورە نەبێت...

ابن الجوزي[1] دەڵێت: ((شێخێك لە ئەهلی زانست و زانیاری لە قوتابییەکەی خۆی پرسی کە لە مەجلیسکەدا لای بوو، فەرمووی: کوڕم... چی دەکەیت ئەگەر بە لای ڕانەمەڕێکدا تێپەڕیت و سەگی ڕانەمەڕەکە پێت وەڕی (حەپەی کرد)؟ فەرمووی: مەڕەکان لە خۆم دوور دەخەمەوە تا لە توانامدایە، فەرمووی: ئەی چی دەکەیت ئەگەر جارێکی تر پێت وەڕی؟ فەرمووی: سەگەکە دەگەڕێنمەوە تاکو دەتوانم. فەرمووی: ئەی چی دەکەیت ئەگەر بۆ جاری سێیەم وەڕی؟ فەرمووی: وەکو ئەوەی جاری پێشوو دەکەم... فەرمووی: کوڕم... جا ئەوە درێژە دەکێشێ، بەڵام ئەگەر رزگار بوونت دەوێ و دەتەوێت بپەڕیتەوە پەنا بگرە بە خاوەنی مەڕەکە ئەوا سەگی ڕانەمەڕەکەت لە کۆڵ دەکاتەوە... ئەگەر رزگار بوونت دەوێ ئەوا پەنا بە خوا بگرە جا فێڵی شەیتانت لە کۆڵ دەکاتەوە)) کەوابوو هیچ ڕێگا چارەیەك نییە لە فیتنە رزگارت بکات تەنها بە راستکردن نەبێت لە پەنا گرتنت بە خوای گەورە...

هەنگاوی دووەم: دەست گرتن بە بەردەوامبوونەوە لە کاتی تەنگانەدا ...

لە پاش ئەوەی پەنات بە خوا گرت و پەرستنەکانت ئەنجامدا، نوێژەکان لە کاتی خۆیدا ئەنجامدا و خوێندنەوەی قورئان و پارێزگاری کردن لە ویردەکان و ئیستغفارو زەلیلی نواندن و پاڕانەوە و تەسبیحات و سوپاس گوزاری خوداوەند و وتنی (لا الـه الا الله و الله أكبر).. تاکو کۆتایی ئەو جۆرەکانی تر لە جۆرەکانی پەرستن...

گوێ بگرە و بزانە پێغەمبەری خوا ﷺ چی دەفەرموێت، فەرموودەکەیش لە

١ـ في ((تلبيس إبليس)) (٤٧) بتصرف.

(صحيح مسلم)[1] دایه له فەرموودەی (معقل ی کوڕی یسار)ەوە دەڵێت: ((العبادة في الهرج)) واته: پەرستن له (الهرج) دا .... الهرج چییه؟ مەبەستی فیتنەیە ((العبادة في الهرج كهجرة إلي))، واته: پەرستن له (الهرج)دا وەکو ئەوەیه کەسێك کۆچ بکات بۆ لا من)) واته هەرکەسێ خوای گەورە دەپەرست له سەردەم فیتنه و کوشتار دا ئەوا پاداشتەکەی وەکو پاداشتی کەسێکه که کۆچی کردبێت بۆ لای پێغەمبەری خوا(ρ) له شاری مەککەوە بۆ شاری مەدینه... کەوا بوو پارێزگاری له پەرستنەکانت بکه له کاتی فیتنەدا...

هەنگاوی سێیەم: ئامادەبوون له مەجلیسی زانستدا.

هەرگیز ئەو مەجلیسه باشانه له دەستی خۆت دەرمەکه بۆ ئەوەی باشتر خوای گەورە بناسیت، باشتر پێغەمبەری خواﷺ بناسیت و باشتر حەڵاڵ و حەرام بناسیت وە باشتر سوننەت و بیدعه بناسیت، جا هەرکەسێ ڕێگایەکی گرتەبەر به مەبەستی فێربوونی زانیاری ئەوا خوای گەورە ڕێگای بەهەشتی بۆ سووك و ئاسان دەکات ...

هەنگاوی چوارەم: هاوڕێتی کەسانی باش ..

واز له چاکەکاران مەهێنه، چونکه ئەوانەن،که خوای گەورەت بەبیر دەهێننەوە و ئاگاداری ئاگرت دەکەنەوە وە له خراپه و خراپەکاران دوورت دەکەنەوە، بەردەوام به له هاوڕێتی ئەو کەسانه.

له فەرموودەیەکدا که (أبو داود و الترمذي) و جگه لەوان ریوایەتیان کردووە بە سەنەدێك که شێخ (البانی) به (حسن)ی زانیوە له فەرموودەی (ابی سعید الخدری) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی ((لا تصاحب إلا مؤمنا، ولا يأكل طعامك إلا تقي))[2] واته: هاوڕێتی هیچ کەسێك مەکه تەنها ئیماندار نەبێت و هیچ کەسێك

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن و أشراط الساعة، باب فضل العبادة في الهرج (٢٩٤٨).

٢ـ أخرجه ابو داود،كتاب الأدب، باب في كراهية المراء (٤٨٣٢)، والترمذي كتاب الزهد، باب ما جاء في صحبة المؤمن (٢٣٩٥)، وابن حبان في ((صحيحه)) (٥٥٤، ٥٦٠)، وحسنه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٧٣٤١)، و((المشكاة)) (٥٠١٨).

چێشتەكەت نەخوات تەنها كەسی لە خواترس نەبێت)) وە بەم چەند وشەیە كۆتـایی بە بەشەكە دێنم و چەند كۆتاییەكی خـۆش و گرنگـە! ! هـەرگیز بـێ ئاگا مەبـە لـە یادی خوا چـونكە یادكردنـەوە ژیانـەوەی دڵەكانـە هـەروەكو خۆشەویـستی دڵـەكان محمدﷺ فەرموویەتی.

لــە هــەردوو كتــێبی (صــحیح)[1] دا هــاتووە لــە فــەرموودەی (ابــی موســی الاشعری)یەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((مثل الذي يذكر ربه، والـذي لا يذكر ربه، كمثل الحي و الميـت)) واتـە: نموونـەی ئـەو كەسـەی یـادی خـوا دەكـات و ئەوەی یادی ناكات وەكو زیندوو و مردوو وایە)).

داوا لە خوا دەكەم لە بەر خاتری ناوە بەرز و مەزنەكـەی خـۆی (الاسـم الأعظـم) ئەگەر هەركەسێ بەو ناوەوە داوای لێ بكات ئەوا خوای گـەورە پێـی دەبەخـشێ وە ئەگەر لێی بپارێتەوە ئەوا وەڵامی دەداتەوە، كە وا ئێمە و ئێـوە لـە فیتنـە بپـارێزێ ئەوانەی كە ئاشكران و ئەوانەی شاراوەن و هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانـای بـە سەر هـەموو شـتێكدا هەیـە... لـە نیـشانەكانی قیامـەت ئەوەیـە: كـە كـار دەدرێتـە دەستی كەسانێكەوە شایەنی ئەو كارە نەبێت و ئەمە بە درێژی لە بەشـی داهـاتوودا باسی دەكەین ـ انشاء الله ـ .

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الدعوات، باب فضل ذكر الله (٦٤٠٧) واللفظ له، ومسلم، كتاب صلاة المـسافرين و قصرها، باب استحباب صلاة النافلة في بيته و جوازها في المسجد (٧٧٩).

لە نیشانەکانی قیامەت: فەوتـان و بزرکردنی سپاردە (ضیاع الأمانة).

بەڕێزان ... بەردەوامین لە باسکردنی نیشانە بچووکەکانی قیامەت و لەم بەشەدا وتارەکەم تەرخان دەکەم بەو نیشانەیەوە کە ئەگەر بە جوانی گوێی لێ بگری وا دەزانم کە دڵەکەت پڕ دەبێت لە خۆشەویستی خوای پەروەردگار و پێغەمبەرە دەستپاکە ڕاستگۆکەیﷺ.... ئەم نیشانەیە لە ئاستی مرۆڤایەتی بڵاوبووەتەوە، لە هەموو جیهاندا بە شێوەیەکی گشتی وە لەم ئوممەتەدا بە شێوەیەکی تایبەتی ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم ...

بە وردی لە گەڵ مندا بیربکەرەوە لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ کە لە (صحیح البخاری)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابو هریرە)ەوە دەڵێت: ((بینما النبي ﷺفي مجلس يحدث القوم، جاءه أعرابيٌ، فقال: متى الساعة؟- واتە: لە کاتێکدا کەوا پێغەمبەری خواﷺ لە نێو هاوەڵانیدا بوو قسەی بۆ ئەوان دەکرد کابرایەکی دەشتەکی هات بۆ لای و فەرمووی: کەی قیامەت دێت ؟)) فمضى رسول اللهﷺ يحدث، فقال بعض القوم: سمع ما قال، فكره ما قال، وقال بعضهم: بل لم يسمع حتى إذا قضى حديثه، قال: ((أين السائل عن الساعة ؟)) قال: ها أنا يا رسول اللهﷺ. قالﷺ: ((فإذا ضيعت الأمانة فانتظر الساعة)). فقال الأعرابي -الفقيه-: كيف إضاعتها يا رسول الله ؟واتە: کەچی پێغەمبەری خواﷺ لەسەر باسەکەی خۆی ڕۆیشت و وەڵامی نەدایەوە بۆیە هەندێ لە خەڵکەکە فەرموویان: ئەوەی کابرا فەرمووی بیستی و پێی ناخۆش بوو، هەندێکیان فەرموویان: بەڵکو ئەو قسەکەی نەبیست، تاکو لە قسەکانی بووەوە ئەمجار فەرمووی: کوا ئەو کەسەی پرسیاری قیامەتی دەکرد؟ فەرمووی: ئەوەتا لێرەم ئەی پێغەمبەری خواﷺ... پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەگەر سپاردە فەوتا و بزر بوو ئەوا چاوەڕوانی قیامەت

١ـ أخرجه البخاري، كتاب العلم، باب فضل العلم (٥٩).

بکە...ئەمجار دەشتەکییەکە فەرمووی: (ئەو دانا و تێگەیشتووە): ئەی پێغەمبەری خواﷺ فەوتان و بزر بوونی چۆن دەبێت؟)). بۆیە پێغەمبەری خواﷺ باسی شێوەیەك لە شێوەکانی بزر کردن و فەوتانی سپاردەی کردوو فەرمووی: ((إذا وسد الأمر إلى غير أهله فانتظر الساعة))، واتە: ئەگەر کار درا بە دەستی کەسانێکەوە شایستەی ئەو جێگەیە نەبوون ئەوا چاوەڕوانی قیامەت بکە)).

لە گوتەیەکی تردا هاتووە: ((إذا أسند الأمر إلى غير أهله)).[1]

ئایا من بە ئێوەم نەگوت کە ئەو کەسێکە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات؟!

ئەی ئێستا کاروبار نەدراوەتە دەستی جگە لە خاوەنەکانیان؟ بەڵێ سوێند بە پەروەردگاری کەعبە... لە هەموو بوارەکانی ژیاندا کارەکان دراونەتە پاڵ کەسانێکی ناشایستە بە بێ ئەوەی هیچ بوارێکی فەرامۆش کردبێت ... ((ئیللا مەگەر خوا بە رەحمی خۆی رەحمی کردبێت)) من تەنها باسی یەك شێوە لە شێوەکانی سپاردە ناکەم کە ئەویش: ویلایەت و دەسەڵاتە — ئەم شێوەیە لە پاشاندا باسی دەکەم بەڵام دەمەوێت هەر لە سەرەتاوە بزانن کە سپاردە چەندەها شێوە و جۆری هەیە ...

لێرەدا خۆشەویستﷺ کردەوەیەك بدرێتە دەستی کەسێکەوە جگە لە خاوەنەکەی ئەوا کردوویەتیە جۆرێك لە جۆرەکانی فەوتان و بزرکردنی سپاردە ... فەوتانی سپاردەکانیش نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەت و وا دەزانم کە ئەم نیشانەیە روویداوە و بڵاو بووەتەوە وە زۆر بە جوانی بۆ هەموو کەسێك روون بووەوتەوە...

پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ لەفەرموودەیەکی تردا زۆر بەوردی باسی نەمان و فەوتانی سپاردەکانی کردووە.. کەوابوو خێراکە — ئەی برای موسڵمانم — فێربە و بزانە چۆن سپاردە وەردەگیرێت؟ ئەمجار چۆن بەرزدەبێتەوە؟ وە چۆن بزر دەبێت؟ لە پاشان باسی شێوەکانی سپاردە بە درێژی دەکەین (انشاء الله)

١ـ أخرجه البخاري،كتاب الرقاق، باب رفع الأمانة (٦٤٩٦).

هەروەکو باسمان کرد ... ڕێزداران ... من نامەوێ تەنها باسی نیشانەکە بکەم و بەسەریدا بڕۆم... نەخێر... بەڵکو لە گەڵ نیشانەکەدا رادەوەستم بۆ ئەوەی نەخۆشییەکە دیاری بکەم... وەپاشان چارەسەرەکەی دیاری بکەم... بەڵکو پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان ئێمە و ئێوە رزگار بکات لەم جۆرە فیتنانە... چ نهێنییەکان و چ ئاشکراکان هەر خۆی پشت و پەنامانە و بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا ..پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەوە دەکات چۆن سپاردە بەرز دەبێتەوە و دەفەوتێ ... دەڵێت: (فەرموودەکە ئیمامی (البخاری و مسلم)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (حذیفة ی کوڕی الیمان)ەوە دەڵێت: ((حدثنا رسول اللهﷺ حدیثین رأیت أحدهما وأنا أنتظر الآخر، حدثنا: ((أن الأمانة نزلت في جذر قلوب الرجال، ثم نزل القرآن، ثم علموا من القرآن، ثم علموا من السنة))،[2] واتە: پێغەمبەری خواباسی دوو فەرموودەی بۆ کردین و من یەکێکیانم بینیوە و چاوەروانی ئەوی ترم، باسی بۆ کردین کە سپاردە دابەزیوەتە ناو رەگی دڵی پیاوان ئەمجار قورئان دابەزیوە و ئەمجار لە قورئانەوە فێر بوون و ئەمجار لە سوننەتەکانەوە فێر بوون)).

تەماشای شێوەی دابەزینی سپاردە بکە.

ئەمجار حذیفة دەڵێت: وحدثنا عن رفعها، قال: ((ینام الرجل النومة، فتقبض الأمانة من قلبه، فیظل أثرها مثل أثر الوکت))[3] واتە: ئەمجار باسی بەرزبوونەوەی سپاردەی بۆ کردین و فەرمووی: کابرایەك دەخەوێ و سپاردەکە لە دڵیدا دەردەهێنرێت و شوێنەوارەکەی لە دڵیدا وەکو خاڵێك دەمێنێتەوە)).

صەڵات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی کە خوای گەورە پاکترین و بەرزترین پلەی رەوانبێژی پێ بەخشیوە ... کابرایەك شەوێك لە شەوان دەخەوێ کە سبەینێ هەڵدەستی کەچی سپاردە لە دڵیدا دەرهێنراوە... بووەتە کەسێکی ناپاك

١ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق، باب رفع الأمانة (٦٤٩٧)، ومسلم كتاب الإيمان، باب رفع الأمانة و الايمان من بعض القلوب و عرض الفتن على القلوب (١٤٣).

٢ـ وأسوق لطيفة سريعة فقط لأحبابنا و إخواننا من طلبة العلم بأن البداية الحقيقية الصحيحة للطلب تكون – بنص هذا الحديث: القرآن ثم السنة !.

٣ـ قال ابن منظور في ((اللسان)) (مادة وكت): ((الوكت: الأثر اليسير في الشيء)).

((فتقبض الأمانة من قلبه، فيظل أثرها مثل أثر الوكت))، واتە: جا سپاردە لە دڵیدا دەردەهێنرێت، شوێنەوارەکەی دەمێنێتەوە هەروەکو خاڵێك)) تەماشای ئەو خاڵە رەشە کەمە بکەن لەو جێگایەی کە سپاردەی لێ بەرز بووەتەوە، ئەمجار فەرمووی: ((ثم ينام النومة فتقبض، فيبقى أثرها مثل المجل[1] كجمر دحرجته على رجلك فنفط، فتراه منتبرا، وليس فيه شيء))، واتە: ئەمجار شەوێکی تر دەخەوێ دیسان سپاردەکە لە دڵیدا دەردەهێنرێت و شوێنەوارەکەی لە دڵیدا وەکو پارچە پێستێکی ئاوساو دەمێنێتەوە بەڵام بەتاڵەو هیچی تێدا نییە (لە زمانی عەرەبیدا مانای المجل واتە: شوێنەواری کارکردن لە ناو دەستی مرۆڤدا) وەکو پارچەیەك ئاگر بە سەر پێیەکانتدا بیهێنی و ئەویش بەرز دەبێتەوە و دەئاوسێ بۆیە دەیبینی بەرز و ئاوساو بووە کەچی هیچی تێدا نییە ئەگەر فشاری بخەیتە سەر ئەوا دەگوشرێ)).

((فيصبح الناس يتبايعون، فلا يكاد أحدهم يؤدي الأمانة، فيقال: إن في بني فلان رجلا أمينا))، واتە: پاشان خەڵکی دەکڕن و دەفرۆشن کەچی وای لێ دێت هیچ کەسێك نادۆزنەوە کە حەقی سپاردە بدات، دەڵێن: لە بەنی فلاندا کابرایەکی دەستپاك هەیە)) ئەی خودایە..! کابرایەك بە پەنجەی دەست ئیشارەتی بۆ دەکرێت لە (بەنی فلان) ((ويقال للرجل ما أعقله؟ وما أظرفه وما أجلده ؟))، واتە: تاکو بە پیاوێك دەڵێن: چەند ژیرە؟!، چەند رووخۆش و قسە خۆشە؟!، چەند بە غیرەتە؟!)) لە پێش خۆی هەڵیدەنێن و بە ناڕەواوە کەسەکە دەپێون ((وما في قلبه مثقال حبة خردل من إيمان)) واتە: کەچی لە دڵیدا یەك گەردیلە باوەڕی تێدا نییە)) حذيفة دەڵێت: ((ولقد أتي علي زمان وما أبالي أيكم بايعت)) واتە:سەردەمێك هاتووەتە سەرمدا کە هیچ گوێم پێی نەدەدا کە شمەکێك بفرۆشمە فلان یا لە فلانی بسێنم))، ((لئن كان مسلما رده علي الإسلام)) واتە: من لە گەڵ هەموو کەسێکدا ڕەفتار دەکەم... ئەگەر ئەو کەسەی کە من ڕەفتاری لە گەڵدا دەکەم کەسێکی موسڵمان بوو ئەوا ئیسلام بوونەکەی ڕێگەی لێ دەگرێت کە ناپاکی لە گەڵ مندا بکات ((وإن كان نصرانياً رده علي ساعيه)) واتە: وە ئەگەر ئەو کەسەی کە من

١ـ المجل: أثر العمل في الكف (اللسان مادة: مجل).

ڕەفتاری لە گەڵ دا دەکەم (لە سەردەمی حذیفـەدا) کەسێکی جگە لـە موسـڵمانان بوو ئەوا ناپاکیم لە گەڵدا ناکات، چونکە فەرمانڕەوا یان کار بەدەست سزای دەدات ئەگەر ناپاکی کرد یاخود ناپاکییەکەی لێ دەسێنێتەوە ((فأما الیوم فما کنت أبایع إلا فلانا و فلانا))، واتـە: ئـەو لـە سـەردەمی پێغەمبـەرﷺ و سـەردەمی الـصدیق و سەردەمی راشیدیندا دەیکڕی و دەیفرۆشت و لـە گـەڵ هـەموو کەسێکدا مامەڵـەی دەکرد جا ئەگەر لە موسڵمانان بوایە یان جگە لە موسڵمانان بوایە بەڵام ئەمڕۆ ((لـە دوا سەردەمەکانی حذیفەدا)) دەڵێت: ((فما کنت أبایع إلا فلانا و فلانـا)) واتـە: تـەنها لە گەڵ فلان و فلاندا مامەڵە دەکەم)) مەبەستی ئەوەیە تەنها ئـەهلی سـپاردەکان و بەس... تا ئەو رادەیە؟ بەڵێ... ئەی رێزداران...

لـە شـێوەکانی فـەوتانی سـپاردە ئەوەیـە کـە کـار و فـەرمان بدرێتـە دەسـت کەسانێکی جگە لە خاوەنەکانیان (واتـە شایـستەی ئـەو جێگەیـە نـین) ئوممـەتێکی ناپاك ئەو کارانە ئەنجام دەدات واتە: خەڵکانێك پێش دەخـەن کـە شایـستەی ئـەوە نین پێش بکەون... شایستەکان دوا دەخرێن کە بە کەڵکی ئەو کات و شوێنە بێن... نهێنی مەزنی پێغەمبەری خواﷺ ئەوەیە کە نەوەیەك بـۆ ئـەم دونیایـە دەربهێنێ و ئامادەی بکات هەرگیز مرۆڤایەتی لە شێوەی نەبینیوە چونکە ئەو – باوك و دایك و روحم بە فیدای بێت – هەموو کەسێکی لە هاوەڵان لە جێگەی خـۆی دادەنـا کـە بـە پێی شارەزایی و تواناکەیدا بگونجێ...

جا بۆیە (مصعب ی کوڕی عمیر)ی نارد بۆ مەدینە...

(معاذ ی کوڕی جبل) بۆ یەمەن.

(ابو عبیدە ی کوڕی الجراح) بۆ یەمەن یان ئەهلی نەجران.

(خالدی کوڕی الولید) لە هونەر و شێوازەکانی جەنگ و کوشتاردا.

(زید ی کوڕی ثابت) لە کۆکردنەوە و نوسینی قورئاندا...

هەموو کەسێك بە پێی پسپۆر و بوارەکەی خۆی، جا ئوممەتی دەستپاك ئەوەیـە کە کەسی شایستە پێش دەخەن و کەسی شیاو لە جێگەی شیـاو و لـە کـاتی شـیاو دادەنا ... ئەگەر ئەم ئوممەتە کەسانێکی لە پلە و پایەیەك دانا یـان لـە کورسـییەك

جا ئەو پێگە و جێگە هەر پلە و پایەیەك بێت (هەروەکو چۆن ئێستا باسی دەکەم بۆ ئەوەی کەوا هیچ کەسێك وا نەزانیت ئەم کارە تەنها فەرمانڕەوای گشتی دەگرێتەوە !). کاتێك ئوممەتێکی دەستپاك دەبینێ کە فلان شایەنی ئەو جێگایە نییە ئەوا پێویستە لەسەر ئەو کەسە ئەگەر لە راستگۆ خۆیەکلایی کەرەوەکان بوو ئەوا بگەڕێتەوە و خۆی دوا بخات، چونکە کێشەکە سپاردەیە و دەربارەی پرسیاری لێ دەکرێ لە بەر دەستی خوای گەورەدا وە ئەگەر بینیان کەسێکی تر هەیە شایستە ترە لە ئەو ئەوا با پێشی بخەن وە ئەم ئوممەتە بەرەو پێشەوە دەبێ ڕەوانەی بکات...

جارێکیان (ابو ذر) دەڕوات بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ (فەرموودەکە لە (صحیح مسلم)[١] دایە) دەڵێت: گوتم : ((یا رسول الله ألا تستعملني ؟– واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ پلە و پایەیەکم پێنادەی؟ لە وەزارەت و ئەمارەت و ویلایەت . – قال: فضرب بیده علی منکبي، ثم قال: یا أبا ذر إنك ضعیف، وإنها أمانة وإنها یوم القیامة خزي وندامة إلا من أخذها بحقها وأدی الذی علیه فیها))، واتە: فەرمووی: ئەویش بە دەستەکانی دای بە سەر شانمدا و ئەمجار فەرمووی: ئەی (أبوذر) تۆ کابرایەکی لاوازی، ئەوەیشە سپاردەیە، ئەوەیشە لە ڕۆژی قیامەتدا شەرمەزاری و پەشیمان بوونەوەی بە دواوەیە تەنها ئەو کەسانە نەبێت کە حەقەکەی خۆی داوە و ئەوەی لە سەری بووە جێ بە جێی کردووە)).

بە ڕاستی ئەوە سپاردەیەکی گەورەیە، بەر پرسیارییەتیەکی مەزنە، لە بەر دەستی خوای گەورەدا پرسیارت لێ دەکرێ جا ئەو بەر پرسیارێتییەی هەرچەندە گەورە یان بچووك بێت و قەبارە و پایەکەی چەند بێت وە قەبارەی سپاردەکە چەند بێت کە پێت سپێردراوە...

لە (سنن الترمذي) و (ابو داود) دا هاتووە بە سەنەدێکی (صحیح)[٢] لە فەرموودەی (أبی هریرە) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أد الأمانة إلی

١ـ أخرجه مسلم، کتاب الإمارة، باب کراهة الإمارة بغیر ضرورة (١٨٢٥).

٢ ـ أخرجه ابو داود،کتاب الإجارة، باب في الرجل یأخذ حقه من تحت یده (٣٥٣٥)، والترمذي، کتاب البیوع، باب (٣٨) (١٢٦٤)، والدارمي (٢٥٩٧)، والحاکم (٢ / ٥٣)، وصححه علی شرط مسلم، ووافقه الذهبي، وصححه الشیخ الألباني في ((الصحیحة)) (٤٢٣).

مـن ائتمنـك، ولا تخـن مـن خانـك)) واتـە: سـپاردە بگەڕێنـەوە بـۆ ئـەو کەسـەی کـە سـپاردەکەی پـێ سـپاردووی و ناپـاکی مەکـە لەوانـەی کـە بەرانبـەرت ناپاکیـان کردووە)) .

ئەمە (ابو عبیدە ی کوڕی الجراح)ە دەستپاکی ئەم ئوممەتەیە بە شایەتی ئەو ڕاسـتگۆیەی کـە لـە خـۆ وە قـسە ناکـاتﷺ (ابـو بکـر) سـەرکردایەتی بـەرەی موسڵمانانی لە وڵاتی شامدا خستە ئەستۆی ئەو، لە پاشان (ابـو بکـر) وای بـە بـاش زانی کە (خالد ی کوڕی الولید) لە ئەو شایستە تـرە لـەم کـات و سـاتەدا و ئـەویش پیاوی گۆڕەپان و پیاوی ئەو کاتەیە، ئایا یەکـەم جێـشینی ڕاشـیدی پێغەمبـەرﷺو گەورەترین ڕاستگۆی ئەم ئوممەتە چی کرد؟ (ابو عبیدە)ی لە کارەکەی خۆی لادا و (خالد کوڕی الولید) ی پێش خست بۆ ئـەو جێگەیـە ! ! ئەمـە بۆچـوونی (ابـو بکـر) بوو... وای بە باش زانی کە پیاوی ئەو کات و ساتە(خالد)ە، بۆیە بـا (خالـد) پـێش بکەوێت وە (ابو عبیدە) ئەو جێگەیە چۆڵ بکە بـۆ (خالـد)... وە ئـەم لادانـەی (ابـو عبیدە) لە کارەکەی هیچ لـە کەسـایەتی ئـەو کـەم ناکاتـەوە... وە ڕێـز و گرنگـی و بایەخ و پلە وپایەی کەم ناکاتەوە، جا بۆیە (ابو بکر الصدیق) نامەیەکی قەشەنگ و جوانی ڕەوانەی (ابو عبیدە ی کوڕی الجراح) دەکات و تیایدا دەڵێـت: پـاش ئـەوەی سوپاسگوزاری خوا بوو وە صەڵات و سەلامی نارد بۆ پێغەمبـەری نـازدارﷺ... أمـا بعد:

لە(ابو بکر عبدالله ی کوڕی ابی قحافە)وە بۆ (ابو عبیدەی کوڕی الجراح)...

سڵاوی خوات لێ بێت.. لە پاشاندا... ئەوا من تۆم لەسەر کارەکەت لادا و (خالـد ی کوڕی الولید) م لەسەر سەرکردایەتی بەرەی وڵاتی شام دانـا، بۆیـە گـوێ بیـستی بە و گوێڕایەڵ بە، سوێند بە خوا من (خالد ی کوڕی الولید) م لەو جێگەیە دانـەناوە ئیللا گومانم وایە کە ئەو شارەزاییەکی زۆری لە جەنگ هەیـە کـە لـە تـۆدا نییـە، تـۆ لای من لە (خالد) چاکتری، خوای گەورە بۆ ئێمە و ئێوە چاکەی دەوێت والسلام)).[1]

١ـ ((مجموعة الوثائق السياسية للعهد النبـوي والخلافـة الراشـدة)) (٣٩٢، ٣٩٣) لمحمـد حميـدالله. نقـلاً عـن كتاب د.الصلابي (أبو بكر الصديق) (٢٩٩, ٣٠٠).

صەلاّت و سەلام لەسەر ئەو کەسەی پەروەردەی کرد و فێری کرد... ئەم دڵە پاك و یەکلایی یە چییە؟(خالد) پیاوی ئەو کات و ساتەیە، کەوابوو با(خالد) پێش بکەوێت با (ابو عبیدە ی کوڕی الجراح) لە سەرکردایەتی سوپا و سەرکردایەتی ئەو بەرەیە واز بهێنێ!

بۆ ئەوەی (ابو عبیدە) ببێتە سەربازێکی گوێڕایەڵ پاش ئەوەی دوێنێ ی نزیك سەرکردەیەکی گوێلێڕاگیراو بوو! ! ئایا بیری لەوە نەکردەوە کە کودەتایەکی سەربازی بە سەر (ابوبکر) دا ئەنجام بدات؟ نەخێر... ئەی بە سەر (خالد)دا؟ نەخێر، چونکە ئەوانە تێناکۆشن لە پێناوی دونیادا... بە هیچ شێوەیەك ئەوان لە پێناوی پلە و پایە و کورسیدا ناجوڵێنەوە، هەر یەکێك لەوان ئاواتەخوازە گیانی خۆی ببەخشێتە دینی خوا ... پێگەی هەر چەند بێت لەسەر گۆڕەپانی جەنگ یان لە ناو گۆڕەپاندا...

لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی(أبوهریرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((طوبى لعبد آخذ بعنان فرسه في سبيل الله، أشعث رأسه، مغبرة قدماه، إن كان في الحراسة كان في الحراسة، وإن كان في الساقة كان في الساقة، إن استأذن لم يؤذن له، وإن شفع لم يشفع))، واتە: مـوژدە بۆ بەندەیەك کە جڵەوی ئەسپەکەی خۆی گرتووە لە پێناوی خوادا، قژی گف و هەردوو پێی تۆزاوی، ئەگەر لە کاتی پاسەوانیدا بێت ئەوا ئەو پاسەوان دەبێت، ئەگەر پێویست بوو لە پاشەوە بێت ئەوا ئەو لە پاشەوەیە، ئەگەر داوای مۆڵەت بکات ئەوا مۆڵەتی پێ نادرێت، ئەگەر داوای لێ خۆش بوون بۆ کەسێك بکات ئەوا لێ ی خۆش نابن)).

ئەو کابرایەکە کە پیاهەڵنانی ناوێت بە ناڕەوایی... چونکە ئەو دەیەوێ هەر شتێکی هەیە پێشکەشی بکاتە خوای پەروەردگار... چیتر گرنگ نییە ئەگەر لە پێشەوە لە گەڵ سەرکردەکاندا بێت یان لە پاشەوە لە گەڵ سەربازەکاندا بێت... چونکە ئەو دڵنیایە کە لەسەر ڕێگایەکە کار بۆ ڕەزامەندی خوا دەکات... لوتکەی دڵسۆزی و خۆیەکلایی کردنەوە، ئەگەر حەز دەکەیت بڵێ لوتکەی دەستپاکی.

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب الجهاد، باب الحراسة في الغزو في سبيل الله (٢٨٨٧).

پاشان (ابو بکر الصدیق) کۆچی دوایی دەکات و ئەمجار (جیاکەرەوەی ئوممەت) کە (عومەری کوڕی خەتتاب)ە دەبێتە خەلیفەی موسڵمانان، ئا ئەوەتا (عمر) بۆچوونێکی تری هەیە: وای دەبینی کە نابیت هیچ کەسێك بخرێتە پێش دەستپاکی ئەم ئوممەتە (ابو عبیدە ی کوڕی الجراح) بۆیە(عومەر ی کوڕی خەتتاب) جارێکی تر (خالد)ی لەسەر کارەکەی لادا و (ابو عبیدە) ی لە جێگای ئەو دانا.. جا ئەنجامەکەی چی بوو؟

(خالد ی کوڕی الولید) وازدەهێنیّ لە سەرکردایەتی سوپاکە بۆ (ابو عبیدەی کوڕی الجراح) دەستپاکی برای.... بۆ ئەوەی (خالد ی کوڕی الولید) ببێتە سەربازێکی گوێڕایەڵ لە پاش ئەوەی دوێنێی نزیك سەرکردەیەکی بە سامی فەرمانبەردار بوو...

بە راستی ئەمە دەستپاکی یە... ئەوە خۆیەکلایی کردنەوە و دڵپاکییە... براکەم... من لە ناخی خۆمدا وا دەبینم کە شایەنی ئەم جێگایە نیم بۆیە واز دەهێنم ... چونکە لەسەر ئەم کورسییەی کە لە سەری دانیشتووم پرسیارم لیّ دەکەن وە پرسیارم لیّ دەکریّ دەربارەی ئەم سپاردەیەی هەڵم گرتووە لە بەر دەستی خوای پەروەردگاردا.

کەوابوو سپاردە تەنها وشەیەك نییە – بە هیچ شێوەیەك –وە تەنها بواری فەرمانڕەوایی ناگرێتەوە لە گەڵ ئەوەیشدا جەخت دەکەم لەسەر ئەوەی کە فەرمانڕەوایی گەورەترین سپاردەیە، کە کەسێکی دەستپاك بکرێتە فەرمانڕەوای موسڵمانان، لەسەر حوکمی موسڵمانان بەراستی ئەوە سپاردەیەکی گەورەیە و بەر پرسیارێتییەکی ترسناکە.!

لە هەردوو کتێبی(صحیح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (معقل ی کوڕی یسار)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما من عبد یسترعیه الله رعیة یموت یوم یموت وهو غاش لرعیته إلا حرم الله علیه الجنة)) واتە: هیچ بەندەیەك نییە

---

١ ـ أخرجه البخاري، کتاب الأحکام، باب من استرعی رعیة فلم ینصح (٧١٥٠)، ومسلم، کتاب الإیمان، باب استحقاق الوالي الغاش لرعیته النار (١٤٢).

کاتێ کە خوای گەورە پلەو پایەیەکی دەداتێ و دەیکاتە بڕا گەورەی کۆمەڵێك و دەمرێت، لە ڕۆژێکدا دەمرێت کە ئەو ساختەی لەو کۆمەڵە کەسە کردووە ئیللا خوای گەورە بەهەشتی لێ حەرام کردووە)).

هەروەها لە هەردوو کتێبی (صحيح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عومەر)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((كلكم راع وكلكم مسؤولُ عن رعيته، الإمام راع))، واتە: هەر هەمووتان شوان و بەرپرسن و بەر پرسیارن لەو ژێر دەستەی کە پێتان سپێردراوە وە پێشەوا شوان و بەرپرسە..)) واتە: حاکم و فەرمانڕەوا، ئەمەیشە بەرپرسیارێتییەکی گەورەیە ((الإمام راع ومسؤول عن رعيته))، واتە: پێشەوا شوان و بەرپرسە و بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی)) ئایا من بە ئێوەم نەگوت کە بەرپرسیارێتی لەسەر هەمووانە، کەوابوو وا مەزانە تۆ بەرپرسیار نیت ئەگەر پلە و پایەکەت هەرچی بیت وە ئێستا ئەوە روون دەکەمەوە انشاء الله ((والرجل راع في أهله وهو مسؤول عن رعيته، والمرأة راعية في بيت زوجها ومسؤولة عن رعيتها، والخادم راع في مال سيده ومسؤول عن رعيته و كلكم راع و مسؤولُ عن رعيته)) وە پیاو شوان و بەرپرسە لەسەر خێزانەکەی و هەر ئەویش بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی، ئافرەت شوان و بەرپرسە لە ماڵی پیاوەکەیدا وە هەر ئەویش بەر پرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی، خزمەتکار شوان و بەرپرسە لە ماڵی گەورەکەیدا و هەر ئەویش بەرپرسیارە لەسەر ژێردەستەکەی، کەواتە هەر هەمووتان شوان و بەر پرسن و هەمووتان بەرپرسیارن لەسەر ژێر دەستەکەتان)) ئەوەتا پێغەمبەری خواﷺ لە سەرەتای فەرموودەکە و لە کۆتاییەکەی دووپاتی دەکاتەوە جارێکی تر دەڵێت ((و كلكم راع و مسؤولُ عن رعيته)).

کەوابوو سپاردە مانایەکی گەورەی هەیە، کە تەنها بواری فەرمانڕەوایی ناگرێتەوە، تەنها ئەوە ناگرێتەوە کە کەسێك شتێك لای کۆمەڵە خەڵکێك دادەنێ، هەروەها ئەمەیشە جۆرێکی ترە لە جۆرەکان و شێوەکانی سپاردە، هەروەکو لە

١- أخرجه البخاري، كتاب الجمعة، باب الجمعة في القرى و المدن (٨٩٣)، و مسلم كتاب الإمارة، باب فضيلة الإمام العادل (١٨٢٩).

پێشدا باسمان کرد: ((أد الأمانة إلى من ائتمنك، ولا تخن من خانك)) واتە: سپاردە بگەڕێنەوە بۆ ئەو کەسەی کە سپاردەکەی پێ سپاردووی و خیانەت مەکە لەوانەی خیانەتت بەرانبەر دەکەن))، لە جۆرەکانی سپاردە ئەوەیە کە کەسێك سپاردەیەك لای تۆ دابنێ شێوەکەی هەرچی بێت، جا ئەگەر پارەیەکی لای تۆ دانا یان کەس و کار و منداڵەکانی بە تۆ سپارد یان نهێنییەکی خۆی، بەڵام... ئاها بۆ هەر شێوەیەك لەو جۆرە سپاردانە شێوەیەکی ناپاکی و خیانەت هەیە... ناپاکی بۆنی دەرچووە و بڵاو بووتەوە، بۆنی گەنیوی و بۆگەنی بڵاو بووتەوە لەم سەردەمەدا کە رژێمی ڕۆژئاوا سەرکردایەتی دەکات ... چەندان خوێن رژان...! چەندەها جەستە پارچە پارچە بوون!! بە ناوی ئازادی یەوە، بەناوی دیموکراسییەوە... تاکو ئەو دوای ئەو هەموو درۆشمە درۆ و ناپاك و هەڵبەستراوانە... خوێن رژا لەسەر خاکی عێراق... لەسەر خاکی فلسطین... لەسەر خاکی لبنان... ئەفغانستان... شیشان، لە زۆر جێگای تر–کە لە پاشاندا بە درێژی باسی دەکەم انشاء الله–.. کەوایە سپاردە بارێکی قورس و گەورەیە... بیهێنە پێش چاوی خۆت کە ئاسمانەکان و زەوی و چیاکان... ئەم دروستکراوە گەورەو بەهێزە نەیتوانی ئەم سپاردەیە هەلگرێ... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ إِنَّا عَرَضْنَا ٱلْأَمَانَةَ عَلَى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱلْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا ﴾ الأحزاب:٧٢، واتە: بە راستی ئێمە سپاردە و (تەکالیف)ەکانمان خستە سەر ئاسمانەکان و زەوی و کێوەکان کەچی هیچیان لە خۆیانرا نەدی و لە هەلگرتنیان نکوولییان کرد.)).

ئەی خودایە!! هەموو ئەم دروستکراوە گەورانە رازی نەبوون کە ئەم بارە قورسە هەلگرێت...

﴿فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا ٱلْإِنسَٰنُ إِنَّهُۥ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا﴾ الأحزاب:٧٢، واتە: کەچی هیچیان لە خۆیانرا نەدی و لەهەلگرتنیان نکوولییان کردو نەچوونە ژێری و ترسان کە: نەتوانن هەڵسن بە جێبەجێکردنی داخوازییەکان کەچی مرۆڤ هاتە پێشەوەو و چووە ژێرباری و هەڵی گرت! بە راستی ناهەقی لە خۆکرد و

نەیزانی بە ئەنجام ئەگینا هەرگیز هەڵی نەئەگرت واتە: بە جێ هێنانی فەرمانەکانی خوا ئەوەندە گرنگە ئاسمان و زەوی و شاخەکان لە گەڵ ئەو هەموو توانایەدا بۆیان هەڵنەگیرا!! کەچی ئادەمیزاد – بە نەزانی خۆی – هەڵی گرت)).

بیهێنە پێش چاوی خۆت... ئاسمانەکان ترسی لێ نیشت !! زەوی ترسی لێ نیشت ! چیاکان لە هەڵگرتنی ئەو سپاردەیە ترسیان لێ نیشت ! کەچی مرۆڤی کەم تەمەن، لاوازی گێل، کە حەز و ئارەزووەکانی حوکمی بە سەردا دەکەن، ئەم مرۆڤە پێش دەکەوێت بۆ هەڵگرتنی ئەم سپاردەیە، جا ئەگەر هەر کەسێ بە جوانی و بە تەواوی بە جێی هێنا و بە پێی ویستی خوای گەورە ئەوا کەسێکی دەستپاکە... وە هەر کەسێ ناپاکی تیادا کرد ئەوا کەسێکی ستەمکار و نەفامە ﴿فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنسَانُ إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا﴾ لأحزاب:٧٢، واتە: مرۆڤ هاتە پێشەوەو و چووە ژێرباری و هەڵی گرت! بە راستی ناهەقی لە خۆکرد و نەیزانی بە ئەنجام ئەگینا هەرگیز هەڵی نەئەگرت)).

- پەرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: سپاردە چییە؟
- وەڵامەکە لەم مانایانەدایە...

ابن عباس رضي الله عنه دەڵێت: ((سپاردە ئەو فەرزانەیە کە خوای گەورە لەسەر بەندەکانی فەرزی کردووە))[1] هەمان پێناسە لە (سعید ی کوڕی جبیر) ەوە گێڕدراوەتەوە...

أبو العالية دەڵێت: ((سپاردە ئەوەیە کە فەرمانی پێکراوە و ئەوانەی کە نەهی لێ کراوە)).[2]

قتادة دەڵێت: ((سپاردە: ئایینە))،[3] جا ئایین هەمووی سپاردەیە، و سپاردەیش ئایینە...

کەواتە: ڕێزداران...سپاردە تەنها وشەیەك نییە! بەڵکو جێ بەجێ کردن و کردارە...

١ـ أخرجه ابن جرير في ((تفسير)) لسورة الأحزاب (٧٢).
٢ـ أخرجه ابن أبي حاتم في ((تفسيره)) كما في ((الدر المنثور)) (٦ / ٥٩١).
٣ـ أخرجه الطبري في ((تفسيره)) لسورة الأحزاب.

دەڵێم: ئەوەی کە ئەمڕۆ تەماشای ئەم واقیعە بکات بە دڵنیاییەوە دەزانێ کە کەسانێك ئێستا جیهان بەڕێوە دەبەن و مرۆڤایەتی بە تەواوی لە ناو دەبەن کەسانێکن ئەو کار و فەرمانەیان دراوەتە پاڵ لە کاتێکدا ئەوان شایستەی ئەو جێگەیە نین!.

لێرەدا لەگەڵ فەرموودەیەکی پێغەمبەری خواداﷺ رادەوەستم، کە ئیمامی أحمد لە (مسند)ەکەیدا و الحاکم لە (مستدرك)ەکەیدا بە سەنەدێکی(صحیح)[1] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (أبو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((سيأتي على الناس سنوات خداعات، يصدق فيها الكاذب، ويكذب فيها الصادق، ويؤتمن فيها الخائن، ويخون فيها الأمين، وينطق فيها الرويبضة)). قيل: وما الرويبضة؟ قال: ((الرجل التافه)). وفي لفظ: ((الرجل السفيه يتكلم في أمر العامة))، واتە: ساڵانێکی هەڵخەڵەتێنەر بە سەر خەڵکیدا دێت، باوەڕ بە کەسی درۆزن دەکرێت و کەسی ڕاستگۆ بە درۆ دەخرێتەوە، کەسی دەستپیس و ناپاك دەبێتە دەستپاك و کەسی دەستپاکیش دەبێتە دەستپیس و ناپاك، (الرويبضة) دێتە قسە کردن و دەبێتە دەم سپی. فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ (الرويبضة) کێیە؟ فەرمووی: کەسانێکی هیچ و پووچ و نەفام لە کاروباری گشتیدا قسە دەکەن)).

بەڵکو چەندەها بڕیار لە لایەن نەفامانەوە دەردەچێت کە بە هۆیەوە بە شێوەیەکی سەخت و پڕ لە ئازار خوێن دەڕێژرێ، لەسەر ڕووی زەویدا، خوێن بووەتە هەرزانترین شت، خوێنی خەڵکی حەڵاڵ کراوە بە هۆی چەند بڕیارێکەوە کە دڵەکان لە بن دەردەهێنن و جێ بە جێ دەکرێن، بە چەند وشەیەك دەگوترێت، چەندەها لەشکر و سوپا لەوپەڕی زەویەوە بە ڕێ دەکەون بۆ ئەوەی بێن بۆ ناو جەرگەی وڵاتی موسڵمانان !وە صەڵات و سەلام لەسەر ڕاستگۆی دەستپاك. کەوابوو سپاردە ئایینە و ئاینیش هەمووی سپاردەیە.

تۆ بەر پرسیاریت، منیش بەر پرسیارم، بۆچوونی دانانی پاساوهێنانەوە

١ـ أخرجه أحمد (٢ / ٢٩١، ٣٣٨)، وابن ماجه، كتاب الفتن، باب شدة الزمان (٤٠٣٦)، والحاكم (٤ / ٥٢١)، وصححه، ووافقه الذهبي، وحسنه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١٨٨٧).

(التبريرية) بۆ هەڵەکان و کەمتەرخەمی کەسایەتی و قسە هەڵواسین لەسەر فەرمانڕەوایان،یان لەسەر دوژمنان، یان لەسەر زانایان،ئەوا بۆچوونێکی ناپەسەند و نەویستراوە بە دەقی ئایەتی قورئانی پیرۆز، نابێت خەڵکی تر بکەیتە هەڵواسەیەك و بۆ ئەوەی هەڵەکانی خۆتی پیا هەڵواسێت ﴿أَوَلَمَّآ أَصَٰبَتۡكُم مُّصِيبَةٞ قَدۡ أَصَبۡتُم مِّثۡلَيۡهَا قُلۡتُمۡ أَنَّىٰ هَٰذَاۖ قُلۡ هُوَ مِنۡ عِندِ أَنفُسِكُمۡۗ﴾آل عمران: ١٦٥، واتە: ئاخۆ کاتێ زیانتان پێ گەیشت لە تێکشکانەکەی ڕۆژی ئوحوددا و سەرتان سوڕما، ئێوەش لە (بەدر) دوو ئەوەندە زیانتان بەوان گەیاند، گوتتان: هۆی دووچاربوونمان چی بوو؟، ئەی پێغەمبەر ﷺپێیان بڵێ: ئەوە هەر لە خۆتانەوە بوو تووشتان بوو، هۆی سەرەکی لە خۆتانەوە بوو چونکە ئێوە فەرمانی پێغەمبەرتانﷺ شکاند)).

براکەم ... من گەردیلەیەکی زۆر بچووك (کە تەنها بە میکروسکوب دەبینرێت) لە چاوی تۆدا دەبینم بەڵام چاوپۆشی لە پارچە دارێکی گەورە دەکەم لە چاوەکانی خۆمدا، تۆیش گەردیلەیەکی زۆر بچووك لە چاوەکانی مندا دەبینی کەچی چاوپۆشی لە پارچە دارێکی گەورە لە چاوەکانی خۆتدا دەکەیت، وای لێهاتووە هەر یەکێك لە ئێمە براکەی خۆی کردووەتە هەڵواسەیەك بۆ ئەوەی هەڵە و کەمتەرخەمییەکانی خۆی بەرانبەر بە خواکەی پیا هەڵواسێت، کەمتەرخەمییەکان بەرانبەر بە پێغەمبەرەکەی ﷺ ، ئەمجار بەرانبەر بە دینەکەی، ئەمجار بەرانبەر بە خودی خۆی، ئەمجار بەرانبەر بە کەس و کارەکەی، ئەمجار بەرانبەر بە کار و پیشەکەی، ئەمجار بەرانبەر بە خەڵکە نزیکەکانی خۆی، ئەمجار بەرانبەر بە خەڵکانی تر.. ! !

براکەم ... ئایین سپاردەیە... پەرستن سپاردەیە، فەرزەکان سپاردەن... جا نوێژیش سپاردەیە، ئایا ئەم سپاردەیە بە ویستی خوای گەورە جێ بە جێ دەکەیت؟ ئایا نوێژەکانت لە کاتی خۆیدا ئەنجام دەدەیت هەروەکو چۆن خوا و پێغەمبەرەکەتﷺ فەرمانیان پێ کردوویت؟ هەروەها ڕۆژوو سپاردەیە، ئایا ئەم سپاردەیە بە سپاردنەوە جێ بە جێ دەکەیت؟ یان جڵەوی چاوەکانی خۆت بەرەڵا دەکەیت بۆ تەماشاکردنی ئەوەی کە خوا حەرامی کردووە لە کاتی ڕۆژوودا؟ هەروەها زمانت جڵەوی بۆ شل دەکەیت بۆ گوتنی ئەوەی کە خوا پێی ڕازی نییە لە

ڕۆژانی ڕەمەزاندا؟هەروەها جلەو بۆ گوێیەکانت شل کردووە بۆبیستنی ئەوەی کە خوا حەرامی کردووە لەشەوان و ڕۆژانی مانگی ڕەمەزاندا؟ئایا ئەم سپاردەیە حەقی خۆیت داوە؟

هەروەها زەکات... ئایا ئەو سپاردەیە بە جوانی جێ بە جێت کردووە؟ ئایا ئەو سامانەی کە هەتە لە حەڵاڵدا کۆت کردووەتەوە؟ لە خودا ترساوی لە کاتی کۆ کردنەوەیدا؟ حەقی هەژاران و نەدارانت لێ دەرهێناوە؟

هەروەها حەج سپاردەیە... ئەگەر خوای گەورە ڕزقەکەتی فراوان کردووە... بۆ حەجەکەت ئەنجام نادەیت؟

بە کابرایەکم گوت: (کاتێ بینیم خوای گەورە رزقی فراون کردووە): براکەم بۆ ناڕۆیت بۆ ئەنجامدانی حەجەکەت؟ گوتی: ئەی شێخ... دەتەوێت بڕۆم شەست هەزار خەرج بکەم بۆ ئەوەی لە کەعبە بەردێك ماچ بکەم؟! ئا بەم شێوەیە — پەنا بە خوا — جا ئەمە شێوەیەکە لە شێوەکانی خیانەت، کەوابوو فەرزەکان سپاردەن وە ئەندامەکانی لاشەت سپاردەن... چاوەکانت سپاردەن، گوێیەکانت سپاردەن، زمانت سپاردەیە، دامێنت سپاردەیە... پێیەکانت... دەستەکانت... هەموو ئەندامەکانی لاشەت سپاردەن.

بە جوانی لە گەڵ مندا بیر لەو ئایەتەی خوای گەورە بکەرەوە ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُو۟لَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا﴾ الإسـراء: ٣٦، واتە: بە دوای شتێکدا مەچۆ و نەزانی چییە و چۆنە و زانیاریت دەربارەی نییە، واتە: تا بە تەواوی زانینت بە شتێ نەبێت، هەنگاوی جیددی بۆ نەنێیت و قسەی لێ نەکەیت و بە دووی گومان مەکەوە، چونکە بە ڕاستی هەموو ئەمانە: (گوێ و چاو و دڵ) هەریەکەیان لە ڕۆژی قیامەتدا بەرپرسیارن لێی)).

دڵنیابە کە دەربارەی هەموو ئەم ئەندامانە پرسیارت لێ دەکرێت، چونکە هەموو ئەوانە سپاردەن لای تۆ، ئایا ئەم سپاردانەت بە جوانی و سپاردنەوە بە کار هێناوە؟ یان تۆ کەوتویتە ناو خیانەتەوە؟

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَخُونُواْ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ وَتَخُونُوٓاْ أَمَٰنَٰتِكُمْ ﴾ الأنفال: ٢٧، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ! گزی و خیانـەت لـە خوا و لە پێغەمبەر و لە سپاردەکانتان مەکەن، واتە: نەیار و دوژمنی ئەوان مەکەنـە یار و دۆسـتی خۆتـان و نهێنییـەکانیان لا بـدرکێنن بـۆ خۆیـشتان چـاك ئـەزانن، کـە گوناه و تـاوانی خەیانـەت کـردن چـەندە گەورەیـە و دەشـکەرێتەوە سـەر ئەسـتۆی ئێوە)).

ئایا بەندەیەك دەتوانێت خیانەت لە خوا و پێغەمبەرﷺ بکـات؟ بـەڵێ... چۆن؟

ابـن عبـاس[1] دەفـەرموێت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَخُونُواْ ٱللَّهَ ﴾ بـە وازهێنـان لـە فـەرزەکانی ((وَٱلرَّسُولَ)) بـە فەوتانـدن و بـزر کردنـی سـوننەتەکان و ئەنجامـدانی سەرپێچییەکانی ((وَتَخُونُواْ أَمَانَاتِكُمْ)) ئەو سپاردانە لە نێو خۆتاندا پووچ مەکەنـەوە بە بزر کردن و فەوتاندنی)) .

ئایا ئێستا زانیت کـە بەنـدە چـۆن خیانـەت دەکـات لـە پەروەدگارەکـەی؟ چۆن خیانەت لە پێغەمبەرەکەیﷺ دەکات؟ کەوابوو خێراکە –براکەم– بۆ ئەوەی ببیتـە کەسـێکی ئـەهلی سـپاردە، ببـە کەسـێکی دەسـتپاك بـە جـێ بـەجێ کردنـی فەرمانەکان... ببـە کەسێکی دەستپاك بـە وازهێنـان لـە قەدەغـەکراوەکان... ببـە کەسێکی دەسـتپاك بـە وەسـتان لەسـەر سـنوورەکانی خـوای پـەروەردگار ... ببـە کەسێکی دەستپاك لە گەڵ خۆشەویستە هەڵبژێردراوەکەتـداﷺ بـە شـوێن کـەوتنی سـوننەتەکەی... بـە بـەرگری و پاراسـتنی شـەریعەتەکەی... بـە گەیانـدنی بانگەوازەکـەی و هەوڵـدان بـۆ دینەکـەی لـە نێـو خەڵکیـدا بـە قـسەکانت، بـە ڕاستگۆیەکەت، بە ڕەوشتت، بە ئاکارەکانت، بە کردەوەکانت...

لێرەدا ئاوڕدانەوەیەکی گرنگ هەیە پێم خۆشە کـە ئاگادارت بکەمـەوە ئـەویش: هـیچ مانـای نییـە کاتێـك کـە فـلان خیانـەتت لـێ دەکـات و تـۆیش خیانـەتی لـێ

---

[1] ـ أخرجه ابن جرير الطبري في تفسيره (لسورة الأنفال: ٢٧)،،ابن أبي حاتم في ((تفسيره))، وانظر: ((الدر المنثور)) (٤ / ٤٥، ٤٦).

دەکەیت!! نەخێر... بەڵکو ئەگەر جگە لە موسڵمانان خیانەت بکەن ئەوا ئەهلی ئیسلام خیانەت ناکەن... ئەگەر جگە لە موسڵمانان غەدر بکەن ئەوا موسڵمانان غەدر ناکەن... چونکە ئێمە دینێکمان هەیە قسەکانمان و کردەوەکانمان و هەستەکانمان و ڕەوشتەکانمان ڕێك دەخات وە بۆ هیچ کەسێك نییە کە ئەوەی بیەوێ بیکات و لە چی کاتێکدا بیکات... نابێت هیچ کەسێك ئەوەی ئەیەوێ بیڵێت لە هەر کاتێکدا خۆی بیەوێ... نەخێر... چونکە تۆ دینێکت هەیە هەموو هەڵسوکەوتێکی تۆی ڕێکخستووە تەنانەت خۆشەویستی... ڕق لێ بوون... بەخشین... گرتنەوە... کەوابوو تۆ لە سەرتە پارێزگاری سپاردە بکەیت، لە هەموو کات و ساتێکدا لە هاتن و ڕۆیشتندا لە چوونە ژوورەوە و دەرچووونتدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَقُل رَّبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ ﴾ الإسراء:٨٠، واتە: ئەی موحەممەدﷺ بڵێ: پەروەردگاری من ! لە هەر جێگایە هەم و هەر کارێکم بە دەستەوە بێ هاوکاری و یارمەتیم بدە بۆ ئەنجامدانی چ لە دونیا و چ لە پاشە ڕۆژدا تا بە ڕاست و ڕاستانە بتوانم ئەنجامی بدەم، واتە: با هەردەم جێگەی ڕەزامەندی تۆ بێت، بە ڕاست و ڕاستانە و سەرفرازانەش لە جێگایەدا بەڕێم بکە بە کورتی: چوونم بۆ هەر جێگایەك هەر لە بەر ڕەزامەندی و خۆشنوودی تۆ بێت دەرچوونیشم بۆ هەر جێگایەك با بە پێی مەیل و خواستی تۆ بێ و بتوانم بە باشی لێیان بچمە دەرێ)).

کەوابوو دەبێ جێگای چوونە ژوورەوەت چوونە ژوورەوەیەکی ڕاست بێت وە جێگای دەرچوونت دەرچوونێکی ڕاست بێت... با قسە و کردەوەکانت قسە و کردارێکی ڕاست بێت...

ئەمە ئیمانداری دەستپاکە.... جا هەموو ئیمانداران دەستپاکن، دووڕووەکان ناپاك و خائینن – داوای لێبوردن دەکەم کە شێوازی قسەکانم توندن بەڵام ئەوە ڕاستییە – چونکە کەسی دووڕوو ناپاکە (خائینە) وە بۆ خیانەتەکەی چەند نیشانەیەك هەیە...

له هەردوو کتێبی (صحیح البخاری ومسلم)[١] دا هاتووه له فەرمووده‌یەکی (أبی هریره) ەوه کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((آیة المنافق)) واته: نیشانەکانی دووڕوو ((ثلاث: إذا حدث کذب)) واته: سێ دانەن: ئەگەر قسەی کرد درۆ دەکات)) خودایه ئێمه و ئێوه رزگار بکات له درۆ وه بمانگێڕه له راستگۆکان ((وإذا وعد أخلف، وإذا أؤتمن خان)) واته: ئەگەر بەڵێنی دا ئەوا نایباته سەر و ئەگەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات)).

بەڵێ خیانەت ئاکارێکه له ئاکارەکانی دووڕوویی.

له هەردوو کتێبی (صحیح)[٢] دا هاتووه له فەرمووده‌یەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوه کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی:: ((أربع من کن فیه کان منافقا خالصا، ومن کانت فیه خصلة منهن کانت فیه خصلة من النفاق حتی یدعها، إذا اؤتمن خان، وإذا حدث کذب و إذا عاهد غدر و إذا خاصم فجر)) واته: چوار ئاکار و رەوشت هەن هەرکەسێ تێیدا بوو ئەوا دووڕووەیەکی روونه . وه ئەگەر هەرکەسێك ئاکارێکی تێدا بوو ئەوا ئاکارێکی له دووڕووی تێدایه تاکو وازی لێ دەهێنێ: ئەگەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات و ئەگەر قسەیەکی کرد درۆ دەکات و ئەگەر پەیمانێکی دا ئەوا غەدر دەکات و ئەگەر دوژمنایەتی و نەیارێتی کەسێکی کرد ئەوا له راستی لا دەدا))

کەوابوو... ئیمانداران دەستپاکن... دووڕووەکان ناپاك و خائینن... بۆیه سپاردەکان جێ به جێ بکه و خۆت مەچوێنه به دووڕووەکان له هیچ ئاکارێك له ئاکارەکانیان...

هەروەها بزانه که تەنها وشەیەك سپاردەیه... تەنها وشەیەك به کەم مەزانه... هەرچەنده ئەو وشەیه بینراو بێت یان خوێندراو یان بیستراو یان وێنەکێشراو یان نوسراو... چونکه رەنگه به تەنها وشەیەك ڕەزامەندی خوا به دەست بهێنی، یان به

١ـ أخرجه البخاري، کتاب الإیمان،باب علامات المنافق(٣٣)،ومسلم، کتاب الإیمان،بیان خصال الإیمان (٥٩).

٢ـ أخرجه البخاري،کتاب الإیمان،باب علامات المنافق(٣٤)، ومسلم، کتاب الإیمان،بیان خصال الإیمان (٥٨).

تەنها وشەیەك توشی پەستی خوا ببی، من یادی خۆم و براكانم لە ئەهلی زانست دەكەمەوە، براكانم لە ئەهلی ئەدەب، ڕۆژنامەوانان و بیرمەندان و پەروەردەكاران و فێركاران... وە بە هەمووان دەڵێم... تەنها وشەیەك سپاردەیە ..! داوا لە خوا دەكەم كە من و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی ئەم جۆرە سپاردەیە وە بۆ هەموو شێوەیەك لە جۆرەكانی سپاردە... بۆیە چاودێری خواكەت بكە –برای موسڵمانم– لە پێش ئەوەی تەنها وشەیەك بە زمانتدا بێت وە پێش ئەوەی قسە بكەیت...

لە هەردوو كتێبی (صحیح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەكی (أبوهریرە)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن العبد لیتكلم بالكلمة من رضوان الله لا یلقي لها بالا یرفعه الله بها درجات، وإن العبد لیتكلم بالكلمة من سخط الله لا یلقي لها بالا یهوي بها في جهنم))، واتە: بەندەی وا هەیە تەنها وشەیەك لە ڕەزامەندی خوادا دەڵێت و گوێی پێ نادا كەچی خوای گەورە بە هۆیەوە پلەی بەرز دەكاتەوە و بەندەیەك تەنها وشەیەك لە پەستی خوادا دەكات و گوێی پێ نادا كەچی بە هۆیەوە دەهاوێژرێتە ناو دۆزەخەوە)).

لە گەڵ مندا بیر بكەرەوە لەو ئایەتەی كە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَّا يَلْفِظُ مِن قَوْلٍ إِلَّا لَدَيْهِ رَقِيبٌ عَتِيدٌ﴾ ق: ١٨، واتە: هەر وتەیەكی لە دەم دەردەچێت فریشتەی چاودێری ئامادە لە لایەتی دەینووسێ ئایا فریشتەكان هەموو قسەیەك دەنووسن؟ یا تەنها ئەو قسەیە دەنووسن كە پاداش و تۆڵەی هەیە؟ بەڵێ بە پێی ئەم ئایەتە هەموو وتە و قسەیەك ئەنووسن)).

هەروەها نهێنی سپاردەیە... ئەگەر هەر برایەك نهێنییەكی خۆی لای تۆ دركاند ئەوە تۆ ببە كەسی ئەهلی پاراستنی ئەو سپاردەیە وە هەرگیز نهێنی براكەت مەدركێنە... تۆیش ئەی خوشكی بەڕێزم ئەگەر یەكێك لە دەستە خوشكەكانت نهێنییەكی خۆی لای تۆ دركاندا ئەوا ببە كەسی ئەهلی پاراستنی ئەو نهێنییە وە

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب الرقاق، باب حفظ اللسان (٦٤٧٧) واللفظ له، و مسلم كتاب الزهد و الرقاق، باب التكلم بالكلمة یهوي بها في النار (٢٩٨٨).

هەرگیز سپاردەکەی بزر مەکە و مەیفەوتێنە... لە نابوتترین جۆری خیانەت ئەوەیە کە پیاوێك لە گەڵ خێزانەکەیدا و لە جێگادا دوو بە دوو بوونەوەدا ئەم قسەی خۆی لای ئەو باس کرد و ئەویش قسەی خۆی لا ئەم باس کرد کاتێ کە ڕۆژ بووەوە دادەنیشێت لە نێو هاوەڵ و هاوڕێ و هاوکارەکانیدا لەسەر کار یان لە نوسینگە یان لێرە یان لەوێ و نهێنی ژنەکەی خۆی دەدرکێنێ بەڕاستی ئەمە خیانەتێکی بۆگەن و گەنیوە...

تکام وایە لە گەڵ مندا بیر لەم هەڕەشەیە بکەیتەوە، لە فەرموودەیەکدا کە ئیمامی (مسلم)[١] ڕیوایەتی کردووە لە فەرموودەی (ابی سعید الخدری)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن من أشر الناس عند الله منزلة يوم القيامة)) واتە: لە خراپترینی پایەی خەڵکی لە لای خوا لە ڕۆژی قیامەتدا))، لە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە : ((إن أعظم الأمانة عند الله يوم القيامة: الرجل يفضي إلى امرأته و تفضي إليه، ثم ينشر سرها)) واتە: لە مەزنترین سپاردە لای خوا لە ڕۆژی قیامەتدا ئەوەیە: پیاوێك نهێنی خۆی لای ژنەکەی باس دەکات و ژنەکەی نهێنی خۆی بۆ پیاوەکەی باس دەکات کەچی پاشان نهێنییەکەی بڵاو دەکاتەوە)) ولا حول ولا قوه الا بالله.

ئازارەکان زۆرترە و زیاتر دەبێت کاتێ دەبیسم یان هەندێ نامە دەخوێنمەوە لەوانەی بۆم دەنێرن یان هەندێ جار پرسیارم لێ دەکرێ لەو جۆرە وشانەی کە دەگوترێت بە بێ هیچ ڕێکخەرێك لە هەندێ لە نوسینگەکانی کارکردندا هەندێ جار خوشکی زێردارمان دادەنیشێ و گفت و گۆ دەکات لەسەر کارەکەی لە گەڵ پیاوێکدا (بە بانگەشەی برادەری) دەربارەی نهێنییەکانی جێگەی خەوتن... یان پیاوێك لەسەر کارەکەی دادەنیشێت بۆ برادەرێکی باسی نهێنییەکانی جێگای خەوتن دەکات لە گەڵ خێزانەکەیدا... بە ڕاستی ئەمە خیانەتێکی بۆگەنی گەنیوە...

لە ناسکترین باس لەم بابەتەدا خوێندبێتمەوە ئەوەیە، کەوا کابرایەکی هۆشمەندی چاکەکاری دەستپاك هەبوو ویستی خێزانەکەی خۆی تەڵاق بدات بە هۆی جیاوازییەکەوە لە نێوانیاندا ڕوویدا بوو، هەندێ خەڵکی چوون بۆ لای و

١ـ أخرجه مسلم، كتاب النكاح، باب تحريم إفشاء سر المرأة (١٤٣٧).

گوتیان: بۆ دەتەوێ خێزانەکەت تەڵاق بدەیت؟ چی شتێکی بە دڵت نییە؟ ئەم کابرا دەستپاك و دەمپاکە فەرمووی: کەسی هۆشمەند نهێنی خێزانی خۆی ئاشکرا ناکات !.. خوای گەورە قەدەری وابوو کە خێزانەکەی خۆی تەڵاق دا پاشان ڕۆیشتن بۆ لای (لە پاش ئەوەی تەڵاقی دابوو) گوتیان: تۆ ئێستا تەڵاقت داوە ئایا بۆچی ئەو ژنەت تەڵاق دا؟ ئەم پیاوە دەستپاکە فەرمووی: چیم دەوێ لە ژنی خەڵکی؟ ئەمە چۆن سپاردەیەکە؟؟!! بە ڕاستی ئەوانە دەستپاکن...

هەروەها زانست لای زانا سپاردەیە، ئەگەر لە خواترسا و ئەوەی لە سەرێتی بە جوانی جێ بە جێی کرد... بە تێگەیشتنی وردەوە... بە تێگەیشتنێکی قووڵەوە... بە چەند وشەیەکی ڕاستەوە، ئەم زانستەی ساختە نەکرد و ئەم زانستەی لە پێناوی ئارەزووەکانیدا پێشکەش نەکرد یان لە پێناوی دونیادا یان لە پێناوی ساماندا یان لە پێناوی پلە و پایەدا... ئەوا کەسێکی دەستپاکە وە هەرکەسێ زانستەکەی خۆی شاردەوە لە کاتێکدا دەزانێ ئەوا لە ڕۆژی قیامەتدا بە لەغاوی ئاگرین لەغاو دەکرێت.. چونکە کەسێکی ناپاك و خائینە و سپاردەکەی فەوتاندووە و بزری کردووە... داوا لە خوا دەکەم کە من و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی سپاردە.

هەروەها قەرز سپاردەیە... پێویستە لە سەرت – برای موسڵمانم – ئەی ئەو کەسەی کە قەرزت لە براکەت بردووە دەبێ دەستپاك بیت وە دەبێ حەقەکەی خۆی لە کاتی دیاری کراودا ببەیتەوە ئەگەر توانات هەبوو ئەو قەرزە بدەیتەوە، کاتێ ڕزقەکەت فراوان بوو ئەوا فێڵ دەکەیت وەکو فێڵی ڕێوییەکان... ئەمەیشە جۆرێکە لە جۆرەکانی خیانەت کەوابوو قەرز سپاردەیە... پێویستە لە سەرت دەبێت دەستپاك بیت لەم سپاردەیە ..

لە ناسکترین شت لەم بابەتەدا خوێندبێتمەوە ئەوەیە کە ئیمامی (البخاری)[1] بە شێوەی (تعلیق بصیغە الجزم) لە فەرموودەی (ابو هریرە) ەوە ڕیوایەتی کردووە لە پێغەمبەری خوداوەﷺ کە فەرموویەتی: ((أنه ذكر رجلا من بني إسرائيل سأل بعض بني اسرائيل أن يسلفه ألف دينار فقال: ائتني بالشهداء أشهدهم فقال كفى بالله

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب الكفالة، باب الكفالة في القرض و الديون بالأبدان و غيرهما (٢٢٩١) معلقاً.

شهيدا قال: ائتني بالكفيل قال كفى بالله كفيلا قال صدقت فدفعها إليه إلى اجل مسمى فخرج في البحر فقضى حاجته ثم التمس مركبا يركبها يقدم عليه للأجل الذي أجله فلم يجد مركبا فأخذ خشبة فنقرها فأدخل فيها ألف دينار وصحيفة منه إلى صاحبه ثم زجج موضعها ثم أتى بها الى البحر فقال اللهم إنك تعلم أني كنت تسلفت فلانا ألف دينار فسألني كفيلا فقلت كفى بالله كفيلا فرضي بك وسألني شهيدا فرضي بك وإني جهدت أن أجد مركبا أبعث إليه الذي له فلم أقدر، وإني أستودعكها فرمى بها في البحر حتى ولجت ثم انصرف وهو في ذلك يلتمس مركبا يخرج إلى بلده فخرج الرجل الذي كان أسلفه ينظر لعل مركبا قد جاء بماله فإذا بالخشبة التي فيها المال فأخذها لأهله حطبا فلما نشرها وجد المال والصحيفة ثم قدم الذي كان أسلفه فأتى بالألف دينار فقال: والله مازلت جاهدا في طلب مركب لآتيك بمالك فما وجدت مركبا قبل الذي أتيت فيه،قال: هل كنت بعثت إلي بشيء ؟ قال أخبرك أني لم أجد مركبا قبل الذي جئت فيه قال: إن الله قد أدى عنك الذي بعثت في الخشبة فانصرف بالألف دينار راشدا))، واتە: باسى كابرايەكى كرد لە بەنى ئیسرائیل داواى لە كابرايەكى تر كرد هەر لە بەنى ئیسرائیل كە هەزار دينارى بە قەرز پىێ بدات، كابرا فەرمووى: چەند كەسێكم بۆ بهێنە تا ببنە شايەت لە نێوانماندا، ئەويش فەرمووى: خودا بەسە ببێتە شايەتى نێوانمان، ئەويش فەرمووى: كەوابوو كەفيلێكم بۆ بهێنە، ئەويش فەرمووى: خودا بەسە ببێتە كەفيلم، فەرمووى: ڕاست دەكەى ئەويش پارەكەى پێدا بۆ ماوەيەكى ديارى كراو، ئەويش دەرچوو سوارى دەريا بوو وە پێويستييەكەى خۆى جێ بە جێ كرد، ئەمجار بە دواى كەشتيەكدا دەگەڕا بۆ ئەوەى سوارى ببێت و لە كاتى ديارى كراودا بگەڕێتەوە كەچى هيچ كەشتييەكى نەدۆزييەوە، بۆيە پارچە دارێكى هێناو هەڵيكۆڵى هەزار دينارەكەى تێ كرد و نامەيەكى لە گەڵدا نارد بۆ كابراى هاوڕێى ئەمجار جێگاكەى رێك و پێك كرد پاشان هێنايە سەر روبارەكە و فەرمووى: ئەى پەروەردگارى من! خۆت باش دەزانى كەوا من لە فلان كەس هەزار دينارم قەرز كردبوو ئەويش داواى كەفيلى لێ كردم منيش گوتم: خودا بەسە ببێتە كەفيلم وە ئەويش بە كەفالەتى تۆ رازى بوو، ئەمجار داواى شايەتى لێ كردم و

منیش گوتم: خودا بەسە ببێتە شایەتی نێوانمان وە ئەویش بە شایەتی تۆ رازی بوو وە خۆت باش دەزانی کەوا من هەوڵێکی زۆرم دا بۆ ئەوەی کەشتیەك بدۆزمەوە تا پارەکەی پێدا بنێرمەوە کەچی نەمتوانی بۆیە من ئەم پارەیەت پێ دەسپێرم، ئەمجار فڕێی داوە ناو دەریاکە تاوەکو نوقمی ئاوەکە بوو، ئەمجار گەڕایەوە، لە گەڵ ئەوەیشدا بە دوای کەشتییەکدا دەگەڕا بۆ ئەوەی بگەڕێتەوە وڵاتەکەی خۆی، جا ئەو کابرایەی کە پارە قەرزەکەی دابوویە لە ماڵ دەرچوو بۆ سەر دەریا بەڵکو کەشتییەك بگەڕێتەوە و پارەکەی بۆ هێنابێتەوە، جا لەسەر دەریاکە پارچە دارەکە کە پارەکەی تێدا بوو بینی، ئەویش هەڵیگرت و بردیەوە بۆ ماڵ بە مەبەستی بە کار هێنانی بۆ سوتەمەنی کاتێ کردیەوە پارە و نامەکەی تێدا دۆزییەوە، پاشان کابرای قەرزار گەڕایەوە و هەزار دینارەکەی لە گەڵ خۆیدا هێنا و فەرمووی: سوێند بە خوا من بەردەوام هەوڵم دەدا بۆ ئەوەی کەشتیەك بدۆزمەوە تا لە کاتی خۆیدا پارەکەت بۆ بگێڕمەوە کەچی هێچ کەشتیەکم لە پێش ئەم کەشتیە نەدۆزییەوە، فەرمووی: ئایا تۆ هیچ شتێکت بۆ من ناردووە؟ فەرمووی: من پێت دەڵێم لە پێش ئەم کەشتییە کە پێی هاتووم هیچ کەشتیەکی ترم نەدۆزییەوە، فەرمووی: کەوابوو بزانە کەوا خوای گەورە ئەو پارەی کە بە پارچە دارەکەدا ناردبووت گەیاندیە دەستم، ئەویش گەڕایەوە بە هەزار دینارەکەی خۆیەوە)) .

تەماشای سپاردەی قەرزدار و قەرزدەر بکە !!((فمن أخذ أموال الناس يريد أداءها أدى الله عنه ومن أخذ أموال الناس يريد إتلافها أتلفه الله))[1] هەروەکو راستگۆ فەرموویەتیﷺ... واتە: هەرکەسێ پارەی لە خەڵکی بە قەرز برد و دەیەوێ بیگێڕێتەوە ئەوا خوای گەورە یارمەتی دەدات بۆ دانەوی، هەرکەسێ پارەی لە خەڵکی برد و دەیەوێ بیفەوتێنێ ئەوا خوای گەورە دەیفەوتێنێ)).

هەروەها بازرگانی سپاردەیە، ئیمامی (البخاري ومسلم)[2] ریوایەتیان کردووە لە

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الاستقراض و أداء الديون و الحجر و التفليس، باب من أخذ أموال الناس يريد أداءها أو إتلافها (٢٣٨٧) من حديث أبي هريرةؓ.

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب البيوع، باب إذا بيّن البيعان، ولم يكتما، ونصحا (٢٠٧٩)، ومسلم كتاب البيوع، باب الصدق في البيع و البيان (١٥٣٢).

فەرموودەیەکی (حکیم ی کوڕی حزام)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((البيعان بالخيار ما لم يتفرقا، فإن صدقا و بينا بورك لهما في بيعهما، وإن كتما و كذبا محقت بركة بيعهما))، واتە: کڕین و فرۆشتن لە نێوان دوو کەسدا بە هەڵبـژاردن دەبێت (واتە: ئەگەر بیەوێ بیکڕێ یان نا) بە مەرجێ لە یەك جیانەبنەوە، جا ئەگەر ڕاستیان کرد و هەموو شتێکیان ڕوون کردەوە ئەواخوای گەورە بەرکەت دەخاتە ناو ئەو کڕین و فرۆشتنەوە، بەڵام ئەگەر درۆیان کرد و لە یەکتر شتیان شاردەوە ئەوا بەرکەت لەو کڕین و فرۆشتنەدا نامێنێ)).

هەروەها ئەو ژنەی کە لە لای تۆیە سپاردەیە، دڵنیابە کە دەربارەی ئەو پرسیارت لێ دەکرێت لە بەردەستی خوادا وە بزانە کە نەیار و دوژمنت جگە لە خێزانەکەت ئەگەر ستەمی لێ بکەیت ئەوا پێغەمبەری خوایەﷺ هەروەکو لە (مسند أحمد) و (سنن ابن ماجه)و (مستدرك الحاكم)و (صحيح ابن حبان) و جگە لەوان[١] لە فەرموودەیەکی(ابو هريره)ەوە هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((اللهم إني أحرج عليكم حق الضعيفين اليتيم والمراة))، واتە: ئەی خودایە... من نرخ و بەهای مافی ئەو دوو بەندە لاوازەت لا گران دەکەم: هەتیو و ئافرەت)).

هەروەها ئەو پیاوەی لە لای تۆیە سپاردەیە (ئەی خوشکی بەڕێزم) دڵنیابە کە پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی, جا ئەگەر لە ماڵەوە نەبوو ئەوا دەستپاك بە و سامانەکەی بپارێزە، ناموسەکەی بپارێزە، شەرەفەکەی بپارێزە، ئابڕۆکەی بپارێزە، پلە و پایەکەی بپارێزە، منداڵەکانی بپارێزە، بە پەروەدەیەکی سەنگینەوە پەروەدەیان بکە لەسەر قورئان و سوننەت، لەسەر قسەی ڕاستی و لەسەر کردەوەی چاك و دڵنیابە کەوا منداڵەکانت سپاردەن... لە بەر دەستی خوادا دەربارەی ئەو سپاردەیە پرسیارت لێ دەکرێت، خوای گەورە دەفەرموێت ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ وَأَهۡلِيكُمۡ نَارٗا وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلۡحِجَارَةُ عَلَيۡهَا مَلَٰٓئِكَةٌ غِلَاظٞ شِدَادٞ لَّا يَعۡصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمۡ وَيَفۡعَلُونَ مَا يُؤۡمَرُونَ﴾ التحريم: ٦، واتە: ئەی ئەوانەی

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢ / ٤٣٩)، وابن ماجه، كتاب الأدب، باب حق اليتيم (٣٦٧٨)، والنسائي في ((الكبرى)) (٩١٤٩)، والحاكم (١/١٣١)، وابن حبان (٥٥٦٥)، وصححه العلامة الألباني في ((الصحيحة)) (١٠١٥).

باوەڕتان هێناوە! خۆتان و ژن و ماڵ و کەس وکارەکەتان بپارێزن لە ئاگرێك سووتەمەنییەکەی جەستەو لاشەی مرۆی کافر و بەردە، یان ئەو بەردانەن خەڵکی دەیپەرستن، مەبەست ئەوەیە کە زۆر بڵێسەدار و بە گڕ و گەرمە،ك ئاگری ئەم دونیا نییە کە تەنها بە دار و بە چیلکە هەڵگیرسێ بەڵکو ئەو بە بەرد زیاتر گردەگرێ و بڵێسە ئەسێنێ ! کۆمەڵە فریشتەیەکی زبر و توند و تیژ بە سەریەوەن هەر چەندە داوای بەزەییان لێ بکرێ کەڵکی نییە نافەرمانی خوا ناکەن لە هەرشتێك فەرمانیان پێ بکا وە هەر فەرمانێکیشیان پێ بسپێرێ بە خێرایی ئەنجامی دەدەن)) .

داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە لە خیانەت پاك بکاتەوە...

ڕێزداران... چەند پێویستیمان بە سپاردەیە!! بە قەستی درێژەم بە باس و شێوەکانی سپاردە دا چونکە ئێمە لەوپەڕی پێویستی داین بۆ سپاردە، هەر یەکێك لە ئێمە سپاردەیەکی پێی سپێردراوە وە یادی خۆم و براکانم و خوشکانم دەخەمەوە کەوا ببینە ئەهلی ئەو سپاردەیە جا قەبارەکەی چەند بێت... بزانە تۆ لەو پلە و پایەی کە تیایدا دەبیت دەستپاك بیت... هەر لار و لەوێریەك لە ئەنجامدانی کارەکەتدا بە وەرگرتنی بەرتیل یان خواردنی سامانی خەڵکی بە ناڕەوایی یان فەوتانی بەرژەوەندییەکانی خەڵکی... ئەوە شێوەیەکە لە شێوەکانی خیانەت... فەوتانی سامانی گشتی بە بانگەشەی ئەوەی کە سامانی بێ سەرپەرشت (سایب) خاوەنی نییە و چاودێری نییە وە دڵنیابە کە فەوتاندن و خەرج کردن لە جێگەیەکی بێ سوود دا ئەوا ناشیرینترین شێوەیە لە شێوەکانی خیانەت.

کەوابوو با لە خوا بترسین و پاراستن و چاودێری خوا بکەین... دڵنیابە کەوا خوای گەورە دەبینی و دەبیسێ وە فەوتان و بزرکردنی سپاردە ڕوویداوە وە پێغەمبەری خوا ﷺ کردوویەتییە نیشانەیەك لە نیشانەکانی قیامەت، ئەوەتا ئێمە بە چاوی خۆمان دەیبینین و هەستی پێ دەکەین کەوا بڵاو بووەتەوە لە ئاستی مرۆڤایەتی بە بێ ناکۆکی و جیاوازی و لا حول ولا قوە الا باللە.

داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی سپاردە... من و ئێوە لە خیانەت بپارێزێ... چاومان گەش بکاتەوە بە بینینی سەرکەوتنی ئیسلام و عیززەتی موسڵمانان، هەر خۆی پشت و پەنامانە و بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا.

لە نیشانە بچووکەکانی قیامەت

زۆربوونی کوشتن و بڵاو بوونەوەی داوێن پیسی و دزی...

لەم بەشەدا باسەکەمان–بە پشتیوانی و یارمەتی خوا– دەربارەی نیشانەیەکی ترسناك، کە بە شێوەیەکی ترسناك و دیار بڵاو بووەتەوە... هەر کاتێك دەخوێنمەوەو ئەو هەموو دیمەنانە دەبینم ئەوا دڵەکان لە بن دەردەهێنن لە پەخشنامە هەواڵییەکان و لە ڕێگای کەناڵە ئاسمانییەکانەوە یان لە ڕێگای ئیزگەکانەوە یان ڕۆژنامەو گۆڤارەکانەوە... سوێند بەو خوایەی کە جگە لەو هیچ خوایەکی تر نییە خۆشەویستیم بۆ پێغەمبەری خواﷺ زیاد دەکات، باوەڕ و دڵنیاییم زیاد دەکات کەوا خۆشەویستە هەڵبژێردراوەکەم هیچ شتێك کەوا ڕوویداوە یان ئێستا تیایداین یان لە داهاتوودا ڕوودەدات لە هەموو بوونەوەردا و لە پێش قیامەت ئیللا پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە، ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات وەکو خۆی ڕوویداوە، پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەو شێوازە کوشتنە نابووتەی کردووە کە ئەمڕۆ دەیبینین لە هەر پەخشنامەیەك لە پەخشنامە هەواڵییەکان وە ڕەنگە زیادە ڕەویم نەکردبێت کاتێ بڵێم: هیچ پەخشنامەیەکی هەواڵی یان ڕۆژنامەیەکی رامیاری نییە باسی ئەو جۆرە تاوانە خراپانە نەکات... دەربارەی ئەو هەموو خوێنە کە دەڕژێت و دەڕوات وە دەربارەی ئەو هەموو جەستانە کە ڕۆژانە پارچە پارچە دەکرێن لەسەر ڕووی زەویدا...

لە گەڵ مندا بیر بکەرەوە و دڵ و بوون و هۆشت کۆ بکەرەوە، ئیمامی (مسلم) لە (صحیح)[1] ەکەیدا ریوایەتی کردووە لە فەرموودەیەکی (ابوهریرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى يكثر الهرج)) قالوا: وما الهرج يا رسول الله؟ قال: ((القتل القتل)) واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو (الهرج) زۆر

---

١ ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن واشراط الساعة، باب إذا تواجه المسلمان بسيفيهما (١٨ / ١٥٧).

نەبێت... فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خوا(الهرج) چییە؟ فەرمووی: كوشتن كوشتن)) .

لە ڕیوایەتێكی تردا كە لە (مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەكەی (ابو هريره)ەوە —لەگەڵ مندا بیر لەم ریوایەتە بكەرەوە — كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((والذي نفسي بيده))، واتە: سوێند بەو كەسەی كە گیانی منی بە دەستە ...) جا ئەو كەسێكی راستگۆیە و هیچ پێویست بە سوێند ناكات، بەڵام سوێند دەخوات! لەسەر چی؟! دەڵێت: ((والذي نفسي بيده لاتذهب الدنيا حتى يأتي على الناس يوم لا يدري القاتل فيم قتل، ولا المقتول فيم قتل)) ، واتە: سوێند بەو كەسەی كە گیانی منی بە دەستە ئەم دونیایە بە سەر ناچێت تاكو ڕۆژێك دێت بە سەر خەڵكیدا كەوا بكوژ نازانێت بۆ دەكوژێت و كوژراویش نازانێت بۆ كوژراوە)).

كاتێ من بە وردی تەماشای هەندێ لەو گفت و گۆیانە دەكەم كە لە گەڵ هەندێ سەربازەكان ڕوویداوە، ئەو سەربازانەی كە لەوپەڕی زەوییەوە هاتوون، لە ئەمریكاوە بۆ ناوجەرگەی عێراق یان لە بریتانیاوە یان لە ئیتاڵیاوە یان لە ئوستراليا‌وە بۆ ناوجەرگەی عێراق، هەندێ لە ڕۆژنامەكان ئەو گفت و گۆیانەیان ئەنجام داوە لە گەڵ هەندێ سەربازدا... بۆچی هاتووی بۆ ئێرە؟ نازانێت... ئەمجار ئەوەی كە سواری فڕۆكەكەی دەبێت یان سواری زرێپۆشەكەی دەبێت نالێم ماڵێك بەڵكو شارێك بە تەواوەتی لە ناو دەبات، بەڵكو وڵاتێك بە تەواوەتی بە چەندەها تەنێكی ترسناك لەو چەكە كوشندە فڕێ دەداتە خوارەوە... بەڵكو ئەو جۆرە چەكانەی كە قەدەغەكراوە و بە تاوان دەژمێردرێت لە نێو دەوڵەتاندا (ئەمە لە كاتێكدا ئەگەر ئەوان ڕێز لە یاسا نێو دەوڵەتییەكان بگرن) بە هەزاران تەن لەو جۆرە چەكە قەدەغەكراو و تاوانكارو كوشندانە فڕێ دەدەنە خوارەوە كە هەر لە یەكەم ساتیدا سەدان بەڵكو هەزاران لە ناو دەبات... كە شار و قوتابخانە و كارگە و كێڵگە لە ناو دەبات هەر ئەوەیە، كە جەستەی مرۆڤەكان دەكاتە لاشەیەكی بێ

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الفتن واشراط الساعة، باب لا تقوم الساعة حتى يمر الرجل بقبر الرجل فيتمنى أن يكون مكان الميت من البلاء (٥٦ / ٢٩٠٨).

گیان و دەیکاتە کۆمەڵە تەپۆڵکەیەك لە گۆشتی بچڕ بچڕ و دەریایەك لە خوێن... تاکو وای لێهاتووە ئێستا خوێن لە گڵ هەرزانترە... کەچی ئەو کەسەی کە ئەو هەموو بارە قورسەی کە هەزاران کەس لە مرۆڤەکان لە ناو دەبات نازانێت بۆ دەکوژێت؟ ئەو هەژارە ئاگای لە هیچ شتێك نییە... ئەو پیرەمێردەی کە لاشەی پارچە پارچە بووە و ئەو منداڵە شیرەخۆرەی کە لەسەر خەونە شیرینەکانی خۆی خەوتووە کەچی لاشەی دەتەقێتەوە بە هەموو ئەو تەنە هاوێژەرانە و ئەو هەموو راجیمە و موشەك و فرۆکە کە هەر لە یەکەم بیستنی ئەو دەنگانە دەمرێت پێش ئەوەی بە ڕاستی بمرێت، لە ترساندا دەمرێت لە پێش ئەوەی بمرێت وە لە پێش ئەوەی روحی لە جەستەی جیا ببێتەوە لە کاتێکدا ئەو منداڵێکی رووخۆشە... بەڵکو هێشتا ئەو منداڵێکی شیرەخۆرە ئاڵاوەتە پەڕۆ و پاڵەکەیەوە، ئەی ئاخۆ تاوانی چییە؟ بۆ کوژرا؟ نازانێت!.

ئەو ئافرەتە بەستەزمانە کە هیچ چەکێکی هەڵنەگرتووە و لە ماڵەکەی خۆیدا و لە نێو منداڵەکانیدا دانیشتووە لە ناکاودا دەبینێ منداڵەکانی پارچە پارچە دەکرێن لە بەر دەستیدا و لە پێش چاوی، رەنگە خۆیشی لاشەی پارچە پارچە بێت ... کەچی نازانێت بۆ منداڵەکانی کوژران؟ وە نازنێت بۆ مێردەکەی کوژرا؟ وە نازانێت بۆ باوکەکەی کوژرا؟ نازانێت بۆ خۆی کوژرا؟ ((لا يدري القاتل فيم قتل ولا المقتول فيم قتل)).

بە راستی تاوانێکی نابووتە و دڵەکان گڕ دەدات... هەر پەخشنامەیەك لە پەخشنامەکانی هەواڵ چاوەکان بیانبینێ ئیللا فرمێسکی لێ دێتە خوارەوە و دەگری... مرۆڤ دەیانبینێ دڵی پارچە پارچە دەبێت و جەرگی دەبڕێت لەسەر رشتنی ئەو خوێنە هەرزانە ... کە رۆژانە دەرژێن ... بەڵکو (سوێند بە پەروەردگاری کەعبە) زیادە رەویم نەکردووە ئەگەر بڵێم لە هەموو کاتژمێرێکدا خوێن دەرژێت لە عێراق لەم ساڵانە کەمەی دواییدا بە هەزاران کەس کوژران لە پیاوان و ژنان و منداڵان!! ئایا ئەو هەموو لاشەیەی کەوتووەنەتە سەر ئەو ئاوانە بۆ؟ سەریان بڕیوە و لە دارستانەکان و کێڵگەکاندا فڕێ دراون وە لەسەر تەنیشتی

ڕێگاکان؟ بۆ ئەو هەموو خوێنە ڕژان کە خاکی عێراقی ڕەنگ کردووە ... لە لوبنان و فلسطین و ئەفغانستان و شیشان و صۆماڵ و سودان ... لە هەموو جێگایەك!! بۆ تا ئەو رادە و بەو شێوەیە خوێن هەرزان بووە؟ لە سەرووی هەموو ئەوانەوە کە بووەتە هۆی ئەوەی دڵەکان خوێنیان لێ بتکێ و خوێنیان لێ بڕژێ و جەستەکان پارچە بێت بە ناوی دیموکراسی و ئازادییەوە یان بە ناوی ئەو پڕوپاگەندەو دروشمە درۆ و هەڵخەڵەتاندنەوە... خوێن بووەتە هەرزانترین شت لەم بوونەوەردا، مرۆڤیش بووەتە قێزەونترین شت ....ولا حول ولا قوة الا بالله.

ئەی موسڵمانان ... بەڵکو ئەی دانیشتوانی هەموو جیهان... خوێن حورمەتێکی تایبەتی خۆی هەیە... ئاواتەخواز بووم ئەگەر ئەم چەند وشانەم وەربگێردرایەتە زمانەکان بۆ ئەوەی هەموو مرۆڤایەتی گوێبیستی بێت – لە گەڵ جیاوازی بیرو باوەر و زمان و زاراوەکان – کەوا خوێنی هەر مرۆڤێك حورمەتی تایبەتی خۆی هەیە، ئەو خودایە خۆی مرۆڤی دروستکردووە ڕێزی لێ گرتووە و فەرمانی کردە فریشتەکان کە سوژدەی بۆ ببەن و لە روحی خۆی فووی پیادا کردووە و لە پێناویدا چەندەها کتێبی دابەزاندووە و لە پێناویدا چەندەها پێغەمبەرانی ناردووە و بەڵکو لە پێناویدا یاسا و ڕێسایەکی بتەوی داناوە کە خوشگوزرانی دونیا و دوا رۆژی تیادایە... مافەکانی خۆی تیادایە، لە مەزنترین ئەو مافانە مافی ژیانە... ئەو مافە کە هیچ کەسێك بۆی نییە حورمەتەکەی ئەتك بکات یان سنوورەکانی ببەزێنێت و حەڵاڵی بکات چونکە خوای گەورە تەنها خۆی ژیانی بە خەڵکی بەخشیوە ... جا بۆیە بۆ هیچ کەسێك نییە لە دروستکراوەکانی ئەو ژیانە لە خەڵکی تر زەوت بکات و لێی بسێنی بەو شێوە قێزەونە هەرزانە بێ نرخە...!! ئەم مافە تەنها مافی خوای گەورەیە و لە سنوری ئەو یاسا و ڕێسایەدا کە خۆی دایڕێژاوە بۆ بەندەکانی... جا ئەو خۆی تەنها دەزانێ کێی دروست کردووە... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾ الملك: ١٤، واتە: مەگەر خوا نازانێ کێی دروست کردووە و چۆنی دروست کردووە لە کاتێکدا زۆر وردبین و بە ئاگایە؟)).

نابێت بە هیچ شێوەیەك ئەو ژیانە لە هیچ کەسێك زەوت بکرێت تەنها لە سنووری شەرعدا نەبێت ... لەسەر دەستی فەرمانڕەوای وڵات، ئەو کارە بە شێوەیەك بە جێ نەهێڵراوە هەرکەسێ بیەوێ بکوژێت ئەوا بکوژێت و لە چی کاتێکدا بیەوێت ئەوا بیکوژێت... پاشان بە دڵنیایی و ئارامییەوە بۆی دەرچێت بە بانگەشەی ئەوەی سنورێك لە سنورەکانی خوای جێ بە جێ کردووە!! نەخێر... ئەو کارە بۆ هیچ کەسێك جێ نەهێڵراوە چونکە خوێنەکان حورمەتیان هەیە و ژیانیش حورمەتی هەیە...

بائەوانەی ئاگری جەنگیان هەڵگیرساندو ئەوانەی خوێنی بێ تاوانەکانیان ڕشت و جەستەی منداڵ و ئافرەتانیان پارچە کرد، هەڕەشەی پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان ببیسن لەو ئایەتەی کەوا خوای گەورە لە سورەتی (النساء) دا باسی کردووە و دەڵێت: ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾ النساء: ٩٣، واتە: و هەرکەسێك بە دەستی ئەنقەست مرۆڤێکی خاوەن ئیمان بکوژێ سزا و تۆڵەی هەر دۆزەخە و بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێنێتەوە غەزەب و تووڕەیی خوا لە سەرەو نفرینیشی لێ کردووە و سزایەکی گەورە و قورسیشی بۆ ئامادە کردووە)).

ئایا لە هەموو قورئاندا لە سەرەتای سورەتی (الفاتحە) تاکو کۆتایی سورەتی (الناس) هەڕەشەیەکی تر هەیە لەم هەڕەشەیە مەزنتر بێت؟ نەخێر...ئاواتە خواز بووم کە بە بەرزترین دەنگم هاوارم بکردایە بۆ ئەوەی هەموو سەرۆك و سەرکردەکانی جیهان بیانبیستایە... ئەوانەی کە ئێستا خوێن دەرێژن بە ناوی ئازادی و دیموکراسییەوە وە لە لای ئەوانە خوێن بووەتە هەرزانترین شت لە بوون و بوونەوەردا ئەمجار لە پاش هەموو ئەوانە دینەکەمان تۆمەتبار دەکرێت... ئیسلامەکەمان تۆمەتبار دەکەن کەوا دینی خوێن ڕشتنە و دینی توندڕەویی و تۆقاندنە...!! ئەمجار پێغەمبەرە هەڵبژێردراو و بە بەزەییەکەمان ﷺ تۆمەتبار دەکرێت کە ئەو نەهاتووە بۆ مرۆڤایەتی تەنها بە توندو تیژی نەبێت... تەنها بە تۆقاندن نەبێت... دینەکەی بڵاو نەکردووەتەوە تەنها بە زەبری شمشێر نەبێت!! تا کۆتایی ئەو هەموو پڕوپاگەندە بەتاڵ و ناڕەوایە کە تەنها ناڕەواییەکەی بەسە بۆ

ناڕەوایی کردنی و تەنها فەسادەکەی بەسە بۆ فەسادکردنی... وە بەڵاو موسیبەت و کارەساتەکە زیاتر دەبێت لە زاری کابرایەك (کە دەبوایە ئەویش وەکو ئەوانیتر ببوایەتە کۆترێك لە کۆترەکانی ئاشتی هەروەکو دەڵێن) کەچی پێغەمبەری ئاشتیﷺ تۆمەتبار دەکات کەوا ئەو نەهاتووە بۆ مرۆڤایەتی تەنها بە تۆقاندن و ترساندن نەبێت... لە کاتێکدا ئەو پێغەمبەری میهرەبانییەﷺ ... ئەمە دینەکەی (محمد ی کوڕی عبدالله) یە کە ئایەتەکەی خوای پەروەردگارمان بۆ دەخوێنێتەوە... ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُۥ وَأَعَدَّ لَهُۥ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾ النساء: ٩٣، بە ڕاستی هەڕەشەیەکی ترسناکە لە کتێبەکەی خوای گەورەدا ...

ئەی پێغەمبەری میهرەبانیﷺ چی فەرمووە؟ ئەو کەسەی هات بۆ ئەوەی مرۆڤایەتی دڵنیا بکاتەوە و جەخت بکات لەسەر ئەم مافە واتە مافی ژیان وە هات بۆ ئەوەی حورمەتی خوێن روون بکاتەوە، پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی (هەروەکو لە(صحيح البخاري)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عومەر)ەوە: ((لن يزال المؤمن في فسحة من دينه، ما لم يصب دما حراما)) واتە: کەسی ئیماندار بەردەوام وا لە نێو فراوانی دینەکیدا، تاوەکو خوێنێکی قەدەغەکراو نەڕێژێ)).

جا بۆیە (عبدالله ی کوڕی عومەر) دیفەرموو: ((إن من ورطات الأمور، التي لا مخرج لمن أوقع نفسه فيها: سفك الدم الحرام بغير حله))،[2] واتە: لە کارە گرفت و کارەساتەکان ئەوەیە هەرگیز رزگاربوونی نیە ئەگەر هاتوو کەسێك خۆی تێوەگلاند: رشتنی خوێنی حەرامە بە بێ حەڵاڵ کردنی)).

هەروەها لە فەرموودەیەکی تردا کە(أحمد و النسائي و جگە لەوان)[3] ڕیوایەتیان

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الديات، باب قول الله تعالى: ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ ﴾ النساء: ٩٣، (٦٨٦٢).

٢ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو (٦٨٦٣).

٣ ـأخرجه أحمد (٤ / ٩٩)، والنسائي كتاب تحريم الدم (٣٩٨٤)، وفي ((الكبرى)) (٣٤٤٦)، والحاكم(٣٩١/٤) وقال: ((صحيح الإسناد))، ووافقه الذهبي، والطبراني في ((الكبير)) (١٩/ ٣٦٤، ٣٦٥) ((والأوسط)) (٢١٩/٥)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٤٥٢٤) و ((الصحيحة)) (٥١١).

کردووه له فەرموودەیەکی (معاویـة)ەوه، هـەروەها (ابـوداود) ریوایـەتی کـردووه لـه فەرموودەی (أبي الدرداء)[1]ەوه کـەوا پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویـەتی: ((كـل ذنـب عسى الله أن يغفره، إلا من مات مشركا، أو مـؤمن قتـل مؤمنـا متعمـدا)) واتـه: هـەموو تاوانێك ڕێی تێ دەچێت و ڕەنگه خوا لێی خۆش بێت تـەنها كەسێك نـەبێت كـه بـه موشـریكی مـردووه یـان كەسـێكی ئیمانـدار بـه قەسـتی كەسـێكی ئیمانـداری كوشتووه)).

خـوای گـەوره دەفـەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ﴾ النساء: ٤٨، واته: بێگومان هەرگیز خوا له دانانی هاوبـەش بـۆی نـابوورێ و له خوار شیركەوه له هەر گوناهێك دەبوورێ بۆ هەر كەسێك خۆی بیەوێت)) .

خــوای گــەوره دەفــەرموێت: ﴿وَٱلَّذِينَ لَا يَدۡعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقۡتُلُونَ ٱلنَّفۡسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلۡحَقِّ وَلَا يَزۡنُونَۚ﴾ الفرقـان: ٦٨، واتـه: ئەوانـەی وێـڕای خوا هیچ پەرستراوێکی تر ناپەرستن، كەسێكیش نـاكوژن كـه خـوا كەشـتنی یاسـاغ كردبێ، مەگـەر بـه هـەق و ڕەوا وەكـو پاشـگەز بوونـەوه لـه ئیـسلام، زینـا كـردن، كوشتنی خەڵكی بێ تاوان . زینا و داوێن پیسیش ناكەن)).

جا لێرەدا تاوانی گەورەی كوشتنی خستووەته پاش تاوانی گەورەی هاوەڵدانەوه و ئەمجار دەفەرموێت:﴿ وَمَن يَفۡعَلۡ ذَٰلِكَ يَلۡقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَٰعَفۡ لَهُ ٱلۡعَذَابُ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ وَيَخۡلُدۡ فِيهِۦ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمۡ حَسَنَٰتٍۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا﴾ الفرقان: ٦٨-٧٠، واته: ... هەركەسێ ئەو كاروكردەوه ناپەسەندانه بكات ئەوه له دوارۆژدا دەگات به سزای تاوانەكەی خۆی (٦٨) له ڕۆژی قیامەتیشدا دوو بەرامبەر ئازار دەدرێ و به سووكی و زەلیلی و ریسواییەوه به هەتا هەتایی هەر لەوێدا ئەمێنێتەوه.(٦٩) مەگەر كەسێك پەشیمان دەبێتەوه و بڕوا بێنێ و كاری چاك

[1] - أخرجه ابو داود، كتاب الفتن والملاحم، باب تعظيم قتل المؤمن(٤٢٧٠)، وصـححه الـشيخ الألبـاني هنـاك، وهذا لفظه.

ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت بە چاکە، هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە(٧٠))).

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە (سنن النسائی)[1] دا هاتووە بە سەنەدێکی (صحیح) لە فەرموودەی (بریدە)ەوە: ((قتل المؤمن أعظم عند الله من زوال الدنیا)) واتە: کوشتنی ئیماندارێك لای خوا گەورە ترە لە رووخان و نەمانی دونیا)).

تەماشای حورمەتی خوێن بکە لە دینی خوادا و لە دینەکەی (محمد ی کوڕی عبدالله)دا بۆ هەموو مرۆڤێك... پێغەمبەری خوا ﷺ ئەم مافەی بۆ جگە لە موسڵمانان لە بیر نەکردووە ئەگەر لە کاتێکدا بەرانبەر بە موسڵمانان نەجەنگاون یاخود بیّ باوەڕی خۆی رانەگەیەنیّ و شمشێرەکەی بەرزنەکاتەوە بە سەریاندا.

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی هەروەکو ئیمامی (البخاری) ریوایەتی کردووە (التاریخ – تعلیقا)وە (النسائی) لە (سنن)[2] ەکەیدا لە فەرموودەی (عمرو ی کوڕی الحمق الخزاعی)ەوە: ((من أمن)) واتە: هەرکەسیّ ئەمانیدا بە کەسێکی تر ((من أمن رجلا علی دمه فقتله، فأنا برئ من القاتل وإن کان المقتول کافرا)) واتە: هەرکەسیّ ئەمانی دا بە کابرایەك لەسەر خوێنەکەی و ئەمجار کوشتی، ئەوا من لەبکوژەکە بەریم و هەرچەندە ئەگەر کابرای کوژراو کەسێکی بیّ باوەڕ بوو)).

با هەموو دونیا ببیسیّ... با فاتیکان ببیسیّ... با ئەوروپا ببیسیّ... با ئەمرکا ببیسیّ ... با هەموو ئەوانەی کە پێغەمبەری خوا ﷺ تۆمەتبار دەکەن کەوا ئەو نەهاتووە بۆ مرۆڤایەتی تەنها بە توند و تیژی و تۆقاندن نەبێت، با هەموو دونیا ببیسیّ کە (محمدی کوڕی عبدالله) چی فەرمووە...؟!

١ـ أخرجه النسائي، كتاب تحريم الدم، باب تعظيم الدم (٣٩٩٠)، وفي ((الكبرى)) (٢/٢٨٥)، وصححه الألباني في ((صحيح الجامع)) (٤٣٦١).

٢ـ أخرجه البخاري –معلقاً – في ((التاريخ)) (٣/ ٣٢٢)، والنسائي في ((الكبرى)) – بلفظ قريب – (٥/٢٢٥)، وابن حبان (٥٩٨٢)، والطيالسي (١٢٨٥)، وعبدالرزاق في ((مصنفه)) (٩٦٧٩)، والبيهقي في ((الكبرى)) (٩/ ١٤٢)، والبزار في ((مسنده)) (٦ / ٢٨٥)، وصححه الألباني في ((صحيح الجامع)) (٦١٠٣) و ((الصحيحة)) (٤٤١).

سوێند بە خوا ئەم سەر زەوییە هیچ کەسێکی نەناسیوە وەکو پێغەمبەری خواﷺ میهرەبانتر و راستگۆ تر و بە وەفاتر و پاکتر و شەریفتر بێت ... ئەگەر هەر کەسێك بەڵێنی بە کەسێك دا بە ئارامی و هێمنی پاشان غەدری لێ کرد ئەوا لە رەوشت و ئەخلاقی (محمد) نیە و لە دینی خوای باڵا دەست نییە...

من چەند جارێك گوتوومە... رێزداران ... ئەگەر جگە لە موسڵمانان خیانەت بکەن ئەوا موسڵمانان خیانەت ناکەن وە ئەگەر ئەوان غەدر بکەن ئەوا موسڵمانان غەدر ناکەن، دڵنیابە کە موسڵمانان بە وەفا و دەستپاك و راستگۆن چونکە ئەوان دینێکیان هەیە هەموو قسە و کردار و هەستەکان و خۆشەویستی و رق لێ بوون و بەخشین و گرتنەوەیان و جوڵانەوە و وەستانیان رێك دەخات بە فەزڵی خوای گەورەی باڵا دەست...

لە بەر بواری بنەمایەکی زانستییەوە حەز دەکەم باسی بنەمایەك بکەم کەوا لەسەری رێك کەوتووین چونکە من عەقڵەکان و دڵەکان دەدوێنم ..

دەڵێم: جگە لە موسڵمانان دەبنە چوار بەشەوە بۆ ئەوەی لە کاغەزاکانی بەر دەستی براکانمان تێکەڵ نەبێت...

١- بێباوەڕێکی جەنگاوەر (شەڕکەر) (کافر محارب) : کە دەست درێژی دەکاتە سەر موسڵمانان لە خاکی خۆیاندا... لە وڵاتی خۆیاندا کەوابوو ئەمە دەجەنگێ وە بە هەموو رێگایەکەوە بەرگری دەکات وە ئەمەیشە لای زانایانمان بە تێکۆشانی بەرگری دەناسرێت (جهاد الدفاع) ئەمەیشە فەرزی عەینە (فرض عین) لەسەر دانیشتوانی ئەو جێگەیەی کە دوژمنێکی بازدەر هاتووەتە سەری و ئەمەیشە یەك دەنگی زانایانی لە سەرە لە کتێبە فیقهێکاندا بە فەزلێ خوای پەروەردگار...

٢- بێباوەڕێکی هاوپەیمان (کافر معاهد) لە گەڵ موسڵماناندا پەیمانێکی مۆر کردووە بۆیە نابێت بە هیچ شێوەیەك بکوژرێت تاوەکو لە پاش ئەوەی کە ئەو پەیماننامەیە هەڵوەشێتەوە.

٣- بێباوەڕێکی تەئمین کراو (کافر مستأمن) هەر کەسێك ئارامی و دڵنیایی بۆ بێباوەڕێك ئاشکرا کرد نابێت بکوژرێت لە پاش ئەوە بە هۆی بێباوەڕییەوە بەڵکو

ئەگەر بێ باوەڕێکی جەنگاوەر باوەڕی وابوو کە موسڵمانان قسەیان لە گەڵدا کردووە و ئارامی و دڵنیای یان پێداوە ئەوا دەبێتە کەسێکی (مستأمن)[1] و کوشتنی حەڵاڵ نییە.

٤ـ بێباوەڕێکی خاوەن کتێبی ئاسمانی (کافر ذمي): بە هیچ شێوەیەك نابێت بکوژرێت تا لە کاتی بەڵێنەکەیدایە...[2]

برای بەڕێزم... وەرە لە گەڵ مندا و تەماشای مەزنی ئەم دینە بکە ...(لقد ذهبت أم هانئ بنت أبي طالب إلى رسول اللهﷺ عام الفتح فوجدته يغتسل، وفاطمة ابنته تستره قالت: فسلمت عليه، فقال: ((من هذه؟)) . فقلت: أنا أم هانئ بنت أبي طالب، فقال: ((مرحبا بأم هانئ)) فلما فرغ من غسله قلت: يا رسول الله، زعم ابن أمي أنه قاتل رجلا قد أجرته – فلان ابن هبرة، فقال الوفي الأمينﷺ(لأم هانئ: ((قد أجرنا من أجرت يا أم هانئ))[3] واتە: (أم هانی کچی أبي طالب ڕۆیشت بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ لە ساڵی ڕزگار کردنی مەککەدا، لەو کاتەدا پێغەمبەری خواﷺ خۆی دەشۆرد

فاطمەی کچی سوتری بۆ دەکرد، فەرمووی: سڵاوم لێ کرد، ئەویش فەرمووی: ئەو کێیە؟ گوتم: منم (ام هانی کچی أبو طالب) ئەویش فەرمووی: سڵاو لە (أم هانی) کاتێ لە خۆششتنەکەی بووەوە گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ کوڕەکەی دایکم وا دەبینێ – مەبەستی علی برایەتی – کەوا ئەو دەیەوی کابرایەك بکوژێت کە من پەنام داوە – فلانی کوڕی هبرە – جا علی دەیەوێ بیکوژێت چونکە ئەو کەسێکی بێباوەڕە و نایەوی دان بەو پەنادانەدا بنێت کە(أم هانی) بەو کابرایەی داوە، جا پێغەمبەری دەستپاك و بە وەفاﷺ بە(أم هانی) فەرموو: ئەوا ئێمە پەنای ئەو کەسەمان دا کە تۆ پەنایت دابوو))، صەڵات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی کە هەموو جیهانی فێری تام و چێژی وەفا کرد.

١ـ ((الصارم المسلول)) (١ / ١٩١، ٢٧٣ دار ابن حزم) لشيخ الإسلام.

٢ـ انظر في هذه الجزئية: الصارم (١ / ٩٤)، و ((المغني)) لابن قدامة (١٢ / ٦٥٥ دار الحديث).

٣ـ أخرجه البخاري،كتاب (الصلاة)، باب (الصلاة في الثوب الواحدة ملتحفاً) (٣٥٧٠)،ومسلم، كتاب (الحيض)، باب (تستر المغتسل بثوب و نحوه) (٣٣٦).

بەڵکو لە (صحیح مسلم)[١] دا لە فەرموودەیەکی (أبی هریرە) ەوە هاتووە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((وذمة المسلمین واحدة، یسعی بها أدناهم . فمن أخفر مسلما – واتە پەیمانەکەی هەڵوەشێنێتەوە – فعلیه لعنة الله والملائكة والناس أجمعین، لا یقبل منه صرف ولا عدل)) واتە: زمە و پەنای موسڵمانان یەکێکە، خوارترین کەسیان هەوڵی بۆ دەدا، جا هەر کەسێ پەیمانی موسڵمانێك هەڵوەشێنێتەوە ئەوا نەفرەتی خودا و فریشتەکان و هەموو خەڵکی لێ بێت وە هیچ فەرزێك و سوننەتێکی لێ وەرناگیرێت)) ئەمە قسەی پێغەمبەری خوایە ﷺ ، ئایا هەموو دونیا کەسێکی تری ناسیوە لەو ڕاستگۆ تر و بە وەفاتر بێت؟ نەخێر (سوێند بە خوا) بەڵکو پێغەمبەری خوا ﷺ تەنانەت خیانەتی نەبووە لە سۆمای چاوەکانیدا...

هەروەکو(ابوداود و النسائي و الحاكم) و جگە لەوان ڕیوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحیح)[٢] و بە چەند (شواهد)ێکەوە کەوا ((عوسمانی کوڕی عەففان) لە ڕۆژی رزگار کردنی مەککەدا (عبدالله ی کوڕی سعد ی کوڕی ابی السرح)ی لە گەڵ خۆیدا هێنا... کەچی لە پێش ئەوە پێغەمبەری خوا ﷺ خوێنی حەڵاڵ کردبوو... واتە: بە هاوەڵانی فەرموو بوو ئەگەر بینیتان خۆی هەڵواسیبووە پەردەکانی کەعبەوە ئەوا بیکوژن... من ئەو باسە بۆ خۆت بە جێ دەهێڵم کە ئاخۆ ئەو کەسە چی کردبێت تاوەکو پێغەمبەری خوا ﷺ خوێنی حەڵاڵ بکات ئەگەرچی خۆی هەڵواسیبێتە پەردەکانی کەعبەوە !! کەچی لە ناکاودا پێغەمبەری خوا ﷺ (عبدالله ی کوڕی سعد) لە بەر دەستیدا دەبینی لە گەڵ عوسمانی کوڕی عەففاندا ئەو کەسە بە شەرمەیە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ شەرمی لێ دەکرد و لە هەمان کاتدا بە پێغەمبەری خوای ﷺ فەرموو: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ بەیعەی پێ بدە ! کەچی

١ـ أخرجه مسلم، كتاب ((الحج))، باب ((فضل المدينة و دعاء النبي ﷺ فيها بالبركة)) (٤٧٠ / ١٣٧١).

٢ـ أخرجه ابو داود،كتاب ((الجهاد))، باب ((قتل الأسير ولا يعرض عليه الإسلام))(٢٦٨٣)، (٤٣٥٩) والنسائي كتاب ((تحريم الدم))، باب ((الحكم في المرتد)) (٤٠٦٧)، وابن أبي شيبة في ((مصنفه)) (٣٦٩١٣) والحاكم في ((المستدرك)) (٣/ ٤٥)، وقال: ((صحيح على شرط مسلم ولم يخرجاه))، وأبو يعلى (٧٥٧)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١٧٢٣).

پێغەمبەری خواﷺ تەماشای عبدالله ی کوڕی سعد کرد و ئەمجار رووی لێ وەرگێڕا دیسان عوسمان فەرمووی: (بۆ جاری سێیەم) ئەی پێغەمبەری خواﷺ بەیعەی پێ بدە... بۆیە پێغەمبەری خواﷺ دەستی درێژ کرد و ئەویش بەیعەی پێدا کاتێ کە عبدالله ی کوڕی سعد رۆیشت پێغەمبەری خواﷺ بە هاوەڵانی فەرموو: ((ئایا پیاوێکی هەستیارتان تێدا نەبوو هەستێت – کاتێ بینی من لە سەرەتادا دەستم درێژ نەکرد بۆ بەیعە– و بیکوژێت ؟)) فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئێمە چۆن بزانین ! کە چی شتێك لە ناخی تۆدا هەیە، بریا بە چاوەکانت ئیشارەتت بۆ بکردینایە بۆ کوشتنی... بۆیە راستگۆی بە وەفا فەرمووی: ((هیچ پێغەمبەرێك بۆی نییە کە خیانەت لە سۆمای چاوەکانیدا هەبێ)).

بەڕاستی ئەمە حورمەت و پایەی خوێنە لای پێغەمبەری خواﷺ هەر لەو پێناوەدا بوو لە رۆژی عەرەفەدا فەرمووی (لە کاتێکدا ئەو لەسەر کێوی عەرەفات) راوەستاوە لەو رۆژە بەرێز و مەزن و شکۆدار و میهرەبانە رادەوەستێ بۆ ئەوەی وتارە پارێزگارەکەی بخوێنێتەوە، بۆ ئەوەی بۆ هاوەڵان و هەموو مرۆڤایەتی حورمەت و پلە پایەی خوێن روون بکاتەوە، دەڵێت: هەروەکو (جابر ی کوڕی عبدالله) ریوایەتی کردووە لە(صحیح مسلم)[1]دا: (إن دماءكم وأموالكم حرام عليكم كحرمة يومكم هذا في شهركم هذا في بلدكم هذا ألا كل شئ من أمر الجاهلية تحت قدمي موضوع، و دماء الجاهلية موضوعة، وإن أول دم أضع من دمائنا دم ابن ربيعة بن الحارث كان مسترضعا في بني سعد فقتلته هذيل وربا الجاهلة موضوع و أول ربا أضع ربانا ربا عباس بن عبدالمطلب)) واتە: بزانن کەوا خوێنەکانتان و سامانەکانتان لە سەرتان حەرامە وەکو حورمەتی ئەمڕۆ لەم مانگەتاندا و لەم شارەتاندا، جا هەموو کارێکی سەردەمی نەفامی لە ژێر پێمدا دانراوە، ئەو خوێنەی کە لە سەردەمیدا نەفامی روویداوە ئەوا دانراوە و پووچ بووەوە،وە یەکەم خوێنێك لە خوێنی ئێمە دادەنرێت و پووچ دەبێتەوە خوێنی (ابن ربیعە ی کوڕی حارث)ە کە بە دوای دایاندا دەگەڕا لە بەنی سەعد و هۆزی هذیل کوشتیان، هەموو سوویێکی سەردەمی نەفامی

١ـ أخرجه مسلم، كتاب الحج، باب حجة النبيﷺ (١٢١٨).

دانراوە و پووچ دەبێتەوە وە یەکەم سوویێك کە دایدەنێین و پووچی دەکەینەوە سووی عباس ی کوڕی عبدالمطلب ە)).

لە ڕیوایەتێکی ابن عباس دا کە لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتووە و ریوایەتی (أبی بکره)یە کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2] دا هاتووە: ((أن النبيﷺ خطب الصحابة یوم النحر، فقال: أي یوم هذا؟ قلنا: الله ورسوله أعلم، فسکت حتی ظننا أنه سیسمیه بغیر أسمه،قال: ألیس یوم النحر؟ قلنا: بلی . قال: أي شهر هذا؟ قلنا: الله ورسوله أعلم، فسکت حتی ظننا أنه سیسمیه بغیر أسمه،قال: ألیس ذا الحجة؟ قلنا: بلی . قال: أي بلد هذا؟ قلنا: الله ورسوله أعلم، فسکت حتی ظننا أنه سیسمیه بغیر أسمه،قال: ألیست بالبلدة الحرام؟ قلنا: بلی .))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ لە ڕۆژی قوربان دا وتاری بۆ هاوەڵان دەخوێندەوە و فەرمووی: ئەمڕۆ چی ڕۆژێکە؟ گوتمان: خواو پێغەمبەرەکەی ﷺ دەزانن، ئەویش بێ دەنگ بوو تاکو وامان زانی ناوێکی تری لێ دەنا جگە لە ناوەکەی خۆی، ئەمجار فەرمووی: ئایا ئەمڕۆ ڕۆژی قوربان نییە؟ گوتمان: بەڵێ، ئەمجار فەرمووی: ئەم مانگە چی مانگێکە؟ گوتمان: خواو پێغەمبەرەکەیﷺ دەزانن، ئەویش بێ دەنگ بوو تاکو وامان زانی ناوێکی تری لێ دەنا جگە لە ناوەکەی خۆی، ئەمجار فەرمووی: ئایا ئەم مانگە مانگی (ذي الحجة) نییە؟ گوتمان: بەڵێ، ئەمجار فەرمووی: ئەم شارە چی شارێکە؟ گوتمان: خواو پێغەمبەرەکەی دەزانن، ئەویش بێ دەنگ بوو تاکو وامان زانی کەوا ناوێکی تری لێ دەنا جگە لە ناوەکەی خۆی، ئەمجار فەرمووی: ئایا ئەمە (البلد الحرام) نییە؟ گوتمان: بەڵێ)) ئەمجار لە پاش ئەم باس کردنە خۆش و شیرینە و ڕەوانبێژییە کەم وێنەیە فەرمووی: ((فان دمائکم وأموالکم علیکم حرام کحرمة یومکم هذا في شهرکم هذا في بلدکم هذا))، واتە: کەوابوو بزانن خوێنەکانتان و سامانەکانتان لەسەرتان حەرامەوەکو حورمەتی ئەمڕۆ لەم مانگەتاندا و لەم شارەتاندا)).

---

١ ـ أخرجه البخاري، کتاب الحج، باب الخطبة أیام منی (١٧٣٩) عن ابن عباس.

٢ـ أخرجه البخاري، کتاب الحج، باب الخطبة أیام منی (١٧٤١)، ومسلم، کتاب القسامة، باب تغلیظ تحریم الدماء و الأعراض و الأموال (١٦٧٩) عن أبي بکرة.

لەو پێناوەدا... ڕێزداران... خوێن یەکەم شتە خوای گەورە فەرمانی لەسەر دەدات لە نێوان دروستکراوەکانیدا لە ڕۆژی قیامەتدا... ئەمە ئاوڕدانەوەیەکە... بەڵام چۆن؟ ئێمە زانیمان کە یەکەم شت بەندەکان لە ڕۆژی قیامەت دەربارەی لێپرسینەوەی لەسەر دەکرێت نوێژە؟ وڵامەکە ئەوەیە کە هیچ جیاوازی و دژایەتییەك لە نێوان ئەو دوو فەرموودەیەدا نییە چونکە ڕاستی لە یەك چرا و سەرچاوەوە دەردەچێت ... کەوابوو ئەو دوو فەرموودەیە چۆن کۆ دەکرێنەوە وە لە هەردوو تێدەگەین، لە نێوان ئەو فەرموودیەی کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە و دەڵێت: ((إن أول شئ يقضي فيه يوم القيامة بين الناس في الدماء)) واتە: یەکەم شتێك لە ڕۆژی قیامەتدا لە نێوان خەڵکیدا حوکمی لەسەر بدرێت خوێنە)) وە لە نێوان ئەو فەرموودەیەی کە خاوەنی (السنن)ەکان ریوایەتیان کردووە ((إن أول ما يحاسب به العبد يوم القيامة الصلاة))[2] واتە: یەکەم شتێك کە لە ڕۆژی قیامەتدا بەندەکان لێپرسینەوەیان لەسەر بکرێت نوێژە)).

دەڵێین: نوێژ حەق و مافی خودایە و خوێن حەق و مافی بەندەکانە وە یەکەم شت لە ڕۆژی قیامەتدا فەرمانی لەسەر دەدرێت لە مافی بەندەکان ئەوا خوێنە ... ئەی خودایە!! ئەگەر ڕۆژ نزیك بووەوە لەسەر سەری مرۆڤەکان، دۆزەخیان هێنا کە حەفتا هەزار جڵەو (زمام)ی هەیە و لە گەڵ هەر جڵەو (زمام)ێکدا حەفتا هزار فریشتە هەن و رایدەکێشن و ئەویش هاوار دەکات و دەنەڕێنێت و پەست و تووڕە بووە کە هەرگیز لە پێش ئەو کاتە وا پەست نەبووە و لە پاش ئەوە بەم شێوەیە پەست نابێت...!! لەو کات و ساتەدا کابرای بکوژ هەموو ئەوانەی کە لە دونیادا کوشتبوویان دەیانبینێ وە ڕەنگە ژمارەیان نەزانێت، هەموویان لەو کات و ساتەدا

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الرقاق، باب القصاص يوم القيامة (٦٥٣٣)، ومسلم، كتاب القيامة، باب المجازاة بالدماء في الآخرة (١٦٧٨) من حديث ابن مسعود رضي الله عنه.

٢ـ أخرجه الترمذي في أبواب الصلاة، باب ما جاء أن أول ما يحاسب به العبد يوم القيامة الصلاة (٤١٣)، والنسائي كتاب الصلاة، باب المحاسبة على الصلاة (١ / ٢٣٢)، وابن ماجه، كتاب إقامة الصلاة، باب أول ما يحاسب به العبد الصلاة (١٤٢٥)، وأحمد (٢/ ٢٩٠، ٤٢٥)، وصححه الألباني في((الصحيحة)) (١٣٥٨)من حديث أبي هريرة رضي الله عنه

دەبینێ لەسەر زەوی مەحشەر لە بەر دەستی خوای پادشاو بالآ دەستدا ئەوانیش هەموو لە دەوری کۆبوونەتەوە و رایدەکێشن بۆ ئەوەی لە بەر دەستی پادشای پادشاکاندا رایبوەستێنن... هەموو کوژراوەکان (دەمەوێت لە گەڵ مندا بە دڵت لەو دیمەنەدا بژیت) چەندی کوشتووە؟ دە کەسی کوشتووە!! هەزاری کوشتووە!! ئوممەتێکی کوشتووە!! هەموویان دێن و هەر یەك لە کوژراوەکان دێن و خۆیان و برینەکەیان کەوا هێشتا خوێنیان لێ دەتکێ... ئەی خودایە..!!سەد کەس لە دەوری ئەون... یان هەزار کەس دەوریان لێ گرتووە وە هەمووان توند دەستیان پێوە گرتووە و راپێچی دەکەن و پالی پێوە دەنێن بۆ ئەوەی لە بەر دەستی پادشای حەق و راستیدا رایبوەستێنن وە هەموو یەکێك لە کوژراوەکان بە پەروەردگارەکەی دەڵێت: ئەی پەروەردگارمان ... پرسیاری لێ بکە بۆ منی کوشت؟ ئەو نازانێت!! زۆربەی ئەو بکوژانە نازانن، زۆربەی کوژراوەکان نازانن بۆ کوژران؟ ئەوانە بۆ کوژران؟ ئەی ئەوانە بۆ خەڵکیان کوشت؟ لە پێناوی نەوتدا خەڵکی دەکوژرێت؟ یان لە پێناوی باوەڕێکی دەمارگیری سەرسەخت و گەنیو و بۆگەندا، خوێن دەرێژن و لاشەکان پارچە پارچە دەکەن وە چەندەها شارستانیەت لە ناو دەبەن و چەندەها شار دەروخێنن و چەندەها کارگە وێران دەکەن و چەندەها خانوو چەندەها کێڵگە؟ ئایا بۆ مرۆڤ بە برای مرۆڤی ئەو کردارە ناشرینە دەکات؟ بۆ مرۆڤ بە راستی ئاشتی بڵاو ناکەنەوە و دەستەبەری ناکەن؟!! بۆ کەسە ژیرەکانی جیهان بە راستی ئاشتی بڵاو ناکەنەوە و دەستە بەری ناکەن؟ بۆ ئەوەی مرۆڤەکان بە ئاشتی بژین هەروەکو چۆن پێغەمبەری ئاشتیﷺ فەرموویەتی: ((أفشوا السلام وأطعموا الطعام وصلوا والناس نيام، تدخلون الجنة بسلام))[1] واتە: ئاشتی بڵاو بکەنەوە و سەلام لە یەکتر بکەن و نانی خەڵکی بدەن و لە کاتێکدا نوێژ بکەن خەڵکی خەوتبن و ئەوا بە ئاشتی و ئارامییەوە دەچنە

١ـ أخرجه الترمذي كتاب صفة القيامة باب (٤٢) (٢٤٨٥) وقال: ((حديث صحيح))، وابن ماجه كتاب إقامة الصلاة باب ما جاء في قيام الليل (١٣٣٤)، وفي الأطعمة (٣٢٥١)، وأحمد (٥/٤٥١)، والدارمي (١٤٦٠، ٢٦٣٢)، وابن أبي شيبة في ((المصنف)) (٣٥٨٤٧)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٥٦٩) من حديث عبدالله بن سلام رضي الله عنه.

بەهەشتەوە)) بەڵێ... هەموو دینەكەمان ئاشتییە وە سڵاوی ئیمانداران ئاشتی یە(السلام) لە نوێژەكەتدا بە ئاشتییەوە نەبێت لێ نابیتەوە (السلام) ناچیتە بەهەشتەوە ئیللا فریشتەكانی خوا بە ئاشتییەوە پێشوازیت لێ دەكەن... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُۥ سَلَٰمٌ﴾ الأحزاب: ٤٤، واتە: ئەو ڕۆژەش كە بە دیداری ئەو دەگەن ڕێز و تەحیەیان سەلامە بە سڵاو كردن لە لایەن خوای میهرەبانەوە پێشوازییان لێ دەكرێت)).

جا خودایە... پەروەردگارمان... ئاشتی دابەزێنە سەر هەموو زەوی... ئەمجار لە پاش ئەوە پێغەمبەری رەحمەت و میهرەبانیﷺ كە خوای گەورە رەوانەی كردووە تا ببێتە رەحمەتێك بۆ هەموو جیهان تۆمەتبار دەكرێت بە تۆقاندن، ئەو رەحمەتە بۆ هەموو مرۆڤایەتی نەك تەنها بۆ موسڵمانان﴿وَمَآ أَرْسَلْنَٰكَ إِلَّا رَحْمَةً لِّلْعَٰلَمِينَ﴾الأنبیاء: ١٠٧، واتە: ئێمە هەر بۆیە تۆمان نارد كە رەحمەت و بەزەیی و میهرەبانییەك بیت بۆ هەموو جیهانیان تادەستی تەواوی مەردوم بەرەو هیدایەت و ڕێگەی بەختیاری بگری)).

كەوابوو كوشتن تاوانێكە لە ناشرینترین تاوانەكان پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: (هەروەكو لە (سنن النسائی) دا بە سەنەدێكی (حسن)[١] لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە ((یجیء المقتول متعلقا بالقاتل و أوداجه تشخب دما، یقول: یا رب، سل هذا فیم قتلني)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا كەسی كوژراو دێت و دەستی گرتووە بە بكوژەكەیەوەو برینەكانی هێشتا خوێنیان لێ دەتكێ، دەڵێت: ئەی پەروەردگاری من ! پرسیار لەم كەسە بكە لە بەر چی منی كوشت؟)).

ئایا وڵامەكەت چی دەبێت ئەی بكوژ؟ وە تۆ ئەی ئەو كەسەی كە خوێن هەرزان دەكەیت و دەردەچیت بۆ كوشتنی هەر مرۆڤێك بۆ تۆڵە سەندنەوەیەكی كوێرانە؟ وریابە كە نابوتترین تاوان و شەرمەزارترین تاوان كە لەسەر ڕووی زەویدا ڕوودەدات

١ـ أخرجه النسائي، كتاب ((تحريم الدم))، باب ((تعظيم الدم)) (٣٩٩٩)، وفي ((الكبرى)) (٣٤٦٨)، والترمذي كتاب ((تفسير القرآن))، باب ((ومن سورة النساء)) (٣٠٢٩)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن الترمذي والنسائي)).

له پاش هاوەڵ دانان بۆ خوای گەورە کوشتنی نەفسێکە کە خوای گورە حەرامی کردووە تەنها بە حەقی خۆی نەبێت... ئایا ئەو حەق و مافە چییە؟.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابن مسعود) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا يحل دم امرئ مسلم، يشهد أن لا اله الا الله وأني رسول الله، إلا بإحدى ثلاث: النفس بالنفس..))، واتە: خوێنی هەر موسڵمانێك كە شایەتی دابێت هیچ خوایەك نییە شایەنی پەرستن بێت تەنها (الله) نەبێت و محمد نێردراوی ئەوە حەڵاڵ نییە تەنها بە یەکێ لەم سێ شتە نەبێت: نەفس بەرانبەر بە نەفس ..)) واتە: بکوژ کاتێ دەکوژێت ئەوا فەرمانڕەوا و دەسەڵات بەرپرسیارە ئەگینا کۆمەڵگای موسڵمانان دەبووە پاشاگەردانی وە هەرکەسێ کێی بویستایە بکوژێ وە لە هەر کاتێکدا بیەوێ ئەوا دەیکوشت !! جا خوێن حورمەتی تایبەتی خۆی هەیە هەروەکو چۆن باسمان کرد﴿ ٱلنَّفۡسَ بِٱلنَّفۡسِ ﴾ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَلَكُمۡ فِي ٱلۡقِصَاصِ حَيَوٰةٞ يَٰٓأُوْلِي ٱلۡأَلۡبَٰبِ لَعَلَّكُمۡ تَتَّقُونَ ﴾ البقرة: ١٧٩، واتە: ئەی خاوەنانی فام و ژیری ! لەم تۆڵە وەرگرتنەوەدا ژیانی خۆش و مەزنتان هەیە، واتە: ئەم یاسایە دەبێتە مایەی مانەوەی ژیانی مرۆڤ و خۆ دورگرتن لە کوشت و کوشتار، چونکە کابرای بکوژ بزانێ کەسێ بکوژێ دەکوژرێتەوە ئیتر دەس درێژی بۆ سەر گیانی ئەم و ئەو ناکات، بەڵکو لە بەر ئەو یاسایە لە سنوورەکانی خوا خۆبپارێزن ئاسوودەیی و بەختیاری بۆ وڵات و ناوچەکەتان بگەڕێتەوە و خوێن ڕێژی نەکرێ)) .

(...والثيب الزاني ...) پاشان دەگەڕێمەوە بۆ لای ماناکەی (انشاء الله) لە نیشانەیەکی تر لە نیشانەکانی قیامەت ((.. والتارك لدينه المفارق للجماعة)) واتە: ئەو کەسەی واز لە دینەکەی خۆی دەهێنێت و لە کۆمەڵی موسڵمانان جیا دەبێتەوە)).

١ـ أخرجه البخاري، كتاب ((الديات))، باب ((قول الله تعالى: ﴿ ٱلنَّفۡسَ بِٱلنَّفۡسِ وَٱلۡعَيۡنَ بِٱلۡعَيۡنِ ﴾ المائدة: ٤٥، (٦٨٧٨)، ومسلم، كتاب ((القسامة))، باب ((ما يباح به دم المسلم)) (١٦٧٦).

کەوابوو ئیسلام زۆر لە هیچ کەسێك ناکات بۆ هاتنە ناو دینەکەوە دەبێ ئەمە وەکو بناغەیەك بزانیت، جا ئێمە ئەم دینە دەگەیەنین و بۆ خەڵکی ڕوونی دەکەینەوە بە ڕاستی و دانایی و میهرەبانی و ئەدەب و خۆ بەکەم زانینەوە جا هەر کەسێ لە پاش ئەم گەیاندنەوە و پاش ئەم بانگەوازە و پاش ئەم ڕوونکردنەوەیە گوتی: نەخێر نایەمە ناو ئەم دینەوە ئەوا ئەو قسەی بۆ دەکەین هەروەکو چۆن خوای گەورە بۆی کردووە ﴿لَآ إِكۡرَاهَ فِي ٱلدِّينِۖ قَد تَّبَيَّنَ ٱلرُّشۡدُ مِنَ ٱلۡغَيِّۚ﴾ البقرة: ٢٥٦، واتە: لە دینی ئیسلامەدا داسەپاندن و ناچار کردن و زەبر و زەنگ نییە بۆ دینداری و وەرگرتنی ئایینی ئیسلام، چونکە بێ گومانە کە ڕێگای چاك و ڕاست لە ڕێگای ناراست و کوفر و تووله ڕێگاکان لێك جیاکراوەتەوە و ئاشکرا و نمایانە جا لە بەر ئەوە نایەوێ زۆر لە هیچ کەسێك بکرێت بۆ ئیسلامبوون و هەر کەسەش بە مەیلی خۆیەتی)) . وە دەڵێین هەروەکو چۆن خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَقُلِ ٱلۡحَقُّ مِن رَّبِّكُمۡۖ فَمَن شَآءَ فَلۡيُؤۡمِن وَمَن شَآءَ فَلۡيَكۡفُرۡۚ﴾ الكهف: ٢٩، واتە: پێیان بڵێ: ئەی پێغەمبەرﷺ هەق و ڕاستی تەنها هەر ئەوەیە کە لە لای پەروەردگارتانەوە هاتووە بۆتان، کەواتە دوای ئەو بێ دینە غافڵانە مەکەون ئینجا پاش دەرکەوتنی هەق و ڕاستی هەمووشتان سەربەستن کێ باوەڕ دێنێ و موسڵمان دەبێ با بڕوا بێنێ و کێیش دەیەوێ کافر و بێ بڕوا بێت با هەر کافر بێت دیارە ئەمە هەڕەشەیە چونکە هەرگیز خوای گەورە ڕازی نییە بە کوفر و داوا لە خەڵك ناکات کە: بچن ڕێبازی کوفر هەڵبژێرن لەولایشەوە هەق و ناهەق بە بوون و نەبوونی سامانی ئەم دونیا نییە هەتا وا بزانن هەموو دەوڵەمەندێك ڕاست و چاك و پاکە، هەموو هەژارێکیش نەگریس و نەگبەتە)). خوا گەورە دەفەرموێت: ﴿لَكُمۡ دِينُكُمۡ وَلِيَ دِينِ﴾ الكافرون: ٦، واتە: دین و ئایینی خۆتان بۆ خۆتان و منیش دین و ئایینی خۆم بۆ خۆم)) ئەوە لە پاش بانگەواز و ڕوونکردنەوە بەڵام بیربکەرەوە و تێفکرە... ئەگەر بە ویستی خۆی هاتە ناو دینەکەوە وە بە هەڵبژاردنی خۆی و حەزی خۆی ئەوا بۆی نییە چیتر لە دینەکەی دەرچێت هەرکاتێك بیەوێ بۆ ئەوەی بنکەکانی کۆمەڵگای

موسڵمانان بهێنێته لەرزه!! نەخێر... به هیچ شێوەیەك بۆی نییە، بەڵام مافی خۆیەتی له پاش گەیاندنی دینەکه بڵێت: من دێمه ناو ئەم دینەوە یان نایەمه نێو ئەم دینەوه بەڵام ئەگەر هاته ناو دینەکەوە و هەر کاتێك بیەوێت دەرچێت ئەوا له دینی خوادا نەویستراوه وه ئێوه لەسەر ڕووی زەویدا دەستورێکم بۆ بهێنن که به ئەمه ڕازی بێت بۆ ئەندامەکانی و ئەهلەکەی بەڵکو ئەگەر کەسێك له دەستوری دەوڵەتێك له دەوڵەتەکان دەرچێت ئەوا به خیانەتی مەزن تۆمەتبار دەکرێت (الخيانة العظمى) وه هەموومان دەزانین سزای خیانەتی گەوره چییه... ئەویش کوشتنه، ئایا گومانت چۆنه کەسێك خیانەت له دینی خوا بکات وه خیانەت له خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ بکات خوای گەوره دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَخُونُواْ ٱللَّهَ وَٱلرَّسُولَ وَتَخُونُوٓاْ أَمَٰنَٰتِكُمْ وَأَنتُمْ تَعْلَمُونَ﴾ الأنفال: ٢٧، واته: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوه ! گزی و خیانەت له خوا و له پێغەمبەر و له سپاردەکانتان مەکەن، بۆ خۆیشتان چاك ئەزانن که گوناه و تاوانی خەیانەت کردن چەنده گەورەیه و دەشگەڕێتەوه سەر ئەستۆی ئێوه)).

کەوابوو ڕێزداران ... کوشتن نابوترین و ناشرینترین تاوانه لەسەر ڕووی زەویدا له پاش هاوەڵدانان که ئەنجام دەدرێت... حەزم دەکرد له باسی ئەم تاوانه گەورەدا زیاتر بڕۆم کەوا پێغەمبەری هەڵبژێردراوﷺ کردوویەتی به نیشانەیەك له نیشانەکانی قیامەت پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((((لا تقوم الساعة حتى يكثر الهرج)) قالوا: وما الهرج يا رسول الله؟ قال: ((القتل القتل)) واته: قیامەت هەڵناسێت تاکو (الهرج) زۆر نەبێت، فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ (الهرج) چییه؟ فەرمووی: کوشتنه کوشتن))

له ڕیوایەتێکی تردا که له پێشدا باسمان کرد ((والذي نفسي بيده لاتذهب الدنيا حتى يأتي على الناس يوم لا يدري القاتل فيم قتل، ولا المقتول فيم قتل)) واته: سوێند بەو کەسەی که گیانی منی به دەسته ئەم دونیایه به سەر ناچێت تاکو ڕۆژێك دێت به سەر خەڵکیدا کەوا بکوژ نازانێت بۆ دەکوژێت و کوژراویش نازانێت بۆ کوژراوه)).

لە نیشانەکانی قیامەت

زۆربوونی زینا و داوێن پیسی

ئەم نیشانەیە یەکێکە لە نیشانە ترسناکەکان کە ئاشکرا بووە و بڵاو بووەتەوە لەم سەردەمەدا... بەڵام ئایا پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەمەی کردووە؟ وە باسی ئەوەی کردووە کەوا بڵاوبوونەوەی داوێن پیسی لە نیشانەکانی قیامەتە؟ بەڵێ ...

ئەی خودایە ... خێزانەکانمان و کچەکانمان داپۆشە و منداڵەکانمان بپارێزە و لاوەکانمان چاکەکار بکە وە دامێنمان بپارێزە ئەی بە بەزەییترین میهرەبانەکان ..

ئەی ڕێزداران ... زینا تاوانێکی ترسناکە . یەکێکە لە تاوانە گەورەکان کە دڵەکان لە بن دەردەهێنێ وە ناموس و شەرەفی مرۆڤایەتی کە بە میرات بۆیان بە جێ ماوە . جا ئەتك کردنی ئەم ناموسە کارێکی تۆقێنەرە، بۆیە پێغەمبەری خواﷺ زینای بە نیشانەیەك لە نیشانەکانی قیامەت ژماردووە.

ئیمامی (البخاری ومسلم)[١] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (أنس) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرمویەتی: ((إن من أشراط الساعة: أن يرفع العلم، ويثبت الجهل، ويشرب الخمر، ويظهر الزنا))، واتە: لە نیشانەکانی قیامەت: زانست و زانیاری بەرز دەبێتەوە و نەفامی جێگیر و دامەزراو دەبێت و مەی دەخورێتەوە و زینا ئاشکرا دەبێت)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە(مسلم) ڕیوایەتی کردووە ((ويفشوا الزنا)) واتە: زینا بڵاو دەبێتەوە)).

لە ڕیواتێکی لای (البخاری)[٢]: ((ويكثر الزنا)) واتە: زینا زۆردەبێت)).

جا زینا زۆر بووە و بڵاو بووەتەوە وە حەزم دەکرد لێرەدا سەرژمێرییەك هەیە

١ـ أخرجه البخاري، كتاب العلم، باب رفع العلم وظهور الجهل، (٨٠، ٨١)، ومسلم كتاب العلم، باب رفع العلم وقبضه (٢٦٧١، ٢٦٧٢).

٢ـ عند البخاري، كتاب النكاح، باب يقل الرجال و يكثر النساء (٥٢٣١).

باسی بکەم کە لە سەری راوەستام و قەبارە و گەورەیی تاوانی زینا لام ئاشکرا بوو لەسەر رووی زەویدا لە ئەورووپا و ئەمریکا و هەندێ لە وڵاتە ئیسلامییەکان!

سوێند بە خوا هیچ رێگرێك لە رێگامدا نەبوو ئەو سەرژمێر و لێکۆڵینەوەیە باس بکەم تەنها ئەوە نەبێ کە ترسام دڵەکانتان بە هۆی ئەم چەند کاغەزە بچووکانەوە رابچەڵەکێنم، گومان دەکەم کە هەندێ لەو برایانەی سەردانی ئەو سایتانەی سەر تۆڕی ئەنتەرنێت دەکەن باش دەزانن تا چەند قەبارەی ئەو سەرژمێرییە بە شێوەیەکی ترسناك زۆر بووە بە راستی ئەوە کارێکی ترسناك و ناشیرین و نابووتە!!

لەم سەردەمەدا فلیمەکانی داوێن پیسی وێنەگیراوە, وە گواستراوەتەوە بۆ زۆربەی ماڵی موسڵمانان وە زۆرێك لە خەڵکی شەوانە دەمێننەوە... نەك بۆ ئەوەی لە گەڵ خوادا بن یان لە گەڵ نوێژدا بن وە نەك لە گەڵ سوننەتی پێغەمبەری خوادا ﷺبمێننەوە بەڵکو لە گەڵ ئەو فلیمە داوێن پیس و بێ ئابڕووانە شەوگار دەمێنێتەوە لە گەڵ زینادا... هەرگیز قەبارە و ژمارەی ئەو هەموو پەیوەندییانەم لە بیر ناچێت وە ئەو هەموو پرسیارە ترسناکانە دێت بۆ ئەوەی لە هەموو کاتژمێرێکدا پرسیار بکات دەربارەی ئەم نەخۆشییە کە زۆربەی ماڵەکانی وێران کردووە ... جا زۆربەی پیاوان وازیان لە ژنەکانیان هێناوە بە هۆی ئەو فلیم و گۆڤارانەوە کە وێنەی ئەو فلیمە داوێن پیسانەی گرتووە بە هەموو شێوەکانییەوە... و لا حول ولا قوه الا بالله.

جا زینا تاوانێکی ناشیرین و نابووتە ئەگەر ژنێك یان کچێك زینا بکات ئەوا سەری باوکی شۆڕ دەکات و سەری دایکی و سەری براکانی و خێزانەکەی دەکاتە ناو گڵ و قوڕاودا،ئەگەر کچێك بە هۆی زیناوە سك پڕ بوو وە لە ئەنجامی تاوانەکەی ترسا ئەوا دەیکوژێت بۆیە دوو تاوان لە تاوانە گەورە و ترسناکەکان ئەنجام دەدات کە ئەوانیش: تاوانی زینا و تاوانی کوشتنە کە هەردوو لە تاوانە گەورەکانن!!

ئەگەر ژنێك شووی کردبوو، کەوتە ناو تاوانی زیناوە و خوای گەورە تاوانەکەی داپۆشی و شاردییەوە ئەویش منداڵی زینای هێنایە ژوورەوە بۆ لای پیاوەکەی و بۆ لای ماڵەکەی و، بۆ لای منداڵ و کەس و کارەکەی ئەوا کەسێکی ئەجنەبی

هێناوەتـە ژوورەوە بۆ لایـان، کـاتێ دوو بـە دوو ببێتـەوە کەسێکی ئەجنەبییـە لـە میراتەکەیاندا دەبات لە کاتێکدا هیچ مـافێکی نییـە، پیـاو ئەگـەر زینـای کـرد ئـەوا حورمەتی بـرا و خوشـکانی ئـەتك کـردووە... بـە ڕاسـتی تـاوانێکی گـەورە و تاڵـە و هەست بە تاڵی دەکەیت کاتێ کە تەنها باسی دەکەیت بۆیە خوای گـەورە لـە چـەند ئایەتێکی توندا دەفەرموێت: ﴿ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِي...﴾ النـور: ٢، واتە: ئەو کوڕ و کچەی کە تاوانی زینایـان ئەنجامـداوە ...)) لـە پێشان بـە کچە داوێـن پیـسەکە (الزانیـه) دەستی پێ کردووە چونکە ئەو ڕێگاکە خۆش دەکات، زۆر ئەستەمە پیاوێك بگاتـە ئافرەتێك و بگاتە ئەو تاوانە گەورە و قێزەونە بە بێ ئەوەی ئافرەتەکـە بـە تـەواوی ڕێگاکەی خۆش نەکردبێت... ئەی خوشکی موسڵمانم ... لـە خـوا بترسـە لـە جـل و بەرگەکەتدا... لە پۆشـاکەکەتدا... لـە وشـەکانتدا... لـە چۆنییەتی دەرچـوونت و، ملکەچی قسەکانیان مەبە ..

ئـەی خوشـکی موسـڵمانم ... وریابـە... شـەیتان هـەنگاونانی هەیـە وە خـوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَلَا تَتَّبِعُواْ خُطُوَٰتِ ٱلشَّيۡطَٰنِۚ﴾ البقرة: ١٦٨، واتـە: هـەرگیز بـە شوێن هەنگاوەکانی شەیتانیـشدا مـەڕۆن و پـەیڕەوی لـێ مەکـەن)) ڕەنگـە ئـافرەت یەکەم جار نەکەوێتە ناو زیناوە ڕەنگە یەکـەم جـار ئـەو هەڵـە گەورەیـە بـە پیـاوان نەکات بە ئەنجامدانی زینا ... لێرەدا چەند هەنگاوێك هەیە... ئەگەر یەکەم هـەنگاو هەنگاو بنێیت... ئەگەر خوا نەتپارێزێ — ئەوا تێدەکەویت وە ئەگەر یەکەم هـەنگاو بنێیـت ئەگـەر خـوا نـەتپارێزێت ئـەوا دەهاوێژرێیتـە خـوارەوە ئـەی خودایـە بـە پارێزگاری خۆت بمانپارێزە .... یا أرحم الراحمین.

خوای گـەورە دەفـەرموێت ﴿ٱلزَّانِيَةُ وَٱلزَّانِي فَٱجۡلِدُواْ كُلَّ وَٰحِدٖ مِّنۡهُمَا مِاْئَةَ جَلۡدَةٖۖ وَلَا تَأۡخُذۡكُم بِهِمَا رَأۡفَةٞ فِي دِينِ ٱللَّهِ﴾ النـور: ٢، واتە: ئەو کچ و کوڕەی زینـا و داوێـن پیـسی ئەکـەن دەبێ لە هەریەکەیان سەد جەڵدە (شەلاق)ی لێ بـدەن ئەمـە تۆڵـەی هـەر کەسـێکە (نێر یان مێ) پێشتر بە شێوەی شەرعی جووت نەبووبێ (واتە: کچ و کوڕ) بن، نـابێ بـەزەیی و نـەرم و نیـانی و سـۆز بتـانگرێ لـە بەرامبـەر هەریـەك لـەو دوانـەوە لـە

ڕاپەڕاندنی حوکمی خوادا واتە: لەکاتی جێبەجێ کردنی بڕیاری خوادا توندو تیژبن و بەزەییتان بە زیناکەراندا نەیەتەوە بەوشێوەیە ژمارەی شەلاقەکان یا بەردە بارانەکە وەکو خۆی جێ بە جێ نەکەن)) . خوای بەخشندە و میهرەبان و بەسۆز و بە بەزەیی ئەو قسەیەی فەرمووە ﴿ وَلَا تَأْخُذْكُم بِهِمَا رَأْفَةٌ فِي دِينِ ٱللَّهِ إِن كُنتُمْ تُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ وَٱلْيَوْمِ ٱلْآخِرِ ۖ وَلْيَشْهَدْ عَذَابَهُمَا طَآئِفَةٌ مِّنَ ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴿٢﴾ ٱلزَّانِي لَا يَنكِحُ إِلَّا زَانِيَةً أَوْ مُشْرِكَةً وَٱلزَّانِيَةُ لَا يَنكِحُهَآ إِلَّا زَانٍ أَوْ مُشْرِكٌ ۚ وَحُرِّمَ ذَٰلِكَ عَلَى ٱلْمُؤْمِنِينَ ﴾ النور: ٢ـ ٣، واتە: نابێ بەزەیی و نەرم و نیانی و سۆز بتانگرێ لە بەرامبەر هەریەك لەو دوانەوە لە ڕاپەڕاندنی حوکمی خوادا، ئەگەر ئێوە باوەڕتان بە خوا و بە ڕۆژی دوایی هەیە جا بۆ ئەوەی ئەو دوانە پتر ئێشیان پێ بگات و خەڵکیش پەند وەرگرن با کۆمەڵێ لە بڕواداران ئامادەی سزاکەیان بن و ببینن (٢) پیاوی زیناکەر و داوێن پیس هەردەبێ ژنی زیناکەر و داوێن پیس وە یان موشریك و بتپەرست مارە بکات بۆ خۆی، ژنی زیناکار و داوێن تەڕیش وە پیاوی زیناکار و موشریکیش هەروا ئەبێ بێگومانە ئەو جۆرە شووکردنە و(مارەکردنی ژنانی زیناکاران) لەسەر بڕوادارانی داوێن پاك حەرام کراوە، چونکە زیانی گەورە تێدایە(٣) .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱلَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ ٱللَّهِ إِلَٰهًا ءَاخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ ٱلنَّفْسَ ٱلَّتِي حَرَّمَ ٱللَّهُ إِلَّا بِٱلْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَٰعَفْ لَهُ ٱلْعَذَابُ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِۦ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُو۟لَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ حَسَنَٰتٍ ۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴾ الفرقان: ٦٨ـ ٧٠، واتە: ئەوانەی وێڕای خوا هیچ پەرستراوێکی ترناپەرستن، کەسێکیش ناکوژن کە خوا کەشتنی یاساغ کردبێ، مەگەر بە هەق و ڕەوا. زینا و داوێن پیسیش ناکەن وە هەرکەسێ ئەو کاروکردەوە ناپەسەندانە بکات ئەوە لە دوارۆژدا دەگات بە سزای تاوانەکەی خۆی .(٦٨) لە ڕۆژی قیامەتیشدا دوو بەرامبەر ئازار دەدرێ و بە سووکی و زەلیلی و ریسواییەوە بە هەتا هەتایی هەر لەوێدا ئەمێنێتەوە .(٦٩)

مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت بەچاکە، هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە(٧٠))).

یا هاتکا حرم الرجال و تابعا   طرق الفساد فأنت غیر مکرم
من یزني فی قوم بألفي درهم   فی قومه یزن بربع درهم
إن الزنا دین إذا أستقرضته   کان الوفا من أهل بیتک فأعلم

واتە: ئەی ئەو کەسەی کە حورمەتی پیاوانت ئەتك کردوو و شوێنی ڕێگای خراپەکاری کەوتوویت بزانە کە تۆ کەسێکی بێ ڕێزی، بزانە کە هەرکەسێ لە گەڵ خەڵکیدا زینا بکات بە دوو هەزار درهم ئەوا لە گەڵ کەس و کارەکەیدا بە چارەکە دەرهەمێك زینا دەکرێت، بزانە کەوا زینا قەرزە، ئەگەر قەرزت کرد، ئەوا دانەوەی ئەو قەرزە لەسەر کەس و کارەکەت دەبێت.

زۆر کەس هەیە وا دەزانێ دەتوانێت ئەوەی بیەوێ بیکات... هەرچی ویستی لە سەری بوو ئەوا بیکات... دڵنیابە لە سزا و تۆڵەکەی! جا وریابە...

دڵنیابە کە زینا قەرزە و دەبێ بدرێتەوە لەم دونیایەدا و لە پێش قیامەت وە دەربارەی زینا پێغەمبەرمانﷺ فەرموویەتی: لە کاتێکدا سزا و تۆڵەی زینا ڕووندەکاتەوە.. هەروەکو لە فەرموودەیەکی (سمرە ی کوڕی جندب الطویل)ەوە هاتووە لە (صحیح البخاری)[١] دایە، تیایدا هاتووە کە (جبریل و میکائیل) هاتوون بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و بە ئەویان فەرمووە: ((انطلق انطلق، قال: فانطلقنا فأتینا علی مثل التنور أعلاه ضیق وأسفله واسع)) واتە: بە ڕێکەوە بە ڕێکەوە، دەڵێت: ئێمەیش دەرچووین و کەوتینە ڕێ، جا چووینە جێگایەك وەکو تەنوور وابوو سەرەوەی فراوانە و خوارەوەی تەنگە)) ئایا لەگەڵ مندا ئەو دیمەنە دەهێنیتە پێش چاوی خۆت ؟((قال الصادق: ((فأتینا علی مثل التنور فأطلعنا فیه، فإذا فیه رجال

١ـ أخرجه البخاري،کتاب الجنائز، باب ما قیل في أولاد المشرکین (١٣٨٦)، وفي کتاب التعبیر، باب تعبیر الرؤیا بعد صلاة الصبح (٧٠٤٧).

ونساء عراة، يتوقد تحته نارا فإذا اقترب ارتفعوا، حتى كاد أن يخرجوا (من التنور)، فإذا خمدت رجعوا فيها))واتە: ڕاستگۆﷺ فەرمووی: ئەمجار چووینە سەر شتێك وەکو تەنوور وابوو، ئێمەش تەماشامان کرد و بینیمان چەندەها پیاو و چەندەها ئافرەتی بە ڕووتی لێیە لە ژێرەوەی ئاگری تێدا هەڵگیرساوە هەرکاتێك لێیان نزیك ببێتەوە ئەوان بەرز دەبوونەوە تاوەکو خەریك بوو لە تەنوورەکە دەردەچن، ئەگەر ئاگرەکە کپ ببێتەوە ئەوا دیسان دەگەڕێنەوە ناوەوە))، واتە: بۆ قووڵایی و بنی تەنوورەکە، فقال النبيﷺ: من هؤلاء يا جبريل؟ قال: وأما الرجال والنساء العراة الذين في مثل بناء التنور و فإنهم الزناة والزواني))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەی جبریل ئەوانە کێن؟ فەرمووی: ئەو پیاو و ژنانەی، کە لە ناو ئەو شێوە تەنوورەدا بوون ئەوانە پیاوان و ژنانی داوێن پیس و زیناکارن)).

لە هەردوو کتێبی (الصحیح) دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لايحل دم امرئ مسلم يشهد أن لا اله إلا الله وأني رسول الله إلا بإحدى ثلاث: النفس بالنفس والثيب الزاني))، واتە: خوێنی هەر موسڵمانێك شایەتی دابێت کە هیچ خوایەك نییە شایەنی پەرستن بێت تەنها (الله) نەبێت و محمد نێردراوی ئەوە حەڵاڵ نییە تەنها بە یەکێ لەم سێ شتە نەبێت: نەفس بەرانبەر بە نەفس و کەسێك زینا بکات لە کاتێکدا خاوەنی ژن بێت...)).

واتە هەرکەسێ زینای کرد و لە کاتێکدا خاوەن ژن بوو، خوای گەورە رزقێکی حەڵاڵی پاکی پێ بەخشیوە بەڵام ئەو وازی لە حەڵاڵ هێناوە وە دەڕوات بۆ لای حەرام و گەنیو ((والتارك لدينه المفارق للجماعة))، واتە: ئەوەی واز لە دینەکەی خۆی دەهێنێت و لە کۆمەڵی موسڵمانان جیا دەبێتەوە)).

لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرە)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن، ولا يسرق

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب ((المظالم))، باب ((النُّهْبَى بغير إذن صاحبها))، (٢٤٧٥)، ومسلم كتاب ((الإيمان))، باب ((نقصان الإيمان بالمعاصي)) (٥٧).

السارق حين يسرق وهو مؤمن، ولا يشرب الخمر حين يشربها وهو مؤمن))، واتە: کاتێ کەسی زیناکار لەو کاتەدا زینا دەکات ئەوا ئیماندار نییە، کاتێ کەسی دز لەو کاتەدا دزی دەکات ئەوا ئیماندار نییە وە کاتێ کەسی مەیخۆر لەو کاتەدا مەی دەخواتەوە ئەوا ئیماندار نییە)).

لە گوتەیەکی تردا لە (ابن عەبباس)[1]ەوە هاتووە کەوا پێغەمبەری خوا(ρ) فەرموویەتی: ((لا يزني العبد حين يزني وهو مؤمن، ولا يسرق حين يسرق وهو مؤمن، ولا يشرب حين يشرب وهو مؤمن، ولا يقتل حين يقتل وهو مؤمن))قال عكرمة: قلت لأبن عباس: كيف ينزع الإيمان منه؟ قال هكذا: وشبك بين أصابعه، ثم أخرجها، فإن تاب عاد إليه هكذا، وشبك بين أصابعه)) واتە: کاتێ بەندەیەك زینا دەکات لەو کاتەدا زینا دەکات ئەوا ئیماندار نییە، کاتێ کەسێ دزی دەکات لەو کاتەدا دزی دەکات ئەوا ئیماندار نییە وە کاتێ کەسی مەیخۆر لەو کاتەدا مەی دەخواتەوە ئەوا ئیماندار نییە، کاتێ کەسی بکوژ کەسێك دەکوژێت لەو کاتەدا کە دەیکوژێت ئیماندار نییە، عکرمە فەرمووی: بە (ابن عباس) م گوت: چۆن ئیمانی لێ دەسێنرێتەوە؟ ئەویش فەرمووی: بەم شێوەیە (پەنجەکانی کردە نێو یەکتردا و ئەمجار دەریهێنا)وە ئەگەر تەوبەی کرد ئەوا ئیمانەکەی بەم شێوەیە بۆ دەگەڕێتەوە(ئەمجار پەنجەکانی کردە نێو یەکتردا))).

ئیمامی بوخاری ریوایەتی کردووە (تعليقا بصيغه الجزم)[2] کە فەرموویەتی: ((ينزع منه نور الإيمان في الزنى))، واتە: روناکی ئیمانی لێ دەردەهێنرێت بە هۆی زیناوە)).

ئیمامی (الطبري) لە (تهذيب الآثار)و ابن عساكر لە (التاريخ) دا ریوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (منقطع)[1] لە (عبدالله ی کوڕی رواحه)، کە فەرموویەتی: ((إن

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود)) باب ((إثم الزناة)) (٦٨٠٩).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود)) باب ((الزنى وشرب الخمر))، قبل حديث (٦٧٧٢)، ووصله ابن أبي شيبة في ((كتاب الإيمان)) (٩٤) ولفظه أن ابن عباس قال لغلمانه: ((من أراد منكم الباءة زوجناه، لا يزني منكم زان إلا نزع الله منه نور الإيمان، فإن شاء رده، و إن شاء أن يمنعه منعه))، وحسنه الشيخ الألباني هناك.

مثل الإيمان مثل قميصك، بينما أنت وقد نزعته إذ لبسته، وبينما أنت قد لبسته إذ نزعته)) واتە: نمونەی ئیمان وەکو نمونەی کراسەکەت وایە، لە کاتێکدا تۆ دایدەکەنیت ئەگەر لەبەرت کردبوو وە لە کاتێکدا تۆ لەبەری دەکەیت ئەگەر داتکەندبوو)).

پرسیار کرا لە (ابو هريره) دەربارەی ئەو فەرموودەیە: ((لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن))، ئەو کاتە ئیمانەکەی لە کوێیە؟ فەرمووی: (ئا بەم شێوەیە لە سەری دەبێت) بە دەستەکانی ئیشارەتی کرد... ئەگەر وازی هێناو تەوبەی کرد ئەوا ئیمانەکەی بۆ دەگەڕێتەوە)).[2]

ئەمەیشە راستکردنەوەی فەرمودەیەکی پێغەمبەری خوایەﷺ کە (ابو داود والحاكم و جگە لەوان)[3] ریوایەتیان کردووە لە (ابو هريرە) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إذا زنى الرجل خرج منه الإيمان كان عليه كالظلة، فإذا انقلع رجع إليه الإيمان))، واتە: ئەگەر کەسێك زینای کرد ئەوا ئیمانەکەی لێی دەردەچێت، لەسەر سەری وەکو سێبەرێك دەمێنێتەوە، ئەگەر وازی لە زیناکەی هێنا ئەوا بۆی دەگەڕێتەوە)).

لە پاشاندا بە درێژی و روونی باسی ئەم مەسەلەیە دەکەم بە پشتیوانی خوا... کە ئەویش ئەوەیە.

ئایا ئەو کەسە کە زینای کرد بۆی هەیە تەوبە بکات؟ ئایا ئەو کەسەی کەسێکی کوشت بۆی هەیە تەوبە بکات ؟.

وەڵامی ئەم پرسیارە لە بەشی داهاتوودا باس دەکەم انشاء الله... داوا لە خوا دەکەم بە (اسم الأعظم) کە ئەگەر هەر کەسێ بەو ناوەوە بانگی بکات ئەوا بێ

---

١ ـ أخرجه الطبري في ((تهذيب الآثار)) (٩٦٦) مسند ابن عباس، وابن عساكر في ((تاريخه)) (٢٨ / ١١١، ١١٢).

٢ـ أخرجه المروزي في ((تعظيم قدر الصلاة)) (٥٣٩).

٣ـ أخرجه ابو داود،كتاب ((السنة))، باب ((الدليل على زيادة الإيمان و نقصانه)) (٤٦٩٠)، والحاكم (١/٧٢)، وابن مندة في الإيمان (٥١٩)، والمروزي في ((تعظيم قدر الصلاة)) (٥٣٦)، والطبري في ((تهذيب الآثار)) (٢ / ١٥٤، ١٤٠٩, ١٤١٠)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٥٠٩).

بەشی ناکات، ئەگەر داوا بکات پێی دەدرێت... کە خێزانەکانمان و منداڵەکانمان چاکساز بکات و بمانپارێزێ لە کەساسی و زەبوونی وە ئێمە و ئێوە بگێڕێ لەوانەی کە ئەگەر هەر قسەیەك ببیسن ئەوا شوێنی چاکەکانی دەکەون، بە راستی ئەوانە ئەو کەسانەن کە خوا رێنمویی کردوون و ئەوانە خاوەن عەقڵەکانن.

ئایا بکوژ و داوێن پیس (زیناکار) بۆیان هەیە تەوبە بکەن ؟؟

خۆشەویستانم ...

لە بەشی رابوردوودا و لە باسی نیشانەکانی قیامەت باسی ئەم دوو نیشانە ترسناکەم کرد... کە ئەوانیش بریتی بوون لە زۆر بوونی کوشتن و بڵاو بوونەوەی زینا ... کۆتایی بەشەکەم بەو پرسیارە هێناوە،وا دەزانم کە زۆربەخۆشەویستانم لەبرایانم و خوشکانم چاوەڕوانی وەڵامی ئەم پرسیارە گرنگەن کە ئەویش ئەوەیە:

ئایا بکوژ و زیناکار بۆیان هەیە تەوبە بکەن؟

وڵامەکەی: بەڵێ... بە بێ باسکردن و هێنانەوەی پێشەکی، خوای گەورە فەرموویەتی (ئاگاداری رەوشت و سیفاتی بەندەکانی (الرحمن) بە کە خاوەنی ئەو رەوشتە جوانانەن): ﴿وَالَّذِينَ لَا يَدْعُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَٰهًا آخَرَ وَلَا يَقْتُلُونَ النَّفْسَ الَّتِي حَرَّمَ اللَّهُ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَا يَزْنُونَ ۚ وَمَن يَفْعَلْ ذَٰلِكَ يَلْقَ أَثَامًا ﴿٦٨﴾ يُضَاعَفْ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدْ فِيهِ مُهَانًا ﴿٦٩﴾ إِلَّا مَن تَابَ وَآمَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَالِحًا فَأُولَٰئِكَ يُبَدِّلُ اللَّهُ سَيِّئَاتِهِمْ حَسَنَاتٍ ۗ وَكَانَ اللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا ﴿٧٠﴾ وَمَن تَابَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَإِنَّهُ يَتُوبُ إِلَى اللَّهِ مَتَابًا﴾ الفرقان: ٦٨- ٧١، واتە: ئەوانەی وێڕای خوا هیچ پەرستراوێکی تر ناپەرستن، کەسێکیش ناکوژن کە خوا کەشتنی یاساغ کردبێ، مەگەر بە هەق و ڕەوا، زینا و داوێن پیسیش ناکەن، هەرکەسێ ئەو کاروکردەوە ناپەسەندانە بکات ئەوە لە دوارۆژدا دەگات بە سزای تاوانەکەی خۆی.(٦٨) لە رۆژی قیامەتیشدا دوو بەرامبەر ئازار دەدرێ و بە سووکی و زەلیلی و ریسواییەوە بە هەتا هەتایی هەر لەوێدا ئەمێنێتەوە .(٦٩) مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ

دەگۆڕێت بە چاکە، هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە(٧٠) ئەوەی لە گوناهەکانی تەوبەی کرد و کردەوەی چاکی کرد ئەوە بە ڕاستی زۆر بە مەزنی دەگەڕێتەوە بۆ لای خوا(٧١).

ئای ئەوە چی فەزڵێکە!! ئەوە چی ڕێزێکە!!

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿قُلْ يَـٰعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ أَسْرَفُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ ...﴾ الزمـر: ٥٣، واتـە: ئەی موحەممەدﷺلە منەوە بڵـێ: ئـەی بەنـدەکانی مـن ! ئـەی ئەوانـەی ستەم و زیادە ڕۆییتان لە خۆتان کردووە..!))

خوای گەورە باسی ئەوانەی کردووە کە زیادە ڕەوییـان کـردووە لـە ئەنجامـدانی تاواندا و کردوونی بە بەندەی خـۆی ئـەمجار دەفـەرموێت: ﴿لَا تَقْنَطُوا۟ مِن رَّحْمَةِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًا ۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلْغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴾، واتــە: ئێــوە لــە ڕەحمــەت و میهرەبانی خوا بێ ئومێد مەبن . بە ڕاسـتی خـوا لـە هـەموو گوناهێك خـۆش ئـەبێ دیارە ئەم بانگەشەیە بۆ تەواوی تاوانبارانە کـە بگەڕێنـەوە بـۆ لای خـوا، ئەگەرچـی گوناهیـشیان بـە ئەنـدازەی کـەف سـەر زەریاکـان بـێ. چـونکە ئـەوە لێبـووردە و میهرەبان.)).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغْفِرُ أَن يُشْرَكَ بِهِۦ﴾ النـساء:٤٨، واتـە: بێگومان هەرگیز خوا لە دانانی هاوبەش بۆی نابووری)) ئەمە ئەو تاکە تاوانەیـە کـە لێی خۆش نابێت کە ئەویش بریتییە لە هاوەڵدانان ((وَيَغْفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَاءُ)) واتە: لە خوار شیرکەوە لە هەر گوناهێك دەبووریّ بۆ هـەر کەسـێك خـۆی بیـەوێت)) تەنانەت (مشرك) یش ئەگەر تەوبە بکات ئەوا خوای گـەورە لێـی خـۆش دەبێـت ... ئایا (مشرك) چۆن تەوبە دەکات ؟؟ بە داماڵین و داکەندنی پۆشـاکی هاوەڵـدانان لـە بەر دەرگای ئیسلام و باوەڕ و یەکتاپەرستی... وە پەشـیمان ببێتـەوە لـەوەی کـە ئەنجامی داوە لە هاوەڵدانان و سەر پێچی... پاشان ئەو کارانە ئەنجام بدات کـە لـە خوای بەخشندە و میهرەبان نزیکی دەکاتەوە... ئەو کاتە خوای گـەورە تەوبەکـەی لێ وەردەگرێت... بەڵکو خوای گەورە خۆشحاڵ دەبێت بە گەڕانەوەکەی لە کاتێکدا

خۆی دەوڵەمەندە و پێویستی بە هیچ کەسێك نییە لەم بوونەوەردا . خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلۡفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلۡغَنِيُّ ٱلۡحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِن يَشَأۡ يُذۡهِبۡكُمۡ وَيَأۡتِ بِخَلۡقٖ جَدِيدٖ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٖ﴾ فاطر:١٥ـ ١٧، واتە: ئەی خەڵکینە! ئێوە هەژارن و نیازتان بە خوا هەیە، ئەو بێ نیاز و سوپاسکراوە هەرچەندە خەڵکی ململانێ بکات.(١٥) ئەگەر بیەوێ ئێوە لە ناو ببا و خەڵکێکی تازە بێنێت، وادەکات.(١٦) ئەو کارەش بۆ خوا گران نییە(١٧).

بۆیە روو لە خوا بکە و مەترسە — ئەی ئەو کەسەی کە کەوتویتە ناو تاوانی زیناوە —هەروەها روو لە خوا بکە ئەی ئەو کەسەی کەوتویتە ناو تاوانی گەورەی کوشتنەوە —هەرگیز مەترسە...سوێند بە خوا پەروەردگارەکەت خۆشحاڵ دەبێت بە تەوبە و گەڕانەوەکەت بۆ لای... هەرگیز بێ ئومێد و بێ هیوا مەبە چونکە تۆ کەسێکی خواکەت بە تاك و تەنها دەناسیت... چونکە تۆ شوێن کەوتەی پێغەمبەری خۆشەویستیﷺ جا ئێمە مرۆڤین، فریشتە پاکەکان نین... هەروەها شەیتانە سەرسەختەکان نین... بەڵکو ئێمە مرۆڤین کە لە ناخماندا وەرگرتن و رەتکردنەوە هەیە (الاقبال والاحجام) وە لە ناخماندا چاکە و خراپە هەیە... حەڵاڵ و حەرام هەیە..گوێڕایەڵی و سەرپێچی هەیە... خراپەکاری و چاکەکاری تیادایە... نزیك بوونەوە و دوور کەوتنەوەی تیادایە...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَفۡسٖ وَمَا سَوَّىٰهَا ﴿٧﴾ فَأَلۡهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقۡوَىٰهَا ﴿٨﴾ قَدۡ أَفۡلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ﴿٩﴾ وَقَدۡ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا﴾ الشمس:٧ـ ١٠، واتە: سوێند بە نەفس و دەروونی مرۆ و بەو زاتەی دروستی کردووە بە رێکوپێکی(٧).ئینجا ئیلهامی بەدکاری و پارێزگاری بۆ کرد، واتە: خێر و شەڕی بۆ روون کردەوە، نیشانی دا چی چاکە بیکا و چی خراپە نەیکا و خۆی لێ بپارێزێ (٨) سوێند بەوانە هەموو بێ شك رزگاری بوو ئەو کەسەی کە نەفسی خۆی لەهەرچی کاری بەدوو فەسادە پاك و پوختەی کردەوە.(٩) و بەراستی ئەو کەسەش کە نەفسی خۆی بە گوناه و تاوان ئالوودە کرد نائومێد و ناموراد بوو(١٠).

هەرگیز مەڵێ... من کەوتومەتە ناو تاوانێکی گەورەوە چونکە خواکەت زۆر لەوە گەورەتر و ڕێزدارتر و شکۆمەندترە کەسێك لە دەرگاکەی بدات و ئەویش دەرگاکەی بە ڕوویدا بگرێت...! بۆیە ڕووی لێ بکە و هەرگیز بێ ئومێد مەبە لە میهرەبانی خوای گەورە.

ئەی برا خۆشەویست و ژیرەکەم... ئەوا تۆ گوێبیستی هەندێك لە ئایەتەکانی کتێبەکەی خوای پەروەردگار بوویت وەکو بەڵگەی ڕوون و ئاشکرا لەسەر ئەوەی کە خوا هەرگیز دەرگای تەوبە داناخات بە ڕووی هەرکەسێکداکە بیەوێ بگەڕێتەوە بۆلای و پەشیمان ببێتەوە بە مەرجێ نەگەیشتبێتە قۆناغی غەرغەرە وە هێشتا ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەرنەچووبێت – پشت بە خوا لە پاشاندا باسی ئەو نیشانەیە دەکەم–

بەڵام هەرگیز کاری ئەمڕۆ مەخەرە سبەینێ چونکە مردن لە ناکاودا دێت و دەبێتە میوانت... بۆیە هەر ئێستا پەیمان بە خواکەت بدە بە گەڕانەوە و تەوبە... وە دڵنیا بە کە خوای گەورە لێت خۆش دەبێت... بەڵکو خۆشحاڵ دەبێت بە تەوبەکەت و گەڕانەوەکەت، لە کاتێکدا زۆر دەوڵەمەندە و پێویستی بە هیچ کەسێك نییە لەم بوونەوەرەدا...

کەوابوو ئەی ئەو کەسەی کە لە تاوانەکانت پەشیمان بوویتەتەوە کوا شوێنەواری پەشیمان بوونەوەکەت؟ کوا گریانەکەت لەسەر پێ هەڵخلیسکانەکەت؟ بزانە کە گەورەترین پایە لە پایەکانی تەوبە پەشیمان بوونەوەیە لە کردەوەکانی ڕابوردوو... نەوەك هەر کاتێك تاوانەکانت بێتەوە یادت خۆشحاڵ بیت، بەڵکو دەبێ هەست بە ئازاری برینی دڵەکەت بکەیت... شکانەوە و پەشیمانیت لە بەر دەست پەروەردگارەکەتدا بنوێنی...

ئەگەر تاوانەکە پەیوەندی بە کەسێکەوە هەبوو لە براکانت ئەوا هەوڵ بدە کە مافەکەی خۆی بگێڕیتەوە بۆ خاوەنەکەی... بەڵام ئەی چۆنە ئەگەر کەسێك کەوتبووە ناو تاوانی زیناوە و بەرانبەر بەو کەسەی کە ئەو کارەی لە گەڵدا کردووە پێی بڵێت ئەو کارەم کردووە؟ ناتوانێت... لەو کاتەدا لە سەری نییە بەڵکو تەنها لە

سەريەتى تەوبە و گەڕانەوەكەى تازە بكاتەوە وە بە خوێن بگريەت لە جێى فرمێسك وە كوشش بكات بۆ ئەنجامدانى كارى چاكە تاكو خواكەى لە خۆى رازى دەكات، ئەگەر كارەكە نەگەيشتە فەرمانڕەوا و سنوورى شەرعيان بە سەردا نەسەپاند...

ئێستا ئەم چەند موژدەيەت بە ديارى دەدەمێ لە فەرموودەكانى ئەو ميهرەبانە ديارى كراوە و، ئەو نيعمەت بەخشراوە پاكترين صەلاّت و سەلامى لەسەر بێت...

بە نيسبەت كوشتنەوە:ئەوا (البخارى و مسلم)[1] ريوايەتيان كردووە لە فەرموودەيەكى (ابى سعيد الخدرى) يەوە كەوا پێغەمبەرى خوا ﷺ فەرمووەتى: ((كان فيمن كان قبلكم رجل قتل تسعة و تسعين نفسا فسأل عن أعلم أهل الأرض فدل على راهب، فأتاه، فقال: إنه قتل تسعة و تسعين نفسا، فهل له من توبة؟ فقال: لا ! فقتله فكمل به مائة))، واتە: لە پێش ئێوە كابرايەك هەبوو نەوەت و نۆ كەسى كوشتبوو، پاشان پرسيارى كرد كە زاناترين كەسى سەر زەوى كێيە؟ ئەوانيش خواناسێكيان بۆدەست نيشان كرد، ئەويش رۆيشت بۆلاى و فەرمووى: كە نەوەت و نۆ كەسى كوشتووە ئايا بۆى هەيە تەوبە بكات؟ گوتى: نەخێر... بۆيە ئەويشى كوشت و ژمارەكە بووە سەدى تەواو)) داواى لێبوردن دەكەم بۆ ئەوەى چەند وشەيەكى كەم بلێم... پاشان دەگەڕێمەوە سەر فەرموودەكە بە پشتيوانى خوا...

جارێكيان بابەتى كەسێكى رێزدارم خوێندەوە كە لە گۆشەيەك لە گۆشەكانى رۆژنامەيەك نوسيبووى كاتێك ئەم فەرموودەيەى لە زانايەكەوە يان لە وتاربێژى مزگەوتێكەوە بيستبوو... ئەو نوسەرە دەلێت: ئەم قسەيە زۆر ترسناكە وە ئەم قسەيە بەربلاوە !! ئێوە بەم شێوەيە دەرگاى كوشتن دەكەنەوە و پاشان بكوژەكە دەلێت: من دەمەوێت تەوبە بكەم!من پێى دەلێم: هەرگيز وانييە ئەى مامۆستا.. ئەمە مانا و مەبەستەكە ناگەيەنێت... لە پێشاندا حورمەتى خوێنمان روون كردەوە وە باسى ئەوەم كرد كە خواى گەورە لە هەموو قورئانى پيرۆزدا هيچ هەڕەشەيەكى

١ـ أخرجه البخاري، كتاب ((أحاديث الأنبياء)) (٣٤٧٠)، ومسلم، كتاب ((التوبة))،باب ((قبول توبة القاتل و إن كثر قتله)) (٢٧٦٦).

وەكو هەڕەشەی كوشتن نەداوە هەروەكو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ ٱللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾ النساء: ٩٣، واتە: هەركەسێك بە دەستی ئەنقەست مرۆڤێكی خاوەن باوەر بكوژێ سزا و تۆڵەی هەر دۆزەخە و بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێنێتەوە غەزەب و تووڕەیی خوای لەسەرەو نەفرینیشی لێ كردووەو سزایەكی گەورەو قورسیشی بۆئامادە كردووە))بەراستی ئەمە هەڕەشەیەكی ترسناكە بۆ بكوژ! !

بەڵام ئەم فەرموودە دروستە (صحيح)ە دەرگا دەكاتەوە بۆ ئەو جۆرە كەسانە كە دەستیان چووەتە رشتنی خوێنی خەڵكی وە یاخود خوێنیان رژاندووە بە بێ هیچ جوامێری و مەردایەتی و دینێك... لەگەڵ ئەوەیشدا پێی دەڵێین: خێراكە ... دەستەكانت لەو خوێنە پاك بكەرەوە... چونكە دەرگای تەوبە كراوەتەوەو نابەسترێت تاكو كاتی غەرغەرە كردن یان تاوەكو رۆژ لە رۆژئاواوە دەردەچێت... ئێستا ئەوەت لە سەرە كە دڵەكەت پاك بكەیتەوە لەم باوەڕە خراپە... لە دەرگای تەوبە بدەو دڵنیابە كە خوای گەورە تەوبەكەت لێ وەردەگرێت ...بەڵام ئەو راهبە خواپەرستە كە فەتوای بە بكوژەكە دا نە قورئان و نە سوننەتی بە سەردا جێ بە جێ نابێت، بەو دوو پێوەرە فەتوای نەداوە كە ئەو بكوژە بۆی نییە تەوبە بكات... دەرگای تكا بە روویدا داخست و لە ژیان بێ ئومێدی كردووە... لە كاتێكدا ئەم كابرایە دەیەوێ لاپەرەیەكی نوێ لە ژیانیدا بكاتەوە... بە هیچ شێوەیەك فەرموودەكە دەرگا ناكاتەوە بۆ ئەوەی كەسانێك بوێرن كە خوێنی خەڵكی برێژن... بەڵكو ئەم فەرموودەیە دەرگای تكا دەكاتەوە بۆ ئەو كەسانەی كە دەستەكانیان بە خوێنی خەڵكی سوور كراوە... دەیەوێ تەوبە بكات لای پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەكان... دەرگا دەكاتەوە بۆ ئەو كەسانەی كە كەوتوونەتە ناو ئەم تاوانە گەورە و سامناك و ترسناكەوە... خوای گەورە دەرگای تەوبە و گەڕانەوە دەكاتەوە... تەوبەكەی تەواو نییە ئەگەر پەشیمان نەبێتەوەو لەو تاوانەی كە ئەنجامی داوە وە بۆ یەكجاری واز لەو تاوانە گەورە بهێنێ... دەست بكاتە كردەوەی چاكە كە پەروەدگاری زەوی و ئاسمانەكان ڕازی دەكات... ئەمە

مەبەستی پێغەمبەرکەمانەﷺ ئەی مامۆستای ڕێزدار...

ئەمەیشە بەڵگەیەکی تـرە لەوپـەڕی جـوانی و قەشـەنگیدایە لـە فـەرموودەی گەورەی هـەموو پیـاوان (محمـدی کـوڕی عبـدالله)ﷺ جـارێکی تـر دەگەڕێمـەوە بـۆ یەکەم فەرموودە... بەڵام دەمەوێت بەڵگەیەك بهێنمەوە لەسەر ئەو بنەمایەی کە ئێستا باسی دەکەم چونکە من دەمەوێت دڵ و عەقڵ پێکەوە بدوێنم...

ئیمامی (البخاري و مسلم)[1] لە (ابوهريرە)وە ڕیوایەتیان کردووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ لە پەروەردگارییەوە دەیگێڕێتەوەو دەفەرموێت: ((أذنـب عبـد ذنبـا)) واتـە: بەندەیەك تاوانێکی لە تاوانەکان ئەنجامدا)) من و تۆ ئەو بەنـدە تاوانبـارەین... داوا لە خوا دەکەم کە لە هەموومان خۆش بێت و بۆ ئەوەی ئێمەش بگەڕێینـەوە بـۆ لای خۆی ((فقال: اللهم أغفر لي ذنبي))، واتە: جا فەرمووی: ئەی خودایە! لە تاوانەکـەم خۆش بە)) ئەگینا کەسێك تاوانباری سووك و ریسوا و لاسار بۆ کوێ بڕوات ئیللا بـۆ لای خوای بەخشند و میهرەبان نەبێت.

يا رب إن عظمت ذنوبي كثرة   فلقـد علمـت بـأن عفـوك أعظـم
إن كـان لا يرجـوك إلا محـسن   فمن ذا الذي يرجوا و يـدعو الآثم

واتە: پەروەردگارا... ئەگەر تاوانەکانم زۆر و گەورە بوون، ئـەوا مـن بـاش دەزانم کەوا لێبوردنی تۆ گەلێك گەورەترە، ئەگەر تەنها چاکەکاران تکات لێ بکـەن و داوات لێ بکەن، ئەی کەسی تاوانبار و گوناهبار بۆ کوێ بڕوات؟

ئایا کەسی تاوانبار بۆ کوێ دەڕوات جگـە بـۆ لای خـوای بەخـشندە و میهرەبـان نەبێـت؟ کەسی هەژار بۆ لای دەوڵەمەند نەبێ بۆ کوێ بڕوات؟ کەسی زەلیل بـۆ لای خوای بە عیززەت نەبێت بۆ کوێ بڕوات؟ ئایـا هـەڵاتن بـۆ کوێـە؟ بـۆ کـوێ دەڕۆن؟ هیچ پەناگەیەك و ڕزگارکەرێك نییە لە خوا ئیللا بۆ لای خـوا نـەبێت، چـونکە هـەموو زەوی زەوی ئەوە، هەموو موڵکەکان مـوڵکی ئـەون... بـەرزی و پـیرۆزی هـەموو بـۆ ئەوە...

١ـ أخرجه البخاري، كتاب ((التوحيد)) (٧٥٠٧)، ومسلم، كتاب ((التوبة))،باب ((قبول التوبة من الذنوب و إن تكررت الذنوب و التوبة)) (٢٧٥٨)، واللفظ.

قال: ((أذنب عبد ذنبا، فقال: اللهم! أغفر لي ذنبي، فقال تبارك وتعالى: أذنب عبدي ذنبا، فعلم أن له رباً يغفر الذنب، ويأخذ بالذنب، ثم عاد فأذنب))، واته: بەندەیەك تاوانێکی لە تاوانەکان ئەنجامدا، جا فەرمووی: ئەی خودایە ! لە تاوانەکەم خۆش بە... خوای گەورە دەفەرموێت: بەندەکەم تاوانێك لە تاوانەکانی ئەنجامداو پاشان زانی کەوا خودایەکی هەیە لەتاوانەکان خۆش دەبێت، بەهۆی تاوانەوە دەبات، ئەمجار گەڕایەوە و تەوبەی کرد))،پەروەردگار هەر پەروەردگارە و بەندەش هەر بەندەیە ((فقال: أي رب ! أغفر لي ذنبي)) فەرمووی: ئەی خودایە! لە تاوانەکەم خۆش بە)) بۆ جاری دووەم؟ بەڵێ...بۆ جاری دووەم و جاری سێیەم، تاکو بە ڕاستییەوە بگەڕێتەوە بۆ لای خوا، پەشیمان بووبێتەوە، بەردەوام لەو جێگایەدا نامێنەتەوە کە تاوانەکەی ئەنجام دا، بۆیە لێرەدا خوای گەورە لێی وەردەگرێت ((فقال تبارك وتعالى: عبدي أذنب ذنبا فعلم أن له ربا يغفر الذنب و يأخذ بالذنب . ثم عاد فأذنب، فقال: أي رب! اغفر لي ذنبي. فقال تبارك وتعالى: أذنب عبدي ذنبا فعلم أن له ربا يغفر الذنب و يأخذ بالذنب، فقال تبارك وتعالى: اعمل ما شئت فقد غفرت لك))، واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: بەندەکەم تاوانێك لە تاوانەکانی ئەنجامدا و پاشان زانی کەوا خودایەکی هەیە لە تاوانەکان خۆش دەبێت، بە هۆی تاوانەوە دەبات، ئەمجار گەڕایەوە و تەوبەی کرد فەرمووی: ئەی خودایە! لە تاوانەکەم خۆش بە، خوای گەورە دەفەرموێت: بەندەکەم تاوانێك لە تاوانەکانی ئەنجامدا و پاشان زانی کەوا خودایەکی هەیە لە تاوانەکان خۆش دەبێت، بە هۆی تاوانەوە دەبات، خوای گەورە دەفەرموێت: هەر کارێك دەکەیت بیکە چونکە من لە تۆ خۆش بوومە)) لە ریوایەتێکی تردا: ((غفرت لعبدي فليعمل ما شاء)) واتە: من لە بەندەکەم خۆش بووم جا هەر کارێك دەکات با بیکات)) .

لە فەرموودەیەکدا کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريره) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((جعل الله الرحمة مائة جزء

١ـ أخرجه البخاري، كتاب ((الأدب))، باب ((رحمة الولد و تقبيله و معانقته)) (٦٠٠٠)، ومسلم، كتاب ((التوبة))، باب ((في سعة رحمة الله)) (٢٧٥٢).

فأمسك عنده تسعة وتسعين جزءا وأنزل في الأرض جزءا واحدا، فمن ذلك الجزء تتراحم الخلائق، حتى ترفع الدابة حافرها عن ولدها خشية أن تصيبه)) واتە: خوای گەورە بەخشندەیی کردووەتە سەد بەشەوە، جا نەوەت و نۆ بەشی لای خۆی هێشتووەتەوە و تەنها یەك بەشی دابەزاندووەتە سەر زەوی، جا تەنها لەو بەشەیە هەموو دروستکراوەکان لە نێو خۆیاندا بە بەزەیین تەنانەت ئەو وڵاخەی کە سمی بەرز دەکاتەوە لە ترسی ئەوەی بەر بێچووەکەی نەکەوێت)) .

خوای گەورە تەنها یەك بەش لەو رەحمەتە مەزنەی داگرتووە سەر زەوی هەر لەو تەنها بەشەیە، رەحمەتی پێغەمبەری خواﷺ ، رەحمەتی دایك بەرانبەر منداڵەکەی، رەحمەتی باوك بەرانبەر بە منداڵەکەی، رەحمەتی پزیشك بەرانبەر نەخۆشەکەی، رەحمەتی دەوڵەمەند بەرانبەر بە هەژاران، رەحمەتی بەهێز بەرانبەر بە لاواز و بێ هێزەکان، هەموو لەو شێوە و شێوازی رەحمەتە ناسك و جوانە کە لەم بوونەوەرەدا دەبینین ئەمە تەنها بەشێکە لە سەد بەش لە رەحمەتی خوای بەخشندە و میهرەبان...

سوێند بە خوا هەر کەسێ خوای ناسی و ڕەحمەتەکەی ناسی ئەوا هەرگیز بێ ئومێدو بێ هیوا نابێت... هەرچەندە تاوانی گەورەی ئەنجام دابێت... هەر چەندە سەرپێچی ئەنجام دابێت، بەڵام براکەم هەر لە ئێستاوە واز لە تاون بهێنە... پەشیمان ببەرەوە لەوەی کە لە ڕابووردوودا ئەنجامت داوە، پەیمان بدە خواکەی خۆت بەتەوبەو گەڕانەوە و کرداری چاکە... سوێند بەو خوایەی کە هیچ خوایەك جگە لەو نییە ئەوا خوای گەورە خۆشحاڵ دەبێت بە تەوبەکە و گەڕانەوەکەت لە کاتێکدا خۆی دەوڵەمەند و پێویستی بە هیچ کەسێك نییە لە جیهاندا.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا لە فەرموودەیەکی (عومەر ی کوڕی خەتتاب)ەوە ریوایەت کراوە کەوا فەرموویەتی: ((قدم على رسول الله بسبي فإذا امرأة من السبي تبتغي إذا وجدت صبيا في السبي أخذته فألصقته ببطنها وأرضعته))، واتە: هەندێ

١ـ أخرجه البخاري، كتاب ((الأدب))، باب ((رحمة الولد و تقبيله)) (٥٩٩٩)، ومسلم، كتاب ((التوبة))، باب ((في سعة رحمة الله)) (٢٧٥٤).

دیلیان هێنا بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ لە ناو دیلەکاندا ئافرەتێك هەبوو هەوڵی دەدا تاکو منداڵێکی لە نێو دیلەکاندا دۆزییەوە توند نوساندی بە سنگی خۆیەوە و شیری پێدا)) ئەگەر منداڵێك لە دایکەکەی بزر بێت ئەوا عەقڵەکەی لە گەڵ منداڵەکەدا بزر دەبێت بە تەواوی، عەقڵەکەی ون دەبێت و راستی لە دەست دەدات و هەموو شتێکی لە دەست دەردەچێت، رەنگە بە پەلە لە ماڵ دەرچێت کەچی سەرپۆشەکەی بە سەردا نەداوە یان بە تەواوی جل و بەرگەکەی لە بەر نەکردووە، چونکە عەقڵەکەی بە تەواوی فڕێ داوە، عەقڵیش جێگای پێ سپاردن و سەپاندنە.
لە گەڵ ئەوەیشدا پێغەمبەری خواﷺ ئەو ئافرەتە دەبینێ وە منداڵەکەی کردووەتە سەر سنگی و شیری پێ دەدات بۆیە پرسیار لە هاوەڵان دەکات و دەڵێت: ((أترون هذه المرأة طارحة ولدها في النار ؟)) قالوا: لا والله وهي تقدر على أن لا تطرحه، فقال رسول اللهﷺ : ((لله أرحم بعباده من هذه بولدها))، واتە: ئایا وا دەبینن کەوا ئەو ئافرەتە منداڵەکەی خۆی فڕێ بداتە ناو ئاگرەکەوە؟ فەرموویان: نەخێر سوێند بە خوا لە کاتێکدا ئەو دەتوانێ فڕێ نەداتە ناو ئاگرەکەوە، جا پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: باش بزانن کەوا خوای گەورە زۆر بە بەزەیی ترە بەرانبەر بە بەندەکانی لەو ئافرەتە بەرانبەر بە منداڵەکەی)).

یەکێ لە پیاوچاکان فەرموویەتی: خودایە... تۆ باش دەزانیت کە دایکم لە هەموو خەڵکی زیاتر میهرەبانترە بەرانبەرم، منیش باش دەزانم کە تۆ لە دایکم میهرەبانتری بەرانبەر بە من ... دایکم رازی نابێت بە من سزا و لە ناو چوونم ئایا تۆ پێی رازی دەبیت لە کاتێکدا تۆ (أرحم الراحمين)ی؟؟

براکەم... بە دڵنیایی و هێزەوە روو لە خوا بکە و مەترسە هەروەکو چۆن خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰيَحۡيَىٰ خُذِ ٱلۡكِتَٰبَ بِقُوَّةٖۖ﴾ مريم: ١٢، واتە: ئەی یەحیاعليه السلام بە هەرچی تواناتە ئەو نامەی تەوراتە بگرە و کار و رەفتاری پێ بکە)).

هەروەکو چۆن خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰمُوسَىٰٓ أَقۡبِلۡ وَلَا تَخَفۡۖ﴾ القصص: ٣١، واتە: ئەی مووسا بەرە و رووی من وەرە و مەترسە)).

هەموومان کەمتەرخەمین و هەموو مرۆڤێك هەڵە دەکات و باشترینی هەڵەکاران تەوبەکارانن... تەنانەت کوشتنیش؟ بەڵێ ...

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێرەوە بۆ فەرموودەی کابرای بکوژی نەوەت و نۆ کەس... پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((کان فیمن کان قبلکم رجل قتل تسعة و تسعين نفسا فسأل عن أعلم أهل الأرض فدل على راهب، فأتاه، فقال: إنه قتل تسعة و تسعين نفسا، فهل له من توبة؟ فقال: لا! فقتله فكمل به مائة ثم سأل عن أعلم أهل ألأرض))، واتە: لە پێش ئێوە کابرایەك هەبوو نەوەت و نۆ کەسی کوشتبوو، پاشان پرسیاری کرد کە زاناترین کەسی سەر زەوی کێیە؟ ئەوانیش خواناسێکیان بۆ دەست نیشان کرد، ئەویش ڕۆیشت بۆ لای و فەرمووی: کە نەوەت و نۆ کەسی کوشتووە ئایا بۆی هەیە تەوبە بکات؟ گوتی: نەخێر... بۆیە ئەویشی کوشت و ژمارەکە بووە سەدی تەواو ئەمجار پرسیاری کرد دەربارەی زاناترین کەسی سەر زەوی)) جارێکی تر؟ بەڵێ..((فدل عل رجل عالم)) واتە: ئەوانیش کابرایەکی زانایان بۆ دەست نیشان کرد)) لێرەدا فەزڵی زانست و پایەی زانایانت بۆ روون دەبێتەوە ((فقال: إنه قتل مائة نفس فهل له من توبة؟ فقال: نعم)) واتە: فەرمووی: کە ئەو سەد کەسی کوشتووە، ئایا ئەو بۆی هەیە تەوبە بکات؟ فەرمووی: بەڵێ)) بە راستی ئەمە رووناکی زانستە ((ومن يحول بينه و بين التوبة؟!)) واتە: ئایا کێ دەتوانێت نێوان ئەو و تەوبە بگرێت ؟)) ئایا لەسەر رووی زەویدا کەسێك هەیە بتوانێت دەرگای تەوبە بە رووی کەسێکدا دابخات؟ نەخێر ... بە هیچ شێوەیەك نابێت خۆمان هاوتای خوا بکەینەوە و حوکم بە سەر خەڵکیدا بدەین بە بەهەشت یان دۆزەخ... چونکە ئەوە مافی هیچ بەندەیەك نییە بەڵکو ئەوە کاری خوای گەورەو میهرەبانە کە هەر خۆی کۆتایی و دواساتەکانی هەموو مرۆڤێك دەزانێت ...

((فدل على رجل عالم، فقال: إنه قتل مائة نفس، فهل له من توبة؟ فقال: نعم، ومن يحول بينه وبين التوبة))، واتە: ئەوانیش کابرایەکی زانایان بۆ دەست نیشان کرد، جا فەرمووی: کە ئەو سەد کەسی کوشتووە، ئایا ئەو بۆی هەیە تەوبە بکات؟ فەرمووی: بەڵێ، ئایا کێ دەتوانێت نێوان ئەو و تەوبە بگرێت ؟)) بەڵێ بەڵام تەوبە چەند مەرجێکی هەیە ... ئەو مەرجانە چین؟ زانای چاوروون فەرمووی ((انطلق إلى أرض كذا و كذا، فإن بها أناسا يعبدون الله فاعبد الله معهم، ولا ترجع الى أرضك فإنها

أرض سوء)) واتە: دەرچوو بۆ زەوى فلان، چونكە لەوێ كەسانێك هەن خودا دەپەرستن و تۆيش لە گەڵ ئەواندا خودا بپەرستە، چيتر مەگەڕێوە زەويەكەى خۆت چونكە ئەمە زەوى خراپەكارييە)) بۆيە دەبێت ژينگەى سەرپێچى بگۆڕيت... ئەو هاوەڵانەى كە هانى دەداى بۆ ئەنجام دانى زينا و كەوتنە ناو تاوانى كوشتنەو و خواردنەوەى مەى و عەرەقەوە... دەبێ بە هێزەوە و بە پياوانە و ورەيەكى بەرزەوە بڕيار بدەيت بڕيارێكى يەكلايى كەرەوە ئەو هاوەڵە خراپانە بگوردرێت.

وعل قدر أهل العزم تأتي العزائم   وتأتي على قدر الكرام المكارم
وتعظم فى عين الصغير صغارها   وتصغر فى عين العظيم العظائم
وإذا كانت النفوس كبارا   تعبت فى مرادها الأجسام

واتە: ئەگەر نەفس و دەروونەكان گەورە و مەزن بوون ئەوا جەستەكان بۆ بەدى هێنانى مەبەستەكانيان ماندوو دەبن.

بەڵێ ... دەبێ بڕيارێكى پياوانە بدەيت وە دەبێ هاوەڵە خراپەكانت بگۆڕيت... وە دەبێ فەرمانەكەى پێغەمبەرى خواﷺ جێ بە جێ بكەيت كە دەفەرموێت: ((لا تصاحب إلا مؤمنا ولا يأكل طعامك إلا تقي))[1] واتە: هاورێتى كەس مەكە تەنها ئيماندار نەبێت، هيچ كەسێك چێشتەكەت نەخوات تەنها كەسى خۆپارێز و لە خواترس نەبێت)) هەرگيز هاورێتى كەس مەكە تەنها كەسى رێزدار و لە خواترس و پوختە نەبێت...

لەهەردوو كتێبى (صحيح)[2] دا لە فەرموودەيەكى (ابى موسى الاشعرى) هوە هاتووە كەوا پێغەمبەرى خواﷺ فەرموويەتى: ((مثل الجليس الصالح والجليس السوء كحامل المسك ونافخ الكير فحامل المسك إما أن يحذيك، وإما أن تبتاع منه، وإما

---

[1] ــ أخرجه ابو داود،كتاب ((الأدب))، باب ((من يؤمر أن يجالس)) (٤٨٣٢)، والترمذي، كتاب ((الزهد))، باب ((ما جاء في صحبة المؤمن)) (٢٣٩٥) وقال: ((حديث حسن إنما نعرفه من هذا الوجه))، وابن حبان (٥٥٤، ٥٦٠)، وحسنه الألباني في ((صحيح الجامع)) (٧٣٤١).

٢ــ أخرجه البخاري كتاب ((الذبائح والصيد))، باب ((المسك)) (٥٥٣٤)، ومسلم ((كتاب البر والصلة و الأدب))، باب ((استحباب مجالسة الصالحين و مجانبة قرناء السوء)) (٢٦٢٨).

أن تجد منه ريحا طيبة، ونافخ الكير إما أن يحرق ثيابك، وإما أن تجد ريحا خبيثة)) واتە: نمونەی هاودەمی چاك و هاودەمی خراپ وەکو هەڵگری میسك و ئەو کەسەیە فوودەکاتە کوورەی ئاسنگەردا، جا هەڵگری میسك یان هەندێکت پێ دەدا وە یان هەندێکی لێ دەکڕیت وە بۆنێکی خۆشی لێوە دەبیسی، بەڵام ئەو کەسەی فوودەکاتە کوورەدا یان جل و بەرگەکەت دەسوتێنێت وە یان بۆنێکی ناخۆشی لێ دەبیسی)).

ئەم فەرموودەیە نابێتە حەرام کردنی کاری ئاسنگەری... نەخێر بە هیچ شێوەیەك... بەڵام ئەمە لە یەکچوونە بۆ هاوڕێی چاك و هاوڕێی خراپ... بۆیە زۆر وریابە... هیچ کەسێك مەهێنە ماڵەکەت تەنها لە خواترسان نەبێت... وە خواردن و خواردنەوەی خۆت پێشکەش کەس مەکە تەنها چاکەکاران و چاکسازان نەبێت وە ئەهلی فەزڵ و خواترسان و دین نەبێت ... بۆیە دەبێ ئەو ژینگەیەی خۆت بگۆڕیت...

ئەوەتا ئەم زانایە ئامۆژگاری دەکات و پێی دەفەرموێت: ((انطلق إلى أرض كذا و كذا، فإن بها أناسا يعبدون الله فاعبد الله معهم، ولا ترجع الى أرضك فإنها أرض سوء)) جا لە ماڵ دەرچوو وە نیەت و بڕیاری یەکلایی کەرەوەی دا وە بە کردار (فعلی) بەرەو زەوی تەوبە و خواپەرستی کەوتە ڕێ... تەنها نیەتی نەهێنا و واز لە جێ بە جێ کردن بهێنێ... نەخێر... بەڵکو نیەتی هێناو کەوتەڕێ، خۆشەویستە هەڵبژێردراوەکەمانﷺ دەڵێت: (فانطلق، حتى إذا نصف الطريق))، واتە: گەیشتە ناوەڕاستی ڕێگاکە لە نێوان زەوییەکەی خۆی زەوی سەرپێچی و خراپەکاری و نێوان زەوی گوێڕایەڵی و تەوبە وخواپەرستی ((فأنطلق حتى إذا نصف الطريق أتاه الموت، فاختصمت فيه ملائكة الرحمة وملائكة العذاب، فقالت ملائكة الرحمة: جاء تائبا مقبلا بقلبه إلى الله، وقالت ملائكة العذاب: إنه لم يعمل خيرا قط، فأتاهم ملك في صورة آدمي فجعلوه بينهم))، واتە: دەرچوو تاوەکو گەیشتە ناوەڕاستی ڕێگاکە، لەو کاتەدا مردن یەخەی پێ گرت، بۆیە فریشتەی ڕەحمەت و فریشتەی عەزاب بووە مشت و مڕیان، فریشتەی ڕەحمەت فەرمووی: ئەم کابرایە بە تەوبەوەو بە دڵەوە

بەرەو لای خوا هاتووە وە فریشتەی عەزاب فەرمووی: ئەم کابرایە هەرگیز کرداری چاکەی نەکردووە، بۆیە فریشتەیەك لەسەر روخساری ئادەمیزاد هات بۆ لایان ئەوانیش ئەویان کردە دادەوەری نێوانیان)) واتە: کردیانە دادوەرێك لە نێوان خۆیاندا ((فقال: قیسوا ما بین الأرضین)) واتە: نێوان زەوی تەوبە و زەوی سەرپێچی (بپێون) ((فإلى أيتهما كان أدنى فهو له)) واتە: بۆ هەر کام لەو دوو زەوییە نزیك بوو ئەوا حەقی خۆیەتی))

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((فأوحى الله إلى هذه أن تقربي، وأوحى الله إلى هذه أن تباعدي، وقال: قيسوا ما بينهما، فقاسوا المسافة، فوجدوا أدنى إلى أرض التوبة بشبر، فقبضته ملائكة الرحمة))، واتە: خوای گەورە وەحی بۆ ئەمیان کرد کە نزیك بەرەوە و وەحی بۆ ئەویتر کرد کەوا دوور بکەوەرەوە، و فەرمووی: نێوان هەردوو زەوییەکە بپێون، ئەوانیش پێوایان، بینیان کەوا لە زەوی تەوبەکاریەوە بە بستێك نزیکترە، بۆیە فریشتەی رەحمەت گیانیان کێشا)) بەرەحمەت و بەزەیی خوای پەروەردگار لێی خۆش بوو وە لە ریوایەتێکی تردا ((فغفر له))، واتە: خوای گەورە لێی خۆش بوو)).

ئایا کەسێك تاوانی زینای ئەنجامدا و ئەمجار گەڕایەوە بۆ لای خوا و تەوبەی کرد ئایا خوای گەورە تەوبەکەی وەردەگرێت و، لە منداڵ و کەس و کارەکەیدا سزای نادات؟ بەڵێ... تەوبەی لێ وەردەگرێت، چونکە تەوبە تاوانەکانی پێش خۆی دەسڕێتەوە... بەڵام بە مەرجێك لە گەڵ خواکەی خۆیدا ڕاست بکات و، ڕەنگە کەسێك بڵێت: من تەوبەم کرد، بەڵام هەندێ جار لاواز دەبم بەرانبەر بە تاوان، پێی دەڵێم: جارێکی تر تەوبە بکە و بگەڕێوە و بزانە، کە خوای گەورە هەرگیز بێزار نابێت تاکو تۆ بێزار نەبێت... بزانە کە هیچ شەوێك بە سەرماندا تێپەڕ نابێت ئیللا خوای گەورە دادەبەزێتە ئاسمانی دونیا (دابەزینێك کە شایستەی گەورەیی و شکۆمەندی خۆی بێت) بزانە ئەوەی کە بە هۆش و بیرتدا دێت خوای گەورە لەوە جیاوازە ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ وَهُوَ السَّمِيعُ الْبَصِيرُ﴾ الشورى: ١١، واتە: هیچ شتێك نییە لە وێنەی ئەو (خوا) یە نە لە زاتیا نە لە سیفاتیا نە لە کرداریا بۆ خۆی

تەنیایە و لە هەموو شتێك بێ نیازە و هەموو شتێکیش نیازمەندە بەو، ئەویشە بیسەری بینا بە ئاگایە بە وتەی بەندەکانی بینایە بۆ کار و کرداریان)).

هیچ سیفاتێك لە سیفاتەکانی خوای گەورە ئینکار مەکە (تعطیل) وە چۆنییەتێکەی مەچوێنە بە هیچ شتێك... هیچ سیفاتێکی مەچوێنە بە سیفاتی هیچ دروستکراوێك لە دروستکراوەکانی، پاکی و بێگەردی بۆ خوای گەورە وە هیچ هاوشێواز و هاوچەشن و هاووێنە و هاوشان هاوتایەکی نییە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلرَّحۡمَٰنُ عَلَى ٱلۡعَرۡشِ ٱسۡتَوَىٰ﴾ طـه:٥، واتە: ئەو خوا بەخشندەیە چوویە سەر عەرشی خۆی. بەڵێ ..مەبەست بەم چوون و سەرکەوتنەیە بۆ سەر عەرش، سەرکەوتنێکە شیاوی زاتی بڵندی ئەو بێ و بەو شێوەیە کە (سەلەف) و پێشینانمان تەفسیریان کردووە و بێ هیچ شوبهاندن و لێکدانەوە و چوونە ناو قوڵاییەوە)).

(استوی) بەو شێوەیەی کە خۆی باسی کردووە، بەو شێوەی کە خۆی ویستی لەسەر بووە وە ماناکەی ئەوەیە کە فەرموویەتی، (استواء)ێك بە بێ جێگۆرکێ و چوونە ناو دروستکراوەکانەوە، چونکە عەرش ئەوی هەڵنەگرتووە، (الکرسی) جێی متمانەو پەنای نییە بەڵکو عەرش و هەڵگرانی، کورسی و مەزنێتی، هەمووی بە توانای خۆی هەڵگیراوە و بە مەزنی و توانای خۆی و ملکەچن بۆ گەورەیی و دەسەڵاتی خوا, بۆیە واتای (الاستواء) دیار و ئاشکرایە، چۆنییەتیەکەی نەزانراوە، باوەڕهێنان پێی واجبە، پرسیار کردن دەربارەی بیدعەیە... جا خوای گەورە دادەبەزێت... بۆ ؟

لەهەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا لە فەرموودەیەکی (ابی هریرە)ەوە هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ینزل الله إلى السماء الدنیا کل لیلة حین یمضي ثلث اللیل الأول، فیقول: أنا الملك أنا الملك، من ذا الذي یدعوني فأستجیب له من ذا

١ ـ أخرجه البخاري، کتاب ((التهجد))، باب ((الدعاء والصلاة من آخر اللیل)) (١١٤٥)، ومسلم، کتاب ((صلاة المسافرین و قصرها))، باب ((الترغیب في الدعاء و الذکر في آخر اللیل و الإجابة فیه)) (٧٥٨ / ١٦٩). واللفظ لمسلم.

الذي يسألني فأعطيه، من ذا الذي يستغفرني فأغفر له، فلا يزال كذلك حتى يضئ الفجر)) واته: خـوای گـەورە هـەموو شـەوێك دادەبەزێتـە ئاسمـانی دونیـا كـاتێ كـە یەكەم سێیەكی شـەو دەڕوات، دەڵێت: مـن پادشـام مـن پادشـام، كـێ هـاوارم پـێ دەكات و بانگم دەكات تاكو وڵامی بدەمەوە، كێ داوام لێ دەكات تـاكو پێـی بـدەم، كێ داوای لێخۆشبوونم لـێ دەكـات تـاكو لێـی خـۆش بم، بـەردەوام وا دەبێـت تـاكو گزنگ دەردەچێت)) .

له (صحيح مسلم)[1] دا هاتووه له فەرموودەیەكی (ابی موسی الاشعری)ەوە كـەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی ((إن الله يبسط يده بالليل ليتوب مسئ النهار ويبسط يده بالنهار ليتوب مسئ الليل حتى تطلع الشمس مـن مغربهـا))، واتـە: خـوای گـەورە شەوانە دەستەكانی فراوان دەكاتەوە بـۆ ئـەوەی لـە تاوانكـاری ڕۆژ خـۆش بێـت وە ڕۆژانە دەستەكانی فراوان دەكاتەوە بۆ ئەوەی لە تاوانكاری شەو خـۆش بێـت تـاكو ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەردەچێت)) ئەمەیشە نیشانەیەكە لە نیشانەكان كە لە پاشان بـە درێژی باسی دەكەم انشاء الله .

هەروەها هەركەسێ تاوانی گـەورەی زینـا ئـەنجام بـدات...پاشـان بیـەوێ تەوبـە بكـات و بگەڕێتـەوە بـۆ لای خـوا... پەشـیمان بـووەوە وازی لـە تاوانەكـەی هێنـا و كرداری چـاكەی ئـەنجام دا ئـەوا خـوای گـەورە وەری دەگرێـت ... چـونكە بـەڵێنی داوە... پێغەمبەرەكەیﷺ بەڵێنی داوە... ئەو كەسەی كە هەرگیز لـە خـۆ وە قـسە ناكات ...

لەگەڵ مندا بیر بكەرەوە لەم ڕیوایەتە خـۆش و شـیرینە ... هـەروەكو (ئیمـامی مسلم)[2] ڕیوایەتی كردووە و دەڵێت: (مـاعز ی كـوڕ مالـك) هـات بـۆ لای پێغەمبـەری خواﷺ و فەرمووی: ((يا رسول الله ! طهرني)) واتە: ئەی پێغەمبـەری خـواﷺ پـاكم بكەرەوە) پێغەمبەری خـواﷺ فـەرمووی: ((ويحـك ارجـع فاسـتغفر الله، وتـب إليـه)) واتە: ((تیابچیت.. بگەڕێوە... داوای لێ خـۆش بـوون لـە خـوا بكـە و تەوبـە بكـە))

١ـ أخرجه مسلم، كتاب ((التوبة))، باب ((قبول التوبة من الذنوب و إن تكررت الذنوب و التوبة)) (٢٧٥٩).
٢ـ أخرجه مسلم، كتاب ((الحدود))، باب ((من أعترف على نفسه بالزنا)) (١٦٩٥).

صەلات و سەلام لەسەر ئەو ڕەحمەتە بە دیاری نێردراوە ئەو نیعمەتە بەخشراوە، بزانە کە ئیسلام تینووی خوێن ڕشتن نییە هەروەکو چۆن دوژمنان تۆمەتباری دەکەن، ئەویش دەڕوات بەڵام زۆر دوور ناکەوێتەوە و جارێکی تر دەگەڕێتەوە و دەڵێت: ((یا رسول الله طهرني)) بۆ جاری دووەم؟ بەڵێ بۆ جاری دووەم، ئەی پێغەمبەری خوا(ρ)چی بە ئەو فەرموو ؟! فەرمووی: ((ویحك ارجع فاستغفر الله، وتب إليه)) واتە: ((تیابچیت.. بگەڕێوە... داوای لێ خۆش بوون لە خوا بکە و تەوبە بکە)) ئەویش دەڕوات بەڵام زۆر دوور ناکەوێتەوە و جارێکی تر دەگەڕێتەوە و دەڵێت: ((یا رسول الله طهرني)، بۆیە پێغەمبەری خواﷺ بۆ جاری سێیەم پێی فەرموو: ((ویحك ارجع فاستغفر الله، وتب إليه)) سێ جار لەسەر یەك، چونکە پێغەمبەرﷺ هەمووی میهرەبانییە هەمووی ناسك و نەرمییە، سۆز و خۆشەویستییە، سوێند بە خوا ئەگەر (ماعز ی کوڕی مالك) بگەڕایەتەوە و داوای لێخۆشبوونی لە خوا بکردایە و تەوبەی بکردایە ئەوا خوا لێ ی خۆش دەبوو، ئەوەتا خوای گەورە لە حەقی پێغەمبەرەکەیداﷺ دەڵێت: ﴿بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ رَءُوفٞ رَّحِيمٞ﴾ التوبة: ١٢٨، واتە: بەرامبەر بە بڕواداران زۆر دڵسۆز و بە بەزەیی و دلۆڤانە)) . من لێرەدا جەخت لەسەر ئەم بەشە دەکەم چونکە ئێمە زۆر جار دەبیسین گوایە کە ئیسلام دینێکە هەردەم تینووی خوێنە ! نەخێر، ئەوە دینێکە کە زۆر ڕێز لە خوێن دەگرێت وە ڕێز لە ژیان دەگرێت – لە پێشدا باسی ئەوەم بە درێژی کرد– وە تکام لای خوا ئەوەیە کە لەم ئوممەتەدا کەسانێك هەبن کەوا ئەم چەند وشەیەم بگۆڕنە زمانەکانی تر چ بە نوسراوی یان بە بیستراوی بۆ ئەوەی ئەهلی ڕۆژهەڵات و ئەهلی ڕۆژئاوا بیخوێننەوە، داوا لە خوای گەورە دەکەم کە خەڵکی ڕێنمووی بکات بۆی، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە... ئەوەتا پێغەمبەری خواﷺ بە (ماعز ی کوڕی مالك) سێ جار دەفەرموێت: ((ویحك ارجع فاستغفر الله، وتب إليه)) ئەویش زۆر دوور نەکەوتەوە و دیسان گەڕایەوە – بۆ جاری چوارەم – فەرمووی: ((یا رسول الله طهرني)) ئەم پیاوە دان بە تاوانەکانی خۆیدا دەنێت – وە دان پیانانیش گەورەی بەڵگەکانە

هەروەکو دەڵێن – پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی ((مم أطهرك؟))واتە: لە چی پاکت بکەمەوە؟)) فەرمووی: ((من الزنا) واتە: لە ئەنجامی زینا کردن)).. پێغەمبەری خوا ﷺ لێی پرسی: ((أبه جنون ؟)) واتە: ئایا ئەم کابرایە هیچ شێتییەکی تێدایە؟)) بۆیە پێیان ڕاگەیاند کە هیچ شێتییەکی تێدا نییە – وتیان: نەخێر ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ کەواتە ئەم پرسیارە بەسە، بەڵام پێغەمبەری خوا ﷺ پرسیارێکی تری کرد و فەرمووی: ((أشربت خمرا)) واتە: ئایا عارەقت (مەی)ت خواردووەتەوە))، سەر خۆشی کردبێتی و نەزانی چی دەڵێیت؟ بۆیە پیاوێك هەستاو بۆنی دەمی ئەوی کرد کەچی بۆنی عارەقی لە ئەوەوە نەبیست فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ عارەقی نەخواردووەتەوە، لە پاش هەموو ئەوانە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((أزنيت؟))، واتە: ئای تۆ زینات کرد؟)) فەرمووی: بەڵێ، بۆیە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمانی کرد و بەردباران کرا، خەڵکەکە دەربارەی ئەو بوونە دوو بەشەوە هەندێکیان دەیانگوت: ماعز لەسەر خراپترین کارەکانیدا تیاچوو وە تاوانەکانی دەورەیان لێ گرتبوو، هەندێکیان دەیانگوت: هیچ تەوبەیەك لە تەوبەکەی ماعز باشتر نەبووە کە خۆی هات بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ و دەستی خستە نێو دەستی و ئەمجار وتی: بە بەرد بمکوژن، دەڵێت: بەو شێوەیە دوو سێ ڕۆژ مانەوە، ئەمجار پێغەمبەری خوا ﷺ هات بۆ لایان، لە کاتێکدا ئەوان دانیشتبوون، سڵاوی لەوان کرد و دانیشت و فەرمووی: ((استغفروا لماعز بن مالك))واتە: داوای لێخۆشبوون بۆ ماعزی کوڕی مالك بکەن)).

ئەم پیاوە زینای کردووە، سنووری شەرعی بە سەردا جێ بە جێ کرا بە فەرمانی پێغەمبەری خوا ﷺ بەڵام پێغەمبەری خوا ﷺ خودی خۆی فەرمان دەکاتە هاوەڵانی، کە داوای لێخۆشبوونی بۆ بکەن ... بەڵێ براکەم ... من و تۆ مرۆڤین... بۆیە تەماشای خەڵکی مەکە بە تەماشا کردنێکی وشك و ڕەقەوە... وا دەزانی خۆت هیچ کەم و کورییەکت نییە و لە هەموو تاوانێك پاك کراویتەتەوە، کۆتاییت بۆ خۆت دەستەبەر کردووەو بە دەستت هێناوە!! نەخێر سوێند بە خوا... دڵنیا بە کە ماڵەکەی من لە شووشە دروست کراوە وە ماڵەکەی تۆیش لە شووشە دروست

کراوه... ئەگەر هەرکەسێ ماڵەکەی له شووشه دروست کرابوو ئەوا نابێت به هیچ شێوەیەك (ئەگەر عاقڵ بێت) بەرد له خەڵکی بگرێت و، ئێمه له فریشته نزیککراوەکان نین... تەنها خوا خۆی دەزانێت که کۆتایی هەر یەکێك له ئێمه چۆن دەبێت (داوا له خوا دەکەم کۆتایی من و ئێوه و هەمووان به باوەڕەوه بێت) خاوەن دڵه گەورەکان زۆر به کەمی جێگای ناحەزی و توند و تیژی و تۆڵه سەندنەوەی تیادا دەبێتەوه، چونکه ئەوانه لەو جۆره دڵەن که پڕن له میهرەبانی و نەرم و نیانی و ناسکی، بۆیه تەماشای خەڵکی تر مەکه به تەماشاکردنێکی ناحەزی و توندو تیژییەوه... خوای گەوره دەفەرموێت ﴿ فَإِذَا ٱلَّذِى بَيْنَكَ وَبَيْنَهُۥ عَدَٰوَةٌ كَأَنَّهُۥ وَلِىٌّ حَمِيمٌ ﴾ فصلت: ٣٤، واته: ئەوسا ئەبینی ئەو کەسەی که له نێوان تۆ و ئەودا دوژمنایەتییه، وای لێ دێ دەڵێی دۆستێکی نزیك و به سۆزه)).

ئەوەتا جادوو بازەکانی فیرعەون لەو کات و ساتەدا دەیانگوت ﴿بِعِزَّةِ فِرْعَوْنَ إِنَّا لَنَحْنُ ٱلْغَٰلِبُونَ ﴾ الشعراء: ٤٤، واته: به یارمەتی و دەسەلات و توانای فیرعەون ئێمه به سەر مووسادا زاڵ ئەبین و دەیبەینەوه)) له یەك ساتدا، کاتێك دڵەکانیان به روناکی یەکتاپەرستی و باوەڕ روناك بووەوه و گەڕانەوه بۆ لای خودای بەخشنده و میهرەبان و سوژدەیان بۆ پەروەردگارەکەی موسا و هارون برد وه به فیرعەونیان گوت ئەو وشه نەمر و یەکلایی کەرەوه ((لا ضَيرَ))واته: چی دەکەی بیکه, له پەند و نموونەی زاراوەی خۆمان (مەبەستی میسرییه) دەڵێن: ((أعلى ما في خيلك أركبه)) واته: له وڵاخەکەی خۆت بەرزتر سواربه)) چونکه دڵەکان تام و چێژ و شیرینی باوەڕی چەشت... دڵنیایی و باوەڕیان زیاتر و بتەوتر بوو به بەڵێنەکەی خواکەیان... بۆیه چیتر جگه له ئەو له کەسی تر ناترسن...

ئەوەتا لێرەدا پێغەمبەری خوا ﷺ به هاوەڵه پاکەکانی وەکو (أبوبکر و عمر و عوسمان و عەلی و ئەوانیتر)) دەفەرموێت: ((استغفروا لماعز بن مالك)) ئەوانیش فەرموویان: خوا له ماعز ی کوڕی مالك خۆش بێت ..)) جا ئەوان نەیانگوت: چۆن داوای لێخۆشبوونی بۆ بکەین له کاتێکدا ئەو زینای کردووه ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ

؟ نەخێر وایان نەگوت... چونکە ئەوە فەرمانی پێغەمبەرایەتییە... ئەمجار خۆشەویستمانﷺ فەرمووی: (لقد تاب توبة لو قسمت بين أمة لوسعتها))، واتە: بە ڕاستی ئەو تەوبەیەکی کردووە ئەگەر دابەش بکرایەتە سەر ئوممەتێکدا ئەوا بەشی هەمووی دەکرد)).

دەڵێت: ئەمجار ئافرتێك لە (غامد له الازد) واتە: غامدی بوو، هات بۆ لای و وتی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ! پاکم بکەرەوە . ئەویش فەرمووی: ((ويحكِ ارجعي فاستغفري الله، وتوبي إليه) واتە: تیابچیت... بگەڕێوە و داوای لێخۆشبوون لە خوا بکە و لای خوا تەوبە بکە)) ئەویش فەرمووی: ((لعلك تريد أن ترددني كما رددت ماعز بن مالك)) واتە: ڕەنگە بتەوێت بمگەڕێنیتەوە هەروەکو چۆن ماعز ی کوڕی مالك ت گەڕاندەوە)) فەرمووی: ((وما ذاك ؟)) واتە: ئەوە چییە؟ ((قالت: إنها حبلى من الزنا)) وتی: ئەو لە ئەنجام ئەو زینایە ئێستا دووگیانە(سکی پڕە) ؟)) ئەمجار ئەو ڕەحمەتە بە دیاری نێردراوە و نیعمەتە بەخشراوە فەرمووی: ((أرجعي حتى تلدي)) واتە: بگەڕێوە تاوەکو منداڵەکەت دەبێت .)) ئەویش گەڕایەوە تاکو منداڵەکەی بوو ئەمجار منداڵەکەی لە گەڵ خۆیدا لە نێو پەڕۆوپاڵەیەکدا هێنا بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و فەرمووی: ((ها هو يا رسول الله قد ولدته))، واتە: ئەوەتا ئەی پێغەمبەری خواﷺ منداڵەکەم بوو)) ئەو ئافرەتە نەچوو پاسەپۆرتێکی ساختە دروست بکات ! هەڵنەهات بۆ هاندەران ! بەڵکو ئەو خۆی بە پێی خۆی هات، ئایا ئەو ڕەحمەتە نێردراوە چی بە ئەو فەرمووی؟ فەرمووی: ((ارجعي فأرضعيه حتى تفطميه)، واتە: بگەڕێوە وشیری بدەیە تاکو لە شیر دەبڕێتەوە)) ئەو دەبێ دوو ساڵ شیر بەو منداڵە بدات ! ئایا ئەمە ئەو ئیسلامەیە کە تینووی خوێن ڕشتنە ! ؟ –ئەی بانگەوازکارانی دروستکردنی گومان و دوودڵی بیخوێننەوە – ((فجاءت به وقد فطمته، وفي يده شئ يأكله، فأمر الصبي، فدفع الى رجل من المسلمين و أمر بها فحفر لها و أمر بها فرجمت)) واتە: لە پاش دوو ساڵ دیسان هێنایەوە، لە کاتێکدا لە شیر بڕاوەتەوە و شتێکی بە دەستەوەیە خەریکە دەیخوات . ئەویش فەرمانی کرد و منداڵەکەیان دا بە دەست کابرایەکەوە لە موسڵمانان، ئەمجار فەرمانی کرد و چاڵیان

بۆ کرد و بەرد بارانیان کرد...))

ئەو ئافرەتە هەر ئەو ئافەرەتەیە...لە پاش دوو ساڵ هەڵنەهات و رابکات، چونکە پێغەمبەری هەڵبژێردراوﷺ ئەوانی لەسەر چاودێری پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان پەروەردە کردووە نەك لەسەر چاودێری یاسای ئێرە و ئەوێ یان لەسەر چاودێری خوودی خۆی (دایك و باوکم و روحم بە فیدای بێت)) هەرگیز ...

بەڵکو ئەوانی فێر کردوون لەسەر چاودێری ئەو پەروەردگارەی کە نەمرو زیندووە و هەرگیز نامرێت .

چەند پێویستمان لەو جۆرە وانانە هەیە!! دەمەوێت لە هەموو موسڵمانێك چاودێری خواکەی بکات، ئەو خوایەی کە دەبینی و دەبیسێ... دڵنیابە کە خوا هەموو قسەو هەناسەکانت دەبیسێ هەرچەندە بە تەنها بیت... هەموو کردەوەکانت دەبینێ هەرچەندە بە تەنها بیت... بۆیە چاودێری یاسا مەکە بەڵکو چاودێری پەروەردگاری جیهان بکە.

اذا ما خلوت الدهر يوماً فلا تقل   خلوت ولكن قل عليَّ رقيب
ولا تحسبن الله يغفل ساعة   و لا أن ما تخفي عليه يغيب

واتە: ئەگەر ڕۆژێك لە ڕۆژان بە تەنها بوویتەوە مەڵێ، بە تەنهام بەڵکو بڵێ چاودێرێك وا بە سەرمەوەیە، هەرگیز وا مەزانە خوا تەنها ساتێك بێ ئاگا دەبێت یان شتێکی لێ بشاردرێتەوە و ئەو لێی بێ خەبەرە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَلَمْ تَرَ أَنَّ ٱللَّهَ يَعْلَمُ مَا فِى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَا فِى ٱلْأَرْضِ ۖ مَا يَكُونُ مِن نَّجْوَىٰ ثَلَٰثَةٍ إِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ وَلَا خَمْسَةٍ إِلَّا هُوَ سَادِسُهُمْ وَلَآ أَدْنَىٰ مِن ذَٰلِكَ وَلَآ أَكْثَرَ إِلَّا هُوَ مَعَهُمْ أَيْنَ مَا كَانُوا۟﴾ المجادلة:٧، واتە: ئایا نەتزانیوە کە خوا دەزانێ چی لە ئاسمانەکان و زەویدایە؟ هەر سێ کەسێك لە گەڵ یەکتردا چپە بکەن خوا چوارەمینیانە، هەر پێنج کەسێك چپە بکەن خوا شەشەمیانە وە لەو ژمارانەش کەمتر یا زۆرتر لە هەر کوێدا بن هەر خوایان لەگەڵە، واتە: ئەوانە هەر چەند ببن،

هەرچی بکەن، هەرچی بڵێن، لە هەر شوێنێکدا بن خوا لەگەڵیانەو ئاگای لەهەموو شتێکیانە)).

جا ئەو خوایە لە گەڵیاندایە لە هەر کوێیەك بن بە زانیاری و بینین... بۆیە قەبارە و جەستە بۆ خودا دامەنێ (لا تجسم) مەیچوێنە بە هیچ شتێك (لا تشبه): ﴿ لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ ﴾ الشورى:١١، واتە: هیچ شتێك نییە لە وێنەی ئەو(خوا) یە ئەویشە بیسەری بینا بە ئاگایە بە وتەی بەندەکانی بینایە بۆ کار و کرداریان)).

لە پاش دوو ساڵ ئەو ئافرەتە (غامدی)یە هاتەوە، بۆ ئەوەی پێغەمبەری خواﷺ سنووری لەسەر جێ بە جێ بکات وە فەرمانی کرد بەرد باران بکرێت، خالد یەکێك بوو لەوانەی کە بەرد بارانی دەکرد، بۆیە بەردێکی لێدا و دڵۆپێك لە خوێنەکەی کەوتە سەر گۆنای بۆیە ئەویش جوێنی پێدا، جا پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((مهلا یا خالد، فوالذي نفسي بیده لقد تابت توبة لو تابها صاحب مکس لغفر له... ثم أمر بها فصلی علیها و دفنت)) واتە: لە سەرخۆبە ئەی خالد، سوێند بێ بەو کەسەی گیانی منی بە دەستە ئەو بە راستی تەوبەیەکی کرد ئەگەر خاوەنی (مکس: باج) ئەو تەوبەی بکردایە ئەوا خوا لێی خۆش دەبوو ئەمجار فەرمانی کرد نوێژیان لەسەر کرد و ناشتیان)) بەڵێ پاشان پێغەمبەری خواﷺ لە سەری نوێژ دەکات وە بەڵگەیش لەسەر ئەوە لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە کە عومەری کوڕی خەتتاب پرسیار دەکات لە پێغەمبەری خواﷺ و دەڵێت: ((یا رسول الله أتصلي علیها وقد زنت! ؟ فقال النبيﷺ ((لقد تابت توبة لو قسمت بین سبعین من أهل المدینة لوسعتهم، وهل وجدت توبة أفضل من أن جادت بنفسها لله تعالی ؟)) واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ نوێژی لەسەر دەکەیت لە کاتێکدا ئەو زینای کردووە ؟! پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: بە ڕاستی ئەو تەوبەیەکی کردووە ئەگەر دابەش بکرایەتە سەر حەفتا کەس لە ئەهلی مەدینەدا ئەوا بەشی دەکردن، ئایا هیچ

١ـ أخرجه مسلم، کتاب((الحدود))، باب ((من أعترف علی نفسه بالزنا)) (١٦٩٦).

تەوبەیەکی لەوە باشتر دۆزییەتەوە کە بە بێ پێچ و پەنا خۆی ببەخشێتە خوای گەورە)).

بەڵگە لەسەر ئەم بابەتە روون و ئاشکرایە... هەرچەندە لە وڵامی ئەم پرسیارە ترسناکەدا درێژەم پێدا بەڵام هۆکارەکەی ئەوەیە کە دەرگای تکا کردن بکەمەوە بۆ تاوانباران و کەمتەرخەمان ..(هاوشێوەکانی من) بۆ ئەوەی رووبکەنە خوای پەروەدگار... تەنانەت ئەگەر کەوتونەتە ناو تاوانی گەورەی کوشتنەوە، دەستەکانت لە خوێنی حەرام پاك بکەرەوە... دڵەکەت پاك بکەرەوە لەو باوەڕە پووچ و ناڕەوایە... هەروەها تاوانی گەورەی زینا ئەوا ئەندامەکانت پاك بکەرەوە و داوێنت بپارێزە و ئەوەی کە لە سەرتە تەوبە و گەڕانەوە و پەشیمان بوونەوەیە... گەڕانەوە بۆ لای خوای پەروەدگار... دڵنیابە کە ئەگەر بەندەیەك گەڕایەوە بۆ لای خوای گەورە و تەوبەیەکی راستی کرد ئەوا خوای گەورە تەوبەکەی لێ وەردەگرێت...

ئەم باسە بە هەڵوێستێکی کاریگەر کۆتایی پێ دەهێنم ..رۆژێك لە جێگایەکی گشتیدا بووم گەنجێك رووی لێ کردم وە سوێندی بۆ خواردم بە خوا کە ئەو منی خۆش دەوێ ئەمجار دەستی بە گریان کرد... گوتم: برا خۆشەویستەکەم بۆ دەگری؟ فەرمووی: سوێند بەخوا ئەی مامۆستا... خوای گەورە تۆی کردە هۆی هیدایەت دان و تەوبەکردنم، گوتم: سوپاس بۆ خوا، ئەی خودایە کردەوەکانمان تەنها لە بەر خاتری تۆ ئەنجام بدەین... کردەوەکانمان لێ وەربگرە و لە ریا و دووڕوویی دوورمان بکەرەوە... راستگۆییمان بە نسیب بکە... لە کردار و کردەوە و هەموو حاڵەتێکدا...خودایە بەش و پشکمان لەدینەکەماندا تەنها قسەکردن نەبێت و کردار و نیەتمان پاك بکەرەوە ئەی پەروەردگاری هەموو جیهان... ئەمجار گوتم: پێم بڵێ... برا خۆشەویستەکەم... ئەمجار ئەویش دەستی بە قسەکردن کرد و باسی ئەوەی کرد کە هیچ خوانێك نەبووە ئیللا لە پێش ئەوەی ئاو دابنێن عارەقیان دادەنا، ئەمجار گوتی: نوسینگەیەکی گەورەم هەبوو و بەشێکی تایبەتی تیادا بوو تایبەت بە زینا... باسی بۆ کردم کە فەرمانبەرێکی تایبەتی بۆ ئەو مەبەستە دامەزراند بوو بۆ ئەوەی جوانترین کیژۆڵە و کچی بۆ بهێنێ (خودایە خێزان و کچ و

خوشـــکەکانمان داپۆشـــە و بیانپـــارێزە و گەنجـــەکانمان چاکـــساز بکـــە و ڕێنمـــویی منداڵەکانمان بکە و دامێنمان بپارێزە یا أرحم الـراحمین ..) ئـەمجار پێـی گـوتم: لـە شەوی سێیەمی ڕەمەزانێك لە ڕەمەزانەکانی پێشوو گوێی لە هەندێ خەڵکی بـوو لـە دەرەوە نوێـژی تـەراویحیان دەکـرد و دەڵێـت: منـیش سـەرم بـادەدا و گاڵتـەم بـەو دەروێشانە دەکرد وە لە دڵی خۆمدا دەمگوت: ئەوانە چین؟ چیان بە سەر هـاتووە؟ چی دەکەن؟ سوێندی بۆ خواردم بە خوا کە لە تەمەنیدا تەنها یەك کرنۆشی بۆ خـوا نەبردووە، من وا هەستم کرد کە تەمەنی لە سی و پێنج ساڵ تێپـەڕیوە لـە کاتێکـدا کە ئەو لە خێزانێکـی ناسـراوە و پایـەدارە... (داوا لـە خـوا دەکـەم کـە لـە دونیـا و قیامەتدا دامان پۆشێت) پێی گـوتم: لـەم شـەوەدا کـچێکی جوانکیلـەیان بـۆ ئامـادە کردم بەڵام لە پاش ئەوەی زینای لە گەڵدا کرد هیچ تام و چێژێکی لێ وەرنەگرت... بۆیە فەرمانی کردە ئەو فەرمانبەرەی کە تایبەتە بۆ ئەو مەبەستە بچێت بـۆ ئـەوەی یەکێکی جوانتری بۆ ئامادە بکات... گوتی: دەرچووە دەرەوە... منیش (ریمـوت)ی تەلەفزیونەکەم گرتە دەستەوە... بەردەوام بە دوای کەناڵێکدا دەگەڕام... دەرباری فلیمێکی خراپ و ئابڕووبـەر... بـۆ ئـەوەی کاتەکـەی خـۆی لـە گەڵدا بـە سـەر ببـات تاوەکو ئەو کچەی بۆ ئامادە دەکەن ... دەڵێت: سـبحان الله... لـە کاتێکـدا لـە نێـو کەناڵەکاندا دەگەڕام... لـە ناکـاو ڕووی تـۆم لەسـەر شاشـەکە بـینی... گـوتم: چـی شتێك ئـەمـەی بـە هەڵـە هێناوەتـە ئێـرە؟ بـەڵام چـرکەیەك چاوەڕوان بـووم... دوو چرکە... دە چـرکە... لـە کاتێکـدا مـن تەماشـای وێنەکـەتم دەکـرد... ئـەو دیمەنـە دەبینم... ریش و ئامۆژگاری لەسەر شاشەی تەلەفزیونەکە... لە دڵی خۆمـدا گـوتم: هیچ سوودی نییە ئەمە لێرە بێت... گوتم: چارەکە خولەکێك بە سـەر منـدا تێپـەڕی ئەمجار نیو خولەك... لە کاتێکدا (ریموت) ەکە بە دەسـتمەوەیە... ئـەمجار هەسـتم کرد کە گوێ دەگرم... گوتم: ئەوا خوا ویستویەتی گوێ بگری و هیدایەت و چـاکەی بۆ تۆ ویستووە ... دەڵێـت: بـۆ مـاوەی یـەك خولـەك گـوێم دەگـرد... ئـەمجار سـێ خولەك پاشان (ریموت) ەکەم دانا و دەستم بـە گریـان کـرد... پێـی گـوتم: وانەکـە (محاضرة) ەکە بە ناونیشانی (ترسناکی زینـا) بـوو... ئـەی خودایـە!! تەقـدیرێکی پەروەدگاری بوو... کە هـیچ کەسـێك هـەرگیز ناتوانێـت ڕێکـی بخـات... وانەکـە لـە یەکێ لە دەوڵەتەکانی کەنداو بوو... ڕاسـتەوخۆ پـەخش دەکـرا... لـە کاتێکـدا ئـەو

كەناڵەكانی ئەم دیو ئەو دیو دەكرد ... خوای زەوی و ئاسمانەكان ویستی كە گوێی لەو وانە بێت لە لایەن بەندەیەكی هەژارەوە بۆ پادشای بە توانا... دەڵێت: چل خولەك گوێم لەو وانەیە بوو... لە كاتێكدا خۆی یەك كاتژمێر بوو وە لە گەڵ خۆیدا قسەی دەكرد و دەڵێت: دەستم بە گریان كرد و وات دەزانی كە لە ژیانمدا هەرگیز نەگریاوم... وە چووە ژوورەوە بۆ نوسینگە تایبەتەكەی خۆی و خۆی شتت و لەش گرانی لەسەر خۆی لادا لە ئەنجامی زیناكەیدا... بۆ یەكەم جار... لە پاش كەمێك فەرمانبەرەكە هاتە ژوورەوە و كچێكی جوانی ئامادە كردبوو... فەرمانبەرێكی تری لە گەڵدا بوو... تەماشای نوسینگەكەیان كرد... كەچی كەسیان نەبینی پاشان تەماشایان كرد كابرایەك لە سوژدەدایە لە بەر دەستی خوای بەرز و باڵادەستدا... دەگری بە كوڵ، فرمێسك لە چاوەكانی دێتە خوارەوە باوەڕیان نەدەكرد... كوا فلان؟ زۆر ئەستەمە ئەم كابرایە كە لە سوژدەدایە ئەو بێت !! ئەی من بە ئێوەم نەگوت ﴿ فَإِذَا ٱلَّذِي بَيْنَكَ وَبَيْنَهُۥ عَدَٰوَةٞ كَأَنَّهُۥ وَلِيٌّ حَمِيمٞ ﴾ فصلت:٣٤، واتە: ئەوسا ئەبینی ئەو كەسەی كە لە نێوان تۆ و ئەودا دوژمنایەتییە، وای لێ دێ دەڵێی دۆستێكی نزیك و بە سۆزە)).

براكانم .... (ئیمامی مسلم)[١] ریوایەتی كردووە لە (عبد الله ی كوڕی عمرو ی كوڕی العاص)) دەڵێت: گوێم لێ بوو پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: (إن قلوب بني آدم كلها بين إصبعين من أصابع الرحمن . كقلب واحد يصرفه حيث يشاء)) واتە: دڵی مرۆڤەكان هەمووی لە نێوان دوو پەنجەیە لە پەنجەكانی خوای میهرەباندا،كو تەنها دڵێكە هەرچۆن بیەوێ ئەمدیو ئەودیوی دەكات)) ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((اللهم مصرف القلوب صرف قلوبنا على طاعتك)) واتە: ئەی خودایە ! ئەی ئەو كەسەی دڵەكان ئەم دیو ئەودیو دەكەی دڵەكانمان لەسەر گوێڕایەڵی خۆت دامەزراو بكە)).

دڵ وەكو ژوورێكی تاریك وایە... كە دەچیتە ژوورەوە دەبینی تاریكییەكی سەخت و هیچی تیادا نابینیت... هەست بە دیوارەكانی دەكەیت... هەر كە دەستەكانت بدات لە كلیلی روناكییەكەی وە فشاری بخەیتە سەر و دەستی پیادا

١ـ أخرجه مسلم، كتاب القدر، باب تصريف الله تعالى القلوب كيف شاء (٢٦٥٤).

بنێیت بە ناسکی ئەوا روناکی ئەو گلۆبە هەموو تاریکییە سەختەکە دەکاتە روناکییەکی زۆر...هەروەها دڵەکان دەبێتە روناکییەکی زۆر بە فەزڵی خوای بەرز و بەڕێز... بە فەزڵی ئەو کەسەی کە دڵەکان بە دەستی ئەوە... کاتێ کە چوونە ژوورەوە بۆ لای بر اکەمان لە کاتێکدا ئەو لە سوژدەدایە... گوتیان: ئەی فلان... مەسەلەکە چییە؟ چی روویداوە؟ تۆ لە پێش کەمێك...!! (دەستی بە گریان کرد) بە ئەوانی گوت: سوێند بە خوا رووداوەکە بەم شێوەیە بوو... پرسیاریان لێ کرد دەربارەی ئەو کچە جوانە کە ئامادەیان کردووە... کەچی ئەو گوتی: نەخێر... هەموو شتێك کۆتایی پێهات... ئەی خودایە...!! بە راستی دڵەکەی تامی شیرینی باوەڕی چەشت... خۆشی ئیمان چووە دڵییەوە... بۆیە کچەکە رۆیشت... چونکە چیتر ئەم پێویستی بە ئەو نەما... سوێندی بۆ خواردم کە ئەم رووداوە لە سێیەم شەوی ڕەمەزاندا بوو... لە پێنجەم رۆژی رەمەزاندا من و خێزانەکەم رۆیشتین بۆ مەککە بە مەبەستی عەمرە و دەڵێت: لەو شەوەوە دەستم بە نوێژ کردووە و وازم لێ نەهێناوە بە فەزڵی خوای بەرز و باڵادەست.. پاشان موژدەیەکی تری پێدام.. موژدەیەکی شیرین... گوتی: (لە کاتێکدا سوێندی بۆ دەخواردم بە خوا) کە لەو کاتەوە نزیکی هیچ ئافرەتێك نەکەوتووە بە مەبەستی خراپەکاری... بە راستی فەزڵی خوایە دەیداتە هەرکەسێ کە خۆی ویستی لەسەر بێت وە خوای گەورە خاوەنی فەزڵی گەورەی مەزنە... بۆیە براکەم... هەرگیز بێ ئومێد مەبە لە ڕەحمەتی خوا... هەرگیز بێ هیوا مەبە لە ڕەحمەتی خوا... هەر لە ئێستاوە دڵت بە شکاوی و زەلیلی یەوە فڕێ بدە بەر دەستی خوای گەورە... دان بنێ بە هەژاری خۆت بەرانبەر بە ئەو ... دان بنێ بە لاوازییەکەتدا وە دان بنێ بە کەم توانایی و کەم تەرخەمی و هەڵەکانتدا و بڵێ ...

بك أستجير ومن يجير سواك — فأجر ضعيفاً يحتمي بحماك
إني ضعيف أستعين على قوي — ذنبي و معصيتي ببعض قواك
أذنبت يا ربي و قادتني ذنوب — ما لها من غافر إلاك
دنياي غرتني و عفوك شدني — ما حيلتي في هذه أو ذاك
لو أن قلبي شك لم يك مؤمناً — بكريم عفوك ما غوى و عصاك

ربـاه هـا أنـا ذا خلـصت مـن الهـوى   واسـتقبل القلـب الخلـي هـداك
ربــاه قلــب تائــب ناجــاك   أتــرده وتــرد صــادق تــوبتي
حاشــاك تــرفض تائبـا حاشــاك   فليرض عني الناس أو ليسخطوا
أنا لم أعد أسعى لغير رضاك

واتە: پەنا دەگرم بە تۆ، جگە لە تۆ کێ پەنا دەدات؟ بۆیە پەنای لاوازێك بدە کە داڵدەی داوەتە داڵدەکەت، من کەسێکی لاوازم و پەنا بە کەسێکی بەهێز دەگرم، لە تاوان و سەرپێچییەکانم بە هەندێ لە تواناکەت، من تاوانم ئەنجامدا ئەی خودایە و تاوانەکانم ڕێنوێنیم دەکەن کە هیچ کەسێك نییە لێی خۆش بێت جگە لە تۆ نەبێت، دونیاکەم مەغروری کردم و لێخۆشبوونی تۆ ڕایدەکێشام، هیچ دەسەڵاتی منی تێدا نییە نەلە ئەمیاندا و نەلە ئەویتردا، ئەگەر دڵم گومانێك بکات ئەوا ئیماندار نییە، بە خانەدانی لێخۆشبوونەکەت هەرگیز وێڵ نەدەبوو و سەرپێچی نەدەکرد، پەروەردگارا ! ئەوەتا من خۆم لە ئارەزوو پاك کردەوە، دڵم پێشوازی لە هیدایەتە پاکەکەی تۆ دەکات، پەروەردگارا ! دڵی تەوبەکارێك هاوارت لێ دەکات، ئایا تۆ دەیگێڕیتەوە تەوبە ڕاستەکەم دەگەڕێنیتەوە، زۆر دوورە لە تۆوە کە تەوبەکارێك وەرنەگریت زۆر دوورە دەبا خەڵکی لێم ڕازی بێت یان پەست بن،چیتر من هەوڵ نادەم لەجگە لەڕازی بوونی تۆ.

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ تُوبُوٓاْ إِلَى ٱللَّهِ تَوۡبَةٗ نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمۡ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمۡ سَيِّـَٔاتِكُمۡ وَيُدۡخِلَكُمۡ جَنَّٰتٖ تَجۡرِي مِن تَحۡتِهَا ٱلۡأَنۡهَٰرُ يَوۡمَ لَا يُخۡزِي ٱللَّهُ ٱلنَّبِيَّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ مَعَهُۥۖ نُورُهُمۡ يَسۡعَىٰ بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَبِأَيۡمَٰنِهِمۡ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَتۡمِمۡ لَنَا نُورَنَا وَٱغۡفِرۡ لَنَآۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ﴾ التحريم:٨، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە ! بگەڕێنەوە بۆ لای خوا بە تەوبەو گەڕانەوەیەکی یەکجاری، واتە: بە شێوەیەك، ئیتر جارێکی تر نەگەڕێنەوە سەر ئەو تاوان و گوناهانە، لە پێشەوا (عومەر) یان پرسی: تەوبەی (نەسووح)چییە ! فەرمووی: تەوبەی (نەسووح) ئەوەیە کە ئەو کەسە تاوانکارە لە تاوانەکانی پەشیمان ببێتەوە و جارێکی تر نەگەڕێتەوە

سەریان، چۆن شیر هەر کە لە گوانی ئاژەڵەکە هاتەدەر جارێکی تر ناگەڕێتەوە بۆ گوانی ئاژەڵەکە، دڵنیابن – ئەگەر تەوبەی ئاوا بکەن – پەروەردگارتان لە گوناهەکانتان خۆش دەبێت، دەتانباتە ناو چەندین باخی بەهەشتەوە کە لە ژێر بنکی دار و درەختەکانیانەوە ئاو و رووبار بە خوڕم دەڕوات، لەو ڕۆژەدا (ڕۆژی قیامەت) خوا پەیامبەر و ئەوانەی باوەڕیان هێناوە ریسوا و سەر شۆڕ ناکات لە بەردەمیانەوە و لە لای راستیانەوە بە سەر پردی (صراط)دا پێی دەڕۆن و دەڵێن: پەروەردگاری ئێمە! نوور و روناکییەکەمان بۆ تەواو بکە و بەردەوام بێت و لێمان خۆش ببە بە راستێ تۆ بە سەر هەموو شتێکدا بە توانایت .))

رێزداران... لە نیشانەکانی قیامەت... ((أن تلد الأمة ربتها)) لە گوتەیەکی تردا ((أن تلد الأمة ربها)) ئەمە مانای چییە ؟؟ ئەمە لە بەشی داهاتوو باسی دەکەین انشاء الله... داوا لە خوا دەکەم تەوبەمان لێ وەرگرێت و ئێمەیش تەوبەی لا بکەین... لە تاوانەکانمان خۆش بێت و کەم و کورییەکانمان داپۆشێت... کێشەکانمان لەسەر ئاسان بکات... هەر خۆی پشت و پەنامانە و بە توانایە بە سەر هەموو شتێکدا...

له نیشانەكانی قیامەت

أن تلد الأمة ربتها...

مانای ئەم نیشانەیە چییە؟ مانای ئەوە چییە كە دەفەرموێت ((أن تلد الأمة ربتها أو ربها))؟ لە گەڵ مندا بیر لەم فەرموودەیە بكەرەوە كە بەشێكە لە فەرموودەیەكی درێژی جبریل لە ((صحیح مسلم))[١] دا هاتووە وە من باسی فەرموودەكە بە درێژی دەكەم لە بەر شیرینی و شكۆمەندی فەرموودەكە وە لە بەر پەند و ئامۆژگارییەكەی ... كە چەند زۆرن !! بۆ نا؟ لە كاتێكدا ئەوە فەرموودەی كەسێكە كە خوای گەورە ڕەوانبێژییەكی تەواوی پێ بەخشیوەﷺ (قال الإمام مسلم ﵀حدثني أبو خيثمة زهير بن حرب، حدثنا وكيع، عن كهمس، عن عبد الله بن بريدة، عن يحيى بن يعمر، (ح) وحدثنا عبيد الله بن معاذ العنبري – وهذا حديثه – حدثنا أبي، حدثنا كهمس، عن ابن بريدة، عن يحيى بن يعمر، قال: كان أول من قال في القدر – يعني: بنفي القدر – بالبصرة معبد الجهني، فانطلقت أنا وحميد بن عبد الرحمن الحميري حاجين – أو معتمرين – فقلنا: لو لقينا أحدا من أصحاب رسول الله ﷺ ، فسألناه عما يقول هؤلاء في القدر، فوفق لنا عبد الله بن عمر بن الخطاب داخلا المسجد، فاكتنفته أنا وصاحبي أحدنا عن يمينه، والآخر عن شماله، فظننت أن صاحبي سيكل الكلام إلي – يعني: سيتركني أسأل عبدالله بن عمر –، فقلت: أبا عبد الرحمن إنه قد ظهر قبلنا ناس يقرءون القرآن، ويتقفرون العلم، – يعني: يبحثون عن غوامض العلم و خوافيه و دقائق مسائله – وذكر من شأنهم، وأنهم يزعمون أن لا قدر، وأن الأمر أنف، – يعني: لا يعلم الله الأشياء إلا بعد أن تحدث و تقع – قال: " فإذا لقيت أولئك فأخبرهم أني بريء منهم، وأنهم برآء مني "، والذي يحلف به عبد

١ـ أخرجه مسلم، كتاب ((الإيمان))، باب ((بيان الإيمان و الإسلام و الإحسان ووجوب الإيمان بإثبات قدر الله سبحانه و تعالى)) (٨).

الله بن عمر " لو أن لأحدهم مثل أحد ذهبا، فأنفقه ما قبل الله منه حتى يؤمن بالقدر " ثم قال: حدثني أبي عمر بن الخطاب قال: بينما نحن عند رسول الله ﷺ ذات يوم، إذ طلع علينا رجل شديد بياض الثياب، شديد سواد الشعر، لا يرى عليه أثر السفر، ولا يعرفه منا أحد، حتى جلس إلى النبيﷺ ، فأسند ركبتيه إلى ركبتيه، ووضع كفيه على فخذيه، وقال: يا محمد أخبرني عن الإسلام، فقال رسول الله ﷺ: " الإسلام أن تشهد أن لا إله إلا الله وأن محمدا رسول اللهﷺ ، وتقيم الصلاة، وتؤتي الزكاة، وتصوم رمضان، وتحج البيت إن استطعت إليه سبيلا "، قال: صدقت، قال: فعجبنا له يسأله، ويصدقه، قال: فأخبرني عن الإيمان ؟، قالﷺ: " أن تؤمن بالله، وملائكته، وكتبه، ورسله، واليوم الآخر، وتؤمن بالقدر خيره وشره "، قال: صدقت .، قال: فعجبنا له يسأله، ويصدقه، قال: فأخبرني عن الإحسان، قال: " أن تعبد الله كأنك تراه، فإن لم تكن تراه فإنه يراك "، قال: فأخبرني عن الساعة، – وهذا هو الشاهد – فقال الصادقﷺ: " ما المسئول عنها بأعلم من السائل " قال: فأخبرني عن أمارتها – يعني: عن علاماتها و أشراطها – فقالﷺ: " أن تلد الأمة ربتها)) وفي لفظ: ((أن تلد الأمة ربها، وأن ترى الحفاة العراة العالة رعاء الشاء يتطاولون في البنيان "، قال: ثم انطلق، فلبثت مليا، ثم قال ليﷺ: " يا عمر أتدري من السائل؟ " قلت: الله ورسوله أعلم، قال: " فإنه جبريل أتاكم يعلمكم دينكم)).

واتە: ئیمامی موسلیم ریوایەتی کردووە بە سەنەدێك لە (یحیی ی کوڕی معمر) ەوە فەرمووی: یەکەم کەسێك دەربارەی قەدەر قسەی کرد (واتە: بە نەبوونی قەدەر) لە شاری بەسرەدا (معبد الجهنی) بوو، من و (حمید ی کوڕی عبدالرحمن الحمیری) دەرچووین بە مەبەستی حەجکردن یان بۆ عەمرە، گوتمان: بەڵکو یەکێ لە هاوەڵانی پێغەمبەرمان ببینیﷺ و پرسیاری قسەی ئەوانەمان لێ کرد دەربارەی قەدەر، دەڵێت: (عبدالله ی کوڕی عمر ی کوڕی خەتتاب) مان بۆ رێك کەوت لە کاتێکدا ئەو دەچووە ناو مزگەوتەوە، من و هاورێکەم هاوشانی ئەو بووینەوە، یەکێکمان لای راستی و ئەویتر لای چەپی، گومانم وا بوو کە هاورێکەم پرسیارەکە بۆ من بە جێ دەهێڵێ و من پرسیار لە (عبدالله کوڕی عمر) بکەم بۆیە گوتم: ئەی

(باوکی عبدالرحمن)، لای ئێمە خەڵکێك پەیدا بوونە قورئان دەخوێنن و بە دوای وردەکاری و نادیاریەکانی زانستدا دەگەڕێن — وە باسی ئەوانی کرد —ئەوان وا دەبینن کە قەدەر نییە و هەموو کردارێك پێش وەخت نییە (واتە: خوای گەورە هیچ شتێك نازانێت ئیللا لە پاش ئەوەی ڕوونەدات) عبدالله کوڕی عمر فەرمووی: ئەگەر گەیشتیتە ئەوان و ئەوانت بینی ئەوا پێیان بڵێ کەوا من لەوان بەریم و ئەوانیش لە من بەرین وە ئەوەی کە عبدالله ی کوڕی عمر سوێندی لەسەر دەخوات ئەوەیە ئەگەر یەکێك لەوان بە قەد چیای ئەحوود ئاڵتون ببەخشێت ئەوا خوا لێی وەرناگرێت تاکو باوەڕ بە قەدەر نەهێنێ، ئەمجار فەرمووی: باوکم عمری کوڕی خەتتاب بۆی گێڕامەوە و فەرمووی: لە کاتێکدا ئێمە ڕۆژێك لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا ﷺ بووین لە پڕێکدا کابرایەك هاتە ژوورەوە، جلوبەرگێکی زۆر سپی لە بەردابوو وە قژێکی زۆر ڕەشی هەبوو، شوێنەواری سەفەری پێوە دیار نەبوو، هیچ کەس لە ئێمە ئەوی نەدەناسی تاکو نزیك پیغەمبەری خوا ﷺ دانیشت هەردوو ئەژنۆی توند کرد لە هەردوو ئەژنۆی پێغەمبەری خوا ﷺ هەردوو دەستی خستە سەر هەردوو ڕانی و فەرمووی: ئەی (محمد) پێم بڵێ ئیسلام چییە؟ پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموی: ((ئیسلام ئەوەیە کە شایەتی بدەیت کەوا جگە لە (الله) هیچ خوایەکی تر نییە شایەنی پەرستن بێت و (محمد) یش نێردراوی خوایە و نوێژەکانت بە ڕێك و پێکی ئەنجام بدەیت و زەکاتی ماڵەکەت بدەیت و ڕۆژووی مانگی ڕەمەزان بگریت و حەجی ماڵی خوا بکەیت ئەگەر توانات هەبوو)) کابرا فەرمووی: ڕاست دەکەیت . فەرمووی: ئێمەیش سەیرمان پێهات پرسیاری لێ دەکات و هەر خۆیشی بە ڕاستی دەخاتەوە،فەرمووی: ئەی پێم بڵێ ئیمان چییە؟ ئەویش فەرمووی: ئەوەیە باوەڕی تەواو بهێنیت بە خوای گەورە و فریشتەکانی و کتێبە ئاسمانییەکان و هەموو پێغەمبەران و ڕۆژی دوایی و وە باوەڕیش بە قەزاو قەدەر بهێنیت چ چاك بێت یان خراپ: فەرمووی: ڕاست دەکەیت... فەرمووی: ئێمەیش سەیرمان پێهات پرسیاری لێ دەکات و هەر خۆیشی بە ڕاستی دەخاتەوە،فەرمووی: ئەی پێم بڵێ چاکە(ئیحسان) چییە؟ ئەویش فەرمووی: ئەوەیە بە شێوەیەك خودا بپەرستیت

وەکو ئەوەی کە دەیبینی خۆ ئەگەر تۆ ئەو نەبینی ئەوا باش بزانە ئەو تۆ دەبینێ، فەرمووی: پێم بڵێ قیامەت کەی دێت؟ (مەبەستی هێنانەوەی فەرموودەکە لێرەدایە) فەرمووی: ئەو کەسەی کە پرسیاری لێ دەکرێت لە پرسیارکەر زاناتر نییە . فەرمووی: کەوایە نیشانەکانم پێ بڵێ؟ فەرمووی: لە نیشانەکانی قیامەت ئەوەیە: کەنیزەك گەورەو خاوەنی خۆی لێوە لە دایك ببێت، خەڵکانێکی پێ پەتی رووت و هەژار و شوانی مەڕ پێشبڕکێ بکەن لە بەرز کردنەوەی کۆشك و خانووەکانیاندا . (عمر) دەڵێت: پاش ئەوە کابرا هەڵسا و ڕۆیشت و منیش ماوەیەك رامام، ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەی (عمر) ئایا دەزانی ئەو پرسیارکەرە کێ بوو؟ گوتم: خوا و پێغەمبەرەکەی باشتر دەزانن, فەرمووی: ئەوە (جبریل) بوو, هاتبوو بۆ ئەوەی لە دینەکەتان شارەزاتان بکات .

مەبەستم لە هێنانەوەی بۆ ئەم فەرموودە جوانە فەرموودەکەی پێغەمبەری خوایەﷺ ((أن تلد الأمة ربتها)) لەریوایەتێکی تردا((ربها)) پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: ئەمە مانای چییە؟.

هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری فەرموویانە[١] (یتزوج الرجل السید الأمة) وە مانای (الأمة) ئافرەتێکی کۆیلەی کەنیزەکە... واتە: کابرایەکی گەورەی ئازاد کەنیزەکێ لە کەنیزەکان مارە دەکات... پاشان کوڕێکی لێ دەبێت، ئەم کوڕە کە لەو کەنیزەکە بووە دەدرێتە پاڵ ئەو پیاوە و بە ناوی ئەوەوە بانگ دەکرێت وە بە ئازادی و گەورەیی (سید) گەورە دەبێت چونکە کوڕی ئەو پیاوەیە لە کاتێکدا کە دایکی هێشتا کەنیزەکێکە لە کەنیزەکەکان وە ئەو فەرموودەیە (أن تلد الأمة ربها) واتە گەورەکەی، یان (أن تلد الأمة ربتها) یان لە پیاوەکە کچێکی دەبێت و ئەو کچە دەبێتە گەورەی دایکەکە چونکە لە پیاوەکەیە وە دایکەکەیش بە کەنیزەکی دەمێنێتەوە بۆیە مانای فەرموودەکە ئەوە دەگەیەنێت کە کەنیزەیەك گەورەی خۆی دەبێت، ئەمە قسەی هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری یە...

١ـ انظر: ((فتح الباري)) (١/ ١٥٣)

هەندێکیان دەڵێن [١]((أن تلد الأمة ربتها أو ربها)) ڕەنگە کەسێکی ئازاد و گەورە کەنیزەیەکێ لە کەنیزەکان مارە دەکات و پاشان منداڵی لێ دەبێت و کوڕی ئەو کەنزەیە گەورە دەبێت و پاشان ئەو کەنیزەیە لە بازارەکاندا دەفرۆشرێت و بۆ جارێکی تر ئەو کەنیزەیە دەگەڕێتەوە بۆ لای کوڕەکەی خۆی بۆ ئەوەی ببێتە بەندە و کەنیزەکی... کەچی لە بنەڕەتدا دایکی خۆیەتی... ئەمە مانایەکە لە ماناکانی ...

باشترین و ڕێدارترین مانا بۆ فەرموودەکەی پێغەمبەری خواﷺ (أن تلد الأمة ربتها أو ربها)) قسەکەی (ابن حجر)ە...

(الحافظ ابن حجر)[٢] دەڵێت: ((زۆربوونی ڕەنجاندن و سەرپێچی دایك و باوك لە لایەن منداڵەکانیانەوە، فەرمووی: ئەم کارەیشە لە پێش هاتنی قیامەت ڕوودەدات چونکە لە پێش هاتنی قیامەت هەموو کارەکان ئاڵوگۆڕ دەبن... بۆیە کەسی فێرخواز دەبێتە پەروەردەکار و کەسی بێ ڕێز بەرز دەبێتەوە، جا منداڵ ڕەفتار لە گەڵ دایکیاندا دەکەن هەروەکو چۆن گەورەیەك لە گەڵ کەنیزەکەیدا دەیکات... لە سووکایەتی پێ کردن و لێدان و بە کارهێنان، بۆیە ناونراوە بە گەورەکەی و لێرەدا (مجاز)ە، یان مەبەست لە (الرب) پەروەردەکارە بۆیە لێرەدا (حقیقە)یە، فەرمووی: ئەمە ڕێدارترین بۆچوونە لای من لە بەرگشتاندنی)) (تەواو بوو بە دەستکارییەوە).

دەڵێم: ئەمە نزیکترین بۆچوونە لەسەر فەرموودەکەی پێغەمبەری خواﷺ ، وا دەزانم ئەم نیشانەیە بەم مانایە زۆر بووە و بڵاو بووەتەوە بە شێوەیەك کە دڵەکان خوێناوی دەکەن، ڕەنجاندن زۆر بووە بۆیە کەسی فێرخواز بووەتە پەروەردەکار ... وای لێهاتووە ئەو کوڕەی کە لەسەر دەستی دایك و باوکی پەروەردە بووە ئێستا فەرمان دەکاتە باوکی... وە فەرمان دەکاتە ئەو دایکە بەڕێزە کە ئەو شایستەی ئەو جێگایە نیە ... یان ئەو باوکە بەڕێزە کە شایستەی ئەو جێگایە نییە... بۆیە زۆربوونی ڕەنجاندنی دایك و باوك یەکێکە لە نیشانەکانی قیامەت بە

١ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو.

٢ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو.

دەقی فەرموودەی پێغەمبەری خواﷺ: ((أن تلد الأمة ربتها)) هەروەکو باسمان کرد کچان رەفتار لە گەڵ دایکیاندا وەکو رەفتاری گەورەیەك لە گەڵ کەنیزەکەیدا دەیکات وە هەروەها کوڕان رەفتار لە گەڵ دایکیاندا وەکو گەورەیەك لە گەڵ کەنیزەکەیدا دەکات، ئەم دیمەنە زۆربووە و بڵاو بووەتەوە ! ولا حول ولا قوة الا بالله العلي العظيم، رەنجاندنی دایك و باوك بە شێوەیك بڵاو بووەتەوە کە دڵەکان خوێناوی دەکەن ...

دەڵێم: بە راستی دایك و باوك نیعمەتێکن لە بەرزترین و گەورەترین نیعمەت، رەنگە زۆربەی منداڵەکانمان و براکانمان درك بەو نیعمەتە نەکەن ئیللا مەگەر لە دەستی بدەن ئەو کاتە پێی دەزانن ... داوا لە خوا دەکەم کە بەرەکەت بخاتە تەمەنی دایك و باوکمانەوە هەر ئەو پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە...

دایك و باوك هەر بە فیترەت منداڵەکانیان خۆش دەوێت و حەزیان لە پارێزگاری و پاراستن و چاکەکردنە لە گەڵیاندا، بەڵکو رەنگە دایك و باوك خۆیان بکەنە قوربانی منداڵەکانیان بە خوێن و رەگ و ریشە، بە هێز و توانا، بە حەوانەوە و سرەوتن، بە خواردن، بە خواردنەوە لە پێناوی خۆشگوزران و بەختیار کردنی منداڵەکانیان، بۆیە دەبینین خۆشترین کات و سات لای باوکان ئەو ساتەیە کە پاروویەك لە دەمی خۆی دەردەهێنێ و دەیکاتە دەمی منداڵەکەیەوە، خۆشترین کات و سات لای دایك ئەو کاتەیە کە شەوان بە تەواوی لە پێناوی خەوتنی منداڵەکەیدا شەونخوونی دەکات، یان لە پێناوی حەوانەوەی کوڕەکەیدا، یان لە پێناوی دڵشادکردنی کچەکەیدا... بە ڕاستی ئەوە خۆشترین کات و ساتە لای دایك و باوك، من باش دەزانم کە ئەو کەسەی خوای گەورە منداڵی پێ بەخشیوە ئەوا زیاتر رێزی دایك و باوکی دەزانێ لە پاش ئەوەی بووە کەسێکی بەرپرسیار، بە دڵنیاییەوە دەزانێ کە ئەو باوکە بەڕێزە چەند ماندوو بووە لە گەڵ ئەواندا و باش دەزانێ کە ئەو دایکە بەڕێزە چی پێشکەشی ئەوان کردووە چونکە ئەو ئێستا لە کاتی بەخشیندایە، هەروەکو چۆن رووەکێك هەموو خواردنێك لە تۆوێکەوە دەمژێت

و پاشان ئەو تۆوە دەبێتە پارچەیەك پووش و پەلاش و (با) بە ئارەزووی خۆی یاری پێ دەکات، یان هەروەکو چۆن جووجەڵەیەك هەموو خواردنەکەی خۆی لە هێلکەوە دەمژێت پاشان ئەو هێلکەیە دەبێتە توێکلێکی بەتاڵ بەو شێوەیە منداڵان هەموو شیلەکان دەمژن، هەموو تێکۆشانەکان، هەموو بەخشین و تینەکانی دایك و باوك، بۆیە لە ئەنجامدا ئەوان دەبنە پیرەمێرێکی بە ساڵاچوو لە گەڵ ئەوەیشدا ئەوان دڵخۆش و بەختیارن چونکە بەخشندەیی دایك و باوك هەرگیز لە بن نایەت و تەواو نابێت .

بەڵام منداڵان — ولا حول ولا قوە الا باللە — تیایاندا هەیە ئەم بەخشین و خۆشەویستی و نازەی لە بیر دەچێت ! بە شێوەی ئینکاری و درندانە و سەرپێچی و ناسوپاسگوزاریەوە وڵامیان دەداتەوە، بە خراپ رەفتارکردن لە گەڵ دایك و باوکدا، بە بێ بەزەیی و میهرەبانی و چاکەکاری! ئەو رەنجاندنە رەشە دەگەیەتە ئەو پەڕی، کاتێ کە منداڵێك بە خراپی رەفتار دەکات لە گەڵ باوکیدا، یان کاتێ کوڕێك دەدا لە دایکی، سوێند بە خوا رووداوی وا دەخوێنمەوە دڵەکان لە بن دەردەهێنن وە ئەگەر ئەوانە روو بدەن ئەوا بەڵگەیە بۆ نزیك بوونەوەی قیامەت، کوڕێك بەرانبەر بە باوکی دەست بەرزدەکاتەوە ! یان کچێك بەرانبەر بە دایکی دەست بەرز دەکاتەوە ! بە راستی ئەوە شێوەیەکی زۆر ناشیرین و نابووتە لە شێوەکان رەنجاندنی دایك و باوك !

بۆیە خوای گەورە فەرمانی کردووە بە چاکەکاری لە گەڵ دایك و باوکدا لە پاش ئەوەی فەرمانی کردووە بە پەرستن و یەکتاپەرستی خۆی بە راستەوخۆیی، دەمەوێت ئێستا رێزی دایك و باوك و پلەی پایەی چاکەکاری لە گەڵیاندا بهێنیتە پێش چاوی خۆت...

لەگەڵ مندا بیر لەم ئایەتە بکەرەوە: ﴿وَقَضَىٰ رَبُّكَ أَلَّا تَعْبُدُوٓاْ إِلَّآ إِيَّاهُ وَبِٱلْوَٰلِدَيْنِ إِحْسَـٰنًا﴾ الإسراء:٢٣، واتە: پەروەردگارت بڕیاری داوە و وەسیەتی کرد کە: دەبێ هەر خۆی بپەرستن وە فەرمانی دا کە: دەبێ لە گەڵ دایك وبابدا چاکە بکەن))

بەڵکو پێغەمبەری خوا ﷺ هاوەڵدانانی کردووەتە گەورەترین تاوان و ئەمجار ئەو

تاوانە گەورەی لە پاش هاوەڵدانان دێت (ڕەنجاندنی دایك و باوك)ە، ئەم قسەیەت لە کوێ هێنا؟ من زۆر دەترسم ڕێنوێنیم بکە خوا ڕێنوێنیت بکات .

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو بكره)ەوە ((ألا أنبئكم بأكبر الكبائر؟ قالوا: بلى يا رسول الله ! قال: ((الإشراك بالله و عقوق الوالدين))، واتە: ئایا پێتان بڵێم کەوا گەورەترینی تاوانە گەورەکان چییە؟ فەرموویان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: هاوەڵدانان بۆ خودا و ڕەنجاندنی دایك و باوك).

ئاواتە خواز بووم کە ئەم قسەیە هەموو منداڵەکانمان گوێبیستی بوایەن، هاوەڵدانان گەورەترین تاوانە، ستەمکارترین ستەمە، نابوترین و ناشیرینترین تاوانە لەسەر ڕووی زەویدا ئەنجام دەدرێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰبُنَيَّ لَا تُشۡرِكۡ بِٱللَّهِۖ إِنَّ ٱلشِّرۡكَ لَظُلۡمٌ عَظِيمٞ﴾ لقمان: ١٣، واتە: کوڕەبچکۆلەکەم! هەر شتێك یا کەسێك مەکە بە شەریك و هاوبەشی خوا بە ڕاستی شەریك و هاوبەشدانان بۆ خوا ستەمێکی گەورەیە لە هەموو تاوانێك گەورەترە و هەرگیز بێ تەوبە قابیلی عەفو و لێبووردن نییە)).

خوای گەورە بە پێشەوای یەکتاپەرستان و پێشەنگی لێکۆڵەرەوان و گەورەی پێغەمبەران ﷺ دەفەرموێت: ﴿وَلَقَدۡ أُوحِيَ إِلَيۡكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكَ لَئِنۡ أَشۡرَكۡتَ لَيَحۡبَطَنَّ ...)) واتە: وەحی کراوە بۆ تۆ و بۆ ئەو پەیامبەرانەی بەر لە تۆ بوون: کە ئەگەر گریمان بە هاوبەش قایل ببێت بۆ خوا، ئەوە بێ گومان هەموو کردەوەکانت پووچەڵ دەبێ..)) بیر لە توندی ئەم هەڕەشەیە بکەرەوە، خوای گەورە بە پێغەمبەرەکەمان ﷺ دەفەرموێت:﴿...لَيَحۡبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ٦٥ بَلِ ٱللَّهَ فَٱعۡبُدۡ وَكُن مِّنَ ٱلشَّٰكِرِينَ﴾ الزمر:٦٥- ٦٦، واتە:... ئەوە بێ گومان هەموو

١- أخرجه البخاري في كتاب الشهادات، باب ما قيل في شهادة الزور (٢٦٥٤)، ومسلم كتاب الإيمان، باب بيان الكبائر و أكبرها (٧٨).

کردەوەکانت پووچەڵ دەبیٚ وە لە زیانمەندانیش دەبیت .(٦٥) نەخێر، هەرگیز بە گوێیان نەکەیت بەڵکو تەنها هەر خوا بپەرستە و لە شوکرانە بژێران بە(٦٦)).

هێندە ڕەنجاندنی دایك و باوك ترسناکە و راستەوخۆ لە پاش هاوەڵدانان دێت؟!
بەڵیٚ لە پاش هاوەڵدانان.

کوڕە شیرینەکەم ... بیربکەرەوە... کچە بە نرخ و بەرێزەکەم ئاگادار بە... برا ڕێزدارەکەم تۆیش، بە ڕاستی کارەکە زۆر سامناك و ترسناکە...

ابن عباس[١] دەڵێت:((سیٚ ئایەت دابەزیون لە گەڵ سیٚ شتی تردا پێکەوەبەندن و هیچ یەکیٚ لەوان بە بیٚ هاوڕێکەی وەرناگیرێت...

یەکەمیان: ئەو ئایەتەی خوا گەورەیە کە دەفەرموێت: ﴿وَأَطِيعُواْ ٱللَّهَ وَأَطِيعُواْ ٱلرَّسُولَ﴾ المائدة: ٩٢، واتە: دەبیٚ بە بەردەوام گوێڕایەڵی خوا بن و بەرفەرمانی پەیامبەر بن)) جا هەرکەسیٚ گوێڕایەڵی خوای گەورە بوو بەڵام گوێڕایەڵی پێغەمبەرەکەیﷺ نەبوو ئەوا لێی وەرناگیریت.

دووەمیان: ئەو ئایەتەی خوا گەورەیە کە دەفەرموێت: ((وَأَقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَءَاتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ﴾البقرة: ٤٣، واتە: فەرمانیان پیٚ بکە با بەتێر و تەسەل نوێژ ئەنجام بدەن و بەشێکی داراییشیان بە زەکات بدەن)) جا هەرکەسیٚ نوێژی کرد و بەڵام زەکاتی سەروەت و سامانەی دەرنەکرد ئەوا لێی وەرناگیریت .

سێیەمیان: ﴿أَنِ ٱشْكُرْ لِي وَلِوَٰلِدَيْكَ﴾ لقمان: ١٤، واتە: کەوایە (ئەی مرۆڤ !) بەردەوام سوپاسی من بکە لەسەر نیعمەتەکانم و سوپاسی باوك و دایکیشت بکە لەسەر ئەو هەموو ئەزیەت و ئازارە لە پێناوی تۆدا چێشتوویانە)) جا هەرکەسیٚ سوپاسگوزاری خوا بوو بەڵام سوپاسگوزاری دایك و باوکی نەبوو ئەوا لێی وەرناگیرێت.

١ـ ذكره ((الذهبي في الكبائر)) (٥٤)، والهيتمي في الزواجر (١٤٧/٢).

ئایا دەزانی کەوا ڕەنجاندنی دایك و باوك هۆیەکە لە هۆکارەکانی دوورکەوتنەوە لە ڕەحمەتی خوا گەورە وە بێ بەش بوون لە بەهەشت؟ هەرچەندە چاکە پێشکەش بکەیت ئەوا هیچ سوودی نییە، چونکە خوای گەورە نە فەرزەکانت لێ وەردەگرێت و نە سوننەتەکانیش لە ڕۆژی قیامەتدا، بەڵێ... ڕەنجاندنی دایك و باوك یەکێکە لە تاوانە نابوت و ناشرینە گەورەکان کە ئێستا بە شێوەیەکی غەمگین بڵاو بووەتەوە .

(أبو عاصم) لە کتێبی (السنه) و (الطبراني) لە (معجم)ەکەیدا و جگە لەوان بە سەنەدێکی (حسن)[1] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (ابو أمامە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ثلاثة لا يقبل منهم صرفا ولا عدلا: عاق، ومنان، ومكذب بالقدر)) .واتە: سێ کەس هەن بە هیچ شێوەیەك فەرزەکان و سوننەتەکانیان لێ وەرناگیرێت، ئەو کەسەی دڵی دایك و باوکی دەرەنجێنێ و منەتکەر و ئەو کەسەی قەدەر بە درۆ دەخاتەوە)).

لە فەرموودەیەکی تردا کە پێشەوا (النسائي) لە (سنن) ەکەدا و (أحمد) لە (مسند) ەکەیدا و الطبراني لە (الكبير) دا و البزار لە (مسند) ەکەیدا و جگە لەوان بە سەنەدێکی (حسن)[2] لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمر)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ثلاثة لا ينظر الله إليهم يوم القيامة: العاق لوالديه))!

((والمرأة المترجلة))، واتە: ئەو ئافرەتەی کە خۆی بە پیاو دەچوێنێ لە هەموو شتێکدا، لە قسەکردنیدا و لە جلّ و بەرگیدا، (والديوث)، واتە: ئەوەی کە دەزانێ خراپەکاری لە کەس و کار و خێزانەکەیدا هەیە و پێی ڕازییە ولا حول ولا قوە الا بالله...

١ـ أخرجه ابن أبي عاصم في ((السنة)) (٣٢٣)، والطبراني في ((الكبير)) (٧٩٥) بسند حسنه المنذري في ((الترغيب)) (٣/ ٢٢١)، ووافقه الألباني في ((الصحيحة)) (١٧٨٥).

٢ ـأخرجه أحمد (٢/ ١٣٤)، والنسائي، كتاب الزكاة، باب المنان بما أعطى (٥ / ٨٠)، وابن خزيمة في التوحيد (٢٣٥)، والطبراني في ((الكبير)) (٨٧٩)، و (١٣٠٠٢)، وابن حبان (٥٦)، والبزار، كما في ((المجمع)) للهيثمي (٨/١٤٨،١٤٧)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٦٧٤)، وانظر: ((صحيح الجامع)) (٣٠٧١).

(مانای فەرموودەکە: سێ کەس هەن کەوا خوای گەورە لەو ڕۆژی قیامەتدا تەماشایان ناکات: ئەو کەسەی کەوا دایك و باکی خۆی دەرەنجێنێ و ئەو ئافرەتەی کە خۆی بە پیاو دەچوێنێ و گەواد)).

زۆر بە باشی بیر بکەرەوە کەوا ڕەنجاندی دایك و باوك هەر دەبێ بەرهەمە تاڵەکەی لەم دونیایەدا دروینە بکەیت – لێرە لە دونیا – پێش قیامەت، ئەم قسەیە لە منەوە وەربگرە و خۆت بە دوایدا بگەڕێ، تەماشای هەر موسڵمانێك بکە کە لە بازرگانیەکەیدا سەرکەوتووە، لە کار و کەسابەتەکەیدا، لە پلە و پایە کۆمەلایەتییەکەیدا، بگەڕێ و بپشکنە لە حاڵی ئەو لە گەڵ دایك و باوکیدا... بە تایبەتی لە گەڵ دایکیدا ... بە دڵنیاییەوە دەڵێم – پڕ بە دەم دەیڵێم – وە بە بەرزترین دەنگم: ئەو پیاوە سەرفراز و سەرکەوتووە دەبینی لە هەموو کەس زیاتر لەگەڵ دایك و باوکیدا باشە و بە جوانی ڕەفتاریان لە گەڵدا دەکات... تەنها نمونەیەکم بۆ بهێنەوە کەسێك لەگەڵ دایکیدا باش بووەو چاکەی لە گەڵیدا دەکرد و ڕێزی لێی دەگرت و ڕێزی لە باوکی دەگرت کەچی خوای گەورە لە کارەکەیدا سەرکەوتووی نەکردووە!... ئەمجار تەنها یەك نمونەم بۆ بهێنەرەوە کەسێك باوکی ڕەنجاندبێ و دایکی ڕەنجاندبێ وە پێم بڵێ: ئەم نمونەیە لە دونیادا سەرکەوتوو بووە؟ و لە بازرگانیەکەیدا قازانجی کردووە؟! بە بەختیاری دەژێت بە هەموو مانایەکەوە؟ بەڵکو لە پەنجەرەکانی بەختیارییەوە چووەتە ژوورەوە لە پێش دەرگاکانی؟! زۆر ئەستەمە! سوێند بێ بە خوا هەر دەبێ تام و چێژی ڕەنجاندن بچێژێ لە دونیادا لە پێش قیامەت، لە لایەن چ کەسێکەوە؟ لە لایەن کوڕ و کچەکەیەوە.

ئیمامی (أحمد و أبو داود و الترمذي و ابن ماجه)[١] و جگە لەوان ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (أبی بكرە)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی:

١ـ أخرجه أحمد(٥/ ٣٦ – ٣٨)، وأبو داود، كتاب الأدب، باب النهي عن البغي (٤٩٠٢)، والترمذي، كتاب صفة القيامة، باب (٥٧) (٢٥١١)، وابن ماجة، كتاب الزهد، باب البغي (٤٢١١)، والبخاري في الأدب المفرد (٢٩)، وابن حبان (٢٠٣٩)، والحاكم (٢/٣٥٦) و (٤/١٦٢، ١٦٣)، وابن المبارك في الزهد (٧٢٤)، وصححه الألباني في ((الصحيحة)) (٩١٨).

((ما من ذنب أجدر أن يعجل الله تعالى لصاحبه العقوبة في الدنيا مع ما يدخر له في الآخرة مثل البغي و قطيعة الرحم))، واته: هیچ تاوانێك نییه شایستەتر بێت کەوا خوای گەورە تۆڵەی لە خاوەنەکەی بسێنێتەوە لەم دونیایە لە گەڵ ئەوەی کە بۆی پاشەکەوت کردووە بۆ ڕۆژی دوایی وەکو: ستەمکاری و بچڕاندنی پەیوەندی خزمایەتی)) .

لە فەرموودەیەکی تردا کە (البخاری) لە (التاریخ) ەکەیدا و (الطبراني) لە (الكبير) دا بە سەنەدێکی (صحیح)[1] و چەند (شواهد) ێکی هەیە لە فەرموودەیەکی (أبی بکرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أثنتان — وە لە ریوایەتێکی تردا - بابان يعجلهما الله في الدنيا قبل الآخرة: البغي — واتە ستەم وە لە پاشاندا دەگەڕێمەوە بۆ باسی ستەم ان شاء الله تعالى وەکو نیشانەیەکی تر — و عقوق الوالدين)) مانای فەرموودەکە: دوو ئاکار یان دوو دەرگا هەن کە خوای گەورە پەلەی لێ دەکات لە دونیادا پێش قیامەت ئەویش: ستەمکاری و ڕەنجاندنی دایك و باوکە)) . ئاه ه! ! هەر دەبێ تامی ڕەنجاندن بچێژی، وا مەزانە لە کاتێکدا تۆ وای لە نێو سامانەکەتدا و لە نێو پلە و پایەکەتدا و لە نێو رووە کۆمەڵایەتییەکەتدا و لە هێز و تواناکەتدا، کەوا تۆ لەو باوکە بێ هێز و لاواز و بەستەزمانە بە هێزتریت، یاخود وا مەزانە ئەی خوشکی بەڕێزم کەوا تۆ لەو دایکە لاواز و بەستەزمانە بەهێزتریت کەوا لە سکیدا هەڵی گردووی، یان لە لە سکیدا تۆی هەلگردووە بۆ ماوەی نۆ مانگ، —براکەم— پاشان بە خێوی کردووی بەڵکو ئەو خەوی لێ نەدەکەوت تاکو تۆ نەخەویت وە خۆی برسی دەکرد لە پێناوی ئەوەی تۆ تێر ببێت وە خەمبار دەبوو لە پێناوی ئەوەی تۆ دڵشاد بیت، تێبینی ئەوە بکە کەوا زۆربەمان ئێستا ئەو کارەیان لە گەڵدا دەکەین بەڵام حەز دەکەین ئەوان بمرن — ئیللا کەسانێك نەبێت کە خوا خۆی ڕەحمی پێ کردوون لە ئەهلی چاکەکاری، خوای

١ـ أخرجه البخاري في (تاريخه) (تعليقاً ١ /١٦٦)، وأحمد(٥/٣٦)، والطبراني في ((الكبير))، ومن طريقه أبو نعيم في ((أخبار أصبهان)) (٢/٩٩) عن أبي بكرة، وله شاهد عند البخاري في (التاريخ الكبير)) (١/١٦٦ تعليقاً) والحاكم (٤ / ١٧٧) عن أنس. والحديث صحيح بشواهده كما في ((الصحيحة)) (١١٢٠)، و ((صحيح الجامع)) (١٣٧).

گەورە ئێمە و ئێوە بگێڕیٚ لە چاکەکاران – خۆزگە دەخوازێت کەوا دایکی یان باوکی بمرێت، بەڵام باوکت هەموو ئەوانەی بۆ دەکردی و بە زیاترەوە، ئەو هەردەم دەپارایەوە و خۆی زەلیل دەکرد لە بەر دەستی خوادا بۆ ئەوەی تۆ تەمەن درێژ بیت و بە گەورەیی بتبینیٚ و ببیتە هۆی بەختیاری ئەو، هەروەها دایکەکە هەردەم لە خوا دەپارایەوە بەڵکو دەگریا لە بەر دەستی خوادا لە پێناوی تۆدا، بۆ ئەوەی تۆ هەردەم لە بەختیارییەکی بەردەوامدا بیت...

بەڵام تەماشای بەرهەمی ڕەنجاندنی دایك و باوك بکە، کاتیٚ باوکەکە لە تەمەندا گەورە بوو، پشتی چەمایەوە، لیك بە دەمیدا هاتە خوارەوە و هێشتا لە گەڵ کوڕەکەی خۆیدا لە ماڵەکەدا دەژی، کاتیٚ کوڕەکە کەفی دەمی باوکی دەبینیٚ دێتەخوارەوە خۆیو خواردنەکەی هەڵدەگرێت و فڕێی دەداتە ژوورێکەوە بۆ ئەوەی بە تەنها لەو ژوورەدا بژێت و دووری بکاتەوە لە منداڵەکانی، بەڵام منداڵە بچووکەکانی بە باوکیان گوت: بابە، بۆ ئەم کارە دەکەی؟ بۆ باپیرەت بە تەنها لە ژوورێکدا بە جیٚ دەهێڵی؟ ئەویش چی گوت؟ گوتی: تاوەکو بێز نەکەنەوە لە لیکەکەی دەمی لە کاتی نانخواردندا! بەڵام پەروەردگارت ویستی وا بوو کە یەکیٚ لە منداڵەکان بهێنێتە گۆ و بەم کوڕە سەرپێچی کەرە بڵێت: بابە... ئەگەر تۆیش لە تەمەندا گەورە بوویت ئێمەیش بە تەنها لەو ژوورەدا دەتهێڵینەوە هەروەکو تۆ بە باپیرەت کرد، ئەی خودایە! ((بروا آباءكم تبركم أبناؤكم))[١] واتە: لە گەڵ باوکتاندا بە باشی ڕوفتار بکەن ئەوا منداڵەکانتان بە باشی ڕەفتارتان لە گەڵدا دەکەن)) لێرە لەم دونیایە، تەماشا کە برای خۆشەویستم... ئەی ئەو کەسەی لە گەڵ دایك و باوکیدا بە باشی ڕەفتار دەکەیت تۆ دەبینی یەکیٚ لە منداڵەکانت کە هێشتا تەمەنی نەگەیشتووەتە دوو ساڵ – بۆ نمونە – هیچ شتێك ناخوات تاوەکو پارویەك نەکاتە دەمتەوە! منداڵەکەت کە هێشتا درك بە هیچ شتێك ناکات، هەست بە هەموو شتێك ناکات! نان دەداتە تۆ پێش ئەوەی خۆی بیخوات، هەروەکو ئەوەی خوای گەورە بەرهەمی چاکەکارییەکەت لە گەڵ دایك و باوکتدا بهێنێتە پێش چاوت لە پێش ڕۆژی

١ـ وقد ورد هذا في حديث ضعيف، كما في ((ضعيف الجامع)) (٢٣٢٩)، و((الضعيفة)) (٢٠٣٩، ٢٠٤٣).

دوایی، بەڵکو لە هەموو تەمەنتدا بە چاوەکانی خۆت دەیبینی، هەردەم هەست بە سنگ فراوانی دەکەیت، جێگیر بوونی کردەوەکانت و هێزی جەستەت و دڵشادی و دڵخۆشیت لە گەڵ خێزانەکەتدا، لە گەڵ منداڵەکانتدا، لە گەڵ کرێکار و فەرمانبەرەکانتدا، دڵنیابە بە بەختیاری دەژیت بە هۆی ئەو چاکەکارییەوە لەم دونیایە و لە دوارۆژیشدا.

بەڵام باوکی دووەم: کوڕەکەی بە ڕاکێشان لە ماڵ دەری دەکات، باوکەکە پێی دەڵێت: بەسە، واز بهێنە، ڕۆڵەکەم لە تەنیشت دەرگاکە بە جێم بهێڵە، ئەمجار دەستی بە گریان کرد و بە کوڕەکەی خۆی گوت: سوێند بە خوا ئەی کوڕی خۆم... پێش سی ساڵ زیاتر من باوکی خۆم تەنها بۆ لای دەرگاکە ڕاکێشا!!.

من بە چاوی خۆم بینیم لە گۆڕەپانێکی گشتیدا خەڵکێك کۆ بوونەتەوە و غەڵبەغەڵبێك دروست بووە، لە نێوانیاندا پیرەمێردێك دانیشتووە و دەگری، منیش راوەستام و پرسیارم کرد: ئەمە چییە؟ گوتیان: ئەم کوڕە – دەستیان درێژ کرد بۆ کوڕێك کە دانیشتبوو – زلەیەکی دا لە رووی باوکی! گوتم: پەنا بە خوا! ئەمجار یەکێ بە منی گوت: شێخ ئەم پیاوە دانیشتووە ودەگری، کاتێ ویستمان لە کوڕەکە بدەین گوتی: نەخێر... وازی لێ بهێنن لێی مەدەن ... گوتمان: بۆ؟ گوتی: ئەوە کوڕی منە، گوتمان: ئەوە کوڕێکی سەرپێچی کەرە و تۆی رەنجاندووە و دەبێ تەمێ بکرێت، گوتی: نەخێر، ئەمە قەرزێکە و دەبێ بیگەڕێنمەوە، گوتی: من لە رووی باوکی خۆم دا لێرە لە هەمان جێگا!!

سوێند بە خوا هەر دەبێ ئەم قەرزە بدەیتەوە – بیر بکەرەوە ((اثنتان یعجلهما الله في الدنیا قبل الآخرة: البغي و عقوق الوالدین)) سوور بە لەسەر ئەوەی – براکەم – دایکت دوعات بۆ بکات! واتە: ئەگەر تۆ دەستەکانی ئەوت ماچ کرد و پاشان ڕۆیشتی بۆ سەر کارەکەت بەو بەیانییە و لە کاتێکدا ئەو دوعای بۆ کردووی، ئەوا ئەمە شتێکی جوانە، بەڵام ئاه ئەگەر لە دایکت جیابوویتەوە و بە گریانەوە ئەوت بە جێ هێڵا و دوعای لە سەرت دەکرد!! هەرگیز مەڵێ: من کەسێکی لە خواترسم و پەیوەستم بە دینەکەمەوە، بە هەموو دڵمەوە پێت دەڵێم: وای لێ بکە کە دوعات بۆ

بكات، وای لێ بكە هەردەم بڵێت: ئەی پەروەردگارم، من لێت ڕازیم ئەی كوڕی شیرینەكەم، ئەوا سوێند بە خوا لە ژیانتدا سەركەوتوو دەبێت – انشاء الله – .

ئەمە خواپەرستێكە لە خواپەرستەكانی بەنی ئیسرائیل – ئەویش جورەیج ە – چیرۆكەكەی بەناوبانگە هەروەكو لە هەردوو كتێبی (البخاری و مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەكی (ابو هریرە)وە كەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((لم يتكلم في المهد إلا ثلاثة: عيسى ابن مريم و صاحب جريج، وكان جريج رجلا عابدا))واتە: هیچ كەسێك لە لانكەكەیدا قسەی نەكردووە تەنها سێ كەس نەبێت: عیسا ی كوڕی مەریەم عليه السلام وە هاوڕێكەی جورەیج، جورەیج كابرایەكی خواناس بوو)) كەسێكی خراپەكار نەبوو بەڵكو كەسێكی لە خواترس و زاهید بوو ((فاتخذ صومعة))، واتە: جێگایەكی دوور لە چاوی خەڵكی و خۆی یەكلا كردبووەوە بۆ خواپەرستی و گوێڕایەڵی . ((فكان فيها –واتە: لە خەڵوەتگەكەیدا – فأتته أمه و هو يصلي، فقالت: يا جريج، فقال: يا رب أمي و صلاتي)) واتە: دایكی هات بۆ لای و لە كاتێكدا ئەو نوێژی دەكرد فەرمووی: ئەی جورەیج ... ئەویش فەرمووی: خودایە ئایا لەسەر نوێژەكەم بەردەوام بم یان وەڵامی دایكم بدەمەوە ؟!((فأقبل على صلاته فأنصرفت))، واتە: جا لەسەر نوێژەكەی بەردەوام بوو، بۆیە دایكیشی ڕۆیشتەوە)) ئەویش لەسەر نوێژەكەی بەردەوام بوو وە وڵامی دایكی نەدایەوە ((فلما كان من الغد أتته و هو يصلي، فقالت: يا جريج، فقال: يا رب أمي و صلاتي فأقبل على صلاته فأنصرفت))، واتە: بۆ سبەینێ دیسان دایكی هاتەوە بۆ لای و لە كاتێكدا ئەو نوێژی دەكرد فەرمووی: ئەی جورەیج ... ئەویش فەرمووی: خودایە ئایا لەسەر نوێژەكەم بەردەوام بم یان وەڵامی دایكم بدەمەوە، جا لەسەر نوێژەكەی بەردەوام بوو، بۆیە دایكی ڕۆیشتەوە)) ئەو نوێژ دەكات دەتوانین بڵێین هەموو كاتەكانی خەریكی نوێژە ((فلما كان من الغد أتته و هو يصلي، فقالت: يا جريج، فقال: أي رب أمي و صلاتي فأقبل على صلاته، فقالت: اللهم لاتمته حتى ينظر إلى وجوه

١ـ أخرجه البخاري، كتاب في المظالم، باب إذا هدم حائطاً فليبن مثله (٢٤٨٢)، ومسلم، كتاب البر والصلة والآداب، باب تقديم بر الوالدين على التطوع بالصلاة و غيرها (٢٥٥٠/ ٧، ٨) واللفظ له.

المومسات))، واتە: بۆ سبەینێ دیسان دایكی هاتەوە بۆ لای و لە كاتێكدا ئەو نوێژی دەكرد فەرمووی: ئەی جورەیج ... ئەویش فەرمووی: خودایە ئایا لەسەر نوێژەكەم بەردەوام بم یان وەڵامی دایكم بدەمەوە، جا لەسەر نوێژەكەی بەردەوام بوو، بۆیە دایكی فەرمووی: خودایە ! ئەم كوڕەی من مەمرێنە تاوەكو تەماشای ڕووی ئافرەتە داوێن پیسەكان دەكات)) بۆیە دایكەكە پەست بوو ! بۆ پەست دەبێت لە كاتێكدا كوڕەكەی خەریكی نوێژە؟ ئایا لە شەرعدا هەیە كە منداڵ بەردەوام بێت لەسەر نوێژەكەی و وەڵامی دایكی نەداتەوە ؟

وەڵامەكەی ئەوەیە: ئەگەر لە نوێژە فەرزەكاندا بوو ئەوا دەبێت بەردەوام بێت لەسەر نوێژەكەی، بەڵام ئەگەر هاتوو لە نوێژە سوننەتەكاندا بوو وە گوێی لێ بوو دایكی بانگی دەكات و دەبینێت دایكی سوورە لەسەر بانگكردنەكەی و ئەوا با نوێژەكەی ببڕێت و وەڵامی دایكی بداتەوە.[١]

خۆشەویستان... ئەمە پلە و پایە و ڕێزی دایكە لە دینی خوای بەرز و باڵادا و لە دینەكەی (محمد ی كوڕی عبدالله)دا ﷺ، تاكو هیچ كەسێك نەڵێت: كەوا ئیسلام ستەمی لە ئافرەت كردووە !! نەخێر! دڵنیابە و بزانە كەوا ئیسلام ڕێزی لە ئافرەت گرتووە كاتێك كە دایكە، ڕێزی لێ گرتووە كاتێك كە كچە و ڕێزی لێ گرتووە كاتێك كە خێزان و خانەوادەیە، بە شێوەیەك ڕێزی لێگرتووە كەوا هیچ بەرنامەیەك لەسەر زەویدا نە لە ڕۆژئاوا و نە لە ڕۆژهەڵاتدا ئەو ڕێزەی لێنەگرتووە...

سبحان الله !بە ڕاستی (دایكی جریج) بە شێوەیەكی زۆر سەیر هەڵچوو، بۆیە دوعای لە (جورەیج) ی خواناس و لە خواترسی زاهید كرد، وریابە... ئەو جوێنی پێ نەدابوو، لێی نەدابوو، بە قسەی ناخۆش وەڵامی نەدابووەوە، چونكە ئەو كابرایە لە كاتی خواپەرستیدا بوو، لە كاتی گوێڕایەڵیدا بوو تەنها تاوانەكەی ئەوە بوو كە نەیتوانی وەڵامی بداتەوە، چونكە ئەو لە كاتی نوێژدا بوو بۆیە دایكی دوعای لێ كردو فەرمووی: ((اللهم لا تمته حتی ینظر الی وجوه المومسات))، واتە: خودایە ئەم كوڕەی من مەمرێنە تاوەكو تەماشای ڕووی ئافرەتە داوێن پیسەكان دەكات)) داوا

١ـ انظر: ((شرح مسلم)) للنووي (١٦ / ١٠٥).

لە خوا دەكەم كە ئێمە و ئێوە داپۆشێت لە دونیا و قیامەتدا! وەڵامی دوعاكەی درایەوە كە لە (جورەیج) ی كردبوو! بە راستی ئەوە دوعایەكی نامۆیە بەرانبەر بەو كابرا لە خواترس و زاهیدە كرا، ؟! پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت: ((فتذاكر بنو إسرائيل جريجا وعبادته وكانت امرأة بغي يتمثل بحسنها، فقالت: إن شئتم لأفتننه لكم، فتعرضت له، فلم يلتفت إليها، فأتت راعيا كان يأوي إلى صومعته، فأمكنته من نفسها، فوقع عليها فحملت، فلما ولدت قالت: هو من جريج، فأتوه فاستنزلوه وهدموا صومعته وجعلوا يضربونه فقال: ما شأنكم؟ قالوا: زنيت بهذه البغي، فولدت منك، فقال: أين الصبي؟ فجاءوا به، فقال: دعوني حتى أصلي، فصلى، فلما انصرف أتى الصبي فطعن في بطنه، وقال: يا غلام من أبوك؟ قال: فلان الراعي ؟))، واتە: بەنی ئیسرائیل باسی جورەیج و پەرستنەكەیان دەكرد، ئافرەتێكی داوێن پیسی زۆر جوان هەبوو، ئەو ئافرەتە گوتی: ئەگەر دەتانەوێت توشی فیتنەی دەكەم، بۆیە ئەو ئافرەتە رۆیشت بۆ لای و خۆی پێشكەشی كرد كەچی ئەو تەنانەت ئاوڕی لێ نەدایەوە پاشان رۆیشت بۆ لای شوانێك كە سەردانی خەڵوەتگەكەی دەكرد، ئافرەتەكە توانی ئەو شوانە لە خشتەببات و توشی تاوانی زینای بكات و بە هۆی ئەو زینایەوە ئافرەتەكە سكپڕ بوو (حەملی پەیدا كرد)، كاتێ منداڵەكە لە دایك بوو گوتی: ئەم منداڵە لە جورەیجە، ئەوانیش هاتن بۆ لای جورەیج و لە خەڵوەتگەكەی هێنایانە خوارەوە و خەڵوەتگەكەیان روخاند و دەستیان بە لێدانی كرد، ئەویش گوتی: چی بووە؟ گوتیان: تۆ داوێن پیسیت لەگەڵ ئەم ئافرەتە داوێن پیسەدا ئەنجامداوە و ئێستا منداڵی بووە، ئەویش فەرمووی: كوا منداڵەكە؟ ئەوانیش منداڵەكەیان بۆ هێنا، فەرمووی: لێم گەڕێن تاكو نوێژ بكەم، پاشان جورەیج نوێژی كرد، كە لە نوێژەكەی بووەوە چووە بۆ لای منداڵەكەو لە سكی منداڵەكەی دا و فەرمووی: ئەی منداڵ كێ باوكی تۆیە؟ ئەویش هاتە زمان و گوتی: فلان شوان ..)).

ئەم منداڵە لە لانكەكەیدایە و تازە لە دایك بووە، ئایا چۆن قسەی لە گەڵدا كرد؟ تەماشای ئەو بڕوا و دڵنیایی یە بكە لای ئەو كابرایە گەیشتووەتە چی پلەیەك؟ لە

هەمان کاتدا دوعای دایکی لێ گیرا بوو، ئەو منداڵە بە ویستی خوای گەورە دەستی بە قسە کردن کرد، لە کاتێکدا ئەو بە پەڕۆپاڵەکەیەوە پێچراوەتەوە و دەڵێت: ((فلان الراعي)) بە دوعای دایکی توشی ئیبتلا بوو لە هەمان کاتدا خوای گەورە ڕزگاری کرد بە هۆی خواپەرستی و باوەڕ و نوێژەکانییەوە، لەو کاتەدا:((فأقبلوا على جريج يقبلونه ويتمسحون به، وقالوا: نبني لك صومعتك من ذهب، قال: لا، أعيدوها من طين كما كانت)) واتە: پاشان ئەو خەڵکە ڕوویان لە جورەیج کرد و ماچیان دەکرد و بە مەبەستی پیرۆزراگرتنی دەستیان بە جەستەیدا دەهێنا و گوتیان: خەڵوەتگەکەت جارێکی تر بۆ دروست دەکەینەوە لە ئاڵتون، فەرمووی: نەخێر هەروەکو خۆی چۆن لە قوڕ دروست کرابوو ئاوایش دروستی بکەنەوە)).

مەبەست لە هێنانەوەی ئەم فەرموودەیە : دوعای دایکی (جورەیج)ە لە کوڕەکەی گیرابوو...

تەماشای ئەم دیمەنە جوان و ڕوناکەی تر بکە، هەروەکو لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أسير ی کوڕی جابر)ەوە دەڵێت: ((كان عمر بن الخطاب إذا أتى عليه أمداد[2] أهل اليمن، سألهم: أفيكم أويس بن عامر؟ حتى أتى على أويس)) واتە: ئەگەر کۆمەڵ و خەڵکی یەمەن بهاتبایە بۆ لای عومەری کوڕی خەتتاب ئەوا پرسیاری لێ دەکردن: ئایا کەسێکتان تێدایە بە ناوی أويس ی کوڕی عامر؟ تاکو ڕۆژێك أويس هات بۆ لای)) — ئاگاداری ئەم گفت و گۆیە شیرینە کە ئیمامی عومەر فەرمووی: ((أنت أويس بن عامر؟ قال: نعم، قال: من مراد ثم من قرن؟ قال: نعم)) فەرمووی: ئایا تۆ أويس ی کوڕی عامر ی؟ فەرمووی: بەڵێ، فەرمووی: لە تیرەی مراد ئەمجار لە قرن؟ فەرمووی: بەڵێ))— موراد و قەرن دوو هۆزن لە وڵاتی یەمەن — ((قال: فكان بك برص فبرأت منه إلا موضع درهم؟ قال: نعم))، واتە: فەرمووی: لە جەستەتدا بەڵەکیك بووە و ئێستا چاك بووەتەوە تەنها جێگای دەرهەمێکی ماوە؟ فەرمووی: بەڵێ)) — تەماشاکە ئیمامی عومەر تەمەنی

---

١ ـ أخرجه مسلم، كتاب فضائل الصحابة، باب من فضائل أويس القرني (٢٥٤٢).

٢ـ الأمداد: هم الأنصار و الأعوان.

نەخۆشییەکە دیاری دەکا و ئەو چاك بووتەوە تەنها جێگای دەرهەمێك نەبێت– ((قال: لك والدة؟ قال: نعم، قال سمعت رسول الله ﷺ، يقول: " يأتي عليكم أويس بن عامر)) ، واتە: دایکت ماوە؟ فەرمووی: بەڵێ، فەرمووی: گوێم لێ بوو پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: أويس ی کوڕی عامر دێت بۆ لاتان)).

پێغەمبەری خوا ﷺ (أويس ی کوڕی عامر) نەبینیوە تاوەکو بەم شێوە وردە وەصفی ئەو بکات هەروەکو دیاری کردنی جۆری نەخۆشییەکەی کە بە جەستەوەیە بووە وە هێشتا شوێنەواری ئەو نەخۆشییە بە جەستەیەوە ماوە بە قەد دەرهەمێك! ﴿إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ ﴿٤﴾ عَلَّمَهُۥ شَدِيدُ ٱلْقُوَىٰ﴾ النجم:٤ـ ٥، واتە: ئەو قورئانەی کە ئەو دەیڵێت، جگە لەوەی کە بە وەحی بۆی دەنێردرێت هیچی تر نییە، واتە: ئەم قورئانە هەر لە لایەن خواوەیە(٤) خاوەن هێز و بە زەبر (جوبریل)ی فریشتەیە، قورئانی فێرکردووە، بەڵێ زۆر بە هێزە، دەست پاکە، زمان پاکە،؟! !(٥))).

فەرمووی ﷺ: ((يأتي عليكم أويس بن عامر مع أمداد أهل اليمن، من مراد، ثم من قرن، كان به برص فبرأ منه إلا موضع درهم، له والدة هو بها بر، لو أقسم على الله لأبره)) واتە: أويس ی کوڕی عامر دێت بۆ لاتان لە گەڵ کۆمەڵ و خەڵکی یەمەندا لە هۆزی موراد و ئەمجار لە قەرن وە توشی نەخۆشی بەڵەك بووە و پاشان چاك بووەتەوە تەنها جێگای دەرهەمێك نەبێت دایکی ماوە و لە گەڵیدا زۆر چاکەکارە ئەگەر سوێند بخوات کە خوا شتێکی بۆ دەکات ئەوا خوای گەورە سوێندەکەی بۆ جێ بە جێ دەکات)) تەماشای چاکەکاری و شوێنەواری چاکەکاری بکە - ((فإن استطعت أن يستغفر لك فافعل)) واتە: ئەگەر توانیت داوای لێ بکەیت کە داوای لێخۆشبوونت بۆ بکات ئەوا بیکە)).

سەیر لەوەدایە عومەر داوای دوعا لە یەکێ لە شوێنکەوتوان دەکات (تابعی) وە عومەریش کێیە و چی کەسێکە !؟ ئەو ئەو هاوەڵە گەورە و بەرێزەیە کەوا ڕۆژێك پێغەمبەری خوا ﷺ دوعای کرد کە ئیسلامی پێ بە عیززەت ببێتەوە و فەرمووی: (هەروەکو الترمذي ریوایەتی کردووە لە فەرموودەیەکی عبدالله ی کوڕی عومەرەوە)

دەڵێت: ((اللهم أعز الإسلام بأحب هذين الرجلين إليك بأبي جهل أو بعمر بن الخطاب))[١] واتە: پەروەردگاری من ئیسلام بە عیززەت بکە بە خۆشەویسترینی ئەو دوو پیاوە لای تۆ: بە ئەبو جەهل یان بە عومەری کوڕی خەتتاب)) .

کەچی ئەوەتا لێرەدا پێغەمبەری خواﷺ بە عومەر دەڵێت: ((فإن استطعت أن يستغفر لك فافعل)) واتە: ئەگەر توانیت داوای لێ بکەیت کە داوای لێخۆشبوونت بۆ بکات ئەوا بیکە)) ئایا دەتوانیت لە گەڵ ئەم مانایانەدا بژێیت ئەی برای بەرێزم و ئەی خوشکی ڕێزدارم؟!

بۆیە عومەر فەرمووی: ((فاستغفر لي، فاستغفر له)) واتە:داوای لێ خۆشبوونم بۆ بکە لای خوا، ئەویش داوای لێخۆشبوونی بۆ کرد)) بەڵێ... چاکەکاری بە تایبەت لە گەڵ دایکیدا (أويس) ی گەیاندە ئەم پلە و پایە بەرز و بە نرخە – ئایا ئەم پلە و پایەی أويس بە چاکەکاری بووە؟ بەڵێ... بە چاکەکاری لە گەڵ دایکیدا! . ((فقال له عمر: أين تريد؟ قال: الكوفة، قال: ألا أكتب لك إلى عاملها؟ قال: أكون في غبراء الناس أحب إلي)) واتە: عومەر بەوی فەرموو: بۆ کوێ دەتەوێ بڕۆیت؟ فەرمووی: بۆ کووفە، فەرمووی: نوسراوێکت بۆ بنووسم بۆ کاربەدەستەکەی ئەوێ؟ فەرمووی: ئەگەر لە چینی خوارەوەی خەڵکی بم پێم خۆشترە)) – ئەم پیاوە پێشەنگی و بەناوبانگی و ئەو جۆرە شتانەی ناوێت بەڵکو تەنها ڕەزامەندی خوای گەورەی دەوێت و دوارۆژ بۆ خۆی دابین بکات –

((قال: فلما كان من العام المقبل حج رجل من أشرافهم، فوافق عمر، فسأله عن أويس، قال: تركته رث البيت، قليل المتاع)) واتە: بۆ ساڵی داهاتوو کابرایەك لە ناودارانیان بەمەبەستی حەج هاتبوو، وا ڕێك کەوت کە عومەر ببینێ، ئەویش پرسیاری أويس ی لێ کرد، کابراش لە وڵامدا فەرمووی: کاتێ من بە جێم هێشت خاوەنی ماڵێکی شڕ و کەل و پەلێکی کەم بوو)). ئیمامی عومەر بەم کابرایەی فەرموو: ((سمعت رسول الله ﷺ، يقول: " يأتي عليكم أويس بن عامر مع أمداد أهل

---

١. أخرجه الترمذي كتاب المناقب باب (١٦) (٣٦٨١) وقال: ((حديث حسن صحيح غريب))، وابن حبان (٢١٧٩)، وأحمد في ((فضائل الصحابة)) (٣١٢)، وعبد بن حميد (٧٥٧)، و صححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن الترمذي)).

اليمن من مراد، ثم من قرن، كان به برص فبرأ منه، إلا موضع درهم له والدة هو بها بر، لو أقسم على الله لأبره، فإن استطعت أن يستغفر لك فافعل)) واتە: گوێم لێ بوو کەوا پێغەمبەری خواﷺفەرمووی: أويس ی کوڕی عامر دێت بۆ لاتان لە گەڵ کۆمەڵ و خەڵكی یەمەندا لە هۆزی موراد و ئەمجار لە قەرن وە توشی نەخۆشی بەڵەك بووە و پاشان چاك بووەتەوە تەنها جێگای دەرهەمێك نەبێت دایکی ماوە و لە گەڵیدا زۆر چاکەکارە ئەگەر سوێند بخوات کە خوا شتێکی بۆ دەکات ئەوا خوای گەورە سوێندەکەی بۆ جێ بە جێ دەکات، ئەگەر توانیت داوای لێ بکەیت کە داوای لێخۆشبوونت بۆ بکات ئەوا بیکە)) کابرایش گەڕایەوە بۆ یەمەن و بە دوای أويس ی کوڕی عامردا دەگەڕا ((فأتى أويسا فقال: استغفر لي، فقال أويس: أنت أحدث عهدا بسفر صالح، فاستغفر لي))، واتە: چوو بۆ لای أويس فەرمووی: داوای لێخۆشبوونم بۆ بکە، أويس فەرمووی: تۆ تازە لە سەفەری خەیر گەڕاویتەوەوە، تۆ داوای لێ خۆشبوونم بۆ بکە)) چونکە ئەو کابرایە تازە لە سەفەری حەج گەڕابووەوە بۆیە کابرا پێی گوت: ((استغفر لي، فقال أويس: لقيت عمر؟ قال: نعم)) واتە: داوای لێخۆشبوونم بۆ بکە، أويس فەرمووی: ئایا عومەرت بینی؟ فەرمووی: بەڵێ)) واتە: ئەم قسە و باسە هیچ کەسێك نازانێت تەنها عومەر نەبێت، کەوابوو ئایا تۆ ئەوت بینیوە و باسی بۆ کردووی؟ — ((قال: نعم، أستغفر لي، فاستغفر له، ففطن له الناس، فانطلق على وجهه)) واتە: فەرمووی: داوای لێخۆشبوونم بۆ بکە، ئەویش داوای لێخۆشبوونی بۆ کرد، خەڵکی لێی تێگەیشتن،ئەویش سەری دانواند و ڕۆیشت)) تەماشای فەزڵی چاکەکاری بکە — ئەی ڕێزداران — چەند جوان و شیرینە!!.

لە فەرموودەیەکدا، کە (أحمد و النسائي و الحاكم) و جگە لەوان بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەی دایکی ئیماندارانەوە (عائیشە) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((دخلت الجنة فسمعت فيها قراءة، فقلت: من

١ـــ أخرجه أحمد (٦ /٣٦، ١٥١، ١٥٢، ١٦٦، ١٦٧)، وفي ((فضائل الصحابة)) (١٥٠٧)، والنسائي في ((فضائل الصحابة)) (١٢٩)، وعبدالرزاق في ((مصنفه)) (١٣٢/١١)، وأبو يعلى (٣٩٩/٧)، والحاكم (٢٠٨/٣)، وصححه على شرط الشيخين ووافقه الذهبي وابن حبان (٧٠١٤، ٧٠١٥)، وأبو نعيم في ((الحلية)) (٣٥٦/١)، والبغوي في ((شرح السنة)) (٣٤١٨)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٣٣٧١)، و((الصحيحة)) (٩١٣).

هذا؟)) واتە: چوومە بەهەشتەوە گوێم لە خوێندنەوەی قورئان بوو، گوتم: ئەمە کێیە؟)) واتە:ئایا ئەمە کێیە کەوا لە بەهەشتدا قورئان دەخوێنێت؟ ((قالوا: حارثة بن النعمان، فقالﷺ: کذاکم البر، کذاکم البر)) واتە: فەرموویان: حارثة ی کوڕی النعمان ە، خۆشەویستﷺ فەرمووی: ئەوە بە هۆی چاکەکارییەوەیە، ئەوە بە هۆی چاکەکارییەوەیە)) چونکە حارثة لە هەموو کەسێك زیاتر لە گەڵ دایکیدا چاك بووە.

ئەگەر توانیت پێیەکانی باوکت ماچ بکەی خێراکە ماچی بکە و هەرگیز خاو و تەمەڵ مەبە وسوێند بە خوا دایك و باوکت ڕێگاکەتن بەرەو بەهەشت، تۆ ئەی خوشکی بەڕێزم ئەگەر دەتوانیت پێیەکانی دایکت ماچ بکەی ئەوا خێراکە ماچی بکە و هەرگیز دوا مەکەوە چونکە ڕێگاکەتە بەرەو بەهەشت ئەگەر بە دەستی بهێنی، پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((ویحك ! الزم رجلها فثم الجنة))،[1] واتە: تیابچیت! دەست بە پێیەکانی دایکتەوە بگرە ئەوا ڕێگەی بەهەشتە)) من باوەڕم وایە کەوا هیچ کارێك لەوە بە باشتر نازانم کاتێك بگەمە خوا لە چاکەکردن لە گەڵ دایکمدا نەبێت وە داوا لە خوا دەکەم کە هەموو کار و کردەوەکانمان وەرگرێت و دڵسۆزیمان پێ ببەخشێت.

بەڵام چاکەکردن لە گەڵ دایکتدا کارێکی شاراوەیە ...دەستەکانی ماچ دەکەی... سەری ماچ دەکەی ... بە سنگی خۆتەوە دەیگوشیت... و خواردنی دەدەیێ... پارەی لەسەر خەرج دەکەی ... ڕێزی لێ دەگریت ... بە وتەیەکی خۆش دڵشادی دەکەیت ... بە بەخشینێك... هەتا کۆتایی ئەو کردەوە چاکانە ... هەموو ئەوانە هیچ کەسێك پێی نازانێت تەنها خوا نەبێت ...

ئەوەیشە بزانە کەوا پێغەمبەری خواﷺ چاکەکردن لە گەڵ دایك و باوکدا پێشی جیهادی خستووە لە پێناوی خوادا هەروەکو (البخاری و مسلم) لە (صحیح)[2] ەکەیاندا ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی مسعود) ەوە دەڵێت: ((قلت: یا رسول الله ﷺ، أي العمل أحب الى الله؟ قال: " الصلاة علی

١ـ أخرجه ابن ماجه كتاب الجهاد، باب الرجل يغزو وله أبوان (٢٧٨١)، وحسنه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (١٢٤٨)، و((الإرواء)) (٥ / ٢١).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب مواقيت الصلاة، باب فضل الصلاة لوقتها (٥٢٧)، ومسلم كتاب الإيمان، باب بيان كون الإيمان بالله تعالى أفضل الأعمال (٨٥).

وقتها"، قال: ثم أي؟ قال: " ثم بر الوالدين "، قال: ثم أي؟ قال: " الجهاد في سبيل الله)) واتە: گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ خۆشەویسترین کارێك لە لای خوا چییە؟ فەرمووی: نوێژ کردنە لە کاتی خۆیدا، گوتم: پاشان چی؟ فەرمووی: چاکەکردنە لە گەڵ دایك و باوکدا، فەرمووی: پاشان چی؟ فەرمووی: تێکۆشانە لە پێناوی خوادا)).

کەوابوو چاکەکردن لە گەڵ دایك و باوکدا پێشی جیهاد کەوتووە لە پێناوی خوادا، ئەوە ڕاستییەکەو دەبێ بیزانین و فێری ببین .

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە فەرموویەتی: ((أقبل رجل إلى نبي اللهﷺفقال: أبايعك على الهجرة والجهاد، أبتغي الأجر من الله، فقال له المصطفى ﷺ: " فهل من والديك أحد حي؟ " فقال الرجل: نعم، بل كلاهما، فقال له ﷺ: " فتبتغي الأجر من الله؟ " قال: نعم، قال: " فارجع إلى والديك فأحسن صحبتهما "))، واتە: کابرایەك هات بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: بەیعەتت پێ دەدەم لەسەر کۆچکردن و تێکۆشان لە پێناوی خوادا، چاوەڕوانی پاداشت لە خوا دەکەم، خۆشەویستﷺ فەرمووی: ئایا هیچ لە دایك و باوکت زیندوون؟ فەرمووی: بەڵێ، بەڵکو هەردووکیان ماون، فەرمووی: وە چاوەڕوانی پاداشت لای خوا دەکەی؟ فەرمووی: بەڵێ، فەرمووی: کەوابوو بگەڕێوە و لە گەڵیاندا بە باشی ڕەفتار بکە)).

لە گوتەیەکی تردا هاتووە ((أحي والداك؟ "، قال: نعم، قل: " ففيهما فجاهد)) واتە: ئایا دایك و باوکت زیندوون؟ فەرمووی: بەڵێ، فەرمووی: کەوابوو لە گەڵ ئەواندا تێبکۆشە)) .

لە گوتەیەکی تردا هاتووە: ((قال الرجل: جئت أبايعك على الهجرة، وتركت أبوي يبكيان!، فقال ﷺ: "فأرجع إليهما، وأضحكهما كما أبكيتهما))،[2] واتە: کابرا

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجهاد والسير، باب بإذن الأبوين (٣٠٠٤)، ومسلم كتاب البر والصلة والآداب (٢٥٤٩).

٢ـ أخرجه ابن ماجه،كتاب الجهاد، باب الرجل يغزو وله أبوان(٢٧٨٢)،وصححه الشيخ الألباني في(صحيح ابن ماجه).

فەرمووی: هاتووم بەیعەتت دەدەمی لەسەر کۆچکردن و باوك و دایکم جێ هێشت لە کاتێکدا ئەوان دەگریان، فەرمووی: بگەڕێوە بۆ لایان ئەوان پێبەکەنینە هەروەکو چۆن ئەوان دەگریان بە هۆی تۆوە)).

لێرەدا قسەیەکی شیرین و خۆشی پێغەمبەری خوا ﷺ هەیە روومانی بۆ لای خۆی وەردەگێرێنێتەوە هەرچەندە زۆربەی خەڵکی تێی کەوتوون – ئیللا کەسێك نەبێت کە خوا خۆی رەحمی لێ کردبێت –هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کەوا پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((من الکبائر شتم الرجل والدیه))، واتە: یەکێ لە تاوانە گەورەکان ئەوەیە کەسێك جوێن بە دایك و باوکی خۆی بدات)) کاتێ هاوەڵان ئەوەیان بیست فەرموویان: ((یا رسول الله، هل یشتم الرجل والدیه ؟)) واتە: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئایا کەس هەیە جوێن بە دایك و باوکی خۆی بدات ؟)).

لە گوتەیەکی تردا هاتووە: ((أیسب الرجل والدیه ؟)) فقال النبي ﷺ: " نعم یسب أبا الرجل فیسب أباه، ویسب أمه فیسب أمه))، واتە: ئایا کەس جوێن بە دایك و باوکی دەدا؟ پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: بەڵێ، جوێن بە باوکی کەسێك دەدات ئەویش جوێن بە باوکی ئەم دەدات و جوێن بە دایکی کەسێك دەدات و ئەویش جوێن بە دایکی ئەم دەدات)).

ئایا بیرت لەم قسەیەی خۆشەویست کردەوە ؟کابرایەك تۆ جوێن بەدایکی دەدەیت و ئەویش جوێن بە دایکت دەدا، بۆیە تۆ کەوتیتە ناو خراپەکاری و رەنجاندن بەرانبەر بە دایکت، تۆ جوێن دەدەی بە باوکی کابرایەکی تر و ئەویش جوێن بە باوکت دەدا بۆیە تۆ خراپەکاری و رەنجاندنت بەرانبەر بە حەقی باوکت کرد ! !

ڕەنگە هەندێکمان ئێستا دەست بە گریان بکات و ئەم قسانە کاریگەری لەسەر هەبێت و دەڵێت: خوا لێت خۆش بێت! تۆ برینەکانی ئێمەت کولاندەوە چونکە

١ـ أخرجه البخاري، کتاب الأدب باب لا یسب الرجل والدیه (٥٩٧٣)، ومسلم کتاب الإیمان باب بیان الکبائر و أکبرها (٩٠).

كەسی وامان تێدایە باوكی مردووە یان دایكی مردووە، ئایا ئێستا چی بكات؟ ئایا هیچ هەلێك ماوە شتێك بكەم لە پێش ئەوەی بمرم هەرچەندە دایك و باوكم كۆچی دواییان كردووە؟!

وەڵامی ئەم پرسیارە: بەڵێ ... هەرگیز بێ ئومێد مەبە وە خوای گەورە مژدەی خەیرت پێ دەدا وە بزانە هیوا و ئاوات بەرانبەر بە خوای گەورە هەرگیز لە بن نایەت ... دەرگای تكا داناخرێت ...تەنانەت ئەگەر لە ژیانی دایك و باوكتدا سەرپێچی فەرمانەكانیانت كردبوو ئێستا ئەوەت لە سەرە كە پەیمان تازە بكەیتەوە وە ئەو سەرپێچییانە بگۆڕیت بە چاكەكاری... ئەگەر دایك و باوكت كۆچی دواییان كردووە ئەوا ئێستایش دەرگای چاكەكاری بەرانبەریان كراوەیە وە ڕێگاكە لە بەر دەستتدایە و فراوانە بەلام گرنگ ئەوەیە هەنگاو بنێیت بە پەلە لەسەر ڕێگای چاكەكاری... ئەوە چۆن دەبێت؟

گوێ لە وەلامەكە بگرە راستەوخۆ لە پێغەمبەری خوداوە ﷺ بۆ ئەم پرسیارە... هەروەكو لە فەرموودەیەكدا هاتووە كە ئیمامی (أحمد) لە (مسند) ەكەیدا و أبو داود لە (سنن) ەكەیدا و الترمذي و ابن حبان و جگە لەوان[1] ریوایەتیان كردووە (وە لە بەر سپاردەیەكی زانستی لە سەنەدەكەیدا (علی كوڕی عبید الساعدی) هەیە كە تەنها لای ابن حبان باوەڕپێكراوە، بەلام ئەودوای پیاوانی سەنەدی فەرموودەكە لە باوەڕپێكراوەكانن... لە فەرموودەیەكی (أبي أسيد الساعدي) ەوە دەڵێت: ((بينا نحن عند رسول الله ﷺ: إذ جاءه رجل من بني سلمة، فقال: يا رسول الله ﷺ، هل بقي من بر أبوي شيء أبرهما به بعد موتهما؟ -))، واتە: لە كاتێكدا ئێمە لە خزمەتی پێغەمبەری خوادا بووین ﷺ كابرایەك لە هۆزی بەنی سەلەمە هات بۆ لای،فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئایا هیچ چاكەیەك ماوە لە گەڵ دایك و باوكمدا لە پاش مردنیان ئەنجامی بدەم؟)) بە راستی پرسیارێكی راستەوخۆیە و

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب ((الأدب)) باب ((في بر الوالدين)) (٥١٤٢)، وابن ماجه كتاب ((الأدب)) باب ((صل من كان أبوك يصل)) (٣٦٦٤)، وأحمد (٣/ ٤٩٨)، وابن حبان (٤١٨)، والحاكم (٤/١٥٤)، وصححه ووافقه الذهبي، وضعفه الشيخ الألباني في ((ضعيف أبي داود وابن ماجه)).

بیر لە وڵامەکەی بکەرەوە... پێغەمبەری خوا ﷺ بە ئەوی فەرموو: ((نعم، الصلاة عليهما، والاستغفار لهما، وإنفاذ عهدهما من بعدهما، وصلة الرحم التي لا توصل إلا بهما، وإكرام صديقهما)) واتە: بەڵێ ئەوانەیش بریتین لە:

یەکەم: ((الصلاة عليهما)) ئەمە مانای چییە؟ مەبەستی لە (الصلاة) ئەو نوێژە نییە کە ڕۆژانە پێنج جار ئەنجامی دەدەین، بەڵکو مەبەستەکەی لێرەدا پاڕانەوە و دوعایە! ڕەنگە هەندێ کەس پێم بڵێت ئەم قسەت لە کوێوە هێنا کەچی ئەو دەڵێت: ((الصلاة عليهما))؟

دەڵێم: ئەم مانایە وەکو ئەو ئایەتەیە کە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿خُذْ مِنْ أَمْوَالِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا وَصَلِّ عَلَيْهِمْ إِنَّ صَلَوٰتَكَ سَكَنٌ لَّهُمْ﴾ التوبة: ١٠٣، واتە: لە سامانەکەیان زەکات و سەدەقەیە وەرگرە دڵ و دەروونیانی پێ پاکەوەکە هەتا لە گوناهەکانیان پاك ببنەوەو چاکەکانیان فراوان ببێ و دەشکەنە پلەی هەرە بەرز و دوعای چاکیان دەرهەق بۆ بکە چونکە دوعا و نزای تۆ دڵئارامی و ئۆقرەبەخشە بۆیان)) لە پاڕانەوەی پێغەمبەری خوادا ﷺ هاتووە کاتێ یەکێ لە هاوەڵان خەیری دەکرد، جا ئەویش دەیگوت: ((اللهم صل على آل أبي أوفى))[1] مانای (الصلاه) لێرەدا مانای پاڕانەوەیە.

دووەم: ((والاستغفار لهما)) واتە: داوای لێ خۆشبوون بۆ دایك و باوکت بکە هەروەکو چۆن بە منداڵی تۆیان پەروەردە کرد.

سێیەم: ((وإنفاذ عهدهما من بعدهما)) واتە: جێ بە جێ کردنی ئەو پەیمانانەی دایك و باوکت پەیمانیان دابوو بە مەرجێ پەیمانەکە دروست بێت و حەرام نەبێت.

چوارەم: ((وصلة الرحم التي لا توصل إلا بهما، وإكرام صديقهما)) واتە: گەیاندنی ئەو پەیوەندییە خزمایەتییە کە تەنها لە ڕێگای ئەوانەوە پێت دەگەن، و ڕێز گرتن

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الزكاة باب صلاة الإمام و دعائه لصاحب الصدقة (١٤٩٧)، ومسلم كتاب الزكاة باب الدعاء لمن أتى بصدقه (١٠٧٨).

له هاوڕێكانیان)) هەردەم ابن عمر دەیفەرموو – هەروەكو لە (صحیح مسلم)[١] دا هاتووه كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن أبر البر صلة الولد أهل ود أبيه)) واتە: لە چاكترین چاكەكاری لە گەڵ دایك و باوكدا ئەوەیە كەوا منداڵ پەیوەندی لە گەڵ خۆشەویستانی دایك و باوكیدا بگەیەنێت)).

ئەی ڕێزداران ...ڕەنجاندنی دایك و باوك تاوانێكە لە تاوانە گەورەكان و نیشانەیەكە لە نیشانەكانی قیامەت هەروەكو ئەو ڕاستگۆیە فەرموویەتی كە هەرگیز لە خۆوە قسە ناكاتﷺ : ((أن تلد الأمة ربتها))، یان ((أن تلد الأمة ربها)) ئەویش ئەوەیە كە كوڕ ڕەفتار و هەڵسوكەوت لە گەڵ دایك و باوكیدا دەكات هەروەكو ڕەفتاری گەورەیەك لە گەڵ كۆیلەكانی خۆی دەیكات... هەروەها كچ ڕەفتار لە گەڵ دایكیدا دەكات وەكو ڕەفتاری كچە خانەدان و گەورەیەك لە گەڵ كەنیزەكەیدا. داوا لە خوا دەكەم بەركەت بخاتە ژیانی دایك و باوكمانەوە، لە دونیا و دوارۆژدا ڕەحمیان پێ بكات... خودایە ئەگەر باوك و دایكی ئێمە ئێستا لە بەر دەستی تۆدان ئەوا ڕەحمەت و میهرەبانی خۆت برژێنە بە سەریاندا و نیشتەجێی بەهەشتی بەرینیان بكە وە هەر یەكێ لەوان ئەگەر زیندووە ئەوا لەسەر گوێڕایەڵی خۆت بیانژێنە وە ئێمە و ئەوان لەسەر سوننەتەكەی پێغەمبەرەكەتﷺ و دینەكەی خۆت بمرێنە ...یا أرحم الراحمين.

١ـ أخرجه مسلم، كتاب البر والصلة والآداب، باب فضل صلة أصدقاء الأب و الأم و نحوهما (٢٥٥٢).

دەرکەوتنی خراپەکاری و بچڕاندنی پەیوەندی خزمایەتی

لەم بەشەدا باسی نیشانەیەکی تر دەکەم کە دەرکەوتووە و بڵاوبووەتەوە بە شێوەیەکی وا کەسی ئیماندار باوەڕی زیاد دەکات بەو کەسەی، کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکاتﷺ.

لەگەڵ مندا بیر بکەرەوە لەم فەرموودەیە کەوا ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و الحاکم لە(مستدرك)ەکەیدا و جگە لەوان[1] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى يظهر الفحش والتفاحش وقطيعة الرحم وسوء المجاورة)) ، واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو خراپەکاری و زمانپیسی و بچڕاندی پەیوەندی خزمایەتی و خراپ مامەڵە کردن لەگەڵ هاوسێدا بڵاو نەبێتەوە)) خێراکەن با پێکەوە لەگەڵ یەکەم نیشانەدا ڕابوەستین، کە لەم فەرموودەیەدا هاتووە، ئەویش فەرموودەکەی پێغەمبەری خوایەﷺکە دەفەرموێت: ((حتى يظهر الفحش والتفاحش))...

جا کەوابوو ((الفحش والتفاحش)) چییە؟

ابن منظور و ابن الأثیرو جگە لەوان لە ئەهلی زمانەوانی فەرموویانە[2]: ((الفحش و التفاحش بریتییە لە هەموو وتەو کردەوەیەکی ناشیرین و ناقۆلا)) بە ڕاستی وتە و کردەوەی ناشیرین و ناقۆلا و نارێك بڵاو بووەتەوە بە شێوەیەکی وا کەسی ئیماندار باوەڕەکەی بە فەرموودەکانی پێغەمبەری خواﷺ زیاتر و زۆرتر دەبێت کەوا ئەو ئەم فەرموودانەی فەرمووە، چونکە ئەوانە چەند وشەیەکن لە چرای پێغەمبەرایەتییەوە دەردەچن.

ئێستا وشەی خراپ و ناشیرین و سووك و ڕیسوا زۆر بووە — گەردنم ئازاد بکەن ئەگەر بڵێم: لە زۆر ماڵ و لە دەزگاکانی ڕاگەیاندن و لە فلیمەکان و لە زنجیرەکاندا و

١ـ أخرجه أحمد (٢ / ١٦٢، ١٦٣، ١٩٩)، والحاكم (١ / ١٤٧)، وصححه ووافقه الذهبي، وفي (٤/٥٥٨)، والبزار في ((مسنده)) (٢٤٣٥)، وعبدالرزاق في ((مصنفه)) (٢٠٨٥٢)، وصححه الشيخ أحمد شاكر والشيخ شعيب.

٢ـ لسان العرب (٦/٣٢٥) مادة: ((فحش)).

لە کەناڵە ئاسمانییەکاندا بەڵکو چەندەها کەناڵ بە تەواوی تایبەت کراوە بۆ وێنە گرتنی خراپەکاری و داوێن پیسی!

ابن الأثیر دەڵێت[1]: ((زۆرجار وشەی (الفاحشة) بە مانای زینا دێت هەروەکو چۆن خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِلَّآ أَن يَأْتِينَ بِفَٰحِشَةٍ مُّبَيِّنَةٍ﴾ النساء: ١٩،واتە: جا مەگەر بە ئاشکرا داوێن تەڕی و زینا بکەن، یان هەر کارێکی تری نابەجێ بکەن، دیارە ئەو کاتە ڕەوایە ناچار بکرێن و تەڵاق بدرێن)).

دەڵێم: خراپەکاری و زینا وێنەگیراوە و هاتووەتە ناو زۆربەی ماڵی موسڵمانانەوە – ولا حول ولا قوه الا بالله – بەڵکو چەندەها گۆڤار و کەناڵ تایبەت کراون بۆ وێنە گرتنی زیناکاری و خراپەکاری –هەروەکو لە پێشدا باسم کرد – تۆ جاری وا هەیە وشەیەکی زۆر نامۆ لە کوڕێك لە کوڕەکانتەوە دەبیسی و سەرسام دەبیت و دەڵێیت: چۆن کوڕەکەم ئەم قسەیەی کرد و بە زاریدا هات!؟ ئەو کوڕە ئەو وشەیەی لە ماڵەوە نەبیستووە، کەوابوو ئەو وشەیەی لە کوێوە هێنا؟ ڕەنگە لە دەزگاکانی ڕاگەیاندنەوە، یان لەسەر شەقام گوێی لێ بووە، یان لە قوتابخانە، یان لە هەر هۆکارێك لە هۆکارەکانی ڕاگەیاندن... هتد، ئێستا زۆر وشەی خراپ دەرکەوتووەو چەندەها وشەی سووك و ریسوا لە زۆربەی جێگاکان بڵاو بووەتەوە و چەندەها کردار و کردەوە کە ئابڕوو لەکەدار دەکەن بەڵکو جاری وا هەیە دین لە بنەچەوە هەڵدەکێشێ وە دڵەکان پڕ لە خراپەکاری دەکات و ئەم کردەوە خراپ و سووکانە دەبنە هۆی ئەوەی جاری وا هەیە خواناس و زاهیدەکان دەگۆڕێن بە کەسانی خراپەکار و بەدکار ئەگەر ڕەحمەتی خوای کاربەزان باڵادەستیان پێ نەگات... بەڵێ ئێستاوشەو قسەی خراپ دەرکەوتووە و کردەوە و کرداری خراپ دەرکەوتووە بە شێوەیەکی ڕوون و ئابڕووبەر، ئەخلاقیات و ڕەوشتەکان لە ڕێگا لایان داوە... باوەڕم پێ بکەن ئەگەر بڵێم: ئێستا تەنگانەی ئەم ئوممەتە تەنگانە و نەبوونی ئەخلاق و ڕەوشتە... ڕەنگە کەسێك بڵێت: ئێمە سامانمان دەوێت... ئێمە چەکمان دەوێت... ئێمە ئابووریمان دەوێت... بەڵێ... من نکۆڵی لێ ناکەم... لە

١ـ ((النهاية)) (٣/٧٩٠).

پایە و قەدری ئەوانە کەم ناکەمەوە... بەڵام من پرسیارت لێ دەکەم — برا خۆشەویستەکەم — ئایا نرخی ئابووری چییە؟ نرخی زانست و زانیاری چییە؟ نرخی فلان و فلان چییە؟... ئەگەر ئاکار و ڕەوشت نەما و لەناوچوو؟ سوێند بە خوا هەموو ئەمانە هیچ نرخیان نییە.

إنما الأمم الأخلاق ما بقيت فإن هموا ذهبت أخلاقهم ذهبوا

واتە: مانەوەی هەر ئوممەتێك پەیوەستە بە ئاکار و ڕەوشتەوە ئەگەر ئاکارەکانیان ڕۆیشت ئەوا ئەوانیش لە ناو دەچن))...

زانایەکی بێ ڕەوشت فیتنەیە بە سەر ئوممەتەکەیەوە.. پزیشکێکی بێ ڕەوشت فیتنەیە بە سەر نەخۆشەکانەوە و بە سەر ئوممەتەوە... ئەندازیارێکی بێ ڕەوشت فیتنەیە بە سەر خەڵکی و بە سەر ئوممەتەوە، من تەنها یەك نموونەتان بۆ دەهێنمەوە: وا دابنێ ئەندازیارێك — هەرچەندە پلەی گەورە بێت — بە دەیان مەلایین دینار ودۆلاری لە بەر دەستدایە ..داوای لێ کرا بە چاککردنی کۆمەڵێك لە ڕێگاکان یان بە دروست کردنی کۆمەڵە بورجێك بەڵام تووشی نەخۆشی (غەش) فێڵ هاتووە... هیچ ڕەوشتی نییە... ڕەوشتی سپاردەی لە دەستداوە... ئایا ئەنجامەکەی چی دەبێت؟ دەبێتە هۆی ڕووخانی ئەو هەموو کۆشك و تەلارانە... ڕشتنی خوێنی دەیان و سەدان کەس... چەندەها ڕێگە چاك دەکرێتەوە لە هەمان ئەو ساڵەی کە چاك کراوەتەوە پێویستی بەوەیە جارێکی تر چاکی بکەیتەوە!

با ئەوەش بزانین کەوا ئەم جۆرە ڕەوشتانە پێویستی بە ڕێنمووی کەس نییە... ئەو کەسە کە پاشماوەکەی خۆی لە ئۆتۆمبیلەکەیەوە فڕێ دەداتە سەر ڕێگا گشتییەکان... ئەو کەسەی کە پاشماوەکەی خۆی فڕێ دەدا، لە سەیرانگایەکی جواندا کە بۆ ئەو و جگە لەو ئامادە کراوە... بە شێوەیەك پاشماوەی خواردن و خواردنەوەکەی بە جێ دەهێڵێ کە ئازارەکان زیاتر دەکەن... ئەمە پێویستی بە ڕێنمووی هیچ کەس نییە... ئەم کابرایە کە ڕاوەستاوە — دوور لە ڕووی ئێوە — میز دەکاتە ناو ڕووباری (نیل)ەوە یان بە خراپە مامەڵە لە گەڵ ئەو کەنارە جوانەی (نیل) دا دەکات بە هەر شێوەیەك لە شێوەکانی خراپەکاری... ئەمە خراپەکارییە

لـە وتـە و كـرداردا... ئـەو ڕەوشـتـە ریـسوایە هـیـچ پێویـست ناكـات بـە ڕێنمـوویی كەسێك...

چونكە حەق وایە ئێمە چاودێری خـوای بـەرز و باڵادەسـت بكـەین... بەڵایـەكی گەورەتر ئەوەیە كە ئاوەڕۆكان بخەینە ناو ڕووباری (نیل)ەوە یان بۆ هەر ڕووبارێكی تر یان بۆ ئەو ئاوانەی كە كێڵگەكان و باخچەكان و بەرهەمەكانی پیّ ئاو دەدرێت... هەموو ئەو ڕەوشتانە پێویستی بە ڕێنمـووی كەسـێك نییـە... چـونكە مـن كەسـێكی موسڵمانم پێویستم بەوە نییە بەرپرسێك یان هەر كەسێكی تر یادم بخاتەوە... پـێم بڵێت: ئەوە بكە و ئەوە مەكە... بەڵكو دەبێت من چاودێری خواكەی خۆم بكەم...

لەگەڵ مندا بیر بكەرەوە... بۆ ئەوەی بزانیت كە كێشەیانە ڕەنگـە زۆر كـەس لـە بـرا و خوشـكانمان بـە كـەمی بـزانن ڕەنگـە ببێتـە هۆیـەك لـە هۆیـەكانی پەسـتی و تورەیی خوای گەورە لەسەر بەندەكانی، هەر خراپەیەك لە وتـە و كـردەوەدا ڕەنگـە ببێتە هۆی پەستی خوای گەورە لێمان... بەڵیّ سوێند بە خـوا... ((لا تقـوم الـساعة حتی یظهر الفحش والتفاحش)) واتە: وتەو كردەوەی خراپ، ئێستا وتـە و كـردەوەی خراپ بڵاوبووەتەوە و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظیم ...

لە فەرموودەیەكی (صحیح)دا كە (أحمد)و (ابن حبـان)و جگـە لـەوان ریوایـەتیان كردووە بە سەنەدێكی (صحیح)[1] لـە فـەرموودەی (اسـامە ی كـوڕی زیـد)ەوە كـەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن الله یبغِض الفـاحش المـتفحش)) واتـە: خـوای گەورە ڕقی لە هەموو كەسێكی خراپەكار و زمانپیسە)).

هەرگیز تەنها وشەیەك بە كەم مەزانە، ڕەنگـە چـەند وشـەیەك ببیـسی و دڵـەكان بهێننە لەرزە لە هۆكارێك لە هۆكارەكانی ڕاگەیاندنەوە و ببێتە هۆی لەكەدار كردنـی هەموو ئافرەتێك... هـەر مرۆڤێـك شـەرم دەكـات كـە خێزانەكـەی یـان كـچەكەی لـە گەڵیدا دانیشتووە ببیسیّ... ڕەنگە چەند وشەیەكی زۆر سووك و ریسوا لە بازاڕێك لە بازاڕەكانەوە ببیسی... لە هۆكارێك لـە هۆكارەكـانی ڕاگەیانـدن... ڕەنگـە چـەند

---

١ ـ أخرجه أحمد (٥/٢٠٢)، وابـن حبـان (٥٦٩٤)، والطبراني في ((الكبير)) (١ / ١٦٥، ١٦٦)، و((الأوسـط)) (١/١٠٦)، وصححه الألباني في ((الإرواء)) (٧ / ٢١٠)، و((الصحيحة)) (٨٧٦).

وشەیەك لە گۆڤارێکەوە ببیسی ببێتە هۆی لەکەدار کردنی ئابڕوو، بەڵکو رەنگە جاری وا هەبێ تەنانەت لە ڕۆژنامەیەکی فەرمییەوە دەردەچێت ! ئاه ئەگەر خوای گەورە لە بەندەیەك پەست بێت... ئای ئەوە چ خەسارەتێکە !! بەدبەخت و چارەڕەشە – سوێند بە خوا – ئەو کەسە لە دونیا و دوارۆژدا، کاتێك خوای گەورە لێی پەست دەبێت... هەرکەسێ خوا خۆشی بوێت ئەوا لە دونیا و دوارۆژدا خۆشحاڵ و بەختیارە.

بەڵکو لە فەرموودەیەکدا کە پێشەوا (أبو داود و الترمذي)[١] و جگە لەوان ریوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحیح) لە فەرموودەیەکی (أبو درداء)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما من شيء أثقل في ميزان المؤمن يوم القيامة من حسن الخلق، وإن الله تعالى ليبغض الفاحش البذيء))، واتە: هیچ شتێك نییە لەسەر ترازووی ئیماندار قورس بێت هێندەی رەوشت جوانی، خوای گەورە رقی لە هەموو خراپەکارێکی زمانپیسە)).

ئەو جۆرە قسانە بەکارمەهێنە نە لە گەڵ خێزانەکەتدا و نە لەگەڵ منداڵەکانتدا و نە لەگەڵ سەرگەورە و خوار دەستەکانتدا لەسەر کارەکەت وە نە لە گەڵ هیچ برایەکت لە موسڵمانان یان خوشکێکی موسڵمانان لە جێگایەکی گشتیدا یان تایبەتی... سوێند بە خوا ئەو تەنگانەی کە ئێستا دڵەکان لە بن دەردەهێنن، نەمان و تەنگانەی ئەخلاقە ..چونکە من – هەروەکو باسم کرد– پێویستم بەوە نییە کەسێك رێنماییم بکات، بەڵکو لە سەرمە کە چاودێری خوا بکەم ... بۆ جوێن بە خێزانەکەم بدەم؟ بۆ جوێن بەمنداڵەکەم بدەم بە نابوترین وشە و قیزەون ترین دەستەواژە؟ بۆ جوێن بە وڵاخی سوار بوونەکەم بدەم؟ تەنانەت لە گەڵ وڵاخەکەتدا بە ژیری و رەوشتەوە هەڵسوکەوت بکە. تەماشای رەوشتی هەڵبژێردراو بکەﷺ ئەو کەسەی کە هەموو دونیای فێری ڕەوشت و ئەخلاق و ئاکاری جوان و رێز کردووە... بەڵکو، لە گەڵ مندا بیر لەم فەرموودە ناسك و جوانە بکەرەوە... بەڵام لە پێشدا

---

١ ـ أخرجه ابو داود،كتاب الأدب، باب في حسن الخلق (٤٧٩٩)، والترمذي، كتاب البر والصلة، باب ما جاء في حسن الخلق (٢٠٠٢) وقال: ((حديث حسن صحيح))، وأحمد في ((مسنده)) (٦ / ٤٤٢، ٤٤٦، ٤٤٨)، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (٤٦٤)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٨٧٦) و ((صحيح الجامع)) (٥٦٣٢).

پێشەکییەکم بۆت هەیە، لە پێش ئەوەی ئەو چەند وشە پێغەمبەرایەتییەت ئاراستە بکەم وە پێت دەڵێم: ئایا پێغەمبەری خوات خۆش دەوێتﷺ ؟ من دەزانم کەوا تۆ خۆشت دەوێت... بە شەو و بە ڕۆژ لە خوا دەپاڕێیتەوە کە لە گەڵ ئەودا بیت... وە ئایا باوەڕ دەکەیت کە دەتوانیت ببێتە کەسێك لە گەڵ خۆشەویستداﷺ وە ببیتە کەسێك لە نزیکترین پایە و مەجلیسی ئەو لە ڕۆژی قیامەتدا؟ بەڵێ، بەڵام بە چی؟ بە ڕەوشت جوانی دەتوانی بگەیتە ئەو پلە و پایەیە ...

بیر بکەرەوە کە خۆشەویستەکەمانﷺ چی فەرمووە... هەروەکو لە فەرموودەیەکدا کە (ابو داود) و جگە لەو ریوایەتیان کردووە بە سەنەدێکی (صحیح)[١] لە فەرموودەی (عائیشە)ی دایکی ئیماندارانەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن المؤمن ليدرك بحسن خلقه درجة الصائم القائم)) واتە: کەسی ئیماندار بە ڕەوشت جوانی دەگاتە پلەی ڕۆژووانێك بەردەوام شەونوێژ بکات)) .

سوێند بە خوا ئیسلام هەمووی جوانییە... ئەدەبە... ناسك و نەرمییە وە محمدﷺ ئەو کەسەیە کە هەموو دونیای فێری ڕەوشت و ئەدەب کردووە... ئەو تۆقاندن و توندڕەویی خراپەکاری و ڕیسوایی نەهێناوە بۆ ئەم دونیایە و وتەی خراپ و کرداری خراپی نەهێناوە ... نەخێر دوور لە ئەو... هەر نەفامێك لەسەر ڕووی زەویدا لە هەر پلەیەکدا بێت و لە هەر پایەیەکدا بێت کە زمان درێژی دەکاتە سەر پێغەمبەری خواﷺ ئەوە کەسێکە هیچ دەربارەی ئەو خۆشەویستە نازانێ و هیچی دەربارەی ژیانی ئەو نەخوێندووەتەوە... جارێکی تر تەلەفزیونی دانیمارکی گەڕایەوە بۆ ئەوەی ئەو وێنە سووکانە بڵاو بکاتەوە کەوا خراپە دەکات بەرانبەر بە پاکی پاك، بەرانبەر بە شەرەف و کەرامەتی کەرامەت و وەفای وەفا و مرواری سەر تاجی هەموو مرۆڤایەتی... چونکە ئەو نەفامانە هیچ شتێك دەربارەی پێغەمبەری پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکانﷺ نازانن دەربارەی ئەو کەسە کە هەموو دونیای فێری ئەخلاق و ئەدەب و وەفا کردووەﷺ ... ئاە ئەگەر ئەوان ژیاننامەیان بخوێندبایەتەوە و ئەخلاق و بەرنامەکەی ئەویان بزانیبایە ... لە

---

١ ـ أخرجه ابو داود،كتاب الأدب باب في حسن الخلق (٤٧٩٨)، وأحمد (٦٤/٦، ٩٠، ١٣٣، ١٨٧)، والحاكم (٦٠/١)، وابن حبان (١٩٢٧)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (١٩٣٢)، و ((الصحيحة)) (٧٩٥).

ڕاستیدا دەڵێم: کێشەکە کێشەی ئێمەیە، کێشەی ئەم ئوممەتەیە، چونکە ئێمە تاکو ئێستا شایەتیمان نەداوە بە دیداری پێغەمبەری نازدارﷺ بە شایەتییەکی ئەخلاقی و شایەتییەکی ڕەوشتی و شایەتییەکی کرداری، ئەگەر کەسێك لە ئەهلی کوفر هات بۆ جێگایەکی گشتی لە یەکێك لە سەیرانگاکانی سەر کەناری جوانی ڕووباری (نیل)، ئەو (نیل)ە کە خوای گەورە کردوویەتیە ئایەتێك لە ئایەتەکانی جوانی و نیعمەتێك لە نیعمەتەکانی خۆی بە سەرمانەوە... ئەگەر ئەو کابرایە هات و لەسەر ئەو کەنارە ڕێی دەکرد و ئەوەی کە ئێمە دەیبینین ئەویش بینی! پیاوێکی بینی لە گەڵ خێزانەکەیدا و لەم جێگا جوانە لە گەڵیاندا بە خۆشگوزرانییەوە خواردنەکەیان خوارد– داوا لە خوا دەکەم کەوا ئەوە بکاتە یارمەتی دەرێکمان بۆ ئەنجامدانی گوێڕایەڵی– بەڵام لە پاش خواردنەکە هەموو پاشماوەکەی لە جێگاکەی خۆی بە جێ هێڵا و دەبێتە هۆی ئەوەی کەوا هیچ کەسێکی تر چیتر ناتوانێ لەو جێگەیە دانیشێت بە هۆی کردەوەکەیەوە، ئەگەر ئەم دیمەنە ببینێ... زۆر ئەستەمە لە پاش ئەوە پێی بڵێیت: کەوا ئیسلام هانی داوین بۆ پاك و خاوێنی، هانی داوین بۆ جوانکاری ئەوا وەڵامت دەداتەوە و پێت دەڵێت: واز لەوە بهێنە چونکە ئەگەر قسە لە گەڵ کردەوەدا جوودا بوو ئەوا بەڵگەی بوونی تۆوی دووڕوویییە لە دڵەکاندا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفۡعَلُونَ ﴿٢﴾ كَبُرَ مَقۡتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُواْ مَا لَا تَفۡعَلُونَ﴾ الصف: ٢- ٣، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! بۆچی شتێ دەڵێن و ڕەفتاری پێ ناکەن؟ (٢) خوا لە لای سەختە کە شتێ بڵێن و کاری پێ نەکەن! (٣))).

چۆن داوا لە منداڵەکەم بکەم کەوا ڕەوشتی جوان و بەرز بگرێتە بەر لە کاتێکدا خۆم دەبینی کەوا زۆربەی قسەکانم بریتین لە وشەی سووك و ریسوا و خراپ و بە هیچ شێوەیەك پەیوەندی بە ڕەوشتی جوانەوە نییە و بە هیچ شێوەیەك پەیوەندی بە سیفات و ڕەوشتی کەسی ڕێزدارەوە نییە، سووك و ریسوایی لە وتە و کردەوەدا، هەموو ئەوانە هۆکارن لە هۆکارەکانی پەستی خوای گەورە بە سەر بەندەکانییەوە، لە هەمان کاتدا ڕەوشتی جوان خاوەنەکەی دەگەیەنێتە پلەی کەسانێك کە بە ڕۆژ بەڕۆژوو ببێت و بە شەوان شەونوێژ بکات بۆ خوای گەورە.

ئایا چاكەیەكی تری ڕەوشت جوانیت بۆ باس بكەم؟ ئایا دەتەوێت ببیتە كەسێكی نزیكی پێغەمبەری خواﷺ ؟ بەڵێ ئەوە ئاواتمە... كەواتە لە گەڵ مندا بیر لەو فەرموودەیە بكەرەوە كەوا (الترمذي) و جگە لە ئەو ریوایەتیان كردووە بە سەنەدێكی (صحيح)[1] لە فەرموودەی (جابر ی كوڕی عبدالله) ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن من أحبكم إلي..)) واتە: خۆشەویسترین كەستان لای من...)) ئەوە كێیە كە دەبێتە خۆشەویستی پێغەمبەرﷺ و كەسێكی نزیكی ئەو لە ڕۆژی قیامەتدا؟ فەرمووی: ((إن من أحبكم إلي وأقربكم مني مجلسا يوم القيامة أحاسنكم أخلاقا)) واتە: خۆشەویسترین كەستان لای من و نزیكترین كەستان لە منەوە لە ڕۆژی قیامەتدا ئەوانەتانن كە ڕەوشتی لە هەمووان جوانترە)).

كەسێك دەبینی ناتوانێت وشەی هیچ پووچ بێت بە زاریدا... ئەگەر ئەو وشەیەی لێ دەرچوو دەبینی شەرم دەكات و لە خۆی شەرم دەكات بە هۆی وتنی ئەو وشەیەوە وە بەردەوام داوای لێبوردن دەكات وە داوای لێبوردن لە خوای گەورە دەكات چونكە حەز ناكات كە وشەی سووك و ریسوا لە زاری دەرچێت و پێی خۆش نییە كە هیچ وشەیەك بە زاریدا بێت و هەستی كەسێك بریندار بكات... ئەم كەسە خۆشەویستی پێغەمبەری خوایەﷺ و لە پێغەمبەرەوە نزیكە و لەوانەشەوە نزیكە كە پشتگیر و كۆمەڵی ئەون...

ئەوە (عبدالله ی كوڕی عمرو ی كوڕی العاص) ە ڕەزای خوا لە خۆی و باوكی بێت ... تەماشاكە چی دەڵێت:؟ دەڵێت: (هەروەكو لە هەردوو كتێبی صحيح دا هاتووە)[2] ((لم يكن رسول اللهﷺ ، فاحشا، ولا لعانا، ولا سبابا))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ بە هیچ شێوەیەك كەسێكی بەدگۆ و نەفرەتكەر و جنێوفرۆش نەبووە)) .

لە گوتەیەكی تردا هاتووە: ((لم يكن النبي ﷺ فاحشا ولا متفحشا))، واتە: بە هیچ شێوەیەك پێغەمبەری خواﷺ كەسێكی بەدگۆ و زمانپیس نەبووە)) .

---

١ ـ أخرجه الترمذي كتاب البر والصلة، باب ما جاء في معالي الأخلاق (٢٠١٨) وقال: ((حديث حسن غريب من هذا الوجه))، والخطيب البغدادي في تاريخه (٦٣/٤)، و ((مساوئ الأخلاق)) للخرائطي (٥٩، ٥٥٢) و ((مكارم الأخلاق)) للطبراني (٦)، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٢٢٠١) و ((الصحيحة)) (٧٩١).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب المناقب، باب صفة النبيﷺ (٣٥٥٩)،ومسلم كتاب الفضائل باب كثرة حيائه (٢٣٢١).

ئایا ئەو پێشەنگ و چاولێکراو نییە؟

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿لَّقَدْ كَانَ لَكُمْ فِي رَسُولِ اللَّهِ أُسْوَةٌ حَسَنَةٌ﴾ الأحزاب: ٢١، واتە: بە ڕاستی پەیامبەری خواﷺ چاکترین نموونەی ڕێك و پێکی و سەرمەشقە بۆتان)).

جـاری وا هەیــە- هەنـدێ جـار- چـەندەها دەزگـای ڕاگەیانـدن دەبـینی لـە ڕێگایەکـەوە پێـی نازانیـت یـان لـە ڕێگایەکـەوە پێـی دەزانـی...کـەوا زۆر جـار لای زۆربەی ڕۆڵـەکانمان کێشەی دابـڕان (انفـصام) دروسـت دەکـەن، منداڵەکـەی مـن و منداڵەکەی تۆ دادەنیشن بۆ ئەوەی ئەکتەرێك لە ئەکتەرەکان ببـینێ لـە فلیمێـك لـە فلیمەکان چەندەها وشەی زۆر نابوت و ناشیرین بە زاریدا دێـت... ئـەمجار لـە پـاش ئەوە ئەو ئەکتەرە دێـت بـۆ ئـەوەی ڕۆڵێکـی تـر ببـینێ، ڕۆڵـی کەسـێکی دینـدار لـە زنجـیرە فلیمێکـی ئاییندیـدا ! بۆیـە ئـەم منداڵـە پرسـیار لـە دایکـی یـان لـە بـاوکی دەکات...ئایا ئەم ئەکتەرە هەمان ئەکتەر نییە کەوا لە فلان فلیمدا دەیگـوت ئـاوا و ئاوا؟ بۆیە لێرەدا ئەو منداڵە توشی دابڕانێك (انفصام) دەبێت لە کەسـایەتییەکەیدا، لای ئەو منداڵە خراپەکاری و چاکەکاری یەکسان دەبێـت...!ئایـا بـۆ ئـەم کابرایـە جـاری پێـشوو چـەند وشـەیەکی خراپـی دەگـوت کەچـی ئێـستا ئـاوا دەڵێـت و ئـاوا دەکات...!؟

براکـانم ... ئەمانـە هـەمووی شایـستەی تـۆ نـین... چـونکە پێـشەنگی ئێمـە پێغەمبەری خوایەﷺ کە هیچ ڕۆژێك بەدگۆ و زمانپیس نەبووە...

من ئێستا لە تۆم دەوێت – هەروا بە پەلە- کەوا چەند هەڵوێستێك بهێنیتە پێش چاوی خـۆت کـە پێغەمبـەری خـوایﷺ تیایـدا توشـی تەنگانـە بووبێـت... لـە گـەڵ ئەوەیشدا هیچ کاتێك توشی ڕەفتاری نارێك و ناشیرین نەهاتووە و ڕەفتـاری خراپـی ئەنجام نەداوە و قسەی نارەوای بە زاردا نەهاتووە...

لە سەرەتاوە بـا لـە ماڵەکەیـەوە دەسـت پـێ بکـەین ...لـە عائیـشەوە ڕیوایـەت کراوە[١] و دەڵێت: ((كان رسول اللهﷺ يـشرب عـسلا عنـد زينـب بنـت جحـش، ويمكـث عندها، فواطيت أنا وحفصة على: أيتنا دخل عليها فلتقل لـه: أكلـت مغـافير، إنـي أجـد

١ـ أخرجه البخاري، كتاب التفسير باب سورة التحريم (٤٩١٢) و (٥٢١٦) و (٥٢٦٨)، ومسلم كتاب الطلاق باب وجوب الكفارة على من حرم امرأته ولم ينو الطلاق (١٤٧٤).

منك ريح مغافير، قال: ((لا، ولكني كنت أشرب عسلا عند زينب بنت جحش، فلن أعود له، وقد حلفت، لا تخبري بذلك أحدا)) واته: پێغەمبەری خواﷺ دەچوو بۆ لای زینب ی کچی جحش و لەوێ هەنگوێنی دەخوارد و لای ئەو دەمایەوە، جا لە گەڵ حفصە دا ڕێك کەوتین کەوا ئەگەر پێغەمبەری خواﷺ هات بۆ لای هەرکاممان ئەوا پێی بڵێت: ئایا (مغافیر) ت خواردووە؟ چونکە من بۆنی (مغافیر) لە تۆوە دەبیسم؟ – مغافیر– جۆرە ڕووەکێکە و لە زەوی دورگەی عەرەبی سەوز دەبوو وە بۆنێکی لێ دێت کەوا خۆش نییە)) فەرمووی: نەخێر... بەڵام لای زینب ی کچی جحش بووم و لەوێ هەنگوێنم خوارد چیتر ناگەڕێمەوە بۆ ئەو خواردنە وە من سوێندم خواردووە بەڵام قسە بۆ کەس مەکە)) غیرەت چووە دڵی عائیشە و حەفصەوە، بۆیە ڕێك کەوتن لەسەر پێغەمبەری خواﷺ ... چونکە پێغەمبەری خواﷺ دەچووە ماڵەکەی (زینب ی کچی جحش)ەوە و لەوێ زۆر دەمایەوە کاتێ پێغەمبەری خواﷺ لە ماڵەکەی زینب هاتە دەرەوە چووە ماڵەکەی (حفصە) وە کەچی ئەو لێی دوور کەوتەوە ! چی بووە؟ حفصە فەرمووی: ((إني أجد منك ريح مغافير))، واتە: من بۆنێك لە تۆوە دەبیسم کە بۆنێکی خۆش نییە ! !)) ئایا پێغەمبەری خواﷺ وا بووە ؟نەخێر بەڵکو عارەقەکەی پێغەمبەری خواﷺ زۆر بۆن خۆشتر بووە لە گوڵاو و بۆنی خۆش ...

ئەگەر بەڵگەت دەوێت – براکەم – ئەوا بەڵگەی زۆرمان لایە...

هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە (أنس ی کوڕی مالك) ەوە کەوا فەرموویەتی: ((خدمت رسول اللهﷺ عشر سنين، والله ما قال لي: أفا قط ولا قال لي لشيء: لم فعلت كذا و هلا فعلت كذا ؟))، واتە: دە ساڵ خزمەتی پێغەمبەری خوام کردﷺ سوێند بە خوا هەرگیز بە منی نەگوت: ئۆف... وە هەرگیز بە منی نەگوت بە هۆی شتێکەوە: بۆ وات کرد و خۆزگە وات بکردایە)).

هەروەها لە (أنس)[2]ەوە دەڵێت: ((ما مسست حريرا ولا ديباجا ألين من كف

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الأدب باب حسن الخلق والسخاء وما يكره من البخل (٦٠٣٨)، ومسلم كتاب الفضائل باب كان رسول الله ﷺ أحسن الناس خلقاً (٢٣٠٩).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب المناقب، باب صفة النبي ﷺ (٣٥٦١)، ومسلم كتاب الفضائل باب طيب رائحة النبيﷺ ولين مسه والتبرك بمسحه (٢٣٣٠، ٢٣٣١) واللفظ له.

النبيﷺ وما شممت ريحا قط - مسكا ولا عنبرا - أطيب من ريح رسول الله ﷺ .واتە: هەرگیز دەستم نەداوە لە هیچ ئاوریشمێك و هیچ پەشمێك لە دەستەكانی پێغەمبەرﷺ نەرمتر بێت وە هەرگیز بۆنی هیچ میسك و عەنبەرێكم نەكردووە لە بۆنی پێغەمبەرﷺ خۆشتر بێت)) .

دخل علينا النبيﷺ فقال – أي: نام وقت القيلولة – عندنا، فعرق، وجاءت أمي بقارورة، فجعلت تسلت العرق فيها، فاستيقظ النبيﷺ فقال: " يا أم سليم ما هذا الذي تصنعين؟ "قالت: هذا عرقك نجعله في طيبنا، وهو من أطيب الطيب))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ هات بۆ لامان لای ئێمە خەوت (لە كاتی دەمەو نیوەڕۆدا)، جا ئارەقەی كرد، بۆیە دایكم شووشەیەكی هێنا و وای لێ كرد كە ئارەقە بڕژێتە ناو شووشەكە، ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ لە خەو هەستا و فەرمووی: ئەی دایكی سلیم ئەوە خەریكی چیت؟ فەرمووی: ئەمە ئارەقەكەی تۆیە و ئێمە دەیكەنە ناو بۆنە خۆشەكانمانەوە و ئەویش لە هەموو بۆنە خۆشەكان بۆنخۆشتر)) .

كەچی حفصە دێت و دوور دەكەوێتەوە و بە پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت: ((إني أجد منك ريح مغافير)) بۆیە لێرەدا پێشەنگ و پەروەردەكار دەڵێت:(دایك و باوكم بە فیدای بێت) ((لا، ولكني كنت أشرب عسلا عند زينب بنت جحش))، واتە: نەخێر... بەڵام لای زینب ی كچی جحش بووم و لەوێ هەنگوێنم خوارد)) ئەمجار لەوێ دەردەچێت و دەچێتە ژوورەوە بۆ لای عائیشە ئەویش دوور دەكەوێتەوە و دەڵێت: ((إني أجد منك ريح مغافير)) ئەویش دەڵێت: ((لا، ولكني كنت أشرب عسلا عند زينب بنت جحش، فلن أعود له)).

برای خۆشەویستم... بیهێنە پێش چاوی خۆت ڕۆژێك لە ڕۆژان خێزانەكەت بە تۆی گوت: بۆنت خۆش نییە... ڕەنگە ڕاستیش بكات چونكە تۆ لەسەر كار گەڕاویتەتەوە و بۆنەكەت گۆڕاوە و خێزانەكەت بە ڕاشكاوی پێت دەڵێ.. ئایا كاردانەوەت چۆن دەبێت؟ وە ئایا وەڵامی تۆ چی دەبێت؟ دەڵێم: تەماشای پێغەمبەری خواﷺبكە كە دەڵێت (بە بێ هیچ هەڵچوونێك): ((لا، ولكني كنت أشرب عسلا عند زينب بنت جحش، فلن أعود له)).

بە ڕاستی ئەمە ڕەوشت و ئەخلاقی پێغەمبەری هەڵبژێردراو بووەﷺ: (((لم یکن فاحشا ولا متفحشا)) وە هەندێ جار هەڵویستی وا هەیە ڕەنگە ببێتە هۆی تەنگکردنی پێغەمبەری خواﷺ لە گەڵ ئەوەیشدا پێغەمبەری خواﷺ بە لوتکەی ئەدەبەوە و بەم ڕەوشتە جوانە وەڵامی دەداتەوە... جارێکیان شتێك ڕوویدا لە نێوان عائیشە و پێغەمبەری خواداﷺ بۆیە پێغەمبەری خوا(ابو بکر)ی بانگ کرد بۆ ئەوەی ببێتە دادوەرێك لە نێوان ئەو و عائیشەدا...

عبدالرزاق لە (مصنف)ەکەیدا و ئیمامی ئەحمەد لە (فضائل الصحابة)دا و ابن حبان لە (صحیح)[1] ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحیح) ریوایەتیان کردووە و چەند (شواهد) ێکی هەیە لە فەرموودەیەکی عائیشەوە: ((أن النبيﷺ استعذر أبا بكر من عائشة ولم يظن النبيﷺ أن ينال منها بالذي نال منها فرفع أبو بكر يده فلطمها وصك في صدرها فوجد من ذلك النبيﷺ وقال: " يا أبا بكر ما أنا بمستعذرك منها بعد هذا أبدا)) کەوا پێغەمبەری خواﷺ گلەیی کرد لە عائیشە لای ابوبکر، پێغەمبەری خواﷺ نەیدەزانی کەوا عائیشە ئەوەی تووش دەبێت کە لە لایەن ابو بکرەوە توشی بوو، و ئەبوبەکر دەستی بەرز کردەوەو زلەیەکی دا لە عائیشە کەچی پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((ئەی ئەبو بەکر لەمڕۆ بە دواوە چیتر گلەیی لە ئەو ناکەم لە لای تۆ)).

لە ڕیوایەتێکی تردا لای (عبدالرزاق)[2] بە سەنەدێکی (معضل) بە گوتەیەك: ((أن النبيﷺ دعا أبا بكر فاستعذره عن عائشة، فبينا هما عنده، قالت: إنك لتقول: إنك لنبي، فقام إليها أبو بكر فضرب خدها، فقال النبي ﷺ: " مه يا أبا بكر، ما لهذا دعوناك))، واتە: پێغەمبەری خواﷺ بانگی ابوبکری کرد و گلەیی لە عائیشە کرد لای ئەو لەو کاتەی هەردوکیان لای ئەو بوون عائیشە فەرمووی: تۆ دەڵێیت: کەوا

١ـ أخرجه عبدالرزاق (٢٠٩٢٣)، وأحمد في ((الفضائل)) (١٦٢٩)، وابن حبان (٤١٨٥) عن عائشة، وله شاهد عن النعمان بن بشير عند أحمد في ((المسند)) (٤ / ٢٧٢، ٢٧١) و أبي داود (٤٩٩٩)، و صححه الألباني في ((الصحيحة)) برقمين: (٢٩٠٠، ٢٩٠١).

٢ـ في ((مصنفه)) (٢٠٩٢٤).

تۆ پێغەمبەری .... بۆیە ابوبکر هەستا و زلەیەکی لە گوێی دا، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: لەسەر خۆبە ئەی ابوبکر ئێمە بۆ ئەمە تۆمان بانگ نەکردووە)).

پێغەمبەری خواﷺ بە تەنها وشەیەکی خراپ وڵامی عائیشەی نەدایەوە، بە ڕاستی ئەوە هەڵبژێردراوە، کە هەرگیز کەسێکی بەدگۆ و زمانپیس نەبووە وە بۆیە هەردەم ئەم چەند وشانە دووبارە دەکەمەوە بۆ ئەوەی ئەم مانایە لە دڵی برا و خوشکانماندا جێگیر بێت و ببێتە بنەمایەك...

لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی ابو هريرە وە فەرموویەتی: ((قيل: يا رسول الله ادع على المشركين قال:"إني لم أبعث لعانا، وإنما بعثت رحمة))، واتە: فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ دوعا بکە لەسەر بێباوەڕان... ئەویش فەرمووی: من وەکو کەسێکی نەفرەتکەر رەوانە نەکراوم بەڵکو وەکو رەحمەتێك رەوانە کراوم)) ئاواتەخواز بووم ئەگەر هەموو مرۆڤایەتی – بە هەموو ئەوانەی کە موسڵمانیش نین – ئەو هەموو مانا ناسك و جوانەیە لەو کەسەوە کە هەموو دونیای فێری رەوشت جوانی و ڕێزی بەرز کردووە بزانن و بناسن)) .

ئەوەتا دایکی ئیمانداران عائیشە[2] پێی دەڵێت: ((يا رسول الله! هل أتى عليك يوم كان أشد من يوم أحد؟ قال: ((لقد لقيت من قومك ما لقيت، وكان أشد ما لقيت منهم يوم العقبة، إذ عرضت نفسي على ابن عبد ياليل بن عبد كلال فلم يجبني إلى ما أردت، فانطلقت وأنا مهموم على وجهي، فلم أستفق إلا وأنا بقرن الثعالب))، واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئایا ڕۆژێك بە سەرتدا هاتووە کە لە ڕۆژی ئوحوود سەختتر بێت؟ فەرمووی: لە لایەن قەومەکەتەوە تووش بووم ئەوەی کە تووش بووم، سەختترینی ئەوانە ئەوەی ڕۆژی (العقبە) بوو، لە کاتێکدا خۆم پەنا دا بە (ابن عبد ياليل بن عبدكلال)، کە لەناودار و پیاوماقوڵانی طائف بوو – کەچی وڵامی داواکارییەکەمی نەدایەوە منیش بە خەمبارییەوە دەرچووم وە بە ئاگا نەهاتمەوە ئیللا کاتێك کە وا لە (قرن الثعالب) بووم)) تەماشاکەن چی کرا بە پێغەمبەری

١ـ أخرجه مسلم، كتاب البر والصلة و الآداب، باب النهي عن لعن الدواب و غيرها (٢٥٩٩).

٢ـ أخرجه البخاري، كتاب بدء الخلق، باب إذا قال أحدكم آمين (٣٢٣١)، ومسلم كتاب الجهاد والسير، باب ما لقي النبي ﷺ من أذى المشركين والمنافقين (١٧٩٥).

خواﷺ له طائف: بەردبارانیان کرد، جوێنیان پێدا، شار بەدەریان کرد و توانجیان تێگرت و تورەیان کرد، ئەو خوێنه پاکه له هەردوو پێیه خوێناوییه ماندووەکەیەوه دەڕۆیشت، ئەو له مەککەوه ڕۆیشت بۆ طائف به پێ، سوێند به خوا هیچ ولآخێکی نەبوو سواری ببێت بەڵکو نزیکەی حەفتا کیلۆمەتر به پێ ڕێ دەکات، له کاتێکدا ئەو بۆ ئەوه نەچووه داوای سەروەت و سامانیان لێ بکات یان پایەیەك یان دونیا یان جێگایەکی بەرزی کۆمەڵایەتی بەڵکو بۆ ئەوه ڕۆیشت له تاریکی شیرك و بتپەرستی دەریان بکات بۆ روناکی یەکتاپەرستی و باوەڕ هێنان به خوای هەموو بوونەوەر – جل وعلا – کەچی له گەڵ ئەوەیشدا ئەو کارەیان پێ کرد کەوا سووکترین شتێك بوو مرۆڤێك به برا مرۆڤەکەی بیکات، پێغەمبەری خواﷺ خوێنی لێ دەتکێ، دەڵێت: ((فلم أستفق إلا وأنا بقرن الثعالب)) واته: به ئاگا نەهاتمەوه ئیللا کاتێك که وا له (قرن الثعالب) بووم)) جێگایەکه که له طائف ەوه نزیکەی پێنج کیلۆمەتر دووره.. پێغەمبەری خواﷺ به خەمبارییەوه ڕێ دەکات، چونکه بانگەواز له مەترسیدایه، شوێنی خاوەنی بانگەوازەکه کەوتوون و هاوەڵەکانی له حەبەشه شوێنیان کەوتوون و له مەککه ئازار و ئەشکەنجه دەدرێن به ڕاستی واقیعێکی تاڵ و ئازاراوییه له گەڵ ئەوەیشدا دەڵێت – بیر بکەرەوه بزانه چی دەڵێت – ((فرفعت رأسي، فإذا أنا بسحابة قد أظلتني، فنظرت فإذا فيها جبريل، فناداني فقال: إن الله قد سمع قول قومك لك، وما ردوا عليك، وقد بعث إليك ملك الجبال لتأمره بما شئت فيهم)) واته: جا که سەرم بەرز کردەوه هەورێکم بینی سێبەری بۆ کردووم که تەماشام کرد جبریل م تێدا بینی، ئەویش بانگی لێ کردم و پێی گوتم: خوای گەوره گوێبیستی قسەی قەومەکەت بوو، گوێبیستی وڵامەکەیان بوو، جا خوای گەوره فریشتەی چیاکانی بۆ ناردووی بۆ ئەوەی چی فەرمانی پێ بکەیت ئەوا بیکەی)).

تەماشا که بزانه فریشتەی چیاکان چیت بۆ نمایش دەکات؟ لەو کاتەی که خوێن به جەستەیدا ڕێ دەکاتﷺ ئەوەیشه بزانه که بینینی خوێن خوێن هەڵدەقوڵێنێت، بەڵام تەماشاکه بزانه ئەو پێشەنگ و چاولێکراوه چی کرد و نمونەی مرۆڤی چاك بۆ هەموو جیهان تاکو ڕۆژی قیامەت...

پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت: ((فناداني ملك الجبال فسلم علي، ثم قال: يا محمد، فقال، ذلك فيما شئت، إن شئت أن أطبق عليهم الأخشبين)) واتە: فریشتەی چیاکان بانگی کرد و سڵاوی لێ کردم ئەمجار فەرمووی: ئەی محمد، ئەوە دەکەوێتە سەر ویستی تۆ، ئەگەر دەتەوێت ئەوا (الأخشبان)یان لەسەر یەك جووت دەکەم)) وە الأخشبان: ناوی دوو چیای مەزنن . کە بە یەکەمیان دەڵێن (ابو قبیس)وە بە دووەم دەڵێن (الأحمر) سوێند بەخوا ئەگەر پێغەمبەری خواﷺ لەو کەسانە بوایە کە تۆڵەی خۆی بسێنێ و حەقی خۆی وەرگرێتەوە ئەوا فەرمانی دەکردە فریشتەی چیاکان کەوا ئەو کاسە سەرە یاخیبانە و ئەو کەللە ڕەقانە تێك و پێك بشکێنێ وە دەریایەك لە خوێن دەڕۆیشت: ناڵێم بۆ ئەوەی ئەهلی طائف ببینن بەڵکو بۆ ئەوەی ئەهلی مەککە لە مەککەوە ببینن بەڵام ئایا خاوەنی ڕەوشتی جوانﷺ چی فەرمووی؟ فەرمووی: ((بل أرجو أن يخرج الله من أصلابهم من يعبد الله وحده، لا يشرك به شيئا))، واتە: بەڵکو تکام وایە کەوا خوای گەورە لە نەوەی ئەوانە کەسانێك دەرکات خوای گەورە بە تەنها بپەرستن و هاوەڵی بۆ بڕیار نەدەن)).

بۆیە دەڵێم: بابەتی ڕەوشت جوانی پێویستی بە چەندەها وانەی دوور و درێژ هەیە... چەند پێویستمان بە ڕەوشت هەیە!.. من وا دەزانم کەوا تەنگانەی ئێستا نەبوون و تەنگانەی ڕەوشتە...

ئایا نرخ و بەهای سامان چییە ئەگەر ڕەوشتی لە گەڵدا نەبێت؟

ئایا نرخ و بەهای پلە و پایە چییە بە بێ ڕەوشت؟ ئایا نرخ و بەهای پایەی کۆمەڵایەتی و فەرمانڕەوایی چییە بە بێ ڕەوشت؟ هەموو ئەم شتە بەهادارانە ئەگەر ئەخلاقی لە گەڵدا نەبێت ئەوا دەبنە کۆسپێك بە سەر مرۆڤایەتییەوە هەروەکو چۆن ئێستا لە سایەی ئەم شارستانییە ماددییە وشکەی ڕۆژئاوادا دەیبینین, کە بە تەواوی ئەخلاقیان لە دەست داوە ئەگینا هەر شارستانییەك لەسەر زەویدا پێویستی بە دوو بنەمای سەرەکی هەیە:

یەکەم: بنەمای ماددی : من هەرگیز نکوڵی لەوە ناکەم ئەوەی ئێستا شارستانییەتی ڕۆژئاوا پێی گەیشتووە لەم بوارە ماددیەدا... ئێمە سەرمان لە چاڵ

نانێین بۆ ئەوەی ئینکاری لەو پێشکەوتنە ماددیەی ڕۆژئاوا بکەین... بەڵام کوا سەرەکیترین بنەما لەم شارستانییەدا؟ کوانی ئەخلاق لەم شارستانییەدا؟ ڕۆڵەی ئەم شارستانییەتە ئێستا ئەوەی بە مرۆڤ دەکات کەوا درندە کێوییەکان بە یەکتر نایکەن لە جیهانی دارستاندا ! کوا مرۆڤایەتی؟ کوا میهرەبانی؟ کوا ڕەوشت؟ کوا ئەدەب؟ کوا لێبوردن لە کاتی دەسەڵاتدا؟

بەڵام ئەوەی ئێستا دەیبینی ڕەوشتی ستەمە، ڕەوشتی دڵڕەقییە، ڕەوشتی تۆڵەسەندنەوەیە, ڕەوشتی نەهێشتن و ئیبادەیە، ڕەوشت نەمان و لەنابردنە, ! لە بنەمای یەکەمدا چاکترین شت دروست دەکات کەوا مرۆڤایەتی ئێستای پێ گەیشتووە، بۆ ئەوەی بە کاری بهێنی بۆ نەهێشتن و لە ناوبردنی مرۆڤ، ئێستا مرۆڤایەتی وەکو سەرخۆش لە بەر خۆیەوە قسە دەکات و (وڕێنە دەکات), وەکو شێت پێ دەکەنێت، ڕێ دەکات و ناڵەی دێت بە هۆی ئازارەوە، رادەکات وەکو کەسێکی هەڵهاتوو, بە دوای هەموو شتێکدا دەگەڕێت، کەچی لە ڕاستیدا هەموو شتێکی هەیە، بەڵام کاتێ لە ڕێگاکەی خوا و پێغەمبەری خواﷺ لایاندا هەموو شتێکیان لە دەستداو بزریان کرد، تەنگانە و نەبوون – ئێستا – نەبوونی ئەخلاقە.

ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((وقطیعة الرحم)) واتە: بچڕاندنی پەیوەندی خزمایەتی)) واتە: لە نیشانەکانی قیامەت... ڕەنگە کوڕێك – ئێستا – پەیوەندی لە گەڵ باوکیدا ببچڕێنێت، یان لە گەڵ دایکیدا، یان لە گەڵ پووریدا، بەڵکو ڕەنگە ئێستا کەسێك پەیوەندی برایەتی لە گەڵ براکەیدا ببچڕێنێت، ولا حول ولا قوه الا بالله... بەڵکو ڕەنگە کەسێك براکەی خۆی بکوژێت لە پێناوی پارەدا... بەڵێ ڕەنگە کەسێك پەیوەندی لە گەڵ براکەیدا ببچڕێنیت لە پێناوی ئەم دونیایەدا... وە بە پێڵاوەکانی پێ بنێت بە سەر ئەم پەیوەندییەدا... گرنگ ئەوەیە پارەی هەیە... باوەڕم هەیە باوەڕێکی بتەو کەوا لەم ڕۆژانەدا بچراندنی پەیوەندی خزمایەتی زۆر بووە و بڵاو بووەتەوە، لە سەردەمی ماددیات و ئارەزوو و هەوەسدا لەئاستی ڕۆژئاوا و لەئاستی ئوممەت، لەئاستی ڕۆژئاوا، کە گۆرانی بە باڵای ئازادی و دیموکراسیدا دەڵێت... گۆرانی بە پلە و پایە و ڕێزی ئافرەتدا دەڵێت... تاکۆتایی

ئەو هەموو درۆ گەورانە... ڕەنگە کوڕێك لە تەمەنی شازدە ساڵیدا ماڵەکەی خۆی بە جێ بهێڵێ... ڕەنگە سەردانی دایك و باوکی نەکات تەنها لە ساڵی جارێکدا نەبێت... ئەویش لەو بۆنانەی کە ناویان لێ ناوە جەژنەکانی لە دایك بوون.. بەڵکو ڕەنگە هەندێ جار خۆی نەڕوات و تەنها بە پەیوەندییەکی تەلەفونی بیبڕێتەوە لە گەڵ دایکیدا یان لە گەڵ باوکیدا... !! لەسەر ئاستی ئوممەت بچراندنی پەیوەندی خزمایەتی بە شێوەیەکی خەماوی زۆر بووە و لا حول ولا قوه الا بالله ..

بیر بکەرەوە لەگەڵ مندا بزانە خۆشەویستﷺ چی دەفەرموێت؟ (ئیمامی بوخاری و موسلیم)[١] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (ابو هریره)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن الله خلق الخلق، حتى إذا فرغ منهم قامت الرحم، فقالت: هذا مقام العائذ من القطيعة))، واتە: خوای گەورە کاتێ هەموو دروستکراوەکانی دروستکرد تاکو لێ بووەوە، لەو کاتەدا میهرەبانی و پەیوەندی خزمایەتی هەستا و فەرمووی: ئەمە جێگا وڕێگای کەسێکە کە پەنا دەگرێت لە بچراندن)) بەڵێ... میهرەبانی پەنا دەگرێت لە بچراندن بە پادشای پادشاکان .

ئەی پەروەردگارمان چی فەرموو؟ ((قال: نعم أما ترضين أن أصل من وصلك، وأقطع من قطعك ؟، قالت: بلى، قال: فذاك لك))، واتە: بەڵی... ئایا ڕازی نابیت کەوا ئەوەی تۆ بگەیەنێت منیش بیگەیەنم و ئەوەی تۆ ببچڕێنێت ئەوا منیش بیبچڕێنم؟ فەرمووی: بەڵێ، فەرمووی: کەوا بوو ئەو بەشە بۆ تۆ)).

بەڵام ئەوە چی پەیوەندییەکە کە خوای گەورە خۆی دەیگەیەنێت ئەگەر کەسێك پەیوەندی خزمایەتی گەیاند؟ جۆرەها پەیوەندییە... وەکو پەیوەندی چاکەکاری، ڕێزداری و ڕزق و ڕۆزی و بەخشین و لێبوردن و لێخۆشبوون و خەیر بەهەموو جۆرەکانییەوە... ئایا حاڵی تۆ چۆن دەبێت ئەگەر خوای گەورە بە تەقوای خۆی گەیاندی؟ چۆنە ئەگەر خوای گەورە بە ڕێنمایی خۆی گەیاندی؟ چۆنە ئەگەر خوای گەورە بە عیززەت و دەوڵەمەندی خۆی گەیاندی؟ سوێند بە خوا ئەوا ژیانی دونیا و

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب التفسير، باب ﴿وَتُقَطِّعُوٓاْ أَرۡحَامَكُمۡ﴾ محمد: ٢٢، وانظر أطرافه هناك، ومسلم كتاب البر والصلة و الآداب، باب صلة الرحم وتحريم قطيعتها (٢٥٥٤).

دوارۆژت بەختیار دەبێت... ئایا چۆنە ئەگەر خوای گەورە بەندەكەی خۆی بچڕاند؟ پەروەدگارمان... بمانپارێزە بمانپارێزە...!! بەڵێ... ئەی ئەو كەسەی كە پەیوەندیت بچڕاندووە هیچ بەرەكەتێك لە رزق و سامانەكەتدا نابینیتەوە . وە هەموو ئەوەی كۆت كردووەتەوە بڵاو دەبێتەوە... هەموو كارەكەت پارچە دەبێت... ئەوە چۆنە؟ دەتەوێت نوێژ بكەیت، كەچی دەڵێیت: كاتم نییە بۆ ئەوەی نوێژەكەم بكەم...!! دەتەوێت شەو نوێژ بكەیت، دەڵێت: ناتوانم شەو نوێژ بكەم!! دەمەوێت بڕۆم سەردانی دایكم بكەم كەچی ناتوانم!! دەمەوێت سەردانی خوشك و براكەم بكەم كەچی نازانم! چونكە من پەیوەندی خزمایەتیم بچڕاندووە... بۆیە خوای گەورە منی بچڕاندووە، ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((اقرءوا إن شئتم قوله تعالى: واتە: ئەگەر حەز دەكەن ئەو ئایەتەی خوای گەورە بخوێننەوە)) ﴿ فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ ﴿٢٢﴾ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ لَعَنَهُمُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُمْ ﴾ محمد:٢٢ـ ٢٣، واتە: بۆ بیستنی حەق (وَأَعْمَى أَبْصَارَهُمْ) واتە: بۆ بینینی هیدایەت وە بۆ بینینی بەڵگە وە بۆ بینینی رێگای بەختیاری و رزگار بوون لە دونیا و دوارۆژ .((مانای ئایەتەكە: جا ئەگەر ئێوە لە فەرمانی خوا لاریی بكەن و فەساد و گێرە شێوێنی و خوێن رشتن لە زەویدا بەرپا بكەن و هەرچی پەیوەندی خزمایەتی هەیە ببڕن و بە جێی نەهێنن! (٢٢) ئا ئەوانە كەسانێكن كە خوا نفرینی لێ كردوون و "لە رەحمەتی خۆی بێ بەشی كردوون" ئینجا كەڕی كردوون و كوێرایی هێناوە بە سەر چاویاندا(٢٣)).

براكەم ..تۆ بە دوای فراوان بوونی رزقەكەتدا دەگەڕێیت، هۆكارەكەی لە بەر دەستی خۆتدایە! بە دوای بەرەكەت لە تەمەنەكەتدا دەگەڕێیت، تۆ ئەوەت لە بەردەستدایە... بەڵام تۆ جێ بە جێی ناكەیت، كەواتە، ئێستا تۆ پرسیارم لێ دەكەیت... چۆن رزقەكەم فراوان بكەم؟ چۆن تەمەنم زیاد بكەم؟

وڵامەكە لە فەرموودەیەكی پێغەمبەری خوادایەﷺ هەروەكو لە هەردوو كتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەكی (أنس)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب البيوع باب من أحب البسط في الرزق (٢٠٦٧)، ومسلم كتاب البر والصلة و الآداب، باب صلة الرحم وتحريم قطيعتها (٢٥٥٧).

فەرموویەتی: ((من أحب أن يبسط له في رزقه، و ينسأ له في أثره ..)) واتە: هەرکەس دەیەوێت رزقەکەی فراوان ببێتەوە و تەمەنی درێژ بێت ....)) هەموومان دەمانەوێت کەوا رزقەکەی فراوان بێت و تەمەنی درێژ بێت، بەڵام چی بکات؟ پێغەمبەری خواﷺدەڵێت: ((فليصل رحمه)) واتە: با پەیوەندی خزمایەتی بگەیەنێت)) پەیوەندی لە گەڵ دایکتدا بگەیەنە، لە گەڵ باوکتدا، لە گەڵ مامەکەتدا، لە گەڵ خاڵتدا، لە گەڵ پوورتدا، لە گەڵ براکەتدا، لە گەڵ خێزانەکەتدا بە چاکە، بە وشەیەکی چاك بە مامەڵەو رەفتاری ناسك و نەرم و جوان و بە ئەدەبەوە بە بێ بەدگۆیی و زمانپیسی ... برا خۆشەویستەکەم پەیوەندییە خزمایەتییەکەت بگەیەنە, تۆیش ئەی خوشکی بەڕێزم... ئەوا خوای گەورە رزق و رۆزیتان فراوان دەکات و تەمەنتان درێژ دەکات .

ئەم موژدەیە دەدەمە هەموو ئەهلی میسر, داوا لە خوا دەکەم بە پاراستنی خۆی بیپارێزی و بەڕێزی خۆی ڕێزداری بکات وە هیدایەت و رەحمەت و بەرەکەت و تەقوای خۆی برژێنێتە سەر هەموو وڵاتانی موسڵمانان هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

پێغەمبەری خواﷺ لە فەرموودەیەکدا کەوا ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردووە لە فەرموودەی (أبي ذر)ەوە بە هاوەڵانی دەفەرموێت: ((إنكم ستفتحون مصر...)) واتە: ئێوە وڵاتی میسر رزگار دەکەن)) پێغەمبەری خواﷺ موژدەی رزگار کردنی میسری داوە لە پێش ئەوەی رزگار بکرێت !-﴿ وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ ﴾ النجم: ٣- ((إنكم ستفتحون مصر وهي أرض يسمى فيها القيراط، فإذا فتحتموها فأستوصوا بأهلها خيراً، فإن لهم ذمة ورحما)) واتە: ئێوە وڵاتی میسر رزگار دەکەن، ئەوێیش خاکێکە لە ناویدا پێی دەڵێن (القيراط)، ئەگەر رزگارتان کرد ئەوا لە گەڵ خەڵکەکەیدا بە چاکی و نەرمییەوە رەفتار بکەن، چونکە ئەوان حەقی پەیوەندی خزمایەتییان هەیە)).

خوا پاداشتی پێغەمبەری خۆشەویستﷺ بداتەوە بە باشترین پاداشت، تەماشاکە خوای گەورە بە چی رێزێك رێزداری کردووی ! تەماشاکە پێغەمبەری

١ـ أخرجه مسلم، كتاب فضائل الصحابة، باب وصية النبيﷺ بأهل مصر (٢٥٤٣).

خواﷺ تۆی گەیاندووە بە چی پایەیەك!

لە ریوایەتێکی تردا هاتووە ((فأحسنوا إلى أهلها فإن لهم ذمة وصهرا)) واتە: بە چاکی و باشی لە گەڵ خەڵکەکەیدا هەڵسوکەوت بکەن چونکە ئەوان مافی پەیوەندی خزمایەتی و مافی ژن پێدانیان هەیە)) وە مەبەستی لە پەیوەندی خزمایەتی چونکە (هاجەرەی دایکی ئیسماعیل) ئافرەتێکی میسری بووە وە مەبەستی لە ژن پێدان (صهر) ئەوەیە کە ماریەی دایکی ئیبراهیم لەوانە.[1]

کەوابوو ئەهلی میسر مافی خزمایەتی و مافی ژنپێدانیان هەیە، داوا لە خوا دەکەم بەرەکەت بخاتە ئەهلی میسر و ئێمە و ئێوە دامەزراو بکات لەسەر حەق و بەرەکەت بخاتە ناو هەموو ئەم ئوممەتەوە و چاوەکانمان گەش بکاتەوە بە سەرکەوتنی ئەم ئیسلامە و بە عیززەتی یەکتاپەرستان، چاوەکانمان گەش بکاتەوە بە نەمانی ئەم لەمپەر و بەربەستانەی نێوان وڵاتانی ئیسلامی .

ئەی موسڵمانان:... دڵنیابە کە هیچ بەربەستێك نییە، لە بنەڕەتدا ئەم ئوممەتە یەك ئوممەتە، داوا لە خوا دەکەم کە چاومان بەو ڕۆژە گەش بکاتەوە هەر ئەو پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە، لە پاشاندا باسی دەکەم - انشاء الله - من لە دەرگای سیاسەتێکی کورتەوە قسە ناکەم وە لە دەرگای خەوێکی خۆشی نەفامانەوە قسە ناکەم، لە دەرگای فشاری ئەم واقیعەوە قسە ناکەم کە لە هەموو لایەکەوە خوێن دەرژێت و جەستەکان پارچە پارچە دەبن بەڵکو لە ڕوانگەی قورئان و سوننەتەوە قسە دەکەم.

لەگەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ پەیوەندی خزمایەتی کە لە هەموو لایەکەوە بچڕاوە، لە گەڵ مندا بیر لەم فەرموودەیە بکەرەوە هەروەکو لە (صحیح مسلم)[2] دا لە فەرموودەی (ابو هريره)ەوە هاتووە ((أن رجلا قال: يا رسول الله إن لي قرابة أصلهم ويقطعوني، وأحسن إليهم ويسيئون إلي، وأحلم عنهم ويجهلون علي، فقالﷺ: ((لئن كنت كما قلت، فكأنما تسفهم المل ولا يزال معك من الله ظهير عليهم ما دمت على

١ـ ((شرح مسلم)) للنووي (٨/ ٣٣٨) ط الحديث.

٢ ـ أخرجه مسلم، كتاب البر والصلة و الأداب، باب صلة الرحم وتحريم قطيعتها (٢٥٥٨).

ذلك)) واتە: کابرایەك فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ من چەند خزمێکم هەیە و پەیوەندییان لە گەڵدا دەگەیەنم کەچی ئەوان ئەو پەیوەندییە دەبچڕێنن وە من چاکەیان لە گەڵدا دەکەم کەچی ئەوان بە خراپی ڕەفتارم لە گەڵ دەکەن وە من هەردەم ئەوانم لە یادە کەچی ئەوان من لە بیر دەکەن، پێغەمبەری خۆشەویستﷺ فەرمووی: ئەگەر ئەوەی تۆ دەیڵێیت بەو شێوە وا بێت ئەوا وەکو ئەوەیە خوڵەمێشی گەرمیان بە دەرخوارد بدەی وە بەردەوام خوای گەورە پشتگیرت دەبێت تاوەکو تۆ لەسەر ئەو کارە بیت)).

براکەم... بزانە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) ەوە: ((لیس الواصل بالمكافئ ولكن الواصل الذي إذا قطعت رحمه وصلها)) کەوابوو خێراکە پەیوەندیت بگەیەنە لە گەڵ ئەو کەسانەدا پەیوەندیان بچڕاندووە، چونکە تۆ لەم گەیاندنی پەیوەندییەدا ڕازی بوونی خوات دەوێ و لە بەر خاتری ئەو دەیگەیەنیت، من لە پێشدا باسی ئەوەم کرد، من تەنها باسی نیشانەکە ناکەم چونکە ئامانج تەنها لای من باس کردنی نیشانەکانی قیامەت نییە، بەڵکو ئامانج و مەبەست لای من دیاری کردنی نەخۆشییەکەیە و دیاری کردنی چارەسەرەکەیەتی، داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە بگێڕێ لەوانەی کە چارەسەرەکەی وەردەگرن و لەسەر ڕێگا دەڕوات لە بەر خاتری ڕەزامەندی خوای زەوی و ئاسمانەکان، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە...

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((لا تقوم الساعة حتى يظهر الفحش والتفاحش وقطيعة الرحم وسوء المجاورة))،واتە:قیامەت هەڵناسێت تاوەکو بەدگۆیی و زمانپیسی و بچڕاندی پەیوەندی خزمایەتی و خراپ مامەڵە کردن لە گەڵ هاوسێدا بڵاو نەبێتەوە)).

((وسوء المجاورة)) بە ڕاستی ئەمەیشە ڕەوشتێکی خراپە، ئەمڕۆ وای لێ هاتووە کە دەرهاوسێ دەرهاوسێکەی خۆی ناناسێت! بەڵکو بە هەموو شێوە و شێوازێك

١ـ أخرجه البخاري كتاب الأدب باب ليس الواصل بالمكافئ (٥٩٩١).

ئازاری دەرهاوسێکەی دەدات، نابێت دەنگی ئامێری تۆمارکارەکە (مسجل) ەکە بەرز بکەیتەوە چونکە ماڵە دەرهاوسێکەتان پیاوێکی نەخۆشیان هەیە یان ئافرەتێکی نەخۆش، نابێت خاك وخۆڵەکەت بهێنی و لە نزیکی دەرگای دەرهاوسێکەتان فرێی بدەی بەڵکو ئەگەر توانیت خاك و خۆڵەکەی پێش ماڵی هاوەسێکەتان کۆ بکەیتەوە ئەوا بکە... ئەو کارە بکە لە بەر خۆشەویستی پێغەمبەری خواﷺ.

خراپ ڕەفتارکردن لە گەڵ هاوسێدا رەوشتێکی ناشیرینە و لە رەوشتی ئیسلامدا نییە، لە ڕەوشتی ئەو کەسەدا نییە کە هەموو دونیای فێری رەوشت کردﷺ ئەی من بە تۆم نەگوت: ئاه ە ئەگەر بگەڕێینەوە بۆ لای هەڵبـژێردراوﷺ بۆ لای شەرعەکەی و دینەکەی و ڕێنمایی یەکانی ئەوا هەموو مرۆڤایەتی لە دونیا و دوارۆژدا بەختیار دەبوون، سوێند بە خوا هەموو کێشەکانی سەر زەوی چارەسەر دەکرا بەڵکو تەنها بەوەی بگەڕێینەوە بۆ سوننەت و شەرعەکەی خۆشەویستی خواﷺ.

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((من کان یؤمن بالله والیوم الآخر فلا یؤذ جاره، ومن کان یؤمن بالله والیوم الآخر فلیکرم ضیفه، ومن کان یؤمن بالله والیوم الآخر فلیقل خیرا أو لیصمت))، واتە: هەرکەسێ لە ئێوە باوەڕی بە خودا و ڕۆژی دوایی هەیە ئەوا با ئازاری دەهاوسێکەی نەدات، هەرکەسێ لە ئێوە باوەڕی بە خودا و ڕۆژی دوایی هەیە ئەوا با ڕێز لە میوانەکەی بگرێت، هەرکەسێ لە ئێوە باوەڕی بە خودا و ڕۆژی دوایی هەیە ئەوا با قسەی خەیر بکات وە یان بێ دەنگ بێت)) فەرموودەکە لە هەردوو کتێبی(صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابو هریره)ەوە.

هەروەها پێغەمبەری خواﷺ دەڵێت هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[(2)] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابن عمر)ەوە ((ما زال جبریل یوصیني بالجار، حتى ظننت أنه سیورثه)) واتە: بەردەوام جبریل ئامۆژگاری دەکردم بە دەرهاوسێ تاوەکو

١ـ البخاري كتاب الأدب باب إكرام الضيف و خدمته إياه بنفسه (٦١٣٦، ٦١٣٨)، ومسلم كتاب الإيمان، باب الحث على إكرام الجار والضيف ولزوم الصمت إلا عن الخير (٤٧).

(٢) أخرجه البخاري كتاب الأدب باب الوصاة بالجار (٦٠١٥)، ومسلم كتاب البر والصلة و الآداب, باب الوصية بالجار و الإحسان إليه (٢٦٢٥)، ورواه البخاري (٦٠١٤)، ومسلم (٢٦٢٤) عن عائشة (ـ).

گومانم برد کە دەرهاوسێ دەبێتە میراتگری دەرهاوسێکەی)).

دەفەرموێتﷺ : ((والله لا يؤمن، والله لا يؤمن، والله لا يؤمن)) قيل: من يا رسول الله؟ قال: ((الذي لا يأمن جاره بوائقه))،[1] واتە: سوێند بە خوا ئیمان ناهێنی، سوێند بەخوا ئیمان ناهێنی، سوێند بە خوا ئیمان ناهێنی، فەرموویان: کێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ ؟ فەرمووی: ئەو کەسەی کە دەرهاوسێکەی لە ڕەوشتە خراپەکانی دڵنیا نییە))، واتە: هاوسێکەی لە خراپەکانی و لە ڕەوشتە خراپ و نارێکەکانی دڵنیا نییە.

ئیمامی (أحمد و ابن حبان و الحاكم)[2] و جگە لەوان ریوایەتیان کردووە لە (ابوهریرە) ەوە دەڵێت: ((قال رجل: يا رسول اللهﷺ ، إن فلانة يذكر من كثرة صلاتها وصيامها وصدقتها، غير أنها تؤذي جيرانها بلسانها قال: ((هي في النار))، قال: يا رسول الله، فإن فلانة يذكر من قلة صيامها و صدقتها و صلاتها، وأنها تصدق بالأثوار من الأقط، ولا تؤذي جيرانها بلسانها، قال: " هي في الجنة))، واتە: کابرایەک فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ فلان ئافرەت خەڵکی باسی زۆری نوێژ و ڕۆژوو و صەدەقەکانی دەکەن بەڵام ئەو ئافرەتە بە زمانی ئازاری دەرهاوسێکانی دەدات؟ فەرمووی: ئەو لە ئاگردایە، فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ, بەڵام فلان ئافرەت باسی کەمی ڕۆژوو و صەدەقە و نوێژەکانی دەکەن وە ئەویش بە چەند پارچەیەک لە کەشک صەدەقە دەکات، بەڵام بە زمانی ئازاری دەرهاوسێکانی نادات؟ فەرمووی: ئەو لە بەهەشتدایە)).

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[3] دا لە فەرموودەیەکی (أنس) ەوە هاتووە — وەئەم گوتەیە هی (مسلم)ە — کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا يؤمن أحدكم حتى يحب لجاره - أو قال: لأخيه - ما يحب لنفسه)) واتە: هەر یەکێك لە ئێوە

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب الأدب باب إثم من لا يأمن جاره بوائقه (٦٠٦١) من حديث أبي شريح (ﷺ).

٢ـ أخرجه أحمد (٢/٤٤٠)، وابن حبان (١٣/ ٧٦) (٥٧٦٤)، والحاكم (٤/١٨٣)، وابن وهب في الجامع (٣١١)، وهناد في الزهد (١٠٣٤)، والخرائطي في مساوئ الأخلاق (٣٧٣، ٥٨٥)، ومسند إسحاق بن راهويه (٢٤٧)، وصححه الألباني في صحيح الترغيب والترهيب (٢٥٦٠).

٣ـ أخرجه البخاري كتاب الإيمان باب من الإيمان أن يحب لأخيه ما يحب لنفسه (١٣)، ومسلم، كتاب الإيمان، باب الدليل على أن من خصال الإيمان أن يحب لأخيه المسلم ما يحب لنفسه من الخير (٤٥) واللفظ له.

باوەڕی تەواو نابێت تاوەکو ئەوەی بۆ خۆی پێی خۆشە بۆ دەرهاوسێکەیشی پێی خۆش بێت – یان فەرمووی: بۆ براکەی)).

ئیمامی (الترمذي و أحمد و الدارمی)[١] و جگە لەوان ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (عبدالله ی کوڕی عمرو) ەوە وە فەرموودەکە (صحیح)ە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((خیر الأصحاب عند الله خیرهم لصاحبه، وخیر الجیران عند الله خیرهم لجاره)) واتە: باشترین هاوڕێ و هاوەڵ لای خوا باشترینیانە بۆ هاوڕێکانیان، باشترین دەرهاوسێ لای خوا باشترینیانە بۆ دەرهاوسێکەی)).

داوا لە خوا دەکەم کە بمانگێڕێتەوە سەر دین و راستی بە جوانترین گەڕانەوە.

١ـ أخرجه الترمذي كتاب البر والصلة, باب ما جاء في حق الجار (١٩٤٤) وقال: ((حديث حسن غريب))، وأحمد في ((مسنده)) (٢ / ١٦٨)، والدارمي (٢٤٣٧)، وعبد بن حميد في ((المنتخب)) (٣٤٤)، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (١١٥)، وابن خزيمة في ((صحيحه)) (٢٥٣٩)، وابن حبان في ((صحيحه)) (٥١٩)، والحاكم في ((المستدرك)) (١/ ٤٤٣) وصححه على شرط الشيخين ووافقه الذهبي، وصححه الألباني في ((الصحيحة)) (١٠٣).

زۆربوونی درۆ و شایەتی دانی بە ناحەق و مردنی كت و پڕ و دەركەوتنی ئافرەتی پۆشتەی ڕووت.

لە نیشانەكانی قیامەت كەوا ئێستا زۆر بووە و بڵاو بووەتەوە: درۆكردنە...

لە فەرموودەیەكدا ئیمامی (موسلیم)[1] ریوایەتی كردووە لە فەرموودەی (أبو هريرە)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((سيكون في آخر أمتي أناس يحدثونكم بما لم تسمعوا أنتم، ولا آباؤكم، فإياكم وإياهم))، واتە: لە دوا سەردەمی ئوممەتەكەمدا خەڵكانێك پەیدا دەبن شتی واتان بۆ دەگێڕنەوە كە نە خۆتان و نە باوكتان نەتانبیستووە، ئامان نزیكی ئەوان مەبنەوە)).

لە ڕیوایەتێكی تردا كە ئیمامی ئەحمەد ریوایەتی كردووە بە سەنەدێكی (حسن)[2] لە فەرموودەی (أبو هريرە)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى تظهر الفتن، ويكثر الكذب...)) واتە: قیامەت هەڵناسێت (ڕوونادات) تاوەكو فیتنە دەرنەكەوێت و درۆ زۆر نەبێت)).

لەڕیوایەتێكی ترد كە لە(صحيح مسلم)[3] دا هاتووە لە فەرموودەی (جابر ی كوڕی سمرة)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن بين يدي الساعة كذابين فاحذروهم)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا(لە پێش قیامەت) پەیدا بوونی چەندان درۆزنە جا ئاگاداریان بن)).

بە ڕاستی درۆ بڵاو بووەتەوە و زۆربووە، من هیچ سەردەمێك نازانم هەبووبێت بەم شێوەیە درۆی تێدا بڵاو بووبێتەوە و درۆزنان زۆر بوبێتن و ڕاستییەكانی تێدا ساختە كرابێ و مافەكانی تێدا بزر بووبێت و فەوتابێت وەكو ئەم سەردەمە، ئەگەر

١ـ أخرجه مسلم في المقدمة، باب النهي عن الرواية عن الضعفاء والأحتياط في تحملها (٦).

٢ـ أخرجه أحمد (١٦/ ٤٢٢) ط الرسالة، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٢٧٧٢).

٣ـ أخرجه مسلم، كتاب الإمارة، باب الناس تبع لقريش و الخلافة في قريش (١٨٢٢).

بیر بکەیتەوە — برا خۆشەویستەکەم —بە پشکنینێکی وردەوە تەماشایەکی ژیانی ئەو خەڵکە بکەیت، ئەوا دەبینی زۆربەی ژیانی خەڵکی بریتییە لە درۆ لە ناو درۆدا، فەرمانڕەوایەك لە گەڵ گەلەکەی خۆیدا درۆ دەکات! گەلێك بە درۆ وە وا دادەنێن کە ئەوان گەلی خوای هەڵبژێردراون وە ئەوان کوڕی خوای بەرز و باڵا دەستن، هەر ئەوان خۆشەویستی ئەون، مافێکی مێژووییان هەیە لە (فلسطین)دا ... هەروەها زانایەکی خراپ لە گەڵ ئوممەتەکەیدا درۆ دەکات، بازرگانێك لە گەڵ کڕیارەکانیدا درۆ دەکات، باوك لە گەڵ کوڕەکەی خۆیدا درۆ دەکات و کوڕ لە گەڵ باوکی خۆیدا درۆ دەکات، ژن لە گەڵ مێردەکەی خۆیدا درۆ دەکات وە پیاو لە گەڵ ژنەکەی خۆیدا درۆ دەکات! ! ئاواتە خواز دەبووم کە تەنها جارێك لە گەڵ کەسێکدا مامەڵەم بکردایە لە هەر پیشەیەکدا و راستی بکردایە، ئایا بۆ نابیتە کەسێکی راستگۆ؟ بۆ درۆ دەکەیت؟.

یەکێ لەو برایانە دەڵێت: کابرایەکی زەڕنگەر بە ئەوی گوتووە: ((ئەو کەسەی کە ئەم پیشەی فێرکردم پێی گوتم: لە پێناوی ئەوەی کە رزق و رۆزی پەیدا بکەیت هەر دەبێت درۆ بکەیت))! سوێند بە خوا هەرگیز سوودمەند نابیت و قازانج ناکەیت، هەرچەندە هەموو دونیا بە دەست بهێنی ئەوا دوارۆژی خۆت دەدۆڕێنیت . بۆ درۆ دەکەن ئەی موسڵمانان... ئەی ئەوانەی پیشەیان زەرنگەرییە و بازرگانییە و ئەندازیارییە و پزیشکییە، هەتا دواییی ئەم پیشانە و جگە لەوانە؟ ئەگەر بە وردی بڕوانیتە ژیانی خەڵکی دەبینی زۆربەی وتە و کردەوە و حاڵی ئەوان درۆیە لە ناو درۆدا، چەندان خوێن رژان بە هۆی درۆکردنەوە! چەندەها ناموس ئەتك کران بە هۆی درۆکردنەوە! چەندەها جێگەی پیرۆز پیس و گڵاو بوون بە هۆی درۆکردنەوە! چەندەها وڵات داگیر کرا بە هۆی درۆکردنەوە! سوێند بە خوا وڵاتی عێراق داگیر نەکرا تەنها لە رێگای درۆکردنەوە نەبێت، فلسطین داگیر نەکرا تەنها لە رێگای درۆوە نەبێت، شیشان داگیر نەکرا تەنها لە ڕێگای درۆوە نەبێت, ئەفغانستان داگیر نەکرا تەنها لە رێگای درۆوە نەبێت, جێگا پیرۆزەکان پیس و گڵاو نەکران تەنها لە رێگای درۆ وە نەبێت! ! چەندەها خانوو لێرە و لەوێ دەروخێنرێن بە هۆی هەواڵی درۆوە... مرۆڤێك چەندەها ساڵ زیندانی دەکرێت بە هۆی چەند وشەیەك و

هەواڵێکی درۆ وە، بەڵام خەڵکی باوەڕپێکردنیان لە دەستداوە لە ڕاستێتی ئەم وشانە و لە ڕاستگۆیی خاوەن ئەم ڕاپۆرتانە، بە ڕاستی خەڵکی بێزار بوونە لە درۆ، چونکە بۆنە گەنیوەکەی هەموو سەر زەوی گرتووەتەوە وە ئەگەر درۆ بۆنێکی هەبوایە ئەوا هیچ کەس لەسەر ڕووی زەویدا نەیدەتوانی هەوایەکی پاك هەڵمژێت، من کەسێکی ڕەشبین نیم، بەڵام نەخۆشییەکەت بۆ دەست نیشان دەکەم تاوەکو چارەسەرەکەت بۆ دیاری بکەم.

ئایا باوەڕ دەکەیت کەوا خوای پەروەردگار درۆکردنی حەرام کردووە و بە تاوان ژماردوویەتی لە زیاتر لە دوو سەد و هەشتا ئایەتی قورئاندا؟ خەریك بوو عەقڵم لە دەست بدەم کاتێ من تەماشای ئەو هەموو ئایەتانەم دەکرد کە خوای گەورە درۆی تێدا حەرام کردووە، جا ئەمە دەبێتە بەڵگەیەك لە ترسناکی ئەم ڕەوشتە ناشیرین و قێزەونە!! دەبێ بزانین درۆ سووکی و ڕیسواییە، من باوەڕم وایە کەوا ئەو پیاوەی شانازی بە پیاوەتی خۆیەوە دەکات و شانازی بە پلە و بوونی خۆیەوە دەکات هەرگیز درۆ ناکات، جا ئایا گومانت چۆنە بە کەسێکی ئیماندار ی ڕاستگۆ کەوا چاودێری خواکەی خۆی دەکات؟ بۆ پیاوێك لە گەڵ خێزانەکەی خۆیدا درۆ دەکات؟ بۆ ئافرەتێك لە گەڵ مێردەکەی خۆیدا درۆ دەکات؟ بۆ بازرگانێك لە گەڵ کڕیارەکانیدا درۆ دەکات؟ بۆ کەسی ئیماندار لە گەڵ خواکەی خۆیدا ڕاست ناکات؟ بۆ کەسی ئیماندار لە گەڵ خۆیدا ڕاست ناکات؟ بۆ کەسی ئیماندار لە گەڵ خەڵکیدا ڕاست ناکات لە وتە و کردەوە و هەموو حاڵێکیدا؟ سوێند بە خوا ئەمجار سوێند بە خوا هەرکەسێ بکەوێتە ناو درۆو بە درۆ وە قسە بکات ئەوا دەگۆردرێتە کەسێکی دووڕوو وە لە گەڵ دووڕووەکاندا دەبێت لە کاتێکدا خۆی بە خۆی نازانێت! بزانە کەوا درۆ ڕەوشتێکە لە ڕەوشتی دووڕووەکان، درۆزن لە دووڕووەکانە!

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يَقُولُ ءَامَنَّا بِٱللَّهِ وَبِٱلْيَوْمِ ٱلْءَاخِرِ وَمَا هُم بِمُؤْمِنِينَ ﴿٨﴾ يُخَٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ ﴿٩﴾ فِى قُلُوبِهِم مَّرَضٌ فَزَادَهُمُ ٱللَّهُ مَرَضًا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌۢ بِمَا كَانُوا يَكْذِبُونَ﴾ البقرة: ٩.

١٠، واتە: لەو خەڵکانەدا کەسانێك هەن دەڵێن: باوەڕمان بە خوا و بە ڕۆژی دوایی هەیە کەچی درۆ دەکەن و لە ڕاستیدا بڕوایان نییە (٨) ئەوانە بە نیازی خۆیان دەیانەوێ فێڵ و تەڵەکە لە گەڵ خوادا و ئەو کەسانەدا بکەن کە بڕوایان هێناوە بەڵام لە راستیدا تەنها لە گەڵ خۆیان فێڵ و فەرەج ئەکەن و زیانەکەشی هەر بۆ خۆیان ئەگەڕێتەوەو تەنها خۆیان دەخەڵەتێنن لە حاڵێکدا هەستیش بەو راستیە ناکەن!(٩)دڵیان دەردو نەخۆشی و حەسوودی و گومان و ناپاکی تیادایە جا خوایش رۆژ لە دوای رۆژ دەردو نەخۆشیەکانی زیاد کردن جگە لەوەیش سزایەکی سەخت و ئێش پێگەیەنەریان بۆ هەیە لە بەر ئەوە کە درۆیان کرد بە تایبەت ئەو کاتەی کە دەیانگوت بڕوامان بە خواو بە رۆژی دوایی هەیە (١٠))).

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿قُلْ إِنَّ ٱلَّذِينَ يَفْتَرُونَ عَلَى ٱللَّهِ ٱلْكَذِبَ لَا يُفْلِحُونَ﴾یـونس: ٦٩، واتـە: بڵـێ: ئـەو کەسـانەی کـە درۆ بـۆ خـوا هەڵدەبەسـن هەرگیز رزگار و بەختیار نابن)) .

جـا درۆ کـردن بـە نـاو دیـنی خـوداوە لـە نـابوترین جۆرەکـانی درۆیـە، مرۆڤێك جورئەت دەکات بە بێ زانیاری و بەڵگە و بورهان فەتوا بدات! وە یەکێ لەوانەی کە خـوای گـەورە حـەرامی کـردووە لەسـەر بەنـدەکانی، ئەوەیـە کـە لـە کتێبەکەیـدا فەرموویـەتی: ﴿وَأَن تَقُولُوا۟ عَلَى ٱللَّهِ مَا لَا تَعْلَمُونَ﴾ الأعـراف:٣٣، واتـە: لـە ئاخـاوتن و قسەکردن دەربارەی خوا بە بێ زانین و بە بێ بەڵگە درۆ هەڵبەسن)) .

جا بۆیە دین بووەتە یارییـەك بـە دەسـتی زۆربـەی ئـەو کەسـانەوە کـە حـەقیان داوەتە خۆیان بە فەتوادان، بۆیە لەبەر خۆیەوە قسەدەکات و نازانێت چی دەڵێـت و وڕینە دەکات بە شتێك کەوا هیچ زانیارییـەکی دەربـارەی نییـە وە رازی دەبێـت بـە شتێك بە پێی عەقڵی خۆی و ئەویتر رەد دەکاتەوە بە پێی عەقڵی خۆی، لە کاتێکدا ئیمامی عەلیﷺ دەفەرموێت: ((لو كان الدين بالرأي لكان المسح علـى بـاطن الخـف أولى من المسح على أعلاه))[١] واتە: ئەگەر دین بە بۆچـوون (رأی) بوایـە ئـەوا سـڕینی

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب الطهارة، باب كيف المسح(١٦٢– ١٦٤)،وصححه الألباني في صحيح سنن أبي داود.

ژێرەوەی خوف لە پێشتر و ڕەواتر بوو لە سڕینی سەرەوەی)) .

بە ڕاستی کێشەکە لە ترسناکترین کێشەکانە کەوا کەسێك عەقڵی خۆی بەکار بهێنێ بۆ بەرپەرچ دانەوەی دەقێکی دامەزراوی ئەم دینە چونکە لە گەڵ ئارەزووەکانیدا ناگونجێت ! یان مرۆڤێك قسە بکات لە کێشەیەکدا و هیچ شارەزاییەکی لێ نەبێت، لە کاتێکدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُو۟لَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا﴾ الإسراء: ٣٦، واتە: بە دوای شتێکدا مەچۆ و نەزانی چییە و چۆنە و زانیاریت دەربارەی نییە، چونکە بە ڕاستی هەموو ئەمانە: (گوێ و چاو و دڵ) هەریەکەیان لە ڕۆژی قیامەتدا بەرپرسیارن لێی)) .

هەروەها لە شێوە نابووتەکانی درۆ: درۆ کردنە بە زمانی پێغەمبەرەوەﷺ ، پێغەمبەری خۆشەویستﷺ دەفەرموێت: ((إن كذبا علي ليس ككذب على أحد، من كذب علي متعمدا، فليتبوأ مقعده من النار))[1] واتە: درۆ کردن بە زمانی منەوە وەکو درۆکردن نییە بە زمانی کەسێکی ترەوە، هەر کەسێ بە ئەنقەست درۆ بە زمانی منەوە بکات ئەوا با جێگای خۆی لە ئاگردا خۆش کات)).

بۆ شتێك دەدەیتە پاڵ پێغەمبەری خواﷺ کەچی ئەو نەیفەرمووە؟ بۆ شتێك حەڵاڵ دەکەیت یان حەرامی دەکەیت کەچی پێغەمبەرمانﷺ حەڵاڵی نەکردووە یان حەرامی نەکردووە ! ! ؟

* ئەمجار درۆ کردن بە زمانی خەڵکیەوە:

ئیمامی ئەحمەد ریوایەتی کردووە لە(مسند)ەکەیدا و الترمذي لە (سنن)[2]ەکەیدا لە فەرموودەی (الحسن ی کوڕی علی)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی:

١ـ أخرجه البخاري كتاب الجنائز باب ما يكره من النياحة على الميت (١٢٩١)، ومسلم في المقدمة،باب وجوب الرواية عن الثقات وترك الكذابين، والتحذير من الكذب على رسول الله ﷺ (٤) من حديث المغيرة بن شعبةرضي الله عنه.

٢ـ أخرجه الترمذي كتاب صفة القيامة باب (٦٠) (٢٥١٨) وقال: ((حديث حسن صحيح))، والنسائي كتاب الأشربة، باب الحث على ترك الشبهات (٥٧١١)، وأحمد (١/ ٢٠٠)، وابن خزيمة (٢٣٤٨)، والحاكم (١٣/٢)، صححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٣٣٧٧، ٣٣٧٨)، و((الإرواء)) (٢٠٧٤).

((دع ما يريبك، إلى ما لا يريبك، فإن الصدق طمأنينة، وإن الكذب ريبة)) واتە: واز بهێنە لەوەی کە گومانت لێیە بۆ ئەوەی کە گومانت لێی نییە، چونکە ڕاستی دڵنارمییە و درووش گومانە)).

لەگەڵ مندا بیر لەم ئایەتەی خوای گەورە بکەرەوە: ﴿وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ الْكَذِبَ وَهُوَ يُدْعَىٰ إِلَى الْإِسْلَامِ ۚ وَاللَّهُ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ﴾ الصف:٧، واتە: چ کەسێك هەیە لەوە ستەمکارتر کە لەسەر خوا درۆ هەڵبەسێت لە کاتێکدا بانگ بکرێت بۆ ئیسلام بوون و موسڵمان بوون؟ خواش ڕێنمایی گەل و هۆزی ستەمکار ناکات چونکە شایستەی هیدایەت نییە)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِذَا جَاءَكَ الْمُنَافِقُونَ قَالُوا نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ اللَّهِ ۗ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُ وَاللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَكَاذِبُونَ﴾ المنافقون:١، واتە: کاتێ دووڕووەکان هاتن بۆ لات ئەی پێغەمبەرﷺ ئەڵێن: شایەتی ئەدەین کە بە ڕاستی تۆ پەیامبەری خوایت، لە حاڵێکدا خوا خۆی ئەزانێ کە تۆ پەیامبەری ئەویت وە خوا گەواهی ئەدات کە ئەو دووڕووانە درۆ دەکەن کە ئەڵێن تۆ پەیامبەری خوایت)).

بەڵێ... دووڕوو کەسێکی درۆزنە، لە ڕۆژی قیامەتدا نیشانەیەکی تایبەتی خۆی هەیە لە نێو خەڵکی مەحشەردا ناسراوە، ئایا بەڵگە لەسەر ئەم قسە ترسناکە چییە؟!

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيَوْمَ الْقِيَامَةِ تَرَى الَّذِينَ كَذَبُوا عَلَى اللَّهِ وُجُوهُهُم مُّسْوَدَّةٌ ۚ أَلَيْسَ فِي جَهَنَّمَ مَثْوًى لِّلْمُتَكَبِّرِينَ﴾ الزمر: ٦٠، واتە: لە ڕۆژی قیامەتیشدا ئەو کەسانە درۆیان لەسەر خوا هەڵبەستووە، دەبینی ڕوویان ڕەش هەڵگەڕاوە ئایا بۆ خەڵکانی لە خۆ بایی بوو – ئەوانەی ددان بە هەقدا نانێن – لە دۆزەخدا نەوا و جێگا نییە؟)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ أَبْوَابُ السَّمَاءِ وَلَا يَدْخُلُونَ الْجَنَّةَ حَتَّىٰ يَلِجَ الْجَمَلُ فِي سَمِّ الْخِيَاطِ ۚ وَكَذَٰلِكَ نَجْزِي

﴿ٱلْمُجْرِمِينَ﴾ الأعراف: ٤٠، واتە: ئەو کەسانەش ئایەتەکانی ئێمەیان بە درۆ دانا و باوەڕیان پێ نەکردن و لەئاستیان خۆیان بە گەورە گرت، هەرگیز دەروازەکانی ئاسمان بۆڕۆحیان و بۆ کار و کردەوەیان ناکرێتەوە و ناشچنە بەهەشتەوە، هەتا وشتر نەچێ بە کونی دەرزی درووماندا، واتە: خۆ هەرگیز ئەمە دەست نادات کەواتە ئەوانیش دەست نادات بچنە بەهەشت)).

هەرگیز درۆزنی لە خۆبایی ناچێتە بەهەشتەوە تاوەکو وشتر لە کونی دەرزییەوە نەچێتە ژوورەوە! ئیللا مەگەر تەوبە بکات و بگەڕێتەوە بۆ لای خوای پەروەردگار، کەوا بوو خێراکەن ئەی گرووی موسڵمانان، با ناخی خۆمان پاك بکەینەوە لەم ئاکارە قێزەونە و لەم رەوشتە نابووت و ناشیرینە!

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا لە فەرموودەیەکی (ابو هریرة)وە هاتووە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((آیة المنافق ثلاث: إذا حدث كذب، وإذا وعد أخلف، وإذا اؤتمن خان))، واتە: نیشانەکانی دووڕوو سێ دانەن: ئەگەر قسەی کرد درۆ دەکات، ئەگەر بەڵێنی دا ئەوا نایباتە سەر و ئەگەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات)).

هەروەها لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە: ((أربع من كن فيه كان منافقا خالصا، ومن كانت فيه خصلة منهن كانت فيه خصلة من النفاق حتى يدعها، إذا اؤتمن خان، وإذا حدث كذب و إذا عاهد غدر و إذا خاصم فجر)) واتە: چوار ئاکار و رەوشت هەن لە هەرکەسێکدا هەبوو ئەوا دووڕوویەکی روونە . وە ئەگەر هەرکەسێك ئاکارێکی تێدا بوو ئەوا ئاکارێکی لە دووڕوویی تێدایە تاوەکو وازی لێ دەهێنێ: ئەگەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات و ئەگەر قسەیەکی کرد درۆ دەکات و ئەگەر پەیمانێکی دا ئەوا ناپاکی (غەدر) دەکات و ئەگەر دوژمنایەتی و نەیارێتی کەسێکی کرد ئەوا لە ڕاستی لا دەدا)).

١ـ أخرجه البخاري كتاب الإيمان،باب علامة المنافق(٣٣)ومسلم كتاب الإيمان،باب بيان خصال المنافق (٥٩).
٢ـأخرجه البخاري كتاب الإيمان،باب علامة المنافق(٣٤)ومسلم كتاب الإيمان،باب بيان خصال المنافق (٥٨).

براکانم: سوێند بە خوا هیچ کەسێك لە دونیا و قیامەتدا ڕزگاری نابێت تەنها بە ڕاستگۆیی نەبێت .

ڕاستگۆیی: ڕاسترین ڕێگایە هەر کەسێ لەسەر ئەو ڕێگایە نەڕوات ئەوا دەبێتە بێ بەش و خەسارەت مەندەکان.

ڕاستگۆیی: شمشێری حەقە لەسەر زەویدا، لە هیچ شتێك نادرێت ئیللا دەیبڕێت، هەر کاتێك ناڕەوا (باطل) ڕووبەڕووی ببێتەوە ئەوا شکستی پێ دەهێنێ و زاڵ دەبێت بە سەریدا وە هەر کەسێ پەلاماری بدات ئەوا پەلاماردانەکەی ڕەد ناکرێتەوە، هەرکەسێ ڕاستگۆیی بە زاریدا بێت ئەوا دەنگی بە سەر نەیارانیدا بەرز دەبێتەوە.

ئایا ئەو سێ کەسەتان بە بیردا دێتەوە کە لە جەنگی تەبوك دا بە جێمان و دوا کەوتن؟! ئەمە (کعب ی کوڕی مالك)ەو دەڵێت[1]: ((فلما بلغني أنه توجه قافلا، حضرني همي، وطفقت أتذكر الكذب، وأقول: بماذا أخرج من سخطه غدا، واستعنت على ذلك بكل ذي رأي من أهلي))، واتە: کاتێ پێم گەیشت کەوا پێغەمبەری خواﷺ لە غەزای تەبوك گەڕایەوە بۆ مەدینە... زۆر خەمبار بووم و دەستم کرد بە بیرکردنەوەی درۆ، دەمگوت: سبەینێ بە چی شتێك لە تووڕەیی ئەو دەرچم؟ بۆیە پەنام دەبرد بۆ هەموو خاوەن عەقڵێك لە کەس و کارم بۆ ئەوەی ڕێگام بۆ دابنێن)). ئەم پیاوە بەردەوام بیری دەکردەوە چۆن لە تووڕەیی پێغەمبەری خواﷺ دەرچێت؟ ئایا چی بڵێت بە پێغەمبەری خواﷺ لە پاش گەڕانەوەی لە جەنگی تەبوك ؟؟ دەڵێت: ((فلما قيل: إن رسول اللهﷺ قد أظل قادما زاح عني الباطل، وعرفت أني لن أخرج منه أبدا بشيء فيه كذب، فأجمعت صدقه، وأصبح رسول اللهﷺ قادما، وكان إذا قدم من سفر بدأ بالمسجد، فيركع فيه ركعتين، ثم جلس للناس، فلما فعل ذلك جاءه المخلفون، فطفقوا يعتذرون إليه ويحلفون له، وكانوا بضعة وثمانين رجلا، فقبل منهم رسول اللهﷺ علانيتهم، وبايعهم واستغفر لهم،

١ـ أخرجه البخاري،كتاب الوصايا،باب إذا تصدق أو أوقف بعض ماله أو بعض رقيقه أو دوابه فهو جائز(٢٧٥٧)، وانظر أطرافه هناك و راجع(٤٤١٨)، ومسلم كتاب التوبة باب حديث توبة كعب بن مالك و صاحبيه (٢٧٦٩).

ووكل سرائرهم إلى الله، فجئته فلما سلمت عليه، تبسم تبسم المغضب، ثم قال: " تعال " فجئت أمشي حتى جلست بين يديه، فقال لي: ((ما خلّفك، ألم تكن قد ابتعت ظهرك ؟)) . فقلت: بلى، إني والله لو جلست عند غيرك من أهل الدنيا، لرأيت أن سأخرج من سخطه بعذر، ولقد أعطيت جدلا، ولكني والله، لقد علمت لئن حدثتك اليوم حديث كذب ترضى به عني ليوشكن الله أن يسخطك علي، ولئن حدثتك حديث صدق، تجد علي فيه، إني لأرجو فيه عفو الله، لا والله ما كان لي من عذر، والله ما كنت قط أقوى ولا أيسر مني حين تخلفت عنك، فقال النبي ﷺ: " أما هذا فقد صدق، فقم حتى يقضي الله في أمرك)) واتە: کاتێ گوتیان: کەوا پێغەمبەری خواﷺ بەرێوەیە و نزیك بووەتەوە ئەوا هیچ ناڕەواییەك لە سەرم نەما وە زانیم من هەرگیز رزگارم نابێت بە درۆ کردن ...بۆیە بڕیارم دا لە گەڵیدا راست بکەم پێغەمبەری خواﷺ هاتە ناو مەدینەوە، ئەگەر لە سەفەرێك بگەڕایەتەوە ئەوا دەچووە مزگەوت و دوو رکات نوێژی دەکرد... ئەمجار دانیشت لای خەڵکی ... پاشان ئەوانەی کە نەرۆیشتبوون بۆ جەنگ هاتن بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ دەستیان کرد بە هێنانەوەی بیانوو و سوێندیان بۆ دەخوارد... کە ژمارەیان لە هەشتا کەس زیاتر دەبوو ... پێغەمبەری خواﷺ بیانووەکەیانی وەرگرت ئەوەی کە ئاشکرایە و بەیعەی پێدان و داوای لێخۆشبوونی لە خوا بۆ کردن و نهێنییەکانی گەڕاندەوە بۆ لای خوا ... ئەمجار من هاتم... کاتێ کە سڵاوم لێ کرد... پێغەمبەری خواﷺ تەماشایەکی کردم و ئەمجار بزەیەکی کرد وەکو کەسێك پەست بووبێت... ئەمجار فەرمووی: وەرە... منیش رۆیشتم بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ تاکو لەبەردەستیدا دانیشتم... خۆشەویستﷺ فەرمووی: بۆ دوا کەوتی؟ ئایا ئەو وڵاخەت نەکڕیبوو کە بۆ ئەو جەنگە بە کاری دەهێنی؟ کعب ی کوڕی مالك دەڵێت: گوتم: بەڵێ... سوێند بە خوا من ئەگەر لەبەردەستی جگە لە تۆ دابنشتایەم لەلای ئەوانەی کە ئەهلی دونیان... دەتوانم بە بیانوویەك لە پەستی ئەوان خۆم دەرباز بکەم ... چونکە من توانای گفت وگۆم هەیە (واتە دەتوانم لە هەموو کێشەو گرفتێك خۆم دەرکەم هەروەکو چۆن تاڵە موویەك لە نێو هەویردا دەردەکرێت)... بەڵام سوێند بە خوا ... من دەزانم ئەگەر ئەمڕۆ درۆت لەگەڵدا بکەم و لێم ڕازی بیت ئەوا زۆری نەماوە کە

خوای گەورە پەستت بکات بەسەرمدا (واتە ئەگەر ئێستا درۆت لە گەڵدا بکەم تۆ لێم رازی بیت ئەوا خوای گەورە درۆکەم ئاشکرا دەکات و چیتر هەتاهەتایە تۆ لێم پەست دەبیت) وە ئەگەر قسەیەکی راستت لەگەڵدا بکەم و هەڵەی منی تێدا ببینیت ئەوا من تکام وایە کە خوای گەورە لێم خۆش بێت ...نەخێر سوێند بە خوا هیچ بیانوویەکم نەبوو ... سوێند بە خوا هیچ کاتێك لەو کاتە بەهێزتر نەبووم و حاڵم باشتر نەبوو کە دواکەوتم لە تۆ... پێشەوا ﷺ رووی لە هاوەڵانی کرد و گوتی: بەڵام ئەم کەسە قسەکانی راست بوو ... هەستە ... تاکو خوای گەورە حوکمت بەسەردا دەدا)).

تەماشای بەرهەمی راستی بکە, راستگۆیی هۆی رزگاربوونە لە دونیا و قیامەت، هەوڵ بدە ئەزمونی راستگۆیی لە گەڵ هەر مرۆڤێکدا تاقیبکەیتەوە، لە گەڵ هەر کەسێکدا، لە هەر لایەنێکەوە ببێت، پێغەمبەرمان ﷺ فێری راستگۆییمان دەکات لە هەموو شتێکدا، راستگۆیی لە نیگادا،لە وشەیەکدا، لە مەبەست و نیەتدا، لەهەموو کردارێکدا و لە هەموو حاڵەتێکدا...

پاشان دەگەڕێینەوە بۆ لای (کعب ی کوڕی مالك) بەڵام لە پێشدا گوێ لەم فەرموودە شیرینە بگرە تاکو بزانیت کەوا راستگۆیی رزگاربوونە لە هەموو تەنگانە و هەڵوێستێکدا.

لە (مسند) ی ئیمامی ئەحمەد دا و لە (سنن) ی (ابو داود) دا بە سەنەدێکی (حسن)[١] ریوایەت کراوە لە (عبد الله کوڕی عامر) ەوە دەڵێت: ((أتانا رسول الله ﷺ في بيتنا وأنا صبي، فذهبت أخرج لألعب، فقالت أمي: يا عبد الله تعال أعطك، فقال رسول الله ﷺ : ((وما أردتِ أن تعطيه ؟)) قالت: أعطيه تمراً، قال: فقال رسول الله ﷺ: ((أما إنك لو لم تفعلي كتبت عليك كذبة))، واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ هات بۆ ماڵمان لە کاتێکدا من منداڵ بووم، منیش دەرچوومە دەرەوە بۆ ئەوەی یاری بکەم، دایکم گوتی: ئەی عبدالله وەرە شتێکت دەدەمێ، پێغەمبەری خوا ﷺ گوتی: ئایا

١ـ أخرجه ابو داود،كتاب الأدب في التشديد في الكذب (٤٩٩١)، وأحمد (٤٤٧/٣) وحسنه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن أبي داود)).

دەتەوێت چی بدەیتێ؟ گوتی: دەمەوێ خورمایەکی بدەمێ، دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ گوتی: جا ئەگەر تۆ ئەو کارە نەکەی ئەوا درۆیەکت بۆ دەژمێردرێت)).

دەبینی دایکێك لە گەڵ منداڵەکەیدا درۆ دەکات بۆ ئەوەی واز لە گریان بهێنێ، باوکێك لە گەڵ منداڵەکەیدا درۆ دەکات لە پێناوی ئەوەی ڕازی بکات! ئایا لە پاش ئەوە چۆن دەتەوێت منداڵەکەت فێری ڕاستی بکەیت؟! ئایا چۆن لە پاش ئەوە دەتەوێت کچەکەت فێری ڕاستگۆیی بکەیت ئەی خوشکی بەڕێزم!؟ کچەکەت دەبینێ تۆ لەگەڵ باوکیدا درۆ دەکەیت! ئەمە زۆر ئەستەمە... باوکەکە بە کوڕە بچووکەکەی دەڵێت: (کاتێ کەسێك لە دەرگا دەدات): بڕۆ پێی بڵێ باوکم لە ماڵ نییە... جا ئەو منداڵە بەستەزمانە دەڕوات و لەسەر دڵپاکی خۆی و دەرگاکە دەکاتەوە و دەڵێت: باوکم پێت دەڵێت: کەوا ئەو لە ماڵ نییە!! چونکە منداڵ لاپەڕەیەکی سپی و جوانە، پێغەمبەری ئەکرەمﷺ دەڵێت: ((کل مولود یولد علی الفطرة، فأبواه یهودانه، أو ینصرانه، أو یمجسانه ...))[1] واتە: هەموو منداڵێك لەسەر فیترەتی پاکی ئیسلام لە دایك دەبێت، جا دایك و باوکی دەیکەنە جولەکە یان دەیکەنە گاور یان دەیکەنە مەجوسی (ئاگرپەرست))).

جا هەموو دایك و باوکێك منداڵەکەی خۆیان پەروەردە دەکەن لەسەر ڕاستی یان لەسەر درۆ، لەسەر پیاوەتی و چاکی وە یان لەسەر ناپیاوی، لەسەر ڕەوشت جوانی وە یاخود لەسەر بەدڕەوشتی. جا بۆیە پەروەردەکردنی منداڵ ئەرکێکی زۆر گەورەو مەزنە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ قُوٓاْ أَنفُسَكُمۡ وَأَهۡلِيكُمۡ نَارٗا وَقُودُهَا ٱلنَّاسُ وَٱلۡحِجَارَةُ﴾التحریم: ٦، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! خۆتان و ژن و ماڵ و کەس وکارەکەتان بپارێزن لە ئاگرێك سووتەمەنییەکەی جەستەو لاشەی مرۆی کافر و بەردە، یان ئەو بەردانەن خەڵکی دەیپەرستن، مەبەست ئەوەیە کە زۆر بڵێسەدار و بە گڕ و گەرمە، وەك ئاگری ئەم دونیا نییە کە تەنها بە دار و بە چیلکە هەڵگیرسێ بەڵکو ئەو بە بەرد زیاتر گڕ دەگرێ و بڵێسە ئەسێنێ!)).

١- أخرجه البخاري كتاب الجنائز باب إذا أسلم الصبي فمات هل يصلى عليه (١٣٥٨)، وانظر (١٣٨٥)، ومسلم كتاب القدر، باب معنى كل مولود يولد على الفطرة و حكم موت أطفال الكفار و أطفال المسلمين (٢٦٥٨)

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابن عمر) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((کلکم راع وکلکم مسؤولُ عن رعیته، الإمام راع ومسؤول عن رعیته، والرجل راع فی أهله وهو مسؤول عن رعیته......))، واتە: هەر هەمووتان شوان و بەرپرسن وە بەر پرسیارن لەو ژێردەستەی کە پێتان سپێردراوە، پێشەوا شوان و بەرپرسە وە بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی وە پیاو شوان و بەرپرسە لەسەر خێزانەکەی و هەر ئەویش بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی...)) تاکۆتایی فەرموودەکە...

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (معقل ی کوڕی یسار)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما من عبد یسترعیه الله رعیة یموت یوم یموت وهو غاش لرعیته إلا حرم الله علیه الجنة))، واتە: هیچ بەندەیەك نییە کاتێ کە خوای گەورە پلەو پایەیەکی دەداتێ و دەیکاتە برا گەورەی کۆمەڵێك و دەمرێت، لە ڕۆژێکدا دەمرێت ئەو ساختەی لەو کۆمەڵە کەسە کردووە ئیللا خوای گەورە بەهەشتی لێ حەرام کردووە)).

لە گەڵ مندا بگەڕێوە بۆ لای ئەو هاوەڵە بەڕێزە (کعب ی کوڕی مالك) کە لە جەنگی تەبوك دا دوا کەوت، جا دەڵێت: ((أما هذا فقد صدق، فقم حتى يقضي الله في أمرك " . فقمت، وثار رجال من بني سلمة فاتبعوني، فقالوا لي: والله ما علمناك كنت أذنبت ذنبا قبل هذا، ولقد عجزت أن لا تكون اعتذرت إلى رسول اللهﷺ بما اعتذر إليه المتخلفون، قد كان كافيك ذنبك استغفار رسول الله ﷺ لك، فوالله ما زالوا يؤنبوني حتى أردت أن أرجع فأكذب نفسي، ثم قلت لهم: هل لقي هذا معي أحد؟ قالوا: نعم، رجلان، قالا مثل ما قلت، فقيل لهما مثل ما قيل لك، فقلت: من هما؟ قالوا: مرارة بن الربيع العمري، وهلال بن أمية الواقفي، فذكروا لي رجلين صالحين، قد شهدا بدرا فيهما أسوة، فمضيت حين ذكروهما لي، ونهى رسول الله ﷺ المسلمين عن كلامنا أيها الثلاثة

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب الجمعة، باب الجمعة في القرى و المدن (٨٩٣)، ومسلم كتاب الإمارة، باب فضيلة الإمام العادل و عقوبة الجائر (١٨٢٩).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب الأحكام، باب من استرعي رعية فلم ينصح (٧١٥٠، ٧١٥١)، ومسلم كتاب الإيمان، باب استحقاق الوالي الغاش لرعيته النار (١٤٢) وفي كتاب الإمارة بنحوه (٢١).

من بين من تخلف عنه، فاجتنبنا الناس، وتغيروا لنا حتى تنكرت في نفسي الأرض فما هي التي أعرف، فلبثنا على ذلك خمسين ليلة- هەموو کۆمەڵگەی ئیسلامی بۆ ماوەی پەنجا ڕۆژ وازیان لەوان هێنا و قسەیان لە گەڵیاندا نەدەکرد – ! ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ وَضَاقَتۡ عَلَيۡهِمۡ أَنفُسُهُمۡ﴾ التوبة: ١١٨، واتە: تا لە خەفەتدا وای لێهات ئەم زەویە فراوانەیان لا تەنگ بوو، لە خەم و خەفەتدا لە گیانی خۆیان بێزار بوون،))، فأما صاحباي فاستكانا وقعدا في بيوتهما يبكيان، وأما أنا، فكنت أشب القوم وأجلدهم فكنت أخرج فأشهد الصلاة مع المسلمين، وأطوف في الأسواق ولا يكلمني أحد، وآتي رسول اللهﷺ فأسلم عليه وهو في مجلسه بعد الصلاة، فأقول في نفسي: هل حرك شفتيه برد السلام علي أم لا؟ ثم أصلي قريبا منه، فأسارقه النظر، فإذا أقبلت على صلاتي أقبل إلي، وإذا التفت نحوه أعرض عني، حتى إذا طال علي ذلك من جفوة الناس مشيت حتى تسورت جدار حائط أبي قتادة، وهو ابن عمي وأحب الناس إلي، فسلمت عليه، فوالله ما رد علي السلام، فقلت: يا أبا قتادة، أنشدك بالله هل تعلمني أحب الله ورسوله؟ فسكت، فعدت له فنشدته فسكت، فعدت له فنشدته، فقال: الله ورسوله أعلم، ففاضت عيناي، وتوليت حتى تسورت الجدار، قال: فبينا أنا أمشي بسوق المدينة، إذا نبطي من أنباط أهل الشأم، ممن قدم بالطعام يبيعه بالمدينة، يقول: من يدل على كعب بن مالك، قال: فطفق الناس يشيرون له، حتى إذا جاءني دفع إلي كتابا من ملك غسان، فإذا فيه: أما بعد، فإنه قد بلغني أن صاحبك قد جفاك ولم يجعلك الله بدار هوان، ولا مضيعة، فالحق بنا نواسك، فقلت لما قرأتها: وهذا أيضا من البلاء، فتيممت بها التنور فسجرته بها، حتى إذا مضت أربعون ليلة من الخمسين، إذا رسول رسول اللهﷺ يأتيني، فقال: إن رسول اللهﷺ يأمرك أن تعتزل امرأتك، فقلت: أطلقها؟ أم ماذا أفعل؟ قال: لا، بل اعتزلها ولا تقربها، وأرسل إلى صاحبي مثل ذلك، فقلت لامرأتي: الحقي بأهلك، فتكوني عندهم، حتى يقضي الله في هذا الأمر، قال كعب: فجاءت امرأة هلال بن أمية رسول اللهﷺ، فقالت: يا رسول الله ! إن هلال بن أمية شيخ ضائع، ليس له خادم، فهل تكره أن أخدمه؟ قال: ((لا، ولكن لا يقربك)) . قالت: إنه والله ما به حركة إلى

شيء، والله ما زال يبكي منذ كان من أمره ما كان إلى يومه هذا، فقال لي بعض أهلي: لو استأذنت رسول اللهﷺ في امرأتك كما أذن لامرأة هلال بن أمية أن تخدمه؟ فقلت: والله لا أستأذن فيها رسول اللهﷺ، وما يدريني ما يقول رسول اللهﷺ إذا استأذنته فيها وأنا رجل شاب، فلبثت بعد ذلك عشر ليال، حتى كملت لنا خمسون ليلة من حين نهى رسول اللهﷺ عن كلامنا، فلما صليت صلاة الفجر صبح خمسين ليلة، وأنا على ظهر بيت من بيوتنا، فبينا أنا جالس على الحال التي ذكر الله، قد ضاقت علي نفسي، وضاقت علي الأرض بما رحبت، سمعت صوت صارخ، أوفى على جبل سلع بأعلى صوته: يا كعب بن مالك أبشر، قال: فخررت ساجدا، وعرفت أن قد جاء فرج، وآذن رسول اللهﷺ بتوبة الله علينا حين صلى صلاة الفجر، فذهب الناس يبشروننا، وذهب قبل صاحبي مبشرون، وركض إلي رجل فرسا، وسعى ساع من أسلم فأوفى على الجبل، وكان الصوت أسرع من الفرس، فلما جاءني الذي سمعت صوته يبشرني، نزعت له ثوبي، فكسوته إياهما، ببشراه والله ما أملك غيرهما يومئذ، واستعرت ثوبين فلبستهما، وانطلقت إلى رسول اللهﷺ، فيتلقاني الناس فوجا فوجا يهنوني بالتوبة، يقولون: لتهنك توبة الله عليك، قال كعب: حتى دخلت المسجد، فإذا رسول اللهﷺ جالس حوله الناس، فقام إلي طلحة بن عبيد الله يهرول حتى صافحني وهناني، والله ما قام إلي رجل من المهاجرين غيره، ولا أنساها لطلحة، قال كعب: فلما سلمت على رسول اللهﷺ، قال: رسول اللهﷺ، وهو يبرق وجهه من السرور:((أبشر بخير يوم مر عليك منذ ولدتك أمك)) فقال كعب: أمن عندك يا رسول الله أم من عند الله؟قال: ((لا، بل من عند الله)).يقول كعب: وكان رسول اللهﷺ إذا سر استنار وجهه،حتى كأنه قطعة قمر، وكنا نعرف ذلك منه، وقرأ عليه براءته التي أنزلها الله من فوق سبع سماوات: ﴿وَعَلَى ٱلثَّلَٰثَةِ ٱلَّذِينَ خُلِّفُواْ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتْ عَلَيْهِمُ ٱلْأَرْضُ بِمَا رَحُبَتْ وَضَاقَتْ عَلَيْهِمْ أَنفُسُهُمْ وَظَنُّوٓاْ أَن لَّا مَلْجَأَ مِنَ ٱللَّهِ إِلَّآ إِلَيْهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيْهِمْ لِيَتُوبُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَكُونُواْ مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ﴾ التوبة:١١٩.

مانای فەرموودەکە بە درێژی: واتە: ((پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: بەڵام ئەم کەسە قسەکانی راست بوو، هەستە، تاکو خوای گەورە حوکم بەسەر کێشەکەتدا دەدا)) بۆیە منیش هەستام و گەڕامەوە و کەس و کارەکەم لە بەنی سەلمە هەڵچوون، چەند پیاوێك شوێنم کەوتن ...پێیان گوتم: سوێند بە خوا.. نازانین هیچ تاوانێکت ئەنجام دابێت لە پێش ئەمە ...ئایا نەتتوانی داوای لێبوردن بکەیت هەروەکو چۆن ئەوانی تر داوایان کرد ..جا لێخۆشبوونی پێغەمبەر ﷺ بەس بوو بۆ تاوانەکەت، (کعب) دەڵێت: سوێند بە خوا هێندە هانیان دام تاکو ویستم بگەڕێمەوە لای پێغەمبەری خوا ﷺ و خۆم بە درۆ بخەمەوە...ئەمجار گوتم: ئایا بە هیچ کەسێکی تر ئەوەی گوت کە بە منی گوت؟ گوتیان: بەڵێ... دوو کەسی تر وەکو قسەکانی تۆیان گوت... بە ئەوانیش هەر ئەوە گوترا کە بە تۆ گوترا... گوتم: ئەو دوو کەسە کێن؟ گوتیان: (مرارة ی کوڕی الربیع العمري) و(هیلال ی کوڕی أمیة ی الواقفي)یە ... باسی دوو کەسی چاکیان بۆ کردم کە ئامادەی جەنگی بەدر بوو بوون و ئەوانیش بۆ من پێشەنگن... منیش بە ڕێی خۆمدا رۆیشتم کاتێ باسی ئەو دوو کەسەیان بۆ کردم، پێغەمبەری خوا ﷺ قەدەغەی کرد کە موسڵمانان لەگەڵ کعب و دوو هاوەڵەکەیدا قسە بکەن ... جا خەڵکی لێمان دوور کەوتنەوە ... بەرانبەرمان گۆڕان ... تەنانەت وا هەستم دەکرد زەویش رووی لێمان هەڵگێراوە، وات دەزانی ئەو زەوییە نییە کە ئێمە لەگەڵیدا ئاشنا بوو بووین، بەو شێوەیە پەنجا شەو ماینەوە ... دوو هاوەڵەکەم کەساس و ملکەچ بوون و لە ماڵدا دانیشتن و دەگریان ... بەڵام من لەوان گەنجتر و بەهێز تر بووم ... لە ماڵ دەردەچووم ... لەگەڵ موسڵماناندا نوێژی جەماعەتم دەکرد ... بە بازاڕەکاندا دەسووڕامەوە ... بەڵام کەس قسەی لەگەڵدا نەدەکردم ... دەهاتم بۆ مزگەوت و دەرۆیشتم بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ و سڵاوم لێ دەکرد لە مەجلیسەکەی خۆیدا و لە پاش نوێژ و لە دڵی خۆمدا دەمگوت: ئایا لێوی جوڵاندەوە بۆ وەڵامدانەوەی سڵاوەکەم یان نا؟ ئەمجار لە نزیکی ئەو نوێژم دەکرد ... بە سۆمای چاوەکانم تەماشای ئەوم دەکرد ... ئەگەر نوێژەکەم دەست پێ بکردایە ئەوا رووی لێ دەکردم ... ئەگەر رووم لێ

بكردایە ئەوا پشتی لێم دەكرد، تاكو ئەو وشكی یەی خەڵكی بەرانبەرم زیادی كرد، ڕۆیشتم تاكو لە دیواری باخچەیەكی (أبو قتادە)وە چوومە ئەو دیوە كە ئامۆزامە و خۆشترین كەسە لە دڵمدا، چوومە ژوورەوە و سڵاوم لێ كرد ... سوێند بە خوا وەڵامی سڵاوەكەی نەدایەوە ... گوتم: لەبەر خاتری خوا ئەی (ابو قتادە) ئایا دەزانی كە من خوا و پێغەمبەرەكەیمﷺ خۆش دەوێ؟ كەچی ئەو بێدەنگ بوو ... گوتم: لەبەر خاتری خوا ئایا دەزانی كە من خواو پێغەمبەرەكەیمﷺ خۆش دەوێ؟ كەچی ئەو بێدەنگ بوو ... گوتم: لەبەر خاتری خوا ئەی (ئەبو قتادە) ئایا دەزانی كە من خواو پێغەمبەرەكەیمﷺ خۆش دەوێ؟ گوتی: خوا و پێغەمبەرەكەیﷺ دەزانن ... بۆیە خۆم پێ نەگیرا لەبەر وەڵامەكەی چاوەكانم پڕ بوون لە فرمێسك و گەڕامەوە... دیسان لە دیوارەكە چوومە ئەو دیوە . دەڵێت: ڕۆژێك لە بازارەكانی مەدینەدا ڕێم دەكرد ... كابرایەكی گاور لە شامەوە هاتبوو بۆ فرۆشتنی خواردن لە شاری مەدینە... دەڵێت: كێ (كعب ی كوڕی مالك)م پێ نیشان دەدا؟ خەڵكی دەستیان بۆ (كعب) درێژ كرد ئەویش هات بۆلام و نامەیەكی دا بەدەستمەوە كە لە لایەن پادشا (غەسان)ەوە نێردرابوو تێیدا هاتبوو...

أما بعد: ئەی (كعب ی كوڕی مالك) پێم گەیشتووە كە هاوڕێكەت پشتی لێت كردووە و پەراوێزی كردووی ... لە لای منیش جێگەی كەس ون نابێت و كەسیش سووك نابێت ... پەیوەندیمان پێوە بكە تاكو دڵت بدەینەوە...

كاتێ لە خوێندنەوەی نامەكە بوومەوە... گوتم: بەراستی ئەمەیشە جۆرێكە لە جۆرەكانی بەڵا و خراپەكاری... ئەمجار بەرەو تەنوورەكە ڕۆیشتم و نامەكەم خستە ناو تەنوورەكەوە ...پاشان تەنوورەكەم گڕدا و نامەكەم سووتاند ..تاكو چل شەو لەو پەنجا شەوە تێپەڕی ... نێردراوێك لەلایەن پێغەمبەری خواوەﷺ هات بۆ لام فەرمووی: پێغەمبەری خواﷺ فەرمانی پێت كردووە لە خێزانەكەت جیا ببیتەوە ... گوتم: تەڵاقی بدەم؟ یان چی بكەم؟ گوتی: نەخێر بەڵكو لێی دوور بكەوەرەوەو نزیكی مەبەرەوە ... بۆ دوو هاوڕێكەم هەمان فەرمانی كردبوو، بە خێزانەكەم گوت: بڕۆرەوە بۆ ماڵ كەس و كارت ... لەوێ بمێنەوە تاكو خوای گەورە حوكمێك دەدا

بەسەر ئەم کێشەیەدا... کعب دەڵێت: خێزانەکەی (هیلال ی کوڕی أمیە) هات بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ و گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ هیلال ی کوڕی أمیە کابرایەکی بەتەمەن و گەورە و لاوازە و خزمەتکاری نییە...ئایا رازی دەبی خزمەتی بکەم؟ گوتی: بەڵێ بەڵام بەمەرجێ نزیکت نەبێتەوە ... خێزانەکەی هیلال گوتی: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ سوێند بە خوا هیچ جوڵەیەکی تێدا نەماوە بۆ هیچ شتێك والله ئەو بەردەوام دەگری لەو کاتەوە ئەو کارە روویداوە تاوەکو ئەمڕۆ... هەندێ لە کەس و کارەکەم گوتیان: بریا مۆڵەتت لە پێغەمبەری خوا ﷺ وەرگرتبایە بۆ خێزانەکەت هەروەکو چۆن مۆڵەتی بە خێزانەکەی (هیلال ی کوڕی أمیە)دا بۆ خزمەتکرنی... گوتم: سوێند بە خوا.. مۆڵەتی بۆ وەرناگرم لە پێغەمبەری خوا ﷺ، جا چوزانم کە پێغەمبەری خوا ﷺ چی دەڵێت ئەگەر مۆڵەتی بۆ وەرگرم لە کاتێکدا من کەسێکی گەنجم... لە پاش ئەوە دە شەو مامەوە تاکو پەنجا شەوەکە تەواو بوو لەو کاتەوە کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمانی کردبوو کەس لە گەڵماندا قسە نەکات ...کاتێ کە نوێژی بەیانی رۆژی پەنجایەمم کرد من لەسەر یەکێ لەسەربانی خانووەکەمانم ... لەو کاتەی کە من دانیشتبووم بەو شێوەیەی کە خوای گەورە باسی دەکات.. دڵم تەنگ بوو بوو... هەموو سەر زەویم لا تەنگ بوو بوو... گوێم لە دەنگی بانگەوازکارێ بوو .... لەسەر چیاکەوە بە دەنگی بەرز هاواری کرد گوتی: ئەی (کعب ی کوڕی مالك) موژدەم بدەیە ...(لەم کاتەدا موژدەدەر دێت، لێخۆشبوونەکەی لە ئاسمانەوە لە لایەن پادشای بەرز و باڵادەستەوە دادەبزێت، تەماشای خۆشەویستی و برایەتی بکە، وەکو ئەوەی ئەمڕۆ نییە، برایەك حەز دەکات براکەی تێ بکەوێت و شکست بهێنێ هەرکە هاوەڵەکە گوێی لە موژدە و لێخۆشبوونەکە بوو دەردەچێت بۆ لای براکانی بۆ ئەوەی موژدەیان پێ بدات و بڵێت)): ئەی (کعب ی کوڕی مالك) موژدەم بدەیە... یەکسەر منیش چوومە سوژدەوە زانیم دەرگام لێ کرایەوە وە پێغەمبەری خوا ﷺ لێخۆشبوونەکەی ئێمەی ئاشکرا کرد کاتێ کە نوێژی بەیانی کرد، خەڵکیش هاتن بە مەبەستی موژدە پێدانمان وە موژدەدەرانیش رۆیشت بۆ لای دوو هاوڕێکەم، کابرایەك بە سواری

ئەسپەوە بەرەو لام هات و یەکێك بەسەر چیاکەوە بانگی کرد، جا دەنگەکە لە ئەسپەکە بەپەلە تر بوو کاتێ ئەوەی کە گوێم لە دەنگی بوو موژدەی پێدام هات بۆ لام ... ئەو دوو کراسەی لەبەرم دابوو بە هۆی موژدەکەیەوە بە دیاری پێمدا ... سوێند بە خوا لەو دوو کراسە زیاترم نەبوو لەو ڕۆژەدا... دوو کراسم قەرز کرد و لەبەرم کرد ... ئەمجار ڕۆیشتم بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ... خەڵکی کۆمەڵ کۆمەڵ پێشوازیان لێ دەکردم ... پیرۆز باییم لێ دەکەن بە هۆی وەرگرتنی تەوبەکەمەوە... دەیانگوت: پیرۆزبایی تەوبەکەت لێ دەکەین ... کعب دەڵێت: تاکو چوومە ژوورەوە بۆ ناو مزگەوت، بینیم پێغەمبەری خوا ﷺ دانیشتووە و خەڵکی لە دەوری کۆ بوونەتەوە، لەو کاتەدا (طلحة ی کوڕی عبیداللە) بە پەلە هات بۆ لام، تاکو تەوقەی لە گەڵدا کردم و پیرۆزبایی لێ کردم سوێند بە خوا جگە لە ئەو یەك کەسێك لە کۆچەران (المهاجرین) هەڵنەستان، هەرگیز ئەو هەڵوێستەم لە (طلحة) وە لە بیر ناچێتەوە، کعب دەڵێت: کاتێ سڵاوم لە پێغەمبەری خوا ﷺ کرد.. پێغەمبەری خوا ﷺ ڕووی دەگەشایەوە لە خۆشیدا و پێی گوتم: موژدە بۆ تۆ بە چاکترین ڕۆژ بەسەرتدا تێپەڕیوە لەو ڕۆژەوە لەدایك بووی ...گوتم: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ لە لایەن تۆوە یان لەلایەن خوای گەورەوە؟ گوتی: نەخێر بەڵکو لە لایەن خوای گەورەوە))کعب دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ ئەگەر شتێك ڕووی بدایە و پێی خۆش بوایە ئەوا ڕووی دەگەشایەوە ... تاکو وات دەزانی ڕووی پارچەیەکە لە مانگەکە، جا ئێمەیش ئەوەمان دەزانی ... ئەمجار ئایەتەکانی خوێندەوە کە لێخۆشبوونی ئەوانی تێدایە و خوای گەورە لە سەرووی حەوت ئاسمانەوە دایبەزاندووە:

خوای گەورە دەفەرموێ: ﴿وَعَلَى ٱلثَّلَٰثَةِ ٱلَّذِينَ خُلِّفُواْ حَتَّىٰٓ إِذَا ضَاقَتۡ عَلَيۡهِمُ ٱلۡأَرۡضُ بِمَا رَحُبَتۡ وَضَاقَتۡ عَلَيۡهِمۡ أَنفُسُهُمۡ وَظَنُّوٓاْ أَن لَّا مَلۡجَأَ مِنَ ٱللَّهِ إِلَّآ إِلَيۡهِ ثُمَّ تَابَ عَلَيۡهِمۡ لِيَتُوبُوٓاْۚ إِنَّ ٱللَّهَ هُوَ ٱلتَّوَّابُ ٱلرَّحِيمُ ﴿١١٨﴾ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱتَّقُواْ ٱللَّهَ وَكُونُواْ مَعَ ٱلصَّٰدِقِينَ﴾ التوبة: ١١٩، واتە: خوا تەوبەی لەو سێ کەسەش

وەرگرت کە خۆیان لە غەزاکە گرتە دواوە، واتە: لە مەدینە مانەوە و نەچوونە جەنگی تەبووك تا لە خەفەتدا وای لێهات ئەم زەویە فراوانەیان لا تەنگ بوو، لە خەم و خەفەتدا لە گیانی خۆیان بێزار بوون!! ئیتر زانییان کە هیچ پەنایەکیان نەماوە، مەگەر هەر پەنا بە خوا بەرن، لە پاشان خوا ڕێنمایی تەوبەی کردن، بۆ ئەوە تەوبە بکەن، ئیتر ئەوانیش تەوبەیان کرد و خوا بەخشیینی بە ڕاستی تەنها ئەو خوایە قەبوولکاری تەوبە و لێبووردەو زۆریش دلۆڤان و میهرەبانە. (١١٨) ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! لە نافەرمانی خوا پارێز بکەن و هەمیشە لە گەڵ دەستەی ڕاستگۆیان بن(١١٩).

خودایە! ڕاستگۆییمان بە قسمەت بکە لە وتە و کردەوە و هەموو حاڵێکماندا.

جا ڕاستگۆیی لە وتە و کردەوە و هەموو حاڵەتێکدا جوانی و مەزنی دەبەخشێت... بەڵام درۆکردن بە ڕاستی ئاکارێکی شووم و زیان و خراپی یەکی هەیە بە سەر خاوەنەکەیەوە وە من باوەڕم وایە باوەڕێکی بتەو کەوا درۆ لەم سەردەمەدا بە شێوەیەکی غەمگین بڵاو بووەتەوە، باوەڕم پێ بکە ئەگەر بڵێم: تەنگانەی ئەم جیهانە ئەمڕۆ تەنگانە و نەبوونی ڕاستگۆییە، دەتوانین بڵێین ڕۆژانە درۆ لە لێدوانەکانەوە دەردەچێت یان لە هەواڵەکانەوە، کار و نمونەی ئەم لێدوانانە وەکو نمونەی (مەلای مەشهوور) وایە کە لەسەر ڕووبارێك جۆگەیەکی دروست کرد بوو، ئاوی لە ڕووبارەکەوە دەردەهێنا و هەمان ئاوی دەگێڕایەوە ناو هەمان ڕووبار! خەڵکی گوتیان: سەیرە بۆ کارەکەت ئەی (مەلای مەشهوور)! چی دەکەیت؟ جۆگەیەکت لەسەر ڕووبارەکە دروست کردووە و ئاوەکە لە هەمان ڕووبارەوە دەگوازێتەوە هەمان ڕووبار؟ مەلای مەشهوور گوتی: تەنها دەنگە دەنگەکەی بەسمە!!

هەروەها ئێستا و لەم سەردەمەدا هاوار و دروشم و سوتانی ئاڵا و سوتانی ئامێرەکان و شکاندنی ئۆتۆمبیل و ڕوخاندنی کارگە و خانوو و شتومەك و کەرەستەو دەربڕینی چەندان دروشمی گەرم و گوڕ بە گەرموویەکی گەرمەوە!!

من هەردەم دەڵێم: هەڵچوونەکانمان بە داخەوە هەمووی هەڵچوون و گەرمبوونێکی کاتییە، ئەمەیشە کارێکە دڵەکان خوێناوی دەکەن بۆیە دوژمنانمان

لەم ڕووانگەوە مامەڵەمان لە گەڵدا دەکەن، لێیان گەڕێن با هاوار بکەن ئێمە هەموومان هاوار دەکەین، بەڵام شایەتیدانێکی کرداری نابینی بۆ پێغەمبەرەکەمانﷺ بە جێبەجێ کردنی فەرمانەکانی و دوورکەوتنەوە لە قەدەغەکراوەکانی و ڕاوەستان لەسەر سنوورەکانی و سەرخستنی دین و بانگەواز و شەریعەتەکەی و پەروەردەکردنی (نەوەیەکی قورئانی) نمونەیی لەسەر ئەم قورئانە و سوننەتەکەی پێغەمبەری خواﷺ داهێنان لە لایەن ئەم ئوممەتەوە، با هەموو جیهان شایەتی بدەن و بزانن کەوا (محمد) نەمردووە و کچی بە جێ نەهێشتووە بەڵکو چەندان کەسی پاك و خاوێنی بە جێهێشتووە کەوا لە هەموو بوارەکانی ژیاندا داهێنان ئەنجام دەدەن بە وتەو کردەوە و بە ڕەوشت و ئاکاری جوانەوە بە ڕاستی ئەمە شایەتی دانە بە حەقی پێغەمبەری نازدارﷺ ، بەڵام کە بووە هاوار و دروشمی گەرم و گوڕی و خۆپیشاندانی زرینگەدار و بەس، ئەمجار کارەکە دەبێتە کارێکی ئاسایی بەڵکو ڕەنگە بانگ بدرێت بۆ نوێژ کەچی خەڵکی خەریکی خۆپیشاندانە، بۆیە دەبینی کەسانێك لە نێو ئەم خۆپیشاندەرانەدا نوێژی نیوەڕۆ ناکات! ڕەنگە لە نێو کچاندا کە ئاڵایان بەرزکردووەتەوە کەچی دژایەتی خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ دەکات بە جلە ڕووت و خۆدەرخستن و سفوری یەکەیەوە، ئەم کەسە چۆن پێغەمبەرەکەیﷺ سەر دەخات؟!

سوێند بە خوا بە خۆشەویستییەوە قسەت لە گەڵدا دەکەم، چونکە تۆ برای منی، بە هەموو ڕێزەوە قسەت لە گەڵدا دەکەم ئەی خوشکە بەڕێزەکەم چونکە تۆ خوشکی منی و کچی منی، ناکرێت بەم شێوەیە پێغەمبەرەکەمانﷺ سەربخەین، من دەبینم ئەمە شێوەیەکە لە شێوەکانی درۆ – گەردنم ئازاد بکەن – بۆیە دەبێ بە ڕاستییەوە شایەتی بە دیاری پێغەمبەری نازدار بدەین ﷺ ، بە شوێنکەوتنی، بە جێ بە جێکردنی فەرمانەکانی، بەوەی کە ماڵەکانمان بگۆڕینە ماڵێك لەسەر بەرنامەکەی پێغەمبەری خواﷺ و هاوەڵە پاك و پوختەکانی.

برا خۆشەویستەکەم: ڕەنگە لە کاتژمێر سێی شەودا خێزانەکەت بانگت لی بکات... هەستە! چونکە منداڵەکەمان تاکەی بەرز بووەتەوە بۆ ئەوەی بیبەی بۆ

لای پزیشك، رەنگە بە جلو بەرگی خەوتنەوە لە ماڵ دەرچیت و منداڵەكەت لە باوش بگریت – خوا پاداشتی خێرت بداتەوە بۆ ئەم سوزە ناسك و نەرمە – بەڵام من پێت دەڵێم: تەماشای ئەم وڵامدانەوەیە بكە بە هۆی داوای دایكەكە و گریانی منداڵەكەوە، وڵامدانەوەیەكی بە پەلە و بە ڕاستگۆیە بەڵام ئەگەر گەڕایتەوە پاش ئەوەی منداڵەكەت هێنایەوە لە لایەن پزیشكەوە و سەرت لەسەر سەرین نا بۆ ئەوەی بنووی لە پاش كاتژمێرێك یان دوو كاتژمێر، ئەمجار گوێبیستی وشەی (حي على الصلاة، حي على الفلاح، الصلاة خير من النوم) بووی، ئایا حاڵی تۆ چۆن دەبێت ؟! ڕەنگە شتێك بخەیتە سەر گوێیەكانت بۆ ئەوەی ئەو بانگە نەبیسی! جا من پرسیارت لێ دەكەم: ئایا وڵامدانەوەت بۆ بانگی خواكەت وەكو وڵامدانەوەت بوو بۆ بانگی كوڕەكەت؟ ئایا ئەوە درۆ نییە؟ ئایا ڕاستگۆیی لە گەڵ خوا و پێغەمبەرەكەتداﷺ لە كوێیە؟ من نامەوێت لەسەر ئەم نیشانەیە لەوە زیاتر بڕۆم، چونكە ئەم بابەتە هۆی پەژارە و خەفەتە، داوا لە خوا دەكەم كە كۆتایی من و ئێوە كۆتاییەكی ئیمانی بێت، بەڵام دەمەوێ جەخت بكەم و بڵێم: تەنگانەی ئەم جیهانە تەنگانە و نەبوونی ڕاستییە، خوێن دەرێژرێ بە هۆی درۆ وە! بە ناوی ئازادییەوە، بە ناوی دیموكراسییەوە!!

بەڵام – سوێند بە پەروەردگاری كەعبە – كیشەكانی هەموو سەر زەوی چارەسەر ناكرێت تەنها بە ڕاستی نەبێت، دەبێ فەرمانڕەواكان ڕاست بكەن و زانایان ڕاست بكەن، و پیاو ڕاست بكات و ئافرەت ڕاست بكات و لاوان ڕاست بكەن و منداڵان ڕاست بكەن و دەبێ خۆمان و كچانمان لەسەر ڕەوشتی ڕاستی پەروەردە بكەین .

هەروەها لە نیشانەكانی قیامەت: زۆربوونی شایەتی دانی درۆ و شاردنەوەی (شایەتی حەق)ە:

لە فەرموودەیەكدا كە ئیمامی ئەحمەد ریوایەتی كردووە لە (مسند)[1] دەكەیدا بە

١ـأخرجه أحمد (٤٠٧/١)، والحاكم (١١٠/٤) وقال: ((صحيح الإسناد ولم يخرجاه)) ووافقه الذهبي، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (١٠٤٩)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٦٤٧)

سەنەدێکی (صحیح) لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن بين يدي الساعة ... شهادة الزور، وكتمان شهادة الحق)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا (لە پێش قیامەت)... شایەتیدانی درۆ و شاردنەوەی شایەتی حەق هەیە)) .

بە دڵنیاییەوە شایەتی دانی درۆ زۆر بووە، ئێستا بە داخەوە هەریەکێك دەتوانێت بە سەد جونەیە یان دە هەزار – ئەگەر کێشەکە گەورە بێت – کابرایەك بهێنێت بۆ ئەوەی دینەکەی بفرۆشێت، دەڕوات و لە بەر دەستی قازیدا رادەوەستێت لە دادگا بۆ ئەوەی شایەتی درۆ بدات! چۆن دینەکەت بە هەزار جونەیە دەفرۆشیت!؟ ئەم ستەملێکراوە بەند دەکرێت و تەمەنی خۆی لە بەندینخانەدا بە سەر دەبات بە هۆی ئەو شایەتی دانە ناڕەوایەوە! چۆن ئەو شایەتیدانە ترسناکە – برای موسڵمان– بە کەم دەزانیت! بەڵێ... شایەتیدانێکی ترسناك . کارەساتێکی گەورەیە و لە تاوانە گەورەکانە . ئایا بەڵگە چییە لەسەر ئەوە؟

بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ بکەرەوە کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبي بكرة) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ألا أنبئكم بأكبر الكبائر ؟)) واتە: ئایا ئاگادارتان بکەمەوە لە گەورەترینی تاوانە گەورەکان)) تاوانێکی گەورەی ئاسایی نییە بەڵکو لە گەورەترینی تاوانە گەورەکانە – ((قالوا: بلى يا رسول الله ﷺ! قال: ((الإشراك بالله و عقوق الوالدين))، واتە: گوتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوارگوتی: هاوەڵدانان بۆ خودا و رەنجاندنی دڵی دایك و باوك)) – وجلس وكان متكئا –واتە لەسەر لا بوو ئەمجار ڕاست بووەوە و دانیشت – فقال: ((ألا وقول الزور)) فما زال يكررها حتى قلنا: ليته سكت))، واتە: گوتی: شایەتیدانی درۆیش، دەڵێ: بەردەوام دووبارەی دەکردەوە تاکو گوتمان: بریا بێ دەنگ بوایە)).

١ـأخرجه البخاري، كتاب الشهادات، باب ما قيل في شهادة الزور (٢٦٥٤)، ومسلم كتاب الإيمان، باب بيان الكبائر و أكبرها (٨٧).

برایەكی خۆشەویستمان، كە لە دادگا كاری دەكرد پێم گوت: نامۆترین كێشە بەر چاوت كەوتووە چی بووە؟!

گوتی: كابرایەك بە شایەتی ناحەق بەند كرابوو بە تۆمەتی كوشتن و لە بەندیخانەدا مایەوە، تۆمەتبار كراوە بە كوشتن، كە ستەم و دوژمنایەتی لە گەڵدا كرابوو! گوتی: تاوەكو بە هۆی ئەم كێشەیەوە حوكمی لە سێدارەدانی بە سەردا درا، هەموو كاغەزەكانی لە لایەن (مفتی)ەوە ئیمزا كرا... واتە كێشەكە تەواو بوو، دەڵێت: لەو دانیشتنەدا كە سەرۆكی دادگا حوكمەكەی بە سەردا دەدا، دەڵێت: دانیشتم... هۆڵەكە پڕە لە خەڵكی و دیمەنێكی ترسناكە، دەڵێت: پێشەكییەكەیم خوێندەوە و لە كۆتایی خوێندنەكەدا گوتم: ئەوا دادگا بە پێی ئەو بەڵگانەی سەرەوە بڕیاری دا لەسەر ئەوەی ..– لێرەدا دەبوایە بیگوتایە: بە لە سێدارەدانی تاوانبار – بەڵام گوتی: بینیم بە بێ ئەوەی ئاگام لە خۆم بێت گوتم: بە پێی ئەوانەی سەرەوە ئەوا دادگا بڕیاری دا كە تۆمەتبار بێ تاوانە... سبحان الله!! خەڵكی وا بوو لەو دانیشتنەدا هاواری دەكرد، تێیاندا هەبوو دەگریا، گوتم: نابێت!! خۆم پێ ڕانەگیرا بۆیە تەختەكەم بە جێ هێشت و گەڕامەوە بۆ نوسینگەكەم، سەرم خستە نێوان هەردوو دەستم و دەستم بە گریان كرد، هاوەڵانی بە ئەویان گوت: ئەی فلان... گوێی پێ مەدە دەمانەوێت جارێكی تر بە كێشەدا بچینەوەو دیسان لێكۆڵینەوەی تێدا دەكەین، سوێندی بۆ خواردم بە خوا و گوتی: پێش مانگێك بە فەزڵی خوای گەورە ئەمجار بە فەزڵی پیاوانی ئاسایش گەیشتینە بكوژە ڕاستەقینەكە و ئەویش بە دوور و درێژی باسی تاوانەكەی بۆ كردین و چۆنییەتی ئەنجامدانی ئەم تاوانە گەورە و نابوتە، دەڵێی خوای گەورە خۆی ویستی لێ بوو كەوا خۆی ئەم كابرایە بە بێ تاوان دەركات پێش ئەوەی دادگا بە بێ تاوان دەری كات!

ئەوەی كە دەمەوێت لێرەدا بڵێم: ئەم پیاوە بە ڕاستی حوكمی لە سێدارەدانی بە سەردا درابوو بە هۆی شایەتیدانێكی نارەواوە ئەگەر خوای گەورە دەربازی نەكردبایە، كەوابوو شایەتیدانی نارەوا ڕەنگە ببێتە هۆی لە سێدارەدانی كەسێك

كەچى تۆ ئاگات لێی نییە، یاخود ڕەنگە ببێتە هۆی ئەوەی كەسێك هەموو تەمەنی خۆی لە بەندیخانەدا تەواو بكات كەچی تۆ ئاگات لێی نییە !

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((إن بين يدي الساعة شهادة الزور، وكتمان شهادة الحق)) واتە: لەبەر دەستی قیامەتدا (لە پێش قیامەت)... شایەتیدانی درۆ و شاردنەوەی شایەتی حەق هەیە)).

جا هەركەسێ شایەتی حەق بشارێتەوە ئەوا تاوانبارە هەروەكو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يَكْتُمْهَا فَإِنَّهُۥٓ ءَاثِمٌ قَلْبُهُۥ﴾ البقرة: ٢٨٣، واتە: هەر كەسێك كیتمانی شایەتی بكا و بیشارێتەوە، بە راستی دڵی خۆی ژەنگاوی و تاوانبار دەكا)).

جا ئەگەر داوایان لێ كردی كەوا شایەتی بدەیت ئەوا شایەتی حەق بدە، ئاگادار بە سوێند بە درۆ نەخۆیت و لە كاتێكدا خۆت باش دەزانیت كەوا لە راستگۆیان نیت چونكە ئەمە پێی دەڵێن سوێندی درۆ (يمين الغموس) خاوەنەكەی نقومی ئاگری دۆزەخ دەكات.

لە نیشانەكانی قیامەت: زۆرێك لە خەڵكی ئاواتە خوازی مردن دەبن لە بەر توندی ئەو هەموو تاقیكردنەوانەی توشیان دەبێت لە دونیا یا لە دینەكەیاندا.

لە هەردوو كتێبی (صحيح)[١]دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرە) وە كەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی ((لا تقوم الساعة حتى يمر الرجل بقبر الرجل فيقول: يا ليتني مكانه)) واتە: قیامەت ڕوونادات تاوەكو پیاوێك بە تەنیشتی گۆڕی كابرایەكدا تێنەپەڕێت و بڵێت: خۆزگە من لە جێی ئەو بوایەم)).

لە ((معجم الطبراني الأوسط و الصغير)) و الضياء المقدسي لە ((المختارة)) دا بە سەنەدێكی (حسن)[٢] هاتووە لە فەرموودەی (أنس) ەوە كەوا پێغەمبەری خوا ﷺ

١ـ أخرجه البخاري كتاب الفتن، باب لا تقوم الساعة حتي يُغْبطَ أهل القبور (٧١١٥)، و مسلم كتاب الفتن، باب لا تقوم الساعة حتى يمر الرجل بقبر الرجل فيتمنى أن يكون مكان الميت من البلاء (٥٣ / ١٥٧).

٢ـ أخرجه الطبراني في ((الأوسط)) (٩٣٧٦)، و ((الصغير)) (٢/١٢٩)، و عبدالرزاق في ((مصنفه)) (٦٧٨٠)، والعقيلي في ((الضعفاء)) (٤/ ١٩٥)، وابن عدي في ((الكامل)) (٢/ ٧٠٥)، وابن الجوزي في ((الواهيات)) (١٤٩١)،

فەرموویەتی: ((بين يدي الساعة أو من أمارات الساعة أن يظهر موت الفجأة)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا یان لە نیشانەکانی قیامەت ئەوەیە کەوا مردنی کت و پڕ پەیدا دەبێت)) جا مردنی لە ناکاو یان مردنی کت و پڕ نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەتە، وادەزانم کەوا مردنی کت و پڕ زۆر بووە، لە ناکاودا پێت دەڵێن: ئەو کەسەی کەوا پێش کەمێك لە گەڵیدا بوویت مرد! تۆ سەرسام دەبیت و دەڵێیت: دوێنێ لە نوسینگەکە پێکەوە بووین! یان لەسەر کارەکە! کەچی ئەم بەیانییە مردووە! ئەوە چۆن بوو؟ خۆ ئەو لە پێشان هیچ نەخۆشییەکی نەبوو... ئەو بە نەخۆشی دڵ وەستان (سكتة القلبية) مردووە یان توشی جەڵدە بووە. ئەم جۆرە نەخۆشییانەی کە ئێستا دەیانبیسین لە پێشان هیچمان دەربارەیان نەبیستووە، بەڵێ ..ئێمە ئێستا لە سەردەمێکدا دەژین نەخۆشی ئەوتۆی تێدا پەیدا بووە بە هیچ شێوەیەك پێشینانمان نەیانبیستووە وە ئەگەر پرسیاری هۆکارەکانم لێ بکەی! ئەوا زۆرە، لە فەرموودەیەکدا کە (ابن ماجه و الحاكم) بەسەنەدێکی (صحيح)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمر)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((يا معشر المهاجرين، خمس إن ابتليتم بهن و أعوذ بالله أن تدركوهن: لم تظهر الفاحشة في قوم قط حتى يعلنوا بها إلا فشا فيهم الطاعون والأوجاع التي لم تكن مضت في أسلافهم))واتە: ئەی گرووی کۆچەران...پێنج شت هەیە ئەگەر توشی ببن، پەنا بە خوا دەگرم کە ئێوە پێی بگەن: لە هەر میللەتێکدا خراپەکاری (زینا) ئاشکرا بێت و تاکو بانگەوازی بۆ بکەن ئیللا تاعون و نەخۆشی وایان تێدا بڵاو دەبێتەوە کە لە پێشینەکانیاندا نەبووە)).

ئەی خودایە... !! ئێمە لە پێشدا دەربارەی (الأزمة القلبية) هیچمان نەبیستبوو... هەروەها دەربارەی جەڵدەی مێشك و شیرپەنجەی خوێن و نەخۆشی

ورواه أبو عمرو الداني في ((الفتن)) (٣٩٥، ٣٩٩) وابن أبي شيبة في ((المصنف)) (٤٨/٣) عن الشعبي مرسلاً، وصححه الشيخ الألباني بشواهد في ((الصحيحة)) (٢٢٩٢)، وعزاه للضياء (ق ١٦١ / ٢).

١ـ أخرجه ابن ماجه، كتاب الفتن، باب العقوبات (٤٠١٩)، والحاكم (٥٤٠/٤)، وأبو نعيم في ((الحلية)) (٣/ ٣٢٠) و (٣٣٣/٨، ٣٣٤)، والطبراني في ((الأوسط)) (٢٨٧/١)، وصححه لشواهده الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١٠٦).

کەمبوونەی بەرگری (ئایدز) و (الزهیمر) ... هتد، هیچمان نەبیستبوو ...جۆرەها نەخۆشی، داوا لە خوا دەکەم کە نەخۆشی موسڵمانان چارەسەر بکات .

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((لم تظهر الفاحشة في قوم قط حتى يعلنوا بها إلا فشا فيهم الطاعون والأوجاع التي لم تكن مضت في أسلافهم الذين مضوا، ولم ينقصوا المكيال والميزان إلا أخذوا بالسنين وشدة المؤنة وجور السلطان عليهم، ولم يمنعوا زكاة أموالهم إلا منعوا القطر من السماء، ولولا البهائم لم يمطروا، ولم ينقضوا عهد الله وعهد رسوله إلا سلط الله عليهم عدوا من غيرهم فأخذوا بعض ما في أيديهم، وما لم تحكم أئمتهم بكتاب الله ويتخيروا مما أنزل الله إلا جعل الله بأسهم بينهم)) واتە: لە هەر میللەتێکدا خراپەکاری (زینا) ئاشکرا بێت و تاکو بانگەوازی بۆ بکەن ئیللا تاعون و نەخۆشی وایان تێدا بڵاو دەبێتەوە کە لە پێشینەکانیاندا نەبووە، ساختە لە کێش و تەرازوودا بکەن ئیللا توشی قات و قڕی و سەختی بژێوی و ستەمی کاربەدەستان لە سەریان دەبن، هەرکاتێك دەست بگرنەوە لە دانی زەکاتی ماڵەکانیان ئیللا خوای گەورە بارانیان لێ دەگرێتەوە، ئەگەر گیانلەبەران نەبوایە ئەوا بارانیان بۆ نەدەباری، هەرکاتێك پەیمانی خوا و پێغەمبەرکەیﷺ بشکێنن ئیللا خوای گەورە دوژمنێك جگە لە خویان زاڵ دەکات بە سەریاندا، هەندێ لەوەی کە لە بەر دەستیاندایە دەیبات، هەرکاتێك پێشەواو کاربەدەستانیان حوکم بەقورئان نەکەن و بە ئارەزووی خۆیان لێی هەڵبژێرن ئیللا خوای گەورە ناکۆکی دەخاتە نێوانیان)).

ئایا هیچ شتێك ماوە پێغەمبەری خواﷺ نەیگوتبێت؟ ئایا ئەمە ئەو واقیعە تاڵەی ئێمە نییە !؟ ئایا ئەم ئوممەتە ئێستا بەو شێوەیە نازێت؟ ئیللا مەگەر کەسانێك نەبێت خوای گەورە خۆی رەحمی پێیان کردبێت ...

خوای گەورە دەفەرموێت: ((إلا الذين ءامنوا وعملوا الصالحات وقليل ما هم)) (٢٤) سورة ص) واتە: ئەوانە نەبێت کە باوەڕیان هێناوە و کردەوە چاکەکانیان کردووە، دیارە ئەوانەیش زۆر کەمن)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِيَ ٱلشَّكُورُ﴾ سبأ:١٣، واتە: بەڵام لە بەندەکانم کسەمێکیان سوپاسگوزارن)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَإِن تُطِعۡ أَكۡثَرَ مَن فِي ٱلۡأَرۡضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِۚ ﴾ الأنعام: ١١٦، واتە: ئەگەر لە زۆربەی خەڵکانی ئەم سەر زەوییە، کە بێ باوەڕن پەیڕەوی بکەیت لە ڕێگەی خوا لات ئەدەن و چەواشە و سەر لێشێواوت ئەکەن)).

جا پێغەمبەری خواﷺ باسی ئەم واقیعەمان بۆ دەکات بەم دیمەنە پێغەمبەرایەتییە روون و ئاشکرا و ڕاستییە دەربارەی مردنی کت و پڕ، ئەم جۆرە مردنەش بە شێوەیەکی ئاشکرا دەرکەوتووە و نمونەی زۆرمان لە بارەیەوە هەیە و زۆربەمان دەیزانین، جا هەر کاتێك لە جێگایەکدا جەنگ روو بدات و فیتنە و مەینەتی تێدا بڵاو ببێتەوە دەبینی زۆربەی خەڵکی لە هەموو کاتژمێرێکدا خۆزگە بە مردن دەخوازێت —داوا لە خوا دەکەم ئاسایشی ئێمە و ئێوە بپارێزێ وە هەروەها نیعمەت و خۆشگوزرانیو جێگیربوونمان لێ تێك نەدات و خەمیخەمباران نەهێڵێت و کێشەی کێشەداران نەهێڵێ و پەژارەی هەموو موسڵمانان بنەبڕ بکات و هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

چەندەها خەڵکی هەن هیچ شەوێك بە سەریاندا تێپەڕ نابێت ئیللا لە خوا دەپاڕێنەوە و داوای مردنی لێ دەکەن کەسێك دەبینی خێزان و کۆمەڵێك منداڵی هەیە و هەموو ڕۆژێك داوای خەرجی لێ دەکەن و خواردنی ڕۆژانەیان نییە، بیر لەوە دەکاتەوە ئاخۆ بۆ ڕۆژی جەژن منداڵەکانی چی لە بەر بکەن ! کەچی لەولاشەوە کەسانێك هەن لەو پەڕی خۆشگوزرانیدا دەژین و ئاگایان لە حاڵی بێ نەوایان نییە.
چەندەهاخەڵکی هەن ئێستا لەعێراق و فلسطین و سودان و صومال و ئەفغانستان و شیشان و زۆربەی سەر ئەم زەوییە خۆزگە بە مردن دەخوازن لە هەموو ساتێکدا بە بێ هیچ زیادەرەوییەك.

هەموو ئەوانە ڕوویداوە بەو شێوەیەی کەوا خۆشەویست باسی کردووەﷺ — دایك و باوك و ڕوحم بە فیدای بێت — بۆیە دەبینی کەسێك بە تەنیشت گۆڕی کەسێکی ترەوە دەڕوات دەڵێت: خۆزگە من لە جێی خاوەنی ئەم گۆڕە بوایەم... بۆ؟ چونکە فیتنەکان زۆربوونە، ئەویش دەیەوێت دینەکەی خۆی بپارێزێت و لە

دەستی نەدات تاوەکو بە گوێڕایەڵییەوە بگاتە خواکەی خۆی.

هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری دەڵێن: خۆزگە بە مردن دەخوازێت لە بەر توندی بەڵا لە کارو باری دونیادا، کابرایەك تەنها پاروویەك خواردن شك نابات و دەرخواردی منداڵەکانی بدات، بۆیە ڕەنگە جاری وا هەبێت خۆی ببینێتەوە ناچار بێت بە کەوتنە ناو حەرامەوە جا لە خوا دەپارێتەوە کە گیانی بکێشێ لە پێش ئەوەی دەستی بۆ حەرام درێژ بکات .

بەڵام پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أنس)ەوە: ((لا يتمنين أحدكم الموت من ضر أصابه، فإن كان لا بد فاعلا، فليقل: اللهم أحيني ما كانت الحياة خيرا لي، وتوفني إذا كانت الوفاة خيرا لي)) واتە: با هیچ کەس لە ئێوە خۆزگە بە مردن نەخوازێت لە بەر زیان و زەرەرێك کە پێی دەگات، ئەگەر هەر ناچار بوو بیلێت ئەوا با بلێت: خودایە بمژێنە ئەگەر ژیان بۆ من باشترە، و بمرێنە ئەگەر مردن بۆ من باشترە)).

براکەم... بە وردی سەرنجی ئەو پارانەوەیانەی پێغەمبەرﷺ بدە کە تۆ ئێستا دەیخوێنیتەوە و بە وردی بیری لێ بکەرەوە.

(سهل ی کوڕی عبدالله التستري) دەڵێت: ((هیچ کەسێك خۆزگە بە مردن ناخوازێت تەنها سێ کەس نەبێت: کابرایەکی بێ ئاگایە لەوەی کە لە پاش مردن چی هەیە، کابرایەك دەیەوێت لە قەدەری خوا هەڵبێت و کابرایەکی تامەزرۆی گەیشتنە بە دیدەنی خوای پەروەردگار)).

جا ئەو کەسەی کە بێ ئاگایە لەوەی کە لە پاش مردن چی هەیە لەو هەموو کارەساتە دەیەوێت لە دونیا هەڵبێت کەچی نازانێت چی لە پێشی هەیە، یان چی توش دەبێت و چی دەبینێ، کابرایەك دەیەوێت بمرێت لە ترسی توش بوونی فیتنە وە لە ترسی ئەوەی کە خوای گەورە تەقدیری کردووە و کابرایەکی خۆشەویست و تامەزرۆی بینین و دیدەنی خوای گەورە دەکات .

---

١. أخرجه البخاري كتاب المرضى، باب نهي تمني المريض الموت (٥٦٧١)، ومسلم كتاب الذكر والدعاء، باب كراهة تمني الموت لضر نزل به(٢٦٨٠).

جا لێرەدا پێغەمبەری ئەکرەمﷺ دەفەرموێت: هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحيح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی دایکە (عائيشە) وە: ((من أحب لقاء الله أحب الله لقاءه، ومن كره لقاء الله كره الله لقاءه)) قالت عائشة: فقلت: يا نبي الله أكراهية الموت؟ فكلنا نكره الموت، قال ﷺ: " ليس كذلك، ولكن المؤمن إذا بشر برحمة الله ورضوانه وجنته، أحب لقاء الله، فأحب الله لقاءه، وإن الكافر إذا بشر بعذاب الله وسخطه كره لقاء الله وكره الله لقاءه)) واتە: هەرکەسێ حەز لە دیدەنی خوای گەورە بکات ئەوا خوای گەورەش حەز بە دیدەنی ئەو دەکات، هەرکەسێ حەز بە دیدەنی خوای گەورەی نەکرد ئەوا خوای گەورەش حەز بە دیدەنی ئەو ناکات، عائیشە دەڵێت: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئایا مەبەستت رق بوونە لە مردن، ئێمە هەموومان رقمان لە مردنە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: مەبەستم ئەوە نییە، بەڵکو کەسی ئیماندار ئەگەر موژدەی رەحمەت و رەزامەندی و بەهەشتی خوای پێدرا ئەوا حەز بە دیدەنی خوا دەکات، کەسی بێ باوەڕ ئەگەر موژدەی سزا و تووڕەیی خوای پێدرا ئەوا حەز بە دیدەنی خوا ناکات و خوایش حەزی لە دیدەنی ئەو نییە)).

لە ((موطأ الإمام مالك))[٢] و جگە لەو بە سەنەدێکی (صحيح) هاتووە کەوا کاتێ عومەری کوڕی خەتتاب تەمەنی گەورە بوو گوتی: ((اللهم كبرت سني، وضعفت قوتي، وانتشرت رعيتي، فاقبضني إليك غير مضيع ولا مفرط)) واتە: ئەی خودایە ! تەمەنم گەورە بووە، و هێزم نەماوە و رەعیەتەکەم (ژێردەستەکەم) بەربڵاو بووە جا گیانم بکێشە بۆ لای خۆت بە بێ تیاچوون و بە بێ زیادەڕەوی)) .

چەند پاڕانەوەیەکی جوانە لە ئەمیری ئیماندارانەوە عومەری کوڕی خەتتاب (رەزای خوای لێ بێت)!!

ئەم بەشە بە نیشانەیەکی تر کۆتایی پێ دەهێنم کە بڵاو بووەتەوە و زۆر بووە لەم سەردەمەدا، راستگۆی باوەڕپێکراو باسی کردووە، ئەو کەسەی هەرگیز لە

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق، باب من أحب لقاء الله أحب الله لقاءه (٦٥٠٧)، ومسلم كتاب الذكر والدعاء،باب من أحب لقاء الله أحب الله لقاءه، ومن كره لقاء الله كره الله لقاءه (٢٦٨٤، ٢٦٨٥).

٢ ـ أخرجه مالك في (الموطأ) (١٥٠٦)، وأبو نعيم في(الحلية)(٥٤/١)، وابن أبي عاصم في(الآحاد والمثاني) (١٠٧/١).

خۆوە قسە ناكاتﷺ هەروەكو ئیمامی ئەحمەد لە (مسند) ەكەیدا و الحاكم لە (مستدرك) ەكەیدا بە سەنەدێكی (صحیح)[١] ریوایەتیان كردووە لە فەرموودەیەكی (عبدالله ی كوڕی عمرو) ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خوافەرموویەتیﷺ: ((سیكون في آخر أمتي رجال یركبون على السروج كأشباه الرحال، ینزلون على أبواب المساجد، نساؤهم كاسیات عاریات، على رؤوسهم كأسنمة البخت العجاف)) واتە: لە كۆتایی ئوممەتەكەمدا پیاوانێك دێن سواری تەخت دەبن وەكو جلی سەر وشتر وایە لە دەرگای مزگەوتەكان دادەبەزن، ژنەكانیشیان پۆشتەی رووتن،سەریان وەكو بانپشتی وشتر وایە)) .

السروج لە زمانەوانیدا: كۆی (سرج) ە ئەویش ئەوەیە كە لەسەر پشتی وشتر دادەنرێت وەكو كۆپانە و كەژاوە، هەروەها مەبەست لە (الرحال): ئەو كەژاوەیەیە كە ئافرەت سواری دەبێت، بە ماڵی هەر پیاوێك دەڵێن: رحل.

جا ئێوە ئێستا دەبینن ئۆتۆمبیل هەروەكو ماڵی لێهاتووە،[٢] هەموو تایبەتمەندییەكی تێدا ئامادەیە بە تەواوی، بەڵكو – دوور لە رووتان – ئۆتۆمبیلی وا هەیە ئاودەستی تێدایە، رەنگە هەر مرۆڤێك لەسەر كورسیەكەی دادەنیشێت و رەنگە بخەوێت، ئێوەش دەزانن ئەو ئۆتۆمبیلانەی كە لە كەرەفانە دەچێت ... هتد

ئەو فەرموودەی پێغەمبەرﷺ كە دەفەرموێت: ((نساؤهم كاسیات عاریات على رؤوسهم كأسنمة البخت العجاف)) البخت: جۆرێكە لەو جۆرە وشترە (خوراسانی)یانەیە كە لە رادەبەدەر ملیان درێژە, والسنام: ئەو بەشە بەرزەی سەر پشتی وشترە.

جاپێغەمبەری خواﷺوەسفی ئەوئافرەتە داپۆشراوە رووتەی كردووەو شێوەیداهێنانەبەرزەكەی پرچی كە پێی دەڵێن: (بڕینی شێر)وەكونەو كۆپارەی سەرپشتی وشتر.

١ـ أخرجه أحمد (٢/٢٢٣)، وابن حبان في ((صحيحه)) (٥٧٥٣)، والحاكم (٤/٤٣٦)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٢٦٨٣).

٢ـ ونحن لا نجزم بأن هذا هو مراد النبيﷺ! لا،فالجزم بذلك ضرب من التخمين والظن الذي لا ينبغي ولايجوز بحال

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (صحیح مسلم)[١] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هریرە) پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((صنفان من أهل النار لم أرهما...)) واتە: دوو کۆمەڵ دێن لە ئەهلی ئاگرن و من ئەوانم نەبینیوە))

ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە ! ! ئەمە فەرموودەی ئەو پێغەمبەرە میهرەبان و بەدیاری نێردراوەیە ﷺ: ((قوم معهم سیاط کأذناب[٢] البقر))، واتە: دەستەیەك قامچیان پێیە هەروەکو کلکی مانگا وایە)) براکەم ... ئاگاداری ستەم بە، بە ناحەق هەرگیز ئازاری هیچ موسڵمانێك مەدە...

لا تظلمن إذا ما كنت مقتدراً فالظلم ترجع عقباه الى الندم

تنام عيناك والمظلوم منتبه يدعوا عليك و عين الله لم تنم

واتە: هەرگیز ستەم مەکە ئەگەر بوویتە کەسێکی بە توانا و دەسەڵاتدار، چونکە هەردەم ستەم پەشیمان بوونەوەی بە دواوەیە، تۆ دەخەوی و چاوەکانت لە یەك دەنێیت و ستەملێکراویش بە ئاگایە،دوعات لێ دەکات و چاوەکانی خوایش نەخەوتووە.

جا ئەو کەسەی کە ئەو قامچییەی پێیە و لە خەڵکی دەدات بە ناحەق و ناڕەوا ئەوە لە ئەهلی ئاگرە بە شایەتی پێغەمبەری هەڵبژێردراو ﷺ ئەگەر تەوبە نەکات و نەگەڕێتەوە بۆ لای خوای بەخشندە و لێبوردە ((ونساء کاسیات عاریات، ممیلات مائلات، رؤوسهن کأسنمة البخت المائلة، لا یدخلن الجنة، ولا یجدن ریحها، وإن ریحها لیوجد من مسیرة کذا وکذا)) واتە... ئافرەتانێکی پۆشتەی ڕووت خۆیان بۆ پیاوان لار دەکەنەو و لەنجەولار دەکەن لە ڕێکردنندا سەریان وەك بانپشتی وشتر وایە، ئەوانە ناچنە بەهەشتەوە و بۆنیشی ناکەن ئەگەر چی بۆنیشی ئەوەندە و ئەوەندە ڕۆژەرێ دەڕوات)).

١ـ أخرجه مسلم، كتاب اللباس والزينة، باب النساء الكاسيات العاريات المائلات المميلات (٢١٢٨).
٢ ـ جمع ذنب، وهو عقب كل شئ، والمراد به هنا:الذيل.

ئيمامي النووى دەفەرموێت: ((ئەم فەرموودەيە يەكێكە لە موعجيزەكانى پێغەمبەرايەتى، ئەوەى ئەو باسى كردووە لەم دواييانەدا روويداوە جا مەبەست لە خاوەنى السياط ئەو كاربەدەستانەن كە قامچى ستەم لە خەڵكى دەكەن .

بەڵام مەبەستى لە((كاسيات عاريات)) پۆشتەى رووت، ئەوا چەند بۆچوونێك هەيە:

* يەكەم: پۆشتەن لەنيعمەتەكانى خواى گەورە،بەڵام رووتن لەسوپاسگوزارى ئەو.

* دووەم: پۆشتەن لە جلّ و بەرگدا بەڵام رووتن لە ئەنجامدانى چاكەكارى و بايەخ بە دوارۆژى خۆيان و گرنگيدان بە گوێڕايەڵى.

* سێيەم: هەندێك لە جەستەى خۆى دەردەخات لە بەر جوانى جا ئەوانە پۆشتەى رووتن.

* چوارەم: جلو بەرگى تەنك لە بەر دەكەن كە ئەوەى لە ژێرەوەيەتى وەسف دەكات جا ئەوانە رووتن بەڵام پۆشتەن بە مانا.

مەبەست لە (مائلات و مميلات) دەڵێن: لە گوێڕايەڵى خواى گەورە لاياندداوە لە پاراستنى دامێنى خۆيان و جگە لەوانە، و(مميلات): جگە لە خۆيان كردەوەكانى خۆيان فێر دەكەن.

دەڵێن: مائلات: واتە بە فيزەوە رێ دەكەن وە مميلات:شانەكانيان لار دەكەنەوە.

دەڵێن: مائلات: واتە پرچەكانيان بە لارەوە دادەهێنن كە ئەويش شێوەى ئافرەتە داوێن پيسەكانى پێ دەناسرێت، مميلات: بەو شێوە داهێنانە پرچى ئافرەتانى تر دادەهێنن.

دەڵێن: مائلات: لاردەبنەوە و بەرە و لاى پياوان مميلات: جوانييەكەى خۆيان بۆ پياوان دەردەخەن.

((رؤوسهن كأسنمة البخت)) واتە: سەر و پرچى خۆيان گەورە دەكەنەوە بەو

قوماش و کڵاوانەی کە دەیدەنە سەری خۆیاندا تاوەکو وەکو کۆپـارەی وشـتری لـێ دێت (ئەمە بە ناوبانگترین مانایە لە راڤەکردنی فەرموودەکە).

(المازری) دەڵێـت: رەنگـە مەبەسـت لـە ماناکـەی ئـەوە بێـت: تـەماحی پیـاوان دەکەن و چاویان داناپۆشن بەرانبەریان و سەریان داناخەن.

بەڵام (القاضي) رایەکی تری هەڵبـژاردووە کـەوا المـائلات بـە شـێوەیەکی لارەوە پرچەکانیان دادەهێنن، دەڵێت: مەبەستی پەلك و هوون و پـرچ و تونـد بەسـتنەوەی بۆ سەرەوەو کۆ کردنەوەی لە ناوراستی سەریان بۆیە بەشـێوەی کۆپـارەی وشـتری لێ دێت.

دەڵێت: ئەمە بەڵگەیە لەسەر ئـەوەی کـەوا مەبەسـت لـە لێچوونی بـە کۆپـارەی وشتر بـەرز بوونـەوەی پەلکـەکانیان لەسـەر سـەریان و کـۆ کردنـەوەی پرچـەکانیان لـەوێ، زۆر دەبێتــەوە تـاوکو بـە لایـەکی سـەریدا مەیـەلان دەکـات هـەروەکو چـۆن کۆپارە مەیەلان دەکات.

ابن درید دەڵێت: دەڵێن (ناقة میلاء) ئەگەر هاتوو کۆپارەکەی بە لایەکدا مەیەلان بکات . خوایش لە هەمووان زاناترە.

فەرموودەکەی پێغەمبەرﷺ: ((لا یدخلن الجنـة)) هـەروەکو ئەوانـەی پێشوو دوو بۆچوونی لە سەرە:

یەکەمیان: مەبەستی ئەوەیە ئەو کەسە شتی حەرامی حەڵاڵ کـردووە هەرچـەندە دەزانێت ئەوە شتێکی حەرامە بۆیە پێی کافر دەبێت و بـە هـەتا هـەتایی لـە ئـاگردا دەمێنێتەوە و هەرگیز ناچێتە بەهەشتەوە .

دووەمیان: مەبەستی ئەوەیە کە لە گـەڵ سـەرکەوتووەکاندا یەکـەم جـار ناچـێتە بەهەشتەوە، خوایش باشتر دەزانێت)) تەواو بوو..

خۆشکی بەرێزم... بـۆ خۆدەردەخـەیت و خـۆ دەڕازێنیتـەوە؟ چـۆن بـەو جـل و بەرگە ئابڕوبەرەوە دەردەچێتە دەرەوە؟

زۆر بە جوانی بیر لەو وەسفە جوانەی پێغەمبەرﷺ بکەرەوە کەوا لە سەردەمەی ئـەودا نـەبووە... ئافرەتێـك پۆشـاکی لـە بەردایـە بـەڵام رووتـە!! چـۆن؟ چونکە

پۆشاکی زۆر تەنگە جوانی جەستە دەردەخات، یان زۆر تەنك و سووکە یان لە چەند لایەکەوە کراوەتەوە ((کاسیات عاریات ممیلات مائلات)) لە ڕێکردنیدا لارولەنجە دەکات، بۆیە دڵی پیاوانی بۆ لار دەبێتەوە ! بۆ ئەی خۆشکی بەڕێزم! ؟ سوێند بە خوا... خوای گەورەر حیجابی لە سەرت فەرز نەکردووە و دوو بە دووبوونەوەی لە گەڵ پیاوی ئەجنەبیدا حەرام نەکردووە ئیللا لە بەر ئەوەی تۆ مرواریيەکی پارێزراوی و گەوهەرێکی پۆشراوی، جا تۆ دایکی، تۆ خێزان و خانەوادەی، تۆ کچی و تۆ پوریت، ئەگەر تۆ نیوەی کۆمەڵگا ببەخشیت و خۆتیش نیوەی کۆمەڵگەی کەواتە تۆ هەموو کۆمەڵگەی.

یـا درة حفظـت بـالأمس غاليـة	واليـوم يبغونهـا للـهو واللعـب
يـا حـرة قـد أرادوا جعلـها أمـة	غريبـة العقـل غريبـة النـسب
هل يستوي من رسول الله قائده دوماً	و آخـر هاديـه أبـو لهـب
وأيـن مـن كانـت الزهـراء أسـوتها	من من تقفت خطا حمالة الحطب
فـلا تبـال بمـا يلقـون مـن شـبه	وعندك الشرع إن تدعيه يستجب؟
سليه من أنا؟ لمن أهلي؟ لمن نسبي؟	للغـرب أم أنـا للإسـلام والعُـرْبِ ؟
لمـن ولائـي؟ لمـن حبى؟ لمـن عملـي؟	لله أم لـدعاة الإثـم والكـذب ؟
هما سبيلان يا أختاه ما لهما من ثالث	فاكـسبى خـيرا أو اكتـسبى
سـبيل ربـك والقـرآن منهجـه	نـور مـن الله لم يحجـب ولم يغـب

واتە: ئەی ئەو مرواریيەی تا دوێنێ بە نرخەوە پارێزراوبوو، بەڵام ئەمڕۆ دەیانەوێت بیکەنە جێگەی گەمە و یاری، ئەی ئەو ئازادەی دەیانەوێت ببێتە کۆیلە بە عەقڵ و بە ڕەچەڵەك نامۆیە، ئایا کەسێك پێغەمبەری خواسەرکردەی بێت هەردەم یەکسانە لە گەڵ کەسێکدا پێشڕەوەکەی ئەبو لەهەب بێت؟، چۆن یەکسانە کەسێك پێشەنگی (زەهرا) بێت، لە گەڵ کەسێکدا شوێن پێی (حمالة الحطب)ی هەڵگرتبێ، هەرگیز گوێی پێ مەدە کە گومان دەکەنە دڵتەوە، لە کاتێکدا تۆ شەرعێکت هەیە گەر بانگی بکەی وەڵامت دەداتەوە، لێی بپرسە من کێم؟ ئەهل و

رەچەڵەکم بۆ کوێ دەگەڕێتەوە؟، بۆ رۆژئاوا یان بۆ ئیسلام و عەرەب ؟، دڵسۆزیم بۆ کێیە؟ خۆشەویستیم بۆ کێیە؟ کارەکەم بۆ کێیە؟، بۆ خوایە یان بۆ بانگەوازکارانی خراپەکاری و درۆیە ؟، ئەوە دوو رێگایە — خوشکەکەم — سێیەمیان نییە، بۆیە چاکە بە دەست بهێنە یان داوای بکە، رێگای پەروەردگارت و قورئان پەیرەوی ئەوە، روناکی لە خوداوە داناپۆشرێت و بزر نابێت.

خێراکە خوشکی بەرێزم —هەر ئێستا — ... ئەی گەوهەرە بە نرخەکە ... ئەی مرواریيە پۆشراوەکە... ئەی یاقوتە پارێزراوەکە... خێراکە ئەی کچی یەکتاپەرست ئەی کچی ئیسلام... خێراکە حیجابەکەت داپۆشە... بەرەو رەوشت بەرزی، بەرەو داوێن پاکی...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّبِيُّ قُل لِّأَزۡوَٰجِكَ وَبَنَاتِكَ وَنِسَآءِ ٱلۡمُؤۡمِنِينَ يُدۡنِينَ عَلَيۡهِنَّ مِن جَلَٰبِيبِهِنَّۚ﴾ الأحزاب: ٥٩، واتە: ئەی پەیامبەرﷺ بە ژنەکانت بڵێ، بە کچەکانت و ژنانی بڕوادار بڵێ: باڵاپۆش و عاباکانیان بپێچن بە خۆیانا بە شێوەیەك کە تەواوی سەر و مل و جەستەیان داپۆشێ)) .

کەوابوو خێراکە ئەی خوشکی رۆژووانم ..ئەی خوشکی نوێژەرم ..خێراکە ئەی خوشکی باڵاپۆشم ... خێراکە هەر ئێستا بڕیاری گوێڕایەڵی خوا و پێغەمبەرەکەت بدەﷺ.. بە خۆشەویستی خوا، بە خۆشەویستی پێغەمبەرەکەی ﷺ.. ئەویش بەوە دەبێ هەر لە ئێستا بە دوواوە چیتر لە ماڵ دەرنەچیت ئیللا بە پۆشاکێکی شەرعییەوە نەبێت، نابێت — خوشکی بەرێزم — هەرگیز ئەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ لە بیر بکەی کە دەفەرموێت: ((صنفان من أهل النار لم أرهما، قوم معهم سياط كأذناب البقر يضربون بها الناس، ونساء كاسيات عاريات)) داوا لە خوا دەکەم هەرگیز نەبیتە ئەو جۆرە، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە وە داوا لە خوا دەکەم لە دونیا و قیامەتدا دامانپۆشێت ...

نزیکبوونەوەی ڕۆژگار و کەمبوونەوەی کار و زۆربوونی چروکی و ڕەزیلی

لە نیشانەکانی قیامەت: نزیك بوونەوەی ڕۆژگار...

ئیمامی (البخاری) لە (صحیح)[1] ەکەیدا ریوایەتی کردووە لە فەرموودەی (أبو هریرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتی یقبض العلم وتکثر الزلازل و یتقارب الزمان ...)) واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو زانیاری هەڵنەگیرێت و بومەلەرزە زۆر نەبێت و رۆژگار نزیك نەبێتەوە ...)) لە ریوایەتێکی تردا هاتووە ((یتقارب الزمان، وینقص العمل، ویلقی الشح)) واتە: رۆژگار نزیك دەبێتەوە و کارکردن کەم دەبێتەوە و چرووکی زۆر دەبێت)) .

نیشانەی یەکەم: لەم فەرموودەیەدا ((تقارب الزمان))... ئایا مانای ئەو فەرموودەیە چییە ((حتی یتقارب الزمان))؟ من مانای ئەم فەرموودەیە بە فەرموودەیەکی تری پێغەمبەری خواﷺ روون دەکەمەوە، چەند جوان و قەشەنگە کەوا هەموو قسەکانمان قسەی پێغەمبەری خوابن ﷺ! ؟

لە (مسند) ی ئیمامی ئەحمەد و (صحیح) ی ابن حبان و جگە لەوان بە سەنەدێکی (صحیح)[2] هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو هریرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتی یتقارب الزمان، فتکون السنة کالشهر، ویکون الشهر کالجمعة، وتکون الجمعة کالیوم، ویکون الیوم کالساعة، وتکون الساعة

١ـ أخرجه البخاري كتاب الاستسقاء باب ما قيل في الزلازل و الأيات (١٠٣٦)، وكتاب الأدب، باب حسن الخلق والسخاء و ما يكره من البخل (٦٠٣٧).

٢ـ أخرجه أحمد (٥٣٧/٢، ٥٣٨)، وابن حبان في ((صحيحه)) (٦٨٤٢)، وأبو يعلى في ((مسنده)) (٦٦٨٠) من حديث أبي هريرة ﷺ.

وله شاهد عن أنس ﷺ أخرجه الترمذي، كتاب الزهد، باب ما جاء في تقارب الزمان (٢٣٣٢)، وصححه العلامة الألباني في ((صحيح الجامع)) (٧٤٢٢).

کاحتراق السعفة الخوصة)) واتە: قیامەت ڕوونادات تاوەکو ڕۆژگار نزیك نەبێتەوە،جا ساڵێك وەکو مانگێك دەبێت و مانگێك وەکو هەفتەیەك دەبێت و هەفتەیەك وەکو ڕۆژێك دەبێت و ڕۆژێك وەکو کاتژمێرێك دەبێت وە کاتژمێرێکیش وەکو سوتاندنی سەعاف دارەخورمایەك دەبێت)) صەڵات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات، جا ئەم نیشانەیە ڕووی داوە ئێمە پێش چەند ڕۆژێکی کەم ڕۆژووی مانگی ڕەمەزانمان دەگرت ئا ئەوەتا ئێستا چاوەڕوانی ڕەمەزانێکی تر دەکەین، هەروەها ساڵێك وەکو مانگێکی لێ دێت ! خاوەن کارێك یان خاوەن پیشەیەك یان خاوەن نوسینگەیەك دەردەچێت، هەرکە دەردەچێت و دەچێتە سەر کارەکەی گوێی لەبانگی نیوەڕۆ دەبێت،هەر کە کاغەزەکان ئەمدیو ئەودیو دەکات و دەست بەهەر کارێك دەکات دەبینی کاتەکە وا تەواو بووەو کاتژمێرەکەش ڕۆیشت و ڕۆژەکەیش بە دوایدا تەواو بوو ... الله أكبر.

هەفتە وەکو ڕۆژ وایە، ڕۆژیش وەکو کاتژمێرە، کاتژمێریش هیچ نییە وەکو ئەوەیە گەڵای دارەخورمایەك کەوتە خوارەوە و سووتا.

ئەم نزیك بوونەوە سەیرە بۆ وای لێهاتووە؟

زاناکان لەم بابەتەدا چەند ڕایەکیان هەیە: گرنگترین ڕا لەو ڕایانەدا کەوا دڵم پێی ئارام بێت و نەفسم پێی ڕازی بێت: نەمانی بەرەکەتە لە کاتەکاندا، واتە: بەرەکەت لە کاتەکاندا کەم بووەتەوە، وە لە کارەکاندا ! ئایا تاوانی ئێمە لەوەدا چییە؟ وا مەڵێ... ئێمە هۆکارین، چۆن؟ ! بە تاوان و سەرپێچییەکانمان، ئایا چارەسەر چییە و کار چییە؟ بە دوو شت: ئەوانیش ئیمان و تەقوایە .

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿وَلَوْ أَنَّ أَهْلَ الْقُرَىٰ آمَنُوا وَاتَّقَوْا لَفَتَحْنَا عَلَيْهِم بَرَكَاتٍ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ﴾ الأعراف: ٩٦، واتە: ئەگەر خەڵکی ئەو گوند و شارانە بڕوایان هێنابا و لە خوا ترسیان بووبا و کاریان بە بەرنامەی ئەو کردبا ئێمەش دەرگای گشت خێر و پیتێکی ئاسمان و زەوییمان بە ڕوویاندا واڵا دەکرد)).

جا سەر زەوی هەموو پڕە لە خەیر و بەرەکەت و نیعمەت،ئاڵتونی تێدایە،فوسفات و منجنیز و نەوتی تێدایە و هەروەها بەرەکەت لەئاسمانەوە

دادەبەزێت لەڕەحمەت و باران و خەیرات، بەڵام بەرەکەتی تێدا نەماوەو هەڵگیراوەو لاواز بووە و کەم بووەتەوە... دەتەوێت شەو هەستی بۆ شەونوێژ کەچی بەرەکەت لە کاتەکەدا نابینیتەوە, دەتەوێت پەیوەندی خزمایەتی بگەیەنیت کەچی بەرەکەت لە کاتەکەدا نەماوە، دەتەوێت کارێك ئەنجام بدەیت کەچی کات نییە، جا بە شێوەیەکی دیار و ئاشکرا بەرەکەت نەماوە! پێغەمبەری خوا ﷺ ڕاستی فەرمووە کاتێك دەفەرموێت: ((لا تقوم الساعة حتى يتقارب الزمان)).

بەڵام چۆن جارێکی تر بەرەکەت دەگەڕێتەوە بۆ کار و تەمەن و وشە و حاڵ و ماڵ و تەندروستیمان؟ وەڵامەکەی هەر ئەوەیە کە باسم کرد بە ئیمان و تەقوا .

بەڵام ئیمان تەنها وشەیەك نییە — داوا لە خوا دەکەم ئیمان بە قسمەتی ئێمە و ئێوە بکات — جا ئیمان بریتییە لە: وتن بە زمان و باوەڕهێنان بە دڵ و کارکردن بە ئەندام و پەلەکان . وە تەقواش بریتییە لە: دین و پرۆگرام و بەرنامە، چونکە تۆ ڕۆژوو ناگریت تەنها لە بەر تەقوا نەبێت و حەج ناکەیت تەنها لە پێناوی تەقوادا نەبێت و صەدەقە بە هەزاران نادەیت تەنها لە پێناوی تەقوادا نەبێت هەموو پەرستنەکان لە پێناوی تەقوا ئەنجام دەدرێت چونکە مەبەست لە دروست کردنی هەموو دروستکراوەکان تەنها پەرستنە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا خَلَقْتُ ٱلْجِنَّ وَٱلْإِنسَ إِلَّا لِيَعْبُدُونِ﴾ الذاريات: ٥٦، واتە: من هەر بۆیە جنۆکە و ئادەمیزادم دروست کردووە بم پەرستن و بمناسن)) .

بەڵام ئایا دەزانی مەبەست لە پەرستن تەقوایە؟ بەڵێ... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱعْبُدُوا۟ رَبَّكُمُ ٱلَّذِى خَلَقَكُمْ وَٱلَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ لَعَلَّكُمْ تَتَّقُونَ﴾ البقرة: ٢١، واتە: ئەی خەڵکینە! تەنها پەروەردگاری خۆتان بپەرستن کە ئێوە و پێشووەکانی ئێوەی لە نەبوون دروستکردووە چونکە ئاوا پەرستنێك هێزی پارێزگاری دروست دەکا و بەڵکو ئێوەش خۆ بپارێزن)).

کەوابوو بە تەقوا و ئیمان بەرەکەت دادەبزێتە سەر تەمەن و سامان و خواردنەکانمان، جا هۆی نەمانی ئەم هەموو بەرەکەتانە تەنها تاوان و سەرپێچی

خۆمانە، ئەگەر گەڕاینەوە و لە لای پەروەردگارمان تەوبەمان كرد ئەوا بەرەكەت لە ژێر پێمانەوە هەڵدەقوڵێت و لە ئاسمانەوە بەرەكەتمان بۆ دادەبەزێت...

لە سەردەمێك لە سەردەمەكاندا دەنكە گەنمێكیان لە ناو سنوقێكی شووشەدا دەزیوەتەوە بە قەد ناوكە خورمایەك بووە و لە ژێری نوسراوە: ئەم گەنمە لە سەردەمی بەرەكەتدا لە زەوییەوە سەوز بووە، جارێكی تر بەرەكەت دادەبەزێتەوە (انشاء الله) جا بۆیە بێ هیوا و بێ ئومێد مەبە...

بەڵام ئەم بەرەكەتە لە سەردەمی پێغەمبەری خواعیسادا دەبێت (علی نبینا وعلیه أفضل الصلاة والسلام)، من باسی ئەم بابەتە دەكەم بە درێژی -انشاء الله- لە كاتی باسكردنی دابەزینی عیسا ی كوڕی مەریەمدا عليه السلام چونكە پێغەمبەری خوا ﷺ تەنانەت باسی ئەو جلوبەرگەی عیسای كردووە كاتێ لە ئاسمانەوە پێوەی دادەبەزێت،- انشاء الله- باسی ئەوە بە درێژی دەكەم لە جێگەی خۆیدا.

جا لێرەوە دەڵێین: ئەو نیشانەیە رویداوە بە شێوەیەك كەوا دڵەكەت پڕ دەكات بە خۆشەویستی و باوەڕ بە پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ.

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((لا تقوم الساعة حتى يتقارب الزمان، وينقص العمل))، واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەكو رۆژگار نزیك دەبێتەوە و كاركردن كەم دەبێتەوە)) ئاه ه... بە راستی ئەمە كێشەكەیە... دەبینی رەفی كتێبخانەكەمان پڕ دەكەین لە چەندان بەرگی كتێب (مجلدات)، كتێبی ئەوتۆمان هەیە كە پێشینەكانمان نەیانبووە بەڵام كێشەكە كێشەی تیۆر نییە !كەوابوو كوا كاركردن؟! كار كردن كەم بووەتەوە، ئەوەیشە نیشانەیەكە لە نیشانەكانی قیامەت، دڵنیابە كەوا پێغەمبەری خوا ﷺ راستی فەرمووە دەربارەی هەر شتێك لە خودای گەورەوە كە دەربارەی ئەم دینە هاتبێت ﴿ وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ ﴾ النجم: ٣، واتە: قسەو گوفتاری(پێغەمبەر) لەرووی هەواوهەوەسەوە نییە))، بۆیە كاتێك بەراوردێك دەكەیت لەنێوان كار و كردەوەكانی ئێمەو كارو كردەوەكانی پێشینەكانمان ئەواكەلێنێكی گەورەو جیاوازییەكی زۆر دەبینی بەقەد نێوان زەوی و ئاسمانەكان، دەبینی ئەوان قسەكانیان كەم بووە،بەڵام كردەوەكانیان زۆر بوو وە

ئێمە قسەکانمان زۆر زۆرن کەچی کردەوەکانمان کەمن .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ أُبَرِّئُ نَفۡسِيٓۚ إِنَّ ٱلنَّفۡسَ لَأَمَّارَةُۢ بِٱلسُّوٓءِ﴾ یوسف: ٥٣، واتە: خۆ هەرگیزیش پاکانە بۆ خۆم ناکەم، چونکە نەفس و دەروون هەمیشە فەرمان بە خراپە دەدا)). داوا لە خوا دەکەم ڕاستی و ڕاستگۆیی بخاتە سەر زمان و کار و کردەوەمان لە هەموو کات و ساتێکدا، بە ڕاستی کاتێ من خۆم بەراورد دەکەم لە گەڵ پێشینە چاکەکانماندا هەست بە سووکی و گومڕاییەکی سەخت دەکەم! بە ڕاستی کار کردن بە شێوەیەکی غەمگین و شەرمەزاری کەم بووەتەوە! بە ڕاستی ئەم دابڕانە بێخێرە لەنێوان وتەو کردەوەکاندا هۆکارێکی زۆر ترسناکە لەهۆکارەکانی دواکەوتن و ریسوایی و زەلیلی و لاوازی ئەم ئوممەتە، چونکە بە ڕاستی –هەر وەکو باسم کرد– جیهان ناتوانێت فەرمانڕەوایی ئێمە بکات ئیللا لە ڕێگای کردار و داهێنان و ڕەوشت و بەرهەم و بەخشینەکەی نەبێت، بەڵێ... زۆر ئەستەمە کە زانایەك حوکم بە سەرماندا بکات لە ڕێگای وانەیەکی چاکەوە یان وتارێکی زرینگەدار یان تەنانەت لە ڕێگای دەیان بەرگی کتێبەوە کە چاپ دەکرێت، بەڵکو دەمانەوێت ئێمە بە کردار شایەتی بۆ ئەم دینە بدەین، چونکە ئیمان بە بێ کردار هیچ بایەخێکی نییە کەوابوو کردار بەشێکە لە ئیمان، پێشینانمان‌﷽ هەرگیز کرداریان لە ئیمان دەرنەدەکرد، جا ئیمان وتەیە بە زمان و باوەڕهێنانە بەدڵ و کردارە بەئەندام و پەلەکان، بۆیە دەبێت ئێمەئەم قسەیە و ئەم باوەڕە بگۆڕینە کردەوەیەکی واقیعی لەسەر زەوی .

پێغەمبەری خوا‌ﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو هریرە)ەوە: ((إن الله لا ینظر إلى صورکم وأموالکم، ولکن ینظر إلى قلوبکم وأعمالکم)) واتە: خوای گەورە تەماشای دیمەن و سامانەکانتان ناکات بەڵکو تەماشای دڵ و کردەوەکانتان دەکات)).

لەگەڵ مندا بیر لەم ئایەتە پیرۆزانە بکەرەوە، هەردەم ئایەتەپیرۆزەکان دێت و

١ـ أخرجه مسلم،کتاب البر والصلة و الآداب،باب تحریم ظلم المسلم و خذله و احتقارهو دمه و عرضه و ماله(٢٥٦٤).

ئیمان و کردار دەکاتە هاوڕێی یەك.

خــوای گــەورە دەفــەرموێت: ﴿وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّٰتٍ﴾ البقرة:٢٥، واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ مژدە بدە بەوانەی کە بڕوایان بە خـوا و پەیامبەر و بە ڕۆژی دوایی هەیە و ئاکارە چاك و پەسەندەکان ئـەنجام دەدەن کـە بێ گومان بەهەشت گەلێکیان بۆ هەیە)) .

خوای گەورە دەفـەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ كَانَتْ لَهُمْ جَنَّٰتُ ٱلْفِرْدَوْسِ نُزُلًا﴾ الكهف: ١٠٧، واتە: بێ گومـان ئەوانـەی ئیمـان و باوەڕیـان هێنـاو کـردەوەی چـاکیان ئـەنجام دا هــەر لــە زووەوە باخــەکانی فیردەوسمــان کردۆتــە جێــی پەزێراییان)).

بەڵکو خوای گەورە لە ئایەتێکی پیرۆزدا کرداری پێش ئیمان خستووە بۆ ئەوەی سەرنجمان بۆ گرنگـی کـردار رابکێشێ و دەڵێـت: ﴿مَنْ عَمِلَ صَٰلِحًا مِّن ذَكَرٍ أَوْ أُنثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهُۥ حَيَوٰةً طَيِّبَةً ۖ وَلَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُم بِأَحْسَنِ مَا كَانُواْ يَعْمَلُونَ﴾ النحل: ٩٧، واتە: هەر کەسێك — لە نێر یان لە مـێ — هـەر کـارێکی چـاك ئەنجام بداو بە ئیمان و باوەڕداریش بێت بەڵێن بێت بیژێنین بە ژیانێکی پـاك، واتـە: بە ژیانێکی بە قەناعەت و بە سەعادەت، بە چاکتریش لەوەی کردوویانـە پاداشـتیان بدەینەوە)) بۆیە دەبێ کردار هەبێت، بەڵکو لە ئایەتێکی پیرۆزی تـردا لـە سـورەتی (الأعراف) خوای گەورە دەفەرموێت لە کۆتـایی ئایەتەکـەدا: ﴿وَنُودُوٓاْ أَن تِلْكُمُ ٱلْجَنَّةُ أُورِثْتُمُوهَا بِمَا كُنتُمْ تَعْمَلُونَ﴾ الأعراف: ٤٣، واتە: (جا کە بەهەشت دەبینن لە لایەن فریشتەکانەوە) بانگ دەکرێن و پێیان دەگوترێ ئـەم بەهەشـتە ئـەو بەهەشـتە بـوو بەڵێنتان پێ درابوو وا ئـەمڕۆ بـە هـۆی (ئـەو کـار و کـردەوە چـاکانەوە لـە دونیـادا ئەنجامتان دان پێتانـدرا بوونـە خـاوەنی، واتـە: بـە هـۆی مانـدوو بـوونی خۆتانـەوە بوو)).

نەوەك لە بەر ئەوەی تێڕوانینتان دەکرد یان خۆتان دەردەخست یان قسەتان دەکرد! هەرگیز وانییە! تێڕوانین چەندە ئاسانە! قسەکردن چەند ئاسانە! بەڵام کێشەکە ئەوەیە کەوا ئەو قسەیە بگۆڕیتە کردەوە، ئەمە کێشەکەیە ... هەرگیز ئەم ئوممەتە بەختیار نابێت لە دونیا و قیامەتدا تاکو ئەم تیۆرە ئیمانییە و ئەم باوەڕەی ناو دڵەکان نەگۆڕێتە واقیعێکی کرداری و بەرنامەی ژیان، هەموو لە جێگەی خۆیدا و لە بواری خۆیدا.

ئێمە نامانەوێت هەموو ئەم ئوممەتە ببنە بانگەوازکار لەسەر مینبەرەکان، یان وانەبێژ لە کەناڵە ئاسمانییەکان، نەخێر هەرگیز... بەڵکو دەمانەوێت هەموو ئەم ئوممەتە ببێتە بانگەوازرکار بۆ دینی خوا بە وتە و باوەڕهێنان و کردەوە لەسەر مینبەری ئەم ئیسلامە گەورە و بڵندە، هەریەکەو لە پێگەکەی خۆی، هەرکەسێ لە جێگەی بەخششەکەی خۆی، تۆ کەسێکی پزیشکی ئەوا لە بوارەکەی خۆتدا داهێنان دابهێنە، تۆ کەسێکی ئەندازیاری لە کارگەکەی خۆتدا داهێنان دابهێنە، تۆ کەسێکی بازرگانی بازرگانییەکەت پێشبخە، هەروەها ئەو دوای پیشەکان بە گوێرەی ئەوەی کە خوای گەورە منەتی کردووە بە سەرتدا لە توانا و وزە و شارەزاییەکەت، بە راستی ئەوە شایەتییەکە هەرکەسێ بیشارێتەوە سوێند بە پەروەردگاری کەعبە ئەوا تاوانبارە، دەبێ ئێستا هەموو موسڵمانێك شایەتی بدات لە پێناوی ئیسلام و دینەکەیدا، ئێستا دەبێت هەموو خوشکێکی موسڵمان ئەو شایەتییە بدات لە پێناوی ئیسلام و دینەکەیدا بە وتە و باوەڕ و کردار... خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنُودُوٓاْ أَن تِلۡكُمُ ٱلۡجَنَّةُ أُورِثۡتُمُوهَا بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ﴾ الأعراف: ٤٣، (لە پێشدا راڤە کرا) .

من پرسیارێك دەکەم... ئایا ئێوە بیلال دەناسن؟ ئەو بیلالەی کە بانگ وێژی پێغەمبەری خوارﷺ بوو... ئەو کۆیلە حەبەشییە کە دینی ئیسلام بۆ ئەو پلە و پایە بڵندە بەرزی کردەوە ... بۆ ئەو جێگە بەرزە ... با رەدی ئەوانە بدەینەوە کەوا گۆرانی بە باڵای ئازادی و دیموکراسییەوە دەڵێن و پێیان بڵێین: بە راستی ئیسلام ئەو دینەیە کەوا یەکسانی لە نێو خەڵکیدا سەپاندووە، لە نێوان کۆیلە و

گەورەکەیدا جیاوازی نەکردووە، ڕێزو کەرامەتی بەخشیوەتە خوا ترسان، خوای گەورەر دەفەرموێت: ﴿إِنَّ أَكۡرَمَكُمۡ عِندَ ٱللَّهِ أَتۡقَىٰكُمۡ﴾ الحجرات: ١٣، واتە: بێ گومان بەڕێزتریشتان لای خوا، ئەوەتانە کە بە تەقواتر و خۆپارێزتر بێت، لە سنوورەکانی خوا نەترازێت)).

تەماشای بیلال بکە... ئایا پێغەمبەری خواﷺ چی بە ئەو دەفەرموێت؟ هەروەکو لە (صحیح البخاری و مسلم)[١] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هریرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((یا بلال حدثني بأرجی عمل عملته في الإسلام، فإني سمعت دف نعليك بين يدي في الجنة)) واتە: ئەی بیلال باسی چاکترین کارێك کە لە ئیسلامدا کردبێتت بۆ بکە، چونکە من گوێم لە دەنگی پێڵاوەکانت بوو لە بەر دەستمدا لە ناو بەهەشتدا)) .

بیلالی کوڕی ڕەباح؟ بەڵێ ... ئەو کەسەی کە لە سەرەتای بانگەوازدا ئازار و ئەشکەنجە دەدرا لەسەر ئەو لمە گەرمەی مەککە و بەردی گەورەیان لەسەر سنگی دادەنا و ئەویش ئەو سرروودە شیرین و خۆشەی دەگوت کە گوێی ڕۆژگاری پڕ کردووە: ((أحد أحد)) پێغەمبەری خواﷺ گوێی لە دەنگی پێلاوەکانی بوو لە بەهەشتدا، بەڵام بە چی شتێك گەیشتووەتە ئەو پلەیە؟ بە کردەوە... جا ئایا ئەو کردارە چییە کەوا بیلال ئەنجامی دەدات؟ تاوەکو لە ڕێگەی ئەوەوە گەیشتبێتە ئەو پایەیە... وە گەیشتە ئەو پلەیە... تا ڕادەیەك کەوا پێغەمبەری خواﷺ گوێی لە دەنگی پێڵاوەکانی ببێت لە بەهەشتدا؟ ئەمە بابەتێکە سوێند بە خوا ئەگەر بیری لێ بکەیتەوە ئەوا عەقڵت لە دەست دەدەیت، تەماشاکە و بزانە کە بیلال چی دەڵێت... کردارێکە ڕەنگە بە بیری زۆربەی برا و خوشکانماندا نەیەت، بریا لەم کارە تێبگەیشتایەن و پاشان هیممەتێك بکەین بۆ جێبەجێکردنی، چونکە ئەم بابەتە بابەتێکی تیۆری نییەو بەس، بابەتێکی قسەو باس نییە هەروەکو باسم کرد... داوا لەخوا دەکەم کە ئیخلاص و وەرگرتنی کردارەکانمان بە نسیب بکات...

١ـ أخرجه البخاري، أبواب التهجد ((باب فضل الطهور بالليل والنهار)) (١١٤٩)، ومسلم كتاب فضائل الصحابة ((باب من فضائل بلال)) (٢٤٥٨).

بیلال گوتی: ((یا رسول الله ﷺ ما عملت عملا أرجی عندي: أني لم أتطهر طهورا في ساعة لیل أو نهار إلا صلیت بذلك الطهور ما کتب لي أن أصلي))، واتە: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ هیچ کردارێك نییە لای من چاکتر بێت لەوەی کە هەر کاتێك دەستنوێژ بشۆرم لە هەر ساتێکی شەو یان ڕۆژدا ئەوا بەو دەستنوێژە چەند رکاتێك نوێژ دەکەم)) .(مەبەستی نوێژی دەست نوێژە).

تەنها ! هەرکە دەستنوێژێك بگرێت بە پێی ئەوەی خوا ویستی لێ بێت نوێژ دەکات، ئەمە ئەو کردارە بوو کە گەیاندییە ئەو پلە و پایەیە؟؟

بەڵێ... لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبي ذر)ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((لا تحقرن من المعروف شیئا، ولو أن تلقی أخاك بوجه طلق)) واتە: هەرگیز چاکە بە کەم مەزانن، هەرچەندە ئەگەر بە بزەیەکەوە بگەیتە برایەکی خۆت)). ڕەنگە کردارێك لای خەڵکی گەورە بێت کەچی لای خوداوەند زۆر سووکە و هیچ کێشێك و بەهایەکی نییە، چونکە خاوەنەکەی لە پێناوی خوادا نەیکردووە،یاخود ڕەنگە کردارێك لای خەڵکی سووك و بێ نرخ بێت بەڵام لای خوداوەند زۆر گەورە و مەزنە... چونکە خاوەنەکەی تەنها لە پێناوی خوادا ئەنجامی داوە ((إِنَّمَا الأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ، وَإِنَّمَا لِكُلِّ امْرِئٍ مَا نَوَى))،[2] واتە: کردەوە و پەرستشەکان تەنها بە نیەتەوە دەبن وە هەموو کەسێکیش تەنها ئەوەی بۆ هەیە کە نیەتی لێ هێناوە)).

کێشەکە کێشەی ڕاستی لە مەبەست و نیەتدایە... ڕەنگە تۆ تەنها جونەیهی بە صەدەقە بدەیت و پێش هەزار جونەیە بکەوێت، بەڵکو پێش یەك ملیۆن جونەیە بکەوێت، چونکە خوای گەورە هیچ کردەوەیەك وەرناگرێت تەنها ئەوانە نەبێت کە تەنها لە پێناوی خۆیدا بووە و ڕاست و ڕێك و پێك بووە واتە: بە گوێرەی ڕێنمایی پێغەمبەری خوا ﷺ بووە.

١ـ أخرجه مسلم، کتاب البر والصلة و الآداب، باب استحباب طلاقة الوجه عند اللقاء)) (٢٦٢٦).

٢ـ أخرجه البخاري کتاب بدء الوحي، باب کیف کان بدء الوحي علی رسول الله ﷺ (١) ومسلم کتاب الإمارة باب قوله ﷺ: ((إنما الأعمال بالنیة)) (١٩٠٧).

تۆ باش دەزانیت کەوا ئافرەتێك چووە دۆزەخەوە بە هۆی پشیلەیەکەوە کە بەندی کردبوو ئەو نە خواردنی دەدایە و نە ئازادی کردبوو بۆ ئەوەی خۆی شتێك پەیدا بکات[1]، کەچی ئافرتێکی داوێن پیس لە داوێن پیسەکانی بەنی ئیسرائیل چووەتە بەهەشتەوە بە هۆی سەگێکەوە کە پێلاوەکەی دەرکردبوو و پڕی لە ئاو کرد و ئاوی پێدا و ئەویش خواردییەوە خوای گەور سوپاسگوزاری بوو وە لە تاوانەکانی خۆش بوو.[2]

چەند مانایەکی جوان و رێك و پێکن ئەگەر مرۆڤایەتی لێی تێبگەن ئەوا ملکەچی فرمانەکانی خوای گەورە دەبوون، بە خۆشەویستییەوە بەرەو لای پێغەمبەری خواﷺ دەهاتن، ئافرەتێك دەچێتە دۆزەخەوە بە هۆی پشیلەیەکەوە و داوێن پیسێك دەچێتە بەهەشتەوە بەهۆی سەگێکەوە! الله أكبر! ! ئەمە یانی چی؟ بەراستی دینەکەمان دینێکی نایاب و بێ وێنەیە .

تەماشای (ربیعە ی کوڕی کعب الاسلمی) بکە... فەرموودەکە لە (صحیح مسلم)[3] دا هاتووە دەڵێت: ((كنت أبيت مع رسول اللهﷺ...)) واتە: هەندێ شەو لای پێغەمبەری خواﷺ دەمامەوە ((قال: فأتيته بوضوئه وحاجته)) واتە: ئاوی دەستنوێژ و پێویستییەکەیم بۆ هێنا)) باش بیهێنە پێش چاوی خۆت، پێغەمبەری خواﷺ لە خەو هەستا، بینی (ربیعە) هەموو پێداویستییەکی بۆ ئامادە کردووە بۆیە پێغەمبەری خواﷺ ڕەنگە ویستبێتی پاداشتی(ربیعە) بداتەوە لەبەر زرنگ و زیتی و تێگەیشتنەکەی، بۆیە پێغەمبەری خواﷺ بە ربیعە دەڵێت: ((سل يا ربيعة " فقلت: أسألك مرافقتك في الجنة . فقال النبيﷺ: أو غير ذلك؟)) واتە: داوا بکە ئەی (ربیعە)... گوتم: داوات لێ دەکەم ببمە هاوڕێت لە بەهەشتدا، پێغەمبەری خواﷺ

١ـ أخرجه البخاري كتاب بدء الخلق، باب خمس من الدواب فواسق، يقتلن في الحرم (٣٣١٨) وكتاب المساقاة ((باب فضل سقي الماء)) (٢٣٦٥)، ومسلم كتاب البر و الصلة و الآداب ((باب تحريم تعذيب الهرة ونحوها من الحيوان الذي لا يؤذي)) (٢٢٤٢) وكتاب السلام ((باب تحريم قتل الهرة)) (٢٢٤٢/١٣٣) من حديث ابن عمر رضي الله عنه، ورواه مسلم من حديث أبي هريرة رضي الله عنه (٢٦١٩).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب بدء الخلق، باب إذا وقع الذباب في شراب أحدكم فليغمسه (٣٣٢١) و (٣٤٦٧)، ومسلم كتاب السلام ((باب فضل سقيا البهائم المحترمة و إطعامها)) (٢٢٤٥) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه.

٣ـ أخرجه مسلم، كتاب الصلاة ((باب فضل السجود و الحث عليه)) (٤٨٩).

گوتی: جگە لەو داوایە ؟)) مەبەستی ئەوەیە هیچ ئاواتێکی ترت نییە؟ ((قلت: هو ذاك)) واتە: گوتم: نەخێر تەنها ئەوە داواکەمە)) هیچ هیوا و ئاواتێکی ترم نییە جگە لەوە، ئایا پێغەمبەری خوا ﷺ وازی لێ هێنا؟ هەرگیز نەخێر ..بەڵکو پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((فأعني على نفسك بكثرة السجود)) واتە: تێبکۆشە بە سوژدە زۆر بردن)) کار بکە و تێبکۆشە... دەبێ سوژدەکانت زۆر بکەیتەوە، دەبێ ملکەچ بوونت زیاتر بکەیتەوە... دەبێ شەو نوێژەکانت زۆرتر بکەیتەوە، دەبێ کار بکەیت و ئەو قسانەی دەیکەیت بگۆڕیتە کردار ..

ئەمە (أبو بكر الصديق) ﷺ، یەکەم پیاوە لەم ئوممەتەدا لە پاش پێغەمبەری خوار لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريره) وە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ پرسیار لە هاوەڵانی دەکات لە پاش نوێژی بەیانی و دەفەرموێت: ((من أصبح منكم اليوم صائما؟)) قال أبو بكر ﷺ: أنا، قال: ((فمن تبع منكم اليوم جنازة؟)) قال أبو بكر ﷺ: أنا، قال: ((فمن أطعم منكم اليوم مسكينا؟))قال أبو بكر ﷺ: أنا، قال: ((فمن عاد منكم اليوم مريضا؟)) قال أبو بكر ﷺ: أنا، فقال رسول الله ﷺ: ((ما اجتمعن في امرئ، إلا دخل الجنة))، واتە: کێ لە ئێوە ئەمڕۆ بە ڕۆژووە؟ ئەبو بەکر فەرمووی: من، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: کێ لە ئێوە ئەمڕۆ شوێنی جەنازە کەوتووە؟ ئەبو بەکر فەرمووی: من، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: کێ لە ئێوە ئەمڕۆ نانی هەژارێکی داوە؟ ئەبو بەکر فەرمووی: من، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: کێ لە ئێوە ئەمڕۆ سەردانی نەخۆشی کردووە؟ ئەبو بەکر فەرمووی: من، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ئەو ئاکارانە لە هیچ کەسێکدا کۆ نابێتەوە ئیللا دەچێتە بەهەشتەوە)) .

تەماشای ئەو هەموو کارە بکە لە یەك ڕۆژدا! ئەوە(أبو بكر الصديق)ە کەچی هەرگیز نەیدەگوت: من پیاوی یەکەمم لەم ئوممەتەدا ومن موژدەی بەهەشتم پێ دراوەو چیتر دانیشیت و پشوو بدات! نەخێر ..چونکە ئەو نەگەیشتووەتە ئەو

---

[1] ـ أخرجه مسلم، كتاب الزكاة، ((باب من جمع الصدقة و أعمال البر)) (١٠٢٨)، وهو في كتاب فضائل الصحابة باب فضائل أبي بكر ﷺ.

پایەیە تەنها لە ڕێگای کردارەوە نەبێت و لە گەڵ ئەو باوەڕەی کە بە بتەوی لە دڵیدا جێگیر بوو وە هیچ کەس نەگەیشتووەتە ئەو لوتکەیە تەنها ئەو نەبێت .

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبـو هريـره) وە: ((مـن أنفـق زوجـين في سـبيل الله، نـودي مـن أبـواب الجنة: يا عبد الله هذا خير، فمن كان من أهل الصلاة دعي من باب الصلاة، ومن كان مـن أهل الجهاد دعي من باب الجهاد، ومن كان من أهل الصيام دعـي مـن بـاب الريـان، ومـن كان من أهل الصدقة دعي من باب الـصدقة"، فقـال أبـو بكـر ﷺ: بـأبي أنـت وأمـي يـا رسول الله ما على من دعي من تلك الأبواب من ضرورة، فهل يدعى أحد مـن تلـك الأبـواب كلها، قال: " نعم وأرجو أن تكون منهم))

لەریوایەتێکی تردا کە (ابن حبان) ڕیوایەتی کردووە بە سەنەدێکی (صـحیح)[2] لـە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ پێـی فـەرمووە: ((نعـم و أنـت هو يا أبو بكر)) واتە: بەڵێ، تۆ ئەو کەسەی ئەی ئەبو بەکر)).

بزانـە کـەوا ئـەم کێـشەیە تـەنها کێـشەی هیـوا و ئـاوات نییـە... خـوای گـەورە دەفـــەرموێت: ﴿ لَيْسَ بِأَمَانِيِّكُمْ وَلَآ أَمَانِيِّ أَهْلِ ٱلْكِتَٰبِ ۗ مَن يَعْمَلْ سُوٓءًا يُجْزَ بِهِۦ ﴾ النساء: ١٢٣، واتە: پاداش و بەرزونزمکردن و بەڵێنەکانی خوا نە بە ئـاوات و ئارەزووی ئێوەیـە ئـەی موسـڵمانان! نـە بـە ئـاوات و ئـارەزووی خاوەننامەکانیـشە بەڵکو بە هەوڵ و تێکۆشان و گوێڕایەڵی کردنی خوایە)).

ئـەوەتا پێغەمبـەری خـواﷺبـە (فاطمـة الزهـراء) و بیلبلـەی چـاوەکانی و جگـەر گۆشە و خۆشەویستی دڵەکەی و خۆشەویستی ئێمەی موسڵمانان دەفـەرموێت: ((یـا فاطمة بنت محمد، سليني ما شئت لا أغني عنـك مـن الله شـيئا)) واتـە: ئـەی فاطمـة ی کچی محمد، هەر شتێك ویستت لە سەرە داوام لێ بکە دڵنیابـە کـە هـیچ قازانجێکت

---

[1] ـ أخرجه البخاري كتاب الصوم ((باب الريان للـصائمين)) (١٨٩٧)، ومـسلم كتـاب الزكـاة ((بـاب مـن جمـع الصدقة و أعمال البر)) (١٠٢٧).

[2] ـ أخرجه ابن حبان في (٠صحيحه)) (٦٨٦٧) ولفظه: أنه ﷺ قال: ((يدخل الجنة رجل فلا يبقـى أهـل دار و لا أهل غرفة إلا قالوا: مرحبا مرحبا إلينا إلينا))، فقال: أبو بكر: يا رسول الله، ما ترى علـى هـذا الرجـل مـن ذلـك اليوم؟ قال: ((أجل و أنت هو يا أبا بكر)).

پـێ ناگەیـەنم لـە لای خـوای پـەروەردگار)) وە فەرموودەکـە لـە هـەردوو کتـێبی (صحیح)[١] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريره) وە.

لە (صحیح مسلم)[٢] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبـو هريـره) وە کـەوا پێغەمبـەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((.. ومن أبطأ به عمله لم يسرع به نسبه))، واتە... هەرکەسێك کردەوەکانی دوای بخەن ئەوا ڕەچەڵەکەکەی پێشی ناخات).

مـن لێـرەدا جـەخت لەسـەر بابـەتی کـارکردن دەکـەم – داوا لـە خـوا دەکـەم ڕاستگۆیی بە نسیبی ئێمە و ئێـوە بکـات – چـونکە ئـەم ئوممەتـە هـەرگیز ڕزگـاری نابێت و لە دونیادا لە نێو ئوممەتەکانی سەر زەویدا و لـە دوا ڕۆژدا لـە بـەر دەسـتی خوای گەورەدا ئیللا بە کردەوەی چاك نەبێت . . تەنها بەوە نەبێت ئـەو زانیارییـەی کە گوێبیستی بوویت و فێری بوویت بیگۆڕیتە واقعێکی کرداری و بەرنامەی ژیان .

قسەکردن دەربارەی کار و کردەوە باسێکی دوور و درێژە وە ئێمـەیش لەوپـەڕی پێویـستیداین بـۆ ئـەو کـارە... چـونکە بـە ڕاسـتی کێـشەکە لەوەدایـە کـەوا ئێمـە دابڕانێکی زۆر ترسناك دەبینین لە نێوان وتە و کردەوەدا، ڕەنگە تەماشـای مرۆڤێـك بکەیت و سەرسام بیت بە قسەکانی و لە گەڵ قسە خۆشەکانیدا تێکەڵ بیت بەڵام لە یەکەم گۆڕەپانی کاردا خاوەنی ئەو هەموو قسە خۆشانە تێبکەوێت، ئەگەر کاتێ بە دەرهەم و دینار مامەڵەت لە گەڵدا بکات سەرسام دەبیت و دەڵێیت: کوا هەموو ئـەو قسانەی کە دووبارەی دەکردەوە ! ؟ دابڕان لە نێوان وتە و کاردا! ئەمەیشە دڵـەکان پڕ دەکات لە دووڕوویی ! !

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لِمَ تَقُولُونَ مَا لَا تَفۡعَلُونَ ۝٢ كَبُرَ مَقۡتًا عِندَ ٱللَّهِ أَن تَقُولُواْ مَا لَا تَفۡعَلُونَ﴾ الصف: ٢ـ ٣، واتە: ئـەی ئەوانـەی باوەڕتان هێناوە ! بۆچی شتێ دەڵێن و ڕەفتاری پێ ناکەن؟ (٢)خوا لـە لای سـەختە کە شتێ بڵێن و کاری پێ نەکەن ! (٣))).

١ـ أخرجه البخاري كتاب الوصايا ((باب هل يدخل النساء والولد في الأقارب)) (٢٧٥٣)، ومسلم كتاب الإيمان باب في قوله تعالى (({وَأَنذِرۡ عَشِيرَتَكَ ٱلۡأَقۡرَبِينَ} (٢١٤) سورة الشعراء)) (٢٠٤)

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الذكر والدعاء ((باب فضل الاجتماع على تلاوة القرآن و على الذكر)) (٢٦٩٩).

خــوای گــەورە دەفــەرموێت ﴿أَتَأْمُرُونَ ٱلنَّاسَ بِٱلْبِرِّ وَتَنسَوْنَ أَنفُسَكُمْ وَأَنتُمْ تَتْلُونَ ٱلْكِتَٰبَ ۚ أَفَلَا تَعْقِلُونَ﴾ البقرة:٤٤، واتە: ئاخۆ کەی ڕاستە ئێوە فەرمانی چاکە بە خەڵکی بدەن کەچی وا خۆتان لە بیردەکەن و گوێ نادەن؟ و لە کاتێکدا بۆ خۆشتان کتێبی تەورات دەخوێننەوە و بەردەوام دەوری دەکەنەوە و خوێندەوارن؟! داخۆ بیرێکی ورد و تیژ بە کار ناهێنن و ژیرنابن و لەو کارە ناپەسەندانە ناگەڕێنەوە؟!)).

کوا ڕاستی لە وتەکاندا؟ کوا ڕاستی لە کارەکاندا؟ کوانێ وەفا و پەیمان پارێزی؟ کوا سپاردە؟ کوا پیاوەتی؟ کوا خانەدانی؟کوا جوامێری؟کوا کردار؟کوا ڕەوشتی پێغەمبەرﷺلەناو ئەم ئوممەتەدا؟بەڵێ...دەبێت وتە و کردەوە یەك بگرن و جووت بن.

ئیمامی (البخاري و مسلم) [١] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (أسامە ی کوڕی زید)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((یؤتی بالرجل یوم القیامة، فیلقی في النار، فتندلق أقتاب بطنه، فیدور بها کما یدور الحمار بالرحی، فیجتمع إلیه أهل النار، فیقولون: یا فلان ما لك؟ ألم تکن تأمر بالمعروف، وتنهی عن المنکر؟ فیقول: بلی، قد کنت آمر بالمعروف ولا آتیه، وأنهی عن المنکر وآتیه)) واتە: کەسێك دەهێنن لە ڕۆژی قیامەتدا و فڕێ دەدرێتە ناو ئاگرەوە، هەموو ڕیخۆڵەکانی ناو سکی لە جێگەی خۆی دەردەچن، جا پێوەی دەسوڕێتەوە هەروەکو گوێدرێژ بە دەستاڕدا بسوڕێتەوە، جا ئەهلی دۆزەخی لەسەر کۆ دەبێتەوە و دەڵێن: ئەی فلان ئەوە چیتە؟ ئایا تۆ نەبووی فەرمانت پێ دەکردین بە چاکە و نەهیت دەکردین لە خراپە؟ ئەویش دەڵێت: بەڵێ، من فەرمانم بە ئێوە دەکرد و خۆم ئەنجامم نەدەدا و نەهیم دەکرد لە خراپە و کەچی خۆم ئەنجامم دەدا)) .

لە ئەسەردا هاتووە لە ئیمامی (عەلی)ەوە — هەرچەندە لە بەر سپاردەی

---

١ ـ أخرجه البخاري کتاب بدء الوحي ((باب صفة النار و أنها مخلوقة)) (٣٢٦٧)، وکتاب الفتن ((باب الفتنة التي تموج کموج البحر)) (٧٠٩٨)، ومسلم کتاب الزهد والرقاق ((باب عقوبة من یأمر بالمعروف ولا یفعله، ونهی عن المنکر و یفعله)) (٢٩٨٩)

زانستی (الأمانة العلمية) لە سەنەدەکەدا (ضعف)[١] هەیە — دەڵێت: ((يا حملة العلم، اعملوا به، فإنما العالم من عمل بما علم، ووافق علمه عمله، وسيكون أقوام يحملون العلم لا يجاوز تراقيهم، يخالف عملهم علمهم و تخالف سريرتهم علانيتهم،، يجلسون حلقا، فيباهي بعضهم بعضا، حتى إن الرجل ليغضب على جليسه أن يجلس إلى غيره ويدعه، أولئك لا تصعد أعمالهم في مجالسهم تلك إلى الله)) واتە: ئەی ئەوانەی کە زانست و زانیارییان هەڵگرتووە، بەو زانستە کار بکەن، چونکە زانا ئەو کەسەیە کە کار بە زانستەکەی دەکات، زانست و کردەوەکەی وەکو یەك بوون، چەند کۆمەڵێك پەیدا دەبن کە زانستەکەیان ناگاتە دەفەی شانیان، کارەکەیان لە گەڵ کردەوەکانیاندا جیاوازە، نهێنییەکانیان لە گەڵ ئاشکراکانیاندا جیاوازە، بە شێوەی بازنە دادەنیشن، خۆیان بە سەر یەکتردا دەردەخەن، تاکو وای لێ دێت کەسێکیان پەست دەبێت لەوەی لە گەڵیدا دانیشتووە بە هۆی ئەوەی کە لە گەڵ کەسێکی تردا دادەنیشێت یان وازی لەم هێناوە، جا ئەوانە کردەوەکانیان لە مەجلیسەکانیانەوە بۆ لای خوا بەرز نابێتەوە)).

لەگەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ لای فەرموودەکە: ((لا تقوم الساعة حتى يتقارب الزمان، وينقص العمل))، واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو ڕۆژگار نزیك دەبێتەوە و کارکردن کەم دەبێتەوە)) باسی کارکردن باسێکی دوور و درێژە، بەلام من نامەوێ باسەکە درێژ بکەمەوە، چونکە نیشانەکان زۆرن، داوا لە خوا دەکەم کە ڕاستگۆییمان بە نسیب بکات لە وتە و کردار و هەموو حاڵەتێکدا هەر ئەو پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

نیشانەی سێیەم لە فەرموودەکەدا ئەوەیە: دەفەرموێتﷺ: ((ويلقى الشح)) ئایا مانای (الشح) چییە؟ (الشح) مانای چرووکی و پیسکەیی یە و زۆر لە ڕەزیلی توندترە و لەو زیاتر ڕێ لە خاوەنەکەی دەگرێت بۆ بەخشین[٢]... خۆتانیش دەزانن:

١ـ أخرجه الخطيب في ((الجامع لأخلاق الراوي و آداب السامع)) (٣٢)، وفي الاقتضاء (٩)، والدارمي (١/١٠٦)، وابن عبدالبر في ((جامع بيان العلم و فضله)) (١٢٣٧).

٢ـ راجع ((اللسان)) لابن منظور (٧/٤٢ مادة شحح) و ((القاموس المحيط)) (٢٨٩) للفيروز آبادي.

ڕەزیلی (البخل) ئەو نەخۆشییە پیس و نابوت و ڕیسوایەیە، جا چرووکی (الشح) لەو پیستر و ترسناکترە ! بەڵێ... جیاوازیان چییە؟ کەسی ڕەزیل (بخیل) ئەو کەسەیە کە: ڕەزیلی دەکات لەخەرجکردنی ئەو فەرزەی کە خوای گەورە لەسەری فەرز کردووە لەزەکات و صەدەقە، کابرایەك ڕەزیلە حەقەکەی خوای گەورە لە سامانەکەی دەرناکات، دەستەکانی خۆی توند گرتووە پارە بۆ خۆیشی خەرج ناکات و بۆ خێزان و منداڵەکانیشی... کەچی خەیرێکی زۆری پێیە، خوای گەورە رزقەکەی فراوان کردووە بەڵام منداڵەکانی لە تەنگانە و هەژاریدا دەژین ئەمە مانای ڕەزیلییە (بخل)ە، دەڵێت: من لەوە دەترسم ئەگەر زەکات لە سەروەت و سامانەکەم دەرکەم ئەوا کەم دەبێتەوە، سوێند بە خوا چەندەها جار پرسیارم لێ دەکرێت: ئایا پێویستە لە سەرم هەموو ساڵێك زەکاتی سامانەکەم دەرکەم!؟ ئایا لە هەموو هەزار جونەیە بیست و پێنج جونەیە دەرکەم؟!! بەڵێ، براکەم، کێیە ئەو کەسەی کە ڕێزی لێ گرتووی و نیعمەتی ڕژاندووە بە سەرتدا و فەزڵی خۆی پێت داوە؟.

خوای گەورە بەم سامانە رزقی تۆی داوە و دەیەوێ خۆتی پێ پاك بکەیتەوە و بۆ ئەوەی ئەم سامانە گەشەی پێ بدەی و پەرە بسێنێ، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿خُذْ مِنْ أَمْوَٰلِهِمْ صَدَقَةً تُطَهِّرُهُمْ وَتُزَكِّيهِم بِهَا﴾ التوبة: ١٠٣، واتە: لە سامانەکەیان زەکات و سەدەقەیە وەرگرە دڵ و دەروونیانی پێ پاکەوەکە هەتا لە گوناهەکانیان پاك ببنەوەو چاکەکانیان فراوان ببێ و دەشگەنە پلەی هەرە بەرز)).

خوای گەورە هیچ پێویستی بەو پارەیە نییە کە خۆی پێی بەخشیوین، بەڵکو لە فەرموودەیەکدا هاتووە کە ئیمامی (البخاری و مسلم) [1] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەیەکی (أبو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((قال الله تبارك وتعالى: يا ابن آدم أَنْفِقْ أُنْفِقْ عليك)) واتە: خوای گەورە فەرموویەتی: ئەی بەنی ئادەم خەرج بکەو ببەخشە ئەوا منیش پێت دەبەخشم)).

١ـ أخرجه البخاري في كتاب التفسير، باب قوله ﴿وَكَانَ عَرْشُهُۥ عَلَى ٱلْمَآءِ﴾ هود: ٧، (٤٦٨٤)، ومسلم كتاب الزكاة ((باب الحث على النفقة و تبشير المنفق بالخلف)) (٩٩٣)

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا هاتووە لە (ابو هریرە) وە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ما من یوم یصبح العباد فیه، إلا ملكان ینزلان، فیقول أحدهما: اللهم أعط منفقا خلفا، ویقول الآخر: اللهم أعط ممسكا تلفا))، واتە: هیچ ڕۆژێك بە سەر بەندەکاندا تێپەڕ نابێت ئیللا دوو فریشتە دادەبەزن و یەکێکیان دەڵێت: خودایە ئەوەی کە دەبەخشێت جێگەی بۆ پڕبکەرەوە، ئەویتر دەڵێت: خودایە ئەوەی کە دەستی خۆی گرتووە سامانەکەی بفەوتێنە)).

کەوابوو کەسی ڕەزیل (بخیل) ئەوەیە کە ڕەزیلی دەکات لەوەی لە بەر دەستیدا لەو پێویستییەی کە لە سەرییەتی یان لەو زەکاتەی کە لە سەری فەرز کراوە لە سامانەکەیدا وە یان بە خەرجکردنی ئەو پارە پێویستە لەسەر خێزان و منداڵەکانی، بەڵام کەسی چرووك و پیسکە (الشحیح) لەو پیسترە ! بۆ؟ چونکە کەسی چرووك (شحیح) ڕەزیلی دەکات لەوەی خۆی وە تەماحی سامانی خەڵکی تریش دەکات، جا ئەو ڕەزیل و چرووکە لە هەمان کاتدا، ئەو تەنها بەوەوە ناوەستێت کە نایەوێت ببەخشێت، بەڵکو دەیەوێ ئەوەی لە دەستی خەڵکی تردایە بۆ ئەو بێت، تەماشاکە، خوای گەورە چی دەفەرموێت؟. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفۡسِهِۦ فَأُوْلَٰٓئِكَ هُمُ ٱلۡمُفۡلِحُونَ﴾ الحشر: ٩، واتە: هەرکەسێ لە سیفەتی ڕژدی دەروونی خۆی بپارێزێ، واتە: هەرکەسێ خوی بپارێزی لە چرووکی دەروونی جا ئەوانەن برەوەکان .)) واتە: ئەو کەسەی کە خوای گەورە لە چرووکی نەفسی خۆی بیپارێزی ئەوا ئەو کەسەیە کە لە دونیا و دوا ڕۆژدا سەرفەراز و سەرکەوتوو بووە بۆیە هەرگیز باوەڕ و ڕەزیلی لە دڵی هیچ بەندەیەکدا کۆ نابێتەوە، هەروەکو (النسائی) لە (سنن)ەکەیداو (ئەحمەد) لە(مسند)[٢] ەکەیدا ریوایەتیان کردووە لە

١ـ أخرجه البخاري كتاب الزكاة، باب قوله تعالى﴿فَأَمَّا مَنۡ أَعۡطَىٰ وَٱتَّقَىٰ﴾ الليل: ٥، (١٤٤٢)، و مسلم، كتاب الزكاة، باب في المنفق والممسك (١٠١٠).

٢ـ أخرجه أحمد (٢/ ٢٥٦، ٣٤١، ٤٤١)، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (٢٨١) والنسائي، كتاب الجهاد، باب فضل من عمل في سبيل الله على قدميه (٦ / ١٢-١٤) و حسنه العلامة الألباني في ((صحيح النسائي))، وصححه في ((الأدب المفرد)).

فەرموودەی (أبو هريره) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((... ولا يجتمعان في قلب عبد: الايمان والشح)) واتە: ..لە دڵی هیچ بەندەیەکدا باوەڕ و چرووکی کۆ نابێتەوە)) وە لە ریوایەتێکی تاردا هاتووە: ((لا يجتمع شح و ايمان في قلب رجل مسلم)) واتە: چرووکی و باوەڕ لە دڵی کەسی موسڵماندا کۆ نابێتەوە) .

جا رزگار بوون و دەربازبوون لەوەدایە کەوا کەسێك خوای گەورە لە چرووکی (شح) بیپارێزێ، لەو ئاکارە پیس و نابووت و قێزەونە ! !

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (ابن عمر) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا حسد إلا في اثنين)) واتە: ئێرەیی دروست نییە تەنها لە دوو شتدا نەبێت)) وە مەبەست لە ئێرەیی (الحسد) لێرەدا (الغبطة)[2] یە وە مانای ئەوە نییە کەوا کەسێك ئاواتە خواز بێت سامانی خەڵکی تر نەمێنێ، بەڵکو (الغبطة) ئەوەیە کەوا ئاواتە خواز بیت خوای گەورە ئەو دوو شتەت پێ ببەخشێت کەوا بە خاوەنی ئەو دوو نیعمەتەی بەخشیوە، ئایا ئەو دوو شتە چین؟

پێغەمبەری ئەکرەمﷺ دەفەرموێت: ((لا حسد إلا في اثنتين: رجل آتاه الله القرآن فهو يتلوه آناء الليل وآناء النهار، ورجل آتاه الله مالا فهو ينفقه آناء الليل وآناء النهار)) واتە: ئێرەیی دروست نییە تەنها لە دوو شتدا نەبێت، کابرایەك خوای گەورە فێری قورئانی کردووە و ئەویش بە شەو ڕۆژ دەیخوێنێتەوە، کابرایەك خوای گەورە سامانێکی پێ بەخشیوە و ئەویش بە شەو و بە ڕۆژ لێی دەبەخشێت)).

ئەی پەروەردگارمان ئێمەیش بگێڕە لەو دوو کۆمەڵە... ئەمە ئەو کەسەیە کە خۆزگە بە خەڵکی تر دەخوازێت، کەسێك کەوا خوای گەورە نیعمەتەکانی خۆی ڕژاندووە بە سەریدا و رزق و ڕۆزی فراوان کردووە و ئەویش بە شەو و بە ڕۆژ لێی

١ـ أخرجه البخاري، كتاب التوحيد، ((باب قول النبي ﷺ رجل آتاه الله القرآن)) (٧٥٢٩)، ومسلم كتاب صلاة المسافرين و قصرها، ((باب فضل من يقوم بالقرآن))(٨١٥).

٢ـ قال النووي في ((شرح مسلم)) (٣ / ٣٥٩): ((قال العلماء: الحسد قسمان: حقيقي، ومجازي، فالحقيقي: تمنى زوال النعمة عن صاحبها، وهذا حرام بإجماع الأمة مع النصوص الصحيحة. وأما المجازي: فهو الغبطة، وهو أن يتمنى مثل النعمة التي على غيره من غير زوالها عن صاحبها، فإن كانت من أمور الدنيا كانت مباحة، وإن كانت طاعة فهي مستحبة، والمراد بالحديث: لا غبطة محبوبة إلا في هاتين الخصلتين وما في معناهما)).

دەبەخشێت . بۆیە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَأَمَّا مَنْ أَعْطَىٰ وَاتَّقَىٰ ﴿٥﴾ وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَىٰ ﴿٦﴾ فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ﴾ اللیل ٥ـ ٧. (ابن کثیر) دەفەرموێت[١]: ((فَأَمَّا مَن أَعْطَى وَاتَّقَى)) واتە: ئەوەی فەرمانی پێ کراوە لێی دەبەخشێت و لە خوا دەترسێت لە کارو بارەکەیدا ((وَصَدَّقَ بِالْحُسْنَى)) واتە: باوەڕی هەیە بە پاداشت لەسەر ئەوانە، دەڵێن: بە (لا الە الا الله)، دەڵێن: بەو نیعمەتەی کە خوای گەورە بە سەریدا ڕژاندوویەتی ((فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ))، واتە: بۆ خەیر وە دەڵێن: بۆ بەهەشت وە هەندێ لە زانایانی پێشین فەرموویانە: ((لە پاداشتی چاکە ئەوەیە کەوا چاکەیەکی تری بە دواوەیە وە لە سزای تاوان ئەوەیە کەوا تاوانێکی تری بە دواوەیە)) ا . هـ

زانایای پایەدار (السعدی)[٢] دەفەرموێت: ((فَسَنُيَسِّرُهُ لِلْيُسْرَىٰ)) واتە: کارەکەی لەسەر سووك و ئاسان دەکەین، هەموو کارێکی چاکەی لا ئاسان دەکەین وە واز هێنانی هەموو خراپەیەکی لا ئاسان دەکەین، چونکە ئەو هۆکارەکانی ئاسانکاری گرتووەتە بەر بۆیە خوای گەورش ئەوانەی لەسەر ئاسان دەکات)) ا . هـ

خوا گەورە هەموو شتێکی لەسەر ئەم کابرایە ئاسان کردووە بە هۆی بەخشین و خەرجکردن و لە خواترسینەوە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَن يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَل لَّهُ مِنْ أَمْرِهِ يُسْرًا﴾ الطلاق: ٤، واتە: هەر کەسێك خۆ بپارێزی لە بێ فەرمانی خوا، ئەویش کاروباری بۆ ئاسان ئەکات)). خوای گەورە هەموو کارەکانی بۆ ئاسان دەکاتەوە و هەموو کارە جیاواز و دژەکانی بۆ یەك دەخاتەوە .

هەروەکو لە ((سنن ابن ماجه)) بە سەنەدێکی (صحیح)[٣] هاتووە لە فەرمودەی (زید ی کوڕی ثابت)ەوە لای (الترمذي) لە فەرمودەی (أنس) ەوە کەوا پێغەمبەری

١ـ ((التفسیر)) (لسورة اللیل: ٥ – ٧) بتصرف یسیر.

٢ـ ((تیسیر الکریم الرحمن)) (اللیل: ٥ –٧).

٣ـ أخرجه أحمد(٥/ ١٨٣)، وابن ماجه (٤١٠٥)، کتاب الزهد ((باب الهم بالدنیا))، والبیهقي في ((السنن)) (٧/٢٨٨) من حدیث زید بن ثابت، وصححه الشیخ الألباني في ((الصحیحة)) برقم (٩٥٠). و أخرجه الترمذي کتاب صفة الجنة (٢٤٦٥) من حدیث أنس بن مالك، وصححه الشیخ الألباني في ((الصحیحة)) برقم (٩٤٩)

خواﷺ فەرموویەتی: ((من كانت الآخرة همه جعل الله غناه في قلبه وجمع له شمله، وأتته الدنيا وهي راغمة، ومن كانت الدنيا همه جعل الله فقره بين عينيه، وفرق عليه شمله، ولم يأته من الدنيا إلا ما قدر له)) هەرکەسێ دواڕۆژ مەبەستی بێت ئەوا خوای گەورە دەوڵەمەندی دەخاتە دڵییەوە و هەموو شتە دژەکانی بۆ کۆ دەکاتەوە وە دونیا بە ملکەچییەوە پێشوازی لێ دەکات، هەرکەسێ ئەگەر مەبەستی دونیا بێت ئەوا خوای گەورە هەژاری دەهاتە نێو چاوی و هەموو شتە دژەکانی بۆ جیاوازتر دەکات و لە دونیادا هیچی دەست ناکەوێت ئیللا ئەوەی کە خوای گەورە بۆی دیاری کردووە)).

ئەمجار وریابە – برای خۆشەویستم – بۆ ئایەتی دووەم: ﴿وَأَمَّا مَنۢ بَخِلَ وَٱسْتَغْنَىٰ﴾ اللیل:٨، واتە: ئەوەش چرووکی کرد و خۆی بێ نیاز گرت)). ڕەزیلی دەکات لەوەی کەوا فەرمانی پێ کراوە و وازی لە خەرجکردنی فەرز و سوننەتەکان هێناوە وە نەفسی ڕێگای پێ نادات بۆ جێ بە جێ کردنی ئەوەی کە خوا لە سەری پێویستی کردووە[1] ((وَاسْتَغْنَى)) خۆی بێ نیاز دەگرێت لە خوا، لە فەزڵی خوا، لەوەی کە خوای گەورە ئامادەی کردوو بۆ گوێڕایەڵان ! بە ڕاستی ئەمە خەسارەت مەندی دونیا و دوارۆژە . ﴿وَكَذَّبَ بِٱلْحُسْنَىٰ ۝٩﴾، واتە: و بڕواشی بە پاداشی چاکتر نەکرد لە لای خوا .)) بە سزا لە ڕۆژی دواییدا و باوەڕی بە بەهەشت نەکرد و بەوەی کە خوای گەورە لەسەر بەندەکانی فەرزی کردووە لە بە ڕاستزانین و باوەڕ پێ هێنانی، ئایا ئەم کەسە لە ژیانیدا سەرکەوتوو دەبێت؟ نەخێر، بەڵکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَسَنُيَسِّرُهُۥ لِلْعُسْرَىٰ ۝١٠﴾ واتە: ئەوا ئێمەش کار ئاسانی بۆ دەکەین بۆ دژوارترین ڕێگە)) دەبینی هەموو کارەکانی لا گرانە، هەردەم دڵی تەنگە، هەردەم سنگی تەنگە، لە ڕووی جێگا و ڕێگاوە دەبینی هەردەم لە ناخۆشیدا دەژێت هەرچەندە لە جوانترین و فراوانترین کۆشك و تەلاردا بێت، هەست دەکات وا خەریکە دەخنکێت هەرچەندە لە نێو باخچەیەکی جوانکیلەدا بێت ! بەڵێ ... چونکە

١ـ((تيسير الكريم الرحمن)) (الليل:٨).

کێشەی تەنگی و فراوانی پەیوەندی بە فراوانی جێگاوە نییە، بەڵکو لە سنگەکاندایە، بۆیە خوای گەورە منەت دەکاتە سەر پێغەمبەرمانﷺ بەو نیعمەتەو دەڵێت: ﴿أَلَمْ نَشْرَحْ لَكَ صَدْرَكَ﴾ الشرح:١، واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ ئایا سینگمان بۆت گوشاد نەکردیت بە هیدایەتکردنت بۆ ئیسلام ؟)). جا لە پیرۆزترین نیعمەتەکانی خوای گەورە بە سەر بەندەکانییەوە ئەوەیە هەست بە دڵ فراوانی و سنگ فراوانی بکات، هەست بە جێگر بوونی ویژدان و هێمنی بکات، هەست بە رازی بوون و قەناعەت بکات، بۆیە خوای گەورە دەربارەی ئەهلی بەهەشت دەفەرموێت: ﴿سَيَهْدِيهِمْ وَيُصْلِحُ بَالَهُمْ﴾محمد: ٥، واتە: لەدونیاشدا رێنمایان ئەکات بۆ کاری چاك و هۆکارەکانی بردنە بەهەشت، کاروباریان بۆ ئاسان دەکا و حاڵیشیان چاك ئەکات)). جا دڵ فراوانی و سنگ فراوانی یەکێکە لە نیعمەتەکانی بەهەشت، هیچ دڵتەنگییەك وە هیچ تاڵی و گرژییەکی تێدا نییە[1]. جا فراوانی لە سنگدایە نەك لە جێگاو ڕێگادا.

ڕەنگە مرۆڤێك هەبێت لەیەك ژووردا یان لە خانوویەکی ئاساییدا پێك هاتووە لە دوو ژوور و خۆی منداڵەکانی تێدا دەژین لەو پەڕی رازی بوون و نیعمەت، کەسێکی تر هەبێت لە نێو کۆشك و تەلاردا دەژیت بەڵام هەست بە دڵتەنگی و بەدبەختی و خنکان و خەفەت بکات هەرگیز هەست بە ئارامی و خۆشی و بەختیاری نەکات.

داوا لە خوا دەکەم سنگمان فراوان بکات و دڵەکانمان پڕ بکات لە قەناعەت و رازی بوون، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

جا (البخل و الشح) چرووکی و رەزیلی دوو هۆی سەرەکی دڵتەنگی و نەگبەتین، بۆیە پێغەمبەری ئازیزمانﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله)وە: ((اتقوا الظلم، فإن الظلم ظلمات يوم القيامة، واتقوا الشح، فإن الشح أهلك من كان قبلكم، حملهم على أن سفكوا دماءهم واستحلوا محارمهم)) واتە: خۆتان لە ستەمکردن بپارێزن، چونکە ستەم لە رۆژی قیامەتدا تاریکییە، خۆتان لە چرووکی بپارێزن، چونکە چرووکی ئەوانەی پێش ئێوەی بە

١ـ ((تيسير الكريم الرحمن)) (محمد: ٥).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب البر والصلة والآداب، باب تحريم الظلم (٢٥٧٨).

هەلاکەتدا برد، وای لێ کردن کە خوێنی یەکتر بڕێژن و قەدەغەکراوەکانیان حەڵاڵ بکەن)) .

بۆیە ئاگاداری ستەم بە و خۆت لە هۆکارەکانی بپارێزە ... بزانە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لتؤدن الحقوق إلى أهلها يوم القيامة، حتى يقاد للشاة الجلحاء، من الشاة القرناء))[1] واتە: دەبێت هەموو مافەکان بگێڕنەوە بۆ خاوەنەکانیان لە ڕۆژی قیامەتدا تەنانەت مەڕی بێ شاخ مافی خۆی لە مەڕی شاخدار دەسێنێتەوە)) .

ڕاوەستانێکمان دەبێت – انشاء الله – کاتێ باسی قۆناغەکانی قیامەت دەکەین دەربارەی (القصاص) لەسەر زەوی مەحشەر .

پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: هەروەکو لە (صحیح البخاری)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابو سعید الخدری)ەوە: ((إذا خلص المؤمنون من النار حبسوا بقنطرة بين الجنة والنار، فيتقاصون مظالم كانت بينهم في الدنيا حتى إذا نقوا وهذبوا، أذن لهم بدخول الجنة، فوالذي نفس محمد بيده، لأحدهم بمسكنه في الجنة أدل بمنزله كان في الدنيا)) واتە: ئەگەر ئیمانداران لە ئاگر ڕزگاریان ببێت لە پردێکدا رادەگیرێن لە نێوان بەهەشت و دۆزەخدا، لەوێدا تۆڵەی ستەمەکان لە یەك دەسێننەوە تاکو پاك دەبنەوە و پوختە دەبن، ئەمجار ڕێگەیان پێ دەدرێت بچنە بەهەشتەوە، سوێند بەو کەسەی کە گیانی محمد ی بە دەستە هەریەکێکیان (واتە: ئیماندارن) بۆ ماڵەکەی خۆی شارەزاترە لە ڕێگای ماڵەکەی دونیای)).

لەپاش ئەوەی پێغەمبەری خواﷺ ئاگاداری کردینەوە لەستەم پاشان ئاگادارمان دەکاتەوە لەچرووکی و دەفەرموێت: ((واتقوا الشح، فإن الشح أهلك من كان قبلكم، حملهم على أن سفكوا دماءهم واستحلوا محارمهم))، واتە:خۆتان لە چرووکی بپارێزن، چونکە چرووکی ئەوانەی پێش ئێوەی بەهەلاکەتدا بردو فەوتاندنی،ئەوانی وا لێ کرد،کە خوێنی یەکتر بڕێژن و قەدەغەکراوەکانیان حەڵاڵ بکات).

١ـ أخرجه مسلم، كتاب البر والصلة والآداب، باب تحريم الظلم (٢٥٨٢) من حديث أبي هريرةﷺ.

٢ـ أخرجه البخاري كتاب المظالم ((باب قصاص المظالم)) (٢٤٤٠).

کەسی (الشحیح) چرووك هەردەم داوای زیاتر دەکات وە بەوەی کە هەیەتی قەناعەت ناکات بەڵکو هەردەم تەماح و هەڵپەی هەیە وە ئەمەیشە بەرەو کەوتنە ناو حەرامەوە دەبیات وە هەروەها بەرەو کوشتن دەبیات، جا چرووکی هۆیەکە لە هۆکارەکانی فەوتان و نەمان.

براکەم ....

دع الحرص على الدنيا وفي العيش فلا تطمع

ولا تجمع من الحرام فلا تدري لمن تجمع

فإن الرزق مقسوم وسوء الظن لا ينفع

فقير كل من يطمع غنى كل من يقنع

واتە: واز بهێنە لە سووربونت لەسەر دونیا، تەماحت با نەبێت بۆ ژیان، هەردەم حەرام کۆمەکەرەوە،چونکە نازانیت بۆ کێی کۆ دەکەیتەوە، دڵنیابە کە رزق دابەش کراوە، گومانی خراپ هیچ سوودی نییە، هەژارە هەر کەسێ چاوچنۆك و چڵێس بێت، دەوڵەمەندە هەرکەسێ ڕازی بێت.

لە ئەمریکا بووم بە سەردانێك چوو بووم بۆ لای ئەو برایانە... ئەو برایانە پێیان گوتم: لە نزیکمان کابرایەك هەیە کە خوای گەورە رزق و رۆزی فراوان کردووە، لە نزیك مەڵبەندێکی ئیسلامی لە شاری (بروکلن) لە ویلایەتی (نیویورك)... کەچی ئەم پیاوە هەرگیز نوێژ ناکات و هیچ یارمەتیمان نادات بۆ ئەنجامدانی پرۆژە خەیرییەکانی ئەم مەڵبەندە تەنانەت بە دۆلارێکیش، پرسیارم کرد ئەوەی کە لەسەر منە چییە؟ گوتیان: لە گەڵ ئێمەدا وەرە و خوای بهێنەرەوە یاد.. بەڵکو بە هۆی قسەکانتەوە دڵی نەرم بێت... منیش رۆیشتم بۆ لای لە گەڵ چەند برایەکدا ...گوتم: السلام علیکم ئەی فلان... گوتی: علیکم السلام ... ئەمجار دانیشتین، یادیم خستەوە بە یادی خوای گەورە، بەردەوام بە ئەوم دەگوت: خوای گەورە فەرموویی... پێغەمبەری خوارفەرمووی... کەچی ئەو بە منی گوت:ئەی مامۆستا، گوتم: بەڵێ، گوتی: خۆت هیچ ماندوو مەکە!!... گوتم: خوا پاداشتی چاکەت بداتەوە دڵنیات کردم... ئەمجار پێی گوتم: بەڵێنت پێ دەدەم ئەگەر گەڕامەوە بۆ

شار و وڵاتەکەی خۆم ئەوا مزگەوتێك بۆ خوا دروست دەکەم ... خۆم یەکلایی دەکەمەوە بۆ خواپەرستی و نوێژ و گوێڕایەڵی... گوتم: زۆر باشە ...بەڵام پێنوسێك و پەڕەیەکی کاغەزم بە پەلە بدەرێ... گوتی: بۆ؟ گوتم: مەترسە، ئەویش هێنای، منیش گوتم: بنووسە، گوتی: چی بنووسم؟ گوتم: دەمەوێت بەڵێننامەیەك بنوسین و فریشتەی مردن (ملك الموت) لە سەری ئیمزا بکات بۆ ئەوەی نزیکت نەبێتەوە بە هیچ شێوەیەك تاکو دەگەڕێیتەوە بۆ وڵاتەکەت و مزگەوتێك دروست دەکەیت و دەگەڕێیتەوە بۆ لای خوا و خۆت یەکلا دەکەیتەوە بۆ گوێڕایەڵی و خوا پەرستی ... کابرا پێکەنی و لە مەبەستەکەم تێگەیشت... تەماشایەکی کردم و گوتی: باوەڕ دەکەیت من هەر کاتێك توشی سەر ئێشەیەك ببم ئەوا لە گیرفانم کاغەزێکی سەد دۆلاری دەردەهێنم و دەیخەمە سەر سەرم و بە بێ دواکەوتن سەر ئێشەکەم نامێنێ...؟ گوتم: کەوابوو تۆ کۆیلەی دۆلاری...(عبد للدولار).

هەروەکو پێغەمبەری هەڵبژێردراوﷺ فەرموویەتی: ((تعس عبدالدینار، تعس عبد الدرهم، تعس و انتکس، وإذا شیك فلا انتقش))،[1] واتە: کەساس و چارەرەش بوو کۆیلەی دینار و کۆیلەی دەرهەم، کەساس و سەرەوژێر بوو ئەگەر دڕکێك بە لەشیدا بچێت ئەوا کەس نییە بۆی دەربهێنێ)) .

ئەم کابرایە دۆلاری کردووەتە کەعبە و قیبلەی خۆی، ئەو تەنها لە پێناوی دۆلاردا دەژێت، لە پێناوی کۆکردنەوەی پارەدا دەگوزەرێت.

برا خۆشەویستەکەم ....هەرچەندە دەتەوێت پارە کۆبکەرەوە، بەڵام بە دوو مەرج: ئەویش ئەوەیە کە لە ڕێگای حەڵاڵەوە کۆی بکەیتەوە و حەقی خوای پەروەردگاری لێ بدەی، من ناڵێم: واز لە کارکردن بهێنە، نەخێر بەڵکو دەڵێم: پێویستە لە سەرمان کار بکەین و داهێنان بکەین و بەرهەم بهێنین بەڵام لە ڕێگای حەڵاڵەوە چونکە ئێمە دینێکمان هەیە هەموو هەست و کار و سامانمان ڕێك دەخات، هەموو سرەوتن و قسە و کردەوەکانمان و بەڵکو لە هەست و سۆزماندا حوکم دەکات، دینەکەمان حوکمی هەموو شتێك دەکات لە جەستە و ناخماندا .

١ـ أخرجه البخاري، کتاب الجهاد والسیر، باب الحراسة في الغزو في سبیل الله (٢٨٨٦، ٢٨٨٧).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا كَانَ لِمُؤْمِنٍ وَلَا مُؤْمِنَةٍ إِذَا قَضَى ٱللَّهُ وَرَسُولُهُۥٓ أَمْرًا أَن يَكُونَ لَهُمُ ٱلْخِيَرَةُ مِنْ أَمْرِهِمْ ۗ وَمَن يَعْصِ ٱللَّهَ وَرَسُولَهُۥ فَقَدْ ضَلَّ ضَلَٰلًا مُّبِينًا﴾ الأحـــزاب: ٣٦، واتە: بۆ هیچ پیاو و ژنێكی بڕوادار نییە كاتێ خوا و پەیامبەرەكەی بڕیاری كارێكیان دا سەرپشك كردنیان بۆ هەبێ لە كارەكەیاندا، هەركەسێك سەرپێچی بكات لە فەرمانی خوا و پەیامبەرەكەی بەو شێوەیە كە جگە لە بڕیارەكانی ئەوان كارێكی دی هەڵبژێرێ بۆ خۆی ئەوە بێ گومان گومڕا بووە بە گومڕابوونێكی ئاشكرا)).

براكەم ... كەوایە چرووكی لە هەمان كاتدا ڕەزیلییە وە تەماحی سامانی خەڵكی تری تێدایە.

لێرەدا فەرموودەیەكی زۆر ناسكت بۆ باس دەكەم كە ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەكەیدا و (الترمذي) لە (سنن)ەكەیدا و جگە لەوان بە سەنەدێكی (صحیح)[1] ریوایەتیان كردووە لە فەرموودەی (أبي كبشة الأنماري)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ثلاث أقسم عليهن))، واتە: سێ شت هەیە سوێندی لەسەر دەخۆم)) ئەو راستگۆیە كە هەرگیز پێویست بە سوێند ناكات لە قسەكانیدا)) ((وأحدثكم حديثا فاحفظوه))، قال: ((فأما الثلاث الذي أقسم عليهن: فإنه ما نقص مال عبد صدقة، ولا ظلم عبد بمظلمة فيصبر عليها إلا زاده الله عز وجل بها عزا، ولا يفتح عبد باب مسألة إلا فتح الله له باب فقر، وأما الذي أحدثكم حديثا فاحفظوه))، فإنه قال: ((إنما الدنيا لأربعة نفر: عبد رزقه الله مالا وعلما، فهو يتقي فيه ربه، ويصل فيه رحمه، ويعلم لله فيه حقه)) (واتة: لة سامان و زانيارةكةدا))، فهذا بأفضل المنازل) واتة: لاي خوداوةند) ((قال: ((وعبد رزقه الله علما ولم يرزقه مالا؟)) قال: ((فهو يقول: لو كان لي مال عملت بعمل فلان) ((قال: ((فهو بنيته فأجرهما سواء))، قال: ((وعبد رزقه الله مالا ولم يرزقه علما، فهو يخبط في ماله بغير علم، لا يتقي فيه ربه، ولا يصل فيه رحمه، ولا يعلم لله فيه حقه، فهذا بأخبث المنازل)) قال:

١ـأخرجه الترمذي كتاب الزهد ((باب ما جاء مثل الدنيا مثل أربعة نفر)) (٢٣٢٥)، وقال: ((حديث حسن صحيح))، وابن ماجه كتاب الزهد ((باب النية)) (٤٢٢٨)، وأحمد (٤/ ٢٣٠، ٢٣١)، والبغوي في ((شرح السنة)) (٤٠٩٧)، والطبراني في ((الكبير)) (٢٢/ ٢٦٧)، والطحاوي في ((شرح مشكل الآثار)) (٢٦٣) و صححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن الترمذي وابن ماجه)) و ((صحيح الترغيب والترهيب)) (١٤).

((وعبد لم يرزقه الله مالا، ولا علما فهو يقول: لو كان لي مال لعملت بعمل فلان، قال: هي نيته، فوزرهما فيه سواء))، واتە: قسەیەکتان بۆ دەکەم و باش ڕەوانی بکەن و لە بیری مەکەن،ئەنجا فەرموی: جا ئەو سێ شتەی کە سوێندی لەسەر دەخۆم: هەرگیز صەدەقە سامانی بەندەکان کەم ناکاتەوە، هەر کاتێك بەندەیەك ستەمێکی لێ بکرێت و ئارامی لەسەر بگرێت ئیللا خوای گەورە بە هۆیەوە سەربەرزی پێ دەبەخشێ، هەر کاتێك بەندەیەك دەرگای مەسەلەیەك بکاتەوە ئیللا خوای گەورە دەرگای هەژاری لێ دەکاتەوە، ئەو قسەی کە بۆتان دەڵێم و بە باشی ڕەوانی بکەن، ئەوەیە کە ئەو فەرموویەتی: ((دونیا تەنها بۆ چوار کەسە: کەسێك خوای گەورە سامان و زانیاری پێ بەخشیوە، جا بە هۆیەوە تەقوای خوا دەکات و پەیوەندی خزمایەتی دەگەیەنێت و دەزانێ لەو سامان و زانیارییەدا حەقی خوای تێدایە، جا ئەمە خاوەنی باشترین پایەیە لای خوا،فەرموی: وە کەسێك خوای گەورە زانیاری پێ بەخشیوە بەڵام سامانی پێ نەداوە، جا ئەو دەڵێت: ئەگەر پارەم هەبوایە ئەوا وەکو فلان کەس کارم دەکرد لە کردەوەی چاکە و خەیر، خۆشەویستﷺ دەفەرموێت: جا ئەو کەسە خۆی و مەبەستەکەی وە پاداشتیان وەکو یەکە (بە ڕاستی ئەمە موژدەیەکە لەو کەسەوە کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات) وە کەسێك خوای گەورە سامانی پێ بەخشیوە بەڵام زانیاری پێ نەداوە، جا ئەو کەسە سامانەکەی خۆی تێکەڵ دەکات بە بێ زانیاری و بە هۆیەوە تەقوای خوا ناکات و پەیوەندی خزمایەتی ناگەیەنێت و نازانێت کە حەقی خوای تێدایە، جا ئەمە خراپترین پایەی هەیە، گوتی: وە کەسێك خوای گەورە نە سامان و نە زانیاری پێ نەبەخشیوە (وە ئەویش مەبەستی خراپەیە... خوایە بمانپارێزە) ئەو دەڵێت: ئەگەر سامانم هەبوایە ئەوا وەکو کار و کردەوەی فلان کەسم دەکرد (واتە لە کاری خراپەکاری و سەرپێچی و گاڵتەجاری) گوتی: جا ئەو خۆی مەبەستەکەی و تاوانەکەیان وەکو یەکە).

هەرگیز چرووکی مەکە، سوێند بە خوا سەروەت و سامان وەکو سێبەرێکەو نامێنی و قەرزێکەو دەبێ بگێردرێتەوە، جا پێغەمبەری خواﷺ لە خەیر کردندا لە بایەکی ڕەوانە کراو بە گورجتر بوو .

لێرەدا قسەکانم بە قسەی زانای پایەدار (ابن القیم) تەواو دەکەم کە لە کتێبە بە نرخەکەیدا (زاد المیعاد) هاتووە، جا ئەو دەفەرموێت[1]:

لە هۆکارەکانی سنگ فراوان بوون

لە پێش هەموو ئەو هۆکارانەوە یەکتاپەرستی باس کردووە و پاشان چەند هۆکارێکی تری هێناوە لەوانە:

چاکەکاری لە گەڵ خەڵکیداو، سوود بەخشین پێیان بە سامان و رووی کۆمەلایەتی تا لە توانایدایە وە سوود بەخشین بە خەڵکی بە جەستە و جۆرەکانی چاکەکاری چونکە کەسی چاکەکاری بەرێزی سەخی لە هەموو کەسێك سنگ فراوانترە و لە هەمووان ناخی پاکترە، لە هەموو کەسێك زیاتر دڵخۆشترە،بەلاَم کەسی رەزیل کە چاکەکاری تێدا نییە لە هەموو کەسێك زیاتر سنگی تەنگترە و ژیانی ناخۆشتر و خەم و پەژارەی لە هەمووان گەورەترە، پێغەمبەری خواﷺ لە (صحیح البخاری)[2] دا نمونەیەکی هێناوەتەوە و دەفەرموێت: ((مثلاً للبخیل والمتصدق، کمثل رجلین علیهما جبتان من حدید، کلما هم المتصدق بصدقة اتسعت علیه و أنبسطت، حتی یجر ثیابه ویعفي أثره، وکلما هم البخیل بالصدقة لزمت کل حلقة مکانها ولم تتسع علیه)) واتە: نمونەی کەسی رەزیل و کەسی بەخشندە وەکو دوو کەس وان کە دوو جبەی ئاسنینیان لە بەردا بێت، جا هەر کاتێك کابرای بەخشندە بیەوێ ببەخشێت ئەوا جبەکەی فراوان دەبێتەوە و گەورە دەبێتەوە تاکو وای لێ دێت کە جلەکەی بە زەویدا رادەکێشێ و شوێنەواری دەردەکەوێت، هەر کاتێك کەسی رەزیل بیەوێ ببەخشێ ئەوا هەموو ئەڵقەکان جێگەکەی خۆیان توند دەگرن و فراوان نابێتەوە)).

١ـ (٢/ ٢٣، ٢٥ ط ابن رجب).

٢ ـ أخرجه البخاري کتاب اللباس، باب جیب القمیص من عند الصدر و غیره (٥٧٩٧)، ومسلم، کتاب الزکاة، باب مثل المنفق والبخیل (١٠٢١).

جا ئەمە نمونەی سنگ فراوانی ئیمانداری بەخشێنەر و دڵگەورەییەتی و نمونەی سنگ تەنگی کەسی رەزیل و دڵ تەنگییەتی)) (مەبەستەکە تەواو بوو).

داوا لە خوا دەکەم سنگمان فراوان بکات و لە چرووکی و رەزیلی و کارە خراپەکانمان بمانپارێزێ، هەر خۆی بە توانایە و دەسەڵاتی بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

سەلام کردن لە کەسی ناسیاو بە تەنها و بڵاو بوونەوەی بازرگانی

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و الحاکم لە (مستدرك)ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحیح)[١] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن بين يدي الساعة تسليم الخاصة وفشو التجارة حتى تعين المرأة زوجها على التجارة)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا (لە پێش قیامەت) سەلام کردن تەنها لە کەسی ناسیاو دەبێت و بازرگانی بڵاو دەبێتەوە تاوەکو ئافرەتیش یارمەتی مێردەکەی دەدا لە بازرگانی کردندا)) .

لە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە: ((إن من أشراط الساعة أن يسلم الرجل على الرجل لا يسلم عليه إلا للمعرفة)) واتە: لە نیشانەکانی قیامەت ئەوەیە کەوا پیاوێك سەلام دەکات لە پیاوێکی تر تەنها لە بەر ناسیاوی سەلامی لێ دەکات)).

بە راستی ئەم حاڵەتە بە شێوەیەکی روون و ئاشکرا بڵاو بووەتەوە، کەسی موسڵمان دەبینی لە گەڵ برا موسڵمانەکەیدا لە ماڵێك لە ماڵەکانی خوای گەورە... بەڵکو بە تەنیشتییەوە و لە پشت یەك ئیمام و بەرەو یەك قیبلە و لە گەڵیدا نوێژ دەکات بۆ یەك پەروەدگار کەچی سڵاو ناکات تەنها لەوانەی کە دەیناسێت ! ! ئەمەیشە جیاوازە لە سوننەتی پێغەمبەری خواﷺ کەوا فەرمانی پێ کردووین سەلام بکەین لەوانەی کە دەیانناسین و لەوانەی کە نایانناسین، بەڵکو پێغەمبەری خۆشەویستﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە لە (صحیح مسلم)[٢] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرة)ەوە: ((لا تدخلون الجنة حتى تؤمنوا، ولا تؤمنوا حتى تحابوا، أولا أدلكم على شيء إذا فعلتموه تحاببتم؟ أفشوا السلام بينكم))، واتە: هەرگیز ناچنە بەهەشتەوە تاوەکو باوەڕ نەهێنن، باوەڕ ناهێنن تاوەکو یەکترتان خۆش

١ـ أخرجه أحمد في مسنده (١ / ٤٠٧، ٤٠٨، ٤١٩)، والحاكم (٤ / ٤٤٥، ٤٤٦)، وصححه ووافقه الذهبي والبخاري في ((الأدب المفرد)) (١٠٤٩)، وقال الهيثمي في ((المجمع)) (٧ / ٣٢٩): ((رواه أحمد والبزار ورجال أحمد و البزار رجال الصحيح))، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٦٤٧).

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب الإيمان، باب بيان أنه لا يدخل الجنة إلا المؤمنون و أن محبة المؤمنين من الإيمان و أن إفشاء السلام سبب لحصولها)) (٥٤).

نەوێت، ئایا ڕێگایەکتان پێ بڵێم ئەگەر جێ بە جێ بکەن ئەوا یەکترتان خۆش بوێت؟ سەلام کردن لە نێوانتاندا بڵاو بکەنەوە)).

جا پێغەمبەرمانﷺ پێغەمبەری سەلام و ئاشتییە، دەبا هەموو ئەم دونیایە ببیسن، بەڵکو پەروەردگارمان خۆی (السلام)ە، بەهەشتیشماڵی سەلام و ئاشتییە، سڵاوی موسڵمانان کاتێ دەچنە بەهەشتەوە سەلامە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿تَحِيَّتُهُمْ يَوْمَ يَلْقَوْنَهُۥ سَلَٰمٌ ۚ وَأَعَدَّ لَهُمْ أَجْرًا كَرِيمًا﴾ الأحزاب: ٤٤، واتە: ئەو ڕۆژەش کە بە دیداری ئەو دەگەن ڕێز و تەحیەیان سەلامە بە سڵاو کردن لە لایەن خوای میهرەبانەوە پێشوازییان لێ دەکرێت)) سڵاوی فریشتەکان لە بەهەشتدا بۆ ئەهلی باوەڕ سەلامە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَٱدْخُلُوهَا خَٰلِدِينَ﴾ الزمر: ٧٣، واتە: سڵاو و دروودتان لەسەر بێ، بە خێر هاتن خۆتان پاك ڕاگرت لە دونیادا هەوڵ و تێکۆشان و پاداشتیشتان لێرەدا پاك و خاوێنە یاخوا نۆشتان بێت، دە بچنە ناو بەهەشت بە هەتا هەتایی لەوێدا بن))

جا دڵنیابن کەوا دینەکەمان دینی ئاشتی و سەلامە.

براکەم... سڵاو بکە لە برا موسڵمانەکانت، لەوەی کە دەیناسیت و لەوانەش کە نایانناسیت هەروەکو چۆن پێغەمبەرەکەمانﷺ فەرمانی پێ کردووین، ئەمە مەبەستەکەیە لە (تسليم الخاصة)، بە ڕاستی ئێستا برایەتی ئیمانی زۆر کەم بووەتەوە، ئەو برایەتییە لەدڵەکاندا کەم بووەتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَا ٱلْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ﴾ الحجرات: ١٠، واتە: بە ڕاستی هەر بڕواداران برای یەکن .)).

جا لە هەر جێگایەکدا ئیمانێکت بینی بە بێ برایەتی ئەوا بزانە ئەو ئیمانە کەم و کووڕی تێدایە، ئەگەر برایەتییەکت بینی بە بێ ئیمان ئەوا بزانە ئەو برایەتییە برایەتی دینی نییە، برایەتی ئیمان نییە، بەڵکو ئەوە بە یەك گەیشتنی بەرژەوەندییەکانە، گۆڕینەوەی سوودەکانە، ئەگەر ئەو بەرژەوەندییە کۆتایی پێ بێت و ئەو سوودە نەما ئەوا ئەو پەیوەندییە کەم دەبێتەوە، بەڵکو ڕەنگە ئەم پەیوەندییە ببچڕێت، بۆیە دەڵێم: پەیوەندی ئیمانی پاکترین و بێگەردترین

پەیوەندییە و مەزنترین پەیوەندییە، بە نرخترین پەیوەندییە، چونکە ئیمانداران هەموویان وەکو یەك گیان وان، بەڵام لە ناو چەند جەستەیەکی جیاوازدا جێگر بوونە، وەك لقەکانی دارێك وان و لە یەك داری گەورەوە سەرچاوە دەگرن، بۆیە پەروەردگارمان دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَا ٱلۡمُؤۡمِنُونَ إِخۡوَةٞ﴾ الحجرات:١٠.

جا لە نیشانەکانی قیامەت هەروەکو پێغەمبەرمانﷺ فەرمویەتی: سڵاو کردن تەنها لە کەسی ناسیاو دەبێت (تسليم الخاصة)وە کارەساتەکە مەزنتر دەبێت کاتێ بە ئەنقەست سڵاو لە براکانی نەکات، چونکە ئەم موسڵمانە سەر بە بەرنامەیەکە لەوی تر جیاوازە وە پەیوەندی بەو کۆمەڵەوە نییە کە ئەو پەیوەندی پێوەیە، تا کۆتایی ئەو بۆچوونە حیزبییە تەسکە کە هەردەم داوا لە خوا دەکەم کە دڵ و دەروون و بیر و هۆشمانی لێ پاك بکاتەوە.

ئایا ئەم پەیوەندییە چەند بەرێزە و ئەم کۆمەڵە چەند مەزنە و چەند گەورە و ڕێزدارە ! !، ئەو کۆمەڵەی کەوا پێویستە لەسەر هەموو موسڵمانێك کە شانازیی پێوە بکات کە ئەویش کۆمەڵی موسڵمانانە، ئەگەر پرسیاری شێخەکەتیان کرد ئەوا بڵێ: شێخی من پێغەمبەری خوایەﷺ، واز بهێنە لەو حزبایەتییە و دەمارگیرییە کەوا ئەم ئوممەتەی پارچەپارچە کردووە و ڕیزەکانی تێك داوە و بچڕاندوویەتی، لە کاتێکدا هەمووئوممەتەکان کۆ بوونەتەوە لەدژی ئوممەتی ئیسلام و یەکتاپەرستی و ئیمان کەچی ئێمە بەردەوام پەرتەوازە و جیاوازین، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَا تَنَٰزَعُواْ فَتَفۡشَلُواْ وَتَذۡهَبَ رِيحُكُمۡۖ﴾ الأنفال: ٤٦، واتە: قرە قڕ و کێشەش لە گەڵ یەکتردا مەکەن، هەتا هێز و تواناتان بچێ و ئەوساش کز و لاواز و سست بېن .)) وە ئەگەر پرسیاریان لێ کردی دەربارەی کۆمەڵەکەت ئەوا بڵێ: ﴿هُوَ سَمَّىٰكُمُ ٱلۡمُسۡلِمِينَ﴾ الحج: ٧٨، واتە: لە پێشدا و لەم قورئانەشدا هەر خوا ئێوەی ناوناوە موسڵمان و خۆ بەدەسەوەدەر)).

من بە برایان و خۆشەویستانم دەڵێم: واز لەو دەمارگیرییە بهێنن چونکە ئەوە گەنیوە، بگەڕێنەوە بۆ کتێبەکەی خوا و سوننەتی پێغەمبەرەکەیﷺ و بۆ کۆمەڵی دایك کە پێویستە هەموو موسڵمانێك شانازی بکات بە پەیوەندی بەو کۆمەڵەوە، کە

ئـەویش کۆمـەڵی موسـڵمانانه، داوا لـە خـوا دەکـەم دڵـەکانمان پێکـەوە گرێـدا و ریزەکانمان یەك بخات و لەسەر قورئان و سوننەت کۆمـان بکاتـەوە بـە تێگەیـشتنی هاوەڵان، هەر ئەو پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

براکەم ... سڵاو بکە لە هەموو برایەکی موسڵمان، تۆیش خوشکی بەرێزم... سڵاو بکە لە هەموو خوشکێکی موسڵمانت، دەڵێیت: ئەم خوشکە بەردەوامە لەسەر سەرپێچی، پێت دەڵێم: خوای گەورەی یاد بهێنەرەوە، دەڵێیت: ئەو دێتە ناو مزگەوتەوە بە جل و بەرگێکی نارێکەوە، پێت دەڵێم: خوای گەورەی یاد بهێنەرەوە بە وشەیەکی جوانی ناسك، تۆیش برای بەرێزم هەرگیز مەڵێ: ئەم پیاوە بیدعەچییە یان کەمتەرخەمە وە خۆتیش دەستەوسان دەوستیت، نەخێر بەڵکو خوای گەورەی یاد بهێنەرەوە، بە شێوازێکی ناسك و جوان ئەگینا سوێند بە خوا ئێمە بە سەر دڵەکاندا زاڵ نین تاوەکو لە بیدعەوە بیگۆڕینە سوننە، لە خراپەکارییەوە بۆ چاکەکاری، لە نارەواوە بۆ حەق و راستی، لە گومڕاییەوە بۆ رێنمویی ئیللا بە پێی بەرنامەی خاوەنی سوننەت نەبێت... خاوەنی رێنمایی، خاوەنی رەوشتی بەرزﷺ ئەو کەسەی کە خواکەی پێی فەرمووی: ﴿ فَبِمَا رَحْمَةٍ مِّنَ اللَّهِ لِنتَ لَهُمْ ۖ وَلَوْ كُنتَ فَظًّا غَلِيظَ الْقَلْبِ لَانفَضُّوا مِنْ حَوْلِكَ ۖ فَاعْفُ عَنْهُمْ وَاسْتَغْفِرْ لَهُمْ وَشَاوِرْهُمْ فِي الْأَمْرِ ۖ فَإِذَا عَزَمْتَ فَتَوَكَّلْ عَلَى اللَّهِ ۚ إِنَّ اللَّهَ يُحِبُّ الْمُتَوَكِّلِينَ ﴾ آل عمران: ١٥٩، واتە: بە هۆی ڕەحمەت و بەزەیی و میهرەبانی خواوەیە، تۆ ئەی پێغەمبەرﷺ. ئەوەندە نەرم ونیان بووی لە گەڵیان، خۆ ئەگەر کەسێکی تووڕە و قسەرەق و دڵ ڕەق بای دەورووبەریان چۆڵ دەکردی و لێت دوور دەکەوتنەوە، دەسا تۆ ئازار و هەڵەکانیان ببەخشە و لە خوایش داوای لێخۆشبوونیان بۆ بکە، تا لە هەڵە و تاوانەکانیان ببورێ، لە تەواوی کارە ستراتیژییەکانیشدا پرس و راو مشۆرەت و راوێژیان پی بکە. ئینجا دوای پرس و ڕا و مەشۆرەت وەختێ لێ بڕایت بۆ ئەنجامدانی کارەکەت پشت بە خوا ببەستە و بچۆ کارەکەت پیادە بکە، بە راستی خوا ئەو کەسانەی خۆش ئەوێ پشت هەر بەو دەبەستن)) .

پاشان پێغەمبەری ئەکرەمﷺ ڕوونی کردەوە کەوا لە نیشانەکانی قیامەت: ((و فشو التجارة)) واتە: بڵاو بوونەوەی بازرگانی)) ئایا بازرگانی حەرامە؟ نەخێر... کەوابوو بۆ پێغەمبەری خواﷺ لە نیشانەکانی قیامەت باسی کردووە؟؟ وریابە ..ئەم بنەمایە زۆر گرنگە... مەرج نییە هەر نیشانەیەك لە نیشانەکانی قیامەت باس کرابێت ئەوا ئەو نیشانەیە حەرام بێت... جا بڵاو بوونەوەی بازرگانی نیشانەیەکە لە نیشانە بچووکەکانی قیامەت، بەڵام بازرگانی حەرام نییە، ئیللا مەگەر ئەو بازرگانییە خۆی بۆ خۆی لە بنەڕەتدا حەرام بێت - هەروەکو ئێستا ڕوونی دەکەمەوە- هەروەها بەرزکردنەوەی کۆشك و خانوو نیشانەیەکە لە نیشانەکانی قیامەت کەچی حەرام نییە، دەرکەوتنی(مەهدی) نیشانەیەکە کەچی حەرام نییە... هتد، بۆیە مەرج نییە هەر نیشانەیەك لە نیشانەکانی قیامەت پێغەمبەری خواﷺ باسی کردبێت ئەوا ئەو نیشانەیە حەرام بێت... جا لەو نیشانانە هەیە حەرامە هەروەکو باسمان کرد وە هەندێکیان پێغەمبەری خواحەرامی نەکردووەﷺ وە بڵاو بوونەوەی بازرگانی بە شێوەیەکی دیار بڵاو بووەتەوە ڕەنگە ئێستا -بە بێ زیادەڕەوی- لە ناو یەك شەقامدا ڕێ بکەی لە نێوان دوکانێك و دوکانێکی تردا دوکانێکی بازرگانی تر ببینی بە شێوەیەکی ڕوون و ئاشکرا دوکانەکان زۆر بوونە، بیر لەو ئیشارەتە پێغەمبەرایەتییە بکە کە دەفەرموێت: ((حتى تعين المرأة زوجها على التجارة)) واتە: تاوەکو ئافرەتیش یارمەتی مێردەکەی دەدا لە بازرگانی کردندا)) .

صەڵات و سەلام لەسەر ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات . حەز دەکەم لێرەدا مەرجەکانی بازرگانی ڕوون بکەمەوە... دەڵێم: دونیا کێڵگەی دوارۆژە، هیچ کەم و کووری نییە کە بازرگانی تێدا بکەین .

ئەی بازرگانی خۆشەویست .... بزانە کەوا پاکترین و شەریفترین کەس بازرگانی کردووە پیغەمبەری خوایەﷺ! هەروەکو دەزانن ئەو بازرگانی بە سەروەت و سامانی خەدیجەوە دەکرد بۆیە بازرگانییەکەی پێغەمبەرﷺ ڕێزێکە بۆ هەموو

بازرگانەکانی سەر زەوی بۆیە هیچ کێشەیەك نییە کە بازرگانی بکەین بەڵام بە دوو مەرج:

* یەکەم: بازرگانی بە شتی حەڵاڵەوە بکەیت، بە پێی مەرجە شەرعییەکان .

* دووەم: حەقی خوای گەورەی لێ دەربکەیت .

جا کێشەکە ئەوە نییە ئێمە ئەم دونیایە بۆ جگە لە موسڵمانان جێ بهێڵین . کێ دەڵێ: هەرکەسێ بۆ دوارۆژ بڕێت ئەوا دونیا جێ دەهێڵێ... ؟! کێ ئەمەی گوتووە؟ کێ دەڵێ کەوا پێغەمبەری خواﷺ کە پاکترین و ڕێزدارترین و مەزنترین کەس بوو کە بۆ دوارۆژ کاری دەکرد وازی لە دونیا هێناوە ؟؟! هەندێ کەس دەڵێن: ئەوەی لەسەر ئێمە پێویستە دەبێ زوهد بکەین لەم دونیادا، ئەمە مانای چییە؟ مانای ئەوەیە کە دەبێت بەندەکە جل و بەرگەکەی پاك نەبێت وە بۆنێکی پیسی هەبێت، دیمەنێکی ناشیرینی هەبێت، بەبانگەشەی ئەوەی لە دونیادا زوهد دەکات! بە ڕاستی ئەمە هەڵەیە... زاهیدترین کەس لەم دونیایە پێغەمبەری خوابووەﷺ دڵنیابە کەوا ئەم دونیایە هیچ کەسێکی بە خۆ وە نەبینیوە لە پێغەمبەری خواﷺ زاهید تر بێت... لە گەڵ ئەوەیشدا داواکارێك دێت و داوای لێ دەکات... بیهێنە پێش چاوی خۆت پێغەمبەری خواﷺ چی دەداتێ؟ پێغەمبەری خواﷺ کۆمەڵە مەڕێکی پێدا [1] ! کەچی کاتی وای بە سەردا ڕۆیشتووە کە بەردی بەستووەتە سەر سکی خۆی لە برسانا [2] ،! بەڵێ... بۆ ئەوەی حاڵی ئەم دونیایەمان بۆ ڕوون بکاتەوە...

لە هاوەڵانی پێغەمبەری خواﷺ هەبوو کە میراتەکەی لە ئاڵتون بووە و دابەش کراوە وەکو (عبدالرحمن ی کوڕی عوف) و (ابو بکر الصدیق) و (ابي طلحة الأنصاري)،ئێمە دەمانەوێت کێشەکە بە وردی تێ بگەین.

---

١ ـ أخرجه مسلم، كتاب الفضائل، باب ما سئل رسول اللهﷺ شيئا قط فقال: ((لا)) و كثرة عطائه (٢٣١٢).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب المغازي ((باب غزوة الخندق وهي الأحزاب)) (٤١٠١).

بۆیە ئیمامی عەلی ﷺ دەفەرموێت[١]: ((الـدنیا دار صـدق لمـن صـدقها، ودار غنـی لمن تزود منها، ودار نجاة لمن فهم عنها،، فهي مهبط وحـی الله، ومـصلی أنبیـاء اللـه، ومتجر أولیاء اللـه، ربحـوا فیهـا الرحمـة، واکتـسبوا فیهـا الجنـة))، واتـە: دونیـا مـاڵی ڕاستگۆیی یە بـۆ هـەر کەسـێ ڕاسـتی لەگەڵـدا بکـات، مـاڵێ دەوڵەمەندییـە بـۆ هـەر کەسێ تێشووی تیادا کۆبکاتەوە، ماڵی رزگار بوونە بۆ هەر کەسـێ لێـی تێگەیشت، چونکە ئەم دونیایە شوێنی دابـەزینی سروشـی خوایـە، جـێ نوێژگـەی پێغەمبـەرانی خوایە، شوێن بازرگانی پیاو چـاکان و خۆشەویـستانی خوایـە، سـۆز و میهرەبانیـان تیادا بردەوە وە بەهەشتیان تیادا قازانج کرد)) .

لێرەدا ئەوە تێدەگەین کە مەبەست لە زوهـد ئەوەیـە واز لـە حـەرام بهـێنی و واز لەوە بهـێنی کـە خـوا پێـی ڕازی نییـە وە زوهـد ئەوەیـە کـە هـەموو شـتێك لـە بـەر دەستتدا هەبێت و دەتوانی هەموو شتێك بکەیت، کەچی هـیچ شـتێك ناکـەیت تـەنها ئەوە نەبێت کە خوا حەڵاڵی کردووە، جا تۆ واز لە حەرام دەهێنی لە بەر گوێڕایـەڵی خوا و تەقوای خوا و دووپات کردنەوەی خۆشەویستی پێغەمبەری خواﷺ بە ڕاسـتی ئەمە بەرزترین لوتکەی زوهدە .

کەوا بوو هیچ کێشە نییە — برای خۆشەویستم — لە بازرگانیدا کار بکەیت، بەڵام بەرێز و شەرەفەوە بازرگانی بکە، بە سپاردە و مەرجەکانەوە، گرنگترین ئەم مەرجانە ئەوەیە کە تەقوای خوات هەبێـت و بازرگانییەکەت حەڵاڵ بێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيۡلٞ لِّلۡمُطَفِّفِينَ ١ ٱلَّذِينَ إِذَا ٱكۡتَالُواْ عَلَى ٱلنَّاسِ يَسۡتَوۡفُونَ ٢ وَإِذَا كَالُوهُمۡ أَو وَّزَنُوهُمۡ يُخۡسِرُونَ ٣ أَلَا يَظُنُّ أُوْلَٰٓئِكَ أَنَّهُم مَّبۡعُوثُونَ ٤ لِيَوۡمٍ عَظِيمٖ ٥ يَوۡمَ يَقُومُ ٱلنَّاسُ لِرَبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ﴾ المطففین: ١ـ ٦، واتە: تیاچوون بۆ یاریکەران بە پێوانە و تەرازوو(١) ئەوانەی کاتێ پێوانە بۆ خۆیان بکەن و شت لە خەڵکی بکڕن، بە ڕێك و پێکی ئەنجامی دەدەن و بە تـەواوی وەری ئەگرن (٢) کاتێ پێوانە، یا کێشانە بۆ

---

١ ـ أخرجه ابن أبي الدنیا في ((إصلاح المال)) (١٠٥)، وابن عـساکر في ((تاریخـه)) (٤٢/ ٤٩٨) و (٥٨ / ٧٩)، وفي إسناده نظر، کما قال ابن رجب، وقد تقدم معنا

خەڵك بکەن و شتیان پێ بفرۆشن بە ناتەواوی بۆیان ئەنجام ئەدەن.(٣) ئایا ئەوانە نازانن و بڕوایان نییە کە بە ڕاستی زیندوو ئەکرێنەوە بۆ وەرگرتنی تۆڵەی فێڵ و خیانەتیان.(٤) بۆ ڕۆژێکی زۆر بە سام و گەورە!!(٥) ئەو ڕۆژەی هەموو خەڵکی بە پێوە دەوەستن بۆ حوکم و فەرمانی خواوەندی جیهانەکان(٦))).

ئەگەر لە خەڵکانی تر بکڕن ئەوا هەموو مافەکانی خۆیانیان بە تەواوەتی دەوێت بەڵام ئەگەر شتێك بە خەڵکی تر بفرۆشن ئەوا جۆرەها فڕوفێڵ بە کار دەهێنێ لەکێش و ترازوودا، ولا حول ولا قوە الا باللە، ئەمەیشە ساختە و غەشە لە بازرگانیدا!!

براکەم... چاودێری خواکەت بکە... ئەو خوایەی کە هەموو نهێنی و ئاشکراکانت دەزانێ... بەڵام ئەوەی کە ئێستا دڵەکان دەبچڕێنێت بازرگانێك دەتوانێت زۆر بە ئاسانی لە ترازووەکەیدا دزی بکات، کەچی ئەو بەستەزمانەی لە بەر دەستیدا ڕاوەستاوە ئاگای لە هیچ نییە! جا من بەو بازرگانە دەڵێم: کێ دەخەڵەتێنی؟ ئەگەر ئەو کەسەی کە شتت لێ دەکڕێت تۆ نابینێ، ئایا لە بیرت چوو کە خوای گەورە دەبیسێ و دەبینێ ؟!

تۆ... برای خۆشەویستم... بەدڵنیایی یەوە حەڵاڵ و حەرام دەناسیت، سپاردە و ساختە دەناسی، بۆیە فێڵ لە هیچ کەسێك مەکە تەنانەت ئەگەر ئۆتۆمبیلە تایبەتییەکەی خۆتت فرۆشت، جا تۆ لەم سات و کاتەدا دەبیتە بازرگان، بۆیە هەموو شتێك ڕوون بکەرەوە و ڕاست بکە .

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (حکیم ی کوڕی حزام) ەوە: ((البیعان بالخیار ما لم یتفرقا، - فإن صدقا و بینا بورك لهما في بیعهما، وإن کتما وکذبا محقت برکة بیعهما)) واتە: کڕین و فرۆشتن لە نێوان دوو کەسدا بە هەڵبژاردن دەبێت (واتە: ئەگەر بیەوێ بیکڕێ یان نا) بە مەرجێ لە یەك جیانەبنەوە، جا ئەگەر ڕاستیان کرد و هەموو شتێکیان ڕوون

---

١ أخرجه البخاري کتاب البیوع ((باب إذا بیَّن البیعان ولم یکتما و نصحا)) (٢٠٧٩)، ومسلم کتاب البیوع ((باب الصدق في البیع و البیان)) (١٥٣٢).

کردەوە ئەوا خوای گەورە بەرەکەت دەخاتە ناو ئەو کڕین و فرۆشتنەوە، بەڵام ئەگەر درۆیان کرد و لە یەکتر شتیان شاردەوە ئەوا بەرەکەت لەو کڕین و فرۆشتنەدا نامێنێ)).

جا ئەگەر راست بکەی – ئەی برای بازرگان – ئەوا بەرەکەت دەرژێتە سەر تۆ و کڕیاردا، کەواتە بۆ بازرگانی بەرەکەتی تێدا نەماوە؟بەرەکەت نەماوە بەهۆی ساختە و غەش و درۆ و خیانەتەوە!! نابێت بە هیچ شێوەیەك بڵێیت: من دەمەوێت کەسابەت بکەم ئیتر بە هەر شێوەیەك بێت کێشە نییە، هەرچەندە بە دڵنیاییەوە بزانم کەوا کەرەستەکەم کەم و کوورییەکی ترسناکی تێدایە کە من بانگەشەی بۆ دەکەم بەڵام بە هەموو شێوەیەك دەمەوێت ئەم کەم و کوورییە لە کڕیارەکە بشارمەوە تەنها بۆ ئەوەی کەرەستەکە ببات و بڕوات!! ئەی لە پاش ئەوە چی براکەم؟ سوێند بە خوا هەرگیز ئەو پارەیە هیچ سوودێکی لێ نابینی کە لە رێگای غەش و ساختەوە پەیدات کردووە، هەرچەندە لە مێشکی خۆتتدا وا دابنێیت کەوا لە دونیادا سوودی لێ دەبینی ئەوا باش بزانە کەوا پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی لە بەر دەستی خوادا لە رۆژی دواییدا، هەموو ئەو سەروەت و سامانە بۆ وەرەسەکانت بە جێی دەهێڵی– هەروەکو چۆن ئێستا روونی دەکەمەوە بە پشتیوانی خوا لە کاتی باس کردنی نیشانەیەکی تری ترسناکدا لە نیشانەکانی قیامەت کەوا بە شێوەیەکی غەمگین بڵاوەی کردووە و لا حول ولا قوە الا بالله...

لە (صحیح مسلم)[١] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هریرە)ەوە:

((أن رسول اللهﷺ مر علی صبرة طعام فأدخل یده فیها، فنالت أصابعه بللا...))
واتە: پێغەمبەری خواﷺ بە تەنیشت دەفرێکی خواردندا تێپەڕی دەستی خستە ناوییەوە بۆیە پەنجەکانی تەڕ بوو...))وە ئەمە پێی دەڵێن (توشیش الأقفاص) دەبینی سەرەوەی سنوقەکە کە نمایش کراوە و لە تۆ وە دیارە شتی باش و چاکە بەڵام ئەگەر تەماشای خوارەوەی بکەی ئەوا...إنا لله و إنا إلیه راجعون...!! بۆ ئەم جۆرە ساختە و غەشە دەکەن ئەی بازرگانان؟ئێمە دەمانەوێت ئەم کاروان و

١ـ أخرجه مسلم، کتاب الإیمان، باب قول النبي ﷺ: ((من غشنا فلیس منا)) (١٠٢).

ڕەوشت و ئاكارانەمان ڕاست بكەينەوە بە كتێبەكەی خوا و سوننەتی پێغەمبەرەكەی ﷺ ، بۆ ئەوەی دونیامان خۆش بێت، ببینە ئەوانەی كە لە دونیا و دوا ڕۆژدا بەختیارن... داوا لە خوا دەكەم كە ببینە ئەهلی خۆشگوزرانی دونیا و دوارۆژ ...

جا كاتێ پێغەمبەری ئەكرەم ﷺ ئەو خواردنەی بینی لە ڕواڵەتدا باش و جوانە و دەستی درێژ كرد بۆ خوارەوەی بینی پەنجەكانی تەڕ بوو ..((فقال: " ما هذا يا صاحب الطعام؟" قال أصابته السماء يا رسول الله ﷺ ، قال: " أفلا جعلته فوق الطعام كي يراه الناس، من غش فليس مني))، واتە: فەرمووی: ئەمە چییە ئەی خاوەنی ئەم خواردنە؟ گوتی: ئەوە بارانی بە سەردا باریوە ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ... فەرمووی: ئەی بۆ لە سەرەوەی خواردنەكە دات نەنا بۆ ئەوەی خەڵكی بیبینێ ! باش بزانە كەوا هەركەسێ ساختە و غەش بكات ئەوا لە ئێمە نییە)).

هەموو ڕەوانبێژانی سەر زەوی ناتوانن—ئەگەر كۆ ببنەوە — بەو مانا گەورەیە و ئەو چەند وشە كەمە و بەو شێوە جوان دەربیبڕن — صەڵات و سەلام لەسەر ئەو كەسەی كە خوای گەورە ئەوپەڕی ڕەوانبێژی پێ بەخشیوە — ئەمە بەرنامەی پێغەمبەرایەتییە كە هەموو سەر زەوی شاد دەكات لە دونیا و دوارۆژدا.

جا ئەی برای بازرگان ... ڕاست بكە و هەموو كەم و كوورییەكانی كەرەستە و بازرگانییەكەت ڕوون بكەرەوە، بۆ ئەوەی خەڵكی ببینن، جا كڕیار دەتوانێت نرخی ئەو كەرەستەیە بە پێی ئەو كەم و كوورییە دیاری بكات، بەڵكو تۆ ڕوونی بكەرەوە بۆی و خراپەكان دەربهێنە، لە گەڵ خوای خۆتدا ڕاست بكە بۆ ئەوەی خوای گەورە بەرەكەت بخاتە ناو بازرگانییەكەتەوە، لە بەر ئەوە هیچ سەرسام مەبە كەوا بازرگانی ڕاستگۆ لە گەڵ پێغەمبەری خوادا ﷺ دەبێت لە بەهەشتدا, هەروەكو لە (سنن ابن ماجە)[1] و جگە لەو هاتووە لە فەرموودەی (ابن عمر) ەوە دەڵێت:

---

١ ـ أخرجه عبد بن حميد (٩٦٦)، والدارمي (٢٥٣٩)، والترمذي كتاب البيوع ((باب ما جاء في التجار و تسمية النبي ﷺ إياهم (١٢٠٩) من حديث أبي سعيد الخدري، وفي سنده انقطاع، ولكن يقويه حديث ابن عمر الذي رواه ابن ماجه، كتاب التجارات ((باب الحث على المكاسب)) (٢١٣٩)، والطبراني في ((الكبير)) (٥٧٧) و ((الأوسط)) (٧٦٠٧)، والحاكم (٥ / ٢٤٣) والدار قطني (٢٨٤٩)، والبيهقي (٥/ ٢٦٦)، وصححه لغيره العلامة الألباني في ((الصحيحة)) (٣٤٥٣) و ((صحيح الترغيب)) (١٧٨٢، ١٧٨٣).

پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((التاجر الأمين الصدوق المسلم مع الشهداء يوم القيامة)) ، واتە: بازرگانی دەست پاكی راستگۆی موسڵمان لە رۆژی قیامەتدا لە گەڵ شەهیداندا دەبێت)).

لە ریوایەتێكی تردا كە (الترمذي) ریوایەتی كردووە لە فەرموودەی (أبي سعيد الخدري)ەوە: ((مع النبيين و والصديقين و الشهداء))، واتە: لە گەڵ پێغەمبەران و راستگۆیان و شەهیداندا دەبێت)).

بە ڕاستی پێگە و جێگەیەكە هەرگیز وەسف ناكرێت، رەنگە جاری وا هەبێت بازرگانێك ببینی لە خوا ناترسێت و ساختە لە گەڵ خەڵكیدا دەكات، بۆیە دەبینی كەرەستەیەك دەفرۆشێت لە سەری نوسیوە: (لە یابان دروست كراوە)كەچی خۆیشی بە دڵنیاییەوە دەزانێت لە یابان دروست نەكراوە، ئەم كەرەستەیە نرخەكەی سەد جونەیهە چونكە كەرەستەیەكی ئەصلییە، لە راستیدا كەرەستەیەكی ساختەیە و كە تەنها دە جونەیە ناهێنێت و ئەو بە سەد جونەیە دەیفرۆشێت!!! سویند بە خوا ئەو سامانە هەرگیز سوودی لێ نابینی لە دونیا و دوارۆژیشدا.

ئەی بازرگانان ... تۆ بۆ كێ كار دەكەی؟ ئەی كۆتاییەكە چییە؟ دڵنیابە كە دەمریت! منیش دەمرم! ئەو سەروەت و سامانە بۆ وەرەسە بە جێ دەهێڵین، ئەوان بە بەختیارییەوە پێوەی دەژین، تۆی بەستەزمان كە شەو و رۆژ نەدەخەوتی دەربارەی ئەو سامانە پرسیارت لێ دەكرێت، لە كوێ هێنات و لە كوێ خەرجت كرد؟؟ هەروەكو خۆشەویستمانﷺ دەفەرموێت: ((لا تزول قدما عبد حتى يسأل عن عمره فيما أفناه، وعن علمه فيم فعل، وعن ماله من أين اكتسبه وفيما أنفقه، وعن جسمه فيم أبلاه))[1]، واتە: هەردوو پێی بەندە لە قیامەتدا ناجوڵێتەوە و هەنگاوێك نانێت تاكو دەربارەی چوار شت پرسیاری لێ نەكرێت، تەمەنەكەی چۆن بە سەری

١ـ أخرجه الترمذي، كتاب صفة القيامة عن رسول الله ((باب في القيامة)) (٢٤١٧)، والدارمي (٥٤٣)، وأبو يعلى في ((مسنده)) (٣٤٣٤)، وابن ابي الدنيا في ((إصلاح المال)) (٣٠)، وأبو نعيم في ((الحلية)) (١٠ / ٢٣٢) من حديث أبي برزة الأسلميﷺ، وصححه لشواهد الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٢/ ٦٢٩).

برد، زانستەکەی چی کاریکی پێی کرد، سامانەکەی چۆن پەیدای کرد و چۆن خەرجی کرد، جەستەکەی چۆن دایهێناو و رزاندی (واتە: بەکاری هێنا).

هیچ کێشە نییە لە ئیسلامدا قازانجێك دیاری بکەیت، لەم قازانجە تەقوا و بەزەییت بە خەڵکانی تردا و رادەی رازی بوونت دیاری دەکات .داوا لە خوا دەکەم کە رزق و رۆزی ئێمە و ئێوە فراوان بکات، رازی بوون بە قسمەتی ئێمە و ئێوە بکات، جا رازی بوون چەند جوانە و قەناعەت چەند مەزنە ! !

النَّفسُ تَجـزَعُ أن تكـونَ فَقـيرَة والفقـرُ خَـيرٌ مـن غنَـى يُطْغِيهَـا
وَغِنَى النفُوسِ هُوَ الكَفَافُ فَإن أبَتْ فجميـعُ مـا فـى الأرضِ لا يكفيهَـا
هَـى القَنَاعـةُ فالزَمْهَـا تَكُـنْ مَلكـاً لَـو لَـم تَكُـنْ لَـكَ إلاَّ رَاحـةُ البـدنِ
وأنْظُـر لمِـن مَلَـكَ الـدُّنيا بأجْمَعِهَـا هَل رَاحَ مِنْهَا بِغَيرِ الطيب والكَفَنِ

واتە: نەفس شپرز دەبێت کاتێ هەژار دەبێت، هەژاری چاکترە لە دەوڵەمەندییەك زاڵ بێت بە سەریدا، دەوڵەمەندی نەفسەکان ئەوەیە بژێوی رۆژانەت هەبێ، ئەگەر رازی نەبوو ئەوا هەموو سەر زەوی بەشی ناکات، ئەوە رازی بوونە و دەستی پێوە بگری دەبیتە پادشا، ئەگەر هیچ شتێکت نەبێت تەنها ئارامی جەستەت، تەماشای ئەوانە بکە کە بوونە خاوەنی هەموو دونیا، ئایا جگە لە بۆن و کفن هیچی تریان لە گەڵ خۆیاندا برد؟.

ئەوە(هارون الرشید)ە، ئەو سەرکردەیەکی دادپەروەر بوو ساڵێك غەزای دەکرد لە پێناوی خوادا و ساڵێك حەجی دەرکرد... کە بە هەورەکەی دەگوت کاتێ لە چەقی ئاسماندا بوایە پێی دەگوت: ئەی هەورەکە.. لە هەر کوێیەك دەباری بە ئارەزووی خۆت ببارە، دڵنیابە کە داهاتەکەت هەر دەگەڕێتەوە بۆ لای خۆم انشاء الله ..)) مەبەستی فراوانی موڵك و دەوڵەتەکەیەتی لە سەردەمی خۆیدا — رەحمەتی خوای لێ بێت — لە گەڵ ئەوەیشدا کاتێ لەسەر جێگەی مردن کەوت دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: ﴿مَآ أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهْۜ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَٰنِيَهْ﴾ الحاقة ٢٨ـ ٢٩، واتە: دارایی و ماڵەکەم هیچ کەڵکێکی پێ نەگەیاندم بۆ ئەم رۆژەم.(٢٨) ئەو موڵك و

دەسەڵاتەی بووم لە دەس چوو نە ڕشتەم نە پایەوپلەم، هیچیان نەیان توانی تۆزقاڵەیەك ئارامم بکەنەوە (٢٩))). کوا سەروەت و سامان؟ کوا دەسەڵات و سوڵتان؟ کوا موڵکەکان؟ ئەمجار گوتی: دەمەوێت ئەو گۆڕە ببینم کە لە ناویدا دەنێژرێم، ئەوانیش هەڵیان گرت بۆ لای گۆڕەکەی و ئەویش تەماشای کرد و دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: ((ئەی ئەو کەسەی کە هەرگیز موڵکەکەی لە ناو ناچێت ڕەحم بکە لەو کەسەی کە موڵکەکەی لە ناوچوو ..))[١].

بە ڕاستی (هارون الرشيد) لە کۆشك و تەلارەکانەوە گوێزرایەوە بۆ گۆڕەکان، لە جێگەی خۆشی خەوتنەوە بۆ گڵکۆکان وە لە یاری کردن لە گەڵ کەنیزەك و منداڵی جواندا بۆ دەرهاوسێتی کرم و مار، سوێند بە خوا ئەگەر بە جوانی بیر لەم قسەیە بکەیتەوە ئەوا ڕێڕەوت دەگۆڕدرێت، چونکە دونیا هەرچەندە درێژە بکێشێ ئەوا هەر کورتە، هەرچەندە خۆی بە مەزن بزانێت ئەوا سووك و ریسوایە، چونکە شەوگار هەرچەندە درێژە بکێشێت ئەوا هەر دەبێ شەبەق دەرکەوێت، ئەگەر تەمەن هەرچەندە درێژە بکێشێ ئەوا هەر دەبێ بچیتە ناو گۆڕەوە، دڵنیا بە کە بە نەمری لە دونیادا نامێنیتەوە، ئەگەر تەنها کەسێك بە نەمری تێدا بمایەتەوە ئەوا خۆشەویست هەڵبژێردراو دەبووﷺ.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا جَعَلْنَا لِبَشَرٍ مِّن قَبْلِكَ ٱلْخُلْدَ أَفَإِيْن مِّتَّ فَهُمُ ٱلْخَـٰلِدُونَ﴾ الأنبياء: ٣٤، واتە: ئێمە پێش لە تۆ وامان نەکرد مرۆیەك نەمرێ ئایا ئەگەر تۆ بمری، ئەوانە ژیانی هەتا هەتاییان دەبێ؟! نە، هەرگیز شتی وا نییە)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُّ نَفْسٍ ذَآئِقَةُ ٱلْمَوْتِ﴾، واتە: هەموو کەسێك بێ جیاوازی تامی مردن دەچێژێ.)).

١ـ انظر: ((إحياء علوم الدين)) (٤ /٤٨١)، و ((تاريخ الخلفاء)) للسيوطي (٢٦٨)، و ((تاريخ بغداد)) ((١٤ / ١٩)) للخطيب، و((تاريخ الإسلام))للذهبي (١٦٣٢، ١٨٣٧، ١٨٣٨))، و((البداية والنهاية)) (١٠ / ٣١٠).

* وروى ابن أبي الدنيا في ((المحتضرين)) (١١٧) عن عبدالله بن بسطام قال: ((احتضر بعض الملوك فجعل يقول: يا من لا يزول ملكه أرحم من قد زال ملكه)).

ئەگەر ئەو کورسییە بۆ خەڵکی تر بەردەوام بوایە ئەوا دڵنیابە بە تۆ نەدەگەیشت، سوێند بە خوا هیچ کەسێك بە نەمری تێدا نامێنێتەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿٢٦﴾ وَيَبْقَىٰ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ﴾ الرحمن: ٢٧، واتە: هەرچی بە سەر پشتی زەوییەوەیە هەر هەموو لە نێو دەچێ .(٢٦) تەنها ڕووی پەروەردگاری خاوەن شکۆ و کەرەمکەرت دەمێنێتەوە (٢٧))). بۆیە لەم دونیایە بۆ خۆت دار بڕوێنە بۆ ئەوەی لەوێ بە بەختیاری و عیززەت و کەرامەتەوە دروینەی بکەیت، داوا لە خوا دەکەم کە من و ئێوە بگێڕێ لە ئەهلی خۆشحاڵی لەدونیاو قیامەتدا.

براکەم: بازرگانی بە سپاردەو شەرەفەوە ئەنجام بدە، جا ئەو بازرگانییە هەر بازرگانییەك بێت، هەموو حەقێکی خوای تێدا بدە و هەرگیز ڕەزیلی مەکە و ئەوەشت لە بیر نەچێت کەوا ئەو ڕزق و ڕۆزییەی تۆ لە فەزڵ و چاکەی خوایە بە سەرتەوە، چونکە تۆ کەسێکی هەژار بوویت و خوای گەورە دەوڵەمەندی کردی، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ أَنتُمُ الْفُقَرَاءُ إِلَى اللَّهِ وَاللَّهُ هُوَ الْغَنِيُّ الْحَمِيدُ﴾ فاطر: ١٥، واتە: ئەی خەڵکینە ! ئێوە هەژارن و نیازتان بە خوا هەیە، ئەو بێ نیاز و سوپاسکراوە هەرچەندە خەڵکی ململانێ بکات(١٥)).

تاکو دوێنێ تۆ کەسێکی هەژار بوویت و ئێستا خوای گەورە بە فەزڵی خۆی ئەو نیعمەتەی بە سەرتدا ڕژاندووە و ڕزق و ڕۆزی لە سەرت فراوان کردووە، بۆیە حەقی خوای باڵا دەست بدە و هەرگیز هەژاران و نەدارانت لە بیر نەچێت، داوا لە خوا دەکەم کە فەزڵی خۆی زیاتر بە سەرتدا بڕێژێ .

بە جوانی بیر لەم فەرموودە مەزنە بکەرەوە، کە پێویستە هەردەم دوو بارەی بکەینەوە و هەرگیز لە دووبارە کردنەوەی بێزار نەبین و فەرموودەکە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هریرە)وە کەوا پێغەمبەری

١ـ أخرجه البخاري، كتاب أحاديث الأنبياء، باب حديث أبرص و أعمى و أقرع في بني إسرائيل (٣٤٦٤)، ومسلم، كتاب ((الزهد والرقائق)) (٢٩٦٤).

ئەکرەمﷺ فەرموویەتی: ((إن ثلاثة في بني إسرائيل: أبرص وأقرع وأعمى، فأراد الله عزوجل أن يبتليهم، فبعث إليهم ملكا، فأتى الأبرص، فقال له: أي شيء أحب إليك؟ قال: لون حسن، وجلد حسن، ويذهب عني الذي قد قذرني الناس))، واته: سێ کەس هەبوون لە بەنی ئیسرائیلدا، گەڕێك و کەچەڵێك و نابینایەك، خوای گەورە ویستی تاقیان بکاتەوە، بۆیە فریشتەیەکی بۆ رەوانە کردن و ئەویش هات بۆ لای کابرای گەڕ و پێی گوت: چی شتێك لای تۆ لە هەموو شتێك خۆشەویسترە ؟(واتە: ئاوات بخوازە) گوتی: رەنگێکی جوان و پێستێکی جوان و ئەوەی کە بە هۆیەوە خەڵکی بێزم لێ دەکەنەوە لە سەرم نەمێنی و چاك ببمەوە)) ئەمە ئاواتێکە و لە جێی خۆیدایە چونکە ئەو توشی نەخۆشی گەڕی بووە، بۆیە داوای لە خوا کرد کە شیفای بدات و پێستێکی جوانی پێ ببەخشێ، ئەم بەڵایەی کە بە هۆیەوە خەڵکی لێی دوور کەوتوونەتەوە لە سەری نەمێنێ . ((قال: فمسحه فذهب عنه قذره، وأعطي لونا حسنا، وجلدا حسنا))، واتە: گوتی: بە دەستەکانی سڕی و ئەویش چاك بووەوەو بێزێکەی نەما و ڕەنگێکی جوان و پێستێکی جوانی پێ بەخشرا)) خوای گەورە چارەسەری کرد و چاك بووەوە.

لە گەڵ مندا بیر لەم فەرموودەیە بکەرەوە کە (أحمد و أبو داود)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (أبي رمثة) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((الله الطبيب)) واتە: خوا پزیشکە))، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِذَا مَرِضْتُ فَهُوَ يَشْفِينِ﴾ الشعراء: ٨٠، واتە: کاتێ نەخۆش کەوتم، ئەو شیفام ئەدا و هێزی شیفا هەر ئەو دروستی ئەکات)).

تۆ دەچیت بۆ لای پزیشکێك لە پزیشکەکان بۆ ئەوەی هۆکارەکان بگریتە دەست ئەگینا چارەسەر بە دەستی خوای باڵا دەستە، ئەوەیشە بزانە کەوا خوای گەورە هیچ نەخۆشییەکی دانەناوە ئیللا چارەسەرەکەی بۆ داناوە بۆیە چارەسەر بگرنە

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢ / ٢٢٦، ٢٢٧) (١٦٣/٤)، وأبو داود كتاب الترجل باب في ((الخضاب)) (٤٢٠٧)، والحميدي (٣٨٢/٢)، والطبراني في الكبير (٢٧٩/٢٢)، وصححه الشيخ الألباني على شرط مسلم في ((الصحيحة)) (١٥٢٧).

بەر، بەڵام دڵت پەیوەست مەکە بە هۆکارەکەوە، باش بزانە کەوا هۆکارەکان بە تەنها نە زیانیان هەیە و نەقازانج، رزقش نادەن و رزقش ناگرنەوە ئیللا بە دەستی خوای باڵا دەست نەبێت، خودایە ... داوات لێ دەکەم لەم کات و ساتە پیرۆزەدا کە بە چارەسەرەکەی خۆت چارەسەر دابەزێنە سەر نەخۆشی موسڵمانان و رەحمەت و بەرەکەتی خۆت بکەیتە هۆی نەمانی هەموو ئازار و ناخۆشییەکانیان... یا أرحم الراحمین.

((ثم قال الملك للأبرص: فأي المال أحب إليك ؟))، واتە: ئەمجار فریشتەکە بە کابرای گەڕی گوت: حەز لە چی جۆرە سامانێك دەکەیت ؟))، ((قال: الإبل)) واتە: حوشتر))، خۆشەویستمانﷺ دەفەرموێت: ((فأعطي ناقة عشراء)) ثم قال الملك: ((بارك الله لك فيها)) واتە: حوشترێکی ئاوسی پێ درا (عشراء: ئەو وشترانەیە کە دە مانگ یان هەشت مانگ بە سەر ئاوس بوونیاندا تێپەڕیوە) ئەمجار فریشتەکە گوتی: خوای گەورە بەرەکەت بخاتە سامانەکەتەوە)) بۆیە بەرەکەت رژا بە سەریدا وە ئەگەر دەتەوێ بڵێ: بەرەکەت بەرەکەتی کرد، ئەمجار فریشتەکە چوو بۆ لای کابرای دووەم – ((فأتى الأقرع، فقال: أي شيء أحب إليك؟ قال: شعر حسن، ويذهب عني هذا الذي قد قذرني الناس، قال: فمسحه فذهب عنه وأعطي شعرا حسنا، قال: فأي المال أحب إليك؟ قال: البقر، قال: فأعطي بقرة حاملا، فقال: بارك الله لك فيها))، واتە: ئەمجار چوو بۆ لای کابرای کەچەڵ و گوتی: چی شتێك لای تۆ لە هەموو شتێك خۆشەویسترە؟ گوتی: قژێکی جوان و ئەوەی کە بە هۆیەوە خەڵکی بێزم لێ دەکەنەوە نەمێنێ، ئەویش بە دەستەکانی سڕی و ئەویش چاك بووەوەو قژێکی جوانی پێ بەخشرا، گوتی: حەز لە چی جۆرە سامانێك دەکەیت؟ گوتی: مانگا (چێل)، گوتی: ئەویش مانگایەکی ئاوسی پێ درا و گوتی: خوای گەورە بەرەکەت بخاتە ناو سامانەکەتەوە)) وازی لێ هێنا و بە جێی هێشت، ئەمجار فریشتەکە چوو بۆ لای کابرای سێیەم – ((فأتى الأعمى،فقال: أي شيء أحب إليك؟ قال: أن يرد الله إلي بصري فأبصر به الناس، قال: فمسحه فرد الله إليه بصره)) واتە: ئەمجار چوو بۆ لای کابرای نابینا و گوتی: چی شتێك لای تۆ لە هەموو شتێك

خۆشەویستره؟ گوتی: خوای گەورە چاوەکانم بۆ بگێڕێتەوە و خەڵکی پێ ببینم، گوتی: ئەویش سڕی و خوای گەورە چاوەکانی بۆ گەڕاندەوە)) بەڵێ هەموو کارەکان لە سەرەتا و کۆتاییدا هی خوایە و بە دەستی خوایە .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِن يَمْسَسْكَ ٱللَّهُ بِضُرٍّ فَلَا كَاشِفَ لَهُۥٓ إِلَّا هُوَ وَإِن يَمْسَسْكَ بِخَيْرٍ فَهُوَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ﴾ الأنعام: ١٧، واتە: ئەو خوایە دەسەڵاتدارێکی وەهایە ئەگەر تووشی هەر جۆرە بەڵاو زیانێکت بکات بە غەیرە خۆی هیچ کەسێ ناتوانێ لای ببا، خۆ ئەگەر خێر و چاکەیەکیشت پێ بگەیەنێت دیارە هەر خۆی بە سەر هەموو شتێکا دەسەڵاتدارە و حەز لە هەرچی بکا دەتوانێ ئەنجامی بدا)).

يا صاحب الهمَّ إن الهمَّ منفرج	أبشر بخير فإن الفارج الله
وإذا بليت فثق بالله وارض به	إن الذى يكشف البلوى هو الله
الله يحدث بعد العسر ميسرة	لا تجزعن فإن الخالق الله
والله ما لک غير الله من أحد	فحسبک الله فی کل لک الله

واتە: ئەی خاوەن خەم و پەژارە بزانە کە خەم نامێنی و دەڕوات، موژدە بێ لێت بە خەیرێك چونکە ئەوەی کێشەکان ناهێڵێ تەنها خودایە، ئەگەر توشی بەڵایەك بویت ئەوا باوەڕت بە خوا هەبێت و بە قەدەری ئەو ڕازی بە، چونکە ئەوەی بەڵاکان لادەدات تەنها خودایە، خوای گەورە لە پاش هەموو تەنگانەیەك خۆشی دەهێنێ، هیچ بێزار مەبە چونکە دروستکەرمان تەنها خودایە، سوێند بە خوا جگە لە خوا هیچ کەست نییە، بۆیە خودات بەسە لە هەموو شتێکدا تۆ خودات هەیە، داوا لە خوا دەکەم دڵی ئێمە و ئێوە پڕ بکات لە تەقوا و ڕازی بوون وە بمانگەیەنێتە هێدایەت و ڕێنموویی خۆی و هەر خۆی پشت و پەنامانە.

((ثم قال الملك للأعمى: فأي المال أحب إليك؟قال الغنم: فأعطي شاة والدا))، واتە: ئەمجار فریشتەکە بە کابرای نابینای گوت: حەز لە چی جۆرە سامانێك دەکەیت؟ گوتی: مەڕ، گوتی: ئەویش مەڕێکی ئاوسی پێدا)) ئەمجار وازی لێ هێناو بە جێی هێشت ((فأنتج هذان وولد هذا))، واتە: ئەو دووانەی پێشوو بەرهەمییان

زیادی کرد و ئەویتر بێچووی زۆری بوو))، ((فکان لهذا واد من الإبل، ولهذا واد من البقر، ولهذا واد من الغنم)) واتە: پاشان ئەمیان پڕ دۆڵێك حوشتری بوو وە ئەمیش پڕ دۆڵێك مانگای بوو ئەویش پڕ دۆڵێك لە مەڕ)، بەڵام ئاگاداری تاقیکردنەوەکان بە، خوایە گیان بمانپارێزەو رزگارمان بکە... ((ثم إنه أتى الأبرص في صورته وهيئته، فقال: رجل مسكين قد انقطعت بي الحبال في سفري، فلا بلاغ لي اليوم إلا بالله ثم بك، أسألك بالذي أعطاك اللون الحسن، والجلد الحسن، والمال، بعيرا أتبلغ عليه في سفري، فقال: الحقوق كثيرة))، واتە: پاشان هات بۆ لای کابرای گەڕ لە شێوە و وێنەی خۆی، گوتی: کابرایەکی هەژارم و هەموو ڕێگاکان لە سەفەرەکەمدا لێ بڕاوە و هیچ دالدەیەکم نییە تەنها لای خوا و ئەمجار لای تۆ نەبێت بۆیە داوات لێ دەکەم لە بەر خاتری ئەو کەسەی ئەو رەنگە جوانە و ئەو پێستە جوانە و ئەو سامانەی پێداوی کە وشترێکم پێ بدە بۆ ئەوەی لە سەفەرکەمدا بە کاری بیهێنم، ئەویش گوتی: خەڵکی رەواتر زۆرن)).

ئا بەم شێوەیە مرۆڤەکان بنەڕەتی خۆیان لە بیر دەچێت! هەژاری و لاوازی و بێ دەسەڵاتی خۆی لە بیر دەچێت! جا ئەمەیشە بە ڕاستی کارەساتە. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلۡإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلۡكَرِيمِ﴾ الإنفطار:٦، واتە: ئەی ئادەمیزاد...! چی تۆی تەفرە و فریوداو بەرامبەر بە پەروەردگاری بەخشندەت کافر بوویت لە گەڵ ئەو هەموو نیعمەت و بەخششانەدا ؟)) ئایا هەژاری خۆت لە بیر چوو؟ ئایا ئەصل و بنەڕەتی خۆت لە بیر چوو؟ ئایا نەفامی خۆتت لە بیر چوو؟.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلۡفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلۡغَنِيُّ ٱلۡحَمِيدُ﴾فاطر: ١٥، واتە: ئەی خەڵکینە! ئێوە هەژارن و نیازتان بە خوا هەیە، ئەو بێ نیاز و سوپاسکراوە هەرچەندە خەڵکی ململانێ بکات)).

هەر کەسێك خودای خۆی ناسی ئەوا خۆیشی دەناسێ، ئەگەر هەر کەسێك خودای خۆی بە دەوڵەمەندێکی رەها ناسی ئەوا خۆی بە هەژارێکی رەها دەناسێ... هەر کەسێ خواکەی خۆی بە عیززەتێکی تەواوەوە ناسی ئەوا خۆی بە

زەلیلێکی تـەواوەوە دەناسـێ، هـەر کەسـێ خواکـەی خـۆی بـە خـاوەن هێزێکـی تەواوەوە ناسی ئەوا خۆی بـە لاوازێکـی تـەواوەوە دەناسـێ. سـوێند بـە خـوا هـیچ دروستکراوێك لەسـەر رووی زەویـدا خـاوەنی هـیچ شـتێك نییـە، ئـەوەی کـە خـوای گەورە پێی بەخشیوی لەو هـەموو نـاز و نیعمـەت و بازرگانییـە و ئـەو هـەموو رزق و رۆزییە لە فەزڵ و چاکە و منەتی خوایە بە سەرتەوە و هەموو ئەوانە پێویستیان بـە سوپاسگوزارییە، سوپاسگوزاریش تەنها وشەیەك نییە و تـەنها ماچێکی دەستەکان نییـە! نـەخێر هـەرگیز وا نییـە. خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ٱعۡمَلُوٓاْ ءَالَ دَاوُۥدَ شُكۡرٗاۚ﴾ سبأ: ١٣، واتە: وتمان: ئەی بنەماڵەی داوودعليه السلام! سوپاسگوزاری بکـەن لـە بەرامبەر ئەو هەموو بەهرانەدا رشتوومە بە سەرتاندا)) بۆیـە ئامـان هـەرگیز هـەژاری خۆت و فەزڵی خوات بە سەرەوە لە بیر نەچێت، کاتێ کابرا گـوتی: خـەڵکی رەواتـر زۆرن، فریشتەکە پێی گوت: ((کـأني أعرفـك، ألم تکـن أبـرص يقـذرك النـاس، فقـيرا فأعطاك الله؟ فقال: إنمـا ورثـت هـذا المـال كـابرا عـن كـابر))، فقـال: إن كنـت كاذبـا فصيرك الله إلى مـا كنـت))، واتـە: دەڵێـی مـن تـۆ دەناسـم؟ ئایـا تـۆ کەسـێکی گـەڕ نەبوویت و خەڵکی بێزی لێت دەکردەوە، هەژار بوویت و خوا پێی بەخشی؟ گـوتی: بەڵکو من ئەم سامانەم لـە باوباپیرە گـەورە بەرێزەکانـەوە و ئـەوانیش لـە گـەورە بـەرێزەکان بـۆم بـە جـێ مـاوە)) (تەمـشای ئـەم نکۆڵییـە بکـە) گـوتی: ئەگـەر درۆ دەکەیت ئەوا خوای گەورە بتگێڕێتەوە سەر حاڵی جـاران)) جـا وەکـو پێشووی لـێ هاتەوە ولا حول ولا قوة الا بالله. هـەروەکو چـۆن خـوای گـەورە لـە جـاری یەکەمـدا وڵامی دوعای فریشتەکەی دایەوە ئەوا لە جاری دووەمیشدا وڵامی دوعاکەی دایەوە، بۆیە وەکو جارانی لێ هاتەوە و هەموو شتێکی لە دەست دا: پێستی جوان، دیمەنی جـوان جـارێکی تـر توشـی نەخۆشـی گـەڕی بـووەوە وە هـەموو حوشـترەکانی لـە دەستدا!! بۆیە ئاگادارت دەکەمەوە لە سامانی حەرام، چونکە سـەروەت و سـامان وەکـو سـێبەرێك وایـە و نـامێنێ، وەکـو قەرزێکـە و دەبـێ بگێڕدرێتـەوە، ئاگـاداری خواردنی سامانی هەتیوان بە، ئاگاداری ئەوە بەهەرگیز سامانی خەڵکی بە ساختە و ناڕەوا مەخۆ، هەرگیز قۆرخی بازار مەکە، بۆئەوەی زاڵ بیت بە سەر نرخی بازاردا و

خوێنی هەژاران و نەداران بمژیت! ئێستا لە ناو خەڵکیدا کەسی وا هەیە ئەگەر تاکو ماوە لە ژیاندا پارەی (بنکنوت) بخوات ئەوا ئەو سامانە تەواو نابێت! ولا حول ولا قوة الا بالله، سوێند بە خوا هەرگیز ئەو سامانە سوودی لێ نابینیت و هەمووی بۆ وەرەسەکەت بە جێ دەهێڵی، لێرەدا هەندێ کەس هەن قسەی ترسناک دەکەن و دەڵێن: ئەگەر خوا لە فلان کەس رازی نەبوایە ئەوا رزقی فراوان نەدەکردەوە! بەڵگەی رازی بوونی خوا لەسەر فلان ئەوەیە کە بەو هەموو سامانە رێزداری کردووە!! جا من دەڵێم: نەخێر... براکەم... ئەمە بەڵگە نییە، ئایا تۆ (قارون) ت لە بیر چوو؟ ئەوەی کە خوای گەورە بە شێوەیەکی وا سەروەت و سامانی پێدابوو کە هەرگیز هیچ عەقڵێك باوەڕ ناکات . بیهێنە پێش چاوی خۆت کۆمەڵێك گەنجی بەهێز ناتوانن کلیلی گەنجینەکانی قارون هەڵبگرن!! لێرەدا قارون قسەکەی کابرای گەڕی گوت بەڵام بە دەستەواژەیەکی قارونییانە کاتێ یادی خرایەوە بەو فەزڵەی خوای گەورە بە سەرییەوە و بەو هەموو نیعمەتانە، ئەو قسەیەکی زۆر پیسی گوت کە لەسەر زمانی زۆربەی خەڵکی دووبارە دەکرێتەوە: ﴿إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلۡمٍ عِندِيٓۚ﴾ القصص: ٧٨، واتە: قارون گوتی: ئەو ماڵ و سامانە کە من هەمە، هەمووی بە هۆی زانیاری و زانستی خۆمەوە پێم دراوە، واتە هەر خۆم شایستەی ئەوەم).

ئەوە هەمان ئەو قسەیەیە کە ئێستا و لەم سەردەمەدا دووبارە دەکرێتەوە (فن الادارة) واتە: هونەری کارگێری یان هونەری بەڕێوەبردن!) من دەڵێم: زۆر جوانە ئەگەر تۆ هونەری کارگێڕیت هەبێت، بەڵام هەرگیز ئەو کارە مەگێڕەوە بۆ عەقڵی خۆت و فەزڵی خۆت، سوێند بە خوا تۆ لاوازیت، هەموومان هەژارین، خاوەنی هیچ شتێك نین، چونکە ئەوەی پێت دراوە هەمووی لە فەزڵی خوای گەورەیە، بۆیە هەرگیز مەڵێ: ﴿إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلۡمٍ عِندِيٓۚ﴾ هەرگیز مەڵێ: ئەمە هونەری کارگێڕییە! مەڵێ: کارگێڕییەکی یەکلایی کەرەوەیە،! بەڵێ... ئەوەی کە لەسەر تۆیە ببیتە کەسێکی موسڵمانی بەهێزی داهێنەری بەرهەمهێنەری چاك لە هەموو بوارەکانی ژیان، لە هەموو جێگایەکدا لە ژێر سێبەری ئەو ئاسمانەدا، لەسەر هەر

پارچەیەکی ئەم زەوییە، بەڵام هەرگیز فەزڵی خوات لە بیر نەچێت بە سەرتەوە وە بزانە ئەوەی کە تۆ ئێستا تێدای لەو ناز و نیعمەتە هەموو تەنها فەزڵی خوای بەرز و باڵادەستە ئەو کەسەی کە هەردەم پارە لە ڕێگای حەرامەوە کۆ دەکاتەوە و دەبینی سامانەکەی زیاد دەکات ئەوا نزیککردنەوەیە (استدراج) لە لایەن خوای گەورەوە.

هەروەکو لە(مسند)[1]ەکەی ئیمامی ئەحمەد و جگە لەو هاتووە لە فەرموودەی (عقبةی کوڕی عامر)ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إذا رأيت الله يعطي العبد من الدنيا على معاصيه ما يحب، فإنما هو استدراج " ثم تلا رسول الله ﷺ: ﴿فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ﴾ الأنعام: ٤٤، واتە: ئەگەر بینیت خوای گەورە نیعمەتەکانی خۆی دەداتە بەندەیەکی لە دونیادا لەسەر سەرپێچییەکانی کە خۆی پێی خۆشە بزانە کەوا ئەوە نزیککردنەوەیە (استدراج) ئەمجار پێغەمبەری خوا ﷺ ئەو ئایەتەی خوێندەوە کە دەفەرموێت: ﴿فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّىٰ إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ﴾ الأنعام: ٤٤، واتە: جا کە ئەو هەموو ئامۆژگاریەیان لە بیرخۆ بردەوە کە لەسەر زمانی پەیامبەران کرابوون ئینجا ئێمەیش بۆ خەفڵاندونیان و وەك ((إستدراج) یێکیش، دەروازەی هەموو خێرێکمان بۆ واڵا کردنەوە و رزق و ڕۆزییەکی فرەمان ڕشت بە سەریاندا و ئەوانیش خۆشی و نیشوە گرتنی هەتا بەو ماڵ و منداڵەی پێماندابوون دەعیەو فیزگرتنی و لەڕێی ڕاست لایاندا ئەوسا ئێمەیش کتوپڕێك قارمان لێ گرتن و ئەوانیش لەو هەموو خۆشگوزرانییە بێ هیوا و نائۆمێد بوون)).

لێرەدا خوای گەورە نەیفەرموو: تۆڵەمان لێیان سەندەوە، نافەرموێت: کردمانە ناخی زەویدا، نافەرموێت: هەموو سامانەکەم لێیان سەندەوە، بەڵکو دەفەرموێت:

---

١ ـ أخرجه أحمد(٤/١٤٥)، والطبراني في ((الأوسط)) (٩٢٧٢)، والبيهقي في ((الشعب))(٤٥٤٠)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٤١٣) و ((صحيح الجامع)) (٥٦١).

((فتحنا عليهم أبواب كل شيء)).

بەڵام... چەندەها کەس هەن ئێستا لە ئیستدراجان لە نێو نیعمەتەکانی خوای گەورەدا و کەچی خۆیشی لێی بێ ئاگایە و نازانێت، چەندەها کەس توشی تاقیکردنەوە هاتوون بە مەدح کردنی خەڵکی و خۆیشی لێی بێ ئاگایە ! !

پرسیارە گرنگەکە لێرەدا ئەوەیە: چۆن بزانم ئەو سامانەی ئێستا هەمە ئایا لە نیعمەتەکانی خوایە یان لە تۆڵەسەندنەوەکانییەتی؟ ترمومترێکی جوان و ورد و بچووك دەتوانیت لە گەڵ خۆتدا و لە گیرفانتدا هەڵگریت، دەتوانیت لە هەموو ساتێکدا هەر نیعمەتێکی پێ بپێوێ، خێراکە برا خۆشەویستەکەم ئەو نیعمەتەی کە ئێستا لە بەر دەستتدایە بیهێنە، سەروەت و سامان، خێزان، منداڵ، پلەو پایە، کورسی، رووی کۆمەڵایەتی، لەشساغی، جوانی، دەتوانیت بزانیت ئایا ئەوانە نیعمەتن یان تاقیکردنەوەن، بە سووك و ئاسانی، دەڵێم: ئەگەر ئەو نیعمەتە لە خوا نزیکی کردیتەوە ئەوا سوژدە بۆ خوا بەرە و سوپاسگوزاری بەو بزانە ئەوە نیعمەتە، بزانە ئەوە لە فەزڵی خوایە، ئەگەر ئەو نیعمەتە لە خواردنی حەڵاڵ و لە خوای گەورە دووری کردیتەوە ئەوا باش بزانە کە تاقیکردنەوەیە بەڵام لە پۆشاکی نیعمەتتدایە وە بزانە ئەوە فیتنەیە ! لە پۆشاکی بەخشیندایە، ئایا ئەم پلە وپایە لە خوا نزیکی کردمەوە یان دووری کردمەوە؟ بووە هۆی ئەوەی من و نوێژ لە یەك جی بکاتەوە و بووە هۆی ئەوەی من و خەڵکی لە یەك بکات، ئایا من ئەم کورسییەم بە کار هێناوە بۆ نەهێشتنی کێشە لەسەر کێشەداران؟ ئایا ئەم پلە و پایەم بە کار هێناوە بۆ نەهێشتنی خەم لەسەر خەمباران؟ ئایا جێگا و رووە کۆمەڵایەتییەکەم بە کار هێناوە لە جێی خۆیدا؟

تۆ ئەی خوشکی بەڕێزم ئایا پلە و پایەی پیاوەکەت بە کار هێناوە؟ ئایا رووە کۆمەڵایەتی پیاوەکەت بە کار هێناوە بۆ ئەنجامدانی چاکە؟ ئایا هانی دەدەی بۆ ئەنجامدانی کاری چاکە؟

براکەم ... هەموو وزە و تواناکەت بە کار بهێنە، هەموو سەروەت و سامانەکەت، خێزان و کچ و کوڕەکانت، هەموو ئەوەی کە هەتە بە کاری بهێنە لە پێناوی دینی خوای باڵادەستدا، بە راستی قازانجی راستەقینە لەوێیە وە بە راستی ئەوە کێڵگەی

ڕاستییە، ئەمە ناشتن و ڕواندنی ڕاستەقینەیە، ئەمە چەند قسە و گوتەیەکە لێرەدا هێنامەوە داوا لە خوا دەکەم کە سوودی بۆ ئێمە و ئێوە هەبێت.

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ فەرموودەکەی پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت:

((وأتى الأقرع في صورته، فقال له مثل ما قال لهذا، ورد عليه مثل ما رد على هذا، فقال: إن كنت كاذبا فصيرك الله إلى ما كنت، قال: وأتى الأعمى في صورته وهيئته، فقال: رجل مسكين وابن سبيل انقطعت بي الحبال في سفري، فلا بلاغ لي اليوم إلا بالله، ثم بك، أسألك بالذي رد عليك بصرك شاة أتبلغ بها في سفري، فقال: قد كنت أعمى فرد الله إلي بصري، فخذ ما شئت، ودع ما شئت، فوالله لا أجهدك اليوم شيئا أخذته لله))، واتە: ئەمجار هات بۆ لای کابرای کەچەڵ لەسەر شێوەی خۆی، ئەوەی کە بە کابرای پێشوو گوت بە ئەمیشی گوت، ئەویش وەکو کابرای پێشوو وەڵامی دایەوە، ئەویش گوتی: ئەگەر درۆ دەکەیت ئەوا خوای گەورە بتگێڕێتەوە سەر حاڵی جاران، گوتی: ئەمجار هات بۆ لای کابرای نابینا لەسەر شێوەو دیمەنی خۆی گوتی: کابرایەکی هەژارو ڕێبوارم و هەموو ڕێگاکانم لێ بڕاوە لە سەفەرکەمدا و هیچ دالدەیەکم نییە تەنها لای خوا و ئەمجار لای تۆ نەبێت بۆیە داوات لێ دەکەم لە بەر خاتری ئەو کەسەی کە چاوەکانی بۆ گێڕایەوە مەڕێکم پێ بدە بۆ ئەوەی لە سەفەرکەمدا بە کاری بهێنم، ئەویش گوتی: من کەسێکی نابینا بووم و خوای گەورە چاوەکانی بۆ گەڕاندمەوە بۆیە هەرچی دەبەی ببە و هەرچی بە جێ دەهێڵی ئەوا بە جێی بهێڵە سوێند بە خوا هەرگیز ڕێگات لێ ناگرم لە بەر خوا هەرچی ببەی))، ئەم کابرایە گەڕایەوە بۆ ڕەسەن و نەژادی خۆی، فەزڵی خوای لە بیر نەچوو بۆیە لە دونیا و دوارۆژدا سەرکەوتوو و بەختیار بوو، گوتی: ((ودع ما شئت، فوالله لا أجهدك اليوم شيئا أخذته لله))، واتە: هەرچی بە جێ دەهێڵی ئەوا بە جێی بهێڵە سوێند بە خوا هەرگیز ڕێگات لێ ناگرم لە بەر خوا هەرچی ببەی))، بۆیە فریشتەکە گوتی: ((أمسك مالك، فإنما ابتليتم، فقد رضي عنك، وسخط على صاحبيك)) واتە: دەست بە سامانی خۆتەوە بگرە، بزانە کە ئێوە تاقی کرانەوە، جا خوای گەورە لە تۆ ڕازی بوو وە لە دوو هاوەڵەکەت پەست بوو)).

جا سەروەت و سامان سێبەرێکە و نامێنێ، بۆیە کار بکە و قازانج بکە بەڵام بە شەرەف و سپاردە و راستگۆیی یەوە، لە بازرگانییەکەتدا هەموو شتێك روون بکەرەوە و ساختە مەکە، من کابرایەکم ڕەنگە لەم بازرگانییە تێنەگەم بۆیە براکەم تۆ ڕاستم لە گەڵدا بکە... راستیمان دەوێت لە ژیاندا، بە راستی لەم سەردەمەدا مامەڵە کردن پڕ بووە لە تاڵی و ئازار، زۆربەی ئەم ڕێزدارانە دەیانەوێت مامەڵە لە گەڵ ئەهلی سپاردەدا بکەن، لە گەڵ ئەهلی راستگۆییدا لە هەموو بوارەکانی ژیاندا، بەڵام کارەکە تەنها ئەوەندەی دەوێت کە وێژدانمان لەو خەوە هەڵسێنین.

پێغەمبەری خواﷺ پرسیار لە هاوەڵانی دەکات– هەروەکو لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە– پێیان دەفەرموێت: ((أيكم مال وارثه أحب إليه من ماله؟ قالوا: يا رسول الله، ما منا أحد إلا ماله أحب إليه. قال ﷺ: ((فإن ماله ما قدم، ومال وارثه ما أخر))، واتە: کام لە ئێوە سامانی میراتگرەکەی لە سامانەکەی خۆی خۆشتر دەوێت؟ فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ هیچ کەسێك لە ئێمە نییە وە هەموومان سامانی خۆمان لا خۆشەویسترە، فەرمووی: کەواتە سامانەکەی خۆی ئەوەیە کە پێشی خۆی دەخات و سامانی میراتگرەکەی ئەوەیە بە جێی دەهێڵێ)).

جا بزانە زۆربەی ئەو سامانانەی کە لە ڕێگای حەرامەوە کۆ دەکرێنەوە بۆ وەرەسە بە جێ دەهێڵرێ، بەندەکە لە بەر دەستی خوای گەورەدا پرسیاری لێ دەکرێت.

لە(صحیح مسلم)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی الشخیر)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((يقول ابن آدم: مالي مالي، قال: وهل لك، يا ابن آدم من مالك إلا ما أكلت فأفنيت، أو لبست فأبليت، أو تصدقت فأمضيت ؟)).

بەڕاستی ئەوە سامانی راستەقینەیە کە لە ڕێگای حەڵاڵەوە کۆت کردووەتەوە... بە ئارەقە و کۆشش و یارمەتی خوای گەورە وە حەقی خوای گەورەت لێ

١ ـ أخرجه البخاري كتاب الرقاق ((باب ما قدم من ماله فهو له)) (٦٤٤٢).
٢ ـ أخرجه مسلم، كتاب ((الزهد والرقائق)) (٢٩٥٨).

دەرهێناوە ئەمە ئەو سامانەیە کە بە هۆیەوە لە دونیا و دوارۆژدا بەختیار دەبێت.

براکانم: حەز دەکەم ئەم بەشە بە هەڵویستێکی جوان کۆتایی پێ بهێنم ڕەنگە لە پێشان باسم کردبێت بەڵام نابێتە کێشە ئەگەر جارێکی تر دووبارەی بکەمەوە، داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە لەسەر گوێڕایەڵی و ڕازی بوونی خۆی بهێڵێ.

کابرایەك لە شاری (المنصورە) دڵی توشی نەخۆشی هاتبوو (خودایە چارەسەری نەخۆشی موسڵمانان بکە) ڕۆیشت بۆ (لندن) بەمەبەستی پشکنین و چارەسەرکردن، پاش تێڕوانینی ئەشیعە و پشکنینەکان پێیان گوت: تۆ پێویستت بە ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکی بە پەلە هەیە بە مەبەستی فراوان کردنی خوێنبەرێك کە پێی دەڵێن: دڵە خوێنبەر (الشريان التاجي)، گوتی: هەرگیز نارازی نیم، ئەمجار داوای یارمەتی کرد لە پزیشك و سەرپەرشتیارانی چارەسەرەکەی کە ڕێگەی بدەن بگەڕێتەوە بۆ میسر، پێی گوتم: بڕیم کردەوە بگەڕێمەوە بۆمیسر بۆ ئەوەی وەسێت بکەم وکارەکانم ڕێك بخەم و لەدڵی خۆمدا گوتم: هیچ کەسێك زامنی مردن و ژیان ناکات، جا منیش گەڕامەوە بۆ میسر و هەموو کارەکانم ڕێکخست و هەموو وەزع و حاڵی خۆمم ڕێکخست، پێش ئەوەی سەفەر بکەم بە چەند ڕۆژێکی کەم، لە کاتێکدا من لە گەڵ یەکێ لە هاوەڵانمدا دانیشتووم، تەماشای ڕووی پێشەوەم دەکرد، قەسابێکم بینی، پیرەژنێك سەرنجی ڕاکێشام، هەر کاتێك پارچە ئێسکێك لە دەستی قەسابەکە بەربێتەوە سەر زەوی، یان پارچە بەزێك ئەوا ئەو ئافرەتە هەڵیدەگرێت و لە کیسەیەکی دەنا، جار بە جار تەماشام دەکرد بینیم کارەکەی دووبارە دەبێتەوە، منیش دەرچووم، گوتم: وەرە دایە گیان لێرە چی دەکەیت؟ ئافرەتەکە گوتی: سوێند بە خوا کوڕی شیرینم من خاوەنی شەش کچم بۆ ماوەی هەشت مانگە دەبێت گۆشتیان نەخواردووە، جا منیش ئێستا ئەم پارچە ئێسك و بەزەیان بۆ کۆ دەکەمەوە !! کابرا دەڵێ: بە ڕاستی قسەکانی زۆر کاریگەریان لە سەرم بوو، چونکە ئێمە هەموو ڕۆژێك گۆشت فڕێ دەدەین، بە ئافرەتەکەم گوت: چەند کیلۆ گۆشتت پێویستە؟ گوتی: نیو کیلۆ کوڕی شیرینم.... کابرا دەڵێت: بە قەسابەکەم گوت: دوو کیلۆ گۆشتی بۆ ببڕە، ئەویش دوو کیلۆ گۆشتی بۆ بڕی، دەڵێت: سبحان الله...! لەو کاتەدا کە لە بەر دەستی قەسابەکەدا ڕاوەستابوو

خوای گەورە نایە دڵم و بە قەسابەکەم گوت: ئەم ئافرەتە بەڕێزە هەموو هەفتەیەك دێت بۆ لات تۆیش دوو کیلۆ گۆشتی بدەیە، منیش پارەی یەك ساڵ پێشەکیم پێدا، دەڵێت: سوێند بەخوا ئەی مامۆستا ئافرەتەکە هەردوو ئەژنۆی خستە سەر زەوی و سەری بۆ ئاسمان بەرز کردەوە لە خوای گەورە پاڕایەوە بە چەند وشەیەك، دەڵێت: بە ڕاستی بە چەند وشەیەك دوعای بۆ کردم کە دڵمی لە بن دەرهێنا، خۆم پێ ڕانەگیرا و دەستم بە گریان کرد، تۆیش باش دەزانی کە دوعای دایکە بەڕیزەکان چۆنە، خاوەنی ئەو فیترەتە پاك و بێ گەردانە، پارانەوەیەك دڵەکەکان دەردەهێنێ،سبحان الله! بە گریانەوە گەڕامەوە بۆ لای هاوڕێکەم، لە کاتێکدا ئەو دیمەنە زۆر کاریگەری لە سەرم هەبوو، بەڵام لە ناخمدا هەستم بە سنگ فراوانی و خۆشییەکی زۆر کرد.

گەڕامەوە بۆ ماڵ لەکاتێکدا من کەسێکی دڵ نەخۆشم، گەڕامەوە من زۆر چست و چالاکم، سوێندی بۆ خواردم و گوتی: سوێند بە خوا ئەگەر بە منیان بگوتایە دیوارێك بروخێنە ئەوا دەمڕوخاند، دەڵێت: کاتێك چوومە ژوورەوە بۆ ماڵی خۆم کچەکەم دەرگای بۆ کردمەوە کاتێك تەماشای کرد گوتی: ما شاء الله... ڕووت بە کەسێکی دڵ نەخۆش ناکات!! دەڵێت: منیش بە ئەوم گوت (لە کاتێکدا من دەگریام): سوێند بە خوا کچی خۆم کارێکی ئاوا ڕوویدا، هەموو باسەکەم لە گەڵ پیرەژنەکەدا بۆ گێڕایەوە، دەڵێت: کچەکەشم دەستی بە گریان کرد و سەری بۆ ئاسمان بەرز کردەوەو گوتی: خودایە...! پەروەردگاری ئێمە...! بە چاکبوونەوەی باوکم دڵخۆشمان بکە هەروەکو چۆن باوکم دڵی ئەو پیرەژنە و کچەکانی خۆش کرد، خوای گەورە وڵامی دوعاکانی دایەوە، دەڵێت: سوێند بەخوا ڕۆژی یەکەم و دووەم و سێیەم تێپەڕی هەست بە هیچ ئازارێك ناکەم، هەست بە هیچ دابەزینێك ناکەم!! بەڵام خێزانەکەم سوور بوون لەسەر ئەوەی سەفەر بکەم بۆ لندن بۆ ئەنجامدانی نەشتەرگەرییەکە، دەڵێت: منیش لەو کاتەدا دەستم بە گریان کرد، دەڵێی لە پێش ئەوە هەرگیز نەگریاوم، ئەو پزیشکەی کە سەرپەرشتی نەشتەرگەرییەکەی دەکرد بە پەلە پشکنینەکانی بۆ دووبارە دەکردمەوە، کە پشکنینەکەی دووبارەی

کردەوە، تەماشای کردم و گوتی: چی ڕوویداوە؟ زۆر سەرسام بوو و گوتی: هەموو ئەشیعەکانم بۆ ئامادە بکەن، ئەم کابرایە لە فلان جێگەی دڵیدا تەنگییەك هەیە لە خوێنبەرەکانیدا، تکایە ئەشیعەکەی بۆ دووبارە بکەنەوە ئەوانیش دووبارەیان کردەوە بینیان ئەو جێگەیەی کە تەنگە و پێویستی بە نەشتەرگەری هەیە ئێستا بە هیچ شێوەیەك پێویستی پێ نییە!! بۆیە پزیشکەکە هاواری کرد و گوتی: چیت کردووە؟ گوتی: منیش دەستم بە گریان کرد و گوتم: بازرگانیم لە گەڵ خوای باڵادەستدا کرد و ئەویش چارەسەری کردم و شیفای دام.

جا ئەگەر بازرگانییەکە لە گەڵ خوادا بوو ئەوە بازرگانییەکی بە سوود و قازانجە، بۆیە خێراکە لە گەڵ خوادا بازرگانی بکە بە یارمەتی هەژاران و نەداران و هەتیوان و بێوەژنان و قوتابییە هەژارەکانی زانست و زانیاری و ئەو کەسانەی کە تەنها پارووییەکی خواردن شك نابەن لە فلسطین و عێراق و صومال و ئەفغانستان و سودان و هەموو جێگایەکی، بەڵکو لە گوندەکەی خۆتدا و شار و جێگەکەت، بۆیە خێراکە و پارە ببەخشە و لە گەڵ خوادا بازرگانی بکە.

داوا لە خوا دەکەم هەموو کردەوە چاکەکانی ئێمە و ئێوە وەرگرێت و لە تاوانەکانی من و ئێوە خۆش بێت وە ژیانمان بە ئیمانەوە کۆتایی پێ بهێنێ.

نزیك بوونەوەی بازارەکان و بلاو بوونەوەی سوو خواردن و خورادنەوەی مەی

لەنیشانەکانی قیامەت ((نزیك بوونەوەی بازارەکان))ە، جا پێغەمبەری خوا ﷺ باسی کردووە لە فەرموودەیەکدا کە ئیمامی ئەحمەد ریوایەتی کردووە لە (مسند)ە کەیدا و جگە لەو بە سەنەدێکی (صحیح)[١] لە فەرموودەی (أبو هريره) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى تتقارب الأسواق)) واتە: قیامەت روونادات تاوەکو بازارەکان لە یەك نزیك نەبنەوە)).

ئایا مانای نزیکبوونەوە چییە؟ نزیك بوونەوە دوو مانای هەیە:

مانای یەکەم : بە راستی بازارەکان لە یەك نزیك بوونەتەوە بە هۆی زۆر بوون و خێرایی هۆیەکانی گواستنەوەوە تۆ ئێستا دەتوانیت بە فەزڵی خوا سواری ئۆتۆمبیلەکەت ببی و بڕۆیت بۆ هەر بازارێك لە گوندەکەت یان لە شارەکەت یان ناوەندەکەت یان لە وڵاتەکەتدا و لە هەمان رۆژدا بگەڕێیتەوە هەرچەندە سەفەرکردن لە پێشان مرۆڤ ئەو رێگایەی بە چەند مانگێکی دوور و درێژ دەبڕی بەڵکو ئێستا دەتوانیت سەفەر بکەیت بۆ نمونە لە وڵاتی میسرەوە بۆ سعودیە یان بۆ دوبەی بۆ ئەنجامدانی هەر کارێك و لە هەمان رۆژدا بگەڕێتەوە -ئەگەر بتەوێت - یاخود بۆ رۆژی دواتر، بەڵکو دەتوانیت سەفەر بکەیت بۆ هەر وڵاتێکی جیهان وە لە چەند رۆژێکی کەمدا بگەڕێیتەوە کەچی لە پێشان ئەو رێگایانە بە چەند مانگێك دەبڕا بەڵکو بە چەند ساڵێك بەڵام ئێستا و لەم سەردەمەدا بازارەکان بەم شێوەیە لە یەك نزیك بونەتەوە.

ئەمەیشە بورصەی جیهانییە، ئێستا دەتوانیت نرخی هەر شمەکێك بزانیت یان نرخی هەر دراوێك لە هەموو کاتژمێرێکدا یان کەمتر لە کاتژمێرێك، تەماشای ئەم

١ـ أخرجه أحمد(٥١٩/٢)،وابن حبان في ((صحيحه)) (٦٧١٨)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٢٧٧٢)

نزیك بوونـەوە بکـە ...نزیـك بوونـەوە لـە بازارەکانـدا ... نزیـك بوونـەوەی زانـینی نرخـەکان، نزیـك بوونەوەیـەکی راسـتەقینەی هەسـتکراو، ئەمەیـشە نیـشانەیەکە و پێغەمبەری خۆشەویستﷺ باسی بۆ کردووین وە لە پێشدا باسی ئەوەم کرد کـەوا مەرج نییە هەر نیشانەیەك لـە نیـشانەکانی قیامـەت حـەرام بێت، جـا مەبەسـت لـە باسکردنی هەر نیشانەیەك بەڵگەی حەرام بوونی ئەو نیشانەیە نییە لـە دیـنی خـوای گەورەدا .

مانای دووەم: لە ماناکانی نزیك بوونەوە: سستی بازرگـانی و بـێ بـازاری (کساد التجارة)[1]

لەگەڵ مندا بیر لەم نیشانە ترسناکە بکەرەوە کەوا ئەویش: بڵاو بوونەوەی سـوو خواردنـە، داوا لـە خـوا دەکـەم ئێمـە و ئێـوە لـە زۆر و کـەمی سـوو خـواردن پـاك بکاتەوە.

پێغەمبـەری خـواﷺ دەفـەرموێت – هـەروەکو لـە فەرموودەیەکـدا هـاتووە کـە (الطبراني) و جگە لەو ریوایەتیان کردووە بە سـەنەدێکی (صـحیح)[2] لـە فـەرموودەی (عبـدالله ی کـوڕی مـسعود) ەوە–: ((بـین یـدي الـساعة یظهـر الربـا)) واتـە: لـە بـەر دەستی قیامەتدا زۆر بوون و بڵاو بوونەوەی سوو خواردنە))، مانای(الظهـور) لێـرەدا زۆر بوون و بڵاوبوونەوەیە، و لا حول ولا قوە الا بالله.

لـە ڕیوایـەتێکی تـردا کـە زۆر ترسـناکە و لـە (صـحیح البخـاری)[3] دا هـاتووە لـە فەرموودەی (ابو هریرە)ەوە کەوا پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویـەتی: ((لیـأتین علـی الناس زمان لا یبالي المرء بما أخذ المال أمن حلال أم من حرام)) واتـە: ڕۆژگارێك بـە سەر خەڵکیدا دێت خەڵکی بایەخ بەوە نادەن کە سامانەکەیان لـە ڕێگـای حەڵاڵـەوە یان لە ڕێگای حەڕامەوە کۆکردبێتەوە)).

١ـ انظر: ((الدر المنثور)) للسیوطي (تفسیر سورة محمد: ١٨).

٢ـ أخرجه الطبراني في ((الأوسط)) (٧٦٩٥، ٨١٥٨)، وقال الهیثمي في ((المجمع)) (١١٨/٤): ((رواه الطبراني في الأوسط و رجاله رجال الصحیح))، وصححه الشیخ الألباني في ((الصحیحة)) (٣٤١٥ /٢).

٣ ــ أخرجـه البخـاري كتـاب البیـوع بـاب قـول الله تعـالى:﴿ يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَأْكُلُواْ ٱلرِّبَوٰٓاْ أَضْعَـٰفًا مُّضَـٰعَفَةً ﴾ آل عمران: ١٣٠، (٢٠٨٣).

خۆشەویستانم... بە ڕاستی ئەمە واقیعێکی زۆر ترسناکە، زۆربەی خەڵکی تێدا دەژین لەسەر ئاستی مرۆڤایەتی بە گشتی و لەسەر ئاستی ئەم ئوممەتە بە تایبەتی.

باسی کێشەی سوو خواردن دەکەین و، پاشان دەگەڕێینەوە سەر باسی ئەم فەرموودەیە، چونکە ئەمە شێوەیەکە لە شێوەکانی خواردنی سامان لە ڕێگای حەرامەوە، گرنگ ئەوەیە پارە کۆبکاتەوە هەرچەندە ئەو ڕێگایە حەرام بێت!!

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((فوالله ما الفقر أخشى عليكم ولكني أخشى أن تبسط عليكم الدنيا كما بسطت على من قبلكم، فتنافسوها كما تنافسوها، وتهلككم كما أهلكتهم)) واتە: سوێند بە خوا هەرگیز لە هەژاری بوونتان ناترسم بەڵام لەوە دەترسم نیعمەتەکانی دونیاتان بە سەردا برێژرێ هەروەکو چۆن بە سەر ئەوانەی پێش ئێوەدا ڕژا و ئێوەش پێشبڕکێی تیادا بکەن هەروەکو ئەوان کردیان و ئەمجار بەهەلاکەتدا بتانبات هەروەکو چۆن ئەوان بە هەلاکەتدا چوون)).

فەرموودەکە لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (عمرو ی کوڕی عوف الأنصاري) یەوە.

خۆشەویستان... بە ڕاستی سوو خواردن دیمەنێکی زۆر ترسناکە، نزمترین و ڕیسواترین شێوەیە لە شێوەیەکانی وەبەرهێنانی سەرمایە، ئەو شێوە نابووتە کە بە هیچ شێوەیەك گرنگی و بایەخ بە هیچ شەرەف و دینێك نادات . گرنگ ئەوەیە پارە کۆبکاتەوە و قازانج بکات، هەرچەندە لە ڕێگای خوێن مژینی خەڵکانی هەژار و نەدارانەوە بێت! جا سیستەمی ئیسلامی و سیستەمی سوو خواردن بە هیچ شێوەیەك لە بۆچووندا ڕێك ناکەون و لە ئەنجامیشدا بە یەکەوە ڕێك ناکەون، بۆیە لە قورئانی پیرۆزدا هەڕەشەیەکی سەختی کردووە لە سوو و سوو خۆران، من دەڵێم:

یەکەم: ئەو سووە چییە خوای گەورە لە قورئاندا حەرامی کردووە و جۆرەکانی چین؟

١ـ أخرجه البخاري، كتاب الجزية والموادعة ((باب الجزية والموادعة مع أهل الذمة و الحرب)) (٣١٥٨) و (٤٠١٥)، ومسلم كتاب ((الزهد والرقائق)) (٢٩٦١).

سوو دوو جۆر: (ربا النسیئة)و (ربا الفضل) ئەوانە مانایان چییە؟

(ربا النسیئة): شێوەكەی ئەوەیە كەوا – بۆ نمونە – كابرایەك دەڕوات بۆ لای كابرایەكی تر، پێی دەڵێت: هەزار دینارم پێ بدە ئەویش بۆ ماوەیەكی دیاری كراو پێی دەدا، داوای لێ دەكات لە كاتی دیاری كراودا هەزار دینارەكەی بۆ بگێڕێتەوە، لەسەر ئەو مەرجانە ڕێك دەكەون، پاشان كابرا لە كاتی دیاری كراودا دێت ئەویش پێی دەڵێت: ناتوانم پارەكەت بۆ بگێرمەوە بۆیە پەلەم لێ مەكە و ماوەیەكم بدەرێ، ئەویش دەڵێت: مۆڵەتت دەدەم، بەلام بە زیادەوە لە جێی ئەو هەزارە هەزار و دوو سەد یان هەزار و پێنج سەدم پێ بدە!! ئەم شێوەیە پێی دەڵێن (ربا النسیئە)وە ئەمە یەكەم جۆرە كە خوای گەورە لە قورئاندا حەرامی كردووە.

بەلام (ربا الفضل): مانای ئەوەیە كەوا كەسێك كەرەستەیەك وەكو ئاڵتون بفرۆشێتە كەسێكی تر بە هەمان كەرەستە لە گەڵ وەرگرتنی زیادەوە، یان مرۆڤێك خورمایەكی باش بفرۆشێت بە خورمایەكی خراپ لە گەڵ وەرگرتنی زیادەوە یا بە پێچەوانەوە ئەمە پێی دەڵێن: ((ربا الفضل)).

ئیمامی (البخاری و مسلم)[1] ریوایەتیان كردووە لە فەرموودەی (ابو سعید ی الخدری) یەوە كەوا پێغەمبەری ئەكرەمﷺ دەفەرموێت: ((الذهب بالذهب، والفضة بالفضة، والبر بالبر، والشعیر بالشعیر، والتمر بالتمر، والملح بالملح، مثلا بمثل، یدا بید، فمن زاد أو استزاد فقد أربی، الآخذ والمعطي فیه سواء)).

له ڕیوایەتێكی تردا هاتووە كە پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی[2]: ((فإذا اختلفت هذه الأصناف فبیعوا كیف شئتم))، واتە: جا ئەگەر كەرەستەكان لە یەكتر جیاواز بوون ئەوا بە ویستی خۆتان بفرۆشن) بۆ نمونە: من ئۆتۆمبیلێكم هەیە وە تۆ دوو ئۆتۆمبیلت هەیە، پاشان من و تۆ هەستاین بە گۆڕینەوەی ئۆتۆمبیلەكانمان و

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب ((البیوع))، باب ((بیع الفضة بالفضة))(٢١٧٦، ٢١٧٧)، ومسلم كتاب المساقاة، باب ((الصرف و بیع الذهب بالورق نقدا)) (٨٢ / ١٥٨٤) واللفظ له

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب المساقاة،باب(الصرف وبیع الذهب بالورق نقداً)(١٥٨٧)من حدیث عبادةبن الصامترضی الله عنه

جیاوازییەكەم پێت دا... ئەوە زۆر ئاساییە، بەڵام لەو شەش جۆرەی كەوا پێغەمبەری خواﷺ باسی كردووە ئەوا ئەو ئاڵوگۆڕە مەكە؟! چونكە ئەوە جۆرێكە لە جۆرەكانی سوو و پێی دەڵێن (ربا الفضل).

كەوایە (ربا النسيئة و ربا الفضل) هەردوو قورئان حەرامی كردوون، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَأْكُلُواْ ٱلرِّبَوٰٓاْ أَضْعَٰفًا مُّضَٰعَفَةً ﴾ آل عمران: ١٣٠، واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! سوو چین لەسەر چین مەخۆن و وەری مەگرن وەك سەردەمی نەفامی دەچوون بۆ نموونە: (١٠٠) دیناریان ئەدا بە(٣٠٠) دینار، چونكە لە بنەڕەتدا سوو بە هەموو جۆرێ شتێكی حەرامكراوە)).

بە ڕاستی ئێستا سوو خواردن بڵاو بووەتەوە بە شێوەیەكی نابووت، لە گەڵ مندا بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ بكەرەوە كە دەفەرموێت: ((بين يدي الساعة يظهر الربا)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا دەركەوتنی سوو خواردنە هەیە)) ڕەنگە هەندێ كەس بپرسن و بڵێن: ئایا لە سەردەمی كۆندا سوو خواردن هەبووە تاكو قورئان حەرامی بكات؟ وڵامەكە: بەڵێ... سوو خواردن هەبووە و پاشان قورئان حەرامی كردووە، بەڵام مەبەست لە دەركەوتن كە لە فەرموودەكەدا هاتووە زۆربوون و بڵاوبوونەوەیەتی وە دڵنیابن كە بەرەكەت لەسەر زەوی و لە نێوان مرۆڤیاتیدا بنەبڕ نەكراوە تەنها بە هۆی سوو خواردنەوە نەبێت!!

پەروەردگارمان چی فەرمووە؟ پەروەردگارمان فەرموویەتی: ﴿ يَمْحَقُ ٱللَّهُ ٱلرِّبَوٰاْ ﴾ البقرة: ٢٧٦، واتە: خوا فەڕ و پیتی سوو خۆری ناهێڵێ، واتە: هەر داراییەك ڕیبای تێدا بێت دەرەنجام هەر تیا دەچێت)).

براكەم... دەمەوێت تۆ لە نێو هەموو فەرهەنگەكانی زمانەوانیدا بگەڕێیت – لەسەر زەویدا – بۆ ئەوەی وشەیەك بدۆزیتەوە هاوشێوە و مرادف (يمحق) بێت، دڵنیابە كە هەرگیز هیچ وشەیەك نادۆزیتەوە كە هەمان مانا ببەخشێت! ئەمجار تۆ هەست بە ئەو بێژەیە دەكەیت وەكو ئەوەی لە پێش چاوت بێت، لە بەر دەستت بێت، ئایا ئێستا ڕەوانبێژی ڕازاوەی قورئانت بینی كە لە پێش چاوت خۆی

دەڕازێنیتەوە؟ بۆیە ئاگاداری سووخواردن بە، چونکە ئەوە بەدبەختی و نەگبەتییە، دڵتەنگی و بەڵایە.

لە فەرموودەیەکدا هاتووە کە ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و ابن ماجە و الحاکم و جگە لەوان بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما أحد أكثر من الربا، إلا كانت عاقبة أمره إلى قلة))، واتە: هیچ کەسێك سامان کۆ ناکاتەوە و زۆری ناکاتەوە لە ڕێگای سوو خواردنەوە ئیللا کۆتایی کارەکەی بەرەو کەمی دڕوات).

ئایا مەترسی سوو خواردنت بینی؟! جا من لە تۆم دەوێت تەنها نموونەیەکم بۆ بهێنیتەوە کەوا کەسێك لەسەر کاری سوو خواردن بەردەوام بووبێت وە نانی لەسەر سووخواردن بێت و پارەی خۆی لە ڕێگای سوو خواردنەوە دەرکات تەحەددا دەکەم ئەگەر لەسەر ئەوە بەردەوام بوو ئەوە بەرەکەتی لێ بنەبڕ دەبێت!!

ڕەنگە سامانەکەی زیاد بکات، بەڵام هەروەکو گوتم: ئەوە بەڵگە نییە لەسەر ڕازی بوونی خوای گەورە لە بەندەکەی وە نموونەی قارونم هێنایەوە، لە پێشدا باسی ئەو فەرموودەیەی خۆشەویستمان کردﷺ کە دەفەرموێت: ((إذا رأيت الله يعطي العبد من الدنيا على معاصيه، فإنما هو استدراج)) واتە: ئەگەر بینیت خوای گەورە نیعمەت و فەزڵ و پۆشینی تاوان و مۆڵەت دان دەبەخشێتە بەندەیەکی لە دونیادا وە بەندەکەش بەردەوامە لەسەر سەرپێچی و بە بێ تەوبە جا بزانە ئەوە نزیك کردنەوەیە (استدراج)ە)).

جا خوای گەورە مۆڵەت و ماوە دەدات بەڵام هەرگیز فەرامۆش ناکات، ئەمجار پێغەمبەری خۆشەویستﷺ ئەو ئایەتەی خوێندەوە: ﴿فَلَمَّا نَسُوا مَا ذُكِّرُوا بِهِ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَابَ كُلِّ شَيْءٍ حَتَّى إِذَا فَرِحُوا بِمَا أُوتُوا أَخَذْنَاهُمْ بَغْتَةً فَإِذَا هُمْ مُبْلِسُونَ

١ـ أخرجه أحمد(١ / ٣٩٥، ٤٢٤)، وابن ماجه كتاب ((التجارات))، باب ((التغليظ في الربا)) (٢٢٧٩)، والحاكم في ((المستدرك)) (٨٠٠٦)، وصححه و أقره الذهبي، و حسن سند ابن ماجه المناوي في ((فيض القدير)) (٥/٥٢٥)، وقال البوصيري في ((الزوائد)): ((إسناده صحيح و رجاله موثقون))، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح الجامع)) (٥٥١٨)، وفي ((الترغيب)) (٣ / ٥٢).

﴿٤٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ۚ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴾ الأنعام:٤٤ـ ٤٥، واته: جا که ئەو هەموو ئامۆژگاریەیان له بیرخۆ بردەوه که لەسەر زمانی پەیامبەران کرابوون ئینجا ئێمەیش بۆ خەفڵاندنیان دەروازەی هەموو خێرێکمان بۆ واڵا کردنەوه و رزق و رۆزییەکی فرەمان رشت به سەریاندا و ئەوانیش خۆشی و نەشوه گرتنی هەتا بەوماڵ و منداڵەی پێماندابوون دەعیه و فیزگرتنی و له رێی راست لایاندا ئەوسا ئێمەیش کتوپڕێك رقمان لێ گرتن و ئەوانیش لەو هەموو خۆشگوزرانییه بێ هیوا و نائۆمێد بوون.(٤٤) ئینجا ئەوانەی که ناهەقی و ستەم پیشەیان بوو، هەموو خێر و خۆشیەکیان له کیس چوو و دوابڕاو بوون سوپاس و ستایشی بێ پایانیش بۆ خوای پەروەردگاری جیهانەکان(٤٥)).

له گەڵ مندا ئایەتەکانی سوو خواردن بخوێنەرەوه له کۆتایی سورەتی (البقرە) ﴿ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ ٱلرِّبَوٰا۟ ﴾، واتە: ئەو کەسانەی سوو ئەخۆن))ئایا حوکمیان چییەو شێوەیان چۆنه و سزایان چییه؟ بیر لەو ئایەته بکەرەوه: ﴿لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِى يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيْطَٰنُ مِنَ ٱلْمَسِّ ۚ ﴾، واته: که له گۆڕ دەنرێن پاشان زیندوو ئەکرێنەوه و راست دەبنەوه، وا راست دەبنەوه هەر دەڵێی شەیتانەکان دەستی لێ وەشاندوون. به کورتی: پیاوی سوو خۆر له رۆژی قیامەتدا وەکو مرۆڤی پەتەڕی و شێتی لێدێ)).

ئەی پەروەدگارمان بمانپارێزه!! ئایا ئەم دیمەنەت بینی ؟؟ ئایا به جوانی بیرت لێ کردووەتەوه؟ ئایا بەجوانی لێی تێگەیشتووی؟ دەمەوێت له گەڵ مندا لەو دیمەنانەدا بژێیت کاتێ خەڵکی له گۆڕەکانیان دەردەچن و خوای پەروەدگار فەرمان کردووەته (ئیسرافیل) به فووکردن به بووقدا که ئەویش فووکردنی زیندووبوونەوەیه.

هەمووان له گۆڕەکانیان دەردەچن، خوای گەوره دەفەرموێت:﴿ وَٱسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ ٱلْمُنَادِ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ ٱلصَّيْحَةَ بِٱلْحَقِّ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلْخُرُوجِ ﴾ ق: ٤١ـ ٤٢، واته: گوێ راگره ئەی پێغەمبەرﷺ! بۆ ئەو هەواڵەی پێت دەدەین له ئەحواڵی

قیامەت، ڕۆژێك (ئیسرافیل) بانگ دەكا لە شوێنێکی نزیك بە خەڵك هەمووتان دەرچن لە گۆڕەکانتان بۆ حەشر (٤١) ئەو ڕۆژە کە هەموو ئەو (صیحە) و هاوارەیان بە هەق گوێ لێ دەبێ، ئا ئەو ڕۆژە ڕۆژی لە گۆڕ دەرچوونە بۆ حەشر و پاداش و تۆڵە (٤٢))).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ۝١ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ۝٢ وَقَالَ ٱلْإِنسَٰنُ مَا لَهَا﴾ الزلزلة: ١ـ ٣، واتە: کاتێ کە زەوی بە توندی تەکانی داو کەوتە لەرزە لەرز و جووڵە جووڵ بە هەر هۆیەکەوە بێت، (ئیبن عەبباس) ئەڵێ: ئەوە لە (نەفخە) ی یەکەمدایە بە جۆرە لەرزەیەکی وا کە شایستەی ئەو بێت جا ئەبێ ئەو حاڵەتە چ ڕووداوێکی گەورە بێت. (١) زەوی هەرچی باری گران و قورسی هەبوو فرێی دایە دەرەوە! (٢) . ئەو کاتە ئادەمیزادی کافر بە سەر سوڕمانێکەوە دەڵێ: زەوی چییەتی بۆ وا دەکات ..؟ (٣))). چی ڕوویداوە!!؟ پێش کەمێك ئارام و بێدەنگ بوو! پێش کەمێك دامەزراو و دڵنیا بوو! ﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ۝٤ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا﴾ الزلزلة: ٤ـ ٥، واتە: لەو ڕۆژەدا زەوی هەواڵەکانی خۆی چاك و خراپ رادەگەیەنێت و مەردوم تێ ئەگات کە ئەو زەمین لەرزەیە سەرەتای ڕۆژێکی سەخت و وێران بوونی دونیایە(٤) ئەویش بە هۆی ئەوەوە کە پەروەردگارت وەحی و فەرمانی پێ کردووە بەو زەلزەلەیە: لە خۆیەوە ناتوانێ هیچ بکات و هەردەم لە ژێر دەستەڵاتی خوادایە.(٥)

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنشَقَّتْ﴾ الإنشقاق: ١، واتە: کاتێك ئاسمان لەت و پەت بوو و ئەم دەستوور و سیستەمە نەما و هەڵوەشایەوە)).

بیر بکەرەوە، لەت و پەت بوونی ئاسمەنەکان، لەت و پەت بردنێك لە زەویدا؟ بۆ؟ بە مەبەستی لێپرسینەوە. دەمەوێت لە گەڵ مندا لەو دیمەنەدا بژیت، کاتێ خەڵکی لە گۆڕەکانیان دەردەچن.

کۆمەڵێکیان کاتێ لە گۆڕەکانیان دەردەچن ڕاستەوخۆ بە سەر ڕوویاندا ڕێ دەکەن! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَحْشُرُهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمْ عُمْيًا وَبُكْمًا

وَصُمًّا مَّأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ كُلَّمَا خَبَتْ زِدْنَٰهُمْ سَعِيرًا ﴾الاسـراء: ٩٧، واتـە: لـە ڕۆژی قیامەتیشدا بـە دەمـەو ڕوویـی و کوێری و لاڵـی و کـەڕی هـەموو کۆ دەکەینـەوە و حەشریان دەکەین چوون لە دونیادا هەقیان نەبیستووە، هـەقیان نـەدیتووە لـەوێش هەر نابینـا و کـەڕ و لاڵ دەبـن . هـەر جـارێکیش بڵێسەی ئاگرەکـە کـەم و کـز بـوو دووبارە نیلی دەدەین و هەڵی دەگیرسێنینەوە و زیاتری دەکەین بۆیان)) .

کۆمـەڵێك لـە گۆڕەکانیـان دەردەچـن دەیانـەوێت ڕابوەسـتن بـەڵام نـاتوانن، بـە زەویدا دەکەون، ناتوانن دابنیـشن، بـە لای ڕاسـت و چـەپی خۆیانـدا دەسوڕێتەوە، هەر وەکو کەسێکی پەرکـەماوی و فێـدار و شـێت، دەڵێـی شـەیتان بـە لای ڕاسـت و چەپدا دەیانهێنیت و دەیانبـات، بـۆ پێشەوە و بـۆ پاشـەوە، بـە ڕاسـتی دیمـەنێکی ترسناکە، ئەوانە کێن؟ ئەوانـە سـوو خۆرەکـانن؟ ئەمەیـشە نیـشانەکەیانە کـاتێ لـە گۆڕەکانیان دەردەچن لە ڕۆژی زیندووبوونەوە و هەستانەوە.

﴿ ٱلَّذِينَ يَأْكُلُونَ ٱلرِّبَوٰاْ لَا يَقُومُونَ إِلَّا كَمَا يَقُومُ ٱلَّذِى يَتَخَبَّطُهُ ٱلشَّيْطَٰنُ مِنَ ٱلْمَسِّ ۚ ذَٰلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوٓاْ إِنَّمَا ٱلْبَيْعُ مِثْلُ ٱلرِّبَوٰاْ ۗ وَأَحَلَّ ٱللَّهُ ٱلْبَيْعَ وَحَرَّمَ ٱلرِّبَوٰاْ ۚ فَمَن جَآءَهُۥ مَوْعِظَةٌ مِّن رَّبِّهِۦ فَٱنتَهَىٰ فَلَهُۥ مَا سَلَفَ ﴾ البقرة: ٢٧٥، واتە: ئەو کەسانەی سوو ئەخۆن، کە لە گۆڕ دەنرێن پاشان زیندوو ئەکرێنەوە و ڕاست دەبنەوە، وا ڕاست دەبنەوە هەر دەڵێی شەیتانەکان دەستی لێ وەشاندوون، چونکە لە دونیادا دەیانگوت: مامەڵەو کڕین و فرۆشتنیش هەر وەکو مامەڵەکردن بە سوو وایە((واتە هەردوکیان بە لای ئەوانەوە یەکسانن)) چونکە ئەوان باوەڕیان بە حەرام و حەڵاڵ نەبوو . خۆ خواش کڕین و فرۆشتنی ڕێداوە و سوو خواردنیشی حەرام و یاساغکردووە. ئینجا هەر کەسێك ئامۆژگاری پەروەردگاری بۆهات و جێ بە جێی کرد و وازی لە سوو خواردن هێنا ئیتر ئێستا لە سووەی کە لە پێشتر خواردوویەتی چاوپۆشی ئەکرێ چونکە ئەوە پێش یاساغبوونی ریبا بووە)).

براکـەم... ئـا ئـەوەتا تـۆ بـە ئایـەتی خـوای گـەورە یادخرایتـەوە بۆیـە هـەر لـە ئێستاوە پەیمان بە خواکەت بدە و سەروەت و سامانەکەت پاك بکەرەوە، ماڵەکـەت

پاك بكەرەوە، منداڵەكانت پاك بكەرەوە، ناخ و دڵ و دەروونت لەو نەخۆشییە كوشندەیە پاك بكەرەوە كە بەرەكەت لە رزقەكەتدا بنەبڕ دەكات . وە بڵێ: خودایە..! لە ئەمڕۆ پەیمانت پێ دەدەم لەو نەخۆشییە كوشندەیە خۆم پاك بكەمەوە و سامانەكەم لە سوو پاك بكەمەوە، جا هەر كەسێ وازی هێنا ئەوا هیچی لەسەر نییە و هیچ تاوانبار نابێت و كارەكەی دەگەڕێتەوە بۆ لای خوا، بەڵام ئەگەر هەركەسێ بۆ جاری دووەم گەڕایەوە ئەوا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَمَنْ عَادَ فَأُوْلَـٰٓئِكَ أَصْحَـٰبُ ٱلنَّارِ ۖ هُمْ فِيهَا خَـٰلِدُونَ ﴾ البقرة: ٢٧٥، واتە: هەركەسیش – پاش ئەم بڕیارە – گەڕایەوە بۆ سوو خواردن، دەبنە یار و هاوڕێی ئاگر بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێننەوە چونكە ریبایان بە حەڵاڵ زانیوە و بەوەش كافر بوون).

كەوابوو سوو خواردن بەرەكەت بنەبڕ دەكات بەڵام صەدەقە و خەیر خوای گەورە پەرەی پێ دەدات و بۆ خاوەنەكەی زیادی دەكات.

لە هەردوو كتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرە) ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ما تصدق أحد بصدقة من طيب، ولا يقبل الله إلا الطيب، إلا أخذها الرحمن بيمينه، وإن كانت تمرة، فتربو في كف الرحمن حتى تكون أعظم من الجبل، كما يربي أحدكم فلوه أو فصيله) وفي رواية: ((أو قلوصة)) .واتە: هەر كاتێك كەسێك لە ئێوە صەدەقەیەك لە سامانە پاكەكەی بكات – وە خوای گەورەش تەنها پاك وەردەگرێت – ئیللا خوای گەورە ئەو صەدەقەیە بە راستی خۆی وەردەگرێت، هەرچەندە دەنكە خورمایەك بێت، ئەمجار لە دەستی خوای میهرەبان گەشە دەكات و زیاد دەكات تاوەكو لە چ یایەك مەزنتر دەبێت هەروەكو چۆن یەكێك لە ئێوە بێچووە ماینەكەی پەروەردە دەكات)) لە ریوایەتێكی تردا هاتووە: ((وەكو بێچووە وشترەكەی)).

بیهێنە پێش چاوی خۆت– ئەی برای بەخشێنەر– لە ڕۆژی قیامەتدا دێیت و پێت دەڵێن: كتێبەكەت بخوێنەرەوە، جا لە لاپەڕەی چاكەكانتدا دەبینی كە تۆ

١ـ أخرجه البخاري كتاب الزكاة، باب ((الصدقة من كسب طيب)) (١٤١٠)، ومسلم، كتاب ((الزكاة))، باب ((قبول الصدقة من الكسب الطيب و تربيتها)) (١٠١٤).

چیاییەکی خورمات بەخشیوە، چۆن ئەوە روویداوە؟ رەنگە تۆ بڵێیت: من کەسێکی هەژار و نەدار بووم و نەمتوانی تەنانەت یەك کیلۆ خورما ببەخشم کەچی ئێستا لە لاپەرەی چاکەکانمدا هاتووە کەوا من لە فلان رۆژدا بە قەد چیایەك خورمام بەخشیوە! بەڵام خۆ ئەمە کتێبەکەی تۆیە، کەواتە ئەوە چۆن روویداوە؟ تۆ بە کردەوە بە قەد چیایەك خورمات نەبەخشیوە بەڵکو ئەوە تەنها خورمایەك بوو تەنها لە بەر خاتری خوا بەخشیوتە و ئەمجار خوای گەورە لێی وەرگرتویت و پاشان پەرەی پێداوە تاوەکو بە قەد چیایەکی لێ هاتووە، جا خوای گەورە دەربارەی خۆی دەفەرموێت: ﴿وَيُرْبِي ٱلصَّدَقَٰتِ﴾ البقرة: ٢٧٦، واتە: خێر و خێراتی ماڵ و سامانی سەدەقە، خوا بە فەزڵی خۆی زیادی ئەکات و پیتی تێدەخات بۆ خاوەنەکەی)).

جا ئاگاداری ئەم ئایەتە بە: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ....﴾، واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە...)) دڵت بکەرەوە، بە باشی گوێ بگرە، چونکە ئەو شتەی کە خوای گەورە بە هۆیەوە بانگت دەکات ئەوا بە دڵنیاییەوە خەیر و چاکەیە و فەرمانت پێ دەکات، یان خراپەیەکە و لێی ئاگادارت دەکاتەوە، خوای گەورە چی فەرمووە؟ فەرموویەتی: ﴿ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ﴾.

ئایا مانای ﴿ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ﴾ چییە؟ ئەو وشەیەی کە زۆر جار دەیبیسین؟ واتە: لە نێوان خۆتان و پەستی و تورەیی و سزای خوای گەورەدا پاراستنێك دانەن)).

وشەی (التقوى) لە بنەڕەتدا لە (اتقى)وە هاتووە، واتە: خۆی پاراست، چاووگەکەی (الإتقاء) ە واتە: خۆ پاراستن، هەردووکیان لە وشەی (وقى) وە وەرگیراون، (الوقاية) واتە: پاراستنی شتێك لەوەی کە ئازاری دەدا و زیانی پێ دەبەخشێ) وە ئەصلی وشەی (التقوى) ئەوەیە کە بەندەکان لە نێوان خۆیان و پەستی و تورەی و سزای خوادا پاراستنێك دابنەن، ئەم پاراستنەش بریتییە لە ئەنجامدانی گوێڕایەڵییەکان و دوور کەوتنەوە لە سەرپێچییەکان، خوای گەورە دەفـــــــــــەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ وَذَرُوا۟ مَا بَقِىَ مِنَ ٱلرِّبَوٰٓا۟ إِن

كُنتُم مُّؤْمِنِينَ﴾ البقرة: ٢٧٨، واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە ! دەبێ بە تەواوی ملکەچی فەرمان و قەدەغەکراوەکانی خوا بن، و لە گشت سنوورەکانی پارێز بکەن و لە پاشماوەی سووەکەشتان – کە بە لای ئەم و ئەوەوەیە واز بێنن و داوای مەکەن ئەگەر باوەڕداری راستەقینەن، دەبێ گوێڕایەڵی تەواوی فەرمودەکانی خوا بن و لەو سووەش بێدەنگ بن)) ئەی باشە چی روودەدا ئەگەر ئەو کارەمان نەکرد؟ ﴿فَإِن لَّمْ تَفْعَلُواْ فَأْذَنُواْ بِحَرْبٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ﴾ البقره: ٢٧٩، واتە: خۆ ئەگەر واتان نەکرد و دەستتان لە سوو خۆری هەڵنەگرت ئەوسا جەنگێکی گەورە رابگەیەنن لە گەڵ خوا و پەیامبەرەکەیدا ﷺ چونکە سوو خۆری دژایەتی کردنی فەرمانەکانی خوا و پێغەمبەری خوایە ﷺ، واتە: سوو خواردن ئیعلانی جەنگە لە گەڵ خوا و پێغەمبەر ﷺ)).

ئەی پەروەدگارمان بمانپارێزە ! ! کێ دەتوانێت لە گەڵ خوا و پێغەمبەرکەیدا ﷺ بجەنگێت ؟؟ سوێند بە خوا بە راستی ئەوە جەنگە، جەنگ لەسەر دەروونەکان، جەنگە لەسەر ناخ و ویژدانەکان، لێرەدا خنکان و دڵەڕاوکێ و تێکچوون و پەشۆکانی نەفس هەیە، لێرەدا دڵتەنگی و خەم و پەژارە و ئازار هەیە، بەڵێ... سامانەکەی زۆر زۆرە کەچی هیچ بەختیاری و ئاسوودەیی و رازی بوون و دڵفراوانیو هێمنی و جێگیر بوونی ناخەکان و دڵئارامی نابینی! ! بەڵکو لێرەدا بنەبڕکردن و نەمانی بەرەکەت دەبینی، بۆ؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَأْذَنُواْ بِحَرْبٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَرَسُولِهِۦ ۖ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَٰلِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴿٢٧٩﴾ وَإِن كَانَ ذُو عُسْرَةٍ فَنَظِرَةٌ إِلَىٰ مَيْسَرَةٍ ...﴾البقرة: ٢٧٩ـ ٢٨٠، واتە: ئەوسا جەنگێکی گەورە رابگەیەنن لە گەڵ خوا و پەیامبەرەکەیدا ﷺ، چونکە سوو خۆری دژایەتی کردنی فەرمانەکانی خوا و پێغەمبەری خوایە ﷺ، ئەگەر دەست لە سوو خۆری هەڵگرن و لێی پەشیمان ببنەوە سەرمایە کانیماڵی خۆتان تەنها و (بێ سوو) بسێننەوە لە قەرزارەکان ئیتر نە ئێوە لە قەرزارەکان ستەم کەن و واتە: ((زیاد لە ماڵەکەی خۆتان وەرمەگرنەوە)) وە نە لە لایەن ئەوانیشەوە ستەمتان لێ

کریْ، ((هەر بەو جۆرە کە کەمتر لە سەرمایەکەتان بدرێتەوە. (٢٧٩) ئەگەر قەرزارەکەش دەست تەنگ و نەدار بوو)) دەبێ تا دەسەڵات پەیدائەکا بۆ بژاردنەوەی قەرزەکە ماوەی بدەن...) .

ئەمجار خوای باڵا دەست ئەو ئایەتانە بە چەند ئایەتێکی تر تەواو دەکات و دەفەرموێت: ﴿وَاتَّقُوا يَوْمًا تُرْجَعُونَ فِيهِ إِلَى اللَّهِ ثُمَّ تُوَفَّى كُلُّ نَفْسٍ مَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ البقرة: ٢٨١، واتە: خەڵکینە! لە سزای ڕۆژێك بترسن کە هەمووتان تێیدا ئەهێنرێنەوە بۆ لای خوا لە پاشان هەموو کەسێك پاداشی کار و کردەوەی خۆی بە تەواوی دێتەوە ڕێی ستەمیشیان لێ ناکرێ ((کەم و کورتی لە چاکەکانیاندا ناکرێ، زیادیش لە گوناهەکانیاندا)) نادرێ بە کۆڵیاندا)).

یــا نفــسُ أزف الرحيــل ‌ ‌ ‌ وأظلــك الخطــب الجليــلُ
فتــأهبی یـــا نفـــس ‌ ‌ ‌ لا يلعب بك الأمل الطويلُ
فلتَنَــزِلِنَّ بمنـــزلٍ ‌ ‌ ‌ ينسى الخليل به الخليلُ
وليركــبن عليــك فيــه ‌ ‌ ‌ مــن الثــرى ثقــل ثقيــلُ
قُــرِن الفنــاء بنــا جميعــا ‌ ‌ ‌ فما يبقى العزيز ولا الذليلُ

واتە: ئەی نەفسەکەم کاتی کۆچکردن نزیك بووەتەوە، کارەکانی خودای شکۆمەند سێبەری بۆ کردووی، بۆیە ئەی نەفسەکەم خۆت ئامادە بکە هەرگیز هیوا درێژی یاریت پێ نەکات، ڕۆژێك دێت کە دەچیتە جێگایەك هاورێ هاورێی خۆی لە بیر دەچێتەوە، خاکی زۆر قورس لەسەر شانت کۆ دەبێتەوە، فەوتان هاودەمە لە گەڵ هەمووماندا بۆیە هیچ کەس نامێنێت نە بەرێز و نە زەلیل.

أيـا عبــد كــم يــراك الله عاصــيا ‌ ‌ ‌ حريصا على الدنيا وللموت ناسيا
أنـسيت لقـاء الله واللحـد والثـرى ‌ ‌ ‌ ويوما عَبُوساً تشيبُ فيه النواصيا
لو أن المرء لم يلبس ثيابا من التقى ‌ ‌ ‌ تجـرد عريانـا ولــو كــان كاسـيا

ولـــو أن الــــدنيا تـــدوم لأهلـــها لكـــان رســـول الله حيـــاً وباقيـــا
ولكنهـــا تفنـــى ويفنـــى نعيمهـــا وتبقى الـذنوب والمعاصى كما هى

واتە: ئەی بەندەكە تاكەی خودا لە سەرپێچیدا دەتبینیٚ، سووری لەسەر دونیا و مردنت لە بیر كردووە، ئایا دیدەنی خوا و گۆڕ و خاكت لە بیر چووە، ڕۆژێكی گـرژ و مۆن كە پەرچەم و ناوچاوەكانی تێدا پـیر دەبێـت، ئەگـەر كەسێك پۆشـاكی تـەقوا نەپۆشێت، ئەوا كەسێكی رووتە هەرچەندە جل و بەرگی لە بەردا بێت، ئەگەر دونیا بـۆ دانیـشتوانەكەی بـەردەوام بوایە،ئـەوا پێغەمبـەری خـواﷺ زینـدوو دەبـوو و دەمایەوە، بەڵام لە ناو دەچێت و خۆشگوزرانەكەشی لە ناو دەچێت، كەچی تاوان و سەرپێچیەكان هەر وەكو خۆی دەمێننەوە.

ئـەی گـرووی موسـڵمانان.. ئاگـاداری سـووخواردن بـن، نـاخ و سـامانتان پـاك بكەنەوە بۆ ئەوەی میهرەبانی و بەرەكەت دابەزێت، كارەكـە پێویـستی بـە ڕێنمـایی هیچ كەسێك نییە، تۆ خۆت و دڵت... تۆ (ترمومترێكی) زۆر وردت پێیە دەتوانیت لە ڕێگایەوە ژیانت ڕێك بخەی.

پێغەمبـەری خـواﷺ دەفـەرموێت: هـەروەكو لـە (صـحيح مـسلم)[1] هـاتووە لـە فەرموودەی (النواس ی كوڕی سمعـان)ەوە: ((الـبر حـسن الخلـق، والإثـم مـا حـاك في صدرك) واتە: چاكە (البر) بریتییە لە رەوشتی جوان و تاوان (الإثـم) ئەوەیـە كـە لـە سنگدا دەجوڵێتەوە و ئازارت دەدا...))، واتە: لە ناختدا ئامۆژگارێكی جوان هەیـە و یادی خوات دەهێنێتەوە، ئامۆژگـارێكی خـوایی یـە لـە دڵـی هـەموو موسـڵمانێكدا — ((والإثم ما حاك في صدرك وكرهت أن يطلع عليه الناس)) واتە: تاوان (الإثـم) ئەوەیـە كە لە سنگدا دەجوڵێتەوە و ئازارت دەدا و حەز ناكەیت خەڵكی پێی بزانن)).

هەرگیز مەڵێ: فلان كەس بـەو شـتە فـەتوای بـۆ دام !! نـەخێر بـرای بـەڕێزم ! فەتواكەی من بدە بە قەد دیوارەكاندا ئەگەر هاتوو فەتواكەم لە گـەڵ قـسەی خـوا و پێغەمبەرەكەتداﷺ جیاواز بوو، جا ئەو فەتوایە هیچ نرخێكی نییە ئەگەر هـاتوو لـە گەڵ شەرعدا جیاواز بوو وە تەماشای دڵەكەت بكە چیت پێ دەڵێت؟

١ـ أخرجه مسلم، كتاب ((البر والصلة والآداب))، باب ((تفسير البر و الإثم)) (٢٥٥٣).

کەوابوو خێراکە وماڵەکەت پاك بکەرەوە، سوێند بە خوا ئەوا بەرەکەت دادەبڕێت و خوای گەورە بەرەکەت دەخاتە خێزان و منداڵەکانت و کارەکەت و تەندروستیت و لەشساغیت وە هەر چی شتێك لە بەر دەستتدایە وە ئاگاداری خواردنی حەرام بە، چەندەها جار دەڵێین: پەروەردگارا ... پەروەردگارا .... کەچی هیچ سوودی نییە ! بۆ؟ بە هۆی خواردنی حەرام و خواردنی سوو و خواردنی سەروەت و سامانی هەتیوانەوە.

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ يَأۡكُلُونَ أَمۡوَٰلَ ٱلۡيَتَٰمَىٰ ظُلۡمًا إِنَّمَا يَأۡكُلُونَ فِي بُطُونِهِمۡ نَارٗاۖ وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا﴾ النساء: ١٠، واتە: ئەو کەسانەی کە بە ستەم و ناهەق ماڵ و سامانی منداڵی هەتیوو بێ باب دەخۆن بێ سۆ تەنها ئاگر دەکەنە سك و ورگیانەوە و بە زوویش دەخرێنە ناو ئاگرێکی زۆر گەرم و بەگڕی دۆزەخەوە)).

ئێمە هەردەم لە مزگەوتەکاندا هاوار دەکەینە خوای گەورە و لێی دەپاڕێینەوە و لە بەر دەستیدا دەگرین.... ئایا لە نێو ئەو هەموو خەڵکەدا کابرایەکی لە خوا ترس نییە تاوەکو خوای گەورە دوعاکەی لێ وەرگرێت ؟؟ بەڵێ... پیاوچاکان لەم ئوممەتەدا هەن، بەڵام پیاوچاکان لە گەڵ خراپەکاراندا سواری یەك کەشتی بوون، ئەگەر ئەو کەشتییە رزگاری ببێت ئەوا چاکەکاران و خراپەکاران رزگاریان دەبێت، بەڵام ئەگەر کەشتییەکە نوقمی ژێر ئاو بوو ئەوا چاکەکاران و خراپەکاران دەخنکێن.

خوای بەرز و بێ هاوتا دەفەرموێت: ﴿وَٱتَّقُواْ فِتۡنَةٗ لَّا تُصِيبَنَّ ٱلَّذِينَ ظَلَمُواْ مِنكُمۡ خَآصَّةٗۖ﴾ الأنفال: ٢٥، واتە: لەو فیتنە و بەڵایەش خۆپارێزن و بترسن، کە کاتێ دێت، تەنها دووچاری ئەوانەتان نابێت ناهەقیان کردووە و دەستیان تێی دایە، بەڵکو یەخەی هەموان – گوناهبار و بێ گوناه، چاك و خراپ – دەگرێتەوە یان وەك دەڵێن (تەڕ و وشك) پێکەوە دەسووتێ)) پاشان هەریەکە و بە پێی نیەت و مەبەستەکەی خۆی زیندوو دەکرێتەوە،جا خوای گەورە سزای خراپەکاران دەدات و

پاداشتی چاكەكاران دەداتەوە .هەروەكو پێغەمبەری ڕاستگۆﷺ فەرموویەتی لە فەرموودەیەكدا كە لە (صحیح البخاری و مسلم) [1] دا هاتووە لە فەرموودەی دایكە (عائیشە) وە دەڵێت: ((ثم یبعثون علی نیاتهم)) واتە: پاشان هەمویان بە پێی نیەت و مەبەستیان زیندوو دەكرێنەوە)) كە لە پاشاندا بە درێژی باسی دەكەین إنشاء الله .

ئێمە هەر هەموومان سواری یەك كەشتی بووین، جا ئەگەر پێم بڵێیت: ئەی دەربارەی دوعاكان چی؟ ئەوا دەڵێم: ئەوە كێشەی خواردنی حەرامە!!

هەروەكو لەو فەرموودەیەدا هاتووە كە لە پێشدا باسم كرد: ((لیأتین علی الناس زمان لا یبالي المرء بما أخذ المال أمن حلال أم من حرام))، واتە: ڕۆژگارێك بە سەر خەڵكیدا دێت خەڵكی بایەخ بەوە نادەن كە سامانەكەیان لە ڕێگای حەڵاڵەوە یان لە ڕێگای حەرامەوە كۆكردبێتەوە)).

براكانم ... بە ڕاستی سوو خوراردن تاوانێكی نابووت و قێزەونە و ئەوەی سوو دەخوات لەسەر زاری پێغەمبەری خوداوەﷺ نەفرەتی لێ كراوە، لە (صحیح مسلم) [2] دا هاتووە لە فەرموودەی (جابر ی كوڕی عبدالله) وە دەڵێت: (لعن رسول اللهﷺ آكل الربا و مؤكله وكاتبه و شاهدیه وقال: هم سواء)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ لەعنەتی كردووە لەو كەسەی سوو دەخوات و ئەوەی دەبێتە وەكیلی ونوسەرەكە و هەردوو شایەتەكە و ئەمجار فەرمووی: هەمووان وەكو یەكن)) .

لە (مسند أحمد)و (معجم الطبراني)دا بە سەنەدێكی (صحیح) [3] هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی كوڕی حنظلة) ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((درهم ربا یأكله الرجل وهو یعلم أشد من ستة وثلاثین زنیة))، واتە: دەرهەمێك لە

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((البيوع))، باب ((ما ذكر في الأسواق)) (٢١١٨)، ومسلم كتاب ((الفتن و أشراط الساعة))، باب (الخسف بالجيش الذي يؤم البيت)) (٢٨٨٤)

٢ـ أخرجه مسلم، كتاب ((المساقاة))، باب ((لعن آكل الربا و مؤكله)) (١٥٩٨).

٣ـ أخرجه أحمد (٢٠٩٥١) ط الرسالة، وابن أبي عاصم في ((الآحاد و المثاني)) (٢٤٣٣)، والدار قطني في ((سننه)) (٢٩٥، ٢٩٦))، والطبراني في ((الأوسط)) (٢٧٨٥)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (١٠٣٣)، و((المشكاة)) (٢٨٢٥)، و((صحيح الترغيب)) (١٨٥٥)، و((صحيح الجامع)) (٣٣٧٥).

ڕێگای سووەوە کەسێك بیخوات لە کاتێکدا دەزانێت ئەوە سووە ئەوا تاوانەکەی لە سی و شەش زینا گەورەترە)).

بە ڕاستی ئەوە قسەیەکی زۆر ترسناکە, ئایا بۆ ئەم هەڕەشە توندە هاتووە؟ ئایا هۆی نەگبەتی و بەدبەختی خەڵکی چییە کە ئێستا زۆربەی خەڵکی تێدا دەژێت؟

لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتووە لە فەرموودەیەکی (أبو هریرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أيها الناس! إن الله طيب لا يقبل إلا طيبا، و إن الله أمر المؤمنين بما أمر به المرسلين)) واتە: ئەی خەڵکینە خوای گەورە چاك و باشە بۆیە ئەوەی چاك و باش نەبێت وەری ناگرێت وە خوای گەورە فەرمانی کردووەتە ئیمانداران بەوەی فەرمانی کردووەتە پێغەمبەران)) خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلرُّسُلُ كُلُواْ مِنَ ٱلطَّيِّبَٰتِ وَٱعۡمَلُواْ صَٰلِحًاۖ إِنِّي بِمَا تَعۡمَلُونَ عَلِيمٞ﴾ المؤمنون: ٥١، واتە: وتمان: ئەی پەیامبەران! هەر لە خۆراکی پاك و حەڵاڵ بخۆن و بەردەوام کاری چاك ئەنجام بدەن)) خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ كُلُواْ مِن طَيِّبَٰتِ مَا رَزَقۡنَٰكُمۡ﴾ البقرة: ١٧٢، واتە: ئەی گەلی خاوەن باوەڕان! لەو نیعمەتە پێماندان و کردمانە ڕۆزیتان کامی پاکە ئەوە بخۆن)) ثم ذكرﷺ الرجل يطيل السفر، أشعث أغبر، يمد يديه إلى السماء: يا رب يا رب ! ومطعمه حرام ومشربه حرام، وملبسه حرام، وغذي بالحرام فأنى يستجاب لذلك ؟)) ئەمجار باسی کابرایەکی کرد کە سەفەرەکەی درێژ دەکاتەوە و قژگڤ و تۆزاوی یە، دەستی بەرز دەکاتەوە بۆ ئاسمان پەوەردگارا... پەروەردگارا .... لە کاتێکدا خواردنەکەی حەرامە و خواردنەوەکەیشی حەرامە و پۆشاکەکەی حەرامە و حەرامی دەرخوارد دراوە ئیتر چۆن وەلام بدرێتەوە؟)).

ئایا ئێستا زانیتان نهێنییەکە لە کوێدان؟ بە ڕاستی ڕزگاربوون و سەلامەتی لە خواردنی حەڵاڵ و دوورکەوتنەوە لە خواردنی حەرام دایە، خودایە..!! حەڵاڵمان بە

١ـ أخرجه مسلم كتاب الزكاة باب قبول الصدقة من الكسب الطيب و تربيتها (١٠١٥).

قسمەت بکە و بەرەکەتداری بکە و لە حەرام بمانپارێزە و دوورمان بکەرەوە لە نێوان ئێمە و ئەو دوور بخەرەوە هەروەکو چۆن نێوان ڕۆژئاوا و ڕۆژهەڵاتت دوور خستۆتەوە.

هەرچەندە زۆر کەس هەیە بایەخ بەوە نادات، گرنگ ئەوەیە ئەو سامانی دەستکەوێت لە ڕێگای بەرتیلەوە، بە حەڵاڵکردنی سامانی خەڵکی و خواردنی سامانی ئەوان لە ڕێگای ناڕەواوە و بە ڕێگەی سوو ەوە، ڕەنگە یەکێکیان گاڵتە بە تۆ بکات و بڵێت: ئێمە لە سەردەمی هاوەڵاندا نین؟ هەموو ئەوانەی دەورە و بەرمان ڕازین بەوە! بەو شێوەیە خەڵکی گوێ بە حەڵاڵ و حەرام نادەن، ولا حول ولا قوە الا بالله، ئەمە نیشانەیەکی ترسناکە لە نیشانەکانی قیامەت، جا کێشەی پاڕانەوە پێویستی بەوە هەیە کە خواردن و خواردنەوەمان پاك بکەینەوە هەروەکو لە فەرموودەیەکدا هاتووە و لە سەنەدەکەیدا (ضعف)[1] هەیە: ((یا سعد أطب مطعمك تکن مستجاب الدعوة))، واتە: ئەی سعد خواردنەکەت پاك بکەرەوە ئەوا دوعاکانت وەڵام دەدرێتەوە)).

لەگەڵ مندا بیر لەو ئایەتانەی کۆتایی سورەتی (آل عمران) بکەرەوە کە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱخْتِلَٰفِ ٱلَّيْلِ وَٱلنَّهَارِ لَءَايَٰتٍ لِّأُو۟لِى ٱلْأَلْبَٰبِ ﴿١٩٠﴾ ٱلَّذِينَ يَذْكُرُونَ ٱللَّهَ قِيَٰمًا وَقُعُودًا وَعَلَىٰ جُنُوبِهِمْ وَيَتَفَكَّرُونَ فِى خَلْقِ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ رَبَّنَا مَا خَلَقْتَ هَٰذَا بَٰطِلًا سُبْحَٰنَكَ فَقِنَا عَذَابَ ٱلنَّارِ ﴿١٩١﴾ رَبَّنَآ إِنَّكَ مَن تُدْخِلِ ٱلنَّارَ فَقَدْ أَخْزَيْتَهُۥ ۖ وَمَا لِلظَّٰلِمِينَ مِنْ أَنصَارٍ ﴿١٩٢﴾ رَّبَّنَآ إِنَّنَا سَمِعْنَا مُنَادِيًا يُنَادِى لِلْإِيمَٰنِ أَنْ ءَامِنُوا۟ بِرَبِّكُمْ فَـَٔامَنَّا ۚ رَبَّنَا فَٱغْفِرْ لَنَا ذُنُوبَنَا وَكَفِّرْ عَنَّا سَيِّـَٔاتِنَا وَتَوَفَّنَا مَعَ ٱلْأَبْرَارِ ﴿١٩٣﴾ رَبَّنَا وَءَاتِنَا مَا وَعَدتَّنَا عَلَىٰ رُسُلِكَ وَلَا تُخْزِنَا يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۗ إِنَّكَ لَا تُخْلِفُ ٱلْمِيعَادَ ﴿١٩٤﴾ فَٱسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّى لَآ أُضِيعُ عَمَلَ عَٰمِلٍ مِّنكُم ...﴾ آل

١ـ أخرجه الطبراني في((الأوسط))(٦٦٨٣)، وضعفه الشيخ الألباني في((الضعيفة))(١٨١٢)، وقال((ضعيف جداً)).

عمران:١٩٥، واتە: بەڕاستی لەو شێوە دروستکردنە سەرسوڕهێنەرەی ئاسمانەکان و زەوی و ئاڵوگۆڕی شەو و ڕۆژ چەندین بەڵگە و نیشانەی پتەو هەیە لەسەر بوونی خوا و تاك و تەنیایی بۆ کەسانێ خاوەن ژیری و هۆشمەندن (١٩٠) ئەو کەسانەی کە بە پێوە و بە دانیشتن و لەسەر تەنیشت و ڕاکشان یادی خوا دەکەن لە دروستکردنی ئاسمانەکان و زەوی ڕادەمێنن و بیر ئەکەنەوە، ئەڵێن: ئەی پەروەردگاری ئێمە! هەرگیز تۆ ئەم دروستکراوە پڕ لە وردەکارییەت بێهودە و بێ ئامانج دروست نەکردووە، تۆ لە هەموو ناتەواوییەك پاك ڕائەگرین، دەسا تۆیش لە سزای ئاگر بمانپارێزە (١٩١) پەروەردگارا! بێ گومان هەرکەسێ تۆ بیخەیتە ناو ئاگرەوە ریسوات کردووەو لای گشت مەردم ئابڕووی چووەو بۆ خەڵکانی ستەمکار و بێ باوەر هیچ پشتیوانێك نییە (١٩٢) پەروەردگاری ئێمە! گوێمان لە جارچییەك بوو بانگی دەکرد، واتە: پەیامبەرﷺ یان قورئان، هەرچەندە (ئیبن کەسیر) دەڵێت: ((ئەو بانگ رایەڵە پێغەمبەرەﷺ.)) بانگی دەکرد بۆ باوەڕهێنان و دەیگوت: بە پەروەردگارتان باوەڕ بێنن، ئەوسا ئێمەیش وەڵاممان دایەوە و بڕوامان هێناو شوێنی کەوتین، ئەی پەروەردگاری ئێمە! دەسا گوناهەکانمان بپۆشە و بە میهرەبانی خۆت لە تاوانە وردەکانمان ببوورە، بیان سڕەوەو لە گەڵ چاکان بمانمرێنە(١٩٣) پەروەردگاری ئێمە! ئەوەمان پێ ببەخشە لەسەر زمانی پەیامبەرانتەوە بەڵێنت پێدابووین شەرمەزار و روو زەردی ڕۆژی قیامەتمان مەکە بە ڕاستی تۆ لە پەیماندا لاریت نییەو دەیبەیتە سەر(١٩٤) ئینجا پەروەردگاریان وەڵامی دانەوە کە: بە ڕاستی من کار و کردەی هەرکام لە ئێوە – نێر و مێتان – زایە و بێ پاداش ناکەم...(١٩٥)).

ئایا بە جوانی بیرت لەو ئایەتە جوان و نەخشینە کردووەتەوە؟ ﴿فَٱسۡتَجَابَ لَهُمۡ رَبُّهُمۡ أَنِّي لَآ أُضِيعُ عَمَلَ عَٰمِلٖ مِّنكُم﴾، جا خوای گەورە لێرەدا نەیفەرموو: بانگی بانگەوازکارێك، چونکە پاڕانەوە خۆی لە خۆیدا کردارە .

ئایا کەسی سووخۆر بۆی هەیە تەوبە بکات؟ بەڵێ... بۆی هەیە تەوبە و گەڕانەوە لە گەڵ خواکەی خۆیدا تازە بکاتەوە، خوای گەورە تەوبەکەی لێ

وەردەگرێت و لە تاوانەکانی خۆش دەبێت، لەسەر ڕووی زەویدا هیچ بوونەوەرێك نییە بتوانێت دەرگای تەوبە بگرێت بە ڕووی کەسێکدا، خوای گەورە دەفەرموێت (لە کاتێکدا ئەوە ڕوون دەکاتەوە کەوا کەسی سوو خۆر ئەگەر ویستی تەوبە بکات ئەوا دەتوانێت تەنها سەرمایەکەی خۆی ببات و لەو دوای پارەکە تەوبە بکات) خوای گەورە دەفەرموێت: ((﴿ فَإِن لَّمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ ۖ وَإِن تُبْتُمْ فَلَكُمْ رُءُوسُ أَمْوَالِكُمْ لَا تَظْلِمُونَ وَلَا تُظْلَمُونَ ﴾ البقرة: ٢٧٩، واتە: خۆ ئەگەر واتان نەکرد و دەستتان لە سوو خۆری هەڵنەگرت ئەوسا جەنگێکی گەورە ڕابگەیەنن لە گەڵ خوا و پەیامبەرەکەیدﷺ ئەگەر دەست لە سوو خۆری هەڵگرن ولێی پەشیمان ببنەوە سەرمایە کانیماڵی خۆتان تەنها و (بێ سوو) بسێننەوە لە قەرزارەکان ئیتر نە ئێوە لە قەرزارەکان ستەم بکەن وە نە لە لایەن ئەوانیشەوە ستەمتان لێ بکرێ)).

بۆیە بگەڕێوە بۆ لای خوا و داوای لێخۆشبوونی لێ بکە و کاری چاکە بکە و ببەخشە و سامانەکەت پاك بکەرەوە و دڵنیابە کە خوای گەورە بە تەوبە و گەڕانەوەکەت خۆشحاڵ دەبێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَهُوَ الَّذِي يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَعْفُوا عَنِ السَّيِّئَاتِ وَيَعْلَمُ مَا تَفْعَلُونَ ﴾ الشورى: ٢٥، واتە: هەر ئەویشە کە پەشیمانی لە بەندەکانی خۆی وەرئەگرێ لە تاوان و گوناهانیان – بچووك و گەورە – بۆ هەر کەسێك خۆی بیەوێ دەبووڕێ وە دەشزانێ چی دەکەن))، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ أَلَمْ يَعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ هُوَ يَقْبَلُ التَّوْبَةَ عَنْ عِبَادِهِ وَيَأْخُذُ الصَّدَقَاتِ وَأَنَّ اللَّهَ هُوَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴾ التوبة: ١٠٤، واتە: ئاخۆ نەیانزانیبێ کە بێ گومان خوا تەوبە و پەشیمانی لە گشت بەندەکانی خۆی قەبووڵ دەکا وە سەدەقەش لە هەموو بڕواداران و دڵسۆزان وەردەگرێ بێ گومان هەر خوایە قبووڵکاری تەوبە و میهرەبان و دلۆڤانە)) .

داوا لە خوا دەکەین کە لێمان خۆش بێت و ڕزقی حەڵاڵمان بە نسیب بکات و هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

لە نیشانە ترسناکەکان: زۆربوونی خواردنەوەی مەی و ناونانی مەی بە ناوی ترەوە:

جا مەی لە پێش ئیسلام هەبووە، موسڵمانان لە سەردەمی پێغەمبەری خوادا ﷺ خواردوویانەتەوە لە پێش ئەوەی حەرام بکرێت، لەو کاتەدا لە دانیشتنەکاندا هەروەکو ئاو پێشکەش دەکرا، ئەمجار ئیسلام حەرامی کرد و قورئان حەرامی کرد، هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أنس) ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إن من أشراط الساعة أن يرفع العلم، ويظهر الجهل ويشرب الخمر)) واتە: لە نیشانەکانی قیامەت ئەوەیە کە زانست هەڵدەگیرێ و نەفامی دەردەکەوێت و مەی دەخورێتەوە)).

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و ابن ابی شیبە لە(مصنف)ەکەیدا و ئیمامی بوخاری لە (التاريخ)ەکەی دا بە سەنەدێکی (صحیح)[2] هاتووە لە فەرموودەی (ابی مالك الاشعری)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((ليشربن ناس من أمتي الخمر يسمونها بغير اسمها)) واتە: لە ئوممەتەکەمدا کەسانێك پەیدا دەبن کە مەی دەخۆنەوە و بە ناوی ترەوە ناوی لێ دەنێن)).

بە ڕاستی ئەمە چەند وشەیەکە لە پێغەمبەری خوداوە ﷺ کە دڵەکان پڕ دەکەن لە دڵنیایی و باوەڕ بەو ڕاستگۆیەی کە هەرگیز لە خۆ وە قسە ناکات .

سەرسام دەبیت کاتێ بزانیت کەوا مەی تەنها لەم سەردەمەدا بە ناوی ترەوە ناو نراوە!! جا مەی ئێستا پێی دەڵێن (المشروبات الروحية) ! بە مەبەستی خەڵەتاندن و گومڕاکردن و تێکەڵ کردنی شتەکان !

إن قلت قال الله قال رسوله   همزوك همز المنكر المتغالي
أو قلت: قال الصحابة و الأولي   تبعوهم في القول والأعمال

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم، وظهور الجهل)) (٨٠)، و مسلم كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم و قبضه و ظهور الجهل والفتن في آخر الزمان)) (٢٦٧١).

٢ـ أخرجه أحمد (٥ / ٣٤٢) (٢١٨٢٧)، وابن أبي شيبة (٧/ ٤٦٥)، والبخاري في ((التاريخ)) (٣٠٥/١/١) (٢٢٢/١/٤)، وأبو داود، كتاب ((الأشربة))،باب في ((الداذي)) (٣٦٨٨)، وابن ماجه كتاب الفتن، باب ((العقوبات)) (٤٠٢٠) و صححه الشيخ الألباني في الصحيحة (٩٠).

أو قلت: قال الشافعي وأحمد   وابو حنيفة والإمام الغالي
صدوا عن وحي الإله ودينه   وأحتالوا على حرام الله بالإحلال
يا أمة لعبت بدين نبيها   كتلاعب الصبيان فى الأوحال
حاشا رسول الله يحكم بالهوى   والجهل تلك حكومة الضلال[1]

واتە: ئەگەر بڵێیت خوا و پێغەمبەرەكەی فەرمووی، ئەوا چاوەقرپێت لێ دەكەن وەكو كەسێكی بێ بڕوای لە خۆبایی، یان بڵێیت هاوەڵان فەرموویان و شوێنكەوتووانی ئەوان لە وتە و كردەوەكانیاندا،یان بڵێیت (الشافعی) و (أحمد) فەرمووی، (ابو حنيفە) و پێشەوای بە نرخ و گرانبەها (مەبەستی مالك ە)، بەرهەڵستی وەحی خوا و دینەكەی دەكەن، فێڵ دەكەن لەوەی خوا حەرامی كردووە و حەڵاڵی دەكەن، ئەی ئەو ئوممەتەی كە بە دینی پێغەمبەرەكەی یاریان كردووە، وەكو یاریكردنی منداڵ لە نێو قوڕاودا،حاشا بێت كە پێغەمبەرﷺ حوكم بە هەوەس و نەفامی بكات، بە ڕاستی ئەوە حوكمێكی كوێرانەیە.

ئەگەر بڵێیت: ئەمە (مەی)ە... ئەوا دەبیسی كەسانێك وڵامت دەدەنەوە و دەڵێن: نەخێر ئەمە (مشروبات الروحية) ئیتر بۆ حەرامی دەكەی؟ ئەگەر ئەڵێیت: ئەمە بەرازە! ئەوە یەكێكی تر دەڵێت: من لە گەڵ تۆدا جیاواز نیم، بەڵام ئەو بەرازەی جاران حەرام كرابوو بەرازێكی نەخۆشی دەردەدار بووە و جۆرەها نەخۆشی پێوە بووە، بەڵام بەرازەكانی ئەمڕۆ لە ژێر چاودێری پزیشكدا پەروەردە دەكرێن، ئیتر چی هۆیەك هەیە بۆ حەرام كردنی !؟ ولا حول ولا قوة إلا بالله العلي العظيم.

بەڵێ ... فێڵ دەكەن لەسەر قەدەغەكراوەكانی خوای گەورە و دەیانەوێ حەڵاڵی بكەن، ئیللا مەگەر كەسانێك نەبێت خوای گەورە ڕەحمی پێ كردبێتن، جا تەماشای ئەم چەند وشە پێغەمبەرایەتییە بكە كە یەكێكە لە موعجیزاتی پێغەمبەری خواﷺ: ((ليشربن ناس من أمتي الخمر يسمونها بغير اسمها))، واتە: كەسانێك لە ئوممەتەكەم مەی دەخۆنەوە و بە ناوی ترەوە ناوی لێ دەنێن)).

١ـ ((إغاثة اللهفان)) (١/٢٣٢) ط المعرفة.

براکانم ... بە ڕاستی مەی دەردێکی کوشندە و مەزنە و دایکی هەموو نەخۆشییە پیسەکانە.

ئیمامی (النسائی) بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە گوفتاری عوسمانەوە ریوایەتی کردووە کەوا دەڵێت: ((اجتنبوا الخمر فإنها أم الخبائث، إنه كان رجل ممن خلا قبلكم تعبد فعلقته امرأة غوية، فأرسلت إليه جاريتها فقالت له: إنا ندعوك للشهادة فانطلق مع جاريتها، فطفقت كلما دخل بابا أغلقته دونه حتى أفضى إلى امرأة وضيئة عندها غلام وباطية خمر، فقالت: إني والله ما دعوتك للشهادة، ولكن دعوتك لتقع علي أو تشرب من هذه الخمرة كأسا أو تقتل هذا الغلام، قال: فاسقيني من هذا الخمر كأسا، فسقته كأسا، فقال: زيدوني فلم يرم حتى وقع عليها وقتل النفس، فاجتنبوا الخمر،فإنها والله لا يجتمع الإيمان وإدمان الخمر إلا ليوشك أن يخرج أحدهما صاحبه))، واتە: خۆتان بپارێزن لە مەی، چونکە ئەوە دایکی هەموو پیسەکانە، جا کابرایەکی خواپەرست لە پێش ئێوە هەبوو ئافرەتێکی داوێن پیس دڵی پەیوەست بوو پێوە، بۆیە کەنیزەکەکەی خۆی نارد و پێی گوت: ئێمە بانگت دەکەین بۆ گەواهییەك(شایەتییەك) ئەویش لە گەڵ کەنیزەکەکەدا ڕۆیشت، جا زەفەری پێ برد، لە هەر دەرگایەکەوە دەچوونە ژوورەوە ئەوا لە پاشی ئەو دەیگرت، تاکو گەیشتنە لای ئافرەتێکی زۆر جوان کە منداڵێك و دەفرێکی مەی لە نزیك بوو، ئافرەتەکە گوتی: سوێند بەخوا من تۆم بۆ گەواهی بانگ نەکردووە، بەڵکو بۆ ئەوە تۆم بانگ کردووە کە داوێن پیسیم لەگەڵدا ئەنجام بدەیت یان لەو(مەی)ە بخۆیتەوە وە یاخود ئەم منداڵە بکوژیت، (کابرایش بینی کە ناچارە بۆیە بە بۆچوونی خۆی سووکترین تاوانی لەو سێ تاوانە هەڵبژارد) گوتی: پەرداخێك لەو(مەی)ەم بدەرێ، ئەویش پەرداخێکی پێدا، گوتی: زیاترم پێ بدەن، جا وازی لێ نەهێنا تاوەکو لە گەڵ ئافرەتەکەدا داوێن پیسی ئەنجام دا و منداڵەکەیشی کوشت، بۆیە دوور بکەونەوە لە مەی، چونکە–سوێند بە خوا– هەر کە باوەڕ و بەردەوام بوون لەسەر مەی لەیەك دڵدا بیانەوی کۆ ببنەوە ئەوا یەکێکیان ئەویتر دەر دەکات)).

١ـ أخرجه النسائي كتاب ((الأشربة))ی، باب ((ذكر الآثام المتولدة عن شرب الخمر)) (٨/٣١٥)، و ((الكبرى)) (٥١٧٧)، وابن أبي شيبة في ((مصنفه)) (٥/ ٥٠٩)، وعبدالرزاق في ((مصنفه)) (٩/٢٣٦)، وانظر: ((الصحيحة)) (٢٧٩٨) وصححه الألباني في (صحيح سنن النسائي)).

جا زۆر ئەستەمە باوەڕ و خۆشویستنی مەی لە یەك دڵدا کۆ ببنەوە.

پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: (هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريره)وە: ((لا يزني الزاني حين يزني وهو مؤمن، ولا يسرق السارق حين يسرق وهو مؤمن، ولا يشرب الخمر حين يشربها وهو مؤمن))، واتە: کاتێ کەسی زیناکار لەو کاتەدا زینا دەکات ئەوا ئیماندار نییە، کاتێ کەسی دز لەو کاتەدا دزی دەکات ئەوا ئیماندار نییە وە کاتێ کەسی مەیخۆر لەو کاتەدا مەی دەخواتەوە ئەوا ئیماندار نییە)).

إبن عباس[2] و جگە لەو دەفەرموون: ئەگەر کەسی ئیماندار مەی خواردەوە ئەوا بەم شێوە ئیمانی لێ دەسێنرێتەوە، ئەمجار ابن عباس پەنجەکانی کردە نێو یەکتردا و پاشان دەریهێنا، ئەگەر تەوبەی کرد ئەوا ئیمانەکەی بەم شێوەیە بۆ دەگەڕێتەوە (ئەمجار پەنجەکانی کردەوە نێو یەکتردا)، جارێکیان (أبو هريره) دەستەکانی بەرز کردەوە بۆ سەر سەری و گوتی: ئا بەم شێوەیە ئیمانی لێ دەسێنرێتەوە و وەکو هەورێك لەسەر سەری رادەوەستێ ئەگەر تەوبەی کرد و گەڕایەوە ئەوا ئیمانەکەی بۆ دەگێڕێتەوە بەم شێوەیە[3].

مەڵێ: من مەی ناخۆمەوە بەڵکو تەنها دەیکڕم و دەرخواردی کەسانێکی جگە لە موسڵمانانی دەدەم! جا من دەڵێم: تۆ خۆت دەخەڵەتێنی، ئایا گوێت لەو فەرموودەیەی پێغەمبەرکەت نەبووەﷺ ؟!

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و الترمذي و أبو داود و ابن ماجە لە (سنن)ەکانیاندا بە سەنەدێکی (صحیح)[4] لەبەر چەند (شواهد)ێك لە فەرموودەی

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود))، باب ((الزنا و شرب الخمر)) (٦٧٧٢) و (٥٥٧٨)، ومسلم كتاب ((الإيمان))، باب ((بيان نقصان الإيمان بالمعاصي)) (٥٧).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود))، باب ((إثم الزناة)) (٦٨٠٩)، من حديث ابن عباسرضي الله عنه وقد سبق.

٣ـ أخرجه المروزي في ((تعظيم قدر الصلاة)) (٤٧٢) وقد سبق.

٤ ـ أخرجه الترمذي، كتاب البيوع، باب ((النهي أن يتخذ الخمر خلاً)) (١٢٩٥)، وقال: ((هذا حديث غريب من حديث أنس))، وابن ماجه، كتاب الأشربة، باب ((لعنت الخمر على عشرة أوجه)) (٣٣٨١)، وله شاهد من حديث ابن عباس أخرجه أحمد (٣١٦/١)، وشاهدٌ آخر عن ابن عمر عند أحمد (٢٥/٢)، وأبي داود (٣٦٧٤)، وابن ماجه (٣٣٨٠)، وصححه العلامة الألباني في ((الصحيحة)) (٨٣٩)، و((الإرواء)) (١٥٢٩) و ((غاية المرام)) (٦٠)، و((صحيح الترمذي))

(أنس و ابن عباس و ابن عمر)ەوە – گوتەکە هی ابن عمرە – کەوا پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((لعن الله الخمر، و شاربها، و ساقيها، و بائعها، و مبتاعها، و عاصرها، و معتصرها، و حاملها، و المحمولة إليه)) واتە: خوای گەورە نەفرەتی کردووە لە مەی و لەوەش کە دەیخواتەوە و لەوەش پێشکەشی خەڵکی دەکات و لەوەش دەیفرۆشێ و لەوەش دەیکڕێ و لەوەش دەیگوشێ و لەوەش باری دەکات و هەڵیدەگرێ و لەوەش بۆی هەڵدەگیرێ و بار دەکرێت)).

ئایا هیچ کەسێکی تر ماوە کە پێغەمبەری خواﷺ باسی نەکردبێت؟ بە راستی پێغەمبەری خواﷺ هیچ کەسێکی بە جێ نەهێشتووە، بۆیە وریابە هەرگیز نەڵێی: من نایخۆمەوە بەڵکو تەنها پێشکەشی جگە لە موسڵمانانی دەکەم، وریابە بەو قسانە هەڵمەخەڵەتێ ئەگینا تۆ – سوێند بە خوا – نەفرەتت لێ کراوە لە لایەن خوداوە و لەسەر زاری پێغەمبەری خوداوەﷺ ئەگەر ئەو کارە بکەیت لەپاش ئەوەی فێر بوویت و زانیت.

وریابە هەرگیز مەی پێشکەشی هیچ مرۆڤێك مەکە لەسەر زەویدا هەرچەندە ئەو کەسە بێباوەڕترین کەس بێت لەسەر زەویدا، خۆت مەخەرە بەر نەفرەتی خوا، ئەوەش بزانە کە نەفرەتی خوا مانای دوور کەوتنەوەیە لە رەحمەتی خوا، ئەو رەحمەتەی کە هەموو شتێکی گرتووەتەوە، بە راستی ئێمە لەوپەڕی پێویستیداین بۆ رەحمەتی خوداوەندی گەورە و باڵادەست، وریابە هەرگیز مەی هەڵمەگرە، هەرگیز پێشکەشی کەسی مەکە، هەرگیز مەیفرۆشە، هیچ کەسێك بۆی نییە بڵێت: ئەمە بەرژەوەندی تێدایە ! ! نەخێر...

بزانە کە بەرژەوەندییەکان (المصالح) دەبنە سێ بەشەوە [1]:

١. بەرژەوەندی شەرعی (مصلحة شرعية) .

٢. بەرژەوەندییەکی بەفیڕۆچووی قەدەغەکراوی هەڵوەشاو(مصلحة مهدرة ملغاة محرمة).

٣. بەرژەوەندییەکی تر کە پێی دەڵێن ((مصلحه مرسله)).

---

١ ـ انظر: ((معالم أصول الفقه عند أهل السنة)) (٢٥٢ – ٢٤٣ ط دار ابن الجوزي) للجيزاني.

جا بەرژەوەندی شەرعی (المصلحة الشرعية): بریتییە لەو بەرژەوەندییانەی کە جووتن لە گەڵ بەڵگەی قورئانی پیرۆز یان سوننەتی پێغەمبەری نازدارﷺ ، واتا: هەرکە ئیسلام هەیە واتە بەرژەوەندی هەیە، هیچ کێشە نییە ئەگەر بڵێیت: هەرکە بەرژەوەندی هەیە واتە ئیسلام هەیە – بەو مەرجەی کە باس کرا – چونکە هەرگیز ئیسلام نەهاتووە تەنها لە بەر بەرژەوەندی بەندەکان و خۆشگوزرانی ئەوان لە دونیا و دوارۆژدا نەبێت، بەڵام ئەصل وایە کە بڵێین: هەرکە ئیسلام هەبێت واتە بەرژەوەندی هەیە، بەڵام هەندێ کەس هەن – بۆ نمونە – ترێ دەکەنە مەی لە بەر زیادکردنی سەرمایە و دەڵێت: ئەمە بەرژەوەندییە بە نیسبەت منەوە!! لەو کاتەدا پێی دەڵێین: نەخێر، ئەو بەرژەوەندییە پێی دەڵێین: بەرژەوەندییەکی بەفیڕۆچووی قەدەغەکراو و هەڵوەشاو (مصلحة مهدرة و محرمة و ملغاة) چونکە راستەوخۆ دەدا لە بەرژەوەندی شەرعی کە جیاوازە لە گەڵ قورئانی پیرۆز و سوننەتی پێغەمبەری خواﷺ، جا بەرژەوەندی بەفیڕۆچوو (المصلحة المهدرة) بەرژەوەندییەکە لە گەڵ بەرژەوەندی شەرعی دا جیاوازە و ناگونجێت، واتە: لە گەڵ قورئان و سوننەت دا جیاواز و ناکۆکە.

بەڵام (المصلحة المرسلة): بریتییە لەو بەرژەوەندییەی کە لە گەڵ بنەماکانی ئەم دینەدا جووتە، لە گەڵ بنەما گشتییە شەرعیەکاندا جیاواز نییە، بۆ نمونە: قایم کردن و مەحکەم کردنی گرێبەستی هاوسەرگرتن، جا ئەم بابەتە هیچ بەڵگەیەک نییە لە سەری لە قورئان و سوننەتدا، بەڵکو ئەوە پێی دەڵێن (المصلحة المرسلة) بۆ دڵنیاکردن و زامن کردنی مافەکانی ئافرەت لە سەردەمێکدا هەموو پەیمان و بەڵێنەکان تێکچوونە، بەو شێوەیە ئەودوای نمونەکانی بزانە.

کەواتە مەی دایکی هەموو شتە پیسەکانە، خوای گەورە لە یەکەم ئایەتەکاندا کە دەربارەی حەرام کردنی مەی هاتووە فەرموویەتی: ﴿يَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْخَمْرِ وَٱلْمَيْسِرِ ۖ قُلْ فِيهِمَآ إِثْمٌ كَبِيرٌ وَمَنَٰفِعُ لِلنَّاسِ وَإِثْمُهُمَآ أَكْبَرُ مِن نَّفْعِهِمَا﴾ البقرة: ٢١٩، واتە: لە بابەت بادە و شەراب و قومارەوە لێت ئەپرسن: خۆ ئەوانە حەڵاڵ و رەوان یان حەرام و ناڕەوان؟ پێیان بڵێ: تاوان و گوناهیان گەورەیە، بۆ خەڵکیش

بڕێ قازانج و کەڵکیان بۆ هەیە، بەڵام تاوان و زیانەکانیان لە سوود و بەهرەکەیان زۆرترە .)) جا ئەم ئایەتە یەکەم ئایەت بوو، پاشان ئەو ئایەتە دابەزی کە دەفەرموێت: ﴿ يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ لَا تَقۡرَبُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَأَنتُمۡ سُكَٰرَىٰ حَتَّىٰ تَعۡلَمُواْ مَا تَقُولُونَ﴾ النساء: ٤٣، واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە ! لە کاتێکدا سەرخۆشن، نزیکی نوێژ مەکەونەوە، هەتا دەزانن چی دەڵێن ! .)) چونکە مەی عەقڵەکان دادەپۆشێت و داگیری دەکات وە عەقڵیش هۆ و جێگەی پێ سپاردنە (مناط التكليف)، کاتێك ئەم ئایەتە دابەزی (عومەر ی کوڕی خەتتاب) بانگ کرا و بە سەریدا خوێنرایەوە، ئەویش فەرمووی[١]: ((خودایە دەربارەی مەی ڕوونکردنەوەیەکی یەکلایی کار و دڵ سارێژکەرمان بۆ ڕوون بکەرەوە)) جا لە پاش ئەوە ئەم ئایەتە دابەزی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِنَّمَا ٱلۡخَمۡرُ وَٱلۡمَيۡسِرُ وَٱلۡأَنصَابُ وَٱلۡأَزۡلَٰمُ رِجۡسٞ مِّنۡ عَمَلِ ٱلشَّيۡطَٰنِ فَٱجۡتَنِبُوهُ لَعَلَّكُمۡ تُفۡلِحُونَ ﴿٩٠﴾ إِنَّمَا يُرِيدُ ٱلشَّيۡطَٰنُ أَن يُوقِعَ بَيۡنَكُمُ ٱلۡعَدَٰوَةَ وَٱلۡبَغۡضَآءَ فِي ٱلۡخَمۡرِ وَٱلۡمَيۡسِرِ وَيَصُدَّكُمۡ عَن ذِكۡرِ ٱللَّهِ وَعَنِ ٱلصَّلَوٰةِۖ فَهَلۡ أَنتُم مُّنتَهُونَ ﴾ المائدة:٩٠ـ ٩١، واتە: ئەی گەلی خاوەن باوەڕ! بێ گومان بن کە مەی خۆری و قومار بازی و کاغەزی (یانصیب)و ئەو بەردەی حەیوانی بتەکانی لەسەر سەر دەبڕێ بۆ بتەکان و فاڵگرتنەوە بۆ دەرکەوتنی بارێکی چاك یان خراپ یان بۆ تاقیکردنەوەی بەخت وەك عادەت و باو بوو ئەمانە گشت پیسن و لە کاری شەیتانن دەسا ئێوە خۆتانی لەدوور بگرن تا بەڵکو لەدونیاو قیامەتدا ڕزگار و بەختەوەربن(٩٠) شەیتان هەر ئەیەوێ بەشەراب خواردن و قومارکردن دوژمنایەتی و قین بخاتە ناوتان و لە یادی خوا و لە نوێژکردن ڕێتان لێ بگرێ و وەرتانگێڕێ ئاخۆ ئیتر ئێوە لەو کارانە دەسبەردار دەبن؟ واتە: دەبێ لەو شتانە دەست هەڵبگرن کە: خوا حەرامی کردون(٩١)).

---

١ ـ أخرجه أحمد(١/٥٣)، وأبوداود كتاب ((الأشربة))، باب ((تحريم الخمر)) (٣٦٧٠)، والترمذي، كتاب تفسير القرآن باب ومن سورة المائدة (٣٠٤٩)، وقال: ((حديث حسن صحيح))، و النسائي كتاب ((الأشربة))، باب ((تحريم الخمر)) (٨/٢٨٦)، وصححه علي ابن المديني. كما في ((الفتح)) (٨/١٢٩)، والحاكم (٤/١٤٣) ووافقه الذهبي، وصححه الشيخ الألباني في (صحيح الترمذي)).

لەو کاتەدا (عمر) بانگ کرا و بە سەریدا خوێنرایەوە ئەویش فەرمووی: دەستبەرداری بووین، دەستبەرداری بووین)).

ئایا ئێمە دەڵێین: پەروەردگارمان دەستبەرداربووین؟ یان چی دەڵێین؟ ئایا مەیخۆرەکان واز دەهێنن و دەستبەرداری دەبن؟ جا هەرکەسێ لای خوای گەورە تەوبە بکات ئەوا تەوبەکەی لێ وەردەگرێ.

بەڵێ... خێراکەن براکانم، داوا لە خوا دەکەم ئێمە و ئێوە بپارێزێ، من تاکو ئێستایش ئەوان بەبرای خۆم دەزانم چونکە من باش دەزانم کە بەندە هەر بەندەیەو پەروەردگاریش هەر پەروەردگارە... ڕەنگە هەندێ جار بەندەکان لاواز بن بەڵام لە هەمان کاتدا خەیریان تێدایە، براکەم بۆیە من بانگی تۆ دەکەم، ئەی ئەو کەسەی توشی ئەو بەڵایە هاتووی و کەوتوویتە ناو ئەو زەلکاوەوە وە ئەو تاوانە گەورەیەت ئەنجام داوە، یان تەنانەت (مەی)ت پێش ئاو خستبێت لەسەر خوانی خواردنەکەت، خێراکە هەر ئێستا: داوات لێ دەکەم لە بەر خاتری خوا هەر ئێستا بگەڕێوە بۆ لای خوای پەروەردگار، هەر ئێستا لەسەر خوانی نان خواردنەکەت دووری بکەرەوە، لە بەخچاڵ(ثلاجة) تایبەتییەکەت لەنوسینگەکەت یان لە ماڵەکەت،هەر ئێستا لەو بەڵایە و لەو نەخۆشییە خۆت ڕزگار بکە و ڕوو لە پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان بکە، دڵنیابە خوای گەورە شاد دەبێت بە تەوبە و گەڕانەوەکەت، بۆ ئەوەی تۆیش – انشاء الله – لە بەهەشتەکەیدا شادمان بیت بە خواردنەوەی ئەو مەیەی کە بۆ ئەوانەی ئەیخۆنەوە زۆر خۆش و بە مەزەیە، هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَّثَلُ ٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى وُعِدَ ٱلْمُتَّقُونَ ۖ فِيهَآ أَنْهَٰرٌ مِّن مَّآءٍ غَيْرِ ءَاسِنٍ وَأَنْهَٰرٌ مِّن لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُۥ وَأَنْهَٰرٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشَّٰرِبِينَ﴾ محمد: ١٥، واتە: نموونە و سیفەتی ئەو بەهەشتەی بە خۆپارێزان بەڵێن دراوە لە پاشەڕۆژدا پێیا بدرێت ئەم شێوەیە: ڕووباری زۆری لە ئاوی خاوێن و نەگۆڕاو و بێ بۆنی تێدایە، زۆر ڕووباری تێدایە، لە شیری سپی و جوان کە بە هۆی مانەوە – وەك شیری دونیا – تامی نەگۆڕاوە و چەندین چەم و ڕووباری تێدایە لە شەراب و مەییێك – کە بۆ ئەوانی ئەیخۆنەوە – زۆر خۆش و بە مەزەیە، واتە: دوورە لە هەر وەسفێکی مەیی دونیادا.)) مەی لە بەهەشتدا؟

بەڵێ... بەڵام ئەو جۆرەیان هەرگیز توشی سەرئێشەت ناکات و بە هۆیەوە عەقڵت لە دەس نادەیت.

خێراکە هەر ئێستا برای خۆشەویستم هەرگیز بێ هیوا و بێ ئومێد مەبە، ئیمامی (البخاری) لە (صحیح) ەکەیدا ریوایەتی کردووە لە فەرموودەی (عمر ی کوڕی خەتتاب)ەوە دەڵێت: ((أن رجلا علی عهد النبيﷺ کان اسمه عبد الله، وکان یلقب حمارا، وکان یضحك رسول الله ﷺ ، وکان النبيﷺ قد جلده في الشراب، فأتي به یوما فأمر به فجلد، فقال رجل من القوم: اللهم العنه، ما أکثر ما یؤتی به؟ فقال النبيﷺ: " لا تلعنوه، فوالله ما علمت إنه یحب الله ورسوله))،[١] واتە: کابرایەك هەبوو لە سەردەمی پێغەمبەری خواداﷺ ناوی عبدالله بوو وە بە (حمار) ناسراو بوو (واتە: گوێدرێژ) وە هەردەم پێغەمبەری خواﷺ بە هۆی ئەوەوە پێدکەنێ، پێغەمبەری خواﷺ بە هۆی خواردنەوەی (مەی)ەوە بە قامچی لێی دابوو، ڕۆژێك ئەویان هێنا و ئەویش فەرمانی کرد و قامچیان لێدا، کابرایەك لە خەڵکەکە گوتی: خودایە نەفەرتی لێ بکە، هێنانی بۆ ئێرە چەندە زۆرە!!؟ کاتێ پێغەمبەری خواﷺ ئەو دەستەواژەی بیست چی فەرموو؟

فەرمووی: نەفرەتی لێ مەکەن، سوێند بە خوا، ئەوەی کە من دەزانم ئەو کابرایە خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ خۆش دەوێت).

ئەم پیاوەی کە داری حەدی بە سەردا جێ بە جێ دەکرێت پێغەمبەری خواﷺ دەربارەی دەفەرموێت: ((ئەو خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ خۆش دەوێت)) بەڵێ ..چونکە ئەو بەندەیەکی لاوازە، لە هەر ساتێکدا بێت تێدەکەوێ و هەڵە دەکات، بەڵام دەرگا هەردەم والایە، ئومێد و هیوا لە رەحمەتی خوای بە توانا و بە دەسەڵات زۆر و گەورەیە.

لە ڕیواتێکی تردا کە لە (صحیح البخاری) دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هریره)ەوە دەڵێت: ((أتي النبيﷺ بسکران، فأمر بضربه . فمنا من یضربه بیده

١ ـ أخرجه البخاري کتاب ((الحدود))، باب ((ما یکره من لعن شارب الخمر و إنه لیس بخارج من الملة)) .(٦٧٨٠)

ومنا من يضربه بنعله ومنا من يضربه بثوبه، فلما انصرف قال رجل: ما له أخزاه الله، فقال رسول الله ﷺ : "لا تكونوا عون الشيطان على أخيكم))[1] واتە: کابرایەکی سەرخۆشیان هێنا بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ ئەویش فەرمانی لێدانی دا، جا تیاماندا هەبوو بە دەستەکانی لێی دەدا، هەبوو بە پێڵاوەکانی، هەبوو بە جل و بەرگەکەی، کاتێ ڕۆیشت کابرایەك گوتی: بە ڕاستی خوا شەرمەزاری کرد، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: مەبنە هاوکاری شەیتان بۆ سەر براکەتان)) .

لە ڕیوایەتێکی تردا (أبو هريره) دەفەرموێت[2]: ((فقلنا له: ما اتقيت الله، ما خشيت الله، وما استحييت من رسول الله ﷺ، ثم أرسلوه، فقال ﷺ ((لا تقولوا هكذا، لا تعينوا عليه الشيطان، ولكن قولوا: اللهم اغفر له، اللهم ارحمه، اللهم تب عليه)) . واتە: ئێمە بە ئەومان گوت: ئایا بۆ خۆت لە خوا نەپاراست، ئایا بۆ لە خوا نەترسای، ئایا بۆ شەرمت لە پێغەمبەری خوا ﷺ نەکرد، ئەمجار لێی گەڕان و وازیان لێ هێنا، پاشان پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((وا مەڵێن، هاوکاری شەیتان مەکەن لەسەر ئەو، بەڵکو بڵێن: خودایە لێی خۆش بە، خودایە ڕەحمی پێ بکە، خودایە تەوبەی لێ وەرگرە)).

من لێرەوە وەکو شوێنکەوتنی خۆشەویستەکەم ﷺ دوعا بۆ هەموو ئەو کەسانە دەکەم کە توشی مەیخواردن هاتوون و دەڵێم: خودایە ڕەحمیان پێ بکەیت، خودایە لێیان خۆش بە.

خێراکە – بڕا خۆشەویستەکەم – بڵێ، (هەروەکو هاوەڵان گوتیان): پەروەردگارمان ئەوا دەستبەرداری مەی بووین.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[3] دا هاتووە کەوا (أنس ی کوڕی مالك) دەفەرموێت: ((كنت ساقي القوم في منزل أبي طلحة، وكان خمرهم يومئذ الفضيخ، فأمر رسول

---

١ ـ أخرجه البخاري كتاب ((الحدود))، باب ((ما يكره من لعن شارب الخمر)) (٦٧٨١).

٢ ـ أخرجه أحمد(٢/٢٩٩)، و أبوداود كتاب((الحدود))، باب ((الحد في الخمر)) (٤٤٧٧، ٤٤٧٨)، وصححه الألباني في ((المشكاة)) (٣٦٢١)، ((وصحيح أبي داود)).

٣ـ أخرجه البخاري كتاب ((المظالم))،باب ((صب الخمر في الطريق)) (٢٤٦٤)، وانظر أطرافه هناك، ومسلم كتاب ((الأشربة))، باب ((تحريم الخمر)) (١٩٨٠).

اللهﷺ منادیا ینـادي: " ألا إن الخمـر قـد حرمـت " قـال: فقـال لـي أبـو طلحـة: اخـرج، فأهرقها، فخرجت فهرقتها، فجرت في سكك المدينة)) واتە: من مـەیگێر بـووم لـە مـاڵی (أبو طلحة) وە ئەو ڕۆژە مەیەکەیان (فضیخ) بوو (واتە: ئارەقی خورما)، لەو کاتەدا پێغەمبەری خواﷺ فەرمانی کردە بانگەوازکارێك کە بانگ بکات: ئـەوا لـە ئـەمڕۆ بـە دواوە مـەی حـەرام و قەدەغـەکرا . دەڵێـت: (أبـو طلحـة) بـە مـنی گـوت: دەرچـوو، هـەمووی بڕێـژە . جـا منـیش دەرچـووم و هـەموویم ڕژانـد، بۆیـە بـە شـەقامەکانی مەدینەدا کەوتە ڕێ)).

تەماشـاکە براکـەم وەڵامدانـەوەی هـەموو هـاوەڵان بـۆ فەرمانـەکان چـۆن بـوو! خێراکە – برای موسڵمان – پەلەکە بە گەڕانەوە و وڵامدانەوە.

ئەم باسە بە چیرۆکێکی زۆر جوان تەواو دەکەم، کە ئەویش چیرۆکی (أبو محجـن الثقفـي)[1] ە، (أبـو محجـن الثقفـي) کابرایـەکی سوارچـاکی پاڵـەوان بـوو، لـە گـەڵ ئەوەیشدا توشی بەڵایەك هاتبوو ئـەویش خواردنـەوەی مـەی بـوو، ئـەم کابرایـە زۆر لاواز بوو بەرانبەر بە مەی، لە گەڵ ئەوەیشدا دەرچوو بۆ جەنگی (القادسیە) بـە مەبەستی تێکۆشان لە پێناوی خوادا لە گەڵ (سعد ی کوڕی أبـی وقـاص) دا، لـەوێ لە گۆڕەپانی جەنگەکە جارێکی تر لاواز بوو وە مەی خواردەوە، بۆیـە ئـەویان هێنـا بۆ لای (سعد ی کوڕی أبی وقاص)، (سعد) یش بەنـدی کـرد، حـوکمی دا بـە سـەردا بەوەی کە نابێـت لـەو جەنگـە بەشـداری بکـات – چـونکە سـنوورەکان(الحـدود) لـە گۆڕەپانی جەنگدا جێ بەجێ ناکرێت–ئەمجار جەنگ دەسـتی پـێ کـردو أبـو محجـن گوێبیستی حیلەی ئەسپەکان و دەنگی شمشێرو ڕمەکان بوو دەستی بەگریان کرد و ویستی بەشداری بکات و ویـستی هەسـتێت بـەڵام بـە کـۆت و زنجیر دەسـت و پێـی بەستراوەتەوە.

١ـ قال ابن حجر: في ((الإصابة)) (٣٢٣/٧): أبو محجن الثقفي الشاعر المشهور، مختلف في اسمـه، فقيـل: هـو عمرو بن حبيب بن عمرو بن عمير بن عوف.. . وقيل: اسمه كنيته، وكنيته أبو عبيد و قيل: اسمـه مالـك، وقيـل: عبدالله.. قـال أبـو أحمـد الحـاكم: ((لـه صحبة و يخيـل إلـيَّ أنـه صـاحب سـعد بـن أبـي وقـاص..)). وانظـر: ((ألاستيعاب)) لابن عبدالبر ترجمة ابي محجن.

جا فەرموو ئەمە باسەكەیە بە تەواوی:

لە (مصنف عبد الرزاق)[١] دا بە سەنەدێك لە (ابن سیرین) ەوە هاتووە: أبو محجن هێشتا بەردەوام جەڵدەی لێ دەدرا بە هۆی مەیەوە، كاتێ ئەو كارە زۆر بووەوە بۆیە بەندیان كرد و بە كۆت و زنجیر بەستیانەوە، كاتێ ڕۆژی (القادسیە) هات ئەوانی دەبینی دەجەنگن، وا هاتە پێش چاوی كە بێ باوەڕان لە جەنگەكەدا پێش كەوتبێتن، بۆیە كەسێكی نارد بۆ لای دایكی كوڕەكانی سعد – یا بۆ لای خێزانەكەی – و پێی دەڵێت: كە أبو محجن پێت دەڵێت: ئەگەر ئەو ئازاد بكات و ئەم ئەسپەی پێ بدەی و چەكێكی پێ بدەیی، ئەوا لە پاش جەنگەكە یەكەم كەس دەبێت بگەڕێتەوە ئەگەر نەكوژرێت، جا لەو كاتەدا أبو محجن دەیگوت:

كفى حزناً أن تلتقي الخيل بالقنا   واترك مشدوداً على وثاقيا
إذا شئت عنّاني الحديد وغلقت   مصاريع من دوني تصم المناديا

ئەمجار ئەویش ڕۆیشت و بە خێزانەكەی (سعد) ی گوت، ئەویش هەموو كۆت و زنجیرەكەی كردەوە و سواری ئەسپێكی كرد كە لە ماڵدا بوو وە چەكی هەڵگرت و ئەمجار بەپەلە خۆی گەیاندە موسڵمانان،جاكە دەگەیشتە هەر كەسێك دەیكوشت و پشتی دەشكاند، لەو كاتەدا (سعد) تەماشای كرد و سەرسام بوو، گوتی: ئەم سوارە كێیە؟ دەڵێت: پاش ماوەیەك خوای گەورە سەركەوتنی بەخشییە موسڵمانان، جا أبو محجن گەڕایەوە و چەكەكەی گەڕاندەوە جێگەی خۆی و كۆت و زنجیرەكەی لە پێی خۆی كرد هەروەكو جاری پێشوو، پاشان سعد هات، خێزانەكەی گوتی: كوشتارەكەتان چۆن بوو؟ ئەمجار ئەویش بۆی باس كرد و گوتی: توش بووین و توش بووین ... تاكو خوای گەورە كابرایەكی نارد لەسەر ئەسپێكی بەڵەك (دووڕەنگ) بوو، جا ئەگەر من (أبو محجن) م لە كۆتەكەی بە جێ نەهێشتبایە ئەوا گومانم دەكرد ئەو بێت چونكە زۆر لەو دەچوو، ئەویش گوتی:

١ ـ أخرجه عبدالرزاق في ((مصنفه)) (٩/٢٤٤،٢٤٣)، وصحح سنده الحافظ في ((الإصابة)) (٧/٣٢٤)، ورواه ابن أبي شيبة في ((المصنف)) (٨/١٠، ١١) من وجهٍ آخر من طريق: إبراهيم بن محمد بن سعد عن أبيه قال: ((أُتي سعد بأبي محجن يوم القادسية)).

سوێند بە خوا ئەوە أبو محجن بوو، کارەکەیش بەو شێوە بوو .... ئەمجار هەموو چیرۆکەکەی بۆ باس کرد، ئەویش ناردی بە شوێنیدا و کۆتەکەی لێ کردەوە و گوتی: دەبێ هەرگیز بە هۆی مەیەوە جەڵدەت لێ نەدەین، أبو محجن گوتی: سوێند بە خوا دەبێ منیش هەرگیز نەیخۆمەوە، چونکە من پێم ناخۆش بوو لە ترسی جەڵدەدا وازی لێ بهێنم، جا لە پاش ئەوە چیتر نەیدەخواردەوە.

برای خۆشەویستم... هەرگیز بێ هیوا مەبە، هەرگیز بێ ئومێد مەبە خوشکی بەڕێزم... دەبا هەموو بگەڕێینەوە بۆ لای خوای باڵا دەست و میهرەبان، هەروەها ئاگادارتان دەکەمەوە لە ماددە بێ هۆشکەرەکان... گەنجەکانمان ئاگادار دەکەمەوە... کچەکانمان ئاگادار دەکەمەوە... با ئەوە باش بزانین کەوا هەمووان بەرپرسین و هەموو خێزانێك بەرپرسە، هەموو دەزگایەکی ئاینی و ڕاگەیاندن و پەیڕەو و بەرنامەی فێربوون (المنهاج التعليمية) و یانەیەکی وەرزشی بەرپرسە، چونکە لاوانمان جگەرگۆشە و سۆمای چاوی ئێمەن.

مؤامرة تدور على الشباب	لتجعله ركاما من التراب
مؤامرة تقول لهم: تعالوا	إلى الشهوات في ظل الشراب
مؤامرة يحيك خيوطها	أعداء سوء في لؤم الذئاب
تفرق شملهم إلا علينا	فصرنا كالفريسة للكلاب

واتە: پلانێك بۆ لاوان دەگێڕدرێت، بۆ ئەوەی بیکاتە تەپۆڵکەیەك لە خۆڵ، پلانێکە پێیان دەڵێت: وەرن، بۆ هەوەسبازی لە ژێر سێبەری شەرابدا، پلانێکە دەزووەکەی دەچێندرێت لە لایەن، دوژمنانی خراپەوە لە ڕیسوایی گورگدا، ڕاو بۆچوونیان لە یەك جیاوازە تەنها لەسەر ئێمە نەبێت، بۆیە بووینە بە نێچیرێك لە بەر دەستی سەگدا.

ئەی برای خۆشەویستم... بگەڕێوە بۆ لای خوا، پارێزگاری لە نوێژی جەماعەت بکە، واز لە هاوەڵی خراپ بهێنە و، هاوڕێتی پاك و پوختەکان بکە، پەنا بگرە بە خوای گەورە و باڵا دەست، باش بزانە کە خوداوەندی گەورە هەرگیز پەشیمانت

ناکاتەوە، چونکە ئەوەی پەنا بە ئەو بگرێت و پشت بە ئەو ببەستێ و هەموو کارەکەی بۆ ئەو بگێڕێتەوە ئەوا دڵنیابە کە هەرگیز پەشیمان نابێتەوە.

داوا لە خوا دەکەم هەموو برا و خوشك و لاوەکانمان بپارێزی و ڕێنمایی منداڵەکانمان بکات ﴿رَبَّنَا هَبۡ لَنَا مِنۡ أَزۡوَٰجِنَا وَذُرِّيَّٰتِنَا قُرَّةَ أَعۡيُنٖ وَٱجۡعَلۡنَا لِلۡمُتَّقِينَ إِمَامًا﴾ الفرقان: ٧٤، واتە: ئەی پەروەردگارمان ! لە هاوسەرانمان و نەوەکانماندا مایەی ڕووناکی دیدە و خۆشیمان پێ ببەخشە تا هاوکاریمان بکەن لە خواپەرستیدا و گەل و کۆمەڵێکی وامان ببێ کە خواناس بێت وە خۆیشمان بگێڕە بە پێشەنگ بۆ لە خواترسان)).

بەرزبوونەوە و نەمانی زانست و زانیاری و بڵاو بوونەوەی نەفامی

لە نیشانە بچووکەکانی قیامەت: ئەوەیە کە ئیمامی (البخاری و مسلم)[1] ریوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن من أشراط الساعة أن يرفع العلم، و يظهر الجهل)) واتە: لە نیشانەکانی قیامەت ئەوەیە کە زانست بەرزدەبێتەوە(هەڵدەگیرێتەوە) و نەفامی دەردەکەوێت).

لەڕیوایەتی ئیمامی (البخاری)[2] دا هاتووە: ((أن يقل العلم و يظهر الجهل)) واتە: زانیاری کەم دەبێت و نەفامی دەردەکەوێت).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[3] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابن مسعود و ابی موسی)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن بين يدي الساعة لأياما، ينزل فيها الجهل، ويرفع فيها العلم، ويكثر فيها الهرج " والهرج: القتل)) واتە: لە بەر دەستی قیامەتدا (لە پێش قیامەت) چەند ڕۆژگارێك هەیە نەفامی تێدا دادەبەزێت و زانیاری بەرز (هەڵدەگیرێتەوە) دەبێتەوە و (الهرج) زۆر دەبێت، مانای (الهرج): کوشتنە)).

ڕەنگە کەسێك بڵێت: چۆن دەڵێیت: نەفامی بڵاو دەبێتەوە و زانیاری نامێنی و بەرز دەبێتەوە، لە کاتێکدا ئێمە ئەو هەموو پێشکەوتنە زانستیە دەبینین ؟

وڵامی ئەو پرسیارە ئەوەیە کە مەبەست لە فەرموودەکەی پێغەمبەری خواﷺ زانیاری دونیا نییە بەڵکو زانیاری دەربارەی دوارۆژە و زانیاری دەربارەی قورئان و سوننەتە، بەڵام زانیاری دەربارەی ئەم دونیایە ئەوا لە زیاد بووندایە هەروەکو ئێستا دەیبینین.

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم، وظهور الجهل)) (٨٠)، و مسلم كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم و قبضه و ظهور الجهل والفتن في آخر الزمان)) (٢٦٧١).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم، وظهور الجهل)) (٨١)

٣ـ أخرجه البخاري كتاب ((الفتن))، باب ((ظهور الفتن)) (٧٠٦٢، ٧٠٦٣)، و مسلم كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم و قبضه و ظهور الجهل والفتن في آخر الزمان)) (٢٦٧٢).

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ بَلِ ٱدَّٰرَكَ عِلۡمُهُمۡ فِي ٱلۡأٓخِرَةِۚ بَلۡ هُمۡ فِي شَكّٖ مِّنۡهَاۖ بَلۡ هُم مِّنۡهَا عَمُونَ ﴾ النمل:٦٦، واتـە: نـا، بـەڵكو زانیـاری و زانـستیان سـەبارەت بـە هاتنی ڕۆژی دوایی کۆتا و کورتە و نایگاتێ تا ئەوان بپرسن کەی دێت؟ بەڵكو ئەوان هەر لە گومانـدان لێـی، بڕوایـان پێـی نییـە بۆیـە ململانـێ ئەکـەن، بـەڵكو لەئاسـتی نابیناو کوێرن بۆیە وا نکوڵی و ئینکاری ئەکەن !)) .

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿ يَعۡلَمُونَ ظَٰهِرٗا مِّنَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَهُمۡ عَنِ ٱلۡأٓخِرَةِ هُمۡ غَٰفِلُونَ ﴾ الروم: ٧، واتە: ڕووکەشێك لە ژیانی ئەم دونیا ئەزانن، کەچـی لـە ئـاخیرەت بێ ئاگا و غافڵن!)).

ئایا پێغەمبەری خۆشەویستﷺ چی فەرمووە؟

ئیمامی ئەحمەد لـە (مـسند)ەکەیـدا و ئیمـامی بوخـاری لـە (الأدب المفـرد)دا بـە سەنەدێکی (صـحیح)[1] لـە (عبـدالله ی کـوڕی مـسعود)ەوە ڕیوایـەتیان کـردووە کـەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن بين يدي الـساعة ... وظهـور القلـم)) واتـە: لـە بەر دەستی قیامەت دا (لە پێش قیامەت)... دەرکەوتنی پێنووسەکانە)) بـە ڕاسـتی لـەم سـەردەمەدا پێنـووس دەرکـەوتووە، نوسـین و ڕۆژنامەگـەری بـڵاو بووەتـەوە، هەروەها ڕۆژنامە و گۆڤار بە شێوەیەکی بەرچاو بڵاو بووەتەوە، بە تایبەتی لە پاش ئەوەی ئامێری چاپی نوێی پەیدا بووە و کە لە تەنها یـەك خولەکدا هـەزاران بـەڵكو مەلایین وشە چاپ دەکات، جا زانیـاری دەربـارەی ئـەم دونیایـە بـەردەوام لـە زیـاد بووندایـە هـەروەکو پێغەمبـەری ڕاسـتگۆﷺ فەرموویـەتی لـە کاتێکـدا کـە زانیـاری دەربارەی قورئان و سوننەت کەم بووەتەوە، بـەڵكو بـە ڕاسـتی نـەفامی دەربـارەی قورئان و سوننەت دەرکەوتووە.

بەڵام... ڕێزداران دڵنیاتان دەکەمەوە — بەڵام گەردنم ئازاد بکەن لـە بـەر تونـدی وشەکانم: زۆربەی ئەهلی سەرزەوی بێئاگاو نەفامن دەربارەی پەروەردگاری زەوی و

---

١ ـ أخرجه أحمد (٤٠٧،٤١٩/١)، والبخاري في ((الأدب المفرد)) (١٠٤٩)، وله شاهدٌ أخرجه أحمد (٦٩/٥ مختصراً)، و النسائي (٢٤٤/٧ مختصراً) و في ((الكبرى)) (بطوله ٦٠٤٨) والطيالسي (١١٧١)، وصححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٦٤٧)، (٢٤٦٧).

ئاسمانــەکان و بــە پێـشەوای پێغەمبــەران و گــەورەی پوختــەکانﷺ ! بــەڵێ ئــەوە ڕاستییەکە و دەبێ ئاشکرا بکرێت، زۆربەی خەڵکی بێئاگان لەم دینە مەزنە.

بیر لەم ئایەتە پیرۆزەی خوای گەورە بکەرەوە: ﴿ وَمَا يُؤْمِنُ أَكْثَرُهُم بِٱللَّهِ إِلَّا وَهُم مُّشْرِكُونَ ﴾ یوسف: ١٠٦، واتە: خۆ بەشی زۆری ئەو خەڵکەش کە باوەڕ دێنێت هەر موشریك و بتپەرستن! چاك دەزانن کە خوا دروستکەری بوونەوەرە، کەچی لە گەڵ ئەوەشدا بتەکانیش دەپەرستن!)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِن تُطِعْ أَكْثَرَ مَن فِى ٱلْأَرْضِ يُضِلُّوكَ عَن سَبِيلِ ٱللَّهِ﴾ الأنعام: ١١٦، واتـە: ئەگـەر لـە زۆربـەی خـەڵکانی ئـەم سـەر زەوییـە کـە بـێ باوەڕن پەیڕەوی بکەیت لـە ڕێگـەی خـوا لات ئـەدەن و چەواشـە و سـەر لێشێواوت ئەکەن)).

خــوای گــەورە دەفــەرموێت: ((وَمَآ ءَامَنَ مَعَهُۥٓ إِلَّا قَلِيلٌ ﴾ هــود:٤٠ واتــە: خــۆ ژمارەیەکی کەمیش نەبێت لە گەڵیا بڕوایان نەهێنا)).

خوای گەورە دەفـەرموێت: ﴿إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَقَلِيلٌ مَّا هُمْ ﴾ ص: ٢٤، واتە: ئەوانە نەبێت کە باوەڕیان هێناوە و کردەوە چاکەکانیان کردووە، دیارە ئەوانەیش زۆر کەمن)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقَلِيلٌ مِّنْ عِبَادِىَ ٱلشَّكُورُ ﴾ سبأ: ١٣، واتە: بەڵام لـە بەندەکانم کەمێکیان سوپاسگوزارن)).

ڕاستییەکی نەگۆڕە و بە پێی شەرع و قەدەری خوا، زۆربەی خەڵکی سـەر زەوی بێئاگان لەو دینەی کە خوای گـەورە خـۆی ڕازی بـووە ببێتـە دینـی ئـەهلی زەوی و ئـەهلی ئاسمـان، خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَٰمُ ﴾ آل عمران: ١٩، واتە: بێگومان تەنها ئەم دینـی ئیسلامەیە پەسـەند و قبووڵـە لای خـوا چونکە پاڵاوتە و پوختەی تەواوی ئایینە ئاسمانییەکانی ترە)).

جـا زۆربـەی خـەڵکی یەکتاپەرسـتی خوایـان جـێ بـەجێ نـەکردووە، بـاوەڕ بـە پێغەمبـەری خوایـانﷺ جـێ بـەجێ نـەکردووەﷺ، بـەڵکو لـەم دینـە پـیرۆز و بـە

رەحمەت نێردراوەدا کەسانێك هەن هێشتا پایەکانی دینەکەیان نازانن بە زانیارییەکی راستی و دروستەوە و بە پێی ویستی خوای گەورە و ویستی پێغەمبەری خۆشەویستﷺ.

جا ئەی بەندەی خوا ! پایەکانی دینەکەت فێربە، چونکە زانیاری دەربارەی ئەو پایانە فەرزی عەینن و پێویستە هەموو موسڵمانێکی پیاو و ئافرەت بزانن)).

جا پایەی یەکەم لەم ئیسلامە یەکتاپەرستییە، ئایا مانای (لا الـه الا الله) چییە؟ ئایا پێویستییەکانی چین؟ ئایا هەڵوەشێنەرەوەکانی یەکتاپەرستی چین؟ ئایا مەرجەکانی وشەی(لا اله الا الله) چییە؟ جا ئەمانە چەند پرسیارێکی زۆر گرنگن، ئاخۆ ئێمە تا چەند شارەزاییمان لە وڵامەکانی هەیە!

هەروەها نوێژ: ئایا پایەکانی چییە؟ پێویستییەکانی چین؟ وە سوننەتەکانی چین؟ ئایا چی شتێك پوچەڵی دەکاتەوە؟ ئایا جیاوازی چییە لە نێوان پایە و پێویست و سوننەت (الركن والواجب و السنة)؟

هەروەها بەنیسبەت خوشکە بەرێزەکانمانەوە: ئایا جیاوازی چییە لە نێوانی خوێنی بێنوێژی (حیض) و خوێنی زەیسانی(النفاس)و خوێنی (استحاضة)؟وە حوکمی هەریەکە لەو خوێنانە چییە؟

چەند پرسیارێکە لەو پەڕی بایەخ و گرنگیدان! پێویستە لەسەر هەموو کەسێك شارەزایی لێ هەبێت، ئاگاداری پایەکانی دینەکەی بێت، من ئەو قسەیە ناکەم تەنها لە بەر ئەوەی روونی بکەمەوە کە بە راستی نەفامییەکی ئاشکرا بڵاو بووەتەوە، لە نێو زۆربەی خەڵکی سەر زەویدا بە شێوەیەکی گشتی و لە نێو زۆربەی موسڵماناندا بە شێوەیەکی تایبەتی لە شتێکدا کەوا پێویستە هەر هەموو کەسێك بزانێت، هۆی ئەو کێشەیە ئەوەیە: کە بە راستی زانیاری بەرز بووەتەوە – مەبەستم زانیاری دەربارەی قورئان و سوننەت – وە نەفامی بە شێوەیەکی بەرچاو دەرکەوتووە، چونکە زۆربەی خەڵکی لە دوارۆژی خۆیان بێ ئاگان و خەریکی دونیان، ولا حول ولا قوە الا بالله .

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: ئایا زانیاری چۆن بەرز دەبێتەوە؟ ئەم بابەتە لەوپەڕی ترسناکیدایە، جا ئەوەتا پێغەمبەرەکەمانﷺ بۆمان روون دەکاتەوە کە

بەرز بوونەوەی زانیاری مانای ئەوە نییە: کەوا کابرایەك شەو دەخەوێت و بۆ سبەینێ هەڵدەستێ دەبینی هیچ زانیارییەك لە سنگیدا نەماوە! ! نەخێر، ئەوە مەبەستەکە نییە لە بەرز بوونەوەی زانیاری، کەواتە مەبەستی چییە؟

بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ بکەرەوە، لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١]دا هاتووە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە دەڵێت: گوێم لێ بوو پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((إن الله لا يقبض العلم انتزاعا ينتزعه من الناس، ولكن يقبض العلم بقبض العلماء)) واتە: خوای گەورە کاتێك زانیاری هەڵدەگرێت و دەیباتەوە بە شێوەی هەڵکێشان لە خەڵکییەوە هەڵناکێشێت، بەڵکو ئەم زانیارییە هەڵدەگرێت و بەرزی دەکاتەوە بە مردنی زانایان)).

جا کارەساتەکە لەوێدایە، گەورەترین کارەسات لەم ئوممەتەدا ڕوو بدات مردنی زانایەکە، ئەو شتەی کە دڵەکان خوێناوی دەکات ئەوەیە کەوا ڕەنگە زانایەك لە گەورە زانایان کۆچی دوایی بکات لێرە یان لەوێ کەچی ئەم ئوممەتە ئاگایان لە مردنی نییە، چونکە زۆربەی کەناڵە ئاسمانییەکان یان زۆربەی دەزگاکانی ڕاگەیاندن وازیان لەو بەڕێز و پاك و پوختانە هێناوە و خۆیان خەریك کردووە بە خەڵکانی ترەوە کەوا دەبوایە ئەو زانایانە پێش هەموو یەکێك لەوان بکەوتایە، دەبێت ئەهلی زانیاری و ڕێز پێش بخرێن، لەو کەسانەی کە دەڵێن: خوای گەورە فەرمووی... پێغەمبەری خواﷺفەرمووی... بە زانست و تێگەیشتن و بەڵگە و بورهانەوە...جا مردنی زانایان گەورەترین کۆسپ و کارەساتە لەم ئوممەتەدا ڕوو دەدات.

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((حتى إذا لم يترك عالما، اتخذ الناس رءوسا جهالا، فسئلوا فأفتوا بغير علم، فضلوا وأضلوا)) واتە: تاوەکو هیچ زانایەك نامێنێ، خەڵکی چەند کەسێکی نەفام دەکەنە پێشەوای خۆیان و پرسیاریان لێ دەکەن و ئەوانیش فەتوا دەدەن بە بێ زانیاری، جا خۆیان گومڕا دەبن و خەڵکیش گومڕا دەکەن)) چەند نەفامێکن، لە گەڵ ئەوەیشدا دەوێرن فەتوا بدەن! بە ڕاستی واقعێکی بەسۆیە!.

١ـ أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب ((كيف يقبض العلم)) (١٠٠)، و مسلم كتاب ((العلم))، باب ((رفع العلم و قبضه و ظهور الجهل والفتن في آخر الزمان)) (٢٦٧٣).

ئەم فەرموودەیە بەڵگەیە لەسەر ئەوەی مەبەست لەو (علم)ەی کە پێغەمبەری خواﷺ باسی کردووە لەو فەرموودەیەی پێشوودا زانیارییە دەربارەی قورئان و سوننەت، جا پێغەمبەری خواﷺ لێرەدا فەرموویەتی: ((فسئلوا فأفتوا بغير علم، فضلوا وأضلوا)) ئاشکرایە کە گومڕایی ڕوو لەم ئوممەتە ناکات ئیللا بە نەمان و بەرز بوونەوەی زانست نەبێت و بە مردنی زانایان نەبێت.

جا کارەساتە گەورەکە ئەوەیە کە ئێستا ئەم ئوممەتەی پێدا تێدەپەڕێت چەند کەسێکی نەفام دەوێرن فەتوا بدەن و بوێرن بەرانبەر بە زانست، من پڕ بە دەم دەڵێم: بە ڕاستی پاشاگەردانی و بێ یاسایی یەك لە فەتواکان دەبینین کە لە ڕێگای کەناڵە ئاسمانییەکانەوە بڵاو دەکرێتەوە، تا ڕادەیەك خەڵکی توشی فیتنەیەکی ڕاستەقینە هاتوون و دەڵێن: بە کێ باوەڕ بکەین؟ بەڵکو کەناڵە ئاسمانییەکان ئێستا ئەو شێخ و ئەهلی زانستانە کە لە ڕێگای شاشەکانیانەوە دەردەکەون دەڵێی شەڕە کەڵەباب دەکەن و بە گژیەکتردا دەچن، هەریەکەو بۆ خۆی قسەی خۆی هەیە!!.

دەڵێم: قسەکردن دەربارەی دینی خوا نە من و نە تۆ و نە هیچ کەسێك لەسەر ڕووی زەویدا بۆی نییە قسەی تێدا بکات، ئەگەر تۆ بەڵگەیەکت هەیە لە قورئانی پیرۆز و لە سوننەتی پێغەمبەری خواﷺ، بە تێگەیشتنی پێشینانی ئەم ئوممەتە (سەلەف) لە هاوەڵە پاك و پوختەکان و شوێنکەوتووان و شوێنکەوتووانی ئەوان ئەوا قسە بکە، کەچی کاك فلان یان خوشکە فلان دەردەکەون بۆ ئەوەی لە دینی خوادا قسە بکەن بەو شێوە سەیر و بوێرانە و بە بێ بەڵگە و زانیاری، ڕەنگە جاری وا هەبێت کە عەقڵی خۆی پێش ئایەتەکانی قورئان بکات یان فەرموودەکانی پێغەمبەری خواﷺ بە بانگەشەی ئەوەی کە ئەو زانیاری پێیە!

بەڵێ... زانیاری بەرز بووەتەوە، کەسانێکی نەفام لە قورئان و سوننەتەکەی پێغەمبەری خواﷺ پێشخراون بۆ ئەوەی بنوسێت و قسە بکات و ڕێنمایی بکات بە بێ ویستی خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ!! فیتنە گەورەکە لەوێدایە کە ئەو کەسانەی قسە دەکەن ئەوانە کەسانێکن بە زمانی ئێمەوە قسە دەکەن و لە جل و بەرگی ئێمە

دەپۆشن، بۆیە ((حذیفة ی کوڕی الیمان) دەفەرموێت: (هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا هاتووە): ((کان الناس یسألون رسول اللهﷺ عن الخیر وکنت أسأله عن الشر مخافة أن یدرکني، فقلت: یا رسول الله! إنا کنا في جاهلیة وشر، فجاءنا الله بهذا الخیر، فهل بعد هذا الخیر من شر؟؟)) فقال النبي ﷺ: ((نعم))! قال حذیفة: و هل بعد ذلك الشر من خیر؟ قالﷺ: ((نعم وفیه دخن)) قلت: وما دخنه؟ قال: ((قوم یهدون بغیر هدیي تعرف منهم وتنکر))؟ واتە: خەڵکی پرسیاریان دەکرد لە پێغەمبەری خواﷺ دەربارەی خەیر و چاکە، بەڵام من پرسیاری شەڕ و خراپەم لێ دەکرد لە ترسی ئەوەی پێم بگات، گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئێمە لە ناو نەفامی و شەڕ و خراپەدا بووین ئەنجا خوای گەورە ئەم خەیرەی بۆ هێناین، ئایا لە پاش ئەم خەیرە شەڕ و خراپە هەیە وەك چۆن لە پێشەوەیدا هەبوو؟ پێغەمبەریشﷺ فەرمووی: بەڵێ، حذیفة گوتی: ئایا لە پاش ئەو شەڕ و خراپەیە خێر و چاکە هەیە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: بەڵێ بەڵام خەڵتێکی تێدایە، گوتم: ئایا خەڵتەکەی چییە؟ فەرمووی: خەڵکانێك پەیدا دەبن لەسەر بەرنامە و ئاکاری من نارۆن، چاکە و خراپەشیان لێدەبینیت)).

واتە: چەند قسەیەکی نامۆ دەربارەی دینی خوا دەبیسی، زۆر بە دووری دەزانی کە ئەوە قسەی خوای گەورە و پێغەمبەرمان بێتﷺ ، یان لە دینی ئیسلامدا هەبێت ((قلت: فهل بعد ذلك الخیر من شر؟ قال: ((نعم دعاة علی أبواب جهنم من أجابهم إلیها قذفوه فیها، قلت: یا رسول الله، صفهم لنا، فقال: هم من جلدتنا ویتکلمون بألسنتنا))، گوتم: ئایا لە پاش ئەو خێر و چاکەیە خراپە و شەڕ هەیە؟ گوتی: بەڵێ... بانگەوازکارانێك لەسەر دەرگاکانی دۆزەخ راوەستاون، هەر کەسێك وەڵامیان بداتەوە ئەوا فرێی دەدەنە ناو دۆزەخەوە، گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ وەسفیان بۆمان بکە؟ فەرمووی: ئەوانە لە پێستی خۆماندان و بە زمانی خۆمان قسە دەکەن (مەبەستی ئەوەیە مرۆڤن)).

١ ـ أخرجه البخاري کتاب ((الفتن))، باب ((کیف الأمر إذا لم تکن جماعة)) (٧٠٨٤)، ومسلم کتاب ((الإمارة))، باب ((وجوب ملازمة جماعة المسلمین عند ظهور الفتن)) (١٨٤٧).

لە ریوایەتێکی تردا کە ئیمامی (مسلم)[1] ڕیوایەتی کردووە پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((رجال قلوبهم قلوب الشياطين في جثمان إنس)) قلت: فما تأمرني إن أدركني ذلك؟ قال: تلزم جماعة المسلمين و إمامهم، قلت: فإن لم يكن لهم جماعة و لا إمام؟ قال: فاعتزل تلك الفرق كلها ولو أن تعض بأصل شجرة حتى يدركك الموت وأنت على ذلك)) واتە: بە ڕواڵەتدا ڕواڵەتی مرۆڤە بەڵام دڵەکانیان دڵی شەیتانە، گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ بە چی شتێك فەرمانم پێ دەکەی ئەگەر ئەو سەردەمەم بە سەردا هات؟ گوتی: پەیوەست دەبیت بە کۆمەڵی موسڵمانان و پێشەواکەیانەوە,گوتم: ئەی ئەگەر موسڵمانان نە کۆمەڵیان هەبوو نە پێشەوا؟ گوتی:((خۆت بە دوور بگرە لە هەموو ئەو فیرقە و تاقمانە، ئەگەر چی بە قەپ گرتنیشت بێت بە رەگی دارێك هەتا مردن پێت دەگات، تۆش هەر بە هەمان شێوە دوور بگرە)).

بزانە کە بەرزبوونەوەی زانیاری ئەوە ناگەیەنێت کە زەوی چۆڵ دەبێت لە کەسانێك بانگەواز بکەن بۆ دینی خوا، ئەوە مەبەستەکە نییە، بەڵکو نەفامی بە شێوەیەکی زۆر بڵاو دەبێتەوە، ئەو زانایانەی کە تەنها لە بەر خوا کار دەکەن کەم دەبنەوە، بەڵام دەبێت سەر زەوی کەسانێکی تێدا بمێنێتەوە بۆ بانگەواز کردنی خەڵکی بۆ دینی خوا تاکو خوای گەورە خۆی ویستی لەسەر بێت، بزانە کەوا کۆمەڵی رزگار بوو لە هەموو کات و شوێنێکدا هەن، حەز دەکەم بە جوانی لە مەسەلەکە تێبگەین با وا نەزانین جیاوازی هەیە لە نێوان سوننەتەکانی پێغەمبەری خواداﷺ.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2] هاتووە لە فەرموودەی (معاویە)وە دەڵێت: گوێم لێ بوو پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تزال طائفة من أمتي قائمة بأمر الله، لا يضرهم من خذلهم أو خالفهم، حتى يأتي أمر الله وهم على ذلك))، لە ریوایەتەکەی ئیمامی (مسلم) دا هاتووە: ((وهم ظاهرون على الناس)).

---

١ ـ (١٨٤٧ / ٥٢).

٢ـ أخرجه البخاري كتاب ((المناقب))، باب (٢٨)،حديث (٣٦٤١)، ومسلم كتاب ((الإمارة))، باب ((قوله ﷺ: ((لا تزال طائفة من أمتي ظاهرين على الحق لا يضرهم من خالفهم)) (١٠٣٧/١٧٥).

دەبێ کۆمەڵی ڕزگار بوو بمێنن و بەردەوام ڕێنمووی خەڵکی بکەن، بۆ ئەوەی ڕاستی روونەوە بکەنەوە بە بەڵگەی قورئان و فەرموودەکانی پێغەمبەری خوا ﷺ، بەڵام نەفامی بە شێوەیەکی گشتی زۆر دەبێت، لەو پێناوەدا پێغەمبەری خوا ﷺ هێندە ڕێزی لە زانست ناوە و وەسفی زانایان دەکات، بەڵکو خوای گەورە لە قورئانەکەیدا فەزڵی زانستی باس کردووە و پلەو پایە و ڕێزی زانایانی لە زۆر ئایەتدا باس کردووە.

لە گەڵ مندا بیر لەم ئایەتەی خوای گەورە بکەرەوە: ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ﴾ الزمر: ٩، واتە: بڵێ: ئایا ئەو کەسانەی کە زانان و شارەزان لە گەڵ ئەو کەسانەدا کە نەزان و نەشارەزان یەکسانن؟! " دیارە هەرگیز یەکسان نین جا هەر بەو جۆرەیش مرۆڤی چاك و خراپ بڕوادار و بێ بڕوا")).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّمَا يَخْشَى اللَّهَ مِنْ عِبَادِهِ الْعُلَمَاءُ﴾ فاطر:٢٨، واتە: بە ڕاستی لە بەندەکانی خوادا هەر زاناکانن لە خوا ئەترسن و سەری نەوازشی بۆ دائەنوێنن چونکە هەر ئەوان دەزانن ئەو زاتەی چ خاوەن دەسەڵاتێکە ..)) .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَرْفَعِ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا مِنكُمْ وَالَّذِينَ أُوتُوا الْعِلْمَ دَرَجَاتٍ﴾ المجادلة: ١١، واتە: خوا ئەو کەسانەتان باوەڕیان هێناوە بەرز دەکاتەوە و ئەوانەش زانستیان پێ دراوە پلە گەلێ بە سەر باوەڕدارەکاندا بەرز دەکاتەوە، چونکە ڕێز و شەرەفمەندی لای خوا تەنها بە باوەڕ و زانستەوەیە...)).

بەڵکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ شَهِدَ اللَّهُ أَنَّهُ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ وَالْمَلَائِكَةُ وَأُولُو الْعِلْمِ﴾ آل عمران: ١٨، واتە: خوا لە ڕێگەی دروستکراوەکانییەوە شایەتی دەدا — خۆ هەر خۆی بەسە بۆ شایەتی — پاشان فریشتە و زاناکانیش شایەتی دەدەن کە: جگە لە خۆی هیچ پەرستراوێکی شیاوی ڕاستەقینە نییە)).

جا یەکەم کەسێك گەواهی بە تەنهایی خوای گەورە داوە خوای گەورە خۆیەتی، ئەمجار فریشتەکان، ئەمجار لە پلەی سێیەمدا ئەهلی زانست و زانیاری باس کردووە.

ابن القیم دەڵێت: ((بە راستی ئەم دادپەروەرییە لەو پەڕی پلەی بەرزیدایە، چونکە خوای گەورە کەسی لەکەدارکراو ناکاتە شایەتی خۆی))[١]

بۆیە پێغەمبەری خواﷺ بایەخێکی زۆری بە زانست و قوتابیانی زانیاری و زانایان داوە... بایەخێکی زۆر، لە جێگایەکدا بە (علی)[٢] دەفەرموێت: ((لأن یهدی الله بك رجلا واحدا خیر لك من حمر النعم)) واتە: ئەگەر بە هۆی تۆوە خوای گەورە هیدایەتی کەسێك بدات ئەوا زۆر باشترە بۆ تۆ لە مەڕ و ماڵاتێکی زۆر).

لە ڕیوایەتێکی تردا دەفەرموێت: ((من أن یکون لك حمر النعم)) واتە: لەوەی کە مەڕو ماڵاتێکی زۆرت هەبێت))جا بە وردی و جوانی بیر لەو ڕێز و پایەیە بکەرەوە.

لە فەرموودەیەکی تردا کە ئیمامی (الترمذي) و أبو داود و ابن ماجه و جگە لەوان بە سەنەدێکی (حسن)و بە بوونی چەند(شواهد) ێك ڕیوایەتیان کردووە لە فەرموودەی (أبي الدرداء)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من سلك طریقا یلتمس فیه علما سهل الله له طریقا الی الجنة، وإن الملائکة لتضع أجنحتها رضا لطالب العلم، وإن العالم لیستغفر له من في السماوات ومن في الأرض، والحیتان في جوف الماء، وإن فضل العالم علی العابد کفضل القمر لیلة البدر علی سائر الکواکب، وإن العلماء ورثة الأنبیاء وإن الأنبیاء صلوات الله علیهم لم یورثوا دینارا ولا درهما، إنما ورثوا العلم فمن أخذه أخذ بحظ وافر))،[٣] واتە: هەرکەسێك ڕێگایەك بگرێتەبەر بە دوای زانستدا بگەڕێت، ئەوا خوای گەورە ڕێگای بەهەشتی بۆ سووك وئاسان دەکات، فریشتەکان باڵەکانی خۆیان رادەخەن لە پێناوی رازی بوونی قوتابی زانستدا، ئەوەی لە زەوی و ئاسمانەکاندایە بۆ کەسی زانا داوای لێ خۆش بوون دەکەن، تەنانەت نەهەنگەکان لە قوڵایی دەریاکاندا، فەزڵی کەسی زانا لەسەر کەسی خواپەرست وەکو فەزڵی مانگی چواردەیە بە سەر هەموو ئەستێرەکاندا،

---

١ ـ ((مدارج السالکین)) (٢/٤٣٩) و (٣/٤١٢) بتصرف.

٢ـ أخرجه البخاري کتاب ((الجهاد والسیر))، باب ((دعاء النبي ﷺ الناس الی الإسلام)) (٢٩٤٢)، ومسلم کتاب ((فضائل الصحابة))، باب ((من فضائل علي بن أبي طالب (ت))) (٢٤٠٦)

٣ ـ أخرجه أحمد (٥/١٩٦)، وأبو داود کتاب ((العلم))، باب ((الحث علی طلب العلم)) (٣٦٤١)، والترمذي کتاب ((العلم))، باب ((ما جاء في فضل الفقه علی العبادة)) (٢٦٨٢)، وابن ماجه في ((المقدمة)) (٢٢٣)، وحسنه لغیره الألباني في ((صحیح الترغیب)) (٧٠) و ((المشکاة)) (٢١٢)، و((صحیح الجامع)) (٦٢٩٧).

زانایان میراتگری پێغەمبەرانن، پێغەمبەران دینار و دەرهەمیان بە جێ نەهێشتووە بەڵکو زانستیان بە جێ هێشتووە، جا هەرکەسێ لەو زانستەی برد ئەوا بە ناوچاوانێکی چاکەوە بردوویەتی)).

خوای گەورە ئێمە و ئێوە لە ئەهلی زانست و زانیاری و خواپەرستە ڕاستگۆکان بژمێرێت .

لە فەرموودەیەکی تردا ئیمامی (الترمذي)[1] ڕیوایەتی کردووە بە سەنەدێکی (حسن) لە فەرموودەی (أبي أمامة الباهلي) یەوە: ((ذكر لرسول اللهﷺ رجلان أحدهما عابد والآخر عالم)) — واتە: باسی دوو کەسیان بۆ پێغەمبەری خواکردﷺ یەکێکیان لە خواترس و خواپەرست بووە و ئەویتر زانا بووە — ((، فقال رسول اللهﷺ: " فضل العالم على العابد كفضلي على أدناكم " ثم قال رسول اللهﷺ: " إن الله وملائكته وأهل السموات والأرضين حتى النملة في جحرها وحتى الحوت ليصلون على معلم الناس الخير)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: فەزڵی زانا بە سەر خواپەرستەوە وەکو فەزڵی منە بە سەر بچووکەکەتانەوە، ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: خوای گەورەو فریشتەکان و ئەهلی ئاسمانەکان و ئەهلی زەوی و تەنانەت مێروولەیەك لە کونەکەی خۆیدا صەڵاوات دەنێرن بۆ مامۆستای خەیری خەڵکی)).

ئایا ئەمە چۆن فەزڵ و ڕێزێکە؟؟!!

لە(صحيح مسلم)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (أبو هريرە) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەموویەتی: ((من سلك طريقا يلتمس فيه علما سهل الله له طريقا الى الجنة وما أجتمع قوم في بيت من بيوت الله يتلون كتاب الله ويتدارسونه بينهم إلا نزلت عليهم السكينة وغشيتهم الرحمة و حفتهم الملائكة، وذكرهم الله فيمن عنده ومن بطأ به عمله

١ـ أخرجه الترمذي كتاب ((العلم))، باب ((ما جاء في فضل الفقه على العبادة)) (٢٦٨٥) وقال: ((حديث حسن غريب صحيح))، و الطبراني في ((الكبير)) (٧٩١٢)، وصححه الألباني في ((صحيح الجامع)) (١٨٣٨)، وحسنه في ((المشكاة)) (٢١٣).

٢ـ أخرجه مسلم كتاب ((الذكر و الدعاء و التوبة و الاستغفار))، باب ((فضل الاجتماع على تلاوة القرآن و على الذكر)) (٢٦٩٩).

لم يسرع به نسبه))، واتە: هەرکەسێك ڕێگایەك بگرێتەبەر بە دوای زانستدا بگەڕێت، ئەوا خوای گەورە ڕێگای بەهەشتی بۆ سووك وئاسان دەكات، هەر كاتێك كۆمەڵێك لە ماڵێك لە ماڵەكانی خوادا كۆببنەوە و كتێبەكەی خوا بخوێننەوە و ڕاڤەی بكەن ئیللا ئارامی و دڵنیاییان بە سەردا دادەبەزێت و بە ڕەحمەتی خوا دادەپۆشرێن و فریشتەكان بە دەورە و بەریاندا دادەبەزن و خوای گەورە لای فریشتەكانی لای خۆی باسی ئەوان دەكات، هەركەسێ كردارەكەی لە سەرخۆ و هێواشی بكاتەوە ئەوا ڕەچەڵەكەكەی پەلەی پێناكات)).

بەڵكو لە (مسند أحمد) و (معجم الطبراني) دا بە سەنەدێكی (حسن)[1] هاتووە لە فەرموودەی (صفوان ی كوڕی عسال المرادی)ەوە دەڵێت: ((أتيت النبي ﷺ، وهو متكئ في المسجد على برد له أحمر، فقلت له: يا رسول اللهﷺ، إني جئت أطلب العلم، فقال النبي ﷺ: " مرحبا بطالب العلم، إن طالب العلم تحفه الملائكة وتظله بأجنحتها، ثم يركب بعضهم بعضا حتى يبلغوا السماء الدنيا من حبهم لما يطلب)): ڕۆیشتم بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ لە كاتێكدا ئەو لە مزگەوت بوو، لەسەر كراسەكەی خۆی پاڵ كەوتبوو، گوتم: ئەی پێغەمبەری خواﷺ من هاتووم بە دوای فێربوون و داواكردنی زانستدا، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: سڵاو لە قوتابی و داواكاری زانست، دڵنیابە كەوا داواكاری زانست فریشتەكان هەردەم دەوریان گرتووە و بە باڵەكانیان سێبەری بۆ دەكەن، ئەمجار هەندێكیان سواری ئەوانی تر دەبن تاكو دەگەنە ئاسمانی دونیا لە بەر خۆشەویستی ئەوەی كە ئەو داوای دەكات)).

بە ڕاستی ئەمە ڕێزێكی زۆر بەرز و پیرۆزە، جا سڵاوت لێ بێت ئەی برای بەڕێزم... ئەی ئەو كەسەی كە سووری لەسەر ئامادە بوون لە كۆڕی زانستدا، سڵاو لە تۆیش بێت ئەی خوشكی بەڕێزم... ئەی داواكار و قوتابی زانست و ڕاستی.

١ـ أخرجه أحمد (٤/ ٢٣٩، ٢٤٠)، والطبراني في ((الكبير)) (٨/٥٤) (٧٣٤٧)، والحاكم (١ / ١٠٠، ١٠١) و صححه ووافقه الذهبي، وابن عدي في ((الكامل)) (٦/٣٣١)، وابن عبدالبر في جامع بيان العلم وفضله (١/ ٣٢)، وحسنه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٣٣٩٧)

بەڵکو لە سەیرترین فەرمووده لەم بابەتەدا هاتبێت ئەوەیە کە ئیمامی (البخاری و مسلم)[١] ریوایەتیان کردووه لە فەرموودەی (أبي واقد الليثي) یەوە ((أن رسول اللهﷺ بينما هو جالس في المسجد والناس معه، إذ أقبل ثلاثة نفر، فأقبل اثنان إلى رسول اللهﷺ وذهب واحد، قال: فوقفا على رسول الله ﷺ ، فأما أحدهما: فرأى فرجة في الحلقة فجلس فيها، وأما الآخر: فجلس خلفهم، وأما الثالث: فأدبر ذاهبا، فلما فرغ رسول اللهﷺ قال: " ألا أخبركم عن النفر الثلاثة؟ أما أحدهم فأوى إلى الله فآواه الله، وأما الآخر فاستحيا فاستحيا الله منه، وأما الآخر فأعرض فأعرض الله عنه))، واتە: جارێکیان پێغەمبەری خواﷺ لە مزگەوت دانیشتبوو وە خەڵکی لە گەڵیدا بوون، سێ کەس بەرەو لای ئەمان هاتن، دوو کەسیان روویان لە پێغەمبەری خواﷺ کرد و ئەویتر ڕۆیشت، گوتی: وە لەسەر مەجلیسەکەی پێغەمبەری خواﷺ راوەستان، یەکێکیان کەلایی یەکی لە مەجلیسەکەدا بینی و دانیشت، ئەویتر لە پشتی ئەوانەوە دانیشت، کەسی سێیەم پشتی لەوان کرد و ڕۆیشت، کاتێ پێغەمبەری خواﷺ لە قسەکانی بووەوە فەرمووی: ئایا باسی ئەو سێ کەسەتان بۆ بکەم؟ یەکێکیان پەنای برد بۆ لای خوا، خواش پەنای ئەوی دا، ئەویتریان شەرمی کرد بۆیە خواش شەرمی لە ئەو کرد، ئەویتریان مەجلیسەکەی فەرامۆش کرد خواش ئەوی فەرامۆش کرد)).

بۆیە هەرگیز پشت لە قورئان و فەرموودە مەکە... ئەی برای شیرینم...

سوێند بە خوا ئەم ئوممەتە سووك و ریسوا نەبوو ئیللا لە پاش ئەوەی لەقورئانەکەو فەرموودەکەی پێغەمبەرﷺ دوور کەوتنەوە... ئیللا لە پاش ئەوەی زانا لە خواترسەکان کۆچی دواییان کرد و کەللە بۆش و نەفام و بەتاڵەکان پێش کەوتن بۆ ئەوەی لە دینی خوادا بە بێ زانیاری قسە بکەن!!

جا باس و کێشەی زانست و زانیاری باسێکی زۆر گەورەیە، لە بەر ئەوە ئێستا من لێرەدا ئاماژە بۆ زۆری فەتوا دەکەم... بە تایبەتی لەسەر تۆڕی ئەنتەرنێت و

١- أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب ((من قعد حيث ينتهي به المجلس))(٦٦)، ومسلم كتاب ((السلام))، باب ((من أتى مجلسا فوجد فرجة فجلس فيها و إلا وراءهم)) (٢١٧٦).

زۆربەی سایتەکان، زۆربەی ڕۆڵە و گەنجەکانمان داوای فەتوا لەو سایتانە دەکەن لە چەندەها کێشەی زۆر ترسناك و گەورە، ئەگەر پرسیار لە (عومەر ی کوڕی خەتتاب) بکرایە ئەوا هەموو هاوەڵانی ئەهلی بەدری بۆ کۆ دەکردنەوە، جا ئەوە بابەتێکە لەوپەڕی ترسناکیدایە، لەو پێناوەدا من دەڵێم: کێشە و باسی زانست و زانیاری لە ترسناکترین کێشەکانە، بەڵکو لە ترسناکترین کێشەیە کە نێوان لاوانی ئەم ئوممەتە و زانا راستەقینەکان بگرن و نەهێڵن گوێیان لێ بگرن، ئەو زانایانەی کە دەڵێن: خوای گەورە فەرمووی ... پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی ... بە تێگەیشتنێکی وردەوە، تێگەیشتنێکی قووڵەوە لە قورئان و فەرموودە و ئەو واقیعەی کە ئەم ئوممەتەی تێدا دەژین.

ابن القیم دەڵێت[1]: ((نابێت هیچ زانایەك یان هیچ مفتی یەك یان هیچ دادوەرێك لە هەر بابەتێکدا فەتوا بدات تاکو ئەو دوو زانستەی نەبێت:

یەکەمیان: تێگەیشتن لە واقیع.

زانستی دووەم: تێگەیشتنی پێویستی لە واقیعدا، واتە: تێگەیشتن لە بەڵگە شەرعییەکان کە لەسەر ئەو واقیعە جێ بە جێ دەبێت کەوا ئێمە دەیخوێنین و لێی دەکۆڵینەوە . واتە: پێش ئەوەی بڵێم: خوای گەورە فەرمووی و پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی ئایا من لە واقیعی ئەو خەڵکە شارەزام و چاورووونم یان نا؟ ئایا من شارەزای واقیعی ئەم ئوممەتەم و شارەزای قەبارەی ئەو پلانەم کە لێی دەکرێت یان نا؟

زۆر سووك و ئاسانە ببینە هۆی هەڵچوونی گەجەکانمان، یان سۆزیان بجوڵێنینەوە، بەڵام خیانەتە بەرانبەر بە خوا و پێغەمبەرەکەی(ρ) و ئیمانداران، زانایەك یان بانگەوازکارێك یان پێشەنگی لاوان بێ ئاگا بێت لە واقیعی ئەم ئوممەتە، بێ ئاگا و چاو روون نەبێت لە واقیعی جیهان، چەندەها بەڵگە بۆ لاوان و خۆشەویستانمان لە ڕۆڵە و کوڕەکانمان بهێنین بە بێ لێکۆڵینەوەی هۆکارەکانی

١ـ ((إعلام الموقعین)) (١ / ٨٧ ط الجیل – بتصرف).

حوکمی ئەو بەڵگەیانە، بە بێ بەستنەوەی ئەو بەڵگانە لە قورئان و سوننەتەکانی پێغەمبەری خوا ﷺ لە لایەك و ئەو واقیعەی کە ئەم ئوممەتەی تێدا دەژێت بە تایبەتی و مرۆڤایەتی بە گشتی لە لایەکی ترەوە.!!

جا ئەم کێشە و باسە لەوپەڕی ترسناکیدایە!! بۆیە دەڵێین: دەبێت لە بەڵگەکان تێبگەین، دەبێ لە بەڵگەی قورئانی پیرۆز و سوننەتەکەی پێغەمبەر تێبگەین.

برای خۆشەویستم ... ئەگەر هاتوو بەڵگەکە ڕاست و دروست بوو ئەوا دەبێ تەماشای تێگەیشتنی بەڵگەکە بکەین، دەبێ پلە و پایەکانی بەڵگەکان بزانین، هۆی حوکمی بەڵگەکان و پوختەکان و ئاشکرا و حوکمە گشتی و تایبەتییەکان و بەڵگە هەڵوەشێنەرەوەکان و هەڵوەشێنراوەکان (الناسخ و المنسوخ) بزانین، جا بەڵگە بە تەنها ئەوپەڕی زانست نییە، بەڵکو دەبێت بەستنەوەیەکی ڕاست و دروست هەبێت لە نێوان بەڵگەکان و گۆڕانکاری و شتە نوێیەکانی ئەم واقیعە، پاشان گەڕانەوە بۆ لای زانا لە خواترسەکان، ئەم ئوممەتە بە فەزڵی خوا هەرگیز چۆڵ نابێت لە ڕۆڵەکانی کۆمەڵەی ڕزگار بوو (الطائفة المنصورة) بۆ ئەوەی لە مەبەستی خوا و مەبەستی پێغەمبەرەکەی تێبگەین، بۆیە ئیمامی (البخاری) لە (صحیح)ەیدا دەرگایەکی کردووەتەوە بە ناوی (کتاب العلم) دەرگایەکە لەوپەڕی تێگەیشتن و فیقهدایە.

دەڵێت: ((باب العلم قبل القول والعمل)) واتە: دەرگای زانست لە پێش وتە و کردەوە)) دەرگایەکی فیقهییە و لێی تێگەیشتووە، واتە: پێش ئەوەی قسە بکەم و کار بکەم دەبێ فێریم و بزانم، لە سەرەتای دەرگاکەدا ئەو ئایەتەی خوای گەورەم هێناوەتەوە کە بە پێغەمبەرەکەی ﷺ دەفەرموێت: ﴿ فَٱعۡلَمۡ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ وَلِلۡمُؤۡمِنِينَ وَٱلۡمُؤۡمِنَٰتِۗ وَٱللَّهُ يَعۡلَمُ مُتَقَلَّبَكُمۡ وَمَثۡوَىٰكُمۡ ﴾ محمد: ١٩، واتە: جا ئەی موحەممەد ﷺ! ئەی ئینسان! بزانە کە بێ گومان جگە لە (الله) هیچ پەرستراوێکی هەق نییە مافی پەرستنی ببێ، دەسا تۆش لەسەر ئەو بیر و باوەڕە جێگیر بەو هەرگیز نەگۆڕێیت، بۆ خۆت و ئیمانداران لە پیاوان و ژنان داوای لێبووردنی گوناهان بکە، خوا خۆی چاك دەزانێت ئێوە چۆن هەڵدەسووڕێن و چۆن

ئیسراحەت ئەکەن وە بە ڕۆژوو بەشەو چی ئەکەن، واتە: هەموو ئەحواڵتان ئەزانێ و هیچی لێ شاراوە نییە)).

لێرەدا خوای گەورە فەرمان دەکاتە پێغەمبەرەکەیﷺ بە دوو شت:

• بە زانست و زانیاری لەو ئایەتەی کە دەفەرموێت: ﴿ فَٱعۡلَمۡ أَنَّهُۥ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا ٱللَّهُ ﴾.

• بە کار کردن لەو ئایەتەی کە دەفەرموێت: ((وَٱسۡتَغۡفِرۡ لِذَنۢبِكَ)) ابن المنیر دەڵێت: (لە ابن حجر ەوە دەیگێڕێتەوە)[1]: ((خوای گەورە زانستی پێش کار و کردار خستووە، چونکە زانست و زانیاری راستکەرەوەی نیەت و مەبەستە کە لە ڕێگەیەوە هەموو وتە و کردەوەیەك ڕاست دەکرێتەوە)).

براکەم ... وریابە هەرگیز هیچ هەنگاوێك مەنێ بە بێ زانیاری، هەڵچوون و توندی یەکەت ڕێزی خۆی هەیە بەڵام بە تەنها بەس نییە، دڵسۆزیت بۆ ئەم دینە ڕێزی تایبەتی خۆی هەیە بەڵام هەڵچوون و دڵسوزیت بەس نین، کەواتە چیتر هەیە؟ دەبێ هەڵچوون و دڵسۆزیت پابەندی مەرجەکانی شەرع بن، بەڵی دوای زەرەرمەند دەبین لە کاتێکدا دەمانەوێ سوود بگەیەنین وە کارەکە خراپ دەکەین لە کاتێکدا چاکسازیمان دەوێت، دەبینە هۆی خوێن ڕشتنی خەڵکی بە ناوی تێکۆشان لە پێناوی خوادا و بە ناوی غیرەتمان بۆ دینەکە، دبینە هۆی پەیدا کردنی بیدعە بە ناوی فەرمان کردن بە چاکە وە نەهی کردن لە خراپە!! کەچی کارەکە بە هیچ شێوەیەك وا نییە.

ئایا دەزانی خەواریج – سەگەکانی ئەهلی دۆزەخ – ئیمامی (عەلی) یان بە کافر زانی؟ بە چەند بەڵگەیەکەوە لە قورئانەوە، بەڵام بە تێگەیشتنی خۆیان، ابن عەباس ڕۆیشت بۆ لایان بۆ ئەوەی پرسیاریان لێ بکات کە ئایا بۆ ئیمامی (عەلی) بە کافر دەزانن؟ لە پێشدا لە ناو لەشکری ئیمام (عەلی) دا بوون بەڵام لە لەشکرەکە

١ـ ((الفتح)) (١/١٦٠) ط دار المعرفة. بتصرف.

دەرچوون لە پاش كێشەی (التحكیم) لە نێوان خۆی و مەعاویە، كاتێ كە (ترجمان القران) و زانا و دانای ئەم ئوممەتە رۆیشت بۆ لایان، بۆ ئەوەی گفت و گۆیان لە گەڵدا بكات دەربارەی ئەو گومڕاییەی بۆی چوونە، ئایا بەڵگە و بورهانی ئەوان چی بوو ؟!

گوتیان:

یەكەم : ئیمامی عەلی چەند پیاوێكی بە كار هێناوە بۆ حوكم دانان لە دینی خوادا، كەچی خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنِ الْحُكْمُ إِلاَّ لِلّهِ﴾ (٥٧) سورة الأنعام) واتە: چونكە هەموو حوكم و بڕیارێك هەر هی خوایە، هەموو شتێ هەر بە دەستی ئەوە)) كەوایە ئیمام عەلی كوفری كردووە! جا بە بەڵگەی ئەم ئایەتە ئەویان بە كافر زانی... ! جا هیچ كەسیك نكۆڵی لەوە ناكات كە ئەمە ئایەتێكی قورئانە بەڵام ئەوان خراپ لێی تێگەیشتبوون .

دووەم : ئیمام عەلی لە گەڵ كۆمەڵێكدا كوشتاری كردووە كەچی ژنەكانیانی بە جاریە و كەنیزەك نەهێناوە (مەبەستی عائیشة و طلحة و الزبیر و معاویة بوو) - رەزای خوا لە هەموو هاوەڵانی پێغەمبەرﷺ - وە ماڵ و سامانیانی بە غەنیمەت و دەستكەوت نەهێناوە، جا ئەگەر ئەوان موسڵمانن ئەوا كوشتاریان حەرامە، ئەگەر ئەوان كافر و بێ باوەڕن ئەوا ژن و سامانیان حەڵاڵە ! بە راستی ئەمە گومان و كارەساتە، جا ئەگەر كەسێك لەم دینە تێنەگەیشتبێت و زانست و زانیاری نەبێت ئەوا دەڵێت: ئەم قسەیە تەواوە ! چونكە ئیمامی عەلی وای كردووە !! سوێند بە خوا بە راستی ئەم گومانە ترسناكە ئەوانی بەرەو ئەو كارەساتە بە سۆیە برد !

سێیەم: ئەو دەستی لە كار كێشایەوە وەكو (أمیر المؤمنین) ێك لە كێشەی (التحكیم) دا، جا ئەگەر ئەو ئەمیری ئیمانداران نەبێت ئەوا ئەمیری بێ باوەڕانە ! ئا بەم شێوەیە ئەمە بەڵگەكانیان بوو...

رەد دانەوەی ئەو سێ گومانە:

ئەوەیە كە ابن عەباس فەرمووی... فەرمووی: ئایا ئەگەر ئەو كێشەیە بە ئایەتی

قورئـان و فـەرموودەی پێغەمبـەرﷺ روون بکەمـەوە ئایـا دەگەڕێنـەوە؟ گوتیـان: بەڵێ... کوا ابن عەباس بەڵگەکانت بهێنە... جا تەماشای روناکی زانیاری بکە چۆن تاریکی نەفامی تێك و پێك دەدات .

الجهل قبل الموت موت لأهلـــه　　و أجسامهم قبل القبور قبـور
وأرواحهم فى وحشة من جسومهم　　وليس لهم قبل النشور نشور

واتە: نەفامی مردنە بۆ خاوەنەکەی لە پێش ئەوەی بمرێت وە جەستەیان گۆڕە لە پێش ئەوەی ببرێن بۆ گۆڕستان، روحەکانیان لە دڵتەنگی و سامناکیدایە بەرانبەر بە جەستەیان، لە پێش رۆژی زیندووبونەوە زیندووبونەوەیان نییە.

جا لە گەڵ مندا بیر لەو گفتو گۆیە شیرینە بکەرەوە کە لـە نێـوان ابـن عـەباس و سەرکردەی خەواریجەکاندا روویدا لە رێگای ئەم دوو ریوایەتەوە:

یەکەم: لە (عبیداللە ی کوڕی عیاض ی کوڕی عمرو القاری)یەوە ریوایەت کراوە و دەفەرموێت: (عبداللە ی کوڕی شداد) هات و چـووە ژوورەوە بـۆ لای عائیـشەڕەزای خوای لێبێت، لە کاتێکدا ئێمەش لای ئەو دانیشتبووین، عبداللە لە عێراقەوە گەڕابووەوە، لە پـاش چەند شەوێك لە کوژرانی عەلیڕەزای خوای لێبێت، دایکە عائیشەڕەزای خوای لێبێت پێی فەرموو: ئـەی (عبـداللە ی کوڕی شەدداد)، ئایا تۆ لە گەڵ مندا راست دەکەیت ئەگـەر هـەر پرسـیارێکت لـێ بکەم؟ دەربارەی ئـەو کۆمەڵـە بـۆم بـدوێ کـەوا عـەلیڕەزای خوای لێبێت لـە گەڵەیانـدا دەجـەنگا، گوتی: ئایا چی شتێك وام لێ دەکات کە راستت لە گەڵدا نەکەم؟

ئەویش فەرمووی: فەرموو باسی چیرۆکەکەی ئەوانم بۆ بکە. گـوتی: کاتێـك کـەوا عەلیڕەزای خوای لێبێت بـۆ معاویـەڕەزای خوای لێبێت نوسـراوێکی نوسـی و دوو کەسـی بـە دادوەر دانـا، هەشـت هەزار قورئان خوێن لە نێو خەڵکییەوە دەرچوون، بۆیە لە جێگایەك جێگیر بوون کە پێی دەڵێن (حروراء) لە نزیك شاری کوفەیە، ئەوانیش گلەیی و گازندەیان لێ کـرد و گوتیان: کراسێك خوای گەورە لە بـەری کردبـووی خـۆت بـە دەسـتی خـۆت لـە بـەر خۆتت داکەند، ناوێك کەوا خوای گەورە ناوی لـێ نـابووی خـۆت سـڕیتەوە، ئـەمجار چوویت کەسانێکت کردە دادوەر لە دینی خوادا، ئێمەش دەزانین کـە هـیچ حوکمێـك

جگە لە حوکمی خوا نییە . کاتێك ئەو هەواڵ و گلەیی و گازندانە گەیشتە عەلی‌ﷺ کە لەو پێناوەدا لێی جیابوونەتەوە، فەرمانی کردە بانگدەرێك ئەویش بانگی دا: کەوا نابێت هیچ کەسێك بچێتە ژوورەوە بۆ لای (ئەمیری ئیمانداران) ئیللا هەڵگرانی قورئان نەبێت . کاتێك ماڵەکە پڕ بوو لە قورئان خوێنان، ئەمجار داوای قورئانی کردو لە بەر دەستی خۆیدا داینا، پاشان بە دەستەکانی دەیدا لە قورئانەکە و دەیفەرموو: ئەی قورئانەکە، بۆ خەڵکەکە قسە بکە . بۆیە خەڵکی بانگیان لێکرد و گوتیان: ئەی ئەمیری بڕواداران، پرسیار چی لێ دەکەیت لە کاتێکدا ئەو تەنها مەرەکەبە لەسەر کاغەز، ئێمەش ئەوە دەڵێین کە لە ئەوەوە ریوایەتمان کردووە، چیت دەوێ؟ گوتی: هاوەڵانتان، ئەوانەی کە دەرچوونە لە نێوان من و ئەواندا قورئان حوکم بکات.

خوای گەورە لە کتێبەکەیدا دەربارەی پیاو و ژنێك دەفەرموێت: ((وإن خفتم شقاق بینهما فابعثوا حکما من أهله وحکما من أهلها إن یریدا إصلاحا یوفق الله بینهما))[1] جا بزانن کەوا حورمەتی خوێنی ئوممەتی (محمد) مەزنتر و گەورەترە لە پیاو و ژنێك، ئەوان خشم و قینیان لێ هەڵگرتم چونکە من نوسراوێکم بۆ معاویە‌ﷺ نوسی: ئەوەیش نوسی (علی کوڕی ئەبو تالیب) (واتە: نەنوسی ئەمیری ئیمانداران)، بزانن کاتێك (سهیل ی کوڕی عمرو) لە ڕۆژی (الحدیبیە)هات و ئێمەش لە گەڵ پێغەمبەری خوادا‌ﷺ بووین بۆ ئەوەی لە گەڵ قورەیشدا ڕێك بکەوین، جا پێغەمبەری خوا‌ﷺ نوسی: ((بسم الله الرحمن الرحیم)) کەچی سهیل گوتی: مەنوسن: (بسم الله الرحمن الرحیم) . ئەویش فەرمووی: ئەی چی بنوسین؟ گوتی: بنوسن: (باسمك اللهم)، پێغەمبەری خوا‌ﷺ فەرمووی: ئەمجار بنوسە: (محمد رسول الله). سهیل گوتی: ئەگەر بە پێغەمبەرت بزانم سەرپێچیم نەدەکردی و لە گەڵ تۆدا

١ـ واتە: خۆ ئەگەر ترسستان لە بشێوی و ناکۆکی ژن و مێرد هەبوو، دەتانزانی پێکەوە هەڵناکەن جا کەسێکی دادوەر لە خزم و بنەماڵەی مێردەکە و دادوەرێکیش لە خزم و کەس و کاری ژنەکە بنێرن بۆ لێکۆڵینەوەی هەڵەکانیان و ئەوسا دانانی چارەسەرێك بە هەر جۆرێك کە ئەوان بە چاکیان دەزانی ئەگەر هەردووك رازی بوون پێك بێنەوە و نییەتیان پاك بوو ئەوا خواش یەکیان ئەخات و پێکیان دێنێتەوەو پیرۆزی ئەخاتە کارەکانیانەوە)).

جیاواز نەدەبووم، ئەویش نوسی: ئەمە ئەو ڕێککەوتننامەیە کە (محمد ی کوڕی عبدالله) و قورەیش لە سەری ڕێککەوتن، خوای گەورە لە قورئانەکەیدا دەفەرموێت: ((لقد كان لكم في رسول الله أسوة حسنة لمن كان يرجو الله واليوم الآخر)).[1]

بۆیە(علی کوڕی ئەبو تالیب)ﷺ عبدالله ی کوڕی عەباس یﷺ بۆ ڕەوانە کردن و منیش لە گەڵیدا چووم، تاکو گەیشتینە ناوەڕاستی سەربازگەکەیان، (ابن الكواء) هەستاو دەستی بە وتار خوێندنەوە کرد و بۆ خەڵکەکە دوا و گوتی: ئەی هەڵگرانی قورئان، ئەمە (عبدالله ی کوڕی عەباس) ە جا هەرکەسێ نایناسێت ئەوا من لە ڕێگای قورئانەوە دەیناسم، ئەمە ئەو کەسەیە کە خوای گەورە لە حەقی ئەو و قەومەکەیدا فەرموویەتی: ﴿قَوْمٌ خَصِمُونَ ﴾[2] الزخرف:٥٨، بۆیە بیگەڕێننەوە بۆ لای هاوڕێکەی و مەیکەنە تەرازوو بە سەر کتێبی خوداوە، بۆیە چەند وتارخوێنێکی تر هەستان وگوتیان: سوێند بە خوا دەبێ بیکەینە تەرزاوویەك بە سەر کتێبەکەی خوداوە، جا ئەگەر حەقی پێ بوو ئەوا دەیناسینەوە و شوێنی دەکەوین و ئەگەر ناحەق و ناڕەوای پێ بوو ئەوا بە ناڕەواییەکەی خۆی ڕەدی دەکەینەوە، ئەمجار سێ ڕۆژ بە پێی کتێبەکەی خوا لە گەڵیاند دوا، بۆیە چوار هەزار کەسیان لێ گەڕایەوە و تەوبەیان کرد، کە (ابن الكواء)یان تیادا بوو تاکو ڕۆیشتنە خزمەتی عەلیﷺ ، ئەمجار عەلیﷺ هەواڵی بۆ ئەوانی تر نارد و گوتی: کار ومەسەلەکەی ئێمە و خەڵکی گەیشتە ئەوەی کە دەیبینن، بۆیە چیتر بوەستن تاوەکو ئوممەتی(محمد) یەکدەگرن ئەو بەڵێنەی لە نێوان ئێمە و ئێوەدا ئەوەبێت کە خوێن نەڕێژن و ڕێگە نەبڕن و ستەم لە ئەهلی (ذمة) نەکەن، جا ئەگەر واتان کرد ئەوا لە گەڵتاندا ناجەنگین، خوداش ناپاکانی خۆش ناوێت.

عائیشە ﵂ پێی گوت:ئەی کوڕی شەدداد، جا عەلیﷺ ئەوانی کوشت ! گوتی: سوێند بە خوا نەچووە سەریان تاکو ئەوان خوێنیان ڕشت و ڕێگەیان بڕی

١ـ واتە: بە ڕاستی پەیامبەری خواﷺ چاکترین نموونەی ڕێك و پێکی و سەرمەشقە بۆتان بە تایبەتی بۆ ئەو کەسە، کە بە تەمای خوا و ڕۆژی دواییە)).
٢ـ واتە: هوزێکن هەر دەمبازی دەکەن.

(واتە:ڕێگریان کرد) وە (ئەهلی زیمە)یان بە حەڵاڵ زانی . عائیشە گوتی: بڵێ سوێند بە خوا . گوتی: سوێند بەو خوایەی کە جگە لەو هیچ خوایەکی تر نییە بەو شێوەیە بوو، عائیشە ﵂ گوتی: ئەی ئەوە چییە کە لە (ئەهلی زیمە)وە پێم گەیشتووە و دەڵێن (ذو الثدی)، (ذو الثدی)؟ گوتی: من بینیم و لە ناو کوژراوەکاندا بوو، لە گەڵ عەلی ﵁ دا چووینە سەری، ئەویش بانگی خەڵکی کرد، ئایا ئەمە دەناسن؟ خەڵکی زۆر هاتن و دەیانگوت: لە مزگەوتی (بەنی فلان) دەمبینی نوێژی دەکرد، لە مزگەوتی (بەنی فلان) دەمبینی نوێژی دەکرد، هیچ کەس جگە لەو قسانە زیاتری نەدەگوت، عائیشە ﵂ گوتی: ئایا گوفتاری عەلی ﵁ چی بوو کاتێ لە سەری ڕاوەستا هەروەکو ئەهلی عێراق دەیڵێن، گوتی: گوێم لێ بوو دەیگوت: خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ ڕاستیان فەرموو، عائیشە فەرموی: ئایا جگە لەوە هیچ شتێکی ترت لە ئەوەوە بیست؟ گوتی: نەخێر... خوا ئاگادارە، عائیشە فەرموی: بەڵێ خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ ڕاستیان فەرموو، ڕەحمەتی خوا لە عەلی ﵁، لە قسەکانی ئەو ئەوە بوو کە هەر کاتێك شتێکی ببینایە و پێی سەیر بوایە ئەوا دەیفەرموو خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ ڕاستیان فەرموو، ئەمجار ئەهلی عێراق بە دەم (عەلی)یەوە درۆیان کرد و شتی زیادەیان بۆ هەڵبەست)).[1]

ڕیوایەتی دووەم:

ئیمامی النسائی لە کتێبی (الخصائص)[2] دا ڕیوایەتی کردووە لە (عبدالله ی کوڕی عباس) ەوە دەڵێت:

((کاتێك گرووی (الحروریة) دەرکەوتن خۆیان گۆشەگیرکرد و لە ماڵەکانیاندا دانیشتن، ژمارەیان شەش هەزار کەس دەبوو، بە پێشەوا (علی کوڕی ئەبو تالیب) م گوت: ئەی ئەمیری بڕواداران ...کەمێك نوێژەکە دوا بخە، بەڵکو لە گەڵ ئەو گرووەدا قسە بکەم، گوتی: من لە ژیانت دەترسم، گوتم: نەخێر، دەڵێت: ئەمجار

١ـ أخرجه أحمد (١ / ٨٦، ٨٧)، وأبو يعلى (٤٧٤)، وابن عساكر (٢٧ / ١٠٤)، (٢٩ / ١٤٣)، وقال الهيثمي في ((المجمع)) (٦/ ٣٥٣): ((رواه يعلى و رجاله ثقات))، وإسناده حسن، كما قال الشيخ شعيب في ((المسند)).
٢ـ أخرجه النسائي في ((الخصائص)) (١٨٥)، وهو في ((السنن الكبرى)) (٥/١٦٥، ١٦٧) وسنده حسن.

خۆم لە بەر کرد و بە پێ ڕۆیشتم بۆ لایان لە کاتی (قیلولـە)دا بـوو ئـەوان پـشوویان دەدا و منیش سڵاوم لەوان کرد.

ئەوانیش گوتیان: سڵاوت لێ بێت ئەی ابن عبـاس، چـی شـتێك تـۆی هێنـاوە بـۆ ئێرە؟ منیش بە ئەوانم گوت: من لە لایەن هاوەڵانی پێغەمبەری خـوداوەﷺ هـاتووم لە پشتیوانان و کۆچەران و کوڕی مام و زاوای پێغەمبەری خـوداوەﷺ، کـە قورئـان بە سەر ئەواندا دابەزی و ئەوانیش لە ئێوە شـارەزاترن بـە سـروش، مـن هـاتووم تـا قسەی ئەوانتان پێ ڕابگەیەنم، کە ئەوان هەواڵ پێ دراون لەو شـتانەی کـە دەیڵێن، کۆمەڵێکیان بەرەو لای من جیابوونەوە، گوتم: پێم بڵێن چی شتێك وای لێکردن بـەو شێوەیە خشم و قین لە هاوەڵانی پێغەمبەری خواﷺ و کوڕی مامی بگرن؟!

گوتیان: لەبەر سێ شت.

گوتم:ئەو سێ شتە چین؟

گوتیان: یەکێکیان ئەوەیە، ئەو (واتـە: علـی) لـە فـەرمانی خـوادا حـوکمی دا بـە دەست پیاوانەوە کەچی خوای گەورە دەفەرموێت: ((إن الحكم إلا لله))[١] ئـیتر پیـاوان چیان داوە لە حوکم؟ گوتم: ئەمە یەك.

گوتیان: دووەمیان ئەوەیە، ئەو (واتە: عەلی) کوشـتاری کـرد کەچـی لـەوانی بـە دیـل نـەبرد و ئـافرەتی نـەکردە جاریـە و سـامانەکەیانی بـە غەنیمـە و دەسـتکەوت نەبرد، جا ئەگەر ئەوان بێباوەڕن ئـەوا بـە جاریـە کردنـی ئافرەتـەکانیان دروسـتە و ئەگەر ئەوان باوەڕدارن ئەوا بە جاریە کردن و کوشتاریان دروست نییە.

گوتم: ئەمە دوو، ئایا سێیەمیان چییە؟

گوتیان: ئەو ناوی خۆی لە (ئەمیری باوەڕداران) سڕییەوە کەوابوو ئـەو (ئـەمیری بێباوەڕانە).

گوتم: ئایا جگە لەمانە هیچی ترتان پێیە؟ گوتیان: نەخێر... ئەمانەمان بەسـە . گوتم: ئایا ئەگەر چەند ئایەتێکی قورئان و چەند فەرموودەیەکی پێغەمبەری خواﷺ بە سەرتاندا خوێندەوە کە وڵامی قسەکانتان بێت ئایا ڕازی دەبن –دەگەڕێنەوە–؟

١ـ واتە: گشت حوکم و بڕیارێك تەنها و تەنها هی خوایە، دەبێ تەنها ئەو حاکم و بڕیار بە دەست بێت)).

گوتیان: بەڵێ، گوتم: ئەو قسەیەتان کە باسی حوکمی پیاوانە لە فەرمانەکانی خوادا، ئەوا من لە قورئانەوە ئایەتێکتان بۆ دەخوێنمەوە کەوا خوای گەورە حوکمی دا بە دەست پیاوانەوە لە نرخی چارەکە دەرهەمێکدا، جا خوای گەورە فەرمانی کردووە کە پیاوان حوکمی تێدا بدەن، خوای گەورە دەفەرموێت: ((یا أیها الذین آمنوا لا تقتلوا الصید، وأنتم حرم، ومن قتله منکم متعمدا فجزاء مثل ما قتل من النعم یحکم به ذوا عدل منکم))[1] جا من سوێندتان دەدەم بە خوای گەورە ئایا حوکم کردنی پیاوان لەسەر کەروێشکێك یان هەر شتێکی تر لە راو باشترە یان حوکم کردنیان لە خوێنی نێوان موسڵمانان و ئاشتی نێوانیان، خۆتانیش باش دەزانن ئەگەر خوای گەورە ویستی لێ بوایە ئەوا حوکمی دەدا و چیتر کارەکەی نەدەدایە دەستی پیاوان؟

گوتیان: بێ گومان ئەمە چاکترە.

هەروەها دەربارەی ئافرەت و مێردەکەی، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَإِنْ خِفْتُمْ شِقَاقَ بَيْنِهِمَا فَٱبْعَثُوا۟ حَكَمًا مِّنْ أَهْلِهِۦ وَحَكَمًا مِّنْ أَهْلِهَآ إِن يُرِيدَآ إِصْلَٰحًا يُوَفِّقِ ٱللَّهُ بَيْنَهُمَآ ﴾[2] النساء:٣٥، جا سوێندتان دەدەم بە خوا ئایا حوکمی پیاوان لە ئاشتبوونەوەی نێوانیان و پاراستنی خوێن رشتن چاکترە یان حوکم لەسەر کێشەی ئافرەتێك؟

ئایا وەڵامی ئەو پرسیارەم دایەوە و ئێوەش ڕازی بوون؟ گوتیان: بەڵێ.

١ـ واتە: ئەی ئەو کەسانەی باوەڕتان هێناوە ! هەتا لە ئیحرام دان هیچ جۆرە نێچیرێکی وشکانی مەکوژن، گۆشتی بخورێ یا نەخورێ هەرکەسێکتان بە دەست ئەنقەست کوشتی و لە ئیحرامیشدا بوو، لە تۆڵەی ئەوەدا ـەبی وێنەی نێچیرە کوژراوەکە لە مەڕ و بزن و وشتر و گا کەفارەت بدات، دوو کەسی دادگەرێ زاناشتان ـریاری لەسەر بدەن و بڵێن: ئەمە بۆ بارتەقا و کەفارەتی نێچیرە کوژراوەکە دەشێ..))

٢ـ واتە: خۆ ئەگەر ترستان لە بشێوی و ناکۆکی ژن و مێرد هەبوو، دەتانزانی پێکەوە هەڵناکەن جا کەسێکی دادوەر لە خزم و بنەماڵەی مێردەکە و دادوەرێکیش لە خزم و کەس و کاری ژنەکە بنێرن بۆ ـوزینەوەی هەڵەکانیان و ئەوسا دانانی چارەسەرێك بە هەر جۆرێك کە ئەوان بە چاکیان دەزانی ئەگەر هەردووك ڕازی بوون پێك بێنەوە و نییەتیان پاك بوو ئەوا خواش یەکیان ئەخات و پێکیان دێنێتەوەو پیرۆزی ئەخاتە کارەکانیانەوە.))

گوتم: سەبارەت بە قسەی دووەمتان کە دەڵێن: کوشتاری کرد و کەچی ئافرەتیانی بە جاریە نەبرد و غەنیمە و دەستکەوتی نەبرد، من لێتان دەپرسم: ئایا دەتانەوێ عائیشەی دایکتان بکەن بە جاریە و ئەوەی کە بۆ ئافرەتانی تر حەڵاڵی دەکەن بۆ ئەویش حەڵاڵی بکەن؟ لە کاتێکدا ئەو دایکتانە !؟ جا ئەگەر بڵێن ئەوەی کە بۆ جگە لەو حەڵاڵی دەکەین بۆ ئەویش حەڵاڵی دەکەین ئەوا بە دڵنیاییەوە کافر دەبن، ئەگەر بڵێن: ئەو دایکی ئێمە نییە ئەوا دیسان کافر دەبن، چونکە خوای گەورە دەفەرموێت: ((النبي أولى بالمؤمنين من أنفسهم وأزواجه أمهاتهم))[1] جا ئێوە لە نێوان دوو گومڕاییدا دەسووڕێنەوە، بۆیە خۆتان دەرکەن لەو نێوانە؟ گوتم: ئایا وەڵامی ئەو پرسیارەم دایەوە و ئێوەش ڕازی بوون؟ گوتیان: بەڵێ .

گوتم: سەبارەت بە قسەی سێیەمەتان کە دەڵێن: ناوی خۆی لە ئەمیری باوەڕداران سڕییەوە ئەوا من بەڵگەیەکتان بۆ دەهێنمەوە کەوا ڕازیتان بکات، وا دەزانم هەمووتان ئەوەتان بیستووە کاتێ پێغەمبەری خواﷺ لە گەڵ بێباوەڕاند لە ڕێککەوتنامەی (الحديبيه) ئاشتبوویەوە بە (علی) فەرموو: بنووسە ئەمە ئەو ڕێککەوتنەیە کەوا پێغەمبەری خواﷺ (محمد رسول الله) لە سەری ڕێك کەوتووە، بێباوەڕان گوتیان: نەخێر سوێند بە خوا ئێمە تۆ بە پێغەمبەر نازانین وە ئەگەر بە پێغەمبەرت بزانین ئەوا هەرگیز کوشتارمان لە گەڵ نەدەکردی و گوێڕایەڵت دەبووین، بنووسە (محمد ی کوڕی عبدالله) . پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەی علی بیسڕەوە و بنووسە ئەمە ئەو پەیمانەیە کە محمد ی کوڕی عبدالله لە سەری ڕێك کەوتووە.

سوێند بە خوا پێغەمبەری خواﷺ لە(علی) چاکترە، لە کاتێکدا ئەو ناوی خۆی سڕییەوە، ئەو سڕینەوە لە پێغەمبەرایەتی نەیسڕییەوە، ئایا وەڵامی پرسیارەکەتان درایەوە و ئێوەش ڕازی بوون؟ گوتیان: بەڵێ.

١ـ واتە: پەیامبەر ﷺ بە بڕواداران لە خودی خۆیانیش لە پێشترە لە هەموو کار و بارێکی دین و دونیادا، وە ژنەکانیشی دایکیانن پێویستە وەك دایکی خۆیان ڕێز و حورمەتیان لێ بنێن واتە: لە ڕێز گرتن و حەرامی مارەکردنیاندا وەك دایکیانن بەڵام لە تەماشا کردن و خەڵوەت و.. هتد وەك ژنانی تر مامەڵەیان لە گەڵ بکرێت)).

بۆیە دوو هەزار کەسیان لێ گەڕایەوە، ئەمجار هەموویان دەرچوون و لەسەر گومڕایی خۆیان کوژران، بۆیە کۆچەران و پشتیوانیان کوشتاریان لە گەڵدا کرد)).

بەڕاستی ئەوە زانست و زانیارییە... ئەوە تێگەیشتنە ... بۆیە ئیمامی بوخاری لە (صحیح) ەکەیدا دەرگایەکی کردووەتەوە و ناوی ناوە (باب الفهم في العلم) واتە: (دەرگای تێگەیشتن لە زانستدا)) جا تێگەیشتن فەزڵێکەو خوای گەورە دەیبەخشێتە ئەو کەسانەی خۆی بیەوێ، خوای گەورەش خاوەنی فەزڵ و چاکەی مەزنە.

ئەوەتا (أبو بکر الصدیق) کاتێك پێغەمبەری خواﷺ لەسەر مینبەر راوەستا و فەرمووی: ((إن عبدا خیره الله بین أن یؤتیه من زهرة الدنیا ما شاء، وبین ما عنده، فاختار ما عنده " فبکی أبو بکر وقال: فدیناك بآبائنا وأمهاتنا)) خەڵکی دەستیان بە قسە و هەرا کرد لەسەر الصدیق، ئایا ابو بکر بۆ وا دەڵێت؟ أبو سعید الخدری دەڵێت: (ئەوەی کە فەرموودەکە دەگێڕێتەوە): ((فکان رسول الله هو المخبر، وکان أبو بکر هو أعلمنا به)) وە ئەم فەرموودەیە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتووە لە (أبو سعید)ەوە.

ئەوەتا عوسمانی کوڕی عەففان[2] ئافرەتێکیان بۆ هێنا لە پاش شەش مانگ شوو کردن منداڵی بووە، بۆیە تۆمەتباریان کرد بە زینا و ویستی داری حەددی بە سەردا جێ بە جێ بکات، ابن عباس گوتی: لەسەر خۆ بە ئەی ئەمیری ئیمانداران، لە ریوایەتێکی تردا عەلی وتی: لەسەر خۆ بە ئەی ئەمیری ئیمانداران، جاری وا دەبێت ئافرەت بە شەش مانگ منداڵی ببێت !! ئایا ئەم قسەیە چییە ؟؟ ئایا ئەم قسەت لە کوێ هێناوە ئەی عەلی؟ وە یان ئەی ابن عباس؟ گوتی: لە قورئانەوە، ئافرەت دەبێت لە پاش شەش مانگ منداڵی ببێت هەروەکو لە قورئاندا هاتووە؟ بەلام من

١ـ أخرجه البخاري کتاب ((مناقب الأنصار))، باب ((هجرة النبي ﷺ و أصحابه إلى المدينة)) (٣٩٠٤)، ومسلم کتاب ((فضائل الصحابة))، باب ((من فضائل أبي بکر الصدیق رضي الله عنه)) (٢٣٨٢).

٢ـ أخرجه الطبري في ((التفسیر)) سورة البقرة آیة (٢٣٣)، وابن أبي حاتم في ((تفسیره)) لسورة البقرة (آیة ٢٣٣)، وعبدالرزاق في ((مصنفه)) (٧/٣٥١).

وروایة علي عند ابن أبي حاتم في ((التفسیر)) (لسورة الأحقاف: ١٥)، ومالك في ((الموطأ)) (في الحدود، باب ما جاء في الرجم باب ١ رقم ١١)، وانظر: ((الدر المنثور)) (تفسیر البقرة و الأحقاف).

لێرەدا دەڵێم ئەوە نیعمەتی تێگەیشتنە، بیر لەو ئایەتەی خوای گەورە بکەرەوە ﴿وَحَمْلُهُۥ وَفِصَٰلُهُۥ ثَلَٰثُونَ شَهْرًا﴾ الأحقاف: ١٥، واتە: ماوەی دووگیانی و لە شیر بڕینەوەی (٣٠) مانگی خایاند، واتە: بە هەمووی دوو ساڵ و نیوی خایاندا...)).

واتە: ماوەی دوو گیانی و لە شیر بڕینەوە سی مانگە، شیر بڕینەوە بیست و چوار مانگە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱلْوَٰلِدَٰتُ يُرْضِعْنَ أَوْلَٰدَهُنَّ حَوْلَيْنِ كَامِلَيْنِ لِمَنْ أَرَادَ أَن يُتِمَّ ٱلرَّضَاعَةَ﴾ البقرة: ٢٣٣، واتە: دایکان تا دوو ساڵی تەواو دەتوانن شیر بە منداڵەکانیان بدەن، ئەو دوو ساڵەیش بۆ کەسێکە کە بیەوێ دەورانی شیرپێدان تەواو بکات)).

جا ئەگەر بیست و چوار لە سی دەرکەین ئەوا شەش ی دەمێنێ، جا دەبێت و ئاساییە کە ئافرەت بە شەش مانگ منداڵی ببێت، بەم شێوەیە خوای گەورە ئەو ئافرەتەی بە تێگەیشتنی عەلی یان ابن عەباس ڕزگار کرد، بە ڕاستی ئەوە تێگەیشتێکی نموونەیی و بەرزە .

هەروەها عومەری کوڕی خەتتاب کاتێك پرسیار لە هاوەڵان دەکات: چی دەڵێن دەربارەی: ﴿إِذَا جَآءَ نَصْرُ ٱللَّهِ وَٱلْفَتْحُ ۝١ وَرَأَيْتَ ٱلنَّاسَ يَدْخُلُونَ فِي دِينِ ٱللَّهِ أَفْوَاجًا ۝٢ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَٱسْتَغْفِرْهُ إِنَّهُۥ كَانَ تَوَّابًۢا﴾ النصر: ١-٣، هەندێکیان گوتیان: فەرمانمان پێکراوە سوپاسگوزاری خوا بین و داوای لێخۆشبوونی لێ بکەین ئەگەر سەرکەوتین و ڕزگارمان کرد، هەندێکیان گوتیان: نازانین یان هەندێکیان هیچیان نەگوت، ابن عباس لەو کاتەدا گەنجێکی بچووك بوو لە مەجلیسەکەدا دانیشتبوو ئەو مەجلیسەی کە عومەر هەڵبژاردبوون، گوتی: ئەی ابن عباس، ئایا تۆیش وا دەڵێیت؟ گوتی: نەخێر، گوتی: ئەی چی دەڵێیت؟ گوتی: ئەوە ئەجەلی پێغەمبەری خوایەﷺ خوای گەورە خۆی ئاگاداری کردووەتەوە ((إذا جاء نصر الله والفتح)) مەبەستی ڕزگار کردنی مەککەیە جا ئەوە نیشانەی ئەجەلی تۆیە ((فسبح بحمد ربك واستغفره إنه كان توابا)) ئیمامی عومەر گوتی: هیچی لێ نازانم تەنها ئەوە نەبێت کە تۆ دەیزانی)).[1]

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب ((المغازي)) باب (٥١) (٤٢٩٤).

بەڕاستی ئەوە نیعمەتی تێگەیشتنە بۆیە خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَفَهَّمۡنَٰهَا سُلَيۡمَٰنَۚ﴾ الأنبياء: ٧٩، داود و سلێمان هەردوو پێغەمبەری خوان و ڕێزدارن، بەڵام داود لە کێشەیەکدا حوکمی دا و سلیمان ی کوڕی لە گەڵیدا جیاواز بوو، جا خوای گەورە ستایشی تێگەیشتنی سلیمان دەکات بۆ کێشەکە و دەفەرموێت: ﴿فَفَهَّمۡنَٰهَا سُلَيۡمَٰنَۚ وَكُلًّا ءَاتَيۡنَا حُكۡمٗا وَعِلۡمٗا﴾، واتە: چارەسەری کێشەکەمان فێری سولەیمان کرد و تێمان گەیاند کە چۆن بڕیار بدا، بە هەردووک — داوود و سولەیمان — داوەری زانیاریمان پێ بەخشین)).

جا لێرەدا تێگەیشتن لە ڕێگەی هەوڵدانەوە دێت، ئەویش بە ئامادە بوون و دانیشتن لە کۆڕ و مەجلیسی زانا لە خواترس و بەڕێزەکان، بە خوێندنەوەی کتێبی نوسەران لە ئەهلی زانست و زانیاری، لە گەڵ ئەوەیش هەرگیز پەلە نەکرێت لە فەتواداندا و بەرانبەر بەخوا بوێرانە مامەڵە نەکات، یان قسە کردن دەربارەی دینی خوا بێ زانست و زانیاری.

بەراستی ئەمە نیعمەتێکی مەزن و گەورەیە (نیعمەتی تێگەیشتن) وە ئەمەیشە لە پاش زەلیلی و خۆ بە کەم زانین بەرانبەر بە خوای گەورەی باڵا دەست دەکەوێت، داوا لە خوا دەکەم هەمووومان تێبگەیەنێت و فێرمان بکات.

بویە ئاگاداری خۆم و ئێوە دەکەمەوە کە هەرگیز بوێر نەبێن لە کاتی فەتوادان، جا لە ترسناکترین شێوەی نەفامی: خۆ بە زانا زان، واتە کەسێك خۆی بە زانا دەزانێ کەچی وایش نییە، بۆیە زانایەك دەبینی کە هیچ بەڵگەیەکی پێ نییە لە گەڵ ئەوەیشدا خۆی بە زانا دەزانێت، بۆ نمونە لە کەناڵێکی ئاسمانییەوە پرسیارێکی لێ دەکریت کەچی شەرم دەکات وەڵام نەداتەوە بە تایبەتی دەزانێ کە خەڵکی تەماشای دەکەن بۆیە خۆی بە زانیار دەزانێت بۆیە بە بێ زانیاری قسە دەکات، جا بە ڕاستی ئەمە لوتکەی نەفامییە، جا خراپترین شێوە لە شێوەکانی نەفامی لە پاش نەناسینی خوا و پێغەمبەری خواﷺ ئەوەیە کە خۆی بە زانیار بزانێت بەرانبەر بە خەڵکی، جا ئەگەر من بەڵگەم پێ نەبێت لەم مەسەلەیەدا چی ڕێگەم لێ دەگرێت

ئەگەر بڵێم: وەڵامی پرسیارەکەت لە ئەڵقەی داهاتوودا دەدرێتەوە انشاء الله؟ چی شتێك ڕێگەم لێ دەگرێت ئەگەر ئەم مەسەلەیە بگەڕێنمەوە بۆ لای زانایان، ئەوانەی کە هیچ شتێکیان جێ نەهێشتووە ئیللا باسیان کردووە؟ ئەوەی کە لەسەر منە ئەوەیە کە خۆم یەکلا بکەمەوە بۆ خوای گەورە، کاتێکی دیاری کراو بۆ خۆم دیاری بکەم بۆ دووبارە کردنەوە و خوێندنەوە وە بە ڕاستگۆیی و پاڕانەوە داوا لە خوا بکەم کە فێرم بکات و تێگەیشتووم بکات، خودایە دڵسۆزی و تێگەیشتن و زانیاری بە نسیبی هەمووومان بکە.

کەواتە: خۆ بە زانا زان: ئەوەیە کە خۆی بە زانیار بزانێت و کەچی زانا نییە، یان لەو مەسەلەیەدا بەڵگەی پێ نییە، ڕەنگە ئەو کەسێکی زانا بێت بو لە مەسەلەیەکدا خۆی بە زانیار بزانێت کەچی بەڵگەی پێ نەبێت، ئەمە شێویەکە لە شێوەکانی خۆ بە زانا زان، ئەم شێوەش دەرگایەك لە دەرگاکانی ستەم و ناڕەوایی دەکاتەوە کە ئەویش دەرگای قسە کردنە بە دەم دینی خوداوە بە بێ زانست و زانیاری جا کەسی خۆبەزانازان خۆی بە بلیمەت دەزانێت کەچی هێشتا قوتابییە، خۆی بە پێگەیشتو لە قەڵەم دەدا لە پێش ئەوەی پێ بگات، خۆی بە زانا دەزانێت پێش ئەوەی فێر ببێت. ! !

باسی کابرایەك دەکەن لەو جۆرە کە هەرگیز خۆی نەدەپاراست لە قسە کردن لە دینی خوادا تەنانەت لە هەر بابەتێکدا پرسیاریان لێ بکردایە ئەگەر لە پزیشکی و ئەندازیاریشدا بوایە ئەوا وەڵامی هەموویانی دەدایەوە ! ما شاء الله لا قوة الا بالله سبحان الفتاح العلیم، جا هەندێ لە قوتابییانی زانست و زانیاری هاتن و گوتیان: بە ڕاستی ئەم کابرایە زۆر ترسناکە لەسەر خەڵکی وە دەمانەوێت ترسناکی ئەو کابرایە بۆ خەڵکی روون بکەینەوە ... بەڵام چۆن؟ گوتیان: وشەیەك دروست دەکەین کە بنچینەی نەبێت نە لە زماندا و نە لە دونیادا، ئەمجار دێین لە مەجلیسەکەی خۆیدا پرسیاری لێ دەکەین، جا بەو شێوەیە بۆ خەڵکی دووپاتی دەکەینەوە کە ئەو کابرایە بە بێ زانیاری قسە دەکات، بۆ خەڵکی روونی دەکەینەوە کە ئەو کابرایە چەند بوێرە بەرانبەر بە دینی خوا، ئەمجار ڕۆیشتن و وشەیەکیان دروست کرد و

ناویان لێ نا (الخنفشار) و ڕۆیشتن بۆ لای کابرا و پرسیاریان لێ کرد و گوتیان: حەز دەکەین لە ڕێگای بەڕێزتانەوە بزانین مانای وشەی (الخنفشار) چییە؟

ئەویش گوتی: (الخنفشار) ڕووەکێکە بۆنێکی خۆشی هەیە لە دەوروبەری یەمەن دەردەچێت (بۆ ئەوەی فەتواکەی بە بێ دەنگییەوە لێ وەرگرن، خۆ هیچ کەسێك ناوێرێت بۆ دەوروبەری یەمەن بۆ گەڕان بە دوای ئەو ڕووەکەدا) ڕووەکێکە بۆنێکی خۆشی هەیە لە دەوروبەری یەمەن دەردەچێت ئەگەر وشتر بیخوات ئەوا شیرەکەی دەگیری، هەروەکو شاعیری یەمەن دەفەرموێت:

لقد عقدت محبتكم فؤادي   كما عقد الحليب الخنفشار

واتە: خۆشەویستی ئێوە دڵی منی بەستووە... هەروەکو چۆن الخنفشار شیری بەستووە.

أبو داود دەڵێت: مانای الخنفشار بەم شێوە و بەم شێوەیە ..... القرطبي دەڵێت: بەم شێوە و بەم شێوە .... پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ....!!!

هەموویان هاواریان کردو گوتیان: بێ دەنگ بە ئەی درۆزنی فێڵباز، بە ناوی هەموو ئەوانەوە درۆت کرد، بە زمانی پێغەمبەری خوداوەﷺ درۆ مەکە چونکە ئەو دەفەرموێت[1]:

((ومن كذب علي متعمدا فليتبوأ مقعده من النار))، واتە: هەرکەسێك بە زمانی منەوە درۆ بکات ئەوا با جێگەی خۆی لە ئاگردا خۆش بکات)).

جا ئەم ئوممەتە بەردەوام توشی ئەم جۆرە بەڵایانە دەبێت لەو خنفشارییانەی کە خۆیان بە زانا دەزانن، ئەوانەی کە بە بێ زانیاری قسە دەکەن لە دینی خوادا بە بێ زانیاری و بە بێ بەڵگە و بە بێ تێگەیشتنی ورد و قووڵەوە لە مەبەستی خوا و پێغەمبەرکەیﷺ...!

من لێرەدا ئاماژە بەو پاشاگەردانییە زۆرە دەکەم لەو هەموو فەتوایەی کە لەسەر شاشەی کەناڵە ئاسمانییەکان دەردەچێت، داوا لە خوا دەکەم من و هەموو

---

١ ـ أخرجه البخاري، كتاب ((العلم)) باب ((إثم من كذب على النبي ﷺ)) (١١٠)، ومسلم في مقدمة صحيحه، باب ((تغليظ الكذب عل رسول ﷺ)) (٣) من حديث أبي هريرة رضي الله عنه.

برایانم چاوروون بکات بە بینینی راستی و زانست و زانیاری هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

ئایا هیچ کەسێك هەیە لە پێغەمبەری خوا ﷺ زاناتر بێت؟ نەخێر... هیچ کەسێك لەو زاناتر نییە، کەچی سەرزەنشتی لێ گیرا کاتێك گوتی: سبەینێ وڵامتان دەدەمەوە[1]، کارەکەی پەیوەست نەکرد بە ویستی خوداوە، بۆیە لەو پێناوەدا خوای گەورە قورئانی دابەزاند: ﴿وَلَا تَقُولَنَّ لِشَاْىْءٍ إِنِّي فَاعِلٌ ذَٰلِكَ غَدًا ﴿٢٣﴾ إِلَّآ أَن يَشَآءَ ٱللَّهُۚ وَٱذْكُر رَّبَّكَ إِذَا نَسِيتَ﴾ الكهف: ٢٤، واتە: هەرگیز لە بارەی هیچ شتێکەوە بە دڵنیاییەوە مەڵێ: من بەیانی ئەو کارە دەکەم بە وشەی (انشاء الله) وە نەبێت، واتە: کاتێ ئەتەوێ هەر شتێك بکەیت هەر دەبێ بڵێیت: انشاء الله .(٢٣) وە هەر کە لە بیرت چوو (انشاء الله) بکەیت و ئەوجا وە بیرت هاتەوە هەر دەبێ (انشاء الله) بکەیت وە هەمیشەش یادی پەروەردگارت فەرامۆش نەکەیت(٢٤))).

ئا ئەوەتا (عبد الله ی کوڕی عمر)... زانای زوهد و قورئان و سوننەت... الزهری[2] لە (خالد ی کوڕی أسلم) ەوە دەیگێڕێتەوە و دەڵێت: ((خرجنا مع عبد الله بن عمر نمشي فلحقنا أعرابي فقال: أنت عبد الله بن عمر؟ قال: نعم . قال: قال سألت عنك فدللت عليك فأخبرني أترث العمة؟ فقال ابن عمر: لا أدري . فقال: أنت ابن عمر ولا تدري؟ وقال مرة أخرى: أنت لا تدري ولا ندري؟ قال: نعم اذهب إلى العلماء بالمدينه فسلهم ...فلما أدبر قبل ابن عمر يديه، فقال: نعم ما قال أبو عبد الرحمن، يسأل عما لا يدري، فقال: لا أدري)) واتە: لە گەڵ (عبدالله ی کوڕی عمر)دا دەرچووین، کابرایەکی دەشتەکی شوێنمان کەوت لە کاتێکدا ئێمە ڕێمان دەکرد و گوتی: تۆ (عبدالله ی کوڕی عمر) ی؟ گوتی: بەڵێ... گوتی: پرسیاری تۆم کرد و تۆیان نیشان دام، ئایا لە میراتدا پوور هیچ پشکێکی هەیە؟ ابن عمر گوتی: نازانم... کابرا: گوتی: تۆ (ابن عمر) یت و نازانیت؟ جارێکی تر گوتی: تۆ نازانیت و ئێمەیش نازانین؟ گوتی:

١ـ أخرجه ابن إسحاق، كما في ((تفسير ابن كثير))، و((الدر المنثور))والطبري في ((تفسيره)) (٢٢٦٥٧)، عن ابن عباس و سنده ضعيف.

٢ـ أخرجه الدارمي في ((سننه)) (١٧٩، ١٨١)، والحاكم (٦٤٤٦)، والبيهقي في ((الكبرى)) (٨٢/٤).

بەڵێ... بڕۆ بۆ لای زانایانی شاری مەدینە و پرسیار لەوان بکە... کاتێ کابرا پشتی هەڵکرد و ڕۆیشت (ابن عمر) دەستەکانی خۆی ماچ کرد و گوتی: باشترین شت ئەوە بوو کە (ابو عبدالرحمن) گوتی، پرسیاری لێ کرا دەربارەی شتێك کە نازانێت گوتی: نازانم)).

بەڵێ... ابن عمر دەڵێت: نازانم... سوێند بە خوا بە ڕاستی جوانترین و خۆشترین و ڕازاوەترین وشەیە.

ئەگەر باسی زانایان بکرێت... ئەوا (مالك ی کوڕی أنس) ئەستێرەیەکە لە ئاسمانی زانست و زانایاندا دەدرەوشێتەوە, کە بە (إمام دار الهجرە) ناسراوە، قوتابییە ژیرەکەی کە (الشافعی) یە دەڵێت: (ئەو (شافیعی)ەی کە یەکێکە لە پێشەوایان، قوتابی (مالك) بووە بە نۆ شەو کتێبی (موطأ) ی ئیمامی (مالك) ی لە بەر کرد) کاتێك ڕۆیشت بۆ لای (مالك) بۆ ئەوەی لە بەر دەستیدا فێری زانست ببێت، ئیمامی (مالك) گوتی: (کاتێك کە (شافعی) بە لەبەر کردنەوە کتێبی (موطأ) ی بۆ خوێندەوە و لە هیچ وشەیەکدا نەوەستا و کێشەی نەبوو): ئەی (شافعی) ... من وا دەبینم کە خوای گەورە ڕوناکییەکی خستووەتە دڵتەوە، تۆیش بە تاریکی سەرپێچی مەیکوژێنەوە)[1]

(شافعی) دەڵێت: هاوڕێتی (مالك) م کرد، جارێکیان پرسیاری لێکرا دەربارەی چل و هەشت مەسەلە کەچی ئیمامی (مالك) بە سی و دوو دانەی گوتی: نازانم.[2]

ئیمامی (شافعی) مامۆستای (ئەحمەدی کوڕی حەنبەل)ە، (ئیسحاق ی کوڕی ڕاهەوەی) دەڵێت: (ئەحمەد) بە منی گوت: ئەی (ئیسحاق) وەرە با کەسێکت پێ نیشان بدەم لە مەککە کە هەرگیز چاوەکانت کەسی وایان نەبینیوە،! (ئیسحاق) گوتی: جا (الشافعی) پێ نیشان دام ! منیش تێڕوانینم لە گەڵدا کرد دەربارەی فیقه کەچی هیچ کەسێکم وەك ئەو نەبینیوە، دەربارەی قورئان تێڕوانینم لە گەڵدا

١ـ ((الداء والدواء)) (١٠٤) و ((إعلام الموقعين)) (٢٥٨/٤).

٢ـ ((تفسير القرطبي)) سورة البقرة آية (٣٢)، و ((التمهيد)) لابن عبدالبر (٧٣/١)، ((و آداب الفتوى)) للنووي (١٦)ط الفكر

کرد کەچی هیچ کەسێکم نەبینیوە لەو زاناتر بێت، دەربارەی فەرموودە تێڕوانینم لە گەڵدا کرد کەچی هیچ کەسێکم نەبینیوە لەو زاناتر بێت، لە گەڵ (شافعی)دا دەربارەی زمان تێڕوانینمان کرد بینیم ئەو ماڵی زمانە، سوێند بە خوا چاوەکانم کەسی نەبینیوە وەك (الشافعی).[١]

ڕۆژێك ئیمامی (الشافعی) لە مەجلیسە پڕ لە زانستەکەیدا دادەنیشێت کەسێك دێت و لە مەسەلەیەکدا پرسیارێکی لێ دەکات، ئەویش بێ دەنگ دەبێت، کابرا دەڵێت: ئایا وەڵام نادەیتەوە؟ کەچی ئەو بێ دەنگە، کابرا دەڵێت: ئایا وەڵام نادەیتەوە ...؟ خوا ڕەحمەت لێ بکات... (شافعی) گوتی: چاوەڕێ دەکەم تاوەکو بزانم ئایا فەزڵ و چاکە لە بێ دەنگیمدایە یان لە قسەکردنمدا؟[٢]

ئەی خودایە ..! بەڕاستی ئێمە لەوپەڕی بوێریداین ... ئێستا وتەی ئەو شاعیرە دێتە گوێمدا کە دەڵێت:

و غیر تقي یأمر الناس بالتقی　　طبیب یداوي الناس والطبیب علیل

واتە: ئەوانەی کە لە خواترس نین فەرمان دەکەنە خەڵکی بە لە خوا ترسان، پزیشکێك چارەسەری خەڵکی دەکات و کەچی پزیشکەکە خۆی نەخۆشە.

إلهـي لا تعـذبني فـإني　　مقـر بالـذي قـد كـان مـنی
فكـم مـن ذلـة لـي في البرايـا　　وأنـت علـي ذو فـضل ومـن
يظـن النـاس بـي خـيرا　　وإني لشر الناس إن لم تعف عنی

واتە: ئەی خودایە سزام مەدە چونکە من، دان بە هەڵەکانی خۆمدا دەنێم، چەندەها جار هەڵەم دەکرد و تێدەکەوتم، تۆ خاوەن فەزڵ و منەتی بە سەرمەوە، خەڵکی گومانی باش بە من دەبەن، بەڵام من خراپترین کەسم ئەگەر تۆ لێم خۆش نەبیت.

١ـ أخرجه ابن عساكر في ((تاريخه)) (٥١ / ٣٢٨ – ٣٣٠).
٢ـ انظر: ((إعلام الموقعين)) (٤/٢١٨)، و ((بدائع الفوائد)) (٣/٧٧٣)، و ((إحياء علوم الدين)) (١/٢٥)، و ((أدب المفتي والمستفتي))لابن الصلاح (١ /١٣).

سوێند به خوا من باسی ئەم بابەتەم نەكرد بۆ ئەوەی وا هەست بكەم خۆم كەسێكی شایستەم، بەڵكو لە دەرگای هەست كردن بە بەرپرسیارییەتی، جا ئەمەیشە بنەمایەكی أصولی دووپاتی دەكاتەوە، ((ئەگەر ئاو نەبوو ئەوا تەیەموم بە خۆڵ بكە))بەڵێ... ئێمە لەوپەڕی پێویستیداین بۆ فێربوون لەكتێبەكەی خوادا و فەرموودەكەی پێغەمبەرﷺ ئەویش بە راستگۆیی و دڵسۆزی و پاڕانەوە و زەلیلی نواندن و دانیشتن لە بەر دەستی زانا لە خواترسەكان، هەر یەكێك لە ئێمە كاتێك بۆ خۆی دانێت بۆ فێربوون، ئەگەر كار و كەسابەتەكەی هەرچی بێت، پلە و پایەكەی هەرچی بێت، رووە كۆمەڵایەتییەكەی هەرچی بێت، دەبێت كاتێك بۆ خۆت دەست نیشان بكەیت بۆ فێربوون دەربارەی خواكەت، دەربارەی پێغەمبەرەكەتﷺ، چونكە خوای گەورە فەرمانی نەكردووەتە پێغەمبەرەكەیﷺ بە داواكردنی زیاتر تەنها لە زانستدا نەبێت، جا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقُل رَّبِّ زِدْنِي عِلْمًا﴾ طـه: ١١٤، واتە: بڵێ: ئەی پەروەردگارم! زانست و زانیاریم زیاد بكە)).

ڕێزداران... نامەوێت چیتر لەمە زیاتر لەسەر نیشانە بچووكەكانی قیامەت بڕۆم بەڵام هەندی نیشانە هەن جووتن لە گەڵ نیشانە گەورەكاندا وەكو دەركەوتنی المهدی – هەروەكو لە پاشاندا باسی دەكەم انشاء الله –هەروەها روخاندنی كەعبە هەروەكو باسی دەكەین و روونی دەكەینەوە، داوا لە خوا دەكەم كە كارە چاكەكانمان لێ وربگرێت

نیشانە گەورەکانی قیامەت

دەرکەوتن و دەرچوونی مەسیحی دەجال

(خروج المسیح الدجال)

بڕوام وایە زۆربەی ئەو نیشانە بچووکانەی پێغەمبەری خواﷺباسی کردوون روویان داوە، جگە لە چەند نیشانەیەکی کەم، لەوانە بۆ نمونە: ئەو نیشانەیەی کە ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى يَحْسِرَ الفرات عن جبل من ذهب يقتتل الناس عليه، فيُقتل من كل مائة تسعة وتسعون، ويقول كل رجل منهم: لعلّي أكون أنا الذي أنجو)(واتە: قیامەت هەڵناسێت تاکو رووباری فورات چیایەکی ئاڵتون ئاشکرا دەکات، لە پێناویدا خەڵکی دەجەنگن و لە هەر سەد کەس نەوەت و نۆ کەسی دەکوژرێت، هەر کەسێك لەوانە دەڵێت: بەڵکو من ئەو کەسەیە بم کە رزگارم دەبێت)).

لە ریوایەتێکی تردا کە لە (صحیح مسلم)[2]دا هاتووە پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((فمن حضره فلا يأخذ منه شيئاً)) واتە: هەر کەسێك ئەگەر ئامادەی بوو ئەوا با هیچی لێ نەبات)).

جا گومان لەوەدا نییە مەبەست لەم چیایە چیایەکی ئاڵتونی راستەقینەیە، ئەوەی کە هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری باسیان کردوە و دەڵێن: گوایە مەبەست لەو ئاڵتونە ئاڵتونی رەشە (واتە: نەوت) ئەوا بەو شێوەیە نییە ! ! من خۆم خوێندومەتەوە لە هەندێ لە هەواڵەکانەوە دووپاتی دەکەنەوە کەوا مانگە

١ـ أخرجه مسلم كتاب ((الفتن و أشراط الساعة)) ، باب ((لا تقوم الساعة حتى يحسر الفرات عن جبل من ذهب)) (٢٨٩٤).

٢ ـ أخرجه مسلم (٣٠/٢٨٩٤).

دەستكردەكان وێنەی چیایەكی ئاڵتونیان گرتوە لە ڕووباری فورات كە دەكەوێتە وڵاتی عێراق، بەڵام ناتوانم ئەوە بسەلمێنم تاكو ئەو باسە ڕوون نەبێتەوە، ئێمە ئێستا لە سەردەمی پەیوەندی و گەیاندندا دەژین، هەموو شتێك لە كاتی خۆیدا دەردەكەوێت، بەڵام هەندێ نیشانە دەمێننەوە كەوا هاوجووت و هاوكاتن لە گەڵ نیشانە گەورەكاندا هەروەكو باسم كرد، لە كاتی خۆیدا ــ إنشاء الله ــ لە گەڵ نیشانەكانی تردا باسی دەكەم.

جا بفەرموون ــ براكانم ــ بۆ ئەوەی نیشانە گەورەكان بناسین كە پێغەمبەری ڕاستگۆﷺ باسی كردوون، ئەو كەسەی كە هەرگیز لە خۆوە قسە ناكات، لە فەرموودەیەكی (صحیح) دا هاتوە كە ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی كردوە لە فەرموودەی (حذیفة ی كوڕی أسید الغفاری)یەوە.. حذیفة دەڵێت: (((أطلع النبيﷺ علينا ونحن نتذاكر، فقال ﷺ: " ما تذاكرون؟" قالوا: نذكر الساعة، قالﷺ " إنها لن تقوم حتى ترون قبلها عشر آيات)) فذكر: الدخان، والدجال، والدابة، وطلوع الشمس من مغربها، ونزول عيسى ابن مريم(عليه السلام)، ويأجوج ومأجوج، وثلاثة خسوف: خسف بالمشرق، وخسف بالمغرب، وخسف بجزيرة العرب، وآخر ذلك نار تخرج من اليمن، تطرد الناس إلى محشرهم)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ بە سەری كردینەوە لە كاتێكدا ئێمە زیكر و یادمان دەكرد، فەرمووی: ــ ئەوە باسی چی دەكەن؟ فەموویان: باسی قیامەت دەكەین، فەرمووی ﷺ: قیامەت هەڵناسێت تا لە پێشیدا (دە) نیشانە نەبینن ئەمجار باسی كرد و فەرمووی: (دوكەڵەكە) و (دەجال) و (زیندەوەرێكی سەیر (دابة)) و (هەڵاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە) و (دابەزینی عیسا ی كوڕی مەریەم(عليه السلام)) و (یەئجوج و مەئجوج) و سێ ڕۆچوون ڕوو دەدات: (ڕۆچوونێك لە ڕۆژهەڵات) و (ڕۆچوونێك لە ڕۆژئاواوە) و (ڕۆچوونێك لە دورگەی عەرەبەوە) و لە كۆتایی ئەوانە ئاگرێك لە یەمەنەوە دەردەچێت خەڵكی ڕادەماڵێت بەرەو مەحشەر)).

---

١ ــ أخرجه مسلم كتاب ((الفتن و أشراط الساعة)) ، باب ((في الآيات التي تكون قبل الساعة)) (٢٩٠١) .

ئەم نیشانە گەورانە لە جێگای تردا بە ریزبەندییەکی جیاواز باسکراوە، ئەو ریزبەندییەی باس کراوە لە فەرموودەکەی پێغەمبەری خوادا ﷺ مەبەست ئەوە نییە کەوا ئەو نیشانانە بەو شێوەیە لە دوای یەك روو دەدەن، چونکە چەند فەرموودەیەکی (صحیح) ی تر هاتوون لەو ریزبەندییەی فەرموودەکەی (حذیفة ی کوڕی أسید الغفاری) جیاوازە کە لە (صحیح مسلم) ریوایەت کراون.

جا لە پاش کۆ کردنەوە لە نێوان هەموو ریوایەتەکان و پەسەندکردنیان بۆمان روون دەبێتەوە - هەروەکو الحافظ ابن حجر[1] - رەحمەتی خوای لێ بێت - و جگە لەو لە ئەهلی زانست و زانیاری باسیان کردوە..کە دەرچوونی دەججال یەکەم نیشانەیە لە نیشانەکان و یەکەم ئایەتی گەورەیە کە بانگەشە دەکات بە گۆڕینی هەموو حاڵ و وەزعی جیهان لە سەر رووی زەویدا و ئەم گۆڕانکارییەی بارودۆخی زەوی کۆتایی بە دابەزینی عیسای کوڕی مەرەیەم دێت (علیە وعلی نبینا أفضل الصلاة والسلام) بە مەبەستی کوشتنی دەججال و دوعا کردن لە (یەئجوج و مەئجوج)، هەروەکو لە پاشاندا باسی دەکەم - إنشاء الله - .

دەرچوونی ڕۆژ لە رۆژئاواوە یەکەم نیشانەی گەورەیە کە بانگەشە دەکات بۆ گۆڕینی گەردوون و جیهانی سەرەوە، (العالم العلوی)، ئەوەش بە دەرکەوتنی زیندەوەرە سەیرەکە (الدابە) کۆتایی پێ دێت و بۆچوونی پەسەندکراو ئەوەیە کە ئەو زیندەوەرە لە هەمان رۆژدا دەردەچێت کە رۆژ لە رۆژئاواوە دەردەچێت، چونکە ئەگەر رۆژ لە رۆژئاواوە دەرچوو - هەروەکو لە پاشاندا باسی دەکەم إنشاء الله - چیتر تەوبەی تەوبەکاران وەرناگیرێت، پاشان ئەو زیندەوەرە لە هەمان رۆژدا دەردەچێت بۆ ئەوەی ئیمانداران بە سیفەتی ئیمانەوە نیشان بکات و بێ باوەڕان بە سیفەتی بێباوەڕییەوە نیشان بکات بە مەبەستی تەواو بوون و یەکلایی کردنەوە و جیاکردنەوە لە نێوان بڕواداران و بێ باوەڕان، و لا حول ولا قوة الا بالله العلي العظیم.

---

١ (فتح الباري) (٣٥٣/١١) بتصرف ط المعرفة .

دەرچوونی دەججال: یەکەم نیشانەیە و یەکەم ئایەتە لە ئایەتە گەورەکان کە بانگەشەی گۆڕانی بارودۆخی جیهان دەکات لە سەر ڕووی زەویدا، بۆیە من بەو کەسانە دەڵێم کە نکۆڵی لەو فەرموودانە دەکەن و ئەوانەی نکۆڵی باس و بوونی دەججال دەکەن و ئەوانەی کە دەڵێن: دەججال تەنها هێمای خراپەکارییە و کەسایەتییەکی راستەقینە نییە ! ! دەڵێم: بە راستی ئەمە پیرۆز راگرتن و پێش خستنی عەقڵە بە سەر دەقە راست و دروستەکاندا.. نابێت ئێمە عەقڵ بکەینە خودایەك و بیپەرستین جگە لە خوا، لێرەدا حەز دەکەم بڵێم: ئێمە لە قەدر و نرخ و پایەی عەقڵ کەم ناکەینەوە بەڵکو روناکی وەحی خوداوەند(سروش) هەرگیز روناکی عەقڵ ناکوژێنێتەوە، بەڵکو پڕ بەرەکەتی دەکات و پاکی دەکاتەوە و بە هێزی دەکات، بە مەرجێك عەقڵ و هەموو بوونەوەر کڕنۆش ببەن بۆ خوای گەورە و میهرەبان، دەبێ عەقڵ داهێنان لەو بوارەدا ئەنجام بدات کەوا لە توانایدا هەیە و خۆی پێی خۆشە، بەڵام ئەگەر هاتوو عەقڵی خۆی کردە خودایەك یان تاغوتێك بۆ ئەوەی حوکم بدات بە سەر دەقە راست و دروستەکاندا و ئەوەی کە عەقڵ پێی رازی بێت پێی رازییە و ئەوەی پێی رازی نەبێت رەدی بکاتەوە ئەوا دینی خوا دەبێتە یارییەك بە دەستی عەقڵی مرۆڤەکانەوە، ئەگینا توخوا پێم بڵێ.. ئایە ئەو دینە کە وەری دەگرین کام دینە؟ ئەو دینەیە کە عەقڵی من پێی رازییە یان ئەو دینەی کە عەقڵی تۆ پێی رازییە؟! ئا بەم شێوەیە دین دەبێتە شتێك بە ویستی خۆمان وەریگرین یان رەدی بکەینەوە! بۆیە بە هیچ شێوەیەك نابێت عەقڵ بکەینە داوەرێك لە بەر دەستی دەقە روون و دروستەکاندا.

علــم العلــيم وعقــل العاقــل اختلفــا	من ذا الذي فيهما قد أحرز الشرفا
العلــم قــال: أنــا أحــرزت غايتــه	والعقـل قـال: أنـا الـرحمن بي عرفـا
فأفــصح العلــم إفــصاحا وقــال لــه	بأينــــا الله في قرآنــــه اتــــصفا
فــأيقن العقــل أن العلــم ســيِّده	فقبـل العقـل رأس العلـم و انـصرفا

واتە: زانستی زانیارێك و عەقڵی هۆشمەندێك بوە جیاوازییان کام لەوان پلە و پایە و شکۆمەندیان بە دەست هێناوە، زانستەکە گوتی: من ئەو مەبەستەیەم بە

دەست هێناوە، عەقڵ گوتی: لە ڕێگای منەوە خەڵکی خودایان ناسیوە

بۆیە زانستەکە بە دەربڕینێك دەریبڕی و گوتی: بە کام لە ئێمە خوای گەورە لە قورئاندا وەصفی خۆی کردوە، بۆیە عەقڵ زانی کەوا زانست گەورەی ئەوە، پاشان عەقڵ سەری زانستی ماچ کرد و بڵاوەیان لێ کرد.

ڕەحمەتی خوا لە (ابن القیم)[1] کاتێك دەفەرموێت:

لا يستقل العقل دون هداية	بالوحي تأصيلا ولا تفصيلا
كالطرف دون النور ليس بمدرك	حتى يراه بكرة و أصيلا
نور النبوة مثل نور الشمس	للعين البصيرة فاتخذه دليلا
فإذا النبوة لم ينلك ضياؤها	فالعقل لا يهديك قط سبيلا
طرق الهدى محدودة إلا على	من أم هذا الوحي والتنزيلا
فإذا عدلت عن الطريق تعمدا	فأعلم بأنك ما أردت وصولا
يا طالبا درك الهدى بالعقل	دون النقل لن تلقى لذاك دليلا

واتە: هەرگیز عەقڵ سەربەخۆ نابێت بە بێ هیدایەت بە وەحی لە بناغەوە و بە دوور و درێژی، وەکو چاوێك بە بێ روناکی نابینێ تاکو بەیانیان و ئێواران تەماشا بکات، روناکی پێغەمبەرایەتی وەك روناکی رۆژە بۆ ئەوەی چاوەکان ببینن بۆیە بیکە رابەرێك، ئەگەر پێغەمبەرایەتی روناکی خۆی پێت نەبەخشی ئەوا عەقڵ بە تەنها هەرگیز بۆ رێگا رێنموییت ناکات، رێگاکانی هیدایەت دیاریکراون تەنها ئەو کەسە نەبێت کە پیشەوای ئەم سرووش و قورئانەیە، ئەگەر بە قەستی لە رێگا لابدەیت ئەوا بزانە کە خۆت نەتویستوە بگەیتە جێ، ئەی داواکاری هیدایەت لە ڕێگای عەقڵەوە بە بێ قورئان و فەرموودە بزانە کە ئەوە هەرگیز نابێتە رابەرت.))

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟ وَٱتَّقُوا۟ ٱللَّهَ إِنَّ ٱللَّهَ شَدِيدُ ٱلْعِقَابِ ﴾(الحشر: ٧) واتە: هەرچی پەیامبەر ﷺ پێی دان

---

١ ((الصواعق المرسلة)) (٣/٩٧٩) ط العاصمة .

وەری بگرن، واتە: ـ بەچی فەرمانی پێ کردن لە هەر شتێکدا ئەوا جێبەجێی بکەن. ڕێیشی لە هەر شتێ لێ گرتن، ئێوەش دەستی لێ هەڵگرن و خۆتان لە خەشم و غەزەبی خوا بپارێزن بە جێبەجێکردنی فەرمانەکانی و وازهێنان لە قەدەغەکراوەکانی بە ڕاستی خوا سەخت تۆڵەیە رقی لە هەر کەسێك گرت رزگاری نابێ)).

جا سوننەتی پێغەمبەرﷺ خۆی لە خۆیدا وەحی خودایە و پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ باسی ئەوەی بۆ کردووین.

هەروەکو (أحمد) و (أبو داود) ریوایەتیان کردوە بە سەنەدێکی (صحیح)[1] لە فەرموودەیەکی (المقدام ی کوڕی معد یکرب)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ألا إني أوتيت الكتاب ومثله معه ، ألا يوشك رجل شبعان على أريكته يقول: عليكم بهذا القرآن فما وجدتم فيه من حلال فأحلوه، وما وجدتم فيه من حرام فحرموه، ألا لا يحل لكم لحم الحمار الأهلي، ولا كل ذي ناب من السبع ولا لقطة معاهد)) واتە: خوای گەورە قورئانی پێ بەخشیوم و هاوشێوەکەی لە گەڵدایە (واتە: سوننەت) خەریکە وای لێ دێت کەسێکی تێر لەسەر قەنەفەکەی دانیشتوە و دەڵێت: دەست بگرن بەم قورئانەوە (واتە: تەنها ئەم قورئانەمان بەسە) ئەوەی حەلاڵ بوو تیایدا بە حەلاڵی بزانن و ئەوەی حەرام بوو تیایدا بە حەرامی بزانن، بزانن کەوا گۆشتی گوێدرێژی ماڵی حەلاڵ نییە بۆتان، لە گەڵ هەموو دڕندەیەکی کەڵپەدار و دۆزراوەی پەیمان پێدراوەکان)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (الترمذي) و (ابن ماجە)[2] ریوایەتیان کردوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((و إنما حرم رسول الله ﷺ كما حرم الله)) واتە: دڵنیابن ئەوەی کە پێغەمبەری خواﷺ حەرامی کردوە هەروەکو ئەوەیە چۆن خوای

---

١ أخرجه أحمد (١٣٠/٤) ، وأبو داود كتاب ((السنة)) ، باب ((في لزوم السنة)) (٤٦٠٤) ، و صححه الشيخ الألباني في ((الصحيحة)) (٢٨٧٠) ، و((صحيح الجامع)) (٢٦٤٣) .

٢ أخرجه الترمذي كتاب ((العلم)) ، باب ((ما نهى عنه أن يقال عند حديث رسول الله ﷺ (٢٦٦٤) وقال : ((حديث حسن غريب من هذا الوجه)) ، وابن ماجه في المقدمة (١٢) ، وأحمد (١٣٢/٤) ، وصححه الشيخ الألباني في ((صحيح سنن الترمذي ، وابن ماجه)) .

گەورە حەرامی کردبێت)).

لە شیرینترین و رازاوەترین قسەکانی ئیمامی (الشوکانی) ئەوەیە کە دەڵێت[1]: ((جێگیر بوونی بە بەڵگەدانانی سوننەت و سەربەخۆ بوونی لە دانانی حوکمە شەرعییەکاندا یەکێکە لە پێویستییە دینییەکان و هیچ کەسێك لەوەدا جیاواز نییە ئیللا کەسێك نەبێ کە لە ئیسلامدا هیچ پشکێکی نەبێت)).

بۆیە هیچ کەسێك ناتوانێت لە قورئان تێبگات بە بێ سوننەت، ئیللا دەبێ بگەڕێینەوە بۆ ئەو کەسەی کە قورئانی بە سەردا دابەزیوە کە ئەویش پێغەمبەری ئەکرەمە ﷺ.

بۆیە دەڵێم: ئەم قۆناغە ـ لە نیشانەکانی قیامەت ـ ناکرێت و نابێت هیچ یاسایەك لەو یاسایانەی کە ئێستا حوکممان دەکەن حوکمی تێدا بکات، چونکە کارەکە جیاواز دەبێت، هەروەها خۆمان بەو ریزبەندییەوە خەریك ناکەین، چونکە ئەگەر نیشانەیەك لە نیشانە گەورەکان دەرکەوێت ئەوا ئەو دوای نیشانەکان بە دوایدا دێن و دەردەکەون هەروەکو خۆشەویست ﷺ باسی کردوە.

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و الحاکم لە (مستدرك)ەکەیدا و جگە لەوان[2] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((الآيات خَرَزات منظومات في سلك، فإن يُقطع السلك يتبع بعضها بعضاً)) واتە: نیشانەکان وەك دەنکەکانن لە دەزوویەکدا هۆنراونەتەوە، ئەگەر دەزوەکە بچڕا ئەوا شوێنی یەکتر دەکەون)).

جا یەکەم نیشانەیەك بانگەشەی گۆڕینی حاڵی سەر زەوی دەکات: دەرچوونی دەججالە.

ئایە دەججال کێیە؟

حەز دەکەم لێرەدا بڵێم: زۆربەی موسڵمانان هیچ شتێك دەربارەی دەججال

---

١ ـ (إرشاد الفحول) (٥٣٠).

٢ ـ أخرجه أحمد (٢/ ٢١٩)، والحاكم (٤/٥٢٠) عن عبدالله بن عمرو، وله شاهدٌ عن أبي هريرة ، أخرجه ابن حبان (٦٨٣٣)، والطبراني في ((الأوسط)) (٤٢٧١) وله شواهد أخرى، صححه بها الألباني في ((الصحيحة)) (١٧٦٢، ٣٢١٠) و ((صحيح الجامع)) (٢٧٥٥).

نازانن، بەڵكو هەندێكیان دەڵێن: ئەمانە هەموو ئەفسانەن! ئێمە وا لە سەردەمی ئەنتەرنێت و ئۆتۆمەداین، برای بەڕێزم... ئەوەش بزانە كە لە نیشانەكانی دەركەوتنی دەججال ئەوەیە خەڵكی واز لە باسكردنی ئەو بهێنن، هەروەها زانایان و بانگەوازكاران لە سەر مینبەرەكان باسی ناكەن[1]، بە ڕاستی ئەم ئوممەتە دەججالیان لە یاد كردوە ئیللا مەگەر كەسانێك نەبێت خوا ڕەحمی پێ كردبێتن.

لێرەدا پرسیارێك دەكرێت: ئایە دەججال مرۆڤە یاخود جنۆكەیە؟ ئایە ئەو مرۆڤێكە لە نەوەكانی ئادەم؟ بەڵێ: ئەو مرۆڤە و ئادەمیزادە!

ئایە بۆ ناونراوە بە(المسیح الدجال)؟

وەڵامەكە ئەوەیە كە پێغەمبەری خواﷺ باسی كردوە ((الدجال ممسوح العین)) واتە: دەججال چاوی سڕاوەتەوە و ڕەش بوەتەوە))، (الدجال): لە داپۆشین و گومڕاكردن و درۆكردنەوە هاتوە، چونكە ئەو حەق و ناحەق تێكەڵ دەكات، ناونراوە (المسیح) نەك (المسیخ) چونكە ئەو گومڕاكەر و درۆزن و خەڵەتێنەری خەڵكییە ئیللا كەسانێك نەبێت كە خوا ڕەحمی پێ كردبێتن.

لەسەر ڕووی زەویدا هیچ فیتنەیەك نییە لەو ڕۆژەوە كە خوای گەورە ئادەمی دروستكردوە تاكو ڕۆژی قیامەت ترسناكتر بێت لە فیتنەی دەججال!!

هەروەكو لە (صحیح البخاری)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (أم سلمە) ی خێزانی پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((استیقظ النبي ﷺ ذات لیلة فقال: ((سبحان الله، ماذا أُنزل اللیلة من الفتن، وماذا فُتح من الخزائن، أیقظوا صواحب الحجر ــ یرید به أزواجه ــ حتی یصلین،فرب كاسیة في الدنیا عاریة في الآخرة)) واتە: شەویكیان پێغەمبەری خواﷺ لە خەو هەستا و فەرمووی: پاكی و بێگەردی بۆ خوا، ئەمشەو

---

١ ـ كما في حديث الصعب بن جثامة أن النبي ﷺ قال : لا يخرج الدجال حتى يذهل الناس عن ذكره ، وحتى تترك الأئمة ذكره على المنابر)) أخرجه عبدالله بن أحمد في ((زوائد المسند)) (٧١/٤) والطبراني في ((مسند الشاميين)) (٩٩٢) وقال الهيثمي في ((المجمع)) (٧/ ٣٣٥) : رواه عبدالله بن أحمد من رواية بقية عن صفوان بن عمرو ، وهي صحيحة ، كما قال ابن معين ، وبقية رجاله ثقات)) ،ذكره الشيخ الألباني في ((قصة المسيح الدجال)) (٣٠) .

٢ـ أخرجه البخاري كتاب ((العلم))، باب (العلم والعظة بالليل) (١١٥) و (٦٢١٨) .

چی شتێك له فیتنـەکان دابـەزیوه، ئایـه چـی شـتێك لـه گەنجینـەکان کراونەتـەوه، خێزانەکانم هەڵسێنن بۆ ئەوەی نوێژ بکـەن، ڕەنگـه کەسـێکی داپۆشـراو لـه دونیـادا رووت بێت له دوارۆژدا)).

مەبەست و بەڵگه له فەرموودەکەدا ئەوەیه: که دەفـەرموێت: ((مـاذا أُنـزل الليلـة من الفتن، وماذا فُتح من الخزائن؟)).

بـەڵکو لـه (صـحیح مـسلم)[1] دا هـاتوه لـه فـەرموودەی (ابـو هريـره)ەوه کـەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((بَادِرُوا بِالأَعْمَال فِتَناً كقطع الليل المظلـم، يـصبح الرجل مؤمناً ويمسي كافراً، أويمسي مؤمنـاً، ويـصبح كـافراً، يبيـع دينـه بعـرض مـن الـدنيا)) واتـه: بـه کـردەوەی چـاکه پێـشبرکێ بکـەن پـێش ئـەوەی تاقیکردنـەوه دابەزێتـه سـەر هـەر یەکێکتانـدا وەکـو پارچـەیەك لـه شـەوەزەنگی تاریـك، کـه ڕۆژ دەبێتەوه کابرا ئیمانداره و کەچی ئێوارەی به سەردا دێت کافر بوه یان کـه ئێـواره دێـت ئیمانـداره و کـاتێ ڕۆژ دەبێتـەوه کـافر بـوه دینەکـەی خـۆی دەفرۆشـێت بـه شتێکی بێ نرخی دونیا)) ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزه.. بمانپارێزه...!!

له (صـحیح مـسلم)[2] دا هـاتوه لـه فـەرموودەی (عبـدالله ی کـوڕی عمـرو)ەوه کـه دەفەرمووێت: ((كنا مع رسول الله ﷺ في سفر فنزلنا منزلاً، فمنا من يصلح خبـاءه، ومنا من ينتضل، ومنـا مـن هـو في جـشره، إذ نـادى منـادي رسـول الله ﷺ: الـصلاة جامعة، فاجتمعنا إلى رسول الله ﷺ، فقال:((إنه لم يكن نبي قبلي إلا كـان حقـا عليـه أن يدل أمته على خير ما يعلمه لهم، وينذرهم شر ما يعلمه لهم، وإن أمتكم هذه جعـل عافيتها في أولها، وسيصيب آخرها بلاء و أمور تنكرونها،وتجيء فتنـة فيرقـق بعـضها بعضا، وتجيء الفتنـة، فيقـول المـؤمن: هـذه مهلكـتي، ثـم تنكـشف، وتجـيء الفتنـة فيقول المؤمن: هذه هذه، فمن أحب أن يزحزح عن النار ويدخل الجنة، فلتأته منيتـه وهو يؤمن بالله واليوم الآخر، وليأت إلى الناس الـذي يحـب أن يـؤتى إليـه)) واتـه: لـه سەفەرێکدا لەگەڵ پێغەمبـەری خـوادا بـووین ﷺ لـه جێگایەکـدا دابـەزین و لامانـدا،

١ـ أخرجه مسلم كتاب ((الإيمان)) باب (الحث على المبادرة بالأعمال قبل تظاهر الفتن)) (١١٨) .

٢ ـ أخرجه مسلم كتاب ((الإمارة)) باب (وجوب الوفاء ببيعة الخلفاء الأول فالأول)) (١٨٤٤) .

تیاماندا هەبوو چادر و خێوەتەکەی چاك دەکرد و تیاماندا هەبوو تیر و رمەکەی چاك دەکرد و تیژی دەکرد و تیاماندا هەبوو وڵاخەکەی دەلەوەڕاند، بانگکارێك لە لایەن پێغەمبەری خوداوەﷺ بانگی کرد و فەرمووی: ((الصلاة جامعة)) بۆیە ئێمەش لە دەور و بەری پێغەمبەری خواﷺ کۆ بووینەوە، پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ فەرمووی: هیچ پێغەمبەرێك لە پێش من نەهاتوە ئیللا لە سەری بوە کە ڕێنمایی ئوممەتەکەی بکاتەوە بۆ هەر چاکەیەك بۆیان کە بیزانێت و ئاگاداریان بکاتەوە لەهەر خراپەیەك بۆیان،کە بیزانێت و ئەم ئوممەتە هێزو رەنگ و بۆی لە سەرەتاکەیدایە و کۆتاییەکەی توشی بەڵا دەبن و توشی چەندەها کێشە دەبن کە ئینکاری لێ دەکەن، فیتنەی وا دێت یەکتری ناسك دەکەنەوە (واتە: هەر فیتنەیەك دێت و ئەوەی پاش ئەو لەو خراپتر و گەورەترە)، فیتنە دێت و کەسی ئیماندار دەڵێت: بە راستی ئەم فیتنەیە بە هەلاکەتما دەبات و لە ناوم دەبات، ئەمجار ئەو فیتنەیەی لەسەر لادەچێت و فیتنەیەکی تر دێت و ئیماندار دەڵێت: ئەمە ئەمە (واتە: ئەمە بە راستی بە هەلاکەتما دەبات) هەر کەسێ دەیەوێ لە ئاگر رزگاری بێت و بچێتە بەهەشتەوە با کاتێ دەمرێت باوەڕی بە خوا و ڕۆژی دوایی هەبێت و بڕوات بۆ لای ئەو کەسانەی کە پێی خۆشە بچێت بۆ لایان))

لەگەڵ ئەوەشدا دەڵێین: هیچ فیتنەیەك نییە لە فیتنەی دەججال ترسناکتر بێت، هەروەکو پێغەمبەرمان ﷺ دەفەرموێت کە لە ((صحیح مسلم))[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (عمران ی کوڕی حصین)ەوە:

((ما بين خلق آدم إلى قيام الساعة أمر أكبر من الدجال)) واتە: هیچ کارێك لە نێوان دروستکردنی ئادەمەوە، تاوەکو هەستانی قیامەت لە دەججال گەورەتر نییە)).

هەروەها ابن ماجه لە (سنن)ەکەیدا و الحاکم لە (مستدرك)ەکەیدا و الطبراني لە (الکبیر)دا و جگە لەوان[2] لە فەرموودەی (أبی أمامه الباهلی)یەوە ڕیوایەتیان کردوە

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٤٦) .

٢ ـ أخرجه ابن ماجة (٤٠٧٧) والحاكم (٨٦٢٠) والطبراني في (الكبير) (١٤٦/٨) وابن أبي عاصم في (الأحاد والمثاني) وسنده ضعيف , وله شواهد صححه بها الشيخ الألباني في ((قصة المسيح الدجال)) و ((صحيح الجامع)) (٧٨٧٥) .

کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إنه لم تكن فتنة في الأرض منذ ذرأ الله ذرية آدم أعظم من فتنة الدجال، و إن الله لم يبعث نبياً إلا حذر أُمته الدجال، وأنا آخر الأنبياء و أنتم آخر الأُمم، وهو خارج فيكم لا محالة و إن يخرج و أنا بين ظهرانيكم فأنا حجيج لكل مسلم، وإن يخرج من بعدي فكل امرئٍ حجيج نفسه، والله خليفتي على كل مسلم)) واتە: بەڕاستی هەر لەو کاتەوە خوای گەورە وەچەی ئادەمی دروست کردوە، لەسەر ڕووی زەویدا هیچ فیتنەو تاقیکردنەوەیەکی گەورەترو سەخت تر لە فیتنەی دەججال نەبوە، خوای گەورە هیچ پێغەمبەرێکی نەناردوە ئیللا ئوممەتەکەی وریا کردۆتەوە لە مەترسی دەججال، من کۆتایی پێغەمبەرانم و ئێوەش کۆتایی ئوممەتانن. کەواتە گومانی تێدا نییە کە دەججال لە ناو ئێوەدا و لە سەردەمی ئێوەدا دەردەکەوێت. ئەگەر لە کاتێکدا دەرکەوێت من لە ناوتاندابم، ئەوە من لەبری هەموو موسوڵمانان بەرەنگاری دەبمەوە و بەڵگەو نیشانە پوچەڵەکانی هەڵدەوەشێنمەوە، بەڵام ئەگەر لە دوای من دەرکەوت ئەوە هەر موسوڵمانە و پارێزگاری لە خۆی دەکات، بەئەندازەی عیلم و یەقینی بە خواو پەیامەکەی لە بەرامبەری دەوەستێت، بەڵام دوای منیش پەروەردگار پارێزەرتان دەبێت)).

بە ڕاستی فەرموودەیەکی زۆر ناسك و نایابە هەرچەندە باسی چەند فیتنەیەکی ترسناکی تێدایە بەڵام لایەنێکی زۆر بەبایەخمان بۆ دەردەخات لە لایەنەکانی سۆز و میهرەبانی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ، بەرانبەر بە ئەم ئوممەتە پیرۆزە.. ئوممەتی یەکتاپەرستی... ئوممەتی (محمدی کوڕی عبدالله) ﷺ بە ڕاستی مەزنترین و پاکترین و ڕێزدارترین ئوممەتە.. دڵنیابن هەروەها بە پیرۆزترین و باشترین ئوممەت دەمێنێتەوە تاکو ڕۆژی دوایی هەرچەندە ئێستا و لەم کاتەدا بە قۆناغی لاوازی و بێهێزیدا تێدەپەڕێت.. داوا لە خوا دەکەم بە جوانترین شێوە بیگێڕێتەوە سەر ڕاستی و عیززەت.. هەرخۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە..

دەڵێم: لە بەر ترسناکی و سامناکی ئەم فیتنەیە پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ بەو پەڕی وردیو ڕوونییەوە بۆی باس کردووین، چونکە فیتنەکە لەوپەڕی ترسناکی و

سامناکیدایە، تاکو وای لێهاتوە و دەتوانین هەر بە بینینی دەججال بە بێ دواکەوتن بیناسینەوە، ئەمەشە کار و ئەرکی زانایانە بۆ گواستنەوەی ئەو زانیاریانە، پێویستە لەسەریان ئەو ڕاستیانە لە پێغەمبەری ئەکرەمەوە ﷺ بۆ ئەم ئوممەتەی باس بکەن لە باسکردنی وەسفی دەججال، ئایە خۆشەویست ﷺ چی فەرموە؟

ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[١] ڕیوایەتیان کردوە لە فەرمودەی (عبدالله ی کوڕی عمر) ەوە دەڵێت: ((قام رسول الله في الناس فأثنى على الله بما هو أهله، ثم ذكر الدجال، فقال: ((إني لأُنذركموه، وما من نبي إلا وقد أنذره قومه، لقد أنذره نوح قومه، ولكن أقول لكم فيه قولا لم يقله نبي لقومه: تعلّموا أنه أعور، وأن الله تبارك و تعالى ليس بأعور)). واتە: پێغەمبەری خوا ﷺ هەستا و وتاری لە ناو خەڵكیدا خوێندەوە، سەرەتا سوپاس و ستایشی خوای پەروەدگاری کرد بەوەی کە خۆی شایستەی ئەو وەسف وسەنایەیە، ئەمجار باسی دەججالی کرد و فەرمووی: ((من ئاگادارتان دەکەمەوە لە دەججال، هیچ پێغەمبەرێك نەهاتوە ئیللا ئوممەتەکەی خۆی لێ ئاگادار کردوەتەوە، نوح پێغەمبەر ﷺ ئاگاداری ئوممەتەکەی کردەوە، بەڵام من شتێك دەربارەی ئەو بە ئێوە دەڵێم کە هیچ پێغەمبەرێك بە ئوممەتەکەی نەگووتوە، بزانن و ئاگاداربن کە دەججال چاوێکی کوێرە، خوای پەروەدگار بە هیچ شێوەیەك کوێر نییە)).

بەرزی و بەڕێزی بۆ خوای پەروەردگار، پاکی و بێگەردی بۆ ئەو لە هەموو لەیەکچوونێك و لەیەکچواندنێك و لە هەر کەم و کووڕیەك، دەججال چاوێکی کوێرە و سڕاوەتەوە و ڕەش کراوەتەوە، (عين طافئة) واتە: ڕوناکی تێدا نەماوە، یان (عين طافية) واتە: عەیبدارە، هەردوو لەو وشانە تەواون.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱللَّهُ نُورُ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ ۚ مَثَلُ نُورِهِۦ كَمِشْكَوٰةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ ۖ ٱلْمِصْبَاحُ فِى زُجَاجَةٍ ۖ ٱلزُّجَاجَةُ كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّىٌّ يُوقَدُ مِن شَجَرَةٍ مُّبَٰرَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَّا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِىٓءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ ۚ نُّورٌ عَلَىٰ نُورٍ ۗ يَهْدِى ٱللَّهُ لِنُورِهِۦ

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٠٥٧) معلقاً ووصله في مواطن (٣٣٣٧ , ٤٤٠٢ , ٧١٢٧) ومسلم (١٦٩/٩٥) .

مَن يَشَآءُۚ وَيَضۡرِبُ ٱللَّهُ ٱلۡأَمۡثَٰلَ لِلنَّاسِۗ وَٱللَّهُ بِكُلِّ شَيۡءٍ عَلِيمٞ ﴾ (النــور: ٣٥) واتە: هەر خوایە نوور و رووناكی ئاسمانەكان و زەوی، نموونەی نوور و رووناكی ئەو خوایە وەك تاقێكە كە چرایەكی گەورەی پرشنگداری پڕ نووری تێدا هەڵكرابێت، چراكەش لە ناو چوار چێوەیەكی پاكی درەوشاوەی شووشەیەكدا بێت، شووشەكەش وەك ئەستێرەیەكی پرشنگدار و گەش بێت، چراكە لە دار (زەیتون) ێكی بە فەڕو بە بەركەوت رۆن و سووتەمەنییەكەی وەربگیرێ، دارەكەشی نە هەمیشە لە بەر خۆرگەیە تا بە درێژایی رۆژ خۆر لێی بدا نە هەمیشەش لە نسار و سێبەردایە تا هەرگیز خۆر لێی نەدات بەڵكو لە شوێنێكدا روابێت خۆرانگەز نەبێ و بە هەمیشەش سەوز و جوان بێت، رۆنەكەشی ئەوەندە پاك و پاكژ بێت نزیك بێت هەر لە خۆیەوە گڕ بگرێ، بە بێ ئەوە ئاگریشی بەركەوێ چونكە زەیتی رەسەن ئەوەندە جوانە كاتێ سەیری ئەكەی دەڵێیت بێ ئەوە ئاگری تخون كەوێ خۆی داگیرسێ كاتێ ئاگریشی ئەگاتێ شۆڵەو روناكیەكەی زیاتر ئەبێت دڵی باوڕەدرانیش ئاوایە بەنوور و رووناكی خوا دائەگیرسێ پێش ئەوە رێنوێنی و شارەزا بكرێ هەر كاتێكیش باسی ئیسلامی بۆ كرا و رێنما بوو ئەوا بە زوویی بەرەو رێگەی راست ئەڕواو هیدایەت ئەبێ، رووناكی لە سەر رووناكی، تاقەكە، چراكە، شووشەكە، زەیتە پاكەكە، ئەمانە هەر هەمووی ئەبنە هۆی زێدە رووناكی و بریقەی چراكە، بێ گومان خوا ویستی لە هەر كەسێك ببێ ئەوا رێنموونی ئەكات بۆ نوور و رووناكی خۆی، خوا هەمیشە بۆ خەڵكی نموونە دێنێتەوە بۆ ئەوەی باشتر و چاكتر تێ بگەن، هەروەها خوا بە هەموو شتێك زانا و ئاگادارە ئەزانێ كێ شایستەی هیدایەتە)).

هەروەها پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت هەروەكو لە ((صـحیح مـسلم))[1] هـاتوە لە فەرموودەی (أبو موسى الأشعري))یەوە: ((إن الله(ﷻ) لا ینـام، ولا ینبغـي لـه أن ینام، یخفض القسط و یرفعه، یرفع إلیه عمل اللیل قبل عمل النهار، وعمل النهار قبل عمل اللیل، حجابه النور، لو كشفه لأحرقت سبحات وجهه ما انتهـى إلیـه بـصره مـن خلقه)) واتە: خوای گەورە هەرگیز ناخـەوێت، شیاو و گونجـاو نییـە ئـەو بخـەوێت،

[1] ـ أخرجه مسلم (١٧٩)

تەرازووی کردەوەکانی مرۆڤ بەرز دەکاتەوە و نزمی دەکاتەوە، کرداری شەوانەی پێش کرداری ڕۆژی بۆ بەرز دەبێتەوە و کرداری ڕۆژانەی پێش شەو بۆ بەرز دەبێتەوە، پەردەکەی زاتی خوا ڕوناکییە، ئەگەر ئەو پەردە لاببات نووری ڕووخساری هەموو دروستکراوانە دەسوتێنێت کە بینایی پێی دەگات (واتە: هەموو بوونەوەر))).

لە جوانترین و ناسکترین شت لەم بابەتەدا خوێندبێتمەوە ئەوەیە کە ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[1] لە فەرمودەی (ابن مسعود)ەوە ڕیوایەتیان کردوە دەڵێت: ((جاء حبر من الأحبار إلى رسول اللهﷺ فقال: يا محمد، إنا نجد: أن الله يجعل السموات على إصبع، والأرضين على إصبع، والشجر على إصبع، والماء والثرى على إصبع، وسائر الخلائق على إصبع، فيقول: أنا الملك، فضحك النبي حتى بدت نواجذه، تصديقا لقول الحبر، ثم قرأ رسول اللهﷺ: ﴿وَمَا قَدَرُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦ وَٱلْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ مَطْوِيَّٰتٌۢ بِيَمِينِهِۦ ۚ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾(الزمر: ٦٧) واتە: زانایەك لە زاناكانی جوولەکە هات بۆ لای پێغەمبەری خواﷺگوتی: ئەی محمد... ئێمە لە کتێبەکانی خۆماندا بینیومانە کە: خوای گەورە هەموو ئاسمانەکان لە سەر پەنجەیەکی دادەنا و زەوی لە سەر پەنجەیەك و دار و درەخت لە سەر پەنجەیەك و ئاو و خاك لە سەر پەنجەیەك و هەموو دروستکراوەکانی تر لە سەر پەنجەیەك، دەڵێت: من پادشام... بۆیە پێغەمبەری خواﷺ پێکەنی تاوەکو ددانەکانی دەرکەوت وەکو پشتگیری کردن و ڕاستکرنەوەی قسەی ئەو زانایە، پاشان پێغەمبەری خواﷺ ئەو ئایەتەی خوێندەوە کە دەفەرموێت: ﴿وَمَا قَدَرُوا۟ ٱللَّهَ حَقَّ قَدْرِهِۦ وَٱلْأَرْضُ جَمِيعًا قَبْضَتُهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ مَطْوِيَّٰتٌۢ بِيَمِينِهِۦ ۚ سُبْحَٰنَهُۥ وَتَعَٰلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ﴾ واتە: ئەوانە وەکو پێویست خوایان نەناسی و ڕێزیان لێ نەگرت، ئەگینا چۆن هاوەڵیان بۆ دادەنا؟ لە ڕۆژی قیامەتدا زەوی هەموو لە ناودەستی ئەودایە و ئاسمانەکانیش پێچراونەتەوە و بە دەستی ڕاستیەوەن، خوا پاك و بڵندە لەو شتانە ئەوان ئەیکەنە هاوبەشی)).

١ـ أخرجه البخاري (٤٨١١) ومسلم (٢٧٨٦) .

تەماشاكەن چۆن پێغەمبەری خواﷺ ئەم مەسەلەیە بە جوانی روون دەكاتەوە.

ئیمـامی (بوخـاری و موسـلیم)[1] لـە فـەرموودەی (أنـس ی كـوڕی مالـك)ەوە ریوایەتیان كردوە كەوا پێغەمبـەری خـواﷺ دەفـەرموێت: ((الـدجال ممـسوح العـين مكتوب بين عينيه كافر)) واتە: دەججال چاوی سراوەتەوە و رەشبوەتەوە و لە نێو دوو چاوەكانیدا نوسراوە كافر)).

لە ریوایەتێكی تردا كە لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتووە كەوا فەرموویەتی: ((كَفَرَ ـ پێغەمبەری خواﷺ پیت بە پیت خوێندییەوە و فەرمووی: ـ ك ف ر))

لە ((صحیح مسلم))[3] دا هـاتووە لـە فـەرموودەی (حذيفـة ی كـوڕی اليمـان)ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی:((مكتوب بين عينيـه كـافر، يقـرؤه كـل مـؤمن كاتب و غير كاتب)).

مەبەستی ئەوەیە كە ئەو وشەیەی لە نێوان هەردوو چاویدایە دەخوێنێتـەوە ئـەو كەسە خوێندەوار بێت یا نەخوێندەوار، چونكە خـوای پـەروەردگار یارمـەتی دەدات بە هۆی باوەڕەكەیەوە بە خوا و پێغەمبەرەكەیﷺ بە خوێندنەوەی ئەو وشەیە كە لە نێوچاوی دەججال دا نوسراوە.

ئەی خودایە.. دڵەكانمان پڕ بكە لە باوەڕ و باوەڕدارمـان بكـە، ئێمـە و ئێـوە لـە هەموو فیتنەیەك بپارێزێت چ فیتنەكە ئاشكرا بێت یان شاراوە.

لە ریوایەتێكی تردا كە لە ((صحیح مسلم))[4] دا هاتوە: ((مكتوب بين عينيه كـافر يقرؤه كل مسلم)) واتە: لە نێوان هەردوو چاویدا نوسراوە كافر و هەموو موسـڵمانێك دەیخوێنێـتەوە)).

براكانم.... رەنگە مرۆڤێـك بتوانێـت هـەموو دونیـا پـڕ بكـات لـە قـسە و هـاوار و نوسین، هەموو دونیا پڕ بكات لە زانست و زانیاری بـەڵام لـە سـەرەمەرگدا ناتوانێـت وشەی یەكتاپەرستی بڵێت: لا اله الا الله.. كەچی لەولاشـەوە پیـاوێكی نەخوێنـدەوار

١ ـ أخرجه البخاري (٧١٣١)و(٧٤٠٨) ومسلم (٢٩٣٣/١٠٣) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٩٣٣/١٠٢) .

٣ ـ أخرجه امسلم (٢٩٣٤/١٠٥) .

٤ ـ أخرجه امسلم (٢٩٣٣/١٠٣) .

لە باوکە باش و چاکەکانمان، دایکێك لە دایکە پاکەکانمان خاوەنی فیترەتێکی پاك لە سەرە مەرگدا دەڵێت: لا اله الا الله، محمد رسول الله.

پزیشکێك لە پزیشکە برینسازە خۆشەویستەکانمان سوێندی بۆ خواردم و گوتی: کابرایەك لە ئەهلی قورئانیان بۆ هێنام بە مەبەستی نەشتەرگەری کردنی، تەمەنی لە حەفتاساڵ تێپەڕیبوو، ڕووی وەکو مانگی چواردە دەدرەوشایەوە، هەموو ریشی سپی و جوان بوو، دەڵێت: بینیم کابرا دەستی بە گریان کرد، پێم گوت: باوکی بەڕێزم... بۆ دەگری لە کاتێکدا تۆ ئەهلی قورئان و کەسێکی دینداری؟ ئەویش پێی گوت: کوڕی شیرینم.. من لە مردن ناترسم، بەڵام من لە بێهۆشکەر (بەنج) دەترسم! ئەویش گوتی: ئایە بۆ لە(بەنج) دەترسیت؟ گوتی: لەوە دەترسم لەو کاتەدا عەقڵم لە دەست بدەم و چیتر نەتوانم ویردی قورئانی ڕۆژانەی خۆم بخوێنم! پێم گوت: ڕۆژانە چەند دەخوێنێت؟ گوتی: هەموو ڕۆژێك پێنج جوزئی قورئان دەخوێنمەوە ـ هەموو هەفتەیەك جارێك قورئان خەتم دەکات ـ پاکی و بێ گەردی بۆ خوا!! پزیشکەکە پێی گوتم:

خوزگەم دەخواست لەو کاتەدا زەوی شەقی ببردایە و منی نوقم بکردایە، کابرایەك تەمەنی لە حەفتا ساڵ زیاترە و دەگری، چونکە لەوە دەترسێت ویردی ڕۆژانەی قورئانی لە دەست دەربچێت، لە کاتێکدا ئەو خەریکی نەشتەرگەرییە! پزیشکەکە گوتی: دەستم کرد بە قسەکردن و پێم گوت:انشاء الله ـ خوای گەورە پایەدارت دەکات، بەردەوام دڵنیام دەکردەوە بە قسەو گوفتاری شیرین، ئەمجار سوێندی بۆ خواردم و گوتی: سوێند بەخوا.. کۆمەڵێك پزیشکم هێناو هەموویانم لەسەر ئەورووداوە کردە شایەت،چونکە من هەرگیز باوەڕم نەدەکرد لەم سەردەمەدا و لە نێو خەڵکیدا شتی وا ڕوو بدات، پێم گوت: چی ڕوویدا؟ پێی گوتم:

کابرا بەوانی گوت: (بەنج)م پێ مەدەن تاکو دەست بە خوێندنەوەی ویردی قورئانی ڕۆژانەکەم دەکەم، کاتێ ئەم کابرایە دەستی بە خوێندنەوەکەی کرد، پزیشکی تایبەت بە(بەنج) هاتە ژوورەوە و بەنجەکەی لێدا، سوێندی بۆ خواردم بە خوا ئەم کابرایە لە خوێندنەوەی قورئان نەبوەوە لە کاتی ئەنجامدانی

نەشتەرگەرییەکەدا و تاکو تەواو بوونی نەشتەرگەرییەکە و بە ئاگا هاتەوە کەچی ئەو بەردەوام قورئانی دەخوێندەوە!! ئایە تاکو ئێستا و لەم سەردەمەدا شتی وات بینیوە لە ناو خەڵکیدا روو بدات؟! بە راستی ئەوە فیترەتی پاك و بێگەردە، ئەو دڵە روناکەیە کە بە روناکی قورئان روناك بوەتەوە.

داوا لە خوا دەکەم دامەزراومان بکا و رێگای راستیمان نیشان بدات و یارمەتیمان بدات و دڵسۆزیمان پێ ببەخشێت.

جا کێشەکە لەوێدا جیاوازە، ئەو باوەڕدارەی کە خوێندەواری نییە ئەوا خوای گەورە یارمەتی دەدات بۆ خوێندنەوەی ئەو وشەیەی نێو چاوانی دەجال کە نوسراوە: کافر...

برا رێزدارەکانم.... بە راستی ئەو فیتنەیە فیتنەیەکی سەختە... هەروەکو چۆن پێغەمبەری خواﷺ وەسفی بۆ کردووین لە فەرموودەیەکی دوور و درێژدا، لە فەرموودەی (النواس ی کوڕی سمعان) ەوە و لە(صحیح مسلم)[١] دا هاتوە: کاتێ کە هاوەڵان پرسیار لە خۆشەویستی خوا دەکەنﷺ دەربارەی ئەو ماوەیەی کە دەجال لە سەر زەویدا دەمێنێتەوە، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((أربعون یوماً)) واتە: چل رۆژ)...واتە: دەجال لە ماوەی ئەو چل رۆژەدا هەموو سەر زەوی دەگەڕێت تەنها هەردوو شاری مەککە و مەدینە نەبێت، دەڵێت: ((یوم کسنة، ویوم کشهر، ویوم کجمعة، وسائر أیامه کأیامکم)).واتە: رۆژێکیان وەکو ساڵێك وایە و رۆژێکیشیان وەکو مانگێکە و رۆژێکی تریشی وەکو هەفتەیەکە، ئەو رۆژەکانی تریش وەك رۆژەکانی ترتانە)).

بەڵام هاوەڵان سەرقاڵی شتێکی ترن ئەویش ئەوەیە... ((قالوا: یا رسول الله، فذلك الیوم الذي کسنة أتکفینا فیه صلاة یوم؟)) واتە: فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺئەو رۆژەی وەکو ساڵێك وایە، ئایا نوێژی تەنها یەك رۆژی تیادا بەسە؟)).

تەماشاکە کێشەو خەمی ئەوان لەو رۆژەدا چییە؟ نوێژە..((قال: لا، اقدروا لە قدره)) واتە: فەرمووی: نەخێر، بەڵکو ئەندازەی بۆ دیاری بکەن)). واتە: چۆن لە

١ ــ أخرجه امسلم (٢٩٣٧) .

هەر بیست و چوار سەعاتێکدا پێنج نوێژ دەکرێت بەهەمان شێوەش لە هەموو بیست و چوار سەعاتێکی ئەو ڕۆژەدا پێنج نوێژ بکەن.

(القاضي عياض)[1] لێرەدا تێبینییەکی هەیە و دەڵێت: ((ئەم حوکمە تایبەتە بە ئەم ڕۆژەوە کە لە لایەن خاوەنی شەریعەتەوە هاتوە ﷺ)).

پاشان هاوەڵان پرسیارێکی تری لێ دەکەن... ((قلنا: يا رسول الله، وما إسراعه في الأرض؟ قال: ((كالغيث استدبرته الريح فيأتي على القوم، فيدعوهم فيؤمنون به، ويستجيبون له، فيأمر السماء فتمطر، والأرض فتنبت)) واتە: فەرموویان: خێراییەکەی لە زەویدا چۆنە؟. (ئێوەش تەماشای ئەو ڕەوانبێژییەی پێغەمبەرەکەن ﷺ فەرمووی: وەکو بارانێکە کە بایەکی لە پشتەوە بێت و پاڵی پێوە بنێ ئەویش دێت بە لای خەڵکانێك و بانگیان دەکات و ئەوانیش باوەڕی پێ دەهێنن، پاشان فەرمان دەکاتە ئاسمان باران ببارێنێت ؛ بۆیە یەکسەر دەبارێت، فەرمان بە زەوی دەکات ڕووەك بڕوێنێت، یەکسەر دەڕوێت)).

بەڵام کەسی باوەڕدار هەموو ئەوانە هیچ لە باوەڕەکەی کەل ناکات، کاریگەری لە سەر نابێت، چونکە نەخشە و پلانێکی هەیە کە پێغەمبەرە دڵسۆزەکەی ﷺ بۆی داڕێژاوە و هەموو بابەتەکانی بۆ باس کردوە، هیچ گومان و دوو دڵی و سەرلێشێوانێکی نییە، هەموو زانیارییەکی هەیە دەربارەی هەموو ڕووداوەکان کە ڕوودەدەن تاکو ڕۆژی دوایی چونکە ئەو باوەڕی بە خوا و پێغەمبەرەکەی هێناوە ﷺ و سوننەتی خوێندوەتەوە و شارەزای بوە، دەزانێت خاوەنی سوننەت چی فەرموە.. ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات ـ دایك و باوك و ڕوحم فیدای بێت ﷺ .

((فيأتي على القوم، فيدعوهم فيؤمنون به، ويستجيبون له، فيأمر السماء فتمطر، والأرض فتنبت، فتروح عليهم سارحتهم أطول ما كانت ذرى، وأسبغه ضروعاً،وأمده خواصر، ثم يأتي القوم، فيدعوهم فيردون عليه قوله)) واتە: بەلای ئاوەدانییەکدا دەڕوات و بانگیان دەکات ئەوانیش ئیمانی پێ دەهێنن و وەڵامی

---

١ ـ مسلم بشرح النووي (٢٩٦/٩) ط الحديث .

دەدەنەوە. ئەویش فەرمان دەکات بە ئاسمان باران ببارێنێت ؛ یەکسەر دەبارێت، فەرمان بە زەوی دەکات ڕوەك بڕوێنێت، یەکسەر دەڕوێت، تاوەکو ئاژەڵەکانیان ئەو ڕۆژە لە لەوەڕگا دەگەڕێننەوە بە تێرترین و قەڵەوترین شێوە، کە کەلەکەیان تێك شکاون و گوانیان پڕ بوون لە شیر لە هەموو ڕۆژێك زیاتر، پاشان بە لای کەمەڵێکی تردا دەڕوات و بانگیان دەکات و ئەوانیش قسەکانی ڕەد دەکەنەوە و بە درۆی دادەنێن)).

بە ڕاستی ئەو کۆمەڵە کۆمەڵی یەکتاپەرست و باوەڕە، ئەو بانگەشە نارەوا و ستەمکار و بێباوەڕییە ڕەد دەکەنەوە ((فینصرف عنهم، فیصبحون ممحلین، لیس بأیدیهم شئ من أموالهم)) واتە: کە بە جێیان دەهێڵێت، هیچ مەڕو ماڵات و ئاژەڵیان نامێنێت و هەمووی دەمرێت و هیچ سەروەت و سامانێك بە دەستیانەوە نامێنێت))

بە ڕاستی فیتنەیەکی ترسناك و سامناکە! بەڵام ئەوە زۆر دوورە و زۆر دوورە لە ئەهلی یەکتاپەرستی و باوەڕەوە چونکە ئەوان هەموو ئەو ڕوداوانە بە باشی دەزانن ((و یمر بالخربة، فیقول لها: أخرجي کنوزك، فتتبعه کنوزها، کیعاسیب النحل، ثم یدعو رجلاً ممتلئاً شبابا، فیضربه بالسیف، فیقطعه جزلتین رمیة الغرض، ثم یدعوه، فیقبل ویتهلل وجهه، یضحك)) واتە: بەلای شوێنێکی وێرانی کاول بوودا دەڕوات و پێی دەڵێت: کەنزو زێڕو زیوو مادده بەهاکانی ناوەوەت فڕێدە دەرەوە، زەویش کەنزەکەی دەخاتە دەرەوە و دەکەونە شوێن دەججال، وەکو کۆمەڵە هەنگ تۆپەڵ و یەك لە دوای یەك لە شوێن شاکەیان دەکەون پاشان بانگی پیاوێکی گەنج دەکات و یەك شمشێری لێدەدات و دەیکاتە دوو لەتەوە، پاشان بانگی دەکات، ئەویش چاك دەبێتەوە و بە دەم پێکەنینەوە دێت بۆ لای)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا هاتوە لە فەرموودەی (أبی سعید الخدری)یەوە دەڵێت: ((فیخرج إلیه یومئذ رجل هو خیر الناس، أو من خیر الناس)) واتە: لەو ڕۆژەدا کابرایەکی بۆ دەردەچێت کە باشترینی خەڵکییە یان لە باشترین کەسە)).

---

١ ـ أخرجه البخاري (١٨٨٢) ومسلم (٢٩٣٨) .

((يخرج الدجال، فيتوجه قبله رجل من المؤمنين، فتلقاه المسالح، مسالح الدجال)) واته: دەججال دەردەچێت، پیاوێکی گەنج لە بڕواداران دەڕوات بەرەو دەججال و پاسەوانە چەکدارەکانی دەججال بەرەو ڕووی دەبنەوە)).

واته: بە چەکەوە، شوێنکەوتوانی دەججال حەفتا هەزار کەسە لە جوولەکەکانی ئەصبەهان، هەروەکو لە ((صحيح مسلم))[1] دا هاتوە. ((فيقولون له: أين تعمد؟ فيقول هذا الرجل المؤمن: أعمد إلى هذا الذي خرج، فيقولون له: أو ما تؤمن بربنا؟ ـ يعنون الدجال ـ فيقول: ما بربنا خفاء، فيقولون: اقتلوه، فيقول بعضهم لبعض: أليس قد نهاكم ربكم ـ يعني: الدجال ـ أن تقتلوا أحداً دونه، فينطلقون به إلى الدجال، فإذا رآه المؤمن قال: يا أيها الناس، هذا الدجال الذي ذكر رسول الله ﷺ ـ)) واته: پێی دەڵێن: بەرەو کوێت مەبەستە؟. کابرای ئیماندار دەڵێت: بەرەو ئەوەی کە دەرکەوتوە (واتە بەرەو دەججال). پێی دەڵێن: ئەوە تۆ ئیمان ناهێنی بە پەروەردگارمان؟. دەڵێت: پەروەردگاری ئێمە ون و نادیار و نەناسراو نییە (ما بِرِبِّنا خَفاءٌ).دەڵێن: بیکوژن. ئەوجار هەندێکیان بە هەندێکیان دەڵێن: ئەی پەروەردگارتان قەدەغەی نەکرد لێتان کە کەس بکوژن بێ ئەو؟. واتە پێش ئاگاداری ئەو؟. ئەو کاتە دەیبەن بۆ لای دەججال، کە دەججالی بینی دەڵێت: ئەی خەڵکینە، شایەتی دەدەم کە ئەمەیە ئەو دەججالەی پێغەمبەر ﷺ بۆی باس کردووین.)) چونکە ئەوەی لە نێوان هەردوو چاویدایە خوێندییەوە و نیشانە و وەصفەکەی پێغەمبەری ﷺ ناسییەوە.

((قال: فيأمر الدجال به، فيشبح، فيقول: خذوه و شجوه، فيوسع ظهره وبطنه ضرباً، قال: فيقول: أوما تؤمن بي؟ قال: فيقول: أنت المسيح الكذاب، قال: فيؤمر به، فيؤشر بالمئشار من مفرقه حتى يفرق بين رجليه ـ قال ـ ثم يمشي الدجال بين القطعتين، ثم يقول له: قم، فيستوي قائماً ـ قال ـ ثم يقول له: أتؤمن بي؟ فيقول: ما ازددت فيك إلا بصيرة،قال: ثم يقول: يا أيها الناس إنه لا يفعل بعدي بأحد من الناس، قال: فيأخذه الدجال ليذبحه، فيجعل ما بين رقبته إلى ترقوته نحاساً، فلا

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٤٤) .

يستطيع إليه سبيلاً، قال: فيأخذ بيديه و رجليه، فيقذف به، فيحسب الناس أنما قذفه إلى النار، و إنما ألقي في الجنة)) واتە: ئەو کاتە دەججال فەرمان دەکات درێژی بکەن بۆ لێدان، پشت و سکی لێك دەکێشنەوە بە لێدان (واتە زۆری لێ دەدەن تا پشتی نەرم دەبێت وەك پێستەیەك بە لێدان لێك دەکشێت و تەخت دەبێت لەگەڵ زەویدا). ئەو کاتە پێی دەڵێت: ئێستا ئیمانم پێ ناهێنیت؟..دەڵێت: تۆ مەسیحی درۆزنیت. ئەو جار فەرمان دەکات و بە مشار لە ناوەڕاستی سەریەوە تا دوو لاقەکانی لێك جیا دەکرێتەوە و دەیکاتە دوو پارچەوە و لێکیان دوور دەخاتەوە، خۆی بە نێوان هەردوو پارچەکەدا دەڕوات، لە دواییشدا بە دوو بەشەکە دەڵێت: هەستەوە. ئەویش دێتەوە یەك و دروست دەبێتەوە و ڕاست دەبێتەوە وەکو جاران. لە پاشان بانگی دەکات، ئەویش بۆ لای دێت بە ڕوویەکی گەشاوەو درەوشاوە پێدەکەنێ، ئەو جار پێی دەڵێت: ئێستا ئیمانم پێ دەهێنیت؟.ئەویش دەڵێت: سوێند بەخوا زیاتر دڵنیاییم بۆ زیاد بوو لە سەر بیروباوەڕی پێشووم سەبارەت بە تۆ، ئەوجار گەنجەکە دەڵێت: ئەی خەڵکینە لە دوای من دەججال ناتوانێ وا لە کەس بکات. دەجالیش دەیگرێت بۆ ئەوەی سەری ببڕێت، بەڵام بە مس لە گەردنی تا ئێسقانی چۆڵەمەی سینگی دەبەسترێت، لەبەر ئەوە توانای سەربڕینی نابێت، دوو دەست و دوو قاچەکانی دەگرێت و فڕێی دەدات، خەڵکی وا حیساب دەکەن کە فڕێی داوەتە ناو ئاگرەوە، بەڵام لە ڕاستی دا فڕێ دراوەتە ناو بەهەشتەوە)).

((قال ﷺ: ((هذا أعظم الناس شهادة عند رب العالمين)) واتە: ئەوە شەهیدییەکەی لە هەموو خەڵکی گەورە ترە لای پەروەردگار)).

لە سەیرترین فەرموودە لە سەر دەججال ئەوەیە کە لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (فاطمة ی کچی قیس)ەوە، دەڵێت: ((((سمعت نداء المنادي ــ منادي رسول الله ــ ينادي: الصلاة جامعة، فخرجت الى المسجد، فصليت مع رسول اللهﷺ فكنت في صف النساء التي تلي ظهور القوم ــ أي صفوف الرجال ــ فلما

---

١ ــ أخرجه مسلم (٢٩٤٢) .

قضى رسول اللهﷺ صلاته، جلس على المنبر وهو يضحك، ثم قال: ((ليلزم كل إنسان مصلاه)) ثم قال: ((أتدرون لم جمعتكم؟)) قالوا: الله ورسوله أعلم، قال: ((إني والله! ما جمعتكم لرغبة ولا لرهبة، ولكن جمعتكم لأن تميماً الداري)) ((كان رجلاً نصرانياً، فجاء فبايع و أسلم)) واتە: گوێم لە بانگەوازکارێکی پێغەمبەری خواﷺ بوو بانگی دەکرد: (الصلاة جامعة)، بۆیە منیش دەرچووم بۆ مزگەوت، لە گەڵ پێغەمبەری خوادا ﷺ نوێژم کرد و منیش لە ریزی ئافرەتان دانیشتبووم کە دەکەوتە پشتەوەی ریزی پیاوانەوە، کاتێ پێغەمبەری خواﷺ لە نوێژەکەی بوەوە، لە سەر مینبەرەکە دانیشت لە کاتێکدا ئەو پێدەکەنی، ئەمجار فەرمووی: با هەرکەسێك لە جێ نوێژەکەی خۆی دانیشێت، ئەمجار فەرمووی: ئایە دەزانن بۆ ئێوەم کۆ کردەوە؟ گوتیان: خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ دەزانن. فەرمووی: سوێند بە خوا من لە بەر هیچ هاندانێك و هیچ ترساندنێك ئێوەم کۆ نەکردوەتەوە، بەڵام لە بەر ئەوەی ئێوەم کۆ کردەوە چونکە (تميم الداري)... (کابرایەکی گاور بوو پاشان بەیعەی بە پێغەمبەری خواﷺ داو موسڵمان بوو).

بە ڕاستی ئەوە جێی شانازییەکی زۆر بەرزە بۆ (تەمیم) کە پێغەمبەری خواﷺ لە ئەوەوە فەرموودە بگێڕێتەوە، ئەمەشە دەبێتە بەڵگەیەك کە دەکرێ و دەبێت کەسێکی باشتر لە کەسی باشەوە شت بگێڕێتەوە.. لێرەدا (تميم الداري) هەواڵێکی پێیە، ئایە ئەو هەواڵە چییە؟ پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ـ

((وحدثني حديثاً وافق الذي كنت أحدثكم عن مسيح الدجال حدثني، أنه ركب في سفينة بحرية، مع ثلاثين رجلاً من لخم وجذام، فلعب بهم الموج شهراً في البحر، ثم أرفئوا ـ أي: ألجأهم ـ إلى جزيرة في البحر حتى مغرب الشمس، فجلسوا في أقرب السفينة، فدخلوا الجزيرة، فلقيتهم دابة أهلب كثير الشعر، لا يدرون ما قبله من دبره، من كثرة الشعرة، فقالوا: ويلك! ما أنتِ؟ فقالت: أنا الجساسة، قالوا: وما الجساسة؟ قالت: أيها القوم، أنطلقوا إلى هذا الرجل في الدير، فإنه إلى خبركم بالأشواق، قال: لما سمت لنا رجلاً فرقنا منها أن تكون شيطانة، فانطلقنا سراعاً حتى دخلنا الدير، فإذا فيه أعظم إنسان رأيناه قط خلقاً، وأشده وثاقاً، مجموعة يداه إلى عنقه، ما بين

ركبتيـه إلى كعبيـه، بالحديـد، قلنـا: ويلـك! مـا أنـت؟ قـال: قـد قـدرتم علـى خـبري، فأخبروني ما أنتم؟ قالوا: نحن أناس مـن العـرب، ركبنـا في سـفينة بحريـة، فـصادفنا البحر حين اغتلم ، فلعب بنـا المـوج شـهراً، ثـم أرفأنـا إلى جزيرتـك هـذه، فجلـسنا في أقربها، فدخلنا الجزيرة، فلقيتنا دابة أهلب كثير الشعر، لا يدرى ما قبله من دبره مـن كثرة الشعر، فقلنا: ويلك! ما أنتِ؟ فقالت: أنا الجساسة. قلنا:: وما الجساسة؟ قالت: أعمدوا إلى هذا الرجل في الدير، فإنه إلى خبركم بالأشواق، فأقبلنا إليك سراعاً و فزعنـا منها، ولم نأمن أن تكون شيطانة، فقال: أخبروني عن نخل بيسان؟قلنا: عن أي شـئ تستخبر؟ قال: أسألكم عن نخلها، هل يثمر؟ قلنا له: نعم، قال: أمـا إنـه يوشـك أن لا تثمر، قال: أخبروني عن بحيرة الطبرية؟ قلنا: عن أي شئ تـستخبر؟ قـال: هـل فيهـا ماء؟ قالوا: هي كثير الماء. قال: أما إن ماءها يوشك أن يـذهب، قـال: أخبرونـي عـن عين زغر؟ قالوا: عن أي شئ تستخبر؟ قال: هل في العين ماء؟ وهل يزرع أهلـها بمـاء العين؟ قلنا له: نعم هي كثيرة الماء، وأهلها يزرعون من مائها، قال: أخبروني عن نبي الأميين ما فعل؟ قالوا: قد خرج من مكة ونزل يثرب، قال: أقاتله العـرب؟ قلنـا: نعـم، قال: كيف صنع بهم؟ فأخبرناه أنه قد ظهر على من يليه من العـرب و أطـاعوه، قـال لهم: قد كان ذلك؟ قلنا: نعم، قال، أمـا إن ذاك خـير لهـم أن يطيعـوه، وإنـي مخـبركم عني: إني أنا المسيح وإني أوشك أن يؤذن لـي في الخـروج، فـأخرج فأسـير في الأرض، فلا أدع قرية إلا هبطتها في أربعين ليلة، غير مكة وطيبة فهما محرمتان علـي كلتاهمـا، كلمـا أردت أن أدخـل واحـدة أو واحـداً منهمـا، اسـتقبلني ملـك بيـده الـسيف صـلتا يصدني عنها، وإن على كل نقب منها ملائكة يحرسونها)) تقول فاطمة بنت قيس: قال رسول الله ﷺ وطعن بمخصرته في المنبر: ((هـذه طيبـة، هـذه طيبـة، هـذه طيبـة ــ يعني المدينة ــ ألا هل كنت حدثتكم ذلك؟)) فقال الناس: نعم، قـال: ((فإنـه أعجـبني حديث تميم أنه وافق الذي كنت أحدثكم عنه...)) تا کۆتایی ئەو ڕیوایەتە.

واتە: قسەیەکی بۆ کـردووم کـە هاوشـێوەی ئەوەیـە کـە مـن بـۆم بـاس کـردوون سەبارەت بە دەجالی یەکچاو، باسی بۆ کردم کە سواری کەشتییەکی دەریایی بوە لە گەڵ سی پیاو لە هۆزی (لخم)و (جذام) مـاوەی مانگێـك شـەپۆلی دەریاکـە گێـژی

داون و یاری پێکردوون، تاوەکوو سەرەنجام پەنایان بردۆتە بەر دوورگەیەك لە دەریاکەدا تا رۆژئاوابوون، لە نزیك کەشتییەکە دانیشتن و پاشان رۆیشتنە ناو دوورگەکەوە، دەعبایەکی تووکنی تیسکنیان پێگەیشت، بە هۆی زۆری تووك و مووی دەعباکەوە پێش و پاشیان لە یەك جیا نەدەکردەوە، ئەوانش دەڵێن: تیابچیت!! تۆ کێیت؟ دەڵێت: من (الجساسه)م، دەڵێن: (الجساسه) چییە؟ دەڵێ: ئەی خەڵکینە.. بڕۆن بۆ لای ئەو پیاوەی لە کۆشکەکەدایە (کەنیسەکە)، چونکە ئەو زۆر تامەزرۆی هەواڵی ئێوەیە، دەڵێ: کاتێ ناوی پیاوی هێنا ترساین لێی جۆرە شەیتانێك بێت، ئێمەش بە پەلە رۆیشتین تاکو چووینە کۆشکەکەوە (کەنیسەکەوە) کە تەماشامان کرد بینیمان زەلامێکی تێدایە کە هەرگیز زەلامی ئاوامان نەدیبوو، لە هەموو کەسێك زلتر و کەتەتر بوو، لە هەموو کەس زیاتر کۆت و بەند و شەتەك درابوو، هەردوو دەستی تا گەردنی، نێوان هەردوو ئەژنۆی تا قوولە پێی بە ئاسن، وتمان: تیابچیت! تۆ کێیت؟ وتی: ئێوە توانیتان بە سەر دەنگ و باسی من ئاشنا بن، پێم بڵێن ئێوە کێن؟ وتیان: ئێمە خەڵکانێکین لە عەرەب، سواری کەشتییەکی دەریایی بووین، گیرۆدەی داوی دەریا بووین لە کاتی هەڵچوونیدا، ماوەی مانگێك شەپۆلی دەریا گێژی داین، پاشان پەنامان هێنا بەرەو لای ئەم دوورگەیەی تۆ، لە نزیکەوە دانیشتین تا چووینە دوورگەکەوە، گیانلەبەرێکی تیسکنی تووکنمان پێگەیشت، لە بەر موو پێش و پاشیمان بۆ لە یەك جیا نەدەکرایەوە وتمان: تیابچیت! تۆ کێیت؟ ئەویش وتی: من (الجساسه). وتمان: (الجساسه) چییە؟ وتی: بڕۆن بۆ لای ئەو پیاوەی لە کۆشکەکەدایە ئەو تامەزرۆی دەنگ و باسی ئێوەیە، ئێمەش بە پەلە هاتین بۆ لای تۆ و زۆر لێی ترساین، لەوە ترساین جۆرە شەیتانێك بیت، ئەویش وتی: خەبەرم بدەنێ سەبارت بە دارەخورماکانی (بیسان) ـ ناوی جێگایەکە خەڵکی شام دەیناسنەوە ـ ، وتمان: لە بارەی چی شتێکەوە پرسیار دەکەیت؟ وتی: پرسیارتان دەربارەی دارەخورماکانی لێ دەکەم داخۆ بەر دەگرێت؟ وتمان: بەڵێ، وتی: بەڵام نزیکە چیتر بەرنەگرێت، وتی: خەبەرم بدەنێ دەربارەی دەریاچەی (الطبرية) وتمان: لە بارەی چی شتێکەوە پرسیار دەکەیت؟

وتـی: ئایـا ئـاوی تیادایـە؟ وتیـان: ئـاوی زۆری لێیـە، وتـی: بـەڵام ئاوەکـە نزیکـە نەمێنێت[1]، وتی: خەبەرم بدەنێ دەربارەی کانیاوی (زغرە)، وتیان: لـە بـارەی چـی شتێکەوە پرسیار دەکەیت؟ وتی: ئایا لەو کانیاوەدا ئاو هەیە؟ ئایا خەڵکەکـەی بـە ئـاوی کانیاوەکـە کـشتوکاڵ دەکـەن؟ وتمـان: بـەڵێ ئـاوی زۆرە، خەڵکەکەشـی کـشتوکاڵی پـێ دەکـەن، وتـی: خەبـەرم بـدەنێ دەربـارەی پێغەمبـەری نەخوێندەوارەکان چی کرد؟ وتیان: لە مەککە دەرچوە و لە (یثرب) نیشتەجێ بوە، وتـی: ئایـا عـەرەب شـەڕیان لـە گـەڵ کـرد، وتمـان: بـەڵێ، وتـی: چـۆنی پێکـردن؟ خەبەرمان پێدا کە سەرکەوتوە بە سەر ئەوانەی لێوەی نزیکن لە عەرەب و ئەوانیش گوێڕایەڵی بوون، پێی وتین: ئەوە بوە؟ وتمان: بەڵێ، وتی: بـزانن چـاکتروایە بۆیـان گوێڕایەڵی ببن ـ واتە: ئەو کابرایە کە بە کۆت زنجیر بەستراوەتەوە وتـی: چـاکتر وایە بۆ عەرەب گوێڕایەڵی ببن ـ منیش خەبەرتان پێدەدەم من کێم: من دەجـالم، نزیکـە مۆڵـەتی دەرچـوونم پـێ بـدرێت و دەرچـم و بـە زەویـدا بـڕۆم هـیچ دێهاتێـك نەهێڵمەوە کە دانەبەزم بۆی لە ماوەی چل شەودا، جگە لە مەککە و (طیبة) نەبێت، چونکە ئەو دوو شارە هەردوکیان لە مـن قەدەغـەکراون، هـەر کاتێـك بمـەوێ بڕۆمـە یـەکێکیان فریـشتەیەك شمـشێرێکی رووتـی بـە دەسـتەوەیە رووم تیـدەکات و بەرهەڵستیم لێدەکات، لـە سـەر هـەر رێگـەوبانێکی فریـشتە وەسـتاون و پاسـەوانی دەکـەن)) فاطمـة ی کـچی قـەیس فـەرمووی: پێغەمبـەری خـواﷺ فـەرمووی ـ لـە کاتێکدا بە داردەستەکەی دەستی دەیدا لـە دوانگەکـە ـ : ئەمـە (طیبـة)یـە، ئەمـە (طیبة)یە، ئەمە (طیبة)یە ـ مەبەستی شـاری مەدینەیـە ـ ئایـا مـن لـەو بـارەوە قسەم بۆ کردوون؟ خەڵکەکـەش وتیـان: بـەڵێ، فـەرمووی: مـن قـسەکەی (تـەمیم)م پێخۆش بوو چونکە هاوشێوەی ئەوە بـوو کـە مـن قـسەم بـۆ کـردن...) تـا کۆتـایی فەرموودەکە.

---

١ ـ هەندێ لە ڕۆژنامە فەرمییەکان بڵاویان کردوەتەوە، لە لاپەرەی یەکەمیدا بڵاویان کردوەتەوە کەوا بە شێوەیەکی زۆر سەیر ئاوی گبریە کەمی کردوە .

بەڕێزان.... لێرەدا پرسیارێکی گرنگ و ترسناك هەیە: دەججال کەی دەفـەوتێ و لەناو دەچێت؟ کەی خوای گەورە فیتنەکەی لە سەر زەویـدا کۆتـایی پـێ دێنێت؟ کێ دەیکوژێت؟ لە کوێ دەکوژرێت؟

لە پێش ئەوەی وەڵامی ئەو پرسیارانە بدەینەوە، چەند خاڵێکی گرنگ پێشکەش دەکەم کە هۆکاری رزگار بوونن لە دەججال و لەو فیتنەیە؟

ئەو شتانەی کە لە فیتنەی دەججال رزگارمان دەکەن:

بۆ ڕزگاربوون لەو فیتنەیە چەند ڕێگا و هەنگاوێك هەیە دەبێ بیکەینە پێشەنگی خۆمان:

ڕێگا و هەنگاوی یەکەم: چەسپاندنی باوەڕ و بتەوکردنی، ئایا من بە ئێوەم نـەگوت کە پێغەمبەری ئەکرەمﷺ فەرموویەتی:((یقرؤه کل مؤمن کاتب وغیر کاتـب)) واتـە: هـەموو ئیمانـدارێك دەیخوێنێـتەوە خوێنـدەوار بێـت یـان نەخوێنـدەوار)) بۆیـە باوەڕەکەت بتەو و دامەزراو بکە، ئەوەشە بزانە باوەڕ تـەنها وشـەیەك نییـە! بـەڵکو ئیمـان بریتییـە لـە: گـوتن بـە زمـان و باوەڕهێنـان بـە دڵ و کـارکردن بـە ئەنـدام و پەلەکانی لەش، تام و چێژێکی تایبەتی خـۆی هەیـە، روناکییـەکی ئاشکرای هەیـە، باوەڕ قەڵایەکی قایمی تۆیە و لە دونیادا دەتپارێزێت، هەروەها لە فیتنـەکانی دونیـا کە ڕوودەدەن و لە فیتنەی دەججال و بەڵکو لـە سـزای نـاو گـۆڕ و لـە دوا رۆژیـشدا دەتپارێزێت، ئای خودایە.. ئیمان چەند بە تام و چێژە!! ئەوەش بزانە کەوا ئیمان زیاد دەکات بە گوێڕایەڵی و کەم دەکات بە سەرپێچی، بۆیە برای خۆشەویستم دڵـت بە گوێڕایەڵی و ئیمانەوە گۆش بکە و لە ژینگەی ئیمانەوە خۆت نزیـك بکـەرەوە بـۆ ئەوەی ئیمان لە دڵەکەتدا زیاد بکات، لە ژینگـەی سەرپێـچی خـۆت بـە دوور بگـرە، چونکە ئیمان لە دڵەکاندا بە هۆی سەرپێچی کردنـەوە کـەم دەکـەن، ئـەوەش بـاش بزانن یەکێکیان دەبێ ئەویتر دەرکاتە دەرەوە لە دڵەکاندا، ولا حول ولا قوة الا بالله.

ڕێگای دووەم: سەقامگیربوون و دامەزراوبوون لە سەر دینی خوا و باوەڕ، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسۡتَقَٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيۡهِمُ

ٱلْمَلَٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُوا۟ وَلَا تَحْزَنُوا۟ وَأَبْشِرُوا۟ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٣٠﴾ نَحْنُ أَوْلِيَآؤُكُمْ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِى ٱلْءَاخِرَةِ ۖ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَشْتَهِىٓ أَنفُسُكُمْ وَلَكُمْ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴿٣١﴾ نُزُلًا مِّنْ غَفُورٍ رَّحِيمٍ ﴿٣٢﴾ ﴾ (فصلت) واتە: بێ گومان ئەو کەسانەش فەرموویان: پەروەردگارمان خوایە پاشان خۆیان ڕاست کردبووییەوە، واتە: زۆر بە مەحکەمی لە سەر یەکتاپەرستی وەستان و بە هیچ لایەکدا لایان نەدا، کاتێ مردن، لە گۆڕدا لە کاتی زیندووبوونەوەدا فریشتەکان دائەبەزنە لایان و پێیان دەڵێن: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان – پاش خۆتان – دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە (٣٠) ئێمە لە ژیانی دونیادا دۆستان بووین، لە پاشەڕۆژێشدا دۆستان دەبین و لەوێ نەفستان چ بخوازێ ئامادەیە بۆتان و هەرچیش بخوازن لە بەهەشتدا بۆتان هەیە.(٣١) ئەم مێوانداریەش، میوانداری و پەزێراییەکە لە لایەن پەروەردگارێکی گوناهپۆشی بەبەزەییەوە(٣٢).))

لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (النواس ی کوڕی سمعان)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من أدركه منكم فليقرأ عليه فواتح سورة الكهف)) واتە: هەر کەسێك لە ئێوە تووشی بوو، ئەوە با ئایەتەکانی سەرەتای سورەتی (الكهف)ی بەسەردا بخوێنێتەوە)).

هەروەها لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرمووودەی (أبي الدرداء)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من حفظ عشر آيات من أول سورة الكهف، عصم من الدجال)) واتە: هەرکەسێك دە ئایەتی سەرەتای سورەتی (الكهف) لە بەر بکات ئەوا لە فیتنەی دەجال پارێزراو دەبێت)).

ئەوەش بزانە کەوا ریوایەتی روون و ئاشکرا هەن دەڵێت: دە ئایەتی کۆتایی سورەتی (الكهف)ە، بەلام من دەڵێم: چی زیانێکی هەیە ئەگەر تۆ هەموو

---

١ – أخرجه مسلم (٢٩٣٧) .

٢ – أخرجه مسلم (٨٠٩) .

سورەتەکە لەبەر بکەیت؟ ئەوە فیتنەیەکە و پێویستی بە خۆپاراستن هەیە، بۆیە هەر ئێستا دانیشە دەست بە لەبەر کردنی ئەو سورەتە بکە، ئای چەند سورەتێکی جوان و مانادار و ناسکە!! سورەتی(الکهف) لەبەربکە تاکو خوای گەورە لە فیتنەی دەججال بتپارێزێت، موژدە بۆئەو کەسەی کە نیشتەجێی شاری مەککەیە و موژدە بۆ ئەو کەسەی نیشتەجێی شاری مەدینەیە، چونکە دەججال بە فەزڵی خوا ناتوانێت بچێتە ناو ئەو دوو شارەوە، هەروەکو پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ فەرموویەتی.

ڕێزداران... کێ دەججال دەکوژێت و لە کوێ دەکوژرێت؟

ئەم باسەو چەند باسێکی تر لە بەشی داهاتوودا باس دەکەین ـ انشاء الله ـ، هەرگیز ئەوەتان لە بیر نەچێت لە هەموو نوێژێکدا و بە دڵێکی پاکەوە پەنا بگرن بە خوا لە فیتنەی دەججال، پێغەمبەری خوا ﷺ هاوەڵانی فێری ئەو دوعایە دەکرد هەروەکو چۆن فێری سورەتەکانی قورئانی دەکردن.

لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((اللهم إنا نعوذ بك من عذاب جهنم، وأعوذ بك من عذاب القبر، وأعوذ بك من فتنة المسيح الدجال، وأعوذ بك من فتنة المحيا و الممات)) واتە: خودایە پەنات پێ دەگرم لە سزای دۆزەخ و پەنات پێ دەگرم لە سزای گۆڕ و پەنات پێ دەگرم لە فیتنەی مەسیحی دەججال و پەنات پێ دەگرم لە ئاشوبەی ژیان و مردن).

---

١ ـ أخرجه مسلم (٥٩٠) وانظر صحيح البخاري (٨٣٢) ومسلم (٥٨٩).

دابەزینی پێغەمبەرعیسی ﷺ و کوشتنی دەجال

(نزول عیسى ومقتل الدجال)

دەجال لە ماوەی چل شەودا هەموو سەر زەوی دەگەڕێت و تەنها خەڵکی نەفام تووشی فیتنەکەی دەبن، خوای پەروەردگار هیچ کەسێك لەو فیتنەیە دەرباز ناکات تەنها خاوەن باوەڕ و یەکتاپەرستان نەبێت، ئەو کەسانەی کە باوەڕی تەواویان هێناوە بە پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ، بە باشی لە قورئان و سوننەت و فیقهی ئەم قۆناغە تێگەیشتوون، دوور لەو تیورانەی کە نە لە قورئان و نە لە سوننەتەوە هیچ بەڵگەیەکیان نییە، ترسناکترین فیتنە کە مرۆڤایەتی و سەر زەوی ناسیویانە لە ئادەمەوە تاکو رۆژی دوایی فیتنەی دەجالە، لەم فیتنە سەختەدا خوای پەروەدگار بە رەحم و سۆزی خۆی ئەهلی باوەڕ لەسەر زەویدا دەپارێزێت، خوای گەورە یەکتاپەرستە راستگۆکان دەپارێزێت، ئەوانەی کە شوێنکەوتەی پێغەمبەری خوانﷺ، خوای گەورە ئەو ئیماندارە پاکانە دەپارێزێت و رزگاریان دەکات بە دابەزینی عیسای کوڕی مەریەم (على نبينا وعليه أفضل الصلاة والسلام).

بیر بکەرەوە لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ کە(النواس ی کوڕی سمعان) ریوایەتی کردوە و لە بەشی رابوردودا بە درێژی باسم کرد، جارێکی تر دەگەڕێمەوە بۆ باسی ئەو فەرموودەیە لە باسی (یەئجوج و مەئجوج) دا (إنشاء الله)، پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((فبينما هو كذلك إذ بعث الله المسيح ابن مريمﷺ)) واتە: لە کاتێکدا دەجال بەو شێوەیەیە لەو کاتەدا خوای گەورە (عیسی)ی کوڕی مەریەمﷺ رەوانە دەکات)).

لە کوێوە دادەبەزێت؟ لە ئاسمانەوە، دابەزێنی عیساﷺ یەکێکە لە نیشانە گەورەکانی قیامەت، خوای گەورە دەفەرموێت ـ لە کاتێکدا وەڵامی جولەکەکان دەداتەوە، ئەوانەی بانگەشەی ئەوەیان دەکرد گوایە (عیسای کوڕی مەریەم) (ﷺ)

یان کوشتوە ـ: ـ

﴿وَقَوۡلِهِمۡ إِنَّا قَتَلۡنَا ٱلۡمَسِيحَ عِيسَى ٱبۡنَ مَرۡيَمَ رَسُولَ ٱللَّهِ وَمَا قَتَلُوهُ وَمَا صَلَبُوهُ وَلَٰكِن شُبِّهَ لَهُمۡۚ وَإِنَّ ٱلَّذِينَ ٱخۡتَلَفُواْ فِيهِ لَفِي شَكّٖ مِّنۡهُۚ مَا لَهُم بِهِۦ مِنۡ عِلۡمٍ إِلَّا ٱتِّبَاعَ ٱلظَّنِّۚ وَمَا قَتَلُوهُ يَقِينَۢا ﴿١٥٧﴾ بَل رَّفَعَهُ ٱللَّهُ إِلَيۡهِۚ وَكَانَ ٱللَّهُ عَزِيزًا حَكِيمٗا ﴿١٥٨﴾ وَإِن مِّنۡ أَهۡلِ ٱلۡكِتَٰبِ إِلَّا لَيُؤۡمِنَنَّ بِهِۦ قَبۡلَ مَوۡتِهِۦ﴾(النساء) واتە:..... ئەو بوختانە گەورەیەی بۆ خاتوو (مەریەم) کردیان، گوایا زینای کردبێت!(١٥٦) لە بەر ئەوەش کە دەیانگوت: ئێمە عیسای کوڕی مەریەممانعليه السلام کوشت ـ کە پێغەمبەری خوایە، خوای گەورە بە درۆیان دەخاتەوە و دەفەرمووێ: کەچی نە توانییان بیکوژن و نە توانیشیان لە سێدارەی بدەن وەکو خۆیان کردیانە هەرا، بەڵکو سەریان لێ تێکچوو بوو، پیاوێکیان دیت لە شێوە و روخساردا وایان زانی(عیسا)یە و لە سێدارەیان دا، ئەوانەی دەربارەی ئەو کێشەیانە لە دوو دڵی دان، هیچ زانستییەکیان بەوە نییە، جگە لە شوێنکەوتی گومان نەبێ، بۆیە دەفەرمووێ: بە یەقین و بێ گومان نەیانکوشتوە.(١٥٧) بەڵکو خوایگەورە بەرەو خۆی بەرزی کردەوە، خواش هەمیشەو بەردەوام بەدەستەڵات و کارزانە، خۆی دەزانێ چی دەکات، هەرکەسێك پەنای پێ برد، دەیپارێزێ و سەری دەخات.(١٥٨) کاتێ عیسا لە ئاسمان دێتە خوارێ گشت خاوەن کتێبەکان بەر لە مەرگی عیساعليه السلام بڕوای پێ دێنن....(١٥٩).))

ابن عباس[١] دەفەرموێت: ((واتە: لە پێش مردنی عیسا) (على نبينا وعليـه أفـضل الصلاة والسلام)

کەواتە ئایا چی دەڵێیت دەربارەی ئەو قسەیەی خوای گەورە کە دەربارەی عیساعليه السلام فەرموویەتی: ﴿ إِذۡ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَىٰٓ إِنِّي مُتَوَفِّيكَ وَرَافِعُكَ إِلَيَّ وَمُطَهِّرُكَ مِنَ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَجَاعِلُ ٱلَّذِينَ ٱتَّبَعُوكَ فَوۡقَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ إِلَىٰ يَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِۖ ثُمَّ إِلَيَّ مَرۡجِعُكُمۡ فَأَحۡكُمُ بَيۡنَكُمۡ فِيمَا كُنتُمۡ فِيهِ تَخۡتَلِفُونَ ﴾ (آل عمران: ٥٥) واتە:

١ ـ أخرجه ابن جرير الطبري في التفسير (١٠٧٩٤) و (١٠٨٠٧) , وابن أبي حاتم (٦٢٥٤)

ئەوەبوو خوای گەورە فەرمووی: ئەی عیساﷺ! بە ڕاستی من دەتبەمەوە بۆ لای خۆم و هەتا رۆژێ ئەتگەیەنمە كاتی دیارییكراوی ئاسایی بۆ ژیانت دەمێنیٚ و ئەوسا ئەتمرێنم، واتە: ئێستا بەر لە هاتنی كۆتایی ژیانت ناهێڵم ئەوانە بتكوژن و بمریت وە لە لای خۆیشم جێی بەرزت دەبیٚ و سەرت دەخەم بۆ ئاسمان بۆ لای خۆم، لە بەدكاری ئەوانە كە باوەڕیان نەهێناوە پاكت دەكەمەوە واتە: رزگارت دەبیٚ و ناهێڵم زیانت پیٚ بگەیەنن وە ئەوانەش وا شوێنكەوتەی تۆ بوون و خاوەنی باوەڕ بوون، تا رۆژی قیامەت ئەگەر بە ڕاستی لێی بنەون زاڵیان ئەكەم بە سەر بیٚ باوەڕان و دوژمنانیاندا لە پاشان هەمووتان هەر بۆ لای خۆم دێنەوە، ئینجا منیش بەراست و دروست گێرە و كێشەی نێوانتان سەبارەت بە كاروباری عیساﷺ بە دادپەروەرانە دەبڕمەوە)).

جـا لـە ئایەتەكـەدا خـوای پـەروەردگار دەفـەرموێت: ﴿ إِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَـٰعِيسَىٰٓ إِنِّى مُتَوَفِّيكَ ﴾ ئەوە مانای چییە؟

بزانە كە مانای (الوفاة) تەنها مردن ناگەیەنێت لە گەڵ بەڵگەیەكی پێكەوەبەنـدی سەربەخۆ و جیاوازدا نەبێت، هەروەكو چۆن هەموو نوسەرانی تەفسیر فەرموویانـە: رەنگـە جـاری وا هـەبێت باسـی (الوفـاة) بكرێـت و مەبەسـتی مـردن نـەبێت، بـەڵكو مەبەستی مردنی بچووك بێت ـ واتە خەوتن ـ بە باشی بـیر لـەو ئایەتـەی خـوای گەورە بكـەرەوە كـە دەفـەرموێت: ﴿وَهُوَ ٱلَّذِى يَتَوَفَّىٰكُم بِٱلَّيْلِ وَيَعْلَمُ مَا جَرَحْتُم بِٱلنَّهَارِ ﴾(الأنعام: ٦٠) واتە: هەر ئەو خوایە كە بە شەودا دەتانخەوێنیٚ و هەستان لیٚ دەسێنیٚ و بە رۆژیشدا هەر تاوانیٚ بكەن پێی دەزانـیٚ......)) مەبەسـت لـە (الوفـاة) لەو ئایەتە پیرۆزەدا: خەوتنە.

پێغەمبەری خواﷺ هەر كاتیٚ لـە خـەو هەڵدەستا دەیفـەرموو: ((الحمـد لله الـذي أحيانا بعد ما أماتنا وإليه النشور))[1] واتـە: سوپاس بۆ ئەو خوایەی كە ژیاندینییـەوە پاش ئەوەی مراندینی، زیندووبوونەوەش هەر بۆ لای ئەوە)) كەواتە خەوتن خۆی لە

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٣١٢)

خۆیدا مردنێکی بچووکە.

جا خوای گەورە خەوتنێکی دا بە سەر پێغەمبەرەکەی خۆیدا عیسا ﷺ، پاشان بۆ لای خۆی بەرزی کردەوە بۆ ئەوەی ڕزگاری بکات لە پلانی ئەوانەی ویستیان بیکوژن، ئەو کابرایەی کە جێگەکەی عیسای بە جولەکەکان نیشان دا خوای گەورە هێنایە سەر شێوەی عیسا ﷺ و بە ئەوی شوبهاند و ئەوانیش ئەویان کوشت، پاشان خوای گەورە عیسای ﷺ بەرز کردەوە، بۆ ئەوەی خوای پەروەردگار لە دوارۆژدا دایبەزێنێت و بیکاتە نیشانەیەك لە نیشانە گەورەکانی قیامەت، کە پێغەمبەری خوا ﷺ باسی کردوە، ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات.

جا پێغەمبەری خوا ﷺ تەنانەت باس و وەسفی ئەو جل و بەرگەی کردوە کە عیسا پێوەی دادەبەزێت، هەروەها باسی ئەو جێگەیەی کردوە کە تێیدا دادەبەزێت، سوێند بە خوا ئەو جێگەیە بەو شێوەیە نەناسراوە لەو کاتەی کە ئەو تێیدا باسی کردوە!

چی دەڵێیت!؟

پێت دەڵێم: ئەو جێگەیەی کە پێغەمبەری خوا ﷺ باسی کردوە و دیاری کردوە بۆ دابەزینی عیسا ﷺ لە سەردەمی خۆیدا ﷺ بەو ناوەوە نەناسراوە!!

کەواتە، پێغەمبەری خوا ﷺ چی فەرموە؟

ئیمامی (مسلم)[1] ڕیوایەتی کردوە لە فەرموودەی (النواس ی کوڕی سمعان)ەوە لە فەرمودەیەکی درێژدا و تێیدا هاتوە: ((فينزل عند المنارة البيضاء شرقي دمشق بين مهرودتين)) واتە: لەو کاتەدا (عیسی)ی کوڕی مەریەم ﷺ لە ئاسمانەوە دادەبەزێت بۆ لای منارە سپییەکەی ڕۆژهەڵاتی (دیمەشق) لە دوو پۆشاکی ڕەنگ کراودا بە وەرسی زەعفەران))، لە ڕیوایەتێکی تردا هاتوە[2]: ((بين ثوبين ممصرين)) واتە: دوو پۆشاك ڕەنگەکەی بەرەو ڕەنگی زەرد دەڕوانێ کە ئێمە پێی دەڵێین: (بێجی)، ئەمە وەسفی ئەو پۆشاکەیە کە عیسای ﷺ پێوە دادەبەزێت، ئەو

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٣٧) .

٢ ـ (صحيح ابن حبان) (٦٨٢١) وصححه الشيخ شعيب على شرط مسلم .

فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺکە دەفەرموێت: ((فینزل عند المنارة البیضاء شرقي دمشق)) لە سەردەمی پێغەمبەری خواداﷺو لەو جێگەیە مەنارەی سپی نەبوە، بەڵام ئێستا هەیە لە مزگەوتی (الدمشقی)یە لە سوریا، لە ساڵی (٧٤١) ی کۆچی[1] بە بەردی سپی نۆژەن کرایەوە، لە پاش تێپەڕ بوونی چەند سەدەیەکی دوور و درێژ لە فەرموودەکەی پێغەمبەرﷺ.

﴿ وَمَا يَنطِقُ عَنِ الْهَوَىٰ (٣) إِنْ هُوَ إِلَّا وَحْيٌ يُوحَىٰ (٤) ﴾ (النجم)

((واضعا كفيه على أجنحة ملكين إذا طأطأ رأسه قطر وإذا رفعه تحدر منه جمان كاللؤلؤ)) واتە: دوو لەپە دەستەکانی لەسەر باڵی دوو مەلائیکە داناوە کە سەر بەرز کاتەوە و نەوی بکات، دڵۆپە ئاوی سافی لە شێوەی دەنکە زیوی شێوە مرواری لێ دەتکێت)).

لەگەڵ مندا بیر لەو فەرموودەیە بکەرەوە چونکە تۆ قسەیەکی زۆر ترسناک دەخوێنیتەوە، ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[2] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أبو هریرە)ەوە کەوا پێغەمبەری ئەکرەمﷺفەرموویەتی: ((کیف أنتم إذا نزل ابن مریمعليه السلامفیکم و إمامکم منکم؟)) واتە: ئاخۆ دەبێت حاڵتان چۆن بێت کاتێك کە عیسای کوڕی مەریەمعليه السلام دادەبەزێتەوە ناوتان لە کاتێکدا پێشەواکەتان لە خۆتانە؟!)).

براکانم.. وەرن پێکەوە هەندێك لە گەڵ ئەم پێشەوایەدا بوەستین بۆ ئەوەی بیناسین و پاشان دەگەرێینەوە بۆ لای عیسای کوڕی مەریەمعليه السلام؟

گوتمان: دەجال لە سەر زەویدا بوونی هەیە و مەوجودە، فیتنەکەش روویداوە، خوای گەورە عیسایعليه السلامرەوانە کردوە و زانیمان چی لە بەر کردوە و لە کوێ دادەبەزێت، پاشان عیساعليه السلام بەرەو (بیت المقدس) دەڕوات ، چونکە زۆربەی داستانەکان لەو جێگەیە روودەدەن لە ناوەڕاستی وڵاتی شام، عیسای کوڕی

---

١ ـ في عهد الحافظ ابن كثير , كما قال – رحمه الله تعالى – وغيره من المؤرخين ومن المحققين من علماء الاسلام والمسلمين .

٢ ـ أخرجه البخاري (٣٤٤٩) ومسلم (١٥٥/٢٤٤) .

مەرەیەم ﷺ بەرەو لای دەججال دەڕوات كە لە (بیت المقدس)ە بە مەبەستی كوشتنی ئەو، بەڵام لە پێش ئەوەی بگاتە ئەویَ چەند ڕووداوێكی ترسناك ڕوویداوە: ئەو ڕووداوانە چین؟

لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (جابر ی كوڕی عبدالله)وە دەڵێت: پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی: ((لا تزال طائفة من أمتي يقاتلون على الحق ظاهرين إلى يوم القيامة، فينزل عيسى ابن مريم، فيقول أميرهم)) واتە:بەردەوام كۆمەڵێك لە ئوممەتەكەم لە سەر حەق سەركەوتوانە دەجەنگن تا ڕۆژی قیامەت، عیسا ی كوڕی مەریەم ﷺ دادەبەزێت و فەرمانڕەواكەیان پێی دەڵێت:..) واتە: فەرمانڕەوای ئەو كۆمەڵە دیارە كە لە سەر حەق و ڕاستین تا قیامەت، كاتێك ئەو فەرمانڕەوا ئیماندارە عیسا ﷺ دەبینێت یەكسەر دەیناسێتەوە ((فيقول أميرهم، تعال صل لنا)) فيقول عيسى ﷺ: ((إن بعضكم أمراء بعض تكرمة الله لهذه الأمة)) واتە: فەرمانڕەواكەیان پێی دەڵێت: وەرە پێش نوێژیمان بۆ بكە، عیسا ﷺ یش دەڵێت: نا، بە ڕاستی ئێوە هەندێكتان فەرمانڕەوان بەسەر هەندێكی ترتانەوە ئەمە ڕێزێكی خواییە لەم ئوممەتە ناوێتی)).

واتە: كەرامەت و ڕێزێكە لە خوای پەروەردگارەوە بۆ ئوممەتی محمد ﷺ.

ئایە ئەم پێشەوا و ئەمیرە كێیە؟

براكانم... سوننەت هەرگیز دژی یەكتر نین، چونكە حەق و ڕاستی لە یەك جێگەوە سەرچاوە دەگرن، (الحارث ی كوڕی أبی أسامە) لە (مسند)[2] ەكەیدا بە سەنەدێكی (صحیح) ریوایەتی كردوە لە فەرموودەی (جابر ی كوڕی عبدالله)وە كەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمویەتی: ((فيقول أميرهم المهدي: تعال صل لنا)) فيقول عيسى: ((لا، إن بعضكم أمير بعض تكرمة الله لهذه الأمة)) واتە: فەرمانڕەواكەیان كە (المهدی)یە پێی دەڵێت: وەرە پێش نوێژیمان بۆ بكە، پێغەمبەرعیسا ﷺ دەفەرموێت: نا، بە ڕاستی ئێوە هەندێكتان فەرمانڕەوان بە سەر هەندێكی

---

١ ـ أخرجه مسلم (١٥٦) .

٢ ـ أخرجه الحارث كما في (المنار المنيف) لابن القيم (٩٤) وقال : وهذا إسناد جيد .

ترتانەوە، ئەمە ڕێزێکی خواییە لەم ئوممەتە ناوێتی))

جا ئەم (المهدی) یە کێیە و چیرۆك و باسەکەی چییە؟

پێش ئەوەی باسی ئەو پیاوە بکەم دەڵێم: هەندێ کەس شوێنی بۆچوونەکانی (ابن خلدون) کەوتوون کە دەڵێت: ((لەو فەرموودانەی کە دەربارەی (المهدی) هاتوون کەمێکی بە تەواوی گەیشتووە پێمان، بەڵکو زۆر کەم)) بەم شێوەیە ابن خلدون[1] باسی کردوە.

منیش دەڵێم: تەنانەت ئەگەر قسە و بۆچوونەکانی (ابن خلدون) وەرگرین و هیچ فەرموودەیەکی (صحیح)مان پێ نەگەیشتبێت تەنها یەك فەرموودە نەبێت ئەوا پێویست دەبوو لە سەرمان شوێنی بکەوین و وەریبگرین، ئەگینا ئەوا دەبووینە ئەو کەسانەی فەرمانەکانی خوایان ڕەد کردوەتەوە. هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ وَمَا نَهَىٰكُمْ عَنْهُ فَٱنتَهُوا۟﴾ (الحشر: ٧)واتە: هەرچی پەیامبەرﷺ پێی دان وەری بگرن، واتە: ـ بەچی فەرمانی پێ کردن بیکەن، ڕێیشی لە هەر شتێ لێ گرتن ئێوەش دەستی لێ هەڵگرن.))

پێشەوای ئەهلی سوننە و جەماعە ئیمامی ئەحمەدی کوڕی حەنبەل دەفەرموێت: ((ئەگەر فەرموودەیەکی دروستی پێغەمبەرمانﷺ ڕەد کردەوە ئەوا ئەو فەرمانەی خودامان ڕەد کردوەتەوە کە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ ءَاتَىٰكُمُ ٱلرَّسُولُ فَخُذُوهُ﴾

لەو بۆچوونەی (ابن خلدون)دا چەند کەسێکی تر شوێنی کەوتوون لەوانە (شەیخ محمد عبده) و (شەیخ محمد رشید رضا) ڕەحمەتی خوایان لێ بێت.

دەڵێن: ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی (المهدی) هاتوون هەمووی فەرمودەی (ئاحاد) ن ئەمە خۆی لە خۆیدا بابەتێکە، هەروەها دەڵێن: ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی (المهدی) هاتوون لەهەردوو کتێبی(صحیح)دا نەهاتوون (واتە: بوخاری و مسلم)! بە ڕاستی ئەوە دوو گومانە لە لایەن هەندێ کەس دروستبوە، بۆ وەڵام دانەوەی هەریەك لەو دوو گومانە دەڵێین:

بۆ وەڵام دانەوەی گومانی یەکەم: ئەوان دەڵێن: ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی

---

١ ـ تاريخ ابن خلدون (١/٣٢٢) .

(المهدی) هاتوون هەمووی فەرموودەی (ئاحاد)ن و فەرموودەی (ئاحاد) لە بابەتی بیروباوەڕدا وەرناگیرێت!! بە ڕاستی ئەمە قسەیەكی زۆر ترسناكە كە پێشینە چاكەكانمان نەیانزانیوە - ڕەزا و ڕەحمەتی خوایان لێبێت -، بە هیچ شێوەیەك كەسێك لەوان ئەو قسەی نەگووتوە، ئەم قسە و باسە لە زانا پاشینەكانەوە سەری هەڵداوە، بە هیچ شێوەیەك لە هاوەڵانەوە جێگیر نەبوە - ڕەزای خوا لە هەموویان -، ئەگەر یەكێك لەوان بە یەك بگەیشتایە و فەرموودەیەكی بۆ بگێڕایەتەوە ئەوا نەیدەگوت: نەخێر، من ئەو هەواڵ و قسەی تۆ وەرناگرم چونكە قسەكانی تۆ قسەی (ئاحاد)ن، بڕۆ كۆمەڵێك لە هاوەڵان بهێنە بۆ ئەوەی هەموویان شایەتیت بۆ بدەن كەوا پێغەمبەری خواﷺ ئەو قسەیەی فەرموە!! نەخێر ئەو ڕووداوە هەرگیز ڕووی نەداوە.

بە ڕاستی ڕووكردن لە قیبلە بە تەنها هەواڵی كەسێك گۆڕدرا، فەرموودەكە لە (صحیح البخاری و مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی كوڕی عمر)ەوە دەڵێت: ((بینما الناس یصلون في مسجد قباء الغداة إذ جاء رجل، فقال: إن رسول الله قد أُنزل علیه اللیلة قرآن، و أُمر أن تستقبل الكعبة، فاستقبلوها، واستداروا، فتوجهوا نحو الكعبة)) واتە: لە كاتێكدا خەڵكی نوێژی نیوەڕۆیان دەكرد لە مزگەوتی (قباء) كابرایەك هات و فەرمووی: پێغەمبەری خوارئەمشەو قورئانی بۆ دابەزیوە و فەرمانی پێكراوە چیتر لە نوێژەكاندا ڕوو لە قیبلە بكرێت. بۆیە خەڵكەكە هەموو ڕوویان لە كەعبە كرد و وەرچەرخان)).هەرگیز نەیانگوت: ئێمە دڵنیا نین لەو هەواڵەی تۆ، چونكە هەواڵەكەی تۆ (ئاحاد)ە!!

برا خۆشەویستەكەم... ئایا نازانیت پێغەمبەری خواﷺ چەندان پەیامبەر و بانگەوازكاری دەنارد بۆ وڵاتان و دەسەڵاتداران و پادشایان و هەرگیز نەمانبیستوە یەكێك لەوان ئەو بانگەوازكارە یان ئەو نێردراوەی كە لە لایەن پێغەمبەری خوداوەﷺ هاتوە گێڕابێتەوە بە بانگەشەی ئەوەی كەوا هەواڵەكەی ئەو هەواڵی ئاحادە، نەخێر بەڵكو هەموو شتێكیان لەم پەیامبەرەوە وەرگرتوە كە لە لایەن

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٠٣) ومسلم (٥٢٦) .

پێغەمبەری خواوەﷺ نێردراوە چ ئەو بابەتەی كە لە پێناویدا نێردرابێت بابەتێكی كرداری بوو بێت یان بابەتێكی بیروباوەر، پێغەمبەری خواﷺ هاوەڵانی دەنارد بۆ شار و وڵاتەكان، ئەوەتا (أبو عبیدەی كوڕی الجراح) ی رەوانە كرد بۆ لای ئەهلی نەجران و (معاذ ی كوڕی جبل) ی نارد بۆ لای ئەهلی یەمەن و (مصعب ی كوڕی عمیر)ی رەوانە كرد بۆ لای ئەهلی مەدینە و (دحیە الكلبی) نارد بۆ لای فەرمانڕەواكەی بصری.. هتد. لە هیچ جێگایەكدا نەهاتوە و باس نەكراوە كە ئەوانە هەواڵی ئەو تاكانەیان رەد كردبێتەوە و وەریان نەگردبێت، بۆیە ئەم بابەتە پێویست ناكات زۆر لە سەری راوەستین و باسی لێوە بكەین ئەگەر هاتوو هەواڵەكە راست و دروست بوو.

چۆن دەزانین هەواڵەكە راست و دروستە؟ بۆ ئەو مەبەستە بگەڕێوە بۆ ئەو بنەمایانەی كە زانایان دیاریان كردوە و دایان ناوە ئەو زانا بلیمەت و ناودارانە لە فەرموودەناسان، بە عەقڵی خۆت حوكم بە سەر راست و دروستی فەرموودەكاندا مەدە ئەگینا هەروەكو باسمان كرد ئەوا دینەكەمان لە دەست دەدەین، ئایە لەو كاتەدا چی دینێك وەردەگرین؟ ئەو دینەی كە عەقڵی تۆ پێی رازییە؟ یان ئەو دینەی كە عەقڵی من پێی رازییە؟!

ڕەزا و ڕەحمەتی خوا لە (ئیمامی عەلی) كاتێك دەفەرموێت: ((لو كان الدين بالرأي لكان أسفل الخف أولى بالمسح من أعلاه))[1] واتە: ئەگەر دین بە بۆچوون (رأی) بوایە ئەوا سڕینی ژێرەوەی خوف لە پێشتر و رەواتر بوو لە سڕینی سەرەوەی)).

بەڵام لێرەدا چەندان بنەما هەن كە زانایان فەرموودەناس دایانرێژاوە، بۆیە بگەڕێوە بۆ لای ئەو بنەمایانە بۆ ئەوەی راست و دروستی فەرموودەكەت بۆ روون و ئاشكرا ببێتەوە، لە گەڵ مندا ئەو ئایەتەی خوای گەورە بخوێنەرەوە كە دەفەرموێت: ﴿يَـٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمْ فَاسِقُۢ بِنَبَإٍ فَتَبَيَّنُوٓاْ﴾ (الحجرات) واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! ئەگەر كەسێكی متمانە پێ نەكراو و (فاسق) هەواڵێكی

١ ـ أخرجه أبو داود (١٦٢ - ١٦٤)

بۆ هێنان خێرا بڕوای پێ مەکەن بەڵکو لێی بکۆڵنەوە..)) لێرەدا خوای گەورە فەرمانی پێ نەکردین بە لێکۆڵینەوە لە هەواڵی ئیماندارێکی باوەڕ پێکراو، بەڵکو فەرمانی پێ کردین بە لێکۆڵینەوە تەنها لە هەواڵی کەسێکی خراپەکار (فاسق)، ئەگەر هەواڵی کەسێکی ئیمانداری باوەڕ پێکراو پێویست بە روونکردنەوە و جێگیر بوون بوایە ئەوا خوای گەورە دیاری نەدەکرد و نەیدەگوت (کەسی خراپەکار (فاسق)) و فەرمانی پێ کردین بە لیکۆڵینەوە لە هەواڵەکەی، روون کردنەوەکەی رەها دەکرد و بۆ ئەوەی هەموو کەسێك بگرێتەوە، دەیگوت: ((يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمْ خبر فتبينوا)) بەڵکو کاتێ خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ إِن جَآءَكُمْ فَاسِقُۢ بِنَبَإٖ فَتَبَيَّنُوٓاْ﴾ ئەوا دەبێتە بەڵگە کە هەواڵی کەسێکی باوەڕپێکراو پێویستی بە روون کردنەوە و لێکۆڵینەوە نییە، یا رەدی بکەینەوە، بە بانگەشەی ئەوەی گوایە هەواڵەکە (ئاحاد)ە یان لە تەنها کەسێکەوە ریوایەت کراوە، ئەمە باسی ئەو مەسەلەیە بوو بە کورتی بۆ ئەوەی ئەو گومان و دوو دڵییە لاچێت و نەمێنێ بە فەزڵی خوای پەروەردگار.

- گومانی دووەم: دەڵێن: ئەو فەرموودانەی کە دەربارەی (المهدی) هاتوون لە هەردوو صحیحی (البخاری و مسلم) دا نەهاتوە و جێگیر نەبوە لەو دوو کتێبەدا ! !

بە راستی ئەم گومانە دەبوایە نەگوترایە، چونکە پێش کەمێك من دوو فەرموودەم گێڕایەوە:

- یەکەمیان: لە (صحیح البخاری) هاتوە و لە فەرموودەی (أبو هریرە) هوە.
- دووەمیان: لە (صحیح مسلم) دا لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله) وە.

بەڵام فەرموودەکان بە روونی ناوی ئەوی نەهێناوە، ئەوە بزانە کە سوننەت تەواوکەری یەکترن، هەروەکو ئاشکرایە کە (ئیمامی بوخاری) دەربارەی کتێبەکەی خۆی (الصحیح)[1] فەرموویەتی: ((لەم کتێبەدا تەنها فەرموودەی راست و دروستم

---

١ ــ فتح الباري المقدمة (٩) ط الريان .

هێناوە وە فەرموودەی ڕاست و دروستی زۆرترم لایە).

لە ڕیوایەتێکی تردا هاتووە کە لە (ئیمامی بوخاری)یەوە ڕیوایەت کراوە دەڵێت: ((هیچ فەرموودەیەکم لە کتێبەکەمدا دانەناوە تەنها ڕاست و دروستەکان نەبێت، چەندان فەرموودەی ڕاست و دروستم جێهێشتوە باسم نەکردوە لە ترسی ئەوەی کتێبەکە زۆرتر و درێژتر نەبێت)).

(الاسماعیلی) دەڵێت: ئەگەر هەموو فەرموودەیەکی (صحیح) ی ڕیوایەت بکردایە ئەوا لە یەك بابەتدا فەرموودەی کۆمەڵێکی لە هاوەڵان کۆدەکردەوە، باسی ڕێگای ڕیوایەتی هەریەکە لەوانی دەکرد ئەگەر فەرموودەکە ڕاست و دروست بوایە ئەوە کتێبێکی زۆر گەورە دەبوو)).

لێرەدا بۆمان دەردەکەوێت کە هەموو فەرموودەیەکی ڕاست و دروست لە هەردوو کتێبی (صحیح مسلم و صحیح البخاری)دا کۆ نەکراوەتەوە بەڵکو دەیان کتێبی تر هەن وەکو (مسند الإمام أحمد)و (سنن الترمذي)و (سنن ابن ماجە)و (سنن أبي داود) و (سنن النسائي)و (الدارمي) و (سنن البیهقي)و (مسند البزار) و..و..کتێبەکانی کۆکردنەوەی سوننەت زۆرن و هەموو پڕن لە هەزاران بەڵکو دەیان هەزار فەرموودەی ڕاست و دروست، کەواتە مانای ئەوە نییە ئەگەر هاتوو فەرموودەیەك لە هەردوو کتێبی (صحیح) دا یان لە یەکێکیاندا نەبوو ئەوا فەرموودەیەکی (صحیح) نییە، بەڵکو دەبێت وردبینەوە و بگەڕێین بەشوێن ڕاست و دروستی فەرموودەکەدا لە لایەن سەنەد و دەقەوە (متن)، ئەگەر فەرموودەکە تەواو بوو لە سەنەد و لە دەقدا ئەوا پێویستە ئەو فەرموودەیە وەرگرین، هەرچەندە ئەو فەرموودەیە لە هەردوو کتێبی (صحیح) دا یان لە یەکێکیاندا نەبوو، چونکە هەموو سوننەت هەروەکو باسمان کرد لای (ئیمامی بوخاری و موسلیم) کۆ نەکراونەتەوە.

داوا لە خوای پەروەردگار دەکەم کە توانیبێتم و یارمەتی دابێتم بۆ ڕوون کردنەوەی ئەو بابەتە، تاکو کارەکە لەسەر برا و خوشکانمان تێکەڵ نەبێت، داوا لە خوا دەکەم کە خۆی فێرمان بکات و تێگەیشتوومان بکات.

لەگەڵ مندا بگەڕێوە بۆ لای ئەو ئەمیرە یاخود بۆ لای پێشەوا (مەهدی) ...

(الحارث ی کوڕی أبو أسامه) لە (مسند)[1] ەکەیدا ریوایەتی کردوە بە سەنەدێکی (صحیح) لە (جابر ی کوڕی عبدالله)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ينزل عيسى ابن مريم، فيقول أميرهم المهدي: تعال صل بنا)) فيقول عيسى: ((لا، إن بعضهم أمير بعض تكرمة الله لهذه الأمة)) واتە: عیسای کوڕی مەریەم عليه السلام دادەبەزێت فەرمانڕەواکەیان پێی دەڵێت: وەرە پێش نوێژیمان بۆ بکە، پێغەمبەرعیسا عليه السلام دەفەرموێت: نا، بە راستی ئێوە هەندێکتان فەرمانڕەوان بە سەر هەندێکی ترتانەوە ئەمە رێزێکی خواییە لەم ئوممەتە ناوێتی)).

لە ریوایەتێکی تردا کە (أبو داود) ریوایەتی کردوە بە سەنەدێکی (صحیح)[2] لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة..)) واتە: قیامەت هەڵناسێت...)) وە لە ریوایەتێکی تردا: ((لا تنقضي الدنيا حتى يملك العرب رجل من أهل بيتي يواطئ اسمه اسمي، واسم أبيه اسم أبي)) واتە: ئەم دونیایە دوایی نایەت تاوەکو کابرایەك حوکمی عەرەب نەکات لە ئەهلی بەیت و بنەماڵەی منە و ناوی خۆی وەکو ناوی منە و ناوی باوکی وەکو ناوی باوکی منە) واتە: ناوی (محمد ی کوڕی عبدالله)یە.

لە ریوایەتێکی تردا هاتوە کە (أبو داود) بە سەنەدێکی (صحیح) [3]لە فەرموودەی (أم سلمه) ەوە ریوایەتی کردوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((المهدي من عترتي من ولد فاطمة))واتە: مەهدی لە وەچە و نەوەی منە لە نەوەی کوڕەکانی (فاطمة)یە)).

بەڵکو لە فەرموودەیەکی تردا کە ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و ابن ماجە لە (سنن)ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحیح)[4] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (علی)یەوە کەوا پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ فەرموویەتی: ((المهدي منا أهل البيت

---

١ ـ أخرجه الحارث بن أبي أسامة في (مسنده) كما في (المنار المنيف) (ص ٩٤ ط العاصمة) وقال ابن القيم: (وهذا اسناد جيد).

٢ ـ أخرجه أبو داود (٤٢٨٢) والترمذي (٢٢٣٠ ، ٢٢٣١) وقال (حسن صحيح) وصححه الألباني في (صحيح الجامع) (٧٢٧٥).

٣ ـ أخرجه أبو داود (٤٢٨٤) وابن ماجة (٤٠٨٦) والحاكم (٥٥٧/٤) وقال الشيخ الالباني: ((وهذا سند جيد رجاله كلهم ثقات وله شواهد كثيرة) الضعيفة (٨٠) وصححه في (صحيح الجامع) (٦٧٣٤).

٤ ـ أخرجه أحمد (٨٤/١) وابن ماجه (٤٠٨٥) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢٣٧١) و (صحيح الجامع) (٦٧٣٥) .

یصلحه الله في لیلة)) واته: مەهدی لە ئێمەیە و لە ئەهلی بەیتە، خوای پەروەردگار لە تەنها شەوێکدا ئامادە و چاکسازی دەکات)) خوای گەورە خۆی ئامادەی دەکات بۆ ئەوەی سەرکردایەتی هەموو ئەم ئوممەتە بکات لەو شەوەزەنگە تاریکەدا، چونکە خیلافەتی راشیدی لە سەر بەرنامەی پێغەمبەرایەتی دەبێت بگەڕێتەوە بۆ سەر زەوی لە سەر بەڵێنی ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات، ئەی من بە تۆم نەگوت: هەرگیز بێ ئومێد و بێ هیوا مەبە، ئەوەش تەنها هیوا و ئارەزوو و خەونە خۆشەکان نییە، بەڵکو بە بەڵگەی قورئان و فەرموودەیە.

بیر بکەرەوە و بزانە کە گەورەی مرۆڤایەتی ﷺ چی فەرموە! لە فەرموودەیەکدا کە ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا ریوایەتی کردوە و جگە لەو بە سەنەدێکی (صحیح)[١] لە فەرموودەی (حذیفة ی کوڕی الیمان) کەوا پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ فەرموویەتی: ((تكون النبوة فيكم ما شاء الله أن تكون، ثم يرفعها إذا شاء أن يرفعها))

بەرنامەی پێغەمبەرایەتی بەرز بوەوە، ئایە ماوەی حوکمڕانی لە پاش پێغەمبەرایەتی چەندە و شێوەکەی چۆنە؟ باسی قۆناغی حوکمەکان چۆنە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((تكون النبوة فيكم ما شاء الله أن تكون، ثم يرفعها إذا شاء أن يرفعها، ثم تكون خلافة على منهاج النبوة، فتكون ما شاء الله أن تكون، ثم يرفعها إذا شاء أن يرفعها، ثم تكون ملكا عاضا، فيكون ما شاء الله أن يكون، ثم يرفعها إذا شاء أن يرفعها، ثم تكون ملكا جبريةً، فتكون ما شاء الله أن تكون، ثم يرفعها إذا شاء أن يرفعها، ثم تكون خلافة على منهاج النبوة)) واتە: پێغەمبەرایەتی لە ناوتاندا دەمێنێتەوە تاکو خوای گەورە ویستی لە سەر بێت بمێنێتەوە، پاشان خوای گەورە بەرزی دەکاتەوە ئەگەر ویستی لێ بێت بەرزی بکاتەوە، ئەمجار خیلافەت لە سەر بەرنامەی پێغەمبەرایەتی دەبێت، تاکو خوای گەورە ویستی لە سەر بێت دەمێنێتەوە، پاشان خوای گەورە بەرزی دەکاتەوە ئەگەر ویستی لێ بێت بەرزی بکاتەوە، پاشان پادشایەتییەك دەبێت کە توند گاز لە

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢٧٣/٤) والطيالسي في مسنده (٤٣٨) والبزار كما في (كشف الأستار) (١٥٨٨) والبيهقي في (الدلائل) (٤٩١/٦) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٥) .

موڵکەکەی دەگرێت، تاکو خوای گەورە ویستی لە سەر بێت دەمێنێتەوە، پاشان خوای گەورە بەرزی دەکاتەوە ئەگەر ویستی لێ بێت بەرزی بکاتەوە، پاشان پادشایەتییەکی زۆرداری دەبێت، تاکو خوای گەورە ویستی لە سەر بێت دەمێنێتەوە، پاشان خوای گەورە بەرزی دەکاتەوە ئەگەر ویستی لێ بێت بەرزی بکاتەوە، پاشان خیلافەت لە سەر بەرنامەی پێغەمبەرایەتی دەبێت)).

ئەم باسە باسێکە بەڕاستی دڵەکان پڕ دەکات لە ئارامی و دڵنیایی و ڕازیبوون و سەکینەت، بەڵام بە پشت بەستن بە خوای گەورە نەك بە تەمبەڵی و تەوەزەلی، ئەو کەسەی کە ئەم مژدەیەی پێداین پێغەمبەری ڕاستگۆیەﷺ هەموو کات و گیان و خوێنی خۆی تەرخان کردبوو بۆ سەرخستنی ئەم دینە، بۆیە وریابە فەرموودەکان وەکو مەبەستەکەی پێغەمبەری خواﷺ تێبگە نەك بە پێچەوانەوە، ئەمجار واز بهێنی لە کارکردن و بڵێیت: چیتر کار ناکەین هەوڵ نادەین و واز لە هەوڵ وتێکۆشان دێنین! ! نەخێر.. بە ڕاستی ئەمە تێگەیشتنێکی هەڵە و پێچەوانەیە، ئەگینا ئەو کەسەی کە ئەم مژدەیەی پێداین خوای گەورە پێی فەرموە: ﴿قُمْ فَأَنذِرْ ﴿٢﴾﴾ (المدثر) واتە: هەستە، لە ناو نوێچنەکەت خەڵکی بێ باوەڕ بێدار بکەرەوە و بترسێنە لە سزای خوا)).

ئەویش هەستا و چیتر تامی پشووی نەچەشت تاوەکو گەیەشتە لای پەروەردگاری خۆی، بۆیە دەبێت زۆر بە وردی و قووڵەوە لە مەبەستی خوا و پێغەمبەرەکەی بگەین ﷺ.

بە وردی بیر لەو فەرموودەیە بکەرەوە کە (الحاکم) لە (مستدرك)ەکەیدا ڕیوایەتی کردوە و بە (صحیح) ی زانیوە و ئیمامی (الذهبي)[1] یش لە گەڵیدا هاودەنگە لە فەرموودەی (أبي سعید الخدري) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((یخرج في آخر أمتي المهدي یسقیه الله الغیث، وتخرج الأرض نباتها، ویعطي المال صحاحاً، وتکثر الماشیة، وتعظم الأمة، یعیش سبعاً أو ثمانیاً ـ یعني:

١ ــ أخرجه الحاكم (٤/٥٥٧، ٥٥٨) وصححه ووافقه الذهبي، وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٧١١).

حِجَجاً)) واتە: لە کۆتایی ئوممەتەکەمدا مەهدی دەردەچێت خوای پەروەردگار بارانی بۆ دەبارێنێت، زەوی رووەکی خۆی سەوز دەکات، پارە بە یەکسانی دەبەخشێت، مەڕ و ماڵات زۆر دەبێت، ئەم ئوممەتە مەزن و گەورە دەبێت، بۆ ماوەی حەوت یان هەشت ساڵ دەژێت).

برا ڕێزدارەکانم.... ناوی تەواوی ئیمامی (المهدی): محمدی کوڕی عبدالله یە و لە نەوەی (الحسن) ی کوڕی (علی) یە و لە (فاطمة) ی کچی پێغەمبەرە ﷺ، کەواتە ئەو (عەلەوییەکی حەسەنی فاطمي) یە، خوای گەورە لە تەنها شەوێکدا ئامادەی دەکات ﴿إِنَّمَآ أَمۡرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيۡـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ﴾(یس: ٨٢) واتە: بەڕاستی هەرکاتێ ویستی شتێ بەدی بهێنێ هەر ئەوەیە کە پێی بفەرمێ ببە! ئەویش دەست بە جێ دەبێت)).

الحافظ ابن کثیر دەفەرموێت[1]: ((لە سەردەمی ئەودا کشتوکاڵ زۆر دەبێت، بەروبووم زۆر دەبێت، دین حوکم دەکات، سوڵتان زاڵە بە سەر خەڵکیدا، دوژمن ملکەچە، خەیر و چاکە لە سەردەمیدا بەردەوامە، لە شاری مەککە دەردەکەوێت، لە تەنیشت کەعبە بەیعەی پێ دەدرێت لە کاتێکدا خۆی رازی نییە و پێی ناخۆشە)).

خەڵکێکی زۆر دەرکەوتوون و بانگەشەی (المهدی) یان کردوە!! لەو پێناوەدا پێغەمبەری خۆشەویستمانﷺ بە نیشانەیەکی پێغەمبەرانەی روون وئاشکرا ئاگاداری کردینەوە ئەگەر ئەو نیشانەیە دەرکەوت ئەوا هەموو ئیماندارانی سەر زەوی دەزانن کە ئەوەی دەرکەوتوە لەمەککەی پیرۆز ئیمامی مەهدی یە.

ئیمامی (البخاری و مسلم)[2] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەیەکی دایکی ئیماندارانەوە (عائیشە)ەوە، دەفەرموێت: ((عبث رسول الله ﷺ في منامه)) واتە: شەوێك لە شەوان پێغەمبەری خواﷺلای عائیشە نووستبوو، هەندێك جووڵایەوە و پەشۆکا و شپرزبوو پاشان هەستا..((فقالت: یا رسول الله! صنعت شيئاً في منامك

١ ـ النهاية في الفتن والملاحم (٣١/١)
٢ ـ أخرجه البخاري (٢١١٨) ومسلم (٢٨٨٤) .

لم تكـن تفعلـه)) واتـه: عائیـشه فـەرمووی: ئـەی پێغەمبـەری خـواﷺ، لـە کـاتی نووستنەکەتدا شتێکت کرد لە پێشدا نـەتکردوە)) پێغەمبـەری خـواﷺ نووسـتوە و شتێکی بینیوە، کە ئێستا بۆمـان دەگێڕێتـەوە، ئایا ئـەو شـتە چییە؟ فـەرمووی: ((العجب! إن ناساً من أمتي يؤمّون – أي: يتجهون و يقصدون – بالبيت برجل من قريش قد لجأ بالبيت – أي: لجأ إلى بيت الله الحرام – حتى إذا كانوا بالبيداء خُسف بهم)) هذه هي العلامة: ((قالت عائشة: يا رسول الله! إن الطريق قد يجمع الناس، قال: ((نعم، فيهم المستبصر، والمجبور، وابن السبيل، يهلكون مهلكاً واحداً، و يصدرون مصادر شتى، يبعثهم الله على نياتهم)) واتـه: بـە راسـتی سـەیرە! خـەڵکانێك لـە ئوممەتەکـەم بـەرەو کەعبـە دێـن بـۆ کوشـتنی پیـاوێکی قورەیـشی پەنایداوەتە کەعبە تا دەگەنە بیابـان زەویەکـە رۆدەچێت و نـوقم دەبـن – ئەمـە نیشانەکەیە – عائیشە فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ! رێگا هەموو خەڵکی کۆ دەکاتەوە، ئەویش فەرمووی: راستە، هەنـدێکی بـە نیـاز و مەبەسـتەوە و هەنـدێکی زۆر لێکراوە و ناچارە و هەندێکی رێبـوارن هـەمویان بـە یـەك جـار دەمـرن و خـوای گەورە هەر یەکە و بە پێی نیەتی خۆی زیندووی دەکاتەوە)).

هەر یەکە و بە پێی نیەتی خۆی زینـدوو دەکرێـتەوە، هەنـدێکیان لـە گـەڵ ئـەو لەشکرەدا دەرچووبوون بۆ کوشتنی ئیمامی مەهدی، هەندێکیان لە بەر بەرژەوەندی دەرچوە، هەندێکی ملکەچ و گوێڕایەڵە.

لـە ڕیوایەتێکـدا کـە لـە (صـحیح مـسلم)[1] دا هـاتوە لـە فـەرمودەی دایکـی ئیماندارانەوە (حفصه) دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺفەرموویەتی: ((ليؤمن هذا البيت جيش يغزونه، حتى إذا كانوا ببيداء من الأرض، يخسف بأوسطهم، وينادي أولهم آخرهم، ثم يخسف بهم، فلا يبقى إلا الشريد الذي يخبر عنهم)) واتـە:سـوپایەك روو دەکاتە کەعبە بۆ داگیر کردنی تاکو ئەو کاتە لە بیابانێك دەبن ناوەراسـتیان توشـی رۆچونێك دەبـن بـە شـێوەیەك سـەرەتاکەیان بـانگی کۆتاییەکـەیان دەکـات پاشـان

---

١ – أخرجه مسلم (٢٨٨٣).

ئەوانیش توشی ئەو ڕۆچوونە دەبن، هیچ کەسێکیان نامێنێ تەنها یەك کەس نەبێت کە هەواڵەکەیان دەبات)

جا لێرەدا پێغەمبەری خۆشەویستﷺ لەوپەڕی وردی و ڕوونیدا باسی مەسەلەکان دەکات.

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: چۆن بزانین ئەوەی کە دەرچوە و بانگەشەی مەهدی دەکات ئیمامی مەهدی یە؟ کاتێ کە ئیمامی مەهدی دەردەکەوێت ئەوا لەشکرێکی بۆ دەردەچێت...بۆ؟ بە مەبەستی کوشتن و لە ناوبردنی.. لەو کاتەدا خوای گەورە ئیمامی مەهدی سەردەخات بە شێوەیەکی قەدەری کە بە هیچ شێوەیەك شوێن دەست و هەوڵ و تێکۆشانی هیچ مرۆڤێکی پێوە دیار نییە، ئەو لەشکرە تووشی رووچوون دەبن و دەچنە ژێر زەویدا، لەو رووچوونەدا هیچ کەسێك نامێنێت تەنها کۆمەڵە کەسێکی کەم نەبێت، بەو شێوەیە هەموو ئەهلی سەر زەوی دەزانن ئەوەی کە درەچوە ئیمامی مەهدی یە.

جا لەو کاتەدا خوای گەورە ئیمامی مەهدی و یەکتاپەرستان ئەوانەی لە گەڵیدان سەریان دەخات ئەوانەی کە لە هەموو سەر زەوییەوە بۆ لای ئەو دەڕۆن و بەیعەی پێ دەدەن و پاشان خوای گەورە بە فەزڵی خۆی و بە جوانترین شێوە سەریان دەخات.

ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەیەکی (نافع ی کوڕی عتبە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((تغزون جزيرة العرب، فيفتحها الله، ثم فارس، فيفتحها الله، ثم تغزون الروم، فيفتحها الله، ثم تغزون الدجال، فيفتحه الله)) واتە: هێرش دەبەنە سەر دورگەی عەرەب و خوایش سەرتان دەخات، پاشان هێرش دەبەنە سەر فارس خوایش سەرتان دەخات، پاشان هێرش دەبەنە سەر ڕۆم و خوایش سەرتان دەخات، پاشان هێرش دەبەنە سەر دەجال و خوایش سەرتان دەخات))

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٠٠) .

جا ئەم فەرموودەیە ئەوە روون دەکاتەوە ئەو داستان و جەنگانە لە پێش دەرچوونی دەججال ڕوو دەدەن ((ثم تغزون الروم، فیفتحها الله)) پاشان دوا بە دوای ئەوە یەکسەر دەججال دێت، چونکە ئەگەر هەر کاتێك دەججال بوونی هەبوو ئەوا پێغەمبەرعیسا یشﷺ بوون و وجودی هەیە، نیشانەکانی قیامەت هەروەکو باسمان کرد: ((خرزات منظومات في سلك فإن يقطع السلك يتبع بعضها بعضا)) واتە: نیشانەکان وەك دەنکەکانن لە دەزوویەکدا هۆنراونەتەوە ئەگەر دەزووەکە بڕا ئەوا شوێنی یەکتر دەکەن)).

ئایە ئەو باس و کێشەیە چییە کە دەفەرموێت: ((ثم تغزون الروم))؟ لە پێشەکی کتێبەکەدا بە دوور و درێژی باسم کرد، لەو فەرموودەیەی کە ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لاَ تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى يَنْزِلَ الرُّومُ بالأعْماقِ أوْ بدابِق فَيَخْرُجُ إلَيْهِمْ جَيْشٌ منَ المَدِينَة منْ خِيَارِ أهْلِ الأرْضِ يَوْمَئذٍ، فَإذَا تَصَافُّوا قَالَت الرُّومُ: خَلُّوا بَيْنَنَا وَبَيْنَ الَّذينَ سَبَوْا منَّا نُقَاتلْهُمْ، فَيَقُولُ المُسْلمُونَ: لاَ وَ الله! لاَ نُخَلِّي بَيْنكُمْ وبَيْنَ إخْوانِنَا فَيُقَاتِلُونَهُمْ فَيَنْهَزِمُ ثُلُثٌ لاَ يَتُوبُ الله عَلَيْهِمْ أبَداً وَيُقْتَلُ ثُلُثُهُمْ، أفْضَلُ الشُّهَدَاءِ عِنْدَ الله وَيَفْتَتِحُ الثُّلُثُ لاَ يُفْتَنُونَ أبَداً))، واتە:ـ قیامەت هەڵناسێت تاکو رۆمەکان کۆ نەبنەوە دژی موسڵمان لە(أعماق)[2] یان لە (دابق)، سوپایەك لە مەدینەوە دەردەچێ بۆ سەر رۆمەکان کە ئەو سوپایە لە باشترین و هەڵبژێردراوترینی ئەهلی سەر زەوی یە لەو کاتەدا، کە بەرامبەر رۆمەکان وەستان بە مەبەستی کوشتار رۆمەکان دەڵێن: ئەی سوپا ئێوە رێگامان بۆ چۆڵ بکەن و وازمان لێ بهێنن تا بچینە سەر ئەو موسڵمانانەی کە لە ئێمەیان بە دیل گرتوە(سبوا منا) بۆ ئەوەی بجەنگین دژیان موسڵمانەکانیش دەڵێن: نەخێر سوێند بە خوا رێگاتان بۆ چۆڵ ناکەین بۆ سەر برا موسڵمانەکانمان، ئەمجار جەنگ دەست پێ دەکات سێیەکی سوپای موسڵمانان

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٩٧) .

٢ ـ أعماق لە ناوجەرگەی ولاتی شامە، والروم : بریتین لە ئەوروپی و ئەمریکییەکان , ئەوان لە نەوەی (عیص ی کوڕی اسحاق ی کوڕی ابراهیم)

پاشە کشە دەکات و را دەکات کە هەرگیز خوای گەورە لەوان تەوبە وەرناگرێت و سێیەکیان دەکوژرێن کە باشترین شەهیدن لە لای خوا، ئەو سێیەکەکەی تر سەردەکەون و رزگار دەکەن هەرگیز توشی فیتنە نابن)).

جا ئەوانە ئەو کەسانەن کە رزگار کردنی (قسطنطينية) لە سەر دەستی ئەوان دەبێت بە پشتیوانی خوای پەروەردگار هەروەکو لە فەرموودەیەکدا کە لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە، لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری خوا(ﷺ) فەرموویەتی ((: سمعتم بمدينة جانب منها في البر وجانب منها في البحر؟.. قالوا: نعم يا رسول الله قال: لا تقوم الساعة حتى يغزوها سبعون ألفاً من بني إسحاق.. فإذا جاؤوها نزلوا، فلم يقاتلوا بسلاح ولم يرموا بسهم، قالوا: لا إله إلا الله والله أكبر فيسقط أحد جانبيها الذي في البحر ثم يقولوا الثانية: لا إله إلا الله والله أكبر فيسقط جانبها الآخر ثم يقولوا الثالثة: لا إله إلا الله والله أكبر فيفرج لهم فيدخلوها فيغنموا، فبينما هم يقتسمون المغانم، إذ جاءهم الصريخ فقال: إن الدجال قد خرج، فيتركون كل شيء، ويرجعون)) واتە: ئایە شارێکتان بیستوە لایەکی لە وشکانیدایە و لایەکەی تری لە ناو دەریادا؟ گوتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ ، خۆشەویستی خوا ﷺ فەرمووی: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو حەفتا هەزار رۆمی (لە نەوەی ئیسحاق) ئەو شارە داگیری نەکەن (واتە: شاری(قُسْطَنطنية) (إستنبول) بەڵام کاتێك موسڵمانە سەرکەوتوەکان دێنە سەر شارەکە ناچەنگن دژیان بە چەك و هیچ تیرێکیشیان بۆ ناهاوێژن، بەڵکو تەنها دەڵێن: لا إله إلا الله، والله أكبر، ئەو کاتە یەکسەر یەکێك لە لایەکانی ئەو شارە کە لەناو دەریادایە دەکەوێتە ژێر دەسەڵاتی موسڵمانەکان، لەپاشان جارێکی تر دەڵێنەوە: لا إله إلا الله والله أكبر، ئەو کات لاکەی تریشی ژێر باری موسڵمانان دەبێت. بۆ جاری سێیەم دەڵێن: لا إله إلا الله والله أكبر ئەو کاتە رێگاو دەرگایان بۆ دەکرێتەوە، دەچنە ناو شارەوەو سەردەکەون و غەنیمەتیان دەست دەکەوێت، لەکاتێکدا کە ئەوان غەنیمەت دابەش دەکەن لە ناو خۆیاندا، شەیتان هاوار دەکات و دەڵێت: مەسیحی دەججال لە دواوە چوەتە سەر کەس و

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٢٠) .

کارو ئەهلەکانتان! ئەوانیش هەموو شتێك جێ دەهێڵن و دەگەڕێنەوە)).

ئەو موسڵمانانە دەگەڕێنەوە بۆ ئەوەی بزانن دەربارەی دەججال چی شتێك ڕوویداوە!!

لێرەدا پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((فَيَنْهَزِمُ ثُلُثٌ لاَ يَتُوبُ الله عَلَيْهِمْ أَبَداً وَيُقْتَلُ ثُلُثُهُمْ، أَفْضَلُ الشُّهَدَاءِ عِنْدَ الله وَيَفْتَتِحُ الثُّلُثُ لاَ يُفْتَنُونَ أَبَداً)) واتە: ـــ سێیەکی سوپای موسڵمانان پاشە کشە دەکات و ڕا دەکات کە هەرگیز خوای گەورە لەوان تەوبە وەرناگرێت وە سێیەکیان دەکوژرێن کە باشترین شەهیدن لە لای خوا ئەو سێیەکەکەی تر سەردەکەون و ڕزگار دەکەن هەرگیز توشی فیتنە نابن)).

لە (صحيح مسلم)[1]دا هاتوە لە فەرموودەیەکی (یسیر ی کوڕی جابر)ەوە دەڵێت:((هَاجَتْ رِيحٌ حَمْرَاءُ بِالْكُوفَة، فَجَاءَ رَجُلٌ لَيْسَ لَهُ هِجِّيرِي، يَا عَبْدَالله بْنَ مَسْعُودٍ! جَاءَتِ السَّاعَةُ، قَالَ: فَقَعَدَ، وكَانَ مُتَّكِئاً فقال: إِنَّ السَّاعَةَ لا تَقُومُ حَتَّى لاَ يُقْسَمَ مِيرَاثٌ، وَلا يُفْرَحَ بِغَنِيمَةٍ، ثُمَّ قَالَ بِيَدِهِ هَكَذَا _ وَنَحَّاهَا نَحْوَ الشَّامِ _ فَقَالَ: عَدُوٌّ يَجْمَعُونَ لأَهْلِ الإِسْلاَمِ، وَيَجْمَعُ لَهُمْ أَهْلُ الإِسْلامِ، قُلْتُ: ـــ الرُّومَ تَعْنِي؟ قَالَ: نَعَمْ، وَتَكُونُ عِنْدَ ذَاكُمُ الْقِتَالِ رَدَّةٌ شَدِيدَةٌ، فَيَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً، فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يَحْجُزَ بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، فَيَفِيءُ هَؤُلاَءِ وَ هَؤُلاَءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ، ثم يَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً فَيَقْتَتِلُونَ، حَتَّى يَحْجُزَ بَيْنَهُمُ اللَّيْلُ، فَيَفِيءُ هَؤُلاَءِ وَ هَؤُلاَءِ، كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ، وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ، ثم يَشْتَرِطُ الْمُسْلِمُونَ شُرْطَةً لِلْمَوْتِ، لاَ تَرْجِعُ إِلاَّ غَالِبَةً، فَيَقْتَتِلُونَ حَتَّى يمسوا، فَيَفِيءُ هَؤُلاَءِ وَ هَؤُلاَءِ كُلٌّ غَيْرُ غَالِبٍ وَتَفْنَى الشُّرْطَةُ، فَإِذَا كَانَ الْيَوْمُ الرَّابِعِ: نَهَدَ إِلَيْهِمْ بَقِيَّةُ أَهْلِ الإِسْلاَمِ فَيَجْعَلُ الله الدَّبْرَةَ عَلَيْهِمْ فَيَقْتُلُونَ مَقْتَلَةً لَمْ يُرَ مِثْلُهَا،حَتَّى إِنَّ الطَّائِرَ لَيَمُرُّ بِجَنَبَاتِهِمْ ، فَمَا يُخَلِّفُهُمْ حَتَّى يَخِرَّ مَيْتاً، فَيَتَعَادُّ بَنُو الأَبِ كَانُوا مِائَةً، فَلاَ يَجِدُونَهُ بَقِيَ مِنْهُمْ إِلاَّ الرَّجُلُ الْوَاحِدُ، فَبِأَيِّ غَنِيمَةٍ يُفْرَحُ؟ أَوْ أَيُّ مِيرَاثٍ يُقَاسَمُ؟ فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ سَمِعُوا بِبَأْسٍ، هُوَ أَكْبَرُ مِنْ ذَلِكَ فَجَاءَهُمُ الصَّرِيخُ: إِنَّ الدَّجَّالَ قَدْ خَلَفَهُمْ فِي ذَرَارِيِّهِمْ، فَيَرْفُضُونَ مَا فِي أَيْدِيهِمْ وَيُقْبِلُونَ، فَيَبْعَثُونَ عَشَرَةَ فَوَارِسَ طَلِيعَةً، إِنِّي لأَعرف

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٩٩) .

أسماءهم وأسماء آبائهم وألوان خيولهم هم خير فوارس على ظهر الأرض يومئذ أو من خير فوارس على ظهر الأرض يومئذ)).

واتە: بایەکی سوور لە کوفەوە هەڵچوو(هەڵیکرد)، کابرایەك هات بە هاوار و دەنگی بەرزەوە (واتە: بە دەنگی بەرزەوە خەریکە لە بەر بەرزی دەنگەکەی لە هیچ وشەیەکی تێنەگەی): ئەی (عبدالله ی کوڕی مەسعود) قیامەت هەستا، فەرمووی: بۆیە (عبدالله) ڕاست بوەوە و دانیشت لە کاتێکدا راکشابوو، گوتی: ـــ قیامەت روو نادات تاکو ئەو کات و سەردەمەی میراتی تیادا دابەش ناکرێت و بە دەستکەوت (غەنیمە) دڵخۆش نابن ئەمجار بە دەستەکانی ئیشارەتی بۆ شام کردوە فەرمووی: ـ دوژمنێك کۆدەبنەوە لە دژی ئەهلی ئیسلام و ئەهلی ئیسلامیش کۆ دەبنەوە بۆیان)) گوتم: مەبەستت رۆمەکانە؟ فەرمووی: بەڵێ، لەو جەنگەدا هەڵگەڕانەوەیەکی توند روو دەدات، (ئەمە یەکەم سێیەکە کە پێش کەمێك لە ریوایەتەکەی ـ صحيح مسلم ـــ دا باسمان کرد)، موسڵمانان کۆمەڵێك پاڵەوانی راستگۆی دڵسۆز پێش دەخەن بۆ ئەوەی ببنە پێشەنگیان لەم جەنگەدا، ئەوانش مەرج لە سەر خۆیان دادەنێن و پەیمان بە خوای خۆیان دەدەن کە نابێت بگەڕێنەوە ناو ریزی لەشکری موسڵمانان تاوەکو یەکێك لەو دوو ئامانجە دەستەبەر نەکەن: یان سەرکەوتن، یان شەهید بوون، ئەمجار کوشتار دەست پێ دەکات، تاوەکو تاریکایی شەو لێکیان جیا دەکاتەوە، موسڵمانان و جگە لە موسڵمانان دەگەڕێنەوە، لەم رۆژەدا سەرکەوتن نە بۆ موسڵمانان و نە بۆ دوژمنانی موسڵمانان دەستەبەر نابێت، ئەوانەی کە پەیمانیان بە پەروەردگاری خۆیان دابوو لە سەر سەرکەوتن یان شەهید بوون هەموو لە ناو دەچن، ئەگەر رۆژی دووەم هات: موسڵمانان کۆمەڵێکی تر پاڵەوانی ڕاستگۆی دڵسۆز پێش دەخەن، ئەوانیش مەرج لە سەر خۆیان دادەنێن و پەیمان بە خوای خۆیان دەدەن کە نابێت بگەڕێنەوە ناو ریزی لەشکری موسڵمانان تاوەکو یەکێك لەو دوو ئامانجە دەستەبەر نەکەن: یان سەرکەوتن، یان شەهید بوون دیسان جەنگێکی سەخت روودەدات تاوەکو تاریکایی شەو لێکیان جیا دەکاتەوە و شەڕ دەوەستێ بە بێ سەرکەوتنی هیچ لایەك و ئەو

کۆمەڵە فیداکارانە هەموویان لە ناو دەچن، ئەگەر ڕۆژی سێیەم هات کۆمەڵە فیداکارێکی تر هەڵدەبژێرن کە تا مردن نەگەڕێنەوە بە سەرکەوتوویی نەبێت ئەوانیش دەجەنگن تاوەکو دیسان شەو کۆتایی بە جەنگ دەهێنێت و هەردوولا دەگەڕێنەوە بنکەکانیان بە بێ سەرکەوتن بۆ هیچ لایەك و دوای جەنگانێکی تر ئەم کۆمەڵە فیداکارەش لە ناو دەچن، ئەگەر ڕۆژی چوارەمی جەنگ هات باقی موسڵمانان بۆ ڕۆمەکان ڕاست دەبنەوە و بە گژیاندا دەچنەوە و بەربەرەکانیان دەکەن، خوای گەورە مردن و بنەبڕ کردن لە سەر ڕۆمەکان دادەنێت کوشتارێکی وایان لێ دەکرێ کە وێنەی نەبینراوە، یان نابینرێت بە شێوەیەکی وا کە باڵندە بە سەر لاشەکانیاندا بڕوات ناتوانێت لێیان تێپەڕکات و دەمرێت، ئەو کاتە نەوەی باوکێك کە کاتی خۆی سەد کەس بوون ئێستا سەرژمێری خۆیان دەکەنەوە سەیر دەکەن تەنها یەك پیاویان ماوە! لە بەر ئەوە بە چ دەستکەوتێك (غەنیمەتێك) دڵخۆش دەبێت؟ چ میراتێك دابەش بکرێت؟ لە کاتێکدا کە ئەوان دەستکەوت (غەنیمەت) دابەش دەکەن لە ناو خۆیاندا کێشەیکی تر دەبیسن کە ئەوە لەوی تر گەورەترە، بانگەوازکارێك دێت و بانگ دەکات و دەڵێت: مەسیحی دەجال لە دواوە چوەتە سەر کەس و کار و ئەهلەکانتان ئەوانیش ئەو دەستکەوتەی (غەنیمەتەی) لە دەستیاندا بوو فڕێی دەدەن و دەردەچن، موسڵمانان لە پێش خۆیانەوە (دە) سوار دەنێرن (بۆ ئەوەی بزانن کە ئایە ڕاستە دەجال دەرچووە یان نا).

بە جوانی بیر بکەرەوە بزانە پێغەمبەری خواﷺ (دایك و باوك و گیانم بە فیدای بێت) چی دەڵێت! خۆشەویستی خواﷺ دەفەرموێت: من دەزانم ناوی خۆشیان و باوکەکانیشیان چییە و ڕەنگی ووڵاخەکانیشیان دەزانم، ئەو دە سوارە باشترین و چاکترین سواری سەر زەوین لەو کاتەدا)).

لەگەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ لای عیسا ی کوڕی مەریەم‌ عليه السلام تکام وایە کە لە مەسەلەکە باش تێگەیشتبێتی بۆ ئەوەی هەمووی پێکەوە گرێ بدەی.

پاشان دەڕۆن بۆ کوشتار لە گەڵ دەججالدا، هەروەکو لە ریوایەتەکەی (صحیح مسلم) دا هاتوە لە فەرموودەیەکی (أبو هريرە)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((فبينما هم يصفون الصفوف،إذ أقيمت الصلاة فنزل عيسى ابن مريم)) واتە: لە کاتێکدا ئەوان ڕیزیان یەك خستوە (بە مەبەستی کوشتنی دەججال) پێشەوای موسڵمانان لە پێشیانەوە پێش نوێژیان بۆ دەکات (هەندێك ریوایەت بە روونی باسی کردووە کە نوێژی بەیانییە[1]) لەو کاتەدا (عیسی)ی کوڕی مەریەم‌عليه السلام لە ئاسمانەوە دادەبەزێت)) لای مەنارە سپییەکەی رۆژهەڵاتی (دیمەشق) و بەرەو (بيت المقدس) دەڕوات، ئەوانەی کە لە گەڵیدان کۆمەڵە رزگار بوەکەیە ریزەکانی خۆیان ریك خستوە بۆ کوشتنی دەججال پێغەمبەری خۆشەویستﷺ دەفەرموێت: ((ثم تغزون الدجال فيفتحه الله)) واتە: پاشان هێرش دەبەنە سەر دەججال و خوایش سەرتان دەخات)).

بەڵام خوای گەورە ویستی وا دەبێت کە نەمان و کوشتنی دەججال لە سەر دەستی پێغەمبەرعیسا‌عليه السلام ببێت.

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ لای ریوایەتەکەی (النواس ی کوڕی سمعان) کە پێغەمبەری خواﷺدەفەرموێت: ((إذ بعث الله المسيح ابن مريم، فينزل عند المنارة البيضاء شرقي دمشق بين مهرودتين واضعا كفيه على أجنحة ملكين، إذا طأطأ رأسه قطر، وإذا رفعه تحدر منه جمان كاللؤلؤ)) واتە: لەو کاتەدا (عیسی)ی کوڕی مەریەم‌عليه السلام لە ئاسمانەوە دادەبەزێت بۆ لای مەنارە سپییەکەی رۆژهەڵاتی (دیمەشق) لە دوو پۆشاکی ڕەنگ کراودا بە وەرسی زەعفەران دوو لەپە دەستەکانی لەسەر باڵی دوو فریشتە داناوە کە سەر بەرز کات و نەوی بکات، دڵۆپە ئاوی سافی لە شێوەی دەنکە زیوی شێوە مرواری لێ دەتکێت)).

پاشان بەرەو (بيت المقدس) دەڕوات، لەوێ دەبینێ موسڵمانان خۆیان ئامادە کردوە بۆ نوێژی بەیانی - هەروەکو لە سەرتای بەشەکەدا ئاماژەم پێ کرد —

[1] ـ عند ابن ماجه (٤٠٧٧)

لەو کاتەدا پێشەوای ئیمانداران یان مەهدی هەروەکو ریوایەتەکان بە روونی باسیان کردوە دەیەوێ پێشی بخات، بۆیە عیسا ی کوڕی مەریەم ﷺ رازی نابێت کە پێش بکەوێت، لە ریوایەتێکی تردا کە لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە: ((فیؤمهم عیسی)) واتە: عیسا ﷺ پێش نوێژیان بۆ دەکات)) بۆیە هەندێك لە ئەهلی زانست و زانیاری دەڵێن: ((فأمّكم منكم)) واتە: بەوەی کە پێتانە لە قورئان و سوننەتی پێغەمبەر ﷺ پێش نوێژیتان بۆ دەکات، چونکە عیسا ﷺ بە بەرنامە و شەرعێکی تازەوە دانابەزێت، بەڵکو بە شەرعی پێغەمبەری خوا ﷺ و ئیسلامەوە دادەبەزێت، هەروەکو ئاشکرایە ئیسلام دینی عیسا و محمدو هەموو پێغەمبەرانە (سەڵات و سەلامی خوایان لە سەر بێت)، خوای گەورە هیچ پێغەمبەرێکی نەناردوە ئیللا دینەکەی ئیسلام بوە، لە سەرتاکەیانەوە کە(نووح)ە ﷺ تاکو کۆتاییەکەیان کە(محمد)ە ﷺ.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلدِّينَ عِندَ ٱللَّهِ ٱلْإِسْلَٰمُ﴾(آل عمرا: ١٩) واتە: بێگومان تەنها ئەم دینی ئیسلامەیە پەسەند و قبووڵە لای خوا))، هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلْيَوْمَ أَكْمَلْتُ لَكُمْ دِينَكُمْ وَأَتْمَمْتُ عَلَيْكُمْ نِعْمَتِى وَرَضِيتُ لَكُمُ ٱلْإِسْلَٰمَ دِينًا﴾(المائدة: ٣) واتە: وا لە ئەمڕۆوە بەرنامە و ئایینەکەتانم بەپایان گەیاند، واتە: لە بارەی عەقیدەو جیهادەوە، لەبارەی حەڵاڵ و حەرامەوە هەموو شتێکم بۆ تەواو کردن، نیعمەت و بەخششی خۆمم بۆ تەواو کردن سەرم خستن بە سەر دوژمنانتانا و رێنماییم کردن بۆ رێگەی راست، ئیسلامیشم بە بەرنامە و ئایین بۆ هەڵبژاردن و نابێ هیچ کاتێك لێی لابدەن)) .

لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هریرە) ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((.. فينزل عيسى ابن مريم فأمهم، فإذا رآه عدو الله، ذاب كما يذوب الملح في الماء، فلو تركه لانذاب حتى يهلك، ولكن يقتله الله بيده، فيريهم دمه في حربته)) واتە: عیسا ی کوڕی مەریەم ﷺ دادەبەزێت و دەبێتە پێشەوایان کاتێك

---

١ ـ أنظر صحيح مسلم (٢٨٩٧) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٨٩٧) .

دوژمنی خوا دەیبینێت دەتوێتەوە هەروەکو چۆن خوێ دەتوێتەوە لە ئاودا، ئەگەر عیسا ﷺ وازی لێ بهێنایە ئەوا تاکو مردن دەتوایەوە، بەڵام خوای گەورە ویستی وایە کوشتنی بە دەستی عیسا ﷺ بێت ئەویش خوێنی دەجالیان پیشان دەدات کە لە سەر رمەکەی)).

لە ریوایەتەکەی (النواس) دا کە لە (صحیح مسلم) دا هاتوە پێغەمبەری خوا ﷺ ئەو شوێنە دیاری دەکات کە پێغەمبەرعیسا ﷺ دەجالی تێدا دەکوژێت، ئەوەتا دەڵێت: ((فیطلبه حتی یدرکه بباب لد)) واتە: بە دوایدا دەڕوات تاکو لە دەرگای (لد) پێی دەگات..))

(لد) گوندێکە لە وڵاتی فلسطین لە شاری (تل أبیب)ەوە نزیکە، داوا لە خوا دەکەم کێشەی براکانمان لە فلسطین چارە بکات و لەو تەنگانەی کە تیایدان دەربازیان بکات. ئا ئەوەتا پێغەمبەری خوا ﷺ جێگاکان بە ناوی خۆیانەوە باس دەکات کە لەو کات و سەردەمەدا نەبوونە بۆ ئەوەی دڵنیا بین کە ئەو خۆشەویستە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات، دەفەرموێت: ((فیدرکه عند باب لد فیقتله)) واتە: لە دەرگای (لد) پێی دەگات و دەیکوژێت)

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((ثم یأتي عیسی ابن مریم ﷺ قوم قد عصمهم الله منه - أي: من الدجال - فیمسح عن وجوههم ویحدثهم بدرجاتهم في الجنة، فبینما هو کذلك إذ أوحی الله الی عیسی: إني قد أخرجت عباداً لي لا یدان لأحد بقتالهم، فحرز عبادي الی الطور)) واتە: پاشان عیسا ﷺ دێت بۆ لای کۆمەڵە موسڵمانێك کە خوای پەروەردگار لە فیتنەی دەجال پارستوونی، دەست دەهێنێت بە دەم و چاویاندا و پلەو دەرەجەی خۆیان بۆ باس دەکات کە لە بەهەشتدا دەستیان دەکەوێت، لەو کاتەدا خوای گەورە وەحی دەنێرێ بۆ عیسا ﷺ پێی دەفەرموێت: من بەندە گەلێکی خۆمم - کە (یەئجوج ومەئجوج)ە - دەرخستون، کە کەس توانای جەنگ کردنی نییە بەرامبەر ئەوان، لە بەرئەوە بەندە موسڵمانەکانم بدە پاڵ کێوی (طور) و لەوێ بیان شارەوەو پەنایان بدە)).

ئـەم بەشـە بـەو فەرموودەیـە تـەواو دەکـەم کـە ئیمـامی (بوخـاری و موسـلیم)[١] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەیەکی (ابو هریرە) ەوە دەڵێت: پێغەمبـەری خـوا ﷺ دەفەرموێت: ((والـذي نفسي بيده، ليوشكن أن ينزل فيكم عيسى بن مـريم حكمـاً مقسـطاً، فيكسـر الصليـب، ويقتل الـخنزيـر، ويضع الـجزية، ويفيـض المال حتـى لا يقبله أحد)) واتە: سوێند بەو کەسەی نەفسی منی بـە دەستە، وا خەریکـە عیسـای کـوڕی مـریم عليه السلام دادەبـەزێت و دەبێـت بـە فەرمانڕەواییـەکی دادپـەروەر، خـاچ دەشکێنی و بەراز دەکوژێت و سەرانە هەڵدەگرێت سەروەت و سامان زۆر دەبێـت و خەڵکی بۆ بانگ دەکات کەچی کەس وەری ناگرێت))

ڕێزداران...دەبێ زۆر بایەخ بەزانست و کارکردن بدەین، هەرگیز نابێت تەمبـەڵ و تەوەزەل بین، بەڵکو دەبێت کار بکەین، پیاوەتی لەوەدایە لـە کاتێکدا دەگەیتـە خواکـەی خـۆت دەسـتت بـە دینەکەتـەوە گرتبێـت، هـەرگیز پـشت بـە کەسـی تـر مەبەستە، نابێت فەرموودەکانی پێغەمبەر ﷺ بـە شـێوەکی تـر لـە مەبەسـتی خـۆی تێبگەین، دەبێت بایەخ بە زانست و کارکردن بدەین، هەردەم تەوبە نـوێ بکەینـەوە لە گەڵ خوای خۆماندا و باوەڕەکەمان نوێ بکەینەوە و نەفامی بنەبڕ بکەین چونکە ئەوانەی تووشی فیتنەی دەججال دەبن تـەنها نـەفامانن، هـەرگیز هـیچ کەسـێ لـە فیتنەی دەججال و بەڵکو لە هەر فیتنەیەکی تر رزگاری نابێت تەنها ئـەهلی بـاوەڕ و یەکتاپەرسـتان نـەبێت، خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِي ٱلْأٓخِرَةِۖ وَيُضِلُّ ٱللَّهُ ٱلظَّٰلِمِينَۚ وَيَفْعَلُ ٱللَّهُ مَا يَشَآءُ ﴾ (إبـراهيم: ٢٧) واتـە: ئەوانـە کـە باوەڕیـان بـە خـوا و بـە گـشت بڕیارەکانی خوا هێناوە، بە هۆی ئەم وشە جێگر و نەگۆڕاوەی (لا اله الا الله)وە خـوا پێگەیان قایم و جێگر ئەکا لە ژیانی ئەم دونیا و لە ژیانی ئەو دونیا و ستەمکارانیش گومڕا و سەر لێشێواو دەکات خوا بیەوێ هەر شـتێ بکـات زۆر بـە ئاسـانی دەیکـات حەز بکا کێ رینموویی بکا و کێیش گـومڕا و سـەر لێـشێواو بکـا ئەمانـە هـەموو لـە

١ ــ أخرجه البخاري (٢٢٢٢) ومسلم (١٥٥) .

دەسەلاّتی ئەودان)).

ئاخۆ ئەوانەی کە لە پاش مردن و فەوتانی دەججال دەردەچن کێن؟ کە دەبنە فیتنەیەکی تر و خوای گەورە ئەهلی باوەڕ لە فیتنەیان دەپارێزی بە فەزڵی خۆی و ئینجا بە فەزڵی دوعای عیسا عليه السلام ؟ ئەمە و چەند باسێکی تر لە بەشی داهاتوودا باس دەکەین ـ إنشاء الله ـ .

داوا لە خوا دەکەم لە بەر خاتری ناوە گەورەکەی خۆی (اسم الأعظم) کە ئەگەر بەو ناوەوە داوای لێ بکرێت ئەوا وەلاّم دەداتەوە و ئەگەر هاواری پێ بکرێت ئەوا دێتە فریامانەوە، داوای لێ دەکەم من و ئێوە لە هەموو فیتنەیەك بپارێزێت ئەوانەی کە ئاشکران و ئەوانەی شاراوەن و من و ئێوە ئاخر خەیر بکات و بە باوەڕ و یەکتاپەرستی یەوە کۆتایی بە ژیانمان بهێنی و چاومان بە سەرکەوتنی ئیسلام و ئەهلی ئیسلام گەش و ڕوون بکاتەوە هەر خۆی پشت و پەنامانەو توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

دەرچوون و دەرکەوتنی یەئجوج و مەئجوج

(خروج يأجوج و مأجوج)

لە بەشی رابووردوودا لە باسی ئەو رووداوە ترسناکەدا راوەستاین، لە گەڵ عیسا پێغەمبەردا ﷺ لە کاتێکدا ئەو دەججال دەکوژێت، بۆ ئەوەی سەر زەوی لە ترسناکترین و توندترین فیتنە کە سەر زەوی ناسیویەتی رزگار بکات لە ئادەمەوە تاکو رۆژی قیامەت ئەویش فیتنەی مەسیحی دەججالە، خوای گەورە بە فەزڵی خۆی ئیمانداران رزگار دەکات، ئەمجار بە فەزڵی پێغەمبەرعیسا ﷺ کە مەسیحی دەججال دەکوژێت، هەروەکو باسمان کرد پێغەمبەری خوا ﷺ باسی چۆنییەتی دابەزینی عیسا ی ﷺ کردوە و جێگای دابەزینەکەی بۆ دەستنیشان کردووین بەڵکو ئەو جل و بەرگەی کە پێوەی دادەبەزێت پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ باسی کردوە، لێرەدا جارێکی تر بە پەلە ئەو ریوایەتە دووبارە دەکەینەوە پاشان دەچینە سەر باسی رووداوەکانی تر.

لە فەرموودەیەکدا کە ئیمامی (مسلم)[1] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (النواس ی کوڕی سمعان)ەوە تێیدا هاتوە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ينزل عيسى ابن مريم عند المنارة البيضاء شرقي دمشق، بين مهرودتين،واضعا كفيه على أجنحة ملكين، إذا طأطأ رأسه قطر، وإذا رفع رأسه تحدر منه جمان كاللؤلؤ، فلا يحل لكافر يجد ريح نفسه إلا مات، ونفسه ينتهي حيث ينتهي طرفه، فيطلبه حتى يدركه بباب لد فيقتله، ثم يأتي عيسى ابن مريم قوم قد عصمهم الله منه)) واتە: (عیسی)ی کوڕی مەریەم ﷺ لە ئاسمان دادەبەزێت بۆ لای منارە سپییەکەی رۆژهەڵاتی (دیمەشق) لە دوو پۆشاکی رەنگ کراودا بە وەرسی زەعفەران، دوو لەپە دەستەکانی لەسەر باڵی دوو فریشتە داناوە کە سەر بەرز کات و نەوی بکات، دڵۆپە

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٣٧) .

ئاوی سافی لە شێوەی دەنکە زیوی شێوە مرواری لێ دەتکێت، هەر بێباوەڕێك بۆنی هەناسەکەی بکات یەکسەر دەمرێت، بۆنی هەناسەکشی ئەوەندەی چاوی بڕ دەکات دەڕوات، شوێنی دەججال دەکەوێت و تا لە (باب لد) پێی دەگات و دەیکوژێت، پاشان عیسا ی کوڕی مەریەم ﷺ دێتە لای کۆمەڵە خەڵکێك کە خوای گەورە لە فیتنەی دەججال پاراستبوونی)).

واتە: لە فیتنەی مەسیحی دەججال، الله أكبر! ! کۆمەڵە خەڵکێك خوای گەورە لە فیتنەی مەسیحی دەججال رزگاری کردوون، توشی فیتنەکەی ئەو نەبوونە، پێشوازی لە عیسا پێغەمبەر ﷺ دەکەن ئەویش بەدەستەکانی ڕوومەتیان دەسڕێ و باسی پلە وپایەی خۆیانی بۆ دەکات لە بەهەشتدا، ئایە لە گەڵ مندا بە جوانی ئەو دیمەنەت دێتە پێش چاو؟ چەند فەرموودەیەکی ناسك و جوانە؟! ((فيمسح عن وجوههم ويحدثهم بدرجاتهم في الجنة، فبينما هو كذلك إذ أوحى الله الى عيسى: إني قد أخرجت عباداً لي لا يدان لأحد بقتالهم، فحرز عبادي الى الطور)) واتە: عیسا ﷺ دەست دەهێنێت بە دەم و چاویاندا و پلەو دەرەجەی خۆیان پێ دەڵێت کە لە بەهەشتدا دەستیان دەکەوێت، لەو کاتەدا خوای گەورە وەحی دەنێرێ بۆ عیسا ﷺ پێی دەفەرموێت: من بەندە گەلێکی خۆمم (کە یەئجوج ومەئجوج)ە دەرخستون، کە کەس توانای جەنگ کردنی نییە بەرامبەر ئەوان، لە بەرئەوە بەندە موسڵمانەکانم بدە پاڵ کێوی (طور) و لەوێ بیان شارەوەو پەنایان بدە.)).

واتە: لە گەڵ ئیماندارە یەکتاپەرستەکاندا بەرەو کێوی (الطور) بڕۆن، بۆ سەر ئەو جێگە پیرۆز و بەرێزە، هەروەکو ئاشکرایە کە چیای (الطور) لە (سیناء) ە، داوا لە خوا دەکەم وڵاتی موسڵمانان بپارێزێ لە هەموو خراپەیەك، خوای گەورە هەواڵی پێ دەدات کە کۆمەڵە بەندەیەکی خۆی دەرکەوتوون و هیچ کەسێك لە سەر زەویدا ناتوانێت لە گەڵیاندا بجەنگێت، بۆیە خوای گەورە فەرمان دەکاتە عیسا ﷺ بەندە ئیماندار و یەکتاپەرستەکان بەرەو کێوی (الطور) ببات، واتە سەر زەوی چۆڵ بکەن بۆ ئەو لەشکرە بە هێزە و زۆرە کە دەرکەوتوون.

ئەوانە کێن؟ ئەوانە (یەئجوج و مەئجوج) ن.

ئایا (یەئجوج و مەئجوج) کێن؟ ئەمەشە نیشانەیەکی ترە لە نیشانە گەورەکانی قیامەت، هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (حذیفة ی کوڕی أسید)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ بە هاوەڵان فەرموو: ((إنها لن تقوم حتى ترون قبلها عشر آيات)) فذكر ((الدخان، والدجال، والدابة، وطلوع الشمس من مغربها، ونزول عيسى ابن مريم(ﷺ) ويأجوج ومأجوج.....)) واتە: قیامەت هەڵناسێت تا لە پێشدا دە نیشانە نەبینن ئەمجار باسی کرد و فەرمووی: (دوکەڵەکە) و (دەججال) و (زیندەوەرێکی سەیر (دابة)) و (هەڵهاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە) و (دابەزینی عیسا ی کوڕی مەریەم(ﷺ)) و (یەئجوج و مەئجوج)......)) .

زۆربەی خەڵکی دەربارەی یەئجوج و مەئجوج هیچ نازانن، لە گەڵ ئەوەشدا خوای گەورە باسی ئەوانی لە قورئانی پیرۆزدا کردوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتۡ يَأۡجُوجُ وَمَأۡجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٖ يَنسِلُونَ ﴾ (الأنبياء: ٩٦) واتە: دونیاش بەردەوام دەبێت تا ئەو کاتەی دەرگا لە تیرەی (یەئجوج و مەئجوج) ئەکرێتەوە و بڵاو ئەبنەوە، کە ئەوەش نیشانەی نزیکبوونەوەی کۆتای دونیایە، ئەوانیش لە هەموو بەرزایی و کون و کەلێنێکەوە بە پرتاو دادەپەڕن و دەردەچن، واتە: یەئجوج و مەئجوج لە هەموو دەرگا و ڕێگایەکەوە دێنە دەرەوە بۆ فەساد و گێرە شێوێنی.))

جا باسی ئەوانە (واتە: یەئجوج و مەئجوج) لە قورئانی پیرۆزدا بە ڕوونی هاتوە بەڵام ئەم ئوممەتە سەرقاڵی شتی ترن و وازیان لە زانیاری دەربارەی دینەکەیان هێناوە ئیللا کەسانێك نەبێت خوا ڕەحمی پێ کردوون، داوا لە خوا دەکەم بە گوێڕایەڵی خۆیەوە سەرقاڵمان بکات هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٖ يَنسِلُونَ ﴾واتە: لە هەموو جێگایەکەوە دادەبەزن و لە سەر زەویدا بڵاو دەبنەوە، خوای گەورە لە پاش ئەوە

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٠١)

دەڵێت: ﴿وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ﴾ باش بیر لەم تێهەڵکێشەی ئایەتەکان بکەرەوە، دەرچوون و دەرکەوتنی یەئجوج و مەئجوج هاوڕێ و هاوەڵە لە گەڵ نزیك بوونەوەی بەڵێنە ڕاست و دروستەکە واتە: هەستانی قیامەت.﴿وَاقْتَرَبَ الْوَعْدُ الْحَقُّ فَإِذَا هِيَ شَاخِصَةٌ أَبْصَارُ الَّذِينَ كَفَرُوا يَا وَيْلَنَا قَدْ كُنَّا فِي غَفْلَةٍ مِّنْ هَٰذَا بَلْ كُنَّا ظَالِمِينَ﴾ (الأنبياء: ٩٧) واتە: ئەوسا ئیتر بەڵێنە ڕاست و دروستەکەش" بۆ هاتنی قیامەت " نزیك دەبێتەوە، واتە: هەر یەئجوج و مەئجوج لەو جێگای خۆیانە هاتنە دەرێ، ئەوە ئیتر قیامەتیش نزیکە، ئەوسا ئیتر چاوی ئەو کەسانەی خوانەناس و بێ بڕوان ئەبڵەق ئەبێ و لە جێی خۆی ناجووڵێ، واتە: لە بەر نارەحەتی ئەو ڕۆژە چاویان بۆ ناتروکێ، هاواریان لێ بەرز ئەبێتەوە و ئەڵێن: ئەی تیاچوو خۆمان! بە ڕاستی ئێمە لە غەفڵەت و بێ ئاگاییدا بووین لەم ڕۆژە نەك هەر غافڵ بووین، بەڵکو ستەمکاریش بووین لە خۆمان)) .

بەڵێ... چونکە ئەوانە بەرنگاری حەق بوونەوە و بەرنگاری قسەی پێغەمبەری ڕاستگۆﷺ بوونەوە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿اقْتَرَبَ لِلنَّاسِ حِسَابُهُمْ وَهُمْ فِي غَفْلَةٍ مُّعْرِضُونَ ﴿١﴾ مَا يَأْتِيهِم مِّن ذِكْرٍ مِّن رَّبِّهِم مُّحْدَثٍ إِلَّا اسْتَمَعُوهُ وَهُمْ يَلْعَبُونَ ﴿٢﴾ لَاهِيَةً قُلُوبُهُمْ﴾(الأنبیاء) واتە: کاتی حیساب و لێپرسینەوەی خەڵکی لە کار و کردەوەیان نزیك بۆتەوە و ئەوانیش لە غەفڵەتان لەو ڕۆژە، ڕوو دەسووڕێنن و گوێیان لێ نییە و لەوە داناچڵەکێن کە خوا پێیان ئەکات! (١) هەر بەش و پەندێکی تازەی قورئانیان لە لایەن پەروەردگاریانەوە بۆ بێت، گوێی بۆ ڕائەگرن، هەتا بزانن چییە؟ کەچی لە گەڵ ئەوەشدا گورج دەکەونە گاڵتە و گەپ پێی.(٢) دڵیان غافڵ و بێ ئاگایە، تا بیرێکی لێ بکەنەوە و بە خۆیاندا بچنەوە، بەڵێ دڵە مردووەکان لە کاتی پێویستدا ئاگایان لە خۆ نییە و هەر سەرگەرمن بە گاڵتەو گەمەوە...(٣))).

بە ڕاستی زۆربەی خەڵکی پشتیان کردوە لە باس و زانیاری دەربارەی ئەو شتانەی کە دێن، زۆربەی خەڵکی لەم ئوممەتەدا هیچ شتێك دەربارەی یەئجوج و

مەئجوج و دەججال و زیندەوەرە سەیرەکە (الدابة) و دوکەڵەکە و دەرکەوتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە نازانن، چونکە ئێمە زۆر دوور کەوتوینەتەوە لە بەرنامەکەی خوای پەروەردگار و سوننەتی پێغەمبەرە خۆشەویستەکەی ﷺ تەنانەت هەندێ لە برا و خوشکانم بۆم دەگێڕنەوە و دەڵێن ئەمە یەکەم جارە شتی وا ببیسین، ولا حول ولا قوة الا بالله.

یەئجوج و مەئجوج کێن؟ ئایا هەواڵ و چیرۆکی ئەوان چییە؟ وریابە و دڵت بدە قسەکانم چونکە ئەم بابەتە لەوپەڕی ترسناکیدایە!!

یەئجوج و مەئجوج دوو ئوممەتن لە ئوممەتەکانی سەر زەوی، ئەوانیش مرۆڤن، ئەو دوو ناوە ئەعجەمین، هەروەکو چۆن لێکۆڵەرەوان لە ئەهلی زمان و زمانەوانی دەڵێن [1]. لە وشەی (أجيج النار) ەوە هاتوە واتە: بڵێسەی ئاگر، یان لە وشەی (الماء الأجاج)ەوە هاتوە واتە: ئاوێکی زۆر سوێر و زۆر گەرم بێت، کەواتە ئەو وشەیە لە بڵێسەی ئاگر و گەرمی و سوێری یەوە هاتوە لە بەر ئەوەی ئەو دوو ئوممەتە زۆر پیس و چەپەڵن و حەزیان لە تێکدان و خراپەکاری و سوتاندن و وێران کردنی سەر رووی زەوییە، ئەگەر بگەڕێیتەوە بۆ کتێبەکانی تەفسیر و مێژوو ئەوا ریوایاتی زۆر سەیر و هەواڵی نامۆ دەخوێنیتەوە، چەندەها ریوایەتی ئیسرائیلی دەبیسی کە کتێبەکانی پڕ کردوە دەربارەی هەواڵی یەئجوج و مەئجوج، من لێرەدا دەڵێم: ئەو کەسەی کە ڕێز لە عەقڵ و زانیارییەکەی خۆی بگرێت و ڕێز لە لێکۆڵینەوە و بەڵگەکان بگرێت، ئەوا نابێت هەرگیز خۆی بە ئەو قسە هیچ و پووچ و چیرۆکە ئەفسانا وییانەوە خەریك بکات، بەڵکو پێویستە لە سەرمان لە کاتی باسی ئەو باسە غەیب و نادیارانەدا تەنها یەك وشەش قسە نەکەین ئیللا بە بەڵگەی کتێبەکەی خوای پەروەردگار یان بە بەڵگەیەکی ڕاست و دروستی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ، چونکە تۆ باسی بابەتە غەیب و نادیارەکان دەکەیت کە هیچ جێگای عەقڵی تیدا نابێتەوە، هیچ جێگای خەیاڵ و ئەفسانەی تێدا نابێتەوە، چونکە من هەر کاتێك هەندێ لەو کتێبە تەفسیر و مێژووانە دەخوێنمەوە بە ڕاستی هەواڵی وای

---

١ ـ انظر : (النهاية) لابن الأثير (١/٢٥) مادة : أجج , ط التوعية , ولسان العرب (١/٣٠ أجج) .

تێدا دەبینم کە لە بەر شەرمەزاری ئارەقە بە ناوچاوان دەکات، بۆیە بە هیچ شێوەیەك نابێت کەسێکی زانا ڕێز لە بەڵگەکان دەگرێت شوێنی ئەو ئەفسانانە بکەوێت، بۆیە پێویستە لە سەرمان لە کاتی قسەکردنماندا بەڵگەی قورئان و سوننەت بهێنینەوە.

بۆیە ئێمە لەم باسەدا تەنها باسی ئەو بەڵگانە دەکەین کە لە قورئانی پیرۆز و فەرموودە دروستەکانی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ هاتوون، دەڵێم:

یەئجوج و مەئجوج نێردراو و ئەهلی ئاگرن، هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] هاتوە لە فەرموودەی (أبو سعید الخدری) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((یقول اللـه تعالی: یا آدم، فیقول: لبیك وسعدیك والخیر في یدیك، فیقول: أخْرِج بعث النار، فیقول آدم (علیه السلام): وما بعث النار؟ قال: من کل ألف تسعمائة وتسعة وتسعین، قال النبي: فذاك یشیب الصغیر ﴿وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٌ﴾(الحج: ٢) قال فأشتد علیهم، قالوا: یا رسول الله! أینا ذلك الرجل؟ قال: أبشروا! فإن من یأجوج ومأجوج ألفاً ومنکم رجل))

واتە:خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی ئادەم، دەڵێت: گوێڕایەڵم و لە خزمەتتام چاکەیش لە دەستی تۆدایە، دەفەرموێت: وەفدی ئاگر بنێرە، وتی: وەفدی ئاگر چەندە؟ فەرمووی: لە هەموو هەزارێك نۆ سەد ونەوەت و نۆ، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەوەش لە کاتێکدا منداڵ سەر سپی دەبێت، ﴿وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٌ﴾(الحج: ٢) واتە: هەرچی مێینەی دوو گیان و سکپڕیشە لە ترس و لە هەیبەتا سکەکەی دادەنێ و لە باری دەچێت و هەموو خەڵکیش وەك مەست و سەرخۆش دەبینی، خۆ لە ڕاستیدا مەست و سەرخۆش نین، بەڵکو سزای خوا زۆر توند و سەختە بۆیە ئاوا بیر و هۆشیان نەماوەو وەك سەرخۆشیان لێ هاتوە)) دەڵێت: ئەوە زۆر نارەحتی کردن، ئینجا

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٣٠) و مسلم (٢٢٢) .

فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئەو پیاوە کاممانە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: مژدەتان لێبێت، لە یەئجوج و مەئجوج هەزارێك و لە ئێوە پیاوێك))

ئەی خودایە سوپاس و ستایش بۆ تۆ کە سەربەرزت کردووین بە یەکتاپەرستی و ئیمەت کردوەتە شوێنکەوتەی رزگارکەری کۆیلە و بەندەکان ﷺ، ئیمەت کردوەتە باشترین کۆمەڵ کە خەڵکی پێی ئاشنای بوون، چەند جوانە رێز و کەرامەتی یەکتاپەرستی! چەند جوانە فەزڵ و گەورەیی یەکتاپەرستی!! بەڵکو کەرامەت و پلە و رێزی ئوممەتەکەی (محمدالمصطفى)ﷺ! بە راستی ئەمانە گوفتارێکن دەبێت ئەو پەڕی بایەخی پێ بدرێت، بۆیە هەر ئێستا سەرت بۆ بڵندترین جێگە بەرزەوە بکەرەوە لە سەردەمێکدا کە زۆربەی موسڵمانان شکستیان هێناوە، شکستێکی دەروونی نەویستراو، لە کات و ساتێکدا هەموو ئوممەتەکانی سەر زەوی شانازی دەکەن بە مێژوو و پاڵەوانێتی و پیاوی ناودار و چالاکییەکانی خۆیانەوە.

من دەڵێم: رەواترین ئوممەت لە ئوممەتەکانی سەر رووی زەوی کە مافی خۆی بێت شانازی بە خۆیەوە بکات و لە پێشەوەی ئوممەتەکانی ترەوە بن ئەوا شوێنکەوتوان و ئوممەتی خۆشەویستی هەڵبژێردراوەﷺ، ئەو ئوممەتەی کە خوای پەروەردگار خۆی شایەتی بۆ داوە و فەرموویەتی: ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ﴾ (آل عمران: ١١٠) واتە: ئێوە چاکترین ئوممەت و کۆمەڵن، هێنراونەتە ئەم سەر زەوییە بۆ کەڵك گەیاندن بە مەردم و رێنمایی کردنیان....))

دڵنیابن و باوەڕی بتەوتان هەبێت ئەم ئوممەتە بە باشترین و چاکترین ئوممەت دەمێنێتەوە تاکو رۆژی دوایی.

لەگەڵ مندا بگەڕێوە بۆ لای فەرموودەکە، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((أبشروا! فإن من يأجوج ومأجوج ألفاً ومنكم رجل)) واتە:مژدە بۆ ئێوە! نۆ سەدو نەوەت و نۆ لە یەئجوج و مەئجوج بۆ دۆزەخ ــ خوا پەنامان بدات ــ و تەنها کەسێك لە ئێوە)) ئەمجار خۆشەویستﷺ فەرمووی: ((والذي نفسي بيده إني لأطمع أن تكونوا ربع أهل الجنة)) واتە: سوێند بە ئەو کەسەی گیانی من بە دەستە ئومێدەوارم ئێوە چواریەکی ئەهلی بەهەشت بن)) لێرەدا پێویستە کەمێك راوەستین

چونکە شەست و نۆ ئوممەت پێش ئوممەتی موحەممەد ﷺکەوتوون، چاکترین و باشترینیان ئوممەتی موحەممەدە ﷺ.

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و (الترمذي) و (ابن ماجه) لە (سنن)ەکەیاندا و (عبد بن حميد) لە (المنتخب)دا بە سەنەدێکی (حسن)[١] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (بهز ی کوڕی حكيم)ەوە لە باوکییەوە ئەویش لە باپیرییەوە کەوا پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ فەرموویەتی: ((أنتم توفون سبعين أمة أنتم خيرها و أكرمها على الله تبارك و تعالى)) واتە: ئێوە تەواوی حەفتا ئوممەتن کە لە هەمویان باشتر و بەرێزترن لە لای خوای گەورە)

خودایە... زۆر سوپاسی نیعمەتەکانی تۆ دەکەین..

ومما زادني فخراً وتيها وكدت بأخمصي أطأ الثريا
دخولي تحت قولك يا عبادي ن صيرت أحمد لي نبيا

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَمُنُّونَ عَلَيْكَ أَنْ أَسْلَمُوا قُل لَّا تَمُنُّوا عَلَيَّ إِسْلَامَكُم بَلِ اللَّهُ يَمُنُّ عَلَيْكُمْ أَنْ هَدَاكُمْ لِلْإِيمَانِ إِن كُنتُمْ صَادِقِينَ﴾(الحجرات: ١٧) واتە: ئەوانە بە ئیسلام بوونیان منەت دەکەن بە سەر تۆدا، تۆش پێیان بڵێ: منەت مەکەن بە سەرمدا لە سەر موسڵمان بوونتان، بەڵکو خوا منەت دەکات بە سەرتاندا کە ئێوەی ڕێنمایی کردوە بۆ ئیمان و بڕوا ئەگەر ئێوە لە داوای بڕوا هێناندا ڕاستگۆ بن.))

ئەی برای یەکتاپەرست... ئەی ئەو کەسەی شوێنکەوتەی پێغەمبەری خوایتﷺ.. سەرت بەرز بکەرەوە و زیاتر بڵندی بکەرەوە بۆ ئەوەی لە گەڵ ئەستێرەی جەوزادا ململانێ بکەیت.. هەستە هەموو سەر رووی زەوی بهێنە ژێر عابا پیرۆزەکەی خۆشەویستی خواﷺ، با هەموو جیهان گوێبیستی لێدانی دڵت بێت کاتێك بە یادی خواوە لێ دەدا و ئەو دڵەی کە تەنها خوای گەورەی ناسیوە، ئەوە

---

١ ـ أخرجه أحمد (٤٤٧/٤) (٣/٥) وعبد بن حميد (٤٠٩ , ٤١١) والترمذي (٣٠٠١) وقال (حديث حسن) وابن ماجه (٤٢٨٧) (٤٢٨٨) والدارمي (٢٧٦٠) وحسنه الشيخ الألباني في (صحيح سنن الترمذي وابن ماجه) .

چـاك بزانــه كــه تــۆ پیرۆزتــرین مرۆڤــی لــه ســەر رووی زەویــدا بــه هــۆی یەكتاپەرستییەكەتەوە بۆ خـوای زەوی و ئاسمانـەكان، بـه هـۆی باوەڕهێنانـت بـه باشترین مرۆڤی سەر زەوی كه ئەویش (محمدی كوڕی عبدالله) یـه ﷺ... ئـای ئـەوە چ ڕێزێكه ! ئای ئەوە چ شەرەفێكه ! داوا له خوا دەكەم ئێمه و ئێوه بگەیەنێته ئـەو پلەو پایەیەی كـه فـەخر و شانازی بـه خۆدانـەپاڵ (محمـدی كـوڕی عبـداللهﷺ) وه دەكات.

پێغەمبـەری خـواﷺ دەفەرموێـت: ((وإنـي لأطمـع أن تكونـوا ربـع أهـل الجنـة)) فحمدنا الله وكبرنا، فقال: ((والذي نفسي بيده إني لأطمع أن تكونوا ثلث أهل الجنة)) فحمدنا الله و كبرنا. فقال المصطفى في الثالثة: ((والذي نفسي بيـده إنـي لأطمـع أن تكونـوا شـطر أهـل الجنـة، إن مـثلكم في الأمـم كمثـل الـشعرة البيـضاء في جلـد الثـور الأسود أو كالرقمة في ذراع الحمـار)). واتـه: مـن خوازیـارم ئێـوه چـواریەكی خـەڵكی بەهەشت بن، ئێمەش سوپاس گوزاری خوا بووین و (الله أكبر) مان كرد، پێغەمبـەری خواﷺ فەرمووی: سوێند بەو كەسەی گیانی منی به دەسته من خوازیـارم سـێیەكی ئەهلی بەهەشت بـن، ئێمـەش سـوپاس گـوزاری خـوا بـووین و (الله أكـبر)مـان كـرد، پێغەمبەری خواﷺ له جاری سێیەمدا فەرمووی: سوێند بەو كەسەی گیانی مـنی بـه دەسته من خوازیارم نیوەی ئەهلی بەهەشت بن، نمونەی ئێوه له ناو خەڵكیدا وەكو موویەكی سپی وان له پێستی گایەكی رەشدا یـان وەكـو هێڵێكـی سـپی لـه دەسـتی گوێدرێژا)).

دەڵـێم: پێغەمبـەری خۆشەویـستﷺ ئـەوەی روون كـردەوه كـەوا ئوممەتەكـەی نیوەی ئەهلی بەهەشتن، له كاتێكدا ئەم ئوممەته حەفتاهەمین ئوممەتە، بۆ ئـەوەی پله و پایەی ئوممەتەكەی موحەممەدت ﷺ بۆ دەركەوێت كه چەند بەرز و بەرێزه ! له (صحيح مسلم)[١] دا هـاتوه لـه فـەرموودەی (عبـدالله ی كـوڕی عمـرو) ەوه كـەوا پێغەمبەری خواﷺ ڕۆژێك ئـەو ئایەتـەی خـوای گـەورەی خوێنـدەوه لـه سـەر زاری ئیـــبراهیمعليه السلام: ﴿رَبِّ إِنَّهُنَّ أَضۡلَلۡنَ كَثِيرٗا مِّنَ ٱلنَّاسِۖ فَمَن تَبِعَنِي فَإِنَّهُۥ مِنِّيۖ وَمَنۡ عَصَانِي

١ ـ أخرجه مسلم (٢٠٢) .

﴿فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴾(إبراهيم: ٣٦) واتە: ئەی پەروەردگارم! بە راستی ئەو بتانە خەڵکێکی زۆریان سەرلێشێواو و گومڕا کردوە، هەرکەسێك پەیڕەوی لە من کرد و شوێنی ئایینەکەی من کەوت، بێ گومان ئەوە لە شوێنکەوتوانی منە، هەر کەسێکیش سەرپێچی و نافەرمانی کرد، دیارە تۆ بۆ خۆت چاك دەزانی چی ئەکەیت، چونکە بە راستی تۆ زۆر لێبووردەیت، زۆریش میهرەبانی بەرامبەر بە بەندەکانت.))

هەروەها ئەو ئایەتەی خوێندەوە کە لەسەر زاری عیسا ﷺ هاتوە: ﴿إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾ (المائـدة: ١١٨) واتە: خودایە! ئەگەر تۆ سزایان بدەیت بێ گومانە کە بەندەی خۆتن و کەسیش بۆی نییە هیچ بڵێت، ئەگەر لێشیان ببووریت، ئەوە خۆت چاك دەزانی و بۆ خۆشت دەسەڵاتدار و کارجوانی.)) فرفع يديه، وقال:

((اللهم أمتي أمتي)) وبكى، فقال الله ــ عز وجل ــ : يا جبريل، اذهب إلى محمد، وربك أعلم، فسله ما يبكيك؟ فأتاه جبريل ــ عليه الصلاة والسلام ــ فسأله؟ فأخبره رسول الله ﷺ بما قال، وهو أعلم، فقال الله: يا جبريل، أذهب إلى محمدفقل: إنا سنرضيك في أمتك ولا نسوءك)).

واتە: بۆیە پێغەمبەری خوا ﷺ هەردوو دەستی بەرز کردەوە و فەرمووی:

((پەروەردگارا.. ئوممەتەکەم ئوممەتەکەم)) ئەمجار دەستی بە گریان کرد، خوای گەورە فەرمووی: ئەی جبریل ﷺ بڕۆ بۆ لای موحەممەد ﷺ ــ لە کاتێکدا خوا خۆی باشتر دەزانێت ــ پرسیاری لێ بکە بزانە بۆ دەگری؟ جبریل ﷺ هات بۆلای پێغەمبەری خوا ﷺ و پرسیاری لێ کرد؟ پێغەمبەری خوا ﷺ هۆی گریانەکەی پێ راگەیاند، لە کاتێکدا خوای گەورە خۆی باشتر دەزانێت، خوای گەورە فەرمووی: ئەی جبریل بڕۆ بۆ لای موحەممەد و بڵێ: ئێمە بەرامبەر ئەممەتەکەت رازیت دەکەین و دڵت ناشکێنین)).

بە ڕاستی ئەم ئوممەتە بەڕێزترین ئوممەتە و باشترین ئوممەتە و پیرۆزترین ئوممەتە، رەنگە ئێستا کەسێك پرسیار بکات و بڵێت:

ئايە تا ئێستا بەو پيرۆزى و باشييە ماوەتەوە؟ بەڵێ..

تەنانەت لەم قۆناغە بێهێزييەى كە ئێستا ئەم ئوممەتەى پێدا تێدەپەڕێت؟ بەڵێ..

من لەوپەڕى بە ئاگابووندام و باش لە واقيعى ئێستا دەزانم بە فەزڵى خوا، ئەگەر دەتەوێت بە جوانى ڕێز و پيرۆزى ئەم ئوممەتە ببينيت ئەوا تەماشاى هەموو ئوممەتەكانى سەر ڕووى زەوى بكە بۆ ئەوەى بە دڵنياييەوە بزانيت كەوا هيچ ئوممەتێك نييە لە سەر ڕووى زەويدا خواى پەروەردگار بە تاك و تەنهايى بناسن و بيپەرستن تەنها ئوممەتى پێغەمبەرى نازدار ﷺ نەبێت.

خواى پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿أَفَمَن كَانَ مُؤْمِنًا كَمَن كَانَ فَاسِقًا لَّا يَسْتَوُونَ﴾(السجدة:١٨) واتە: ئايا ئەو كەسەى بڕواى هێناوە وەك ئەو كەسە وايە كە لە ئيمان دەرچوە! بێ گومان هەرگيز ئەو دوانە چوون يەك نين))

خواى گەورە دەفەرموێت: ﴿أَمْ نَجْعَلُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّٰلِحَٰتِ كَٱلْمُفْسِدِينَ فِى ٱلْأَرْضِ أَمْ نَجْعَلُ ٱلْمُتَّقِينَ كَٱلْفُجَّارِ﴾ (ص:٢٨) واتە: ئايا دەكرێت ئەوانەى كە باوەڕيان هێناوە و كارە چاكەكانيان كردوە، وەكو بەدكاران و ئاژاوەگێڕان لە زەويدا دابنێين و وەك يەك حسێبيان بۆ بكەين؟ ياخود دەبێ خەڵكانى پارێزكار لە گوناهـ و تاوان وەكو خەڵكانى خراپكار دابنێين؟)) .

با پێكەوە بگەڕێينەوە بۆ سەرەتاى باسەكە: دەڵێم: بۆ ئەوەى بەجوانى سروشتى خراپەكارى ئەو دوو ئوممەتە بناسيت واتە (يەئجوج و مەئجوج)، تكام وايە لە گەڵ مندا بە پەلە ئەو گفتوگۆ قورئانييە جارێكى تر بهێنيتەوە يادى خۆت لە نێوان ئەو پادشا دادپەروەر و باوەڕدار و يەكتاپەرستەدا كە (زولقەرنەين)ە و ئەو ئوممەتە بێهێز و لاوازەى كە بە دەستى (يەئجوج و مەئجوج)ەوە دەيانناڵاند، بە باشى بير لەو ئايەتەى خواى پەروەردگار بكەرەوە كە دەفەرموێت: ﴿وَيَسْـَٔلُونَكَ عَن ذِى ٱلْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَأَتْلُوا۟ عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾ إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ فِى ٱلْأَرْضِ وَءَاتَيْنَٰهُ مِن كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾﴾(الكهف)) واتە: لە بارەى (زولقەرنەين) يشەوە

پرسیارت لێ دەکەن، پێیان بڵێ: ئەی موحەممەد ﷺ وا هەندێ لە بەسەر هاتی ئەویشتان بۆ باس ئەکەم.(٨٣) بە ڕاستی ئێمە هێز و دەسەڵاتمان لە زەویدا پێدا، لە هەموو شتێك کە پێویست بوو هۆکار و ئامرازەکەیمان بۆ ڕەخساند.(٨٤) ئەوسا ئەویش هۆیەکانی بە کار هێناو بە دوای مەبەستیدا چوو تا گەیشتە مەبەستی خۆی (٨٥))).

هیچ پێویستمان بەوە نییە بکەوینە دوای ئەو خەیاڵات و ئیسرائیلیانەی دەربارەی (زولقەرنەین) باس کراون لە هەندێ لە کتێبەکانی تەفسیر و مێژوودا، ئەوەی کە قورئان باسی کردوە پڕ پێستی خۆیەتی و پێویستمان بە شتی تر نییە، دڵنیابە ئەگەر خوای گەورە بیزانیبایە هەر شتێکی زیاتر لەوەی کە لە قورئاندا هەیە سوودی بۆ ئیمانداران دەبێت ئەوا باسی دەکرد، بۆیە ئێمەش تەنها باسی ئەوە دەکەین لە قورئاندا هاتوە و ئەوەی لە فەرموودە دروستەکانی پێغەمبەری نازدارﷺدا هاتوە، ئەمەش جێی متمانەی دڵەکانە و پێویستییەکانی لێکۆڵینەوەن لە هەمان کاتدا.

ئایە (زولقەرنەین) کێیە؟

ئەو کابرایەکی پادشای دادپەروەر بوە، (زولقەرنەین) ئەو کەسە نییە هەندێ لە تەفسیرەکان باسیان کردوە گوایە ئەسکەندەری مەقدۆنییە، هەرچەندە بە ئەسکەندەری مەقدونی دەگوترا (زولقەرنەین)، بەڵام لە گەڵ ئەو (زولقەرنەین)ەدا جیاوازە باسی لە قورئانی پیرۆزدا هاتوە، چونکە ئەسکەندەری مەقدونی کابرایەکی میسری بێباوەڕ بوە، بەڵام ئەو (زولقەرنەین)ەی چیرۆکەکەی لە قورئاندا هاتوە پادشایەکی باوەڕداری یەکتاپەرستی دادپەروەر بوە.

الحافظ ابن کثیر دەفەرموێت[١]: ((ئەو (زولقەرنەین)ەی بە ئەسکەندەری مەقدونی میسری ناسراوە لە پاش ئەو (زولقەرنەین)ە بوە کە ناوی لە قورئاندا هاتوە بە ماوەیەکی زۆر، ئەو لە پێش مەسیح بوە بە نزیکەی سێ سەد ساڵ)).

---

١ ـ البداية والنهاية (٢/٩٧) و التفسير ا- الكهف آية (٨٣) .

بۆیە تەنها باسی ئەوە دەکەین کە لە قورئان و فەرموودەدا هاتوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ((وَيَسْأَلُونَكَ)) واتە: بێباوەڕان پرسیار لە پێغەمبەرﷺ دەکەن ((عَن ذِى ٱلْقَرْنَيْنِ قُلْ ..)) ئەو وشەی (قل)ەی کە هاتوە پێی دەڵێن (التلقينية) واتە کەسێك باسی شتێك بۆ کەسێکی تر بکات ئەوەش ئەوە دووپات دەکاتەوە ئەو چیرۆکە لە لایەن پێغەمبەرەوە ﷺ نییە بەڵکو ئەوە وەحییە و لەلایەن خوداوەندی گەورەوە هاتوە، پێغەمبەرمان ﷺ تەنها ئەو سرووشەی گواستوەتەوە بۆ ئوممەتەکەی، بەڵکو بۆ هەموو مرۆڤایەتی لە لایەن خوای گەورەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلْ سَأَتْلُوا۟ عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا﴾ وشەی (مِنْ) لێرەدا هاتوە پێی دەڵێن (التبعيضية) واتە: پێغەمبەری خواﷺ هەموو باس و وردەکارییەکانی دەربارەی(زولقەرنەین)باس نەکردوە، مەبەستەکە لەوەدا نییە کەوا ئێمە ناو و شێوەی بزانین، ئەمە بە هیچ شێوەیەك مەبەستی قورئان نییە بەڵکو مەبەست ئەوەیە ئێمە دەرس و عیبرەت و ئامۆژگاری لێ وەرگرین، لەو گفتوگۆ ناسکەدا و لەو چیرۆکە ڕاستەقینانەدا، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيَسْـَٔلُونَكَ عَن ذِى ٱلْقَرْنَيْنِ ۖ قُلْ سَأَتْلُوا۟ عَلَيْكُم مِّنْهُ ذِكْرًا ﴿٨٣﴾ إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ فِى ٱلْأَرْضِ وَءَاتَيْنَٰهُ مِن كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا ﴿٨٤﴾ فَأَتْبَعَ سَبَبًا ﴿٨٥﴾﴾(الكهف).

لێرەدا لە گەڵ ئەو وتەیەی خوای گەورەدا رادەوەستین: ((إِنَّا مَكَّنَّا لَهُ فِي الْأَرْضِ)) گومانی تێدا نییە کە هێز و دەسەڵات و فەرمانرەوایی تەنها بە دەستی خوای گەورەیە، هیچ فەرمانرەوایەك دانانرێت و هیچ فەرمانرەوایەك لانادرێت و هیچ وڵاتێك بە دەستەڵات نابێت و هیچ وڵاتێك لە ناو ناچێت ئیللا بە فەرمانی خوای گەوەر و پادشای پادشاکان نەبێت و بە دەستی دادوەرترین دادوەران نەبێت، وا مەزانە کاتێك فەرمانرەوایەك لە سەردەمێکدا دەردەکەوێت دوور لە قەدەری خوای گەورە پەیدا بوە، رەنگە فەرمانرەوایەك دەسەڵات بگریتە دەست نەك لە بەر خودی خۆی یان توانای خۆی بەڵکو لە بەر قەدەرێك خوای گەورە خۆی دەیەوێت.

بە جوانی تەماشای ئەو بنەمایە بکە کە دەبێتە بنەمای ئیمان و دەبێت لە دڵەکاندا بچەسپێن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ قُلِ ٱللَّهُمَّ مَٰلِكَ ٱلْمُلْكِ تُؤْتِى

ٱلْمُلْكَ مَن تَشَآءُ وَتَنزِعُ ٱلْمُلْكَ مِمَّن تَشَآءُ وَتُعِزُّ مَن تَشَآءُ وَتُذِلُّ مَن تَشَآءُ بِيَدِكَ ٱلْخَيْرُ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ﴾ (آل عمران: ٢٦) ((واتـه: بڵـێ: خوایـه! ئـەی خـاوەن هێـز و دەسەڵات! هەرکەسێك خۆت بتەوێ دەسـەڵات و مـوڵکی پـێ ئـەدەی، هەرکەسـیش خۆت بتەوێ دەسەڵات و حکومەتی لە دەسـتێنی " دەسـەڵاتداری بـێ سـنوور و بـێ مەودا هەر ئەتۆی " هەر کەسیش خۆت بتەوێ باڵادەست و رێـزداری ئەکـەی و هـەر کەسیش خـۆت بتـەوێ زەلیـل و سـووکی ئەکـەی، گشت خێـر و چـاکەیەك هـەر بـە دەستی خۆتە بە ڕاستی تۆ بە سەر هەموو شتێکدا بە توانا و دەسەڵاتداری.))

دەبێت ئەم بیروباوەرە لە دڵەکانماندا بچەسپێت، هیچ شتێك لەم گەردوونەدا روو نـادات ئـیللا بـە تەقـدیر و حیکمـەتی خـوای گـەورە نـەبێت، ئەگـەر ئێمـە ئـەو حیکمەتانەمان لـە دەسـت دەرچـوو و درکمـان پێیـان نـەکرد ئـەوا لـە دادوەرتـرینی داوەران بـزر نابێـت، خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ـــ ﴿إِنَّا كُلَّ شَىْءٍ خَلَقْنَٰهُ بِقَدَرٍ ﴿٤٩﴾﴾سورة القمر) واتە: بە ڕاستی ئێمە هەموو شتێکمان بە ئەندازەیەکی دیاریکراو درووست کردوە.)

خوای گەورە هێـز و دەسـەڵات دەبەخـشێتە(زولقەرنـەین): ﴿إِنَّا مَكَّنَّا لَهُۥ فِى ٱلْأَرْضِ وَءَاتَيْنَٰهُ مِن كُلِّ شَىْءٍ سَبَبًا﴾(الکهف: ٨٤)خوای گەورەهەموو هۆکارەکانی سـەرکەوتن و هێز و رزگارکردن و دەسەڵاتی دابوویە: ﴿فَأَتْبَعَ سَبَبًا﴾ واتە: ئەم پادشا دادپـەروەر و یەکتاپەرستە هۆکارەکـانی هێـز و دەسـەڵات و سـەرکەوتنی بـە کـار هێنـا، هـەرگیز کەمتەرخەمی لە هۆکارەکان نەکرد و فەرامۆشی نەکردن، خوای گەورە هۆکارەکـانی پێبەخشیبوو ئەویش پاراستنی و رێزی لێگـرتن و بـە کـاری هێنـا، لـە دونیـادا و لـە واقیعی کار و کردەوەکاندا جێ بە جێـی کـرد، کردبوویـە بەرنامـەی ژیـان، بۆیـە بـە دەست گرتنی بە هۆکارەکانەوە بوونە هۆی سەرکەوتن و دەسەڵاتی لە سەر زەویدا.

من لێرەدا ناتوانم لە گەڵ هەموو وشەیەکی چیرۆکەکەدا رابوەستم، چـونکە ئـەوە کاتێکی زۆری دەوێت، بەڵام ئەو چیرۆکە کورت دەکەمەوە و دەڵێم: قورئـانی پـیرۆز

باسی سێ گەشت لە گەشتەکانی (زولقەرنەین)مان بۆ دەکات:

گەشتی یەکەم: بەرەو ڕۆژئاوا ڕۆیشت، ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَغۡرِبَ ٱلشَّمۡسِ وَجَدَهَا تَغۡرُبُ فِي عَيۡنٍ حَمِئَةٖ وَوَجَدَ عِندَهَا قَوۡمٗاۗ قُلۡنَا يَٰذَا ٱلۡقَرۡنَيۡنِ إِمَّآ أَن تُعَذِّبَ وَإِمَّآ أَن تَتَّخِذَ فِيهِمۡ حُسۡنٗا﴾ (الكهف:٨٦) واتە: خۆی و لەشکرەکەی کەوتنە ڕێ تا گەیشتنە ناوچەکانی خۆر ئاوا، وا هاتە بەرچاوی خۆر لە گۆم و کانیاوێکی ڕەش و لێڵدا ئاوا ئەبێت هەر لەوێیشدا گەلێکی دڵرەق و بتپەرست و خوانەناسی دی، وتمان: ئەی زولقەرنەین! دەتوانی سزایان بدەی، ئەگەر بەردەوام بن لە سەر کوفری خۆیان دەشتوانی ڕێگایەکی چاکیان بۆ هەڵبژێریت بانگیان کەیت بۆ لای ئایینی خوا و چاکەیان لە گەڵ بکەیت.))

گەشتی دووەم: بەرەو ڕۆژهەڵات ڕۆیشت، تاکو گەیشتە ڕۆژهەڵات.﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ مَطۡلِعَ ٱلشَّمۡسِ وَجَدَهَا تَطۡلُعُ عَلَىٰ قَوۡمٖ لَّمۡ نَجۡعَل لَّهُم مِّن دُونِهَا سِتۡرٗا ﴾ (الكهف: ٩٠) واتە: تا گەیشتە ناوچەکانی خۆرهەڵات، دیتی خۆر لە پێش چاویدا بە سەر هۆزێکدا هەڵدێت کە هیچ پەناگا و داپۆشەرێکمان لەو نەداونەتێ، واتە: هیچ جل و بەرگ و فەرش و رایەخێکیان نەبوو، لە دەشتێکی کاکی بە کاکیدا دەژیان و نە دار و نەدرەخت و نە شاخ و کێوی تێدا نەبوو، تەنانەت بە کەڵکی بینا و باڵەخانە نەدەهات)).

گەشتی سێیەم: ئەو گەشتەیە کە پەیوەندی بە باسکەمانەوە هەیە ئەویش باسی (یەئجوج و مەئجوج) ە کە ئەویش لە باکوور بوو، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ بَيۡنَ ٱلسَّدَّيۡنِ ﴾ الكهف:٩٣) واتە:لە نێوان دوو چیای گەورە و مەزندا.

لێرەدا دەڵێم: هیچ کەسێك ناتوانێت بە تەواوی جێگای ئەو دوو چیایە دیاری بکـــــــــات ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا بَلَغَ بَيۡنَ ٱلسَّدَّيۡنِ وَجَدَ مِن دُونِهِمَا قَوۡمٗا لَّا يَكَادُونَ يَفۡقَهُونَ قَوۡلٗا﴾(الكهف:٩٣) واتە: تا گەیشتە نێوان دووکێوی گەورە، لە خوارووی دوو کێوەکەدا خەڵکانێکی دیت بێجگە لە دوو دەستەکەی تر لەوانە بوو لە هیچ قسەیەك

تێنەگەن، واتە: خەڵکێکی زماننەزان و کەودەن و دوور لە شارستانییەت بوون، چونکە لە ناوچەیەکی شاخاوی و دوور لە ئاوەدانیدا بوون، ئەو خەڵکە بە دەست دوژمنێکی سەرسەخت بە ناوی (یەئجوج و مەئجوج)ەوە گیرۆدە ببوون، بۆیە کاتێ دەسەڵاتەکەی زولقەرنەین یان دیت، خێرا پەنایان بۆ برد.))

لە نێوان ئەو دوو چیایەدا کۆمەڵە خەڵکێکی بینی لە زمانەکەی زولقەرنەین و هاوەڵانی تێنەدەگەیشتن، نەیاندەتوانی خۆیان لە فیتنە و زیانی یەئجوج و مەئجوج بپارێزن. بۆ؟ بە جوانی بیر لە قسەکانیان بکەرەوە کە بە زولقەرنەینیان گوت، بەو پادشا دادپەروەر و فریادرەسە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قَالُواْ يَٰذَا ٱلۡقَرۡنَيۡنِ إِنَّ يَأۡجُوجَ وَمَأۡجُوجَ مُفۡسِدُونَ فِي ٱلۡأَرۡضِ فَهَلۡ نَجۡعَلُ لَكَ خَرۡجًا عَلَىٰٓ أَن تَجۡعَلَ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَهُمۡ سَدّٗا﴾(الكهف: ٩٤) واتە: وتیان: ئەی زولقەرنەین! بە راستی یەئجوج ومەئجوج لەم وڵاتەدا بەدفەڕوو خراپەکارن،بەڵێ.. ئەمانە لە نەژاددا هەر ئادەمیزادن بەڵام سیمایان تێکەو لێکەیە، هی وایان هەیە کورتە باڵایە، هەیانە باڵابەرزە گەلێکی تاڵانکەرو دز و پیاوکوژن، هەرچییان بەر پەلکەوێ ئەیخۆن. ئاخۆ ئەگونجێ ئێمە باج و خەرجی و دیارییەکت بۆ کۆبکەینەوە، کە لە نێوان ئێمەو ئەواندا بەربەستێك دروست بکەیت، تا ئەوان نەتوانن شاڵاومان بۆ بێنن.)) واتە: پارەیەکت بۆ دیاری دەکەین بەئەندازەی ئەوەی خۆت دەتەوێت، چەندێك خۆت ویستت لە سەر بێت ﴿عَلَىٰٓ أَن تَجۡعَلَ بَيۡنَنَا وَبَيۡنَهُمۡ سَدّٗا﴾تاوەکو ئەو کۆمەڵە خراپەکار ستەممان لێ نەکەن، کاتێ ئەو کۆمەڵە بێدەستەڵات و بێهێزە پێشنیاری پارەیان بۆ زولقەرنەین کرد بۆ ئەوەی لە نێوان ئەوان و یەئجوج و مەئجوج ی خراپەکاردا بەربەستێك دروست بکات، زولقەرنەینی پادشای دادپەروەر وەڵامی ئەوانی دایەوەو فەرمووی: ﴿قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيۡرٞ﴾ (الكهف: ٩٥)) واتە: ئەوەی کە خوای گەورە پێ بەخشیوم لە هۆکارەکانی هێز و دەسەڵات لەوەی ئێوە چاکترە، هەروەها لەو پێشنیارەی ئێوە باشترە لە سەروەت و سامان، بەڵام زولقەرنەین کابرایەکی بلیمەت و پێشەوایەکی دانا بوو، ویستی کارێك بۆ ئەوانە بدۆزێتەوە و بیانکاتە هێزێکی خاوەن وزە و

بەرهـــەم بۆیـــە زولقەرنـــەین بـــەوانی گـــوت: ﴿فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا﴾(الكهف: ٩٥) واتـە: بـەڵكو ئێـوە بـە هێـزی بـازووی خۆتـان یارمـەتیم بـدەن، ئەوسـا لـە نێـوان ئێـوە و یـەئجوج و مـەئجوج دا بەربەسـتێکی ئەسـتوور دروسـت دەکـەم.)) بـە زمـانی سـەردەم بـە ئـەوانی گـوت: پلانـی ئەنـدازیاری، ئەنـدازیاری بیناسازی و دروستکردن، ئەم پرۆژە گەورە و مەزنە من تەواوی دەکەم، مـن ئـەرکی ئەو کارە دەگرمە ئەستۆی خۆم، بەڵام هێز و بازووی ئێـوەم دەوێ ﴿فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ﴾ واتە: بـە هێـز و بـازووی خۆتـان و دەسـتی کـار یارمـەتیم بـدەن ﴿أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا﴾قۆناغی یەکەم لەو پرۆژە مەزن و گەورەیـە دەسـتی پـێ کـرد، چـی فـەرمووی؟ فەرمووی: ﴿ءَاتُونِي زُبَرَ ٱلْحَدِيدِ﴾واتە: پارچە و وردەی ئاسن، داوای کرد لـەو کۆمەڵـە خەڵکە کە پارچە ئاسنی زۆری بۆ ئامادە بکەن، ئەوانیش کۆمەڵـە ئاسـنێکی زۆریـان بۆ ئامادە کرد، پاشان فەرمانی پێ کردن ئەو پارچە ئاسنانە بخەنە نێـوان ئـەو دوو بەربەسـتەوە، نێـوان ئـەو دوو چـیا مەزنـەوە ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا سَاوَىٰ بَيْنَ ٱلصَّدَفَيْنِ قَالَ ٱنفُخُوا۟﴾ واتە: ئاسنەکان لە گەڵ لوتکەی دوو چیاکەدا یەکسان بوون، یـان لـە گـەڵ لوتکـەی ئەو دوو بەربەستە، ئەمە قۆناغی یەکەم بوو.

قۆناغی دووەم: فەرمانی پێ کردن لە ژێر ئەو ئاسنەدا ئاگر هەڵکـەن، بـە جـوانی بیهێنە بیری خۆت و بەرچاوی خۆت قەبارەی ئەو ئاگرە گەورەیە لە ژێر ئـەو هـەموو تەنە ئاسنە تاکو لە نێوان ئەو دوو چیایەدا بتوێتەوە، ئاسنەکە توایەوە ! !

ئەمجار قۆناغی سێیەم دەستی پێکرد: لە قۆناغەکانی ئەو پرۆژە مەزنە، فەرمانی پێ کردن مسی تواوەی بۆ بهێنن، پاشان فەرمانی کردن مسە تواوەکە بکەنە سەر ئاسنەکەدا، ئەو مسە لە گەڵ ئاسنەکەدا تێکەڵ بوو، بوە بەربەستێکی توندی ئەستوور، ئەمە بەڵگەیە کەوا زولقەرنەین پێش ئەندازیاری سەردەم کەوتوە، پێش زانایانی و ئەندازیارانی ئەم سەردەمە کەوتوە لە بەکارهێنانی ئاسن لە گەڵ مسدا بە مەبەستی زیادبوونی هێز و توندی و قایمی، ئەو بەربەستەی لە نێو ئەو

خەڵکە لاوازە و یەئجوج و مەئجوجی خراپەکاردا دروست کرد ﴿ءَاتُونِي زُبَرَ ٱلۡحَدِيدِۖ حَتَّىٰٓ إِذَا سَاوَىٰ بَيۡنَ ٱلصَّدَفَيۡنِ قَالَ ٱنفُخُواْۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَعَلَهُۥ نَارٗا قَالَ ءَاتُونِيٓ أُفۡرِغۡ عَلَيۡهِ قِطۡرٗا﴾ (الكهف: ٩٦) واتە: مسی تواوە، بیر بکەرەوە پاش ئەوە چی ڕوودەدات؟ جارێکی تر یەئجوج و مەئجوج دەرکەوتن و ویستیان دیسان وەکو جارانی پێشوو دەرچن بۆ ئەوەی هێرش بەرنە سەر ئەو میللەتانەدا، بۆیە ئەو بەربەستەیان هاتە پێش کە بوەتە هۆی ئەوەی نەگەنە ئامانج و مەبەستیان!! بیر لەو ئایەتە بکەرەوە: ﴿فَمَا ٱسۡطَٰعُوٓاْ أَن يَظۡهَرُوهُ وَمَا ٱسۡتَطَٰعُواْ لَهُۥ نَقۡبٗا﴾ (الكهف: ٩٧) واتە: ئیتر گێرەشێوینە (مفسد) ـەکان نەیانتوانی سەرکەونە سەری لە بەر ئەستووری و بەرزی، نەشیانتوانی لە خوارەوە کونی کەن لە بەر قایمی و مەحکەمی.))

ئەو ئایەتە کە دەفەرموێت: ﴿فَمَا ٱسۡطَٰعُوٓاْ﴾ پیتی (تاء)ەکەی هەڵگیراوە و نەماوە، پاشان ئەو پیتی(تاء)ە لە وشەی دووەمدا بە دیار کەوتووە کە ئەویش: ﴿فَمَا ٱسۡطَٰعُوٓاْ﴾ تەماشای خۆشی و جوانی و ڕەوانبێژی قورئان بکە، تەماشای ئەو دڵخۆشیە بکە کاتێ کەسێك بە دیقەت و سەلیقەوە قورئان دەخوێنێتەوە، ئەو پیتی (تاء)ە لە وشەی یەکەمدا بۆ هەڵگیراوە و نەماوە؟ زانایانی زمانەوانی دەڵێن: ئەو (تاء)ە (تائی سووك)ی پێ دەڵێن (تاء الخفة)، ئەو (تاء)ە هەڵگیراوە لە بەر (التخفيف) واتە سووکی سەر زمان، لە بەر ئەوە لە گەڵ ئەو گفتوگۆ قورئانییەدا ڕێك بکەوێت، چونکە سەرکەوتن بە سەر ئەو بەربەستەدا پێویستی بە سووکی هەیە، تۆ وا هەست دەکەیت کاتێ ئەو وشەیە دەخوێنیتەوە، چاوەکانت یەئجوج و مەئجوج دەبینن و ئەوان خەریکن و دەیانەوێت لە بەربەستەکە بپەڕنەوە و بچنە ئەو دیوە بەڵام هەموو جارێك شکست دەهێنن، ﴿فَمَا ٱسۡطَٰعُوٓاْ أَن يَظۡهَرُوهُ وَمَا ٱسۡتَطَٰعُواْ لَهُۥ نَقۡبٗا﴾ (الكهف: ٩٧) بەڵام لە وشەی دووەمدا پیتی (تاء)ەکە دەرکەوتوە و پێی دەڵێن: (تاء الثقل) واتە تائی قورس یان (تاء التشديد)، چونکە کون کردن و شکاندنی بەربەستەکە پێویستی بە ئامێر و پێویستی بە پیاو و تێکۆشان و کات و

ئارامگرتن و ماندوو بوونـە، لـە وشـەی دووەمـدا پـیتی (تـاء)ەکـە هـاتوە و بـە دیـار کەوتوە، چونکە دەگونجێت لە گەڵ ئـەو کونکردنـەی کـە پێویـستی بـە تێکۆشـان و کاتە، لە وشەی یەکەمدا پیتی (تاء)ەکـە نـەماوە و هـەڵگیراوە چـونکە چـوونە سـەر بەربەستەکە و بازدان بە سەریدا پێویستی بە سووکی هەیە، بەڵام لە گەڵ ئەوەشـدا لە هەردوو کاتەکەدا شکستیان دەهێنا، تاکو خوای گەورە خۆی ئیزنیان پـێ دەدا و دەردەچن.

کاتێ زولقەرنەین ئەو بەربەستە بەهێزەی بینی کە یەئجوج و مەئجوج نـەیانتوانی لێی بپەڕنەوە و نەشیانتوانی کونی بکـەن ڕاسـتێتی ئـەو بـاوەڕە بـەرزەی سـەلماند ﴿قَالَ هَٰذَا رَحۡمَةٞ مِّن رَّبِّيۖ﴾، واتــە: زولقەرنــەین وتــی: ئــەم دەســەڵات و بــەر بەســتە ڕەحمەت و میهرەبانییەك بوو لە لایەن پەروەردگارمەوە پێی بەخشیوم، ئەگینا ئـەو کارە لە توانای مندا نییە)).

تەماشای سەرکردەی بەهێز و بە توانا بکە کـە هـەموو وزەکـانی بـە شـێوەیەکی جوان بە کاری هێناوە، ئەمەش ڕەوشت و ئاکاری سەرکردەی سـەرکەوتوە، هـەموو وزەکانی لە شوێنی خۆیدا تەرخان کردوە، ئای..ئەم ئوممەتە ئێستا چەند پێویستی بەو جۆرە تێگەیشتنەیە!! لە هەر کەسێکدا هەبێت سەرکردایەتی دەکات و لـە هـەر جێگایەکدا بێت، لە هـەر بەرپرسـیارییەتێك ببێـت، وزەکـان لـەم ئوممەتـەدا چـەندە زۆرن! ئـەو لاو و گەنجانـە چـەند مـەزنن کـە دەیانـەوێت تێبکۆشـن بـە هـەموو تواناکانیانەوە،بەڵام پرسیار دەکات: چۆن ئەو خزمەتە بکەم؟ ڕێگاکە لـە کوێیـە؟ لـەم کاتەدا ئەم ئوممەتە چەند پێویستی بەو ڕەوشت و ئاکارەی سـەرکردە سـەرکەوتوە هەیە! لە هەموو بوارێك لـە بوارەکـانی ژیـان! لـە هـەموو جێگایـەك لـە جێگاکـانی بەرپرسیارییەتی، ئەو سـەرکردە سـەرکەوتوە هـەرگیز مـەغرور و لـەخۆبایی نـەبوو، سـەرکەوتن و دەسـەڵاتەکەی لـە خـشتەی نـەبرد بـەڵکو گـوتی:﴿قَالَ هَٰذَا رَحۡمَةٞ مِّن رَّبِّيۖ﴾بە پێچەوانەی ئـەوەوە ئەگـەر بـە بیرتـدا دێـت کـە قـارون چـی گـوت؟ گـوتی: ﴿إِنَّمَآ أُوتِيتُهُۥ عَلَىٰ عِلۡمٍ عِندِيٓۚ﴾(القـصص: ٧٨) واتـە: قـارون گـوتی: ئـەو مـاڵ و

سامانە کە من هەمە، هەمووی بە هۆی زانیاری و زانستی خۆمەوە پێم دراوە، واتە هەر خۆم شایستەی ئەوەم)) بەڵام ئەم پیاوە بیروباوەری یەکتاپەرستی ئاشکرا دەکات لە هەزاران ساڵەوە کەوا ئەو بەربەستە تەنها بە فەرمانی خوا دروست کراوە، دڵنیابن کەوا زەوی دەیکوتی بەسەریەکدا بۆ ئەوەی یەئجوج و مەئجوج دەرچن لە کاتێکدا کە خوای گەورە ویستی لە سەر بێت.

زولقەرنەین گوتی: ﴿فَإِذَا جَآءَ وَعۡدُ رَبِّي جَعَلَهُۥ دَكَّآءَۖ وَكَانَ وَعۡدُ رَبِّي حَقّٗا﴾ (الكهف: ٩٨) واتە: ئینجا هەرکاتێ بەڵێنی بەرەڵڵابوونیان لە لایەن پەروەردگارمەوە بە جێ گەیشت کە کاتی نزیک بوونەوەی ڕۆژی قیامەتە ئەو بەربەستە وێران ئەکات و ئەیکوتێ بە سەریەکاو وردوخاشی دەکا، خۆ بێ گومانیشە بەڵێنی پەروەردگاری من ڕاست و دروستە و هەر وەدی دێ)) ئەمەشە هێزی باوەڕی ئەو کابرایە نیشان دەدات، بە دەرچوونی یەئجوج و مەئجوج وەکو نیشانەیەك لە نیشانەکانی ڕۆژی قیامەت، هەروەها وەکو ڕوداوێك لە ڕوداوەکانی قیامەت.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتۡ يَأۡجُوجُ وَمَأۡجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٖ يَنسِلُونَ﴾(الأنبياء: ٩٦) واتە: دونیاش بەردەوام دەبێت تا ئەو کاتەی دەرگا ــ بەربەستەکەی (زولقەرنەین) ــ لە تیرەی (یەئجوج و مەئجوج) ئەکرێتەوە و بڵاو ئەبنەوە، کە ئەوەش نیشانەی نزیکبوونەوەی کۆتای دونیایە، ئەوانیش لە هەموو بەرزایی و کون و کەلێنێکەوە بە پرتاو دادەپەڕن و دەردەچن، واتە: یەئجوج و مەئجوج لە هەموو دەرگا و ڕێگایەکەوە دێنە دەرەوە بۆ فەساد و گێرە شێوێنی)).

چۆن دەردەچن؟ پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ وەسفی دەرچونی ئەو میللەتە بە شێوەیەکی ورد و جوانەوە باس دەکات، بەربەستەکە هەیە و مەوجودە، یەکەم کەلێنێك لەو بەربەستە کرایەوە لە سەردەمی پێغەمبەری خوادا ﷺ بوو، ئایا چی بەڵگەیەك لە سەر ئەوە هەیە؟

بەڵگە لە سەر ئەو قسەیە ئەو فەرموودەیە کە ئیمامی(بوخاری و موسلیم)[1]

---

١ ــ أخرجه البخاري (٣٣٤٦) و مسلم (٢٨٨٠) .

ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی دایکی ئیماندارانەوە (زەینەب ی کچی جەحش) دەفەرموێت: ((دخل عليها النبي ﷺ فزعاً ــ وفي رواية: أستيقظ النبي من النوم محمراً وجهه يقول: ((لا اله الا الله، ويل للعرب من شر قد أقترب، فتح اليوم من ردم يأجوج و مأجوج مثل هذه)) و حلّق بأصبعه الإبهام والتي تليها، قالت زينب: يا رسول الله ﷺ، أنهلك وفينا الصالحون؟ قال: نعم إذا كثر الخبث)) . واتە: پێغەمبەری خواﷺ هاتە ژوورەوە وەکو کەسێکی راچڵەکاو وابوو ـ لە ریوایەتێکی تردا هاتوە: پێغەمبەری خواﷺ لە خەو هەستا و رووخساری سوور ببوەوە و دەیفەرموو: ((لا اله الا الله، تیاچون و فەوتان بۆ عەرەب لە خراپەی رۆژێك کە نزیك بوەتەوە لێیان، ئەمڕۆ لە بەربەستەکەی یەئجوج و مەئجوج بە ئەندازەی ئەمە کرایەوە)) پێغەمبەری خواﷺ بە هەردوو پەنجەی شایەتمان و ئەویتر ئەڵقەیەکی دروست کرد ـ جوان بیر بکەرەوە ئەو بازنەیە یان ئەو ئەڵقەیە، ئەوە ئەندازەی ئەو کونەیە کە یەئجوج و مەئجوج لە بەربەستەکە کردوویانەتەوە لە سەردەمی پێغەمبەردا ﷺ ـ زەینەب فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ، ئایا بە هەلاکەتدا دەچین لە کاتێکدا پیاوچاکانمان تێدایە؟ فەرمووی: بەڵێ، ئەگەر خراپە زۆر بوون)).

من لێرەدا دەڵێم: بە راستی خراپە و خراپەکاران زۆر بوونە ! !

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و الترمذي و ابن ماجه لە (سنن)ەکەیاندا و ابن حبان لە (صحيح)ەکەیدا و جگە لەوان[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (ابو هريره)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن يأجوج و مأجوج ليحفرون السد كل يوم، حتى إذا كادوا يرون شعاع الشمس، قال الذي عليهم: ارجعوا فستحفرونه غداً، فيعودون إليه كأشد ما كان، حتى إذا بلغت مدتهم، وأراد الله ــ عز وجل ـ أن يبعثهم إلى الناس حفروا حتى إذا كادوا يرون شعاع الشمس قال الذي عليهم: ارجعوا، فستحفرونه غداً إن شاء الله، و يستثني، فيعودون إليه وهو كهيئته حين تركوه)) واتە: هەموو رۆژێك یەئجوج و مەئجوج لە بەربەستەکە چاڵ دەکەن،

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢/ ٥١٠ – ٥١١) والترمذي (٣١٥٣) وقال : (حسن غريب) وابن ماجه (٤٠٨٠) والحاكم (٤/٤٨٨) وصححه ووافقه الذهبي وابن حبان (٦٨٢٩) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (١٧٣٥) .

تاکو خەریکە تیشکی رۆژ ببینن، لەو کاتەدا ئەو کەسەی کە بە سەریانەوەیە دەڵێت: بگەڕێنەوە سبەینێ چاڵەکە تەواو دەکەن، کە سبەینێ دەگەڕێنەوە دەبینن لە جاران سەختترە، تا ئەو رۆژەی کە وادەی دەرچوونیان دێت و خوای گەورە دەیەوێت رەوانەیان بکات بۆ خەڵکی چاڵ دەکەن تا خەریکە تیشکی رۆژ ببینن ئەو کەسەی کە بە سەریانەوەیە دەڵێت: بگەڕێنەوە، بۆ سبەینێ چاڵەکە تەواو دەکەن انشاء الله، لێرەدا انشاء الله دەڵێت، بۆ سبەینێ کە دەگەڕێنەوە دەبینن وەکو ئەو کاتەیە کە جێیان هێشتبوو)).

واتە: خوای گەورە ئەو جێگەیە چاڵیان کردبوو ناگێڕێتەوە وەکو جاری پێشوو، بەڵکو دەبینن هەروەکو ئەو کاتەیە کە جێیان هێشتبوو، دەست دەکەن بە چاڵکردنی و ئەمجار دەردەچن و لە هەموو کون و کەلێنێکەوە بە پرتاو دادەپەڕن.

لە ریوایەتەکەی (النواس ی کوڕی سمعان) کە لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە: ((وَيَبْعَثُ اللَّهُ يَأْجُوجَ وَمَأْجُوجَ وَهُمْ مِنْ كُلِّ حَدَبٍ يَنْسِلُونَ،فَيَمُرُّ أَوَائِلُهُمْ عَلَى بُحَيْرَةِ طَبَرِيَّةَ، فَيَشْرَبُونَ مَا فِيهَا، وَيَمُرُّ آخِرُهُمْ، فَيَقُولُونَ: لَقَدْ كَانَ بِهَذِهِ مَرَّةً مَاءٌ)) واتە: خوای گەورە یەئجوج و مەئجوج رەوانە دەکات لە هەموو کەلێنێکەوە بە پرتاو دەردەچن، سەرەتاکەیان بە سەر دەریاچەی (الطبریة) دا تێدەپەڕێت، ئەوەی تێیدایە دەیخۆنەوە، کاتێ کە کۆتاییەکەیان تێدەپەڕێت دەڵێن: جاران لێرەدا ئاو هەبوە))

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ ریوایەتەکەی (أحمد و الترمذي) کە لە پێشدا باسمان کرد، پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((وَيَخْرُجُونَ عَلَى النَّاسِ، فَيُنَشِّفُونَ الْمِيَاهَ، وَيَتَحَصَّنَ النَّاسُ مِنْهُمْ فِي حُصُونِهِمْ، فَيَرْمُونَ بِسِهَامِهِمْ إِلَى السَّمَاءِ، فَتَرْجِعُ وَعَلَيْهَا كَهَيْئَةِ الدَّمِ، فَيَقُولُونَ: قَهَرْنَا أَهْلَ الْأَرْضِ وَعَلَوْنَا أَهْلَ السَّمَاءِ))!! واتە: یەئجووج و مەئجووج بە سەر خەڵکدا دەردەچن ئاوەکان وشك دەکەن و خەڵکیش لە ناو قەڵاکانیان خۆیان دەشارنەوە لێیان، ئەوانیش تیرەکانیان بەرەو ئاسمان دەهاوێژن تیرەکانیان بە سووری دەگەڕێتەوە بۆیان وەکو خوێناوی بووبێ،

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٣٧).

ئەوانیش دەڵێن: زاڵ بووین بە سەر ئەهلی زەویدا و سەرکەوتین بە سەر ئەهلی ئاسمانیشدا)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (أحمد) و خاوەنی (سنن)ەکان باسیان کردوە: ((ویفر الناس منهم)) واتە: خەڵکی لە دەستیان هەڵدێن)) لە ریوایەتێکی تردا ((وَيَتَحَصَّنَ النَّاسُ مِنْهُمْ فِي حُصُونِهِمْ)) واتە: خەڵکی لە قەڵاکانیاندا خۆیان دەشارنەوە و خۆیان قایم دەکەن)) هیچ کەسێك ناتوانێت بەرنگاریان ببێتەوە و لە گەڵیاندا بجەنگێت، تەنانەت پێغەمبەرعیسا ﷺ، خوای گەورە بە پێغەمبەرەکەی(عیسا) ﷺ دەفەرموێت: ((إنِّي قَدْ أخْرَجْتُ عِبَادًا لي لا يَدَانِ لأحد بِقِتَالِهِمْ فَحَرزْ عِبَادِي إِلَى الطُّورِ))[1] بۆیە پێغەمبەرعیسا ﷺ و ئەوانەی کە لە گەڵیدان لە یەکتاپەرستان و خواپەرستان پەنا دەبەنە بەر کێوی (طور)، خەڵکی ڕێگاو بانەکان بۆ یەئجوج و مەئجوج بە جێ دەهێڵن: ﴿ حَتَّىٰٓ إِذَا فُتِحَتۡ يَأۡجُوجُ وَمَأۡجُوجُ وَهُم مِّن كُلِّ حَدَبٍ يَنسِلُونَ ﴾(الأنبياء: ٩٦) واتە: لە زەویدا بڵاو دەبنەوە.

بیر بکەرەوە چییان گوت؟ تەماشای خراپەکاری و کوفری ئەوان بکە، دەڵێن: هەروەکو لە ریوایەتەکەی (مسلم) دا هاتوە: ((لَقَدْ قَتَلْنَا مَنْ فِي الْأرْضِ هَلُمَّ فَلْنَقْتُلْ مَنْ فِي السَّمَاءِ)) واتە: ئەوانەی لە سەر زەویدان کوشتمان هەستن با بچین ئەوانەی ئەهلی ئاسمان بکوژین)) پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ دەفەرموێت: ((فَيَرْمُونَ بِنُشَّابِهِمْ)) واتە: تیر و ڕمەکانیان بەرەو ئاسمان دەهاوێژن، هەر وەکو ئەوەی لە گەڵ ئەهلی ئاسماندا بجەنگن، ((فَيَرُدُّ اللّهُ عَلَيْهِمْ نُشَّابَهُمْ مَخْضُوبَةً دَمًا))[2] بۆ ئەوەی فیتنە و تاقیکردنەوەکەیان زیاتر و زۆرتر بێت، واتە: تیری خوێناوییان بۆ دادەبەزێتەوە، بۆیە ئەوانیش وا دەزانن و وای بۆ دەچن کە ئەهلی ئاسمانیان کوشتوە، هەروەکو چۆن ئەهلی زەوییان کوشت، بۆیە لەو کاتەدا ئەو قسە پیس و خراپ و چەپەڵە دەڵێن: ((قَهَرْنَا مَنْ فِي الْأرْضِ وَعَلَوْنَا مَنْ فِي السَّمَاءِ)) واتە: سەرکەوتین بە سەر

---

١ ـ هذا لفظ (مسلم) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٩٣٧/١١١)

ئەهلی زەویدا و زاڵ بوین بە سەر ئەهلی ئاسماندا)) ولا حول ولا قوة الا بالله.

بە ڕاستی فیتنەیە.. بەڵام ئایا چارەسەر چییە؟ چ کارێك دەبێ بکرێت؟ ((فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ)) واتە: لە یەکتاپەرستان لە ڕۆڵەی کۆمەڵی ڕزگار بوو لە ئوممەتی گەورەی گشت پێغەمبەران، بۆیە عیسا ﷺ و یەکتاپەرستانی ئوممەتی محمد ﷺ پێکەوە لە خوای باڵا دەست دەپاڕێنەوە، بۆ ئەوەی خوای گەورە زەوی لە خراپەی یەئجوج و مەئجوج پاك بکاتەوە، لەو فیتنە تاریك و شەوەزەنگە، لەو کاتەدا خوای پەروەدگار وڵامی داواکەی عیسا ﷺ و یەکتاپەرستان دەداتەوە ((فَيُرْسِلُ اللَّهُ عَلَيْهِمْ النَّغَفَ فِي رِقَابِهِمْ)) واتە: خوای گەورە (النغف) بۆ یەئجوج و مەئجوج دەنێرێت، مانای (النغف) چییە؟ کرمێکی بچووکە لە لووتی حوشترەوە دەردەچێت، ئەی خودایە..! ئایا ئەوان نەیانگوت: ئەهلی زەویمان بەزاند و زاڵ بووین بە سەر ئەهلی ئاسماندا، بەڵام تەماشاکە خوای گەورە بە چی شتێك بە هەلاکەتیاندا دەبات: ((فَيُصْبِحُونَ فَرْسَى)) واتە: هەموویان دەکوژرێن و دەفەوتێت))، ((كَمَوْتِ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ)) واتە: هەروەکو مردنی تەنها نەفسێك)) پاکی و بێگەردی بۆ پادشای پادشاکان: ﴿إِنَّمَآ أَمۡرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيۡـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ﴾(یس: ٨٢) واتە: بەڕاستی هەرکاتێ ویستی شتێ بەدی بهێنێ هەر ئەوەیە کە پێی بفەرمێ ببە، ئەویش دەست بە جێ دەبێت)).

((ثُمَّ يَهْبِطُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى الْأَرْضِ، فَلَا يَجِدُونَ فِي الْأَرْضِ مَوْضِعَ شِبْرٍ إِلَّا مَلَأَهُ زَهَمُهُمْ وَنَتْنُهُمْ)) واتە: ئەمجار عیسا ﷺ و هاوەڵانی دادەبەزنە سەر زەوی، لە بەر بۆنی دڕن و گەنیوی ئەوان جێگای تەنها بستێك نادۆزنەوە لە سەر زەویدا هەمووی پڕبوە لەو بۆنە گەنیوە)) گۆشتی گەورە و زۆر مەزن، جەستەی مەزن و گەورە، هیچ کەسێك ناتوانیت بۆنی ئەو بۆنە گەنیوە بکات کە سەر زەوی پڕ کردوە ((فَيَرْغَبُ نَبِيُّ اللَّهِ عِيسَى وَأَصْحَابُهُ إِلَى اللَّهِ)) واتە: لە یەکتاپەرستانی ئوممەتی موحەممەد ﷺ، لە خوای پەروەردگار دەپاڕێنەوە و تکای لێ دەکەن کەوا

سەر زەوی لە بۆدرن و بۆگەنی ئەوان پاك بكاتەوە)) ((فَيُرْسِلُ اللَّهُ طَيْرًا كَأَعْنَاقِ الْبُخْتِ)) خوای گەورە باڵندە ڕەوانە دەكات كە وەكو ملی وشتری (البخت) وایە)) ئەویش جۆرێكە لە وشتری خوراسانی، كە بە ملدرێژی بە ناو بانگن، دەڵێت: ((فَتَحْمِلُهُمْ فَتَطْرَحُهُمْ حَيْثُ شَاءَ اللَّهُ ثُمَّ يُرْسِلُ اللَّهُ مَطَرًا لا يَكُنُّ مِنْهُ بَيْتُ مَدَرٍ وَلا وَبَرٍ)) واتە: ئەو باڵندانە هەموو ئەو جەستانە هەڵدەگرن و دەیانبەن و لە جێگایەك فرێی دەدەن كە خوا خۆی ویستی لە سەر بێت پاشان خوای گەورە بارانێكی خوڕەم بۆ سەر زەوی دەبارێنێت هەموو گوند و شار و چادرنشینێك دەگرێتەوە)) ((فَيَغْسِلُ الْأَرْضَ حَتَّى يَتْرُكَهَا كَالزَّلَفَةِ)) واتە: زەوی دەشۆرێتەوە تاكو وەكو ئاوێنەیەكی زۆر سپی و ڕوونی لێ دێت، لە ڕیوایەتێكی تردا كە (أحمد و الترمذي و الحاكم) ڕیوایەتیان كردوە: ((وَالَّذِي نَفْسِ محمدبِيَدِهِ إِنَّ دَوَابَّ الْأَرْضِ لَتَسْمَنُ وَتَشْكَرُ شَكَرًا مِنْ لُحُومِهِمْ و دمائهم)) واتە: سوێند بە زاتی ئەو كەسەی گیانی موحەممەدی بە دەستەﷺ، گیاندارەكانی زەوی بە گۆشت و خوێنی ئەوان زۆر قەڵەو دەبن))

بگەڕێوە بۆ لای ڕیوایەتەكەی (مسلم): ((ثم يُقَالُ لِلْأَرْضِ: أَنْبِتِي ثَمَرَتَكِ، وَرُدِّي بَرَكَتَكِ)) واتە: ئەمجار بە زەوی دەگوترێت: بەروبومەكەت بهێنە بەرهەم و بەرەكەتت بگەڕێنەوە)) بە ڕاستی ئەوە ئاسوودەترین ماوەیە كە بە سەر زەویدا تێدەپەڕێت لەو ڕۆژەوە خوای گەورە دروستی كردوە تاكو ڕۆژی قیامەت.

لە فەرموودەیەكی تردا كە (الديلمي و الضياء المقدسي) بە سەنەدێكی (صحيح)[1] ڕیوایەتیان كردوە لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((طوبى لعيش بعد المسيح، طوبى لعيش بعد المسيح، يؤذن للسماء في القطر،ويؤذن للأرض في النبات،حتى لو بذرت حبك على الصفا لنبت))،واتە: شادی و بەختیاری بەژیان لەپاش مەسیحعليه السلام، شادی و بەختیاری بەژیان لەپاش مەسیح عليه السلام، مۆڵەت بە ئاسمان دەدرێت دەبارێت و بە زەوی سەوز دەبێت، تەنانەت ئەگەر

١ ـ أخرجه الديلمي (٢/١٦١) والضياء في (المنتقى) (١٢٧/ ١ – ٢) وأبو بكر الأنباري في حديثه (ج١ ورقة ١/٦–٢) كما في (الصحيحة) (١٩٢٦) وصححه الألباني هناك ورواه الحافظ ابو سعيد النقاش الحنبلي في (فوائد العراقيين) (٢٨).

تۆوێك لە سەر بەردێکی لووس بڕوێنێت ئەوا سەوز دەبێت)) بە ڕاستی ئەوە سەردەمی بەرکەت و سەردەمی میهرەبانییە.

ئەمجار فەرمووی: ((ولا تشاح ولا تحاسد ولا تباغض)).واتە: بە هیچ شێوەیەك ڕەزیلی و چرووکی و ڕق و کینە نامێنێت))

لە ڕیوایەتێکی تردا کە ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و (ابن حبان و الطيالسي)[1] و جگە لەوان ڕیوایەتیان کردوە، هەروەرها شەیخ (الالبانی) بە (صحیح)ی زانیوە لە فەرموودەی (ابوهریرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((فَيُهْلِكُ اللَّهُ فِي زَمَانِهِ الْمِلَلَ كُلَّهَا إِلَّا الْإِسْلَامَ، وَيُهْلِكُ اللَّهُ فِي زَمَانِهِ الْمَسِيحَ الدَّجَّالَ وَتَقَعُ الْأَمَنَةُ عَلَى الْأَرْضِ، حَتَّى تَرْتَعَ الْأُسُودُ مَعَ الْإِبِلِ، وَالنِّمَارُ مَعَ الْبَقَرِ، وَالذِّئَابُ مَعَ الْغَنَمِ، وَيَلْعَبَ الصِّبْيَانُ بِالْحَيَّاتِ لَا تَضُرُّهُمْ، فَيَمْكُثُ أَرْبَعِينَ سَنَةً، ثُمَّ يُتَوَفَّى، وَيُصَلِّي عَلَيْهِ الْمُسْلِمُونَ)). واتە: خوای گەورە هەموو ئوممەتەکان لە ناو دەبات تەنها ئوممەتی ئیسلام نەبێ، لە سەردەمی ئەودا خوای گەورە مەسیحی دەججال دەفەوتێنێ و ئەمن و ئاسایش لە سەر ڕووی زەویدا بڵاو دەبێتەوە، تا وای لێ دێت وشتر لە گەڵ شێردا پێکەوە دەلەوەڕێن، پڵنگ لە گەڵ مانگادا، گورگ لە گەڵ مەڕدا، منداڵان یاری بە مار دەکەن و هیچ زیانیان پێ ناگەیەنێت، بۆ ماوەی چل ساڵ دەمێنێتەوە، ئەمجار کۆچی دوایی دەکات و موسڵمانان نوێژی لە سەر دەکەن)).

بۆیە پێغەمبەری خواﷺ خۆزگەی بە ژیان دەخواست لە سەردەمی عیسا داعليه السلام، لە (مسند أحمد)[2] بە سەنەدێکی (صحیح) هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ فەرموویەتی: ((إِنِّي لَأَرْجُو إِنْ طَالَ بِي عُمُرٌ أَنْ أَلْقَى عِيسَى ابْنَ مَرْيَمَ عليه السلام فَإِنْ عَجِلَ بِي الْمَوْتُ، فَمَنْ لَقِيَهُ مِنْكُمْ فَلْيُقْرِئْهُ مِنِّي السَّلَامَ)).واتە: تکام وایە ئەگەر تەمەن ڕێم بدات عیسا ی کوڕی مەریەمعليه السلام ببینم، ئەگەر مردم و

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢/٤٠٦ , ٤٣٧) وأبوداود (٤٣٢٤) وابن حبان (٦٨١٤ , ٦٨٢١) والطيالسي في (مسنده) (٢٥٧٥) وابن أبي شيبة في (مصنفه) (٣٧٥٢٦) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢١٨٢) .

٢ ـ أخرجه أحمد (٢/٢٩٨) وهو حديث صحيح وصححه الشيخ الأرناؤوط على شرط الشيخين .

نەمبینی، هەرکەسێ لە ئێوە ئەوی بینی با سڵاوی منی پێ بگەیەنێت)).

بەم شێوەیە ڕێزداران... خوای گەورە یەکتاپەرستان لە سەر زەویدا لە فیتنەی مەسیحی دەججال و فیتنەی یەئجوج و مەئجوج ڕزگار دەکات.

لەو کاتەدا ئەهلی زەوی لەوپەڕی خۆشیدا دەژین، لە حاڵێکدا دەژین کە سەر زەوی لە مێژوودا ئەو شێوە ژیانەی نەبینیوە، خوای گەورە لە ئاسمانەوە بەرەکەت دادەبەزێنێتە سەر زەوی، لە زەوییەوە بەرەکەت دەردەچێت، هەموو دڵەکان لە رق و کینە و حەسودی پاك دەبێتەوە، بە فەزڵی خوای گەورە ئەمن و ئاسایش لە زەویدا بەرقەرار دەبێت، ((فَبَيْنَمَا هُمْ كَذَلِكَ إِذْ بَعَثَ اللَّهُ رِيحًا طَيِّبَةً فَتَأْخُذُهُمْ تَحْتَ آبَاطِهِمْ، فَتَقْبِضُ رُوحَ كُلِّ مُؤْمِنٍ وَكُلِّ مُسْلِمٍ وَيَبْقَى شِرَارُ النَّاسِ يَتَهَارَجُونَ فِيهَا تَهَارُجَ الْحُمُرِ، فَعَلَيْهِمْ تَقُومُ السَّاعَةُ))[1] واتە: خەڵکەکە بەو شێوەیە دەمێننەوە تا ئەو کاتەی خوای گەورە بایەکی خۆش دەنێرێت و دەدات بە ژێر باڵیاندا و گیانی هەموو موسڵمان و ئیمانداریك دەکێشێت، تەنها خراپەکاران دەمێننەوە بە بێ شەرم پیاوان لە گەڵ ئافرەتاندا جووت دەبن لە پێش چاوی خەڵکی وەکو گوێدرێژ، قیامەت بە سەر ئەو جۆرە خەڵکە هەڵدەستێت)) خوای گەورە بایەکی سارد دەنێرێت، بە فەزڵ و ویستی خۆی روحی هەموو ئیمانداران لە سەر زەویدا دەکێشێت، لە سەر زەویدا جگە لە خراپەکاران هیچ کەسێکی تر نامێنێت، قیامەت بە سەر ئەواندا هەڵدەستێت، ئەو ڕۆچوونەی کە لە پاشدا بە درێژی باسی دەکەم - إنشاء الله - ئەوان دەیبینن.

ڕێزداران.. ئەم بەشە بەم فەرموودە جوان و ناسکە تەواو دەکەم، بۆ ئەوەی موژدەتان پێ بدەم - ئەی گرووی یەکتاپەرستان لە پاشین و پێشینەکان لە هاوەڵانی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ - هەروەکو لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ ڕۆیشت بۆ گۆرستانێك و فەرمووی: ((السَّلَامُ عَلَيْكُمْ دَارَ قَوْمٍ مُؤْمِنِينَ، وَإِنَّا إِنْ شَاءَ اللَّهُ بِكُمْ لاحِقُونَ، وَدِدْتُ أَنَّا

---

١ - أخرجه مسلم .

٢ - أخرجه مسلم (٢٤٩) .

قَدْ رَأَيْنَا إِخْوَانَنَا)) قَالُوا: أَوَلَسْنَا إِخْوَانَكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ قَالَ: أَنْتُمْ أَصْحَابِي، وَإِخْوَانُنَا الَّذِينَ لَمْ يَأْتُوا بَعْدُ)) فَقَالُوا: كَيْفَ تَعْرِفُ مَنْ لَمْ يَأْتِ بَعْدُ مِنْ أُمَّتِكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ فَقَالَ: ((أَرَأَيْتَ لَوْ أَنَّ رَجُلاً لَهُ خَيْلٌ غُرٌّ مُحَجَّلَةٌ بَيْنَ ظَهْرَيْ خَيْلٍ دُهْمٍ بُهْمٍ، أَلا يَعْرِفُ خَيْلَهُ؟)) قَالُوا: بَلَى يَا رَسُولَ اللَّهِ، قَالَ: ((فَإِنَّهُمْ يَأْتُونَ غُرًّا مُحَجَّلِينَ مِنَ الْوُضُوءِ، وَأَنَا فَرَطُهُمْ عَلَى الْحَوْضِ)) واته: سڵاوتان لێ بێت ئەی خاوەنی خانەکان لە ئیمانداران، ئێمەیش بە ویستی خوای گەورە پێتان دەگەین، پێم خۆش بوو براکانمان ببینایە، فەرموویان: ئایا ئێمە برای تۆ نین ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ؟ فەرمووی: ئێوە هاوەڵی منن، بەڵام براکانم ئەوانەن کە هێشتا نەهاتوون، فەرموویان: ئایا ئەوانەی کە پاشان دێن لە ئوممەتەکەت چۆن دەیانناسیت؟ فەرمووی: ئایا ئەگەر کابرایەك چەند وڵاخێکی ناوچاوان و پێ سپی هەبوو لە نێو کۆمەڵە وڵاخێکی ڕەشی زۆردا بوو ئایا وڵاخەکانی خۆی ناناسێتەوە؟ فەرموویان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ، فەرمووی: ئەوانیش لە ڕۆژی قیامەتدا دێن ناوچاوان و پێیان سپییە بە هۆی دەستنوێژەکانیانەوە من پێشی ئەوان کەوتوم و چاوەڕوانیانم لە سەر حەوزی کەوسەر)).

ئەی خودایە پاداشتی پێغەمبەری خوا ﷺ بدەرەوە بە جوانترین و چاکترین پاداشت، ئێمە و ئەو خۆشەویستە لە فیردەوسدا کۆ بکەرەوە، هەر تۆ پشت و پەنایت و توانات بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

هەڵاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە و گیاندارە سەیرەکە و ڕۆچوون

((طلوع الشمس من المغرب، والدابة، والخسوف))

لە پاش ئەو قۆناغە بێ وێنەدا لە مێژووی مرۆڤایەتی کە سەر زەوی پێیدا تێدەپەڕێ، خەڵکی لە خۆشحاڵی و ئاسوودەییدا دەژین کە هەرگیز شتی وایان نەبینیوە، لە شەوێك لە شەوانی ئەو ڕۆژگار و سەردەمە پیرۆز و پڕ بەرەکەتەدا خوای گەورە خۆی ویستی لە سەری دەبێت و هەموو خەڵکی دەخەون، لە کاتی نوێژی بەیانیدا دەچن بۆ مزگەوتەکان، پاشان لە مزگەوت دەردەچن بەڵام هێشتا تاریکە شەوە، چونکە خەڵکی وا ڕاهاتوون کە لە مزگەوت دەرچن ئەوا گزنگ دەرکەوێت و ئاسمان ڕوناك ببێتەوە و پاشان ڕۆژ دەبێتەوە و هەموو سەر زەوی ڕوناك دەکاتەوە، بەڵام ئەمڕۆ ئەوا کاتی نوێژی نیوەڕۆیە و کەچی هێشتا هەر تاریکە شەوە، شەوەزەنگێکی تاریکە... ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە!! ئەمجار کاتی نوێژی عەسر هات، کەچی هێشتا هەر تاریکە شەوە و شەوەزەنگە، لەو کاتەدا هەموو خەڵکی سەر زەوی ئایەتێکی سەیر دەبینن لە نیشانە گەورەکانی قیامەت، ئەو نیشانەیە کە دەبێتە هۆی گۆڕانی جیهانی سەرەوە (العالم العلوی) ئەویش: هەڵاتنی ڕۆژە لە ڕۆژئاواوە..

خەڵکی سەر زەوی دەبینن وا ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەردەچێت! بە ڕاستی ئەوە نیشانەیەکی سەیرە..!! لە گەڵ مندا بە هەموو دڵ و عەقڵ و بوونت بیر بکەرەوە و بیهێنە پێش چاوی خۆت کەوا ڕۆژ لەو کاتەوە خوای گەورە دروستی کردوە تاکو ئەمڕۆ لە ڕۆژهەڵاتەوە هەڵدێ و لە ڕۆژئاواوە ئاوا دەبێت تەنانەت بۆ چرکەیەکیش دوا نەکەوتوە، بەڵکو بە ئەندازە و حیسابێکی وردەوە دێت و دەچێت: خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱلشَّمۡسُ تَجۡرِي لِمُسۡتَقَرّٖ لَّهَاۚ ذَٰلِكَ تَقۡدِيرُ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡعَلِيمِ ﴿٣٨﴾ وَٱلۡقَمَرَ قَدَّرۡنَٰهُ مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَٱلۡعُرۡجُونِ ٱلۡقَدِيمِ ﴿٣٩﴾ لَا ٱلشَّمۡسُ يَنۢبَغِي لَهَآ أَن تُدۡرِكَ

ٱلْقَمَرَ وَلَا ٱلَّيْلُ سَابِقُ ٱلنَّهَارِ ۚ وَكُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿٤٠﴾ ﴾ (یـس) واتە: بەڵگەیەکی تر بۆیان خۆرە کە بەردەوام دێت و دەچێ تا کاتی دیاریکراوی خۆی بۆ راوەستان و لە کارکەوتن چی دەبینی بەرەو بنەوخولگەی خۆی هەر لە گەڕدایە تا ئەوکاتە بۆی دیاری کراوە، ئەو هاتوچۆ و گەڕانە بەو شێوە وردە، خەمڵاندنی خوای بە دەسەڵاتی زانایە (٣٨) هەروەها گەڕانی مانگیشمان خەمڵاند - کە ئەمیش بەڵگەیەکە بۆ دەسەڵات و توانایی خۆمان - بە بیست وهەشت مەنزڵ و ئاسۆ، تا هەموو شەوێك دابەزێتە جێگایەکیانەوە پاشان دوو شەو یان شەوێك پەنا ئەگرێ تا وەك پەلی کۆنی باریکی وشکی زەرد بووی کەوانەیی داری خورمای لێ دێت (٣٩) نە بۆ خۆر دەکرێ بگاتە مانگ، تا هەردوو پێکەوە کۆببنەوە و نوور و رووناکی مانگ هەڵگرێ و تا قیامەت هەر رۆژ بێت نە شەویش پێشی رۆژ دەکەوێ کە ئیتر تا کاتی کۆتایی دونیا، هەر شەو و تاریك بێت، نەخێر شتی وا ناشێ و نابێ بەڵکو خوا هەردووکیانی بە جۆری دروست کرد، کە کاری یەکتر تێك نەدەن، هیچیشیان ناچنە خولگەی ئەویتریان بەڵکو هەریەکەیان لە خولگەی خۆیا دەسوورێتەوە وەك مەلەوان دێن و دەڕۆن. (٤٠).

هەروەکو دەزانن رۆژ (خۆر) ئایەتێکی سەیرە هەموو فیترەتێکی پاك و هەموو عەقڵێکی پەسەند و هەموو دڵێکی لە خواترس دەهێنێتە گۆ، بۆ ئەوەی شایەتی یەکتاپەرستی خوای کارزان و کاربەجێ بدەن، بەڵام مرۆڤەکان لە گەڵ ئایەتەکانی خوادا لە گەردووندا راهاتوون چیتر بیر لەو ئایەتانە ناکەنەوە و دڵی پێ نادەن، رۆژ لە رۆژهەڵاتەوە هەڵدێ و لە رۆئاواوە ئاوا دەبێت، تاکو وای لێهاتوە لای زۆربەی مرۆڤەکان بوەتە شتێکی ئاسایی، بەڵام ئەگەر بیر بکەیتەوە و تێفکریت ئەوا دروستکەری زەوی و ئاسمانەکان بە تەنها دەناسیت و هەرگیز هاوەڵی بۆ بڕیار نادەیت، هەروەها پەروەرردگاری خۆر بە مەزن دەناسیت، هەرگیز رۆژ لە جێ خولگەی خۆی دواناکەوێت بەڵکو زانایانی پسپۆر لە ئەکادیمی زانیاری لە نیویورك لە ئەمریکا گوتویانە: لە پاش ژماردن و حیسابێکی ورد و زانستی بۆمان دەرکەوتووە کەوا سیستەمی رۆژ و مانگ (هەیف) بە ئەندازە و حیسابێکی وردەوە دانراوە، دەڵێن: ئەگەر هاتوو رۆژ کەمێك خولگەکەی خۆی جێ بهێڵێ بەرەو

سەرەوە ئەوا هەموو زیندەوەرانی سەر زەوی دەیانبەست و دەمردن، هەروەها ئەگەر هاتوو ڕۆژ کەمێك خولگەکەی خۆی بە جێ بهێڵێ بەرەو خوارەوە دابەزی بە ئەندازەی یەك سانتیمەتر یان دوو سانتیمەتر یان سێ سانتیمەتر ئەوا هەموو زیندەوەرانی سەر زەوی دەسووتان و لە ناودەچوون.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلشَّمْسُ وَٱلْقَمَرُ بِحُسْبَانٍ﴾(الرحمن: ٥) واتە: خۆر و مانگ بە حیسابێکی ورد دێن و دەچن)).

ئایا چی ڕوودەدات لە کاتی دیاری کراو و ئەو ئاکامەی کە دروستکەری خۆر دیاری کردوە ؟لەناکاودا هەموو خەڵکی دەبینن وا ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە هەڵدێ و سیستەمی جوڵەی گەردوون تێکدەچێت بە شێوەیەکی گشتی و گۆڕانێکی دیار لە جیهانی سەرەوەدا دەبینرێت، بەڵکو جیهانی سەر زەویش ئەو گۆڕانە بنەچەییە دەبینێ.

بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ بکەرەوە کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا هاتوە ـ لە ریوایەتی (مسلم)و لە فەرموودەی (ابو ذر)ەوە ـ کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((أَتَدْرُونَ أَيْنَ تَذْهَبُ هَذِهِ الشَّمْسُ؟)) قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: إِنَّ هَذِهِ تَجْرِي حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى مُسْتَقَرِّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ فَتَخِرُّ سَاجِدَةً)) واتە: ئایا دەزانن ئەو خۆرە بۆ کوێ دەڕوات؟ فەرموویان: خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ باشتر دەزانن، فەرمووی: ئەم خۆرە دەڕوات تاکو دەگاتە جێگای ڕاوەستانی لە ژێر عەرشدا، لەوێ کڕنۆش دەبات)) چەند وشە وگوفتارێکە دڵەکان پڕ دەکەن لە مەزنی و شکۆمەندی، لە گەڵ ئەوەشدا دڵی گوماندار و دوودڵەکان پڕ دەکات لە گومان و دوودڵی، دڵی بێ باوەر و بەدگومانەکان پڕ دەکات لە بێباوەڕی!!

پێت دەڵێم: برای موسڵمانم قورئان بخوێنەوە، کێشەی ئێمە ئەوەیە زۆر دوور کەوتوینەتەوە لە قورئان، خوای پەروەردگار و بە دەسەڵات لە قورئانەکەیدا باسی کردوە کەوا ڕۆژ کڕنۆش دەبات و دەچێتە سوژدە، ئایا خوای گەورە چی فەرموە؟

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣١٩٩) و مسلم (١٥٩) .

خـوای گـەورە دەفەرموێـت: ﴿(١٧) أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ يَسْجُدُ لَهُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَمَن فِي الْأَرْضِ﴾(الحج: ١٨) واتە: ئاخۆ نەتزانیوە کە هەرچی لـە ئاسمانـەکان و زەویدایـە سەرجەم هەموو بۆ خوا سوژدە دەبەن؟)) لە گـەڵ منـدا بـژمێرە، خـوای گـەورە بـە درێـژی بـاس دەکـات لـە پـاش ئـەوەی بـە پوختـەیی باسـی کـرد، خـوای گـەورە دەفـــــەرموێت: ﴿وَالشَّمْسُ وَالْقَمَرُ وَالنُّجُومُ وَالْجِبَالُ وَالشَّجَرُ وَالدَّوَابُّ وَكَثِيرٌ مِّنَ النَّاسِ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ وَمَن يُهِنِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن مُّكْرِمٍ إِنَّ اللَّهَ يَفْعَلُ مَا يَشَاءُ﴾ (الحـج: ١٨) واتـە: خـۆر و هـەیف و ئەسـتێرە و کێوەکـان و درەخـت و جفـۆك و خزۆکیش و زۆرێکـیش لـە مـەردوم! بـە ئـارەزووی خـۆی و بـە پێخۆشـبوونی خـۆی سـوژدە هـەر بـۆ خـوا دەبـا، زۆرێکیـشیان لاڕێ دەگـرن و سـزای خوایـان لـە سـەر شایستە و پێویست بوە خوا هەر کەسێك بێ ڕێز و سووکی بکات (بـە هـۆی لاساری خۆیەوە) واتە: هەر لە ئەزەلدا لای خـوا بـێ بـڕوا و شـەقی بێـت ئـیتر هـیچ کەسـێك ناتوانێ ڕێزی لێ بنێت و بەرەو بەختیاری بیهێنێتەوە، بە ڕاستی خوا هـەر شـتێکی ویستی بێ ئەیکات، سزای کێ بدات و میهرەبانی لە گەڵ کێ بکات)) .

هـەروەها خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَن فِي السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظِلَالُهُم بِالْغُدُوِّ وَالْآصَالِ﴾(الرعد:١٥)واتە: هەموو ئەوانەی کە لە ئاسمانەکان و زەویدان تەنانەتی سێبەرەکانیشیان، بیانـەوێ و نەیانـەوێ بـە بـەیانیان و ئێـواران، سـەرجەم ئەمانـە گـشتیان سـوژدە بـۆ خـوا دەبـەن، واتـە: خـوای گـەورە ڕژێـم و یاسایەکی بۆ داناون، هەرگیز ناتوانن لێی لا بدەن و لاساری بکەن.)

سێبەری کەسی ئیماندار بە ویستی خۆی بۆ خـوای باڵادەسـت سـوژدە دەبـات و سێبەری کەسی بێباوەڕ بە ناچاری و بێ ویستی خۆی سوژدە دەبات، هیچ شتێك لە سەر زەویدا نییـە ئـیللا بـۆ خـوای گـەورە سـوژدە دەبـەن تـەنها ئەوانـە نـەبێت کـە کوفریان بە خوای گەورە کردوە لە جنۆکە و مرۆڤەکان، ولا حول ولا قوه الا بالله.

خوای کارزان دەفـەرموێت: ﴿تُسَبِّحُ لَهُ السَّمَاوَاتُ السَّبْعُ وَالْأَرْضُ وَمَن فِيهِنَّ وَإِن مِّن شَيْءٍ إِلَّا يُسَبِّحُ بِحَمْدِهِ وَلَٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا﴾ (الإســراء: ٤٤) واتــە:

هەر حەوت ئاسمانەکان و زەوی و هەموو ئەوانەش کە تێیانـدان هـەموو گـەورەیی و بێ خەوشی ئەو(خوا) یە دەڵێن گەواهی بۆ یەکتایی ئەو دەدەن، هەموو شـتێك هـەر هاواری تاك و تەنیایی ئـەو ئەکـەن، پاڕانـەوە و تەسـبیحاتی و حەمـدی ئـەو دەڵـێن واتە: هـەموو نیازمەنـدی ئـەون ئـەو بـێ نیـازە لـە هـەموو بـەڵام ئێـوە لـە پاکانـە و تەسبیحاتیان تـێ ناگـەن چـونکە عـەقڵ و ژیریتـان ناخەنـە کـار بـۆ تێگەیشتن، بـە ڕاستی ئەو (خوا) یـە هەمیـشە لـە سـەر خۆیـە بۆیـە لـە گـەڵ ئـەو هـەموو گوناهـ و تاوانەدا مۆڵەتی ئێوە دەدا و ناتانگرێ، زۆریش لێبووردەیە، بۆیە هەرکەسێك داوای لێبووردنی لێ بکات لێی دەبوورێ)).

دەمـەوێت لـە گـەڵ منـدا بـە جـوانی لـەو ئایەتـەی خـوای گـەورە تێبگـەیت کـە دەفـــەرموێت: ﴿وَلَٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ﴾ واتـــە: بـــەڵام ئێـــوە لـــە پاکانـــە و تەسبیحاتیان تێ ناگەن چونکە عەقڵ و ژیریتان ناخەنە کار بۆ تێگەیشتن))

ئایا دەزانی ئەو جلو بەرگ و پۆشاکەی تـۆ لـە بـەری دەکـەیت تەسـبیحاتی خـوا دەکەن؟ هەروەها ئـەو بـەرد و دارە تەسـبیحاتی ئـەو دەکـەن؟ دڵنیابـە کـە هـەموو شتێك لە گەردووندا و لە دەور و بەری تۆ تەسبیحاتی خوا دەکـەن ﴿وَلَٰكِن لَّا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ﴾(الإسراء: ٤٤).

وریابە: لە میانەی قسەکردنەکەدا دەبوایە ئایەتەکە کۆتـایی بـە (سمیعا بـصیرا) بهاتبایە، چونکە ئەوانەی تەسبیحاتی ئەو دەکـەن دەیـانبینێ و دەیانبیـسێ کەچـی ئایەتەکە بە ((إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا)) کۆتایی پێهات، بۆ؟ چـونکە خـوای گـەورە لـە گەڵ بەندەکانیدا هێمن و هێدییە کاتێ تەسبیحاتی هەموو گەردوون و بونەوەری لـێ شاردینەتەوە، میهرەبانییەکە لە لایەن خوای پەروەردگارەوە، ئەگینا ـ سوێند بە پـەروەردگاری کەعبـە ـــ ئەگـەر خـوای گـەورە تەسـبیحاتی ئـەو دروسـتکراو و زیندەوەرانەی دەور و بـەرمانی بـۆ ئێمـە ئاشـکرا بکردبایـە ئـەوا بـە ڕاسـتی هـەموو عەقڵمان لە دەسـت دەدا، بیهێنـە پـێش چـاو و خـەیاڵی خـۆت کـەوا خـوای گـەورە دەنگی تەسبیحاتی گەردوونی بۆ ئێمەی ئاشکرا بکردبایە ! تەسبیحاتی پۆشاکەکەت

دەبیسی! خواردنەکەت! دار و درەختەکان! بە ڕاستی ئەو کاتە عەقڵەکانمان بەرگەی نەدەگرت، ئەوە مەبەستی ئەو ئایەتەیە کە دەفەرموێت: ((إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا))، بەڵام ئەو ئایەتەی کە دەفەرموێت: ((غَفُورًا)) واتە: لە بەر بێئاگابوون و غەفلەتی ئێوە لە تەسبیحاتی ئەو، لە گەڵ ئەوەشدا ڕێزداری کردوون و کردوونی بە خاوەن فەزڵ و چاکە بە سەر هەموو شتێکدا لە بونەوەردا، لە گەڵ ئەوەشدا هەموو گەردوون تەسبیحاتی ئەو دەکەن لە کاتێکدا زۆربەی خەڵکی لە بێئاگابوانی مرۆڤ و جنۆکە وئەوانەی کە کوفریان کردوە لە مرۆڤ و جنۆکە.

جا دڵنیابە کە ڕۆژ (خۆر) کرنۆش دەبات بەڵام شێوە و شێوازی ئەو کرنۆشە چۆنە؟ وڵامەکە ئەوەیە: ئێمە لە چۆنییەتی کرنۆش بردنی ڕۆژ تێناگەین، واز بهێنە لە کرنۆش بردنی جەستە و لاشە، گرنگ ئەوەیە دڵەکان کرنۆش بەرن، ئەی دڵ چۆن کرنۆش دەبات؟ تۆ دەڵێیت: (سِرْتُ والقمر)، لەگەڵ ئەوەشدا مانگ لە خولگەکەی خۆیەتی و لە ئاسماندایە و جێگەکەی خۆی جێ نەهێشتوە، لە گەڵ ئەوەشدا لە ڕێگاکەدا هەنگاو بە هەنگاو لە گەڵ تۆدا بوە، ئەمە نمونەیەکە، بۆیە هەرگیز نابێت تەنها یەك ئایەت یاخود تەنها یەك فەرموودەی (صحیح)ی پێغەمبەری ئازیزﷺ ڕەد بکەیتەوە بە بانگەشەی ئەوەی کە عەقڵی تۆ ئەو ئایەتە یان ئەو فەرموودەیە وەرناگرێت یان لێی تێناگات.

جا خوای گەورە بۆ خۆر و مانگ و هەموو زیندەوەرانی دەور و بەرمان هەستێکی دروست کردوە هیچ کەسێك چۆنێتییەکەی نازانێت تەنها ئەو نەبێت، ئەو هەموو زیندەوەرانە هەستیان کردوە کەوا سپاردەیەکیان پێ سپێردراوە: ﴿ إِنَّا عَرَضْنَا ٱلْأَمَانَةَ عَلَى ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ وَٱلْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَن يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا ٱلْإِنسَٰنُ إِنَّهُۥ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا ﴾(الأحزاب: ٧٢) واتە: بە ڕاستی ئێمە سپاردە و (تەکالیف)ەکانمان خستە سەر ئاسمانەکان و زەوی و کێوەکان کەچی هیچیان لە خۆیانرا نەدی و لە هەڵگرتنیان نکوولییان کرد و نەچوونە ژێری و ترسان کە: نەتوانن هەڵسن بە جێبەجێکردنی داخوازییەکان کەچی مرۆڤ هاتە پێشەوەو و چوە ژێرباری و هەڵی گرت! بە ڕاستی ناهەقی لە خۆکرد و نەیزانی بە ئەنجام ئەگینا

هەرگیز هەڵی نەئەگرت واتە: بە جێ هێنانی فەرمانەکانی خوا ئەوەندە گرنگە ئاسمان و زەوی و شاخەکان لە گەڵ ئەو هەموو توانایەدا بۆیان هەڵنەگیرا! ! کەچی ئادەمیزاد - بە نەزانی خۆی - هەڵی گرت)).

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ لای فەرموودەکەی پێغەمبەری ئازیز ﷺ لە کاتێکدا ئەو پرسیار لە هاوەڵان دەکات و بەوان دەڵێت: ((أَتَدْرُونَ أَيْنَ تَذْهَبُ هَذِهِ الشَّمْسُ؟)) قَالُوا: اللَّهُ وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ، قَالَ: إِنَّ هَذِهِ تَجْرِي حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى مُسْتَقَرِّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ فَتَخِرُّ سَاجِدَةً)))) واتە: ئایا دەزانن ئەو خۆرە بۆ کوێ دەڕوات؟ فەرمویان: خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ باشتر دەزانن، فەرمووی: ئەم خۆرە دەڕوات تاکو دەگاتە جێگای راوەستانی لە ژێر عەرشدا، لەوێ کرنۆش دەبات)).

جا رۆژ کرنۆش دەبات بۆ پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان بە شێوە و شێوازێك کەوا هیچ کەسێك چۆنێتییەکەی نازانێت تەنها ئەو زاتە پیرۆزە نەبێت، هەرگیز نابێت و رەوا نییە ئێمە بەو یاسا و رێسا مادییەی مرۆڤەکان بڕیار بە سەر بابەتێکی غەیبیدا بدەین، ئایا ئەگەر بە تۆم بگوتبایە: لە پێش بیست ساڵ یان پەنجا ساڵی رابوردوو کەوا ئامێرێکی دەستی هەیە لە گەڵ خەڵکیدا قسەی پێ دەکەیت لە ئەمریکا، ئەوا بە منت دەگوت: تۆ شێتیت! ! بەڵام ئەمڕۆ بە دەستەکانی خۆت ئامێری (مۆبایل) بە دەستەوە دەگریت و لە گەڵ رۆژئاوا و رۆژهەڵاتی زەویدا قسە دەکەیت کەچی تۆ لە جێگەکەی خۆت راوەستاویت، ئەگەر پێش سەد ساڵ بە تۆم بگوتبایە: کەوا موسڵمانێك لە ئەمریکا یان لە روسیا یان لە بریتانیا یان لە سەر هەر پارچەیەکی سەر رووی زەوی دەتوانێت من ببینێ ئەوا بە منت دەگوت: کەمێك عاقڵ بە! بەڵام ئەمڕۆ لە سەردەمی (فضائیات) و لە سەردەمی (ئەنتەرنێت) و سەردەمی مۆبایل دا بە چاوی خۆمان شتی سەیر و سەمەرە دەبینین، ئەوە بۆ کەسێك ئەگەر بەڵگەی عەقڵی بوێت، چەند زۆرن ئەو بەڵگە عەقڵیانە! ! ﴿إِنَّ فِي ذَٰلِكَ لَذِكْرَىٰ لِمَن كَانَ لَهُۥ قَلْبٌ أَوْ أَلْقَى ٱلسَّمْعَ وَهُوَ شَهِيدٌ﴾(ق: ٣٧) واتە: بێ گومان لەو سەر گوزەشتەی پێشینانەدا ئامۆژگاری هەیە بۆ ئەوەی دڵ و ژیری هەیە، یان بە باشی گوێڕاگرێ و ئامادەش بێت دڵ و

گوێی بداتێ.))

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((إِنَّ هَذِهِ تَجْرِي حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى مُسْتَقَرِّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ، فَتَخِرُّ سَاجِدَةً فَلَا تَزَالُ كَذَلِكَ، حَتَّى يُقَالَ لَهَا: ارْتَفِعِي، ارْجِعِي مِنْ حَيْثُ جِئْتِ، فَتَرْجِعُ، فَتُصْبِحُ طَالِعَةً مِنْ مَطْلِعِهَا، ثُمَّ تَجْرِي حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى مُسْتَقَرِّهَا تَحْتَ الْعَرْشِ فَتَخِرُّ سَاجِدَةً وَلَا تَزَالُ كَذَلِكَ، حَتَّى يُقَالَ لَهَا: ارْتَفِعِي، ارْجِعِي مِنْ حَيْثُ جِئْتِ، فَتَرْجِعُ فَتُصْبِحُ طَالِعَةً مِنْ مَطْلِعِهَا)). واتە: ئەم خۆرە دەڕوات تاکو دەگاتە جێگای ڕاوەستانی لە ژێر عەرشدا، لەوێ کرنوش دەبات لەوێ بەردەوام وا دەمێنێتەوە تاوەکو پێی دەگوترێت بەرزەوە بە، بگەڕێوە بۆ ئەو جێگەی کە لێوەی هاتووی، ئەویش دەگەڕێتەوە، لە ڕۆژهەڵاتەوە دەردەچێت، دیسان دەڕوات تا دەگاتە جێگای ڕاوەستانی لە ژێر عەرشدا و لەوێ کرنۆش دەبات، لەوێ بەردەوام وا دەمێنێتەوە تاوەکو پێی دەگوترێت: بەرزەوە بە، بگەڕێوە بۆ ئەو جێگەی کە لێوەی هاتووی، ئەویش دەگەڕێتەوە، لە ڕۆژهەڵاتەوە دەردەچێت))

واتە: بووەتە کارێکی ئاسایی کەوا هەموو ڕۆژێك لە ڕۆژهەڵاتەوە هەڵبێت و لە ڕۆژئاواوە ئاوا بێت.

ئەمجار فەرمووی: ((ثُمَّ تَجْرِي لَا يَسْتَنْكِرُ النَّاسَ مِنْهَا شَيْئًا، حَتَّى تَنْتَهِيَ إِلَى مُسْتَقَرِّهَا ذَاكَ تَحْتَ الْعَرْشِ، فَيُقَالُ لَهَا: ارْتَفِعِي، أَصْبِحِي طَالِعَةً مِنْ مَغْرِبِكِ، فَتُصْبِحُ طَالِعَةً مِنْ مَغْرِبِهَا)) واتە: پاشان دەڕوات کە خەڵکی هیچ گومان و جیاوازییەکی لێ نابێت تاکو دەگاتە جێگای ڕاوەستانی خۆی کە ئەویش لە ژێر عەرشی خوادایە، پێی دەگوترێت: بەرز بەرەوە، لە ڕۆژئاواوە هەڵبێ، ئەویش لە ڕۆژئاواوە هەڵدێ)).

کارەکە بە تەواوی گۆڕاوە، دڵنیابە ئەو ڕۆژە دێت کەوا پادشا و خاوەن و دروستکەری ڕۆژ فەرمان بە ڕۆژ بکات لە ڕۆژئاواوە هەڵبێ.

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((أَتَدْرُونَ مَتَى ذَاكُمْ؟ ذَاكَ حِينَ)). ﴿لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَٰنُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِىٓ إِيمَٰنِهَا خَيْرًا﴾ (الأنعام: ١٥٨) واتە: ئایە دەزانن ئەوە کەی ڕوو دەدات؟ ئەوە ئەو کاتەیە کە دەڵێت: ((.. ئیتر هەر کەسێك

پێش ئەوە باوەڕی نەهێنابێ و ئەو ڕۆژە باوەڕ بهێنێ، هیچ قازانجێکی لێ ناکات یان بییەوێ لەو ماوەیەدا چاکەیەك بە دەست بهێنێ ئەوا بێ سوود دەبێت کەوابوو پێش ئەو ڕۆژە باوەڕ بهێنن و کارێکی باشیش وە دەست بخەن بۆ خۆتان..))

هەموو کارەکە تەواو بوو، إنا لله وإنا إليه راجعون، دەرگای تەوبە داخرا، وریابە برای خۆشەویستم! کاتێك ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە هەڵات چیتر خوای گەورە تەوبەی بێباوەڕ وەرناگرێت، یان تەوبەی موسڵمانێکی سەرپێچی کار، بۆ؟ کاتێ هەموو دروستکراوەکانی سەر زەوی ڕۆژ ببینن لە ڕۆژئاواوە دەرچێت ئەوا هەموو بوونەوەر ئیمان و باوەڕی خۆیان ئاشکرا دەکەن، بە ڕاستی دوورە و ئەو کارە زۆر دوورە چیتر ئیمان هێنانی هیچ کەسێك سوودی بۆ خاوەنەکەی نییە!!

ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[1] ڕیوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (ابو هریرە) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((لَا تَقُومُ السَّاعَةُ حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا، فَإِذَا طَلَعَتْ مِنْ مَغْرِبِهَا آمَنَ النَّاسُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ، فَيَوْمَئِذٍ : ﴿لَا يَنفَعُ نَفْسًا إِيمَٰنُهَا لَمْ تَكُنْ ءَامَنَتْ مِن قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِىٓ إِيمَٰنِهَا خَيْرًا﴾(الأنعام: ١٥٨) واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە هەڵدێت، ئەگەر لە ڕۆژئاواوە هەڵات ئەوا هەموو خەڵکی باوەڕ دەهێنن بەڵام ئەو کاتە.... ((باوەڕهێنان بۆ هیچ کەسێك سوودی نییە، ئەگەر پێشتر باوەڕی نەهێنابێت یان بە باوەڕەکەی خۆی چاکەی نەکردبێت)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی: ((ثَلَاثٌ إِذَا خَرَجْنَ لَا يَنْفَعُ نَفْسًا إِيمَانُهَا لَمْ تَكُنْ آمَنَتْ مِنْ قَبْلُ أَوْ كَسَبَتْ فِي إِيمَانِهَا خَيْرًا: طُلُوعُ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا، وَالدَّجَّالُ، وَدَابَّةُ الْأَرْضِ)) واتە: سێ شت هەن ئەگەر دەرکەوتن ئەوا چیتر باوەڕهێنان سوودی نییە بۆ کەسێك پێشتر باوەڕی نەهێنابێت یان بە باوەڕەکەی خۆی چاکەی

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٦٣٥ , ٤٦٣٦) و مسلم (١٥٧) .

٢ ـ أخرجه مسلم (١٥٨) .

نەكردبێت: هەڵاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە و دەججال و زیندەوەرە سەیرەكەی زەوی)).

جائەگەر هاتوو هەر نیشانەیەك لەو سێ نیشانەیە دەركەوت ئەوا چیتر تەوبەی بێباوەر و موسڵمانی یاخیبوو وەرناگیرێت.

جا خێراكە براكەم.. ڕوو لە خوا بكە و بگەڕێوە بۆ لای ئەو، چونكە هێشتا ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەرنەچوە و هێشتا روحەكان نەگەیشتوەتە گەروو!!

لە (مسند أحمد)[1] دا بە سەنەدێكی (صحیح) هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی كوڕی عمر) ەوە ریوایەت كراوە كەوا پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((إِنَّ اللَّهَ يَقْبَلُ تَوْبَةَ الْعَبْدِ مَا لَمْ يُغَرْغِرْ)) واتە: خوای گەورە تەوبەی بەندەكانی وەردەگرێت ئەگەر روحەكە نەگاتە گەروو)) ئەمەشە لە گەڵ قورئاندا هەرگیز جیاواز نییە، چونكە تۆ نازانێت ئەو ساتە كەیە لە سەر جێگەی مردن دەنویت و روحەكەت دەگاتە گەروو.

لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو موسى الاشعری) یەوە كەوا خۆشەویست ﷺ فەرمویەتی: ((إِنَّ اللَّهَ — عَزَّ وَجَلَّ — يَبْسُطُ يَدَهُ بِاللَّيْلِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ النَّهَارِ، وَيَبْسُطُ يَدَهُ بِالنَّهَارِ لِيَتُوبَ مُسِيءُ اللَّيْلِ، حَتَّى تَطْلُعَ الشَّمْسُ مِنْ مَغْرِبِهَا)).واتە: خوای باڵادەست بەشەو دەستی ڕادەخات بۆ ئەوەی گوناهبارانی ڕۆژ تەوبە بكەن، بەڕۆژیش دەستی ڕادەخات بۆ ئەوەی گوناهبارانی شەو تەوبە بكەن، هەتا خۆر لە خۆر ئاواوە هەڵدێت)).

هێشتا دەرگا كراوەیە بۆ تاوانباران و سەرپێچیكاران - نمونەی من - كەوابوو خێراكە.. پەلەبكە.. چاوەڕێی چی دەكەیت؟ خوشكە بەڕێزەكەم چاوەڕوانی چیت؟ هێشتا كات بە دەستەوە ماوە.

دع عنك ما قد فات في زمن الصبا   واذكر ذنوبك وابكها يا مذنب

لم ينسه الملكان حين نسيته   بل أثبتاه وأنت لاه تلعب

والروح منك وديعة أودعتها   ستردها بالرغم منك وتسلب

---

١ - أخرجه أحمد (١٣٢/٢) والترمذي (٣٥٣٧) وقال : هذا حديث حسن غريب , وابن ماجه (٤٢٥٣) وحسنه الألباني في (صحيح الجامع) (١٩٠٣) .

٢ - أخرجه مسلم (٢٧٥٩) .

وغـــرور دنيـــاك التــي تــسعى لهـــا   دار حقيقتهـــا متـــاع يذهـــــب
الليـــــل فـــاعلم و النهــــار كلاهمـــا   أنفاسنا فيهما تعـــد وتحسب

واتــە: واز بهێنــە لــەوەی کــە ڕۆیــشت لــە تەمــەنی لاوێتیــدا و یــادی تاوەنــەکانت بکەرەوە و بگری ئەی تاوانبار، دوو فریشتەکە لە بیریان نەکرد کاتێ تۆ لە بیرت کرد بەڵکو ئەوان تۆماریان کرد و کەچی تۆ ڕادەبوێری و یاریت دەکرد، ڕوحیش لای تۆ بە بارمتە دانراوە، هەرکاتێك بێت دەیگەڕیننەوە و دەیبەنەوە بتەوێت یان نا، مەغرور بونت بەو دونیایە کە هەوڵی بۆ دەدەی، ئەوە ماڵێکە و ڕاستیەکەی شمەکێکە و دەڕوات، شەوگار و ڕۆژگار هەردوو بزانە هەناسەکانمان تیایاندا دەژمێردرێت و حیساب دەکرێت)).

هێشتا تەمەن ماوییەتی دەست و برد بکە، سوێند بە خوا! هیچ کەسێك دڵنیا نییە لە خۆی کەی دەمرێت، یان کەی کۆچ دەکات و سەفەر دەکات، ئەمڕۆ و سبەی مەکە، کارەکە دوا مەخە، هەرگیز مەڵێ: ماوەیەکی تر تەوبە دەکەم! نەخێر.. هەر ئێستا هەستە و تەوبە و گەڕانەوەکەت نوێ بکەرەوە، پەیمان بە خواکەت بدە چیتر واز لە سەرپێچی بهێنی، دەست بە گوێڕایەڵییەوە بگرە، واز لە سوو خواردن بهێنە، لە گەڵ دایك و باوکتدا مامەڵەی باش بکە.

تۆش ـ خوشکی بەڕێزم ـ پەیمان بدە خواکەت کەوا پۆشاکی شەرعی بپۆشیت و (حیجاب) لە بەر بکەیت، پارێزگاری لە نوێژەکانت بکەیت لە کات و ساتی خۆیدا، لە گەڵ دەرهاوسێکانتدا باش بیت، کارەکانت بە ڕێك و پێکی ئەنجام بدەیت، شایەتی بدەیت بۆ ئەم دینە بە گوفتار و دڵ و ڕەوشت.

پەیمان بە خواکەت بدە ـ ئەی یەکتاپەرستی سەربەرز ـ کەوا فەرمانەکانی خوا و خۆشەویستەکەت ﷺ جێ بەجێ بکەیت، واز لە قەدەغەکراوەکانیان بهێنی، لە سەر سنوورەکان ڕابوەستی، چیتر لە هەر کاتێکدا مردن بوو بە میوانت ئەوا بە خۆشی و ئاسوودەییەوە پێشوازی لێ دەکەیت و لە دونیا و دوارۆژدا بەختیار دەبیت.

أيـــا عبـــد كـــم يــراك الله عاصـــيا   حريصا على الدنيا وللموت ناسيا

أنـسيت لقــاء الله واللحــد والثــرى ويوما عَبُوساً تشيبُ فيه النواصيا
لو أن المرء لم يلبس ثيابا من التقى تجــرد عريانــا ولــو كــان كاســيا
ولـــو أن الـــدنيا تـــدوم لأهلـــها لكــان رســول الله حيــاً وباقيــا
ولكنهـــا تفنـــى ويفنـــى نعيمهـــا وتبقى الذنوب والمعاصى كما هى

واتە: ئەی بەندەکە تا کەی خودا لە سەرپێچیدا دەتبینێ سووری لە سەر دونیا و مردنت لە بیر کردوە، ئایا دیدەنی خوا و گۆڕ و خاکت لە بیر چوە و ڕۆژێکی گرژ و مۆن کە پەرچەم و ناوچاوەکان تیایدا سپی دەبێت، ئەگەر کەسێك پۆشاکی تەقوا نەپۆشێت ئەوا کەسێکی ڕووتە هەرچەندە جل و بەرگی لە بەردا بێت، ئەگەر دونیا بۆ دانیشتوانەکەی بەردەوام بوایە ئەوا پێغەمبەری خواﷺ زیندوو دەبوو و دەمایەوە، بەڵام لە ناو دەچێت و خۆشگوزرانەکەیشی لە ناو دەچێت کەچی تاوان سەرپێچیەکان هەر وەکو خۆی دەمێننەوە)).

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: ئایا بۆ خوای گەورە تەوبەی هیچ کەسێك وەرناگرێت ئەگەر ئەو نیشانانە دەرکەوت؟ وەڵامەکەی ئەویە: چونکە خەڵکی نیشانەکان بە ئاشکرا دەبینن، ئەو نیشانانە دەبنە هۆی ملکەچ بوونی گەردنەکان بۆ ئەوەی باوەر بهێنن بە خوای گەورە، لە گەڵ ئەوەشدا زۆربەی خەڵکی وەڵامی ئەو بانگەوازەی خوا نادەنەوە، وەڵامی ئەو ئامۆژگاری و نیشانەکانی خوا نادەنەوە، بەڵکو خەڵکی وا هەبوون کاتێ باسی قورئانت بۆ بکردبایە گاڵتەی پێ دەکردی، گاڵتەی بە سوننەت دەکرد، فەرموودەکانی پێغەمبەری ئازیزی ﷺ بە درۆ دەخستەوە، کاتێ مردن یەخەی پێ گرتن، لە سەر جێگە مردن ڕاکشا، هەموو یادەوەرییەکانی دێتەوە یاد، بەڵام چیتر هیچ شتێك سوودی نییە، چونکە ئەوەتا ڕوحەکە لە گەرووی دەرچوو.. چەند بەستەزمانە!! ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و ابن ماجە لە (سنن) ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحيح)[1] ڕیوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (بسر ی کوڕی جحاش) ەوە: ((أَنَّ النَّبِيَّ ﷺ بَصَقَ يَوْمًا فِي كَفِّهِ، فَوَضَعَ عَلَيْهَا أُصْبُعَهُ، ثُمَّ

١ ـ أخرجه أحمد (٤/٢١٠) وابن ماجه (٢٧٠٧) وقال في (الزوائد): إسناده صحيح ورجاله ثقات) ووافقه العلامة الألباني في (الصحيحة) (١١٤٣).

قَالَ: ((قَالَ اللَّهُ: ابْنَ آدَمَ أَنَّى تُعْجِزُنِي وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ مِثْلِ هَذِهِ؟ حَتَّى إِذَا سَوَّيْتُكَ وَعَدَلْتُكَ، مَشَيْتَ بَيْنَ بُرْدَيْنِ وَلِلْأَرْضِ مِنْكَ وَئِيدٌ، فَجَمَعْتَ وَمَنَعْتَ، حَتَّى إِذَا بَلَغَتْ التَّرَاقِيَ، قُلْتَ: أَتَصَدَّقُ، وَأَنَّى أَوَانُ الصَّدَقَةِ؟)) واتە: ڕۆژێك پێغەمبەری خواﷺ تفی کردە ناو لەپی خۆی و پەنجەی خستە سەری و گوتی: خوای گەورە دەفەرمویَ: ئەی نەوەی ئادەم چۆن لە دەسەلاَتم دەردەچی کەچی من لە شتیَ وا تۆم دروست کردوە؟ تاکو ئەندامەکانی بە جوانی ڕێك خستووی، لە نێوان دوو کراس و جلوبەرگدا ڕیَ دەکەیت و قورسی و گرانیت بە سەر زەوییەوەیە، سەروەت و سامانت کۆ دەکردەوە و لە خەڵکیت دەگرتەوە، تاکو ڕوحت گەیشتە گەرووت، گوتت: ئێستا سامان دەبەخشم، ئەو کاتە کاتی بەخشین کەی ماوە؟!))

لەم کاتەدا قۆناغی دڵنیایی دێت، بە چاوەکانی خۆت ڕوداوەکان دەبینی، وەکو دەرچوونی مەسیحی دەججال و یەئجوج و مەئجوج و عیسا ی کوڕی مەریەم و هەڵاتنی ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە، ئەم هەموو ڕوداوانە تۆی گواستەوە بۆ قۆناغی دڵنیایی و بەراورد کردنی ڕاستییەکان، ئەمجار لەو ڕۆژەی کە ڕۆژ لە ڕۆژئاواوە دەردەچێت هەر هەمان ڕۆژ گیاندارە سەیرەکە دەردەچێت!!

ئایا ئەو گیاندارە سەیرە (الدابە) چییە؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِذَا وَقَعَ ٱلْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَآبَّةً مِّنَ ٱلْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ ٱلنَّاسَ كَانُوا۟ بِـَٔايَـٰتِنَا لَا يُوقِنُونَ﴾(النمل: ٨٢) واتە: کاتیَ کە فەرمانی سزای ئەوانە دراو بڕیاریش درا کە قیامەت بێت، ئەوا لە سکی زەویدا (دابة الأرض)یان بۆ دەردەهێنین قسەیان لە گەڵ دەکا و دەڵیَ: بە ڕاستی زۆربەی ئەم خەڵکە باوەڕیان بە ئایەتەکانی ئێمە نەهێناوە یەقینیان پێیان نەبوو.))

هەرگیز نکۆڵی مەکە!! تۆ بو گوێی خۆت تەلەفون دەبیسی قسە دەکات و بە چاوەکانت تەلەفزیون دەبینی قسە دەکات، چیتر هەرگیز ئەو شتانە لە گەڵ عەقڵی خۆتدا بەراورد مەکە، بۆیە هیچ کەسێکی ژیر بۆی نییە دەربارەی ئەو نیشانە و ڕوداوانە بدویَ تەنها بە بەڵگەی قورئان و فەرموودەکانی پێغەمبەری ئازیز نەبێتﷺ.

ئیمامی (مسلم) لە (صحیح)[1] ەکەیدا ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إِنَّ أَوَّلَ الْآيَاتِ خُرُوجًا طُلُوعُ الشَّمْسِ مِنْ مَغْرِبِهَا، وَخُرُوجُ الدَّابَّةِ عَلَى النَّاسِ ضُحًى، وَأَيُّهُمَا مَا كَانَتْ قَبْلَ صَاحِبَتِهَا، فَالْأُخْرَى عَلَى إِثْرِهَا قَرِيبًا)).واتە: یەکەمین نیشانەیەك دەردەچێت هەڵاتنی ڕۆژە لە ڕۆژئاواوە و دەرچوونی دەعباکەیە بۆ سەر خەڵکی لە چێشتەنگاودا، هەرکامەیان پێش ئەویان بوو ئەوی تریشی بە شوێندا نزیکە)).

من پێش ئێستا ئەو فەرموودەیەم باس کرد کە لە (مستدرك الحاكم) دا بە سەنەدێکی (صحیح) هاتوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((الأمارات خرزات منظومات في سلك، فإن يقطع السلك يتبع بعضها بعضا)) واتە: نیشانەکان وەك دەنکەکانن لە دەزوویەکدا هۆنراونەتەوە، ئەگەر دەزووەکە بچڕا ئەوا شوێنی یەکتر دەکەون))

ئەگەر بگەڕێیتەوە بۆ کتێبەکانی تەفسیر و مێژوو و چیرۆکەکان ئەوا هەواڵی زۆر سەیر دەبینی، چەندەها ریوایەتی زۆر نامۆ دەبینی لە بارەی زیندەوەرە سەیرەکەوە (الدابە) هاتوون[2]، بەڵام هەرگیز مرۆڤێکی ژیر بۆی نییە، ئەگەر ڕێز لە زانست و عەقڵ و بەڵگە و لێکۆڵینەوەی زانستی بگرێت خۆی خەریك بکات بەو هەواڵانەوە، یان خۆی خەریك بکات بەو خەیاڵات و چیرۆکە ئەفسانا وییانەوە، بەڵکو تەنها ئەوەی قورئان و فەرموودەکان باسیان کردوە بەسە بۆ ئێمە گوێی لێ بگرین، لەو بەڵگەیانەدا هاتوە کەوا زیندەوەرە سەیرەکە دەردەچێت و دێتە گوفتار و لە

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٤١)

٢ ـ هەندێك باسی ئەوە دەکەن کە زیندەوەرەکە بەچکەی حوشترەکەی پێغەمبەر (صالح) ە ! هەندێکیان دەڵێن :ئەو مارەیە کە لە سەر کەعبە دەرکەوت و لە بەردەم قورەیش وەستا کاتێ ویستیان کەعبە نوژەن بکەنەوە و هەندێکیان وەسفی ئەو زیندەوەرە دەکەن کە گوایە سەری وەکو سەری گایە و گوێیەکانی وەکو گوێی فیلە و چاوەکانی چاوی بەرازە ! هەموو ئەوانە هیچ بناغەیەکی نییە و هیچ بەهایەکی زانستی نییە و نابێت خۆمانی پێوە سەرقاڵ بکەین، تەنها قورئان و فەرموودەکانمان بەسە چونکە ئەو شتانە شتی غەیبین و نابێت هیچ عەقڵێك بەشداری تێدا بکات هەرچەندە خاوەنەکەی زیرەك و لێهاتوو بێ , ئەگینا ئەوە قسە بە سەر خواوە دەکات بە بێ زانیاری .

گەڵ خەڵکیدا قسە دەکات بە گوفتارێکی روون و ئاشکرا، بۆ ئەوەی پێیان بڵێت و هەواڵ بە ئەوان بگەیەنێت کەوا خەڵکی باوەڕیان بە ئایەتەکانی خوا نەهێناوە و بە درۆیان خستوەتەوە و دڵنیا نەبوون، چەندەها جار لە پاش پێغەمبەران زانایان یادی ئەوانی خستوە کەچی ئەوان گاڵتەیان پێ دەکردن و باوەڕیان نەدەکرد و بە درۆیان دەخستنەوە، بەڵام کەسی ئیماندار کە باوەڕی بە ئایەتەکانی خوا و فەرموودەکانی پێغەمبەرﷺ هێناوە بە دڵنیاییەوە دەزانێت کەوا ئەو زیندەوەرە سەیرە ئایەتێکە لە ئایەتەکانی خوای پەروەردگار، هەروەها نیشانەیەکە لە نیشانە گەورەکانی قیامەت، دەردەچێت بۆ ئەوەی کەسی ئیماندار و بێباوەڕ لە یەك جیا بکاتەوە و دیاریان بکات – ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە – کەسی ئیماندار دیاری دەکات و نێو چاوانی روناك دەبێتەوە، کەسی بێباوەڕ دیاری دەکات و سەر لووتی رەش دەبێتەوە، هەروەکو ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)[1] کەیدا ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (ابو امامە)وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((تَخْرُجُ الدَّابَّةُ فَتَسِمُ النَّاسَ عَلَى خَرَاطِيمِهِمْ، ثُمَّ يَغْمُرُونَ فِيكُمْ حَتَّى يَشْتَرِيَ الرَّجُلُ الْبَعِيرَ، فَيَقُولُ: مِمَّنْ اشْتَرَيْتَهُ؟ فَيَقُولُ: اشْتَرَيْتُهُ مِنْ أَحَدِ الْمُخَطَّمِينَ)) واتە: زیندەوەرەکە دەردەچێت و خەڵکی دیاری دەکات لە سەر لووتیان تاکو لە نێوانتاندا بڵاو دەبنەوە تا پیاوێك وشترێك دەکڕێت و پێی دەگوترێت: لە کێ ئەو وشترەت کڕی، ئەویش دەڵێت: لە یەکێ لە دیاریکراوەکان))

هەروەها فەرموودەیەکی تر هەیە و پاڵپشتی ئەو فەرموودەیە، (ئیمامی ئەحمەد) و (الترمذي) و (ابن ماجه) و (الطبري) و (اسحاق ی کوڕی راهویە) لە (مسند)[2] ەکەیدا ریوایەتیان کردوە بە سەنەدێك کە (علی کوڕی زید)ی تێدایە لە

---

١ ـ أخرجه أحمد (٥/٢٦٨) والبخاري في (التاريخ الكبير) (٣/٢/١٧٢) وابن مردويه كما في (الدر المنثور) وابو نعيم الأصبهاني في أخبار أصبهان (٢/١٢٤) والبغوي في الجعديات (٢٤٦٨) بسند صحيح عن أبي أمامة أما تضعيفه بعمر بن عبدالرحمن ابن عطية بن دلاف فما لا وجه له , فقد وثقه ابن المديني كما في (سؤالات) محمد بن أبي شيبة (١١٤) ووثقه كذلك ابن حبان والهيثمي ,أنظر (الصحيحة) (٣٢٢) وتعليق الأرناؤوط على المسند (٢٢٣٠٨) .

٢ ـ أخرجه أحمد (٢/٢٩٥ ,٤٩١) والترمذي (٣١٨٧) وقال: – هذا حديث حسن غريب , وابن ماجه (٤٠٦٦) والحاكم (٤/٤٨٥) والطيالسي (٢٦٧٨) والطبري في (تفسيره) (٨٢) واسحاق في (مسنده) (٤٤٢) وهو في (الضعيفة) (١١٠٨) و (ضعيف الجامع) (٢٤١٣)

فەرموودەی ابو هریرەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((تَخْرُجُ الدَّابَّـةُ مَعَهَا عَـصَا مُوسَـى، وَخَـاتَمُ سُـلَيْمَانَ، فَتَجْلُـو وَجْـهَ الْمُـؤْمِنِ بِالْعَـصَا، وَتَخْـتِمُ أَنْـفَ الْكَـافِرِ بِالْخَاتَمِ، حَتَّى إِنَّ أَهْلَ الْخِوَانِ لَيَجْتَمِعُونَ، فَيَقُولُ هَذَا: يَا مُؤْمِنُ، وَيَقُولُ هَذَا: يَا كَافِرُ)) واتە: زیندەوەرەکە دەردەچێت و دارەکەی (موسا) و ئەنگوستیلەکەی (سلیمان)ی پێیە بە دارەکە رووی ئیمانداران پاك دەکاتەوە و بە ئەنگوستیلەکە لووتی بێ باوەڕ دیاری دەکات، تاکو خەڵکانێك لە سەر یەك سفرە دادەنیشن، یەکێکیان بە ئەویتر دەڵێت: ئەی ئیماندار، ئەویش دەڵێت: ئەی بێباوەڕ))

جا ئەو زیندەوەرە لە زەوییەوە دەردەچێت، لە کاتێکدا خوای گەورە ویستی لە سەر بێت، لەو رۆژەی کە رۆژ لە رۆژئاواوە دەردەچێت ئەو زیندەوەرە سەیرە دەردەچێت، بۆ ئەوەی لە گەڵ خەڵکیدا قسە بکات، بۆ ئەوەی هەواڵیان پێ بگەیەنێت کەوا خەڵکی بە ئایەتەکانی خوای گەورە باوەریان نەهێناوە، هەرچەندە لە پاش ئەوە هەرکەسێ باوەڕ بهێنێ ئەوا باوەڕەکەی هیچ سوود و بایەخێکی نییە، چونکە هەروەکو باسم کرد: ئەگەر زیندەوەرە سەیرەکە دەرچوو و رۆژ لە رۆژئاواوە دەرچوو و ئەو دوکەڵە دەرکەوت کە سەر زەوی پڕ دەکات، ئەگەر ئەو دوکەڵە توشی موسڵمان ببێت هەروەکو ئەوەیە کەسێك توشی هەڵامەت ببێت کە ئێستا رۆژانە دەیبینین، بەڵام کەسی بێباوەڕ ئەم دوکەڵە دەچێتە ژوورەوەی و دەبێتە هۆی پەلەماندنی لە هەموو لایەکەوە لێی دەردەچێت، ئەمەشە نیشانەیەکە لە نیشانە گەورەکانی قیامەت.

پاش ئەوە خوای گەورە بایەکی خۆش و هێمن رەوانە دەکات، بۆ ئەوەی گیانی ئیماندارە یەکتاپەرستەکان بکێشێ لە سەر زەویدا، هیچ کەسێك ناهێڵێ لە سەر زەویدا بە ئەندازەی دەنکە گەردیلەیەك ئیمان لەدڵیدا ببێت ئیللا گیانی دەکێشێت و دەمرێت، هەروەکو چۆن لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرمودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((يُرْسِلُ اللَّهُ رِيحًا بَارِدَةً مِنْ قِبَلِ الشَّأْمِ فَلَا يَبْقَى عَلَى وَجْهِ الْأَرْضِ أَحَدٌ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ خَيْرٍ أَوْ إِيمَانٍ إِلَّا

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٤٠).

قَبَضَتْهُ، حتى لَوْ أَنَّ أَحَدَكُمْ دَخَلَ فِي كَبَدِ جَبَلٍ لَدَخَلَتْهُ عَلَيْهِ)) واتە: خوای گەورە بایەکی سارد لە رووی شامەوە رەوانە دەکات، هیچ کەسێك لە سەر رووی زەویدا نامێنێتەوە بە ئەندازەی گەردیلەیەك ئیمان یان خەیر لە دڵیدا بێت ئیللا دەیکێشێت، تەنانەت ئەگەر کەسێکتان بچێتە ناو جەرگەی چیاکانەوە ئەوا شوێنی دەکەوێت و پێی دەگات)).

عبدالله ی کوڕی عمرو دەفەرموێت: ((ثم يبقى شرار الناس عليهم تقوم الساعة))[١] واتە: ئەمجار خراپەکاران دەمێننەوە و قیامەت بە سەر ئەواندا هەڵدەستێت)).

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (صحيح مسلم)[٢] دا هاتوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى لا يقال في الأرض الله الله)) واتە: قیامەت هەڵناسێت تاکو لە سەر زەویدا کەس نامێنێت بڵێت: الله الله)).

هەروەها لە (صحيح مسلم)[٣] هاتوە لە فەرموودەی (ابوهريره) ەوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((إِنَّ اللَّهَ يَبْعَثُ رِيحًا مِنْ الْيَمَنِ أَلْيَنَ مِنْ الْحَرِيرِ، فَلا تَدعُ أَحَدًا فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ حَبَّةٍ - وفي رواية - مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ إِيمَانٍ إِلَّا قَبَضَتْهُ)) واتە: خوای گەورە شنەبایەك لە یەمەنەوە هەڵدەکات نەرم و ناسکترە لە ئاورێشم، هەر کەسێك بە ئەندازەی دانەوێڵەیەك ئیمان - لە ریوایوتێکی تردا - بە ئەندازەی گەردیلەیەك ئیمان لە دڵیدا بێت گیانی دەکێشێت))

جا ئەو بایە رەنگە بایەکی (یەمانی) بێت واتە لە رووی یەمەنەوە هەڵدەکات، لە پاش کۆکردنەوەی هەموو دەقەکان، یان رەنگە هەڵچوونی ئەو بایە لە یەکێ لەو دوو هەرێمەوە بێت و پاشان بگاتە ئەویتر.[٤]

داوا لە خوای باڵادەست دەکەم یارمەتی داپێتم بۆ ئەوەی روداوەکان پێکەوە ببەستم، هەروەها نیشانەکان پێکەوە گرێ بدەم، بۆ ئەوەی بە باشی لە ماناکەی

---

١ - أخرجه مسلم (١٩٢٤).
٢ - أخرجه مسلم (١٤٨) عن أنس .
٣ - أخرجه مسلم (١١٧) .
٤ - شرح مسلم (٢٣١/١) .

تێبگەیت، بۆ ئەوەی بە دڵ و عەقڵ لە یەك کاتدا بژیت.

دەڵێم: پوختەی قسەکان ئەوەیە، دوکەڵێك دەردەچێت و پاشان بایەکی سارد هەڵدەکات و گیانی ئیمانداران دەکێشێ، دەبێتە هۆی ئەوەی کە تەنها یەك ئیماندار لە سەر رووی زەویدا نەمێنێت، پاش ئەوە چەند نیشانەیەکی گەورە هەن، وەکو سێ رۆچوونەکە و ئەو ئاگرەی لە رۆژهەڵاتەوە دەردەچێت یان لە یەمەنەوە خەڵکی رادەماڵێت بەرەو رۆژئاوا.[1]

لە سۆز و میهرەبانی خوا ئەوەیە کە ئوممەتی (محمد) ﷺ ئەو نیشانە سامناك و ترسناکە نابینن، چونکە ئەو نیشانەیە لە نمونە و ئایەتی سزای خوای گەورەن، بۆیە تەنها بێباوەڕان ئەو نیشانەیە دەبینن.

جا ئیمانداران هەموو مردوون و کۆچی دواییان کردوە، بۆیە لێرەدا هیچ سەیر نەبێت لای تۆ ئەگەر بڵێم: لەم قۆناغەدا کەعبەی پیرۆز دەروخێنرێت! بەڵێ، چونکە لەو کاتەدا تەنها ئیماندارێکیش نەماوە بۆ ئەوەی حەجی ماڵی خوا بکات چونکە قیامەت راستەوخۆ لە پاش ئەو روداوانە هەڵدەستێت، بەڵام بە کات و پێوەری ئێمە نییە، بەڵکو ئەوە لە زانست و زانیاری خوای گەورەیە - پاکی و بێ گەردی بۆ ئەو زاتە پیرۆزە - هەموو ئیمانداران دەمرن و چیتر هیچ کەسێك حەج ناکات.

لە (مستدرك الحاكم) و (مسند أبي يعلى)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو سعيدالخدری)یەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((لا تقوم الساعة حتى لا يُحجَّ البيت)).واتە: قیامەت هەڵناسێت تاوەکو حەجی ماڵی خوا ناکرێت)).

هەروەها لە (صحيح البخاري و مسلم)[3]دا لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە هاتوە کەوا پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی: ((يخرب الكعبة ذو السويقتين من الحبشة)) واتە: خاوەنی دوو لاقی باریك لە حەبەشە کەعبە دەروخێنێت)) ئا بەو شێوەیە پێغەمبەری ئازیز ﷺ وەسفی ئەو کەسەمان بۆ دەکات کە کەعبەی پیرۆز

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٠١) عن حذيفة بن أسيد .

٢ ـ أخرجه الحاكم (٤/٤٥٣) وصححه على شرط الشيخين , وابو يعلى (٩٥٦) وابن حبان (١٨٨٤) وعلقه البخاري في (صحيحه) (١٥٩٣) وصححه الألباني في (الصحيحة) (٢٤٣٠) .

٣ ـ أخرجه البخاري (١٥٩٦) و مسلم (٢٩٠٩)

دەروخێنێت، وەسفی رەنگی دەکات، وەسفی شێوەی دەکات، وەسفی لاقەکانی دەکات و دەڵێت: ((يخرب الكعبة ذو السويقتين)).

الحافظ لە (الفتح)[١] دا دەفەرموێت: ((هێنانەوەی (سويقة)ی بە شێوەی (مثنى) کە ئەویش بچووککراوەی وشەی (ساق)ە واتە: خاوەنی دوو لاقی باریکە)).

لە (صحيح البخاری)[٢] دا هاتوە لە ریوایەتی (ابن عباس)ەوە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((كأني به)) واتە: هەر دەڵێی دەیبینم و لە پێش چاومە، ((أسود أفحج، يقلعها حجرا حجرا))، پاکی و بێ گەردی بۆ خوا، ئەو وەسفە چەند بە وردی باس کراوە! ؟ ئەوا زانیمان کابرایەکی رەش پێستە، ئەی واتای: ((الأفحج)) چییە؟ أفحج: واتە: نێوان هەردوو لاقی لە یەکەوە دوورە، ((يقلعها حجرا حجرا)) واتە: بەرد بەرد کەعبە لە بن دەردەهێنێ.

لە (مسند أحمد)[٣] دا هاتوە بە سەنەدێك کە (الحافظ ابن كثير) بە (جيد) ی زانیوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) دەڵێت: گوێم لێبوو پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((يُخَرِّبُ الْكَعْبَةَ ذُو السُّوَيْقَتَيْنِ مِنْ الْحَبَشَةِ، وَيَسْلُبُهَا حِلْيَتَهَا وَيُجَرِّدُهَا مِنْ كِسْوَتِهَا، وَلَكَأَنِّي أَنْظُرُ إِلَيْهِ أُصَيْلِعَ أُفَيْدِعَ يَضْرِبُ عَلَيْهَا بِمِسْحَاتِهِ وَمِعْوَلِهِ)) واتە: کابرایەکی خاوەن دوولاقی باریك کەعبە دەروخێنێت، هەموو خشڵەکانی دەبات و بەرگەکەشی لێ دەکاتەوە، هەر دەڵێی لە پێش چاومە و دەیبینم کابرایەکی سەر رووتی گوجە، بە خاکەناز و قوڵنگەکەی لێی دەدا)).

واتای أصلع: ئەو کەسەی کە لە پێشەوە سەری رووتاوەتەوە.

لە فەرموودەیەکی (صحيح)دا لە (مسند أحمد)[٤] هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريره)وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((وَلَنْ يَسْتَحِلَّ الْبَيْتَ إِلا أَهْلُهُ فَإِذَا

---

١ ـ الفتح (٣/٥٣٩) .

٢ ـ أخرجه البخاري (١٥٩٥)

٣ ـ أخرجه أحمد (٢/٢٢٠) وقال الحافظ ابن كثير في (النهاية في الفتن) (٧٠) وهذا إسناد جيد قوي) وصححه العلامة الألباني بشواهده في (الصحيحة) (٦/١/٥٥٥) .

٤ ـ أخرجه أحمد (٢/٢٩١ , ٣١٢) وابن أبي شيبة في (المصنف) (١٥/٥٢ – ٥٣) والحاكم (٤/٤٥٢ – ٤٥٣) وصححه الألباني في (الصحيحة) (٢٧٤٣) .

اسْتَحَلُّوهُ، فَلَا يُسْأَلُ عَنْ هَلَكَةِ الْعَرَبِ، ثُمَّ تَأْتِي الْحَبَشَةُ فَيُخَرِّبُونَهُ خَرَابًا لا يَعْمُرُ بَعْدَهُ أَبَدًا)).واتە: کەس کەعبە بە حەڵاڵ نازانێت جگە لە ئەهلەکەی، کە بە حەڵاڵیان زانی کەس پرسیاری فەوتانی عەرەب ناکات پاشان حەبەشییەکان دێن و کەعبە وێران دەکەن بە شێوەیەك چیتر هەرگیز نۆژەن ناکرێتەوە)).

کەوابوو ئەی موسڵمانان پەلە بکەن لە سەردان و زیارەتی ئەو ماڵە پیرۆزە، ئەی خودایە.. بۆ بەشمان مەکە لە سەردانی ئەو ماڵە پیرۆزە و حەج و عەمرەمان بە نسیب بکە و چاومان بگەشێتەوە بە بینینی ئەو جێگە بە نرخ و بە بەهایە هەر تۆ پشت و پەنامانی و توانات بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

براکانم...لە سەر ڕووی زەویدا هیچ کەسێك نامێنێت تەنها خراپەکاران نەبێت، قیامەتیش تەنها بە سەر ئەواندا هەڵدەستێت، هەر ئەوان دوایین نیشانەکانی قیامەت دەبینن کە بریتیە لەو سێ ڕۆچوونە: ڕۆچوونێك لە ڕۆژهەڵات و ڕۆچوونێك لە ڕۆژئاواوە و ڕۆچوونێك لە نیمچە دورگەی عەرەبەوە، مانای ڕۆچوونیش ئاشکرایە، واتا لە ناوچون لە خوارەوە: لە فەرهەنگی (لسان العرب)[1] دا هاتوە: ((الخسف: ڕۆچوونی زەوی و ئەوەی بە سەریەوەیە بە ناخی زەویدا، (خسف الله بە الأرض خسفاً) خوای گەورە کردی بە ناخی زەویدا، ئەو ئایەتە پیرۆزە هەر بەو مانایە هاتووە کە دەفەرموێت: ﴿فَخَسَفْنَا بِهِۦ وَبِدَارِهِ﴾(القصص: ٨١) واتە: سەرەنجام خۆی و خانوەکەیمان برد بە ناخی زەویدا بە سامان و گەنجینەکەشیەوە)).

خوای گەورە ئەهلی ڕۆژهەڵات و ڕۆژئاوا و ناوجەرگەی دورگەی عەرەب دەکاتە ژێر زەویدا.....

هەروەکو باسم کرد لەم قۆناغەدا تەنها یەك کەسی ئیمانداری یەکتاپەرست لە سەر ڕووی زەویدا نەماوە، لە سەر زەویدا هیچ کەسێك نەماوە بڵێت: الله الله، خراپەکارانی سەر زەوی هەر ئەوانن کە ئەو سێ ڕۆچوونە و ئاگرەکە دەبینن.

پێغەمبەری ئازیز ﷺ دەفەرموێت، هەروەکو لە فەموودەی (حذیفة) وە هاتوە و لە پێشدا باسم کرد: ((خسف بالمشرق، وخسف بالمغرب، وخسف بجزیرة العرب،

---

١ ــ لسان العرب (مادة خسف ٩/٦٧) .

وآخر ذلك نار)) واتە: سێ ڕۆچوون ڕوو دەدات: (ڕۆچوونێك لە ڕۆژهەڵات) و (ڕۆچوونێك لە ڕۆژئاواوە) و (ڕۆچوونێك لە دورگەی عەرەبەوە) وە لە کۆتایی ئەوانە (ئاگرێك دەردەچێت).

ئایا ئەو ئاگرە چییە؟ خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ((وآخر ذلك نار تخرج من اليمن)) واتە: لە کۆتایی ئەوانە ئاگرێك لە یەمەنەوە دەردەچێت). سەرەتای دەرچونی ئاگرەکە لە یەمەنەوەیە ((من قعر عدن)) واتە: لە قوڵایی شاری عەدەنەوە)، هەر وەکو دەزانن عەدەن شارێکی بەناوبانگ و ناسراوە و وڵاتی یەمەنیش ئاشکرا و ناسراوە، ((تطرد الناس إلى محشرهم)) واتە: خەڵکی رادەماڵێت بەرەو مەحشەر)). واتە: زەوی مەحشەر.

ژیانی دونیا کۆتایی پێهات، نیشانە گەورەکانی قیامەت کۆتایی پێهات.

لە پاش ئەوە قۆناغێکی تر دەست پێ دەکات کە بە تەواوی جیاوازە لەو قۆناغەکانی تر، بە فووکردنی کەڕەنادا دەست پێ دەکات و هەموو زەمین دێنێتە لەرزە، هەموو پەیوەندییەکانی گەردوون و سەر زەوی تێك و پێك دەشکێنێت، کاتێك کە خوای پەروەدگار فەرمان دەکاتە ئیسرافیل بە فووکردن بە کەڕەنادا، ئایا ئەم کەڕەنایە چییە؟

ئیمامی (أحمد و ابو داود و الترمذي)[1] بە سەنەدێکی (صحیح) ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە دەفەرموێت: ((جاء أعرابي إلى النبي ﷺ فقال: ما الصور؟ قال: ((قرن ينفخ فيه)) واتا: کابرایەکی دەشتەکی هات بۆ لای پێغەمبەری خوا ﷺ و فەرمووی: ئایا (الصور) چییە؟ ئەویش فەرمووی: کەڕەنایەکە فووی پێدا دەکرێت))، (القرن) وەکو کەڕەنایە (بووق).

ئایا کێ فووی پیادەکات؟ ئەوە (ئیسرافیل) ە.

ئایا (ئیسرافیل) کێیە؟ فریشتەیەکە لە فریشتەکانی پادشای پادشاکان، فووکردنی کەڕەنای پێسپێردراوە، ئەوە کار و پیشەی ئەوە و لەو پێناوەدا دروست

---

١ ـ أخرجه أحمد(٢/١٦٢ , ١٩٢) وابو داود(٤٧٤٢) والترمذي(٢٤٣٠) والنسائي في(الكبرى)(١١٢٥٠) والحاكم (٢/٤٣٦) وابن حبان(٧٠٢٥) وقال الترمذي : هذا حديث حسن , وصححه العلامة الألباني في (الصحيحة) (١٠٨٠).

کراوە، هەروەکو ئاشکرایە فریشتەکان هەر یەکە و کارێکی پێ سپێردراوە، جبریل وەحی پێ سپێردراوە، میکائیل باران و رزق و رۆزی پێ سپێردراوە، (ملك الموت) گیان کێشانی پێ سپێردراوە، فریشتەی تر هەن لە کرنۆشدان و هەرگیز سەریان بەرز ناکەنەوە، فریشتەیەك سەری نەوی کردوە لە بەر دەستی خوادا و بەرزی ناکاتەوە، فریشتەیەك راوەستاوە و ئەوە کارەکەیەتی، فریشتەیەك تەسبیحات دەکات، فریشتەیەك داوای لێخۆشبوون و ئیستغفار دەکات، فریشتەیەك بە دەوری (بیت المعمور) دا لە ئاسمانی حەوتەم دەسوڕێتەوە،هەر فریشتەیەك کارێکی هەیەو لەو پێناوەدا دروست کراوە، هەرگیز لە زیکری خوا و تەسبیحات راناوەستن و دەست هەڵناگرن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿لَّا يَعۡصُونَ ٱللَّهَ مَآ أَمَرَهُمۡ وَيَفۡعَلُونَ مَا يُؤۡمَرُونَ﴾(التحريم: ٦) واتە: نافەرمانی خوا ناکەن لە هەرشتێك فەرمانیان پێ بکا و هەر فەرمانێکیشیان پێ بسپێرێ بە خێرایی ئەنجامی دەدەن))، هەروەها دەفەرموێت: ﴿يُسَبِّحُونَ ٱلَّيۡلَ وَٱلنَّهَارَ لَا يَفۡتُرُونَ﴾(الأنبياء: ٢٠) واتە: بەردەوام بە شەو و بە رۆژ هەر تەسبیحات و پاکانە ئەکەن و هیچ کات دەست هەڵناگرن و بەڵکو هەردەم تەسبیحی دەکەن)). بەڵام کار و پیشەی ئیسرافیل تەنها ئەوەیە کە فوو بکات بە کەڕەنادا، ئایا ژمارەی فووکردنەکان چەندن؟ ئەهلی زانست و زانیاری لەو بابەتەدا یەکدەنگ نین، هەندێکیان دەڵێن: ژمارەی فووکردنەکان دوو دانەن[١]، بەڵام رای پەسەند ئەوەیە ــ والله أعلم ــ کە سێ فووکردنە: فووکردنێکی ترس و داچڵەکینە (نفخة الفزع)، فووکردنێکی بێهۆشکردن و بورانەوەیە (نفخة الصعق)، فووکردنێکی زیندووبونەوەیە (نفخة البعث).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيَوۡمَ يُنفَخُ فِي ٱلصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُۚ وَكُلٌّ أَتَوۡهُ دَٰخِرِينَ﴾(النمل: ٨٧) واتە: ئەو رۆژە وەبیربێنە ئەی موحەممەد ﷺ کە فووئەکرێ بە کەڕەنادا بۆ مراندنی هەمووان، هەرکەس لە ئاسمانەکان و لەزەویدا هەیە ترس و بیمێکی زۆر دایدەگرێ و هەموو ئەمرن جگە

---

١ ـ انظر : (التذكرة)للقرطبي (ص ٢٠٩ ط الكتب العلمية) فقد رجح أنها ثنتان , وكذا الحافظ ابن حجر في (الفتح) (٣٧٧/١١) . أما ابن تيمية وابن كثير وابن العربي فقالوا : هي ثلاث نفخات , ولكل فريق من هولاء دليله . راجع (مجموع الفتاوى) (٣٤١/١) و (٣٩٤/٣) والبداية والنهاية (٤٧/١) والنهاية في الفتن (٩١ , ٩٥) .

لەوانە کە ویستی خوا وایە نەترسن و بمێنن ئیتر دوای زینـدوو کردنـەوە هـەموو بـە ملکەچی و بە زەلیلی دێنە لای ئەو)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ((إِلا مَن شَاء اللَّهُ)) ئایا ئـەو کەسـە کێیـە توشـی ئـەو ترسە نابێت؟

هەندێ لە زانایان فەرموویانـە: ئەوانـە شـەهیدان و پێغەمبـەرانن (علـیهم الـصلاه والسلام)، هەندێك دەڵێن: فریشتەکانن[1]، بەڵام من دەڵێم: هیچ شتێك لەو بـارەوە لـە پێغەمبەری ﷺ خواوە نەسەلمێنراوە، بۆیە لە ئایەتی ((إِلا مَن شَـاء اللَّـهُ)) راوەسـتین هەروەکو چۆن خوای گەورە باسی کردوە، چیتر پێویستیمان بە زیاتر نییە، دڵنیابە ئەگەر لەوە زیاتر سوودی بوایـە بـۆ ئوممـەتی (موحەممـەد) ﷺ ئـەوا خـوای گـەورە باسی دەکرد، بۆیە تەنها باسی ئەوە دەکەین کـە لـە قورئـان و سـوننەت دا هـاتوە، داوا لە خوا دەکەم هەمووممان بگێڕی لە دڵخۆشان و بەختیارانی دونیا و دوارۆژ، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

جا ئەهلی تەقوا و خۆپارێزان هەرگیز ناترسن، نە لە دونیادا و نە لە دوارۆژدا، نە لە کاتی سەرەمەرگدا و نە لە کاتی زیندووبونەوەدا، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يُثَبِّتُ ٱللَّهُ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱلْقَوْلِ ٱلثَّابِتِ فِي ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَفِي ٱلْأَخِرَةِ ﴾ (إبراهيم: ٢٧) واتە: ئەوانە کە باوەڕیان بە خوا و بە گشت بڕیارەکانی خوا هێناوە، بە هۆی ئەم وشە جێگر و نەگۆڕاوەی (لا اله الا الله) وە خوا پێگەیان قایم و سابت ئەکا لە ژیانی ئەم دونیا و لە ژیانی ئەو دونیا))

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ قَالُواْ رَبُّنَا ٱللَّهُ ثُمَّ ٱسْتَقَـٰمُواْ تَتَنَزَّلُ عَلَيْهِمُ ٱلْمَلَـٰٓئِكَةُ أَلَّا تَخَافُواْ وَلَا تَحْزَنُواْ وَأَبْشِرُواْ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِي كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴾ (فصلت: ٣٠) واتە: بێ گومان ئەو کەسانەش فەرموویان: پەروەردگارمان خوایە پاشان خۆیان راست کردبوویەوە، واتە: زۆر بە مەحکەمی لە سەر یەکتاپەرستی وەستان و بە هیچ لایەکدا لایان نەدا، کاتێ مردن، لە گۆڕدا، لە

---

[1] ـ راجع التذكرة (١٨٩) وما بعدها .

کاتی زیندووبوونەوەدا فریشتە دائەبەزنە لایان و پێیان دەڵێن: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان ـ پاش خۆتان ـ دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتان لێ بێت بەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیادا، مزگێنی بێت ئەمڕۆ ئەکەونە خۆشی و شادییەوە.(٣٠)

ئەی خودایە.. ئیمان و یەکتاپەرستی و بەردەوام بوون و دامەزراوبوونمان بە نسیب بکە، من و ئێوە بگێڕێ لە ئیمانداره لە خواترس و ڕاستگۆکان، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

ئیسرافیل فووبەکات بە کەڕەنادا ئەویش فووکردنی ترسە و ئەوە یەکەم فووکردنە، هەروەکو لە فەرموودەیەکدا هاتووە کە (أحمد و ابو داود و الترمذي) بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ڕیوایەتیان کردوە ـ لە بەر بوونی چەند (شواهد)ێك ـ لە فەرموودەی (ابو سعید الخدری)یەوە، خۆشەویست ﷺ دەفەرمووێت: ((كَيْفَ أَنْعَمُ وَصَاحِبُ الْقَرْنِ قَدْ الْتَقَمَ الْقَرْنَ واستمع الإذن متى يؤمر بالنفخ))واتە: چۆن پشوو بدەم و دڵخۆش بم لە کاتێکدا ئیسرافیل کەڕەناکەی بە دەمگرتوە (قوتداوە) و گوێی شلکردوە چاوەڕوانی ئەوەیە کەی فەرمانی پێ دەکرێت؟)). لەڕیوایەتێکی تردا هاتوە[2]: ((وَحَنَى جَبْهَتَهُ يَسَّمَّعُ مَتَى يُؤْمَرُ فَيَنْفُخُ)) واتە: سەری دانواندوە و گوێ دەگرێ و چاوەڕوانی ئەوەیە کەی فەرمانی پێ دەکرێت))، لەڕیوایەتێکی ترد هاتوە[3]: ((وأصغى السمع متى يؤمر)) واتە: گوێی شلکردوە چاوەڕوانی ئەوەیە کەی فەرمانی پێ دەکرێت و ئەویش فوو بە کەڕەنادا بکات)).

ئایا بە باشی و بە جوانی لەو چەند وشەیە تێگەیشتی؟ ئیسرافیل کەڕەناکەی بە دەستەوەیە، بە ئەسپایی گوێی گرتوە، چاوەکانی تێبڕیوە و نایترووکێنی، چاوەڕوانی فەرمانی خوای گەورە دەکات لە هەر کات و ساتێکدا، فووی پێدا بکە،

---

١ ـ أخرجه أحمد (٣/ ٧ , ٧٣ , ٣٧٤) والترمذي (٢٤٣١) وقال : هذا حديث حسن وابن ماجه (٤٢٧٣) بلفظ مقارب وعبد بن حميد في المنتخب (٨٨٦) والحميدي في (مسنده) (٧٥٤) عن أبي سعيد , قال الألباني : حسن لغيره وذلك لأن عطية العوفي ضعيف) ا.هـ , لكنه توبع (الصحيحة) (١٠٧٩) وللحديث شواهد أوردها الشيخ – رحمه الله تعالى – .

٢ ـ عند أحمد (١/٣٦٤) عن ابن عباس .

٣ ـ عند أحمد كذلك (٤/٣٧٤) عن زيد بن أرقم .

ئەویش فووی پێدا دەکات، فووکردنی ترس کە بە هۆیەوە هەموو گەردوون و زەوی دێنێتە لەرزە ـ لە بەشی داهاتودا بە درێژی باسی ئەوە دەکەم ـ انشاء الله ـ پێغەمبەری ئازیز ﷺ دەفەرموێت: ((کیف أنعم)) واتە: چۆن تام و چێژ لە ژیان وەرگرم و دڵنیا بم لە کاتێکدا ئیسرافیل چاوەڕوانە، لە هەر ساتێك فوو بە کەڕەنادا دەکات!! ئەو قسەیە لە سەر هاوەڵان گران بوو بۆیە فەرموویان: ((فما نقول یا رسول الله ﷺ؟ قال: ((قولوا: حسبنا الله ونعم الوکیل، علی الله توکلنا)) واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئێمە چی بڵێین؟ ئەویش فەرمووی: بڵێن: حسبنا الله ونعم الوکیل، علی الله توکلنا)) چونکە هەرکەسێ ئەوە بڵێت ئەوا بە ئیزنی خوای گەورە دەکەوێتە نێو ئەمن و ئاسایش و دڵنیایی و ئارامییەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت:﴿فَانقَلَبُوا۟ بِنِعۡمَةٍ مِّنَ ٱللَّهِ وَفَضۡلٍ لَّمۡ یَمۡسَسۡهُمۡ سُوۤءٌ وَٱتَّبَعُوا۟ رِضۡوَ ٰنَ ٱللَّهِۗ وَٱللَّهُ ذُو فَضۡلٍ عَظِیمٍ﴾ (آل عمران: ١٧٤) واتە: ئینجا لە ئاکامی ئەو پشت بەستنەیان بە خواوەوە بە بەخشش و نیعمەتێکی فراوانی خوا و تووشی هیچ ناخۆشی و نارەحەتییەکیش نەبوون لەو هەڕەشانە دەیانکرد هەر لە رەزامەندیی و خۆشنوودی خوا دەگەڕان، خواش خاوەنی بەخشش و بەهرەیەکی زۆر گەورەیە.))

ئایا پێغەمبەری ئازیزﷺبەو شێوەیە دەترسێت؟ بەڵێ، بە ئەندازەی خۆشەویستیت بۆ خوای باڵادەست لێی دەترسیت و بەمەزنی دەزانیت، تا چەند خۆشەویستییەکەت زیاتر بێت ئەوا زیاتر دڵەکەت پڕ دەبێت لە ترسی ئەو، دڵنیاشبە کەوا سەر زەوی هیچ کەسێکی نەناسیوە لە (محمدی کوڕی عبدالله)ﷺزیاتر لە خواکەی بترسێت.

لەگەڵ مندا بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری خواﷺ بکەرەوە: ((لن یدخل أحداً منکم عمله الجنة)) قالوا: ولا أنت یا رسول اللهﷺ؟ قال: ((ولا أنا إلا أن یتغمدني الله منه بفضل ورحمة)) [1] واتە: هیچ کەسێك کردەوەکانی خۆی نایباتە بەهەشت))

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٤٦٣) و مسلم (٢٨١٦) .

وتیان: تەنانەت تۆیش ئەی پێغەمبەری خواﷺ؟ فەرمووی: تەنانەت منیش، مەگەر خوا بە میهرەبانی و فەزڵی خۆی بمپۆشێت)).

جا بە ئەندازەی ناسینت بۆ خوای گەورە لێی دەترسیت، هەروەها بە ئەندازەی خۆشەویستیت بۆ ئەو و زانیاریت دەربارەی سۆز و میهرەبانی و گەورەیی ئەو، پێغەمبەری خۆشەویستﷺ دەفەرموێت: ((فوالله لأنا أعلمهم بالله، وأشدهم له خشية))[1] واتە: سوێند بە خوا من لە هەموو کەسێك زیاتر خوا دەناسم و لە هەموو کەسێك زیاتر لێی دەترسم)).

لەو پێناوەدا پێغەمبەری ئازیز ﷺدەفەرموێت: ((كيف أنعم وقد ألتقم صاحب القرن القرن، وحنى جبهته،و أصغى سمعه ينتظر متى يؤمر)) واتە: چۆن پشوو بدەم و دڵخۆش بم لە کاتێکدا ئیسرافیل کەڕەناکەی گرتوەتەدەم و سەری دانواندوە و گوێ دەگرێ و چاوەڕوانی ئەوەیە کەی فەرمانی پێ دەکرێت)).

براکانم...لە گەڵ ئێوەدا زیاتر لە باسی ئیسرافیلدا دەبین لە پێش ئەوەی فووی ترس لێ بدات، بۆ ئەوەی لە بەشی داهاتوودا لە گەڵ ئەو دیمەنە مەترسیدارانەدا بە شێوەیەکی فراوانتر بژین، داوا لە خوا دەکەم لە دونیا و دوارۆژدا بمانپارێزی و ئەمن و ئاسایشمان لە دونیا و دوارۆژدا پێ بسپێرێ هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦١٠١) و مسلم (٢٣٥٦) .

فووكردنی زیندووبونەوە

(نفخة البعث)

خوای گەورە فەرمان دەكاتە (ئیسرافیل) فوو بە كەڕەنادا بكات، ئەو فوەی كە هەموو بوونەوەر دێنێتە لەرزە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيَوْمَ يُنفَخُ فِي ٱلصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلْأَرْضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ وَكُلٌّ أَتَوْهُ دَٰخِرِينَ﴾ (النمل: ٨٧) واتە: ئەو ڕۆژە وەبیربێنە ئەی موحەممەد ﷺ كە فووئەكرێ بە كەڕەنادا بۆ مراندنی هەمووان، هەركەس لە ئاسمانەكان و لەزەویدا هەیە ترس و بیمێكی زۆر دایدەگرێ و هەموو ئەمرن جگە لەوانە كە ویستی خوا وایە نەترسن و بمێنن، ئیتر دوای زیندوو كردنەوە هەموو بە ملكەچی و بە زەلیلی دێنە لای ئەو.))

ئەو فوەی كە شێواز و ڕواڵەتی هەموو جیهان دەگۆڕێت بە بێ ئەوەی هیچ شتێك بە جێ بهێڵێت، ئەوە فووی ترساندنە.. فووی تۆقاندنە.. حەز دەكەم ئەو دیمەنە ترسناكە بهێنیتە پێش چاوی خۆت كە توشی خراپەكاران دەبێت، ئەوانەی قیامەتیان بە سەردا هەڵدەستێت، هەروەكو ئەو ڕاستگۆیەی كە هەرگیز لە خۆوە قسە ناكات ﷺ بۆی باس كردووین، بیهێنە پێش چاوی خۆت زەوی دەست بە لەرزین دەكات، دەیشەكێنێتەوە هەروەكو با بە چرای هەڵواسراوی دەكات، زەوی دەلەرێتەوەو دەلەرزێ هەروەكو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ ٱتَّقُوا۟ رَبَّكُمْ ۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ ٱلسَّاعَةِ شَىْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّآ أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَٰرَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾﴾(الحج)

بە ڕاستی ئەو زەمین لەرزەیە شتێكی مەزنە، واتە: كارێكی گەورەیە و بەڵایەكی سەختە و كوتەرێكی ترسناكە و ڕووداوێكی سامناكە و كارەساتێكی سەیرە.

دەمەوێت بیهێنیتە پێش چاوی خۆت، دایکێك کۆرپەکەی لە بیر دەچێت!! بەڵکو فڕێی دەداتە سەر زەوی لە ترسی ئەوەی کە دەیبینی، لە ترسی ئەوەی بە چاوەکانی دەیبینی، بۆیە لەو ترس و بیمەدا خۆشەویستترین کەسی خۆی فەرامۆش دەکات، لە کاتێکدا ئەو بە بەزەییترین کەسە بۆی، سەرسام دەبێت لە کاتی شیر پێدانیدا[1] ﴿وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا﴾ واتە: ئافرەتی دووگیان و سکپڕ لە بەر ئەوەی ترسەکەی زاڵ بوە بە سەریدا و بوەتە هۆی تۆقاندنی بۆیە سکەکەی دادەنێ و لەباری دەچێت.))

جا مانای زەمین لەرزە یان بومەلەرزە ئەوەیە کە ناخ و دەروونەکان توشی ئەو ترس و بیمە دەبن،زەوی دێتە لەرزە و تەکان دەدات، ئاسمان لەت وپەت دەبێت و شەق دەبات، ئەستێرەکان تاریك دەبن و روناکییان نامێنێت، هەروەها خۆریش تاریك دەبێت و روناکی نامێنێت و لە دەستی دەدات، ئەو دڕندانەی کە لە پێش ئەوە خەڵکیان دەترسان ودەیانتۆقاند ئێستا خۆیان دەترسن و تۆقیون، لە کاتێکدا بەرەوە مەحشەر دەڕۆن، ئەو وشتر و وڵاخانە کە بە نرخترین شت بوون خەڵکی ــ بە تایبەتی عەرەبەکان ــ شانازی بە خاوەندارییەتیەوە بکەن، ئێستا هیچ کەسێك بەر ناکات بە لایانەوە و فەرامۆش کراون، روبارەکان..دەریاکان..زەریاکان.. تاویان سەندوە و گەرم بوونە و بوونەتە پارچەیەك ئاگر، ئەو ئاگرە بە کوڵ و گڕگرتوە فڕێ دەداتە دەرەوە کە هیچ کەسێك چۆنییەتیەکەی نازانێت تەنها خوای گەورە نەبێت، ئەو چیایانە کە لە بەر زۆری زەویان پڕ کردوەتەوە، دەروخێن بە سەر زەویدا بەڵکو لە بن هەڵدەکنرێن و خاپوور دەبن، دەیانبینی هەروەکو خورییەکی پارچە پارچە بە ئاسمانەکاندا باڵ دەگرنەوە.

تکام وایە لە گەڵ مندا بە دڵت لە گەڵ ئەو روداوانەدا بژیت، لە پاش فووکردنی ترساندن، بۆ ئەوەی بە تەواوەتی لە چەند و چونی ئەو ترس و سامە تێبگەی کاتێك توشی ئەم گەردوونە دەبێت لە پاش ئەو فووکردنە، ئەگەر دەتەوێت بە جوانی تێبگەیت ئەوا تەنها لە سەرتە برۆیت ئەو چەند ئایەتە بخوێنیتەوە لە

---

١ ــ تفسير (ابن كثير) لسورة الحج : ١ .

سورەتی(التكوير و الأنفطار و الأنشقاق).

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و (الترمذي) لە (سنن)ەکەیدا بە سەنەدێکی (صحيح)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (ابن عمر)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((من سره أن ينظر إلى يوم القيامة كأنه رأي عين، فليقرأ: ﴿إِذَا ٱلشَّمۡسُ كُوِّرَتۡ ﴾ و ﴿إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنفَطَرَتۡ ﴾ و ﴿إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنشَقَّتۡ ﴾ واتە: هەرکەسێك پێی خۆشە تەماشای رۆژی قیامەت بکات هەروەکو ئەوەی بە چاوەکانی دەیبینێ با سورەتی (التكوير و الأنفطار و الأنشقاق) بخوێنێتەوە)).

لەگەڵ مندا بیر لەو ئایەتە بکەرەوە و باش تێفکرە: ﴿إِذَا ٱلشَّمۡسُ كُوِّرَتۡ ﴾ واتە: روناکی رۆژ رۆیشت و رۆشنایی نەما ﴿وَإِذَا ٱلنُّجُومُ ٱنكَدَرَتۡ ﴾ واتە: ئەستێرەکان پەرش و بڵاو بوونەوە و تاریك بوون، رۆشنایی و روناکی ئەوان نەما، هەمووی کەوتنە ناو دەریاکانەوە، ئەوانش هەموو دەبنە ئاگر و بڵێسە. ﴿وَإِذَا ٱلۡجِبَالُ سُيِّرَتۡ ﴾واتە: چیاکان دەروخێن بە سەر زەویدا و تێك و پێك دەشکێن و وەکو خورییەکی شیکراوی لێ دێت، دەبێتە لمێکی شل، هەر وەکو خوری لێدێت، دەبێتە تۆز و خۆڵێکی پەرش و بڵاو، دەبێتە تراویلکە.﴿وَإِذَا ٱلۡعِشَارُ عُطِّلَتۡ ﴾وشترە ئاوسەکان فەرامۆش دەکرێن و هیچ کەس بە لایاندا ناچێت و بەرەڵا کران﴿وَإِذَا ٱلۡوُحُوشُ حُشِرَتۡ ﴾ گیانلەبەران هەموو کۆ دەکرێنەوە لە کاتێکدا ئەوان ترساون و تۆقیون ﴿وَإِذَا ٱلۡبِحَارُ سُجِّرَتۡ ﴾ واتە: دەریاکان هەموو گڕدران و هەڵگیرسان، هەروەها دەڵێن: ئاوی دەریاکان چوە ناخی زەویدا و نقوم بوو.﴿وَإِذَا ٱلنُّفُوسُ زُوِّجَتۡ ﴾هەموو روحەکان چوونەوە جەستەی خۆیانەوە و یەکیان گرتەوە، یان ئیماندار و خێزانەکانیان لە (حور العين) پێکەوە بە یەکەوە بەسترانەوە یان

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢/٢٧ , ٣٦) , والترمذي (٣٣٣٣) وقال : هذا حديث حسن غريب , والحاكم (٤/٥٧٦) وصححه الألباني في (الصحيحة) (١٠٨١) .

بێباوەڕان لە گەڵ شەیتانەکاندا، ﴿وَإِذَا ٱلْمَوْءُۥدَةُ سُئِلَتْ ﴿٨﴾ بِأَىِّ ذَنۢبٍ قُتِلَتْ ﴿٩﴾﴾ ئەو کچە بەستەزمانە کە زیندە بە چاڵ کرا بە هۆی چی تاوانێکەوە کوژرا؟.

لەگەڵ مندا ئەو چەند ئایەتەی سورەتی (الأنفطار) بخوێنەوە: ﴿إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنفَطَرَتْ ﴿١﴾ وَإِذَا ٱلْكَوَاكِبُ ٱنتَثَرَتْ ﴿٢﴾ وَإِذَا ٱلْبِحَارُ فُجِّرَتْ ﴿٣﴾ وَإِذَا ٱلْقُبُورُ بُعْثِرَتْ ﴿٤﴾ عَلِمَتْ نَفْسٌ مَّا قَدَّمَتْ وَأَخَّرَتْ ﴿٥﴾﴾ (الإنفطار)) واتە: کاتێ ئاسمان (بە فەرمانی خوا) لەت لەت ئەبێ و هێزی کێشندەی دەبچڕێ.(١) ئەستێرەکان بەربوونەوەو پەرش و بڵاو بوون و ڕژانە خوار و لە جێگای خۆیاندا ترازان (٢) ساتێکیش دەریاکان تەقێنرانەوە و بەردرانە ناو یەکتر و بوونە یەکپارچە بە هۆی جموجۆڵی زەوییەوە و شیرین و سوێریان تێکەڵ بوون (٣) کاتێکیش گۆڕەکان هەڵگێردرانەوە و مردوەکان دەرهێنران لێیان و هەرچی لە ناوسکی زەویدا بوو فرێی دایە دەرێ (٤) کە ئەوانە ڕوویاندا.. ئەوسا هەموو کەسێك ئەزانێ چی پێش خۆی خستوە لە چاك و خراپ دەشزانێ چیشی دوای خۆی خستوە.(٥)))

لە گەڵ مندا ئەو چەند ئایەتەی سورەتی (الأنشقاق) بخوێنەوە: ﴿إِذَا ٱلسَّمَآءُ ٱنشَقَّتْ ﴿١﴾ وَأَذِنَتْ لِرَبِّهَا وَحُقَّتْ ﴿٢﴾﴾ واتە: ئیزن بە ئاسمان درا لەت و پەت ببێت چونکە خوای گەورە فەرمانی پێداوە کە لەت و پەت ببێت (١) شیاویشە و حەقی خۆیەتی ملکەچی بڕیارەکانی ئەو بێت و هەموو کارەکان بگێڕێتەوە بۆ لای خوای کارزان(٢) ﴿وَإِذَا ٱلْأَرْضُ مُدَّتْ ﴿٣﴾ وَأَلْقَتْ مَا فِيهَا وَتَخَلَّتْ ﴿٤﴾﴾ واتە: کاتێکیش زەوی پان و فراوان کرا و کێوەکان بەرز و نزمیان تیا نەما و بوونە دەشتێکی کاکی بە کاکی (٣) وە چی تیا بوو فرێیدا و خاڵی بووە و لێی (٤).))

هەموو بارە قورسەکەی لە کۆڵ خۆی کردەوە، لێرەو لەوێ زەوی دەستی بە لەرزین کرد. ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾﴾ واتە: کاتێ کە زەوی بە توندی تەکانی داو کەوتە لەرزە لەرز و جووڵە جووڵ بە هەر هۆیەکەوە بێت. (١) زەوی هەرچی باری گران و قوورسی هەبوو فرێی دایە دەرەوە:

(مردوان، نەوت و ئاو و خەزنە و هەزاران هەزار شتی تر) (٢) ئەو کاتە ئادەمیزادی کافر بە سەر سوڕمانێکەوە دەڵێ: زەوی چییەتی؟ بۆ وا دەکات..؟ (٣))).

چی ڕوویداوە؟ چی شتێك ئارامییەکەی گۆڕا، چی شتێك هێمنی و ئاسایشی زەوی گۆڕا بۆ ئەم ترس و بیمە؟ ﴿يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ النَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا أَعْمَالَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُ ﴿٨﴾﴾ (الزلزلة)).واتە: لەو ڕۆژەدا زەوی هەواڵەکانی خۆی چاك و خراپ ڕادەگەیەنێت و مەردوم تێ ئەگات کە ئەو زەمین لەرزەیە سەرەتای ڕۆژێکی سەخت و وێران بوونی دونیایە (٤) ئەویش بە هۆی ئەوەوە کە پەروەردگارت وەحی و فەرمانی پێ کردووە بەو زەمین لەرزەیە: لە خۆیەوە ناتوانێ هیچ بکات و هەردەم لە ژێر دەستەڵاتی خوادایە.(٥) لەو ڕۆژەدا خەڵکی بە پەرش و بڵاوی لە گۆڕەکانیان دەردەچن بۆ شوێنی حیساب بۆ ئەوەی پاداش و تۆڵەی کار و کردەوەکانیان نیشان بدرێت.(٦) ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە.(٧) کەسێکیش کێشی وردیلەیەك شەر و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا.(٨)).

بە ڕاستی حاڵەتێکی پڕ لە ترس و سامە! هیچ وشە و وتەیەك ناتوانم بدۆزمەوە لەو ئایەتەی خوای گەورە ڕەوانبێژتر و نایابتر و پەسەندتر بێت کە دەفەرموێت: ﴿يَا أَيُّهَا النَّاسُ اتَّقُوا رَبَّكُمْ ۚ إِنَّ زَلْزَلَةَ السَّاعَةِ شَيْءٌ عَظِيمٌ ﴿١﴾ يَوْمَ تَرَوْنَهَا تَذْهَلُ كُلُّ مُرْضِعَةٍ عَمَّا أَرْضَعَتْ وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَىٰ وَمَا هُم بِسُكَارَىٰ وَلَٰكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ ﴿٢﴾﴾(الحج)

شاعیر دەڵێت:

مثل لنفسك أيها المغرور يوم القيامة والسماء تمور

إذا كورت شمس النهار وأُدْنِيَت حتى على رأس العباد تسير

وإذا النجوم تساقطت وتناثرت وتبدلت بعد الضياء كدور
وإذا البحار تفجرت من خوفها و رأيتها مثل الجحيم تفور
وإذا العشار تعطلت وتخربت خلت الديار فما بها معمور
وإذا الجبال تقلعت بأصولها فرأيتها مثل السحاب تسير
وإذا الوحوش لدى القيامة أحشرت وتقول للأفلاك أين نسير؟
وإذا الصحائف نشرت وتطايرت وتهتكت للعالمين ستور
وإذا الجحيم تسعرت نيرانها ولها على أهل الذنوب زفير
وإذا الجليل طوى السماء بيمينه طيَّ السجل كتابه المنشور
وإذا الجنان تزخرفت وتطيبت لفتى على طول البلاء صبور
وإذا الجنين بأمه متعلق يخشى القصاص وقلبه مذعور
هذا بلا ذنب يخاف جناية كيف المصر على الذنوب دهور

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيَوۡمَ يُنفَخُ فِي ٱلصُّورِ فَفَزِعَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُۚ وَكُلٌّ أَتَوۡهُ دَٰخِرِينَ﴾(النمل: ٨٧) واتە: ئەو ڕۆژە وەبیربێنە ئەی موحەممەد ﷺ کە فووئەکرێ بە کەڕەنادا بۆ مراندنی هەمووان، هەرکەس لە ئاسمانەکان و لەزەویدا هەیە ترس و بیمێکی زۆر دایدەگرێ و هەموو ئەمرن جگە لەوانە کە ویستی خوا وایە نەترسن و بمێنن، ئیتر دوای زیندوو کردنەوە هەموو بە ملکەچی و بە زەلیلی دێنە لای ئەو)).

لە پاش چل....

چل ڕۆژ؟ خوا باشتر دەیزانێ، چل مانگ؟ خوا باشتر دەیزانێ، چل ساڵ؟ خوا باشتر دەیزانێ.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)دا[1] هاتوە لە فەرموودەی (ابوهريرە)وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((ما بين النفختين أربعون)) قالوا: يا أبا هريرة،

---

١ ـ أخرجه البخاري (٢٩٥٥) ومسلم (٢٩٥٥)

أربعون يوماً؟ قال: أبيتُ، قالوا: أربعون شهراً؟ قال: أبيتُ، قالوا: أربعون سنة؟ قال: أبيتُ)) واتە: لە نێوان هەردوو فووکردنەکەدا چل هەیە... فەرموویان ئەی (أبو هريره) چل ڕۆژە؟ فەرمووی: نەمویست پرسیار بکەم. فەرموویان: چل مانگە؟ فەرمووی: نەمویست پرسیار بکەم. فەرموویان: چل ساڵە؟ فەرمووی: نەمویست پرسیار لە پێغەمبەری خوا ﷺ بکەم دەربارەی ئەوە)).

ئیمامی (النووی)[1] دەفەرموێت: واتە:نەمویست بیبڕمەوە و یەکلای بکەمەوە کە مەبەستەکەی چل ڕۆژە یان چل ساڵە یان چل مانگە، بەڵکو ئەوەی کە دانی پێدا بنێم بە کورتی ئەو ماوەیە چلە، لە جێگای تردا هاتوە بە ڕوونی لە جگە ڕیوایەتی (مسلم) کەوا مەبەستی چل ساڵە)).

الحافظ لە (الفتح)[2] دا دەڵێت: ((مەبەستی لە (أبيتُ) ئەوەیە: کە شتێك بڵێم و نەمبیستبێت، بەڵام (أبيتَ) واتە: نەمویست ئەو شتە بزانم، چونکە ئەوە شتێکی نادیار و غەیبە)).

ئیمامی (البيهقي) لە (إثبات عذاب القبر)[3] دەڵێت: ((دەڵێی (ابو هريره) لە مەبەستی پێغەمبەرەوە ﷺ دەربارە ئەو (چل)ە لە بەری نەکردوە، بەڵام ئەهلی تەفسیر دەڵێن: مەبەستی چل ساڵە)).

ئیمامی (القرطبي) لە (التذكرة)[4] دەفەرموێت: ((ئەو قسەی أبو هريره کە دەڵێت (أبيت) دوو لێکدانەوەی هەیە:

یەکەم: أبيت، واتە: نەمویست باسی بکەم و ڕوونی بکەمەوە، بەم پێیە ماناکەی دەزانی، واتە: لە پێغەمبەری ﷺ بیستبوو.

دووەم: أبيت: واتە: نەمویست پرسیار لە پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ بکەم، بەم پێیە هیچ زانیاری دەربارەی نەبوو. مەبەستی یەکەم ئاشکراترە، کە ئەو ڕوونی نەکردەوە چونکە هیچ پێویستییەکی نەبینی بۆ ئەو ڕوونکردنەوەیە)).

---

١ ـ شرح مسلم للنووي (٣٤٣/٩).

٢ ـ الفتح (٥٥٨/٨).

٣ـ ٢٢٢ .

٤ ـ التذكرة (١٨٨).

دەڵێم: لە پاش چل ـ کە هیچ کەسێك چۆنییەتیەکەی نازانێت تەنها خوای بەرز و باڵادەست نەبێت ـ خوای گەورە فەرمان بە ئیسرافیل دەکات کە فوو بکات بە کەڕەنادا ئەویش فووکردنی بێهۆشکردن و مراندنە، هەندێ لە زانایان هیچ جیاوازی نابینن لە نێوان فووکردنی ترساندن و فووکردنی بێهۆشکردن و مراندندا، ئەو دوو فووکردنە بە یەك دانە دەژمێرن، دەڵێن: کاتێ کە ئیسرافیل فووی ترساندن بە کەڕەنادا بکات ئەوا هەموو ئەوانەی لە سەر زەویدان دەبورێنەوە و دەمرن لە ترسی ئەو فووکردنەدا ئیللا ئەوانە نەبێت خوا خۆی ویستی لە سەر بێت لە بەر ترسی ئەو فووکردنە[١]، بەڵام رای پەسەند لای لێکۆڵەرەوان ئەوەیە: ئیسرافیل فووی ترساندن دەکات بە کەڕەنادا و ئەمجار لە پاش چل ـ کە تەنها خوا خۆی چۆنیەتیەکەی دەزانێت ـ دیسان خوای گەورە فەرمان دەکاتە ئیسرافیل جارێکی تر فوو بە کەڕەنادا بکات کە ئەویش فووکردنی مردنە.

لە گەڵ مندا ئەو چەند ئایەتە بخوێنەوە: ﴿وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُۖ﴾ واتە: هەرکە لە لایەن ئیسرافیلەوە فوو بە شەیپووردا (کەڕەنادا)کرا، ئیتر ئەو کاتە هەموو ئەوانەی کە لە ئاسمانەکان و زەویدان مەگەر کەسێك خوا خۆی بیەوێ نەمرێت)) ئەمەش سێیەم فووکردنە لەو ئایەتەدا کە دەڵێت: ﴿ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخۡرَىٰ فَإِذَا هُمۡ قِيَامٞ يَنظُرُونَ﴾ (الزمر: ٦٨) واتە: لە پاشان بۆ جارێکی تر کە فووی پیاکرا ئەوجا لە ناکاو تەواوی دروستکراوەکان لە گۆڕەکانیاندا هەڵئەسنەوە و چاوەروانن چییان پێ بکرێ)).

با هەندێك لە گەڵ فووکردنی مردندا رابووەستین: ﴿وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ﴾ واتە: مرد ﴿مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ﴾ ئایا ئەوە کێیە کە لەو بڕیارە بەدەرە؟ ئایا ئەوە کێیە کە خوای گەورە بڕیاری مردنی بە سەردا نادات و لەو بڕیارە جیاوازە؟ لە کاتێکدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُّ مَنۡ عَلَيۡهَا فَانٖ﴾

---

١ ـ التذكرة (٢٠٩) وهو ترجيح القرطبي كما سبق .

(الرحمن: ٢٦) واتە: هەرچی بە سەر پشتی زەوییەوەیە هەر هەموو لە نێو دەچیٚ.))

جا مەبەست لە (علیها) لەو ئایەتە پیرۆزەدا: واتە: سەر ڕووی زەوی، پاشان گوفتاری خوای پەروەردگار دێت، زۆر بە ڕوونی و ئاشكرایی و دەفەرموێت: ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ إِلَّا وَجْهَهُۥ﴾ (القصص:٨٨) واتە: هەموو شتێك تیا دەچێت جگە لە ڕووخساری پیرۆزی ئەو نەبیٚ.))

بەرزی و مەزنی بۆئەو زاتەی كە هەر خۆی هەڵسوڕێنەری زەوی و ئاسمانەكانە و زیندووی بیٚ سەرەتا و بیٚ كۆتایی و ئەزەلە، هەرگیز خەوی لیٚ ناكەوێت و هەرگیز نامرێت.

دەڵێم: زانایان لە بارەی ئەو كەسەوە كە لەو بڕیارە بە دەرە ((مەبەستم: إِلَّا مَن شَاء اللَّهُ)) جیاوازن: ئایە ئەو كەسە كێیە[1]؟ لە پێشدا بە كورتی باس كرا:

هەندیٚ لە ئەهلی زانست و زانیاری دەڵێن: فریشتەكانن.

هەندێكیان دەڵێن: بەڵكو مەبەستی تەنها، جبریل و ئیسرافیل و میكائیل و (ملك الموت) و هەڵگرانی عەرشە.

هەندێكیان دەڵێن: بەڵكو ئەوانە (حور العین) ن.

هەندێكیان دەڵێن: بەڵكو ئەوانە شەهیدانن، چونكە شەهیدان زیندوون لای خوداوەندی خۆیان بژێوی وەردەگرن و رادەبوێرن.

هەندێكیان دەڵێن: بەڵكو ئەوانە پێغەمبەرانن.

هەندێكیان دەڵێن: بەڵكو ئەوە پێغەمبەر(موسا)یە (علی نبینا و علیه أفضل الصلاة والسلام).

جا ئەوانەی ئەو قسەیە دەكەن ئەو فەرموودەیان كردوەتە بەڵگە كە لە (صحیح البخاری)[2]دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هریرە)وە كەوا ئازیزەكەمان ﷺ دەفەرموێت: (إني أول من يرفع رأسه بعد النفخة الآخرة، فإذا أنا بموسى متعلق

---

١ ـ انظر : (التذكرة) للقرطبي (١٨٩ – ١٩٣) وقال : قال شيخنا ابو العباس : والصحيح أنه لم يرد في تعيينهم خبر صحيح والكل محتمل) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٤٨١٣) .

بالعرش، فلا أدري أكذلك كان، أم بعد النفخة)) واته: من یەکەم کەس دەبم لە پاش دوایین فووکردن سەر بەرز دەکەمەوە، کە سەر بەرز دەکەمەوە دەبینم موسا پێغەمبەرخۆی بە عەرشدا هەڵواسیوە، نازانم هەروا بووە یان لە پاش فووکردنەکە خۆی هەڵواسیوە)).

وەلە ریوایەتێکی تردا کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا هاتوە: ((لا تخيروني على موسى، فإن الناس يصعقون فأكون أول من يفيق، فإذا موسى باطش بجانب العرش فلا أدري أكان فيمن صعق فأفاق قبلي أو كان ممن أستثنى الله)) واته: لە موسا بە زیاترم مەزانن چونکە کە هەموو خەڵکی دەمرن من یەکەم کەس دەبم بە ئاگادێمەوە، کەچی دەبینم موسا لە تەنیشتی عەرشەوە ئیتر نازانم لە نێو ئەوانەدا بوو کە مردن و پێش من بە ئاگا هاتەوە یان لەو کەسانەیە کە خوای گەورە لەو بڕیارە بە دەری خستوون)).

جا من لێرەدا دەڵێم:ئەگەر پێغەمبەری هەڵبژێردراو ﷺ نەتوانێت یەکلای بکاتەوە ئایە موسا پێغەمبەرپێش ئەو مردوە و ئەمجار بەئاگا هاتوەتەوە یان لەو کەسانەیە کە خوای گەورە لەو بڕیارە بە دەری کردوە؟ چیتر هیچ کەسێك بۆی نییە قسەیەکی یەکلاکەرەوە بدات دەربارەی ئەو بابەتە.

جا بۆمان دەرکەوت و روونبووەوە کەوا پێغەمبەری ئازیزﷺ یەکلای نەکردوەتەوە کەوا موسا پێغەمبەر پێش ئەو مردوە و ئەمجار بەئاگا هاتوەتەوە یان لەو کەسانەیە کە خوای گەورە لەو بڕیارە بە دەری کردوون؟ هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)دا هاتوە.

دەڵێم: لە فەرموودەیەکی درێژدا دەربارەی کەڕەنا هاتوە، هەروەکو (ابو يعلى الموصلي) لە (الكبير)دا و ئیمامی (البيهقي) لە (البعث) دا و (الطبري) لە تەفسیرەکەیدا و (الطبراني) لە (الطوالات)دا و جگە لەوان ریوایەتیان کردوە، هەموویان لە رێگای (اسماعیل ی کوڕی رافع) ەوە کە کەسێکی (ضعیف)[2] ە، تیایدا

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٤٠٨) ومسلم (٢٣٧٣/١٦٠) .

٢ ـ أخرجه الطبري في تفسيره (٤٩٣٩) , وابن ابي حاتم في تفسيره (١٥٥٤٩) والبيهقي في (البعث) (٥٩٣) وابو الشيخ في (العظمة) (٣٧٩) وابو يعلى في (الكبير) والطبراني في (الطوالات) كما في الفتح (١١/٣٧٦) .

هاتوه پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((فإذا مات كل من في السماوات وكل من في الأرض إلا من شاء الله جاء ملك الموت الى الملك، فقال مَلَكُ المَوْتِ: يَا رَبِّ، مَاتَ كل من في السماوات وَالأَرْضِ إلا مَنْ شِئْتَ، فَيَقُولُ الله ــ جل و علا ــ : مَنْ بَقِيَ؟ وهو أعلم سبحانه ــ فَيَقُولُ ملك الموت: جِبْرِيلُ وإسرافيل و مِيكائِيلُ و حَمَلَةُ العرش و بَقِيتَ أَنَا ــ يعني:ملك الموت ــ فَيَقُولُ ملك الملوك ــ جل جلاله ــ : ليمت جبريل، فيموت جبريل، ليمت ميكائيل، فيموت ميكائيل، ليمت إسرافيل، فيموت إسرافيل، ليمت حملة العرش)) واتە: کاتێك هەموو ئەوانەی لە ئاسمانەکان و زەویدا هەن دەمرن ئیللا ئەوانە نەبێت خوا خۆی ویستی لە سەر بێت، فریشتەی مردن دێت بۆ لای پادشای پادشاکان، فریشتەی مردن دەڵێت: ئەی پەروەردگارا... هەموو ئەوانەی لە ئاسمانەکان و زەویدان مردن تەنها ئەوانە نەبێت خۆت ویستت لە سەری بوە نەمرن، خوای گەورە دەفەرموێت: کێ ماوە؟ ــ لە کاتێکدا خۆی باشتر دەزانێت ــ فریشتەی مردن دەڵێت: جبریل و ئیسرافیل و میکائیل و هەڵگرانی عەرش و من ــ واتە: فریشتەی مردن ــ پادشای پادشاکان دەفەرموێت: با جبریل بمرێت، بۆیە دەست بەجێ جبریل دەمرێت، با میکائی بمرێت، دەست بە جێ میکائیل دەمرێت، با ئیسرافیل بمرێت، دەست بەجێ ئیسرافیل دەمرێت، با هەڵگرانی عەرش بمرن....)).

جا ئەگەر هەڵگرانی عەرش (حملة العرش) بمرن کێ عەرشی خوا هەڵدەگرێ؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ٱلرَّحۡمَٰنُ عَلَى ٱلۡعَرۡشِ ٱسۡتَوَىٰ﴾(طه: ٥).

(استوی) بەو شێوەیەی کە خۆی باسی کردوە، بەو شێوەی کە خۆی ویستی لەسەر بوە، ماناکەی ئەوەیە کە فەرموویەتی، (استواء)ێك بە بێ جێگۆرکێ و چوونە ناو دروستکراوەکانەوە، چونکە عەرش ئەوی هەڵنەگرتوە و (الكرسی) جێی متمانەو پەنای نییە بەڵکو عەرش و هەڵگرانی، کورسی و مەزنێتی، هەمووی بە توانای خۆی هەڵگیراوە و بە مەزنی و توانای خۆی و ملکەچن بۆ گەورەیی و دەسەڵاتی خوا.

بۆیە واتای (الاستواء) دیار و ئاشکرایە، وە چۆنییەتییەکەی نادیارە، باوەڕهێنان پێی پێویست و واجبە، پرسیار کردن دەربارەی بیدعەیە.

دەڵێت: ((ليمت حملة العرش، فيموت حملة العرش، ويبقى ملك الموت مع ملك الملوك، فيقول ملك الملوك لملك الموت: يا ملك الموت، وأنت خلق من خلقي، وخلقت لما ترى ، فمت يا ملك الموت، فيموت ملك الموت ويبقى ملك الملوك)) واتە: با هەڵگرانی عەرش بمرن، دەست بەجێ هەڵگرانی عەرش دەمرن، تەنها فریشتەی مردن و پادشای پادشاکان دەمێننەوە، بۆیە پادشای پادشاکان بە فریشتەی مردن دەڵێت: ئەی فریشتەی مردن تۆیش دروستکراوێکی لە دروستکراوەکانم، بۆ ئەوەی کە بینیت دروستکراوی، بۆیە ئەی فریشتەی مردن تۆیش بمرە، دەست بەجێ فریشتەی مردن دەمرێت، تەنها پادشای پادشاکان دەمێنێتەوە)).

تەنها پادشای پادشاکان (شای شاهان) دەمێنێ، ئەو دوایین کەسە هەروەکو چۆن یەکەم کەس بوو، ئەو دیار و ئاشکرایە هەروەکو چۆن پەنهان و شاراوەیە، هیچ شتێك لە سەرەوەی ئەو نییە، ئەو یەکەمینە و پێش ئەو هیچ شتێك نەبوە و دوایەمین کەسە هیچ شتێك پاش ئەو نییە، ئەو دیار و ئاشکرایە و هیچ شتێك لە سەرەوەی نییە و ئەو پەنهان و شاراوەیە و هیچ شتێك لە خوارەوەی نییە.

﴿هُوَ ٱلْأَوَّلُ وَٱلْءَاخِرُ وَٱلظَّٰهِرُ وَٱلْبَاطِنُ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ شَىْءٍ عَلِيمٌ﴾ (الحديد: ٣) واتە: ئەویشە یەکەم کە هیچ شتێك لە پێشیەوە نییە، دواهەمینیش هەر ئەوە کە هیچ لە دوایەوە نییە و بوونی ئاشکرا بە بەڵگەکانی هەر ئەوە، واتە: لە ژوور ئەوەوە ئاشکراتر نییە، پەنهان و هەقیقەت و کونهی لە دروستکراوەکانی ئەوە کە لەو پەنهاتره نییە، هەر ئەویش زانایە بە هەموو شتێك لە گەردیلەیەکەوە تا وردتر ئاگاداریەتی.))

لە ناوەڕاستی ئەو بێدەنگییە سەیرەدا دەنگی پادشای شکۆمەند بەرز دەبێتەوە، خاوەنی ئەو دەنگە پرسیار دەکات و هەر خۆی وڵام دەداتەوە، چونکە لەو ڕۆژەدا هیچ کەسێك نییە پرسیار بکات و هیچ کەسیش نییە وڵام بداتەوە تەنها ئەو نەبێت، ئەهلی زەوی و ئاسمانەکان هەموو مردن، لەو کاتەدا دەنگی خوای باڵا دەست بەرز دەبێتەوە و دەفەرموێت: ﴿لِّمَنِ ٱلْمُلْكُ ٱلْيَوْمَ﴾ واتە: ئەمڕۆ موڵك و دەسەڵات هی کێیە؟ هیچ کەسێك وەڵامی خوای تاك تەنها ناداتەوە، بۆیە خوای تاك

تـــــەنها خـــــۆی وڵام دەداتـــــەوە و دەفەرموێـــــت: ﴿لِّمَنِ ٱلۡمُلۡكُ ٱلۡيَوۡمَۖ لِلَّهِ ٱلۡوَٰحِدِ ٱلۡقَهَّارِ﴾(غافر: ١٦) واتە: موڵك و دەسەڵات ئەمڕۆ هەر بۆ خوای تـاك و تـەنها و بـە دەسەڵاتە)).

لە ریوایەتێكدا كە لە هەردوو كتێبی (صحیح)[1]دا هاتوە: ((يَقْبِضُ اللَّهُ الْأَرْضَ يوم القيامة، وَيَطْوِي السَّمَاء بِيَمِينِهِ، ثُمَّ يَقُولُ: أَنَا الْمَلِكُ، أَيْنَ مُلُوكُ الْأَرْضِ؟)) واتە: خوای گـەورە لـە ڕۆژی قیامەتـدا زەوی دەگریـت و ئاسمانـەكان بـە دەسـتی راسـتی دەپێچێتەوە و ئەمجار دەفەرموێت: منم پادشا، كوان پادشاكانی سەر زەوی؟)).

لە ریوایەتەكەی (مـسلم)[2] دا هـاتوە: ((أَيْنَ الْجَبَّـارُونَ؟ أَيْـنَ الْمُتَكَبِّـرُونَ؟)) واتـە: دەسەڵاتدارە بە زەبرەكان لە كوێن؟ خۆ بەزلزانەكان لە كوێن؟)).

دەڵێم: لە پاش چل ـ كە تەنها خوای گەورە خۆی دەزانـێ مەبەسـت لـەو چـلە چییە ـ خـوای گـەورە لـە ئاسمانـەوە ئاوێـك دەنێرێـت بـە شـێوەی نمـە بارانێـك، هەروەكو لە (صحیح مسلم)[3] دا هاتوە: ((ثُـمَّ يُرْسِـلُ اللَّـهُ ـــ أَوْ قَـالَ: يُنْـزِلُ اللَّـهُ ـــ مَطَرًا كَأَنَّهُ الطَّلُّ، أَوْ الظِّلُّ، فَتَنْبُتُ مِنْهُ أَجْسَادُ النَّـاسِ))[4] واتـە: ئینجا خـوای گـەورە نمە بارانێك دەبارێنێت كە لە مـەنی پیـاوان دەچێت جەسـتەی خـەڵكی بـە هۆیـەوە شین دەبێتەوە)) لە ریوایەتێكی تردا: ((ثُمَّ يُنْزِلُ اللَّهُ مِنْ السَّمَاءِ مَـاءً، فَيَنْبُتُـونَ كَمَـا يَنْبُتُ الْبَقْلُ)) واتە: ئینجا خـوای گـەورە لـە ئاسـامانەوە بارانێـك دەبارێنێـت، شـین دەبنەوە هەروەكو چۆن ڕوەك شین دەبێتەوە)).

جا ئەو ئاوە دادەبەزێتە سەر ئەو جەستە و لاشانەدا، پاشان جەستەكان لـە ژێـر زەوییـەوە یـان لـە گۆڕەكانیانـەوە سـەوز دەبێتـەوە (شـین دەبێتـەوە) لـە پـاش مردنیـان، ئەگـەر خـوای گـەورە ویـستی دروسـتكراوەكانی زینـدوو بكاتـەوە، ئـەوا (ئیـسرافیل) زینـدوو دەكاتـەوە و دیـسان فـەرمانی پـێ دەكـات كـە كەڕەناكـە بـە

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥١٩) ومسلم (٢٧٨٧)

٢ ـ كتاب (صفة القيامة) (٢٧٨٨) .

٣ ـ أخرجه مسلم (٢٩٤٠) .

٤ ـ قال النووي في (شرح مسلم) (٩/٣٣١) : قال العلماء :الأصح الطل بالمهملة , وهو الموافق للحديث الآخر (أنه كمني الرجال) .

دەستەوە بگرێت و فووی سێیەمی پێدا بکات، کە ئەویش فووی زیندوو کردنەوەیە، بۆ ئەوەی خەڵکی لە گۆڕەکانیانەوە و لە ژێر زەوییەوە هەستنەوە، روحی ئیمانداران دەهێنن روناکی لێ دەدرەوشێتەوە، بەلام روحی بێباوەڕان بە تاریکی رووڕەشییەوە، ئینجا روحەکان دەگێردرێتەوە جەستەکانیان، بۆئەوەی هەموو مرۆڤەکان - خوای گەورە دروستی کردوون هەر لە ئادەمەوە تاکو دوایین کەس - دەرچنە دەرەوە، جەستەکان سەوز دەبنەوە لە ئێسکێکی زۆر وردەوە، ئەو ئێسکە پێی دەڵێن: (عَجْب الذنب).

بیر لە فەرموودەکەی پێغەمبەری خوا ﷺ بکەرەوە چی فەرموە؟ ئەو ئێسکە لەم ساڵانەی دواییدا زانایان دۆزیانەتەوە، بۆ ئەوەی هەموو موسڵمانێ دڵنیا بێت کەوا خۆشەویستەکەی ﷺ هەرگیز لە خۆوە قسەی نەکردوە، لەو فەرموودەی کە لە پێشدا باس کرا[١]، ((لیس من الإنسان شئ إلا يبلى إلا عظماً واحداً، وهو عجب الذنب، ومنه يركب الخلق يوم القيامة)) واتە: هیچ شتێك لە لاشەی مرۆڤدا نامێنێتەوە تەنها یەك ئێسك نەبێت کە ئەویش (عجب الذنب) ە، لەو ئێسکەوە دیسان مرۆڤەکان لە رۆژی قیامەتدا بەدیدەهێنرێنەوە)) چونکە ئەوە یەکەم شت بوە دروستکراوە لە جەستەی مرۆڤدا، هەر ئەوەیە کە دەمێنێتەوە بۆ ئەوەی دیسان لەوێوە دروست بکرێتەوە[٢].

ئیمامی (النووي)[٣] دەفەرموێت: واتای (عَجْب الذنب) بریتییە لەو ئێسکە نەرم و ناسکەی کەوتوەتە خوارەوەی بڕبڕەی پشت، سەری ئەو ئێسکە بچووکەیە کە دەکەوێتە کۆتایی بڕبڕەی پشتەوە و پێی دەڵێن (عصعص)، هەروەها هەندێ کەس پێی دەڵێت: (عجم) ئەویش یەکەمین شتە کە لە ئادەمیزاددا دروست دەبێت)).

جا قەبارەی (عجب الذنب) لە دەنکە نیسکێك تێپەڕ نابێت، دەکەوێتە خوارەوەی زنجیرەی بڕبڕەی پشتی هەموو مرۆڤێك خوای گەورە لە سەر زەویدا دروستی

١ - عند الشيخين , الذي إوله : (ما بين النفختين) .
٢ - شرح النسائي (٣٠٨/٣) وتنوير الحوالك (٢٤٧) للسيوطي , وانظر : ((فيض القدير)) (١٢/٥) للمناوي .
٣ - شرح مسلم (٣٤٣/٩) .

کردوە، خوای گەورە ئەو ئێسکە دەهێنێت، خۆی زۆر بە باشی ئێسکی هەموو مرۆڤێك دەناسێتەوە هەر لە ئادەمەوە تاکو قیامەت، دەیهێنێت و جەستە و لاشەی مرۆڤەکە بە دەوریدا کۆ دەکاتەوە، هەموو ئەو بەشانەی کە بوەتە خاك و خۆڵ و بڵاو بوونەتەوە کۆی دەکاتەوە،تەنانەت ئەوەی کەوتوەتە ناو دەریاو سکی ماسی و دڕندەکانەوە، جەستە و لاشەکان لە ژێر زەویدا هەموو تەواو دەبن بە بێ کەم و کووڕی، ئەمجار خوای گەورە فەرمان دەکاتە ئیسرافیل فوو بە کەڕەنادا بکات، هەموو روحەکان دەگەڕێتەوە جەستەکانیان، خوای گەورە پاش فووی سێیەم (واتە: فووی زیندووبوونەوە) فەرمان دەکاتە زەوی و ئەویش دێتە لەرزە و سەر زەوی لەت و پەت دەبێت، بۆ ئەوەی لەو بارە قورسە خۆی رزگار بکات و چی لە سکی زەویدایە فرێی بداتە دەرەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِذَا زُلْزِلَتِ ٱلْأَرْضُ زِلْزَالَهَا ﴿١﴾ وَأَخْرَجَتِ ٱلْأَرْضُ أَثْقَالَهَا ﴿٢﴾ وَقَالَ ٱلْإِنسَـٰنُ مَا لَهَا ﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا ﴿٤﴾ بِأَنَّ رَبَّكَ أَوْحَىٰ لَهَا ﴿٥﴾ يَوْمَئِذٍ يَصْدُرُ ٱلنَّاسُ أَشْتَاتًا لِّيُرَوْا۟ أَعْمَـٰلَهُمْ ﴿٦﴾ فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾﴾(الزلزلة) واتە: کاتێ کە زەوی بە توندی تەکانی داو کەوتە لەرزە لەرز و جووڵە جووڵ بە هەر هۆیەکەوە بێت. (١) وە زەوی هەرچی باری گران و قوورسی هەبوو فرێی دایە دەرەوە (٢) ئەو کاتە مرۆڤی کافر بە سەر سوڕمانێکەوە دەڵێ: زەوی چییەتی وا دەکات..؟ (٣) لەو رۆژەدا زەوی هەواڵەکانی خۆی چاك و خراپ رادەگەیەنێت و خەڵکی تێ ئەگات کە ئەو زەمین لەرزەیە سەرەتای رۆژێکی سەخت و وێران بوونی دونیایە (٤) ئەویش بە هۆی ئەوەوە کە پەروەردگارت وەحی و فرمانی پێ کردوە بەو زەلزەلەیە: لە خۆیەوە ناتوانێ هیچ بکات و هەردەم لە ژێر دەستەڵاتی خوادایە.(٥) لەو رۆژەدا خەڵکی بە پەرش و بڵاوی لە گۆڕەکانیان دەردەچن بۆ شوێنی حیساب بۆ ئەوەی پاداش و تۆڵەی کار و کردەوەکانیان نیشان بدرێت.(٦) ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە.(٧) کەسێکیش کێشی

وردیلەیەك شەر و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بهێنێ بە سەریا.(٨).

خــوای گــەورە دەفــەرموێت: ﴿وَيَسْـَٔلُونَكَ عَنِ ٱلْجِبَالِ فَقُلْ يَنسِفُهَا رَبِّى نَسْفًا ﴿١٠٥﴾ فَيَذَرُهَا قَاعًا صَفْصَفًا ﴿١٠٦﴾ لَّا تَرَىٰ فِيهَا عِوَجًا وَلَآ أَمْتًا ﴿١٠٧﴾ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ ٱلدَّاعِىَ لَا عِوَجَ لَهُۥ ۖ وَخَشَعَتِ ٱلْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴿١٠٨﴾﴾ (طه) واتە: لە بارەی کێوەکانەوە لێت دەپرسن: ئاخۆ لە ڕۆژی قیامەتدا چییان لێ دێت؟ لە وەڵامدا بڵێ: پــەروەردگارم لــە جێگــەی خۆیانـدا هــەڵیان ئەکــەنێ، بــەڵام چـۆن هەڵکەنـدنێك! وردوخاشاکیان ئەکا و بەبایان دەکا (١٠٥) شوێنەکەشیان دەکاتە دەشتێکی ساف و پان و کاکی بە کاکی، وەك هەر هیچی تیا نەبووبێ (١٠٦) هیچ خواری و نـاڕێکی و بەرزی و نزمی تیا نابینی، هەمووی یەك پارچە ئەبێتـەوە (١٠٧) لـەو ڕۆژەدا هـەموو خــەڵکی دوای دەنگــی جارچــی (بانگــەوازکارێك) ئەکــەون، کــە هــیچ وەرچــەرخان و لادانێك نییە لێی.... (١٠٨)

ئایا ئەو بانگەوازکارە کێیە؟ فریشتەیەکە لـە فریـشتەکانی خـوای گـەورە بـانگی ئــەو هــەموو دروسـتکراوانە دەکـات بـۆ ئــەوەی لـە بـەر دەسـتی خـوای گـەورەدا ڕابووەستن بـە مەبەسـتی حەشـر کردنیـان ﴿وَخَشَعَتِ ٱلْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا﴾ (طـه:١٠٨) واتـە: هـەموو خـەڵکی لەبـەر خـوای بەخـشندە دەنگیـان نـەوی دەبێ، دەنگی ژێرلێو و چپەچپ و ئەسپایی نەبێ هیچ شتی تر نابیسی)).

لەگـەڵ منـدا ئـەو ئایەتـەی خـوای گـەورە بخوێنـەوە: ﴿وَٱسْتَمِعْ يَوْمَ يُنَادِ ٱلْمُنَادِ مِن مَّكَانٍ قَرِيبٍ ﴿٤١﴾ يَوْمَ يَسْمَعُونَ ٱلصَّيْحَةَ بِٱلْحَقِّ ۚ ذَٰلِكَ يَوْمُ ٱلْخُرُوجِ ﴿٤٢﴾﴾(ق) واتـە: گـوێ ڕاگرە ئـەی پێغەمبـەرﷺ! بـۆ ئـەو هەواڵـەی پێـت دەدەیـن لـە ئـەحواڵی قیامـەت، ڕۆژێك(ئیسرافیل) بانگ دەکـا لـە شـوێنێکی نزیـك بـە خـەڵك هـەمووتان دەرچـن لـە گۆڕەکانتان بۆ حەشر(٤١) ئەو ڕۆژە کـە هـەموو ئـەو(صـیحە)و هاوارەیـان بـە هـەق گوێ لێ دەبێ،ئائەو ڕۆژە ڕۆژی لەگۆڕ دەرچوونە بۆ حەشرو پاداش و تۆڵە (٤٢))).

هەروەها ئەو ئایەتە پیرۆزە بخوێنەوە کە دەفەرموێت: ﴿ وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ ٱلْءَازِفَةِ إِذِ ٱلْقُلُوبُ لَدَى ٱلْحَنَاجِرِ كَـٰظِمِينَ ۚ مَا لِلظَّـٰلِمِينَ مِنْ حَمِيمٍ وَلَا شَفِيعٍ يُطَاعُ ﴿١٨﴾ يَعْلَمُ خَآئِنَةَ ٱلْأَعْيُنِ وَمَا تُخْفِى ٱلصُّدُورُ ﴿١٩﴾ ﴾ (غافر) واتە: ئەوانە لە ڕۆژە نزیکەکەی قیامەت بترسێنە (آزفة) یەکێکە لە ناوەکانی ڕۆژی قیامەت، بۆیە دەوترێ (آزفة) چونکە نزیکە بێت، کاتێ لە ترس و هەیبەتا گیان و دڵەکان دەگەنە گەروو و ڕادەوەستن بە پێشخواردوویی دڵەکانیان پڕن لە خەم و خەفەت، ئەو کات ستەمکاران هیچ پشتیوان و دۆستێکیان نییە، بتوانێ کەڵکیان پێ بگەیەنێ و هیچ تکاکارێکیشیان نییە، تکای وەربگیردرێ، هەموو پەیوەندییەك دەبچڕێ (١٨) ئەو خوایە هەمیشە بە چاوە خیانەتکارەکان ـــ بەرامبەر بە نافەرمانی خوا ـــ دەزانێت و بەوەش سینەکان حەشاری دەدەن (١٩).

بە جوانی بیر لە ئایەتەکان بکەرەوە، بە عەقڵ و دڵ و هەموو بوونت لە گەڵ ئەو چەند ساتەدا بژی کە دڵەکان لە بن دەردەهێنن بەڵکو سوێند بە خوا لە جەستەکان دێتە دەرەوە، لە بەر ترسناکی و سامناکی ئەو ڕۆژە دڵەکان دەگەنە قورگ و گەروو، چەند ترسناکییەکی سەختە! دروستکراوەکان لە گۆڕەکانیان دێنە دەرەوە ـ لە ژێر زەوییەوە ـ پێڵاویان لە پێدا نییە و پێیان پەتییە، هەموو ڕووتن و هیچ جل و بەرگێکیان لە بەردا نییە، بە خەتەنە نەکراوی،((غرلا): بە منداڵێك دەگوترێت هێشتا خەتەنە نەکرابێت)، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَوْمَ نَطْوِى ٱلسَّمَآءَ كَطَىِّ ٱلسِّجِلِّ لِلْكُتُبِ ۚ كَمَا بَدَأْنَآ أَوَّلَ خَلْقٍ نُّعِيدُهُۥ ۚ وَعْدًا عَلَيْنَآ ۚ إِنَّا كُنَّا فَـٰعِلِينَ ﴾ (الأنبياء: ١٠٤) واتە: باسی ئەو ڕۆژە بکە ئاسمان وەکو هەڵپێچانی تۆماری قاقەز بۆ نووسین هەڵدەپێچین، چۆن نوسەر ئەو پەڕەی بەردەستی لوول دەکاو ئەیپێچێتەوە هەر وەك چۆن لە سەرەتاوە دروستمان کرد، دیسان هەر ئاوایش وەك خۆی لێ ئەکەینەوە بەڵێنێکە ئەنجامدانی لە سەر ئێمەیە و بێ گومانیش ئێمە هەر ئەنجامی ئەدەین))

لەگەڵ مندا تەماشای ئەو دیمەنانە بکە کە دڵەکان دادەتەکێنن و لە بن دەری دەهێنن، ئەوەش بزانە کە حاڵ و وەزعی خەڵکی جیاوازە، خەڵکی وا هەن لە

گۆڕەکەیان دەردەچن رووی وەکو مانگ دەدرەوشێتەوە و روناك دەبێتەوە و لە بەر دەستیدا و لە لای راستییەوە روناکی و رۆشناییە، خودایە.. ئێمەش لە ئەهلی روناکی بگێڕە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوْمَ تَرَى الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِم بُشْرَاكُمُ الْيَوْمَ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ هُوَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ﴾ (الحديد:١٢) واتە: رۆژی قیامەت پیاوان و ژنانی بڕوادار دەبینی روناکییەکەیان لە بەردەم و لە لای راستیانەوە دەدرەوشێتەوە فریشتە پێیان دەڵێت: دەسا ئەمڕۆ موژدە بێ لێتان بە باخانێك جۆگە و رووبار بە ژێر دار و درەخت و کۆشکەکانیدا دەڕوات، بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێننەوە، ئا ئەوەیە سەرکەوتن و سەرفرازی گەورە.))

موژدە بۆ ئێوە ئەی ئیمانداران....

موژدە بۆ ئێوە ئەی یەکتاپەرستان....

موژدە بۆ ئێوە ئەی شوێنکەوتوانی (محمد)ی کوڕی (عبدالله) ﷺ.

خوای گەورە دەفەرموێت ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا عَسَىٰ رَبُّكُمْ أَن يُكَفِّرَ عَنكُمْ سَيِّئَاتِكُمْ وَيُدْخِلَكُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يَوْمَ لَا يُخْزِي اللَّهُ النَّبِيَّ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ ۖ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَانِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَا أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَاغْفِرْ لَنَا ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ﴾(التحريم:٨) واتە: ئەی ئەوانەی باوەڕتان هێناوە! بگەڕێنەوە بۆ لای خوا بە تەوبەو گەڕانەوەیەکی ئیجگاری، واتە: بە شێوەیەك، ئیتر جارێکی نەگەڕێنەوە سەر ئەو تاوان و گوناهانە، دڵنیابن ــ ئەگەر تەوبەی ئاوا بکەن ــ پەروەردگارتان لە گوناهەکانتان خۆش دەبێت، دەتانباتە ناو چەندین باخی بەهەشتەوە کە لە ژێر بنکی دار و درەختەکانیانەوە ئاو و رووبار بە خوڕم دەڕوات، لەو رۆژەدا (رۆژی قیامەت) خوا پەیامبەر و ئەوانەی باوەڕیان هێناوە ریسوا و سەر شۆڕ ناکات، نوور و روناکی لە بەردەمیانەوە و لە لای راستیانەوە بە سەر پردی(صراط) دا پێی دەڕۆن و دەڵێن: پەروەردگاری ئێمە!

نوور و ڕوناکییەکەمان بۆ تەواو بکە و بەردەوام بێت و لێمان خۆش ببە بە ڕاستی تۆ بە سەر هەموو شتێکدا بە توانایت))

عبدالله ی کوڕی مەسعود دەفەرموێت: ـ هەروەکو (الطبري و ابن ابی حاتم) بە سەنەدێکی (صحیح)[1] ریوایەتیان کردوە ـ دەڵێت: ((خەڵکی دەهێنرێن روناکییان بە ئەندازەی کردەوەکانیانە، تیایاندا هەیە روناکییەکەی بە قەد دارە خورمایەکە، تیایاندا هەیە روناکییەکەی بە قەد کەسێکی راوەستاو وایە، کەمترینیان کەسێکە سەر پەنجەیەکی دەگرێت و دەکوژێتەوە)) خەڵکی وا هەیە لە هەموو لایەکەوە تاریک دەوری لێ گرتوە، ﴿ يَوْمَ يَقُولُ ٱلْمُنَٰفِقُونَ وَٱلْمُنَٰفِقَٰتُ لِلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ ٱنظُرُونَا نَقْتَبِسْ مِن نُّورِكُمْ قِيلَ ٱرْجِعُوا۟ وَرَآءَكُمْ فَٱلْتَمِسُوا۟ نُورًا فَضُرِبَ بَيْنَهُم بِسُورٍ لَّهُۥ بَابٌۢ بَاطِنُهُۥ فِيهِ ٱلرَّحْمَةُ وَظَٰهِرُهُۥ مِن قِبَلِهِ ٱلْعَذَابُ ﴾ (الحدید:١٣) واتە: لەو ڕۆژەدا پیاوانی دووڕوو و ژنانی دووڕوو بەوانەی باوەڕیان هێناوە دەڵێن: چاوەڕوانیمان بکەن با لە ڕووناکییەکەتان وەرگرین، بە گاڵتەوە پێیان دەوترێت: بگەڕێنەوە بۆ دواوەوەتان ـ بۆ دونیا ـ لەوێ ڕووناکییەک بخوازن، دەستبەجێ شوورەیەک دەخرێتە نێوان ئیماندارەکان و دووڕووەکان دەرگایەکی تیایە دیوی ناوەوەی ڕەحمەتی تێدایە، واتە: ئەوەی لە ئیماندارەکانەوە دیارە، لە دیوی دەرەوەشی سزایە، واتە: ئەوەی لە دووڕووەکانەوە دیارە.))

ئەهلی تاریکی بانگ دەکەن لە ئەهلی روناکی، ئەهلی دووڕوویی بانگی یەکتاپەرستان و ئیمانداران دەکەن، ئایا ئێمە لە دونیادا لە گەڵ ئێوەدا نەبووین؟ ئایا نوێژی جەماعەتمان لە گەڵ ئێوەدا نەدەکرد؟ ئایا لە گەڵ ئێوەدا ڕۆژووی مانگی ڕەمەزانمان نەدەگرت؟ ﴿يُنَادُونَهُمْ أَلَمْ نَكُن مَّعَكُمْ ۖ قَالُوا۟ بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمْ فَتَنتُمْ أَنفُسَكُمْ وَتَرَبَّصْتُمْ وَٱرْتَبْتُمْ ﴾واتە: بەهەشتییەکان دەچنە جێی خۆیان و دووڕووەکانیش بانگیان لێ ئەکەن و دەڵێن: باشە ئێمە لە گەڵ ئێوە نەبووین؟ موسڵمانەکان

---

١ ـ أخرجه الطبري في (تفسیره) لسورة الحدید : ١٢ , وابن ابي حاتم كما في ابن كثير (البقرة : ٢٠) و (الحدید : ١٢) .

دەڵێن: بەڵێ.. بە رواڵەت لە گەڵمان بوون، بەڵام ئێوە خۆتانتان تووشی دووڕوویی کرد چاوەڕوانیتان دەکرد تووشی بەڵا بین و هەمیشە لە دوودڵی و گوماندا دەژیان بەرامبەر بە ئایینەکەی خوا)).

گومانتان لەو ئایەت و فەرمودانە دەکرد کە بە سەرتاندا دەخوێنرایەوە ﴿وَغَرَّتۡكُمُ ٱلۡأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَآءَ أَمۡرُ ٱللَّهِ وَغَرَّكُم بِٱللَّهِ ٱلۡغَرُورُ﴾ (الحديد: ١٤) واتە: هیوا و ئارەزووی نەشیاو فریویدان تا فەرمانی خوا هات بە مردن، شەیتانی خراپەکاریش سەبارەت بە بڕیارەکانی خوا فریوی دان))

((ومنهم من يبعث، ينبعث منه دم، اللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ وَالرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ)) واتە: خەڵکی وا هەیە کاتێ زیندوودەکرێتەوە، خوێن لە جەستەی دەتکێت، ڕەنگەکەی ڕەنگی خوێنە و بۆن و بەرامی بۆنی میسکە))

ئەوانە کێن؟ ئەوانە ئەو شەهیدانەن کە لە پێناوی خوادا شەهید بوون، پێغەمبەری ئازیز ﷺ دەفەرموێت:هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1]دا هاتوە لە فەرموودەی (ابوهريره)وە ـ: ((وَالَّذِي نَفْسِي بِيَدِهِ لَا يُكْلَمُ أَحَدٌ فِي سَبِيلِ اللَّهِ ـ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَنْ يُكْلَمُ فِي سَبِيلِهِ ـ إِلَّا جَاءَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ، وَاللَّوْنُ لَوْنُ الدَّمِ، وَالرِّيحُ رِيحُ الْمِسْكِ))واتە: سوێند بە زاتی ئەو کەسە گیانی منی بە دەستە هیچ کەسێك لە پێناوی خوادا برینێك لە جەستەی نابێت ـ خوا بۆ خۆی باش دەزانێ کێ لە پێناوی ئەودا بریندار بوە- ئیللا لە ڕۆژی قیامەتدا دێت ڕەنگەکەی ڕەنگی خوێنە و بۆن و بەرامەکەی بۆنی میسکە)).

ئەمە ئەو کەسەیە کە لە پێناوی خوادا خوێنی ڕژاوە، لە پێناوی دونیادا نەبوە، لە پێناوی سەرکردایەتیدا نەبوە، لە پێناوی جوامێری و کەڵەمێردیدا نەبوە، لە پێناوی نیشتماندا نەبوە، یان لە بەر زیرەکی نەبوە، بەڵکو تەنها لە پێناوی خوادا، کاتێك دێت خوێنی لێ دەتکێت، ڕەنگەکەی ڕەنگی خوێنە، بەڵام بۆن و بەرامەکەی بۆنی میسکە.

خەڵکی وا هەیە کە زیندوو دەکرێتەوە، هەر کە لە گۆڕەکەی دەردەچێت دەڵێت: ((لبيك اللهم لبيك، لبيك لا شريك لك لبيك، إن الحمد والنعمة لك والملك لا شريك لك))

---

١ ـ أخرجه البخاري (٢٨٠٣) ومسلم (١٨٧٦)

ئەوە کێیە؟ ئەوە کەسێکە لە کاتێکدا مردوە خەریکی حەج کردن یان عومرە بوە، بە پۆشاکی ئیحرامەوە مردوە.

لە (صحیح مسلم)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله) وە کەوا پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی: ((يبعث كل عبد على ما مات عليه)) واتە: هەموو کەسێك لە سەر ئەو حاڵەتە زیندوو دەکرێتەوە کە لە سەری مردوە)) هەر کەسێ لە سەر گوێڕایەڵی خوای گەورە بمرێت ئەوا لە سەر ئەو گوێڕایەڵییە زیندوو دەکرێتەوە، هەر کەسش لە سەر سەرپێچی بمرێت ئەوا لە سەر هەمان سەرپێچی زیندوو دەکرێتەوە ئەگەر تەوبەی نەکردبێت.

خەڵکی وا هەن کاتێ زیندوو دەکرێتەوە سکی ئاوساوە، ئەگەر بیەوێ ڕێ بکات یان لە سەر پێ بوەستێ ئەوا ناتوانێت، بەڵکو بە سەر زەویدا دەکەوێت، ئەگەر لە سەر زەوی دانیشێت ئەوا بە لای ڕاست و چەپیدا دەپلکێتەوە، ناتوانن ڕێ بکەن، ئەوانە کێن؟ ئەوانە سوو خۆرانن ﴿الَّذِينَ يَأْكُلُونَ الرِّبَا لَا يَقُومُونَ﴾ واتە: لە گۆڕەکانیان ڕاست نابنەوە ﴿إِلَّا كَمَا يَقُومُ الَّذِي يَتَخَبَّطُهُ الشَّيْطَانُ مِنَ الْمَسِّ ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا إِنَّمَا الْبَيْعُ مِثْلُ الرِّبَا وَأَحَلَّ اللَّهُ الْبَيْعَ وَحَرَّمَ الرِّبَا﴾(البقرة: ٢٧٥) واتە: ئەو کەسانەی سوو ئەخۆن، کە لە گۆڕ دەنرێن پاشان زیندوو ئەکرێنەوە و ڕاست دەبنەوە، وا ڕاست دەبنەوە هەر دەڵێی شەیتانەکان دەستی لێ وەشاندوون. چونکە لە دونیادا دەیانگوت: مامەڵەو کڕین و فرۆشتنیش هەر وەکو مامەڵەکردن بە سوو وایە " واتە هەردوکیان بە لای ئەوانەوە یەکسانن ")).

خەڵکی وا هەن کە زیندوو دەکرێتەوە منداڵی بچووك بە دەور و پشتیدا ڕایدەکێشن و پاڵی پێوە دەنێن! بۆ کوێی دەبەن؟ بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوای پەروەردگاردا ڕایبوەستێنن!! ئەوانە کێن؟ ئەوانە هەتیوانن، ئەو کابرایەش ئەو کەسەیە کە بە ستەمەوە سەروەت و سامانی هەتیوانی خواردوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ الَّذِينَ يَأْكُلُونَ أَمْوَالَ الْيَتَامَىٰ ظُلْمًا إِنَّمَا يَأْكُلُونَ فِي بُطُونِهِمْ نَارًا﴾

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٧٨)

وَسَيَصۡلَوۡنَ سَعِيرٗا ﴾(النساء: ١٠)واته: ئەو کەسانەی کە بە ستەم و ناهەق ماڵ و سامانی منداڵی هەتیوو دەخۆن بێ شك تەنها ئـاگر دەکەنـە سـك و ورگیانـەوە و بـە زووییش دەخرێنە ناو ئاگرێکی زۆر گەرم و بەگڕی دۆزەخەوە.))

خەڵکی وا هەن کە زیندوو دەکرێتەوە ئەوەی کە دزیویەتی بە شان هەڵیگرتوە.

خـــوای گـــەورە دەفەرموێـــت: ﴿وَمَن يَغۡلُلۡ يَأۡتِ بِمَا غَلَّ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ﴾ (آل عمران:١٦١واتە: هەرکەسێ گزیی و نادادی بکات، ئەوا لە ڕۆژی قیامەتدا ئەو گزیی و تەشقەڵەیە بە کۆڵیەوەیە - بۆ ئەوە ئابڕووی بچێت - دەبیندرێ))

ئەی خودایە بمانپارێزە و دامانپۆشە و شەرمەزارمان مەکە.

بە ڕاستی چەند دیمەنێکن لەوپەڕی مەترسیدان و دڵەکان لە بن دەردەهێنن.

لە فەرموودەیەکدا کە (بوخاری و موسـلیم)[1] ریوایـەتیان کـردوە لـە فـەرموودەی دایکـی ئیماندارانـەوە (عائیـشە) دەفـەرموێت: پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویـەتی: ((يحشر الناس يوم القيامة حُفَاةً عُرَاةً غرْلًا)) فقَالَتْ عَائشَةُ للنبي ﷺ: يَا رَسُولَ اللّـه النِّسَاءُ و الرِّجَالُ جميعاً يَنْظُرُ بَعْضُهُمْ إِلَى بَعْضٍ؟ قَالَ ﷺ: يـا عائشة،الْأَمْرُ أشَـدُّ مِـنْ أنْ ينظر بعضهم الى بعض)) واتـە: خـەڵکی لـە ڕۆژی قیامەتـدا دەدرێـن لەبـەر و کۆ دەکرێنەوە بە رووتـی و پـێ پـەتێتی و خەتەنـە نـەکراوی، عائیـشە بـە پێغەمبـەری خوای ﷺ فەرموو: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئافرەتان و پیـاوان هـەمووان تەماشـای یـەکتر دەکـەن؟ ئـەویش فـەرمووی: ئـەی عائیـشە، کارەکـە زۆر لـەوە تونـدتر و سەختترە کە تەماشای یەکتر بکەن)).

لە ڕیوایەتەکەی بوخاریدا هاتوە: ((الْأَمْرُ أشَدُّ مِنْ أنْ يُهِمَّهُـمْ ذَاكِ)) واتـە: کارەکـە زۆر لەوە سەختترە ئەوە ببێتە خەمیان)).

سوێند بە خوا ئەگـەر بـە وردی بـیر لـەم فەرموودەیـە بکەیتـەوە ئـەوا قـەبارە و ئەندازەی ئەو ترس و بیمەت دەهاتە پێش چاو.

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ((فَـإِذَا جَـاءَتِ الـصَّاخَّةُ))، واتـە: ئـەو ڕۆژەی کـە گوێیەکان لە بەر دەنگە دەنگی بەرز و هاوار و ترس کەڕ دەبن : ((يَوْمَ يَفِرُّ الْمَرْءُ مِنْ

---

[1] ـ أخرجه البخاري (٦٥٢٧) ومسلم (٢٨٥٩) .

أَخِيهِ (٣٤) وَأُمِّهِ وَأَبِيهِ (٣٥) وَصَاحِبَتِهِ وَبَنِيهِ)) واتە: لەو ڕۆژەدا برا لە برای خۆی ڕادەکا (٣٤) لە دایك و باوکیشی (٣٥) وە لە خێزانی و کوڕەکانی)) ئایە بۆ خەڵکی لە منداڵ و خێزان و باوك و دایك و برای خۆی را دەکات و هەڵدێ؟ خوای گەورە دەفەرموێت: ((لِكُلِّ امْرِئٍ مِنْهُمْ يَوْمَئِذٍ شَأْنٌ يُغْنِيهِ)) واتە: چونکە هەر کەسێك لێیان سەرگەرمی کاروکێشەی خۆیەتی وناپەرژێتە سەر ئەوی تر)).

خەڵکی هەموو سەرقاڵی کێشە و گرفتی خۆیەتی و هیچ کەسێك روو لە کەسێکی تر ناکات، بەڵکو دایك روو لە منداڵە کۆرپەکەی خۆی ناکات، ئەو دایکەی وەکو نمونەی سۆز و میهرەبانی باس دەکرا، کۆرپە شیرە خۆرەکەی فرێ دەداتە سەر زەوی، بەڵکو سکەکەی لە بار دەچێت، لە ترسی ئەوەی کە دەیبینێ! !

بەڵام بە داخەوە هەندێ کەس باوەڕ بە زیندووبوونەوە ناکات و وا دەزانێ ژیان بە مردن کۆتایی پێ دێت! ! وا دەزانن خەڵکی لە بەر دەستی خوادا ڕاناوەستن و نمایش ناکرێن و خەڵکی لێپرسینەوەیان لە گەڵدا ناکرێت! !

سوێند بەو خوایەی کە هیچ خوایەکی تر جگە لەو نییە هەمووان لە پاش مردن زیندوو دەکرێنەوە، بەڵکو خوای پەروەردگار فەرمان دەکاتە پێغەمبەرەکەی ﷺ کە بۆ ئەو مەبەستە سوێند بخوات: ﴿زَعَمَ ٱلَّذِينَ كَفَرُوٓاْ أَن لَّن يُبْعَثُواْۚ قُلۡ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبۡعَثُنَّ ثُمَّ لَتُنَبَّؤُنَّ بِمَا عَمِلۡتُمۡۚ وَذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ يَسِيرٞ﴾ (التغابن: ٧) واتە: ئەوانەی کافر و بێ بڕوا بوون گوتیان: هەرگیز پاش مردن زیندوو ناکرێنەوە، پێیان بڵێ ئەی پێغەمبەرﷺ: بەڵێ سوێند بە پەروەردگارم بێ گومان لە گۆڕەکانتاندا دەرئەهێنرێن و زیندوونەکرێنەوە پاشان لە هەر کارو کردەوەیەك ئەنجامتان داوە ئاگادار دەکرێن لە گەورە و لە بچووك و هەر بەوەش پاداشت دەدرێنەوە ئەوەیش بۆ خوا کارێکی ئاسانە چونکە ئێوە خۆتان دەزانن کە لە سەرەتاوە شتێك نەبوون و وجودتان نەبوو پاشان دروستی کردن و بوون باشە ئیتر چۆن ناتوانێ زیندووتان بکاتەوە؟!))

ئەی موحەممەد ﷺ بڵێ: ﴿بَلَىٰ وَرَبِّي لَتُبۡعَثُنَّ﴾ چونکە بێباوەڕان واپیشان دەدەن کە زیندوو ناکرێنەوە، ﴿وَقَالُوٓاْ إِنۡ هِيَ إِلَّا حَيَاتُنَا ٱلدُّنۡيَا وَمَا نَحۡنُ بِمَبۡعُوثِينَ﴾ (الأنعام:

٢٩) واتە: هەتا لە دونیاشدابوون دەیانگوت: بێجگە لەم ژیانەی دونیایەمان هیچ ژیانی تر نییە و هەرگیز زیندوو ناکرێینەوە، واتە: نە ژیانی تر هەیە و نە زیندوو بوونەوەش))

﴿وَقَالُوا۟ مَا هِىَ إِلَّا حَيَاتُنَا ٱلدُّنْيَا نَمُوتُ وَنَحْيَا وَمَا يُهْلِكُنَآ إِلَّا ٱلدَّهْرُ ۚ وَمَا لَهُم بِذَٰلِكَ مِنْ عِلْمٍ ۖ إِنْ هُمْ إِلَّا يَظُنُّونَ﴾ (الجاثية:٢٤) واتە: هاوبەشدانەرەکان وتیان: جگە لەم ژیانی دونیایەمان شتێکی تر لە گۆڕدا نییە، بۆ خۆمان ئەژین و ئەمرین، واتە: دەستەیەك ئەژی و دەستەیەك ئەمرێ ئیتر دوای ئەوە نەزیندوو بوونەوە هەیە، نە لێپرسینەوە!! هەر سروشت و زەمانە و ڕۆژگارە دەمان مرێنی و لە ناومان دەبات، ئەوانەش ئەو قسە ئەکەن، هیچ جۆرە زانستێکیان لەو بارەوە نییە، هەر لە خۆیانەوە ئەو قسە دەکەن، واتە: ئەوەی دەیڵێن لە ڕێی زانستەوە نییە، بەڵکو تەنها گومان ئەبەن، گومان بەو لاوە هیچ دڵنیاییەکیان نییە))

ئەوە ڕاستییەکە و دەبێت هەموو خەڵکی بزانن کە لە پاش مردن زیندووبوونەوە هەیە، خوای گەورە چەند نمونەیەکی لە قورئاندا هێناوەتەوە لە سەر باسی زیندووبوونەوە لە پاش مردن، بۆ ئەوەی خەڵکی وا نەزانن کە ژیان بە مردن کۆتایی پێ دێت و لاپەرەکانی ژیانی تا ئەو کات و ساتە تەواو دەبێت و دادەخرێت!! نەخێر..

لە کۆندا یەکێ لە سەرپێچیکاران هات بۆ لای خۆشەویستی خوا ﷺ! ئەویش (العاص ی کوڕی وائل) بوو ئێسکێکی ڕزیوی هێنا و بە دەستەکانی وردی دەکرد، هەروەکو لە (المستدرك) و (تفسیر ابن أبی حاتم) و جگە لەوان بە سەنەدێکی (صحیح)[١] هاتوە لە (ابن عباس)ەوە دەفەرموێت: ((جَاءَ الْعَاصِ بْنُ وَائِلٍ السهمي إِلَى رَسُولِ اللَّهِ ﷺ بِعَظْمٍ حَائِلٍ، فَفَتَّهُ بِيَدِهِ، فَقَالَ: يَا مُحَمَّدُ، أيبعث اللَّهُ هَذَا بَعْدَ مَا

---

١ ـ أخرجه ابن ابي حاتم في (تفسيره) كما في ابن كثير (تفسير سورة يس : ٧٨) والحاكم في (المستدرك) (٣٥٦٥) وقال : (هذا حديث صحيح على شرط الشيخين ولم يخرجاه) والبيهقي في البعث , والاسماعيلي في (معجمه) والضياء في (المختارة) كما في (الدر المنثور) وأخرجه الطبري في تفسيره وأورده الشيخ مقبل في الصحيح المسند من أسباب النزول (١٩٧) .

أرم؟ قَالَ:"نَعَمْ، يَبْعَثُ اللَّهُ هَذَا، ثُمَّ يُمِيتُكَ، ثُمَّ يُحْيِيكَ، ثُمَّ يُدْخِلُكَ نَارَ جَهَنَّمَ)) واته: (العاص ی کوڕی وائل السهمی) هات بۆ لای پێغەمبەری خواﷺ و ئێسکە ڕزیوێکی هێنا و بە دەستەکانی وردو خاشاکی کرد و ڕووی لە پێغەمبەری خواﷺکرد و گوتی: ئەی موحەممەد: تۆ پێت وایە خوا ئەمە زیندوو دەکاتەوە لە کاتێکدا ورد و خاش بوە؟! ئەویش فەرمووی: بەڵێ.. خوای گەورە ئەمە زیندوو دەکاتەوە و ئەمجار تۆ ئەمرێنێ، لە پاشان زیندووت ئەکاتەوە ئەمجار دەتخاتە ناو ئاگری دۆزەخەوە)) لە پاش ئەوە ئەو ئایەتانەی سورەتی (یاسین) دابەزی کە دەفەرموێت: ﴿أَوَلَمْ يَرَ ٱلْإِنسَٰنُ أَنَّا خَلَقْنَٰهُ مِن نُّطْفَةٍ فَإِذَا هُوَ خَصِيمٌ مُّبِينٌ ﴿٧٧﴾ وَضَرَبَ لَنَا مَثَلًا وَنَسِىَ خَلْقَهُۥ ۖ قَالَ مَن يُحْىِ ٱلْعِظَٰمَ وَهِىَ رَمِيمٌ ﴿٧٨﴾ قُلْ يُحْيِيهَا ٱلَّذِىٓ أَنشَأَهَآ أَوَّلَ مَرَّةٍ ۖ وَهُوَ بِكُلِّ خَلْقٍ عَلِيمٌ ﴿٧٩﴾ ٱلَّذِى جَعَلَ لَكُم مِّنَ ٱلشَّجَرِ ٱلْأَخْضَرِ نَارًا فَإِذَآ أَنتُم مِّنْهُ تُوقِدُونَ ﴿٨٠﴾ أَوَلَيْسَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضَ بِقَٰدِرٍ عَلَىٰٓ أَن يَخْلُقَ مِثْلَهُم ۚ بَلَىٰ وَهُوَ ٱلْخَلَّٰقُ ٱلْعَلِيمُ ﴿٨١﴾ إِنَّمَآ أَمْرُهُۥٓ إِذَآ أَرَادَ شَيْـًٔا أَن يَقُولَ لَهُۥ كُن فَيَكُونُ ﴿٨٢﴾ فَسُبْحَٰنَ ٱلَّذِى بِيَدِهِۦ مَلَكُوتُ كُلِّ شَىْءٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٨٣﴾﴾(يس) واته: ئایا ئەو مرۆیە کە ئینکاری توانا و دەسەڵاتی خوا دەکا لەسەر زیندوبوونەوە نەیزانیوە کە ئێمە ئەومان لە تنۆکە ئاوێکی قێزەون دروست کردوە؟ کەچی وائێستا - لەباتی سوپاسگوزاری - دوژمنێکی ئاشکرایە و نکۆڵی زیندووبوونەوە ئەکات!!(٧٧) مەسەل و نمونەیەکی بۆ هێنایەوە و ئینکاری دەسەڵاتی ئێمەی کرد بۆ زیندووکردنەوەی ئادەمیزاد و جنۆکە و دروستبوونی خۆی لە بیر کرد! وتی: کێ ئەتوانێ ئەو ئێسك و پروسکە رزیوانە زیندووبکاتەوە؟!(٧٨) تۆ بڵێ ئەی موحەممەد ﷺ: هەر ئەو کەسە کە یەکەمجار دروستی کردوون زیندوشتان دەکاتەوە، چونکە ئەو خوایە بە هەموو دروستکراوێك زاناو بە ئاگایە، ئەزانێ چۆنی دروستکردون و چۆنیش زیندوویان بکاتەوە (٧٩) هەر ئەو زاتە دەسەڵاتدارەیە ئێوە زیندوو دەکاتەوە کە لە داری سەوز و شین و تەڕ ئاگری بۆ دروستکردوون، ئینجا ئێوەش ئاگری لێ ئەکەنەوە (٨٠) ئاخۆ ئەو خوایە توانیبێتی ئەم ئاسمانان و

زەوییە بەدی بهێنێ توانای نییە بۆ جارێکی تر وێنەیان دروست بکاتەوە؟ بەڵێ ئەتوانێ و هەر ئەویشە دروستکار و زانیار (٨١) بەڕاستی هەرکاتێ ویستی شتێ بەدی بهێنی هەر ئەوەیە کە پێی بفەرمێ ببە! ، ئەویش دەست بە جێ دەبێت (٨٢) پاکی و بێ عەیبی هەربۆ ئەو خوایە دەسەڵاتی هەموو شتێکی بە دەستەوەیە، هەر بۆ لای ئەویش دەگەڕێنرێنەوە بۆ لێکۆڵینەوە و پاداش و تۆڵە (٨٣).

خوای گەورە لە فەرموودەیەکی قودسیدا دەفەرموێت: ـ هەروەکو ئیمامی بوخاری[1] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (ابو هریرە)وە ئەویش لە پێغەمبەری خواوەﷺ ـ : ((قَالَ اللَّهُ: كَذَّبَنِي ابْنُ آدَمَ، وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ، وَشَتَمَنِي وَلَمْ يَكُنْ لَهُ ذَلِكَ)) واتا: خوای گەورە دەفەرموێت: بەنی ئادەم بە درۆی خستمەوە لە کاتێکدا بۆی نەبوو ئەوە بکات و جوێنی پێدام لە کاتێکدا بۆی نەبوو ئەوە بکات))

خواکەت بە درۆ خستەوە ئەی بەنی ئادەم؟! جوێنت بە خواکەت دا ئەی بەنی ئادەم؟!

((فَأَمَّا تَكْذِيبُهُ إِيَّايَ فَقَوْلُهُ: لَنْ يُعِيدَنِي كَمَا بَدَأَنِي، وَلَيْسَ أَوَّلُ الْخَلْقِ بِأَهْوَنَ عَلَيَّ مِنْ إِعَادَتِهِ)) واتە: بە درۆخستنەوەکەی ئەوەیە کە دەڵێت: خوای گەورە جارێکی تر نامگێڕێتەوە و زیندووم ناکاتەوە هەروەکو چۆن لە سەرەتادا منی بە دی هێنا، باش بزانن کە سەرەتای دروستکردن سووکتر و ئاسانتر نییە بە لای منەوە لە گەڕانەوەی)).

ئەو خوایەی کە لە نەبوونەوە دروستکراوەکانی دروست کردوە بە توانایە بەدیبهێنێتەوە، بەڵکو بە توانایە لە نەبوونەوە بەدیبهێنێتەوە و لە نەبوونەوە دروست بکاتەوە، پاکی و بێگەردی بۆ ئەو، توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە، خوای گەورە لە فەرموودە قودسییەکەدا ئەمجار دەفەرموێت: ((وَأَمَّا شَتْمُهُ إِيَّايَ فَقَوْلُهُ: اتَّخَذَ اللَّهُ وَلَدًا! وَأَنَا الأَحَدُ الصَّمَدُ لَمْ أَلِدْ وَلَمْ أُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لِي كُفُئًا أَحَدٌ)) واتا: بەڵام جوێن پێدانەکەی بەرانبەر بە من ئەوەیە کە دەڵێت: خوای گەورە کوڕی هەیە، لە کاتێکدا من تەنهاو بێ نیازم و نە منداڵم بوە و نە لە کەسیش بوومە و

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٩٧٤) , (٤٩٧٥) .

هەرگیز هیچ کەسیش هاوشێوە و هاوتای من نییە)).

خــوای گــەورە دەفــەرموێت: ﴿قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ﴿١﴾ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ﴿٢﴾ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ﴿٣﴾ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ﴿٤﴾﴾(الإخلاص) واتا: ئـەی موحەممەدﷺ بڵێ: ئەو پەروەردگارەی کە من دەیپەرستم تاك و تەنیایە و هاوەڵ و هاوبەشی نییە (١) ئەو خوایە - کە ناوی الله یە - جێگای هیوا و ئومێدە و بێ نیازیشە هیچ کەسێکیش - جگە لەو - شایانی ئەوە نییـە گیروگرفتـەکان ببرێنـە لای بۆ چارەسەر، هەر ئەوزاتە گەورەیشە کە دەبێ هەر بۆ لای ئەو بگەڕێینەوە (٢) کەسی لێ نەبوە و هـیچ رۆڵەیـەکی نییـە - وەك جولەکـە و گـاوڕ و بتپەرسـتەکان دەڵـێن - چـونکە خـوا زۆر بڵنـد و پـاك و بێخـەوش و دوورە لـەو جـۆرە بـیر و بۆچوونانە و لە کەسیش نەبوە و بێ دایك و بابە، چونکە هەموو شتێکی لە دایك بوو تازە و نوێیە و خوا نییە و سەرەتایەکی هەیە، بەڵام خوا بێ سەرەتا و(ئەزەل) یـیـە (٣) هەرگیز هـیچ کەسێك هاوشـێوە و هاوتـای نییـە و کەسـێ نـاتوانێ بەرهەڵسـتی بکات (٤).

بەڵکو خوای گەورە چەندەها نمونەی نایاب و قەشەنگی هێناوەتەوە هەر لە سەر زیندوو بوونەوەی پاش مردن.

لە گەڵ مندا ئەو چەند ئایەتە بخوێنەوە:

﴿أَلَمْ تَرَ إِلَى ٱلَّذِى حَآجَّ إِبْرَٰهِـۧمَ فِى رَبِّهِۦٓ أَنْ ءَاتَىٰهُ ٱللَّهُ ٱلْمُلْكَ إِذْ قَالَ إِبْرَٰهِـۧمُ رَبِّىَ ٱلَّذِى يُحْىِۦ وَيُمِيتُ قَالَ أَنَا۠ أُحْىِۦ وَأُمِيتُ ۖ قَالَ إِبْرَٰهِـۧمُ فَإِنَّ ٱللَّهَ يَأْتِى بِٱلشَّمْسِ مِنَ ٱلْمَشْرِقِ فَأْتِ بِهَا مِنَ ٱلْمَغْرِبِ فَبُهِتَ ٱلَّذِى كَفَرَ ۗ وَٱللَّهُ لَا يَهْدِى ٱلْقَوْمَ ٱلظَّـٰلِمِينَ ﴿٢٥٨﴾ أَوْ كَٱلَّذِى مَرَّ عَلَىٰ قَرْيَةٍ وَهِىَ خَاوِيَةٌ عَلَىٰ عُرُوشِهَا قَالَ أَنَّىٰ يُحْىِۦ هَـٰذِهِ ٱللَّهُ بَعْدَ مَوْتِهَا ۖ فَأَمَاتَهُ ٱللَّهُ مِا۟ئَةَ عَامٍ ثُمَّ بَعَثَهُۥ ۖ قَالَ كَمْ لَبِثْتَ ۖ قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ ۖ قَالَ بَل لَّبِثْتَ مِا۟ئَةَ عَامٍ فَٱنظُرْ إِلَىٰ طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ ۖ وَٱنظُرْ إِلَىٰ حِمَارِكَ وَلِنَجْعَلَكَ ءَايَةً لِّلنَّاسِ ۖ وَٱنظُرْ إِلَى ٱلْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِزُهَا ثُمَّ

نَكۡسُوهَا لَحۡمٗاۚ فَلَمَّا تَبَيَّنَ لَهُۥ قَالَ أَعۡلَمُ أَنَّ ٱللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ قَدِيرٞ ﴾ البقرة

واتا: ئایا تۆ دیمەنی ئەو کەسەت نەدیبوو کە چۆن لە گەڵ ئیبراهیمدا ﷺ ـ سەبارەت بە پەروەردگاری ـ دەمەقاڵێ و ململانێی دەکرد و وایدەزانی هەر خۆی خوایە؟! لە بەر ئەوە خوا پاشایەتی و دەسەڵاتی پێدابوو ئەوی کە خۆی بە خوا زانی بە عینادییەوە لێی پرسی و گوتی: تۆ پەروەردگارت کێیە؟ ئیبراهیمیش ﷺ لە وەڵامدا گوتی: پەروەردگاری من هەر ئەو زاتەیە کە ژیان دەبەخشێت و دەشمرێنێ، واتە: ژیان و مردن هەر بە دەستی ئەوە، کەچی ئەویش وتی: خۆ منیش کەسانێ دەژێنم و کەسانێکیش دەمرێنم ئارەزووم لە هەر کەسێك بوو ئەوا ئەیکوژم و دەیمرێنم، وەیان چاوپۆشی لێ ئەکەم و دەیژێنم، دیارە ئەم وەڵامە هەر لە رووی عینادییەوە بوو ئەگینا ئەوە وەڵام نەبوو، کە ئیبراهیم ﷺ زانی وەڵامەکەی ناڕاستە، بەڵگەیەکی تری هێنایەوە بۆ چەسپاندنی دەسەڵاتی خوا و دەمکوت کردنی ئەو بۆیە دەفەرموێ: دەی باشە خوا لە خۆرهەڵاتەوە خۆی دێنێ، دەسا تۆیش کە داوای خوایەتی ئەکەیت لە خۆر ئاواوە بیهێنە، واتە: یاسای بوونەوەر بگۆڕە ئەگەر تۆیش خوایت ئەوسا ئیتر ئەو ستەمکار و بێ باوەڕە حەپەسا و نقەی لێبڕا و وەڵامی نەما و بوو بە قسەی خۆیەوە و پەکی کەوت، بێگومان خوا هۆز و گەلی ستەمکاران رێنمایی ناکات، واتە: بەڵگە و نیشانەکانی خۆیانیانی فێر ناکات هەتا بتوانن سەر لە هەقەوە دەرکەن (٢٥٨) یان دەنگوباسی ئەو کەسەت بیستوە کە بە قەراخ گوندێکی وێراندا رابردوو دیتی داروبەردی هەموو بە سەریەکا کەوتوە و چۆڵ و وێرانەیە و دیوارەکانیشی بە میچکەیەوە تەپیوە؟ ئەوسا بە سەر سوڕمانێکەوە ـ لەبەرخۆیەوە ـ وتی: ئاخۆ خوا دوای وێرانبوونی ئەم گوندە و مردنی خەڵکەکەی چۆن دەتوانێ ئەمە زیندوو ئاوەدان بکاتەوە؟ ئینجا خوا بۆ ماوەی سەد ساڵ مراندی و بێ گیان کەوت، پاشان زیندووی کردەوە تا بە چاو دەسەڵاتی ئەو خوایە ببینێ، خوا لە سەر زاری فریشتە لێی پرسی و فەرمووی: تۆ چەندەت پێ چوە بە مردووی؟ لە وەڵامدا وتی: وا ئەزانم رۆژێك یا کەمتریش لە رۆژێك ماومەتەوە، زاناکان دەڵێن: ئەو رۆژە کە مرد و بێ گیان کەوت کاتی

چێشتەنگاو بوو کاتێکیش زیندووی کردەوە و هەڵیساند کاتی خۆرئاوا بوو بۆیە ئەویش ئەو وەڵامەی دایەوە، خوا فەرمووی: نەخێر بەڵکو سەد ساڵت پێ چوە، ئەوسا لە گەڵ ئەوەیشدا تەماشایەکی خواردەمەنی و خواردنەکەشت بکە، دەبینی تا ئێستاش تام و رەنگیان نەگۆڕاوە و فاسید نەبوون، بشنواڕە بۆ گوێدرێژەکەت چۆن ئێسك و پروسكی رزیوە و چۆنیش هەر ئێستا لە پێش چاوخۆتەوە زیندووی دەکەینەوە؟ بۆ ئەوە ئەم مەسەلەی بەسەرهات و زیندووبوونەوەیەت بکەینە مۆعجیزە و پەندێك بۆ خەڵك،هەتا دڵنیابن لە مەسەلەی زیندووبوونەوە سەرنجی ئەم ئێسقانانەش بدەو بزانە چۆن ئەیانبزوێنین و پێکیان دەلکێنینەوە، دوای ئەو ماوە زۆرەیە لەپاشان بە گۆشت دایان دەپۆشین هەروەك یەکەمجاری لێ ئەکەینەوە ئینجا کاتێ ئەو دەسەڵاتەی بۆ دەرکەوت و بۆی ڕوون بوویەوە، وتی: وا ئێستا چاك ئەزانم و بە چاویش دیتم کە بەڕاستی خوا بە سەر هەموو شتێکدا دەسەڵاتی هەیە و دەتوانێ هەموو کارێ بکا.(٢٥٩))).

جا ئەمە کابرایەکی بەنی ئیسرائیلییە [١]، خوای گەورە وەکو نمونە هێناویەتی بۆ بابەتی زیندووبوونەوە لە پاش مردن، سواری گوێدرێژەکەی دەبێت، پاشان خوای گەورە بۆ ماوەی سەد ساڵ دەیمرێنێت، ئەمجار زیندووی دەکاتەوە، خوای گەورە لەرێگای فریشتەیەکەوە پرسیاری لێ کرد: ماوەی چەند مایتەوە؟ کە تەماشای کرد بینی رۆژ لە ئاوابووندایە، بۆیە ئەویش وایزانی هەمان ئەو رۆژەیە کە تیایادا نوستوە، فەرمووی: ((قَالَ لَبِثْتُ يَوْمًا أَوْ بَعْضَ يَوْمٍ قَالَ بَل لَّبِثْتَ مِائَةَ عَامٍ)) بەڵام چۆن بزانم؟ لێرەدا پێویستی بە دوو بەڵگە هەیە یەکێکیان بەراوردکردنێکی نەگۆڕ و ئەویتر گۆڕاو.

جا بەراوردکردنە نەگۆڕەکە بریتی بوو لە: خواردن و خواردنەوە، بۆیە فەرمووی: ((فَانظُرْ إِلَى طَعَامِكَ وَشَرَابِكَ لَمْ يَتَسَنَّهْ))، واتە: نە بۆنەکەی گۆڕاوە و نە تامەکەی و نە رەنگەکەی.

---

١ ـ اختلف أهل العلم في هذا المار، من هو؟ والمشهور أنه عزير، كما قال ابن كثير في (التفسير) (٢/٤٥٣ ط أولاد الشيخ) .

لە تۆم دەویَ کە پێشکەوتوو ترین (دیب فریزر) بەفرکەر لە سەر زەویدا بهێنیَ و بۆ ماوەی سەد ساڵ خواردن و خواردنەوە بپارێزیَ هەر دەبیَ رەنگ و بۆن و تامەکەی بگۆڕدریَ! ! پاکی و بیَ گەردی بۆ ئەو کەسەی کە توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە، ئەمە بەراوردە نەگۆڕەکەیە.

بەراوردە گۆڕاوەکە، گوێدرێژەکە، بوەتە ئێسکێکی رزیو، خوای گەورە فەرمان دەکات بە زیندوو بونەوەی گوێدرێژەکە، بۆیە ئێسکەکان لێرە و لەویَ هەموو کۆبوەوە، ئێسکی پێیەکان لە گەڵ ئێسکی پێیەکاندا، دەستەکان لە گەڵ دەستەکاندا، ئێسکی پشت و بڕبڕە لە گەڵ ئێسکی پشت و بڕبڕەکاندا، پاشان ئەو ئێسکانە بە گۆشت داپۆشران، ئەمجار روحی پیادا کرا، بۆیە یەکسەر گوێدرێژەکە دەستی بە زەڕین کرد، بە ئیزنی خوای بالاّ دەست زیندوو بوەوە بە بەرچاو و لە بەر دەستی عوزەیردا، بۆیە یەکسەر فەرمووی: ((أَعْلَمُ أَنَّ اللَّهَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)).

لە پاش ئەوە خوای گەورە دەفەرموێت: ((وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتَى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ)) واتە: وە بیربێنەو باسی ئەمە بکە، ئیبراهیمعليه السلام بە پەروەردگاری فەرموو: ئەی پەروەردگاری من! نیشانم بدە ــ بە چاوی سەر ببینم ــ کە تۆ چۆن مردووان زیندوو ئەکەیتەوە؟ خوا فەرمووی: مەگەر تۆ هێشتا بڕوات بە زیندوو بوونەوە نییە؟ ئیبراهیمعليه السلام وتی: بەڵیَ چاك باوەڕم هەیە، کە تۆ دەتوانی مردووان زیندوو بکەیتەوە بەلاّم حەز ئەکەم بە چاو ببینم تا بە تەواوی دڵنیابم)).

دڵنیابە کە ئیبراهیمعليه السلام هیچ گومان و دوودڵییەکی نەبوو.

وەکو ئەوەی تۆ بە من بڵێیت: کوڕەکەت ئەمساڵ رێژەی ١٠٠ ٪ هێنا لە تاقیکرنەوەکانی ئامادەیی کۆتایی ساڵدا و ئەمەش بڕوانامەکەیەتی، منیش دەڵێم: ما شاء الله، چۆن ئەم ئەنجامەت بە دەست هێناوە؟ کەچی من گومانم نییە لەو ئەنجامەی بە دەستی هێناوە، ئیبراهیمعليه السلام فەرمووی: ((رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِ الْمَوْتَى قَالَ أَوَلَمْ تُؤْمِنْ قَالَ بَلَى وَلَكِنْ لِيَطْمَئِنَّ قَلْبِي قَالَ فَخُذْ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرْهُنَّ إِلَيْكَ))

واتە: ئەی پەروەردگاری من! نیشانم بدە - بە چاوی سەر ببینم - كە تۆ چۆن مردووان زیندوو ئەكەیتەوە؟ خوا فەرمووی: مەگەر تۆ هێشتا بڕوات بە زیندوو بوونەوە نییە؟ ئیبراهیم عليه السلام وتی: بەڵێ چاك باوەڕم هەیە، كە تۆ دەتوانی مردووان زیندوو بكەیتەوە بەڵام حەز ئەكەم بە چاو ببینم تا بە تەواوی دڵنیابم، خوا فەرمووی: دەسا چوار پەلەوەر بگرە و جوان سەرنجیان بدە)).

بیانبڕە، هەموو باڵندەیەك بناسە و بە جوانی بتوانی بیانناسیتەوە، ((ثُمَّ اجْعَلْ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِنْهُنَّ جُزْءًا ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا)) واتە: ئەوسا هەرچواریش سەر بڕە، ئینجا پەل پەلیان كەو خوێنگۆشتەكەیان تێكەڵ بكە و بیانكە چوار كوت پاشان هەر كوتێكیان لەسەر لوتكەی كێوێك دانێ ئەوجا بانگیان بكە و بە فەرمانی خوا بە پەلە ((زیندوو ئەبنەوە و دێنە لات و هەر پارچەی لە گەڵ پارچەكەی خۆیدا یەك ئەگرێتەوە)).

نەیفەرموو: بە فڕین دێن بۆ لات، بەڵكو (يأتينك سعيا) بۆ ئەوەی ئیبراهیم عليه السلام هەر باڵندەیەك بە تەنها لە سەر ڕاستێتی خۆی ببینێ.

بەڵكو (ابن كثير) و جگە لەو باسیان كردوە[1]: ئیبراهیم عليه السلام بە دەستەكانی خۆی سەری باڵندەكانی هێنا،كاتێ جەستەكەی لە سەر كۆكراوە، ئەمجار گۆشت ئێسكەكانی داپۆشی، پاشان بە پەڕ داپۆشرا، ئەگەر ئیبراهیم عليه السلام هەر سەری باڵندەیەكی جگە لە سەری خۆی پێوەی بنابا ئەوە یەكتری نەدەگرت و ئەگەر سەری باڵندەكە خۆی بوایە ئەوا یەكتری دەگرتەوە، ئەمجار ئەو باڵندانە هاتن بۆ لای ئیبراهیم عليه السلام (سعيا) لە پێش چاوی و لە بەر دەستیدا، ((ثُمَّ ادْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ)) واتە: ئەوجا بانگیان بكە و بە فەرمانی خوا بە پەلە ((زیندوو ئەبنەوە و دێنە لات و هەر پارچەی لە گەڵ پارچەكەی خۆیدا یەك ئەگرێتەوە بزانە و بێ گومانبە كە خوا چەندە دەستەڵاتدارە، كاردروستە ((بیەوێ هەر كارێك بكات ئەیكات و پڕیشە لە حیكمەت)).

---

١ - تفسير ابن كثير (٤٥٦/٢) وتفسير البغوي (٣٢٤/١) .

ئایا چیرۆکی یارانی ئەشکەوتتان بە بیر دێ؟ خوای بەرز و بالاّ دەفەرموێت: ﴿ وَلَبِثُواْ فِى كَهْفِهِمْ ثَلَٰثَ مِاْئَةٍ سِنِينَ وَٱزْدَادُواْ تِسْعًا ﴾(الکهف ـــ ٢٥) واتـە: لاوەکانیش لە ئەشکەوتەکەیاندا سێ سەد ساڵی هەتاوی بە خەوتووی مانەوە و نۆ ساڵیشیان بۆ زیاد کرد.)) الله أكبر...(٣٠٩) ساڵ لە ئەشکەوتێکدا!

﴿ ثُمَّ بَعَثْنَٰهُمْ لِنَعْلَمَ أَىُّ ٱلْحِزْبَيْنِ أَحْصَىٰ لِمَا لَبِثُوٓاْ أَمَدًا ﴾ (الکهف: ١٢) واتـە: پاشـان دوای ماوەیەکی دوور و درێـژ هـەڵمان ساندن و خەبـەرمان کردنـەوە، تـا بـزانین و دەرکەوێ کام یەك لەو دوو دەستە و گروپەیان - کە قسەیان جیاوازە لـە بـارەی دیاری کردنی ماوەی مانەوەیان - هەر بە هەژمارساڵەکانی مانەوەیان لە بیر ماوە، کام لە دوولا دەزانن کە چەند ساڵە خەویان لێ کـەوتوە، بـەڵام دەمانـەوێ زانـایی و توانایی خۆمانیان نیشان بدەین تا زیاتر سووربن لە سەر باوەڕەکەیان.))

خوای گەورە زیندووی کردنەوە لە پاش مردنیان بە چەندەها ساڵ.

ئـەم بەشـە بـە فەرموودەیـەکی ناسـك و جـوان تـەواو دەکـەم، کـە پێغەمبـەری ئازیزﷺ باسی زیندووبونەوەمان بۆ روون دەکاتـەوە، هـەروەکو لـە هـەردوو کتـێبی (صـحیح)[1] دا هـاتوە لـە فـەرموودەی (ابـو هریـرە) وە کـە خۆشەویـست ﷺ دەفەرموێت: ((قَالَ رَجُلٌ لَمْ يَعْمَلْ خَيْرًا قَطُّ: فَإِذَا مَاتَ فَحَرِّقُوهُ وَاذْرُوا نِصْفَهُ فِي الْبَرِّ وَنِصْفَهُ فِي الْبَحْرِ، فَوَاللَّهِ لَئِنْ قَدَرَ اللَّهُ عَلَيْهِ لَيُعَذِّبَنَّهُ عَذَابًا لَا يُعَذِّبُهُ أَحَدًا مِنْ الْعَالَمِينَ. فَأَمَرَ اللَّهُ الْبَحْرَ فَجَمَعَ مَا فِيهِ، وَأَمَرَ الْبَرَّ فَجَمَعَ مَا فِيهِ، ثُمَّ قَالَ: لِمَ فَعَلْتَ؟ قَالَ: مِنْ خَشْيَتِكَ وَأَنْتَ أَعْلَمُ، فَغَفَرَ لَهُ)) واتە: پیاوێك کە هەرگیز چاکەی لێنەوەشاوەتەوە — بە خێزان و کەسوکارەکەی وت - : ئەگەر مردم بمسوتێنن پاشـان خۆڵەمێشەکەم پرش و بڵاوبکەنەوە، نیوەی بە وشکانیدا و نیوەکەی تریش بە ناو دەریـادا، سـوێند بە خوا ئەگەر خوا تەقدیری کردبێت لە سەری ئەوا سزایەکی ئەوتۆی دەدات کە هیچ کەس لە خـەڵکی جیهانیـانی ئـاوا سـزا نـەدابێت، — کاتێك پیاوەکـە مـرد ئـەوەی فەرمانی پێکردبوون بۆیان کرد - خوا فەرمانی کرد بە وشکانی چی تیابوو — لـە

---

[1] ـ أخرجه البخاري (٧٥٠٦) ومسلم (٢٧٥٦) .

ئەندامانی ئەو ـ کۆی کردەوە و فەرمانی کرد بە دەریا چی تیابوو ئەویش کۆی کردەوە، پاشان فەرمووی: ((بۆ ئەوەت کرد؟ وتی: لە ترسی تۆ ئەی پەروەردگار، خۆیشت زاناتری. خوایش لێی خۆش بوو))

بەڵێ.. ترسان لە خوای گەورە دەبێتە هۆی سڕینەوەی تاوانەکان و لێبوردنی خوای گەورە، تەماشای ئەو ترسە بکە، تەماشای فەزڵی ترس بکە.

ئیمامی ئەحمەد لە (مسند)ەکەیدا و (ابن ماجه) لە (سنن)ەکەیدا بە سەنەدێکی (حسن)[1] ریوایەتیان کردوە لە (بسر ی کوڕی جحاش ی القرشی) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أن النَّبِيُّ ﷺ بزق يوما في كَفِّه فوَضَعَ عليه أُصْبُعَهُ ثم قَالَ: قال اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ: ابْنَ آدَمَ! أَنَّى تُعْجِزُنِي وَقَدْ خَلَقْتُكَ مِنْ مِثْلِ هَذِهِ؟ حتى إذا سويتك وعدلتك مشيت بين بردين وللأرض منك وئيد، فجمعت، ومنعت، حتى بَلَغَتِ التراقي قُلْتَ: أَتَصَدَّقُ وَأَنَّى أَوَانُ الصَّدَقَةِ))

واتە: ڕۆژێك پێغەمبەری خواﷺ تفی کردە ناو لەپی خۆی و پەنجەی خستە سەری و گوتی: خوای گەورە دەفەرموێ: ئەی نەوەی ئادەم چۆن لە دەسەڵاتم دەردەچی کەچی من لە شتێ وا تۆم دروست کردوە؟ تاکو ئەندامەکانی بە جوانی ڕێك خستووی، لە نێوان دوو کراس و جلوبەرگدا ڕێ دەکەیت و قورسی و گرانیت بە سەر زەوییەوەیە، سەروەت و سامانت کۆ دەکردەوە و لە خەڵکیت دەگرتەوە، تاکو ڕوحت گەیشتە گەرووت، گوتت: ئێستا سامان دەبەخشم، ئەو کاتە کاتی بەخشین کەی ماوە؟!))

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلْإِنسَٰنُ مَا غَرَّكَ بِرَبِّكَ ٱلْكَرِيمِ ﴿٦﴾ ٱلَّذِى خَلَقَكَ فَسَوَّىٰكَ فَعَدَلَكَ ﴿٧﴾ فِىٓ أَىِّ صُورَةٍ مَّا شَآءَ رَكَّبَكَ ﴿٨﴾ كَلَّا بَلْ تُكَذِّبُونَ بِٱلدِّينِ ﴿٩﴾ وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَٰفِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَٰتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴿١٢﴾ إِنَّ ٱلْأَبْرَارَ لَفِى نَعِيمٍ ﴿١٣﴾ وَإِنَّ ٱلْفُجَّارَ لَفِى جَحِيمٍ ﴿١٤﴾ يَصْلَوْنَهَا يَوْمَ ٱلدِّينِ ﴿١٥﴾ وَمَا هُمْ عَنْهَا بِغَآئِبِينَ ﴿١٦﴾ وَمَآ أَدْرَىٰكَ مَا يَوْمُ ٱلدِّينِ

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢١٠/٤) وابن ماجه (٢٧٠٧) والحاكم (٣٨١٤ , ٨٠٣١) وقال البوصيري : اسناده صحيح , وصححه العلامة الألباني في (الصحيحة) (١٠٩٩) .

﴿١٧﴾ ثُمَّ مَآ أَدۡرَىٰكَ مَا يَوۡمُ ٱلدِّينِ ﴿١٨﴾ يَوۡمَ لَا تَمۡلِكُ نَفۡسٞ لِّنَفۡسٖ شَيۡـٔٗاۖ وَٱلۡأَمۡرُ يَوۡمَئِذٖ لِّلَّهِ ﴿١٩﴾﴾(الأنفطار).واتە: ئەی مرۆڤ...! چی تۆی تەفرە و فریوداو بەرامبەر بە پەروەردگاری بەخشندەت کافر بوویت لە گەڵ ئەو هەموو نیعمەت و بەخششانەدا؟(٦) ئەوەی دروستی کردیت لە نەبوون، ئینجا بە شێوەیەکی زۆر جوان ئەندامەکانی ڕێك خستیت قەد و بەژن وباڵا و ئەندامی شیاو و گونجاوی پێ بەخشیت ڕێك و پێکی کردیت واتە: قەد و قامەت و باڵا لە جوانترین شێوەی پێ بەخشیت (٧) لە هەر شێوە و دیمەنێکدا خۆی ویستی یەکی خستیت (٨) نەخێر، ئێوە تەفرە مەخۆن بەو ڕێز و حورمەتەی من بەرامبەرتان و لاڕێ مەبن، جادەبوو سوپاسگوزار بن، کەچی هێشتا بڕواشتان بە ڕۆژی پاداشت و تۆڵە نییە و ئینکاری دەکەن (٩) لە کاتێکدا ـ کە ئێوە ئەوەندەش لاسار و یاخین ـ دەستەیەك لە فریشتەی چاودێر و پارێزەرتان لە سەر دانراوە، هەرچی بکەن ئەینووسێ (١٠) ڕێزدارانێکی نووسەرن (١١) ئەزانن چی دەکەن، واتە: بە هەموو کارو کردەوەیەکتان بە ئاگان(١٢) بە ڕاستی چاکان لە ناو خۆشی بەهەشت دان (١٣) و بێ گومان تاوانباران و بەدکارانیش لەئاگری دۆزەخ دان (١٤) لە ڕۆژی پاداشتدا دەچنە ناوی و گەرمای ئەچێژن و دەسوتێن (١٥) قەتیس دەمێنن و هەرگیز لێ نابڕێن و دوور نابن بەڵکو بە هەتا هەتایی لەوێن (١٦) تۆ چی ئەزانیت (ئەی ئینسان!) ڕۆژی پاداشت چییە و چۆنە؟ ئەوەندە گران و سەختە، مەگەر خوا خۆی وێنەیت بۆ باس بکات (١٧) دیسان ـ بۆ جارێکی تر ـ تۆ چووزانیت ڕۆژی قیامەت و پاداشت و تۆڵە چییە و چۆنە؟ (١٨) ڕۆژێکی سەختی وەهایە کە هیچ کەسێك بۆ کەسێکی تر هیچی بە دەست نییە و ئەو ڕۆژە هەموو کار و فەرمانێك هەر بۆ خوایە. هیچ کەسیش ناتوانێ ململانێ لە گەڵ خوا بکا(١٩)))

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلۡأَرۡضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُۖ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخۡرَىٰ فَإِذَا هُمۡ قِيَامٞ يَنظُرُونَ ﴿٦٨﴾ وَأَشۡرَقَتِ ٱلۡأَرۡضُ بِنُورِ رَبِّهَا وَوُضِعَ ٱلۡكِتَٰبُ وَجِاْيٓءَ بِٱلنَّبِيِّـۧنَ وَٱلشُّهَدَآءِ وَقُضِيَ بَيۡنَهُم بِٱلۡحَقِّ وَهُمۡ

لَا يُظْلَمُونَ ﴿٦٩﴾ وَوُفِّيَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ وَهُوَ أَعْلَمُ بِمَا يَفْعَلُونَ ﴿٧٠﴾ ﴾(الزمر). واتە: هەرکە لە لایەن ئیسرافیلەوە فوو بە شەیپووردا (کەڕەنادا)کرا، ئیتر ئەو کاتە هەموو ئەوانەی کە لە ئاسمانەکان و زەویدان مەگەر کەسێك خوا خۆی بیەوێ نەمرێت، لە پاشان بۆ جارێکی تر کە فووی پیاکرا ئەوجا لە ناکاو تەواوی دروستکراوەکان لە گۆڕەکانیاندا هەڵئەسنەوە و چاوەڕوانن چییان پێ بکرێ (٦٨) زەویش لەو ڕۆژەدا بە نووری پەروەردگاری خۆی ڕووناك دەبێتەوە و هەموو خەڵکی کۆ ئەکرێتەوە و نامەی کرداریان لە بەردەمیان دادەنرێت و پەیامبەران و شایەدان لە فریشتەکان ئەهێنرێنە ڕوو و ئامادە ئەبن بۆ ئەوەی چی ڕاست و دروستە بیلێن و بە ڕاست و عەدل لە نێوانیاندا داوەری دەکرێ و ستەمیشیان لێ ناکرێ (٦٩) هەرکەس هەرچی کردوە بە تەواوی و بێ کەم و کوڕی پاداشی ئەدرێتەوە، ئەو خۆی لە هەموو کەس زاناترە ئەگەر چی پێویست بە هیچ نامە و شایەتێك نییە بەڵام لە گەڵ ئەوەیشدا نامە و شایەت هەر دەهێنرێ (٧٠).))

ئایا لە پاش زیندوو بونەوە چی هەیە؟ لە پاش ئەوەی لە گۆڕەکان دەرچین چی دەبینین؟ ئا ئەوەتا خوای گەورە بانگەوازکارێکی لە فریشتەکان ڕەوانەی کردوە... بۆ چی مەبەستێك؟ بۆ ئەوەی هەموو مرۆڤایەتی بەرەو زەوی مەحشەر ڕاپێچ بکات!! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَوْمَ تُبَدَّلُ ٱلْأَرْضُ غَيْرَ ٱلْأَرْضِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ وَبَرَزُواْ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴾ (إبراهيم: ٤٨) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا کە ئەم زەوییەی ئێستایە ئەگۆڕدرێ بە زەوییەکی تر، ئاسمانەکانیش هەروا! ئەوجا هەموان لە گۆڕەکانیان دەهێنرێنە دەرو، دەبرێن بۆ بەردەم خوای تاك و تەنیای دەسەڵاتدار)).

بە جوانی بیر لەو ئایەتەی خوای باڵادەست بکەرەوە کە دەفەرموێت: ﴿ يَوْمَئِذٍ يَتَّبِعُونَ ٱلدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُۥ وَخَشَعَتِ ٱلْأَصْوَاتُ لِلرَّحْمَٰنِ فَلَا تَسْمَعُ إِلَّا هَمْسًا ﴾(طـه: ١٠٨) واتە: لەو ڕۆژەدا هەموو خەڵکی دوای دەنگی جاڕچی (بانگەوازکارێك) ئەکەون، کە هیچ وەرچەرخان و لادانێك نییە لێی، هەموو خەڵکی لەبەر خوای بەخشندە

دەنگیان نەوی دەبێ،دەنگی ژێرلێو و چپەچپ و ئەسپایی نەبێ هیچ شتی تر نابیسی.))

ڕێزداران.. ئایە حەشر چییە؟ ئایە ئەو زەوییە چییە کە لە خەڵکی لە سەر حەشر دەکرێت؟ ئایە سیفەتەکانی چۆنە؟ ئایا گروپ و حاڵ و کۆمەڵانی خەڵك چۆنە کاتێ لە بەر دەستی خوای گەورەدا حەشر دەکرێن؟ ئایا مەترسی ئەو کات و ساتە چۆنە لەو قۆناغەی قیامەت؟ ئەمە و چەند باسێکی تر لە بەشی داهاتوودا باس دەکەین انشاء الله.

ڕۆژی مەحشەر و ترس و سامناکی قیامەت

خوای باڵا دەست فەرمانی کردە (ئیسرافیل) بۆ ئەوەی بۆ جاری سێیەم فوو بە کەڕەنادا بکات، ئەویش: فووی زیندوبونەوەیە، هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت:﴿وَنُفِخَ فِي ٱلصُّورِ فَصَعِقَ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَمَن فِي ٱلْأَرْضِ إِلَّا مَن شَآءَ ٱللَّهُ ثُمَّ نُفِخَ فِيهِ أُخْرَىٰ فَإِذَا هُمْ قِيَامٌ يَنظُرُونَ﴾(الزمر: ٦٨).واتە: پاشان بۆ جارێکی تر کە فووی پیاکرا ئەوجا لە ناکاو تەواوی دروستکراوەکان لە گۆڕەکانیاندا هەڵئەسنەوە و چاوەڕوانن چییان پێ بکرێ)).

کاتێك خوای گەورە هەموو دروستکراوەکان زیندوو دەکاتەوە، ئەوا یەکەمین کەسێك زیندوو دەکرێتەوە خۆشەویستی پەروەردگارە ﷺ هەروەکو لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هريرە) ەوە کەوا پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ فەرموویەتی: ((أنا سيد ولد آدم يوم القيامة، وأول من ينشق عنه القبر، وأول شافع، و أول مشفع)) واتە: من گەورەی نەوەی ئادەمم لە ڕۆژی قیامەتدا و یەکەم کەسێك دەبم کە گۆڕم لە سەر دەکرێتەوە وە یەکەم شەفاعەتکارم و یەکەم شەفاعەت وەرگیراوم)) دایك و باوك و روحم فیدات بێت ئەی خۆشەویستەکەم.

ڕێزداران...ئەوا خوای گەورە هەموو دروستکراوەکانی زیندوو کردەوە هەر لە ئادەمەوە تاوەکو دواین کەسێك کە قیامەتی بە سەردا هاتوە بۆ ئەوەی هەمووان لە بەر دەستی خوای گەورەدا رابووەستن﴿إِن كُلُّ مَن فِي ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ إِلَّآ ءَاتِي ٱلرَّحْمَٰنِ عَبْدًا ﴿٩٣﴾ لَّقَدْ أَحْصَىٰهُمْ وَعَدَّهُمْ عَدًّا ﴿٩٤﴾ وَكُلُّهُمْ ءَاتِيهِ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ فَرْدًا ﴿٩٥﴾﴾(مريم) واتە: بە ڕاستی هەرچی لە ناو ئاسمانەکان و زەویدایە سەرجەم هەموو بە بەندێتی و خوڵامەتی دێنە لای پەروەردگاری بەخشەر و ملکەچی دەبن (٩٣) بە ڕاستی زۆر بەوردی سەر حیسابی هەموویانە و هەر بە هەژمار سەرژمێری

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٢٧٨) .

کردوون و هەرچیشیان کردوە چاك ئەیزانێ (٩٤) هەر هەموویشیان ڕۆژی قیامەت بە تاك و تەنیایی و دوور لە هەموو دەسەلاتیك ((دێنە لای خوا)) (٩٥)

هەموو مرۆڤایەتی کۆ بوونەتەوە، پادشای پادشاکان فریشتەیەك لە فریشتەکان دەنێرێت بۆ ئەوەی هەموو خەڵکی بەرەو زەوی مەحشەر ببات، بەرەو زەوییەکی نوێ.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَوْمَ تُبَدَّلُ ٱلْأَرْضُ غَيْرَ ٱلْأَرْضِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ ۖ وَبَرَزُواْ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴾ (إبراهيم: ٤٨) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا کە ئەم زەوییەی ئێستایە ئەگۆڕدرێ بە زەوییەکی تر، ئاسمانەکانیش هەروا!، ئەوجا هەموان لە گۆڕەکانیان دەهێنرێنە دەرو، دەبرێن بۆ بەردەستی خوای تاك و تەنیای دەسەلاتدار))

پێغەمبەری ئازیزﷺ بە وردی باسی ئەو زەوییەی بۆ کردووین – دایك و باوك و روحم بە فیدای بێت – دەفەرموێت هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (سهل ی کوڕی سعد الساعدی) دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((یحشر الناس یوم القیامة علی أرض بیضاء عفراء کقرصة النقي)) واتە: خەڵکی لە ڕۆژی قیامەتدا لە سەر زەوییەکی سپی خاکی پاك کۆدەکرێنەوە (زیندوودەکرێنەوە)، وەکو کولێرەیەکی دروستکراو لە ئاردێکی بێژراو وایە)).

زەوییەکی نوێ بە هیچ شێوەیەك خوێنی لە سەر نەرێژراوە و هیچ تاوانێکی لە سەر ئەنجام نەدراوە، زەوییەکی سپی، پاك و بێ گەرد زۆر سپییە، ((کقرصە النقی)) واتە: وەکو کولێرەیەکی دروستکراو لە ئاردێکی بێژراو وایە)) بە هیچ شێوەیەك غەش و گەردی تیادا نییە، بە وردی بیر لەو وەسفەی پێغەمبەرﷺ بکەرەوە،سهل یان جگە لەو دەفەرموێت: ((لیس فیها معلم لأحد)) واتە: هیچ نیشانەیەکی تیادا نابینیت لەو نیشانانەی کە لە دونیادا ڕێگا و بانەکانمان دەناسییەوە لە دونیادا، لەوێ هیچ خانوویەك نییە، هیچ دار و درەخت و ڕووبارێك نییە، ئەوە زەوییەکی ترە کە بە تەواوی جیاوازە لەو زەوییەی کە هەزاران هەزار

---

١ – أخرجه البخاري (٦٥٢١) ومسلم (٢٧٩٠) .

ساڵ مرۆڤی لە سەر ژیاوە. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيَوْمَ نُسَيِّرُ ٱلْجِبَالَ وَتَرَى ٱلْأَرْضَ بَارِزَةً وَحَشَرْنَٰهُمْ فَلَمْ نُغَادِرْ مِنْهُمْ أَحَدًا﴾ (الكهف: ٤٧) واتە: و ئاگاری خەڵك بکەوە بە ڕۆژێ کە کێوەکان (بەر لەهاتنی قیامەت) دەخەینە گەڕ وەکو هەور بەهەوادا دەڕۆن و زەویش بە ڕووتەڵ دەبینی کە:هیچ شتێکی بەسەرەوە نەماوە، نەکیو،نەدار،نەدرەخت، هەمووی تەخت بوە، ئەو خەڵکەیش هەموو (چاك و خراپیان) کۆ دەکەینەوە بۆ پرسیار و وەڵام و لێپرسینەوە لەکارو کردەوەکانی دونیایان و هیچ کەسێکیان ناهێڵینەوە بێ لێپرسینەوە)).

هیچ کەسێك لەو جێگەیە دواناکەوێت.

ئەمجار خەڵکی بە شێوەیەکی سەیر پۆلێن دەکرێن، کۆمەڵێك لە سەر هەردوو پێیەکانی حەشر دەکرێن، لەو کات و ساتە ترسناکەدا و لەو کێشە و گرفتە ناهەموارەدا کۆمەڵێك هەر لە گۆڕەکەی زیندوو دەکرێتەوە دەبینین فریشتەکانی خوای پەروەردگار لە چاوەڕوانی و پێشوازی ئەودان لە کەرەستەکانی قیامەتی بۆ ئامادەکراوە مەگەر تەنها ئەو کەسە جوانییەکەی بزانێت کە خۆی ئامادەی کردوە، ئەوانە کێن؟ ئەوانە بەختەوەرانن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوْمَ نَحْشُرُ ٱلْمُتَّقِينَ إِلَى ٱلرَّحْمَٰنِ وَفْدًا﴾ (مريم: ٨٥) واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ باسی ئەو ڕۆژە بکە کە ئێمە دەستە دەستە خۆپارێزەکان بەڕێز و حورمەتەوە دەبەینە دیداری خوای بەخشندە بۆ پاداش بەریز و بە سواری هەروەکو چۆن پێشوازی لە وفدێ دەکرێ.))

واتە: بە سواری، کەسی خواناس و لە خواترس کاتێ لە گۆڕەکەی زیندوو دەکرێتەوە ڕەنگە لە دونیادا هەژار بووبێت، بەڵام لە دوارۆژدا تەنها هەنگاوێك بە پێ ناڕوات، بەڵکو جۆرەها سواری ئەوتۆی بۆ ئامادە کراوە وەفریشتەکان لە چاوەڕوانی و پێشوازی ئەودان بۆ ئەوەی پێی بڵێن: سواربە، وە ئەو موژدەیەی پێ دەدەن کە دەڵێن: ﴿أَلَّا تَخَافُوا۟ وَلَا تَحْزَنُوا۟ وَأَبْشِرُوا۟ بِٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ﴾(فصلت: ٣٠) واتە: لە پاشەڕۆژتان مەترسن و بۆ ماڵ و منداڵیشتان

ـ پاش خۆتان ـ دڵ زویر مەبن ئێمە چاودێریان دەبین موژدەتـان لـێ بێـت بـەو بەهەشتەی بەڵێنتان پێ دەدرا لە دونیـادا، مـزگێنی بێـت ئـەمڕۆ ئەکەونـە خۆشـی و شادییەوە.))

تەماشـای ئـەو ڕێـزە پـیرۆزە بکـە بەرانبـەر ئـەو کۆمەڵـە ڕێـزدارە لـە لایـەن فریشتەکانەوە!!

ئەو کۆمەڵە موژدەی بەهەشتیان پێ دەدرێت هەر کە لە گۆڕەکەیان هاتنە دەرەوە، لە خواترسان پرسیاریان لێ دەکەن و دەڵێن: ئێوە کێن خوا موژدەی بە خەیرتان بداتێ؟ ئەوانیش بە زمانێکی شیرین وەڵامیان دەدەنەوە و دەڵێن: ﴿ نَحۡنُ أَوۡلِيَآؤُكُمۡ فِي ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا وَفِي ٱلۡأٓخِرَةِۖ وَلَكُمۡ فِيهَا مَا تَشۡتَهِيٓ أَنفُسُكُمۡ وَلَكُمۡ فِيهَا مَا تَدَّعُونَ ﴾ (فصلت: ٣١) واتە: ئێمە لە ژیانی دونیادا دۆستان بووین و لە پاشەرۆژێشدا دۆستان دەبین و لەوێ نەفستان چ بخوازێ ئامادەیە بۆتان و هەرچیش بخوازن لە بەهەشتدا بۆتان هەیە.))

خودایە.. من و ئێوە لەو خۆشبەختانە بگێڕێت.

ئەگەر هاتوو خەڵکی لەو ڕۆژەدا هەستیان بـە تـرس کـرد ئـەوا لـە خواترسـان لـە ئارامی و دڵنیایی و ئاسوودەییدا دەبن خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلۡمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ﴾ (الـدخان: ٥١) واتـە: گومـان پارێزکـاران لـە جێگایـەکی هـێمن و ئاسایشدان))

هەرگیز ناترسن کاتێ خـەڵکی دەترسـن! هـەرگیز غـەمبار و دڵتـەنگ نـابن کـاتێ خەڵکی دڵتەنگ و غەمبار دەبن!

گرووی سێیەم: هەر کە لە گۆڕەکانیان زینـدوو دەکرێنـەوە ئـەوا بـە ڕوویانـدا ڕێ دەکەن!! ئایە ئەو دیمەنە بە جوانی دێنێتـە پـێش چاوی خـۆت؟ سـوێند بـە خـوا ئەوە دیمەنێکەو دڵەکان لـە بـن دەردەهێـنن، بیهێنـە پـێش چاوی خـۆت کـاتێ تـۆ ڕێدەکەیت یان بە سواری لە ڕۆژی مەحشەردا کەچی لـە پێـشەوە یـان لـە پاشـەوە،

لای ڕاستەوە یان لای چەپتەوە خەڵکی بە سەر روویاندا ریٚ دەکەن! ! دەبینی پێیەکانی لە سەرەوەیە و رووی لە سەر زەوییە! ! بە راستی دیمەنێکی سەیر و ترسناکە! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَحۡشُرُهُمۡ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ عَلَىٰ وُجُوهِهِمۡ عُمۡيٗا وَبُكۡمٗا وَصُمّٗاۖ مَّأۡوَىٰهُمۡ جَهَنَّمُۖ كُلَّمَا خَبَتۡ زِدۡنَٰهُمۡ سَعِيرٗا﴾(الإسراء:٩٧) واتە: لە رۆژی قیامەتیشدا بە دەمەو رووبی و کوێری و لاڵی و کەڕی هەموو کۆ دەکەینەوە و حەشریان دەکەین چوون لە دونیادا هەقیان نەبیستوە، هەقیان نەدیتوە لەوێش هەر نابینا و کەڕ و لاڵ دەبن،جیٚ و ڕێیان دۆزەخە هەرجارێکیش بلێسەی ئاگرەکە کەم و کز بوو دووبارە نیلی دەدەین و هەڵی دەگیرسێنینەوە و زیاتری دەکەین بۆیان))

ئیمامی (الترمذي) لە (سنن)[1]ەکەیدا ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (ابوهريره) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((يُحشر الناس يوم القيامة ثلاثة أصناف: صنفاً مشاة، وصنفاً ركبانا، وصنفاً على وجوههم)) فقالوا: يا رسول الله.! وكيف يمشون على وجوههم؟! قالﷺ: — إن الذي أمشاهم على أرجلهم قادر على أن يمشيهم على وجوههم، أما إنهم يتقون بوجوههم كل حدب وشوك)) واتە: خەڵکی لە رۆژی قیامەتدا بە سیٚ شێوە و گروو حەشر دەکرێن، گروویەك بە پیٚ (پیادە)، گروویەکی بە سواری، گروویەکیان لەسەر روویان)) فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ چۆن بە سەر روویاندا ریٚ دەکەن؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: — ئەو کەسەی کە لە دونیادا لەسەر دوو پیٚ ڕێی پێیان دەکرد دەتوانێت لە قیامەتدا لەسەر روو ڕێیان پیٚ بکات، ئەوان بە رووبان خۆیان لە هەموو جێگایەکی بەرز و درك ودالٚ دەپارێزن)).

لە ریوایەتێکی تردا کە (بوخاری و موسلیم)[2] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە: ((أن رجلا قال: يا رسول الله، كيف يحشر الكافر على وجهه يوم القيامة؟ قال ﷺ: ((أليس الذى أمشاه على رجليه فى الدنيا قادراً على أن يمشيه

---

١ ــ أخرجه الترمذي (٣١٤٢) وقال : هذا حديث حسن , واحمد (٢/٣٥٤ , ٣٦٣) وضعف سنده الألباني في (ضعيف الجامع) ٦٤١٧) وضعيف الترمذي , لكن يشهد لبعض ألفاظه الرواية التي تأتي عند البخاري .

٢ ــ أخرجه البخاري (٤٧٦٠) ومسلم (٢٨٠٦) .

على وجهه يوم القيامة؟)). قال قتادة: بلى وعزة ربنا)) واتە:کابرایەك گوتی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ، چۆن بێباوەر بەسەر روویدا حەشر دەکرێت؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئایا ئەو کەسەی ڕێی پێ دەکرد لەسەر دوو پێ لە دونیادا بە توانا نییە لەسەر رووی ڕێی پێبکات؟؟)) قەتادە فەرمووی: بەڵێ سوێند بە عیززەتی پەروەردگارمان)).

ئێمەش هەموومان دەڵێین: ــ بەڵێ سوێند بە عیززەتی پەروەردگارمان ئەو دەتوانێ...

بە ڕاستی ئەوە دیمەنێکی ترسناك و بە سامە، کۆمەڵێك بە سوار و بەڕێزەوە دەیانبینی، ئەوانە ئەهلی باوەڕ ئەهلی تەقوان، ئەهلی سەقامگیری و بەردەوامبونن، ئەهلی یەکتاپەرستین، ئەهلی شوێنکەوتنن، کۆمەڵێك بە پێ ڕێدەکەن، کۆمەڵێك بە سەر روویاندا ڕێ دەکەن، هەر کە ئەو هەموو خەڵکییە گەیشتنە زەوی مەحشەر... دەمەوێت بە دڵ و گوێ و عەقڵ و هەموو هەستت لە گەڵ مندا بیر بکەیتەوە لە کاتێکدا هەموو مرۆڤایەتی دەبینی هەر لە ئادەمەوە تاکو دوایین کەس قیامەتی بە سەردا هەستاوە، لە سەر یەك زەوی و لە یەك جێگادا لە سەر زەوی مەحشەر، پاشان ڕۆژ (خۆر) لە خەڵکی نزیك دەبێتەوە، هیچ کەسێك ڕاستێتی و چۆنییەتی ئەو ڕۆژە نازانێت تەنها خوا نەبێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَوْمَ تُبَدَّلُ ٱلْأَرْضُ غَيْرَ ٱلْأَرْضِ وَٱلسَّمَٰوَٰتُ ۖ وَبَرَزُوا۟ لِلَّهِ ٱلْوَٰحِدِ ٱلْقَهَّارِ ﴾(إبراهيم: ٤٨).واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا کە ئەم زەوییەی ئێستایە ئەگۆڕدرێ بە زەوییەکی تر، ئاسمانەکانیش هەروا! ئەوجا هەموان لە گۆڕەکانیان دەهێنرێنە دەرو، دەبرێن بۆ بەردەم خوای تاك و تەنیای دەسەڵاتدار))

پێغەمبەری خۆشەویستﷺ دەفەرموێت ــ هەروەکو لە (صحيح مسلم)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (المقداد ی کوڕی الأسود)ەوە ــ : ((تُدْنَى الشَّمْسُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ مِنْ الْخَلْقِ حَتَّى تَكُونَ مِنْهُمْ كَمِقْدَارِ مِيلٍ)) قَالَ سُلَيْمُ بْنُ عَامِرٍ: فَوَاللَّهِ مَا أَدْرِي

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٦٤) .

مَا يَعْنِي بِالْمِيلِ أَمَسَافَةَ الْأَرْضِ أَمْ الْمِيلَ الَّذِي تُكْتَحَلُ بِهِ الْعَيْنُ قَالَ: ((فَيَكُونُ النَّاسُ عَلَى قَدْرِ أَعْمَالِهِمْ فِي الْعَرَقِ فَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى كَعْبَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى رُكْبَتَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يَكُونُ إِلَى حَقْوَيْهِ وَمِنْهُمْ مَنْ يُلْجِمُهُ الْعَرَقُ إِلْجَامًا)) قَالَ: وَأَشَارَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِيَدِهِ إِلَى فِيهِ.)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا ڕۆژ لە خەڵکییەوە نزیك دەکرێتەوە، تا بە ئەندازەی (میل) ێك لێیانەوە دوور دەبێت)). (سلیم ی کوڕی عامر) دەڵێت: سوێند بە خوا نازانم مەبەستی بە (میل)چییە؟ ئایا پێوانەیەکی زەوییە یان ئەو میلەیە کە چاوی پێ دەڕێژن)) پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ فەرموی: خەڵکی هەر یەکەو بە ئەندازەی کردەوەکانی لە ناو ئارەقەدا دەبێت، هەندێکیان تاوەکو گوێزنگەکانیان، هەندێکیان تاوەکو ئەژنۆیان، هەندێکیان تا ناوکیان، هەندێکشیان ئارەقە بە تەواوی لەغاوی کردوون، دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ لێرەدا بە دەستەکانی ئاماژەی بۆ دەمی کرد)).

پاشان خەم و پەژارە زیاد دەکات!! ئایا هیچ کێشە و پەژارەیەك هەیە لەوە توندتر و سەختر بێت؟ بەڵێ... ئایا ئەو کۆسپ و خەم و خەفەتانە چییە؟ ((یُؤْتَى بِجَهَنَّمَ)) ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە... ﴿وَجِاْيٓءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَۚ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ ٱلْإِنسَٰنُ وَأَنَّىٰ لَهُ ٱلذِّكْرَىٰ ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَٰلَيْتَنِى قَدَّمْتُ لِحَيَاتِى ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُۥٓ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾﴾ (الفجر) واتە: وە لەو ڕۆژەدا دۆزەخ دەهێنرێتە ڕوو بۆ گومڕایان، لەو ڕۆژە قورسەدا ئادەمی هەرچی کردبێت بیری ئەکەوێتەوە و پەشیمان دەبێ لەسەر خراپەکانی و پەند دەگرێ وە لە کوێ پەند و ئامۆژگاری کەڵکی دەبێ بۆی؟ لەو ڕۆژەدا.. (٢٣) بەئێش و خەفەتێکەوە دەڵێت: خۆزگە من بۆ ئەم ژیانی پاشەڕۆژەم شتێکم پێش خستبا لەدونیادا..(٢٤) ئینجا لەو ڕۆژەدا سزایەك دەدات، هیچ کەسێك ناتوانێ سزای وابدات! (٢٥) و هیچ کەسێك ناتوانێ پێوەند بکات وەك پێوەندی خوا..(٢٦).

پێغەمبەری ڕاستگۆ ﷺ وەسفی کارەساتی ئەو ڕۆژەمان بە شێوەیەکی زۆر ورد و جوان بۆ دەکات، هەروەکو ئەوەی لە پێش چاومان بێت و ببینین (دایك و باوك و

روحم فیدای بێت) هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە ((يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ، مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجُرُّونَهَا)) واتە: دۆزەخ دەهێنرێت حەفتا هەزار جڵەوی هەیە، لە گەڵ هەر جڵەوێکدا حەفتا هەزار فریشتە هەن رایدەکێشن)).

ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە !!

کاتێ دۆزەخ خەڵکی دەبینێ بە گەرمی هەناسە هەڵدەکێشێ و هاوار دەکات و دەنەرێنێت و دەناڵێنێت! زۆر پەست و تووڕە دەبێت لە بەر پەستی و تووڕەیی خوای پەروەردگار! چونکە خوای پەروەردگار لەم رۆژەدا بە شێوەیەك تووڕە بوە هەرگیز پێش ئەوە بەو شێوەیە تووڕە نەبوە و لەوەو پاشیش بەو شێوەیە تووڕە نابێت، هەروەکو پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت لە فەرموودەی شەفاعەتی بەناوبانگدا کە لە پاشاندا بە درێژی باسی دەکەم (انشاء الله).

رۆژ لەسەر سەری دروستکراوەکانە، خەڵکی لە نێو ئارەقەی خۆیاندا نوقم بوون، لەولاشەوە دۆزەخ هاوار دەکات و دەناڵێنێت و دەنەرێنێت و پەست و تووڕە بوە لە بەرتووڕە بوونی خوای پەروەردگار و خەڵکیش لە نێو ترس و باك و سامدان، لێرەدا هەرگیز ناتوانم بە جوانی روونی بکەمەوە کەوا ئەو ترس و سامە چەندە کە تووشی هەموو مرۆڤایەتی دەبێت بە بێ جیاوازی تەنانەت پێغەمبەرانیش، هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريرە) وە دەڵێت: پێغەمبەری ئازیزﷺ دەفەرموێت: ((يَجْمَعُ اللَّهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ الْأَوَّلِينَ وَالْآخِرِينَ فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ، فَيُسْمِعُهُمُ الدَّاعِي وَيَنْفُذُهُمُ الْبَصَرُ، وَتَدْنُو الشَّمْسُ، فَيَبْلُغُ النَّاسَ مِنَ الْغَمِّ وَالْكَرْبِ مَا لَا يُطِيقُونَ وَمَا لَا يَحْتَمِلُونَ، فَيَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ: أَلَا تَرَوْنَ مَا أَنْتُمْ فِيهِ؟ أَلَا تَرَوْنَ مَا قَدْ بَلَغَكُمْ؟ أَلَا تَنْظُرُونَ مَنْ يَشْفَعُ لَكُمْ إِلَى رَبِّكُمْ؟ فَيَقُولُ بَعْضُ النَّاسِ لِبَعْضٍ: ائْتُوا آدَمَ، فَيَأْتُونَ آدَمَ، فَيَقُولُونَ: يَا آدَمُ، أَنْتَ أَبُو الْبَشَرِ، خَلَقَكَ اللَّهُ

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٤٢) وانظر (التتبع) للدار قطني (ص ٢٢٦ , ٢٢٧) وكذا (علله الكبير) (٧٣٢) فقد قال : (والموقوف أصح عندي) ا . هـ قله حكم الرفع .

٢ ـ أخرجه البخاري (٣٣٤٠) ومسلم (١٩٤) .

بيَدِه، وَنَفَخَ فيكَ منْ رُوحِه، وَأَمَرَ الْمَلَائِكَةَ فَسَجَدُوا لَكَ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فيه؟ أَلَا تَرَى إِلَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ آدَمُ: إِنَّ رَبِّي غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مثْلَهُ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مثْلَهُ، وَإِنَّهُ نَهَانِي عَنْ الشَّجَرَةِ فَعَصَيْتُهُ، نَفْسي، نَفْسي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي، اذْهَبُوا إِلَى نُوحٍ، فَيَأْتُونَ نُوحًا فَيَقُولُونَ: يَا نُوحُ، أَنْتَ أَوَّلُ الرُّسُلِ إِلَى الْأَرْضِ، وَسَمَّاكَ اللَّهُ: عَبْدًا شَكُورًا، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فيه؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مثْلَهُ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مثْلَهُ، وَإِنَّهُ قَدْ كَانَتْ لِي دَعْوَةٌ دَعَوْتُ بِهَا عَلَى قَوْمِي، نَفْسي، نَفْسي، اذْهَبُوا إِلَى إِبْرَاهِيمَ عليه السلام، فَيَأْتُونَ إِبْرَاهِيمَ، فَيَقُولُونَ: أَنْتَ نَبِيُّ اللَّهِ وَخَلِيلُهُ مِنْ أَهْلِ الْأَرْضِ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فيه؟ أَلَا تَرَى إِلَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ إِبْرَاهِيمُ: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مثْلَهُ، وَلَا يَغْضَبُ بَعْدَهُ مثْلَهُ، وَذَكَرَ كَذَبَاتِه، نَفْسي، نَفْسي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي، اذْهَبُوا إِلَى مُوسَى، فَيَأْتُونَ مُوسَى عليه السلام، فَيَقُولُونَ: يَا مُوسَى، أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، فَضَّلَكَ اللَّهُ بِرِسَالَاتِه وَبِتَكْلِيمِه عَلَى النَّاسِ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى إِلَى مَا نَحْنُ فيه؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ مُوسَى عليه السلام: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مثْلَهُ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مثْلَهُ، وَإِنِّي قَتَلْتُ نَفْسًا لَمْ أُومَرْ بِقَتْلِهَا، نَفْسي، نَفْسي، اذْهَبُوا إِلَى عِيسَى عليه السلام فَيَأْتُونَ عِيسَى، فَيَقُولُونَ: يَا عِيسَى، أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، وَكَلَّمْتَ النَّاسَ فِي الْمَهْدِ، وَكَلِمَةٌ مِنْهُ أَلْقَاهَا إِلَى مَرْيَمَ، وَرُوحٌ مِنْهُ، فَاشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فيه؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ فَيَقُولُ لَهُمْ عِيسَى عليه السلام: إِنَّ رَبِّي قَدْ غَضِبَ الْيَوْمَ غَضَبًا لَمْ يَغْضَبْ قَبْلَهُ مثْلَهُ، وَلَنْ يَغْضَبَ بَعْدَهُ مثْلَهُ - وَلَمْ يَذْكُرْ لَهُ ذَنْبًا - نَفْسي، نَفْسي، اذْهَبُوا إِلَى غَيْرِي، اذْهَبُوا إِلَى مُحَمَّدٍ ﷺ، فَيَأْتُونِّي، فَيَقُولُونَ: يَا مُحَمَّدُ، أَنْتَ رَسُولُ اللَّهِ، وَخَاتَمُ الْأَنْبِيَاءِ، وَغَفَرَ اللَّهُ لَكَ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ، اشْفَعْ لَنَا إِلَى رَبِّكَ، أَلَا تَرَى مَا نَحْنُ فيه؟ أَلَا تَرَى مَا قَدْ بَلَغَنَا؟ (فأقول: أنا لها)[1]، قال: فَأَنْطَلِقُ فَآتِي تَحْتَ الْعَرْشِ، فَأَقَعُ سَاجِدًا لِرَبِّي، ثُمَّ يَفْتَحُ اللَّهُ عَلَيَّ، وَيُلْهِمُنِي مِنْ مَحَامِدِه، وَحُسْنِ الثَّنَاءِ عَلَيْهِ شَيْئًا لَمْ يَفْتَحْهُ لِأَحَدٍ قَبْلِي، ثُمَّ يُقَالُ: يَا مُحَمَّدُ، ارْفَعْ رَأْسَكَ، سَلْ تُعْطَهْ، اشْفَعْ تُشَفَّعْ)). واتە: خوای گەورە لە ڕۆژی قیامەتدا خەڵكی پێشینان و پاشینان هەموو

---

١ ـ هذا الرواية عند البخاري (٧٥١٠) ومسلم (١٩٣/٣٢٦) .

لە یەك شوێندا کۆدەکاتەوە، بانگخواز دەنگی دەیانگاتێ چاو دەیانبینێت، خۆریش نزیك دەبێتەوە، خەڵکی تووشی غەم و پەژارەیەك دەبن بەرگەی ناگرن و لە توانایاندا نییە، هەندێکیان بە هەندێکی تریان دەڵێن: ئایا نابینن ئێوە لە چ حاڵێکدان؟ ئایا نابینن چی یەخەی پێ گرتوون؟ ئایا ناگەڕێن بە دوای کەسێکدا لە لای خوا شەفاعەتتان بۆ بکات؟ هەندێکیان بە هەندێکی تریان دەڵێن: بچن بۆ لای ئادەم(ع) دەچن بۆ لای ئادەم(ع)و پێی دەڵێن: ئەی ئادەم (ع) تۆ باوکی هەموو مرۆڤیت، خوا بە دەستی خۆی تۆی دروستکردوە، لە ڕۆحی خۆی گیانی بەبەرداکردووی، فەرمانی کرد بە فریشتەکان کڕنۆشیان بۆ بردی، کەواتە لای پەروەردگارت تکامان بۆ بکە، ئایا نابینی ئێمە لە چی حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی یەخەی گرتووین؟ ئادەمیش(ع) دەڵێت: ئەمڕۆ پەروەردگارم تووڕەبوونێك تووڕە بوە کە لەمەو پێش ئاوا تووڕە نەبوەو، لەمەولاش ئاوا تووڕە نابێت، ئەو درەختەکەی لە من قەدەغەکرد و منیش سەرپێچیم کرد، ئێستا هەر خەمی خۆمە، خەمی خۆمە، بچن بۆ لای یەکێکیتر، بچن بۆ لای نوح(ع) دەچن بۆ لای نوح(ع) و دەڵێن: ئەی نوح(ع) تۆ یەکەم ڕەوانەکراوی بۆ سەر زەوی، خوای گەورە ناوی ناوی: بەندەی سوپاسگوزار، کەواتە لای پەروەردگارت تکامان بۆ بکە، ئایا نابینی ئێمە لە چی حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی یەخەی پێ گرتووین؟ ئەویش پێیان دەڵێت: ئەمڕۆ پەروەردگارم تووڕەبوونێك تووڕە بوە کە لەمەو پێش ئاوا تووڕە نەبوەو، لەمەولاش ئاوا تووڕە نابێت، لە ڕاستیدا من یەك دوعام هەبوو ئەویش لە گەلەکەمم کرد، ئێستا هەر غەمی خۆمە غەمی خۆمە، بچن بۆ لای ئیبراهیم(ع)ئەوانیش دەچن بۆ لای ئیبراهیم(ع) و پێی دەڵێن: تۆ پێغەمبەری خوایت و خۆشەویستی ئەوی لە سەر زەویدا، پەروەردگارت تکامان بۆ بکە، ئایا نابینی ئێمە لە چی حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی یەخەی پێ گرتووین؟ ئیبراهیم(ع) پێیان دەڵێت: ئەمڕۆ پەروەردگارم تووڕەبوونێك تووڕە بوە کە لەمەو پێش ئاوا تووڕە نەبوەو، لەمەولاش ئاوا تووڕە نابێت،، ئینجا باسی درۆکانی کرد، ئێستا هەر غەمی خۆمە غەمی خۆمە، بچن بۆ لای کەسێکی تر، بچن بۆ لای موسا(ع) ئەوانیش دەچن بۆ لای موسا(ع) و پێی دەڵێن: ئەی موسا(ع) تۆ پێغەمبەری خوایت، خوای

گەورە ڕێزی زیاتری داوە بە تۆ بە پەیامەکانی و بە قسەکردن لە گەڵ تۆدا، کەواتە لای پەروەردگارت تکامان بۆ بکە، ئایا نابینی ئێمە لە چی حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی بەخەی پێ گرتووین؟ موسا ﷺ پێیان دەڵێت: ئەمڕۆ پەروەردگارم توورەبوونێك توورە بوە کە لەمەو پێش ئاوا توورە نەبوەو، لەمەولاش ئاوا توورە نابێت، من کەسێکم کوشتوە فەرمانم پێنەکرابوو بیکوژم، ئێستا هەر غەمی خۆمە غەمی خۆمە، بچن بۆ لای عیسا ﷺ ئەوانیش دەچن بۆ لای عیسا ﷺ و پێی دەڵێن: ئەی عیسا ﷺ تۆ پێغەمبەری خوای، لە بێشکەدا (لانکە) قسەت لە گەڵ خەڵکیدا کردوە، ڕۆحی خوا و وشەیەکی پیرۆزی ئەویت کە هەڵی داوە بۆ مریەم و بەخشراوی بە مریەم کەواتە لای پەروەردگارت تکامان بۆ بکە، ئایا نابینی ئێمە لە چی حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی بەخەی گرتووین؟ عیساش ﷺ پێیان دەڵێت: ئەمڕۆ پەروەردگارم توورەبوونێك توورە بوە کە لەمەو پێش ئاوا توورە نەبوەو، لەمەولاش ئاوا توورە نابێت،، ئێستا هەر غەمی خۆمە غەمی خۆمە، بچن بۆ لای کەسێکیتر بچن بۆ لای موحەممەد ﷺ ئەوانیش دێن بۆ لام، دەڵێن: ئەی موحەممەد ﷺ تۆ پێغەمبەری خوایت، دوایین پێغەمبەری، خوای گەورە لە گوناهە پێشووەکانیشت خۆش بوە، تکامان بۆ بکە لای پەروەردگارت ئایا نابینی ئێمە لە چ حاڵێکداین؟ ئایا نابینی چی بەخەی گرتووین؟ (منیش دەڵێم: من بۆ ئەو کارە) دەڵێت: منیش ڕادەپەڕم و دێمە ژێر عەرش، دەکەوم بە سوجدەدا بۆ پەروەردگار، ئینجا خوا دڵم دەکاتەوە چەند سوپاسگوزاریەك و ستایشێکی پیرۆز دەخاتە دڵمەوە کە لەوەوپێش نەیداوە بە کەس، ئینجا دەفەرموێت: ئەی موحەممەد ﷺ سەرت بەرز بکەرەوە، داوابکە دەتدرێتێ، تکا بکە لێت وەردەگیرێت)).

جا ئەمە ئەو ڕێزەیە کە پێی دەڵێن (المقام المحمود) کە هەموو پێغەمبەران خۆزگەی پێ دەبەن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَمِنَ ٱلَّيۡلِ فَتَهَجَّدۡ بِهِۦ نَافِلَةٗ لَّكَ عَسَىٰٓ أَن يَبۡعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامٗا مَّحۡمُودٗا ﴾(الإسراء:٧٩) واتە: لە بەشێکی شەویشدا خەوت ماندوو بکە بە شەونوێژەوە و قورئانی زۆری تیا بخوێنە، ئەمەش بەهرەیەکی تایبەتەو، دراوە بە تۆ و زیادە لە فەرزەکانیشە، بە ئومێد بە پەروەردگارت بتنێرێتە

شوێن و جێگایەکی پەسەند و بەرێزەوە (مقام المحمود) پێشینان و پاشینانیش سوپاست بکەن)).

دەڵێم: سوێند بە خوا هیچ کەسێك رێز و پایەی پێغەمبەری خواﷺ نازانێت وەکو خوای پەروەردگار، خۆشەویستمان ﷺ لەم کات و ساتە ترسناك و بە سامەدا پلە و پایە و رێزی دەردەکەوێت، لە کاتێکدا ابراهیم﷤ دەفەرموێت: هەر غەمی خۆمە، موسا﷤دەفەرموێت: هەر غەمی خۆمە، عیسا﷤ دەفەرموێت: هەر غەمی خۆمە، نوح﷤دەفەرموێت: هەر غەمی خۆمە، هەروەها باوکی هەموو مرۆڤایەتی کە ئادەم﷤دەفەرموێت: هەر غەمی خۆمە، بەڵام خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ئەو کارە بۆ من بە جێبهێڵن.

خۆشەویستان... ئەمە رێز و پلە و پایەی پێغەمبەری نازدارە ﷺ لای خوای پەروەردگار: ((يَا مُحَمَّدُ، ارْفَعْ رَأْسَكَ، سَلْ تُعْطَهْ، اشْفَعْ تُشَفَّعْ ، فَأَرْفَعُ رَأْسِي، فَأَقُولُ: يَا رَبِّ، أُمَّتِي أُمَّتِي)) واتە: ئەی موحەممەدﷺ.. سەرت بەرز بکەرەوە داوابکە دەتدرێتێ، تکا بکە لێت وەردەگیرێت، منیش سەرم بەرزدەکەمەوەو دەڵێم: ئەی پەروەردگارم ئوممەتەکەم ئوممەتەکەم))

لەو کاتەدا خۆشەویستمانﷺ ئوممەتەکەی پێش هەموو ئوممەتەکان دەخات، ئەو ئوممەتەی کە بە جوانی قەدری پێغەمبەرەکەیﷺنازانێت ـ ئیللا کەسانێك نەبێت خوای گەورە رەحمی پێ کردبێت ـ سوێند بە خوا ئەگەر ئەم ئوممەتە قەدری پێغەمبەرەکەیﷺ بزانیبایە ئەوا بەم شێوەیە نەدەبوو، ئاهـ ئەگەر ئەم ئوممەتە قەدری بزانن و بگەڕێنەوە بۆ سەر رێگا و بەرنامەکەی ئەو، فەرمانەکانی ئەویان جێبەجێ بکردبایە و وازیان لە قەدەغەکراوەکانی بهێنابا و سنورەکان ئەویان نەدەبەزاند و دەستیان بە شەریعەت و بەرنامەکەی ئەوەوە بگردبایە و بانگەوازەکەیان بڵاودەکردەوە، سوێند بە خوا ئەگەر وا بکەن ئەوا هەرگیز ئەو قەزەمە بێ نرخ وسووکانە لێرە و لەوێ نەدەچوونە سەر ئەو لوتکە بەرزانە، زمانیان درێژ نەدەکردە سەر مرواری تاجی سەر هەموو مرۆڤایەتیﷺ، دڵنیابن ئەو کورتە باڵا بێنرخانە هەرگیز دەست درێژی و دەمدرێژیان نەکردوەتە سەر پێغەمبەری

خوای ئیللا بە هۆی کەمتەرخەمی ئێمەوە نەبێت! تەنها بە هۆی تاوانەکانمانەوە نەبێت! تەنها بە هۆی دوور کەوتنەوەمان لە ڕێگا و بەرنامەکەی خۆشەویست و بیلبیلەی چاوەکانمان!

لە فەرموودەیەکی دوور و درێژدا کە لە بەشی پێشوودا باسم کرد، ئەو فەرموودەیە کە (ابو یعلی الموصلی) لە(الکبیر)دا و ئیمامی (البیهقی) لە(البعث)دا و (الطبري) لە تەفسیرەکەیدا و (الطبراني) لە (الطوالات)دا و جگە لەوان ریوایەتیان کردوە(کە لە سەنەدەکەیدا (ضعف)[1] هەیە)، هەموویان لە ڕێگای (اسماعیل ی کوڕی رافع)ەوە کە کەسێکی (ضعیف) ە، هەروەها (محمدی کوڕی زیاد) لە سەنەدەکەیدا هەیە کە کەسێکی نەناسراوە (مجهول)ە، لەو فەرموودەیەدا هاتوە کە خوای گەورە بە خۆشەویستەکەی ﷺ دەفەرموێت: ((یَا مُحَمَّدُ، ارْفَعْ رَأْسَكَ، سَلْ تُعْطَهْ، اشْفَعْ تُشَفَّعْ)) واتە: ئەی موحەممەد.. سەرت بەرز بکەرەوە داوابکە دەتدرێتێ، تکا بکە لێت وەردەگیرێت)) خۆشەویست دەفەرموێت: ((یا رب وعدتني الشفاعة فشفعني في خلقك)) واتە: ئەی پەروەردگارا! بەڵێنت پێدام بە شەفاعەت، کەواتە شەفاعەتم وەرگرە بەرانبەر بە دروستکراوەکانت)).

الله أكبر! ! ((فأقضي بينهم)) واتە: داوەری نێوانیان دەکەم)) ئەم شەفاعەتە پێی دەڵێن (الشفاعه العامه) واتە: شەفاعەتی گشتی، چونکە شەفاعەتێکی تر هەیە تەنها بۆ ئوممەتەکەی (موحەممەد)ە ﷺ، بەڵام شەفاعەتی گشتی بۆ هەموو خەڵکییە، پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ شەفاعەت دەکات بۆ هەموو مرۆڤایەتی بۆ ئەوەی خوای پەروەردگار لە نێوان خەڵکی حوکمی خۆی بکات، بۆ ئەوەی خەڵکی لەو جێگە ترسناك و بە سامەدا رانەوەستن لە مەحشەردا، خوای گەورە دەفەرموێت: ((قد شفعتك، أنا آتيكم لأقضي بينكم)) قال ﷺ ((فأرجع فأقف بين يدي الناس)) واتە: ئەوا شەفاعەتەکەی تۆم وەرگرت، ئێستا دێم بۆ ئەوەی لە نێوانتاندا داوەری بکەم)) پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: منیش دەگەڕێمەوە و لە

---

١ ـ و راجع كلام الحافظ في (الفتح) (١١/٣٦٨) .

نێوان خەڵکیدا ڕادەوەستم))

ئەمجار فریشتەکان دەست بە دابەزین دەکەن و بۆ ئەوەی لە دەوری خەڵکی بووەستن پۆل پۆل لە هەموو لایەکەوە، پاشان ئەو فریشتانە دادەبەزن کە هەلگرتنی عەرشیان پێ سپاردراوە بە (حملە العرش) ناسراون و ئەوانیش دەڵێن: ((سبحان ذي الملك والملكوت، سبحان ذي العزة والجبروت، سبحان من كتب الموت على الخلائق، وهو الحي الذي لا يموت، سبحان قدوس قدوس، رب الملائكة والروح)) فيقول أهل الأرض للملائكة: ((أفيكم ربنا؟ فيقولون: لا هو آت)) واتە: پاکی وبێگەردی بۆ خاوەن موڵك و شكۆ و دەسەڵات، پاکی و بێگەردی بۆ خاوەن عیززەت و هێز و توانا، پاکی و بێگەردی بۆ ئەو کەسەی مردنی لە سەر هەموو دروستکراوەکان نوسیوە، هەر ئەویش زیندوە و هەرگیز نامرێت، پاکی و بێگەردی بۆ کەسی پیرۆز و موبارەك و خاوێن، خوای فریشتەکان و جبرائیل)) خەڵکی سەر زەوی بە فریشتەکان دەڵێن: ئایا پەروەردگارمان لە گەڵ ئێوەدایە؟ ئەوانیش دەڵێن: نەخێر ئەو ئێستا دێت))

خوای گەورە دێت، هاتنێك شایستەی گەورەیی و مەزنی ئەو بێت.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿هَلْ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن يَأْتِيَهُمُ ٱللَّهُ فِى ظُلَلٍ مِّنَ ٱلْغَمَامِ وَٱلْمَلَٰٓئِكَةُ وَقُضِىَ ٱلْأَمْرُ ۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرْجَعُ ٱلْأُمُورُ﴾(البقرة:٢١٠) واتە: ئاخۆ پەیرەوانی شەیتان بێلەمە لە ڕۆژی قیامەتدا خوای گەورە لە پەڵەهەورێکی سپیدا بێتە لایان و داوەرییان بکا، فریشتەکانیش بەریز ئامادە بن بۆ تێپەرانی بڕیارەکانی خوا، دادگایشیان ببڕێتەوە و بنێردرێن بۆ دۆزەخ، دەبێ بەدەرلەمە چاوەڕوانی چی بن؟ ئەوساش ئەنجامی هەموو کارێ بێنرێتەوە لای خوای گەورە و بەدادگەرانە داوەرییان بکات.)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَآءَ رَبُّكَ وَٱلْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا﴾(الفجر: ٢٢)

براکەم وەسفی هاتنی خوای گەورە دامەڕنە و مەیچوێنە و مەیشوبهێنە و لاشەی بۆ دامەنێ، بزانە هەر خەیاڵاتێك بە مێشکتدا دێت، ئەوا خوای گەورە لەوە جیاوازە،

خـوای گـەروە دادەبـەزێت بـە شـێوەیەك شایـستەی گـەورەی و مـەزنی خـۆی بێـت ﴿لَيْسَ كَمِثْلِهِۦ شَىْءٌ ۖ وَهُوَ ٱلسَّمِيعُ ٱلْبَصِيرُ﴾ الشورى: ١١، واتە: هیچ شتێك نییە لە وێنەی ئەو (خوا) یە نە لە زاتیا نە لە سیفاتیا نە لە کرداریا بۆ خۆی تەنیایە و لە هەموو شتێك بێ نیازە و هەموو شتێکیش نیازمەندە بەو، ئەویشە بیسەری بینـا بـە ئاگایە بە وتەی بەندەکانی بینایە بۆ کار و کرداریان)) .

پاکی و بێگەردی بۆ ئەو کەسەی بە هیچ شتێك ناشوبهێنرێت و وێنە و شێوە و هاوتا و هاوچەشنی نییە، نە کوڕی هەیە نە باوك: ﴿قُلْ هُوَ ٱللَّهُ أَحَدٌ ۝١ ٱللَّهُ ٱلصَّمَدُ ۝٢ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ ۝٣ وَلَمْ يَكُن لَّهُۥ كُفُوًا أَحَدٌۢ ۝٤﴾(الإخلاص) واتا: ئەی موحەممەدﷺ بڵێ: ئەو پەروەردگارەی کە من دەیپەرستم تاك و تەنیایە و هاوەڵ و هاوبەشی نییە (١) ئەو خوایە ـ کە ناوی الله یە ـ جێگای هیوا و ئومێدە و بێ نیازیشە هیچ کەسێکیش ـ جگە لەو ـ شایانی ئەوە نییە گیروگرفتەکان ببرێنە بۆ چارەسەر، هەر ئەوزاتە گەورەیشە کە دەبێ هەر بۆ لای ئەو بگەڕێینەوە (٢) کەسی لێ نەبوە و هیچ رۆڵەیەکی نییە ـ وەك جولەکە و گاوڕ و بتپەرستەکان دەڵێن ـ چونکە خوا زۆر بڵند و پاك و بێخەوش و دوورە لەو جۆرە بیر و بۆچوونانە و لە کەسیش نەبوە و بێ دایك و بابە، چونکە هەموو شتێکی لە دایك بوو تازە و نوێیە و خوا نییە و سەرەتایەکی هەیە، بەڵام خوا بێ سەرەتا و (ئەزەل) یە (٣) هەرگیز هیچ کەسێك هاوشێوە و هاوتای نییە و کەسێ ناتوانێ بەرهەڵستی بکات (٤).

خوای گەورە دادەبەزێت و عەرش و کورسی دادەنرێت بە شێوەیەك خوای گەورە خۆی ویستی لێ بێت و شایستەی مەزنی خۆی بێت ئەمجار بانگ دەکات و دەڵێت: ((أيها الناس، لقد أنصت إليكم كثيرا منـذ خلقـتكم الى يـومكم هـذا، أسمـع صـوتكم، وأرى أعمالكم، فأنصتوا اليوم إلي فإنما هـي أعمـالكم و صـحفكم تقـرأ علـيكم، فمـن وجـد خـيراً فليحمـد الله، ومـن وجـد غـير ذلـك فـلا يلـومن إلا نفـسه)). واتـە: ئـەی خەڵکینە ! لەوکاتـەوە ئێـوەم دروسـت کـردوە تـاکو ئـەمڕۆ زۆر لـە ئێـوەم بیـست و

کردەوەکانتان دەبینم، ئەمڕۆ گوێ لە من بگرن، تەنها کردەوەکان و نامەی کارەکانتانە بە سەرتاندا دەخوێنرێتەوە، هەرکەسێ چاکەی بینی ئەوا با سوپاسی خوا بکات و هەرکەسێ جگە لەوەی بینی ئەوا بە تەنها لۆمەی خۆی بکات)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ ۞ أَلَمْ أَعْهَدْ إِلَيْكُمْ يَٰبَنِىٓ ءَادَمَ أَن لَّا تَعْبُدُوا۟ ٱلشَّيْطَٰنَ ۖ إِنَّهُۥ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ ﴿٦٠﴾ وَأَنِ ٱعْبُدُونِى ۚ هَٰذَا صِرَٰطٌ مُّسْتَقِيمٌ ﴿٦١﴾ وَلَقَدْ أَضَلَّ مِنكُمْ جِبِلًّا كَثِيرًا ۖ أَفَلَمْ تَكُونُوا۟ تَعْقِلُونَ ﴿٦٢﴾ هَٰذِهِۦ جَهَنَّمُ ٱلَّتِى كُنتُمْ تُوعَدُونَ ﴿٦٣﴾ ٱصْلَوْهَا ٱلْيَوْمَ بِمَا كُنتُمْ تَكْفُرُونَ ﴿٦٤﴾ ٱلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰٓ أَفْوَٰهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ ﴿٦٥﴾ ﴾ (يس). واتە: ئەی نەوەکانی ئادەم! ئاخر من پێشتر وەسیەتم بۆ نەکردن کە شەیتان نەپەرستن چونکە ئەو بۆ ئێوە دوژمنێکی ئاشکرایە؟ (٦٠) ئەی فەرمانم پێ نەکردن کە تەنها من بپەرستن و پەیرەوی لە من بکەن، ئا ئەمەیە (واتە: پەرستنم بە تەنیا) ڕێ ڕاستەکە.(٦١) بێ گومان شەیتان خەڵکێکی زۆری گومڕا کرد لێتان دە ئایا تێناگەن و ژیرنابن؟.(٦٢) ئا ئەمە هەر ئەو دۆزەخەیە کە لە دونیادا بەڵێنتان پێ درابوو، بڕواتان نەکرد.(٦٣) دەفەرموون بە هۆی بێ باوەڕیتانەوە ئەمڕۆ بچنە ناوی.(٦٤) ئەمڕۆ (ڕۆژی قیامەت) مۆر دەدەین بە سەردەمیاندا و ناتوانن بە زمان هیچ قسەیەك بکەن دەستەکانیشیان قسەمان لەگەڵ ئەکەن پێیەکانیشیان شایەتی دەدەن بەوەی کردوویانە. (٦٥).

تذكر وقوفك يوم العرض عرياناً مستوحشاً قلق الأحشاء حيراناً
والنار تلهب من غيظ ومن حنق على العصاة.. ورب العرش غضباناً
اقرأ كتابك يا عبدُ على مهل فهل ترى فيه حرفاً غير ما كانا؟
فلما قرأت ولم تنكر قراءته وأقررت إقرار من عرف الأشياء عرفانا
نادى الجليل.. خذوه يا ملائكتي وأمضوا بعبد عصى للنار عطشاناً
المشركون غداً في النار يلتهبوا والموحدون بدار الخلد سكاناً

خوای گەورە من و ئێوە لە ئەهلی ئیمان و یەکتاپەرستی بگێڕێت، خودایە بە

ڕەحمەتی خۆت دامانپۆشە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَاءَ رَبُّكَ وَالْمَلَكُ صَفًّا صَفًّا ﴿٢٢﴾ وَجِيءَ يَوْمَئِذٍ بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ يَتَذَكَّرُ الْإِنسَانُ وَأَنَّى لَهُ الذِّكْرَى ﴿٢٣﴾ يَقُولُ يَا لَيْتَنِي قَدَّمْتُ لِحَيَاتِي ﴿٢٤﴾ فَيَوْمَئِذٍ لَّا يُعَذِّبُ عَذَابَهُ أَحَدٌ ﴿٢٥﴾ وَلَا يُوثِقُ وَثَاقَهُ أَحَدٌ ﴿٢٦﴾ يَا أَيَّتُهَا النَّفْسُ الْمُطْمَئِنَّةُ ﴿٢٧﴾ ارْجِعِي إِلَى رَبِّكِ رَاضِيَةً مَّرْضِيَّةً ﴿٢٨﴾ فَادْخُلِي فِي عِبَادِي ﴿٢٩﴾ وَادْخُلِي جَنَّتِي ﴿٣٠﴾﴾ (الفجر) واتە: لەو ڕۆژەدا پەروەردگارت هات بە هاتنێك شیاوی خۆی بێت و فریشتەکانیش لەگەڵی ریز ریز (٢٢) وە لەو ڕۆژەدا دۆزەخ دەهێنرێتە ڕوو بۆ گومڕایان، لەو ڕۆژە قورسەدا ئادەمی هەرچی کردبێت بیری ئەکەوێتەوە و پەشیمان دەبێ لەسەر خراپەکانی و پەند دەگرێ وە لە کوێ پەند و ئامۆژگاری کەڵکی دەبێ بۆی؟ لەو ڕۆژەدا (٢٣) بەئێش و خەفەتێکەوە دەڵێت: خۆزگە من بۆ ئەم ژیانی پاشەڕۆژەم شتێکم پێش خستبا لەدونیادا (٢٤) ئینجا لەو ڕۆژەدا سزایەك دەدات، هیچ کەسێك ناتوانێ سزای وابدات! (٢٥) و هیچ کەسێك ناتوانێ پێوەند بکات وەك پێوەندی خوا (٢٦) وە لەسەرەمەرگدا بە نەفسی ئیماندار دەوترێت: ئەی گیان و ڕۆحی! ئارامبە بە یاد و زیکری خوا..(٢٧) بگەڕێوە بۆلای پەروەردگارت، ئاوا کە رازی کردبوویت بە پاداشتی خۆی و لێت ڕازی بوە بەهۆی ئەوەی پێشی خۆتت خستوە لە کردەوەی چاك (٢٨) دەبچۆرە ناو گیانی بەندە ساڵحەکانمەوە (٢٩) وە بچۆرە بەهەشتە رازاوەکەمەوە کە ئامادەم کردوە بۆت (٣٠).

بەڕێزان.. ئایا دەزانن یەکەم کەس کێیە خوای گەورە لەو ڕۆژە سامناك و ترسناکەدا بانگ دەکات؟ ئەو کەسە ئادەمە.!

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرمودەی (ابوسعید الخدری) یەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((يقول الله تعالى: يا آدم، فيقول: لبيك وسعديك، والخير في يديك، فيقول: أَخْرِج بعث النار، قال: وما بعث النار؟ قال: من كل ألف

١ ـ أخرجه البخاري (٣٣٤٨) و(٦٥٣٠) ومسلم (٢٢٢) .

تسعمائة وتسعة وتسعين، فعنده يشيب الصغير، وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا، وَتَرَى النَّاسَ سُكَارَى وَمَا هُم بِسُكَارَى وَلَكِنَّ عَذَابَ اللَّهِ شَدِيدٌ)) قالوا: يا رسول الله، وأينا ذلك الواحد؟ قال: ((أبشروا، فإن منكم رجلا، و من يأجوج ومأجوج ألفاً))ثم قال: ((والذي نفسي بيده إني أرجوا أن تكونوا ربع أهل الجنة)) فكبرنا، فقال: ((أرجوا أن تكونوا ثلث أهل الجنة)) فكبرنا. فقال: ((أرجوا أن تكونوا نصف أهل الجنة)) فكبرنا، فقال: ((ما أنتم في الناس إلا كالشعرة السوداء في جلد ثور أبيض أو كشعرة بيضاء في جلد ثور أسود))، واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی ئادەم، دەڵێت: گوێڕایەڵم و لە خزمەتتام چاکەیش لە دەستی تۆدایە، دەفەرموێت: وەفدی ئاگر بنێرە، ئەویش دەڵێت: وەفدی ئاگر چەندە؟ فەرمووی: لە هەموو هەزارێك نۆ سەد ونەوەت و نۆ، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: لەو کاتەدا منداڵ سەری سپی دەبێت، ﴿وَتَضَعُ كُلُّ ذَاتِ حَمْلٍ حَمْلَهَا وَتَرَى ٱلنَّاسَ سُكَـٰرَىٰ وَمَا هُم بِسُكَـٰرَىٰ وَلَـٰكِنَّ عَذَابَ ٱللَّهِ شَدِيدٌ﴾(الحج: ٢) واتە: هەرچی مێینەی دووگیان و سکپڕیشە لە ترس و لە هەیبەتا سکەکەی دادەنێ و لە باری دەچێت و هەموو خەڵکیش وەك مەست و سەرخۆش دەبینی، خۆ لە ڕاستیدا مەست و سەرخۆش نین بەڵکو سزای خوا زۆر توند و سەختە بۆیە ئاوا بیر و هۆشیان نەماوە و وەك سەرخۆشیان لێ هاتوە)) فەرموویان: ئەی پێغەمبەری خواﷺئەو پیاوە کاممانە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: مژدەتان لێبێت، لە یەئجوج و مەئجوج هەزارێك و لە ئێوە پیاوێك)) ئەمجار پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: سوێند بە ئەو کەسەی گیانی من بە دەستە ئومێدەوارم ئێوە چواریەکی ئەهلی بەهەشت بن)).

ئێمەش سوپاس گوزاری خوا بووین و وتمان (الله أكبر)، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: من خوازیارم سێیەکی ئەهلی بەهەشت بن)) ئێمەش سوپاس گوزاری خوا بووین و وتمان (الله أكبر)، پێغەمبەری خواﷺ لە جاری سێیەمدا فەرمووی: من خوازیارم نیوەی ئەهلی بەهەشت بن، نمونەی ئێوە لە ناو خەڵکیدا وەکو موویەکی ڕەش وان لە پێستی گایەکی سپیدا یان وەکو موویەکی سپی لە پێستی گایەکی ڕەشدا)).

پاشان بانگی (نووح) دەکرێت، هەروەکو لە (صحیح البخاری)[1] دا هاتووە لە فەرموودەی (ابی سعید الخدری) یەوە کەوا خۆشەویستمان ﷺ فەرموویەتی:

((((یدعى نوح عليه السلام يوم القيامة، فيقول: لبيك وسعديك يا رب، فيقول: هل بلغت؟ فيقول: نعم. فيقال لأمته: هل بلغكم؟ فيقولون: ما أتانا من نذير، فيقول: من يشهد لك؟ فيقول: محمدوأمته، فتشهدون له أنه قد بلغ ((وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا)).

واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا بانگی نووح عليه السلام دەکرێت، ئەویش دەڵێت: گوێڕایەڵم و لە خزمەتتام ئەی پەروەردگارا.. خوای گەورە دەفەرموێت: ئایا بانگەوازی دینەکەی خوات گەیاند؟ ئەویش دەڵێت: بەڵێ، ئەمجار بە ئوممەتەکەی دەڵێن: ئایا نووح عليه السلام ئاگادارتانی کردەوە؟ ئەوانیش دەڵێن: هەرگیز هیچ ترسێنەرێکمان بۆ نەهاتوە، ئەویش بە نووح عليه السلام دەڵێت: کێ شایەتیت بۆ دەدات؟ ئەویش دەڵێت: (موحەممەد) ﷺ و ئوممەتەکەی، ئێوەش شایەتی بۆ دەدەن کە بانگەوازەکەی گەیاندوە و ئەوانی ئاگادار کردوەتەوە ((وَيَكُونَ الرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا)). واتە: پەیامبەریش بەسەر گشتانەوە چاودێر و شایەت بێت ئاخۆ کێ دوای کەوتوە و کێیش سەرپێچی لێ کرد)).

بە ڕاستی قەومەکەی نووح سەیرن!! نۆ سەد و پەنجا ساڵ بانگی ئەوانی کرد بۆ سەر ڕێگای ڕاستی کەچی دەڵێن: هەرگیز ئەویان نەبینیوە!! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا نُوحًا إِلَىٰ قَوْمِهِۦ فَلَبِثَ فِيهِمْ أَلْفَ سَنَةٍ إِلَّا خَمْسِينَ عَامًا فَأَخَذَهُمُ ٱلطُّوفَانُ وَهُمْ ظَٰلِمُونَ﴾ (العنكبوت:١٤) واتە: بە ڕاستی ئێمە (نووح)مان نارده لای هۆزو گەلەکەی خۆی بۆ ئەوەی یەکتاناسینیان پێ ڕابگەیەنێت، ئەویش ئەوەبوو بێ وچان قۆڵی لێ هەڵماڵی، هەزار ساڵ ـــ پەنجا کەم ـــ لە ناویاندا مایەوە و ژیا بە شەو و بە ڕۆژ، بە ئاشکراو بە نهێنی، تێدەکۆشا و بانگی ئەکردن بۆ لای خوا کەچی ئەوان ڕۆژ لە دوای ڕۆژ بۆ پەرستنی بتەکانیان سوورتر دەبوون دەرەنجام تۆفان و سێڵاو هەموویانی گرت، چوون ئەوان ستەمکار بوون)).

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٤٨٧).

له گەڵ ئەوەشدا دەڵێن: هیچ کەسێکمان بۆ نەهاتوە و هیچ ترسێنەرێکمان بۆ نەهاتوه!! بەڵام ئوممەتەکەی (موحەممەد) ﷺ شایەتی بۆ (نووح) دەدەن کەوا ئەو بانگەوازەکەی گەیاندوه ئەمجار گوتی: ئەوە مەبەستی ئەو ئایەتەیە کە دەڵێت:

﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَٰكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُوا۟ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ وَيَكُونَ ٱلرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ﴾ (البقرة١٤٣) واتە: هەرچۆنێ بۆ ئایینی پیرۆزی ئیسلام ڕێنماییمان کردن، هەر ئاواش لە تەواوی ئیش و کاردا کردومانن بە ئوممەت و گەلێکی میانەڕەو واتە: ئێوە ئەی موسڵمانان! نە وەکو گاورەکان (نصاری) زێدە ڕەون و نەوەکو جوولەکەش کەمتەرخەمن، کەوابوو ئێوە ئوممەتێکی خێرخواز و هەڵبژێردراون، تا لەسەر ئەو خەڵکە ببنە شایەت کە: بەڵێ.. پەیامبەر ﷺ پەیامەکەی خوای گەورەی بەراست و ڕەوان گەیاند، و پەیامبەریش ﷺ بەسەر گشتانەوە چاودێر و شایەت بێت ئاخۆ کێ دوای کەوتووە و کێیش سەرپێچی لێ کرد، لە ڕۆژی قیامەتیشدا لەولاشەوە هەم پێغەمبەرﷺ و هەم ئوممەتەکەی ببنە شایەت بۆ پێغەمبەران کە بەرنامەکەی خوایان گەیاند بە ئوممەتەکەیان)).

مانای (الوسط: دادپەروەرییە)

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (ابن ماجە) بە سەنەدێکی (صحیح)[١] لە (ابو سعید الخدری) یەوە ریوایەتی کردوە دەڵێت: خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((فتدعی أمة محمد، فیقال: هل بلغ هذا؟ فیقولون: نعم، فیقول: وما علمکم بذلك؟)) واتە: ئەمجار بانگی ئوممەتی موحەممەدﷺ دەکرێت، پێیان دەڵێن: ئایا ئەم پێغەمبەرە پەیامەکەی گەیاند؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، پێیان دەگوترێت: ئێوە چۆن دەزانن؟))

ئێمە پێغەمبەر(نووح)مان نەبینیوە چۆن شایەتی بانگەوازەکەی دەدەین؟ ئەم ئوممەتە پیرۆزە لە وەڵامدا دەڵێن: ((أخبرنا نبینا ﷺ بذلك أن الرسل قد بلغوا

---

١ ـ أخرجه ابن ماجه (٤٢٨٤) وأحمد (٥٨/٣) وصححه الشیخ الألباني في صحیح ابن ماجه .

فصدقناه)) واته: پێغەمبەرەکەمان ﷺ ئەوەی پێ ڕاگەیاندین کە ئەو پێغەمبەرانە هەموو پەیامەکەی خوایان گەیاندوە و ئێمەش باوەڕمان پێ کرد))

هەموو ئەو باس و هەواڵانەی کە لە (موحەممەد) ﷺ دوە هاتوە ئێمە باوەڕمان پێی هێناوە.

پاشان بانگی پێغەمبەر (عیسا) دەکرێت: ﴿وَإِذْ قَالَ ٱللَّهُ يَٰعِيسَى ٱبْنَ مَرْيَمَ ءَأَنتَ قُلْتَ لِلنَّاسِ ٱتَّخِذُونِى وَأُمِّىَ إِلَٰهَيْنِ مِن دُونِ ٱللَّهِ ۖ قَالَ سُبْحَٰنَكَ مَا يَكُونُ لِىٓ أَنْ أَقُولَ مَا لَيْسَ لِى بِحَقٍّ ۚ إِن كُنتُ قُلْتُهُۥ فَقَدْ عَلِمْتَهُۥ ۚ تَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِى وَلَآ أَعْلَمُ مَا فِى نَفْسِكَ ۚ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ ﴿١١٦﴾ مَا قُلْتُ لَهُمْ إِلَّا مَآ أَمَرْتَنِى بِهِۦٓ أَنِ ٱعْبُدُوا۟ ٱللَّهَ رَبِّى وَرَبَّكُمْ ۚ وَكُنتُ عَلَيْهِمْ شَهِيدًا مَّا دُمْتُ فِيهِمْ ۖ فَلَمَّا تَوَفَّيْتَنِى كُنتَ أَنتَ ٱلرَّقِيبَ عَلَيْهِمْ ۚ وَأَنتَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ شَهِيدٌ ﴿١١٧﴾ إِن تُعَذِّبْهُمْ فَإِنَّهُمْ عِبَادُكَ ۖ وَإِن تَغْفِرْ لَهُمْ فَإِنَّكَ أَنتَ ٱلْعَزِيزُ ٱلْحَكِيمُ ﴿١١٨﴾ قَالَ ٱللَّهُ هَٰذَا يَوْمُ يَنفَعُ ٱلصَّٰدِقِينَ صِدْقُهُمْ ۚ لَهُمْ جَنَّٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَآ أَبَدًا ۚ رَّضِىَ ٱللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا۟ عَنْهُ ۚ ذَٰلِكَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ ﴿١١٩﴾﴾ (المائدة) واته: ئەو کاتەش وە بیر بێنە کە خوای کاربزان لە ڕۆژی قیامەتدا بە عیسای کوڕی مەریەم ئەڵێ: ئەرێ تۆ بەو خەڵکەت گوت کە لە جیاتی خوای تاك و تەنیا خۆت و دایکت بکەنە دوو خوا؟ عیسایش دەڵێ: خوایە! من هەمیشە تۆ بە پاك و خاوێن ڕائەگرم و هەرگیزیش بۆ من ناشێ شتێکی ناڕاست و ناشیاوی وا بەرامبەر بە تۆ بڵێم ئەگەر ئەو قسەیەم کردبێ،بێ شك تۆ خۆت دەزانی، هەرچی لە ناخی مندایە تۆ ئەیزانیت بەڵام من دەربارەی ئەوەی لە نەفس و زاتی تۆدایە شتێکی ئەوتۆ نازانم بە ڕاستی تەنها هەر خۆتی بە هەموو نادیارەکان زانایت. (١١٦) چیت فەرمان پێ کردوم منیش هەر ئەوەم پێ گوتوون، پێم وتوون: بە تەنها هەر (الله) بپەرستن کە پەروەردگاری من و ئێوەیە هەتا لە ناویشیاندا بووم ئاگاداریان بووم کە مردیشم بە فەرمانی خۆت ئیتر بۆ خۆت چاودێر و ئاگادارایان بوویت دیاریشە کە تۆ بۆ خۆت بە سەر هەموو شتێکا بە ئاگای. (١١٧) ئیستایش ئەگەر تۆ سزایان بدەیت بێ گومانە کە بەندەی خۆتن و

کەسیش بۆی نییە هیچ بڵێت، ئەگەر لێشیان ببووریت، ئەوە خۆت چاك دەزانی و بۆ خۆشت دەسەڵاتدار و کارجوانی.(١١٨) خوای بە هەق پاش ئەو هەموو ئامۆژگارییە کردنی، فەرمووی: ئیتر ئەمڕۆ راستگۆیان، راستگۆییان کەڵکیان پێ دەگەیەنێت، واتە: تەنیا یەك خواپەرستان قازانجیانە، بۆ خواپەرستانی راستگۆ لە بەهەشتدا چەند باخاتێك هەیە و بە بەریاندا چەندین رووبار بە خوڕ دەچێت بە هەتا هەتاییش تێیاندا ئەمێننەوە، خوای میهرەبان لێیان رازییە، واتە: کردەوەکانی وەرگرتوون و ئەوانیش لە خوا رازین هەر ئەوەیش سەرکەوتن و سەرفرازی گەورەیە.(١١٩).

پاشان لەو رۆژەدا خوای گەورە بانگی هەموو پێغەمبەران دەکات و دەفەرموێت: ﴿يَوْمَ يَجْمَعُ ٱللَّهُ ٱلرُّسُلَ فَيَقُولُ مَاذَآ أُجِبْتُمْ ۖ قَالُوا۟ لَا عِلْمَ لَنَآ ۖ إِنَّكَ أَنتَ عَلَّٰمُ ٱلْغُيُوبِ﴾(المائدة: ١٠٩) واتە: لەو رۆژە بترسن کە خوا گشت پەیامبەرەکانی خۆی کۆدەکاتەوە ئەوجار لێیان ئەپرسێ و ئەفەرموێ: ئەرێ چۆن وەڵامێکتان درایەوە لە لایەن ئەو گەلانەوە نێردران بۆ لایان، کاتێ بانگتان دەکردن بۆ رێی راست؟ لە بەر شەرم و ئەدەبی خۆیان و سەختی رۆژەکە ئەڵێن: خوایە! ئێمە هیچ زانیارییەکمان لەو بارەیەوە نییە چونکە بێ گەمان تەنها هەر ئەتۆی کە بە تەواوی لە حاڵی گشت نادیارەکان بە ئاگای)).

(الحسن) و (مجاهد) و جگە لەوان[١] دەڵێن: بە هۆی ترس و سام و بیمی ئەو رۆژە بەو شێوەیە وەڵامیان دایەوە)) خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَلَنَسْـَٔلَنَّ ٱلَّذِينَ أُرْسِلَ إِلَيْهِمْ وَلَنَسْـَٔلَنَّ ٱلْمُرْسَلِينَ﴾ (الأعراف: ٦) واتە: دڵنیابن لەو کەسانە پەیامبەرانیان بۆ هاتوە دەپرسینەوە و دەڵێین: ئاخۆ کاتێ بەرنامەی خواتان پێ راگەیەنرا لە لایەن پێغەمبەرانەوە وەڵامتان چی بوو بۆیان؟ وە لە پێغەمبەرەکانیش دەپرسین: ئەرێ بەرنامەکەی خواتان گەیاند؟)

تەنانەت پێغەمبەرانیش پرسیاریان لێ دەکرێت دەربارەی گەیاندنی پەیامەکەی خوا، هەمووان پرسیاریان لێ دەکرێت!! بە راستی ئەوە دیمەنێکی زۆر گران و

---

١ ــ تفسير ابن كثير لسورة المائدة : ١٠٩ (٥/٤١٠ ط أولاد الشيخ) .

قورسە! ڕۆژ نزیك بوەتەوە و لە سەر سەری خەڵکی ڕاوەستاوە، لەولاشەوە دۆزەخ دەنەڕێنێت و دەناڵێنێت و هاوار دەکات، پاشان شای شاهان بانگی ئادەم دەکات و دەفەرموێت: ((أخرج بعث النار)) هەروەکو لە پێشدا باسمان کرد، بە جوانی بیر لەو وشانە بکەرەوە، سوێند بە خوا هیچ کەسێك ناتوانێت هەرچەندە خوای گەورە ئەوپەڕی ڕەوانبێژی و زمانپاراوی و پیٚ بەخشیبێت، کە بە جوانی ئەو مانا و واتانە وەکو خۆی شی بکاتەوە!!

دەڵێم: لەو کات و ساتە ترسەدا و لەو کات و ساتە سامناکەدا... کە هیچ دەریایەك نییە، هیچ ڕوبارێك نییە، هیچ دار و درەخت و خانوویەك نییە،تەنها زەوییەکی سپییە وەکو ئاردێکی پاکی سپییە، هیچ تاوانێکی لە سەر ئەنجام نەدراوە، هیچ خوێنێکی لە سەر نەڕێژراوە[1]، هەموو خەڵکی لە نێو ئارەقەی خۆیاندا خنکاون!!

لەو کات و ساتە بە سامەدا کۆمەڵێك بانگ دەکرێن بۆ ئەوەی خوای گەورە لە ژێر سێبەری عەرشی خۆیدا بیانهێلێتەوە، لە ڕۆژێکدا هیچ سێبەرێك نییە تەنها سێبەری خوا نەبێت! ئەوانە کێن؟

ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[2] ڕیوایەتیان کردوە لە فەرمودەی (ابو هریرە) وە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((سبعة یظلهم الله فی ظله یوم لا ظل إلا ظله، إمام عادل...)) واتە: حەوت جۆر کەس هەن کە خوا دەیانخاتە ژێر سایە و سێبەری خۆیەوە لەو ڕۆژەدا کە هیچ سایە و سێبەرێك نییە جگە لە سایە و سێبەری ئەو زاتە: پێشەوایەکی دادپەروەر...))

تەماشای پلە و پایەی فەرمانڕەوای دادپەروەر بکە، ئەو فەرمانڕەوایەی کە ژێر دەستەکەی خۆی بەختیار دەکات و ژێر دەستەکەی بە هۆی ئەوەوە ئاسوودە و بەختیارن ئەوا ئەو فەرمانڕەوایانە لە ژێر سێبەری عەرشی خوادا دەبن.

---

١ ـ أخرجه الطبري في تفسيره لسورة ابراهيم : ٤٨،عن ابن مسعود أنه تلا هذا الآية (يوم تبدل الأرض غير الأرض والسماوات وبرزوا لله الواحد القهار) قال: ((يجاء بأرض بيضاء كأنها سبيكة فضة , لم يسفك فيها دم , ولم يعمل عليها خطيئة)) والأثر صحيح .

٢ ـ أخرجه البخاري (٦٦٠) و مسلم (١٠٣١) .

((وشاب نشأ فـي عبـادة ربـه))، واتـە: لاوێکـە کـە لـە سـەر خواپەرسـتی گـەورە بوبێت..)) موژدە بۆ تۆ کوڕە شیرینەکەم... کچە بەڕێزەکـەم.. ئـەی ئـەو کەسـەی زاڵ بوویتە بە سەر ئارەزووەکانتدا و بە توندی دەستت بە دینەکەی خۆتـەوە گرتـوە هەروەکو ئەوەی بڵێیت ئاسکلێت بە دەستەوە گرتبێت لە نێو ئەو فیتنەیانـەدا، ئـەوا موژدە بـۆ تـۆ ئەگـەر بـەردەوام بیـت لـە سـەر ئـەو ڕەوشـتە جوانـە تـاکو دەگەیتـە خواکەی خۆت.

((ورجل قلبـه معلـق بالمـساجد)) واتـە: کەسـێکە کـە دڵـی پەیوەسـتی مزگـەوت بێت..)).

لە مزگەوت دەردەچێت لە کاتێکدا ئەو تامەزرۆیە بگەڕێتـەوە بـۆ مزگەوتەکـە بـۆ ئەوەی نوێژە فەرزەکـەی تـر لـە مزگـەوت بکـات، دەیبـینی دڵـی وەکـو چـرایەك بـە بنمچی (سقف) ی مزگەوتەکانەوە هەڵواسراوە، هەر بە تەواو بوونی نوێژە فەرزەکان حەز دەکات جارێکی تر بگەڕێتەوە بۆ مزگەوتەکە.

((ورجلان تحابا في اللـه اجتمعا عليه وتفرقا عليه)) واتە: دوو کەس کەلەبەر خوا یـەکتریان خـۆش بوێـت و لـە سـەر ئـەو بنـچینەیە بـە یـەك گەیـشتن، دوای دوور کەوتنەوە و جیابونەوەشیان لە یەکتر خۆشەویستیان بەردەوام بێـت)) داوا لـە خـوا دەکـەم مـن و ئێـوە لـەو کۆمەڵـە بگێڕێـت، بـرای خۆشەویـستم.. تـۆ منـت خـۆش نەویستوە تەنها لە بەر خوا نـەبێت و منـیش ــ واللە ــ تـەنها لـە بـەر خـوا تـۆم خۆشـدەوێت، لـە کاتێکـدا مـن بـە هـیچ شـێوەیەك ناتناسـم بـەڵام مـن هـەموو یەکتاپەرستێکم لە سەر زەویدا خۆش دەوێت لە بەر خوا.

((ورجل طلبته امرأة ذات منصبٍ وجمال فقال: إني أخاف اللـه ورجل تـصدق..)) لە ریوایەتێکی تردا کە (مسلم) ڕیوایەتی کردوە: ((بصدقة فأخفاها ـ أخفـى، حتـى لا تعلم شماله ماتنفق يمينه))، واتە: کەسێك کـە ئـافرەتێکی جـوان و نـاودار بـانگی بکات، ئەویش بڵێت: بە ڕاستی من لە خـوا دەترسـم، کەسـێکە کـە خـەیر دەکـات و دەیشارێتەوە هەتا دەستی ڕاستی نازانێت دەستی چەپی چی بەخشیوە))

کابرایەکی دڵسۆزە لە کارەکانیدا هیچ مەبەستێکی نییە تەنها ڕەزامەنـدی خـوای پەروەردگار نەبێت، ئەوەش بزانە کە هـیچ کێـشە نییـە ئەگـەر بـە ئاشـکرا چاکە و

صدقە بدەیت بۆ ئەوەی خەڵکی تر لە پیاوچاکان چاوت لێ بکەن، بەڵام ئەم کابرایە بە شێوەیەکی صدقەی داوە و شاردویەتییەوە تەنانەت کاتێك بە دەستی ڕاستی بەخشیویەتی هەولی داوە دەستی چەپی نەزانێت.

((ورجل ذكر الله خالياً ففاضت عيناه)) واتە: کەسێکە بە تەنهایی یادی خوا بکات و چاوەکانی ئەسرینیان لێ ببارێت)) گەورەیی و مەزنی خوات هێنایە یادی خۆت، بە تەنهایی و ئەمجار چاوەکانت پڕ فرمێسك بوو پاشان لە ترسی خوادا دەستت بە گریان کرد، پێغەمبەری ئازیز ﷺ دەفەرموێت: ((لا يلج النار رجل بكى من خشية الله حتى يعود اللبن في الضرع))[1] واتە: هەرگیز کەسێك ناچێتە ناو ئاگرەوە لە ترسی خوادا گریا بێت، تاوەکو بۆ جارێکی تر شیر نەگەڕێتەوە گوانی ئاژەڵەوە)) خودایە ئێمە و ئێوە بگێڕێت لەو کەسانەی کە لە ترسی ئەودا دەگرین و لە بەر مەزنی و گەورەیی ئەو دەگرین، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

پرسیارێك لێرەدا هەیە، ئایا جگە لەوانە خەڵکی تر لە سێبەری عەرشی خوادا دەمێننەوە؟ وەڵامەکە: بەڵێ..

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت هەروەکو لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابوهريرە) وە: ((إن الله يقول يوم القيامة: أين المتحابون بجلالى؟ اليوم أظلهم فى ظلى يوم لاظل إلا ظلى)) واتە: بە ڕاستی خوای بالادەست لە ڕۆژی قیامەتدا دەفەرموێت: کوان ئەوانەی کە یەکتریان لەبەر خاتری من خۆش دەویست؟ ئەمڕۆ من دەیانخەمە ژێر سێبەری خۆمەوە لە ڕۆژێکدا کە هیچ سێبەرێك نییە جگە لە سێبەری من)).

بە ڕاستی ئەو خۆشەویستییە تەنها لە پێناوی خوادایە.

ئا بەو شێوەیە بانگ لە خۆشەویستان دەکات ئەوانەی تەنها لە بەر خوا یەکیان خۆشویستوە و بەو موژدە گەورەیە موژدەیان پێ دەدات.

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢/٥٠٥) , والترمذي (٢٣١١) وقال : ((هذا حديث حسن صحيح) , والنسائي (١٢/٦) وصححه الألباني في (صحيح الجامع) (٧٧٧٨) من حديث أبي هريرة .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٥٦٦) .

هەروەها کەسێك خەڵکی تر لە تەنگانەدا دەرباز بکات، هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەیەکی دوور و درێژ کە (ابو الیسر) ریوایەتی کردوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرمویەتی: ((من أنظر معسراً، أو وضع عنه، أظله الله في ظله)).واتە: هەرکەسێك ماوەی بە قەرزارێك دا، یان دەستبەرداری (قەرزەکەی) بوو، ئەوا خوای گەورە دەیخاتە سایە و سێبەری خۆیەوە)).

کابرایەك هەندێ پارەی پێ دەدەیت و ئەویش ناتوانێت بیگێڕێتەوە، ئەوا مۆڵەتی بدەیە بە بێ سوو و زیادە و پێی بڵێ: براکەم گوێی مەدەیە، بە پشتیوانی خوا هەر کاتێ بۆت کرا و لە سەرت سووك و ئاسان بوو ئەوا پارەکەم بۆ بگێڕەوە، بە شێوەیەکی جوان، بە نەرم و نیانی و رازیبوون، بە بێ منەت و گرژی و هەست بریندار کردن و ئازارەوە، ئەگەر دەتەوێت لەوە زیاتر و مەزنتر و گەورەتر بزانیت ئەوا بەو کابرایەی کە ناتوانێت قەرزەکەت بداتەوە بڵێ: برۆ گەردنت ئازاد بێت تەنها لە بەر خوا...

دڵنیا بە ئەوا رێز و حورمەتت بە شێوەیەك دەبێت کەوا خوای گەورە لە سێبەری عەرشەکەی خۆیدا بتهێڵێتەوە لە رۆژێکدا جگە لە سێبەری ئەو هیچ سێبەرێکی تر نییە.. ئەی ئەو کەسەی یارمەتی خەڵکی لێقەوماوانت داوە و گەردنی ئەوانت ئازاد کردوە...

بەڵێ.. دیمەنێکە دڵەکان ئارام و هێوردەکاتەوە لە ناوەراستی ئەو کارەسات و ترس و سامناکییەدا...

ئەمجار حیساب و لێپرسینەوە دەست پێ دەکات، ئەوەش باش بزانە کەوا دیمەن و کاتی حیساب و لێپرسینەوە گرانترین و دژوارترین دیمەنەکانی قیامەتە، ئەمجار نمایش دەست پێ دەکات لە بەر دەستی خوادا و پاشان نامەی کردەوەکان دابەش دەکرێت.

---

١ ـ أخرجه مسلم (٣٠٠٦) .

ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی دایکی ئیماندارانەوە (عائیشە) کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من حوسب یوم القیامة عذب)) فقلت: أليس قد قال الله: ((فأما من أُوتي كتابه بيمينه (٧) فسوف يحاسب حساباً يسيراً (٨))) فقال: ((ليس ذاك الحساب، إنما ذاك العرض، من نوقش الحساب يوم القيامة عذب)) واتە: هەرکەسێك لە ڕۆژی قیامەتدا لێپرسینەوەی لە گەڵ کرا ئەوا سزا دەدرێت، عائیشە فەرمووی: ئایا خوای گەورە نەیفەرمووە: ((فسوف يحاسب حساباً يسيرا)) واتە: ئیتر پرسینەوەیەکی سووك و ئاسانی لە گەڵدا دەکرێت، پاشان پاداش وەرئەگرێ و خراپەکانیشی ئەبووردرێ)) پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەوە لێپرسینەوە نییە بەڵکو ئەوە تەنها پیشاندانی نامەی کردەوەکانە، بەڵام هەرکەسێ موناقەشەی لێپرسینەوەی لە گەڵدا بکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا ئەوا سزا دەدرێت)).

هەروەها ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[2] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (عدی کوڕی حاتم) ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((ما منكم أحد إلا سيكلمه ربه ليس بينه وبينه ترجمان، فينظر أيمن منه فلا يرى إلا ما قدم، وينظر أشأم منه فلا يرى إلا ما قدم، وينظر بين يديه فلا يرى إلا النار تلقاء وجهه، فاتقوا النار ولو بشق تمرة)) واتە: هیچ کەسێك لە ئێوە نییە ئیللا خوای پەروەردگار قسەی لە گەڵدا دەکات کە بە هیچ شێوەیەك وەرگێڕ (ترجمان) لە نێوانیاندا نییە، کاتێ تەماشای لای ڕاستی خۆی دەکات هیچ نابینێ تەنها کردەوەکانی خۆی نەبێت، تەماشای لای چەپی خۆی دەکات هیچ نابینێ تەنها کردەوەکانی خۆی نەبێت، تەماشای بەردەست و بەردەمی خۆی دەکات تەنها ئاگر دەبینێ، بۆیە خۆتان لە ئاگر بپارێزن ئەگەر بە لەتە خورمایەکیش بێت)).

پێش ئەوەی لێپرسینەوە (حیساب) دەست پێ بکات کۆمەڵێك لە ئوممەتەکەی (محمدالمصطفی)ﷺ بانگ دەکرێن بۆ ئەوەی بە بێ لێپرسینەوە (حیساب) و ئازار و

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٣٦) و مسلم (٢٨٧٦) .
٢ ـ أخرجه البخاري (٦٥٣٩) و مسلم (٦٧/١٠١٦) .

سزا بڕۆنە بەهەشتەوە، کۆمەڵێك هەن لەم ئوممەتە نمایش ناکرێن و لێپرسینەوەیان لە گەڵدا ناکرێت لە بەر دەستی پەروەردگاردا؟ هەر لە زەوی مەحشەرەوە بەرەو بەهەشت بە بێ لێپرسینەوە و بە بێ سزا دەڕۆن؟ ئەوانە کێن؟ لە بەشی داهاتوو ئەوانە دەناسین انشاء الله.

دیمەن و باسی لێپرسینەوە و حیساب

لە بەشی رابوردوودا لەو كات و ساتە ترسناكەدا راوەستاین كاتێك هەموو مرۆڤایەتی كۆدەكرێتەوە،بەڵكو هەموو دروستكراوەكان لە جنۆكەو مرۆڤ و باڵندە و درندەكان و هەموو دروستكراوەكان، هەروەكو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِذَا ٱلْوُحُوشُ حُشِرَتْ﴾ التكویر: ٥، واتە: كاتێ گیانلەبەرانی كێوی كۆكرانەوە، پاش ئەوە كە لە ترسی یەكتر نەیان ئەوێرا بە یەكەوە بژین چونكە ئەو رۆژە ئەوەندە سەختە ئەوانیش خۆیان لە بیر ئەچێتەوە و دوژمنایەتیان نامێنێ)).

هەموو دروستكراوەكان زیندووكرانەوە و كۆكرانەوە.. هەموو خەڵكی زیندووكرانەو و كۆكرانەوە..لە گۆڕەپانی مەحشەردا راوەستان و رۆژ لە سەر سەریان نزیك كراوەتەوە بە ئەندازەی یەك میل. پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی هەروەكو ئیمامی (مسلم)[١] ریوایەتی كردوە: ((یؤتی بجهنم یومئذ لها سبعون ألف زمام، مع كل زمام سبعون ألف ملك یجرونها)) واتە:: لەو رۆژەدا دۆزەخ دەهێنرێت حەفتا هەزار جڵەوی هەیە، لە گەڵ هەر جڵەوێكدا حەفتا هەزار فریشتە هەن رایدەكێشن)).

ئاگریش لە بەر پەستی و تووڕەیی خوای پەروەردگار هاوار دەكات و دەناڵێنێت، هەموو پێغەمبەران - لە پاش شەفاعەتی پێغەمبەری ئەكرەم ﷺ بۆ ئەوەی خوای گەورە داوەری خۆی بە سەر خەڵكیدا بدات - دەڵێن: ((اللهم سلّم سلّم)) واتە: خودایە... بمانپارێزە بمانپارێزە)) بەڵكو هەموان بە ئەندازەی تاوان و كردەوەكانیان نوقمی ئارەقەی خۆیان بوونە، لەوكات و ساتە ترسناكەدا، لەوكات و ساتە تۆقینەرەدا كاتێك خوای گەورە دێت، هاتنێك شایستەی گەورەیی و مەزنی ئەو بێت.

---

١ - أخرجه مسلم (٢٨٤٢) .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَآءَ رَبُّكَ وَٱلۡمَلَكُ صَفّٗا صَفّٗا﴾(الفجر: ٢٢) واتە: لەو ڕۆژەدا پەروەردگارت هات بە هاتنێك شیاوی خۆی بێت و فریشتەکانیش لەگەڵی ریز ریز..)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿هَلۡ يَنظُرُونَ إِلَّآ أَن يَأۡتِيَهُمُ ٱللَّهُ فِي ظُلَلٖ مِّنَ ٱلۡغَمَامِ وَٱلۡمَلَٰٓئِكَةُ وَقُضِيَ ٱلۡأَمۡرُۚ وَإِلَى ٱللَّهِ تُرۡجَعُ ٱلۡأُمُورُ﴾ (البقرة: ٢١٠) واتە: ئاخۆ پەیڕەوانی شەیتان جگە لەمە لە ڕۆژی قیامەتدا خوای گەورە لە پەڵەهەورێکی سپیدا بێتە لایان و داوەرییان بکا، فریشتەکانیش بەریز ئامادە بن بۆ تێپەرانی بڕیارەکانی خوا، دادگایشیان ببڕێتەوە و بنێردرێن بۆ دۆزەخ، دەبێ بەدەرلەمە چاوەڕوانی چی بن؟ ئەوساش ئەنجامی هەموو کارێ بێنرێتەوە لای خوای گەورە و بەدادگەرانە داوەرییان بکات.))

خوای گەورە دێت بە شێوەیەك شایستەی گەورەیی و مەزنی خۆی بێت، ئەوەش بزانە هەموو ئەوەی کە بە مێشك و بیر و خەیاڵتدا دێت ئەوا خوای گەورە جیاوازە لەوە، لەو کات و ساتە پڕ ترس و سامەدا خوای پەروەدگار بانگ دەکات و مۆڵەت دەداتە کۆمەڵەکەسێکی ڕێزدار لە ئوممەتی پێغەمبەری خۆشەویستﷺراستەوخۆ و بە بێ لێپرسینەوە بڕۆنە بەهەشتەوە بە بێ هیچ جۆرە سزایەك!

جا پێش ئەوەی باسی ئەو دیمەنە ترسناکە بکەین لە دیمەنەکانی ڕۆژی قیامەت، دەڵێم: لە سایەی ئەو ترسەدا و لە سایەی ئەو هەموو سام و بیمەدا، کۆمەڵێك لە ئوممەتەکەی خۆشەویستی خوا ﷺ راستەوخۆ دەڕۆنە بەهەشتەوە بە بێ لێپرسینەوە ئەو کۆمەڵە لەو شوێن و جێگا ترسناکەدا ڕاناوەستن بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوای گەورەدا لێپرسینەوەیان لە گەڵدا بکرێت بەڵکو نە لەو کاتەدا و نە لە ئاگردا سزا نادرێن و توشی هیچ نارەحەتییەك نابن بەڵکو ڕاستەوخۆ بەرەو بەهەشت دەڕۆن بە بێ لێپرسینەوە و بە بێ هیچ سزایەکی پێشین! ! ئایا ئەو کۆمەڵە بەختەوەرە کێن؟؟

وەڵامی ئەو پرسیارە لای خۆشەویستی خوایە ﷺ، لە فەرموودەیەکدا هاتوە کە ئیمامی (بوخاری و موسلیم)[1] ڕیوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە

١ ـ أخرجه البخاري (٣٤١٠) و مسلم (٢٢٠) .

دەڵێت: خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((عرضت عليَّ الأمم)) واتە: ئوممەتەکان خرانە بەرچاوم)) ئەم نمایشە کەی ڕوویداوە؟

ئیمامی (الترمذي)[1] ڕیوایەتی کردوە ـ جگە لە هەردوو کتێبی (صحیح) نەهاتوە ـ کەوا ئەم نمایشە شەوی (ئیسرا و میعراج) بوە.. ((عرضت عليَّ الأمم، فرأيت النبي ومعه الرهيط، والنبي ومعه الرجل والرجلان، والنبي ليس معه أحد)) واتە: ئوممەتەکان خرانە بەرچاوم، دەبینم پێغەمبەر هەیە کۆمەڵە کەسێکی کەمی لە گەڵدایە، پێغەمبەر هەیە تەنها پیاوێك یان دوو پیاوی لە گەڵدایە، پێغەمبەر هەیە کەسی لە گەڵدا نییە)).

واتە: پێغەمبەری خواﷺ هەموو ئوممەتەکانی بینی لە کاتێکدا بەرەو بەهەشت دەڕۆیشت، بیهێنە پێش چاوی خۆت ئوممەتێك لە ئوممەتەکان خوای بە بەزەیی پێغەمبەرێك لە پێغەمبەرە بەڕێزەکانی بۆ ڕەوانە کردوون، کەچی لەو ئوممەتە زۆر و گەورەیە تەنها چەند کەسێکی کەم ئیمانیان بەو پێغەمبەرە بەڕێزە هێناوە کە خوای گەورە ڕەوانەی کردوە و ژمارەیان نەگەیشتوەتە دە کەس، چونکە وشەی (الرهط) لە زمانی عەرەبیدا بە کۆمەڵە کەسێك دەگوترێت ژمارەیان نەگاتە دە کەس، ئەو ئوممەتە هەمووی دەچێتە دۆزەخەوە، لەولاشەوە ئەو پێغەمبەرە و ئەو چەند هاوەڵە کەمەی لە گەڵیدان بەرەو بەهەشت دەڕۆن، ئەوانەی کە باوەڕیان بە خوا و پێغەمبەرەکەی هێناوە.

ئەمجار خۆشەویستەکەم ﷺ دەڵێت: ((إذ رفع سواد عظيم، فظننت أنهم أمتي)) واتە: ئینجا خەڵکێکی زۆرم پیشاندرا، گومانم کرد کە ئوممەتەکەی من بن)).

پێغەمبەری خواﷺ کۆمەڵە کەسێکی زۆر و دەستەیەکی مەزن دەبینی بەرەو بەهەشت دەڕۆن خۆشەویستی خواﷺ وای زانی ئەوە ئوممەتەکەی ئەوە، دەفەرموێت: ((فقيل لي: هذا موسى وقومه)) واتە: پێم وترا: ئەمە موسا و قەومەکەیەتی)) لەوانەی کە باوەڕیان بە خوا و پێغەمبەر موسا هێناوە، ئەمەش

---

١ ـ الترمذي باب (١٦) (٢٤٤٦) وقال : حديث حسن صحيح , وصححه الشيخ الألباني هناك .

ڕێزێکی گەورە و جێی شانازییە بۆ پێغەمبەر موسا – على نبينا وعليه أفضل الصلاة والسلام – کەواتە ئوممەتەکەی (موحەممەدﷺ) لە کوێن؟ کوان ئوممەتە پیرۆزەکەی (موحەممەد)ی بەڕێز و خۆشەویست ﷺ؟ پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ((ولكن انظر الى الأفق، فنظرت، فإذا سواد عظيم، فقيل لي: انظر الى الأفق الآخر، فإذا سواد عظيم، فقيل لي: هذه أمتك، ومعهم سبعون ألفاً يدخلون الجنة بغير حساب ولا عذاب)) واتە: بەڵام تەماشای ئاسۆ بکە، منیش تەماشام کرد، بینیم کۆمەڵێکی مەزن و دەستەیەکی زۆرتر بەرەو بەهەشت دەڕۆن، دیسان فەرموویان: تەماشای ئاسۆیەکی تر بکە، منیش کۆمەڵێکی گەورەتر و دەستەیەکی فراوانترم بینی، فەرمویان: ئەوە ئوممەتەکەتە، حەفتا هەزار کەسیان لە گەڵدایە بە بێ لێپرسینەوە و بە بێ سزا دەچنە بەهەشتەوە)).

حەز دەکەم لێرەدا لە گەڵ ئەو کۆمەڵە کەسەدا راوەستین و پاشان دەگەڕێینەوە بۆ تەواو کردنی فەرموودەکە، چونکە بەراستی ئەمە فەرموودەیەکی جوان و بەرێزە. کەوابوو ئەوانە کێن؟ خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ((هذه أمتك، ومعهم سبعون ألفاً يدخلون الجنة بغير حساب ولا عذاب))

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا هاتوە، لە فەرموودەی (ابو هريرە) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((يدخل الجنة من أمتي زمرة هم سبعون ألفاً، تضيء وجوههم إضاءة القمر ليلة البدر)) واتە: کۆمەڵێك لە ئوممەتەکەم دەچنە بەهەشتەوە کە ژمارەیان حەفتا هەزار کەسە، ڕوخسار و دەمو چاویان وەکو مانگی چواردە دەدرەوشێتەوە)).

ئەی خودایە ئێمە و هەمووو موسڵمانان بگێڕە لەوانە بە فەزڵ و بەزەیی و میهرەبانی خۆت....ئەی میهرەبانترین کەسی میهرەبانەکان.

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (مسند أحمد) دا هاتوە بە سەنەدێکی (صحيح)[2] بە

---

١ – أخرجه البخاري (٥٨١١) و(٦٥٤٢) و مسلم (٢١٦ , ٢١٧) .

٢ – أخرجه أحمد (٢/٣٥٩) وجوّد إسناده الحافظ في (الفتح) (١١/٤١٨) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (١٤٨٤) .

هۆی چەند (شواهد)ێکەوە لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((سألت ربي عز و جل، فوعدني أن يدخل الجنة من أمتي سبعون ألفاً على صورة القمر ليلة البدر، فاستزدت فزادني مع كل ألفٍ سبعين ألفاً)) واتە: داوام کرد لە خوای بالادەست و کارزان ئەویش بەڵێنی پێدام کە حەفتا هەزار کەس لە ئوممەتەکەم بخاتە بەهەشتەوە لە سەر شێوەی مانگی چواردە، داوام کرد خوای گەورە زیاترم پێ ببەخشێت ئەویش ئەو ژمارەیەی زیاد کرد و لە گەڵ هەر هەزارێکدا حەفتا هەزار کەس)).

من وا دەزانم ئەگەر ئەو حەفتا هەزارە لێکدانی لە گەڵ هەر هەزارێکدا بکەین ئەوا ژمارەکە کەم دەبێت لە چاو ئوممەتەکەی (موحەممەد) دا ﷺ بەڵام پێغەمبەری خوا ﷺ بەوەوە نەوەستا و بەڵکو داوای زیاتر و زۆرتری کرد تەماشای ئەو موژدەیە بکە کە خۆشەویست ﷺ موژدەی پێ داوین، بۆ ئەوەی شانازی بەو خۆشەویستەوە بکەیت و سەرت بڵند بکەیتەوە، تا لە گەڵ ئەستێرەی جەوزادا ململانێ بکات، چونکە تۆ یەکێکی لە یەکتاپەرستان.. تۆ کەسێکی لە شوێنکەوتوانی پێغەمبەری خوا ﷺ، ئەوەش بزانە کە خۆدانە پاڵ ئەم دینە و هەڵگرتنی ئەم دینە چەند پێویستی و داواکارییەکی خۆی هەیە، چونکە چوونە سەر ئەم دینە تەنها بە وشە نابێت، هەرگیز شتی وا نابێت، بەڵکو بە وتە و باوەڕهێنان و کردەوە دەبێت، تاوەکو ئەو پلە و پایە و ڕێزە بە دەست بهێنی، هەرگیز سست مەبە و واز لە کردەوە بهێنی و تەنها بەو خۆدانە پاڵ ئیسلام و بەو ڕێز و پایەیە دڵخۆش بیت، چونکە بە ڕاستی ئەوە بە هەڵە تێگەیشتنە لەو موژدانە کە پێغەمبەری خوا ﷺ موژدەی پێ داوین ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات، کەسی ڕێزدار چەند ڕێزی لێبگریت ئەوا خۆشەویستی و ڕێزی زیاتر بۆ تۆ دەبێت، بەڵام کەسی بێ ڕێز ئەگەر ڕێزی لێ بگریت ئەوا لە خۆی دەردەچێت و فیز پەیدا دەکات، ولا حول ولا قوه الا بالله.

هەروەکو شاعیر فەرموویەتی:

إذا أنـت أكرمـت الكـريم ملكتـه   وإذا أنـت أكرمـت اللئيم تمردا

ئوممەتەکەی پێغەمبەری نازدار ﷺ ئەو ڕێز و پلە و پایەی بە دەست نەهێناوە تەنها لە ڕێگای یەکتاپەرستی و شوێنکەوتنی ڕێبازەکەی خۆشەویستی ڕاستگۆوە ﷺ نەبێت، ئەوە تەنها هیوا و ئاوات نییە، چونکە شوێنکەوتنی دین بە هیوا و ئاوات و خۆرازاندنەوە نییە بەڵکو بەوەی کە لە دڵەکاندا جێگر بوە و وتە و کردەوەکان ئەو ڕاستییانە دەسەلمێنن، هەرکەسێ وتەی چاکی گوت و کردەوەی چاکی ئەنجام دا ئەوا لێی وەردەگیرێت، هەرکەسێ وتەی چاکی گوت و کردەوەی خراپی ئەنجام دا ئەوا لێی وەرناگیرێت.

بە جوانی بیر لەو وتە شیرینەی پێغەمبەری ئازیز ﷺ بکەرەوە، هەروەکو لە (مسند أحمد) و (سنن الترمذي) و (سنن ابن ماجة)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو أمامه) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((وعدني ربي أن يدخل الجنة من أُمتي سبعين ألفاً لا حساب عليهم ولا عذاب مع كل ألفٍ سبعون ألفاً، وثلاث حثياتٍ من حثيات ربي)).واتە: خوای گەورە بەڵێنی پێدام کە حەفتا هەزار کەس لە ئوممەتەکەم بخاتە بەهەشتەوە بە بێ لێپرسینەوە و سزا لە گەڵ هەر هەزارێکدا حەفتا هەزار کەس، لە گەڵ سێ چنگ (مشت) لە مشتی پەروەدگارم))[2].

لە ڕیوایەتێکی تردا کە (ابن حبان و الطبراني)[3] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (عتبه ی کوڕی عبدٍ السلمی) کەوا پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی: ((ثم يتبع كل ألفٍ بسبعين ألفاً، ثم يحثي بكفه ثلاث حثيات)) واتە: ئەمجار هەر هەزارێك حەفتا هەزار کەس شوێنیان دەکەون، پاشان خوای گەورە بە دەستی خۆی سێ مشت دەکاتە بەهەشتەوە)) لەو کاتەدا عومەری کوڕی خەتتاب پڕ بەدەم فەرمووی: الله أكبر... چونکە ئەو بە تەواوی لە مانای فەرموودەکە گەیشتبوو، ماناکەی چییە؟

---

١ ـ أخرجه أحمد (٥/٢٥٠ , ٢٦٨) والترمذي باب (١٢) (٢٤٣٧) وقال : حديث حسن غريب , وابن ماجه (٤٢٨٦) وابن حبان (٧٢٤٦) وابن أبي شيبة في (مصنفه) (٣١٧١٤) والطبراني في (الكبير) (٨/١١٠) , وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢١٧٩) (٥/٢١٢) و (صحيح الجامع) (٧١١١) و (المشكاة) (٥٥٥٦) .

٢ ـ زەرکەشی پێیوایە لە گەڵ هەر حەفتا هەزار کەس سێ مشتی پەروەردگار شەفاعەت دەیانگرێتەوە — وەرگێڕ.

٣ ـ أخرجه ابن حبان (٧٢٤٧) والطبراني في (الكبير) (١٧/١٢٦) (٣١٢) و (الأوسط) (١/١٢٦) (٤٠٢) و (مسند الشاميين) (٤/١٠٤) (٢٨٦٠) وقال الشيخ شعيب في تحقيق ابن حبان (صحيح لغيره) .

نـاتوانم بـە تـەواوی مانـای فەرموودەکـە روون بکەمـەوە تـەنها بـە فەرموودەیـەکی پێغەمبـەری ئـازیز ﷺ نـەبێت، هـەروەکو لـە فەرموودەیـەکی درێـژی (ابـو سـعید الخدری)[1] یەوە هاتوە ـ لە پاشاندا باسی دەکـەم انشاء الله کاتێك باسـی سـیرات (صراط) دەکەم ـ پێغەمبەری ئازیز ﷺ پرسیاری سیرات (الصراط) ی لێ دەکەن، دەفەرموێت:((دحض مزلة، فیه خطاطیف و کلالیب و حسك)) واتە: پردێکی لوسە و جێی پێخلیسکانی و تیاچوونە و قولاپ و شتی لە ناکاو فڕاندنی بە سەرەوەیە))

جێگایەکە کە پێی لە سەر دەسوڕێت و خـۆی پـێ ناگیرێـت تـەنها ئـەو کەسـانە نەبێت کە خوای گەورە پێی دامەزراو دەکات، ئەی خودایـە پێمـان لـە سـەر سـیرات (الصراط) دامەزراو بکە.

پێغەمبەری ئازیز ﷺ دەفەرموێت: ((فیمـر المؤمنـون، کطـرف العـین، وکـالبرق، وکالریح، وکالطیر، وکأجاوید الخیل والرکاب، فناج مُسَلَّمٌ، ومخدوش مرسل، ومکدوس في نـار جهـنم)) واتـە: ئیمانـداران تێدەپـەڕن وەکـو چـاوتروکان و وەکـو بروسـکە (تریشقە) و وەکو با و وەکو باڵندە و وەکو چاکترین ئەسپ و وەکو وشتر، کەسی وا هەیە بـە سـەلامەتی رزگـاری دەبێـت و کەسـی واش هەیـە بـە زەحمـەت و زامـداری رزگاری دەبێت و کەسی واش هەیە فڕێ دەدرێتە ناو دۆزەخەوە)).

پاشان پێغەمبـەری ئـازیز ﷺ باسـی شـەفاعەتی ئیمانـدارانی کـرد، ئەوانـەی کـە خوای پەروەردگار رزگاری کردوون بۆ براکانیان، ئەوانەی کە لە سـەر پـردی سـیرات (الصراط) کەوتنە خوارەوە، دەڵێن: ((ربنا ! کانوا یصومون معنا ویصلون ویحجون. فیقال لهم: أخرجوا من عرفتم. فتحرم صورهم علی النار. فیخرجـون خلقـا کثیرا قـد أخذت النار إلی نصف ساقیه وإلی رکبتیه. ثم یقولون: ربنا ! ما بقـي فیهـا أحـد ممـن أمرتنا به. فیقول: ارجعـوا. فمـن وجـدتم في قلبـه مثقـال دینـار مـن خـیر فـأخرجوه. فیخرجون خلقا کثیرا. ثم یقولون: ربنا ! لم نـذر فیهـا أحـدا ممـن أمرتنـا. ثـم یقـول: ارجعوا. فمن وجدتم في قلبه مثقال نصف دینار من خیر فـأخرجوه. فیخرجـون خلقـا کثیرا. ثم یقولون: ربنا ! لم نذر فیها ممن أمرتنا أحدا. ثم یقول: ارجعوا. فمن وجدتم

---

١ ـ أخرجه البخاري (٧٤٣٩) و مسلم (١٨٣) .

في قلبه مثقال ذرة من خير فأخرجوه. فيخرجون خلقا كثيرا. ثم يقولون: ربنا! لم نذر فيها خيرا". فيقول الله عز وجل: شفعت الملائكة وشفع النبيون وشفع المؤمنون. ولم يبق إلا أرحم الراحمين. فيقبض قبضة من النار، (ثم يحثي ربي بكفه ثلاث حثيات) فيخرج منها قوما لم يعملوا خيرا قط. قد عادوا حمما. فيلقيهم في نهر في أفواه الجنة، يقال له نهر الحياة. فيخرجون كما تخرج الحبة في حميل السيل. ألا ترونها تكون إلى الحجر أو إلى الشجر. ما يكون إلى الشمس أصيفر وأخيضر. وما يكون منها إلى الظل يكون أبيض؟" فقالوا: يا رسول الله! كأنك كنت ترعى بالبادية. قال "فيخرجون كاللؤلؤ في رقابهم الخواتم...)) الحديث. واتە: دەڵێن: پەروەردگارا! ئەوانە لە گەڵ ئێمەدا ڕۆژوویان دەگرت و نوێژیان دەکرد و حەجیان دەکرد، پێیان دەگوترێت: ئەوانەی کە ئێوە دەیانناسن دەریانبهێنن، بۆیە روخسار و دیمەنیان لە ئاگر حەرام دەبێت، خەڵکێکی زۆر دەردەکەن کە ئاگر تاکو هەردوو پێی یان تا ئەژنۆی سوتاندوون، ئەمجار دەڵێن: پەروەردگارمان! هیچ کەسێکی لەوانەی کە فەرمانت پێ کردووین تێیدا نەما، ئەویش دەڵێت: بگەڕێنەوە ئەوەی بە ئەندازەی مسقاڵە دینارێك چاکەی لە دڵدایە دەریانبهێنن، بۆیە خەڵکێکی زۆر دەردەهێنن، ئەمجار دەڵێن: پەروەردگارمان! هیچ کەسێکمان بە جێ نەهێشت لەوانەی فەرمانت پێ کردین، ئەمجار دەڵێت: بگەڕێنەوە ئەوەی بە ئەندازەی نیو مسقاڵە دینار چاکەی لە دڵدایە دەریانبهێنن، بۆیە خەڵکێکی زۆر دەردەهێنن، ئەمجار دەڵێن: پەروەردگارمان! هیچ کەسێکمان بە جێ نەهێشت لەوانەی فەرمانت پێ کردین، ئەمجار دەڵێت: بگەڕێنەوە ئەوەی بە ئەندازەی مسقاڵە زەڕرەیەك چاکەی لە دڵدایە دەریانبهێنن، بۆیە خەڵکێکی زۆر دەردەهێنن، ئەمجار دەڵێن: پەروەردگارمان! هیچ چاکەیەکمان تێدا بە جێ نەهێشت، ئەمجار خوای گەورە دەڵێت: فریشتەکان شەفاعەتیان کرد و پێغەمبەران شەفاعەتیان کرد و ئیمانداران شەفاعەتیان کرد هیچ کەسێك نەماوە تەنها میهرەبانترین کەسی میهرەبانەکان نەبێت، خوای گەورە بە مشتی خۆی مشتێك دەدات لە ئاگر، (ئەمەش مەبەستی فەرموودەکەیە کە باسمان کرد (ثم يحثي ربي بكفه ثلاث حثيات)) خوای گەورە بە مشتی خۆی

مشتێك دەدات لە ئاگر خەڵکێك لە ئاگر دەردەهێنی کە هەرگیز چاکەیان نەکردوە و سوتاون، دەیانهاوێژێتە ناو روبارێك لە بەردەم بەهەشتدا پێی دەگوترێت: روباری ژیان ئەوانیش سەوز دەبنەوە هەروەکو تۆوێك لە لیتەی لافاودا سەوز دەبێت، ئایا نایبینن لە سەر بەرد یان لە سەر دار، ئەوەی لە بەر خۆرە زەردە یان سەوزە، ئەوەشی لە بەر سێبەردا بێت سپییە؟ وتیان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ دەڵێی تۆ لەو دەشتەدا شوانیت کردوە؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەوانیش دەردەچن لە سەر شێوەی مرواری...) تاکۆتایی فەرموودەکە.

لە گەڵ مندا جارێکی تر بگەڕێوە بۆ فەرموودەکە: ((ثم يحثي ربي بكفه ثلاث حثيات)) بە هیچ شتێك نایچوێنین و نایشوبهێنین و پەکیناخەین، دڵنیابە ئەوەی کە بە بیر و هۆشی تۆدا هاتوە خوای گەورە لەوە جیاوازە، من سوێند دەخۆم بە خوای گەورە کە هیچ کەسێك ئەندازەی مشتی دەستی خوای میهرەبان نازانێت تەنها خۆی نەبێت. ((ثم يحثي ربي بكفه ثلاث حثيات)) عومەری کوڕی خەتتاب فەرمووی: الله أكبر، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((و إن السبعين ألفاً الأول يشفعهم الله في آبائهم، و أمهاتهم، وعشائرهم، وإني لأرجو أن تكون أمتي أدنى الحثوات الأواخر)) واتە: یەکەمین حەفتا هەزار شەفاعەت بۆ باوك و دایك و عەشیرەتەکەیان دەکەن، من تکام وایە کە ئوممەتەکەم دواین مشت بیانگرێتەوە))

براکانم... ئەو موژدەیانە هەرگیز دڵەکانمان پڕ لە زاتکردن و نەترسان بەرانبەر بە خوای گەورە ناکات، بەڵکو دڵەکانمان پڕ لە تکاکردن و پاڕانەوە دەکات بەرانبەر بە خوای گەورە، من وا دەزانم هەر بەڕێزێك ئەو موژدانە ببیسێت ئەوا خۆشەویستی خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ لە دڵدا بتەوتر و زیاتر دەبێت، لە هەمان کاتدا ترس و بیمی زیاتر دەبێت، ئەمە کەسی بەڕێزە هەست بە نرخ و بەهای ئەو خۆدانە پاڵە دەکات، هەندێ کەس وادەزانن ئەم فەرموودانە دەرگای بەهەشت دەکەنەوە هەرکێ بۆ خۆی!! ئا بەو شێوە و بە هەمان گوفتار! پاکی و بێگەردی بۆ خوای گەورە... کێ ئەو فەزڵ و پایەیە بە دەست دەهێنێ؟ ئەوە ئوممەتی ئەو پێغەمبەرەیە ﷺ کە خوایان بە تەنها زانی و شایەتییان دا کە هیچ خوایەك نییە تەنها (الله) نەبێت و (موحەممەد) نێردراو و پێغەمبەری ئەوە ﷺ، بەڵکو ئەوانە نوێژیان دەکرد بە

بەڵگەی فەرموودەکەی (ابو سعید الخدری) کە دەفەرموێت: ((کانوا یصومون معنا ویصلون ویحجون)) بەڵام مرۆڤایەتی بێهێزی و لاواز بوونی تێدایە، سەیر لەوەدایە هەندێ لە نوسەرانمان دەڵێن: ئەو فەرموودانە دەرگاکانی بەهەشت دەکەنەوە و دڵی خەڵکی پڕ لە سستی و تەوەزەلی دەکات!! بەڵام من دەڵێم: بەڵکو دڵی خەڵکی پڕ لە تکاکردن و باوەڕ دەکات ئەوەش بزانە هەرچەندە بکەویتە ناو تاوانەوە و توشی ئەو هەڵە بێیت، هەرچەندە دڕکی سەرپێچی کراسەکەی تۆی دەگرت و رایدەکێشا ئەوا هەرگیز بێ هیوا و بێ ئومێد مەبە، تەنها ئەوەت لە سەرە کە واز لەو تاوانە بهێنێت و پێیەکانت لە سەر ئەو درك و داڵە بەرز بکەیتەوە، تەنها ئەوەت لە سەرە بە فرمیسکی تەوبە و گەڕانەوە و پەشیمانی جل و بەرگەکەت بشۆیتەوە، بگەڕێیتەوە بۆ لای خوا و کاری چاکە بکەیت، دیسان پەشیمانی نوێ بکەرەوە لە تاوان و سەرپێچیەکان، لە بەر دەستی خوای گەورەدا، لە کاتێکدا دڵنیابیت و باوەڕی بتەوت هەبێت کەوا خوای گەورە خۆشحاڵ دەبێت بە گەڕانەوە و تەوبەکەت لە کاتێکدا ئەو زۆر دەوڵەمەندە و پێویستی بە هیچ کەسێك نییە، ئەوە مانای تەواوی فەرموودەکەیە، بەڵام تەنها پشت ببەستین بە رەحمەتی خوا و بە هیچ شێوەیەك کار نەکەین و تەوەزەل بین ئەوە پێی دەڵێن (التواکل) ئەوا وا نابێت، بەڵام کار دەکەیت و پشت بە رەحمەتی خوای خۆمان دەبەستین و باوەڕی بتەومان پێی هەبێت، لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابوهریرە)وە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((لن یدخل أحداً منکم عمله الجنة)) قالوا: ولا أنت یا رسول الله؟ قال: ((ولا أنا، إلا أن یتغمدني الله بفضل ورحمة)) واتە: هیچ کەسێك کردەوەکانی خۆی نایباتە بەهەشت، وتیان: تەنانەت تۆیش ئەی پێغەمبەری خواﷺ؟ فەرمووی: تەنانەت منیش، مەگەر خوا بە میهرەبانی و فەزڵی خۆی بمپۆشێت)).

جا ئێمە کار دەکەین، فەرمانەکانی خوای خۆمان جێ بە جێ دەکەین، واز لە قەدەغەکراوەکانی دەهێنین، لە سەر سنوورەکانی رادەوەستین و نایبەزێنین، شوێنی خۆشەویستی خوا دەکەوین ﷺ، خۆشەویستی راستی ئەوەیە کە شوێنی

---

١ ـ أخرجه البخاري (٥٦٧٣) و(٦٤٦٣) و مسلم (٢٨١٦) .

خۆشەویستەکەت بکەویت، خوای گەورە دەفەرمویت: ﴿ قُلْ إِن كُنتُمْ تُحِبُّونَ ٱللَّهَ فَٱتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ ٱللَّهُ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ ۗ وَٱللَّهُ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴾ (آل عمـران: ٣١) واتـه: ئەی پێغەمبەری ﷺ پێیان بڵێ: ئەگەر ئێوە خواتان خۆش ئەوێ و ئەتانەوێ لێی نزیك ببنەوە، دەبێ پەیڕەوی لە شەریعەت و بەرنامەکەی من بکەن ئەوسا خوایش ئێوەی خۆش دەوێ و لە هەڵە و گوناهەکانیشتان خۆش ئەبێت، چونکە ئەو خوایە زۆر چاوپۆشیکار و زۆریش دلۆڤان و میهرەبانە))

ڕاستی فەرمووە شاعیر کە دەڵێت:

من یدعي حب النبي ولمْ یفد	من هدیه فسفاهة وهراء
فالحب أول شرطه وفروضه	إن كان صدقاً: طاعةٌ و وفاء

لە (صحیح البخاري و مسلم)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (سهل ی کوڕی سعد) و (أبو سعید الخدري)یەوە - ڕێز و حورمەت و قەدری پێغەمبەری ئەکرەمت ﷺ بۆ دەردەکەوێت لەو کات و ساتە ترسناك و پڕ سامەدا — پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((أنا فرطكم علی الحوض)) واتە: من پێشتان دەکەوم و ئاوگێڕتان دەبم لە سەر حەوزی کەوسەر ((من مرَّ عليَّ شرب، ومن شرب لم یظمأ أبداً)) واتە: هەرکەسێ بە لامدا تێپەڕێت ئەوا لێی دەخواتەوە و هەرکەسێ لێی بخواتەوە ئەوا هەرگیز تینووی نابێت))

ئەی خودایە... لە حەوزی خۆشەویستەکەمان ﷺ خواردنەوەی ئەو ئاوەمان بە نسیب بکە و خواردنەوەیەکی بە تام و چێژ و خۆش هەرگیز لە پاش ئەوە تینومان نەبێت... ئەی پەروەردگاری هەموو جیهانیان.

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((لیردن علي أقوام أعرفهم و یعرفوني، ثم یحال بیني و بینهم)) واتە: خەڵکێك دێن بۆ سەر حەوزەکەم دەیانناسمەوە و ئەوانیش دەمناسنەوە ئەمجار دەکەونە نێوان من و ئەوان))

---

١ - أخرجه البخاري (٦٥٨٣، ٦٥٨٤) و مسلم (٢٢٩٠، ٢٢٩١) .

لە ڕیوایەتێکی تردا دەفـەرموێت: ((إنهم مـني، فيقـال: إنـك لا تـدري مـا أحـدثوا بعدك، فأقول سحقاً سحقاً لمن غيَّر بعدي)) واتە: ئەوانە لە مـنن! پـێم دەگوترێـت: تۆ نازانیت لە پاش تۆ چی شتێکی تازەیـان داهێنـا، منـیش دەڵـێم: دووربکەونـەوە دوور.. ئەوەی کە لە پاش من دینی گۆڕاوە)).

بـەڵێ... ئـەو کەسـەی ئـەو ڕێـز و پلـە و پایـەی دەسـتکەوێت یەکتاپەرسـتانی شوێنککەوتەی پێغەمبەری خۆشەویستن ﷺ .

لە (صحيح البخاری)[1] دا هاتوە، أبو هريرە دەفەرموێت: ((قلت: يا رسول الله، من أسعد الناس بشفاعتك يوم القيامة؟ قال رسول الله: (لقد ظننت، يـا أبـا هريـرة، أن لا يسألني عن هذا الحديث أحد أول منـك، لمـا رأيـت مـن حرصـك علـى الحـديث، أسـعد الناس بشفاعتي يوم القيامة من قال: لا إله إلا الله، خالـصاً مـن قلبـه أو مـن نفـسه). واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ کێ بەختیارترین و کامەرانترین کەسە بـە شـەفاعەتت لە ڕۆژی قیامەتدا؟ پێغەمـەری خـواﷺ فـەرمووی: گومـانی ئـەوەم دەبـرد کـە هـیچ کەسێك پێش تۆ ئەو پرسیارە نەکات ئـەی ئـەبو هـورەیرە، چـونکە دەبیـنم تـۆ زۆر سـووریت لـە سـەر وەرگـرتن و فێربـوونی فـەرموودە، بەختـەوەرترین کـەس لـە ڕۆژ قیامەتـدا بـە شـەفاعەتم ئـەو کەسـەیە وتبـێتی: لا الـه الا الله.. بـە موخلیـصی و دڵسۆزییەوە لە دڵیەوە یان لە ناخی خۆیەوە))

بە ڕاستی ئەوە مەرجی دڵسۆزی و ئیخلاصە.

لـە هـەردوو کتـێبی (صـحیح)[2] دا هـاتوە لـە فـەرموودەی (أبـو هريـرە) وە — گوتەکەی هی (مسلم) ە — کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویـەتی: ((لكـل نـبي دعـوة مستجابة، فتعجل كل نبي دعوته، وإني اختبأت دعوتي شفاعة لأمتي يوم القيامة فهي نائلـة — إن شـاء الله — مـن مـات من أمـتي لا يشرك بـالله شـيئاً)) واتـە: هـەر پێغەمبەرێك نزایەکی تایبەتی گیرای هەیە، هـەموو پێغەمبـەرێك پەلـەی کـردوە لـە

---

١ ـ أخرجه البخاري (٩٩ , ٦٥٧٠) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٦٣٠٤ , ٧٤٧٤) و مسلم (١٩٨ , ١٩٩) .

نزاکەیدا بەڵام من نزاکەم شاردۆتەوە بۆ ئوممەتەکەم بۆ ڕۆژی قیامەت ـ انشاء الله ـ گیرایە بۆ هەر کەس لە ئوممەتەم کە مردبێ و هاوەڵی بۆ خوا بڕیار نەدابێ.))

ئایا بە باشی لەو مەرجانە تێگەیشتی؟ چەند مەرجێکی گرانە، ئەو فەرموودانە مەرجەکان دادەنێت، بۆیە دەبێت بە باشی لەو مەرجانە تێبگەیت، بەو تێگەیشتنە گشتییە تێبگەیت.

جارێکی تر لە گەڵ مندا بگەڕێوە، ئەو کەسە پاك و بێگەردانە کێن کە دەچنە بەهەشتەوە بە بێ لێپرسینەوە و سزا، ڕوومەتیان وەکو مانگی چواردە دەدرەوشێتەوە؟

وەڵامی ئەم پرسیارە چییە؟

کاتێ هاوەڵان ئەو قسانەیان بیست هەر یەکەو بە شێوەیەك لە یەکی دەدایەوە و لێی تێگەیشتن فەرموویان: ((فلعلهم الذين صحبوا رسول الله)) واتە: ڕەنگە ئەوانە بن کە هاوڕێتی پێغەمبەری خوایان کردوەﷺ)) ئەوەش بزانە کە هاوەڵان پلە و پایەیەکی بەرزیان هەیە.

پێناسەی هاوەڵبوون ئەوەیە هەروەکو (الحافظ ابن حجر)[1] فەرموویەتی: ((هاوەڵ ئەو کەسەیە کە پێغەمبەری خوای بینیوەﷺ لە ژیانی خۆیدا بە موسڵمانی و لە سەر ئیسلام کۆچی دوایی کردوە)).

جا ڕێز و پلە و پایەی هاوەڵبوون تەنها خوای گەورە خۆی دەزانێ چەندە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَالسَّابِقُونَ الْأَوَّلُونَ مِنَ الْمُهَاجِرِينَ وَالْأَنصَارِ وَالَّذِينَ اتَّبَعُوهُم بِإِحْسَانٍ رَّضِيَ اللَّهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ وَأَعَدَّ لَهُمْ جَنَّاتٍ تَجْرِي تَحْتَهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا أَبَدًا ذَٰلِكَ الْفَوْزُ الْعَظِيمُ ﴾ (التوبة: ١٠٠) واتە: لە دەستەی یەکەمی پێشەنگی کۆچەران و پشتیوانان و چاك پەیڕەوانی ئەوانیش خوا ڕازی بوو لێیان و ئەوانیش لە خوا ڕازی بوون، بەدەر لەوەش چەندان باخ و بێستانی بۆ سازداون کە بە بەر درەخت و کۆشکەکانییدا ڕووبار گەلێ دەچێت، بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێننەوە، هەر ئەوەشە دەسکەوت و سەرفرازی گەورە و بە نرخ))

---

١ ـ الإصابة في تمييز الصحابة (٨/١) ط الكتب العلمية .

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿لِلْفُقَرَاءِ الْمُهَاجِرِينَ الَّذِينَ أُخْرِجُوا مِن دِيَارِهِمْ وَأَمْوَالِهِمْ يَبْتَغُونَ فَضْلًا مِّنَ اللَّهِ وَرِضْوَانًا وَيَنصُرُونَ اللَّهَ وَرَسُولَهُ ۚ أُولَٰئِكَ هُمُ الصَّادِقُونَ ﴿٨﴾ وَالَّذِينَ تَبَوَّءُوا الدَّارَ وَالْإِيمَانَ مِن قَبْلِهِمْ يُحِبُّونَ مَنْ هَاجَرَ إِلَيْهِمْ وَلَا يَجِدُونَ فِي صُدُورِهِمْ حَاجَةً مِّمَّا أُوتُوا وَيُؤْثِرُونَ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ وَلَوْ كَانَ بِهِمْ خَصَاصَةٌ ۚ وَمَن يُوقَ شُحَّ نَفْسِهِ فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْمُفْلِحُونَ ﴿٩﴾﴾ (الحشر) واتە: ئەو (فەیئ) و دەسکەوتەیە بۆ ئەو هەژار و دوورە وڵات و کۆچکردوانەیە لە خانو و سامانی خۆیان دوورکران، لەلایەن مەککەییەکانەوە، تا بەڵکو وردە وردە ژیانیان ڕاست بکرێتەوە و بگاتەوە ئاستی ئاسایی خۆی، پاش ئەوەی، کە بتپەرستەکانی مەککە هەڵیان فڕاندن و ناچاریان کردن بە هیجرەت، داوای چاکە و ڕەزامەندی لە خوا دەکەن بۆیە نەیانتوانی لە مەککەدا بژین ئەگینا لە گەڵیاندا خۆیان ئەسازاند و یارمەتی خوا و پەیامبەرەکەیﷺ دەدەن بۆیە کۆچیان کرد، ئا ئەوانەن ڕاستگۆکان لە باوەڕ و جیهادیاندا(٨) ئەو کەسانەی نیشتەجێی (دار الهجره) و (دار الایمان) بوون واتە: کۆچەریەکانیان خۆش دەوێن و بەشێك لە دارایی خۆیانیان ئەدەنێ و دڵخۆشیان دەکەن و هیچ شتێکیان لە دڵدا نییە سەبارەت بەوەی بە کۆچەریەکان درا لە فەیئی (بنی نظیر)، چونکە پەیامبەری خواﷺ لەو هەموو دەستکەوتە تەنها بەشی سێ کەسیانیدا لە گەڵ ئەوەیشدا کەسێك نەبوو پێی ناخۆش بێت، ئیساری کۆچەریەکان دەکەن بە سەر خۆیاندا لە سەروەت و ساماندا، ئەگەرچی خۆیشیان نیازیان پێی هەبێ و هەژاربن، واتە: بەخشینەکەیان لەبەر دەوڵەمەندییان نییە بەڵکو سروشتی ئیمان و باوەڕیان بەرزە و هەر کەسێ لە سیفەتی ڕژدی دەروونی بپارێزێ، واتە: هەرکەسێ خوا بپارێزی لە چرووکی دەروونی ئەوانەن براوەکان.(٩).

چەندەها ئایەت لەو بارەیەوە هاتوە.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن مسعود) و (عمران ی کوڕی حصین) ەوە کەوا خۆشەویستی خواﷺ فەرموویەتی: ((خیر الناس قرني، ثم

١ ـ أخرجه البخاري (٣٦٤٩ ، ٣٦٥١) و مسلم (٢٥٣٣، ٢٥٣٥) .

الذين يلونهم، ثم الذين يلونهم)) واتە: باشترینی خەڵکی ئەوانەی ئەم سەدەی منن، دوای ئەوانەی بە دوایاندا دێن، دوای ئەوانەی بە دوایاندا دێن))

هەروەها لە هەردوو کتێبی (الصحيح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو سعيد الخدرى)یەوە ((لا تسبوا أصحابي، فلو أن أحدكم أنفق مثل أحد ذهباً، ما بلغ مدَّ أحدهم ولا نصيفه)) واتە: جنێو بە یارانی من مەدەن، ئەگەر یەکێ لە ئێوە بە ئەندازەی کێوی ئوحود ئاڵتون بکات بە خێر، ئەوا ناگاتە مشتی یەکێ لەوان و بە نیوەی مشتێکیش))

جا پلە و پایەی ئەوانە زۆر بەرزە، رەزا و رەحمەتی خوا لە هەموویان بێت، لەو بەرێزە پاك و بێگەردانە، هەندێ لە هاوەڵان فەرموویان: ئەوانەی کە دەچنە بەهەشتەوە بە بێ لێپرسینەوە و بە بێ سزا ئەوانە: هاوەڵانن.

هەندێکی تر فەرموویان: ((رەنگە ئەوانە ئەو کەسانە بن کە بە موسڵمانی لە دایك بوونە و هاوەڵیان بۆ خوا دانەناوە)) ئەوانە ئەو کەسانەن کە لە یەکەم هەناسەو چاوترووکاندا یەکتاپەرست بوونە، لە باخچەی یەکتاپەرستی پەروەردە بوونە، هەرگیز توشی هاوڵدانان بۆ خوای گەورە نەهاتوون، ئەوانەن کە بە موسڵمانی لە دایك بوونە و هەرگیز هاوەڵیان بۆ خوا دانەناوە، یەکتاپەرستی چەند مەزن و بڵندە!! یەکتاپەرستی چەند بەرێز و پایەبەرزە!! هاوەڵدانان بۆ خوای گەورە چەند ترسناك و سامناکە!! خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ﴾ (النساء: ٤٨)واتە: بێگومان هەرگیز خوا لە دانانی هاوبەش بۆی نابوورێ و لە خوار شیرکەوە لە هەر گوناهێك دەبوورێ بۆ هەر کەسێك خۆی بیەوێت))

بەڵکو خوای پەروەدگاری بەپێشەوای یەکتاپەرستان و پێشەنگی خواپەرستان و گەورەی هەموو پێغەمبەران ﷺ دەفەرموێت: ﴿وَلَقَدۡ أُوحِيَ إِلَيۡكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكَ لَئِنۡ أَشۡرَكۡتَ لَيَحۡبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ٱللَّهَ فَٱعۡبُدۡ وَكُن مِّنَ

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٦٧٣) و مسلم (٢٥٤١) .

ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٦٦﴾ (الزمر) واتە: سوێند ئەخۆم کە بێ گومان وەحی کراوە بۆ تۆ و بۆ ئەو پەیامبەرانەی بەر لە تۆ بوون: کە ئەگەر گریمان بە هاوبەش قایل ببێت بۆ خوا، ئەوە بێ گومان هەموو کردەوەکانت پووچەڵ دەبێ وە لە زیانمەندانیش دەبیت.(٦٥) نەخێر، هەرگیز بە گوێیان نەکەیت بەڵکو تەنها هەر خوا بپەرستە و لە شوکرانە بژێران بە. (٦٦).

هەرخۆی فەرموویەتی ـ دایك و باوك و گیانم بە فیدای بێت ـ هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((من مات لا يشرك بالله شيئاً دخل الجنة، ومن مات يشرك بالله شيئاً دخل النار)) واتە: هەرکەسێ مرد و هاوەڵی بۆ خوا بڕیار نەدابوو ئەوا دەچێتە بەهەشتەوە و هەرکەسێ مرد هاوەڵی بۆ خوا بڕیار دابوو ئەوا دەچێتە ئاگرەوە)).

هەروەها (الترمذي)[2] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا خوای گەورە لە فەرموودەیەکی قودسیدا فەرموویەتی: ((يا ابن آدم، إنك ما دعوتني ورجوتني غفرت لك على ما كان فيك ولا أبالي. يا ابن آدم، لو بلغت ذنوبك عنان السماء ثم استغفرتني غفرت لك ولا أبالي. يا ابن آدم، إنك لو أتيتني بقراب الأرض خطايا ثم لقيتني لا تشرك بي شيئا لأتيتك بقرابها مغفرة)) واتە: ئەی نەوەی ئادەم! تۆ هەر کاتێك هاوارم پێ بکەیت و داوام لێ بکەیت و تکام لێ بکەیت ئەوا لێت خۆش دەبم هەرچی شتێکت کردبێ هیچ باکم نییە. ئەی نەوەی ئادەم! ئەگەر تاوانەکانت گەیشتنە ئاسمانەکان ئەمجار داوای لێخۆشبوونت لێ کردم ئەوا لێت خۆش دەبم و هیچ باکم نییە، ئەی نەوەی ئادەم! ئەگەر بە ئەندازەی هەموو زەوی بە تاوانەوە پێم بگەی و بە من گەیشتی هاوەڵت بۆ من بڕیار نەدابوو ئەوا بە ئەندازەی هەموو زەوی بە لێ خۆش بوونەوەوە پێت دەگەم)).

---

١ ـ أخرجه مسلم (٩٣) ومثله في البخاري (١٢٣٨) ومسلم (٩٢) من حديث ابن مسعود .

٢ ـ أخرجه الترمذي (٣٥٤٠) وقال : (حديث حسن غريب) وصححه الشيخ الألباني في (صحيح سنن الترمذي)

له (صحيح مسلم)[١] دا هاتوه له فەرموودەی (أبو ذر)ەوه دەڵێت: خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((.. ومن لقيني بقراب الأرض خطيئة لا يشرك بي شيئاً لقيته بمثلها مغفرة)) واته: ئەگەر به ئەندازەی هەموو زەوی به تاوانەوه پێم بگات و به من گەیشت هاوەڵی بۆ من بڕیار نەدابوو ئەوا به ئەندازەی هەموو زەوی به لێ خۆش بوونەوەوه پێت دەگەم))

جا تەماشای یەکتاپەرستی بکه چەند مەزنه!! چەند بەرێزه!! چەند پلەو پایه بەرزه!! چەند شیرینه!!((رەنگه ئەوانه ئەو کەسانه بن که له موسڵمانی له دایك بوونه و هاوەڵیان بۆ خوا دانەناوه)) تاکو ئێستا نازانین ئەو کەسانه کێن که دەچنه بەهەشتەوه به بێ لێپرسینەوه و سزا....

لەو کاتەدا پێغەمبەری نازدار ﷺ هات بۆ لای هاوەڵان، گوێبیستی ئەوان بوو کاتێك ئەوان گفتوگۆ و دەمەقاڵەیان بوو، فەرمووی: ((ما الذي تخوضون فيه؟)) قالوا في أولئك..)) واته: ئەوه باسی چی دەکەن؟ فەرموویان دەربارەی ئەوانه..)) واته ئەوانەی که جەنابت باست کرد و فەرمووت: دەڕۆنه بەهەشتەوه به بێ لێپرسینەوه و سزا. لەو کاتەدا خۆشەویست ﷺ فەرمووی: ((هم الذين لا يرقون، ولا يسترقون ولا يتطيرون وعلى ربهم يتوكلون)) واته: ئەو کەسانەن که نوشته ناکەن و داوای نوشتەکردن ناکەن و ڕەشبینی ناکەن و پشت به پەروەردگاریان دەبەستن))

ئەی خودایه ئێمه لەو بەندانه بگێڕه که تەنها پشت به زاتی تۆ دەبەستن.

خۆشەویستان: پشت بەستن به خوای گەورە هەموو پایەکان دەگرێتەوه، یەکەم حەفتا هەزار که دەڕۆنه بەهەشتەوه به بێ لێپرسینەوه و بێ سزادان ئەوانەن که خۆیان سپاردوەته خوای گەورەی باڵا دەست، ئەوانه هەرگیز داوای نوشتەیان (روقیه) له هیچ کەسێك نەدەکرد، چونکه ئەوان لەو پردە پەڕینەتەوه، ئەوانه هەردەم هەموو داواکارییەکانیان له خوای باڵادەست بوه، تەنها دڵیان به خوا خۆش بوه، له هیچ کەسێك نەدەترسان تەنها له خوا نەبێت و هیچ داواکارییەکیان له کەس نەبوو تەنها له خوا نەبێت، چونکه ئەو کەسەی که نوشته (روقیه) دەکات

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٦٨٧) .

چاکەکارە و ئەوەشی داوای نوشتە (روقیە) دەکات داواکاری چاکە و بەخشیشە، بەڵام ئەوانە داوا ناکەن تەنها لە پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان نەبێت، هیچ کێشە نییە ئەگەر کەسێك نوشتەیان بۆ بکات چونکە ئەوان ڕەدی ناکەنەوە بەڵام خۆیان هەرگیز داواناکەن، هیوادارم شێوەکە بە جوانی لە پێش چاوت بێت، چونکە ئەو دوو دیمەنە جیازیان زۆرە.

هەروەها داوای داخکردن (الکيَّ) لە کەس ناکەن، هەرگیز ڕەشبین نین، بەڵکو ئەوان بە باوەڕێکی بتەوەوە پشتیان بە خوای پەروەدگار بەستوە، چونکە باش دەزانن کە پشت بەستن بە خوا ئەوپەڕی هێنانە دی یەکتاپەرستییە، ئەویش بریتییە لە پشت بەستن بە خوای باڵادەستی دەوڵەمەند، لە گەڵ گرتنەبەری هۆکارەکان، پەکخستنی هۆکارەکان پەکخستنی پشت بەستنە بە خوا، بۆیە پێویستە لە سەرمان بۆ جێبەجێکردنی پشت بەستن بە خوای گەورە هۆکارەکان بگرینە بەر، هۆکارەکانی داهێنان، هۆکارەکانی پێشکەوتن لە هەموو بوارەکانی ژیاندا، دڵمان هەمیشە پەیوەست نەبێت بە هۆکارەکانەوە، بەڵکو بە پەروەردگاری گەورە و دلۆڤانەوە، چونکە کەسی ئیماندار باوەڕی بتەوی هەیە کە هۆکارەکان بە تەنها نە زیان دەگەیەنن و نە سوودیان هەیە، نە ڕۆزی کەسێك دەدەن و نە ڕێگرن لە ڕویاندا، تەنها بە فەرمانی پادشای پادشاکان نەبێت.

پرسیار کرا لە (حاتم الأصم): چۆن پشت بەستنت بە خوای گەورە جیێ بەجێ کرد؟فەرمووی: بە چوار شت: زانیم کە ڕزق و ڕۆزییەکەم هیچ کەسێکی تر نایبات بۆیە دڵنیا بووم...

زانیم کارەکەم هیچ کەسێکی تر جێبەجێی ناکات بۆیە خۆم سەرقاڵ کردوە پێوە..

زانیم کە خوای گەورە ئاگای لە هەموو کار و کردەوەکانمە بۆیە شەرمم کرد لە سەرپێچی فەرمانەکانیدا بمبینێ..

زانیم کە مردن چاوەڕوانی منە بۆیە توێشووم ئامادە کرد بۆ دیدەنی خوای گەورە)).

هەروەها (سهل ی کوڕی عبدالله التستری)[1] دەفەرموێت: ((هەرکەسێ نکۆڵی لە هۆکارەکان بکات ئەوا نکۆڵی لە سوننە کردوە، هەرکەسێ نکۆڵی لە پشت بەستن بە خوا بکات ئەوا نکۆڵی لە ئیمان کردوە)).

جا گرتنە بەری هۆکارەکان سوننەتی پێغەمبەرە ﷺ[2] و پشت بەستن بە خوای گەورە کار و کرداری پێغەمبەری ئەکرەمە ﷺ، هەرکەسێ دەیەوێ وەکو کاروکردەوەی پێغەمبەری خوا ﷺ بکات ئەوا دەبێت واز لە سوننەتەکەی نەهێنێ، چونکە خاوەنی سوننەت هیچ هۆکارێکی جێنەهێشتووە ئیللا ئەنجامی داوە، ئێوەش باش دەزانن لە ڕۆژی کۆچکردندا بۆ شاری مەدینە چۆن هۆکارەکانی گرتەبەر، بەڵکو لە کاتی جەنگدا دوو قەڵغانی دەپۆشا، بەڵکو ڕزق و ڕۆزی ساڵێکی تەواوی بۆ خێزانەکەی هەڵدەگرت، ئەگەر بیویستایە سەفەرێك بکات ئەوا خواردن و توێشووی لە گەڵ خۆیدا دەبرد، لە کاتێکدا ئەو گەورەی هەموو ئەوانەیە کە پشت بە خوای پەروەردگار دەبەستن، ئەمە ڕاستی پشت بەستنە، هەرکەسێ دەیەوێت بە تەواوی پشت بەستن جێبەجێ بکات هەروەکو چۆن پێغەمبەری ئەکرەم ﷺ جێبەجێی دەکرد ئەوا با هۆکارەکان بگرێتە بەر هەروەکو چۆن ئەو هەموو هۆکارەکانی دەگرتە بەر، پشت بەستن بە خوای گەورە کۆی هەموو ئیمانە، هەروەکو چۆن (سعید ی کوڕی جبیر) فەرموویەتی[3].

هەروەها ئەوپەری جێبەجێکردنی یەکتاپەرستییە و ڕاستێتی باوەڕ و پشتبەستنی دڵەکانە بە خوای گەورە لە گەڵ گرتنەبەری هۆکارەکان، ئەوانە ئەو بەختەوەرانەن کە ڕاستەوخۆ بەرەو بەهەشت دەڕۆن بە بێ لێپرسینەوە و هیچ سزایەك.

ئای... ئەم ئوممەتە چەند پێویستی بە هێنانەدی پشت بەستنە بە خوای گەورە لەم کات و ساتەدا، هەروەها باوەڕبوون بە خواکەی خۆی نوێبکاتەوە، نەك پشت

---

١ ـ انظر : (الحلية) لأبي نعيم (١٠/١٩٥) .
٢ ـ مدارج السالكين (١/١٢١) بتصرف .
٣ ـ أخرجه أحمد في (الزهد) (١٠٣) وهناد في (الزهد) (٥٣٤) .

بەستن بە دەوڵەتێك لە دەوڵەتەکان، یان هێزێك لە هێزەکان، یان ئوممەتێك لە ئوممەتەکان، بەڵکو تەنها بە خوای باڵادەست و شکۆمەند، چونکە ئەو کەسەی هەموو ئەوانە بەڕێوە دەبات تەنها خودایە، ئەوەی هەموو گەردوون حوکم دەکات تەنها خوایە، ئێمەش تەنها ئەوە لە سەرمانە هۆکارەکان بگرینە بەر بە ئەندازەی تواناو دەسەڵاتی خۆمان و دڵەکانمان بە توندی پەیوەست بکەینە خوای خۆمانەوە، ئەمە خاڵی جیاوازییە لە نێوان ئەوانەی یەکتاپەرستی ئیمانداری لە خواترس و کەسی بەدبەختی بێباوەڕ بە خوای زەوی و ئاسمانەکان .

خۆشەویستان... چ کەسێك پشتی بە خوا بەستوە و ئەویش پەشیمانی کردوەتەوە؟ چ کەسێك پشتی بە خوا بەستوە و ئەویش بزری کردوە؟ بەڵکو دڵنیابە هەرکەسێ پشتی پێ ببەستێ ئەوە ئەوی بەسە، هەرکەسێ پەنای پێ بگرێت ڕزگاری دەکات، هەرکەسێ کار و فەرمانی خۆی دایە دەستی پەروەردگاری خۆی ئەوا ئەو هیدایەت و ڕێنوینی دەکات.

بە بیری خۆتی بهێنەرەوە جارێك لە جارەکان بە تەواوی پشتت بە خوا بەستبێت و ئەویش تۆی پەشیمان کردبێتەوە و شەرمەزاری کردبێتی، نەخێر زۆر ئەستەمە سوێند بە پەروەردگاری کەعبە، تۆ تەنها ڕاست بکە و هۆکارەکان بگرە بەر و بڵێ: خودایە هیچ هۆکارێك نەماوە ئیللا من گرتومەتە بەر وە هیچ دەرگایەك نەماوە و هەمووی لە ڕووم داخراوە تەنها دەرگای تۆ نەبێت. ئەمجار پشتی پێ ببەستە بە ڕاستی و لە بەر دەستیدا خۆت بەو پەڕی زەلیل نیشان بدە و ئەمجار پشتبەستنی تەواو بهێنە دی، هۆکارەکان بگرە بەر ئەوەی کە لە تواناتدا هەیە — هەروەکو وتمان — ئەمجار دڵت پەیوەست بکە بە خواوە، سوێند بە خوای تاك و تەنها! ئەوا دەرووی خەیرت لێ دەکرێتەوە لە پاش تەنگانە و مەینەتی، دەوڵەمەندی دەبینی لە پاش هەژاری، عیززەت و سەر بەرزی دەبینی لە پاش زەلیلی و سەر شۆڕی، ئەمن و ئاسایش دەبینی لە پاش ترس و بیم، حەوانەوەی فیکر و دەروون و جێگر بوونی ویژدان دەبینی لە پاش پەشۆکان و تێکچوون و شپرزی.

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَمَن يَتَوَكَّلْ عَلَى ٱللَّهِ فَهُوَ حَسْبُهُۥٓ﴾ الطـلاق:٣، واتـە: هەرکەسێك پشت بە خوا ببەستێ دوای بە کارهێنانی هۆکارەکان، ئەوە تەنها خوای بەسە و کاروباری بۆ ئاسان دەکات)).

هـەروەها خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿ أَلَيْسَ ٱللَّهُ بِكَافٍ عَبْدَهُۥ ﴾ (الزمـر٣٦) واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ! هەر خـوا بـەس نییـە بۆ بەندەی خـۆی (موحەممـەد) لـە کاتی هەموو خۆشی و ناخۆشییەکدا؟)).

لە خوێندنەوەیەکی تردا هاتوە (قراءة): ((أَلَيْسَ اللَّهُ بِكَافٍ عِبَادَه)).

لەم کاتەدا تەنها هەڵوێستەکەی دایکی (موسـا) پێغەمبـەرت بـە بـیر دەهێنمـەوە ئـەگینا هەڵویـست زۆرە، خـوای گـەورە دەفــەرموێت: ﴿وَأَوْحَيْنَآ إِلَىٰٓ أُمِّ مُوسَىٰٓ أَنْ أَرْضِعِيهِ فَإِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَأَلْقِيهِ فِى ٱلْيَمِّ ﴾ واتــە: ئێمــە خــستمانە دڵــی دایکــی مووساوە کە شیری بدا، کە لە مووسا ترست بوو بیخە ناو سـندوقێکەوە و بیهاوێـژە ناو دەریـای (نیـل)ەوە)) بیهاوێـژە نـاو دەریاکـەوە! زۆر ئەسـتەمە بـە دایکێـك لـە کورپەکـەی بترسـێ بڵێیـت: بیهاوێــژە نــاو دەریاکــەوە! ئــەمجار خــوای گــەورە دەفـــــــــــــــــەرموێت: ﴿ٱلْيَمِّ وَلَا تَخَافِى وَلَا تَحْزَنِىٓ إِنَّا رَآدُّوهُ إِلَيْكِ وَجَاعِلُوهُ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ﴾القــصص:٧، واتــە: وە نەبترســە و، نەغەمیــشت بــۆی ببــێ چــونکە بەڕاستی ئێمە ئەیگێڕینەوە لات و هەر خۆت ئەبیتە دایەنی لە ئاییندەشدا دەیکەین بە یەکێ لە پێغەمبەران ئەینێرین بۆ لای ئەو سەرکەشە.. بـەڵێ ئـەویش سـندوقێکی هێنــا و مووســای خــستە نێــو لانکێکــی بــچووکەوە، بــە مووســاوە هەڵیدایــە نــاو دەریاکەوە!!)).

تەنها بۆت ناگێڕینەوە بـەڵکو ﴿وَجَاعِلُوهُ مِنَ ٱلْمُرْسَلِينَ﴾ ئەگـەر دیارییـەك لـە پادشاوە بێت(جل جلاله) دەبێت پر بێت لە بۆنی عەتر و گوڵاو.

بە پشت بەستنێکی زۆر بەرزەوە و بە باوەڕێکی بتـەو و دڵنیـایی یـەکی رەهـاوە دایکی موسا کۆرپە بچوکە پیرۆزەکەی دەخاتە نێو سنوقێکەوە پاشان فرێی دەداتە

ناو دەریاوە، دەیهاوێژێتە ناو دەریاوە، ئەمجار ئاوەکە ئەو سنوقە دەبات، لە پێش کۆشکی فیرعەونی ستەمکاردا رادەوەستێ، الله أکبر! ! ئەمە ئەو کەسەیە کە فیرعەون بە دوایدا دەگەڕێت، خوای گەورە کارێکی وای کرد کە فیرعەون ئەو بە خێو بکات و پەروەردەی بکات! ! کاتێك کە خێزانی فیرعەون ئەو کۆرپەیە دەبینێ دەڵێت: ﴿قُرَّتُ عَيْنٍ لِّي﴾(القصص:٩) واتە: ئەم کوڕە مایەی ڕووناکی چاوی من و تۆیە چاو ڕوونییەکە بۆ هەردوکمان))

خوای گەورە موسا دەرباز دەکات بەو پەڕی داپۆشین و ستری ناسك و سۆزەوە، کە بە مێشك و دڵی هیچ کەسێکدا نەهاتوە، کە ئەویش داپۆشینی خۆشەویستییە، هەرکە خێزانی فیرعەون ئەو کۆرپەیە دەبینێ بە بێ دواکەوتن خۆشەویستی ئەو منداڵە دەچێتە دڵییەوە، دەڵێت: ﴿وَلَكَ لَا تَقْتُلُوهُ﴾ واتە: ئەم کوڕە مایەی ڕووناکی چاوی من و تۆیە چاو ڕوونییەکە بۆ هەردوکمان مەیکوژن))

ئەی خودایە.. ! ! موسا! پێغەمبەری خوا! وا لە کۆشکی فیرعەون دایە، چەند دایەنێکی بۆ دەهێنن، دایەن لە دوای دایەن، کەچی بە هیچ دایەنێك ڕازی نابێت، چونکە خوای گەورە بەڵێنی داوە دەبێت دایکی بە خێوی بکات و شیری پێ بدات، ئەمجار دایکی دەهێنن، ئێستا دایکی موسا لە کۆشکی فیرعەوندا دانیشتوەو موسای لە ئامێز گرتوە، بە جوانی بیهێنە پێش چاوی خۆت، فیرعەونش فەرمانی پێ دەکات: شیری پێ بدە، ڕێزی لێ بگرە تێری بکە.

تا دوێنێی نزیك لە فیرعەون و داردەستەکەی دەترسا نەوەك ئازاری موسا بدەن، کەچی ئێستا شیر بە موسا دەدات لە کۆشکی فیرعەوندا و بە فەرمانی فیرعەون! ! تەماشای تام و چێژی پشتبەستن بە خوای گەورە بکە چەند شیرینە! ! دڵنیابە ـ برا شیرینەکەم ـ هەرکەسێ بە تەواوی پشت بەستنی بە خوای گەورە بەدیهێنا ئەوا لە دونیا و قیامەتدا بەختەوەر دەبێت.

جا ئەوانە بەختەوەرانن.

پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((هم الذين لا يسترقون، ولا يتطيرون، وعلى ربهم يتوكلون)).

فقام عكاشة بن محصن فقال: أدع الله أن يجعلني منهم.

قال: أنت منهم.

ثم قام رجل آخر فقال: أدع الله أن يجعلني منهم.

فقال: ((سبقك بها عكاشة)) واتە: ئەوە ئەو کەسانەن کە نوشتە ناکەن و داوای نوشتەکردن ناکەن و ڕەشبینی ناکەن و پشت بە پەروەردگاریان دەبەستن)) عکاشەی کوڕی محصن هەستا و وتی: داوا لە خوا بکە من لەو کەسانە بگێڕێ، ئەویش فەرمووی: تۆ لەوانی، پاشان کابرایەکی تر هەستا و وتی: داوا لە خوا بکە من لەو کەسانە بگێڕێ، ئەویش فەرمووی: عکاشە پێشت کەوت))

تەماشای ئەو فەزڵ و ڕێزە بکە، بەڵکو تەماشای مەزنی و گەورەیی ڕەوشت و دڵنەرمی پێغەمبەرﷺ بکە.

جارێکی تر لە گەڵ مندا بگەڕێوە بۆ گۆرەپانی مەحشەر، ئەم کۆمەڵە بەڕێزە ڕۆیشتن بەرەو بەهەشت بە بێ لێپرسینەوە و سزادان. ئەمجار لێپرسینەوە و حیساب دەست پێ دەکات و خەڵکی لە بەر دەستی خوای پەروەردگاردا نمایش دەکرێن. ئەمجار نامەی کردەوەکان بە سەر خەڵکیدا بڵاو دەکرێتەوە.

هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحيح)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (عائیشە) وە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ دەفەرموێت: ((من حوسب يوم القيامة عذب)) قالت عائشة: أليس قد قال الله عز وجل: ((فسوف يحاسب حساباً يسيرا)) الانشقاق: ٨)) فقال: ((ليس ذاك الحساب إنما ذاك العرض، من نوقش الحساب يوم القيامة عذب)) واتە: هەرکەسێك لە ڕۆژی قیامەتدا لێپرسینەوەی لە گەڵ کرا ئەوا سزا دەدرێت، عائیشە فەرمووی: ئایا خوای گەورە نەیفەرموو: ((فسوف يحاسب حساباً يسيرا)) واتە: ئێتر پرسینەوەیەکی سووك و ئاسانی لە گەڵدا دەکرێت، پاشان پاداش وەرئەگرێ و خراپەکانیشی ئەبووردرێ)) پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەوە لێپرسینەوە نییە بەڵکو ئەوە تەنها پیشاندانی نامەی کردەوەکانە، بەڵام هەرکەسێ موناقەشەی لێپرسینەوەی لە گەڵدا بکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا ئەوا سزا دەدرێت))

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٥٣٦ , ٣٥٣٧) وانظر (١٠٣) و مسلم (٢٨٧٦) .

بە مەبەستی نزیک کردنەوەی بابەتەکە لە بیر و هۆشەوە، دەڵێم: ئایە تاکو ئێستا ڕۆژێك لە ڕۆژان ئامادە بوویتە لە هۆڵێکی دادگادا کاتێك دادگایی کەسێك دەکرێت؟ تکات لێ دەکەم لە فیکر و خەیاڵت لەو هۆڵی دادگایی کردنە ئامادە بیت، بێهێنە پێش چاوی خۆت رووی ئەو خەڵکە چۆنە کاتێك ئەو کارمەندە دێتە ژوورەوە کە لە بەر دەستی دەستەی دادگادا کار دەکات (الحاجب)، بە توندی هاوار دەکات و دەڵێت: محكمە!

هەموو هۆڵەکە لە بەر دەنگی ئەو دەنگ دەداتەوە، هەمووان بێ دەنگ دەبن، دەستە و دایەرەی دادگا دێنە ژوورەوە، سەرۆکی دادگا لە ناوراستی دەستەکەدا ڕاوەستاوە، لە پاش چەند دانیشتنێکی دوور درێژ، چەند گفتوگۆ و باسکردنێك، لە پاش چەند سرووتێکی دیاریکراو بۆ راستکردنەوە و خستنەرووی چەند راستییەك، سەرۆکی دادگا دەیەوی حوکمی خۆی بدات، وا خەریکە بڕیارەکە دەدات... لەو کاتەدا رووی ئەو خەڵکە بهێنە پێش چاوی خۆت! تەماشاکە: دەبینی فرمیسك لە هەندێ روەوە بە خوڕ دێتە خوارەوە، هەندێکی تر ترس و دوودڵی و بیم بە روویانەوە دەبینی، دەبینی سنگی هەندێکی تر بەرز دەبێتەوە و دادەبەزێت، ئەوانەی لە هۆڵەکەدان هەمووان چاویان بڕیوەتە سەرۆکی داداگا تەنانەت ئەگەر بۆیان بکرێت نایتروکێنن، هەمووان بە جوانی گوێیان شل کردوە، بۆ ئەوەی حوکمەکە ببیسن! !هەموو ئەمانە لە هۆڵی دادگا لە دادگاکانی ئەم دونیایە!!!

برا ئازیزەکەم: ئایە بە جوانی ئەو چەند ساتەت هێنایە پێش چاوت؟؟ لە کاتێکدا تۆ لە بەر دەستی خوای زەوی و ئاسمانەکاندا ڕاوەستاویت؟ لە پێش چاوی هەموو خەڵکی، لە پێش چاوی هەموو بوونەوەر، لە کاتێکدا تۆ بە رووت و قوتی ڕاوەستاویت هەروەکو ئەو کاتەی کە لە دایك بوویتە: ((يحشر الناس يوم القيامة حفاة عراة غرلاً))[1] واتە: خەڵکی لە ڕۆژی قیامەتدا دەدرێن لەبەر و کۆ دەکرێنەوە بە رووتی و پێ پەتێتی و خەتەنە نەکراوی)) پێشکەوە بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوادا ڕاوەستیت، فریشتەکان پاڵت پێوە دەنێن و پێشت دەخەن، خوای گەورە دەڵێت:

---

١ ـ جزء من حديث أخرجه البخاري (٦٥٢٧) و مسلم (٢٨٥٩) .

﴿وَجَآءَتۡ كُلُّ نَفۡسٖ مَّعَهَا سَآئِقٞ وَشَهِيدٞ﴾ ق: ٢١، واتـــە: ئـــەو ڕۆژە هـــەر کەســـێك بـــۆ مەحشەر دێت، دوو فریشتەی لە گەڵدایە، یەکێکیان پێش خۆی داوە و دەیگەیەنێتە مەحشەر، ئەوی دیکەشیان شایەتی دەدا لە سەری بە کردەوەکانی)).

تۆیش لە گۆڕەپانی مەحشەردا بە ناوی خۆتەوە بانگ دەکرێیت!! کوا فلانی کوڕی فلان؟؟ تۆیش دەڵێیت: ئەوە ناوی منە..!! ئەی فریشتەکانی خوا چیتان دەوێت؟ پێت دەڵێن: پێشکەوە.. بڕۆ بۆ بەر دەستی خوای گەورە.. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوۡمَئِذٖ يَتَّبِعُونَ ٱلدَّاعِيَ لَا عِوَجَ لَهُۥۖ وَخَشَعَتِ ٱلۡأَصۡوَاتُ لِلرَّحۡمَٰنِ فَلَا تَسۡمَعُ إِلَّا هَمۡسٗا ١٠٨ يَوۡمَئِذٖ لَّا تَنفَعُ ٱلشَّفَٰعَةُ إِلَّا مَنۡ أَذِنَ لَهُ ٱلرَّحۡمَٰنُ وَرَضِيَ لَهُۥ قَوۡلٗا ١٠٩ يَعۡلَمُ مَا بَيۡنَ أَيۡدِيهِمۡ وَمَا خَلۡفَهُمۡ وَلَا يُحِيطُونَ بِهِۦ عِلۡمٗا ١١٠ ۞ وَعَنَتِ ٱلۡوُجُوهُ لِلۡحَيِّ ٱلۡقَيُّومِۖ وَقَدۡ خَابَ مَنۡ حَمَلَ ظُلۡمٗا ١١١ وَمَن يَعۡمَلۡ مِنَ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَهُوَ مُؤۡمِنٞ فَلَا يَخَافُ ظُلۡمٗا وَلَا هَضۡمٗا ١١٢﴾(طه) واتە: لەو ڕۆژەدا هەموو خەڵکی دوای دەنگی جارچی (بانگەوازکار) ئەکەون، کە هیچ وەرچەرخان و لادانێك نییە لێی، هەموو خەڵکی لەبەر خوای بەخشندە دەنگیان نەوی دەبێ، دەنگی ژێرلێو و چپەچپ و ئەسپایی نەبێ هیچ شتی تر نابیسی (١٠٨) لەو ڕۆژەدا تکا و لاڵانەوە لای خوا هیچ سوود نابەخشێ، مەگەر لە کەسێك خوای بەخشندە خۆی مۆڵەتی پێدابێ شەفاعەت بکا، وتار و قسەکەشی پەسەند بکا (١٠٩) خوا بە هەموو ئەو شتانە دەزانێت کە ئەوان پێشیان خستوە و کردویانە لە دونیادا، هەروەها بەو شتانەش چاك دەزانێت کە لە ڕۆژی دواییدا چاوەڕێیانە، واتە: ئاگای لە هەموو شتێکیانە، ئەوان بەزانین و عیلم ناتوانن دەورە بدەن بە بەڕێوەبردن و حیکمەتی خوا (١١٠) هەموو دەموچاو و ڕوخسارەکان لەو ڕۆژەدا لەئاستی ئەو خوایەی، کە هەمیشە زیندوە و هەرگیز نامرێ و ڕاگیرکەری هەموو بوونەوەرە لارە مل و سەرنەوی و ملکەچن و بێ گومان کێ ستەمی کرد و هەڵی گرت زیانمەندو ناهومێدە (١١١) هەر کەسیش ئاکار و کردەوەی چاك ئەنجام بدا لە هەمان کاتیشدا بڕواداریش بێت، نە لەوە دەترسێت، گوناهەکانی لە سەر زیاد بکرێن و نە لەوە چاکەکانی کەم بکرێنەوە(١١٢).

بانگت لێ دەکرێت! بەو بانگ کردنە دڵت دادەخورپێت و رادەچەڵەکێ، هەموو گیانت دێتە لەرزە، هەموو ئەندامەکانی لاشەت تێك دەچن و دەچن بە یەکدا، ئەمجار پاڵت پێوە دەنێن بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوای گەورەدا رابوەستی، بۆ ئەوەی پادشای پادشاکان لە گەڵ تۆدا قسە بکات.

هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرمودەی (عدی کوڕی حاتم) ەوە کەوا خۆشەویستی خواﷺ فەرموویەتی: ((ما منكم من أحد إلا سيكلمه ربه. ليس بينه وبينه ترجمان. فينظر أمامه فتستقبله النار. وينظر عن أيمن منه فلا يرى إلا شيئا قدمه. وينظر عن أشأم منه فلا يرى إلا شيئا قدمه. فمن استطاع منكم أن يتقي النار ولو بشق تمرة، فليفعل)) واتە: هیچ کەسێك لە ئێوە نییە ئیللا خوای پەروەردگار قسەی لە گەڵدا دەکات کە بە هیچ شێوەیەك وەرگێڕ (ترجمان) لە نێوانیاندا نییە، تەماشای بەردەست و بەردەمی خۆی دەکات تەنها ئاگر دەبینێ، کاتێ تەماشای لای راستی خۆی دەکات هیچ نابینێ تەنها کردەوەکانی خۆی نەبێت، تەماشای لای چەپی خۆی دەکات هیچ نابینێ تەنها کردەوەکانی خۆی نەبێت، هەرکەسێك لە ئێوە توانی خۆی لە ئاگر بپارێزێت تەنانەت ئەگەر بە لەتە خورمایەکیش بوە ئەوا با بیکات و خۆی بپارێزێت)).

ئەمجار نامەی کردەوەکان بڵاو دەبێتەوە، ئەگەر لە بەختەوەران بویت ئەوا دەبینی نامەی کردەوەکانت دەدرێتە دەستی راستەوە و کتێبەکەت دەخوێنیتەوە، ئەمجار خوای پەروەردگار قسەت لە گەڵدا دەکات و لە خۆی نزیکت دەکاتەوە، داوا لە خوا دەکەم من و هەموو برایەکی بەڕێز و هەموو خوشکێکی بەڕێز لەو بەختەوەرانە بگێڕێت.

هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2] دا هاتوە لە فەرمودەی (ابن عمر)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ((إن الله يدني المؤمن، فيضع عليه كنفه ويستره، فيقول: أتعرف ذنب كذا؟ أتعرف ذنب كذا؟ فيقول: نعم أي رب، حتى إذا

---

١ ـ أخرجه البخاري (٧٥١٢)واللفظ له وانظر (١٤١٣) و مسلم (٦٧/١٠١٦) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٢٤٤١ , ٤٦٨٥ , ٦٠٧٠ , ٧٥١٤) و مسلم (٢٧٦٨) .

قرره بذنوبه، ورأى في نفسه أنه هلك، قال: سترتها عليك في الدنيا، وأنا أغفرها لك اليوم، وأما الكافر والمنافق، فيقول الأشهاد: ((هؤلاء الذين كذبوا على ربهم ألا لعنة الله على الظالمين))، واتە: خوای گەورە بەندەی ئیماندار لە خۆی نزیك دەکاتەوە تا بە داپۆشین و لێبوردنی خۆی دایدەپۆشێت، پێی دەگوترێت: ئەو تاوانانە دەناسیتەوە؟ ئەو تاوانانە دەناسیتەوە؟ ئەویش دەڵێت: بەڵێ ئەی پەروەردگارا.. تاکو دان بە هەموو تاوانەکانی خۆیدا دەنێت، خۆی وا دەبینێتەوە کەوا بە هەلاکەتدا چوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ئەوە من لە دونیادا بۆم داپۆشیت و ئەمرۆش لێت خۆش دەبم، بەڵام کەسی بێباوەڕ و دووڕوو، ئەوا لە پێش چاوی هەموو خەڵکی پێیان دەگوترێت: ﴿هَٰٓؤُلَآءِ ٱلَّذِينَ كَذَبُواْ عَلَىٰ رَبِّهِمْۚ أَلَا لَعۡنَةُ ٱللَّهِ عَلَى ٱلظَّٰلِمِينَ﴾(هود: ١٨)).واتە: ئەمانە بوون ـــ لە دونیادا ـــ لە سەر پەروەردگاریان درۆیان کرد و هاوڕێ و هاوەڵیان بۆ دانا دەبا نەحلەت و نەفرینی خوا لە خەڵکانی ناهەقکار و ستەمکار بێت)) .

ئایە ئەو ئایەتەت خوێندووەتەوە کە دەفەرموێت: ﴿ وَكُلَّ إِنسَٰنٍ أَلۡزَمۡنَٰهُ طَٰٓئِرَهُۥ فِي عُنُقِهِۦۖ وَنُخۡرِجُ لَهُۥ يَوۡمَ ٱلۡقِيَٰمَةِ كِتَٰبٗا يَلۡقَىٰهُ مَنشُورًا ﴿١٣﴾ ٱقۡرَأۡ كِتَٰبَكَ كَفَىٰ بِنَفۡسِكَ ٱلۡيَوۡمَ عَلَيۡكَ حَسِيبٗا ﴿١٤﴾ مَّنِ ٱهۡتَدَىٰ فَإِنَّمَا يَهۡتَدِي لِنَفۡسِهِۦۖ وَمَن ضَلَّ فَإِنَّمَا يَضِلُّ عَلَيۡهَاۚ وَلَا تَزِرُ وَازِرَةٞ وِزۡرَ أُخۡرَىٰۗ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبۡعَثَ رَسُولٗا ﴿١٥﴾﴾ (الإسراء) واتە: ئیتر هەموو مرۆڤێکە کردەوەکەیمان ـ خێر و شەڕ کە لە شەو و ڕۆژدا کردنی ـ ئاوێزانی ملی کرد واتە: لە قیامەتدا نامەی هەموو کاروکردەوەی مرۆڤ وەك (تەوق) و ملوانکە دەکرێتە ملی و هەر بە پێی ئەوەش لە قیامەتدا پاداش و تۆڵە وەردەگرێتەوە، لە ڕۆژی قیامەتدا نامەیەکی ـ کە کردەوەکانی تیا نوسراوە ـ بۆ دەردێنین و ئەویش بە کراوەیی دەگا بەو نامەیە و لێی تێ دەگات.(١٣) پێی دەگوترێت: دەسا بۆ خۆت نامەی کردەوەکانت بخوێنەوە، ئەمرۆ ئیتر هەر تۆ خۆت حیساب لە گەڵ خۆت بکێشە و پێویست بە کەسی تر ناکا، ئەوجا ئەویش خوێندەوار بێت، یا نە، بۆ خۆی کارنامەکەی دەخوێنێتەوە و باش لە ئەنجام و جێ و شوێنی خۆی تێدەگات

(١٤) ئەوەی ڕێگای هەق و ڕاستی بگرێ، ئەوەبو خۆی شارەزا بوە، واتە: قازانج و پاداشەکەی هەر بۆ خۆی دەبێ و لەو ڕۆژەیشدا سەر فراز دەبێت، هەر کەسێکیش ڕێگە گوم بکا و لا ڕێ بێ، ئەوەش تەنها سەر لە خۆی دەکەوێ و زیان و تۆڵەکەی لە سەر خۆیەتی و هەر خۆی گیرۆدە دەبێت (١٥)

ئەو کتێبە هیچ کەتنێکی لە بیر نەکردوە ئەنجامت دابێت، یان هەر سەرپێچییەك شاردبێتەوە، هەموو شتێك باسکراوە و نوسراوەتەوە و تۆمارکراوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٍ خَيۡرٗا يَرَهُۥ ۝٧ وَمَن يَعۡمَلۡ مِثۡقَالَ ذَرَّةٖ شَرّٗا يَرَهُۥ ۝٨﴾(الزلزلة) واتە: ئینجا هەر کەسێك کێشی وردیلەیەك چاکەی ئەنجام دابێت، پاداشەکەی دەبینێتەوە.(٧) وە کەسێکیش کێشی وردیلەیەك شەر و خراپەی کردبێت، تۆڵەکەی دەبینێتەوە. مەگەر خوا قەڵەمی عەفوو بێنێ بە سەریا، کەوابوو با هەمووان هۆشیار و زیرەك و وریابین، بزانین ڕۆژانە چی ئەکەین و لە خوا بترسین.(٨)

سوێند بە خوا! خوای گەورە و بەتوانا لە دونیادا هەرگیز تاوانەکانی تۆی دانەپۆشیوە بۆ ئەوەی لە قیامەتدا ئابڕوت ببات، بەڵکو ئەو خۆی فەرموویەتی - هەروەکو لە پێشدا ئاماژەم پێ کرد - ((سترتها عليك في الدنيا، وأنا أغفرها لك اليوم)) ئەمجار کەسی ئیماندار لە گۆڕەپانی مەحشەردا بۆی دەردەچێت لە کاتێکدا کتێبەکەی گرتوەتە دەستی ڕاستییەوە، بە دوای کەس و کار و خۆشەویستان و هاوەڵانی خۆیدا دەگەڕێت، هەر کاتێك کەسێك ببینێ لەوانەی کە دەیناسێت، پێی دەڵێت: ((هَاؤُمُ اقْرَءُوا كِتَابِيَهْ)) ئا ئەوەتا کتێبەکەم بە دەستی ڕاست وەرگرتوە، لە گەڵ مندا کتێبەکەم بخوێننەوە، ئەمە یەکتاپەرستێکەمە، ئەمە نوێژەکەمە، ئەمە زەکاتەکەمە، ئەمە ڕۆژووەکەمە، ئەمە حەجەکەمە، ئەمە... ئەمە﴿هَآؤُمُ ٱقۡرَءُواْ كِتَٰبِيَهۡ ۝١٩ إِنِّي ظَنَنتُ أَنِّي مُلَٰقٍ حِسَابِيَهۡ ۝٢٠ فَهُوَ فِي عِيشَةٖ رَّاضِيَةٖ ۝٢١ فِي جَنَّةٍ عَالِيَةٖ ۝٢٢ قُطُوفُهَا دَانِيَةٞ ۝٢٣ كُلُواْ وَٱشۡرَبُواْ هَنِيٓـَٔۢا بِمَآ أَسۡلَفۡتُمۡ فِي ٱلۡأَيَّامِ ٱلۡخَالِيَةِ ۝٢٤﴾(الحاقة) واتە: ها ئەوەتە نامەکەم بگرن و بیخوێننەوە (چونکە کاتێ کە نامەکەی درایە دەستی

ڕاستی ئیتر هەر بەوەزانی بەختیارە، بۆیە بە سەر بەرزییەکەوە خۆی دەنوێنێ (١٩) چونکە بە ڕاستی من لە دونیادا ئەمزانی و یەقینم بوو کە دەگەم بە حیسابی خۆم!! وا ئەمرۆش خوای میهرەبان پاداشتی بە چاکە دامەوە.(٢٠) ئەوە لە گوزەرانێکی خۆش و پەسەندکرا وایە (٢١) لە بەهەشتێکی بەرزدا (٢٢) میوەجاتی درەختەکانی نزیکە لێیەوە. واتە: دەس ڕەسە، بە ڕاوەستانەوە، بە دانیشتنەوە، دەستی ئەگاتێ، تەنانەت دەمیشی ئەگاتێ، خوای کارزان بە هیچ شێوەیەك نایەڵێ بەهەشتی ئەزیەت بکێشێ، پاش ئازار و ئەزیەتەکەی دونیای.(٢٣) پێیان ئەوترێ: بخۆن و بخۆنەوە بە خۆشی بە هۆی ئەو کارەجوان و چاکانەوە لە ڕۆژگارەکانی ڕابوردوودا ئەنجامتان دەدا بە کورتی: مرۆڤی بەهەشتی لەوپەڕی خۆشیدا دەبێ (٢٤)

بەڵام کەسی بێباوەڕ، ئەوا کتێبەکەی دەدرێتە دەستی چەپییەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَـٰبَهُۥ بِشِمَالِهِۦ فَيَقُولُ يَـٰلَيْتَنِى لَمْ أُوتَ كِتَـٰبِيَهْ ﴿٢٥﴾ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يَـٰلَيْتَهَا كَانَتِ ٱلْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَآ أَغْنَىٰ عَنِّى مَالِيَهْ ۜ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّى سُلْطَـٰنِيَهْ ﴿٢٩﴾﴾ الحاقة، واتە: بەڵام ئەو کەسەی کارنامەکەی ئەدرێتە دەستی چەپی ـ کە ئەوەش نیشانەی بەدبەختییە ـ دەڵێ: خۆزگایە.. نامەکەمم پێ نەدرابا (٢٥) نەمزانیبا سەرئەنجامی حیساب و لێپرسینەوەم چییە؟ (٢٦) خۆزگایە ئەم مردنەم برابایەوە بە یەکجاری و زیندووش نەکرامایەتەوە(٢٧) دارایی و ماڵەکەم هیچ کەڵکێکی پێ نەگەیاندم بۆ ئەم ڕۆژەم (٢٨) ئەو موڵك و دەسەڵاتەی بووم لە دەس چوو نە ڕشتەم نە پایەوپلەم، هیچیان نەیان توانی تۆزقاڵەیەك ئارامم بکەنەوە .(٢٩)

کوا سەروەت و سامان؟ کوا کەسایەتییەکەم؟ کوا کورسی؟ کوا پلە و پایە؟ ﴿مَآ أَغْنَىٰ عَنِّى مَالِيَهْ ۜ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّى سُلْطَـٰنِيَهْ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ ٱلْجَحِيمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِى سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَٱسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾ إِنَّهُۥ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِٱللَّهِ ٱلْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ ٱلْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾ فَلَيْسَ لَهُ ٱلْيَوْمَ هَـٰهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَّا يَأْكُلُهُۥٓ إِلَّا ٱلْخَـٰطِـُٔونَ ﴿٣٧﴾﴾ (الحاقة) واتە: دارایی و ماڵەکەم هیچ کەڵکێکی پێ نەگەیاندم بۆ ئەم

ڕۆژەم.(٢٨) ئەو موڵك و دەسەڵاتەی بووم لە دەس چوو نە ڕشتەم نە پایەوپلەم، هیچیان نەیان توانی تۆزقاڵەیەك ئارامم بکەنەوە (٢٩) بیگرن، کەلەپچەی بکەن، واتە: کۆت و زنجیر لە دەس و قاچ و ملی بئاڵێنن (٣٠) پاشان بیخەنە ناو ئاگری دۆزەخ.(٣١) ئینجا بیخەنە ناو زنجیرێکی حەفتا گەزیەوە و توندی بکەن، بۆ ئەوەی پتر ریسوا بێت، ئەگینە خۆ تەنها ئاگرەکەی بەسە، ئای ئەو ڕۆژە چەندە ڕۆژێکی گران و ناڕەحەتە! وەرە لە ناو ئاگریشدا هێشتا بەو شێوەیە زنجیر بکرێیت!!(٣٢) چونکە ـ لە دونیادا ـ بڕوای بە خوا نەبوو کە ئەمەش گەورەترین ستەمە، بۆیە هەر دەبێ ئاوا سەر شۆڕو ڕیسوا بکرێ(٣٣) هانی خەڵکی نەدەدا لە سەر خواردن دان بە هەژار، چەند ئاینێکی بەرز و پیرۆزە..! سەرەرای ئەوەی دەبێ لە ماڵ و منالی خۆیان بگرنەوە بەر بۆ هەژاران، دەبێ مەردومیش هان بدەن بۆ بووژاندنەوەیان(٣٤) ئەمرۆش لێرە ـ واتە: ڕۆژی قیامەت ـ هیچ دۆستێکی بۆ نییە تا تکایەکی بۆ بکا و تۆزێ ئەو بارەیەی لێ سووك بکات(٣٥) خواردن و خواردنەوەشی هەر کیم و زوخاوی داچۆڕاوی لاشەی دۆزەخییەکانە(٣٦) گوناهباران نەبێ کەسی دیکە لێی ناخوات، واتە: هەر ئەوانە دەیخۆن کە باوەڕیان بە خوا نەبوو(٣٧).

شاعیر ڕاستی فەرمووە کاتێك دەڵێت:

تذكر وقوفك يوم العرض عرياناً ... مستوحشاً قلق الأحشاء حيراناً
والنار تلهب من غيظ ومن حنق ... على العصاة.. ورب العرش غضباناً
اقرأ كتابك يا عبدُ على مهل ... فهل ترى فيه حرفاً غير ما كانا؟
فلما قرأت ولم تنكر قراءته ... وأقررت إقرار من عرف الأشياء عرفانا
نادى الجليل.. خذوه يا ملائكتي ... وأمضوا بعبد عصى للنار عطشاناً

ئەی خودایە.. من و ئێوە لە یەکتاپەستان بگێڕی!!

خێراکە برا خۆشەویستەکەم... خوشکە بە حیشمەتەکەم...لێپرسینەوە لە گەڵ خۆتدا بکە پێش ئەوەی لە بەر دەستی خوادا لێپرسینەوەت لە گەڵدا بکەن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن

كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَاسِبِينَ ﴾ (الأنبيـــــاء: ٤٧) واتە: بێ گومان ڕۆژی قیامەت ئێمە ترازووی دادپەروەری دائەنێین و کردەوەکانیانی پێ ئەکێشین ئەوسا هیچ کەسێك کەمترین ستەمی لێ ناکرێ چ لە چاك کاران و چ لە خراپــەکاران، تەنانــەت ئەگــەر کردەوەکانیــانی بــە ئەنــدازەی ســەنگی دەنکــە گەردیلەیەکیش بێت کە لە بچووکیدا کراوە بە نموونە، ئێمە ئەیهێنین و ئامادەی ئەکەین وە ئەوەندە بەسە بۆ ئێمە کە بە وردی ژمێریاری کردەوەکانیان بین)).

جا خوای گەورە پادشای حەق و دادپەروەرە، لە گەڵ ئەوەشدا لەو ڕۆژەدا بە دادپەروەرییەکی ڕەهاوە لێپرسینەوە لە گەڵ بەندەکانی خۆیدا ناکات، بەڵکو بە فەزڵی خۆی لە پاش دادپەروەری، چونکە ئەگەر بەدادپەروەری خۆی لێپرسینەوە و مامەڵەمان لە گەڵدا بکات ئەوا هەمووان بە هەلاکەتدا دەچین! لە گەڵ مندا بیر لەو ئایەتــە پــیرۆزە بکــەرەوە: ﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٍ لِّلْعَبِيدِ ﴾ (فــصلت:٤٦) واتــە: پەروەردگاریشت هەرگیز غەدرباز و ستەمکار نییە لە بەندەکانی و بێ کەم و کورت پاداشتیان ئەداتەوە)).

هــەروەها دەفــەرموێت: ﴿ إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ﴾(النــساء: ٤٠) واتــە: بــێ گومان خوا بە سەنگی بچووکترین گەردیلە (زەڕڕە) ستەم لە هیچ کەس ناکا)).

بە ڕاستی ئەوپەڕی دادپەروەرییە ! !

خــوای گــەورە و کــارزان دەفــەرموێت: ﴿ أَمْ لَمْ يُنَبَّأْ بِمَا فِى صُحُفِ مُوسَىٰ ﴿٣٦﴾ وَإِبْرَٰهِيمَ ٱلَّذِى وَفَّىٰٓ ﴿٣٧﴾ أَلَّا تَزِرُ وَازِرَةٌ وِزْرَ أُخْرَىٰ ﴿٣٨﴾ ﴾ (الــنجم) واتــە: ئایــا هــەواڵی پێنەدراوە بەوەی لە (سفر)ەکانی مووسا (٣٦) وە سحوفی (ئیبراهیم)ی وەفاداردا هاتوە (٣٧) کە هیچ کەسێك گوناهی یەکێکی تر هەڵناگرێت (٣٨).

جا هیچ مرۆڤێك تاوانی مرۆڤێکیتر هەڵناگرێت، بەڵکو لە ناسکترین و ڕەواترین دادپەروەری خوای گەورە، هێنانەوەی بیانوە بۆ بەندەکانی خۆی، بۆیە کار و کردەوەکانیان بە نوسراوی و تۆمارکراوی پێشکەشی خاوەنەکانیان دەکات، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوْمَ تَجِدُ كُلُّ نَفْسٍ مَّا عَمِلَتْ مِنْ خَيْرٍ مُّحْضَرًا وَمَا عَمِلَتْ مِن

سُوٓءٖ تَوَدُّ لَوۡ أَنَّ بَيۡنَهَا وَبَيۡنَهُۥٓ أَمَدَۢا بَعِيدٗاۗ وَيُحَذِّرُكُمُ ٱللَّهُ نَفۡسَهُۥۗ وَٱللَّهُ رَءُوفُۢ بِٱلۡعِبَادِ ﴾ (آل عمران: ٣٠) واتە: بترسن لەو ڕۆژەی کە هەموو کەسێك هەر چاکەیەکی کردبێت! دۆسیەو پەروەندەی بۆ کراوە و دەیبینێ و پێی دلخۆش ئەبێت، هەر کارێکی خراپیشی کردبێت (دیسان دەیبینێ و ئاوات خوازە کە لە نێوان خۆی و کارەخراپەکانیدا مەوداو ماوەیەکی زۆر دوور ببوایە و هەر چاوی پێ نەکەوتبا، هەر لە سزای زاتی خوای گەورە دەبێت خۆتان بپارێزن و ئاگادار بن بەرێکو پێکی گوێڕایەڵی بکەن و خوا هەمیشە بەرامبەر بە بەندەکانی خۆی میهرەبان و دڵۆڤانە.))

چیتر نە من و نە تۆ هیچ بیانوویەك یان بەڵگەیەکمان نییە، چونکە کتێبەکە ئامادەیە و مەوجودە، تۆیش هەموو ئەوانەی کە لە سەرت نوسراوە دەیخوێنیتەوە، چەندەها بەلا و تاوان هەبوو ئێمە لە پەنهانیدا ئەنجاممان دابوو ئێستا خوای گەورە هەمووی دەردەخات، پەشیمان بوونەوە بۆ خۆمان.. لەم کات و ساتەدا کە چەند بێ بایەخ بووین بۆ جێبەجێ کردنی فەرمانەکانی خوای گەورە، لە گەڵ ئەوەشدا چەند شایەتێکش هەن!! گەواهی لە سەر بەندەکە دەدەن؟ ئەو شایەتانە کێن؟ گەورەترین شایەت خوای گەورە خۆیەتی، هەروەکو خوای گەورە خۆی دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ كَانَ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ شَهِيدًا ﴾ (النساء: ٣٣) بە ڕاستی خوا بە سەر هەموو شتێکا هەمیشە شایەت و ئاگادارە، هەر بە پێی ئەوەیش کە ئەو خەڵکە کردویانە تۆڵە و پاداش ئەداتەوە)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ يَوۡمَ يَبۡعَثُهُمُ ٱللَّهُ جَمِيعٗا فَيُنَبِّئُهُم بِمَا عَمِلُوٓاْۚ أَحۡصَىٰهُ ٱللَّهُ وَنَسُوهُۚ وَٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ شَهِيدٌ ﴾(المجادلة: ٦) واتە: ڕۆژێك خوا پێشینان و پاشینان، هەموو زیندوو دەکاتەوە ئینجا بە هەموو ئەو کاروکردەوانە کردوویانن ئاگاداریان دەکات، خوا ئاماری کردوەو نووسیویەتی لە سەریان، ئەوان لە بیریان چۆتەوە وە خوا شایەتە لە سەر هەموو شتێك، واتە: هیچ شتێکی لێ بزر نابێ)).

هەموو پێغەمبەرێك لە پێغەمبەران شایەتن بە سەر ئوممەتەکەیانەوە، هەروەها ئوممەتەکەی خۆشەویستی خوا ﷺ شایەتن بە سەر هەموو ئوممەتەکانەوە،

هەروەها پێغەمبەری نازدار ﷺ شایەتە بە سەر هەموو ئوممەتەکانەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍۭ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ شَهِيدًا ﴾ (النساء: ٤١) واتە: ئەبێ حاڵی بێباوەڕان ئەو ڕۆژە چۆن بێ کە ئێمە لە هەر گەلێك شایەتێك دێنین شایەتییان لە سەر بدات، تۆش دەکەینە شایەت ئەی پێغەمبەرﷺ لە سەر هەموو ئەوانە)).

هەروەها فریشتەکان شایەتی دەدەن، هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَآءَتْ كُلُّ نَفْسٍ مَّعَهَا سَآئِقٌ وَشَهِيدٌ ﴾ (ق: ٢١)، واتە: ئەو ڕۆژە هەر کەسێك بۆ مەحشەر دێت، دوو فریشتەی لە گەڵدایە، یەکێکیان پێش خۆی داوە و دەیگەیەنێتە مەحشەر، ئەوی دیکەشیان شایەتی دەدا لە سەری بە کردەوەکانی)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ((وَإِنَّ عَلَيْكُمْ لَحَٰفِظِينَ ﴿١٠﴾ كِرَامًا كَٰتِبِينَ ﴿١١﴾ يَعْلَمُونَ مَا تَفْعَلُونَ ﴾ الإنفطار:١٠- ١٢، واتە: لە کاتێکدا ـ کە ئێوە ئەوەندەش لاسار و یاخین ـ دەستەیەك لە فریشتەی چاودێر و پارێزەرتان لە سەر دانراوە، هەرچی بکەن ئەینووسێ (١٠) ڕێزدارانێکی نووسەرن (١١) ئەزانن چی دەکەن، واتە: بە هەموو کارو کردەوەیەکتان بە ئاگان(١٢).

لە ڕیوایەتێکدا کە لە (سنن الترمذي)و جگە لەو هاتوە ـ بە سەنەدێکی کە(ضعف)[١]ی تێدایە، لە بەر پاراستنی سپاردەی زانستی (الأمانة العلمية) لە فەرموودەی (أبوهريرە)وە دەربارەی ئەو ئایەتە، کە دەفەرموێت: ﴿﴿٣﴾ يَوْمَئِذٍ تُحَدِّثُ أَخْبَارَهَا﴾ الزلزلة:٤.

قال الرسول: ((أتدرون ما أخبارها؟

قالوا: الله ورسوله أعلم.

---

١ ـ أخرجه أحمد في (المسند) (٢/٣٧٤) والترمذي باب (٧) (٢٤٢٩) وقال : حديث حسن غريب صحيح , وفي كتاب (تفسير القرآن) (٣٣٥٣) وقال: حسن صحيح غريب، والنسائي في (الكبرى) (١١٦٩٣) وقال الشيخ الألباني : (ضعيف الإسناد) كما في (ضعيف سنن الترمذي) .

قال: ((فان أخبارها أن تشهد على كل عبدٍ أو أمةٍ بما عمل على ظهرها، أن تقول: عمل كذا وكذا يوم كذا وكذا، قال: فهذه أخبارها)) واتە: پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت: ئایا دەزانن هەواڵەکەی چییە؟ فەرموویان: خوا و پێغەمبەرەکەیﷺ باشتر دەزانن، ئەویش فەرمووی: هەواڵەکەی ئەوەیە کە شایەتی دەدا بە سەر هەموو بەندەیەکەوە بە هەر کارێك لە سەر پشتی ئەنجامی دابێت، دەڵێت: لە فلانە رۆژ ئەو کارە و ئەو کارەی ئەنجام داوە، فەرمووی: ئەوە هەواڵەکەیەتی.))

ئەمجار تەماشای جورئەت و بوێری بەندە بکە لەو کات و ساتەدا و لە بەر دەستی خوای باڵادەستدا!

لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە دەڵێت: ((كنا عند رسول الله فضحك، فقال:((هل تدرون مم أضحك؟))

قال: قلنا: الله ورسوله أعلم.

قال: ((من مخاطبة العبد ربه، يقول: يا رب، ألم تجرني من الظلم؟ قال: يقول: بلى، قال: فيقول: فاني لا أجيز على نفسي الا شاهداً مني، قال فيقول: كفى بنفسك اليوم عليك شهيداً، وبالكرام الكاتبين شهوداً، قال: فيختم على فيه)) واتە: لای پێغەمبەری خواﷺ دانیشتبووین، پێغەمبەری خواﷺ پێکەنی و ئەمجار فەرمووی: ئایا دەزانن من بۆچی پێدەکەنم؟ وتیان: خوا و پێغەمبەرکەی ﷺ باشتر دەزانن، فەرمووی: لە گفتوگۆ کردنی بەندە لە گەڵ پەروەردگاریدا لە رۆژی قیامەت، دەڵێت: ئەی پەروەردگار ئایا تۆ پەنات نەدام لە ستەم لێکردن؟ خوای گەورەش دەفەرموێت: بەڵێ ئەویش دەڵێ: کەوابوو من رازی نابم کەس شایەتیم لەسەر بدات ئیللا لە خۆم نەبێت، خوای گەورەش دەفەرموێت: تۆ ئەمڕۆ بەستە کەوا تەنها خۆت شایەت بیت بە سەر خۆتەوە و فریشتەکان کە نوسەری کردەوەکانتن شایەت بن لە سەرت، دەڵێت: مۆر دەدرێتە سەر دەمیدا...))

ئەمجار خوای گەورە مۆڵەت دەداتە هەموو پەلەکانی و دێنە گوفتار، دەستەکان دێنە گوفتار و قسە دەکەن، هەروەها دامێن، سک، پێیەکان، هەموو ئەندامەکان شایەتی دەدەن.

---

١ ـ أخرجهُ مسلم (٢٩٦٩) .

خـوای پـەروەردگار دەفـەرموێت: ﴿ٱلْيَوْمَ نَخْتِمُ عَلَىٰٓ أَفْوَٰهِهِمْ وَتُكَلِّمُنَآ أَيْدِيهِمْ وَتَشْهَدُ أَرْجُلُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَكْسِبُونَ﴾(یـس: ٦٥) واتـە: ئـەمڕۆ (ڕۆژی قیامـەت) مـۆر دەدەیـن بـە سـەردەمیاندا و نـاتوانن بـە زمـان هـیچ قـسەیەك بكـەن دەستەكانیشیان قسەمان لـە گـەڵ ئەكـەن پێیەكانیشیان شـایەتی دەدەن بـەوەی كردوویانە))

هەروەها دەفەرموێت: ﴿وَيَوْمَ يُحْشَرُ أَعْدَآءُ ٱللَّهِ إِلَى ٱلنَّارِ فَهُمْ يُوزَعُونَ ﴿١٩﴾ حَتَّىٰٓ إِذَا مَا جَآءُوهَا شَهِدَ عَلَيْهِمْ سَمْعُهُمْ وَأَبْصَٰرُهُمْ وَجُلُودُهُم بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٢٠﴾ وَقَالُوا۟ لِجُلُودِهِمْ لِمَ شَهِدتُّمْ عَلَيْنَا ۖ قَالُوٓا۟ أَنطَقَنَا ٱللَّهُ ٱلَّذِىٓ أَنطَقَ كُلَّ شَىْءٍ وَهُوَ خَلَقَكُمْ أَوَّلَ مَرَّةٍ وَإِلَيْهِ تُرْجَعُونَ ﴿٢١﴾﴾ (فصلت)، واتە: ئەی موحەممەد ﷺ باسی ئەو ڕۆژە بكە بۆ گەلەكەت كە نەیار ودوژمنانی خوا بەرەو ئاگری دۆزەخ كۆ ئەكرێنەوە، بە ریز ڕائەگێردرێن و دەستە دەستە بەرێ دەكرێن بۆ ئاگر، واتە: هەموو پێكەوە ریز دەكرێن و ئەیانبەن بۆ مەحشەر(١٩) هەتا كاتێ دەگەنە لای ئاگرەكە، گوێ و چاو و پێستیان گەواهییان لە دژ ئەدەن لە هەر كارێ كردوویانە.(٢٠) بە گلەییەوە بە پێستیان ئەڵێن: بۆچی بە زیانی ئێمە گەواهیتان دا؟ خۆ ئێمە لە ئێوە بەرگری ئەكەین! ئەڵێن: ئەو خوایەی كە هەموو شتێكی هێناوەتە قسەوگۆ، ئێمەیشی بە قسە هێنا، واتە: بە ئارەزووی خۆمان نەبوو، ئیتر بۆچی گلەییمان لێ ئەكەن؟ هەر ئەویشە بۆ یەكەمجار لە نەبوونەوە ئێوەی بە دی هێنا و هەر بۆ لای ئەویش دەگێردرێنەوە (٢١).

دەڵێت: ((فيختم على فيه، فيقال لأركانه: أنطقي، قال: فتنطق بأعماله، قال: ثم يخلى بينه و بين الكلام، قال: فيقول: بعداً لكن وسحقاً، فعنكن كنت أناضل)) واتـە: مۆر دەدرێتە سەر دەمیدا و بـە ئەندامـەكانی دەوترێت: بێنـە قسەكردن، دەڵێت: هەموو كردەوەكانی باس دەكات، پاشان بواری پێ دەدرێت قسەی لە گەڵدا بكات، ئەویش دەڵێت: دووری و تیاچوون بۆ ئێوە، ئەی خۆ من لـە پێنـاوی ئێـوەدا هـەوڵم دەدا)).

له پاش ئەم هەموو بنەما دادپەروەریانە ئەمجار فەزڵی خوای گەورە پێشکەش به یەکتاپەرست و ئیمانداران دەکرێت، خوای گەورە هەموو تاوانەکانیان دەگۆڕێت به چاکە، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمۡ حَسَنَٰتٖۗ وَكَانَ ٱللَّهُ غَفُورًا رَّحِيمًا﴾ (الفرقان:٧٠) واتە: مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوە و بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت به چاکە، وه هەمیشە خوا گوناه پۆش و میهرەبانە))

له فەرموودەیەکی زۆر جوان و ناسکدا هاتوه له (صحيح مسلم)[١] ریوایەت کراوە لە فەرموودەی (ابو ذر)ەوە لە باسی دواین کەسێك کە دەچێتە بەهەشتەوە، دواین کەسێك لە دۆزەخ دەردەچێت، لەو فەرموودەیەدا هاتوه کەوا خۆشەویستﷺ دەفەرموێ: ((رجل يؤتى به يوم القيامة. فيقال: اعرضوا عليه صغار ذنوبه وارفعوا عنه كبارها. فتعرض عليه صغار ذنوبه. فيقال: عملت يوم كذا وكذا، كذا وكذا. وعملت يوم كذا وكذا، كذا وكذا. فيقول: نعم. لا يستطيع أن ينكر. وهو مشفق من كبار ذنوبه أن تعرض عليه.)) واتە: لە رۆژی قیامەتدا کابرایەك دەهێنن و پێی دەگوترێت: تاوانە بچووکەکانی پیشان بدەن و گەورەکانی لەسەر هەڵگرن، ئەمجار هەموو تاوانە بچووکەکانی پیشان دەدرێت و پێی دەگوترێت: فلانە رۆژ ئەو کارە و ئەو کارەت ئەنجام داوه و فلانە رۆژ ئەو کارە و کارەت ئەنجام داوه، ئەویش دەڵێت: بەڵێ.. ناتوانێ نکۆڵی لێ بکات، لە کاتێکدا ئەو لە تاوانە گەورەکانی خۆی دەترسێت و پیشانی بدرێت))

تەنها ئەو تاوانە بچووکانەی کە بەندەکە هەندێکی لە بیرکردوه و هەندێکی لە بیر ماوه ئێستا هەمووی نوسراوه و مەوجودە، ئەو لەوە دەترسێت تاوانە گەورەکانی نمایش بکرێت و بخرێتە روو، لەو کاتەی ئەو لەو حاڵە ترس و بیمەدایە ((فيقال له: فان لك مكان كل سيئة حسنة))، واتە: پێی دەگوترێت: ئەوا لە جێی

١ ـ أخرجه مسلم (١٩٠) .

هەر خراپەیەك خوای گەورە چاکەیەکی بۆدانای))ئەمجار بەندەکە لێرەدا دەوێرێت و جورئەت دەکات ((فیقول: رب قد عملت أشیاء لا أراها ها هنا)) واتە: دەڵێت: پەروەردگارا.. من چەندەها کارم ئەنجام داوە کەچی لێرەدا هیچ لەوانە نابینم)) دەیەوێ ئەو تاوانانەش بگۆڕدرێت بە چاکە، جارێکی تر یەکتاپەرستان فەزڵیان بەرز دەبێتەوە و چاکەکانیان چەند جاران دەبێتەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَن جَآءَ بِٱلۡحَسَنَةِ فَلَهُۥ عَشۡرُ أَمۡثَالِهَاۖ وَمَن جَآءَ بِٱلسَّيِّئَةِ فَلَا يُجۡزَىٰٓ إِلَّا مِثۡلَهَا وَهُمۡ لَا يُظۡلَمُونَ﴾ (الأنعام: ١٦٠) واتە: هەر کەسێك لەم دونیایەدا چاکەیەك بکا، لە ڕۆژی قیامەتدا دە بەرامبەر چاکەی لە گەڵ دەکرێتەوە، هەر کەسێکیش خراپە بکا تەنها بە ئەندازەی ئەو خراپەیە تۆڵە و جەزرەبە ئەدرێ، واتە: زیاد لە تاوانەکەی خۆی تۆڵە نادرێ بە سەریا وەکو دەفەرموێ: بە هیچ شێوەیەکیش ستەم لە هیچ کەسێکیان ناکرێت)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَّثَلُ ٱلَّذِينَ يُنفِقُونَ أَمۡوَٰلَهُمۡ فِي سَبِيلِ ٱللَّهِ كَمَثَلِ حَبَّةٍ أَنۢبَتَتۡ سَبۡعَ سَنَابِلَ فِي كُلِّ سُنۢبُلَةٖ مِّاْئَةُ حَبَّةٖۗ وَٱللَّهُ يُضَٰعِفُ لِمَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ وَٰسِعٌ عَلِيمٌ﴾(البقرة٢٦١)، واتە: نموونەی ئەو کەسانەی کە دارایی خۆیان لە ڕێگەی خوادا ئەبەخشن، هەر وەکو دانە تۆمێك کە حەوت گوڵ دەردەکا و هەر گوڵەی سەد دانەی تێدا بێ کەوابوو تەنها دانە تۆمێك (٧٠٠) دەنکی پێوە دەبێ، واتە: پاداشتی گشت خێر و چاکەیەك بە لای خواوە یەك بەدە، تا حەوت سەدە و هێشتا بۆ هەر کەسیش خوا خۆی بیەوێ چەند بەرامبەر پاداش دەدا چونکە خوا بەخششی یەکجار فراوانە، زۆر بە ئاگا و زانایە (ئەزانێ چەندە هەڵئەگرێ).))

لە (مسند أحمد) دا بە سەنەدێکی (حسن)[1] هاتوە لە فەرموودەی (ابو ذر)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((قال الله تعالى: الحسنة بعشر أمثالها أو أزيد، والسيئة بواحدة أو أغفر، ولو لقيتني بقراب الأرض خطايا ما لم تشرك بي، لقيتك بقرابها مغفرة)) واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: چاکە و حەسنە بە دە ئەوەندە یا

---

١ ـ أخرجه أحمد في (المسند) (١٤٨/٥) والطيالسي في (مسنده) (٤٦٤) وحسّن إسناده الشيخ شعيب لأجل عاصم وهو صحيح لشواهده .

زیاتر دەینوسم و خراپە (سیئە) بە تەنها یەکێك دەینوسم و یان لێی خۆش دەبم، ئەگەر بە ئەندازەی هەموو زەوی بە تاوانەوە پێم بگەی و بە من گەیشتی هاوەڵت بۆ من بڕیار نەدابوو ئەوا بە ئەندازەی هەموو زەوی بە لێ خۆش بوونەوەوە پێت دەگەم)).

لە (صحیح البخاری و مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: خوای گەورە دەفەرموێت: ((فمن هم بحسنة فلم یعملها کتبها الله عنده حسنة کاملة، وان هم بها فعملها کتبها الله عنده عشر حسنات الی سبع مائة ضعف الی أضعاف کثیرة، و ان هم بسیئة فلم یعملها کتبها الله عنده حسنة کاملة، وان هم بها فعملها کتبها الله سیئة واحدة)) واتە: هەرکەسێك ویستی چاکەیەك ئەنجام بدات و ئەنجامی نەدا ئەوا خوای گەورە بە چاکەیەکی بێ کەم و کوڕی دەینوسی و هەرکەسێك ویستی کارێك ئەنجام بدات و ئەنجامی دا ئەوا خوای گەورە دە ئەوەندەی بۆ دەنوسێ تا حەوت سەد ئەوەندە تا چەندەها جاری زۆر، هەرکەسێك ویستی خراپەیەك ئەنجام بدات و ئەنجامی نەدا ئەوا خوای گەورە بە چاکەیەکی بێ کەم و کوڕی دەینوسێ و هەرکەسێك ویستی خراپەیەك ئەنجام بدا و ئەنجامیدا ئەوا خوای گەورە تەنها یەك خراپەی بۆ دەنوسێ)).

تەماشی فەزڵ و چاکەی خوای گەورە بکە بە سەر بەندەکانییەوە، ئەمە بنەما گشتییەکانی لێپرسینەوە بوو، ئاخۆ یەکەم کۆمەڵێك کە لێپرسینەوەیان لە گەڵدا دەکرێت لە بەر دەستی خوادا کێن؟ یەکەم کۆمەڵ و گرووپێك کە حوکمیان بە سەردا دەدرێت لەم ئوممەتە کێن؟ ئایە یەکەم شتێك بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر بکرێت لە بەر دەستی خوادا چییە؟ یەکەم شتێك خوای گەوەر حوکمی لە سەر بدات لە نێوان بەندەکاندا چییە؟ وەڵامی هەموو ئەو پرسیارانە لە بەشی داهاتوودا دەزانین انشاء الله.

داوا لە خوا دەکەم ئێمە و ئێوە داپۆشێت لە دونیا و قیامەتدا، هەموو کار و کردەوە چاکەکانمان لێ وەرگرێت، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٤٩١) و مسلم (١٣١) .

یەکەم کۆمەڵێك داوەرییان لە نێواندا دەکرێت

أول من يقضى بينهم يوم القيامة

لە بەشی رابوردوودا بنەماكانی دادپەروەری و فەزڵی خوای گەورەمان زانی، ئەو بنەمایانەی کە خوای گەورە بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر دەکرێت لە رۆژی قیامەت، لە کۆتایی بەشی رابووردوودا پرسیارێکم کرد ئەویش بریتی بوو لە: ئایە یەکەم کۆمەڵ و گرووپەك کێن کە بانگیان لێ دەکرێت بە مەبەستی لێپرسینەوە، بۆ ئەوەی ترس و بیمی ئەو بارودۆخەیان لە سەر سووك بکرێت؟

بۆ وڵامی ئەو پرسیارە دەڵێین: ئەوە ئوممەتی پێغەمبەری نازدارە ﷺ، بەڵێ.. گەورەیی و رەحمەتی خوای گەورە لەو کاتەدا بۆ ئەم ئوممەتە دەردەکەوێت کاتێ ئەم ئوممەتە پێش دەخرێت بە مەبەستی لێپرسینەوە، هەڵوێست و بارودۆخی ئوممەتان لە گۆڕەپانی مەحشەردا و لە رۆژی مەحشەردا بە راستی بارودۆخێکی زۆر سەخت و دژوارە، رۆژ نزیککراوەتەوە بۆ سەر سەری بەندەکان، خەڵکی بە ئەندازەی کردەوەکانیان نوقمی ئارەقە بوون، لەولاشەوە دۆزەخ هاوار دەکات و دەناڵێنێت و تووڕە بوە لە بەر تووڕە بوون و پەستی خوای گەورە، هەموو پێغەمبەران دەڵێن: ((نفسی نفسی)) بە راستی بارودۆخەکە دژوار و ناهەموارە، هیچ کەسێك ناتوانێت.. هەرچەندە خوای گەورە ئەوپەڕی زمان پاراوی پێ بەخشیبێت، ئەوپەڕی شێوازی رەوانبێژی جوانی پێ بەخشیبێت، ئەوپەڕی شیرینی گوفتار و وشەسازی پێ بەخشیبێت، ناتوانێت بە جوانی ترس و بیمی ئەو کات و ساتەی بەر دەستی خوای گەورە بەرجەستە بکات، بەڵێ.. لە سایەی ئەو کات و ساتەدا بانگ لە ئوممەتی(محمدالمصطفی)ﷺ دەکرێت - دایك و باوك و گیانم بە فیدای بێت -. لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە، لە فەرموودەی (أبو هریرە) وە

١ - أخرجه البخاري (٨٧٦) وانظر (٢٣٨) مسلم (٨٥٥) .

دەفـەرموێت، پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویـەتی: ((نحـن الآخـرون الـسابقون يـوم القيامة)) واتە: ئێمە دوایین ئوممەتین (لە دونیادا) لە قیامەتیشدا یەکەمین)).

ئەمە چ ڕێز و شەرەفێکە؟ دوایین ئوممەتێك ئوممەتی پێغەمبـەری نـازدارە ﷺ، لە هەمان کاتدا یەکـەم ئوممەتێکـە پـێش دەخرێـت بـۆ لێپرسـینەوە، بـەڵکو یەکـەم ئوممەتێکە دەچێتە بەهەشتەوە بە فەرمانی پادشای باڵادەست و دلۆڤان.

لە ریوایەتەکەی (صحیح مسلم)[1]دا هاتوە: ((نحن الآخرون الأولـون يـوم القيامـة)) واتە: ئێمە دوایین ئوممەتین (لە دونیادا) لە قیامەتیشدا یەکەمین)).

لە ریوایەتێکی (ابن ماجه)[2]دا بە سەنەدێکی (صحيح) هاتوە لە فـەرموودەی (ابـن عباس)ەوە کەوا خۆشەویـستی خـواﷺ فەرموویـەتی: ((نحـن آخـر الأمـم، وأول مـن يحاسب، يقال: أين الأمة الأمية ونبيها؟ فنحن الآخرون الأولـون)) واتـە: ئێمـە دوایـین ئوممـەتین (لـو دونیـادا) و یەکـەم ئوممـەتین لێپرسـینەوەیان لـە گەڵـدا دەکرێـت، دەگوترێـت: لـە کـوێن ئوممەتـە نەخوێندەوارەکـە و پێغەمبەرکـەیان؟ ئێمـە دوایـین ئوممەتین لە دونیادا و یەکەمین ئوممەتین لە قیامەتدا)).

هەروەها لە ریوایەتێکی تردا لە (ابـن عبـاس)[3]ەوە دەڵێـت: پێغەمبـەری خـواﷺ فەرموویەتی: ((فتُفرِّج لنا الأمم عن طريقنا، فنمضي غـراً محجلـين مـن آثـار الطهـور، فتقول الأمم: كـادت هـذه الأمـة أن تكـون أنبيـاء كلـها)) واتـە: هـەموو ئوممەتـەکان ڕێگامان بۆ واڵا دەکەن و ئێمەش دەڕۆین لە کاتێکدا هـەموان نێـو چـاوان و هـەردوو پێمان سپییە لە بەر شوێنەواری دەستنوێژ، ئوممەتان دەڵێن: دەڵێی ئـەم ئوممەتـە هەموان پێغەمبەرن!!))

ئەمە ئەو ئوممەتەیە کە پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکانی بە تەنها ناسیوە.

جـا ئوممـەتی (موحەممـەد)ی خۆشەویـست ﷺ، ڕێزدارتـرین ئوممـەت بـوە و ئێـستاش وا بـەڕێزە و هـەرواش بـە ڕێـزداری دەمێنێتـەوە، هـەروەها پایـەدارترین

---

١ ـ صحيح مسلم (٢٠/٨٥٥).

٢ ـ أخرجه ابن ماجه (٤٢٩٠) وقال البوصيري: (هذا إسناد صحيح، رجاله ثقات) وكذا قال الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢٣٧٤).

٣ ـ أخرجه أحمد في (مسنده) (١/٢٨١، ٢٩٥) وأبو يعلى في (مسنده) (٤/٢١٣) (٢٣٢٨) وحسنه لغيره الشيخ شعيب في (تحقيق المسند).

ئوممەتە لە دونیا و قیامەتدا، لە گەڵ ئەو هەموو لاوازی و سستییەی لەم قۆناغەدا پێیدا تێدەپەڕێت!! ڕۆژگار دەستا ودەستە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَتِلْكَ ٱلْأَيَّامُ نُدَاوِلُهَا بَيْنَ ٱلنَّاسِ﴾آل عمران: ١٤٠، واتە: ئێمە ئەوڕۆژگارەی سەركەوتن و تێكشكانە، لە نێو مەردمدا دەستاو دەستی پێ دەكەین ڕۆژێ بۆ ئێوەیە و ڕۆژێكیش بۆ ئەوان)).

جا ئەگەر ئەم ئوممەتە ئێستا بە قۆناغێكی لاوازیدا تێدەپەڕێت، ئەوا چەندەها سەردەم بوە ئەم ئوممەتە خاوەن هێز و دەسەڵات بوە و بە قۆناغی پڕ سەروەریدا تێپەڕیوە[1].

---

١ ـ من بە هەموو باوەڕێكەوە دەڵێم: كەوا قۆناغی داهاتوو بۆ ئوممەتی موحەممەدە ﷺ ئەوەش باش بزانە كە تاریكترین كاتی شەو ئەو كاتەیە كە روناكی گزنگی بە دواوەیە دڵنیابە كە گزنگ و سپیدەی دینی خوا بەڕێوەیە بە پشتیوانی خوای گەورە و بە بەڵێنی خۆی، هەروەها بە بەڵێنی پێغەمبەری راستگۆﷺ كە هەرگیز لە خۆوە قسەناكات، ئوممەتی موحەممەد ﷺباشترین و بەڕێزترین ئوممەتە ، هەموو ئوممەتێك لە سەر رووی زەویدا شانازی بە خۆی و مێژوویەوە دەكات بەڵكو گۆرانی بە باڵای ناودارەكانیانەوە دەڵێن، بەڵكو گۆرانی بە مێژووی خۆیانەوە دەڵێن، رەنگە مێژووەكەشی زۆر رەش و پڕ شەرمەزاری بێت، بۆیە شایستە ترین ئوممەتی سەر رووی زەوی كە شایانی پێشەنگی و شانازی و فەخر بێت ئەوە ئوممەتی پێغەمبەری نازدارە ﷺ بە شایەتی خوای پەروەردگار، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُنتُمْ خَيْرَ أُمَّةٍ أُخْرِجَتْ لِلنَّاسِ تَأْمُرُونَ بِٱلْمَعْرُوفِ وَتَنْهَوْنَ عَنِ ٱلْمُنكَرِ وَتُؤْمِنُونَ بِٱللَّهِ﴾آل عمران: ١١٠، ئەگەر دەتەوێت برا شیرینەكەم رێز و پلەو پایەی ئەم ئوممەتە بزانیت ئەوا تەماشایەكی هەموو ئوممەتەكانی سەر زەوی بكە بە بێ جیاوازی لە رۆژهەڵات یان لە رۆژئاوا یان لە هەر پارچەیەكی سەر رووی زەوی ، سوێند بە خوا هیچ ئوممەتێك نادۆزیتەوە كە ئەو مەبەستە بهێننە دی كە خوای گەورە زەوی و ئاسمانەكانی لەو پێناوەدا دروستكردوە، بەهەشت و دۆزەخی دروستكردوە، لە پێناویدا كتێبی دابەزاندوە و پێغەمبەرانی رەوانە كردوە، هیچ ئوممەتێك نادۆزیتەوە كە یەكتاپەرستی خوا جێبەجێ بكەن تەنها ئوممەتی پێغەمبەری خواﷺ نەبێت، خوای گەورە دەفەرموێت : ((أفمن كان مؤمناً كمن كان فاسقاً لا يستوُن)) هەندێ خەڵكی هەن دەڵێن: واز لەو قسە بێ نرخانە بهێنە. بۆیە باش بزانە كە هەر شارستانییەتێكی ماددی بە بێ دین و رەوشت و زانست و پێشكەوتن هیچ بایەخێكی نییە.

دەڵێم: من هەرگیز لە نرخ و بەهای زانست كەم ناكەمەوە، چونكە من دەروێش نیم لە خۆمەوە قسە بكەم و نەزانم چی دەڵێم ، نەخێر، چونكە ئوممەتەكەی ئێمە ئوممەتی زانستە و یەكەم ئایەتێك بۆ سەر دڵی پێغەمبەری خواﷺ دابەزی بانگەوازی بۆ زانست دەكرد ((اقرأ)).

دەڵێم: شارستانییەت دوو كۆڵەكەی هەیە : كۆڵەكەیەكی ماددی و كۆڵەكەیەكی ئیمانی و رەوشت ، هەر شارستانییەتێك بە بێ ئەو كۆڵەكەیە هیچ نرخ و بەها و رێزێكی نییە، ئایا نرخی ئەو هەموو چەكە چییە كە ئێستا مرۆڤایەتی لە ناو دەبات؟ ئایا ئەو پێشكەوتنە چی بایەخێكی هەیە كە لە نێوان شەو و رۆژێكدا مرۆڤایەتی لە ناو دەبات؟ ئایا نرخ و بەهای شارستانییەت چییە بە بێ رۆح، بە بێ ویژدان بە بێ ئیمان، بە بێ یەكتاپەرستی، بە بێ رەوشت، بە بێ ناسینی پێغەمبەری ئەكرەم ﷺ و هەموو براكانی لە پێغەمبەران ؟ ئایا

جارێکی تر لەگەڵ مندا بگەڕێوە بۆ لای ئەو ئوممەتە پیرۆزە کە پلەو پایەی ئەو کاتە دەردەکەوێت کاتێك بانگی لێ دەکرێت بۆ ئەوەی شایەتی بە سەر هەموو ئوممەتانەوە بدات، لە گەڵ ئەوەشدا ئێمە تەنها یەك ئوممەت لەو ئوممەتانەمان نەدیوە و پێیان نەگەیشتووین، بەڵام ((ذلِكَ فَضلُ اللهِ يؤتيهِ مَن يَشاءُ)) الجمعة: ٤)) واتە: ئەوە شەرەف و فەزڵ و بەهرەی خوایە، ویستی لە هەر کەسێك ببێ، پێی دەبەخشێت)).

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: ئایە چۆن شایەتی دەدەین بە سەر ئوممەتاندا و لە کاتێکدا ئێمە بەوان نەگەیشتووین و ئەوانمان نەبینیوە؟

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەڵێین: بەسە بۆ تۆ کە باوەڕی بتەوت هێناوە بەوەی کە پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ باسی کردوە، ئەو کەسەی کە هەرگیز لە خۆوە قسە ناکات، چونکە کەسی ئیماندار باوەڕی تەواوی هەیە بە هەموو وشە پیرۆزەکانی پێغەمبەرﷺ لەوەی زیاتر کە بە چاوەکانی خۆی دەیبینێ و بە گوێیەکانی دەیبیسێ، بە ڕاستی ئەوە ئیمانداری تەواوە بە خوا و پێغەمبەرەکەی ﷺ.

نرخ و بەهای ئەوشارستانییەتە چییە؟ شارستانییەتی ڕاستەقینە شارستانییەتە لە ڕەوشتدا، لە دانپێنان بە پەروەردگارەکەی، لەباوەڕهێنان بە پەروەردگارەکەی، لەدانپێنان بە هەموو پێغەمبەرانی، ئەوانەی کە ئاشتی و سەلامەتیان پێشکەشی مرۆڤایەتی کردوە، ئەمان و ئاسایش، ڕەوشت و بەهای جوان، نەك خوێن ڕشتن و پارچە پارچە کردنی لاشەکان و ڕوخانی خانوو و نەهێشتنی کێڵگە و کارگە و قوتابخانە، ئوممەتی موحەممەدﷺ ڕێزدارترین ئوممەتە و هەروا بە بەرێزی دەمێنێتەوە تا قیامەت، بۆیە سەرت بەرز بکەرەوە بۆ ئەوەی ململانێ لە گەڵ ئەستێرەی جەوزادا بکات، هەستە بە هەموو باوەر و قەناعەتێکەوە، هەموو جیهان بهێنە جۆش و خرۆش و با لێدانی دڵت ببیسن کە بڕیاری یەکتاپەرستی خوای داوە، هەستە هەموو جیهان بهێنە ژێر عابا بۆن خۆشەکەی پێغەمبەرەوەﷺ.

ومما زادني فخراً وتيهـــا ... وكدت بأخمصي أطأ الثريا

دخولي تحت قولك يا عبادي ... وأن صيرت أحمد لي نبيا

کێ وەك تۆیە ئەی برای یەکتاپەرست؟ سەرت بەرزبکەوە و شانازی بە ئیمانەکەتەوە بکە بە یەکتاپەرستییەکەتەوە، بە دینەکەتەوە، بە شوێنکەوتنی پێغەمبەرکەتەوەﷺ، ئەمجار ئەو فەخر و شانازییە لە گۆڕەپانی کارکردندا جێ بەجێی بکە دوور لە تیور و قسەی زل، بە ڕەوشتت شایەتی بەو شوێنکەوتن و خۆدانەپاڵ ئەم دینە بدە، بە داهێنانت، بە بەخشینت، بە بەرهەمت، بە کارکردنت لە هەموو بوارەکانی ژیانەوە.

ئەی خودایە! ئەم ئوممەتە لە هەموو بەلا و خراپەیەك بپارێزە، خودایە! ڕەحم بە ئوممەتی موحەممەدﷺ بکە و هەموو خەفەت و کێشە و نارەحەتی و ناخۆشییەکی لە سەر لابە ئەی خوای گەورە و میهرەبان.

له (صحيح البخاری)[1] دا هاتوه له فـەرموودەی (أبـو سـعيد الخـدری) يـەوه كـەوا خۆشەويست ﷺ فەرموويەتی: ((يدعی نوح يـوم القيامـة فيقـول: لبيـك وسـعديك يـا رب، فيقول: هل بلغت؟ ـ وهو أعلم جل جلاله ـ فيقول: نعـم، فيقـال لأمتـه: هـل بلغكم؟ فيقولون: ما أتانا من نـذير، فيقـول: مـن يـشهد لـك؟ فيقـول: محمـدو أمتـه، فتشهدون أنه قد بلغ)) واته: له ڕۆژی قيامەتـدا بـانگ لـه (نـووح) دەكرێـت، ئـەويش دەڵێت: گوێڕايەڵم و له خزمەتتام ئەی پەروەردگارا..ئەويش دەڵێـت: ئايـا دينەكـەت گەياند؟ ـ له كاتێكدا خـوای گـەورە خـۆی باشـتر دەزانێـت ـ ئـەويش دەڵێـت: بەڵێ، ئەمجار بە ئوممەتەكەی دەڵێن: ئايا دينەكەی پێ گەيانـدن؟ ئـەوانش دەڵـێن: هـيچ ترسـێنەرێكان پـێ نەگەيـشتوه ((سـوێند بـه خـوا هـەرگيز نـەمانبينوه و نەماننناسـيوه ئـەمجار خـوای گـەوره بـه نـووح دەڵێـت)): كـێ شـايەتيت بـۆ دەدا؟ ئەويش دەڵێت: موحەممـەد و ﷺ ئوممەتەكـەی، ئێـوەش شـايەتی بـۆ دەدەن كـەوا دينەكەی گەياندوه)).

له ڕيوايەتێكی تردا كه له (سنن ابن ماجه)دا هاتوه به سـەنەدێكی (صـحيح)[2] لـه (أبو سعيد) ەوه دەفەرموێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموويەتی: ((يجيء النبي ومعه الرجل، ويجيء النبي ومعه الرجلان، ويجيء النبي ومعه الثلاثة،وأكثر من ذلك، وأقـل، فيقال له: هل بلغت قومك،فيقول: نعم، فيدعى قومه، فيقال: هل بلغكم، فيقولون: لا، فيقال: من يشهد لك، فيقول: محمدو أمته، فتدعى أمة محمد، فيقـال: هـل بلـغ هـذا؟ فيقولون: نعم. فيقول: وما علمكم بذلك فيقولون: أخبرنـا نبينـا بـذلك، أن الرسـل قـد بلغوا فصدقناه. قـال: فـذلكم قولـه تعـالى: ﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَٰكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُوا۟ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ وَيَكُونَ ٱلرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ﴾ (البقـرة: ١٤٣) واتـه: لـه ڕۆژی قيامەتدا پێغەمبەر دەهێنن تەنها يەك پياوی له گەڵدايه، پێغەمبەر هەيه دوو پيـاوی له گەڵدايه، پێغەمبەر دەهێنن سێ كەسی لـه گەڵدايـه، لـەوه زيـاتر و لـەوه كـەمتر، پێـی دەگوترێـت: ئايـا بانگەوازەكـەت گەيانـده قەومەكـەت؟ ئـەويش دەڵـێ: بـەڵێ،

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٤٨٧) و (٣٣٣٩) .

٢ ـ أخرجه ابن ماجه (٤٢٨٤) وصححه الشيخ الألباني في (صحيح سنن ابن ماجه) .

ئەمجار بانگی قەومەکەی دەکەن و پێیان دەگوترێت: ئایا بانگەوازەکەی پێ گەیاندن؟ ئەوانیش دەڵێن: نەخێر، ئەمجار بە پێغەمبەرەکە دەگوترێت: کێ شایەتی تۆیە کە دینەکەت گەیاندوە؟ ئەویش دەڵێت: موحەممەد و ئوممەتەکەی، ئەمجار بانگی ئوممەتی موحەممەد دەکرێت و پێیان دەگوترێت: ئایا ئەم پێغەمبەرە دینەکەی خوای گەیاند؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، دەڵێت: ئێوە چۆن دەزانن؟ ئەوانیش دەڵێن: پێغەمبەرەکەمان ﷺ باسی بۆ کردووین و پێی ڕاگەیاندوین، کەوا هەموو پێغەمبەران دینەکەی خوایان گەیاند و ئێمەش باوەڕمان پێ کرد، ئەمجار فەرمووی: ئەوە مانای ئەو ئایەتەیە کە دەفەرموێت: ﴿ وَكَذَٰلِكَ جَعَلْنَٰكُمْ أُمَّةً وَسَطًا لِّتَكُونُوا۟ شُهَدَآءَ عَلَى ٱلنَّاسِ وَيَكُونَ ٱلرَّسُولُ عَلَيْكُمْ شَهِيدًا ﴾ البقـرة(١٤٣)) واتـە: هەرچۆنێ بۆ ئایینی پیرۆزی ئیسلام ڕێنماییمان کردن، هەر ئاواش لە تەواوی ئیش و کاردا کردومانن بە ئوممەت و گەلێکی میانەڕەو واتە: ئێوە ئەی موسڵمانان! نە وەکو گاورەکان (نصاری) زێدە ڕەون و نەوەکو جوولەکەش کەمتەرخەمن، کەوابوو ئێوە ئوممەتێکی خێرخواز و هەڵبژێردراون، تا لەسەر ئەو خەڵکە ببنە شایەت کە: بەڵێ.. پەیامبەرﷺ پەیامەکەی خوای گەورەی بەراست و ڕەوان گەیاند و پەیامبەریشﷺ بەسەر گشتانەوە چاودێر و شایەت بێت ئاخۆ کێ دوای کەوتوە و کێیش سەرپێچی لێ کرد، لە ڕۆژی قیامەتیشدا لەولاشەوە هەم پێغەمبەر و هەم ئوممەتەکەی ببنە شایەت بۆ پێغەمبەران کە بەرنامەکەی خوایان گەیاند بە ئوممەتەکەیان)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ فَكَيْفَ إِذَا جِئْنَا مِن كُلِّ أُمَّةٍۭ بِشَهِيدٍ وَجِئْنَا بِكَ عَلَىٰ هَٰٓؤُلَآءِ شَهِيدًا ﴾ (النساء: ٤١) واتە: ئەبێ حاڵی بێباوەڕان ئەو ڕۆژە چۆن بێ کە ئێمە لە هەر گەلێك شایەتێك دێنین شایەتییان لە سەر بدات، تۆش دەکەینە شایەت ئەی پێغەمبەرﷺ لە سەر هەموو ئەوانە)).

برای بەڕێزم.. بۆ ئەوەی ڕێز و پلە و پایەی خۆت و ئوممەتە پیرۆزەکەت بزانی.

ئیمامی (موسلیم) لە (صحیح)[١]ەکەیدا ڕیوایەتی کردوە لە فەرموودەی (أبو

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٤٩) .

هريرە)ەوە كەوا خۆشەویست ﷺ هاتە سەر گۆڕستان - واتە: چوو بۆ لای بەقیع - فەرمووی: ((السلام عليكم دار قوم مؤمنين. وإنا، إن شاء الله بكم لاحقون. وددت أنا قد رأينا إخواننا" قال الصحابة: أولسنا إخوانك يا رسول الله؟ قال "أنتم أصحابي. وإخواننا الذين لم يأتوا بعد". فقالوا: كيف تعرف من لم يأت بعد من أمتك يا رسول الله؟ فقال "أرأيت لو أن رجلا له خيل غر محجلة. بين ظهري خيل دهم بهم. ألا يعرف خيله؟" قالوا: بلى. يا رسول الله! قال "فإنهم يأتون غرا محجلين من الوضوء)).

واتە: سڵاوتان لێ بێت ئەی ماڵی قەومی ئیمانداران، ئێمەش ئەگەر خوا بیەویت شوێنتان دەكەوین پێتان دەگەین، حەزم دەكرد براكانم بدیبایە)) وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ ئەی ئێمە برای تۆ نین؟ فەرمووی: بەڵكو ئێوە هاوەڵی منن، براكانم ئەوانەن كە هێشتا نەهاتوون)) وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ چۆن كەسانێك دەناسیتەوە لە ئوممەتت كە هێشتا نەهاتوون)) فەرمووی: ئەگەر پیاوێك ئەسپێكی كوێتی (ناو چاو و دەست و پێ سپی) هەبێت لە ناو كۆمەڵێك ئەسپی رەشی تۆخدا بێت، ئایا ئەسپەكەی خۆی ناناسێتەوە؟ وتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: دە ئەوانیش رۆژی قیامەت بە ناوچاوی جوان و دەست و پێی سپییەوە، بە هۆی دەستنوێژەوە دێن))

ئای ئەوە چ شەرەفێكە!! ئەوە چ رێز و پلە و پایەیەكە!!

مانای (الغرە): ئەو تووك و پۆپە سپییە جوانەیە كە دەكەوێنە ناوچەوانی ئەسپەوە، هەروەها مانای (التحجیل) ئەو تووكە سپییە جوانەیە كە دەكەوێت سەر پێی ئەسپەوە لە خوارەوە، پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((أرأيت لو أن رجلا له خيل غر محجلة. بين ظهري خيل دهم بهم. ألا يعرف خيله؟"

قالوا: بلى. يا رسول الله! قال "فإنهم يأتون غرا محجلين من الوضوء.))

واتە: بە هۆی شوێنەواری دەستنوێژەوە! بۆیە پارێزگاری لە دەستنوێژ بكە، هەردەم با دەست بە دەستنوێژ بیت، هەر كاتێك لە ماڵ دەرچویت با دەستنوێژت هەبێت، لە (مسند أحمد)و (سنن ابن ماجە و الدارمی)و (مستدرك الحاكم) و جگە

لەوان[١] هاتوە لە (ثوبـان)ەوە کـەوا خۆشەویستﷺ فەرموویـەتی: ((... ولا يحافظ على الوضوء الا مؤمن))، واتە:... وە هیچ کەسێك پارێزگاری لـە دەستنوێژەکەی ناکات ئیللا کەسی ئیماندار نەبێت))

هەر کە دەستنوێژەکەت لە دەستدا ئەوا پەلە بکە ــ بە پێی توانا ــ نوێی بکەرەوە هەردەم با دەست بە دەستنوێژ بیت، کاتێ دەڕۆیت بۆ سەر کارەکەت، لە ناو ئۆتۆمبیلدای، لە ماڵیت، لە هەر کوێیەك هەی.

جا دەستنوێژ روناکییەکی تایبەتی خۆی هەیە، بەڵگەی ئیمان و باوەڕی بەندەکانە، ئێستا و لەم سەردەمەدا چەند لێکۆڵینەوەیەکی زانستی تازە بۆی دەرکەوتوە کە ئەو کەسەی دەستنوێژی هەیە خەرمانەیەك لە روناکییەکی هەست پێکراوی راستی دەوری داوە،جا دەستنوێژ روناکییەکی لە ناو چەواندا هەیە، هەروەها لە هەموو ئەندامەکاندا، ئەمەش رێز و پلەپایەیەکە لەم ئوممەتە گیراوە، ئەم ئوممەتە یەکەم ئوممەتە بانگی لێ دەکرێت بە مەبەستی لێپرسینەوە و حیساب.

پرسیارێکی تر لێرەدا هەیە ئەویش ئەوەیە: ئایە یەکەم کۆمەڵ و گروو کێن کە داوەری دەکرێن لەم ئوممەتەدا؟ ئەم پرسیارەش زۆر ترسناکە، هەموو ئەم ئوممەتە پێشکەوتوون بۆ بەر دەستی پادشای پادشاکان و دەسەڵاتداری زەوی و ئاسمانەکان، لە بەر چاوی هەموو ئوممەتەکانی تر، ئاخۆ کێ یەکەم کەس بانگی لێدەکرێت لەم ئوممەتەدا بۆ لێپرسینەوە؟

ئەوانە ئەو کەسانەن نین کە تاوانە گەورەکانیان ئەنجام داوە! هەروەها ئەوانەش نین کە تاوانە بچوکەکانیان ئەنجام داوە! ڕەنگە باوەڕ نەکەیت ئەگەر بڵێم: ئەوانە شەهیدان و زانایان و قورئان خوێنان و چاکەکاران و بەخشندەکانن.

بەڵگەش لە سەر ئەم قسانە ئەو فەرموودەیە کە ئیمامی (مسلم)[٢] ریوایەتی

---

١ ــ أخرجه ابن ماجه (٢٧٧) وأحمد (٥/٢٧٦ , ٢٨٢) والدارمي (٦٥٥) والحاكم (٤٤٧ , ٤٤٨ , ٤٤٩) والطيالسي (٩٩٦) والبيهقي في (السنن الكبرى) (١/٨٢ , ٤٥٧) و (الشعب) ٢٧١٣ , ٢٨٠٢) , وصححه الألباني في (الإرواء) (٤١٢) و(صحيح الجامع) (٩٥٢) .

٢ ـ أخرجه مسلم (١٩٠٥) .

کردوە لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە کەوا خۆشەویستی خواﷺ فەرموویەتی: ((إن أول الناس يقضى يوم القيامة عليه رجل استشهد فأتى به فعرفه نعمه فعرفها، قال: فما عملت فيها؟ قال: قاتلت فيك حتى استشهدت، قال: كذبت ولكنك قاتلت لأن يقال: جريء، فقد قيل ثم أمر به فسحب على وجهه حتى ألقي في النار))

بەڵێ.. شەهید!! لە گۆڕەپانی جەنگدا پێکراوە و کوژراوە!! دەخرێتە ئاگرەوە!! بۆ؟؟ خوای گەورە پێی دەڵێت: درۆت کرد.. درۆت کرد... تۆ هەرگیز لە پێناوی خوادا نەجەنگاوی، خوێنی خۆت پێشکەشی خوای گەورە نەکردوە، نەخێر.. بەڵکو لە پێناوی سەرکردایەتی و رابەری و سالاری و پێشەوایەتی و پێشەنگی و نەتەوایەتی و دەمارگیری گەنیو، شەهیدبوونی تۆ بۆ خوا نەبوە، ئەوەش بزانن ئەگەر هەریەکێك لە ئێمە بتوانێت هەموو خەڵکی بخەڵەتێنێت ئەوا ناتوانێت خوای خەڵکی بخەڵەتێنێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يُخَـٰدِعُونَ ٱللَّهَ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَمَا يَخْدَعُونَ إِلَّآ أَنفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ﴾ البقرة: ٩، واتە: ئەوانە بە نیازی خۆیان دەیانەوێ فێل و تەڵەکە لە گەڵ خوادا و ئەو کەسانەدا بکەن کە بڕوایان هێناوە بەڵام لە راستیدا تەنها لە گەڵ خۆیان فێڵ و فەرەج ئەکەن و زیانەکەشی هەر بۆ خۆیان ئەگەڕێتەوە و تەنها خۆیان دەخەڵەتێنن لە حاڵێکدا هەستیش بەو راستیە ناکەن!)).

خوای بەرز و بەدەسەڵات دەفەرموێت: درۆت کرد، بەڵکو خۆت بە کوشتدا بۆ ئەوەی بڵێن: کەسێك زیرك بوو، تۆ ئەوەت دەویست و ئەوەشت بە دەستهێنا، ئیتر بۆ داوای پاداشت دەکەیت؟

بەڵام کەسی دووەم:

((ورجل تعلم العلم وعلمه وقرأ القرآن فأتى به فعرفه نعمه فعرفها قال: فما عملت فيها؟ قال: تعلمت العلم وعلمته، وقرأت فيك القرآن، قال: كذبت، ولكنك تعلمت العلم ليقال: عالم وقرأت القرآن ليقال: هو قارئ فقد قيل ثم أمر به فحسب على وجهه حتى ألقي في النار)).

زانایەك بە ڕوویدا بە ناو ئاگردا ڕادەکێشرێت؟ بەڵێ.. زانایەك هەموو جیهانی پڕ کردوە لە قسە و زانیاری و هاوار و ژاوەژاو! بەڵام لە پێناوی خوادا نەبوو! ! ئەی خودایە.. بەش و پشکمان لە دینەکەماندا تەنها قسە و گوفتار نەبێت، هەروەها نیەت و کردەوەکانمان پاك بکەرەوە.

بە ڕاستی فیتنەیەکی زۆر ترسناکە، زانایەك بە ڕوویدا بە ناو ئاگردا ڕابکێشرێت چونکە ئەو ئیخلاصی نەبوە بۆ خوای بە بەزەیی و میهرەبان، حەزی لە ناوبانگ دەکرد! ئەو دەیویست تەنها پێی بڵێن، زانا، پێی بڵێن: بە ڕاستی کابرایەکی قسەزانە!

بەڵام کەسی سێیەم:

((ورجل وسع الله عليه وأعطاه من أصناف المال كله فأتى به فعرفه نعمه فعرفها، قال: فما عملت فيها؟ قال:ما تركت من سبيل تحب أن ينفق فيها إلا أنفقت فيها لك، قال: كذبت ولكن فعلت ليقال: إنه جواد فقد قيل ثم أمر به فسحب على وجهه فألقي في النار)).

ئەوانە ڕیاکارانن، یەکەم کەسێك دەبن خوای گەورە حوکمی خۆی بە سەریاندا دەدات لە ڕۆژی قیامەتدا لە ئوممەتی پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ، ئەوانە لە کار و کردەوەکانیاندا ڕازی بوونی خەڵکیان ویستوە، ناوبانگیان ویستوە، ویستوویانە خەڵکی سوپاسیان بکات و پلەوپایەیان پێ بدرێت، ئەوانە ڕازی بوونی خوایان نەویستوە.

جا(ریا): هەروەکو زمانناسان وەکو (فیروز آبادي) و (ابن منظور) لە (لسان العرب)[1] دا و جگە لەوان دەڵێن: (الرياء) لە وشەی (الرؤيا)وە وەرگیراوە(راءى مراءاةً ورياءاً ورآءاً) واتە: بە شێوەیەکی جیاواز لە ناخ و دەروونی خۆی بۆ خەڵکی دەردەبڕێت))، خۆی بە کەسێکی دڵنەرم دەردەخات کەچی ئەو پەڕی دڵڕەقە، خۆی بە ڕاستگۆ دەردەخات کەچی گەورەترین درۆزنە.. خۆی بە لە خواترس

---

١ ـ انظر : لسان العرب (٥/٨٨) مادة رأي , و (المصباح المنير) (١/٢٤٧) و (تاج العروس) (٨٣٩٤) و (القاموس المحيط) (١٦٥٨) .

دەردەخات کەچی زۆر بوێرە بەرانبەر بە سنوورەکانی خوای گەورە!! ئەگەر ئەو ریایە لە بنەماکانی دیندا بوو، واتە: خۆی بە موسڵمان دەربخات و کەچی لە ناخەوە کوفر بشارێتەوە ئەوا پێی دەڵێن (النفاق الأكبر) واتە: دووڕوویی گەورە، ئەوەش دووڕوویی لە بیروباوەڕدایە،خاوەنەکەشی لە ئیسلام دەردەچێت بە کۆڕای زانایان.

خوای گەورە دەفەرموێت:﴿ وَمِنَ ٱلنَّاسِ مَن يُعْجِبُكَ قَوْلُهُۥ فِى ٱلْحَيَوٰةِ ٱلدُّنْيَا وَيُشْهِدُ ٱللَّهَ عَلَىٰ مَا فِى قَلْبِهِۦ وَهُوَ أَلَدُّ ٱلْخِصَامِ ﴿٢٠٤﴾ وَإِذَا تَوَلَّىٰ سَعَىٰ فِى ٱلْأَرْضِ لِيُفْسِدَ فِيهَا وَيُهْلِكَ ٱلْحَرْثَ وَٱلنَّسْلَ ۗ وَٱللَّهُ لَا يُحِبُّ ٱلْفَسَادَ ﴿٢٠٥﴾ وَإِذَا قِيلَ لَهُ ٱتَّقِ ٱللَّهَ أَخَذَتْهُ ٱلْعِزَّةُ بِٱلْإِثْمِ ۚ فَحَسْبُهُۥ جَهَنَّمُ ۚ وَلَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ ﴾ البقرة: ٢٠٦، واتە: مرۆڤی وا هەیە سەبارەت بە ژیانی ئەم دونیایە بە قسەو گوفتاری سەرسامت دەکا و دەربارەی ئەوەش کە لە دڵیایە خوا دەگرێ بە شایەت کە هەرچی دەڵێ ڕاستە کەچی لە دژایەتی کردندا زۆر بێ ویژدان و سەرسەختە (٢٠٤) هەرکە پشتی لێ هەڵکردی و دوورکەوتەوە دەست دەکات بە کاری بەد فەڕی لەم سەرزەوییەدا بۆ ئەوەی خراپەی تێدا بکا و مەزار و کشت و کێڵگە و تۆرەمە لە ناو ببا، هەرگیز خوا لە بەد فەڕی خۆشی نایە (٢٠٥) هەر کە پێی بگوترێ: دەبێ لە خوا ترست هەبێ، ئەوسا دەمارزلی، زیاتر بەرەو تاوان و گوناهـ دەیبات، جەهەنمی بۆ بەس دەبێت دیارە ئەو جێیەکی زۆر خراپە! (٢٠٦)

خوای گەورە دەربارەی ئەوان دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ فِى ٱلدَّرْكِ ٱلْأَسْفَلِ مِنَ ٱلنَّارِ وَلَن تَجِدَ لَهُمْ نَصِيرًا ﴾ (النساء: ١٤٥) واتە: دیارە کە دووڕووەکان لە چینی هەرە خواری ئاگری دۆزەخدان)).

هەروەها خوای گەورە دەربارەی ئەوان دەفەرموێت: ﴿إِذَا جَآءَكَ ٱلْمُنَٰفِقُونَ قَالُوا۟ نَشْهَدُ إِنَّكَ لَرَسُولُ ٱللَّهِ ۗ وَٱللَّهُ يَعْلَمُ إِنَّكَ لَرَسُولُهُۥ وَٱللَّهُ يَشْهَدُ إِنَّ ٱلْمُنَٰفِقِينَ لَكَٰذِبُونَ ﴾ المنافقون:١، واتە: کاتێ دووڕووەکان هاتن بۆ لات ئەی پێغەمبەرﷺ ئەڵێن: شایەتی ئەدەین کە بە ڕاستی تۆ پەیامبەری خوایت، لە حاڵێکدا خوا خۆی ئەزانێ

کە تۆ پەیامبەری ئەویت وە خوا گەواهی ئەدات کە ئەو دووڕووانە درۆ دەکەن کە ئەڵێن تۆ پەیامبەری خوایت)).

بەڵام دووروی لە کردەوەکاندا، پێنج بنەمای هەیە بە کۆی هەردوو ریوایەتەکەی (أبو هريره) و (عبدالله ی کوڕی عمرو)، هەردوو فەرموودەکە لە (صحيح البخاری و مسلم)دا ریوایەت کراوە:

فەرموودەی یەکەم لە هەردوو کتێبی (الصحيح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبوهريره)وە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((آية المنافق ثلاث: اذا حدث كذب، واذا وعد أخلف، واذا أوتمن خان)) واتە: نیشانەکانی دووڕوو سێ دانەن: ئەگەر قسەی کرد درۆ دەکات و ئەگەر بەڵێنی دا ئەوا نایباتە سەر و ئەگەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات)).

جا ئەم کابرای دووڕووە کەوتووەتە ناو دووڕووی کردەوەوە.

ڕیوایەتی دووەم لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو)ەوە کە لە هەردوو کتێبی (الصحيح)[2]دا هاتوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((أربع من كن فيه كان منافقا خالصا، ومن كانت فيه خصلة منهن كانت فيه خصلة من النفاق حتى يدعها، إذا اؤتمن خان، وإذا حدث كذب و إذا عاهد غدر و إذا خاصم فجر)) واتە: چوار ئاکار و ڕەوشت هەن هەرکەسێ تێیدا بوو ئەوا دووڕوویەکی ڕوونە. وە ئەگەر هەرکەسێك ئاکارێکی تێدا بوو ئەوا ئاکارێکی لە دووڕووی تێدایە تاکو وازی لێ دەهێنێ: ئەگەر سپاردەیەکی پێ سپێردرا ئەوا خیانەتی لێ دەکات و ئەگەر قسەیەکی کرد درۆ دەکات و ئەگەر پەیمانێکی دا ئەوا غەدر دەکات و ئەگەر دوژمنایەتی و نەیارێتی کەسێکی کرد ئەوا لە ڕاستی لا دەدا))

ئەمە کەسی دووڕوە، ئەگەر ئەو ڕەوشتانەی تیادا کۆببیتەوە ئەوا دووڕوویەکی تەواوە، ئەگەر یەك ئاکار لەو ئاکارانەی تێدا بوو ئەوا یەك لە ئاکارەکانی دووڕووی تێدایە.

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٣) و مسلم (٥٩) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٣٤) و مسلم (٥٨) .

جا ریا - خوا من و ئێوەی لێ بپارێزێ - کردەوەکان پووچەڵ دەکاتەوە، ئەوەش پێی دەڵێن (الشرك الخفي) واتە شیرکی شاراوە، خوای گەورەش هیچ کردارێك وەرناگرێت تەنها ئەوانە نەبێت کە تەنها لە پێناوی رازی بوونی ئەودا ئەنجام دراوە و لە گەڵ سوننەتەکانی پێغەمبەری ئازیزدا ﷺ بگونجێ، ڕەنگە تۆ کەسێك بیت شوێنکەوتەی خۆشەویست بیت ﷺ و کردەوەکانت بە پێی سوننەتەکانی پێغەمبەربێت ﷺ بەڵام لە بەر رازی بوونی خوا ئەنجامت نەداوە بۆیە ئەو کردەوەیە نەویستراوە و وەرناگیرێت، لە لایەکی ترەوە ڕەنگە کردەوەکانت تەنها لە بەر رازی بوونی خوا بێت بەڵام بە پێی سوننەتەکانی پێغەمبەر ﷺ نەبێت ئەم کردارەش وەرناگیرێت و نەویستراوە، بۆیە دەبێت هەموو کردارێك دوو مەرجی تێدا بێت کە ئەوانیش بریتین لە (الاخلاص و الاتباع) واتە: دڵسۆزی و شوێنکەوتن، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَمَن كَانَ يَرْجُواْ لِقَآءَ رَبِّهِۦ فَلْيَعْمَلْ عَمَلًا صَٰلِحًا وَلَا يُشْرِكْ بِعِبَادَةِ رَبِّهِۦٓ أَحَدًۢا﴾ (الكهف: ١١٠) واتە: ئینجا هەر کەسێك لە ئێوە ئومێدی بە گەیشتنی دیداری پەروەردگاری خۆی هەبێ لە دوارۆژدا با کاری چاك و کردەوەی دروست ئەنجام بدات و لە پەرستنی پەروەردگاری خۆیدا هیچ کەسێك نەکاتە هاوتا و هاوبەشی و ریایی نەکات چونکە خوا تەنها دڵسۆزی و ئیخلاس وەرئەگرێ نە ریا و رووپایی و شیرك و هاوبەشدانان)).

جا کردەوەی باش ئەو کردارەیە، کە تەنها لە پێناوی خوادایە و لە سەر ڕێنمۆیی پێغەمبەری خوایە ﷺ.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَآ أُمِرُوٓاْ إِلَّا لِيَعْبُدُواْ ٱللَّهَ مُخْلِصِينَ لَهُ ٱلدِّينَ حُنَفَآءَ وَيُقِيمُواْ ٱلصَّلَوٰةَ وَيُؤْتُواْ ٱلزَّكَوٰةَ ۚ وَذَٰلِكَ دِينُ ٱلْقَيِّمَةِ﴾ البينة: ٥، واتە: لە هەمان کاتا لە (تەورات و ئینجیل)دا فەرمانیان پێ نەدرابوو بەوە نەبێ کە بە تەواوی هەمووان خوا بپەرستن و سەر بۆ ئەو دانەوێنن و ئاینی خالیس هەر بۆ ئەو دابنێن و لە هەموو ئایینێکی هیچ و پوچ لابدەن و بە تێر و تەسەل نوێژەکانیان بکەن لە ماڵ و سامانیان زەکات بدەن بەو شێوەیەی بۆیان روون کراوەتەوە و هەر ئەو

خواپەرستی یەکلا بوونەوەیە و نوێژ و زەکات دانەیە ئایینی پایەدار و ڕاستە ئاوا فەرمانیان پێ کرابوو کەچی ئەوان جیابوونەوە و بوونە چەند دەستەیەك)).

ڕەنگە کردارێك بچووك بێت لای خەڵکی بەڵام لای خوای گەورە زۆر گەورە و گران بێت چونکە خاوەنەکەی لە کاتی ئەنجامدانیدا تەنها مەبەستی خوا بوە.

لە فەرموودەیەکی قودسیدا هاتوە کە ئیمامی (مسلم)[1] ڕیوایەتی کردوە لە فەرموودەی (أبو هريره) ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((قال الله تبارك و تعالى: أنا أغنى الشركاء عن الشرك، من عمل عملاً أشرك فيه معي غيري، تركته و شركه)) واتە: من لە هەموو شەریکەکان بێ نیاز ترم لە شەریك، کەسێ کردەوەیەك بکات و جگە لە منی تێدا بەشدار بکات ئەوا لە گەڵ شەریکەکەیدا بە جێیان دەهێڵم)).

لە ڕیوایەتەکەی (ابن ماجه)[2]دا دەفەرموێت: ((فأنا منه بريء، وهو للذي أشرك)) واتە: ئەوا من لێی بەریم و ئەویش بۆ ئەوەیە کە بە شەریکی زانیوە))

جا خوای گەورە هیچ کردارێك وەرناگرێت تەنها ئەوە نەبێت کە بە دڵسۆزی و لە پێناوی ئەودا ئەنجامدراوە، من باشی دەزانم ئەو کارە زۆر گرانە! ئێستا زۆر برا لەو برایانە هەست بە ئازار دەکات، هەروەها زۆر لەو خوشکانە هەست بە ئازار دەکەن، لە کردەوەکانیان دەترسن!!

من پێیان دەڵێم: موژدە بێ لێتان بە موژدەیەك لە پێغەمبەری خواوە ﷺ بۆ ئەوەی هیمەتتان بەرز بکەمەوە و ئەو ترسە نەهێڵم، ڕەنگە برایەك لە برا خۆشەویستەکانمان یان خوشکێك لە خوشکە بەڕێزەکانمان یان دایکێك لە دایکە شیرینەکانمان کردارێکی چاك ئەنجام بدات لە پێناوی خوادا و لە هەمان کاتدا لە ریا بترسێت.

دەڵێم: ئەو پاڕانەوەیەت بۆ خوای گەورە کە داوای لێ دەکەیت ئیخلاص و دڵسۆزیت پێ ببەخشێت بەڵگەی دڵسۆزی و ئیخلاصە.

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٩٨٥) .

٢ ـ أخرجه ابن ماجه (٤٢٠٢) وصححه الشيخ الألباني في صحيح سنن أبن ماجه وصحيح الترغيب (٣٤) .

الحسن البصری[1] دەفەرموێت: هیچ کەسێك لە دووڕوویی بێ ترس و تـەئمین نییـە تـەنها کەسـی دووڕوو نـەبێت، هـیچ کەسـێك لـە دووڕوویـی ناترسـێت تـەنها کەسـی ئیماندار نەبێت)) موژدە بێ لێت! هەرگیز دوودڵ مەبە و مەترسە، بەڵگەی دڵسۆزیت ئەوەیـە لـە خـوا دەپارێیتـەوە ئیخلاصـت پـێ ببەخـشێت، ڕەنـگ کارێـك لـە کـارە چاکەکان ئەنجام بدەیت ئەمجار بە گوێیەکانی خۆت سوپاسگوزاری خەڵکی ببیسیت بـۆ خـۆت و کارەکانـت، بـەڵکو ڕەنگـە پلەوپایـەی خـۆت لـە نـاو دڵـی ئیمانـداران و موسڵمانانی ببینیت بۆیە خۆشحاڵ دەبیت، بزانە ئەوە ریا نییە و پێی ناڵێن ریا.

لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو ذر)ەوە دەڵێت: بە پێغەمبـەری خوایان ﷺ فەرموو: ((أرأیت الرجل یعمل من الخیر، ویحمده الناس علیه؟ فقال ﷺ: ((تلك عاجل بشری المؤمن)) واتە: کەسی وا هەیە چاکە دەکات و خەڵکیش لە سـەر ئەو چاکەیە سوپاسگوزاری دەبن و ستایشی دەکەن؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەوە موژدەیەکی پەلەیە دەدرێتە کەسی ئیماندار)).

جا ئەوە موژدەیە بۆ تۆ تاوەکو تۆ لە خوا بپارێیتەوە ئیخلاصت پێ بەخـشێت و هەموو وتە و کردەوەکانت بۆ خوا بێت.

جا ئەوە شایەتی ئیمانداران و یەکتاپەرستانە بۆ تۆ.

ئیمامی (البزار) بە سەنەدێکی (صحیح)[3] ریوایـەتی کـردوە لـە فـەرموودەی (أبـو هریره) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((ما من عبد إلا وله صیت في الـسماء فإن کان صیته في السماء حسناً وضع في الأرض)) واتە: هـیچ بەندەیـەك نییـە ئـیللا ناوبانگێکی هەیە لە ئاسماندا، ئەگەر ئەو ناوبانگەی باش بوو ئەوا لە سـەر زەویـشدا دادەنرێت و باش دەبێت)).

---

١ ـ أخرجه البیهقي في (الشعب) وعلقه البخاري بصیغة التمریض کتاب (الإیمان) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٦٤٢) .

٣ ـ رواه البزار (ص٣٢٦ – زوائده) وابن عدي (٥٨/٢) وقال الهیثمي في (المجمع) (٢٧١/١٠) : رواه البزار , ورجاله رجال الصحیح , وقوّي إسناده الشیخ الألباني في (الصحیحة) (٢٢٧٥) وصححه في (صحیح الجامع) (٥٧٣٢) .

کەواتە موژدە بۆ خۆت کاتێ لە سەر زاری خەڵکییەوە سوپاسگوزاری دەبیسیت، لـە هـەمان کاتـدا پلـەو جێگەیـەکی تایبـەتی لـە نـاو دڵـی ئیمانـدارە راسـتگۆکاندا کردوەتەوە، ئەوە موژدەیەکی خەیرە بۆ تۆ، چونکە باش بزانە زۆر ئەستەمە کەسی دووڕوو کەسی ئیمانداری خۆش بوێت، چونکە هیچ کەسێك رقی لە ئـەهلی زانـست و فەزڵ و سوننە نییە ئیللا کەسی دووڕوو نەبێت. پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی ـــ هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1]دا لە فەرموودەی (أبـوهریرە) وە هـاتوە ـــ : ((الأرواح جنود مجندة، فما تعارف منها ائتلف، وما تنـاكر منهـا اختلـف)) واتـە: رۆحـەكانیش سەربازی راهێنراون، ئەوانەیان یەکتری ناناسن لـە یـەك دوور دەکەونـەوە، ئەوانـەی هاوڕەوشت و هاوبیرن پێکەوە دەگونجێن، ئەوانەشیان سروشـت و بیروباوەڕیـان بـە یەك ناخوات لە یەکتر دوور دەکەونەوە و جیاواز دەبن)).

ئیمامی (الخطابي)[2] دەفەرموێت: ((خـەڵکی هەڵبـژێردراو و پوخـت خۆشەویـستی کەسـی هەڵبـژێردراو و پـوختن، هـەروەها خـەڵکی خراپـەکار خۆشەویـستی کەسـی خراپەکارن))

جا تەماشاکە براکەم بزانە کێت خۆش دەوێت؟ سۆزت بۆ کێ دێتە جۆش؟ ئـەوە ئامێرێکی (ترمومتر)ی زۆر ورد و کارایە لای هەموو کەسێکی موسڵمان هەیە.

جا ئەگەر خوای گەورە سوپاسگوزاری چاکی تۆی خستە سەر زاری ئیمانـداران و موسـڵمانان، هـەروەها لـە دڵـی خەڵکیـدا جێگـە و پلەوپایـەت هـەبوو، ئـەوا بزانـە موژدەیـەکی پەلەیـە خـوای گـەورە لـەم دونیـادا پێـت دەبەخـشێت، بـۆ ئـەوەی پەیوەست بن لە گەڵ موژدە گەورەکەدا لە رۆژی قیامەتـدا و لـە بـەر چـاوی هـەموو خەڵکی، هەروەکو لە پێشدا باسمان کـرد[3]، کـە تێیـدا هـاتوە: ((یـدنی المـؤمن یـوم القيامة من ربه عـز وجـل، حتـى يـضع عليـه كنفـه، ثـم يقـرره بذنوبـه، فيقـول: هـل تعرف؟ فيقول: أي رب! أعرف، قال: فإني قد سترتها عليـك في الـدنيا، وإنـي أغفرهـا

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٣٦) معلقاً بصيغة الجزم و مسلم (٢٦٣٨) .

٢ ـ مسلم بشرح النووي (٤٣٥/٨) ط الحديث . وانظر (فتح الباري) (٤٢٦/٦) .

٣ ـ أخرجه البخاري (٢٤٤١) و مسلم (٢٧٦٨) واللفظ له .

لك اليوم، فيعطى صحيفة حسناته)) واتە: خوای گەورە بەندەی ئیماندار لە خۆی نزیك دەكاتەوە تا بە داپۆشین و لێبوردنی خۆی دایدەپۆشێت، تاكو دان بە تاوانەكانیدا دەنێت، پێی دەگوترێت: ئەو تاوانانە دەناسیتەوە؟ ئەویش دەڵێت: بەڵێ ئەی پەروەردگارا.. دەیناسمەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ئەوە من لە دونیادا بۆم داپۆشیت و ئەمڕۆش لێت خۆش دەبم، ئەمجار نامەی چاكەكانی پێ دەدرێت)).

پرسیارەكە لێرەدا ئەوەیە: ئایا دەتوانیت باسی چارەسەری ئەو نەخۆشییە بكەیت؟ بەڵێ.. چونكە ئەوە بابەتێكە لەوپەڕی بایەخدایە؟

یەكەم هەنگاوێك ئەوەیە: واز لە هەموو دەورو بەری خۆت بهێنە و تەنها روو لە خوا بكە و لە بەر دەستی ئەودا زەلیل بە و ئەوەش بزانە كە هیچ هێز و دەسەڵاتێكت نییە جگە لە پشت بەستنت بە خوا نەبێت، بۆیە لە بەر دەستیدا خۆت بە زەلیلی رابگرە و ملكەچی ئەوبە و خۆت بە كەساسی پیشان بدە و بیسەلمێنە كە تۆ لە بەر دەستی خوای بەهێز و لێبوردەدا زۆر زەبوونی، بە دڵ داوای لێبكە كە ئیخلاصت پێ ببەخشێت و لە ریا و دووڕوویی دوورت بكاتەوە.

من دەمەوێت تۆ لە بەر دەستیدا خوادا خۆت بە زەبوونی ببینی، دڵنیابە هەموو ڕێگاكان كە بەرەو لای خوا دەڕۆن پڕن لە پیاوچاكان، ئەگەر ڕێگای یەكتاپەرستی بگریتە بەر ئەوا دەبینی ڕێگاكە پڕە لە یەكتاپەرستان، ئەگەر ڕێگای نوێژ بگریتە بەر ئەوا دەبینی ڕێگاكە پڕە لە نوێژەران، ئەگەر ڕێگای زەكات و ڕۆژوو بگریتە بەر ئەوا پشت بە خوا دەبینی ڕێگاكە پڕە لە چاكەكاران و ئەهلی فەزڵ، بەڵام ئەوەش بزانە ڕێگای خۆ زەبوون كردن و خۆ كەساس كردن لە بەر دەستیدا خوادا خەڵكێكی كەم گرتویانەتە بەر بۆیە نزیكترین ڕێگایە دەگەیتە لای خوای باڵادەستی لێبوردە، ئەوەش بزانە خوای گەورە زۆر دەوڵەمەندە و پێویستی بە گوێڕایەڵی و پەرستنی ئێمە نییە،خوای گەورە دەیەوێ ئێمە لە بەر دەستیدا ملكەچی ئەو بین و كەساس و زەبوونی بەر دەستی ئەو بین، ئایە دەزانی پێغەمبەری خواﷺ چ شتێك ڕێزداری كرد و پلە پایەی بەرزكردەوە؟ ئەو شتە تەنها پەرستن و خۆ بە بەندەی خوا

زانینە، ئەوەش بوە هۆی ئەوە كە بەرزترین پلەی بەندایەتی بۆ خوای گەورە بە دەست بهێنێ، ئەو لە جێگە و پلەوپایەی ئیسرادا بەندە بوو، لە جێگە و پلەوپایەی بانگەوازدا بەندە بوو، لە جێگا و پلەوپایەی بە ڕووداوەستاندا بەندە بوو، خوای گەورە بەو ڕەوشت و سیفاتانە وەسفی دەداتەوە كاتێك دەفەرموێت:

﴿سُبْحَٰنَ ٱلَّذِىٓ أَسْرَىٰ بِعَبْدِهِۦ﴾ (الإسراء: ١) واتە: پاكە و خاوێنە لە هەر شتێكی ناپەسەند و خراپ، ئەو خوایەی كە شەوڕەوی بە بەندەی خۆی (محمد) كرد لە بەشێكی زۆر كەمی شەوێكدا)).

هەروەها دەفەرموێت: ﴿وَأَنَّهُ لَمَّا قَامَ عَبْدُ اللَّهِ يَدْعُوهُ﴾ الجن:١٩، واتە: كاتێ بەندەی خوا (محمد) بۆ خواپەرستی هەڵسا و هەر خوای دەپەرست لە نوێژەكەیدا)).

هەروەها دەفەرموێت: ﴿وَإِن كُنتُمْ فِى رَيْبٍ مِّمَّا نَزَّلْنَا عَلَىٰ عَبْدِنَا﴾البقرة: ٢٣) واتە: ئەگەر سەبارەت بەو قورئانەی ئێمە ناردوومانەتە سەر بەندەی خۆمان (محمد) ئێوە دوودڵ و بە گومانن: ئاخۆ ڕاستە یان نا؟ سا دەی هەوڵ بدەن هیچ نەبێ بچووكترین سوورەتێك وەك ئەو بێنن)).

بۆیە ملكەچ و زەبوون و كەساس و زەلیل بە بۆ خوای گەورە، ئەوەش بزانە كە زەلیلی بۆ خوا، خۆی لە خۆیدا عیززەت و كەرامەتە، بە زەلیلی خوای گەورە پلەوپایەت بەرز دەكاتەوە و ڕێزت لێ دەگرێت و سەنگ و شكۆت بەرزتر دەكاتەوە، لە دونیا و قیامەتدا شكۆمەندی و پلەوپایەت بەرز و سەنگین دەكات، خوای گەورەش خۆی درۆزن و ڕاستگۆیان باش دەناسێت.

جا یەكەم هەنگاوێك بۆ دوور كەوتنەوە لە ڕیای گەورە و ڕیای بچووك و دووڕوویی گەورە ئەوەیە كە لە بەر دەستی خوادا زەلیل و زەبوون بیت.

هەنگاوی دووەم: چاوڕوون و ئاگاداری ئەنجام و چارەنووسی ڕیا بیت لە دونیا و قیامەتدا، چونكە كەسی ڕیاكار لە دوارۆژدا هیچ پشكێكی نییە، هەروەكو لە پێشدا فەرموودەكەم گێڕایەوە هەرچەندە ئەو كەسە زانا بێت یان قورئان خوێن یان شەهید .

له (مسند أحمد)[1] و جگه لەودا هاتوه له فەرموودەی (محمود ی کوڕی لبید)ەوه کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((يقول الله يوم القيامة إذا جزى الناس بأعمالهم: أذهبوا الى الذين كنتم تراؤن في الدنيا، فأنظروا هل تجدون عندهم جزاء؟)) واته: کاتێ خەڵکی پاداشتی کردەوەکانی خۆیان وەرگرتەوه خوای گەوره دەفەرموێت: بڕۆن بۆ لای ئەو کەسانەی کە ریاتان بۆ دەکردن له دونیادا، تەماشاکەن بزانن هیچ پاداشتێکتان دەدەنەوه؟))

من پێت دەڵێم: ((تۆ ریا بۆ کێ دەکەیت و سەرپێچی کێ دەکەیت؟)) ئایا دەزانی تۆ ریایی بۆ فلان دەکەیت و سەرپێچی خوا دەکەیت؟ دڵی ئەو کەسەی کە تۆ ریای بۆ دەکەیت به دەستی پادشای پادشاکانه، ئەو به توانایه کە دڵی ئەو کەسه بگۆڕێت به دڵێکی پڕ له رق وکینه بەرانبەرت.

ئەم بنەمایه زۆر گرنگه: ((المعاقبة بنقيض القصد أمر ثابت شرعا وقدراً)) واته: سزادان به پێچەوانەی مەبەست کارێکی جێگیر و دامەزراوه له رووی شەرع و قەدەرەوه))

هەروەکو له (سنن الترمذي) و (عبد بن حميد) و جگه لەوان[2] هاتوه له فەرموودەی (عائشه)ەوه کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((من أرضى الله بسخط الناس كفاه الله الناس، ومن أسخط الله برضا الناس وكله الله الى الناس)) واته: هەرکەسێك خوای له خۆی رازی کرد هەرچەنده تووڕەبوونی خەڵکیشی تێدا بێت ئەوا خوای گەوره خەڵکی له کۆڵ دەکاتەوه هەموو کارەکانی خۆی جێ به جێی دەکات، وه هەرکەسێك خوای گەورەی له خۆی تووڕه کرد له بەر رازی بوونی خەڵکی ئەوا خوای گەوره پێویستییەکانی دەخاته دەستی خەڵکی))

جا دڵی خەڵکی له بەر دەستی خوای گەورەدایه چۆنی بوێت ئاوا هەڵیدەگێڕێتەوه، بۆیه دەبێت چاوڕوون بیت به ئەنجامی ریاکارانەوه، کەسی ریاکار

---

١ ـ أخرجه أحمد (٥/٤٢٨ , ٤٢٩) والبيهقي في (الشعب) (٦٨٣١) والبغوي في (شرح السنة) (١٤/٣٢٤) و جود الألباني إسناده في (الصحيحة) (٩٥١) وصححه في (صحيح الجامع) (١٥٥٥) و (صحيح الترغيب) (٢٩) .

٢ ـ أخرجه الترمذي (٦٥) (٢٤١٤) وعبد بن حميد في (المنتخب) (١٥٢٢) وابن حبان (١٥٤٢) وقد روى موقوفاً والمرفوع أصح كما قال الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢٣١١) .

زۆر بەستەزمانە، هەردەم لە خەم و پەژارەدا دەژیت، چونکە چاوەڕوانە فلان بزەیەکی بۆ بکات، یان چاوەڕوانی قسە و گوفتارێکی فلانە!! ئەو بەستەزمانە ناتوانێت هەموو خەڵکی رازی بکات، چونکە رازی بوونی خەڵکی مەبەستێکە و هەرگێز نایەتە دی[1]، چیتر بۆ خۆت ماندوو دەکەیت؟؟ بۆیە لە کردار و گوفتارتدا تەنها مەبەستت خوا بێت، واز لە خەڵکی بهێنە لەبەر رازی بوونی خواکەت، چ خەیرێکی تیادایە خەڵکی ستایشت بکات بەڵام لای خوای گەورە زەمکراو بیت؟ یاخود چ خراپەیەکی تێدایە ئەگەر خەڵکی زەمت بکەن بەڵام لای خوای گەورە ستایشکراو بیت؟ ئەوەش بزانە کە هەرگیز ناتوانیت خەڵکی لە خۆت رازی بکەیت، ئەوە زۆر ئەستەمە، ئەگەر هەموو خەڵکی رازی بوایەن لە کەسێك ئەوا پێغەمبەری خواﷺ رازی دەبوون، خەڵکی وا هەبوو جوێنیان پێ دەدا، خەڵکی وا هەبوو ئازاریان دەدا!! بەڵکو ـ سوێند بە خوا ـ ئەگەر هەموو خەڵکی لە کەسێك رازی بونایە ئەوا خەڵکی لە خوای تاك و تەنها رازی دەبوون، بۆیە هەرگیز خۆت ماندوو مەکە، هەردەم دڵت پەیوەست بکە بە خوداوە.

بە ڕاستی شاعیر راستی فەرمووە کاتێك دەڵێت:

والله لـو صـحب الانـسان جبريـل	لم يسلم المرء من قال ومـن قيلا
قــد قيــل فى الله أقــوال مــصنفة	تتلــى اذا رتــل القــرآن تــرتيلا
قــد قيــل ان لــه ولــداً و صــاحبة	زوراً عليـــه وبهتانـــاً و تـــضليلا
هـــذا قـــولهم فى الله خـــالقهم	فكيف لـو قيل فينا بعض مـا قيل

ئەمجار هەموو کارەکانت با شاراوە بێت لە دیندا ئەوەی پێویست بێت بیشاریتەوە، باش بزانە کە ریا هیچ چارەسەرێکی نییە وەکو شاردنەوە و پەنهانی، ئەوەی بەڵگە هەبێت لە شەرعدا بۆ شاردنەوەی، ئەگینا هەرگیز بۆت نییە نوێژی جەماعەت (صلاة الجماعة) بشاریتەوە، یان حەجکردنی ماڵی خوا بشاریتەوە، یان بانگەواز بۆ دینی خوا بشاریتەوە، هەر کردارێك بکرێت بشاردرێتەوە ئەوا پەلە لە

١ ـ هذه مقالة للإمام الشافعي , انظر : (شرح العقيدة الطحاوية) (ص ٢٤٥ ط ابن رجب) .

شاردنەوەی بكە، بۆ ئەوەی دڵت رابهێنیت لە شاردنەوەی كردارەكانت لە سەر ئیخلاصی و دڵسۆزی، لە كاتێكدا تۆ بە ئاشكرا كارەكانت ئەنجام دەدەیت.

جا ئەوانە یەكەم كۆمەڵن، كە خوای گەورە حوكمیان بە سەردا دەدات لە رۆژی قیامەتدا.

ئەمجار بانگ لە هەموو خەڵكی دەكرێت، بانگ لە تۆ دەكرێت برا بەرێزەكەم...! لە تۆیش ئەی خوشكە بەرێزەكەم...! بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوادا رابوەستیت بە مەبەستی لێپرسینەوە.

ئیمامی (القرطبي) لە كتێبی (التذكرة)[1] دا دەفەرموێت:

((بیهینە بە بیری خۆتدا براكەم، بیهێنە پێش چاوی خۆت لەو كاتەی نامەی كردەوەكان بڵاو دەكرێتەوە، تەرازووەكان دامەزرێندران و بە جێگیری چەسپێندران، ئەمجار ناوی تۆیان بانگ كرد لە پێش چاوی هەموو خەڵكی: كوا فلانی كوڕی فلان؟ لە بەردەستی خوای گەورەدا ئامادەبە، كاتێك زانیت تۆ كەسی داواكراوی ئەوا ئەو بانگە دڵت دەهەژێنێت، هەموو ماسولكەكانی شان و سنگت دێتە لەرزە، هەموو ئەندام و پەلەكانت تێكدەچن و دەچنە بە یەكدا، رەنگت دەگۆڕدرێت، هەست دەكەیت دڵت خەریكە دەفرێت، فریشتەكانش هەنگاو بە هەنگاو بەرەو پێشت دەبن كە لە لایەن خوای گەورەوە دەستنیشان كراون بۆ پێش خستنت بۆ بەر دەستی خوای گەورە، بە ناو ریزەكاندا دەتبەن، ریزی مرۆڤەكان، ریزی فریشتەكان، ریزی جنۆكەكان، بۆ ئەوەی لە بەر دەستی خوادا رابوەستێنرێیت بە مەبەستی لێپرسینەوە لە بەر دەستی ئەودا، هەموو دروستكراوەكان تەماشات دەكەن.. بیهێنە پێش چاوی خۆت تۆ لە بەردەستی پەروەردگارەكەتدا راوەستاویت، لە كاتێكدا نامەی كردەوەكانت وەرگرتوە، ئەو نامەیەی كە هەر كەتنێك ئەنجامت دابێت جێی نەهێشتوە، هیچ شتێك تۆ شاردبێتتەوە ئەو نەیشاردوەتەوە، چەندان كەتن و كارەساتت شاردبوەوە ئێستا خوای گەورە ئاشكرای دەكات و دەریدەخات،

---

١ ـ التذكرة بأحوال الموتى وأمور الآخرة (٣٣٢) ط الصفا . بتصرف وأختصار .

ئای لەو پەشیمانییەی لەو ساتەدا تووشت دەبێت! کە کەمتەرخەمیت دەکرد لە دونیادا لە گوێڕایەڵی پەروەردگاری زەوی و ئاسمانەکان ....))

ئاخۆ یەکەم شتێك بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر بکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا چییە؟ لە پاش ئەوە پرسیاری چی لێدەکرێت؟ ئایا لە پاش ئەوەی خوای گەورە لە داوەری بەندەکان بوەوە لە حەقەکانی خۆی چی دەبێت؟

چی ڕوودەدات؟ ئەمجار مۆڵەت دەدرێت بۆ کێشەی ستەملێکراوەکان و گەڕاندنەوەی مافەکانیان، لای خوای گەورە هەموو نەیاران کۆ دەکرێنەوە، هەر دەبێ هەمووان مافی خۆیان وەرگرنەوە، چونکە هیچ کەسێك ناچێتە بەهەشتەوە ئەگەر مافی یەك کەسی لا مابێت، ئەمە و چەند باسێکی تر لە بەشی داهاتوودا بە درێژی باس دەکەین انشاء الله.

داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە لە دونیا و دوارۆژدا داپۆشێت، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

یەکەم شتێك بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر دەکرێت

أول ما يحاسب عليه العبد يوم القيامة

لە بەشی ڕابوردوودا باسی یەکەم شتێکمان کرد لە ڕۆژی قیامەتدا حوکمی لە سەر دەدرێت لە نێوان بەندەکاندا، ئاخۆ یەکەم شتێك خوای گەورە لێپرسینەوەی لە سەر دەکات لە ڕۆژی قیامەتدا چییە؟

وەڵامی ئەم پرسیارە بریتییە لەوەی کە پێغەمبەری خواﷺ باسی کردوە، هەروەکو لە فەرموودەیەکدا کە (أحمد و أبو داود و الترمذي و النسائی و ابن ماجه و جگە لەوان)ریوایەتیان کردوە بە سەنەدێکی (صحيح)[١] لە فەرموودەی (أبو هريره)ەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إن أول ما يحاسب به العبد يوم القيامة من عمله صلاته، فإن صلحت، فقد أفلح و أنجح، وان فسدت فقد خاب و خسر)) واتە: یەکەم شتێك بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر بکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا لە کردەوەکانی ئەوا نوێژە، ئەگەر باش و ڕێك وپێك بوو ئەوا ڕزگار و دەربازی دەبێت، بەڵام ئەگەر خراپ بوو ئەوا پەشیمان دەبێتەوە و لە خەسارەتمەندانە)).

هەروەها لە ریوایەتێکی تردا کە (الطبراني)[٢] بە سەنەدێکی (صحيح) ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((أول ما يحاسب به العبد يوم القيامة الصلاة فان صلحت، صلح سائر عمله وان فسدت فسد سائر عمله)) واتە: یەکەم شتێك بەندەکان لێپرسینەوەیان لە سەر بکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا ئەوا نوێژە، ئەگەر باش و ڕێك وپێك بوو ئەوا ئەودوای کارەکانیشی باش

١ ــ أخرجه أحمد (٢/٢٩٠ , ٤٢٥) وأبو داود (٨٦٤ , ٨٦٥) والترمذي (٤١٣) والنسائي (١/٢٣٢) وابن ماجه (١٤٢٥) وصححه الألباني في (الصحيحة) بمجموع طرقه (١٣٥٨) .

٢ ــ أخرجه الطبراني في (الأوسط) (٤٣٣٨) والضياء المقدسي في (المختارة) (٢/٢٠٩) وصححه الشيخ الألباني بمجموع طرقه في (صحيح الجامع) (٢٥٧٣) و (الصحيحة) (١٣٥٨) .

دەبێت بەڵام ئەگەر خراپ بوو ئەوا ئەو کارەکانی تریش خراپ دەبێت)).

براکەم..ئایا دەتوانیت لە سەردەمی گومان و ئارەزوودا و لە سەردەمی خۆپەرستی قێزەوندا واز لەو پەیوەندییەی نێوان خۆت و خواکەت بهێنی؟! کێ لە ئێمە کێشە و گرفتی نییە؟ کێ لە ئێمە خەم و پەژارەی نییە؟ خەمەکانی من و تۆ گەلێك زۆرن! دوودڵی و پەشۆکان و دڵتەنگی و پەژارە زۆرن، تەماشای ئەو خوێنە بکە ڕۆژانە دەڕژێن، ئەو هەموو جەستانەی ڕۆژانە پارچە پارچە دەکرێن، ئەو فرمێسکانەی کە شەوانی جەژن لە چاوی منداڵەکان دێنە خوارەوە، ئەو منداڵە باوکی لە دەست داوە! ئەو کچە بچوکەش دایکی مردوە! ئەو ئافرەتە پیاوەکەی کوژراوە! خەم و خەفەت و ئازار دڵەکان پارچە پارچە دەکەن، هیچ ڕێگا چارەیەکش نییە ئەو خەم و پەژارەمان لە سەر کەم بکاتەوە و ئەو کێشە و گرفتانەمان لە سەر سووك بکاتەوە و بۆدرنی تاوان و سەرپێچییەکانمان پاك بکاتەوە تەنها نوێژ نەبێت، بۆیە خێراکە براکەم بە پەلە هەستە دەستنوێژەکەت بشۆرە، پەنا بە خوا بگرە لە هەر کوێیەك خۆت ویستت لە سەر بێت و لە هەر سەردەمێکدا خۆت ویستت لە سەر بێت، لە ژێر سێبەری هەر ئاسمانێکدا خۆت ئارەزووت لێ بێت، لە سەر هەر زەوییەك حەز بکەیت، دڵ و ناخ و دەروونت فرێدە بەر دەستی خوای گەورە بە زەلیلی و زەبوونی و کەساسی و بڵێ:

بك أستجير ومن يجير سواك — فأجر ضعيفاً يحتمي بحماك
إني ضعيف أستعين على قوي — ذنبي و معصيتي ببعض قواك
أذنبت يا ربي و قادتني ذنوب — ما لها من غافر إلاك
دنياي غرتني و عفوك شدني — ما حيلتي في هذه أو ذاك
لو أن قلبي شك لم يك مؤمناً — بكريم عفوك ما غوى و عصاك
رباه ها أنا ذا خلصت من الهوى — واستقبل القلب الخلي هداك
أترده وترد صادق توبتي — حاشاك ترفض تائبا حاشاك
فليرض عني الناس أو ليسخطوا — أنا لم أعد أسعى لغير رضاك

واتە: پەنا دەگرم بە تۆ، جگە لە تۆ کێ پەنا دەدات؟ بۆیە پەنای لاوازێك بدە کە

دالّدەی داوەتە دالّدەکەت، من کەسێکی لاوازم و پەنا بە کەسێکی بەهێز دەگرم، لە تاوان و سەرپێچییەکانم بە هەندێ لە تواناکەت، من تاوانم ئەنجامدا ئەی خودایە و تاوانەکانم ڕێنوینیم دەکەن، کە هیچ کەسێك نییە لێی خۆش بێت جگە لە تۆ نەبێت، دونیاکەم مەغروری کردم و لێخۆشبوونی تۆ ڕایدەکێشام، هیچ دەسەلاّتی منی تێدا نییە نەلە ئەمیاندا و نەلە ئەویتردا، ئەگەر دلّم گومانێك بکات ئەوا ئیماندار نییە، بە خانەدانی لێخۆشبوونەکەت هەرگیز وێلٍ نەدەبوو و سەرپێچی نەدەکرد، پەروەردگارا! ئەوەتا من خۆم لە ئارەزوو پاك کردەوە، وە دلّم پێشوازی لە هیدایەتە پاکەکەی تۆ دەکات، پەروەردگارا! دلّی تەوبەکارێك هاوارت لێ دەکات، ئایا تۆ دەیگێڕیتەوە تەوبە ڕاستەکەم دەگەڕێنیتەوە، زۆر دوورە لە تۆوە کە تەوبەکارێك وەرنەگریت زۆر دوورە، دەبا خەڵکی لێم ڕازی بێت یان پەست بن، چیتر من هەولّ نادەم لە جگە لەڕازی بوونی تۆ)).

خێراکە هەستە دەستنوێژەکەت بشۆرە، دوو ڕکعات نوێژ بکە، سوێند بە خوا ئەگەر ڕاست بکەیت ئەوا خەم و پەژارەکانت لە سەر نامێنێ، خوای گەورە هەموو دوودلّی و پەشۆکانەکەت دەگۆڕێت بۆ ئاسایش و ئارامی، خەمەکانت دەگۆڕێتە بەختیاری، هەژاریت دەگۆڕێتە دەولّەمەندی... لە گەلّ خوای خۆتدا ڕاست بکە و بزانە کە خوای گەورە لە هەموو تاوان و سەرپێچییەك پاکت دەکاتەوە، هەروەکو پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی.

ئیمامی (البخاري و مسلم)[1] ڕیوایەتیان کردوە لە فەرمودەی (أبو هريرە) ەوە کەوا خۆشەویستی خواﷺ فەرموویەتی: ((أرأيتم لو أنَّ نهراً بباب أحدكم، يغتسل فيه كل يوم خمساً، ما تقول ذلك يبقى من درنه؟))

واتە: ئەگەر لە پێش دەرگای کەسێکتان جۆگەیەك یان ڕوبارێکی جوان و پاك و خاوێن و شیرین هەبێت، هەموو ڕۆژێك پێنج جار خۆی لێ بشۆرێت، ئایا بە سەر جەستەیەوە هیچ پیسی و ناپاکییەکی پێوە دەمێنێ؟

---

١ ـ أخرجه البخاري (٥٢٨) وهذا لفظه و مسلم (٦٦٧) .

قالوا: لا يبقى من درنه شيئاً، قال: ((فذلك مثل الصلوات الخمس، يمحو الله به الخطايا)).

واته: وتيان: نەخێر.. هيچ پيسى و ناپاكييەكى پێوە نامێنىٚ، فەرمووى: ئەوە نمونەى پێنج نوێژە فەرزەكەيە، خواى گەورە تاوانەكانى پىٚ دەسڕێتەوە)).

ئايا هيچى ترت دەوێت؟

ئيمامى (الطبراني) لە (الصغير) و (الأوسط)[1] دا ريوايەتى كردوە لە فەرموودەى (عبدالله ى كوڕى مسعود)ەوە كەوا خۆشەويستى خوا ﷺ فەرموويەتى: ((تحترقون تحترقون فإذا صليتم الصبح غسلتها، ثم تحترقون تحترقون فإذا صليتم العصر غسلتها، ثم تحترقون فإذا صليتم الظهر غسلتها، ثم تحترقون تحترقون فإذا صليتم المغرب غسلتها، ثم تحترقون تحترقون فإذا صليتم العشاء غسلتها، ثم تنامون، فلا يكتب عليكم شئ حتى تستيقظوا).

واته: بە تاوان دەسوتێن دەسوتێن كە نوێژى بەيانيتان كرد ئەوا دەيشواتەوە، پاشان بە تاوان دەسوتێن دەسوتێن كە نوێژى عەسرتان كرد ئەوا دەيشواتەوە، پاشان بە تاوان دەسوتێن دەسوتێن كە نوێژى نيوەڕۆتان كرد ئەوا دەيشواتەوە، پاشان بە تاوان دەسوتێن دەسوتێن كە نوێژى مەغريبتان كرد ئەوا دەيشواتەوە، پاشان بە تاوان دەسوتێن دەسوتێن كە نوێژى عيشاتان كرد ئەوا دەيشواتەوە، پاشان دەخەون، چيتر هيچتان لە سەر نانوسرێت تا بە ئاگا دێنەوە))

لە بەر پاراستنى سپاردەى زانستى فەرموودەكە (ضعف) تێدايە.

هەروەها ئيمامى (مسلم)[2] لە فەرموودەى (أبو هريرە)ەوە ريوايەتى كردوە كەوا خۆشەويستﷺ فەرموويەتى: ((ألا أدلكم على ما يمحو الله به الخطايت ويرفع به

---

١ ـ أخرجه الطبراني في (الأوسط) (٢/ ٣٥٨) (٢٢٢٤) و (الصغير) (٤٧/١) والخطيب في (تاريخه) (٣٠٥/٤) وقال الهيثمي في (المجمع) (٢٩٩/١) أخرجه الطبراني في الثلاثة، الا أنه موقوف في (الكبير) (٥٧/٨) ورجاله الموقوف رجال الصحيح، ورجال المرفوع فيهم عاصم بن بهدلة، وحديثه حسن) وحسن اسناده المنذري في (الترغيب والترهيب) (١٧٥/١) وقال: (الموقوف أشبه) وكذا قال ابن رجب في (فتح الباري) (١٨٣/٥) (وقد روى موقوفا وهو أشبه) وقال الشيخ الألباني: (حسن صحيح) في (صحيح الترغيب) (٣٥٧) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٥١).

الدرجات؟)).

قالوا: بلى يا رسول الله.

قال: إسباغ الوضوء على المكاره، وكثرة الخطا الى المساجد، وانتظار الصلاة بعد الصلاة، فذلكم الرباط))

واتە: ئايا ڕێنموییتان بكەم بۆ شتێك خوای گەورە تاوانەكانی پێ دەسڕێتەوە و پلەوپایەتانی پێ بەرز دەكاتەوە؟ فەرموویان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ، فەرمووی: بە تەواوی دەستنوێژ گرتن با لە كاتی نارەحەتیشا بێت (واتە: لە كاتی سەرما و نەخۆشی و شتیتر)، ئینجا هەنگاونانی زۆر بۆ مزگەوت پاشان چاوەڕێكردنی نوێژ لە دوای نوێژ، ئا ئەوەیە لە سەنگەردابوون و پابەند بوون بە فەرمانەكانی خوای گەورەوە)).

هەروەها لە فەرموودەیەكی تردا كە لە (صحيح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هريره)ەوە كەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((من تطهر في بيته ثم مشى الى بيت من بيوت الله، ليقضي فريضة من فرائض الله، كانت خطوتاه إحداهما تحط خطيئة، والأخرى ترفع درجة)) واتە: هەركەسێك لە ماڵەكەی خۆی دەستنوێژێكی شوشت ئەمجار ڕۆیشت بەرەو ماڵێك لە ماڵەكانی خوا، بۆ ئەوەی فەرزێك لە فەرزەكانی خوا بە ئەنجام بگەیەنێت ئەوا بە هەر هەنگاوێكی تاوانێكی لە سەر لادەچێت و بە هەنگاوێكی پلەیەكی پێ بەرز دەبێتەوە)).

لە ریوایەتێكی تردا كە لە (البخاری و مسلم)[2] هاتوە پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((الملائكة تصلي على أحدكم، ما دام في مصلاه الذي صلى فيه، ما لم يحدث، تقول: اللهم اغفر له، اللهم ارحمه)) واتە: فریشتەكان سڵاوات دەدەنە دیار كەسێكتان تا لە جێ نوێژگەكەیدا بمێنێتەوە كە نوێژی تێدا كردوە، تاكو دەستنوێژەكەی بمێنێت، فریشتەكان دەڵێن: ئەی خودایە لە تاوانەكانی خۆش بە، ئەی خودایە رەحمی پێ بكە))

---

١ ـ أخرجه مسلم (٦٦٦) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٤٤٥)وانظر (١٧٦) و مسلم (٦٤٩) .

ئەوەش بزانە کە پاڕانەوە و دوعای فریشتەکان هەرگیز ڕەت ناکرێتەوە، ئەو مـوژدە جوانـەت بەسـە کـە پێغەمبـەری خـواﷺ باسـی کـردوە، هـەروەکو لـە فەرموودەیەکدا هاتوە و (أبو داود و الترمذي و النسائي و جگە لـەوان) ڕیوایـەتیان کـردوە بـە سـەنەدێکی (صـحیح)[1] لـە فـەرموودەی (بریـدە) وە کـەوا خۆشەویستی خـواﷺ فەرموویـەتی: ((بـشر المـشائین في الظلـم الی المـساجد بـالنور التـام یـوم القیامة)) واتە: موژدە بدە بەو کەسانەی کە بە تاریکی ڕوو لـە مزگـەوت دەکـەن بـە ڕوناکییەکی تەواو لە ڕۆژی قیامەتدا)).

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَوْمَ لَا يُخْزِى ٱللَّهُ ٱلنَّبِىَّ وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ مَعَهُۥ ۖ نُورُهُمْ يَسْعَىٰ بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَٰنِهِمْ يَقُولُونَ رَبَّنَآ أَتْمِمْ لَنَا نُورَنَا وَٱغْفِرْ لَنَآ ۖ إِنَّكَ عَلَىٰ كُلِّ شَىْءٍ قَدِيرٌ﴾ (التحریم:٨) واتە: لەو ڕۆژەدا (ڕۆژی قیامەت) خوا پەیامبەر ﷺ و ئەوانەی باوەڕیان هێناوە ڕیسوا و سەر شۆڕ ناکات لە بەردەمیانەوە و لە لای ڕاستیانەوە بە سەر پردی (صراط) دا پێی دەڕۆن و دەڵێن: پەروەردگاری ئێمە! نوور و ڕوناکییەکەمان بۆ تەواو بکە و بەردەوام بێت و لێمان خۆش ببە بە ڕاستی تۆ بە سەر هەموو شتێکدا بە توانایت))

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿يَوْمَ تَرَى ٱلْمُؤْمِنِينَ وَٱلْمُؤْمِنَٰتِ يَسْعَىٰ نُورُهُم بَيْنَ أَيْدِيهِمْ وَبِأَيْمَٰنِهِم بُشْرَىٰكُمُ ٱلْيَوْمَ جَنَّٰتٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ خَٰلِدِينَ فِيهَا ۚ ذَٰلِكَ هُوَ ٱلْفَوْزُ ٱلْعَظِيمُ﴾الحدید: ١٢،واتە: ڕۆژی قیامەت پیاوان و ژنانی بڕوادار دەبینی ڕوناکییەکەیان لە بەردەم و لە لای ڕاستیانەوە دەدرەوشێتەوە فریشتە پێیان دەڵێت: دەسا ئەمڕۆ موژدە بێ لێتان بە باخانێك جۆگە و ڕووبار بە ژێر دار و درەخت و کۆشکەکانیدا دەڕوات، بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێننەوە، ئا ئەوەیە سەرکەوتن و سەرفرازی گەورە)).

ئەی خودایە من وئێوە بگێرێت لە ئەهلی ڕوناکی، خودایە! بـە ڕەحمـەتی خـۆت

---

١ ـ أخرجه أبو داود (٥٦١) والترمذي (٢٢٣) وقال: (حدیث غریب من هذا الوجه) وصححه الألباني في (صحیح الجامع) (٢٨٢٣) و صحیح الترغیب (٣١٥ – ٣١٧).

دوورمان بکەرەوە لە ئەهلی تاریکی و لەوانمان مەگێڕە، ئەمجار خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوۡمَ يَقُولُ ٱلۡمُنَٰفِقُونَ وَٱلۡمُنَٰفِقَٰتُ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ ٱنظُرُونَا﴾ واتە: چاوەڕوانمان بن.. بۆ؟ ﴿نَقۡتَبِسۡ مِن نُّورِكُمۡ﴾ چاوەڕوانمان بن لە گەڵ ئێوەدا لە ڕوناکیدا ڕێ بکەین و لەم تاریکستانە بە جێمان مەهێڵن ﴿قِيلَ ٱرۡجِعُواْ وَرَآءَكُمۡ فَٱلۡتَمِسُواْ نُورٗا فَضُرِبَ بَيۡنَهُم بِسُورٖ لَّهُۥ بَابُۢ بَاطِنُهُۥ فِيهِ ٱلرَّحۡمَةُ وَظَٰهِرُهُۥ مِن قِبَلِهِ ٱلۡعَذَابُ ﴿١٣﴾ يُنَادُونَهُمۡ أَلَمۡ نَكُن مَّعَكُمۡۖ﴾ (الحديد) ئێمە لە گەڵ ئێوەدا بووین لە مزگەوتەکاندا و لە نوێژە بە کۆمەڵەکاندا و لە ڕۆژانی هەینیدا ﴿قَالُواْ بَلَىٰ وَلَٰكِنَّكُمۡ فَتَنتُمۡ أَنفُسَكُمۡ وَتَرَبَّصۡتُمۡ﴾واتە: بەرانبەر بە یەکتاپەرستان و ئیمانداران ﴿وَٱرۡتَبۡتُمۡ وَغَرَّتۡكُمُ ٱلۡأَمَانِيُّ حَتَّىٰ جَآءَ أَمۡرُ ٱللَّهِ وَغَرَّكُم بِٱللَّهِ ٱلۡغَرُورُ﴾ الحديد: ١٤، واتە: لەو ڕۆژەدا پیاوانی دووڕوو و ژنانی دووڕوو بەوانەی باوەڕیان هێناوە دەڵێن: چاوەڕوانیمان بکەن با لە ڕووناکییەکەتان وەرگرین، بە گاڵتەوە پێیان دەوترێت: بگەڕێنەوە بۆ دواوەوەتان - بۆ دونیا - لەوێ ڕووناکییەك بخوازن، دەستبەجێ شوورەیەك دەخرێتە نێوان ئیماندارەکان و دووڕووەکان دەرگایەکی تیایە دیوی ناوەوەی ڕەحمەتی تێدایە، واتە: ئەوەی لە ئیماندارەکانەوە دیارە، لە دیوی دەرەوەشی سزایە، واتە: ئەوەی لە دووڕووەکانەوە دیارە (١٣) بەهەشتییەکان دەچنە جێی خۆیان و دووڕووەکانیش بانگیان لێ ئەکەن و دەڵێن: باشە ئێمە لە گەڵ ئێوە نەبووین؟ موسڵمانەکان دەڵێن: بەڵێ.. بە ڕواڵەت لە گەڵمان بوون، بەڵام ئێوە خۆتانتان تووشی دووڕوویی کرد چاوەڕوانیتان دەکرد تووشی بەلا بین و هەمیشە لە دوودڵی و گوماندا دەژیان بەرامبەر بە ئایینەکەی خوا و هیوا و ئارەزووی نەشیاو فریویدان تا فەرمانی خوا هات بە مردن، شەیتانی خراپەکاریش سەبارەت بە بڕیارەکانی خوا فریوی دان (١٤))).

جا یەکەم شتێك لێپرسینەوەت لە سەر بکرێت: نوێژە، بۆیە هەر ئێستا پەیمان بە خواکەت بدە کە چیتر نوێژەکانت نەفەوتێنی، هەرگیز مەڵێ: من ماوەیەکی زۆرە

نوێژم نەکردوە، من پێت دەڵێم: ئێستا نوێژ بکە، موژدەت پێ دەدەم بەو ئایەتەی خوای گەورە کە دەفەرموێت: ﴿إِلَّا مَن تَابَ وَءَامَنَ وَعَمِلَ عَمَلًا صَٰلِحًا فَأُوْلَٰٓئِكَ يُبَدِّلُ ٱللَّهُ سَيِّـَٔاتِهِمْ حَسَنَٰتٍ﴾الفرقان:٧٠، واتە: مەگەر کەسێك پەشیمان دەبێتەوەو بڕوا بێنێ و کاری چاك ئەنجام بدا ئا ئەو کەسانە خوا گوناه و خراپەکانیان بۆ دەگۆڕێت بە چاکە)).

روو لە خواکەت بکە بە دڵێکی پڕ ئومێد و هیواوە، موژدەت پێ دەدەم کە خوای گەورە خۆشحاڵ دەبێت بە تەوبەکەت لە کاتێکدا ئەو دەوڵەمەندە و پێویستی بە کەس نییە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَٰٓأَيُّهَا ٱلنَّاسُ أَنتُمُ ٱلْفُقَرَآءُ إِلَى ٱللَّهِ ۖ وَٱللَّهُ هُوَ ٱلْغَنِىُّ ٱلْحَمِيدُ ﴿١٥﴾ إِن يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿١٦﴾ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَى ٱللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿١٧﴾﴾ (فاطر) واتە: ئەی خەڵکینە! ئێوە هەژارن و نیازتان بە خوا هەیە، ئەو بێ نیاز و سوپاسکراوە هەرچەندە خەڵکی ململانێ بکات.(١٥) ئەگەر بیەوێ ئێوە لە ناو ببا و خەڵکێکی تازە بێنێت، وادەکات (١٦) ئەو کارەش بۆ خوا گران نییە(١٧).

لە جێگایەکی تردا خوای گەورە بانگی ئەوانە دەکات کە زیادە رەوییان کردوە لە تاوان و سەرپێچی ـ نمونەی من ـ پێیان دەڵێت: ﴿قُلْ يَٰعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ أَسْرَفُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ﴾ خوای گەورە بە بەندەی خۆیمان دادەنێت لە کاتێکدا ئێمە ئەهلی تاوان و سەرپێچین و دەفەرموێت: ﴿قُلْ يَٰعِبَادِىَ ٱلَّذِينَ أَسْرَفُوا۟ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمْ لَا تَقْنَطُوا۟ مِن رَّحْمَةِ ٱللَّهِ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغْفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًا﴾ (الزمر: ٥٣) واتە: ئەی موحەممەدﷺ لە منەوە بڵێ: ئەی بەندەکانی من! ئەی ئەوانەی ستەم و زیادە رەوییتان لە خۆتان کردوە! ئێوە لە رەحمەت و میهرەبانی خوا بێ ئومێد مەبن. بە راستی خوا لە هەموو گوناحێ خۆش ئەبێ دیارە ئەم بانگەشەیە بۆ تەواوی تاوانبارانە کە بگەڕێنەوە بۆ لای خوا، ئەگەرچی گوناهیشیان بە ئەندازەی کەفی سەر زەریاکان بێ، چونکە ئەوە لێبووردە و میهرەبان)).

كـەوابوو هـەر ئێـستا پـەیمان بـە خواكـەت بـدە لـە سـەر پارێزگـاری كردنـی نوێژەكانت، هەر ئێستا دوكانەكەت داخە، نوسینگەكەت داخە، وەرە بۆ مزگـەوت و هەرگیز مەترسە، من لێرەوە لـە گـەڵ هـەموو بەرپرسـاندا دەدوێم و پێیـان دەڵـێم: ئەنجامدانی نوێژ بەرهەم زیاد دەكـات و كـەمی ناكاتـەوە، لـە هـەمان كاتـدا ئاكار و رەوشت و هەستمان رێك دەخات.

خوای گەورە دەفـەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلصَّلَوٰةَ تَنْهَىٰ عَنِ ٱلْفَحْشَآءِ وَٱلْمُنكَرِ﴾ العنكبوت: ٤٥، واتە: بە راسـتی نوێـژی (تێروتەسـەل) بەرهەڵـستی مـرۆڤ لـە كـاری خراپ و ناپەسەند و گوناهـ و تاوان دەكات))

ئەی ئوممەتە خۆشەویستەكەم.. ئەی یەكتاپەرستانی سەر زەوی، پێتان دەڵـێم: وەرن بـا هـەموو پێكـەوە پـەیمان بـە خواكـەمان بـدەین لـە سـەر ئەنجامـدانی نوێژەكانمان.

داوا لە خوا دەكەم حاڵی ئێمە و هەموو موسڵمانان چاك بكاتەوە.

ئەمجار لە پاش نوێژ پرسیاری چی لە بەندەكان دەكرێت؟

خوای پەروەردگار لە قورئانی پیرۆزدا باسی چەند كارێكی دیـاری كـراوی كـردوە كە لە بەر دەستی خوای گەورەدا پرسیاری لە سەر دەكرێت، هـەروەها سـوننەتیش ئـەوەی روونكردوەتـەوە، بـەڵام ئاشـكرایە كـە بەنـدەكان لـە بـەر دەسـتی خـوادا پرسیاریان لێ دەكرێت دەربارەی هەموو بچووك و گەورەیەك،دەربارەی هەموو وتەو كردەوەكانی، چونكە خـوای گـەورە خـۆی فەرموویـەتی: ﴿فَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ خَيْرًا يَرَهُۥ ﴿٧﴾ وَمَن يَعْمَلْ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ شَرًّا يَرَهُۥ ﴿٨﴾﴾(الزلزلـة) واتـە: ئینجـا هـەر كەسـێك كێـشی وردیلەیـەك چـاكەی ئـەنجام دابێـت، پاداشـەكەی دەبینێتـەوە.(٧) وە كەسـێكیش كێـشی وردیلەیـەك شـەر و خراپـەی كردبێـت، تۆڵەكـەی دەبینێتـەوە. مەگـەر خـوا قەڵـەمی عـەفوو بێنێ بـە سـەریا، كـەوابوو بـا هـەمووومان هۆشـیار و زیـرەك و وریـابین، بـزانین رۆژانـە چـی ئەكـەین و لـە خـوا بترسین(٨))).

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿فَوَرَبِّكَ لَنَسْـَٔلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٩٢﴾ عَمَّا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴿٩٣﴾﴾(الحجر) واتە: سوێند بە پەروەردگارت ئەی (موحەممەد) ﷺ لە هەمووان دەپرسین.(٩٢) لەو کاروکردەوەیە دەیانکرد و چۆنیش وەڵامی پێغەمبەرەکانیان دایەوە؟ (٩٣))).

هەروەها بەندەکان لە ڕۆژی قیامەتدا پرسیاری خۆشییەکانی ژیانیان لێ دەکرێت، هەروەکو لەو ئایەتەدا هاتوە کە دەفەرموێت: ﴿لَتُسْـَٔلُنَّ يَوْمَئِذٍ عَنِ ٱلنَّعِيمِ﴾ (التكاثر: ٨) واتە: پاشان باوەڕتان هەبێت لەو ڕۆژەدا پرسیاری هەموو بەهرەیەکتان لێ دەکرێ: تەندروستی، ماڵ و سامان، خێڵ و هۆز، هەر بەهرەیەکی تر کە خوا پێی دابن، چۆنتان دەست کەوتوە؟ لە ڕێی شەرعەوە یا لە ڕێگاکانی ترەوە؟ چۆنتان بەخت کرد؟))

ئایا واتای (النعیم) لەو ئایەتەدا چییە؟

ابن عباس[1] دەفەرموێت: ((النعیم: واتە: تەندروستی جەستە و بیستن و بینین))
ابن مسعود[2] دەفەرموێت: ((النعیم: ئاسایش و تەندروستییە))
مجاهد[3] دەفەرموێت: ((النعیم: هەموو تام و چێژێکی ئەم دونیایەیە))

(الترمذي) و (ابن حبان)[4] و جگە لەوان ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أبو هريرە)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إن أول ما يسأل عنه يوم القيامة ـ يعني: العبد ـ من النعيم أن يقال له ألم نصح لك جسمك، ونرويك من الماء البارد)) واتە: یەکەم شتێك لە ڕۆژی قیامەتدا بەندەکان پرسیاری لە سەر دەکرێن لە نیعمەتەکان ئەوەی کە پێی دەڵێن: ئایا لاشە و جەستەتمان تەندروست و ساغ

١ ـ أخرجه الطبري في تفسير سورة التكاثر وأورده عن الحسن البصري , وهناك أقوال أخرى .
٢ ـ المصدر السابق .
٣ ـ أخرجه الطبري في (تفسيره) (تفسير ابن كثير) لسورة التكاثر : ٨ .
٤ ـ أخرجه الترمذي (٣٣٥٨) وقال : حديث غريب ، وابن حبان (٧٣٦٤) والحاكم (١٩٨/٤) وفي (علوم الحديث) (١٨٧) وعبدالله بن أحمد في (زوائد الزهد) (ص ٣١) والبيهقي في (الشعب) (٤٦٠٧) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٥٣٩) و (صحيح الجامع) (٢٠٢٢) .

نەکرد؟ ئایا ئاوی ساردمان بە دەرخوارد نەدا؟))

هەروەها (أحمد و ابن ماجه)[1] لە فەرموودەی (معاذ ی کوڕی عبدالله ی کوڕی خبیب) ەوە لە (باوکی)یەوە ئەویش لە (مامی)یەوە دەڵێت: ((كنا في مجلس فجاء النبي ﷺ وعلى رأسه أثر ماء، فقال له بعضنا: نراك اليوم طيب النفس، فقال: ((أجل و الحمد لله)) ثم أفاض القوم في ذكر الغنى، فقال: ((لا بأس بالغنى لمن أتقى، والصحة لمن أتقى خير من الغنى، وطيب النفس من النعيم)) واتە: لە مەجلیسی پێغەمبەری خوادا ﷺ بووین، پێغەمبەری خوا ﷺ هاتە ژوورەوە شوێنەواری ئاو بە سەرییەوە دیار بوو، هەندێکمان بە ئەوی گوت: ئەمڕۆ دەتبینین ڕووت خۆشە، ئەویش فەرمووی: بەڵێ سوپاس بۆ خوا، ئەمجار خەڵکەکە زۆر باسی دەوڵەمەندییان کرد، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: دەوڵەمەندی قەیدی نییە بۆ کەسێك تەقوای هەبێت، تەندروستیش بۆ کەسێك تەقوای هەبێت لە دەوڵەمەندی باشترە، هەروەها ڕووخۆشی لە نیعمەتەکانە)).

لە (مسند أحمد)دا هاتوە بە سەنەدێکی (صحيح)[2] لەڕێگای چەند(شاهد) ێکەوە لە فەرموودەی (أبو عسيب) کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ ڕۆژێك چوە ناو باخێکی هەندێ لە پشتیوانان (الأنصار) خاوەنی باخەکە هەندێ خورما و ئاوی ساردی هێنا بۆ پێغەمبەری خوا ﷺ (أبو بكر و عمر) ی لە گەڵدا بوو، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((لتسألنَّ عن هذا يوم القيامة)) واتە: دەربارەی ئەمە پرسیارتان لێ دەکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا)).

هەروەها لە فەرموودەیەکی تردا کە (الترمذي) بە سەنەدێکی (صحيح)[3] لە ڕێگای چەند (شواهد)ێکەوە ڕیوایەتی کردوە، لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە

---

١ ــ أخرجه أحمد (٣٧٢/٥ , ٣٨١) وابن ماجه (٢١٤١) والحاكم (٣/٢) وصححه ووافقه الذهبي وقال البوصيري : اسناده صحيح ورجاله ثقات وصححه العلامة الألباني في (الصحيحة) (١٧٤).

٢ ــ أخرجه أحمد (٨١/٥) والطبري في (التفسير) (٣٧٨٩٥) والبيهقي في (الشعب) (٤٢٨١) ط الرشد , وحسنه الشيخ الألباني في (صحيح الترغيب والترهيب) (٣٢٢١) وهو في (صحيح مسلم) (٢٠٣٨) من حديث أبي هريرة .

٣ ــ أخرجه الترمذي (٢٤١٦) وقال : حديث غريب , وبرقم (٢٤١٧) عن أبي برزة الأسلمي وصححه الشيخ الألباني في (صحيح الجامع) (٧٢٩٩ , ٧٣٠٠) و(الصحيحة) (٩٤٦) .

کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((لا تزول قدما ابن آدم يوم القيامة من عند ربه حتى يسأل عن خمس: عن عمره فيم أفناه وعن شبابه فيم أبلاه وعن ماله من أين اكتسبه وفيم أنفقه وماذا عمل فيما علم)) واتە: دوو پێی هیچ بەندەیەك گۆڕەپانی لێپرسینەوە بە جێ ناهێڵێت لە ڕۆژی قیامەتدا تا پرسیاری پێنج شتی لێ نەکرێت: دەربارەی تەمەنی کەوا لە چی شتێکدا بە سەری برد، دەربارەی لاوێتی بە چیدا تەواوی کرد، دەربارەی سامانەکەی لە کوێوە پەیدای کرد و چۆن سەرفی کرد، دەربارەی زانیارییەکەی تا چەند کاری پێکرد)).

یەکەم پرسیار لێی دەکرێت: ((عن عمره فيما أفناه)) باش بزانە کە تەمەن گەورەترین سەرمایەیە، هەر ئەویش گەورەترین کوتاڵ و کەرەستەیە، هەر کەسێك سەرمایەکەی یان کوتاڵ و کەرەستەکەی لە دەست بدات و هیچ قازانجێکی نەکردبێت ئەوا بە ڕاستی لە خەسارەتمەندانە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ ﴿١١٥﴾ فَتَعَالَى اللَّهُ الْمَلِكُ الْحَقُّ لَا إِلَٰهَ إِلَّا هُوَ رَبُّ الْعَرْشِ الْكَرِيمِ ﴿١١٦﴾﴾ المؤمنون.

واتە: ئایا پێتان وابوو بە گەمە و بێ هودە دروستمان کردوون و هەرگیز بۆ لای ئێمە ناهێنرێنەوە بۆ تۆڵەو پاداش؟! (١١٥) مەزنایەتی و بەرزی وبڵندی هەر بۆ خوای پاشا و فەرمانرەوای هەقە، زۆر لەوەش بەرزترە کە ئەوان گاڵتەی پێ بکەن، هەر ئەوە پاشا، هەر ئەوە ڕاست و دروستبێژ، هەرچی شتە بە دەستی ئەوە، هیچ پەرستراوێکی هەق جگە لەو زاتە نییە هەر خۆی خاوەنی عەرشە (١١٦).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَيَحْسَبُ الْإِنسَانُ أَن يُتْرَكَ سُدًى﴾(القيامة: ٣٦) واتە: ئایا مرۆڤ وا دەزانێ وازی لێ دەهێنرێ بە پشتگوێخراوی و زیندوو ناکرێتەوە و پاداش و تۆڵە نییە؟!)).

بۆیە وریابە سەرقاڵی دونیا مەبە و دواڕۆژ لە بیر بکەی، ئەگەر لە دونیادا بە ئاگا نەیەیتەوە ئەوا کاتێك بە خۆت دەزانی لە ڕیزی مردوانی!! چونکە ڕۆژگار دێت و دەڕوات، ئەمجار مانگەکان بە دوایدا دەڕۆن، ساڵەکان لە گەڵ خۆیاندا رادەکێشن،

لە پاشدا تەمەن بە دوای خۆیدا دەبات، ئەمجار ژیان قۆناغ بە قۆناغ دەڕوات تاکو تەواو دەبێت، لە پاش هەموو ئەوانە هەموان لە بەر دەستی خوای باڵادەست و شکۆمەندا رادەوەستن، بە مەبەستی پرسیارکردن دەربارەی بچوك و گەورە، دەربارەی کەم و زۆر، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَـٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَـٰسِبِينَ﴾الأنبياء: ٤٧، واتە: بێ گومان ڕۆژی قیامەت ئێمە ترازووی دادپەروەری دائەنێین و کردەوەکانیانی پێ ئەکێشین ئەوسا هیچ کەسێك کەمترین ستەمی لێ ناکرێ چ لە چاك کاران، چ لە خراپەکاران، تەنانەت ئەگەر کردەوەکانیانی بە ئەندازەی سەنگی دەنکە گەردیلەیەکیش بێت کە لە بچووکیدا کراوە بە نموونە، ئێمە ئەیهێنین و ئامادەی ئەکەین وە ئەوەندە بەسە بۆ ئێمە کە بە وردی ژمێریاری کردەوەکانیان بین)).

لە فەرموودەیەکدا هاتوە کە ئیمامی (بوخاری)[١] ریوایەتی کردوە لە فەرموودەی (ابن عباس) ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((نعمتان مغبون فيهما كثير من الناس الصحة والفراغ)) واتە: دوو نیعمەت هەن زۆربەی خەڵکی لێی بێ ئاگان: تەندروستی و دەست بەتاڵی)).

واتە: هەرکەسێك تەندروستی و کاتی خۆی لە گوێڕایەڵی خوادا بە کار هێنا یان لە کارێکی چاکی دینەکەی یان دونیاکەی ئەوا کەسێکی کامەران و بەختیارە لە دونیا و دوارۆژدا، بەڵام هەرکەسێك تەندروستی و کاتی خۆی بۆ گوێڕایەڵی خوای گەورە بە کار نەهێنا یان بۆ کارێکی چاکی دینەکەی یان دونیاکەی ئەوا کەسێکی زەرەرمەند و خەسارەتمەندە لە دونیا و دوارۆژدا.

دانایەك لە دانایان هەردەم دەیفەرموو[٢]: ((چۆن دڵخۆش دەبێت کەسێك ڕۆژەکەی مانگەکەی بڕوخێنێت و مانگەکەی ساڵەکەی بڕوخێنێت و ساڵەکەی

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٤١٢) .

٢ ـ (ذم الدنيا) لابن أبي الدنيا (١٩٥) وانظر (لطائف المعارف) لابن رجب الحنبلي (١/٣٢١) و (جامع العلوم والحكم) (٣٨٣) .

تەمەنی بڕوخێنێت، هەروەها چۆن دڵخۆش دەبێت کەسێك تەمەنی بەرەو ئاکام و ئەجەلەکەی ڕێنوێنی بکات و ژیانی بەرەو مردنی ڕێنوێنی بکات)).

هەروەها جارێك (الفضیل ی کوڕی عیاض) گەیشتە کابرایەك، (الفضیل) بە کابرای فەرموو[1]: تەمەنت چەندە؟؟ کابرا فەرمووی: شەست ساڵە.

(الفضیل) فەرمووی: کەواتە تۆ شەست ساڵە بەرەو لای خوا دەڕۆیت و زۆرت نەماوە پێی بگەی.

کابرا فەرمووی: إنا لله وإنا إليه راجعون.

(الفضیل) فەرمووی: ئایا ماناکەی دەزانی؟؟

کابرا فەرمووی: بەڵێ دەزانم من بەندەی خودام و بۆ لای ئەو دەگەڕێمەوە.

(الفضیل) فەرمووی: براکەم.. هەرکەسێ زانی کەوا بەندەی خودایە و بۆ لای ئەو دەگەڕێتەوە ئەوا با بزانێت کە لە بەر دەستێدا رادەوەستێ و هەر کەسێ زانی کەوا لە بەر دەستیدا رادەوەستێ ئەوا با بزانێت کە بەرپرسیارە و هەر کەسێ زانی کەوا بەرپرسیارە ئەوا با بۆ ئەو پرسیارە وڵامێك ئامادە بکات..

کابرا دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: ـ ئەی چارە چییە؟

(الفضیل) فەرمووی: ـ ئاسانە..

کابرا فەرمووی: ئەی ئەوە چییە ڕەحمەتی خوات لێ بێت؟

(الفضیل) فەرمووی: ـ ئەو تەمەنەی کە ماوە باشەی تیادا ئەنجام بدە، خوای گەورە لە تاوانەکانی رابووردوو و ئەوانەی کە ماوە خۆش دەبێت وە ئەگەر لەوەی کە ماوە خراپە بکەیت ئەوا سزای کردارە خراپەکانی رابووردوو و داهاتووت وەردەگریتەوە.))

هەردەم (لقمان الحكيم)[2] بە کوڕەکەی خۆی دەفەرموو: ((کوڕی خۆم! تۆ لەو ڕۆژەوە چاوت بە ژیان هەڵهێنا ئەوا پشتت لە دونیا کردوە و رووت لە دوارۆژ کردوە،

---

١ ـ أخرجه ابو نعيم في ((الحلية)) (٨/ ١١٣) , وانظر : ((جامع العلوم والحكم))(٣٨٣) , و ((لطائف المعارف)) (١٠٨) .

٢ ـ انظر (حلية الأولياء) (٣٢٠/٦) و (ذم الدنيا) لأبن أبي الدنيا(٧٣) و (الزهد) لابن المبارك (١٠٦٠) وابن عساكر في (تاريخه) (٣/٣٢) .

تۆ لەو ماڵەی کە ڕووت لێکردوە نزیکتری تاکو ئەو ماڵەی پشتت لێی کردوە و لێ دوور کەوتویتەوە))

إذا مر بي يوم ولم أقتبس هدى ولم   أستفد علماً فما ذاك من عمري

ئەوە بکە دروشمی خۆت برا شیرینەکەم!

هەروەها جەستەش سپاردەی خوایە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهِۦ عِلْمٌ ۚ إِنَّ ٱلسَّمْعَ وَٱلْبَصَرَ وَٱلْفُؤَادَ كُلُّ أُوْلَٰٓئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْـُٔولًا﴾الإسراء: ٣٤، واتە: بە دوای شتێکدا مەچۆ و نەزانی چییە و چۆنە و زانیاریت دەربارەی نییە، واتە: تا بە تەواوی زانینت بە شتێ نەبێت، هەنگاوی جیدی بۆ نەنێیت و قسەی لێ نەکەیت و بە دوای گومان مەکەوە، چونکە بە ڕاستی هەموو ئەمانە: (گوێ و چاو و دڵ) هەریەکەیان لە ڕۆژی قیامەتدا بەرپرسیارن لێی))

پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی دڵەکەت.

کێت خۆش دەوێت؟ ڕقت لە کێیە و کێت خۆشناوێت؟ پشتگیر و پشتیوانی کێ دەکەیت؟ دوژمنایەتی و دژایەتی کێ دەکەیت؟ چی شتێك تۆ دەجولێنێتەوە و کارت تێ دەکات، ڕاستگۆیی یان ئارەزووەکان؟ کێ لە ناو دڵی تۆدایە؟ ﴿وَٱلَّذِينَ ءَامَنُوٓاْ أَشَدُّ حُبًّا لِّلَّهِ﴾ البقرة: ١٦٥، واتە: ئەوانەش وا باوەڕیان هێناوە، خوایان لە هەموو شتێك زیاتر خۆش دەوێ)).

پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی جەستەت بە چی شێوەیەك فەوتاندت و بە کارت هێنا؟ لە گوێڕایەڵیدا، یان لە هەوەس و ئارەزوو و تام و چێژی ئەم دونیایەدا؟ هیچ کێشە نییە ئەگەر کار بۆ ئەم دونیایە بکەیت بەڵام هەرگیز دوارۆژت لە بیر نەچێت، لە فەرموودەیەکدا هاتوە کە (الترمذي) ڕیوایەتی کردوە بە سەنەدێکی (صحيح)[١] لە فەرموودەی (أنس) هوە دەفەرموێت: پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((من كانت الآخرة همه جعل الله غناه في قلبه وجمع له شمله، وأتته الدنيا وهي

---

١ ـ أخرجه الترمذي (٢٤٦٥) وابن ماجه (٤١٠٥) وأحمد(١٨٣/٥) وصححه الألباني في (الصحيحة) (٩٤٩ , ٩٥٠).

راغمة، ومن كانت الدنيا همه جعل الله فقره بين عينيه، وفرق عليه شمله، ولم يأته من الدنيا إلا ما قدر له)) واته: هەركەسێ دوارۆژ مەبەستی بێت ئەوا خوای گەورە دەوڵەمەندی دەخاتە دڵییەوە و هەموو شتە دژەكانی بۆ كۆ دەكاتەوە وە دونیا بە ملكەچییەوە پێشوازی لێ دەكات، هەركەسێ ئەگەر مەبەستی دونیا بێت ئەوا خوای گەورە هەژاری دەخاتە نێو چاوی و هەموو شتە دژەكانی بۆ جیاوازتر دەكات وە لە دونیادا هیچی دەست ناكەوێت ئیللا ئەوەی كە خوای گەورە بۆی دیاری كردوە)).

هەروەها پرسیارت لێ دەكرێت دەربارەی زانست و زانیارییەكەت، ئایا چ كارێكت بەو زانستە كردوە كە فێری بووی.؟ لە پێشدا باسی ئەو زانایەمان كرد كە دەخرێنە دۆزەخەوە و ئاگریان پێ گڕ دەدرێت، چونكە ئەوە كەسێكی ریاكار بوە ! !

لە فەرموودەیەكدا كە (الترمذي) و جگە لەو بە سەنەدێكی (صحیح)[1] ریوایەتیان كردوە لە فەرموودەی (كعب ی كوڕی مالك) ەوە كەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من طلب العلم ليجاري به العلماء أو ليماري به السفهاء أو يصرف به وجوه الناس إليه أدخله الله النار)) واتە: هەركەسێك بە دوای زانستدا گەڕا فێری بوو بۆ ئەوەی پێشبڕكێی پێ بكات لە گەڵ زانایاندا، یان بۆ ئەوەی دەمە دەم و موناقەشەی نەفامانی پێ بكات یان بۆ ئەوەی سەرنج و رووی خەڵكی بۆ لای خۆی راكێشێ ئەوا خوای گەورە دەیخاتە ناو ئاگرەوە)).

بۆیە هەردەم پێغەمبەری خواﷺ پەنای بە خوای گەورە دەگرت لە زانستێكی بێ سوود، هەروەكو لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (زید ی كوڕی أرقم) ەوە دەفەرموێت: ((هیچ شتێكتان پێ ناڵێم تەنها ئەوە نەبێت كە پێغەمبەری خواﷺ دەیفەرموو: ((اللهم إني أعوذ بك من علم لا ينفع، ومن قلب لا يخشع، ومن نفس لا تشبع، ومن دعوة لا يستجاب لها)) واتە: ئەی خودایە.. پەنات پێ دەگرم لە زانستێكی بێ سوود و لە دڵێك لە تۆ نەترسێت و لە نەفسێك هەرگیز تێر نەبێت و لە

---

١ ـ أخرجه الترمذي (٢٦٥٤) وصححه الألباني في (الترغيب) (١٠١) وأخرجه ابن ماجه (٢٥٩) عن حذيفة , وأبو داود (٣٦٦٤) وابن ماجه (٢٦٠) عن أبي هريرة , وابن ماجه (٢٥٣) عن ابن عمر , وبرقم (٢٥٤) عن جابر .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٧٢٢) .

دوعایەك وەڵام نەدرێتەوە و گیرا نەبێت)).

هەروەها پرسیارت لێ دەکرێت دەربارەی سەروەت و سامان! ! ((وعن ماله من أين اكتسبه و فيم أنفقه)) واتە: هەروەها دەربارەی سەروەت و سامانەکەی پرسیاری لێ دەکرێت لە کوێوە بە دەستی هێنا و چۆن سەرفی کردوە))

سەروەت و سامان نیعمەتێکی خوایە، ئای چەند نیعمەتێکی بەڕێز و چاکە! ئەگەر لە بەر دەستی چاکەکاران و پیاوچاکاندا بێت، بۆ ئەوەی تەنها لە پێناوی ڕازی بوونی خوای گەورەدا بە کاری بهێنن.

لە (صحيح البخاری)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن مسعود) ەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((أيكم مال وارثه أحب إليه من ماله؟ قالوا: يا رسول الله، ما منا أحد إلا ماله أحب إليه. قال ﷺ: ((فإن ماله ما قدم، ومال وارثه ما أخر)) واتە: کام لە ئێوە سامانی میراتگرەکەی لە سامانەکەی خۆی خۆشتر دەوێت؟ فەرموویان: ــ ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ هیچ کەسێك لە ئێمە نییە وە هەموومان سامانی خۆمان لا خۆشەویستترە، فەرمووی: ــ کەواتە سامانەکەی خۆی ئەوەیە کە پێشی خۆی دەخات و سامانی میراتگرەکەی ئەوەیە بە جێی دەهێڵێ)).

هەروەها لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی الشخير) کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((((يقول ابن آدم: مالي مالي، قال: وهل لك، يا ابن آدم من مالك إلا ما أكلت فأفنيت، أو لبست فأبليت، أو تصدقت فأمضيت؟)).واتە: بەنی ئادەم دەڵێت: سامانەکەم..سامانەکەم.. وتی: ئایا چی شتێکت هەیە لە سامانەکەت تەنها ئەوە نەبێت کە خواردت و فەوتاندت، یان ئەوەی لەبەرت کرد و ڕزاندت و کۆنت کرد، یان ئەوەی بەخشیت و ڕەوانەت کرد؟)).

ئا ئەوە پاشەکەوتە و بۆت هەڵگیراوە لای خوای گەورە لە دوارۆژدا.

---

١ ــ أخرجه البخاري (٦٤٤٢) .

٢ ــ أخرجه مسلم (٢٩٥٨) .

لە (سنن الترمذي)[١] دا هاتوە لە دایکە (عائشە)وە کەوا ئەوان مەڕێکیان سەربڕی، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((ما بقي منها؟)) قالت: ((ما بقي منها إلا كتفها)) قال: ((بقي كلها غير كتفها)) واتە: چی بەشێکی لێ ماوە؟ فەرمووی:هیچ شتێك نەماوەتەوە تەنها شانەکەی نەبێت، ئەویش فەرمووی: هەموو ماوە تەنها شانەکەی نەبێت)).

دڵنیابە ئەوەی کە بەخشیوتە تەنها ئەوە ماوەتەوە، بۆیە لە حەرام کۆ مەکەرەوە، سوێند بە خوا ئەوە بۆ تۆ هیچ سوودی نییە، چونکە خوای بەرز و بالادەست مۆڵەت دەدات بەلام هەرگیز فەرامۆش ناکات، ئەوە نیشانەی خۆشەویستی و رازی بوونی خوا نییە، ئا ئەوەتا قارون کۆمەڵێك لە پالەوانە بەهێزەکان ناتوانن کلیلی خەزنەکانی هەڵگرن!! لە گەڵ ئەوەشدا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَخَسَفْنَا بِهِۦ وَبِدَارِهِ﴾(القصص: ٨١) واتە: سەرەنجام خۆی و خانوەکەیمان برد بە ناخی زەویدا بە سامان و گەنجینەکەشیەوە)).

بۆیە هەرگیز مەغرور مەبە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَٰكُمْ عَبَثًا وَأَنَّكُمْ إِلَيْنَا لَا تُرْجَعُونَ﴾(المؤمنون:١١٥) واتە: ئایا پێتان وابوو بە گەمە و بێ هودە دروستمان کردوون و هەرگیز بۆ لای ئێمە ناهێنرێنەوە بۆ تۆڵەو پاداش؟!)).

بۆیە هەرگیز وا مەزانە پرسیارت لێ ناکرێت دەرابەری ئەوەی کۆی دەکەیتەوە.

لە (مسند أحمد) دا بە سەنەدێکی (صحیح)[٢] هاتوە لە فەرموودەی (عقبە ی کوڕی عامر) کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إذا رأيت الله يعطي العبد من الدنيا على معاصيه، فإنما هو استدراج)) واتە: ئەگەر بینیت خوای گەورە نیعمەت و فەزڵ و پۆشینی تاوان و مۆڵەت دان دەبەخشێتە بەندەیەکی لە دونیادا وە بەندەکەش بەردەوامە لەسەر سەرپێچی و بە بێ تەوبە بزانە ئەوە نزیك کردنەوەیە

---

١ ـ أخرجه الترمذي (٢٤٧٠) وصححه الشيخ الألباني في (صحيح سنن الترمذي) .

٢ ـ أخرجه أحمد (١٤٥/٤) والطبراني في (الأوسط) (٩٢٧٢) والبيهقي في (الشعب) (٤٥٤٠) وصححه الألباني في (صحيح الجامع) (٥٦١) و(الصحيحة) (٤١٣) .

(استدراج)ە)). ئەمجار پێغەمبەری خۆشەویستﷺ ئەو ئایەتەی خوێندەوە: ﴿فَلَمَّا نَسُوا۟ مَا ذُكِّرُوا۟ بِهِۦ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ أَبْوَٰبَ كُلِّ شَىْءٍ حَتَّىٰٓ إِذَا فَرِحُوا۟ بِمَآ أُوتُوٓا۟ أَخَذْنَٰهُم بَغْتَةً فَإِذَا هُم مُّبْلِسُونَ ﴿٤٤﴾ فَقُطِعَ دَابِرُ ٱلْقَوْمِ ٱلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ ۚ وَٱلْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ ﴿٤٥﴾﴾ الأنعام، واتە: کە ئەو هەموو ئامۆژگارییەیان لە بیرخۆ بردەوە کە لەسەر زمانی پەیامبەران کرابوون ئینجا ئێمەیش بۆ خەفڵاندنیان دەروازەی هەموو خێرێکمان بۆ واڵا کردنەوە و رزق و ڕۆزییەکی فرەمان رشت بە سەریاندا و ئەوانیش خۆشی و نەشوە گرتنی هەتا بەو ماڵ و منداڵەی پێماندابوون دەعیە و فیزگرتنی و لە ڕێی ڕاست لایاندا ئەوسا ئێمەیش کتوپڕێك رقمان لێ گرتن و ئەوانیش لەو هەموو خۆشگوزرانییە بێ هیوا و نائومێد بوون.(٤٤) ئینجا ئەوانەی کە ناهەقی و ستەم پیشەیان بوو، هەموو خێر و خۆشیەکیان لە کیس چوو و دوابڕاو بوون سوپاس و ستایشی بێ پایانیش بۆ خوای پەروەردگاری جیهانەکان.(٤٥)).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت:﴿فَذَرْهُمْ فِى غَمْرَتِهِمْ حَتَّىٰ حِينٍ ﴿٥٤﴾ أَيَحْسَبُونَ أَنَّمَا نُمِدُّهُم بِهِۦ مِن مَّالٍ وَبَنِينَ ﴿٥٥﴾﴾المؤمنون، واتە: ئاخۆ ئەوان پێیان وایە کە بەو ماڵ و منداڵە پێیان دەبەخشین (٥٥) دەمانەوێ بە پەلە لەو نیعمەتانە بەهرەوەریان بکەین؟ نەخێر، ئەوانە تێ ناگەن، ئەگینا ماڵ و منداڵ نیشانەی چاکی و ڕێز لێنان نییە، بەڵکو بۆ تاقیکردنەوەیە (٥٦).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت:﴿فَأَمَّا ٱلْإِنسَٰنُ إِذَا مَا ٱبْتَلَىٰهُ رَبُّهُۥ فَأَكْرَمَهُۥ وَنَعَّمَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّىٓ أَكْرَمَنِ ﴿١٥﴾ وَأَمَّآ إِذَا مَا ٱبْتَلَىٰهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُۥ فَيَقُولُ رَبِّىٓ أَهَٰنَنِ ﴿١٦﴾﴾الفجر، واتە: بەڵام مرۆڤی کافر و خوا نەناس کاتێ، کە پەروەردگاری تاقی کردەوە بە پێدانی ماڵ و دارایی، ڕێزی لێنا و سەروەت و سامانی پێ بەخشی و نیعمەت و بەهرەی بە سەردا ڕشت تا دەرکەوێ: سپڵەیە یان سوپاسگوزارە، بە باییبونێکەوە دەڵێت: پەروەردگارم ڕێزی لێناوم لە بەر ئەوەی شایەنی ئەو بەهرەیەم بۆیە پێی داوم (١٥) بەڵام کاتێکیش تاقی کردەوە بە تەنگانە ڕۆزی لێ گرتەوە، بە ئاگاییەکەوە دەڵێت:

پەروەردگارم سووکایەتی پێ کردوم! چونکە وادەزانێ ڕێزی مرۆڤ بە سامانەوەیە (١٦) نەخێر.. هیچی وا نییە، چونکە خوا ماڵ و سامان بە هەموو کەسێ دەدات، چاك و خراپ، یان لێیان دەگرێتەوە (١٧).

جا مەرج نییە ئەوەی خوای گەورە رزقی فراوان کردبێت بەڵگەی ڕێزی خوای گەورەیە بۆ کەسەکە، لە هەمان کاتدا ئەوەی خوای گەورە ژیانی لێ تەنگ کردبێت بەڵگەی سووکایەتی خوای گەورەیە بۆ کەسەکە!!

دع الحرص على الدنيا	وفي العيش فلا تطمع
لا تجمع من الحرام	فلا تدري لمن تجمع
فإن الرزق مقسوم	وسوء الظن لا ينفع
فقير كل من يطمع	غنى كل من يقنع

واتە: واز بهێنە لە سووربون لەسەر دونیا و تەماحت با نەبێت بۆ ژیان، هەردەم حەرام کۆمەکەرەوە چونکە نازانیت بۆ کێی کۆ دەکەیتەوە، دڵنیابە کە رزق دابەش کراوە و گومانی خراپ هیچ سوودی نییە، هەژارە هەر کەسێ چاوچنۆك و چڵێس بێت و دەوڵەمەندە هەرکەسێ ڕازی بێت)).

هەروەها هەموان پرسیاریان لێ دەکرێت دەربارەی ئەو پەیمانانەی کە لە گەڵ خوادا بەستوویانە، ئەو پەیمانەش کە لە گەڵ خەڵکیدا بەستوویانە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿كُلُّ أُولَٰئِكَ كَانَ عَنْهُ مَسْئُولًا﴾ (الإسراء: ٣٤) واتە: پەیمانیشتان لە گەڵ خوا، لە گەڵ خەڵکی بەرنە سەرێ، چونکە بە راستی خاوەن پەیمان لە دوارۆژدا پرسینەوەی هەیە)).

هەروەها هەموو بەندەیەك پرسیاری لێ دەکرێت دەربارەی ژێر دەستەکەی و دەربارەی خێزانەکەی، هەموو ئافرەتێك پرسیاری لێ دەکرێت لە ڕۆژی قیامەتدا، لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) ەوە کەوا

---

١ ـ أخرجه البخاري , كتاب الجمعة , باب الجمعة في القرى و المدن (٨٩٣) , و مسلم كتاب الإمارة , باب فضيلة الإمام العادل (١٨٢٩) .

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ألا كلكم راع وكلكم مسؤولٌ عن رعيته، الإمام راع ومسؤول عن رعيته، والرجل راع في أهله وهو مسؤول عن رعيته، والمرأة راعية في بيت زوجها ومسؤولة عن رعيتها، والعبد راع في مال سيده ومسؤول عن رعيته و كلكم راع و مسؤولٌ عن رعيته)))) واتە: هەر هەمووتان شوان و بەرپرسن و بەر پرسیارن لەو ژێر دەستەی کە پێتان سپێردراوە، پێشەوا شوان و بەرپرسە و بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی، پیاو شوان و بەرپرسە لەسەر خێزانەکەی و هەر ئەویش بەرپرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی، ئافرەت شوان و بەرپرسە لە ماڵی پیاوەکەیدا وە هەر ئەویش بەر پرسیارە لەسەر ژێر دەستەکەی، خزمەتکار شوان و بەرپرسە لە ماڵی گەورەکەیدا و هەر ئەویش بەرپرسیارە لەسەر ژێردەستەکەی، کەواتە هەر هەمووتان شوان و بەر پرسن و هەمووتان بەرپرسیارن لەسەر ژێر دەستەکەتان)).

خۆشەویستان... کاتێك خوای گەورە لە لێپرسینەوەی بەندەکان بووەوە دەربارەی مافەکانی خۆی، ئەمجار خوای گەورە فەرمان دەکات کە کێشەی ستەملێکراوەکان ئامادە بکرێت بە مەبەستی تۆڵەسەندنەوە، بۆ ئەوەی مافی هەموو بەندەکان کە لای بەندەکانە بدرێتەوە.

أيها المظلوم صبراً لا تهن — إن عين الله لا تنام
نم قرير العين واهنأ خاطراً — فعدل الله قائم بين الأنام

ئەی ستەمکار..!! بە هەموو دڵێك قسەت لە گەڵدا دەکەم..!! هەرگیز مەغرور مەبە بە هێزەکەت، بە سەروەت و سامانەکەت، بە کەسایەتیت لە ناو خەڵکیدا، بە پلەوپایەکەت، بە کورسییەکەت، بە دەسەڵاتەکەت، بە تەندروستییەکەت، سوێند بە خوا لە بەر دەستی خوای باڵادەستدا رادەوەستیت و لە بارەی هەموو گەورە و بچوکێکەوە پرسیارت لێ دەکرێت، با هیچ کەسێك وا نەزانێت دەچێتە بەهەشتەوە ـ هەرچەندە کەسێکی ئیماندار بێت ـ لە کاتێکدا حەقی موسڵمانێکی لە گەردن بێت، زۆر ئەستەم و مەحاڵە.. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَا رَبُّكَ بِظَلَّٰمٍ

لِلْعَبِيدِ ﴾فصلت:٤٦، واتە: پەروەردگاریشت هەرگیز غەدرباز و ستەمکار نییە لە بەندەکانی و بێ کەم و کورت پاداشتیان ئەداتەوە)).

هەروەها دەفەرموێت: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ﴾ (النساء: ٤١) واتە: بێ گومان خوا بە سەنگی بچووکترین گەردیلە (زەڕە) ستەم لە هیچ کەس ناکا)).

بەڵکو سەرسام دەبیت کاتێ بزانی خوای گەورە تۆڵەی هەموو ئاژەڵ و گیانداران لە ڕۆژی قیامەتدا دەسێنێتەوە، هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا لە فەرموودەی (أبو هریرە)ەوە هاتوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((لتؤدن الحقوق إلى أهلها يوم القيامة، حتى يقاد للشاة الجلحاء، من الشاة القرناء)) واتە: دەبێت هەموو مافەکان بگێڕنەوە بۆ خاوەنەکانیان لە ڕۆژی قیامەتدا تەنانەت مەڕی بێ شاخ مافی خۆی لە مەڕی شاخدار دەسێنێتەوە)).

دەبێت مەڕی بێ شاخ تۆڵەی خۆی لە مەڕی شاخدار بکاتەوە لەڕۆژی قیامەتدا و لە بەر چاوی هەموو خەڵکی.

لە (مسند أحمد) و (الطيالسي) دا هاتوە بە سەنەدێکی (صحیح) لە ڕێگای چەند (شواهد)[2] ێکەوە لە فەرموودەی (أبو ذر) ەوە کەوا خۆشەویستﷺ دوو مەڕی بینی، شەڕە قۆچیان دەکرد، پێغەمبەری خواﷺفەرمووی: ((يا أباذر أتدري فيما تنتطحان. قلت: لا، قال: لكن ربك يدري وسيقضي بينهما يوم القيامة)) واتە: ئەی (أبو ذر) ئایا دەزانیت بۆ شەڕ دەکەن؟ گوتم:نەخێر، فەرمووی: بەڵام پەروەردگارت دەزانێت و لە ڕۆژی قیامەتدا لە نێوانیاندا داوەری دەکات)).

هەروەها (ابن جرير الطبري) بە سەنەدێکی(جید)[3] ڕیوایەتی کردوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) ەوە دەڵێت: ((ئەگەر ڕۆژی قیامەت هات خوای

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٥٨٢) .

٢ ـ أخرجه أحمد (١٦٢/٥ , ١٧٣) والطيالسي (٤٨٠) وقال الهيثمي في (المجمع) (٢٣٨/١٠) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٦١٠/٤) تحت حديث (١٩٦٧) وانظر رقم(١٥٨٨) .

٣ ـ أخرجه ابن جرير الطبري في التفسير وقال الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٦٠٧/٤) : إسناده جيد , رجاله ثقات رجال الشيخين غير أبي المغيرة)

گەورە زەوی رادەخات و فراوانی دەکاتەوە تا چاو بڕدەکات، هەموو ئاژەڵ و گیاندار و ولاخێك کۆ دەکرێتەوە، ئەمجار تۆڵەی گیانداران لە یەك دەکرێتەوە، مەڕی بێ شاخ تۆڵەی خۆی لە مەڕی شاخدار دەکاتەوە کە لێی دابێت، کاتێ لە تۆڵە سەندنەوەی گیانداران بوەوە خوای گەورە پێیان دەڵێت: ((کونی ترابا)) واتە: ببنە خۆڵ (گڵ) دەڵێت: لەو کاتەدا بێباوەڕان دەڵێن: (یا لیتنی کنت ترابا) واتە: بریا ئێمەش ببینە خۆڵ (گڵ)) خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّآ أَنذَرۡنَٰكُمۡ عَذَابٗا قَرِيبٗا يَوۡمَ يَنظُرُ ٱلۡمَرۡءُ مَا قَدَّمَتۡ يَدَاهُ وَيَقُولُ ٱلۡكَافِرُ يَٰلَيۡتَنِي كُنتُ تُرَٰبَۢا﴾النبأ: ٤٠، واتە: بە ڕاستی ئێمە هەر زوو ئێوەمان ئاگادار کردوە - ئەی بێ بڕوایان - کە سزایەکی نزیك بەڕێوەیە بۆتان ئەو رۆژە رۆژێکە کە ئادەمیزاد سەیری دەسپێشکەری خۆی دەکات - لە چاك و لە خراپی - ئەو کاتە کافر و بێ بڕوایش دەڵێت: ئای خۆزگە هەر خاك و خۆڵ بوومایە نەك ئادەمی تا ئاوا زیندوو نەکرامایەتەوە و حیساب نەکرامایە)).

بیهێنە پێش چاوی خۆت ئەمە حاڵی ئەو دڕندە و ئاژەڵ و گیاندارانەیە، ئایا گومانت چۆنە بەرانبەر بە کەسی بەرپرسیار و پێسپێردراو! ؟؟ بۆیە دەبێت تۆڵە هەبێت، هەر دەبێت تەرازووی دادپەروەری دانرێت بۆ تۆڵەسەندنەوە.

أمــــا والله إن الظلــــم شـــؤم ولا زال المـــسئ هـــو الظلــــوم
ســـتعلم يـــا ظلـــوم غـــداً إذا التقينا عند المليك من الملوم
الى ديـــان يـــوم الـــدين نمـــضي وعنـــد الله تجتمـــع الخـــصوم

بۆیە ئاگاداری ستەم بە برای شیرینم.

لا تظلمـن إذا مـا كنـت مقتـدراً فـالظلم ترجـع عقبـاه الى النـدم
تنـام عينـاك والمظلـوم منتبـهٌ يـدعوا عليـك و عـين الله لم تـنم

واتە: هەرگیز ستەم مەکە ئەگەر بوویتە کەسێکی بە توانا و دەسەڵاتدار، چونکە هەردەم ستەم پەشیمان بوونەوەی بە دواوەیە، تۆ دەخەوی و چاوەکانت لە یەك

دەنێت و ستەملێكراويش بە ئاگايە، دوعات لێ دەكات و چاوەكانى خوايش نەخەوتوە)).

كاتێ پێغەمبەرى خواﷺ(معاذ ى كوڕى جبل) ڕەوانەى يەمەن كرد ـــ فەرموودەكە لە هەردوو كتێبى (صحيح)[1]دا هاتوە ـــ لە فەرموودەى (ابن عباس)ەوە، پێغەمبەرى خواﷺ به (معاذ) ى فەرموو: ((واتق دعوة المظلوم، فإنه ليس بينها وبين الله حجاب) واتە: خۆت لە نزا و پاڕانەوەى ستەملێكراو بپارێزە، چونكە لە نێوان ئەو و خواى گەورەدا هيچ پەردەيەك نييە)).

لە ڕيوايەتێكى تردا[2] لە فەرموودەى (أبو هريرە)وە: ((و دعوة المظلوم يرفعها الله فوق الغمام يوم القيامة، وتفتح لها أبواب السماء، ويقول الرب وعزتي لأنصرنك ولو بعد حين)) واتە: نزا و پاڕانەوەى ستەملێكراو خواى گەورە لە ڕۆژى قيامەتدا بەرزى دەكاتەوە بە سەر هەورەكەدا، هەموو دەرگاكانى ئاسمانى بۆ دەكرێتەوە، خواى پەروەردگار: دەفەرموێت: سوێند بە عيززەتى خۆم دەبێت سەرت بخەم ئەگەر دوايش خرا بێت)).

لە هەردوو كتێبى (صحيح)[3] دا هاتوە لە فەرموودەى (أبو موسى الاشعرى) يەوە كەوا خۆشەويست ﷺ فەرموويەتى: ((إن الله تعالى ليملي للظالم حتى إذا أخذه لم يفلته)) وقرأ قوله تعالى: ﴿وَكَذَٰلِكَ أَخْذُ رَبِّكَ إِذَآ أَخَذَ ٱلْقُرَىٰ وَهِيَ ظَٰلِمَةٌ إِنَّ أَخْذَهُۥٓ أَلِيمٌ شَدِيدٌ﴾ هود: ١٠٢، واتە: بە ڕاستى خواى گەورە مۆڵەتى ستەمكار دەدات، هەر كاتێك گرتى چيتر بەرى نادات پاشان ئەم ئايەتەى خوێندەوە كە ئەمە ماناكەيەتى: ((ئا بەو شێوەيە تۆڵەسەندنى پەروەردگارى تۆ كاتێك تۆڵە دەسێنێت لە خەڵكى شار و دێهاتەكان لە حاڵێكدا كە ياخى و ستەم پيشەبوون، بە ڕاستى تۆڵەسەندنەكەى زۆر بە ئێش و سەختە)).

---

١ ـ أخرجه البخاري (٢٤٤٨) ومسلم (١٩) .

٢ ـ أخرجه الترمذي (٢٥٢٦) و(٣٥٩٨) وابن ماجه (١٧٥٢) وأحمد (٢/٣٠٤ , ٣٠٥ , ٤٤٥) وابن حبان (٨٧٤ ، ٧٣٨٧) وصححه لشواهده الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٢/٥٢٧ ، ٥٢٨) تحت حديث (٨٢٠) .

٣ ـ أخرجه البخاري (٤٦٨٦) ومسلم (٢٥٨٣).

لە (سنن ابن ماجه) و (صحیح ابن حبان) و جگە لەوان[١] لە فەرموودەی (جابر ی کوڕی عبدالله) وە هاتوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ بە کۆچەرانی فەرموو ـ ئەوانەی کە لە حەبەشە گەڕانەوە ـ : ((ألا تحدثوني بأعاجيب ما رأيتم بأرض الحبشة؟)).

قال فتية منهم: بلى يا رسول الله، بينا نحن جلوس مرت بنا عجوز من عجائزها رهابينهم تحمل على رأسها قلة من ماء، فمرت بفتى منهم فجعل إحدى يديه بين كتفيها، ثم دفعها فخرت على ركبتيها فانكسرت قلتها، فلما ارتفعت التفتت إليه، فقالت: سوف تعلم يا غدر إذا وضع الله الكرسي وجمع الأولين والآخرين وتكلمت الأيدي والأرجل بما كانوا يكسبون فسوف تعلم كيف أمري وأمرك عنده غدا، قال: يقول رسول الله ﷺ: ((صدقت صدقت! كيف يقدس الله أمة لا يؤخذ لضعيفهم من شديدهم)).

واتە: ئایا باسی سەیرترین شتم بۆ ناکەن لە زەوی حەبەشەدا بینیبێتتان؟ وتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ، لە کاتێکدا ئێمە دانیشتبووین پیرەژنێك لە پیرەژنەکانی ئەوان بە تەنیشتماندا تێپەڕی، گۆزەیەك ئاوی بە سەر هەڵگرتبوو، لاوێکی ئەوان بە تەنیشتیدا تێپەڕی و دەستی خستە نێوان هەردوو شانی و پاڵی پێوەنا، ئەویش لە سەر هەردوو ئەژنۆی کەوت و گۆزەکەی شکا، کاتێ هەستا ڕووی لێ کرد و گوتی: ئەی ستەمکار دەبێ حاڵی تۆ چۆن بێت کاتێ خوای گەورە کورسی دادەنێت و پێشینەکان و پاشینەکان کۆ دەکاتەوە و دەست و پێیەکان دێنێتە قسە باسی هەموو ئەو کارانەی ئەنجامی دابێت دەکات، سبەینێ حاڵی من و حاڵی تۆ دەبینی لای خوای گەورە، دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ڕاستی گوت.. ڕاستی گوت.. خوای گەورە چۆن ئوممەتێك پیرۆز دەکات لە کاتێکدا حەقی ستەملێکراو و لاوازەکانیان لە بەهێز و ستەمکارەکانیان نەکەنەوە)).

ئوممەتی ستەمکار بەرەو نەمان دەڕوات هەرچەندە موسڵمان بێت و ئوممەتی دادپەروەری دەمێنێتەوە و بەردەوام دەبێت هەرچەندە بێباوەڕ بێت، هەروەکو (ابن

---

١ ـ أخرجه ابن ماجه (٤٠١٠) وابن حبان (٥٠٥٨) وأبو يعلى (٢٠٠٣) وروي عن بريدة عند البيهقي في (الكبرى) (٦/٩٥)، وصححه الشيخ الألباني في (صحيح الجامع) (٤٥٩٧، ٤٥٩٨).

تیمیه)[١] دەڵێت: ((خوای گەورە دەوڵەتی دادپەروەری جێگیر و دامەزراوی دەکات هەرچەندە دەوڵەتێکی بێباوەڕ بێت و دەوڵەتی ستەم جێگیر و دامەزراوی ناکات هەرچەندە دەوڵەتێکی موسڵمان بێت)).

جا ستەمکردن تاریکستانە لە ڕۆژی قیامەتدا، چونکە لەوێ دەرهەم و دینار و ریال و دولار نییە، بەڵکو (حسنات)و (سیئات)ە ! !

لە (صحیح البخاری)[٢] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هریرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((من كانت له مظلمة لأحد من عرضه أو شيء فليتحلله منه اليوم، قبل أن لا يكون دينار ولا درهم، إن كان له عمل صالح أخذ منه بقدر مظلمته، وإن لم تكن له حسنات أخذ من سيئات صاحبه فحمل عليه)) واتە: هەرکەسێك ستەمی لە کەسێك کردوە (حەقی کەسێك ها بە سەریەوە) لە هەر ڕوویەکەوە با گەردنی خۆی پێ ئازاد کات، پێش ئەوەی ڕۆژێك بێت کە نە دیناری تێدایە و نە دەرهەم، ئەگەر کردەوەی چاکی هەبێت ئەوا لێی دەسێنرێت و دەدرێت بە ستەملێکراوەکە، بەڵام ئەگەر چاکەی نەبوو ئەوا خراپەکانی ئەو دەدرێتە کۆڵی ستەمکارەکەدا)).

واتە: لە چاکەکانی ئەو دەدەن بە براکەی، ئەگەر چاکە و حەسەناتی نەما ئەوا لە خراپەکانی براکەی دەدرێتە کۆڵی ئەودا و ئەمجار فڕێ دەدرێتە دۆزەخەوە ! !

لە (صحیح مسلم)[٣] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هریرە)وە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((أتدرون من المفلس؟ قالوا: المفلس فينا يا رسول الله من لا درهم له ولا متاع. فقال رسول الله ﷺ: إن المفلس من أمتي، يأتي يوم القيامة بصلاة وصيام وزكاة ويأتي وقد شتم هذا وقذف هذا وأكل مال هذا، وسفك دم هذا، وضرب هذا، فيعطى هذا من حسناته وهذا من حسناته، فان فنيت حسناته قبل أن يقضى ما عليه، أخذ من خطاياهم فطرحت عليه ثم طرح في النار)) واتە: ئایا دەزانن مایەپووچ کێیە؟ وتیان: مایەپووچ لە ناو ئێمەدا ئەی پێغەمبەری خواﷺ کە پارە و

---

١ ـ انظر : مجموع الفتاوى (٦٣/٢٨) و الأستقامة (٢٤٧/٢) .
٢ ـ أخرجه البخاري (٢٤٤٩ , ٦٥٣٤) .
٣ ـ أخرجه مسلم (٢٥٨١) .

پول و شت وەكى نەبێت، پێغەمبەرى خواﷺ فەرمووى: مايەپووچ لە ئوممەتەكەى من كەسێكە كە لە ڕۆژى قيامەتدا دێت نوێژى كردوە و ڕۆژووى گرتوە و زەكاتيشى داوە بەڵام جوێنى بە ئەم داوە و بوختانى بۆ ئەو هەڵبەستوەو ماڵى ئەوى خواردوەو خوێنى ئەوى ڕشتوە و لە كەسێكى ترى داوە، لە چاكەكانى دەدرێت بە ئەم و ئەو، كاتێك ئەگەر چاكەكانى تەواو بوو و هێشتا مافى خەڵكى بە سەرييەوە مابوو ئەوە لە تاوانەكانى ئەوان دەدرێت بە سەر ئەمدا، پاشان فڕێ دەدرێتە ناو ئاگرەوە)).

كەسى ستەمكار لە ڕۆژى قيامەتدا دێت لە گۆڕەپانى لێپرسينەوە و لە بەر دەستى پادشاى پادشاكاندا، هەموو ئەوانەى ستەمى لێيان كردوە لە دونيادا دەورويەرى لێ گرتوون، لە هەموو لايەكەوە، هەر يەك لەوان حەق و مافەكەى خۆى دەوێت، ئەمجار لە چاكەكانى ئەو ستەمكارە دەدرێتە ستەملێكراوەكان تاكو چاكەكانى نامێنێت و تەواو دەبێت، ئەمجار لە خراپەكانى ستەملێكراوەكان دەدرێتە كابراى ستەمكار، تاكو لاپەڕەى چاكەكان بە سپێتى دەمێنێتەوە! ئايا لە بيرت چوە براكەم ئەو ساتانەى كە لە بەر دەستى خوادا ڕاوەستاويت!؟

سوێند بە خوا دەبێ حەقى هەموان بدەيتەوە بە بێ كەموكوڕى، هەركە چاكەكانت تەواو بوو ئەوا لە خراپەى ئەوان دەدرێ بە كۆڵى تۆدا و دەگوێزرێتەوە لاپەڕەكەى تۆ... بەڵێ... ئەمە خراپەكانى ئەو كەسانەيە تۆ ستەمت لێ كردبوو لە دونيادا، بۆيە بە ناچارى سەرت بڵند دەكەيتەوە، گەردنى تكا و پاڕانەوەت بەرز دەكەيتەوە بۆ لاى پەروەردگارى زەوى و ئاسمانەكان بۆ ئەوەى ڕزگارت بكات لەوانە، بۆيە بە گوێيەكانى خۆت دەبيسى و دڵت دادەخورپێت بە بانگى خواى گەورە كاتێ دەفەرموێت: ﴿ٱلۡيَوۡمَ تُجۡزَىٰ كُلُّ نَفۡسِۭ بِمَا كَسَبَتۡۚ لَا ظُلۡمَ ٱلۡيَوۡمَۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلۡحِسَابِ﴾غافر: ١٧،واتە: لەو ڕۆژەدا هەركەس هەرچى كردوە پاداشت و تۆڵەى كارى خۆى دەبينێ لەوڕۆژەدا هيچ جۆرە ستەم و غەدرێك نييە،بێ زياد وكەم هەموو كەسێك پاداشت و تۆڵە ئەدرێتەوە بە ڕاستى خوا زوو و پەلە حيساب و لێكۆڵينەوە دەكات)).

خـــــوای گـــــەورە دەفـــــەرموێت: ﴿ وَلَا تَحْسَبَنَّ ٱللَّهَ غَـٰفِلًا عَمَّا يَعْمَلُ ٱلظَّـٰلِمُونَ ۚ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ ٱلْأَبْصَـٰرُ ﴿٤٢﴾ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِى رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ۖ وَأَفْـِٔدَتُهُمْ هَوَآءٌ ﴿٤٣﴾ ﴾ (إبـراهيم)، واتـە: هـەرگیز تـۆ وا بـیر مەکەرەوە کە خوا لە کاروکردەوەی ستەمکاران خافڵ و بێ ئاگابێت، نەخێر، بەڵکو بە هەموو کارێکیان زانا و ئاگادارە، بەڵام بۆ ماوەیەك مۆڵەتیـان دەدات، پاشـان دەیانگرێ و تۆڵەیان لێ دەسێنێت وەکو دەفەرموێ: هەر بۆ ئەو ڕۆژە دوایان دەخـا و دەیانهێڵێتەوە کە ئەوەندە سەختە گشت چاوێك لە ترسانا ئەبڵەق دەبن و لـە بزووتن دەکەون (٤٢) لە ترسانا بە پەلە بەرەو جارچێ خوا دەچن و بە سـەر بـەرەو ئاسمـان هـەڵبڕاوی نـاتوانێ بیـسۆڕێنێ، پێڵـووی چاویـشیان وەسـتاوە و نایەتـە خوارەوە واتە: لە بەر قورس و گرانی ئەو ڕۆژە چـاویان ئەبڵـەق بـوەو نـایترۆکێنن و دڵیشیان لە هەموو هەست و نەستێك بەتاڵ و حەتاڵە(٤٣)).

دڵـت لـە سـنگت دێنـە دەرەوە و دەگەنـە گـەردنت هـەروەکو خـوای گـەورە دەفـــەرموێت: ﴿ ٱلْيَوْمَ تُجْزَىٰ كُلُّ نَفْسٍۭ بِمَا كَسَبَتْ ۚ لَا ظُلْمَ ٱلْيَوْمَ ۚ إِنَّ ٱللَّهَ سَرِيعُ ٱلْحِسَابِ ﴾ (غافر:٢٨) واتە: ئەوانـە لـە ڕۆژە نزیکەکـەی قیامـەت بترسـێنە (آزفـة) یەکێکە لە ناوەکانی ڕۆژی قیامەت، بۆیە دەوترێ (آزفة) چونکە نزیکە بێت، کاتێ لە ترس و هەیبـەتا گیـان و دڵـەکان دەگەنـە گـەروو و ڕادەوەسـتن بـە پیـشخواردوویی دڵەکانیان پڕن لە خەم و خەفەت، ئەو کات ستەمکاران هیچ پشتیوان و دۆستێکیان نییە، بتوانێ کەڵکیان پێ بگەیەنێ و هیچ تکاکارێکیشیان نییە، تکای وەربگـیردرێ، هەموو پەیوەندییەك دەبچڕێ)).

برا خۆشەویستەکەم لە فلسطین...برا بەڕێزەکەم لـە عێـراق... لـە لوبنـان... لـە ئەفغانستان... لـە شیـشان... ئـەی ئـەو کەسـەی ستـەمت لێکراوە، ئـەی ئەوانـەی خوێنتان بە ناهـەق ڕژاوە.. ئـەی ئەوانـەی جەسـتەیان پارچـە پارچـە کـراوە، ئـارام بگرە و دڵتەنگ مەبە ! !

أين الظالمون و أين التابعون لهم في الغي بـــل أيـــن فرعـــون وهامـــان؟

أين من دوَّخوا الدنيا بسطوتهم   وذكرهم فى الورى ظلم و طغيان؟
هل أبقى الموت ذا عزّ لعزته   أو هل نجا منه بالسلطان إنسان؟
لا والذي خلق الأكوان من عدم   الكلُّ يفنى فلا إنس و لآ جان

واتە: کوان ستەمکاران و کوان شوێنکەوتووانیان لە گومڕاییدا؟ بەڵکو کوا فیرعەون و هامان؟ کوان ئەوانەی کە دونیایان قاڵ کردبوو بە دەسەڵاتیان و یادی ئەوان لە نێو دروستکراوەکاندا لە ستەم و سەرکەشی؟ ئایا مردن هیچ خاوەن عیززەتێکی هێشتوەتەوە بە هۆی عیززەتەکەیەوە؟ یان ئایا هیچ مرۆڤێك بە هۆی سوڵتانەکەیەوە رزگاری بوە؟نەخێر سوێند بەو کەسەی کە بوونەوەرەکانی لە نەبوونەوە دروستکردوە،هەموو نامێنن نە مرۆڤ و نە جنۆکە)).

ئەم بەشە بە پرسیارێکی گرنگ کۆتایی پێ دەهێنم، ئەویش بریتییە لەوەی: ئاخۆ یەکەم شتێك خوای گەورە حوکمی لە سەر بدات لە نێوان بەندەکاندا چییە؟

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەڵێین: ئەو شتە خوێنە.. ئەمجار خوای گەورە حوکمی خۆی دەدات، خوێن یەکەم مافە لە مافی بەندەکان، کە خوای گەورە حوکمی لە سەر بدات لە ڕۆژی قیامەتدا، ئەوەش بزانە هیچ جیاوازی و دژایەتییەك نییە لە نێوان ئەم فەرموودە و ئەو فەرموودەی کە دەڵێت: ((إن أول ما يحاسب عليه العبد: الصلاة))[1] واتە: یەکەم شتێك کە لە ڕۆژی قیامەتدا بەندەکان لێپرسینەوەیان لەسەر بکرێت نوێژە)).جا ریوایەتەکەی ئیمامی (النسائي) ئەو دوو ریوایەتەی کۆ کردوەتەوە، پێغەمبەری خوا ﷺ دەفەرموێت: ((أول ما يحاسب عليه العبد: الصلاة،و أول ما يقضى بين الناس في الدماء))[2] واتە: یەکەم شتێك کە لە ڕۆژی قیامەتدا بەندەکان

---

١ ـ أخرجه الترمذي في أبواب الصلاة، باب ما جاء أن أول ما يحاسب به العبد يوم القيامة الصلاة (٤١٣) , والنسائي كتاب الصلاة، باب المحاسبة على الصلاة (١ / ٢٣٢)، وابن ماجه، كتاب إقامة الصلاة ، باب أول ما يحاسب به العبد الصلاة (١٤٢٥)، وأحمد (٢/ ٢٩٠ , ٤٢٥)، وصححه الألباني في ((الصحيحة)) (١٣٥٨) من حديث أبي هريرة (رحمه الله) .

٢ ـ أخرجه النسائي (٧/٨٣)، والطبراني في (الكبير) (١٠٤٢٥) , وحسن الألباني سنده في الشواهد كما في ((الصحيحة)) (١٧٤٨) وصححه لغيره في (صحيح الترغيب) (٢٤٣٥) و (صحيح الجامع) (٢٥٧٢). وانظر كذلك للجمع بين الحديثين (شرح مسلم) للنووي (١١/١٦٧) و فتح الباري لابن حجر (١١/٤٠٤).

لێپرسینەوەیان لەسەر بکرێت نوێژە و یەکەم شتێك لە رۆژی قیامەتدا لە نێوان خەڵکیدا حوکمی لەسەر بدرێت خوێنە)).

جا خوێن حورمەتێکی مەزنی هەیە، چونکە خوای گەورە خۆی ژیانی بەخشیوەتە خەڵکی، بۆ هیچ کەسێك نییە ئەو حەقە حەڵاڵ بکات، یان سنوورەکانی خوای گەورە ببەزێنێت و حەڵاڵی بکات تەنها لە رێگای شەرعەکەی خوای گەورەوە نەبێت، خوای گەورە تەنها خۆی خەڵکی باش دەناسێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ اللَّطِيفُ الْخَبِيرُ﴾الملك:١٤، واتە: مەگەر خوا نازانێ کێی دروست کردوە و چۆنی دروست کردوە لە کاتێکدا زۆر وردبین و بە ئاگایە؟)).

جا هەروەکو باسمان کرد خوێن حورمەتێکی گەورە و مەزنی هەیە، بۆیە خوێن یەکەم شتێکە لە نێوان بەندەکاندا حوکمی لە سەر بدرێت لە رۆژی قیامەتدا، هەروەکو لە هەردوو کتێبی (الصحيح)[1]دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود) ەوە کەوا خۆشەویستی خواﷺ فەرموویەتی: ((أول ما يقضى بين الناس يوم القيامة في الدماء)) واتە: یەکەم شتێك لە رۆژی قیامەتدا لە نێوان خەڵکیدا حوکمی لەسەر بدرێت خوێنە)).

بە جوانی بیر لەو هەرەشەیە بکەرەوە خوای گەورە باسی کردوە لە کتێبەکەیدا و دەفەرموێت: ﴿ وَمَن يَقْتُلْ مُؤْمِنًا مُّتَعَمِّدًا فَجَزَآؤُهُ جَهَنَّمُ خَالِدًا فِيهَا وَغَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهِ وَلَعَنَهُ وَأَعَدَّ لَهُ عَذَابًا عَظِيمًا ﴾ (النساء: ٩٣) واتە: هەرکەسێك بە دەستی ئەنقەست مرۆڤێکی خاوەن باوەر بکوژێ سزا و تۆڵەی هەر دۆزەخە و بە هەتا هەتاییش تێیدا ئەمێنێتەوە غەزەب و تووڕەیی خوا لە سەرە و نفرینیشی لێ کردووە و سزایەکی گەورە و قورسیشی بۆ ئامادە کردوە))

با هیچ کەسێك وا تێنەگات ئەو خوێنەی کە دینەکەمان بە پیرۆزی زانیوە و حورمەتی روون کردوەتەوە تەنها خوێنی موسڵمانانە، بەڵکو خوێنە بە شێوەیەکی گشتی لە سنووری ئەو شەریعەتەی خوای گەورە خۆی داڕێژاوە.

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٣٣) ومسلم (١٦٧٨) .

دەڵێم: با هیچ کەسێك وا تێنەگات

جارێکی تر لێرەدا باسی ئەو فەرموودەیە دەکەم کە پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی هەروەکو ئیمامی (البخاری) ریوایەتی کردوە (التاریخ الکبیر)دا و (عبدالرزاق) لە (المصنف) دا و (الطبراني) لە (الکبیر) و (الأوسط) دا (ابن حبان) لە (الصحیح) دا و (البیهقی) لە (سنن)[1] ەکەیدا لە فەرموودەی (عمرو ی کوڕی الحمق الخزاعی)یەوە بە سەنەدێکی (صحیح) کەوا پێغەمبەری خوا(ρ) فەرموویەتی: ((من أمن)) واتە: هەرکەسێ ئەمانیدا بە کەسێکی تر ((من أمن رجلا علی دمه فقتله، فأنا بریئ من القاتل وإن کان المقتول کافرا)) واتە: هەرکەسێ ئەمانی دا بە کابرایەك لەسەر خوێنەکەی و ئەمجار کوشتی، ئەوا من لە بکوژەکە بەریم و هەرچەندە ئەگەر کابرای کوژراو کەسێکی بێ باوەڕ بوو)).

حەزم دەکرد و خۆشحاڵ دەبووم ئێستا (فاتیکان) و (ئەوروپا) و (ئەمریکا) گوێ بیستی ئەم فەرموودەیەی پێغەمبەر ﷺ بوایەن! تکام وایە چەند خۆشەویست و برایەك - ئەوانەی دڵیان بۆ دینەکەی خوا دەسوتێت بە شێوەیەکی گشتی و بۆ پێغەمبەرەکەیان ﷺ بە تایبەتی - ئەم چەند وشانەم وەرگێڕنە سەر زمانەکان.

پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی (هەروەکو لە (صحیح البخاری)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عومەر)ەوە: ((لن یزال المؤمن في فسحة من دینه، ما لم یصب دما حراما)) واتە: کەسی ئیماندار بەردەوام وا لە نێو فراوانی دینەکەیدایە، تاوەکو خوێنێکی قەدەغەکراو نەڕێژێ)).

جا بۆیە (عبدالله ی کوڕی عومەر) دەیفەرموو: ((إن من ورطات الأمور، التي لا مخرج لمن أوقع نفسه فیها: سفك الدم الحرام بغیر حله))[3] واتە: لە کارە گرفت و کارەساتەکان ئەوەیە هەرگیز رزگاربوونی نییە ئەگەر هاتوو کەسێك خۆی

١ ـ أخرجه البخاري –معلقاً – في ((التاریخ الکبیر)) (٣/ ٣٢٢)، وابن حبان (٦٠٨٢)، والطیالسي (١٣٦٩)، وعبدالرزاق (٥/٣٠٠) , والطبراني في (الکبیر) (٢٠/ ٢٢٢، ٢٢٧، ٢٣٠) و (الأوسط((١٤٠٣) والبیهقي في ((الکبری)) (٩/ ١٤٢)، وابن ابي عاصم في (الآحاد والمثاني) (٢٠٧٤) عن عمرو بن الحمق الخزاعي وله شواهد صححه بها الألباني في ((الصحیحة)) (٤٤٠) .

٢ ـ أخرجه البخاري، کتاب الدیات، باب قول الله تعالی : ﴿ وَمَن يَقۡتُلۡ مُؤۡمِنٗا مُّتَعَمِّدٗا فَجَزَآؤُهُۥ جَهَنَّمُ ﴾ (النساء: ٩٣) (٦٨٦٢) .

٣ ـ هەمان سەرچاوەی پێشوو (٦٨٦٣) .

تێوەگلاند: رشتنی خوێنی حەرامە بە بێ حەڵاڵ کردنی)).

هەروەها لە فەرموودەیەکی تردا کە (أحمد و النسائی و الحاکم)[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (معاویة)ەوە، هەروەها (ابوداود و الحاکم) ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أبو الدرداء) ەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺفەرموویەتی: ((کل ذنب عسی الله أن یغفره، إلا من مات مشرکا، أو مؤمن قتل مؤمنا متعمدا)) واتە: هەموو تاوانێك رێی تێ دەچێت و رەنگە خوا لێی خۆش بێت تەنها کەسێك نەبێت کە بە موشریکی مردووە یان کەسێکی ئیماندار بە قەستی کەسێکی ئیمانداری کوشتووە)).

ئەم نامەیە پێشکەشی براکانمی دەکەم لە فلسطین و عێراق: واز لە خوێن رشتنی موسڵمان بهێنن.

برا بەڕێزەکەم لە فلسطین و لە عێراق: ئاگاداربە هەرگیز خوێنی برا موسڵمانەکەت نەڕێژی، چونکە بە راستی گرفت و کێشەیەکە دەربازبوونی نییە نە لە دونیا و نە لە دواڕۆژدا، باش بزانە خوێن رشتنی موسڵمان حەرام و قەدەغەیە، لە هەردوو کتێبی (الصحیح)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبی بکره) وە کەوا پێغەمبەری خواﷺلە (حەجی ماڵئاوایی)دا فەرمووی: ((فإن دماءکم وأموالکم و أعراضکم بینکم حرام کحرمة یومکم هذا في شهرکم هذا في بلدکم هذا)) واتە: بزانن کەوا خوێن و سامان و ناموستان لە سەرتان حەرامە وەکو حورمەتی ئەمڕۆ لەم مانگەتاندا و لەم شارەتاندا)).

ئاخۆ دیمەنەکانی قیامەت کۆتایی پێهات؟ نەخێر.. لە پاش لێپرسینەوە تەرازوو دادەنرێت و دادەمەزرێت، لێپرسینەوە بۆ پێشکەشکردنی کردەوەکانە و تەرازوو بۆ دەرخستن و زانینی ئەندازەکەیەتی، بۆ ئەوەی پاداشت یان تۆڵە بە ئەندازەی کارەکە ببێت، ئەمەو چەند باسێکی تر لە بەشی داهاتوودا باس دەکەین انشاء الله، خوای باڵادەست و شکۆمەند تاوانەکانی من و ئێوە داپۆشێ لە دونیا و قیامەتدا.

---

١ ـ أخرجه ابو داود (٤٢٧٠) والحاكم عن ابي الدرداء، و أخرجه أحمد (٤ / ٩٩)، والنسائي كتاب تحريم الدم (٨١/٧)، والحاكم(٣٩١/٤) وقال: ((صحيح الإسناد))، ووافقه الذهبي، وصححه الشيخ الألباني لشواهده في ((صحيح الجامع)) (٤٥٢٤) و ((الصحيحة)) (٥١١) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٦٧) وانظر (٤٤٠٦) ومسلم (١٢١٨) .

(تەرازوو) و (سیرات)

الميزان والصراط

خۆشەویستان... تەرزاوو کێشە و باسێکی زۆر گرنگ و ترسناك و بەشکۆیە.. ئێمەی ئیمانداری یەکتاپەرست باوەڕی بتەومان بە تەرازوو هەیە، هەروەها باوەڕێکی تەواومان هەیە کە هیچ کەسێك شێوە و گەورەییەکەی نازانێت تەنها خوای بەخشندە و میهرەبان نەبێت.

ئەوەش بزانە کە تەرازوو کردەوەکان یان بەندەکان یان نامەی کردەوەکانی پێ کێشانە و پێوانە دەکرێت، بە پێی سێ بۆچوونی زانایان[1]، لە پاشاندا باسی ئەوە دەکەین ـ انشاء الله ـ بەڵام لێرەدا بە جوانی بیر لەو فەرموودەیەی پێغەمبەری مۆژدەدەری ترسێنەر ﷺ بکەرەوە هەروەکو لە (مستدرك الحاكم)[2] هاتوە بە سەنەدێکی (صحیح) لە فەرموودەی (سلمان الفارسی)یەوە کەوا خۆشەویستی خواﷺ دەفەرمویت: ((يوضع الميزان يوم القيامة، فلو وزن فيه السماوات و الأرض لوسعت، فتقول الملائكة: يا رب لمن يزن هذا؟ فيقول الله تعالى: لمن شئت من خلقي، فتقول الملائكة: سبحانك ما عبدناك حق عبادتك)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا تەرازوو دادەنرێت، ئەگەر زەوی و ئاسمانەکانی پێ کێشانە بکرێت جێی هەمووی دەبێتەوە، فریشتەکان دەڵێن: ئەی پەروەردگارا.. ئەمە بۆ کێ کێشانە دەکات؟ خوای پەروەردگار دەفەرموێت: بۆ هەر کەسێك ویستم لە سەری بێت لە دروستکراوەکانم،

---

١ ـ راجعها بالتفصيل في (شرح الطحاوية) (ص ٢٣٠ – ٢٣٢ ط أولي النهى) و (معارج القبول) (٢/٨٤٥ – ٨٤٩) ط ابن القيم وابن عفان .

٢ ـ أخرجه الحاكم (٤/٥٨٦) وقال : هذا حديث صحيح على شرط مسلم ووافقه الذهبي، قال الألباني: وفيه نظر، ثم قال: وقد رواه الآجري في (الشريعة) (٣٨٢)موقوفا على سلمان وإسناده صحيح وله حكم المرفوع لأنه لا يقال من قبيل الرأي، وصححه الشيخ الألباني لغيره في (صحيح الترغيب) (٣٦٢٦) وانظر (الصحيحة) (٩٤١).

فریشتەکان دەڵێن: پاکی و بێگەردی بۆ تۆ، بە ڕاستی حەقی تۆمان نەداوە لە پەرستندا))

ئەمەش ئەوەمان بۆ دەسەلمێنێت کەوا تەرازوو هیچ کەسێك ئەندازەکەی نازانێت تەنها خوای بەخشندە و میهرەبان نەبێت، مانای (لوسعت) واتە: (لوسعت كَفّتاه أو كِفّتاه)) هەردوو مانەکە تەواوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَضَعُ ٱلْمَوَٰزِينَ ٱلْقِسْطَ لِيَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ فَلَا تُظْلَمُ نَفْسٌ شَيْـًٔا ۖ وَإِن كَانَ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِّنْ خَرْدَلٍ أَتَيْنَا بِهَا ۗ وَكَفَىٰ بِنَا حَٰسِبِينَ ﴾ (الأنبياء: ٤٧) واتە: بێ گومان ڕۆژی قیامەت ئێمە ترازووی دادپەروەری دائەنێین و کردەوەکانیانی پێ ئەکێشین ئەوسا هیچ کەسێك کەمترین ستەمی لێ ناکرێ چ لە چاك کاران، چ لە خراپەکاران، تەنانەت ئەگەر کردەوەکانیانی بە ئەندازەی سەنگی دەنکە گەردیلەیەکیش بێت، ئێمە ئەیهێنین و ئامادەی ئەکەین وە ئەوەندە بەسە بۆ ئێمە کە بە وردی ژمێریاری کردەوەکانیان بین)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ ۖ ﴾(النساء: ٤٠) واتە: بێ گومان خوا بە سەنگی بچووکترین گەردیلە (زەڕە) ستەم لە هیچ کەس ناکا)).

لە فەرموودەیەکی قودسیدا هاتوە: ((یا عبادي، إني حرمت الظلم على نفسي وجعلته بینکم محرماً فلا تظالموا))[1] واتە: ئەی بەندەکانم.. من ستەمم لە سەر خۆم حەرام کردوە و لە نێوان ئێوەشدا حەرامم کردوە، بۆیە هەرگیز ستەم مەکەن)).

بە جوانی بیر لەو ئایەتە بکەرەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ فَإِذَا نُفِخَ فِى ٱلصُّورِ فَلَآ أَنسَابَ بَيْنَهُمْ يَوْمَئِذٍ وَلَا يَتَسَآءَلُونَ ﴿١٠١﴾ فَمَن ثَقُلَتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ هُمُ ٱلْمُفْلِحُونَ ﴿١٠٢﴾ وَمَنْ خَفَّتْ مَوَٰزِينُهُۥ فَأُو۟لَٰٓئِكَ ٱلَّذِينَ خَسِرُوٓا۟ أَنفُسَهُمْ فِى جَهَنَّمَ خَٰلِدُونَ ﴿١٠٣﴾ تَلْفَحُ وُجُوهَهُمُ ٱلنَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَٰلِحُونَ ﴿١٠٤﴾ ﴾(المؤمنون) واتە: ئینجا

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٥٧٧) .

کاتێ لە جاری دووەمدا فووکرا بە شەیپووردا (کەرەنادا) بۆ زیندووبوونەوە، ئیتر لە بەر قورسی و نارەحەتی ئەو ڕۆژەیە هیچ نەسەب و خزمایەتییەك لە نێوانیاندا ناخوێنرێتەوە، چونکە هەر کەسەی سەرقاڵ و سەرگەرمە بە کاری خۆیەوە و پەردەژی نییە، تا ئاوڕ بە لای خزمەکەیەوە بداتەوە تەنها کردەوەی چاك و بڕوای چاك کەڵکی دەبێ بۆی و لە یەکتریش ناپرسن چونکە هەر یەکە کاری خۆی هەیە (١٠١) ئینجا ئەو کەسەی تای تەرازووی کێشانەی کردەوەکانی قورس و سەنگین بێ ئەوە ئەوانەن سەرفراز و رزگار دەبن (١٠٢) هەر کەسێکیش تەرازووی چاکەی سووك بێ، واتە خراپەکانی لە چاکەکانی زیاتر بێت ئەمانە ئەو کەسانەن زیانیان بە خۆیان گەیاندوە و گومڕا و بەدبەختبوون و خۆیانیان لە کیس چوە بە هەتا هەتاییش لە دۆزەخدا ئەمێننەوە و هەرگیز رزگاریان نابێت (١٠٣) شۆڵە و بڵێسەی ئاگر چڕوچاویان دەبرژێنێ و لێوەکانیشیان هەڵدەقرچێ (١٠٤).

جا هەرکەسێك تای تەرازووەکەی قورستر بێت ئەگەر بە تەنها یەك حەسەنەش بێت ئەوا دەرباز دەبێت و بەختیار و کامەرانە، بۆیە هەرگیز هیچ چاکەیەکیش بە کەم مەزانە،چونکە تەنها حەسەنەیەك ڕەنگە ببێتەهۆی ئەوەی بچیتە بەهەشتەوە و خوای گەورە تەرازووەکەتی پێ قورس و سەنگین دەکاتەوە، هەروەها ڕەنگە تەنها خراپەیەك (سیئە) بە هەلاکەتدا بتبات و تەرازووەکەت سووك بکات.

خوای گەورە دەفەرموێت: ((فَأَمَّا مَنْ ثَقُلَتْ مَوَازِينُهُ (٦) فَهُوَ فِي عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ (٧) وَأَمَّا مَنْ خَفَّتْ مَوَازِينُهُ (٨) فَأُمُّهُ هَاوِيَةٌ (٩) وَمَا أَدْرَاكَ مَا هِيَهْ (١٠) نَارٌ حَامِيَةٌ (١١) القارعة) واتە: ئینجا ئەو کەسە کە لەو ڕۆژەدا تای کێشانەی کردەوەکانی قورس بوو (٦)ئەوە لە نێو گوزەران و خۆشییەکی وادا دەبێت خۆی پێی رازییە (٧) بەڵام ئەو کەسەش کە تای کێشانەی کردەوەکانی سووك بوو (٨) ئەوە دایکی ئەو دۆزەخەو باوەشی بۆ گرتۆتەوە (٩) تۆ چوزانیت (هاویە) چییە؟ (١٠) ئاگرێکی زۆر گەرمە (١١).

بۆیە هەرگیز هیچ کارێك بە کەم مەزانە، ڕەنگە کارێکی بچووك ببێتە هۆی ئەوەی خوای گەورە بە هۆیەوە رزگارت بکات لە ئاگر، هەروەکو لە فەرموودەیەکدا هاتوە:

((اتقوا النار ولو بشق تمرة)) واتە: خۆتان لە ئاگر بپارێزن ئەگەر بە لەتە خورمایەکیش بێت)).

بەڵام هەرکەسێك چاکەکان و خراپەکانی یەکسان بوون، ئەوا لە ئەهلی ئەعراف دەبن لە جێگایەکدا لە نێوان بەهەشت و دۆزەخدا ـ بە رای زۆربەی زانایان [١] ـ ، کەواتە ئەهلی ئەعراف کۆمەڵە کەسێکن چاکە و خراپەیان وەکو یەکە و یەکسانە، چاکەکانیان بە بەهەشتیان ناگەیەنێت و لەوە کەمترە بە هۆیەوە بچنە بەهەشتەوە، هەروەها بوونەتە هۆی ئەوەی لە ئاگر بیانپارێزێت، ئەوانە ئەهلی ئەعرافن، ئەهلی ئەعراف کاتێك تەماشای ئەهلی بەهەشت بکەن دەڵێن: سڵاوتان لێ بێت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَبَيْنَهُمَا حِجَابٌ وَعَلَى ٱلْأَعْرَافِ رِجَالٌ يَعْرِفُونَ كُلًّا بِسِيمَٰهُمْ وَنَادَوْا أَصْحَٰبَ ٱلْجَنَّةِ أَن سَلَٰمٌ عَلَيْكُمْ لَمْ يَدْخُلُوهَا وَهُمْ يَطْمَعُونَ ﴿٤٦﴾ وَإِذَا صُرِفَتْ أَبْصَٰرُهُمْ تِلْقَآءَ أَصْحَٰبِ ٱلنَّارِ قَالُوا رَبَّنَا لَا تَجْعَلْنَا مَعَ ٱلْقَوْمِ ٱلظَّٰلِمِينَ﴾(الأعراف)، واتە: لە نێوان هەردوو دەستەکەدا بەهەشتی و دۆزەخی پەردە شوورەیەك هەیە و بە سەر شوورەکەی نێوان بەهەشت و دۆزەخەوە کۆمەڵێ ژن و پیاوی موسڵمان هەن، هەمووشیان بە سەروسیما دەناسن دۆزەخیەکان بە رووی رەش و بەهەشتییەکانیش بە رووی گەش و سپیانەوە و لە یارانی بەهەشت بانگ ئەکەن و ئەڵێن: سڵاوی خواتان لە سەر بێت یاخوا لە سزا و تۆڵە پارێزراو بن و هەر لە خۆشیدا بن، شیاوی باسە هێشتا هەر لە (ئەعراف) قەتیس ماون و نەچوونەتە بەهەشتەوە و بە تەمان تێی بچن، چونکە خوا تەماحی ناوەتە بەریان (٤٦) کاتێکیش چاویان لە بەهەشتییەکان وەردەگێڕدرێ بەرەو رووی دۆزەخییەکان دەڕوانن و بەو حاڵە زۆر خراپەیانەوە دەیان بینن دەڵێن: پەروەردگارمان! تکات لێ دەکەین مەمانخە ریزی ئەوانەی ستەمیان کردوە.(٤٧)

جارێکی تر دەگەڕێینەوە بۆ باسە گرنگەکە: ئەویش بریتییە لەوە ئایا چی شتێك دەکرێتە سەر تەرازوو؟

هەروەکو باسمان کرد زانایان سێ بۆچوونیان هەیە لەم بارەیەوە:

---

١ ـ راجع (تفسير ابن كثير) و (لسورة الأعراف : ٤٧) و (تفسير الطبري) كذلك (الأعراف :٤٦ , ٤٧) .

یەکەم: دەڵێن: کردەوەکانی دەخرێتە سەر،وەکو یەکتاپەرستی و نوێژ و ڕۆژوو و زەکات و حەج و فەرمان کردن بە چاکە و نەهی کردن لە خراپە و بانگەواز بۆ دینی خوا ئامادە بوون لە کۆڕ و مەجلیسی زانستدا و گریان لە ترسی خوادا و تا کۆتایی ئەو هەموو کار و کردەوە چاکانە.

ڕەنگە کەسێك بڵێت: چۆن ئەو شتانە دەخرێتە سەر تەرازوو لە کاتێکدا ئەوانە بەر جەستە نین؟ چۆن یەکتاپەرستی دەخرێتە سەر تەرازوو؟ چۆن ترسی خوا و پەناگرتن بە خوا و تکاکردن و گەڕانەوە و پشت بەستن بە خوا دەخرێتە سەر تەرازوو؟

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەڵێین خوای گەورە بە توانایە هەموو کارو کردەوەکان بگۆڕێتە بەرجەستە و ئەمجار لە سەر تەرازووی دانا، بۆ ئەوەی تەرازووەکە قورس و سەنگین بێت یان تەرازووەکە سووك بێت، بە پێی چاکە و خراپەکان، بەڵگەش لە سەر ئەوە لە فەرموودەی پێغەمبەری خوداوە ﷺ زۆرە، فەرموو براکەم هەندێ لەو بەڵگانە، یەکێك لەو بەڵگانە ئەو فەرموودەیە کە (البخاري و مسلم)[1] ڕیوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أبو هريرە)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((كلمتان، خفيفتان على اللسان، ثقيلتان في الميزان حبيبتان الى الرحمن: سبحان الله وبحمده، سبحان الله العظيم)) واتە: دوو وشە هەن، سووکن لەسەر زمان، قورس و سەنگینن لە سەر تەرازوو، خۆشەویستن لای خوای میهرەبان کە ئەوانیش بریتین لە:: سبحان الله وبحمده، سبحان الله العظيم)).

خێراکە براکەم تەرازووەکەت قورس و سەنگین بکە، لەکاتێکدا تۆ ئێستا دانیشتویت، بزانە کەوا خوای گەورە ئەو دوو وشەی خۆش دەوێت، ئەمە بەرجەستە نییە و دەخرێتە سەر تەرازوو، خوای گەورە بەو دوو وشە جوان و خۆشەویستە تەرازووی بەندەی ئیمانداری پێ قورس و سەنگین دەکات لە ڕۆژی قیامەتدا.

هەروەها لە بەڵگەیەکی تر بۆ ئەو بابەتە: ئەو فەرموودەیە کە (أبو داود و الترمذي و أحمد) و جگە لەوان ڕیوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (أبو درداء)ەوە بە

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٤٠٦) و مسلم (٢٦٩٤).

سەنەدێکی (صحیح)[1] کەوا پێغەمبەری خواﷺفەرموویەتی: ((ما من شیء أثقل في میزان المؤمن یوم القیامة من حسن الخلق)) واتە: هیچ شتێك نییە قورس و سەنگین بێت لە تەرازووی کەسی ئیمانداردا لە ڕۆژی قیامەتدا وەکو ڕەوشت جوانی))

خێراکە براکەم ڕەوشتت جوان بکەرەوە لە گەڵ خواکەی خۆتدا، لە گەڵ پێغەمبەرەکەتداﷺ، لە گەڵ خێزانەکەتدا، لە گەڵ دایك و باوکتدا، لە گەڵ منداڵەکانتدا و لە گەڵ دەرهاوسێکانتدا، لە گەڵ فەرمانبەرەکانتدا، لە گەڵ بەرپرسیارەکەتدا لە سەر کارەکەت.

ڕەوشتت جوان و چاك بکەرەوە بە تەنها وشەیەکی جوان، بە بزەیەکی شیرین، ئەگەر ناتوانیت لە گەڵ خەڵکیدا بە وشەی ناسك و جوان مامەڵە بکەی، یان بە بزەیەکی شیرین، ئەوا واز بێنە لە ئازاردانی خەڵکی چونکە ئەوە خۆی لە خۆیدا ڕەوشت جوانییە.

ئەمە ئەگەر کەسێك خراپەی بۆ خەڵکی نەبێت! ئەی چۆنە ئەگەر خۆشی و شادی بخەیتە دڵی براکەتەوە؟ ئەی چۆنە ئەگەر بەزەییت بە کەسی لاواز و کەساسدا بێتەوە؟ ئەی چۆنە ئەگەر چارەسەری نەخۆشێك بگریتە ئەستۆی خۆت؟ ئەی چۆنە ئەگەر دەستی کەسێکی نابینا بگریت و لە ڕێگاکە بیپەڕێنیتەوە؟ ئەی چۆنە ئەگەر یارمەتی ماددی کەسێکی هەژار و نەدار بدەیت؟ ئەی چۆنە ئەگەر یارمەتی هەتیویك بدەیت تاکو دەچێتە ماڵ و خێزانی خۆی؟ بە ڕاستی ئەوە ڕەوشتێکی زۆر گەورە و مەزنە لە ڕەوشتەکانی بەندەی ئیماندار.

إنما الأمم الأخلاق ما بقیت — فإن هموا ذهبت أخلاقهم ذهبوا

واتە: مانەوەی هەر ئوممەتێك پەیوەستە بە ئاکار و ڕەوشتەوە ئەگەر ئاکارەکانیان ڕۆیشت ئەوا ئەوانیش لە ناو دەچن))..

سوێند بە خوا ئەم ئوممەتە هەرگیز ڕێز وپلە و پایە بە دەستناهێنێ تەنها لە ڕێگای ڕەوشت بەرزییەوە نەبێت ئایا دەزانی پوختەی هۆی ڕەوانە کردنی

---

١ ـ أخرجه أحمد (٤٤٢/٢ و ٤٤٦ و ٤٤٨) وابو داود (٢٧٩٩) والترمذي (٢٠٠٢ ، ٢٠٠٣) والبخاري في (الأدب المفرد) (٢٧٢) قال الترمذي : هذا حديث حسن صحيح , وصححه الألباني في (الصحيحة) (٨٧٦) .

پێغەمبەری خوا ﷺ تەنها لە بەر ئەم مەبەستە بوە؟ خۆشەویست ﷺ دەفەرموێت: ((إنما بعثت لأتمم صالح الأخلاق))[1] بە راستی ئەوە كێشەی رەوشت و ئەخلاقە، ئەوەش بزانە خواپەرستی بە بێ رەوشت وئاكاری جوان سوودی بۆ خاوەنەكەی نییە، هەروەها زانست و زانیاری بە بێ رەوشتی جوان هیچ بەهایەكی نییە، چەندان كەس هەن وا دەزانن لە خواوە نزیكن بەلاّم دوورن لە خوای گەورەوە! چەندان كەس هەن گوایە لە خوا دەترسن بەلاّم بوێر و زیرەكن لە بەزاندنی سنوورەكانی خوادا!! چەندان كەس هەن قورئان دەخوێنن بەلاّم لە ئایەتەكانی خوا بێ بەشە!! كێشەكە كێشەی رەوشت و ئاكاری جوانە ((و إن الله يبغض الفاحش البذيء))[2] واتە: خوای گەورە رقی لە هەموو خراپەكارێكی زمانپیسە))

لە فەرموودەیەكدا كە (ابو داود) و (أحمد) و (ابن حبان) بە سەنەدێكی (صحیح)[3] لە فەرموودەی (عائیشە)ی دایكی ئیماندارانەوە ریوایەتیان كردوە كەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إن المؤمن ليدرك بحسن خلقه درجة الصائم القائم)) واتە: كەسی ئیماندار بە رەوشت جوانی دەگاتە پلەی رۆژووانێك بەردەوام شەونوێژ بكات)) رەوشت بەرزی دەخرێتە سەر تەرازوو، خوای گەورە لە رۆژی قیامەتدا تەرازووی كەسی ئیمانداری پێ قورس دەكات، كردەوەكان هەرچەندە بەرجەستە نەبن ئەوا خوای گەورە دەیگۆڕێتە بەرجەستەو تەرازووی پێ قورس دەكات.

لە (صحیح مسلم)[4] دا هاتوە لە فەرموودەی (النواس ى كوڕی سمعان)ەوە كەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((يؤتى يوم القيامة بالقرآن وأهله الذين كانوا يعملون به تقدمه سورة البقرة وآل عمران، كأنهما غمامتان، أو ظلتان سوداوان، بينهما شرق

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢/٣٨١) والبخاري في (الأدب المفرد) (٢٧٥) عن أبي هريرة وصححه الألباني في (الصحيحة) (٤٥).

٢ ـ وهو جزء من الحديث قبل المتقدم : (ما من شيء أثقل ....))

٣ ـ أخرجه ابو داود ،كتاب الأدب باب في حسن الخلق (٤٧٩٨)، وأحمد (٦/٦٤ ، ٩٠)، وابن حبان (٤٨١) ،والبيهقي في (الشعب) وصححه الشيخ الألباني في ((المشكاة)) (٥٠٨٢)،و صحيح أبو داود .

٤ ـ أخرجه مسلم (٨٠٥) والرواية الثانية عند مسلم برقم (٨٠٤) .

أو كأنهما حزقان من طير صواف، تحاجان عن صاحبهما)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا قورئان و ئەوانەی کاریان بە قورئان دەکرد دەهێنن، سورەتی (البقره و ال عمران) پێشیان کەوتوون، لە سەر شێوەی دوو پەڵە هەور یان لە سەر شێوەی دوو کەپری ڕەش، یان لە سەر شێوەی دوو کۆمەڵە باڵندەی ڕیزکراو، دەبنە بەڵگە بۆ خاوەنەکانیان)).

لە ریوایەتی (أبو أمامە)ەوە کە هەر (صحیح مسلم) دا هاتوە دەفەرموێت: ((فإنهما تأتيان يوم القيامة كأنهما غمامتان أو كأنهما غيايتان أو كأنهما فرقان من طير صواف، تحاجان عن صاحبهما)).

بە ڕاستی فەرموودەیەکە لەوپەڕی ناسکی و جوانیدایە ! !

ئێستاش فەرموو گوێ لەو فەرموودە سەیرە بگرە کە ئیمامی (البخاری و مسلم)[1] لە فەرموودەی (أبو سعيد الخدری)یەوە ریوایەتیان کردوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((يؤتى بالموت كهيئة كبش أملح، فينادي مناد: يا أهل الجنة، فيشرئبون وينظرون، فيقول: هل تعرفون هذا؟ فيقولون: نعم، هذا الموت، وكلهم قد رآه. ثم ينادي: يا أهل النار، فيشرئبون وينظرون، فيقول: هل تعرفون هذا؟ فيقولون: نعم، هذا الموت، وكلهم قد رآه، فيذبح. ثم يقول: يا أهل الجنة خلود فلا موت، ويا أهل النار خلود فلا موت. ثم قرأ: ﴿وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ ٱلْحَسْرَةِ إِذْ قُضِىَ ٱلْأَمْرُ وَهُمْ فِى غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ (مريم:٣٩) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا مردن دەهێنرێت لە سەر شێوەی بەرانێکی ڕەش وسپی بانگدەرێك بانگ دەکات: ئەی خەڵکی بەهەشت، ئەوانیش هەموو سەر بەرزدەکەنەوە و تەماشا دەکەن، پێیان دەڵێ: ئایا ئەمە دەناسنەوە؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، ئەوە مردنە، هەموویان بینیویانە، پاشان بانگ دەکات: ئەی خەڵکی ئاگر، ئەوانیش هەموو سەر بەرزدەکەنەوە و تەماشا دەکەن، پێیان دەڵێ: ئایا ئەمە دەناسنەوە؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، ئەوە مردنە، هەموویان بینیویانە، پاشان بەرانەکە (مردن) سەردەبڕدرێ، پاشان دەڵێ: ئەی خەڵکی

١ ـ أخرجه البخاري (٤٧٣٠) ومسلم (٢٨٤٩) .

بەهەشت نەمری بۆ ئێوەیە و چیتر مردن نەما، ئەی خەڵکی ئاگر نەمری بۆ ئێوەیە و چیتر مردن نەما، ئەمجار ئەو ئایەتەی خوێندەوە کە ئەمە ماناکەیەتی:

((لەڕۆژی ئاهوو ناڵەو خەم و خەفەت و پەشیمانی (یوم الحسرە) ئاگاداریان بکەو بیانترسێنە ئەو کاتە لە لایەن خوای پەروردگارەوە بڕیار دەدرێ کە دەستەیەك بۆ بەهەشت و دەستەیەکیش بۆ دۆزەخ رەوانە بکرێن، کەچی ئەوانە هێشتا لە غەفڵەتدان و بە خۆیان نەزانیوە وخۆشیان بڕوا بواردووەو ددان بە زیندوو بوونەوەو پاداشت وتۆڵەشدا نانێن)).

جا یەکەم بۆچوون لە بۆچوونی زانایان ئەوەی کە دەخرێتە سەر تەرازوو: کار و کردەوەکانە.

بۆچوونی دووەم: ئەوەی کە دەخرێتە سەر تەرازوو: بەندەکە خۆیەتی، یان تەرازووەکە قورس دەکات یان سووکی دەکات، ئایا بە پێی قەڵەوی و کەتەیی یە؟! نەخێر هەرگیز شتی وا نییە... هەروەها بە پێی لەڕ و لاوازی و کەم گۆشتی نییە...بەڵکو بە پێی ئیمان و کرداری چاکەیە.. تەرازووەکانی دونیا جیاوازن لە تەرازووەکانی قیامەت..خەڵکیش لە دونیادا تەرازووی دیکەیان هەیە کەلە تەرازووی خوای گەورە جیاوازە.

ئیمامی (البخاری و مسلم)[1] لە فەرموودەی (أبو هريرە)وە ریوایەتیان کردوە کەوا پێغەمبەری ئازیزﷺفەرموویەتی: ((إنه ليؤتى بالرجل العظيم السمين يوم القيامة فلا يزن عند الله جناح بعوضة)) وقال: أقرءوا: ﴿فَلَا نُقِيمُ لَهُمْ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ وَزْنًا﴾ (الكهف: ١٠٥) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا پیاوێکی گەورە و قەڵەو دێنن، کەچی لای خوای گەورە کێشی باڵە مێشێکی نییە، فەرمووی: ئەو ئایەتە بخوێننەوە: کە ئەمە ماناکەیەتی:

(ئینجا ئێمەش لە ڕۆژی قیامەتدا هیچ تەرازوو میزانێکی سەنگینیان بۆ دانانێین واتە: هیچ نرخ و بایەخێکیان نابێ).

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٧٢٩) ومسلم (٢٧٨٥) .

کەسێکی قەڵەو و گۆشتنە، کەسێکی گەورە و مەزنە، جێگەیەکی تایبەتی خۆی هەیە، کەسایەتی خۆی هەیە، ڕێز و شکۆی خۆی هەیە لە نێوان خەڵکیدا، پلەوپایەی تایبەتی هەیە، بەڵام ئیمان و تەقوای نییە، ئەو کەسە کێشی مێشێکی نییە لای خوای گەورە!! بۆ..؟ چونکە خوای گەورە خۆی فەرموویەتی: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ﴾ (الحجرات: ١٣) واتە: بێ گومان بەڕێزتریشتان لای خوا، ئەوەتانە کە بە تەقواتر و خۆ پارێزتر بێت وە لە سنوورەکانی خوا نەترازێت))

لە (مسند أحمد)[1] دا بە سەنەدێکی (حسن) هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی مسعود)ەوە کەوا سیواکی لە دارەکەی دەکردەوە کە پێی دەڵێن (أراك)، (ابن مسعود) یش هەردوو لاقەکانی (پێیەکانی) باریك بوو، بە هۆی باکەوە پێیەکانی دەرکەوت، بۆیە خەڵکەکە پێی پێکەنین، پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((مم تضحكون؟)) قالوا: يا نبي الله، من دقة ساقيه . فقال: ((والذي نفسي بيده، لهما أثقل في الميزان من أُحد)) واتە: بە چی پێدەکەنن؟ ئەوانیش وتیان: ئەی پێغەمبەری خوا ﷺ بە باریکی هەردوو پێیەکانی، ئەویش فەرمووی: سوێند بەو کەسەی گیانی منی بە دەستە، هەردوو پێیەکانی لە ڕۆژی قیامەتدا و لەسەر تەرازوو لە کێوی ئوحود قورسترن)).

الله أكبر!! خوا لە (ابن مسعود) ڕازی بێت، بە ڕاستی ئەوە شایەتییەکی سەیرە بۆ (ابن مسعود)! چونکە تەرازووەکانی دونیا بە پێی گەورەیی و کەتەیە! بەڵام تەرازووەکانی دوارۆژ وا نییە، بەڵکو بە پێی تەقوایە: ﴿إِنَّ أَكْرَمَكُمْ عِندَ ٱللَّهِ أَتْقَىٰكُمْ﴾

بە جوانی بیر لەو فەرموودە گرنگە بکەرەوە، لە (صحيح البخاري)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (سهل ی کوڕی سعد الساعدي)یەوە دەڵێت: کابرایەك بە تەنیشت

---

١ ـ أخرجه أحمد (٤٢٠/١) والطيالسي (٣٥٥) عن ابن مسعود وله شاهد،أخرجه أحمد (١١٤/١)، والبخاري في (الأدب المفرد) (٢٣٨) عن علي، وصححه الألباني بطرقه في (الصحيحة) (٢٧٥٠) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٥٠٩١) .

پێغەمبەری خواوەﷺ ڕۆیشت ئەویش فەرمووی: ((ما تقولون في هذا؟). قالوا: حري إن خطب أن ينكح، وإن شفع أن يشفع، وإن قال أن يستمع. قال: ثم سكت، فمر رجل من فقراء المسلمين، فقال: (ما تقولون في هذا؟). قالوا: حري إن خطب أن لا ينكح، وإن شفع أن لا يشفع، وإن قال أن لا يستمع. فقال رسول اللهﷺ: (هذا خير من ملء الأرض مثل هذا)) واتە: ئایا دەربارەی ئەم پیاوە چی دەڵێن؟ وتیان: شایستەی ئەوەیە ئەگەر داوای ژن بکات پێی بدرێت، ئەگەر شەفاعەت بۆ کەسێك بکات شەفاعەتەکەی وەرگیرێ، ئەگەر قسەش بکات گوێ لە قەسەکانی بگیرێت. وتی: ئەمجار بێدەنگ بوو، کابرایەك موسڵمانی هەژار تێپەڕی، فەرمووی: ئایا دەربارەی ئەم پیاوە چی دەڵێن؟ وتیان: شایستەی ئەوەیە ئەگەر داوای ژن بکات پێی نەدرێت، ئەگەر شەفاعەت بۆ کەسێك بکات شەفاعەتەکەی وەرنەگیرێ، ئەگەر قسەش بکات گوێ لە قەسەکانی نەگیرێت. ئەوجا پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئەمە باشترە لەو بە ئەندازەی هەموو زەوی)).

کەواتە: بەندەکە خۆی دەخرێتە سەر تەرازوو.

لێرەدا پرسیارێك هەیە لەوپەڕی گرنگیدایە، ئەویش ئەوەیە: ئایا کێشی من چەندە لای خوای گەورە؟ ئایا تاکو ئێستا ئەو پرسیارەمان لە خۆمان کردوە؟

بێگومان پێم دەڵێیت: چۆن کێشی خۆم لای خوای گەورە بزانم؟ من پێت دەڵێم: ئەوە دەزانیت لە ڕێگای مامەڵە کردنت لە گەڵ دایك و باوکتدا، لە گەڵ خێزان و منداڵەکانتدا، بە ڕاستگۆیی و وەفا و سپاردە و تەقواکەت، بە ڕاستی ترمومترێکی گرنگە دەتوانی خۆتی پێ بپێوی!! بۆیە براکەم لە خوا بترسە بۆ ئەوەی خوای گەورە تەرازووەکەت قورس بکات لەو ڕۆژەی کە هیچ شتێك تەرازوو قورس ناکات تەنها کاری چاکە نەبێت.

بۆچوونی سێیەم: ئەوەی کە دەکێشرێت: نامەی کار و کردەوەکانە.

ئەوانەی ئەم بۆچوونەیان هەیە ئەو فەرموودەیان کردوەتە بەڵگە کە (أحمد و

الترمذي و ابن ماجه) و جگە لەوان ریوایەتیان کردوە بە سەنەدێکی (صحیح)[١] لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو) ەوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((إن الله سيخلص رجلا من أمتي على رؤوس الخلائق يوم القيامة، فينشر عليه تسعة وتسعين سجلا، كل سجل مثل مد البصر، ثم يقول: أتنكر شيئا من هذا؟ أظلمك كتبتي الحافظون؟ فيقول: لا يا رب، فيقول: أفلك عذر؟ فيقول: لا يا رب، فيقول: بلى، إن لك عندنا حسنة، فإنه لا ظلم عليك اليوم، فيخرج بطاقة فيها: أشهد أن لا إله إلا الله وأشهد أن محمدا عبده ورسوله، فيقول: أحضر وزنك، فيقول: يا رب، ما هذه البطاقة مع هذه السجلات؟ فيقول: فإنك لا تظلم، قال: فتوضع السجلات في كفة، والبطاقة في كفة، فطاشت السجلات، وثقلت البطاقة، فلا يثقل اسم الله شيء)) واتە: خوای گەورە لە ڕۆژی دواییدا پیاوێك لە ئوممەتەکەم دەهێنێت و لە پێش چاوی هەموو خەڵکی رایدەوەستێنێت، نەوەت و نۆ پەرتوکی بۆ بڵاو دەکاتەوە هەر پەرتوکێکی چەند چاو بڕ دەکات ئەوەندە درێژە، پاشان دەفەرموێت: ئایا نکۆڵی لە هیچ لەو تاوانانە دەکەیت؟ ئایا فریشتە نوسەرەکانم ستەمیان لێتکردوە؟ دەڵێت: نەخێر ئەی پەروەردگارم! ئەویش دەڵێت: ئایا هیچ پاساو و بیانویەکت هەیە؟ یان هیچ چاکەیەکت هەیە؟ ئەویش ماوەیەك بێدەنگ دەبێت و پاشان دەڵێت: نەخێر ئەی پەروەردگارم! خوای گەورە دەفەرموێت: بەڵێ تۆ یەك چاکەت لای ئێمە هەیە، ئەمڕۆ هیچ ستەمێکت لێ ناکرێت، ئەمجار پلیتێکی بۆ دەردەکرێت تێیدا نوسراوە ((أشهد أن لا الـه الا الله و أشـهد أن محمدا عبده ورسوله))، دەفەرموێت: بیهێنن بیکێشن، لەو کاتەدا ئەو دەڵێت: ئەی پەروەردگارم ئەم پلیتە چییە لە بەرانبەر ئەو هەموو پەرتووکانە، ئەویش دەفەرموێت: تۆ ئەمڕۆ هیچ ستەمێکت لێ ناکرێت، پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: پەرتووکەکانی بۆ دەخرێتە تایەکی تەرازووەکە و

---

١ ـ أخرجه أحمد (٢/٢١٣) والترمذي (٢٦٣٩) وقال: هذا حديث حسن غريب، وابن ماجه (٤٣٠٠) وصححه الألباني في (الصحيحة) (١٣٥)، قال العلامة الألباني: ((وفي الحديث دليل على أن ميزان الأعمال له كفتان مشاهدتان وأن الأعمال وإن كانت أعراضاً فإنها توزن، والله على كل شيء قدير، وذلك من عقائد أهل السنة والأحاديث في ذلك متضافرة، وإن لم تكن متواترة) لنظر: (شرح العقيدة الطحاوية) (٣٥١ _ ٣٥٢) ط المكتب الإسلامي .

پلیتەکەش لەو تاکەی تریدا، فەرمووی: تای پەرتوکەکان بەرزبوویەوە و پلیتەکە لەو هەموو قورستر بوو، فەرمووی: بێگومان هیچ شتێك نییە لە بەرانبەر ناوی خوای گەورەدا قورس بێت)).

ئەی خودایە لە سەر یەکتاپەرستی بمانژێنە و لە سەر یەکتاپەرستی گیانمان بکێشە و لە گەڵ کۆمەڵی یەکتاپەرستاندا حەشرمان بکە لە ژێر ئالای پێشەوای یەکتاپەرستان و پێشەنگی پیاوچاکاندا، پێغەمبەری خۆشەویست و گەورەی هەموو پێغەمبەران ﷺ ﴿إِنَّ ٱللَّهَ لَا يَغۡفِرُ أَن يُشۡرَكَ بِهِۦ وَيَغۡفِرُ مَا دُونَ ذَٰلِكَ لِمَن يَشَآءُۚ﴾ (النساء: ٤٨).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿وَلَقَدۡ أُوحِيَ إِلَيۡكَ وَإِلَى ٱلَّذِينَ مِن قَبۡلِكَ لَئِنۡ أَشۡرَكۡتَ لَيَحۡبَطَنَّ عَمَلُكَ وَلَتَكُونَنَّ مِنَ ٱلۡخَٰسِرِينَ ﴿٦٥﴾ بَلِ ٱللَّهَ فَٱعۡبُدۡ وَكُن مِّنَ ٱلشَّٰكِرِينَ ﴿٦٦﴾﴾ (الزمر) واتە: سوێند ئەخۆم کە بێ گومان وەحی کراوە بۆ تۆ و بۆ ئەو پەیامبەرانەی بەر لە تۆ بوون: کە ئەگەر گریمان بە هاوبەش قایل ببێت بۆ خوا، ئەوە بێ گومان هەموو کردەوەکانت پووچەڵ دەبێ وە لە زیانمەندانیش دەبیت (٦٥) نەخێر، هەرگیز بە گوێیان نەکەیت بەڵکو تەنها هەر خوا بپەرستە و لە شوکرانە بژێران بە (٦٦).

لە هەردووکتێبی(صحیح)[١]دا هاتوە لە فەرموودەی (عبادە ی کوڕی الصامت) ەوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((من قال: أشهد أن لا اله الا الله وحده لا شريك له، وأن محمداً عبده ورسوله، وأن عيسى عبدالله، وابن أمته، وكلمته ألقاها الى مريم، وروح منه، وأن الجنة حق وأن النار حق، أدخله الله من أي أبواب الجنة الثمانية شاء)).

باش بزانە کە یەکتاپەرستی ناوی ژیانە گەورەترین (إکسیر)ە، (الاکسیر: دەرمانێکە لە زیوی دەدەن و دەبێت بە ئاڵتون)[٢] ئەو ناوەی ئەگەر تەنها

١ ـ أخرجه البخاري (٣٤٣٥) ومسلم (٢٨) .

٢ ـ فەرهەنگی دەریا / رزگار کریم .

گەردیلەیەکی بخرێتە سەر چیای تاوان و گوناهەکان دەتوێتەوە و وردو خاشی دەکات، لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو ذر)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ((يقول الله: ومن لقيني بقراب الأرض خطيئة لا يشرك بي شيئاً لقيته بمثلها مغفرة)) واتە: خوای گەورە دەفەرموێت: ئەگەر بە ئەندازەی هەموو زەوی بە تاوانەوە پێم بگات و بە من گەیشت هاوەڵی بۆ من بڕیار نەدابوو ئەوا بە ئەندازەی هەموو زەوی بە لێ خۆش بوونەوەوە پێت دەگەم)).

لە ڕیوایەتەکەی (الترمذي)[2]دا هاتوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە دەڵێت: گوێم لێبوو پێغەمبەری خواﷺفەرمووی: ((يا ابن آدم، إنك ما دعوتني ورجوتني غفرت لك على ما كان فيك ولا أبالي. يا ابن آدم، لو بلغت ذنوبك عنان السماء ثم استغفرتني غفرت لك ولا أبالي. يا ابن آدم، إنك لو أتيتني بقراب الأرض خطايا ثم لقيتني لا تشرك بي شيئا لأتيتك بقرابها مغفرة)) واتە: ئەی نەوەی ئادەم! تۆ هەر کاتێك هاوارم پێ بکەیت و داوام لێ بکەیت و تکام لێ بکەیت ئەوا لێت خۆش دەبم هەرچی شتێکت کردبێ هەرگیز باکم نییە. ئەی نەوەی ئادەم! ئەگەر تاوانەکانت گەیشتنە ئاسمانەکان ئەمجار داوای لێخۆشبوونت لێ کردم ئەوا لێت خۆش دەبم و هیچ باکم نییە، ئەی نەوەی ئادەم! ئەگەر بە ئەندازەی هەموو زەوی بە تاوانەوە پێم بگەی و بە من گەیشتی هاوەڵت بۆ من بڕیار نەدابوو ئەوا بە ئەندازەی هەموو زەوی بە لێ خۆش بوونەوەوە پێت دەگەم)).

جا ئیمان بریتییە لە گوتن بە زمان و باوەڕهێنان بە دڵ و کردار بە ئەندام و پەلەکان، ئیمان تەنها وشەیەك نییە لە سەر زارەکان دووبارە بکرێتەوە، یان دوکەڵێکە و بە هەوادا بفڕێت! بۆیە دەبێ ئەو ئیمانە بگوڕدرێتە کردەوە و کاری پێ بکرێت.

مەبەست لە هێنانەوەی ئەم فەرموودەیە ئەوەیە: هەندێ لە ئەهلی زانست و زانیاری دەڵێن: کردەوەکان کێشانە دەکرێن، هەندێکیان دەڵێن: بەندەکە خۆی

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٦٨٧) .

٢ ـ أخرجه الترمذي في (السنن) (٣٥٤٠) وقال: وهذا حديث غريب لا نعرفه الا من هذا الوجه) ا . هـ وله شاهد عند أحمد (١٤٨/٥ ، ١٦٧) عن أبي ذر وحسنه بشواهده الألباني في (الصحيحة) (١٢٧) .

دەخرێتە سەر تەرازوو و کێشانە دەکرێتە، هەندێکیان دەڵێن: نامەی کردەوەکان دەخرێتە سەر تەرازوو، منیش دەڵێم: هەرگیز کێشە نییە ئەگەر ئەو سێ بۆچوونە کۆ بکەینەوە و بڵێین بەندەکە بە کردەوە و نامەی کردەوەکانییەوە دەخرێنە سەر تەرازوو لە بەر دەستی خوای بەخشندە و میهرەباندا، نامەویٚ لەوە زیاتر لە سەر ئەو شتانە بڕۆم، ئەگەر تەرازوو دانرا و جێگر بوو، لێپرسینەوە کۆتایی پێهات، بریاری پاداشت و سزا درا لە پاش لێپرسینەوە و تەرازوو، لێپرسینەوە بریتییە لە دەرخستن و دیاری کردنی کارەکان و تەرازوو ڕوونکردنەوەی ئەندازەکەیەتی، بۆ ئەوەی پاداشت و سزا بە گوێرەی کارەکە بێت.

دەڵێم: کاتیٚ خوای گەورە لە لێپرسینەوەی بەندەکان بوەوە و بڕیاری پاداشت و سزا درا، ئەمجار فەرمان دەکات بە دامەزراندنی سیرات (الصراط) لە سەر دۆزەخ، ئەی پەروەردگارمان بمانپارێزە ! ! ئایا لە پاش لێپرسینەوە و تەرازوو سیرات (الصراط) هەیە؟ بەڵیٚ، لە سەر پشتی دۆزەخ یان لە سەر دۆزەخ سیرات (الصراط) دادەنرێت، واتە دۆزەخ دەکەوێت ژێرەوەی سیرات (الصراط) هەمووان دەبێت بە سەریدا تێپەڕن ! !

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا كَانَ عَلَىٰ رَبِّكَ حَتْمًا مَّقْضِيًّا ﴿٧١﴾ ثُمَّ نُنَجِّي الَّذِينَ اتَّقَوا﴾(مريم) واتە: ئەی خەڵکینە ! ئیللا دەبیٚ هەموو نزیکی ئاگری دۆزەخ ببنەوە و بە سەر پردەکەی سیراتدا تێپەڕن لە تەفسیرێکی تردا دەڵێت: دەبیٚ هەموو بە سەر دۆزەخدا تێپەڕن، ئەمەش بڕیارێکە لە لایەن پەروەردگارتەوە بۆ ئەوە دراوە و بڕاوەتەوە و شتێکی حەتمییە (٧١) پاش تێپەڕبوونی هەموان بە سەر ئاگری دۆزەخدا ئەوجا ئەوانەی کە پارێزگار و خواناس بوون لە ئاگرەکە ڕزگاریان ئەکەین..))

ئەی خودایە من و ئێوە لە تەقواکاران بگێڕێت.

ئەمجار خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَّنَذَرُ الظَّالِمِينَ فِيهَا جِثِيًّا﴾ (مريم: ٧٢) واتە: ستەمکارانیش لە ناو دۆزەخدا دەستە ئەژنۆ دەهێڵێتەوە.))

پرسیارەکە لێرەدا ئەوەیە: سیرات (الصراط) چییە؟ سیرات (الصراط) لە زمانی عەرەبیدا واتە: ڕێگایەکی ڕوون و ڕەوان، هەر بەو مانایە (جرير) لە شیعرێکدا بە

کاری هێناوە کاتێك ستایشی (هشام ی کوڕی عبدالملك) دەکات و دەڵێت:

أمير المؤمنين على صراط إذا اعوج الموارد مستقيم[١]

بەڵام مانای سیرات (الصراط) لە شەرعدا: ئەو پردەیە کە لە سەر دۆزەخ دادەمزرێت و هەموو خەڵکی بە سەریدا تێدەپەڕن.

زانایان لە مەبەستی (ورود النار) لەو ئایەتەدا چەند بۆچوونێکیان هەیە[٢]:

هەندێ لە زانایان دەڵێن: (الورود) مانای (الدخول) دەگرێتەوە واتە چوونە ژوورەوە، بە سەر سیرات (الصراط)دا تێدەپەڕن واتا هەموو کەسێك بە سەر دۆزەخدا تێدەپەڕێت، هەموو چاکەکار و خراپەکارێك، بەڵام خوای گەورە ئەو ئاگرە دەگۆڕێتە ساردی و سەلامەتی بۆ تەقواکاران، هەروەکو چۆن بۆ پێغەمبەر (ئیبراهیم) کردی.

بۆچوونی دووەم: کە ئەویش وتەی زۆربەی زانایانە (جمهور) و منیش هەمان بۆچوونم هەیە و باوەڕم پێیەتی، (الورود) مانای (المرور) دێت واتە پەڕینەوە، هیچ کێشەیەك نییە ئەگەر هەردوو بۆچوونەکە یەك بخەین و بڵێین الورود دوو مانای هەیە:

مانای یەکەم: (الورود) کە بە مانای (الدخول) دێت ئەوەشە بێباوەڕان دەگرێتەوە، هەروەکو خوای گەورە دەربارەی فیرعەون فەرموویەتی: ﴿يَقْدُمُ قَوْمَهُۥ يَوْمَ ٱلْقِيَـٰمَةِ فَأَوْرَدَهُمُ ٱلنَّارَ ۖ وَبِئْسَ ٱلْوِرْدُ ٱلْمَوْرُودُ﴾ (هود: ٩٨) واتە: لە ڕۆژی قیامەتیشدا فیرعەون لەبەر ئەوە پاشا و گەورەیان بوو پێشیان دەکەوێ بۆ نێو دۆزەخ دەیانباتە ناو ئاگری دۆزەخەوە و چەند خراپ و نالەبارە ئاگر جێی ئاوخواردنەوە و حەوانەوەی گەلێکی تینووی خەستە بێ)).

---

١ ـ تهذيب اللغة للأزهري (باب : سرط) ولسان العرب لابن منظور (مادة : سرط) و القاموس المحيط (٨٧١) (مادة : الصراط) .

٢ ـ راجع بحثاً متيناً في ذلك في (أضواء البيان) للعلامة الشنقيطي (٣٧٦/٤ – ٣٨٢)، و شرح الطحاوية (ص ٢٣٠ ط أولي النهى) وتفسير ابن كثير (١٢٦/٣ – ١٢٧ ط المكتبة القيمة) .

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَسُوقُ ٱلْمُجْرِمِينَ إِلَىٰ جَهَنَّمَ وِرْدًا﴾ (مريم: ٨٦) واتە: گوناهکاران و تاوانبارانیش بەپێ و بە تینوویەتی بەرەو دۆزەخ راو دەنێن و لێ ئەخوڕێن وەکو گاگەل بۆ ئاوەخۆرە مل دەنێن)).

ئەمە مانای یەکەمە...

مانای دووەم: (الورود) بە مانای (المرور)دێت هەروەکو خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿وَإِن مِّنكُمْ إِلَّا وَارِدُهَا﴾(مريم: ٧١)

واتا: ئیللا دەبێ بە سەریدا تێپەڕن، ئەمجار خوای گەورە تەقواکاران رزگار دەکات، پاشان ئەوانەی کە لە سیرات (الصراط) ن لە بێباوەڕان و تاوانباران و ستەمکاران دەکەونە خوارەوە، ولا حول ولا قوة الا بالله.

بە جوانی بیر لەو فەرموودەیە بکەرەوە کەوا پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هریرە)وە کەوا هەندێ لە هاوەڵان پرسیاریان لە پێغەمبەری خوا ﷺ کرد فەرموویان: ((یا رسول الله، هل نرى ربنا یوم القیامة؟

فقال: رسول الله: (هل تضارون في رؤية القمر ليلة البدر؟). قالوا: لا يا رسول الله، قال: (هل تضارون في الشمس ليس دونها سحاب؟). قالوا: لا يا رسول الله،

قال: (فإنكم ترونه كذلك، يجمع الله الناس يوم القيامة، فيقول: من كان يعبد شيئاً فليتَّبعه، فيتبع من كان يعبد الشمس الشمس، ويتبع من كان يعبد القمر القمر، ويتَّبع من كان يعبد الطواغيت الطواغيت، وتبقى هذه الأمة فيها منافقوها، فيأتيهم الله، تبارك وتعالى، في صورة غيرصورته التي يعرفون، فيقول: أنا ربكم، فيقولون: نعوذ بالله منك، هذا مكاننا حتى يأتينا ربنا، فإذا جاء ربنا عرفناه، فيأتيهم الله تعالى في صورته التي يعرفون، فيقول: أنا ربكم، فيقولون: أنت ربنا، فيتبعونه، ويضرب الصراط بين ظهري جهنم، فأكون أنا و أمتي أول من يجيز، ولا يتكلم يومئذ إلا الرسل، ودعوى الرسل يومئذ: اللهم سلم سلم. وفي جهنم كلاليب مثل شوك السعدان،

---

١ ـ أخرجه البخاري (٨٠٦) ومسلم (١٨٢).

هل رأيتم السعدان؟. قالوا: نعم يا رسول الله، قال: (فإنها مثل شوك السعدان، غير أنه لا يعلم قدر عظمها إلا الله، تخطف الناس بأعمالهم، فمنهم المؤمن بقي بعمله، ومنهم المجازي حتى ينجي، حتى إذا فرغ الله من القضاء بين العباد، وأراد أن يخرج برحمته من أراد من أهل النار، أمر الملائكة أن يخرجوا من النار من كان لا يشرك بالله شيئاً، ممن أراد الله تعالى أن يرحمه، ممن يقول: لا اله الا الله، فيعرفونهم في النار، يعرفونهم بأثر السجود، تأكل النار من ابن آدم إلا أثر السجود، حرم الله على النار أن تأكل أثر السجود، فيخرجون من النار وقد امتحشوا، فيصب عليهم ماء الحياة، فينبتون منه كما تنبت الحبة في حميل السيل، ثم يفرغ الله من القضاء بين العباد، ويبقى رجل مقبل بوجهه على النار،وهو آخر أهل الجنة دخولا الجنة، فيقول: اي رب! اصرف وجهي عن النار، فإنه قد قشبني ريحها، وأحرقني ذكاؤها، فيدعو الله ما شاء الله أن يدعوه، ثم يقول الله تبارك وتعالى: هل عسيت إن فعلت ذلك بك أن تسأل غيره! فيقول: لا أسألك غيره، ويعطي ربه من عهود و مواثيق ما شاء الله، فيصرف الله وجهه عن النار، فإذا أقبل على الجنة و رآها سكت ما شاء الله أن يسكت، ثم يقول: أي رب! قدمني إلى باب الجنة، فيقول الله له: أليس قد أعطيت عهودك و مواثيقك لا تسألني غير الذي أعطيتك، ويلك ابن آدم! ما أغدرك! فيقول: أي رب! ويدعوا الله حتى يقول له: فهل عسيت إن أعطيتك ذلك أن تسأل غيره! فيقول: لا وعزتك! فيعطي ربه ما شاء من عهود ومواثيق، فيقدمه إلى باب الجنة، فإذا قام على باب الجنة انفهقت له الجنة، فرأى ما فيها من الخير والسرور، فيسكت ما شاء الله أن يسكت، ثم يقول: أي رب! أدخلني الجنة، فيقول الله تبارك وتعالى له: أليس قد أعطيت عهودك ومواثيقك أن لا تسأل غير الذي أعطيت، ويلك يا ابن آدم! ما أغدرك! فيقول: أي رب، لا أكون أشقى خلقك، فلا يزال يدعو الله حتى يضحك الله تبارك وتعالى منه، فإذا ضحك الله منه، قال: ادخل الجنة، فإذا دخلها قال الله له: تمنه، فيسأل ربه ويتمنى، حتى إن الله ليذكره من كذا وكذا، حتى إذا انقطعت به الأماني، قال الله تعالى: ذلك لك ومثله معه).

قال عطاء بن يزيد، وابو سعيد الخدري مع أبي هريرة لا يرد عليه من حديثه شيئا، حتى إذا حدث أبو هريرة، أن الله قال لذلك الرجل: (ومثله معه)).

قال أبو سعيد: ((وعشرة أمثاله معه يا أبا هريرة!)) قال ابو هريرة: ما حفظت إلا قوله: ذلك لك ومثله معه)).

قال ابو سعيد: أشهد أني حفظت من رسول الله قوله: ((ذلك لك وعشرة أمثاله)).

قال أبو هريرة: وذلك الرجل آخر أهل الجنة دخولاً الجنة)).

واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئایا لە ڕۆژی قیامەتدا پەروەردگارمان دەبینین؟ پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: ئایا بۆ بینینی خۆر لە ڕۆژێکدا هەور بەری نەگرتبێت یەکتری سەغڵەت دەکەن؟ وتیان: نەخێر ئەی پێغەمبەری خواﷺ، فەرمووی: ئایا لە بینینی مانگی چواردەدا یەکتر سەغڵەت دەکەن؟ وتیان: نەخێر ئەی پێغەمبەری خواﷺ، فەرمووی: دە ئێوە ئاوا دەیبینن، خوای گەورە لە ڕۆژی قیامەتدا خەڵکی کۆ دەکاتەوە و دەفەرموێت: هەرکەس شتێکی پەرستوە، با شوێنی بکەوێت، ئەوەی خۆری پەرستوە شوێن خۆر دەکەوێت، ئەوەی مانگی پەرستوە شوێن مانگ دەکەوێت، ئەوەی ملهوڕانی پەرستوە شوێن ملهوڕان دەکەوێت، ئەم ئوممەتە دەمێنێتەوە و دووڕووەکانیشی تێدایە، خوای گەورە لە شێوەیەکدا کە نایناسنەوە خۆیان نیشان دەدا، دەفەرموێت: من پەروەردگاری ئێوەم، دەڵێن: پەنا دەگرین بە خوا لە تۆ، ئەمە شوێنمانە هەتا پەروەردگارمان دێت ئەگەر پەروەردگارمان هات دەیناسینەوە، ئینجا خوای گەورە لەو شێوەدا کە دەیناسن دێت و دەفەرموێت: من پەروەردگارتانم، دەڵێن: تۆ پەروەردگاری ئێمەیت، شوێنی دەکەون، ئینجا پردی سیرات دەخرێتە سەر پشتی دۆزەخ، ئەو کاتە من و ئوممەتەکەم یەکەم کەسین کە دەپەڕینەوە، لەو ڕۆژەدا کەس قسە ناکات جگە لە پێغەمبەران، دۆعا و نزای پێغەمبرانیش لەو ڕۆژەدا: خوایە بە سەلامەتی بە سەلامەتی، لە دۆزەخیشدا قولاپ هەیە هەر دەڵێی درکی سەعدانە، ئایا سەعدانتان بینیوە؟ وتیان: بەڵێ ئەی پێغەمبەری خواﷺ، فەرمووی: لە ڕاستیدا وەکو درکی سەعدان وایە، بەڵام کەس ڕادەی گەورەیەکەی نازانێت تەنها خوا نەبێت، خەڵکی بە پێی کردەوەکانیان دەڕفێنێ (بۆ ناو دۆزەخ)، هەیانە تیادەچێت بە کردەوەکانی هەشیانە سزا دەدرێت تا ڕزگار دەکرێت، هەتا کاتێ خوا لە دادوەری نێوان بەندەکانی دەبێتەوە، دەیەوێ

بە بەزەیی خۆی کێی بوویێت لە ئاگر دەری بهێنێ، فەرمان دەکات بە فریشتەکان ئەو کەسە دەربێنن لە ئاگر کە هیچ هاوەڵی بۆ خوا بریار نەداوە، کەسێك خوا بیەوێت رەحمی پێ بکات کە وتویەتی: ﴿ لا اله الا الله ﴾ لە ئاگرەکەدا بە شوێنەواری سوجدەدا دەیناسنەوە، (ئاگر هەموو شوێنێکی ئادەمیزاد دەسوتێنێ جگە لە شوێنی سوجدە) خوا حەرامی کردوە لە سەر ئاگر کە شوێنی سوجدە بسوتێنێ، پاشان دەردەهێنرێن لە ئاگر دوای ئەوەی سوتاون و بوون بە خەڵوز، ئینجا ئاوی ژیان دەکرێت بە سەریاندا و سەوز دەبنەوە هەروەکو تۆوێك لە لیتەی لافاودا سەوز دەبێت، ئینجا خوای گەورە لە دادوەری نێوان بەندەکانی دەبێتەوە پیاوێك دەمێنێتەوە کە رووی لە ئاگری دۆزەخە، ئەوەش دواهەمین کەسە، کە دەچێتە بەهەشت، ئینجا دەڵێت: ئەی پەروەردگارم رووم وەرگێڕە لە ئاگر، چونکە تینەکەی ئازاری داوم و ژەهراوی کردووم، بڵێسەکانی سووتاندومی، ئینجا دەست دەکات بە پاڕانەوە لە خوا، چەند خوا ویستی لە سەر بێت کە لێی بپارێتەوە، ئینجا خوای گەورە دەفەرموێت: ئایا ئەگەر ئەوەت بدەمێ خۆزگە دەخوازی بۆ شتی تر؟ دەڵێ: داوای شتی ترت لێ ناکەم ئەوەندەی خوا ویستی لە سەر بێت بەڵێن دەدا بە خوا (کە داوای هیچی تر نەکات) خوای گەورەش دەیگەیەنێتە دەرگای بەهەشت کاتێ دەگاتە دەرگای بەهەشت، دەرگای بەهەشتی بۆ واڵا دەبێت، هەرچی جوانی و خۆشی تێدایە دەیبینێ، ئەوەندەی خوا ویستی لە سەر بێت بێ دەنگ دەبێت، ئینجا دەڵێ: ئەی پەروەردگارم بمخەرە ناو بەهەشتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: مەگەر پەیمان و بەڵێنت نەدا کە داوای هیچی تر نەکەیت جگە لەوەی پێم داویت؟ سەرگەردان خۆتی ئەی ئادەمیزاد چەند ستەمکاریت؟ دەڵێ: ئەی پەروەردگارم با نەبمە بەدبەخترین دروستکراوت، بەردەوام لە خوا دەپارێتەوە هەتا خوا دەست دەکات بە پێکەنین، کاتێ پێدەکەنێ دەفەرموێت: بچۆرە بەهەشتەوە، ئینجا کە چوە ناو بەهەشتەوە، خوا پێی دەفەرموێت: داوا بکە، ئینجا داوا لە خوا دەکات و خۆزگە دەخوازێت، هەتا خوا خۆی شتی بیردەخاتەوە، هەتا هیچ ئاواتێکی نامێنێ، ئینجا خوا دەفەرموێت: ئەوە بۆ تۆ و ئەوەندەی تریش لە گەڵدا بێت)).

(عطاء ی کوڕی یزید) دەڵێ: (ابو سعید الخدری) لە گەڵ (أبو هریره) دا هیچی لەو فەرموودەی ئەو ڕەت نەکردەوە، هەتا (أبو هریره) وتی: خوای گەورە بەو پیاوەی فەرموو: ئەوەندەی تریشی لە گەڵدا بێت، أبو سعید فەرمووی: دە ئەوەندەی تریشی لە گەڵدا بێت ئەی (ابو هریره). ابو هریره فەرمووی: من هەر ئەوەم لە بەر کردوە: ئەمە بۆ تۆ ئەوەندەی تریشی لە گەڵدا بێت. ابو سعید وتی: شایەتی دەدەم من لە پێغەمبەری خوام ﷺ وەرگرتوە فەرموویەتی: ئەوە بۆ تۆ دە ئەوەندەشی لە گەڵدا بێت).

ابو هریره وتی: ئەو پیاوە دواین بەهەشتییە کە دەچێتە بەهەشتەوە)).

لە فەرموودەیەکی جوان و ناسکی دیکەدا لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو سعید الخدری)یەوە تیایدا هاتوە کەوا پرسیار لە خۆشەویستی خوا ﷺ کرا دەربارەی سیرات (الصراط) ئایا سیرات (الصراط) چییە؟ خۆشەویست ﷺ فەرمووی: ((دحض مزلّة) أو (مَزِلّة)) هەردوو زاراوەکە تەواوە، جێگایەکە پێیەکان لە سەری هەڵدەخلیسکێ، جێگر نابێت ئیللا بۆ کەسانێك نەبێت خوای گەورە پێی جێگیر کردبێت، فەرمووی: ((فیه خطاطیف و کلالیب و حسك، تکون بنجد فیها شویکة یقال لها: السعدان، فیمر المؤمنون، کطرف العین)) واتە: پردێکی لوسە و جێی پێخلیسکانی و تیاچوونە و قولاپ و شتی لە ناکاو فڕاندنی بە سەرەوەیە و تۆپی خڕی درکاوی بە سەرەوەیە لە جۆرە درکێك دەچێت لە ناوچەی نەجد کە پێی دەگوترێت سەعدان، ئیمانداران تێدەپەڕن وەکو چاوتروکان)) الله أکبر! کۆمەڵێك لە ئیمانداران بە چاوتروکانێك دەپەڕنەوە! (وکالبرق، وکالریح، وکالطیر، وکأجاوید الخیل والرکاب، فناج مُسَلَّمٌ،)) واتە: وەکو بروسکە (تریشقە)، وەکو با، وەکو باڵندە، وەکو چاکترین ئەسپ و وەکو وشتر، کەسی وا هەیە بە سەلامەتی ڕزگاری دەبێت)). ئەمە یەکەم کۆمەڵە لە گرووی ئیمانداران، ((ومخدوش مرسل، ومکدوس في نار جهنم)) واتە: کەسی واش هەیە بە زەحمەت و زامداری

---

١ ـ أخرجه مسلم (١٨٣) .

رزگـاری دەبێـت و کەسـی واش هەیـە فـڕێ دەدرێتـە نـاو دۆزەخـەوە)) ئـەی پەروەردگارمان بمانپارێزە ! !

لە ڕیوایەتێکی تردا کە لە (صحیح مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو هريـرە)و (حذيفة)وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویـەتی: ((وترسـل الأمانـة والـرحم فتقومـان جنبتي الصراط يمينا وشمالا)) واتـە: سپاردە و پەیوەنـدی خزمایـەتی دەنێردرێنـە ئەم دیو و ئەو دیوی پردی سیرات لە لای راست و چەپەوە))

بـەڵێ... سپاردە و پەیوەنـدی خزمایـەتی دەتگرن، پرسیارت لـێ دەکـەن ئایا حەقی ئەو دوانەت داوە؟ یان خیانەتت لە سپاردە کـردوە و پەیوەنـدی خزمایـەتیت بچراندوە؟! ! ئایا بە جوانی دەیهێنیتـە پـێش چاوی خـۆت؟! سـپاردە لـە لایـەکی سیرات (الصراط) راوەستاوە و پەیوەندی خزمایەتی لە لایەکی ترەوە!

خۆشەویـستان... بـە راسـتی کـات و سـاتێکی گرانـە و دیمـەنێکی ترسـناکە — سوێند بە پەروەردگاری کەعبە – ئاگریش لـە ژێـرەوەی سـیرات (الـصراط) هـاوار دەکات و دەناڵێنێت! !

ئەم بەشە بە فەرموودەیەکی جوان تەواو دەکەم کە تیایدا باسی دووایین کەسمان بـۆ دەکـات کـە بـە سـەر سـیرات (الـصراط) دا تێدەپـەڕێت و ئـەمجار دەچێـتە بەهەشتەوە، فەرموودەکەش لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (عبـدالله ی کوڕی مسعود) کـەوا خۆشەویـستی خـوا ﷺ فەرموویـەتی: ((آخـر مـن يـدخل الجنـة رجل. فهو يمشي مرة ويكبو مرة. وتسفعه النار مرة[3]. فـإذا مـا جاوزهـا التفـت إليهـا. فقال: تبارك الذي نجاني منـك. لقـد أعطـاني الله شـيئا مـا أعطـاه أحـدا مـن الأولـين والآخرين. فترفع له شجرة. فيقول: أي رب! أدنني من هذه الشجرة فلأسـتظل بظلـها وأشرب من مائها. فيقول الله عز وجل: يا ابن آدم! لعلي إن أعطيتكها سألتني غيرها. فيقول: لا. يا رب! ويعاهده أن لا يسأله غيرها. وربه يعذره. لأنه يرى ما لا صـبر لـه عليه. فيدنيه منها. فيستظل بظلها ويشرب من مائها. ثم ترفع له شـجرة هـي أحـسن

---

١ – أخرجه مسلم (١٩٥) .

٢ – أخرجه مسلم (١٨٧) وهو في الصحيحين (مختصراً البخاري ٦٥٧١ , ومسلم ١٨٦) .

٣ – عش بقلبك وعقلك وكيانك هذا الموقف، فمع هذا العناء الذي يكون هذا الرجل، ينجيه الله بعد ذلك، فيا ترى ما هو حاله عند ذلك ؟! ! (فمن زحزح عن النار وأدخل الجنة فقد فاز)

من الأولى. فيقول: أي رب! أدنني من هذه لأشرب من مائها وأستظل بظلها. لا أسألك غيرها. فيقول: يا ابن آدم! ألم تعاهدني أن لا تسألني غيرها؟ فيقول: لعلي إن أدنيتك منها تسألني غيرها؟ فيعاهده أن لا يسأله غيرها. وربه يعذره. لأنه يرى ما لا صبر له عليه فيدنيه منها. فيستظل بظلها ويشرب من مائها. ثم ترفع له شجرة عند باب الجنة هي أحسن من الأوليين. فيقول: أي رب! أدنني من هذه لأستظل بظلها وأشرب من مائها. لا أسألك غيرها. فيقول: يا ابن آدم! ألم تعاهدني أن لا تسألني غيرها؟ قال: بلى. يا رب! هذه لا أسألك غيرها. وربه يعذره لأنه يرى ما لا صبر له عليها. فيدنيه منها. فإذا أدناه منها، فيسمع أصوات أهل الجنة، فيقول: أي رب! أدخلنيها. فيقول: يا ابن آدم! ما يصريني منك؟ أيرضيك أن أعطيك الدنيا ومثلها معها؟ قال: يا رب! أتستهزئ مني وأنت رب العالمين".

فضحك ابن مسعود فقال: ألا تسألوني مم أضحك؟ فقالوا: مم تضحك؟ قال: هكذا ضحك رسول الله صلى الله عليه وسلم. فقالوا: مم تضحك يا رسول الله؟ قال "من ضحك رب العالمين حين قال: أتستهزئ مني وأنت رب العالمين؟ فيقول: إني لا أستهزئ منك، ولكني على ما أشاء قادر))

واتە: دوایین کەس کە دەچێتە بەهەشتەوە کابرایەکە، جارێك بە پێ دەڕوات و جارێك بە گالگۆلکێ و جارێك ئاگر پەلاماری دەدا و ئەیسوتێنێ، کاتێك لە دۆزەخ دەربازی دەبێت ئاوڕێك لە دۆزەخ دەداتەوە، دەڵێت: پاکی و پیرۆزی بۆ ئەو زاتەی کە لە تۆ رزگاری کردم، بە راستی شتێکی بەخشیوە بە من بە کەسی تری نەبەخشیوە لە پێشین و پاشینەکان، درەختێکی پێ نیشان دەدرێت، دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! نزیکم بکەرەوە لەو درەختە بۆ ئەوەی بچمە ژێر سێبەری و لە ئاوەکەی بخۆمەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی ئەوەی ئادەم لەوانەیە ئەگەر ئەمەت بۆ جێ بەجێ بکەم داوای جگە لەوەم لێ دەکەیت؟ ئەویش دەڵێت: نەخێر ئەی پەروەردگار پەیمان دەدات بە خوا چی دی داوای شتی تر نەکات، پەروەردگاری بەهانەکەی لێ وەردەگرێ، چونکە دەزانێت ئەم کابرایە ئارام ناگرێت لە سەری، پاشان نزیکی دەکاتەوە و ئەویش دەچێتە ژێر سێبەری دارەکە و لە ئاوەکەی دەخواتەوە، پاشان درەختێکی جوانتر و باشتری پێ نیشان دەدرێت و دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! نزیکم بکەرەوە لەو درەختە بۆ ئەوەی بچمە ژێر

سێبەری و لە ئاوەكەی بخۆمەوە، داوای جگە لەوەت لێ ناكەم خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی نەوەی ئادەم پەیمانت نەدامێ كە داوای شتی تر نەكەیت؟ دەڵێت: ئەگەر لەوە نزیكت بكەمەوە لەوانەیە جگە لەوەم لێ داوا دەكەی؟ پەیمانی دەداتێ جگە لەوەی لێ داوا نەكات و پەروەردگاریش بەهانەكەی لێ وەردەگرێت. چونكە دەزانێت ئەم كابرایە ئارام ناگرێت لە سەری، پاشان لە درەختەكە نزیكی دەكاتەوە و ئەویش دەچێتە ژێر سێبەری دارەكە و لە ئاوەكەی دەخواتەوە، پاشان درەختێكی تری پێ نیشان دەدرێت لە بەر دەرگای بەهەشت كە لە دوو درەختەكەی پێشین جوانترە و دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! نزیكم بكەرەوە لەو درەختە بۆ ئەوەی بچمە ژێر سێبەری و لە ئاوەكەی بخۆمەوە، داوای جگە لەوەت لێ ناكەم. خوای گەورە دەفەرموێت: ئەی نەوەی ئادەم پەیمانت نەدامێ كە داوای شتی تر نەكەیت؟ دەڵێت: بەڵێ ئەی پەروەردگار، پەروەردگاریش بەهانەكەی لێ وەردەگرێت چونكە دەزانێت ئەو كابرایە ئارام ناگرێت لە سەری، پاشان لە درەختەكە نزیكی دەكاتەوە، كاتێ نزیكی درەختەكەی كردەوە، گوێی لە دەنگی بەهەشتییەكان دەبێت، دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! بمخەرە ناو بەهەشتەوە، دەڵێت: ئەی نەوەی ئادەم چی رازیت دەكات و داوات ناهێڵێت؟ ئایا رازی دەبیت دونیا و هاوشێوەكەیت بدەمێ؟ دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! گاڵتەم پێ دەكەی و تۆ پەروەردگاری جیهانی؟))

ابن مسعود لێرەدا پێكەنی و فەرمووی: پرسیارم لێ ناكەن بۆچی پێدەكەنم؟ وتیان: بۆچی پێدەكەنێت؟ وتی: ئاوا پێغەمبەری خواﷺ پێكەنی، وتیان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ بۆچی پێدەكەنی؟

پێغەمبەری خواﷺفەرمووی: لە پێكەنینی پەروەردگاری جیهان كاتێك پیاوەكە دەڵێت: ! گاڵتەم پێ دەكەی و تۆ پەروەردگاری جیهانی؟ ئینجا خوای گەورە دەڵێت: من گاڵتەت پێ ناكەم، بەڵام ویستم لە سەر چی بێت دەتوانم بیكەم))

ڕێزداران... ئایا لە پاش سیرات (الصراط) چی هەیە؟ دۆزەخ یان بەهەشت؟

ئەمە و چەند باسێكی تر لە بەشی داهاتوودا باس دەكەین ـ انشاء الله ــ داوا لە خوا دەكەم من و ئێوە لە ئەهلی بەهەشت بگێڕێ، هەر خۆی پشت و پەنامانە و توانای بە سەر هەموو شتێكدا هەیە.

باسی بەهەشت و دۆزەخ

وصف الجنة والنار

لە بەشی رابوردوودا لـە باسـی ئـەو دیمەنـدا راوەسـتاین کـە دڵـەکانن دەهێنێتـە لـەرزە، کـاتێ پێغەمبـەری خـوا ﷺ باسـی سـیرات دەکـات، هـەروەکو لـە (صـحیح البخاري و مسلم)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو سعید الخدري)یـەوە تیایـدا هـاتوە کـەوا پرسـیار لـە خۆشەویـستی خـوا ﷺ کـرا دەربـارەی سـیرات (الجـسر)؟ خۆشەویست ﷺ فەرمووی: ((دحض مَزِلَّة فیـه خطـاطیف و کلالیـب و حـسك، تکـون بنجـد فیهـا شـویکة یقـال لهـا: الـسعدان، فیمـر المؤمنـون، کطـرف العـین، وکـالبرق، وکالریح، وکالطیر، وکأجاوید الخیل والرکاب، فناج مُسَلَّمٌ ومخدوش مرسـل، ومکـدوس في نار جهنم))، واتە: پردێکی لوسە و جێی پێخلیسکانی و تیاچوونە و قولاپ و شتی لە ناکاو فڕاندنی بە سەرەوەیە و تۆپی خڕی درکـاوی بەسـەرەوە لـە جـۆرە درکێـك دەچێت لە ناوچەی نەجد هەیە کە پێی دەگوترێت سـەعدان، ئیمانـداران تێدەپـەڕن وەکو چاوتروکان، وەکو بروسکە (تریشقە)، وەکو با، وەکو باڵندە، وەکـو چـاکترین ئەسپ و وەکو وشتر، کەسـی وا هەیـە بـە سـەلامەتی رزگـاری دەبێـت، کەسـی واش هەیە بە زەحمەت و زامداری رزگاری دەبێت و کەسی واش هەیـە فـڕێ دەدرێتـە نـاو دۆزەخەوە)).

گەردنم ئازا بکەن ئەگەر بڵێم: فەرموو با کەمێك لە گـەڵ ئـەو کەسـەدا راوەسـتین کە کەوتە ناو ئاگرەوە، رەنگە هەندێ کەس پێی نـاخۆش بێـت کـاتێ باسـی ئـاگر و ترساندن بکەین، دەڵێت: بـۆ لای خۆتانـەوە باسـی دەرگـای تکـا و بـەزەیی و هیـوا ناکەیت؟ بۆ باسی ترس و ترساندن دەکەیت؟

بۆ وەڵامی ئەم پرسیارە دەڵێین: بەرنامەی قورئانی پیرۆز بریتییە لە پاکراگرتنی

---

١ ـ أخرجه البخاري (٧٤٣٩) ومسلم (١٨٣) .

ناخی مرۆڤایەتی و پەروەردە کردنی بە ترساندن و هاندان، ئەوەش باش بزانە کە بەرنامەی قورئان چاکترین و مەزنترین بەرنامەیە، بۆ نا؟ لە کاتێکدا ئەوە بەرنامەی دروستکەری مرۆڤە، هەر ئەویش باش دەزانێت کە چ شتێك باشە بۆ مرۆڤایەتی و چی شتێك خراپە بۆیان، خوای گەورە دەفەرموێت:

﴿أَلَا يَعْلَمُ مَنْ خَلَقَ وَهُوَ ٱللَّطِيفُ ٱلْخَبِيرُ﴾ (الملك: ١٤) واتە: مەگەر خوا نازانێ کێی دروست کردوە و چۆنی دروست کردوە لە کاتێکدا زۆر وردبین و بە ئاگایە؟ کەوابوو لە خوا بترسن پیلان بۆ موسڵمانان مەگێڕن نە بە نهێنی و نە بە ئاشکرا)).

جا ناخ و نەفسی مرۆڤایەتی چاکە و خراپەی تێدایە، بەدرەوشتی و تەقوا تێدایە، حەڵاڵ و حەرام، رووکردنە فەرمانەکان و پشت تێکردنی، گوێڕایەڵی و سەرپێچی.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَفْسٍ وَمَا سَوَّىٰهَا ﴿٧﴾ فَأَلْهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقْوَىٰهَا ﴿٨﴾ قَدْ أَفْلَحَ مَن زَكَّىٰهَا ﴿٩﴾ وَقَدْ خَابَ مَن دَسَّىٰهَا ﴿١٠﴾﴾ (الشمس) واتە: سوێند بە نەفس و دەروونی مرۆ و بەو زاتەی دروستی کردوە بە رێکوپێکی.(٧) ئینجا ئیلهامی بەدکاری و پارێزگاری بۆ کرد، واتە: خێر و شەڕی بۆ روون کردەوە وە نیشانی دا چی چاکە بیکا و چی خراپە نەیکا و خۆی لێ بپارێزێ (٨) سوێند بەوانە هەموو بێ شك رزگاری بوو ئەوکەسەی کە نەفسی خۆی لە هەرچی کاری بەدوو فەسادە پاك و پوختەی کردەوە.(٩) و بەراستی ئەو کەسەش کە نەفسی خۆی بە گوناه و تاوان ئالوودە کرد نائومێد و ناموراد بوو(١٠).

جا نەفسی وا هەیە روو لە خوا ناکات تەنها لە رێگای هاندانەوە نەبێت، ئەو نەفسانە پاك و بێگەرد و رێزدارن، لە رێگا و دەرگای تکا و بەزەیی و هیوا و هاندانەوە دێت و ملکەچ دەبێت، لەولاشەوە نەفسی وا هەیە کە روو لە خوا ناکەن تەنها لە رێگای ترساندن و هەرەشەوە نەبێت.

کەواتە: باش بزانە کەوا نەفسی مرۆڤەکان پێویستیان بەو بەرنامەیە، هەروەکو چۆن لە زۆربەی ئایەتە پیرۆزەکاندا دەیبینی.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿حمٓ ﴿١﴾ تَنزِيلُ ٱلۡكِتَٰبِ مِنَ ٱللَّهِ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡعَلِيمِ ﴿٢﴾ غَافِرِ ٱلذَّنۢبِ وَقَابِلِ ٱلتَّوۡبِ شَدِيدِ ٱلۡعِقَابِ ذِي ٱلطَّوۡلِۖ لَآ إِلَٰهَ إِلَّا هُوَۖ إِلَيۡهِ ٱلۡمَصِيرُ ﴿٣﴾﴾ (غافر) واتە: حا میم (١) دابەزاندنی ئەم کتێبە (قورئان) لە خوای بە دەسەلاتی زاناوەیە (٢) تاوانپۆش وتەوبە وەرگری توندگرە، واتە: لێبووردەی گوناهانی رابوردوو و وەرگری پەشیمانی و تەوبە لە ئایندەدا، تۆڵە و رقی سەختە، خاوەن بەخشش و نیعمەتی زۆرە، هیچ پەرستراوێکی راستەقینە نییە ئەو نەبێ گەڕانەوەی هەموان هەر دێتەوە لای ئەو، چارەنووس و پاداش هەر لای ئەوە.(٣)

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿نَبِّئۡ عِبَادِيٓ أَنِّيٓ أَنَا ٱلۡغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٤٩﴾ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ ٱلۡعَذَابُ ٱلۡأَلِيمُ ﴿٥٠﴾﴾(الحجر: ٥٠) واتە: ئەی موحەممەد ﷺ تۆ بەندەکانم ئاگادار بکە کە بە راستی هەر خۆمم زۆر لێبووردەو زۆریش میهرەبان و دلۆڤانم (٤٩) سزاشم سزای زۆر بەژان و ئێش پێکەیەنەرەو وێنەی نییە، بەلاّم لێبووردنیشم پێش سزام کەوتوە (٥٠).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿قُلۡ يَٰعِبَادِيَ ٱلَّذِينَ أَسۡرَفُواْ عَلَىٰٓ أَنفُسِهِمۡ لَا تَقۡنَطُواْ مِن رَّحۡمَةِ ٱللَّهِۚ إِنَّ ٱللَّهَ يَغۡفِرُ ٱلذُّنُوبَ جَمِيعًاۚ إِنَّهُۥ هُوَ ٱلۡغَفُورُ ٱلرَّحِيمُ ﴿٥٣﴾ وَأَنِيبُوٓاْ إِلَىٰ رَبِّكُمۡ وَأَسۡلِمُواْ لَهُۥ مِن قَبۡلِ أَن يَأۡتِيَكُمُ ٱلۡعَذَابُ ثُمَّ لَا تُنصَرُونَ ﴿٥٤﴾ وَٱتَّبِعُوٓاْ أَحۡسَنَ مَآ أُنزِلَ إِلَيۡكُم مِّن رَّبِّكُم مِّن قَبۡلِ أَن يَأۡتِيَكُمُ ٱلۡعَذَابُ بَغۡتَةً وَأَنتُمۡ لَا تَشۡعُرُونَ ﴿٥٥﴾ أَن تَقُولَ نَفۡسٞ يَٰحَسۡرَتَىٰ عَلَىٰ مَا فَرَّطتُ فِي جَنۢبِ ٱللَّهِ وَإِن كُنتُ لَمِنَ ٱلسَّٰخِرِينَ ﴿٥٦﴾ أَوۡ تَقُولَ لَوۡ أَنَّ ٱللَّهَ هَدَىٰنِي لَكُنتُ مِنَ ٱلۡمُتَّقِينَ ﴿٥٧﴾ أَوۡ تَقُولَ حِينَ تَرَى ٱلۡعَذَابَ لَوۡ أَنَّ لِي كَرَّةٗ فَأَكُونَ مِنَ ٱلۡمُحۡسِنِينَ ﴿٥٨﴾ بَلَىٰ قَدۡ جَآءَتۡكَ ءَايَٰتِي فَكَذَّبۡتَ بِهَا وَٱسۡتَكۡبَرۡتَ وَكُنتَ مِنَ ٱلۡكَٰفِرِينَ﴾(الزمر) واتە: ئەی موحەممەد ﷺ لە منەوە بڵێ: ئەی بەندەکانی من! ئەی ئەوانەی ستەم و زیادە ڕۆییتان لە خۆتان کردوە! ئێوە لە رەحمەت و میهرەبانی خوا بێ ئومێد مەبن. بە

ڕاستی خوا لە هەموو گوناحێ خۆش ئەبێ دیارە ئەم بانگەشەیە بۆ تەواوی تاوانبارانە کە بگەڕێنەوە بۆ لای خوا، ئەگەرچی گوناهیشیان بە ئەندازەی کەفی سەر زەریاکان بێ. چونکە ئەوە لێبووردە و میهرەبان.(٥٣) بگەڕێنەوە و بۆ لای خواوەندتان و ملکەچی فەرمانی ئەوبن پێش ئەوە سزاکەتان بۆ بێ دواییش ئیتر لە لایەن هیچ کەسێکەوە یارمەتی نادرێن.(٥٤) لە باشترین نامە کە پەروەردگارتان دای بەزاندوە بۆتان، پەیرەوی بکەن، واتە: پەیڕەوی لە قورئان بکەن. پێش ئەوەی کتوپڕ سزاکەتان بۆ بێت، هەستیش بە خۆتان نەکەن، تا شتێ بکەن بۆ خۆتان(٥٥) نەوەك کەسێ بڵێ: ئەی داخ لەسەر کەمتەرخەمیم لەلای خواو لە گوێڕایەڵی خوا، بێ شك لە گاڵتەکەرانیش بووم بە ئایینی خوا و کتێبی خوا، واتە: جگە لە سەرپێچیم گاڵتەیشم بە موسڵمانان ئەکرد (٥٦) یان بڵێ: ئەگەر خوا ڕێنموونی بکردمایە، لە پارێزکاران ئەبووم (٥٧) یان کاتێ سزای خوا دەبینێ بڵێ، بریا جارێکی تر دەگەڕامەوە بۆ دونیا و لە گەڵ چاککاران ئەبووم (٥٨) خوا ئەفەرموێ: بەڵێ... خوا گەلێ ئایەت و نیشانەکانی منت بۆ هات، بە درۆت زانی و بڕوایشت نەهێنا بایی بوویت و بوویتە کافر و بێباوەڕ (٥٩).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَيْلٌ لِّكُلِّ هُمَزَةٍ لُّمَزَةٍ ﴿١﴾ الَّذِي جَمَعَ مَالًا وَعَدَّدَهُ ﴿٢﴾ يَحْسَبُ أَنَّ مَالَهُ أَخْلَدَهُ ﴿٣﴾ كَلَّا لَيُنبَذَنَّ فِي الْحُطَمَةِ ﴿٤﴾ وَمَا أَدْرَاكَ مَا الْحُطَمَةُ ﴿٥﴾ نَارُ اللَّهِ الْمُوقَدَةُ ﴿٦﴾ الَّتِي تَطَّلِعُ عَلَى الْأَفْئِدَةِ ﴿٧﴾ إِنَّهَا عَلَيْهِم مُّؤْصَدَةٌ ﴿٨﴾ فِي عَمَدٍ مُّمَدَّدَةٍ ﴿٩﴾﴾ (الهمزة) واتە: سزای سەخت بۆ هەموو توانج گرێکی عەیبگر، واتە: ئەو کەسەی ناوی خەڵك بە خراپە دەبا و بە شوێن کەم و کوڕی و نەنگدا دەگەڕێ (١) ئەو کەسەی کە ماڵێکی زۆری کۆ کردەوە و هەر خەریکی ژماردنی بوو، ئیتر بێ لێکدانەوەی حەڵاڵ و حەرام، واتە: ئەوانە کە ناوی خەڵکی دەبەن ئەو دەوڵەمەندانەن بە هۆی سامانەکانیانەوە خۆ بە گەورە دەگرن و بەسووك سەیری خەڵکی دەکەن (٢) وا خەریکە بە دونیاوە پێی وایە کە ماڵ و سامانەکەی بە ئێجگاری لە دونیادا دەهێڵێتەوە و هەرگیز نامرێ، بۆیە رەفتاری وا

دەکات (٣) با وانەزانێت سوێند بە خوا بە سووکی و ریسوایی فڕێ دەدرێتە ناو تێکشکێنەرە وە (الحطمة)(٤) تۆ چوزانیت ئەو تێشکێنەرەیە چییە، ئەگەر خوا بۆت باس نەکات.(٥) ئاگرێکی هەڵکراوی بڵێسەداری خوایە، واتە: بە فەرمانی ئەو و فریشتەی ئەوی لەسەرە (٦) ئەو ئاگرێکی وایە رووەدەکاتە بنۆکەی دڵەکان و پەڕەی دڵەکان دەسوتێنێ کە سەرچاوەی کوفر بوون (٧) بە راستی ئەو (ئاگرە) دەورەی داون و لە سەریان داخراوە و داپۆشیون، نە هەوای تێ دەچێ و نە هەوای لێ دەڕواتە دەرەوە (٨) ئەوان بەسراونەوە لە ناو چەند کۆڵەکەیەکی درێژکراوەدا، واتە: بە هیچ شێوەیەك رێگای دەرچوونیان نییە و قوتار نابن (٩).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَصۡحَٰبُ ٱلۡيَمِينِ مَآ أَصۡحَٰبُ ٱلۡيَمِينِ ﴿٢٧﴾ فِي سِدۡرٖ مَّخۡضُودٖ ﴿٢٨﴾ وَطَلۡحٖ مَّنضُودٖ ﴿٢٩﴾ وَظِلّٖ مَّمۡدُودٖ ﴿٣٠﴾ وَمَآءٖ مَّسۡكُوبٖ ﴿٣١﴾ وَفَٰكِهَةٖ كَثِيرَةٖ ﴿٣٢﴾ لَّا مَقۡطُوعَةٖ وَلَا مَمۡنُوعَةٖ ﴿٣٣﴾ وَفُرُشٖ مَّرۡفُوعَةٍ ﴿٣٤﴾ إِنَّآ أَنشَأۡنَٰهُنَّ إِنشَآءٗ ﴿٣٥﴾ فَجَعَلۡنَٰهُنَّ أَبۡكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتۡرَابٗا ﴿٣٧﴾ لِّأَصۡحَٰبِ ٱلۡيَمِينِ ﴿٣٨﴾ ثُلَّةٞ مِّنَ ٱلۡأَوَّلِينَ ﴿٣٩﴾ وَثُلَّةٞ مِّنَ ٱلۡأٓخِرِينَ ﴿٤٠﴾ وَأَصۡحَٰبُ ٱلشِّمَالِ مَآ أَصۡحَٰبُ ٱلشِّمَالِ ﴿٤١﴾ فِي سَمُومٖ وَحَمِيمٖ ﴿٤٢﴾ وَظِلّٖ مِّن يَحۡمُومٖ ﴿٤٣﴾ لَّا بَارِدٖ وَلَا كَرِيمٍ ﴿٤٤﴾ إِنَّهُمۡ كَانُواْ قَبۡلَ ذَٰلِكَ مُتۡرَفِينَ ﴿٤٥﴾ وَكَانُواْ يُصِرُّونَ عَلَى ٱلۡحِنثِ ٱلۡعَظِيمِ ﴿٤٦﴾ وَكَانُواْ يَقُولُونَ أَئِذَا مِتۡنَا وَكُنَّا تُرَابٗا وَعِظَٰمًا أَءِنَّا لَمَبۡعُوثُونَ ﴿٤٧﴾ أَوَءَابَآؤُنَا ٱلۡأَوَّلُونَ ﴿٤٨﴾ قُلۡ إِنَّ ٱلۡأَوَّلِينَ وَٱلۡأٓخِرِينَ ﴿٤٩﴾ لَمَجۡمُوعُونَ إِلَىٰ مِيقَٰتِ يَوۡمٖ مَّعۡلُومٖ ﴿٥٠﴾ ثُمَّ إِنَّكُمۡ أَيُّهَا ٱلضَّآلُّونَ ٱلۡمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَأٓكِلُونَ مِن شَجَرٖ مِّن زَقُّومٖ ﴿٥٢﴾ فَمَالِـُٔونَ مِنۡهَا ٱلۡبُطُونَ ﴿٥٣﴾ فَشَٰرِبُونَ عَلَيۡهِ مِنَ ٱلۡحَمِيمِ ﴿٥٤﴾ فَشَٰرِبُونَ شُرۡبَ ٱلۡهِيمِ ﴿٥٥﴾ هَٰذَا نُزُلُهُمۡ يَوۡمَ ٱلدِّينِ ﴿٥٦﴾﴾ (الواقعة) واتە: یارانی لای راست، چین یارانی لای راست؟ واتە: چەند بەختەوەر و لە کامەرانی دان (٢٧) لە ژێر سێبەری داری مۆردی بێ دڕکدان لە جێگەی هەر دڕکێکدا بەرێکە (٢٨) لە بن سێبەری داری مۆزی بەر بەسەر یەککەوتوودان، لە بەر زۆری مۆزەکەی قەدی لاسکەکەی دیار نییە (٢٩) لە ژێر سێبەری بەردەوام و دوور و درێژدان کە هەرگیز خۆری نایسڕێتەوە و هەمیشە هەر سێبەرە (٣٠) لە نزیکی تاڤگە و ئاوێکدان

دەڕژێتە خوار (٣١) لە ناو میوەیەکی زۆردان (٣٢) نە دەبڕدرێ و نە قەدەغە دەکرێ (٣٣) لە سەر رایەخگەلێکی بە نرخن (٣٤) بە راستی ئێمە بەهەشتمان درووستکردوون بە دروستکردنێکی تازە، شۆخ و شەنگ و جوان، وەك ژنانی دونیا نین هەندێ گۆڕانیان بە سەردا بێت (٣٥) کردوومانن بە کچ، واتە: هەمیشە کچن و وەك کیژانی شوونەکردوون.(٣٦) مێرد خۆشەویستانێ هاوسالْ و هاوتەمەن (٣٧) ئەمانە هەموو بۆ یارانی لای راست و بەختەوەرن، ئەوانەی کە نامەی کردەوەیان بە دەستی راستیانەوە ئەدرێ (٣٨) کۆمەڵێکی زۆرن لە پێشینان (٣٩) کۆمەڵێکی زۆریش لە پاشینان. هەمووی واتە: پێشینان و پاشینان لە ئوممەتی پێغەمبەرن (٤٠) یارانی لای چەپ، چین یارانی لای چەپ؟ مەگەر خوا بزانێ حاڵیان چەند خراپە! ئەو کەسانەن کە نامەی کارەکانیان بە دەستی چەپیانەوە دەدرێت (٤١) لە ناو گەرمای ئاگرێکی دۆزەخ و ئاوێکی کوڵ بە کوڵدان (٤٢) لە ژێر سێبەری چڕە دووکەڵێکی زۆر رەشدان (٤٣) نە سێبەرێکی فێنکە لە گەرما کەم بکاتەوە، وەنە دیمەنێکی جوانیشی هەیە (٤٤) چونکە ئەوانە لە پێش ئەوەدا - واتە: لە دونیادا - لە ناو نیعمەتدا رایان دەبوارد گوێیان بەوە نەئەدا کە پەیامبەرەکەیان پێی رائەگەیاندن، بۆیە وا ئێستا دووچاری ئەو سزایە بوون (٤٥) ئەوان هەردەم سوور بوون لە تاوانە گەورەکە، واتە: لە سەر شیرك (٤٦) هەمیشە دەیانوت: ئایا کاتێ مردین و بووینە گڵ و ئێسك، ئایا بە تەئکیدی زیندوو ئەکرێینەوە؟! (٤٧) هەتا باوباپیرانی پێشینانیشمان؟!(٤٨) ئەی موحەممەد بڵێ: بێ گومان پێشینان و پاشینان و هەموو (٤٩) کۆ ئەکرێنەوە بۆ کاتی رۆژێکی دیاریکراو، ئەویش کاتی رۆژی قیامەتە.(٥٠) پاشان ئێوە ئەی لارێ و گومڕا و کافر و نکۆڵی کەران!(٥١) بێ گومان لە بەرو بوومی (زەققوم) درەختێکە لە ناوەراستی دۆزەخدا - ئەخۆن (٥٢) لە بەر زۆر برسێتی، ورگ و زگتانی لێ پڕ ئەکەن گوێ بە تام و چێژی زۆر ناخۆشیشی نادەن (٥٣) ئەوسا لەبەر تینوویەتی لە ئاوێکی زۆر گەرم بە کوڵیشی بە سەردا دەکەن (٥٤) ئێوەش هەروەکو وشتری تینوو کە دەردی (هویام) ی گرتبێ و هیچ کات تێر ئاو نەبێ دەخۆنەوە و تێر ئاویش نابن (٥٥) ئەمەیە خۆراك و ئاو و میوانداری خوانەناسان لە رۆژی پاداشت (٥٦).

خۆشەویستان.. ئەمە چەند ئایەتێکی قورئانی پیرۆز بوو، ئەوەش بزانە ئەو ئایەتانەی کە هاندان و ترساندنی کۆ کردبێتەوە زۆر زۆرن، ناخ و نەفسەکان پاك نابنەوە ئیللا بەو دوانە نەبێت، کەواتە هاندان و ترساندن هەردوو پێویستە.

جا (ترس و تکا) دووباڵی یەك باڵندەن، ئەو باڵندەیە هەرگیز ناتوانێ بفرێت بە ئاسماندا بە بێ ئەو دوو باڵە پێکەوە ئەگەر بە تەنها باڵێك بفرێت بە ئاسماندا و بەرز بووەوە و بۆ ماوەیەك سەرکەوت هەرچەندە ئەو ماوەیە زۆر بێت، ئەوا دڵنیابە هەردەبێت بکەوێت و ئەو تەنها باڵەشی بشکێت.

بۆیە ئەگەر هەستت کرد ترس زاڵ بوە بە سەرتدا ئەوا هەوڵ بدە تکاکردنەکە زاڵ بکە، یان ئەگەر تکاکردنەکە زاڵ بوو بە سەرتدا هەوڵ بدە ترسەکە زاڵ بکە.

ابن القیم فەرموویەتی[١]: ((دڵەکان لە کاتی فرێنیدا بۆ لای خوا وەکو باڵندەیەکە، خۆشەویستی خوا سەری باڵندەکەیە، ترس و تکا هەردوو باڵەکەیەتی، هەرکاتێك ئەو دوو باڵەی لە دەست بدات ئەوا دەبێتە نێچیری هەموو راوچی و درندەیەك، بەڵام پێشینان (السلف) وایان بە باش زانیوە کەوا باڵی ترسەکە بەهێزتر بێت بە سەر باڵی تکاکردنەکەدا، بۆ ئەوەی لە کاتێ دەرچوون لەم دونیایەدا باڵی تکاکردن بە هێزدەبێت بە سەر باڵی ترسەکەدا.. ئەمەشە ڕێگا و بەرنامەی سلیمان و جگە لەو، دەڵێت: پێویستە دڵەکان ترسەکە زاڵ بێت بە سەریدا، چونکە ئەگەر تکاکردنەکە زاڵ بێت ئەوا خراپ دەبێت)).

هەروەها دەڵێت[٢]: ((أبو علی الروذباري فەرموویەتی: ترس و تکا وەکو دوو باڵی باڵندەیەکن ئەگەرهاوسەنگ و هاوتا بوون ئەوا باڵندەکە هاوسەنگ دەبێت و بەرێك و پێکیی دەفرێت، بەڵام ئەگەر یەکێ لە باڵەکانی کەمی کرد ئەوا باڵندەکە کەمی تێدەکەوێت، ئەگەر باڵەکە ڕۆیشت ئەوە لە مردنەوە نزیکە)).

بە (حسن البصری)یان گوت[٣]: ((ئەی باوکی سەعید، چی بکەین؟ لای هەندێ

---

١ ـ مدارج السالکین (٥١٧/١) .

٢ ـ المصدر السابق (٣٦/٢) .

٣ ـ أخرجه أبو نعیم في (الحلیة) (١٥٠/٢) وابن أبي الدنیا في (الوجل والتوثق بالعمل) (٢٨) برقم (٣) والمزي في (تهذیب الکمال) (١١٤/٦) وذکره الغزالي في (الإحیاء) (١٦٢/٤) .

کەس دادەنیشین ئەوانیش دەماترسێنن تا ڕادەیەك خەریکە دڵەکانمان دەفڕێت لە ترساندا. ئەویش فەرمووی: سوێند بە خوا ئەگەر تێکەڵی کەسانێك بێت بترسێنن لەم دونیایەدا تاکو لە دوارۆژدا لە ئەمان و ئاسایشیدا بیت، باشترە لەوەی هاوڕێتی کەسانێك بکەی لەم دونیایەدا ئارامی و ئەمانت پێ ببەخشن تا توشی ترس ببیت لە دوارۆژدا)).

لە فەرموودەیەکدا کە (ابو نعیم) لە (الحلیه) دا و (الطبراني) لە (مسند الشامیین) لە فەرموودەی (شداد ی کوڕی أوس) ەوە ڕیوایەتیان کردوە، هەروەها (ابن حبان)و (البیهقی) لە (الشعب)دا و(البزار) و (شیخ الالبانی) لە (الصحیحه)[1]دا لە فەرموودەی (ابو هریره)وە ڕیوایەتیان کردوە لە پێغەمبەری خوداوەﷺ دەفەرموێت: ـ ((قال الله تعالى: وعزتي! لا أجمع على عبدي خوفين و أمنين، إذا خافني في الدنيا أمنته يوم القيامة، و إذا أمنني في الدنيا أخفته يوم القيامة)) واتە: ((خوای گەورە دەفەرموێت: ـ سوێند بە عیززەتی خۆم! لە سەر هیچ بەندەیەکم دوو ترس و دوو دڵنیایی کۆ ناکەمەوە.. ئەگەر لە دونیادا لێم دڵنیا بوو ئەوا لە دوارۆژدا دەیترسێنم.. وە ئەگەر لە دونیادا لێم ترسا ئەوا لە دوارۆژدا دڵنیای دەکەم)).

پێغەمبەری خواﷺ باس و وەسفی ئاگری بە شێوەیەکی زۆر ورد و سەیر کردوە.

پێغەمبەری خواﷺ دەفەرموێت ـ هەروەکو لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2]دا لە فەرموودەی (ابو هریره)ەوە هاتوە ـ : ((ناركم هذه التي يوقد ابن آدم، جزء من سبعين جزءاً من حر جهنم) قالوا: والله، إن كانت لكافية، يا رسول الله! قال: ((فإنها فُضلت عليها بتسعة وستين جزءاً، كلها مثل حرها)) واتە: ئەم ئاگرەی کە ئادەمیزاد بۆ سوتاندن بە کاری دێنن بەشێکە لە حەفتا بەشی گەرمی دۆزەخ، فەرموویان: سوێند بە خوا، ئەگەر هەر ئەمەش بوایە بەس بوو ئەی پێغەمبەری خواﷺ، ئەویش

---

١ ـ أخرجه ابن حبان في (صحيحه) (٦٤٠) والبيهقي في (الشعب) (٧٧٧) ورواه البزار، كما في كشف الأستار (٧٤/٤) عن أبي هريرة ورواه البزار في المصدر نفسه عن الحسن مرسلا، ورواه ابن المبارك في (الزهد) (١٥٧) مرسلا وابو نعيم في (الحلية) (٢٧٠/١) و (٩٨/٦) والطبراني في (مسند الشاميين) (٤٦٢ ، ٣٤٩٥) وصححه الشيخ الألباني في (الصحيحة) (٧٤٢، ٢٦٦٦).

٢ ـ أخرجه البخاري (٣٢٦٥) ومسلم (٢٨٤٣) واللفظ له.

فەرمووی: لە راستیدا ئاگری دۆزەخ شەست و نۆ پلەی زیاترە لەو، هەر بەشێکی بە وێنەی ئەو گەرمە)).

ئایا هیچ کەسێك دەتوانێت تەنها پەنجەیەکی لە سەر مۆمێك رابگریٚ؟ سوێند بە خوا هیچ کەسێك ناتوانێت.

ئایا دەیهێنیتە پێش چاوی خۆت بیرێك لە بیر نەوتەکان ئاگری تێچوە و گڕ دەگریٚ؟ ئایا ئەو دیمەنەت بینیوە؟ بزانە کە ئاگری دۆزەخ شەست و نۆ جار بە قەد ئەو ئاگرە مەزنەی دونیا بە گڕترە؟ بەڵکو پێغەمبەری خواﷺ دەربارەی ئەو ئاگرە فەرموویەتی: هەروەکو لە (صحيح مسلم)[1] دا لە فەرموودەی (ابن مسعود) ەوە هاتوە ((يُؤْتَى بِجَهَنَّمَ يَوْمَئِذٍ لَهَا سَبْعُونَ أَلْفَ زِمَامٍ، مَعَ كُلِّ زِمَامٍ سَبْعُونَ أَلْفَ مَلَكٍ يَجُرُّونَهَا)) واتە: دۆزەخ دەهێنرێت حەفتا هەزار جڵەوی هەیە، لە گەڵ هەر جڵەوێکدا حەفتا هەزار فریشتە هەن رایدەکێشن)).

ئایا ئەو ئاگرە بە هەموو ئەو گڕ و تین و بڵێسەوە دێتە پێش چاوت؟ ئایا ئارام دەگریت لە سەر سزاکەی؟ ئایا ـ خوشکە بەرێزەکەم ـ ئارام دەگریت لەسەر ئەو سزا سەختە، سزای ئاگری دۆزەخ؟

لە (صحيح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريره)ەوە دەڵێت: ((كنا مع رسول الله ﷺ إذ سمع وجبة، فقال النبي: ((تدرون ما هذا؟)) قال: قلنا: الله ورسوله أعلم. قال: هذا حجر رمي به في النار منذ سبعين خريفاً، فهو يهوي في النار الآن، حتى انتهى الى قعرها)) واتە: لە کاتێکدا ئێمە لە خزمەت پێغەمبەردا بووین ﷺ گوێی لە گرمەیەك بوو، پێغەمبەریش ﷺ فەرمووی: ((دەزانن ئەوە چی بوو؟)) وتمان: خوا و پێغەمبەرکەی ﷺ زاناترن، فەرمووی: ئەوە بەردێك بوو فڕێدرایە ناو دۆزەخەوە، حەفتا پایز (ساڵ) رۆدەچێت ئێستا گەیشتە بنی دۆزەخ)).

سوێند بە خوا هیچ کەسێك لە ئێمە بەرگەی گەرمی هاوین ناگرێت ئەگەر زیاد بکات و توند بوو، ئەی رات چۆنە بەرامبەر ئاگر؟ ئەو گەرماییەی کە توشمان دەبێت

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٤٢) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٨٤٤) .

لە هاویندا ئەوا هەناسەی دۆزەخە، لە هەردوو كتێبی (صحیح)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هریرە) ەوە كەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((أشتكت النار الى ربها، فقالت: يا رب أكل بعضي بعضاً، فأذن لها بنفسين: نفس في الشتاء ونفس في الصيف، فهو أشد ما تجدون من الحر، وأشد ما تجدون من الزمهرير)) واتە: ئاگری دۆزەخ لە لای پەروەردگاری خۆی سكاڵای كرد و وتی: پەروەردگارا! من هەندێكم هەندێكی تری خواردم، خوای گەورە روخسەتی دوو هەناسەی پێدا: هەناسەیەك لە زستاندا و هەناسەیەك لە هاویندا،جا سەختترین گەرما و سەخترین سەرما كە دەیبینین لەوەوە هاتوە))

ئایا ئەو دیمەنەت دێتە پێش چاو؟

بەڵكو بیهێنە بە بیری خۆتدا سوكترین سزای دۆزەخ ئاخۆ لە چی حاڵێكدا بێت؟ سزاكە چییە؟

لە هەردوو كتێبی (صحیح)[٢]دا هاتوە لە فەرموودەی (النعمان ی كوڕی بشیر)ەوە دەڵێت: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرمووی: ((إن أهون أهل النار عذاباً يوم القيامة لرجل توضع في أخمص قدميه جمرتان، وفي لفظ: ((جمرة)) وفي لفظ: ((له نعلان و شراكان من نار، يغلي منهما دماغه، كما يغلي المرجل، ما يرى أن أحداً أشد منه عذاباً، وإنه لأهونهم عذاباً)) واتە: سووكترین سزای ئەهلی دۆزەخ سزای كەسێكە كە دوو سكڵ لە ژێر پێیدا دادەنێن، لە ریوایەتێكی تردا: سكڵێك، لە ریوایەتێكی تردا: جووتێ نەعلی ئاگرینی لە پێدایە، مێشكی سەری پێیانەوە دەكوڵێ وەك چۆن مەنجەڵی ئاو دەكوڵێ، بەڵام لە گەڵ ئەوەشدا وا نابینێت كە كەس لەو سزای سەختتر بێت، كەچی ئەو لە هەموویان سزای سووكترە)).

لە ئاگردا سزایەكی تر هەیە خوای گەورە سزای خاوەن تاوانە گەورەكانی پێدەدا، لە (مسند أحمد) و (مصنف ابن أبي شيبه) و (البخاري) لە (الأدب المفرد)و (الترمذي) هاتوە كە فەرموودەیەكی (حسن)[٣] ە لە رێگای (عمرو ی كوڕی شعیب)

---

١ ـ أخرجه البخاري (٥٣٧) وانظر (٣٢٦٠) ومسلم (٦١٧) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٦٥٦١ ، ٦٥٦٢) ومسلم (٢١٣) .

٣ ـ أخرجه أحمد (١٧٩/٢) وابن أبي شيبة في (المصنف) (٩٠/٩) ونعيم بن حماد في زوائد (الزهد) لابن المبارك (١٩١) والبخاري في (الأدب المفرد) (٥٥٧) والحميدي (٥٩٨) والترمذي (٤٧) (٢٤٩٢) وقال: حسن صحيح وحسنه الشيخ الألباني في (صحيح الجامع) (٨٠٤٠) و (المشكاة) (٥١١٢) .

ەوە لە باوکییەوە ئەویش لە باپیرییەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((يحشر المتكبرون يوم القيامة أمثال الذر، في صور الرجال، يغشاهم الذل من كل مكان، فيساقون الى سجن في جهنم يسمى بولس، تعلوهم نار الأنيار، يسقون من عصارة أهل النار، طينة الخبال)).

باش بزانە کە دۆزەخییەکان ئامادەن هەموو سەروەت و سامان و کەس و کاریان ببەخشەن و بیکەنە فیدیە لە پێناوی ئەوەی لەو ئاگرە رزگاریان بێت، بەڵکو ئامادەن هەموو دونیا ببەخشن بۆ ئەوەی لە سزای خوای گەورە رزگاریان بێت: بەلام ئەوە زۆر زۆر دوورە ! !

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يُبَصَّرُونَهُمْ ۚ يَوَدُّ ٱلْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِى مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍۭ بِبَنِيهِ ﴿١١﴾ وَصَٰحِبَتِهِۦ وَأَخِيهِ ﴿١٢﴾ وَفَصِيلَتِهِ ٱلَّتِى تُـْٔوِيهِ ﴿١٣﴾ وَمَن فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنجِيهِ ﴿١٤﴾ كَلَّآ ۖ إِنَّهَا لَظَىٰ ﴿١٥﴾ نَزَّاعَةً لِّلشَّوَىٰ ﴿١٦﴾ تَدْعُوا۟ مَنْ أَدْبَرَ وَتَوَلَّىٰ ﴿١٧﴾﴾(المعارج) واتە: بە یەکتر نیشان دەدرێن و یەکتریش دەناسن، تاوانبار حەز دەکات بۆ رزگار بوونی خۆی لە سزای ئەو رۆژە بریتی بدات بە کوڕەکانی (١١) هاوسەرەکەی و براکەی (١٢) وە بەو عێلەی لە خۆی دەگرت و پەنای دەدا (١٣) وە ئەوەی لە سەر زەوی هەیە گشتی بدا لە پاشا ڕزگاری بکات، خۆ رزگاری نابێ، ئەگەرچی ئەوانەیش بکاتە بریتی بۆ خۆی وەك ئەفەرموێ: (١٤) نەخێر، بریتیت لێ وەرناگرێ، دەسا دەست کۆتاکە بە راستی ئەو ئاگرە ئاگرێکی بلێسەداری وایە (١٥) داماڵێنەرە بۆپێستی سەر، واتە: پێستی سەر هەڵدەقرچێنێ و هەڵی دەکەنێ و دەیبا (١٦) ئەو ئاگرە ئەو کەسە بانگ دەکات لە دونیادا پشتی لە هەق و راستی کردبێ و رووی لە فەرمانی خوا وەرچەرخاندبێ (١٧).

خوای پاك و بێگەرد دەفەرموێت: ﴿وَلَوْ أَنَّ لِلَّذِينَ ظَلَمُوا۟ مَا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لَٱفْتَدَوْا۟ بِهِۦ مِن سُوٓءِ ٱلْعَذَابِ يَوْمَ ٱلْقِيَٰمَةِ ۚ وَبَدَا لَهُم مِّنَ ٱللَّهِ مَا لَمْ يَكُونُوا۟ يَحْتَسِبُونَ﴾ (الزمر: ٤٧) واتە: ئەگەر بە راستی هەرچی لەم زەوییەدایە و ئەوەندەی تریشی لە گەڵدا بێت، هی ستەمکاران و کافران بێ لە بەر سزای توندی قیامەت

ئامادەن بیکەنە بارتەقاو فیدیەی خۆیان، تا رزگار بن)).

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لِيَفْتَدُواْ بِهِۦ مِنْ عَذَابِ يَوْمِ ٱلْقِيَٰمَةِ مَا تُقُبِّلَ مِنْهُمْ ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿٣٦﴾ يُرِيدُونَ أَن يَخْرُجُواْ مِنَ ٱلنَّارِ وَمَا هُم بِخَٰرِجِينَ مِنْهَا ۖ وَلَهُمْ عَذَابٌ مُّقِيمٌ ﴿٣٧﴾﴾(المائدة) واتە: ئەوانەی خوانەناس و بێباوەڕن ئەگەر هەرچی خێر و بێرێك لە زەویدایە هی ئەوان بێت و ئەوەندەی تریشی لە گەڵ بخەن، بۆ ئەوەی (فیدیە) و بریتی بێ بۆ خۆ رزگار کردنیان، لە سزای رۆژی قیامەت لێیان وەرناگیردرێ و سزایەکی ئێش پێگەیەنەریشیان بۆ هەیە (٣٦) هەمووکات هەوڵ دەدەن و دەیانەوێ لەو ئاگر و سزایە بێنە دەرێ و خۆ رزگار بکەن بەڵام هەرچی هەوڵ بدەن هەرگیز لێی نایەنە دەرێ و دەرباز نابن و سزایەکی نەبڕاوەشیان بۆ دەبێ (٣٧).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ كَفَرُواْ وَمَاتُواْ وَهُمْ كُفَّارٌ فَلَن يُقْبَلَ مِنْ أَحَدِهِم مِّلْءُ ٱلْأَرْضِ ذَهَبًا وَلَوِ ٱفْتَدَىٰ بِهِۦٓ ۗ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ وَمَا لَهُم مِّن نَّٰصِرِينَ﴾آل عمران: ٩١، واتە: بێ گومان ئەوانەی کە بێ باوەڕ بوون و هەر بە بێ باوەڕیش مردوون، بێ گومان هەر یەکەیان ئەگەر بڕی ئەم زەوییە زێڕیش بۆ کەفارەتی گوناهی خۆی بدا، هەرگیز لێی وەرناگیردرێ ئەوانە سزای ئێش پێگەیەنەریان بۆ دەبێ و هیچ یارمەتیدەرێکیش بە هانایانەوە نایە)).

خوای گەورە دەفەموێت: ﴿لِلَّذِينَ ٱسْتَجَابُواْ لِرَبِّهِمُ ٱلْحُسْنَىٰ ۚ وَٱلَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُواْ لَهُۥ لَوْ أَنَّ لَهُم مَّا فِى ٱلْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُۥ مَعَهُۥ لَٱفْتَدَوْاْ بِهِۦٓ ۚ أُوْلَٰٓئِكَ لَهُمْ سُوٓءُ ٱلْحِسَابِ وَمَأْوَىٰهُمْ جَهَنَّمُ ۖ وَبِئْسَ ٱلْمِهَادُ﴾ (الرعد: ١٨) واتە: بۆ ئەوانەی وا وەڵامی بانگێشتەکەی پەروەردگاریان دایەوە، لە رۆژی قیامەتدا پاداشی چاکتر و بەهەشتیان بۆ هەیە و ئەوانەیش کە وەڵامی بانگهێشتەکەیان نەدایەوە و بڕوایان نەهێنا ئەگەر تەواوی ئەوەی لە زەویدایە هی ئەوان بێت و ئەوەندەی تریشی لە گەڵ بێ هەموو بدەن بۆ

ڕزگاربوونی خۆیان لە سزا و بیانەوێت خۆیان بکڕنەوە، دەیدەن و هێشتا لێیان وەرناگیرێ و ڕزگار نابن ئەوانە لە ڕۆژی دواییدا حیسابێکی سەختیان بۆ هەیە، واتە: کاری ورد و درشتیان دەهێنرێتە پێش چاو، ئەوسا چاکەکانیان لێ وەرناگیرێ، چونکە بۆ خوایان نەکردوە لە خراپەکانیشیان نابووردرێ و جێگایشیان دۆزەخە، ئای چ جێگایەکی خراپە دۆزەخ)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((يقول الله تبارك وتعالى لأهون أهل النـار عـذاباً، لـو كانـت لـك الدنيا وما فيها، أكنت مفتديا بها؟ فيقول: نعم، فيقول: قد أردت منك أهـون مـن هـذا وأنت في صلب آدم: أن لا تشرك ـ أحسبه قال: ولا أدخلك النار، فأبيت إلا الشرك)) واتە: خوای گەورە بەو کەسەی کە سووکترین سزای هەیە لە دۆزەخدا دەفەرموێت: ئەگەر هەموو دونیا و ئەوەی تیایدایە مـوڵکی تـۆ بوایـە ئایـە دەتکرد بـە فیدیـە بـۆ ئەوەی خۆت ڕزگار بکەیت؟ ئەویش دەڵێت: بـەڵێ، خـوای گـەورە دەفـەرموێت: مـن زۆر لەوە سووکترم لێت دەویست کاتێك تۆ لە پشتی ئادەمدا بوویت، کە هـاوەڵم بـۆ بڕیار نەدەیت ـ وابزانم گوتی: منیش ناتخەمە ئاگرەوە، کەچی تۆ ڕازی نەبوویت و هاوەڵت بۆ بڕیار دام)).

بـەڵکو دۆزەخییـەکان خۆزگـە بـە مـردن دەخـوازن، بـۆ ئـەوەی لـە سـزای ئـاگر ڕزگاریان بێت، بەڵام خوای گەورە لە سەر ئەوان سزا و نەمری نوسـیوە و تـا ئەبـەد دەمێننـەوە، خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَنَادَوْا يَا مَالِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ قَالَ إِنَّكُم مَّاكِثُونَ﴾ (الزخرف: ٧٧) واتە: ئەوجا هانـا دەبـەن بـۆ دەرگاوانی دۆزەخ و بـانگ دەکەن.. ئەی مالیك! با پەروەردگارت بڕیار بدات بۆمـان بـە مـردن، تـا لـەو سـزایە ڕزگار ببین، مالیکیش پێیان ئەڵێ: هەر لێرە دەمێنن و ڕزگار بوونتان بۆ نییە)).

خوای گەورە دەفـەرموێت: ﴿إِنَّ جَهَنَّمَ كَانَتْ مِرْصَادًا ﴿٢١﴾ لِّلطَّاغِينَ مَآبًا ﴿٢٢﴾ لَّابِثِينَ فِيهَا أَحْقَابًا ﴿٢٣﴾ لَّا يَذُوقُونَ فِيهَا بَرْدًا وَلَا شَرَابًا ﴿٢٤﴾ إِلَّا حَمِيمًا وَغَسَّاقًا ﴿٢٥﴾﴾(النبـأ) واتـە:

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٣٣٤) ومسلم (٢٨٠٥) واللفظ له .

بە ڕاستی دۆزەخیش دەمێکە چاوەڕوانی بێ بڕوایان دەکات (۲۱) بۆ یاخیبووان جێگا و مەنزڵگەیە (۲۲) هەزارەها ساڵی بێ سنوور و نەبڕاوە تیا دەبن، واتە: هەرگیز ڕزگاریان نابێ لێی (۲۳) هیچ فێنکییەك و شەرابێکی خۆشی تیا ناچێژن بۆ سووك بوونی گەرماکەی، بەڵکو هەر ئاوا لەو حاڵەتە زۆر تەنگ و ناخۆشەدا دەمێننەوە (۲٤) جگە لە ئاوێکی (زۆر گەرم و کوڵیو) کیم و چڵکی دۆزەخیان (۲۵) ئەویش پاداشتێکی پڕاوپڕە بەرامبەر بە کردەوەکانیان، واتە: لەو پاداشەدا ستەمیان لێ نەکراوە، چونکە بە ڕاستی ئەوانە لە دونیادا بە تەمای لێپرسینەوەی ئەمڕۆژە نەبوون (۲٦).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُم مِّنْ عَذَابِهَا كَذَٰلِكَ نَجْزِي كُلَّ كَفُورٍ ﴿٣٦﴾ وَهُمْ يَصْطَرِخُونَ فِيهَا رَبَّنَا أَخْرِجْنَا نَعْمَلْ صَالِحًا غَيْرَ الَّذِي كُنَّا نَعْمَلُ أَوَلَمْ نُعَمِّرْكُم مَّا يَتَذَكَّرُ فِيهِ مَن تَذَكَّرَ وَجَاءَكُمُ النَّذِيرُ فَذُوقُوا فَمَا لِلظَّالِمِينَ مِن نَّصِيرٍ﴾(فاطر)
واتە: بۆ ئەو کەسانە کە کافر و بێ باوەڕن، ئاگری دۆزەخ هەیە بڕیاری مردنیان بۆ نادرێ تا بمرن و لەو سزایە ڕزگار ببن شتێکیش لە سزای دۆزەخیان لێ سووك ناکرێ هەر ئا بەو جۆرەیە - وەك ئەوانە - هەموو بێ بڕوایەك سزا ئەدەین (۳٦) لە دۆزەخدا بە زۆرە زۆر هاوار ئەکەن و ئەڵێن: پەروەردگارمان! لەم سزایە بمانهێنەدەرێ تا ئەمجارە کارێکی چاك ئەنجام بدەین، جگە ئەوەی پێشتر دەمانکرد، ئیتر ئەو دەمە بڕوا دێنین و گوێڕایەڵی ئەکەین پێیان ئەوترێ: ئەرێ ئێمە ئەوەندە تەمەنی درێژمان پێ نادەن کە هەرکەسێك ژیر و وریا بوایە لەو ماوەیەدا بیربکاتەوە، دەیتوانی پەند و کەڵکی لێ وەرگرێت؟ و لە هەمانکاتدا ترسێنەریشمان نەهاتە لاتان بتان ترسێنێ بە سزا؟ ئادەی چ سوودێکی بوو بۆتان؟ سزای ستەمەکەتان بچێژن، خۆ بۆ ستەمکارانیش هیچ یارمەتیدەرێك نییە، بە تایبەت ئەمڕۆ (۳۷).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَنُسْكِنَنَّكُمُ الْأَرْضَ مِن بَعْدِهِمْ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿١٤﴾ وَاسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿١٥﴾﴾

إبراهیم، واتە: پەیامبەرەکان داوایان لە خوا کرد کە بە سەر هۆزەکانیاندا سەریان بخات کاتێ نائومێد بوون لە ئیمان هێنانیان ئیتر خوایش سەری خستن و قازانجیان کرد و هەموو خەڵکێکی ملهوڕ و ستەمکار و نکوولی کەری هەق و ڕاستیەکان، نائومێد و زیانمەند بوون (١٥) لە بەر دەمیشیەوە ئاگری دۆزەخە و دەبێ لە زرینچکاو و زووخاوی دۆزەخییەکانیش بخواتەوە (١٦) لە بەر تاڵی و ناخۆشییەکەی، زۆر بە قێز و بێزەوە قوم قوم دەیخواتەوە و بە ئاسانیش بۆی قووت ناچێ لە هەموو لایەکیشەوە مەرگی بۆ دێت کەچی ناشمرێ تا لەوسزایە ڕزگاری ببێ و پاش ئەو هەموو تاڵی و تفتییەش، سزا و جەزرەبەیەکی زۆر بە ژانیش بە دوایەوە دێت (١٧).

خـــوای گـــەورە دەفـــەرموێت: ﴿قَدْ جِئْنَٰكَ بِـَٔايَةٍ مِّن رَّبِّكَ ۖ وَٱلسَّلَٰمُ عَلَىٰ مَنِ ٱتَّبَعَ ٱلْهُدَىٰٓ﴾ (طه٤٧) واتە: بـە ڕاسـتی هـەر کەسێك بـە تاوانبـاری لـە ڕۆژی قیامەتـدا بچێتەوە لای پەروەردگار بێگومان بەشی دۆزەخەو ئیتر نە ئەمرێ تیایدا تا لـە سـزا ڕزگاری ببێت و نە دەژی بە ئاسوودەیی)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقَالَ ٱلَّذِينَ فِى ٱلنَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ٱدْعُوا۟ رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٩﴾ قَالُوٓا۟ أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ ۖ قَالُوا۟ بَلَىٰ ۚ قَالُوا۟ فَٱدْعُوا۟ ۗ وَمَا دُعَٰٓؤُا۟ ٱلْكَٰفِرِينَ إِلَّا فِى ضَلَٰلٍ ﴿٥٠﴾﴾ (غافر) واتە: ئەوانەی لە نێو ئاگردان بە فریشتە دەرگاوانەکانی دۆزەخ ئەڵێن: لە پەروەردگارتان بخوازن، کە تەنها ڕۆژێك سزای دۆزەخمان لێ سووك بکات (٤٩) ئەوانیش لە وەڵامدا پێیان ئەڵێن: ئایا پەیامبەرەکانتان بە چەندین بەڵگەی ئاشکراوە نەهاتنە لاتان، کەچی ئێوە هەر بڕواتان پێ نەکردن لە وەڵامدا ئەڵێن: بەڵێ هاتنە لامان بە درۆزنمان کردن، فریشتەکان ئەڵێن: دە داوا بکەن و بپاڕێنەوە لە خوا بە ڕاستی ئێمە جورئەت ناکەین داواو پاڕانەوەی بێ بڕوایانیش، هیچ کەڵکێك نابەخشێ و هەر لە نابوودبووندایە (٥٠).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أَلَمْ تَكُنْ ءَايَٰتِى تُتْلَىٰ عَلَيْكُمْ فَكُنتُم بِهَا تُكَذِّبُونَ ﴿١٠٥﴾ قَالُوا۟ رَبَّنَا غَلَبَتْ عَلَيْنَا شِقْوَتُنَا وَكُنَّا قَوْمًا ضَآلِّينَ ﴿١٠٦﴾﴾المؤمنون،

واتە: بە كاسایكەوە دەڵێن: پەروەردگارمان! نەگبەتی و بەدبەختی بە سەرماندا زاڵ بوو و گەلێكی گومڕا و سەرلێشێواو بووین (١٠٦) پەروەردگارمان! لەو ئاگرە دەرمان كەو بۆ دونیامان وەگێڕە ئەنجا ئەگەر ئەمجارەش گەڕاینەوە بۆ بێ بڕوایی، بەراستی ئێمە كەسانێكی ستەمكارین، لەوە ئەچێ پرسیارەكەی سەرەوە هەر بۆ خەم و خەفەت خواردن بێت، نەك بۆ وەڵام و وتووێژ (١٠٧).

لە هەردوو كتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أبو سعید الخدری)یەوە ریوایەتیان كردوە كەوا خۆشەویستﷺفەرموویەتی: ((یؤتى بالموت كهيئة كبش أملح، فينادي مناد: يا أهل الجنة، فيشرئبون وينظرون، فيقول: هل تعرفون هذا؟ فيقولون: نعم، هذا الموت، وكلهم قد رآه. ثم ينادي: يا أهل النار، فيشرئبون وينظرون، فيقول: هل تعرفون هذا؟ فيقولون: نعم، هذا الموت، وكلهم قد رآه، فيذبح. ثم يقول: يا أهل الجنة خلود فلا موت، ويا أهل النار خلود فلا موت. ثم قرأ: ﴿وَأَنذِرْهُمْ يَوْمَ ٱلْحَسْرَةِ إِذْ قُضِىَ ٱلْأَمْرُ وَهُمْ فِى غَفْلَةٍ وَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ﴾ (مريم:٣٩) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا مردن دەهێنرێت لە سەر شێوەی بەرانێكی ڕەش وسپی بانگدەرێك بانگ دەكات: ئەی خەڵكی بەهەشت، ئەوانیش هەموو سەر بەرزدەكەنەوە و تەماشا دەكەن، پێیان دەڵێ: ئایا ئەمە دەناسنەوە؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، ئەوە مردنە، هەموویان بینیویانە، پاشان بانگ دەكات: ئەی خەڵكی ئاگر، ئەوانیش هەموو سەر بەرزدەكەنەوە و تەماشا دەكەن، پێیان دەڵێ: ئایا ئەمە دەناسنەوە؟ ئەوانیش دەڵێن: بەڵێ، ئەوە مردنە، هەموویان بینیویانە، پاشان بەرانەكە (مردن) سەردەبڕێ، پاشان دەڵێ: ئەی خەڵكی بەهەشت نەمری بۆ ئێوەیە و چیتر مردن نەما، ئەی خەڵكی ئاگر نەمری بۆ ئێوەیە و چیتر مردن نەما، ئەمجار ئەو ئایەتەی خوێندەوە كە ئەمە ماناكەیەتی:

((لەڕۆژی ئاهوو ناڵەو خەم و خەفەت و پەشیمانی(یوم الحسره) ئاگاداریان بكە و بیانترسێنە ئەو كاتە لە لایەن خوای پەروردگارەوە بڕیار دەدرێ كە دەستەیەك بۆ

---

١ ـ أخرجه البخاري (٤٧٣٠) ومسلم (٢٨٤٩) .

بەهەشت و دەستەیەکیش بۆ دۆزەخ رەوانە بکرێن، کەچی ئەوانە هێشتا لە غەفلەتدان و بە خۆیان نەزانیوە وخۆشیان بڕوا بواردووەو ددان بەزیندوو بوونەوە و پاداشت وتۆڵەشدا نانێن)).

هەر کەسێك تەنها جارێك بکرێتە ناو ئاگرەوە و دەربهێنرێت ئەوا هەموو تام و خۆشیەکانی دونیای لە بیر دەباتەوە کە چەشتویەتی لە بەر سەختی و توندی ئاگری دۆزەخ، هەروەکو لە (صحیح مسلم)[1] دا ریوایەت کراوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((یؤتى بأنعم أهل النار، من أهل النار، یوم القیامة، فیصبغ في النار صبغة، ثم یقال: یا ابن آدم! هل رأیت خیراً قط؟ هل مرَّ بك نعیم قط؟ فیقول: لا، والله! یا رب)) واتە: بەختەوەرترینی کەس لە دۆزەخییەکان لە رۆژی قیامەتدا دەهێنرێت، یەکجار هەڵدەژەنرێت لە ئاگر پاشان پێی دەگوترێت: ئەی نەوەی ئادەم ئایا هەرگیز خێر و خۆشیت بینیوە، ئایا هەرگیز نیعمەتی خوا بە سەرتا تێپەڕیوە؟ ئەویش دەڵێت: نەخێر سوێند بە خوا..ئەی پەروەردگار!)).

بەڵکو لە گەڵ ئەو چەند دیمەنەدا بژی و بیهێنە پێش چاوی خۆت، خواردنی ئەهلی ئاگر تەنها ئاگرە، خواردنەوەی دۆزەخییەکان تەنها ئاگرە، پۆشاك و جلوبەرگ لە ناو ئاگردا تەنها ئاگرە!!!!

خوای باڵا دەست و کارزان دەفەرموێت: ﴿فَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ قُطِّعَتۡ لَهُمۡ ثِيَابٞ مِّن نَّارٖ يُصَبُّ مِن فَوۡقِ رُءُوسِهِمُ ٱلۡحَمِيمُ ﴿١٩﴾ يُصۡهَرُ بِهِۦ مَا فِي بُطُونِهِمۡ وَٱلۡجُلُودُ ﴿٢٠﴾ وَلَهُم مَّقَٰمِعُ مِنۡ حَدِيدٖ ﴿٢١﴾ كُلَّمَآ أَرَادُوٓاْ أَن يَخۡرُجُواْ مِنۡهَا مِنۡ غَمٍّ أُعِيدُواْ فِيهَا وَذُوقُواْ عَذَابَ ٱلۡحَرِيقِ ﴿٢٢﴾﴾الحج، واتە: ئەوانەی کافر و بێ بڕوابوون، جل و بەرگ و پۆشاکی ئاگریان بۆ بڕاوە، بە ئەندازەی قەد و باڵای خۆیان ئاوی کوڵ بە کوڵیشیان لە سەرەوە بە سەردا دەکرێ (١٩) هەر بەو ئاوە ناوسکیان و پێستیان ئەتوێنرێتەوە و دەبێتە ئاو و دێتە خوارەوە پێستەکەشیان هەموو لە تاو گەرمای ئەو ئاوەدا

---

١ ـ أخرجه مسلم (٢٨٠٧) .

دەبڵۆخێ (٢٠) بەر گورزی ئاسنیش دەدرێن (٢١) هەر کاتێکیش ویستیان لێی دەرچن لە خەم و خەفەتاندا ئەگەڕێنرێنەوە بۆ ناوی و هەرگیز رزگاریان نابێ بۆ ئەوەی زیاتریش ئێشیان پێ بگات، پێیان ئەوترێ: دەی سزای سووتێنەر بچێژن، ئەمە پاداشت و تۆڵەی بێ بڕوایان بوو)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ وَتَرَى ٱلْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ فِي ٱلْأَصْفَادِ ﴿٤٩﴾ سَرَابِيلُهُم مِّن قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهَهُمُ ٱلنَّارُ ﴿٥٠﴾ ﴾(إبراهيم) واتە: ئیتر لەو ڕۆژەدا تاوانباران دەبینی لە گەڵ هاوکارەکانی خۆیاندا کۆت و زنجیرکراون (٤٩) جل و کراسی بەریان قەترانی رەشە (٥٠).

لە (صحيح مسلم)[1] دا لە فەرموودەی (أبو مالك الأشعري) هاتوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((النائحة إذا لم تتب قبل موتها تقام يوم القيامة وعليها سربال من قطران ودرع من جرب)) واتە: ئەو ژنەی دەلاوێتەوە ئەگەر پێش مەرگی تەوبە نەکات لە ڕۆژی قیامەتدا کە زیندوو دەکرێتەوە، کراسێکی قەتران و گەڕ لەشی دادەپۆشێت وەك زرێپۆشی لە بەردا بێت)).

مەبەست لە (النائحە) ئەو کەسەیە کە لە کاتی بەڵا و موصیبەتدا دەنگی بەرز دەکاتەوە و جلوبەرگی خۆی دادەڕێت.

ڕاخەر و فەرش و داپۆشەری دۆزەخییەکان ئاگرە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ لَهُم مِّن جَهَنَّمَ مِهَادٌ وَمِن فَوْقِهِمْ غَوَاشٍ ﴾(الأعراف: ٤١) واتە: ڕایەخیان ئاگرە لە دۆزەخدا و لێفەی سەریشیان هالاوی ئاگرە، واتە: بەڕەی ژێریان و لێفەی سەریان هەردوو هەر ئاگرە، دیارە گشت ستەمکاران ئابە و شێوە سەختەیە تۆڵە ئەدەین))

جا مانای (المهاد) ڕاخەری ژێریانە و (الغواش) بریتییە لەوەی دەدرێت بە سەریاندا.

---

١ ـ أخرجه مسلم (٩٣٤) .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿لَهُم مِّن فَوۡقِهِمۡ ظُلَلٞ مِّنَ ٱلنَّارِ وَمِن تَحۡتِهِمۡ ظُلَلٞۚ﴾ (الزمر:١٦) واتە: لە پاشە ڕۆژیشدا لە ژوور سەریانەوە توێ لە سەر توێ کڵپەی ئاگر وەستاوە، لە ژێریشیانەوە بەو جۆرە، ئاگر پارچە پارچە ئەکەوێتە سەریەك و سێبەر ئەکات، ئەوانیش لە سێبەرەکەیدان؟!

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿يَوۡمَ يَغۡشَىٰهُمُ ٱلۡعَذَابُ مِن فَوۡقِهِمۡ وَمِن تَحۡتِ أَرۡجُلِهِمۡ وَيَقُولُ ذُوقُواْ مَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ﴾ (العنكبوت: ٥٥) واتە: ڕۆژی سزاکە دایان دەگرێت لە بانی سەریانەوە و لە ژێر پێیانەوە و لە هەموو لایەکەوە)).

هەروەها خواردنەوەی دۆزەخییەکان ئاگرە...

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَإِن يَسۡتَغِيثُواْ يُغَاثُواْ بِمَآءٖ كَٱلۡمُهۡلِ يَشۡوِي ٱلۡوُجُوهَۚ بِئۡسَ ٱلشَّرَابُ وَسَآءَتۡ مُرۡتَفَقًا﴾(الكهف: ٢٩) واتە: خۆ ئەگەر زۆریان بۆ هات و هاواریان لێ بەرز بوویەوە و داوای ئاویان کرد، ئاوێکیان فریا دەخرێ وەك قورقوشمی تواوەیە و دەموچاویان لە بەر زۆر گەرمی خۆی هەڵدەکروزێنێ و دەیبرژێنی، ئای چ خواردنەوەیەکی نالەبار و خراپە ئەو ئاوە!! ئای ژینگە و جێیەکی نالەبار و خراپە ئەو دۆزەخە!!)).

مانای (المهل) بریتییە لە زەیتێکی کوڵاوی لێڵی زۆر گەرم، ئەگەر هەڵم و هەڵاوی ئەم زەیتە کوڵاوە دەمو چاو و روخساری بسوتێنێت، ئاخۆ گەرمی زەیتەکە خۆی لە خۆیدا چۆن بێت؟! ئەمەش بەڵگەیە لە سەر سەختی گەرمییەکەی!!

هەروەها (الحميم) و (الغساق) دەخواتەوە.

مانای (الحميم) بریتییە لە ئاوێکی زۆر گەرم کە پلەی گەرمییەکەی گەیشتوەتە ئەوپەڕی گەرمی.

مانای (الغساق) بریتییە لە ئاوێکی زۆر سارد کە پلەی ساردییەکەی گەیشتوەتە ئەو پەڕی ساردی.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَشَٰرِبُونَ عَلَيۡهِ مِنَ ٱلۡحَمِيمِ ٥٤ فَشَٰرِبُونَ شُرۡبَ ٱلۡهِيمِ ٥٥﴾

﴿هَٰذَا نُزُلُهُمۡ يَوۡمَ ٱلدِّينِ ﴿٥٦﴾﴾(الواقعة)) واتە: ئەوسا لەبەر تینوویەتی لە ئاوێکی زۆر گەرم بە کوڵیشی بە سەردا دەکەن (٥٤) ئێوەش هەروەکو وشتری تینوو کە دەردی (هویام) ی گرتبێ و هیچ کات تێر ئاو نەبێ دەخۆنەوە و تێر ئاویش نابن (٥٥) ئەمەیە خۆراك و ئاو و میوانداری خوانەناسان لە ڕۆژی پاداشت (٥٦).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿هَٰذَا فَلۡيَذُوقُوهُ حَمِيمٞ وَغَسَّاقٞ﴾ (ص:٥٧) واتە: ئەمە ئاوێکی کوڵبەکوڵ و کێمێکە لە جەستەی دۆزەخییەکان دەچۆڕێ، بیچێژن)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَٱلَّذِينَ كَفَرُواْ لَهُمۡ شَرَابٞ مِّنۡ حَمِيمٖ وَعَذَابٌ أَلِيمُۢ بِمَا كَانُواْ يَكۡفُرُونَ﴾یونس: ٤، واتە: ئەوانەش وا کافر و بێباوەڕ بوون خواردنەوەیەکی زۆر گەرم و سزایەکی ئێش پێگەیەنەریان بۆ هەیە لە بەر کافری و بێ باوەڕییان)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِلَّا حَمِيمٗا وَغَسَّاقٗا ﴿٢٥﴾ جَزَآءٗ وِفَاقًا ﴿٢٦﴾﴾(النبأ) واتە: جگە لە ئاوێکی (زۆر گەرم و کوڵیو) کێم و چڵکی دۆزەخیان (٢٥) ئەویش پاداشتێکی پڕاوپڕە بەرامبەر بە کردەوەکانیان، واتە: لەو پاداشەدا ستەمیان لێ نەکراوە، چونکە بە ڕاستی ئەوانە لە دونیادا بە تەمای لێپرسینەوەی ئەمڕۆژە نەبوون(٢٦).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَسُقُواْ مَآءً حَمِيمٗا فَقَطَّعَ أَمۡعَآءَهُمۡ﴾ (محمد: ١٥) واتە: ئاوی کوڵ بە کوڵیان پێ دەخۆنەوە کاتێ تینوویان دەبێت، ڕیخۆڵەیان پارە پارە ئەکا!)).

هەروەها کێم و زوخاو دەخۆنەوە کە لە گۆشت و پێستی بێباوەڕانی دۆزەخ دێتە دەرەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مِّن وَرَآئِهِۦ جَهَنَّمُ وَيُسۡقَىٰ مِن مَّآءٖ صَدِيدٖ ﴿١٦﴾ يَتَجَرَّعُهُۥ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُۥ وَيَأۡتِيهِ ٱلۡمَوۡتُ مِن كُلِّ مَكَانٖ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٖۖ وَمِن وَرَآئِهِۦ عَذَابٌ غَلِيظٞ ﴿١٧﴾﴾إبراهيم، واتە: لە بەر دەمیشیەوە ئاگری

دۆزەخەو دەبێ لە زرینچکاو و زووخاوی دۆزەخییەکانیش بخواتەوە (١٦) لە بەر تاڵی و ناخۆشییەکەی، زۆر بە قێز و بێزەوە قوم قوم دەیخواتەوە و بە ئاسانیش بۆی قووت ناچێ لە هەموو لایەکیشەوە مەرگی بۆ دێت کەچی ناشمرێ تا لەوسزایە رزگاری ببێ و پاش ئەو هەموو تاڵی و تفتییەش، سزا و جەزرەبەیەکی زۆر بە ژانیش بە دوایەوە دێت(١٧).

بەڵام خواردنی دۆزەخییەکان بریتییە لە (الزقوم) و (الغسلين) و (الضريع)

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ثُمَّ إِنَّكُمْ أَيُّهَا الضَّالُّونَ الْمُكَذِّبُونَ ﴿٥١﴾ لَآكِلُونَ مِن شَجَرٍ مِّن زَقُّومٍ ﴿٥٢﴾ فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٥٣﴾﴾ (الواقعة) واتە: پاشان ئێوە ئەی لاڕێ و گومڕا و کافر و نکۆڵی کەران! (٥١) بێ گومان لە بەرو بوومی (زەققوم) ـــ درەختێکە لە ناوەراستی دۆزەخدا ـ ئەخۆن (٥٢) لە بەر زۆر برسێتی، ورگ و سکتانی لێ پڕ ئەکەن گوێ بە تام و چێژی زۆر ناخۆشیشی نادەن.(٥٣).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّا جَعَلْنَاهَا فِتْنَةً لِّلظَّالِمِينَ ﴿٦٣﴾ إِنَّهَا شَجَرَةٌ تَخْرُجُ فِي أَصْلِ الْجَحِيمِ ﴿٦٤﴾ طَلْعُهَا كَأَنَّهُ رُءُوسُ الشَّيَاطِينِ ﴿٦٥﴾ فَإِنَّهُمْ لَآكِلُونَ مِنْهَا فَمَالِئُونَ مِنْهَا الْبُطُونَ ﴿٦٦﴾﴾(الصافات) واتە: ئایا ئەو ناز و نیعمەتەی بەهەشتە چاکترە بۆ میوانداری یان دارەکەی زەقنەموت، واتە: یان درەختە نەفرەت لێکراوەکەی زەقووم؟!زەقووم: درەختێکی بچووکی بۆگەنی بەروبەتاڵە، لە(تیهامە)دا دەڕوێ و خواردنی جەهەنەمییەکانە (٦٢) بە راستی ئێمە کردوومانە بە تاقیکردنەوە بۆ موشریکان، ئەوە بوو کاتێ باسی درەختی زەققوم کرابا، ئەیانوت: چۆن لە ناو ئاگردا درەخت شین دەبێ؟! (٦٣) بەڕاستی ئەوە درەختێکە لە بنی دۆزەخەوە دەرئەچێ (٦٤) بەرووبووم و خونچەی سەر لقەکانی هەر دەڵێی سەرو شێوەی شەیتانە (٦٥) بە راستی ئەو دۆزەخییانە ـ بە ناچاری ـ لێی ئەخۆن، ورگی خۆیانی لێ پڕ ئەکەن (٦٦).

خواردنی ئەوان هەروەکو وتمان (الضريع) کە جۆرە درکێکی سەختە و پێی دەڵێن: الشبرق.

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿لَّيْسَ لَهُمْ طَعَامٌ إِلَّا مِن ضَرِيعٍ ﴿٦﴾ لَّا يُسْمِنُ وَلَا يُغْنِي مِن جُوعٍ ﴿٧﴾﴾ (الغاشية) واتە: هیچ خواردنێکیشیان نییە جگە لە دڕکێکی وشك وتـاڵ وتفت (کە مەگـەر تـەنها وشـتر بیخـوات) (٦) ئـەویش نەئەوەیـە گۆشـتی پێبگـرن و قەڵەویان بکا، نەئەوەیشە برسییەتیان لا بباو پێی بـژین بـە پێـچەوانەوەی خـۆراکی دونیاوە(٧).

هەروەها خواردنی ئەوان (الغسلین)ە!

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَهْ ﴿٢٥﴾ وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَهْ ﴿٢٦﴾ يَا لَيْتَهَا كَانَتِ الْقَاضِيَةَ ﴿٢٧﴾ مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَهْ ۜ ﴿٢٨﴾ هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَهْ ﴿٢٩﴾ خُذُوهُ فَغُلُّوهُ ﴿٣٠﴾ ثُمَّ الْجَحِيمَ صَلُّوهُ ﴿٣١﴾ ثُمَّ فِي سِلْسِلَةٍ ذَرْعُهَا سَبْعُونَ ذِرَاعًا فَاسْلُكُوهُ ﴿٣٢﴾ إِنَّهُ كَانَ لَا يُؤْمِنُ بِاللَّهِ الْعَظِيمِ ﴿٣٣﴾ وَلَا يَحُضُّ عَلَىٰ طَعَامِ الْمِسْكِينِ ﴿٣٤﴾ فَلَيْسَ لَهُ الْيَوْمَ هَاهُنَا حَمِيمٌ ﴿٣٥﴾ وَلَا طَعَامٌ إِلَّا مِنْ غِسْلِينٍ ﴿٣٦﴾ لَّا يَأْكُلُهُ إِلَّا الْخَاطِئُونَ ﴿٣٧﴾﴾ الحاقة، واتە: بەڵام ئەو کەسەی کارنامەکەی ئەدرێتە دەستی چەپی - کە ئەوەش نیشانەی بەدبەختییە - دەڵێ: خۆزگایە.. نامەکەمم پێ نەدرابا (٢٥) نەمزانیبا سەرئەنجامی حیساب و لێپرسینەوەم چییە؟(٢٦) خۆزگایە ئەم مردنەم برابایەوە بە یەکجاری و زیندووش نەکرامایەتەوە (٢٧) دارایی و ماڵەکەم هیچ کەڵکێکی پێ نەگەیاندم بۆ ئەم ڕۆژەم (٢٨) ئەو موڵك و دەسەڵاتەی بووم لە دەس چوو نە ڕشتەم نە پایەوپلەم، هیچیان نەیان توانی تۆزقاڵەیەك ئارامم بکەنەوە(٢٩) بیگرن، کەلەپچەی بکەن، واتە: کۆت و زنجیر لە دەس و قاچ و ملی بئاڵێنن (٣٠) پاشان بیخەنە ناو ئاگری دۆزەخ (٣١) ئینجا بیخەنە ناو زنجیرێکی حەفتا گەزیەوە و توندی بکەن، بۆ ئەوەی پتر ڕیسوا بێت، ئەگینە خۆ تەنها ئاگرەکەی بەسە، ئای ئەو ڕۆژە چەندە ڕۆژێکی گران و نارەحەتە! وەرە لە ناو ئاگریشدا هێشتا بەو شێوەیە زنجیر بکرێت!! (٣٢) چونکە - لە دونیادا - بڕوای بە خوا نەبوو کە ئەمەش گەورەترین ستەمە، بۆیە هەر دەبێ ئاوا سەر شۆڕو ڕیسوا بکرێ (٣٣) هانی خەڵکی نەدەدا لە سەر خواردن

دان بە هەژار، چەند ئاینێکی بەرز و پیرۆزە..! سەرەرای ئەوەی دەبێ لە ماڵ و منالّی خۆیان بگرنەوە بەر بۆ هەژاران، دەبێ مەردومیش هان بدەن بۆ بووژاندنەوەیان (٣٤) ئەمرۆش لێرە - واتە: رۆژی قیامەت - هیچ دۆستێکی بۆ نییە تا تکایەکی بۆ بکا و تۆزێ ئەو بارەیەی لێ سووك بکات (٣٥) خواردن و خواردنەوەشی هەر کێم و زوخاوی داچۆڕاوی لاشەی دۆزەخییەکانە(٣٦) گوناهباران نەبێ کەسی دیکە لێی ناخوات، واتە: هەر ئەوانە دەیخۆن کە باوەڕیان بە خوا نەبوو(٣٧).

بەڵکو بە ناچاری خواردنی وا دەخۆنەوە کە لە قووڕگیاندا دەمێنێتەوە و ناچێتە خوارەوە.

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿إِنَّ لَدَيْنَآ أَنكَالًا وَجَحِيمًا ﴿١٢﴾ وَطَعَامًا ذَا غُصَّةٍ وَعَذَابًا أَلِيمًا ﴿١٣﴾﴾ (المزمـل) واتـە: بـە راسـتی ئێمـە سـزای دونیاییمـان هەیـە و لـە پاشەڕۆژیشدا کۆت و زنجیر سەنگین و ئـاگری هەڵگیرسـاوی دۆزەخمـان هەیـە (١٢) هەروەها خۆراکێك کە لە گەر و دەگیرێـت لـە بـەری درەخـتی زەققـوم، کـە زۆر بـە نائاسایی لە گەروویانەوە دەڕواتە خوارەوە، سەرەرای سـزای سـەخت و پـڕ ئـێش و ئازار (١٣).

بـەڵکو ئـازار و خـەم و خەفـەتیان زیـاتر دەبێـت کـاتێ جێگـە و رێگـەی خـۆی دەبینێت لـە بەهەشـتدا ئەگـەر بـاوەڕی بهێنابایـە و گوێڕایـەڵی فەرمانـەکانی خـوای گەورە بوایە.

ئیمـامی بوخـاری[1] لـە فـەرموودەی (ابـو هريـره) وە ریوایـەتی کـردوە کـەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویـەتی: ((لا يـدخل النـار أحـد إلا أري مقعـده مـن الجنـة لـو أحسن، ليكون عليه حسرة)) واتە: هیچ کەسێك ناچێتە ئاگرەوە ئیللا جێگەی خـۆی لـە بەهەشـتدا دەبینێ ئەگـەر چاکەی بکردایـە، بـۆ ئـەوەی خەفـەتبار بـن و زیـاتر پـەشیمان ببنەوە)).

١ - أخرجه البخاري (٦٥٦٩) .

لە بەر توندی و سەختی سزاکەیان دۆزەخییەکان هاوار دەکەنە گەنجینەوان و خەزنەدارانی دۆزەخ بۆ ئەوەی لە خوای خۆیان تکا بکەن و بپاڕێنەوە ئەگەر بۆ تەنها ڕۆژێکیش بوە سزای ئاگری دۆزەخیان لە سەر سووک بکرێتەوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَقَالَ ٱلَّذِينَ فِي ٱلنَّارِ لِخَزَنَةِ جَهَنَّمَ ٱدْعُوا۟ رَبَّكُمْ يُخَفِّفْ عَنَّا يَوْمًا مِّنَ ٱلْعَذَابِ ﴿٤٩﴾ قَالُوٓا۟ أَوَلَمْ تَكُ تَأْتِيكُمْ رُسُلُكُم بِٱلْبَيِّنَٰتِ ۖ قَالُوا۟ بَلَىٰ ۚ قَالُوا۟ فَٱدْعُوا۟ ۗ وَمَا دُعَٰٓؤُا۟ ٱلْكَٰفِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَٰلٍ ﴿٥٠﴾﴾ (غافر) واتە: ئەوانەی لە نێو ئاگردان بە فریشتە دەرگاوانەکانی دۆزەخ ئەڵێن: لە پەروەردگارتان بخوازن، کە تەنها ڕۆژێك سزای دۆزەخمان لێ سووك بکات (٤٩) ئەوانیش لە وەڵامدا پێیان ئەڵێن: ئایا پەیامبەرەکانتان بە چەندین بەڵگەی ئاشکراوە نەهاتنە لاتان، کەچی ئێوە هەر بڕواتان پێ نەکردن لە وەڵامدا ئەڵێن: بەڵێ هاتنە لامان بە درۆزنمان کردن، فریشتەکان ئەڵێن: دە داوا بکەن و بپاڕێنەوە لە خوا بە ڕاستی ئێمە جورئەت ناکەین، داواو پاڕانەوەی بێ بڕوایانیش، هیچ کەڵکێك نابەخشێ و هەر لە نابوودبووندایە (٥٠).

لە پاش ئەوەی بێ ئومێد و بێ هیوا دەبن لە خەزنەداران و گەنجینەوانانی دۆزەخ، بانگ لە کێ دەکەن و هاوار بۆ کێ دەبەن؟ هاوار بۆ (مالیك) دەبەن کە خەزنەدار و بەرپرسی یەکەمی دۆزەخە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَادَوْا۟ يَٰمَٰلِكُ لِيَقْضِ عَلَيْنَا رَبُّكَ ۖ قَالَ إِنَّكُم مَّٰكِثُونَ﴾ الزخرف: ٧٧، واتە: ئەوجا هانا دەبەن بۆ دەرگاوانی دۆزەخ و بانگ دەکەن.. ئەی مالیك! با پەروەردگارت بڕیار بدات بۆمان بە مردن، تا لەو سزایە ڕزگار ببین، مالیکیش پێیان ئەڵێ: هەر لێرە دەمێنن و ڕزگار بوونتان بۆ نییە)).

لێرەدا دۆزەخییەکانی ئیمانداران و یەکتاپەرستانیان دێتەوە یاد ئەوانەی کە هەردەم گاڵتە و سووکایەتیان پێ دەکردن لە دونیادا، بۆیە هاواریان پێدەکەن و پەنایان پێ دەگرن و داوای تەنها چۆڕێك ئاویان لێ دەکەن یان کەمێك لەو ڕزق و ڕۆزییەی خوای گەورە بەوانی بەخشیوە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَنَادَىٰٓ أَصۡحَـٰبُ ٱلنَّارِ أَصۡحَـٰبَ ٱلۡجَنَّةِ أَنۡ أَفِيضُواْ عَلَيۡنَا مِنَ ٱلۡمَآءِ أَوۡ مِمَّا رَزَقَكُمُ ٱللَّهُۚ قَالُوٓاْ إِنَّ ٱللَّهَ حَرَّمَهُمَا عَلَى ٱلۡكَـٰفِرِينَ ﴿٥٠﴾ ٱلَّذِينَ ٱتَّخَذُواْ دِينَهُمۡ لَهۡوٗا وَلَعِبٗا وَغَرَّتۡهُمُ ٱلۡحَيَوٰةُ ٱلدُّنۡيَاۚ فَٱلۡيَوۡمَ نَنسَىٰهُمۡ كَمَا نَسُواْ لِقَآءَ يَوۡمِهِمۡ هَـٰذَا وَمَا كَانُواْ بِـَٔايَـٰتِنَا يَجۡحَدُونَ﴾(الأعراف) واتە: ئینجا دۆزەخییەکانیش لە بەهەشتییەکان بانگ ئەکەن و پێیان دەڵێن: تکایە قومێ لەو ئاوە، یان کەمێك لەو ڕۆزییە خوا پێی داون بەشمان بدەن دەڵێن: بێ گومان خوا هەردووکیانی بۆ کافران حەرام کردوە (٥٠) ئەو کەسانەی کە ئایینەکەیانیان کردۆتە گاڵتەجاڕ و ژیانی ئەم دونیایە فریویداون، وا ئەمڕۆش ئێمە لە بیرمان کردن، چونکە ئەوان لە دونیادا گەیشتنی ئەم ڕۆژەیان لە بیر خۆیان بردبووەوە و ئایەت و نیشانەکانی ئێمەشیان ئینکار دەکرد (٥١).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يَوۡمَ يَأۡتِ لَا تَكَلَّمُ نَفۡسٌ إِلَّا بِإِذۡنِهِۦۚ فَمِنۡهُمۡ شَقِيّٞ وَسَعِيدٞ ﴿١٠٥﴾ فَأَمَّا ٱلَّذِينَ شَقُواْ فَفِي ٱلنَّارِ لَهُمۡ فِيهَا زَفِيرٞ وَشَهِيقٌ ﴿١٠٦﴾ خَـٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَـٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَۚ إِنَّ رَبَّكَ فَعَّالٞ لِّمَا يُرِيدُ ﴿١٠٧﴾ ۞ وَأَمَّا ٱلَّذِينَ سُعِدُواْ فَفِي ٱلۡجَنَّةِ خَـٰلِدِينَ فِيهَا مَا دَامَتِ ٱلسَّمَـٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ إِلَّا مَا شَآءَ رَبُّكَۖ عَطَآءً غَيۡرَ مَجۡذُوذٖ ﴿١٠٨﴾﴾(هود) واتە: ڕۆژێکیش کە دێت هیچ کەسێك بۆی نییە بە فەرمانی خوا نەبێت قسە بکات ئینجا ئەو خەڵکە دەبنە دوو کۆمەڵ، هەیانە بە هۆی لاساری و کلابونییەوە بەدبەختە و چارەڕەش، هەشیانە بە بۆنەی چاکیی و باشی خۆیەوەبەختیار و ڕوو سپییە (١٠٥) ئەوانەیان بەدبەخت و لار و لاسارن لە ئاگردان، هەر لەوێیش تووشی هەناسە کورتی و، تەنگە نەفەسی دەبن و، هەر هاوار هاواریانە (١٠٦) تا ئاسمانەکان و زەوی هەبن، ئەوانیش تێیدا ئەمێننەوە. عەرەب ئەگەر ویستبای بڵێ ئەو شتە بەردەوام و هەمیشەیە دەیگوت: ﴿مَا دَامَتِ ٱلسَّمَـٰوَٰتُ وَٱلۡأَرۡضُ﴾ کەوابوو بە هەتا هەتایی لە دۆزەخدا دەمێننەوە و لێی دەرناچن، مەگەر

پەروەردگارت بیەوێ لە وەخت و کاتێکدا دەریان بهێنێ بۆ ئەوەی بە جۆرێکی تر لە سزا سزایان بدات، بە ڕاستی پەروەردگاریشت زۆر بە دەسەڵاتە، بیەوێ هەر شتێ بکات دەیکات وە هیچ بەرگرێکی بۆ نابێت (١٠٧) ئەوانەیشیان کامەران و بەختەوەرن لە ئەوەڵ لەحزەوە لە بەهەشتن و بۆ هەمیشە لەوێ ئەمێننەوە تا ئاسمانەکان و زەوی بین، مەگەر ئەوەندە پەروەردگارت مەیلی هەبێ (١٠٨))).

نامەوێ چیتر زۆر باسی ئاگر و دۆزەخییەکان بکەم، داوا لە خوا دەکەم من و ئێوە لە ئاگری دۆزەخ بپارێزێت، ئەی خودایە ئێمە لاوازی و بێ هێزین و بەرگەی سەختی دۆزەخ ناگرین بۆیە بەزەییت پێماندا بێتەوە هەر تۆ بەخشندە و دلۆڤانی.

ئەی خودایە.. لەو گومانەدا نیم لە ئاگردا سزامان بدەیت لە کاتێکدا یەکتاپەرستیت لە دڵماندا جێگر بوە؟ هەموو پەل و ئەندامەکانمان ملکەچی تۆن و لە سەر خاك و خۆڵ سوجدە دەبەن و کەساس و زەلیلن لە بەر دەستی تۆی مەزندا؟ لەو گومانەدا نیم سزامان بدەیت لە کاتێکدا خۆشەویستیت هەموو دڵ و بوون و ناخمانی پڕکردوەتەوە؟ خۆشەویستی خۆشەویستەکەت ﷺ لە دڵماندا جێگر بوە؟ خودایە ئێمە باش دەزانین کە زۆر کەم تەرخەمین لە کار و کردەوەکانمانداو زۆر جاریش توشی هەڵەدەبین، بەڵام خودایە بە ڕەحمەتە فراوان و زۆرەکەت بەزەییت بە ئێمەی هەژاردا بێتەوە...

باس و وەسفی بەهەشت

فەرموون با بچینە بەهەشتەوە ! !

جا کێ دەتوانێ باس و وەسفی بەهەشت بکات هەرچەندە لەوپەڕی زمانپاراوی و ڕەوانبێژی و بە توانا و قسەزان بێت؟ هیچ کەسێك ناتوانێ.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1]دا لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە هاتوە کەوا پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی: ((قال الله تعالى: ((أعددت لعبادي الصالحين: ما لا عين رأت، ولا أذن سمعت، ولا خطر على قلب بشر)) فاقرءوا إن شئتم: ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ ﴾ السجدة: ١٧، واتە: بۆ بەندە پیاوچاکەکانم ئەوەم ئامادە کردوە کە نە چاو بینیویەتی و نە گوێ بیستویەتی و نە بە خەیاڵی هیچ کەسێکدا هاتوە)) ئەگەر دەتانەوێ ئەو ئایەتە بخوێننەوە کە دەفەرموێت: ﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ ﴾ واتە: ئیتر هیچ کەسێك نازانێ چ پاداشتێکی گرنگیان بۆ داشاراوە لە هۆیەکانی خۆش و شادی چاوان و دڵئارامی))

جا پێغەمبەری نازدار ﷺ باس و وەسفی بەهەشتمان بۆ دەکات چونکە ئەو بینیویەتی و چوەتە ناو بەهەشتەوە ــ هەر لە دونیادا و لە شەوی ئیسرا و میعراجدا ــ لە هەردوو کتێبی (صحیح)[2]دا هاتوە لە فەرموودەی (ابن عباس)ەوە ـ لە فەرموودەی صلاه الكسوف دا ـ کە تیایدا هاتوە: ((... قالوا: يا رسول الله! رأيناك تناولت شيئاً في مقامك هذا، ثم رأيناك كففت. قال: ((إني رأيت الجنة، فتناولت عنقوداً، ولو أخذته لأكلتم منه ما بقيت الدنيا))

ئایا شێوە و شێوازی بەهەشت چۆنە؟ ئایا بینا و خانوەکانی بەهەشت چۆنە؟

ئیمامی (أحمد و ابن حبان و الطيالسي و الترمذي و عبد بن حميد و جگە لەوان)[3]

---

١ ــ أخرجه البخاري (٣٢٤٤) ومسلم (٢٨٢٤) .

٢ ــ أخرجه البخاري (٧٤٨ ، ١٠٥٢) ومسلم (٩٠٧) .

٣ ــ أخرجه أحمد (٢/٣٠٥ ، ٤٤٥) وابن حبان في (صحيحه) (٧٣٨٧) والدارمي (٢٨٢١) والطيالسي (٢٥٨٣) والترمذي (٢٥٢٦) وعبد بن حميد في (المنتخب) (١٤٢٠) والطبراني في (المعجم الأوسط) (٧١١١)

لە (ابو هريرە)ەوە ریوایەتیان کردووە کەوا پرسیار کرا لە پێغەمبەری ﷺ خوا و فەرموویان: ((یا رسول الله حدثنا عن الجنة،ما بناؤها؟

قال: لبنة ذهب ولبنة فضة وملاطها المسك الأذفر وحصباؤها اللؤلؤ والياقوت وترابها الزعفران من يدخلها ينعم ولا يبأس ويخلد لا يموت لا تبلى ثيابه ولا يفنى شبابه)) واتە: ئەی پێغەمبەری خواﷺ باسی بەهەشتمان بۆ بکە، ئایا بیناسازییەکەی لە چییە؟ فەرمووی: خشتێك لە ئاڵتون و خشتێکی لە زیو، نێوان دیوارکانی لە میسکە، بەرد و چەوەکەی لە مرواری و یاقوتە و خاك و خۆڵەکەی لە زەعفەرانە، هەرکەسێك بچێتە ناوی خۆشحاڵ دەبێت و بێزار نابێت، بە نەمری دەمێنێتەوە و هەرگیز نامرێت، جل و پۆشاکەکەی کۆن نابێت و خۆیشی پیر نابێت)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە دەڵێت: کەوا (ابو ذر) باسی فەرموودەیەکی دوور و درێژی کردوە لە پێغەمبەری خواوە ﷺ تیایدا هاتوە: ((ثم أدخلت الجنة ـ وهذا في الاسراء والمعراج ـ فإذا فيها جنادل الؤلؤ، وإذا ترابها المسك)) واتە:چوومە بەهەشتەوە، جۆگەلەی مرواری تێدابوو، خاك و گڵەکەی میسك بوو)).

لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو سعید الخدري)یەوە کەوا (ابن الصیاد) پرسیاری لە پێغەمبەری خواﷺ کرد دەربارەی خاك و خۆڵی بەهەشت؟ ئەویش فەرمووی: ((درمكة بيضاء، مسك خالص)) واتە: وەکو ئاردێکی سپی بێگەرد وایە، میسکێکی پوخت و خاوێنە)).

مانای الدرمكه: کۆی وشەی (درمك) ە، واتە: ئاردێکی زۆر پاك و پوخت و بێ خەڵت و خەوش و رەنگی زۆر سپییە، هەروەکو ابن منظور گوتویەتی.[3]

والحميدي (١١٥٠) وصححه الشيخ الألباني في (صحيح الجامع)(٣١١٦) والمشكاة (٥٦٣٠) وصحيح الترغيب (٣٧١١).

١ ـ أخرجه البخاري (٣٤٩ , ٣٣٤٢) ومسلم (١٦٣) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٩٢٨) .

٣ ـ لسان العرب (١٣٦٧) مادة : درمك .

هەروەها بەهەشتییەکان هەرگیز نەخۆش ناکەون و نامرن و پیرنابن و میز و پیسی ناکەن و چڵم و تفیان نییە.

ئیمامی (مسلم) لە (صحیح)[١]ەکەیدا لە فەرموودەی (ابو سعید الخدری) و (ابو هریرە) وە ریوایەتی کردوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((ینادي مناد إن لكم أن تصحوا فلا تسقموا أبداً، وإن لكم أن تحيوا فلا تموتوا أبداً، وإن لكم أن تشبوا فلا تهرموا أبداً وإن لكم أن تنعموا فلا تبأسوا أبداً)) فذلك قوله جل جلاله: ﴿وَنُودُوٓاْ أَن تِلۡكُمُ ٱلۡجَنَّةُ أُورِثۡتُمُوهَا بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ﴾(الأعراف: ٤٣) واتە: بانگەوازکارێك بانگ دەکات: تەندروستێکی هەتا هەتایی بۆ ئێوەیە و هەرگیز نەخۆش ناکەون، ژیانێکی هەتاهەتایی و هەرگیز نامرن، گەنجێتییەکی هەتاهەتایی و هەرگیز پیرنابن، بە خۆشحاڵی دەمێننەوە و هەرگیز بێزار نابن)) ئەوە مانای ئەو ئایەتەیە کە دەفەرموێت: ﴿وَنُودُوٓاْ أَن تِلۡكُمُ ٱلۡجَنَّةُ أُورِثۡتُمُوهَا بِمَا كُنتُمۡ تَعۡمَلُونَ﴾واتە: کە بەهەشت دەبینن لە لایەن فریشتەکانەوە " بانگ دەکرێن و پێیان دەگوترێ ئەم بەهەشتە ئەو بەهەشتەیە بوو بەڵێنتان پێ درابوو وا ئەمڕۆ بە هۆی (ئەو کار و کردەوە چاکانەوە لە دونیادا ئەنجامتان دان پێتاندرا بوونە خاوەنی، واتە: بە هۆی ماندوو بوونی خۆتانەوە بوو)).

ئەمجار تەماشای شێوەو روخساری بەهەشتییەکان بکەو تەماشای شانە و قاپ و دەفرەکانیان بکە.

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[٢] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هریرە)ەوە کەوا پێغەمبەری خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إن أول زمرة يدخلون الجنة على صورة القمر ليلة البدر، و الذين يلونهم على أشد كوكب دري في السماء إضاءة لا يبولون ولا يتغوطون ولا يمتخطون ولا يتفلون أمشاطهم الذهب ورشحهم المسك ومجامرهم الألوة و أزواجهم الحور العين أخلاقهم على خلق رجل واحد على صورة أبيهم آدم ستون

---

١ ـ رواه مسلم (٢٨٣٧) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٣٢٤٥ ، ٣٢٤٦ ، ٣٢٥٤ ، ٣٣٢٧) ومسلم (٢٨٣٤) .

ذراعاً في السماء)) واتە:یەکەمین کۆمەڵ لە ئوممەتم کە دەچنە بەهەشتەوە، لە سەر شێوەی مانگی شەوی چواردەن، لە پاشان ئەوانەی بە دوایانەوە دێن لە سەر شێوەی پرشنگدارترین ئەستێرەن لە ئاسمانا، نە میز دەکەن و نە پیسایی و نە چڵمیان هەیە و نە تفکردن، شانەیان لە زێڕە و ئارەقیان میسکە، بخوردانیان دارعودە، خێزانەکانیان (حور العین)ەو خوورەوشتیان یەك خوورەوشتە لە سەر بالای باوکە ئادەمیان شەست گەز بەرزن)).

لە ڕیوایەتێکی تردا هاتوە: ((ولکل واحد منهم زوجتان، یری مخ ساقهما من وراء اللحم من الحسن، لا اختلاف بینهم ولا تباغض، قلوبهم قلب واحد، یسبحون الله بکرة وعشیاً))، واتە: هەر پیاوێك لە بەهەشتدا دوو ئافرەتی دەدرێتی، مۆخی ئێسقانی قاچەکانی لە پشتی گۆشتەکەیەوە لە بەر جوانی و شۆخ و شەنگی دەبینرێت، جیاوازی و ڕق و کینە لە نێوانیاندا نییە، دڵیان وەکو یەك دڵە، سبەینان و ئێواران تەسبیحاتی خوا دەکەن)).

لە ریوایەتێکی تردا هاتوە: ((وأزواجهم الحور العین)) واتە: خێزانەکانیان (حورالعین)ە.

پێش ئەوەی باسی (حور العین) بکەم، موژدە بە خوشکی بەڕێز و لە خواترسی ئیمانداری یەکتاپەرست دەدەم و پێی دەڵێم: ئەی خوشکی لە خواترس و ئیماندار.. جوانی و شۆخ و شەنگی تۆ هەرگیز هیچی کەم نییە لە جوانی و شۆخ و شەنگی (حور العین) لە بەهەشتدا، ئایا ئەم قسەیە هیچ بەڵگەیەکی لە سەر هەیە؟ بەڵێ.. چونکە من هیچ قسەیەك ناکەم بە بێ بەڵگە، تۆ هەستاویت بە گوێڕایەڵی خواکەت، خۆت لە شەهەوات و ئارەزووەکانت پاراستوە، خۆت لە گومان و دوودڵی پاراستوە، بەرگەی زۆر نارەحەتیت گرتوە، دڵنیابە هەموو ئەو کارە جوانانە بزر نابێت، لە بەهەشتدا خوای گەورە بۆ جارێکی تر و بە شێوەیەکی جوانتر و خانەدانتر و شۆخ و شەنگتر و ڕێکوپێکتر دروستت دەکاتەوە کە لە گەڵ بەهەشت و بەهەشتییەکاندا بگونجێت، لەگەڵ مندا ئەو ئایەتە پیرۆزە بخوێنەوە: ﴿إِنَّآ أَنشَأۡنَٰهُنَّ إِنشَآءٗ﴾الواقعة: ٣٥.

جا ئەو دروستکردنەوە تایبەتمەندی خۆی هەیە، ڕەنگە تۆ — برای بەڕێزم — خێزانەکەت ئافرەتێکی لە خواترس و ڕێزدار بێت بەڵام جوان و شۆخ و شەنگ نەبێت، ئەو خێزانەت ئەگەر لە دوارۆژدا بچێتە بەهەشتەوە، هەرچەندە لە تەمەنی شەست یان حەفتا ساڵیدا مردبێت، لە کاتێکدا مردوە پیرەژنێکی موو سپی بوە، ئەوا لە بەهەشتدا بە شێوەیەکی تازە و نوێ ئامادە دەکرێت و لە تەمەنی لاوێتیدا دەبێت، ئێستا ئەو جوانی و شۆخ و شەنگییە بهێنە پێش چاوی خۆت کە لە لایەن کەسێکەوە بۆت ئامادە کراوە کە جوانی و شۆخ و شەنگی بەخشیوەتە هەموو بوونەوەر.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّآ أَنشَأْنَٰهُنَّ إِنشَآءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَٰهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾﴾(الواقعة)

هەرکاتێك پیاوێك بچێت بۆ لای خێزانەکەی لە سەر جێگە لە بەهەشتدا ئەوا هەموو جارێك دەبینێ هێشتا کچە عازەبە. ﴿فَجَعَلْنَٰهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿٣٧﴾﴾ (الواقعة).

عُرب: کۆی (عروب)ە، ئافرەتی (عروب) لە زماندا مانای: ئەو ئافرەتەیە کە جۆرەها وشەی خۆشەویستی و عەشق و جوانی و شەیدا و سەودا لە گەڵ مێردەکەیدا بە کار دەهێنێ.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّآ أَنشَأْنَٰهُنَّ إِنشَآءً ﴿٣٥﴾ فَجَعَلْنَٰهُنَّ أَبْكَارًا ﴿٣٦﴾ عُرُبًا أَتْرَابًا ﴿٣٧﴾ لِّأَصْحَٰبِ ٱلْيَمِينِ ﴿٣٨﴾﴾(الواقعة)، واتە: بە ڕاستی ئێمە ژنانی بەهەشتمان درووستکردوون بە دروستکردنێکی تازە، شۆخ و شەنگ و جوان، وەك ژنانی دونیا نین هەندێ گۆڕانیان بە سەردا بێت (٣٥) کردوومانن بە کچ، واتە: هەمیشە کچن و وەك کیژانی شوونەکردوون (٣٦) مێرد خۆشەویستانێ هاوساڵ و هاوتەمەن (٣٧) ئەمانە هەموو بۆ یارانی لای ڕاست و بەختەوەرن، ئەوانەی کە نامەی کردەوەیان بە دەستی ڕاستیانەوە ئەدرێ (٣٨).

بەڵام (حور العین) خوای بەرز و باڵادەست دەربارەیان دەفەرموێت: ﴿حُورٌ مَّقْصُورَٰتٌ فِى ٱلْخِيَامِ ﴿٧٢﴾ فَبِأَىِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٣﴾ لَمْ يَطْمِثْهُنَّ إِنسٌ قَبْلَهُمْ وَلَا

جَآنٌّ ﴿٧٤﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٥﴾ مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفْرَفٍ خُضْرٍ وَعَبْقَرِيٍّ حِسَانٍ ﴿٧٦﴾ فَبِأَيِّ ءَالَآءِ رَبِّكُمَا تُكَذِّبَانِ ﴿٧٧﴾ تَبَٰرَكَ ٱسْمُ رَبِّكَ ذِى ٱلْجَلَٰلِ وَٱلْإِكْرَامِ ﴿٧٨﴾ ﴾(الرحمن) واتە: ژنانی سپی چاو ڕەشن، لە ناو خێوەت و چادرەکاندا دەرناچن (٧٢) بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕ ناکەن؟ (٧٣) بەر لە بەهەشتییەکان هیچ ئادەمی و هیچ جنۆکەیەك دەستی بۆ نەبردوون و کچێتی لا نەبردوون (٧٤) بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕ ناکەن؟(٧٥) لە سەر پشتی سەوز و قاڵی نایاب ـ کە وێنەیان لە دونیادا نییە ـ شانیان داداوە.(٧٦) بە کام نیعمەت لە نیعمەتەکانی پەروەردگارتان باوەڕ ناکەن؟ (٧٧) پڕ بەرەکەتە ناوی پەروەردگاری خاوەن گەورەیی و ئیحسانت (٧٨).

مانای وشەی (الحور): کۆی وشەی (الحوراء) ە، (حوراء) یش بە ئافرەتێکی گەنجی زۆر جوانی شۆخ و شەنگ دەگوترێت کە جەستەیەکی زۆر سپی و چاوێکی زۆر ڕەشی هەبێت.

لە (صحيح البخاري)[١]دا هاتوە لە فەرموودەی (أنس)ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((غدوة في سبيل الله أو روحةٌ خيرٌ من الدنيا وما فيها ولقاب قوس أحدكم أو موضع قدم من الجنة خيرٌ من الدنيا وما فيها ولو أن امرأة من نساء أهل الجنة اطلعت إلى الأرض لأضاءت ما بينهما ولملأت ما بينهما ريحا ولنصيفها خيرٌ من الدنيا وما فيها)).

براکەم هەموو ئەمانە بهێنە پێش چاوی خۆت لە بەهەشتێکدا کە پانتایەکەی بە قەد پانتایی زەوی و ئاسمانەکانە هەروەکو خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَسَارِعُوٓاْ إِلَىٰ مَغْفِرَةٍ مِّن رَّبِّكُمْ وَجَنَّةٍ عَرْضُهَا ٱلسَّمَٰوَٰتُ وَٱلْأَرْضُ أُعِدَّتْ لِلْمُتَّقِينَ ﴾(آل عمران: ١٣٣، واتە: پەلەو چەسپانی بکەن بۆ کردنی ئەو شتانە ئەبنە هۆی لیبووردنی پەروەردگارتان و چوونە بەهەشتێکی فراوانی واوە کە: هەر پانتییەکەی بە ئەندازەی ئاسمانەکان و زەوییە، ئامادە کراوە (ئەو بەهەشتە) بۆ پارێزکاران))

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٦٨) .

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿سَابِقُوٓاْ إِلَىٰ مَغۡفِرَةٖ مِّن رَّبِّكُمۡ وَجَنَّةٍ عَرۡضُهَا كَعَرۡضِ ٱلسَّمَآءِ وَٱلۡأَرۡضِ أُعِدَّتۡ لِلَّذِينَ ءَامَنُواْ بِٱللَّهِ وَرُسُلِهِۦۚ ذَٰلِكَ فَضۡلُ ٱللَّهِ يُؤۡتِيهِ مَن يَشَآءُۚ وَٱللَّهُ ذُو ٱلۡفَضۡلِ ٱلۡعَظِيمِ﴾(الحديد: ٢١) واتە: ئەی خەڵکینە! پێشبڕکێ بکەن بۆ هۆیەکانی لێبووردن لە پەروەردگارتانەوە بە تەوبە و کردەوەی چاك وە بۆ گەیشتن بە بەهەشتێك کە پانایی و فراوانییەکەی، وەك پانتایی و ئاسمان و زەوییە، ئامادە کراوە بۆ ئەوکەسانەی بڕوایان هێناوە بە خواو بە پەیامبەرانی ئەوەش فەزڵی خوایە، دەیدات بەهەر کەسێك خۆی بیەوێ و شایستە بێت وەخوا خاوەنی فەزڵ و بەخششی گەورەیە)).

ئەمە پانتایی بەهەشتە! ئاخۆ درێژییەکەی چەندە؟؟

ژمارەی دەرگاکانی بەهەشت (هەشت) دەرگایە، هەروەکو لە (صحیح البخاری)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (سهل ی کوڕی سعد الساعدی) یەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((في الجنة ثمانية أبواب)) واتە: لە بەهەشتدا هەشت دەرگا هەیە)).

هەروەها لە (صحیح مسلم)[٢] دا لە فەرموودەی (عمر ی کوڕی الخطاب) ەوە هاتوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((ما منكم من أحد يتوضأ فيبلغ (أو: فيسبغ الوضوء) ثم يقول: أشهد أت لا اله الا الله وأن محمداً عبدالله ورسوله، إلا فتحت له أبواب الجنة الثمانية، يدخل من أيها شاء)) واتە: هەر یەکێك لە ئێوە دەستنوێژ بگرێت ـ بە باشی و بە تەواوی دەستنوێژەکەی بگرێت ـ ئینجا بڵێت: (أشهد أن لا اله الا الله و اشهد أن محمدا عبده ورسوله) ئەوە هەر هەشت دەرگاکەی بەهەشتی بۆ دەکرێتەوە، لە کامیانەوە بیەوێت دەچێتە ژوورەوە))

هەروەکو لە پێشدا باسمان کرد یەکەمین ئوممەتێك دەچێتە بەهەشتەوە ئوممەتی خۆشەویستەکەتە ﷺ و پێغەمبەرمان ﷺ یەکەم کەسە کە دەرگای بەهەشتی بۆ دەکرێتەوە، هەروەکو لە (صحیح مسلم)[٣] دا لە فەرموودەی (أنس)ەوە

١ ـ أخرجه البخاري (٣٢٥٧) .
٢ ـ أخرجه مسلم (٢٣٤) .
٣ ـ أخرجه مسلم (١٩٧) .

هاتوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((آتي باب الجنة يوم القيامة فأستفتح، فيقول الخازن: من أنت؟ فأقول: محمد، فيقول: بك أمرت لا أفتح لأحد قبلك)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا دێمە پێش دەرگای بەهەشت و داوا دەکەم دەرگاکەم بۆ بکرێتەوە، خەزنەداری بەهەشت پێم دەڵێت: تۆ کێیت؟ منیش دەڵێم: موحەممەدم، ئەویش دەڵێت: فەرمانم پێکراوە پێش تۆ دەرگا بۆ هیچ کەسێکی تر نەکەمەوە)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿ جَنَّٰتِ عَدۡنٖ مُّفَتَّحَةٗ لَّهُمُ ٱلۡأَبۡوَٰبُ ﴿٥٠﴾ مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا يَدۡعُونَ فِيهَا بِفَٰكِهَةٖ كَثِيرَةٖ وَشَرَابٖ ﴿٥١﴾﴾(ص) واتە: چەند بەهەشتێکی دەرگا والآ و لە سەر پشتە بۆیان، ئامادە و چاوەڕوانی هاتنیانە (٥٠) ئەمە حاڵیان کە لەو بەهەشتەدا لە سەر تەخت پاڵیان داوەتەوە و هەر جۆرە میوە و خواردنەوەیەك ئارەزوو بکەن لە بەردەستیاندایە و داوا دەکەن، واتە: هەر کات شتێکیان نیاز کرد، خێرا بێ زەحمەتکێشان بۆیان ئامادە نەبێ (٥١).

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿ وَسِيقَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوۡاْ رَبَّهُمۡ إِلَى ٱلۡجَنَّةِ زُمَرًاۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوهَا وَفُتِحَتۡ أَبۡوَٰبُهَا وَقَالَ لَهُمۡ خَزَنَتُهَا سَلَٰمٌ عَلَيۡكُمۡ طِبۡتُمۡ فَٱدۡخُلُوهَا خَٰلِدِينَ ﴿٧٣﴾ وَقَالُواْ ٱلۡحَمۡدُ لِلَّهِ ٱلَّذِي صَدَقَنَا وَعۡدَهُۥ وَأَوۡرَثَنَا ٱلۡأَرۡضَ نَتَبَوَّأُ مِنَ ٱلۡجَنَّةِ حَيۡثُ نَشَآءُۖ فَنِعۡمَ أَجۡرُ ٱلۡعَٰمِلِينَ ﴿٧٤﴾ ﴾ (الزمر)، واتە: ئەوانەش پارێزگارییان لە فەرمانەکانی خوای پەروەردگاریان کردوە، دەستە دەستە بەرەو بەهەشت ئەبرێن، تا کاتێ نزیك بەهەشت دەبنەوە و دەرگاکانی بۆیان کراوەتەوە، دەرگاوانانی بەهەشت پێیان دەڵێن: سڵاو و درووودتان لە سەر بێ، بە خێر هاتن خۆتان پاك ڕاگرت لە دونیادا هەوڵ و تێکۆشان و پاداشتیشتان لێرەدا پاك و خاوێنە یاخوا نۆشتان بێت، دە بچنە ناو بەهەشت بە هەتا هەتایی لەوێدا بن (٧٣) کاتێ چوونە ژوورەوە و نیشتەجێ بوون ئەڵێن: سوپاس و شوکرانە بۆ ئەو خوایەی بە بەڵێنەکەی ڕاستی کرد لە گەڵمان ئەم جێگا و زەویەشی لەو بەهەشتا بە ئێمەدا، کە هەر جێگایەکی ئارەزوو بکەین، لێی دەبین، ئای کە پاداشتی کارکەران لە ڕێگای خوادا چەندە باشە! دەبینی کە فریشتەکانیش بە دەوری عەرشدا ئەڵقەیان داوە و

لە گەڵ سوپاسدا تەسبیحاتی پەروەردگاری خۆیان ئەکەن، داوەری لە نێوان بەهەشتییەکان و دۆزەخیان و هەموو خەڵکان بە هەق و دادگەری تەواو بوە: چاکان ئەبرێن بۆ بەهەشت و خراپانیش بۆ دۆزەخ، لە لایەن بەهەشتییەکانەوە دەوترێ: هەموو سوپاس و شوکرانە، هەر بۆ خوای پەروەردگاری جیهانەکان (٧٤).

زۆربەی بەهەشتییەکان لە هەژارانن، لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (عمران ی کوڕی حصین) ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((اطلعت في الجنة، فرأيت أكثر أهلها الفقراء، واطلعت في النار فرأيت أكثر أهلها النساء)) واتە: بەهەشتم بینی زۆربەی دانیشتوانەکەی لە هەژارانن و ئاگرم بینی زۆربەی دانیشتوانەکەی لە ئافرەتانن)).

هەروەها لە (صحيح مسلم)[2] لە فەرموودەی (عبدالله ی کوڕی عمرو ی کوڕی العاص) ەوە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إن فقراء المهاجرين يسبقون الأغنياء يوم القيامة الى الجنة بأربعين خريفاً)) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا هەژارانی کۆچەران پێشی دەوڵەمەندان دەکەون بۆ چوونە بەهەشت بە چل ساڵ)).

بەهەشتیش بریتییە لە چەندەها پلە بە سەر یەکەوە، هەروەکو لە (صحيح البخاري)[3] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريره) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إن في الجنة مائة درجة، أعدها الله للمجاهدين في سبيل الله، ما بين الدرجتين كما بين السماء والأرض، فإذا سألتم الله فأسلوه الفردوس، فإنه أوسط الجنة، وأعلى الجنة ـ أراه ـ فوقه عرش الرحمن، ومنه تفجر أنهار الجنة)) واتە: لە بەهەشتدا سەد پلە هەیە، خوای گەورە ئامادەی کردوە بۆ تێکۆشەران کە لە پێناو ئەودا تێدەکۆشن، لە نێوان دوو پلەیدا هەروەکو نێوان ئاسمان و زەوییە، هەر کاتێك داواتان کرد ئەوا داوای فیردەوس بکەن، چونکە ئەوە ناوەراستی بەهەشتە و بەرزترین جێگەی بەهەشتە ـ وا دەبینم ـ عەرشی خودا لەسەرەوەی ئەوە،

١ ـ أخرجه البخاري (٣٢٤١) واللفظ له ومسلم (٢٧٣٨) .
٢ ـ أخرجه مسلم (٢٩٧٩) .
٣ ـ أخرجه البخاري (٢٧٩٠) .

هەر لەوێوە روبارەکانی بەهەشت دەردەچێت)).

بەڵێ لە بەهەشتدا جۆگە و روبار هەیە، ئایا خوای گەورە نەیفەرموە: ﴿وَبَشِّرِ ٱلَّذِينَ ءَامَنُوا۟ وَعَمِلُوا۟ ٱلصَّـٰلِحَـٰتِ أَنَّ لَهُمْ جَنَّـٰتٍ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَـٰرُ﴾البقـــرة: ٢٥، واتە: ئەی پێغەمبەرﷺ مژدە بدە بەوانەی کە بڕوایان بە خوا و پەیامبەر و بە رۆژی دوایی هەیە و ئاکارە چاك و پەسەندەکان ئەنجام دەدەن کە بێ گومان بەهەشت گەلێکیان بۆ هەیە کە چەندین کانیاو و رووبار لە ژێر دەرختەکانییدا دێن و دەچن)).

هەروەها دەفەرموێت:﴿تَجْرِى مِن تَحْتِهِمُ ٱلْأَنْهَـٰرُ فِى جَنَّـٰتِ ٱلنَّعِيمِ﴾ (یونس:٩) واتە: دەەشیانباتە چەند بەهەشتێکەوە کە لە بنکی دار و درەخت و لە ژێر کۆشکەکانیانەوە گەلێ رووبار و چەم دێن و دەچن)).

چەندەها ئایەت لەو بارەیەوە هاتوە ئەوە دەسەلمێنن کە لە بەهەشتدا روبار هەیە، ئەو روبارانەش ئاوی پاك و سازگارن، چەند روبارێك لە شیر کە هەرگیز تامەکەی ناگۆڕێت، چەندەها روبار لە مەی کە زۆر بە تام و چێژە بۆ ئەوانەی دەیخۆنەوە، چەند روبارێك لە هەنگوینی پاڵفتە.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مَّثَلُ ٱلْجَنَّةِ ٱلَّتِى وُعِدَ ٱلْمُتَّقُونَ فِيهَآ أَنْهَـٰرٌ مِّن مَّآءٍ غَيْرِ ءَاسِنٍ وَأَنْهَـٰرٌ مِّن لَّبَنٍ لَّمْ يَتَغَيَّرْ طَعْمُهُۥ وَأَنْهَـٰرٌ مِّنْ خَمْرٍ لَّذَّةٍ لِّلشَّـٰرِبِينَ وَأَنْهَـٰرٌ مِّنْ عَسَلٍ مُّصَفًّى وَلَهُمْ فِيهَا مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ كَمَنْ هُوَ خَـٰلِدٌ فِى ٱلنَّارِ وَسُقُوا۟ مَآءً حَمِيمًا فَقَطَّعَ أَمْعَآءَهُمْ﴾ (محمد: ١٥) واتە: نموونە و سیفەتی ئەو بەهەشتەی بە خۆپارێزان بەڵێن دراوە لە پاشەرۆژدا پێیا بدرێت ئەم شێوەیە: رووباری زۆری لە ئاوی خاوێن و نەگۆڕاو و بێ بۆنی تێدایە، وە زۆر رووباری تێدایە، لە شیری سپی و جوان کە بە هۆی مانەوە - وەك شیری دونیا - تامی نەگۆڕاوە چونکە لە گوانی ئاژەڵ نایەتە دەرێ، چەندین چەم و رووباری تێدایە لە شەراب و عەرەقێك - کە بۆ ئەوانی ئەیخۆنەوە - زۆر خۆش و بە مەزەیە، واتە: دوورە لە هەر وەسفێکی عەرەقی دونیادا،چەندان چەم و رووباری تێدایە، لە هەنگوینی پالاوتە و بێگەرد، لە مۆم و لە هەر شتێکی تر، لە هەنگوینی دونیا هەیە، لەوێ جۆرا و جۆری میوەیان بۆ هەیە، لێبووردن و

لێخۆشبوونی پەروەردگاریانیان بۆ هەیە، کە ئەوە چاکترین شتە، ئایا ئەوانە کە ئەو هەموو ناز و نیعمەتەیان هەیە، وەك ئەو کەسە وایە کە هەمیشە لە ئاگری دۆزەخدا بێت؟ ئاوی کوڵ بە کوڵیان پێ دەخۆنەوە کاتێ تینوویان دەبێت، ریخۆڵەیان پارە پارە ئەکا، ئایا ئەو دوو دەستەیە وەك یەك نین؟!)).

ئیمامی (أحمد) و (الترمذي) و (ابن حبان) و جگە لەوان[1] ریوایەتیان کردوە لە فەرموودەی (معاویە ی کوڕی حیدە) وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((إن في الجنة بحر الماء وبحر العسل وبحر اللبن وبحر الخمر، ثم تشقق الأنهار بعد)) واتە: لە بەهەشتدا دەریایەك ئاو و دەریایەك هەنگوین و دەریایەك شیر و دەریایەك مەی هەیە، پاشان روبارەکانی بەهەشت بڵاو دەبێتەوە)).

بەڵکو رەنگە سەرسام بیت کاتی بزانیت هەندێ لە روبارەکانی دونیا روباری بەهەشتن، هەروەکو لە (صحیح مسلم)[2] دا لە فەرموودەی (ابو هریرە)وە هاتوە کەوا پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: ((سیحان و جیحان والفرات والنیل، کل من أنهار الجنة)) واتە: سیحان و جیحان و فورات و نیل، هەموو لە روبارەکانی بەهەشتن)).

هەروەها لە بەهەشتدا حەوزی تایبەتی پێغەمبەری خوا ﷺ هەیە کە پێی دەڵێن: کەوسەر.

داوا لە خوا دەکەم کە بمانگێڕێتە سەر ئەو حەوزە، بە دەستە پیرۆزەکانی خۆشەویستی خوا ﷺ لەو ئاوەمان بە نسیب بکات هەرگیز لە پاش ئەوە تینوومان نەبێت.

لە (صحیح مسلم)[3] دا لە فەرموودەی (أنس)ەوە دەڵێت: ((بَيْنَا رَسُولُ اللّٰه ﷺ ذَاتَ يَوْمٍ بَيْنَ أَظْهُرِنَا، إِذْ أَغْفَى إِغْفَاءَةً. ثُمّ رَفَعَ رَأْسَهُ مُتَبَسّماً. فَقُلْنَا: مَا أَضْحَكَكَ يَا رَسُولَ اللّهِ؟ قَالَ: "أُنْزِلَتْ عَلَيّ آنِفاً سُورَةٌ". فَقَرَأَ: ﴿بِسْمِ الله الرّحْمَنِ الرّحِيمِ. إِنَّآ أَعْطَيْنَـٰكَ ٱلْكَوْثَرَ ﴿١﴾ فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنْحَرْ ﴿٢﴾ إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ ٱلْأَبْتَرُ

---

١ ـ أخرجه الترمذي (٢٥٧١) وقال : حديث حسن صحيح وأحمد (٥/٥) وابن حبان في (صحيحه) (٧٤٠٩) وعبد بن حميد (٤١٠) والطبراني في (الكبير) (١٩/٤٢٤) وابن ابي عاصم في (الأحاد والمثاني) (١٤٧٥) وصححه الألباني في (صحيح الجامع) (٢١٢٢) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٨٣٩) .

٣ ـ أخرجه مسلم (٤٠٠) .

(٣)﴾ثُمَّ قَالَ: "أَتَدْرُونَ مَا الْكَوْثَرُ؟" فَقُلْنَا: الله وَرَسُولُهُ أَعْلَمُ. قَالَ: "فَإِنَّهُ نَهْرٌ وَعَدَنِيهِ رَبِّي عَزَّ وَجَلَّ.))

وفي رواية: ((في الجنة ـ عَلَيْهِ خَيْرٌ كَثِيرٌ. هُوَ حَوْضٌ تَرِدُ عَلَيْهِ أُمَّتِي يَوْمَ الْقِيَامَةِ. آنِيَتُهُ عَدَدُ النُّجُومِ. فَيُخْتَلَجُ الْعَبْدُ مِنْهُمْ. فَأَقُولُ: رَبِّ، إِنَّهُ مِنْ أُمَّتِي. فَيَقُولُ: مَا تَدْرِي مَا أَحْدَثَتْ بَعْدَكَ)) واتە: جارێکیان پێغەمبەری خواﷺ لە ناوماندا بوو، سووکە خەوێکی کردوو ئینجا سەری بە دەم زەردەخەنەوە بەرزکردەوە، ئێمەش وتمان: بۆچی پێدەکەنیت ئەی پێغەمبەری خواﷺ فەرمووی: (ئا ئێستا سوورەتێکم بۆ دابەزیوە، خوێندیەوە و فەرمووی: ((بِسْمِ الله الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ. ﴿إِنَّآ أَعْطَيْنَـٰكَ ٱلْكَوْثَرَ (١) فَصَلِّ لِرَبِّكَ وَٱنْحَرْ (٢) إِنَّ شَانِئَكَ هُوَ ٱلْأَبْتَرُ (٣)﴾ ئینجا فەرمووی: ئایا دەزانن کەوسەر چییە؟ وتمان: خوا و پێغەمبەرکەی ﷺ باشتر دەزانن، فەرمووی: ڕووبارێکە پەروەردگارم بەڵێنی پێداوم، خێری زۆری لە سەرە، حەوزێکە لە ڕۆژی قیامەتدا ئوممەتم دێنە سەری، جامەکانی بە ئەندازەی ژمارەی ئەستێرەکانە، خەڵکێك دادەبڕن لێیان، منیش دەڵێم: پەروەردگار ئەوە لە ئوممەتی منە، ئەویش دەفەرموێت: تۆ نازانی پاش تۆ چییان داهێناوە)).

بەڵکو بەرزایی هەیە، هەروەکو لە (مسند أحمد) (ابن ابی شیبە) لە (المصنف) و (النسائی) لە (الکبری) و جگە لەوان[١] لە فەرموودەی (ابو هریرە)وە کەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی:((إن منبري على ترعة من ترع الجنة، وما بين منبري و حجرتي روضة من رياض الجنة)) واتە: مینبەرەکەی من لە سەر بەرزییەکە لە بەرزییەکانی بەهەشت، لە نێوان مینبەر و ژوورەکەمدا باخچەیەکە لە باخچەکانی بەهەشت)).

هەروەها بەهەشت کانیاوی تێدایە:

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿ إِنَّ ٱلْمُتَّقِينَ فِى جَنَّـٰتٍ وَعُيُونٍ ﴾ (الحجر: ٤٥) واتە:

---

١ ـ أخرجه أحمد في (المسند) (٢/٣٦٠ ، ٤٠١ ، ٤١٢ ، ٤٥٠ ، ٥٣٤) وابن سعد في (الطبقات) (٢٥٣/١) وابن ابي شيبة في (مصنفه) (٣١٧/٦) والنسائي في (الكبرى) (٤٢٨٨) والطبراني في (الأوسط) (٩١١٧) والصغير (١١١٠) والبيهقي في (الكبرى) (٢٤٧/٥) وصححه الألباني في (صحيح الجامع) (٦٦٢١) و(الصحيحة) (٢٣٦٣) .

بە ڕاستی لە ئاخیرەتدا پارێزکاران لە ناو چەندین باخـات و لـەلای چـەندین کانیـاوی (شەراب، شیر، هەنگوین) دان)).

لە نمونەی ئەو کانیاوانـەی خـوای گـەورە دەربـارەی فەرموویـەتی: ﴿وَيُسْقَوْنَ فِيهَا كَأْسًا كَانَ مِزَاجُهَا زَنجَبِيلًا ﴿١٧﴾ عَيْنًا فِيهَا تُسَمَّىٰ سَلْسَبِيلًا ﴿١٨﴾﴾ (الإنسان) واتە: پێکێکیان پێ دەنۆشرێ، تێکەڵەکەی زەنجەفیلە (١٧) لە ئاوی کانیاوێکیش تێکەڵ کراوە کە لـە بەر خۆشقووتی پێی دەڵێن: سەلسەبیل (١٨).

هــەروەها خــوای گــەورە فەرموویــەتی: ﴿إِنَّ الْأَبْرَارَ يَشْرَبُونَ مِن كَأْسٍ كَانَ مِزَاجُهَا كَافُورًا ﴿٥﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللَّهِ يُفَجِّرُونَهَا تَفْجِيرًا ﴿٦﴾﴾(الإنـسان) واتــە: بــە ڕاستی چاکانیش لە جامی پڕ لە شەرابی تایبەتی دەخۆنەوە کە تێکەڵەکـەی (واتـە: ئەوەی تێکەڵی دەکرێ) کافوورە. (کافوور: ماددەیەکی زۆر تامخۆش و بۆنخۆشە لە دارێکـی لـە وڵاتـی (هنـد) و (چـین) دا دەڕوێ) (٥) کانیاوێکـە بەنـدەکانی خـوا لێـی دەخۆنــەوە بــۆ هــەر شــوێنێك بیانــەوێ بیبــەن دەیبــەن بــە ئاســانی، واتــە: بــە هەشـتییەکان لـە هـەر جێگایەکدا بـن و لـە هـەر ژوورێکدا بـن ئاوەکـەیان لـە گـەڵ دەبێ(٦).

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿ إِنَّ الْأَبْرَارَ لَفِي نَعِيمٍ ﴿٢٢﴾ عَلَى الْأَرَائِكِ يَنظُرُونَ ﴿٢٣﴾ تَعْرِفُ فِي وُجُوهِهِمْ نَضْرَةَ النَّعِيمِ ﴿٢٤﴾ يُسْقَوْنَ مِن رَّحِيقٍ مَّخْتُومٍ ﴿٢٥﴾ خِتَامُهُ مِسْكٌ وَفِي ذَٰلِكَ فَلْيَتَنَافَسِ الْمُتَنَافِسُونَ ﴿٢٦﴾ وَمِزَاجُهُ مِن تَسْنِيمٍ ﴿٢٧﴾ عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا الْمُقَرَّبُونَ ﴿٢٨﴾ ﴾ (المطففين) واتە: بە ڕاستی چاکان لە ناو خۆشی و بەهرەییەکی ئێجگار زۆردان لە بەهەشتدا (٢٢) لە سەر کورسی و قەنەفە ڕازاوەکانی بەهەشتدا دانیشتوون و تەماشای ئەو هەموو ناز و نیعمەت و بەهرەی بەهەشتە ئەکەن کە بۆیان ئامادە کراوە (٢٣) لە ڕوخسارياندا ڕووگەشی و خۆشی بەهەشت دەبینی و دەزانیت (٢٤) لە شەرابێکی پاك و سافو سەرمۆریان پێ دەنۆشێ، واتە: دەستی هیچ کەسێکی لێ نەکەوتوە و چاکان خۆیان سەرەکەی لادەبەن (٢٥) دوا قومی بۆنی میسکی لێ دێت، واتە:وەك شەرابی دونیا نییە تا بۆگەنی و سەرئێشە و دەردوداوێکی زۆری هەبێت، ئەوانەی کە پێشبرکێ و پێشدەستی دەکەن با لەوەدا

پێش دەستی و کێبەرکێ بکەن و هەوڵبدەن بۆ کار و کردەوەی چاك (٢٦) هەروەها ئەو شەرابە پاکە لە گەڵ ئاوی کانیاوێکی بەرز و پاك و خۆشدا تێکەڵکراوە، واتە: شەرابی بەهەشت لە ئاوی تەسنیم ی تێکەڵ ئەکرێ، ئەوجا ئەیاندرێتی بیخۆنەوە (٢٧) سەرچاوەیەکە نزیکانی خوا لێی ئەخۆنەوە (٢٨).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فِيهِمَا عَيْنَانِ تَجْرِيَانِ﴾ (الرحمن: ٥٠) واتە: لە نێو دوو بەهەشتەکەدا دوو کانیاوی ڕەوان هەیە: تەسنیم و سەلسەبیل)).

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿فِيهِمَا عَيْنَانِ نَضَّاخَتَانِ﴾ (الرحمن: ٦٦) واتە: دوو کانیاوی هەڵقوڵاوییان تێدایە)).

لە بەهەشتدا دار و درەخت هەیە بەڵام وەکو ئەو دار و درەختەی دونیا نییە، بەڵکو سێبەرەکەی فراوانە، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَظِلٍّ مَّمْدُودٍ﴾ (الواقعة: ٣٠) واتە: لە ژێر سێبەری بەردەوام و دوور و درێژدان کە هەرگیز خۆری نایسرێتەوە و هەمیشە هەر سێبەرە)).

هەروەها خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿وَنُدْخِلُهُمْ ظِلًّا ظَلِيلًا﴾ (النساء: ٧٥) واتە: دەشیان بەینە بن سێبەری چڕو پڕەوە ئیتر لەوێ نە سەرما و نە گەرما تینیان تێ ناکات)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هریرە)وە کەوا خۆشەویستی خواﷺ فەرموویەتی: ((إن في الجنة لشجرة يسير الراكب في ظلها مائة عام لا يقطعها)) واتە:درەختێك لە بەهەشتدا هەیە کە سوارچاکێك بە سێبەرەکەیدا بۆ ماوەی سەد ساڵ دەڕوات هێشتا تەواوی ناکات و نایبڕێت)).

لە (صحیح مسلم)[2] دا هاتوە لە فەرمودەی (ابو سعید الخدری) یەوە کەوا پێغەمبەری خواﷺ فەرموویەتی: ((إن في الجنة شجرة يسير الراكب الجواد المضمر السريع مائة عام ما يقطعها))، واتە: لە بەهەشتدا درەختێك هەیە سوارچاکی ئەسپێکی خێرا بۆ ماوەی سەد ساڵ دەڕوات هێشتا تەواوی ناکات و نایبڕێت)).

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٢٥٢) ومسلم (٢٨٢٦) .

٢ ـ أخرجه مسلم (٢٨٢٨) .

بەڵکو فەرموو تەماشای میوەهات و بەرووبوومی بەهەشت بکە.

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿يَدْعُونَ فِيهَا بِكُلِّ فَـٰكِهَةٍ ءَامِنِينَ﴾ (الـدخان: ٥٥) واتە: داوا دەکەن لەو بەهەشتانەدا هەر جۆرە میوەیەك حەزی لێ بکەن بێ ترس لە مردن و لە هەر شتێکی تر)).

مەبەستی ئەوەیە دڵنیان لەوەی کە هەرگیز ئەو میوەهاتە تەواو نابێت و زیانیان پێ ناگەیەنێت.

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿مُتَّكِـِٔينَ فِيهَا يَدْعُونَ فِيهَا بِفَـٰكِهَةٍ كَثِيرَةٍ وَشَرَابٍ﴾ (ص:٥١) واتە: ئەمە حاڵیانە کە لەو بەهەشتەدا لە سەر تـەخت پاڵـیـان داوەتـەوە و هەر جۆرە میوە و خواردنەوەیەك ئارەزوو بکەن لە بەردەستیاندایە و داوا دەکەن، واتە: هەر کات شتێکیان نیاز کرد، خێرا بێ زەحمەتکێشان بۆیان ئامادە نەبێ)).

ئەوەش بزانە کە میوەهاتی بەهەشت ئەوە نییە ماوەیەك هەبێت و ماوەیەك نەمێنێ و ببڕێتەوە! نەخێر، هەرکەسێك هەرکاتێك بیەوێ ئەوا دەیبینێتەوە و ئامادەیە، خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَفَـٰكِهَةٍ كَثِيرَةٍ ﴿٣٢﴾ لَّا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ ﴿٣٣﴾﴾(الواقعة)، واتە: لە ناو میوەیەکی زۆردان (٣٢) نە دەبڕدرێ و نە قەدەغە دەکرێ)).

زۆر نزیك و ئامادەیە بۆ هەر کەسێك بیەوێت و لە هەر کاتێکدا.

خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿قُطُوفُهَا دَانِيَةٌ﴾ (الحاقـة: ٢٣) واتـە: میوەجاتی درەختەکانی نزیکە لێیەوە. واتە: دەس ڕەسە، بە راوەستانەوە، بە دانیشتنەوە، دەستی ئەگاتێ، تەنانەت دەمیشی ئەگاتێ، خوای کارزان بە هیچ شێوەیەك نایەڵێ بەهەشتی ئەزیەت بکێشێ، پاش ئازار و ئەزیەتەکەی دونیای)).

هەروەها خـوای گـەورە دەفـەرموێت: ﴿وَدَانِيَةً عَلَيْهِمْ ظِلَـٰلُهَا وَذُلِّلَتْ قُطُوفُهَا تَذْلِيلًا﴾ (الإنسان: ١٤) واتە: سایە و سێبەری درەختەکانی لێیانەوە نزیکە تا زیاتر هەست بە خۆشی و ڕێز و حورمەت بکەن و لێکردنەوە و چنینی میوەکەشیان ئاسان کراوە بۆیان)).

هەروەها خوای گەورە دەفـەرموێت: ﴿وَجَنَى ٱلْجَنَّتَيْنِ دَانٍ﴾ (الـرحمن: ٥٤) واتـە:

لەو بەهەشتانەدا لەسەر رایەخگەلێ ــ کە ناوەخنەکەیان لە پارچە ئاوریشمی ئەستووری تایبەتە ــ پاڵیان داوەتەوە)).

مەبەستی ئەوەیە زۆر نزیکە و شۆڕ بوەتەوە، بەهەشتییەکان هەر کاتێك بیانەوێ لێی دەکەنەوە.

لە هەموو جۆرەکانی میوەهاتی تێدایە، لەوەی کە بەهەشتییەکان حەزی لێبکەن لە ترێ و هەنار و هەموو جۆرەکانی تر. خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَهُمْ فِيهَا مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِ وَمَغْفِرَةٌ مِّن رَّبِّهِمْ﴾(محمد:١٥).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَجَنَّٰتٍ مِّنْ أَعْنَابٍ وَٱلزَّيْتُونَ وَٱلرُّمَّانَ مُشْتَبِهًا وَغَيْرَ مُتَشَٰبِهٍ﴾ (الأنعام: ٩٩) واتە: چەن باخێك لە رەز و لە داری زەیتوون و لە بنە هەناری هاو وێنە و لە یەکچوو لە گەڵادا جیاواز و لە یەك نەچوو لە تامدا بەرهەممان هێنا)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فِيهِمَا مِن كُلِّ فَٰكِهَةٍ زَوْجَانِ﴾ (الرحمن: ٥٢) واتە: جۆراو جۆر درەختی میوە و دارخورما و هەناریان تێدایە)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فِيهِمَا مِن كُلِّ فَٰكِهَةٍ زَوْجَانِ﴾ (الرحمن: ٥٢) واتە: لە نێویاندا لە هەموو جۆرە میوەیەك دوو جۆری تێدایە)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَطَلْحٍ مَّنضُودٍ﴾ (الواقعة: ٢٩) واتە: لە بن سێبەری داری مۆزی بەر بەسەر یەککەوتوودان، لە بەر زۆری مۆزەکەی قەدی لاسکەکەی دیار نییە)).

زۆربەی (مفسر)ەکان رایان لە سەر ئەوەیە کە مەبەستی درەختی (مۆز)ە.

بەڵام ئەگەر پرسیار دەکەیت دەربارەی کۆشك و ژوور و جێنشین و خێوەت و خانوەکانی بەهەشت، ئەوا بزانە کە هیچ کەسێکی رەوانبێژ و زمانپاراو ناتوانی وەسف و باسی بکات.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿لَٰكِنِ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوْا۟ رَبَّهُمْ لَهُمْ غُرَفٌ مِّن فَوْقِهَا غُرَفٌ مَّبْنِيَّةٌ تَجْرِى مِن تَحْتِهَا ٱلْأَنْهَٰرُ وَعْدَ ٱللَّهِ لَا يُخْلِفُ ٱللَّهُ ٱلْمِيعَادَ﴾ (الزمر: ٢٠) واتە: بەڵام ئەوانەی

کە خۆیان لە نافەرمانی پەروەردگاریان دەپارێزن چەندان کۆشك و تەلار و باڵەخانە لە سەر باڵەخانە یان لە بەهەشتدا بۆ هەیە لە یاقوت و زوبەرجەد رووبار و چەمە ئاوی زۆر بە پێشیدا دەڕوات، ئەمە بەڵێنی خوایە، خوایش هەر بەڵێنێ بدا، پێچەوانەکەی ڕەفتار ناکات)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فَأُوْلَٰٓئِكَ لَهُمۡ جَزَآءُ ٱلضِّعۡفِ بِمَا عَمِلُواْ وَهُمۡ فِي ٱلۡغُرُفَٰتِ ءَامِنُونَ﴾(سبأ:٣٧) واتە: بۆ ئەم کەسانە لە بەرامبەر کردەوەکانیانەوە پاداشتی دووبەرامبەر هەیە، لە کۆشك و تەلارە بەرز و بڵندەکاندا بە ئاسوودەیی و خۆشی ژیان ئەبەنە سەر)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿أُوْلَٰٓئِكَ يُجۡزَوۡنَ ٱلۡغُرۡفَةَ بِمَا صَبَرُواْ وَيُلَقَّوۡنَ فِيهَا تَحِيَّةٗ وَسَلَٰمًا﴾(الفرقان:٧٥) واتە: ئا ئەو بەندە بەڕێزانە کە ئەو هەموو سیفەتە قەشەنگانەیان هەیە لە پاداشی خۆڕاگرتنیان ژوورە رازاوەکانی بەهەشتیان پێدەدرێ هەر لەوێش پایەوپلەی بەرزوبڵندیان دەدرێتێ لە سەر خواپەرستی، وە لە لایەن فریشتەکانیشەوە بە سڵاو و درووود پێشوازییان لێ دەکرێ)).

هەروەها خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَمَسَٰكِنَ طَيِّبَةٗ فِي جَنَّٰتِ عَدۡنٖۚ﴾(الصف: ١٢) واتە: لە ناو چەندان کۆشك و خانووی رازاوە و پاك و خاوێنشدا لە بەهەشتی هەتاهەتایی و نەبراوەدا نیشتەجێیان دەکات)).

هەروەها خوای گەورە باسی خێزانەکەی فیرعەون دەکات و دەفەرموێت: ﴿رَبِّ ٱبۡنِ لِي عِندَكَ بَيۡتٗا فِي ٱلۡجَنَّةِ وَنَجِّنِي مِن فِرۡعَوۡنَ﴾ (التحریم:١١) واتە: پەروەردگارەکەم! لای خۆت لە بەهەشتدا ماڵێکم بۆ دروست بکە و لە دەست فیرعەون و کردەوەکانی رزگارم بکە و لە دەست ئەو هۆزە ستەمکارانەش رزگارم بکە)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو سعید الخدری)یەوە

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٢٥٦) ومسلم (٢٨٣١) .

کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((إن أهل الجنة ليتراءون أهل الغرف من فوقهم، كما تتراءون الكوكب الدري الغابر من الأفق، من المشرق أو المغرب، لتفاضل ما بينهم). قالوا: يا رسول الله! تلك منازل الأنبياء، لا يبلغها غيرهم. قال: (بلى، والذي نفسي بيده، رجال آمنوا بالله وصدقوا المرسلين) واتە: بەهەشتییەکان باڵەخانە نشینەکانی سەرو خۆیان دەبینن هەروەك چۆن ئێوە ئەو ئەستێرە درەوشاوە دەبینن کە لە ئاسۆی خۆرهەڵات بەرەو ئاوابوون دەچێت، لە بەر بەرزوبڵندی پلەی ئەوان لەمانیتر، وتیان: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئەمە پلەوپایەی پێغەمبەرانە جگە لەوان کەس پێی ناگات؟ فەرمووی: سوێند بەو کەسەی گیانی منی بە دەستە پیاوانێکن باوەریان بەخوا هێناوە و پێغەمبەرانیان بە راست زانیوە (پێیان دەگەن).

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[1] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريرە) وە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((بينا أنا نائم رأيتني في الجنة، فإذا امرأة تتوضأ إلى جانب قصر، فقلت: لمن هذا القصر؟ فقالوا: لعمر بن الخطاب، فذكرت غيرته، فوليت مدبرا). فبكى عمر وقال: أعليك أغار يا رسول الله؟!)) واتە: لە کاتێکدا من خەوتبووم خۆم لە بەهەشتدا دی، ئافرەتێکم بینی لە پەنای کۆشکێکدا دەستنوێژی دەگرت، وتم: ئەم کۆشك و ئافرەتە هی کێیە؟ وتیان: هی (عمر) ی کوری (الخطاب)ە، منیش غیرەتی (عمر) م یادکەوتەوە بۆیە خێرا پشتم هەڵکرد)) بۆیە (عمر) دەستی بە گریان کرد و فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ، بەرانبەر بە تۆ غیرەت دەمگری و بەدگومان دەبم))

لە هەردوو کتێبی (صحيح)[2] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو هريرە)وە دەڵێت: ((أتى جبريل النبي ﷺ فقال: يا رسول الله! هذه خديجة قد أتت. معها إناء فيه إدام أو طعام أو شراب. فإذا هي أتتك فاقرأ عليها السلام من ربها ومني. وبشرها ببيت في الجنة من قصب. لا صخب فيه ولا نصب)) واتە: جبريل هاتە خزمەتی پێغەمبەری خواﷺ و فەرمووی: ئەی پێغەمبەری خواﷺ ئەوە (خەدیجە) هات بۆ لات قاپێکی

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٢٤٢) ومسلم (٢٣٩٥) .

٢ ـ أخرجه البخاري (٣٨٢٠) ومسلم (٢٤٣٢) .

پێیە پێخۆر یان خواردن یان خواردنەوەی تێدایە، هەر کات هاتە لات سەلامی پێ بگەیەنە لە پەروەردگاریەوە و لە منیشەوە، موژدەیشی پێبدە بە ماڵێك لە قامیشی (مرواری) لە بەهەشتدا کە دوورە لە دەنگە دەنگ و ماندووبوون)).

هەروەها خێوەت و جوان رازاوەیان هەیە کە تیایدا دەحەسێنەوە و لە خۆشیدا دەژین.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿حُورٌ مَّقْصُورَاتٌ فِي الْخِيَامِ﴾ (الرحمن: ٧٢) واتە: ژنانی سپی چاو رەشن، لە ناو خێوەت و چادرەکاندا دەرناچن)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح) [١]دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو موسى الاشعرى)یەوە کەوا خۆشەویستﷺ فەرموویەتی: ((إن للمؤمن في الجنة لخيمة، من لؤلؤة واحدة مجوفة، طولها ستون ميلاً، للمؤمن فيها أهلون، يطوف عليهم المؤمن، فلا يرى بعضهم بعضاً)) واتە: لە بەهەشتدا بۆ کەسی ئیماندار خێوەتێك هەیە کە لە یەك مرواری ناو بۆش پێك هاتوە، درێژییەکەی شەست میلە، بۆ کەسی ئیماندار چەند ئەهلێکی تێدایە و بە سەریاندا دەسووڕێتەوە، یەکتری نابینن)).

ئەگەر پرسیاری رایەخ و نوێن و چەرپایەکەیان دەکەیت ئەوا خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿فِيهَا سُرُرٌ مَّرْفُوعَةٌ﴾ (الغاشية: ١٣) واتەی: هەروەها چرپا و سیستەم و چەند تەختێکی بەرزی بە نرخی لێیەو کورسی لە هەموو لایەکەوە بە دەوری کانیاوەکەدا ریزکراوە و (حور العين) ی لە سەر دانیشتوە)).

هەمووی رێك خراوە و بە تەنیشت یەکەوەن و لە یەك دوور نین، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿مُتَّكِئِينَ عَلَىٰ سُرُرٍ مَّصْفُوفَةٍ وَزَوَّجْنَاهُم بِحُورٍ عِينٍ﴾ (الطور: ٢٠) واتە: لە سەر قەنەفەی ریزکراو پاڵیان داوەتەوە و روویان لە یەك کردوە، هاوسەرمان کردوون بە ژنانی سپی چاوگەورە (حور العين))).

هەمووی زۆر بە جوانی چنراوە و پڕە لە مرواری و گەوهەر و یاقوت، خوای باڵادەست دەفەرموێت: ﴿عَلَىٰ سُرُرٍ مَّوْضُونَةٍ﴾ (الواقعة:١٥) واتە: لە سەر قەنەفە و تەختی چنرا و بە زێڕ دانیشتوون)).

---

١ ـ أخرجه البخاري (٣٢٤٣، ٤٨٧٩) ومسلم (٢٨٣٨) واللفظ له .

هەروەها بەهەشتییەکان لە بەهەشتدا چرپایە و نوێنی جۆراوجۆریان هەیە، کە بە هیچ شێوەیەك لەوەی دونیا ناچێت، هەروەکو باسمان کرد، ئەو بەهەشتە شتی وای تێدایە کە بە هیچ شێوەیەك چاوەکان نەیانبینیوە و گوێیەکان نەیانبیستوە و بە خەیاڵی هیچ کەسێکدا نەهاتوە، خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿مُّتَّكِـِٔينَ فِيهَا عَلَى ٱلۡأَرَآئِكِۚ﴾(الكهف: ٣١) واتە: بە ئەوپەڕی خۆشی و شادییەوە لە سەر کورسی و قەنەفەی جوان و ڕازاوە شانیان داداوە)).

خوای بەخشندە دەربارەی سەرینی بەهەشتییەکان دەفەرموێت: ﴿وَنَمَارِقُ مَصۡفُوفَةٌ﴾ (الغاشية:١٥) واتە: پاڵە پشتی جوان و ڕازاوەی تیایە کە بە شێوەیەکی جوان و پەسەند ریز کراون)).

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفۡرَفٍ خُضۡرٍ وَعَبۡقَرِيٍّ حِسَانٍ﴾ (الرحمن:٧٦) واتە: لەو بەهەشتانەدا لەسەر ڕایەخگەلێ ــ کە ناوەخنەکەیان لە پارچە ئاورێشمی ئەستووری تایبەتە ــ پاڵیان داوەتەوە)).

هەروەها خوای دلۆڤان باسی فەرش ومافوری بەهەشتییەکان دەکات و دەفەرموێت: ﴿مُتَّكِـِٔينَ عَلَىٰ رَفۡرَفٍ خُضۡرٍ وَعَبۡقَرِيٍّ حِسَانٍ﴾ (الرحمن:٧٦) واتە: لە سەر پشتی سەوز و قاڵی نایاب ــ کە وێنەیان لە دونیادا نییە ــ شانیان داداوە))

ئەوەش بزانە کە قاپ و دەفری بەهەشتییەکان بریتییە لە ئاڵتون و زیو، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يُطَافُ عَلَيۡهِم بِصِحَافٖ مِّن ذَهَبٖ وَأَكۡوَابٖۖ﴾ (الزخرف: ٧١) واتە: کە نیشتەجێ بوون لە بەهەشتا، کاسەی زێڕینی پڕ لە خواردن و جامی پڕ لە شەراب بە سەریاندا ئەگەڕێنرێ)).

لە جێگایەکی تردا فەرموویەتی: ﴿يَطُوفُ عَلَيۡهِمۡ وِلۡدَٰنٞ مُّخَلَّدُونَ ١٧ بِأَكۡوَابٖ وَأَبَارِيقَ وَكَأۡسٖ مِّن مَّعِينٖ ١٨﴾ (الواقعة)) واتە: کۆمەڵە منداڵێکی ئێسك سووك و هەمیشە لاو خزمەتیان دەکەن و دەگەڕێن بە سەریاندا (١٧) بە گۆزە و سوراحی و پێکی پڕ لە شەرابی چەمە ڕەوانەکانی بەهەشتەوە (١٨).

هەروەها دەفەرموێت: ﴿وَيُطَافُ عَلَيۡهِم بِـَٔانِيَةٖ مِّن فِضَّةٖ وَأَكۡوَابٖ كَانَتۡ قَوَارِيرَا۠ ١٥ قَوَارِيرَاْ مِن فِضَّةٖ قَدَّرُوهَا تَقۡدِيرٗا ١٦﴾ (الإنسان)) واتە: لە سوراحی و کاسەی زیودا شەرابیان بە

سەردا دەگێڕدرێ بە قاپی زیوین، کە دەکرێتە ئەو کووپ و کاسانەوە لە زەرکی مینا و شوشەی تایبەتدا دروست کراون (١٥) هەموو کاسە و سوراحی خواردن و خواردنەوەیان لە شووشەی زیوە، کە بە ئەندازەیەکی جوان و پێویست و دڵرفێن (ساقییەکان) ئامادەیان کردوە بۆیان، واتە: نە پێویستیان بە هی تر هەیە و نە لێشیان ئەمێنێتەوە)).

جلوبەرگی بەهەشتییەکان ئاورێشم و حەریرە، پاکی و بێ گەردی بۆ ئەو کەسەی کە دەفەرموێت: ﴿وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ﴾ (الحج: ٢٣) واتە: جل و بەرگی ئەوێشیان هەورێشمە)).

لە شوێنێکی تردا دەفەرموێت: ﴿وَجَزَاهُم بِمَا صَبَرُوا جَنَّةً وَحَرِيرًا﴾ (الإنسان: ٢٣) واتە: پاداشیان دەداتەوە بە بەهەشتێك بە هەتا هەتایی تێیدا دەمێننەوە و بە ئاورێشمێك دەیپۆشن، بە هۆی ئارامگرتنیان لە سەر جێبەجێ کردنی تەکالیفی شەرعی دونیادا)).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ﴿يَلْبَسُونَ مِن سُندُسٍ وَإِسْتَبْرَقٍ مُّتَقَابِلِينَ﴾ (الدخان:٥٣) واتە: لەبەر ئەکەن لە ئاورێشم و حەریری ناسك و ئەستوور هەموو بەرامبەری یەکن لە کۆڕی دانیشتنەکانیاندا)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿عَالِيَهُمْ ثِيَابُ سُندُسٍ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ﴾ (الإنسان: ٢١) واتە: لە بەریاندایە پۆشاکێ لە ئاورێشمی قەشەنگ و نەرم و نۆڵ و جوان و سەوزی تەنك، کە بە سەر ئاورێشمی ئەستووردا لە بەریان کردوە (سندس) ئاورێشمێکی نەرم و نۆڵ، (استبرق)) ئاورێشمێکی ئەستوور و قایمە)).

خوای پەروەردگار دەفەرموێت﴿وَيَلْبَسُونَ ثِيَابًا خُضْرًا﴾(الکهف: ٣١) واتە: جل و بەرگی بەنرخ و سەوزیش لە بەر دەکەن (چونکە ئەو رەنگە بۆ چاو زۆر لەبار و مایەی خۆشحاڵی و شادییە))).

خشڵ و بازنگ و دەستەوانەی ئەوان بریتییە لە ئاڵتون و مرواری، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِن ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا﴾ (الحج: ٢٣) واتە: خشڵدار دەکرێن لەوێدا بە بازنی زێر و مرواری)).

لـە جێگایـەکی تـردا دەفـەرموێت: ﴿وَحُلُّوٓاْ أَسَاوِرَ مِن فِضَّةٍ﴾ (الإنسان: ٢١) واتـە رازێنراونەتەوە بە بازن و دەستبەندی زیو)).

خـواردنی بەهەشـتییەکان جۆرەهـا گۆشـت و گۆشـتی باڵندەیـە، خـوای گـەورە دەفــەرموێت: ﴿وَأَمْدَدْنَٰهُم بِفَٰكِهَةٍ وَلَحْمٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ﴾ (الطــور: ٢٢) واتــە: زیــاد لەوەیش حەزیان لە هەر میوە و گۆشتێك بێت دەیاندەینێ)).

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَلَحْمِ طَيْرٍ مِّمَّا يَشْتَهُونَ﴾ (الواقعة: ٢١) واتە: دەگـەڕێن بە گۆشتی پەلەوەرەوە لە هەر جۆرێکی حەزی لێ بکەن)).

لەو خواردن و خواردنەوەی کە دەیخـۆن و دەیخۆنـەوە تـام و چـێژ وەردەگـرن و رزق و رۆزییان لە بەهەشتدا نەبڕاوەیە.

خــوای گــەورە دەفــەرموێت: ﴿كُلُواْ وَٱشْرَبُواْ هَنِيٓـًٔا بِمَآ أَسْلَفْتُمْ فِى ٱلْأَيَّامِ ٱلْخَالِيَةِ﴾ (الحاقـة: ٢٤) واتـە: پێیـان ئـەوترێ: بخـۆن و بخۆنـەوە بـە خۆشـی بـە هـۆی ئـەو کـارەجوان و چـاکانەوە لـە رۆژگارەکـانی رابـوردوودا ئـەنجامتان دەدا بـە کـورتی: مرۆڤی بەهشتی لەوپەڕی خۆشیدا دەبێ)).

خوای کارزان بە توانـا دەفـەرموێت: ﴿لَّا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا إِلَّا سَلَٰمًا ۖ وَلَهُمْ رِزْقُهُمْ فِيهَا بُكْرَةً وَعَشِيًّا﴾(مريم: ٦٢) واتە: ئەوسا لەوێدا سەلام نەبێت هیچ وتەیەکی نابـەجێ و پڕوپـووچ نابیـسن لـە سـەرجەم بـەیانیان و ئێوارانـدا رزق و رۆزی فراوانیـان هەیـە، خۆراك و خواردن و خواردنەوە بێ بڕانەوە و کۆتایی بێ ماندوو بوون و ئەرکێ دێتـە بەردەستیان)).

خوای پەروەردگار دەفـەرموێت: ﴿ لَهُمْ فِيهَا فَٰكِهَةٌ وَلَهُم مَّا يَدَّعُونَ ﴾ (یــس: ٥٧) واتـە: لـەوێش هـەموو جـۆرە میوەیـەکیان بـۆ هەیـە و داوای هـەر شـتێکیش بکـەن ئامادەیە بۆیان)).

بـە گشتی بەهەشـتییەکان بـەو شـێوەیە دەژیـن کـە خـوای گـەورە دەربارەیـان دەفەرموێت: ﴿لَهُم مَّا يَشَآءُونَ فِيهَا وَلَدَيْنَا مَزِيدٌ﴾ (ق: ٣٥) واتە: حەزیشیان لە هەرچـی بێت بۆیان هەیە داوای بکەن و زیادەش لەوە کە بـە خـەیاڵی هـیچ کەسێکدا نایـەت لامان هەیە)).

بەرزترین پلە وپایە لە بەهەشتدا جێگە و پلەی پێغەمبەری خوایە ﷺ كە ئەویش بریتییە لە (الوسیلە).

لە (صحیح مسلم)[١]دا هاتوە لە فەرموودەی (عبدالله ی كوڕی عمرو ی كوڕی العاص) ەوە كەوا پێغەمبەری ئازیزﷺ فەرموویەتی: ((إذا سمعتم المؤذن، فقولوا مثل ما يقول، ثم صلوا علي، فإنه من صلى علي صلاة صلى الله عليه بها عشرا. ثم سلوا الله لي الوسيلة. فإنها منزلة في الجنة لا تنبغي إلا لعبد من عباد الله. وأرجو أن أكون أنا هو. فمن سأل لي الوسيلة حلت له الشفاعة)) واتە: ئەگەر گوێتان لە بانگبێژبوو، ئەوچی دەڵێت ئێوەش وا بڵێن ئینجا سڵاوات لە سەر من بدەن، چونكە ئەوەی سڵاوات لە سەر من بدات خوای گەورە دەجار سڵاواتی لەسەر دەدات، ئینجا داوای پلەوپایەی بەرزم بۆ بكەن لە خوا (الوسیلە)، ئەو پلەبەرزە پلەیەكە لە بەهەشتا دەست كەس ناكەوێت یەك بەندە لە بەندەكانی خوا نەبێت، داواكارم ئەو كەسەش من بم، ئەوەی داوای وەسیلەم لە خوا بۆ بكات شیاوی شەفاعەتم دەبێت))

ئایا خوارترین پلە و پایەی بەهەشتییەكان كێیە و چۆنە لە بەهەشتدا، هەر ئەویشە دوایین كەسە دەچێتە بەهەشتەوە، لە (صحیح مسلم)[٢] دا هاتوە لە فەرموودەی (المغیرە ی كوڕی شعبە) وە كەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی: ((سأل موسى ربه: ما أدنى أهل الجنة منزلة؟ قال: هو رجل يجيء بعد ما أدخل أهل الجنة الجنة فيقال له: ادخل الجنة. فيقول أي رب! كيف؟ وقد نزل الناس منازلهم وأخذوا أخذاتهم؟ فيقال له: أترضى أن يكون لك مثل مُلك مَلك من ملوك الدنيا؟ فيقول: رضيت، رب! فيقول: لك ذلك ومثله ومثله ومثله ومثله. فقال في الخامسة: رضيت، رب! فيقول: هذا لك وعشرة أمثاله. ولك ما اشتهت نفسك ولذت عينك. فيقول: رضيت، رب! قال (أي: موسى): رب! فأعلاهم منزلة؟ قال: أولئك الذين أردت غرست كرامتهم بيدي. وختمت عليها. فلم تر عين ولم تسمع أذن ولم يخطر على قلب بشر)) قال: ومصداقه في كتاب الله عز وجل:

﴿ فَلَا تَعْلَمُ نَفْسٌ مَّآ أُخْفِىَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعْيُنٍ جَزَآءًۢ بِمَا كَانُوا۟ يَعْمَلُونَ ﴾ السجدة: ١٧)

---

١ ـ أخرجه مسلم (٣٨٤) .

٢ ـ أخرجه مسلم (١٨٩) .

واتـە: موسـا پێغەمبـەر(علیـە الـصلاە والـسلام) پرسـیاری لـە پـەروەردگاری کـرد: نـزمترین پلـەی بەهەشـت کێیـە؟ فـەرمووی: پیاوێکـە دوای ئـەوەی بەهەشـتییەکان شوێنی خۆیان دەگرن لە بەهەشتدا دێت و پێی دەوترێت: برۆ بەهەشـتەوە، ئـەویش دەڵێت: ئەی پەروەردگارا! چۆن؟ لە کاتێکدا هەموو خەڵکی جێگەی خۆیان گرتوەو نیشتەجێی ماڵی خۆیان بوون؟ پێی دەوترێت: رازی دەبیت ئەوەندەی پاشـایەك لـە پاشاکانی دونیات هەبێت؟ ئەویش دەڵێت: رازی دەبم، ئـەی پـەروەردگارا! ئـەویش دەڵێت: ئەوەندە بۆ تۆ و هێندەی ئەوە و هێندەی ئـەوە و هێنـدەی ئـەوە و هێنـدە ئەوە، لە جاری پێنجەمدا دەڵێت: رازی دەبم ئەی پەروەردگارا! خوای گـەورە پێـی دەڵێت: ئەوە بۆ تۆ و دە هێندەی ئەوە و ئەوەی خۆت پێت و خۆشـە و چـاوەکانت پێی گەش دەبێتەوە، ئەویش دەڵێت: رازی دەبم ئەی پـەروەردگارا! ئـەمجار موسـا فەرمووی: ئەی بەرزترین پلە کێیە؟ ئەویش وتی: ئەوانەن کە دەمەوێ و مەبەسـتمە رێز و کرامەتی ئەوانم بە دەسـتی خـۆم چـاندوە و مـۆرم داوە بـە سـەریدا، کـە هـیچ چاوێك نەیبینیوە و هیچ گوێیەك نەیبیستوە و بە خـەیاڵی هیچ کەسـێکدا نـەهاتوە)) بەڵگـەش لـە کتێبەکـەی خـوادا ئـەو ئایەتەیـە کـە دەفـەرموێت: ﴿ فَلَا تَعۡلَمُ نَفۡسٞ مَّآ أُخۡفِيَ لَهُم مِّن قُرَّةِ أَعۡيُنٖ جَزَآءَۢ بِمَا كَانُواْ يَعۡمَلُونَ ﴾ واتـە: ئـیتر هـیچ کەسـێك نـازانێ چ پاداشتێکی گرنگیان بۆ داشاراوە لە هۆیەکانی خۆش و شادی چاوان و دڵئـارامی لـە پاداشی ئەو کارانەدا ئەنجامیان داون و خۆیانیان بۆ ماندوو کردوە)).

لە هەردوو کتـێبی (صـحیح)[١]دا هـاتوە لـە فـەرموودەی (ابـن مـسعود) ەوە کـەوا خۆشەویست ﷺ فەرموویەتی:

((إني لأعلم آخر أهل النار خروجا منها، وآخر أهل الجنة دخـولا، رجـل يخـرج مـن النار حبوا. فيقول الله تبارك وتعالى له: اذهب فادخل الجنة. فيأتيها فيخيل إليـه أنهـا ملأى. فيرجع، فيقول: يـا رب! وجـدتها مـلأى. فيقـول الله تبـارك وتعـالى لـه: اذهـب فادخل الجنة، فيأتيها فيخيل إليه أنها ملأى. فيرجع فيقول: يا رب! وجـدتها مـلأى. فيقول الله له: اذهب فادخل الجنة. فإن لك مثل الدنيا وعشرة أمثالها. أو ((إن لك مثل عشرة أمثال الدنيا)) فيقول: أتسخر مني (أو أتضحك مني وأنت الملك؟))، فلقد رأيت

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٧١) ومسلم (١٨٦ , ١٨٧) .

رسول الله صلى الله عليه وسلم ضحك حتى بدت نواجذه.، و كان يقال: ذاك أدنى أهل الجنة منزلة..)) واتە: من دواین کەس لە دۆزەخییەکان دەناسم کە لە ئاگر دەردەچێت و دواین بەهەشتییەکان کە دەچنە بەهەشتەوە، کابرایەکە لە ئاگر بە گالۆلکی دەردەچێت، خوای بالادەست پێی دەفەرموێت: برۆ ژوورەوە بۆ بەهەشت، ئەویش دێت و وا دەزانێت بەهەشت پڕ بوە، بۆیە دەگەڕێتەوە و دەڵێت: پەروەردگارا! بەهەشت پڕ بوە، خوای گەورە پێی دەڵێت:: برۆ ژوورەوە بۆ بەهەشت، ئەویش دێت و وا دەزانێت بەهەشت پڕ بوە، بۆیە دەگەڕێتەوە و دەڵێت: پەروەردگارا! بەهەشت پڕ بوە، خوای گەورە پێی دەڵێت: برۆ ژوورەوە بۆ بەهەشت، بە ئەندازەی دونیا و دە ئەوەندەی دونیا بۆ تۆ (یان دە بە ئەندازەی دونیا بۆ تۆ)) ئەویش دەڵێت: ئەی خوایە گاڵتەم پێ دەکەیت؟ (یان: پێم پێدەکەنی لە کاتێکدا خۆت پادشای؟) پێغەمبەری خوام بینیﷺ پێکەنی تاوەك ددانەکانی دەرکەوت، ئەیفەرموو: ئەوە نزمترین پلەی بەهەشتییەکانە)).

برا خۆشەویستەکانم... خوشکە بەڕێزەکانم... لە بەهەشتدا خۆشییەکی زۆر و نیعمەتێکی گەورە هەیە نەك لە مەیەکەیدا و نەك لە شیر و زێڕ و زیو و کچە شۆخ و شەنگەکانی و کۆشکەکانیدا، بەڵکو بە نرخترین و خۆشترین نیعمەت و بەرزترین نیعمەت بریتییە لە بینینی روخساری خوای گەورەو میهرەبانە لە ڕۆژی قیامەتدا.

خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَّاضِرَةٌ ﴿٢٢﴾ إِلَىٰ رَبِّهَا نَاظِرَةٌ ﴿٢٣﴾﴾ (القيامة) واتە: لە ڕۆژی قیامەتدا دەم و چاو و روخسارگەلێ (واتە: ڕوومەتی باوەڕداران) گەشاوە و پارا و پرشنگدارە و خۆشی و شادییان لێ دەبینرێ (٢٢) بۆ پەروەردگاری خۆیان دەڕوانن (٢٣))).

بە ڕاستی ئەوە خۆشترین نیعمەتە، کە روخساری خوای گەورە ببینی، ئەو بینینە سەرقاڵت دەکات لە خۆشییەکانی بەهەشت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿وَرِضْوَانٌ مِّنَ اللَّهِ أَكْبَرُ﴾ التوبة:٧٢، واتە: سەرەرای ئەوانە رەزامەندی خوا لە هەموو گەورەتر و خۆشترە)).

لە هەردوو کتێبی (صحیح)[١] دا هاتوە لە فەرموودەی (ابو سعید الخدری)یەوە

---

١ ـ أخرجه البخاري (٦٥٤٩) ومسلم (٢٨٢٩) .

کەوا پێغەمبەری ئازیز ﷺ فەرموویەتی: ((ان الله تبارك وتعالى يقول لأهل الجنة: يا أهل الجنة، فيقولون: لبيك ربنا وسعديك والخير في يديك، فيقول: هل رضيتم؟ فيقولون: ما لنا لا نرضى يا رب وقد أعطيتنا ما لم تعط أحدا من خلقك، فيقول: ألا أعطيكم أفضل من ذلك؟ فيقولون: يا رب! وأي شيء أفضل من ذلك؟ فيقول: أحل عليكم رضواني فلا اسخط بعده ابدا)) واتە: خوای گەورە بە بەهەشتییەکان دەفەرموێت: ئەی بەهەشتییەکان! ئەوانیش دەڵێن: گوێڕایەڵین و لە خزمەتتاین چاکەیش هەر لە دەستی تۆدایە، ئەویش دەڵێت: ئایا ڕازی بوون بەوەی کە پێتان درا؟ ئەوانیش دەڵێن: ئەی بۆ ڕازی نابین لە کاتێکدا ئەوەت پێ داوین کە بە هیچ دروستکراوێکت نەتداوە، ئەویش دەڵێت: ئایا لەوە چاکتر و باشترتان پێ بدەم؟ ئەوانیش دەڵێن: ئەی پەروەردگارا! ئایا چی شتێك لەوە چاکتر و باشترە؟ خوای پەروەردگار دەفەرموێت: ڕەزامەندی منتان بۆ حەڵاڵ بوو، چیتر لێتان تووڕە نابم تا هەتایە)).

هەروەها لە (صحيح مسلم)[١] هاتوە لە فەرموودەی (صهيب) ەوە کەوا خۆشەویستی خوا ﷺ فەرموویەتی: ((إذا دخل أهل الجنة الجنة، ـ قال ـ يقول الله تبارك وتعالى: تريدون شيئا أزيدكم؟ فيقولون: ألم تبيض وجوهنا؟ ألم تدخلنا الجنة وتنجنا من النار؟ قال: فيكشف الحجاب. فما أعطوا شيئا أحب إليهم من النظر إلى ربهم عز وجل)) واتە: کاتێك بەهەشتییەکان دەچنە بەهەشتەوە، خوای گەورە دەفەرموێت: هیچ شتێکی دیکەتان دەوێ بۆتانی زیاد بکەم؟ ئەوانیش دەڵێن: ئایا دەموچاوی ئێمەت سپی نەکردوە؟ ئایا نەمانتخستوەتە بەهەشتەوە و لە ئاگر دەربازمانت نەکردوە؟ دەڵێ: ئەمجار پەردە لە سەر ڕوخساری خۆی لادەدات، بۆیە هیچ شتێك کە پێیان دراوە بە قەد تەماشا کردنی پەروەردگاریان لا خۆش نییە)).

خوای گەورە فەرموویەتی: ﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُواْ الْحُسْنَىٰ وَزِيَادَةٌ﴾ (يونس: ٢٦) واتە: بۆ ئەوانەش چاکە دەکەن، پاداشی زۆر چاك و بەهەشت هەیە و زیاد لەوەش، واتە: دیتنی ڕووی پیرۆزی خوای میهرەبان و تەماشا کردنی!)).

مەبەست لە (الحسنى) بەهەشتە، هەروەها مەبەست (الزيادە) خۆش لێبینینی تەماشای ڕوخساری خوای گەورە لە بەهەشتدا.

---

١ ـ أخرجه مسلم (١٨١) .

ڕەحمەتی خوا لەو كەسەی كە فەرموویەتی:

النفس تبكي على الدنيا وقد علمت	أن السلامة فيها ترك ما فيها
لا دار للمرء بعد الموت يسكنها	إلا التى كان قبل الموت يبنيها
فإن بناها بخير طاب مسكنها	وإن بناها بشر خاب بانيها
أموالنا لذوى الميراث تجمعها	ودورنا لخراب البوم نبنيها
وكم من مدائن فى الآفاق قد بنيت	أمست خراباً وأفنى الموت اهليها
أين الملوك؟ التى كانت مسلطنة	حتى سقاها بكأس الموت ساقيها
إن المكارم أخلاق مطهرة	الدين أولها والعقل ثانيها والعلم ثالثها
والحلم رابعها والجود	خامسها والفضل باقيها
لا تركنن إلى الدنيا	فالموت لاشك يفنينا ويفنيها
واعمل لدار غد رضوان خازنها	والجار أحمد والرحمن ناشيها
قصورها ذهب والمسك طينتها	والزعفران حشيش نابت فيها
أنهارها لبن مصفى ومن عسل	والخمر يجرى رحيقاً فى مجاريها
والطير تجرى على الأغصان عاكفة	تسبح الله جهراً فى مغانيها
فمن يشترى الدار فى الفردوس	يعمرها بركعة فى ظلام الليل يحييها

واتە: نەفسەكەم بۆ دونیا دەگری و باش دەزانێ كە بێوەیی تیایدا واز هێنانە لەوەی كە تیایدایە، بۆ هیچ كەس لە پاش مردن هیچ خانویەك نییە تیایدا نیشتەجێ بێ تەنها ئەوە نەبێت كە لە پێش مردنی بنیاتی ناوە، ئەگەر بە چاكە دروستی كردوە ئەوا جێگایەكی خۆشە وە ئەگەر بە خراپە دروستی كرد ئەوە دروستكەرەكەی پەشیمان دەبێتەوە، سامانەكانمان بۆ كەس و كاری پاش خۆمان كۆی دەكەینەوە خانووەكانمان بۆ كاول كردنی رۆژگار دروستی دەكەین، چەندەها شار لەو ئاسۆیانەدا دروستیان كرد كەچی هەموو كاول بوون و مردنیش ئەهلەكەی فەوتاند، كوان ئەو پادشایانەی كە دەسەڵاتدار بوون تاكو بە دەستی ئاوگێر (بەرداخی مردنی) كردە نۆشی، ڕێگا و شتە جوانەكان پاك و تەمیز و دیارن ئاین یەكەمیانە و هۆش وبیر دووەم و زانست سێیەمە، هێمنی و لە سەرخۆیی چوارەمە و بەخشندەیی پێنجەمە و چاكەكاری پاشماوەكەیەتی، خۆت مەدە پاڵی دونیا چونكە

بێ گومان مردن ئێمە و ئەویش لە ناو دەبات، بۆیە کار بکە بۆ ماڵەکەی سبەینێ، کە (رضوان) گەنجینەوانییەتی وهاوسێکەت (أحمد)ە ﷺ و (الرحمن) دروستی کردوە، کۆشکەکانی ئاڵتونەو قوڕ و خاکەکەی میسکە وە گژ و گیاکەی زەعفەرانە و تیایدا سەوز بووە، رووبارەکانی شیری پاڵفتەن و هەنگوین و مەی وەکو شیلە بە روبارەکانیدا تێدەپەڕێ، وەباڵندەکان لەسەر لقەکانی دێن و دەچن یاد و تەسبیحاتی خوا بە ئاشکرا دەکەن لە لانەکانیاندا، کێ دەیەوێ ماڵێك بکرێ لە فیردەوسدا ئاوەدانی بکاتەوە بە رکاتێك لە تاریکی شەودا)).

جا ئیمان و کرداری چاك و شوێن کەوتنی پێغەمبەری خوا ﷺ هۆکارن بۆ چوونە بەهەشت، خوای گەورە دەفەرموێت: ﴿إِنَّ ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ كَانَتۡ لَهُمۡ جَنَّٰتُ ٱلۡفِرۡدَوۡسِ نُزُلًا ﴿١٠٧﴾ خَٰلِدِينَ فِيهَا لَا يَبۡغُونَ عَنۡهَا حِوَلًا ﴿١٠٨﴾﴾ (الكهف)) واتە: بێ گومان ئەوانەی ئیمان و باوەڕیان هێناو کردەوەی چاکیان ئەنجام دا هەر لە زووەوە باخەکانی فیردەوسمان کردۆتە جێی پەزیراییان (۱۰۷) بە هەتا هەتاییش لەوێدا ئەمێننەوە و ژیانیان تێیدا نەبڕاوەیە، هەرگیز بێزار نابن و بۆ خۆشیان داوای جێ گۆرکێ ناکەن، هەرگیز پێیان خۆش نییە لێی دەرچن (۱۰۸))).

داوا لەخوا دەکەم من و ئێوە بخاتە بەهەشتەوە و کار و کردەوەکانی من و ئێوە وەربگرێت و کارەکانمان چاك بکات و تەنها لەپێناوی ئەودا ئەنجامیان بدەین و ئیخلاصمان پێ ببەخشێت و بەش و پشکی هیچ کەسێکی تری تیادا نەبێت هەر خۆی پشت و پەنامانە توانای بە سەر هەموو شتێکدا هەیە.

وصلى الله وسلم وبارك على نبينا محمدوعلى آله وصحبه أجمعين، والحمد لله رب العالمين.

تم الكتاب و ربنا محمود ولە المكارم والعلا والجود

به پێنووسی

أبو أحمد محمدبن حسان

ناوەڕۆك

Printed by

التنفيذ الطباعي
DAR EL-MAREFAH
Publishing & Distributing
دار المعرفة
Tel: 834301, 858830, Fax: 835614, Beirut-Lebanon